Risale-i Nur Külliyatından

سوزلر

Sözler

Müellifi
Bediüzzaman
Said Nursî

Diyanet İşleri Müşavere Kurulunun 23.05.1956 gün ve sayısız ehl-i vukuf raporuna istinaden Afyon Ağır Ceza Mahkemesince Bediüzzaman Said Nursî'nin Kitab ve sair evraklarının kanunî mevzuata muhalif siyasî ve idarî hiçbir mahzuru görülmemiş olmakla sözü geçen Eserler 23.06.1956 gün, 954/278 esas ve 955/218 karar sayılı ve kazıyye-i muhkeme haline gelen beraet karariyle ve yine Isparta Sorgu Hâkimliğinin 11.09.1956 gün, 954/28 esas ve 1956/65 karar sayılı ve aynen kazıyye-i muhkeme haline gelen men-i muhakeme karariyle bilumum Nur Risaleleri sahiblerine iade edilmiştir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

وَ بِهٖ نَسْتَعٖينُ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَ وَ الصَّلَاةُ وَ السَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلٰٓى اٰلِهٖ وَ صَحْبِهٖٓ اَجْمَعٖينَ

Ey Kardeş! Benden birkaç nasihat istedin. Sen bir asker olduğun için askerlik temsilâtıyla, sekiz hikâyecikler ile birkaç Hakikatı nefsimle beraber dinle. Çünki, ben nefsimi herkesten ziyade nasihata muhtaç görüyorum. Vaktiyle sekiz Âyetten istifade ettiğim “**Sekiz Sözü**” biraz uzunca nefsime demiştim. Şimdi kısaca ve avam lisanıyla nefsime diyeceğim. Kim isterse beraber dinlesin.

Birinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ her Hayrın başıdır. Biz dahi başta Ona başlarız. Bil ey nefsim, şu Mübarek Kelime İslâm Nişanı olduğu gibi, bütün mevcudatın lisan-ı haliyle Vird-i Zebanıdır. بِسْمِ اللّٰهِ ne büyük tükenmez bir Kuvvet, ne çok bitmez bir Bereket olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak dinle… Şöyle ki:

Bedevi Arab çöllerinde seyahat eden adama gerektir ki, bir kabile reisinin ismini alsın ve himayesine girsin. Tâ şakilerin şerrinden kurtulup hacatını tedarik edebilsin. Yoksa tek başıyla hadsiz düşman ve ihtiyacatına karşı perişan olacaktır. İşte böyle bir seyahat için iki adam, sahraya çıkıp gidiyorlar. Onlardan birisi mütevazi idi. Diğeri mağrur... Mütevazii, bir reisin ismini aldı. Mağrur, almadı... Alanı, her yerde Selâmetle gezdi. Bir katı-üt tarîke rast gelse, der: "Ben, filan reisin ismiyle gezerim." Şaki defolur, ilişemez. Bir çadıra girse, o nam ile hürmet görür. Öteki mağrur, bütün seyahatinde öyle belalar çeker ki, tarif edilmez. Daima titrer, daima dilencilik ederdi. Hem zelil, hem rezil oldu.

İşte ey mağrur nefsim! Sen o seyyahsın. Şu dünya ise, bir çöldür. Aczin ve fakrın hadsizdir. Düşmanın, hacatın nihayetsizdir. Madem öyledir; şu sahranın Mâlik-i Ebedî'si ve Hâkim-i Ezelî'sinin İsmini al. Tâ, bütün Kâinatın dilenciliğinden ve her hâdisatın karşısında titremeden kurtulasın.

Evet, bu Kelime öyle mübarek bir Definedir ki: Senin nihayetsiz aczin ve fakrın, seni nihayetsiz Kudrete, Rahmete rabtedip Kadîr-i Rahîm'in Dergâhında aczi, fakrı en makbul bir Şefaatçı yapar. Evet, bu Kelime ile hareket eden, o adama benzer ki: Askere kaydolur. Devlet namına hareket eder. Hiçbir kimseden pervası kalmaz. Kanun namına, devlet namına der, her işi yapar, her şeye karşı dayanır.

Başta demiştik: Bütün mevcudat, lisan-ı hal ile بِسْمِ اللّٰهِ der. Öyle mi?

Evet, nasılki görsen: Bir tek adam geldi. Bütün şehir ahalisini cebren bir yere sevketti ve cebren işlerde çalıştırdı. Yakînen bilirsin; o adam kendi namıyla, kendi kuvvetiyle hareket etmiyor. Belki o bir askerdir. Devlet namına hareket eder. Bir padişah kuvvetine istinad eder. Öyle de her şey, Cenab-ı Hakk'ın namına hareket eder ki; zerrecikler gibi tohumlar, çekirdekler başlarında koca ağaçları taşıyor, dağ gibi yükleri kaldırıyorlar.

Demek herbir ağaç, بِسْمِ اللّٰهِ der. Hazine-i Rahmet meyvelerinden ellerini dolduruyor, bizlere tablacılık ediyor. Her bir bostan, بِسْمِ اللّٰهِ der. Matbaha-i Kudret'ten bir kazan olur ki: Çeşit çeşit pekçok muhtelif leziz taamlar, içinde beraber pişiriliyor. Herbir inek, deve, koyun, keçi gibi mübarek hayvanlar بِسْمِ اللّٰهِ der. Rahmet Feyzinden bir süt çeşmesi olur. Bizlere, Rezzak namına en latif, en nazif, Âb-ı Hayat gibi bir gıdayı takdim ediyorlar. Herbir nebat ve ağaç ve otların ipek gibi yumuşak kök ve damarları, بِسْمِ اللّٰهِ der.

Sert olan taş ve toprağı deler geçer. Allah namına, Rahman namına der, her şey ona musahhar olur. Evet havada dalların intişarı ve meyve vermesi gibi, o sert taş ve topraktaki köklerin kemal-i sühuletle intişar etmesi ve yer altında yemiş vermesi.. hem şiddet-i hararete karşı aylarca nazik, yeşil yaprakların yaş kalması; tabiiyunun ağzına şiddetle tokat vuruyor. Kör olası gözüne parmağını sokuyor ve diyor ki: En güvendiğin salabet ve hararet dahi, emir tahtında hareket ediyorlar ki; o ipek gibi yumuşak damarlar, birer Asâ-yı Musa (A.S.) gibi فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ Emrine imtisal ederek taşları şakk eder. Ve o sigara kâğıdı gibi ince nazenin yapraklar, birer Aza-yı İbrahim (A.S.) gibi ateş saçan hararete karşı يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَ سَلاَمًا Âyetini okuyorlar.

Madem her şey manen بِسْمِ اللهِ der. Allah namına Allah'ın Nimetlerini getirip bizlere veriyorlar. Biz dahi بِسْمِ اللهِ demeliyiz. Allah namına vermeliyiz. Allah namına almalıyız. Öyle ise, Allah namına vermeyen gafil insanlardan almamalıyız...

Sual: Tablacı hükmünde olan insanlara bir fiat veriyoruz. Acaba asıl mal Sahibi olan Allah, ne fiat istiyor?

Elcevab: Evet o Mün'im-i Hakikî, bizden o kıymettar Nimetlere, mallara bedel istediği fiat ise; üç şeydir. Biri: Zikir. Biri: Şükür. Biri: Fikir'dir. Başta بِسْمِ اللهِ Zikirdir. Âhirde اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ Şükürdür. Ortada, bu kıymettar Hârika-i San'at olan Nimetler Ehad-i Samed'in Mu'cize-i Kudreti ve Hediye-i Rahmeti olduğunu düşünmek ve derketmek Fikirdir. Bir padişahın kıymettar bir hediyesini sana getiren bir miskin adamın ayağını öpüp, hediye sahibini tanımamak ne derece belâhet ise, öyle de; zahirî mün'imleri medih ve muhabbet edip, Mün'im-i Hakikî'yi unutmak; ondan bin derece daha belâhettir.

Ey nefis! böyle ebleh olmamak istersen; Allah namına ver, Allah namına al, Allah namına başla, Allah namına işle. Vesselâm.

* * *

Ondördüncü Lem'anın
İkinci Makamı

(Makam münasebetiyle buraya alınmıştır)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

in binler Esrarından
altı Sırrına
dairdir.

İHTAR: Besmelenin Rahmet noktasında parlak bir Nuru, sönük Aklıma uzaktan göründü. Onu, kendi nefsim için Nota suretinde kaydetmek istedim. Ve yirmi-otuz kadar Sırlar ile, o Nurun etrafında bir daire çevirmek ile avlamak ve zabtetmek arzu ettim. Fakat maatteessüf şimdilik o arzuma tam muvaffak olamadım. Yirmi-otuzdan, beş-altıya indi.

"Ey İnsan!" dediğim vakit, nefsimi murad ediyorum. Bu Ders kendi nefsime has iken, ruhen benimle münasebetdar ve nefsi nefsimden daha hüşyar zâtlara belki medar-ı istifade olur niyetiyle, "Ondördüncü Lem'anın İkinci Makamı" olarak müdakkik Kardeşlerimin tasviblerine havale ediyorum. Bu Ders Akıldan ziyade Kalbe bakar, delilden ziyade zevke nâzırdır.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ۞ قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنّ۪ٓى اُلْقِىَ اِلَىَّ كِتَابٌ
كَرِيمٌ اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَ اِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Şu makamda birkaç Sır zikredilecektir.

BİRİNCİ SIR: بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ in bir Cilvesini şöyle gördüm ki: **Kâinat** sîmasında, **Arz** sîmasında ve **İnsan** sîmasında birbiri içinde birbirinin nümunesini gösteren üç Sikke-i Rububiyet var.

Biri: Kâinatın heyet-i mecmuasındaki Teavün, Tesanüd, Teanuk, Tecavübden tezahür eden Sikke-i Kübra-i Uluhiyettir ki, بِسْمِ اللّٰهِ ona bakıyor.

İkincisi: Küre-i Arz sîmasında nebatat ve hayvanatın Tedbir ve Terbiye ve İdaresindeki Teşabüh, Tenasüb, İntizam, İnsicam, Lütuf ve Merhametten tezahür eden Sikke-i Kübra-i Rahmaniyettir ki, بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ ona bakıyor.

Sonra İnsanın Mahiyet-i Câmiasının sîmasındaki Letaif-i Re'fet ve Dekaik-ı Şefkat ve Şuaat-ı Merhamet-i İlahiyeden tezahür eden Sikke-i Ulya-i Rahîmiyettir ki, بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم deki اَلرَّحِيم ona bakıyor.

Demek بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم Sahife-i Âlemde bir Satır-ı Nuranî teşkil eden üç Sikke-i Ehadiyetin Kudsî Ünvanıdır ve kuvvetli bir Haytıdır ve parlak bir Hattıdır. Yani بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم yukarıdan nüzul ile Semere-i Kâinat ve Âlemin Nüsha-i Musaggarası olan İnsana ucu dayanıyor. Ferşi Arş'a bağlar. İnsanî Arşa çıkmağa bir yol olur.

İKİNCİ SIR: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, hadsiz kesret-i mahlukatta tezahür eden Vâhidiyet içinde Ukûlü boğmamak için, daima o Vâhidiyet içinde Ehadiyet Cilvesini gösteriyor. Yani, meselâ nasılki Güneş, ziyasıyla hadsiz eşyayı ihata ediyor. Mecmu-u ziyasındaki Güneş'in zâtını mülahaza etmek için gayet geniş bir tasavvur ve ihatalı bir nazar lâzım olduğundan; Güneş'in zâtını unutturmamak için, herbir parlak şeyde Güneş'in zâtını aksi vasıtasıyla gösteriyor ve her parlak şey, kendi kabiliyetince Güneş'in cilve-i zâtîsiyle beraber ziyası, harareti gibi hassalarını gösteriyor ve her parlak şey Güneş'i bütün sıfâtıyla kabiliyetine göre gösterdiği gibi; Güneş'in ziya ve hararet ve ziyadaki elvan-ı seb'a gibi keyfiyatlarının her birisi dahi, umum mukabilindeki şeyleri ihata ediyor. Öyle de: وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى -temsilde hata olmasın- Ehadiyet ve Samediyet-i İlahiye, herbir şeyde, hususan Zîhayatta, hususan İnsanın Mahiyet Âyinesinde bütün Esmasıyla bir cilvesi olduğu gibi, Vahdet ve Vâhidiyet cihetiyle dahi, mevcudat ile alâkadar her-bir İsmi bütün mevcudatı ihata ediyor. İşte Vâhidiyet içinde Ukûlü boğmamak ve Kalbler Zât-ı Akdes'i unutmamak için, daima Vâhidiyetteki Sikke-i Ehadiyeti nazara veriyor ki, o Sikkenin üç mühim ukdesini irae eden بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم dir.

ÜÇÜNCÜ SIR: Şu hadsiz Kâinatı şenlendiren, bilmüşahede Rahmettir. Ve bu karanlıklı mevcudatı ışıklandıran, bilbedahe yine Rahmettir. Ve bu hadsiz ihtiyacat içinde yuvarlanan mahlukatı terbiye eden, bilbedahe yine Rahmettir. Ve bir ağacın bütün heyetiyle meyvesine müteveccih olduğu gibi, bütün Kâinatı İnsana müteveccih eden ve her tarafta Ona baktıran ve muavenetine koşturan bilbedahe Rahmettir. Ve bu hadsiz fezayı ve boş ve hâlî Âlemi dolduran, nurlandıran ve şenlendiren, bilmüşahede Rahmettir. Ve bu fâni insanı ebede namzed eden ve Ezelî ve Ebedî bir Zâta muhatab ve dost yapan, bilbedahe Rahmettir.

Ey İnsan, madem Rahmet böyle kuvvetli ve cazibedar ve sevimli ve mededkâr bir Hakikat-ı Mahbubedir. بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم de. O Hakikata yapış ve vahşet-i mutlakadan ve hadsiz ihtiyacatın elemlerinden kurtul ve o Sultan-ı Ezel ve Ebed'in tahtına yanaş ve o Rahmetin Şefkatiyle ve Şefaatıyla ve Şuaatıyla O Sultan'a muhatab ve halil ve dost ol! Evet Kâinatın enva'ını Hikmet dairesinde İnsanın etrafında toplayıp bütün hacatına Kemal-i İntizam ve İnayet ile koşturmak, bilbedahe iki haletten birisidir: Ya Kâinatın herbir nev'i kendi kendine İnsanı tanıyor, Ona itaat ediyor, muavenetine koşuyor. Bu ise yüz derece Akıldan uzak olduğu gibi, çok muhalâtı intac ediyor. Ya İnsan gibi bir âciz-i mutlakta, en kuvvetli bir Sultan-ı Mutlak'ın Kudreti bulunmak lâzım geliyor. Veyahut bu Kâinatın perdesi arkasında bir Kadîr-i Mutlak'ın İlmi ile bu muavenet oluyor. Demek Kâinatın enva'ı, İnsanı tanıyor değil, belki İnsanı bilen ve tanıyan, Merhamet eden bir Zâtın tanımasının ve bilmesinin delilleridir.

Ey insan! Aklını başına al. Hiç mümkün müdür ki: Bütün enva'-ı mahlukatı sana müteveccihen muavenet ellerini uzattıran ve senin hacetlerine "Lebbeyk! dedirten Zât-ı Zülcelal seni bilmesin, tanımasın, görmesin? Madem seni biliyor, Rahmetiyle bildiğini bildiriyor. Sen de Onu bil, hürmetle bildiğini bildir. Ve kat'iyyen anla ki: Senin gibi zaîf-i mutlak, âciz-i mutlak, fakîr-i mutlak, fâni, küçük bir mahluka bu koca Kâinatı musahhar etmek ve onun imdadına göndermek; elbette Hikmet ve İnayet ve İlim ve Kudreti tazammun eden Hakikat-ı Rahmettir. Elbette böyle bir Rahmet, senden küllî ve hâlis bir Şükür ve ciddî ve safî bir Hürmet ister. İşte o hâlis Şükrün ve o safi Hürmetin Tercümanı ve Ünvanı olan

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم i de. O Rahmetin vusulüne vesile ve o

Rahman'ın Dergâhında Şefaatçı yap. Evet Rahmetin Vücudu ve Tahakkuku, Güneş kadar zahirdir. Çünki nasıl merkezî bir nakış, her taraftan gelen atkı ve iplerin intizamından ve vaziyetlerinden hasıl oluyor. Öyle de: Bu Kâinatın Daire-i Kübrasında binbir İsm-i İlahînin Cilvesinden uzanan nuranî atkılar, Kâinat sîmasında öyle bir Sikke-i Rahmet içinde bir Hâtem-i Rahîmiyeti ve bir Nakş-ı Şefkati dokuyor ve öyle bir Hâtem-i İnayeti nescediyor ki, Güneş'ten daha parlak kendini Akıllara gösteriyor.

Evet Şems ve Kamer'i, anasır ve maadini, nebatat ve hayvanatı bir nakş-ı a'zamın atkı ipleri gibi o binbir İsimlerin Şuâlarıyla tanzim eden ve Hayata hâdim eden ve nebatî ve hayvanî olan umum vâlidelerin gayet şirin ve fedakârane şefkatleriyle Şefkatini gösteren ve zevilhayatı Hayat-ı İnsaniyeye musahhar eden ve ondan Rububiyet-i İlahiyenin gayet güzel ve şirin bir Nakş-ı A'zamını ve İnsanın Ehemmiyetini gösteren ve en parlak Rahmetini izhar eden O Rahman-ı Zülcemal, elbette kendi İstiğna-i Mutlakına karşı, Rahmetini ihtiyac-ı mutlak içindeki Zîhayata ve İnsana makbul bir Şefaatçı yapmış.

Ey İnsan, eğer İnsan isen بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم de. O Şefaatçıyı bul!

Evet rûy-i zeminde dörtyüz bin muhtelif ayrı ayrı nebatatın ve hayvanatın taifelerini, hiçbirini unutmayarak, şaşırmayarak, vakti vaktine Kemal-i İntizam ile Hikmet ve İnayet ile Terbiye ve İdare eden ve küre-i arzın sîmasında Hâtem-i Ehadiyeti vaz'eden; bilbedahe belki bilmüşahede, Rahmettir ve o Rahmetin Vücudu, bu küre-i arzın sîmasındaki mevcudatın Vücudları kadar kat'î olduğu gibi, o mevcudat adedince tahakkukunun delilleri var. Evet zeminin yüzünde öyle bir Hâtem-i Rahmet ve Sikke-i Ehadiyet bulunduğu gibi, İnsanın Mahiyet-i Maneviyesinin Sîmasında dahi öyle bir Sikke-i Rahmet vardır ki, küre-i arz sîmasındaki Sikke-i Merhamet ve Kâinat sîmasındaki Sikke-i Uzma-yı Rahmetten daha aşağı değil. Âdeta binbir İsmin Cilvesinin bir Nokta-i Mihrakıyesi hükmünde bir Câmiiyeti var.

Ey İnsan, hiç mümkün müdür ki: Sana bu sîmayı veren ve o sîmada böyle bir Sikke-i Rahmeti ve bir Hâtem-i Ehadiyeti vaz'eden Zât seni başıboş bıraksın, sana ehemmiyet vermesin, senin harekâtına dikkat etmesin, sana müteveccih olan bütün Kâinatı abes yapsın, Hilkat Şeceresini

meyvesi çürük, bozuk, ehemmiyetsiz bir ağaç yapsın? Hem hiç bir cihetle şübhe kabul etmeyen ve hiç bir vechile noksaniyeti olmayan, güneş gibi zahir olan Rahmetini ve ziya gibi görünen Hikmetini inkâr ettirsin? Hâşâ!..

Ey İnsan! Bil ki: O Rahmetin Arşına yetişmek için bir Mi'rac var. O Mi'rac ise بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ dir. Ve bu Mi'rac ne kadar ehemmiyetli olduğunu anlamak istersen, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın yüzondört Surelerinin başlarına ve hem bütün mübarek Kitabların ibtidalarına ve umum mübarek işlerin mebde'lerine bak. Ve Besmelenin Azamet-i Kadrine en kat'î bir hüccet şudur ki: İmam-ı Şafiî (R.A.) gibi çok büyük Müctehidler demişler: "Besmele tek bir Âyet olduğu halde Kur'anda yüzondört defa nâzil olmuştur."

DÖRDÜNCÜ SIR: Hadsiz kesret içinde Vâhidiyet Tecellisi, Hitab-ı اِيَّاكَ نَعْبُدُ demekle herkese kâfi gelmiyor. Fikir dağılıyor. Mecmuundaki Vahdet arkasında Zât-ı Ehadiyet'i mülahaza edip اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِينُ demeğe küre-i arz vüs'atinde bir Kalb bulunmak lâzım geliyor. Ve bu Sırra binaen cüz'iyatta zahir bir surette Sikke-i Ehadiyeti gösterdiği gibi, herbir nevide Sikke-i Ehadiyeti göstermek ve Zât-ı Ehad'i mülahaza ettirmek için Hâtem-i Rahmaniyet içinde bir Sikke-i Ehadiyeti gösteriyor; tâ külfetsiz herkes her mertebede اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِينُ deyip doğrudan doğruya Zât-ı Akdes'e Hitab ederek müteveccih olsun. İşte Kur'an-ı Hakîm bu Sırr-ı azîmi ifade içindir ki, Kâinatın daire-i a'zamından meselâ Semavat ve Arzın Hilkatinden bahsettiği vakit birden en küçük bir daireden ve en dakik bir cüz'îden bahseder; tâ ki, zahir bir surette Hâtem-i Ehadiyeti göstersin. Meselâ: Hilkat-ı Semavat ve Arzdan bahsi içinde Hilkat-ı İnsandan ve insanın sesinden ve sîmasındaki Dekaik-ı Nimet ve Hikmetten bahis açar. Tâ ki, Fikir dağılmasın, Kalb boğulmasın, Ruh Mabudunu doğrudan doğruya bulsun. Meselâ:

وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلاَفُ اَلْسِنَتِكُمْ وَ اَلْوَانِكُمْ

Âyeti mezkûr Hakikatı mu'cizane bir surette gösteriyor.

Evet hadsiz mahlukatta ve nihayetsiz bir kesrette Vahdet Sikkeleri, mütedâhil daireler gibi en büyüğünden, en küçük Sikkeye kadar enva'ı ve mertebeleri vardır. Fakat o Vahdet ne kadar olsa yine kesret içinde bir Vahdettir. Hakikî Hitabı tam temin edemiyor. Onun için, Vahdet arkasında Ehadiyet Sikkesi bulunmak lâzımdır. Tâ ki, kesreti hatıra getirmesin. Doğrudan doğruya Zât-ı Akdes'e karşı Kalbe yol açsın. Hem Sikke-i Ehadiyete nazarları çevirmek ve Kalbleri celbetmek için o Sikke-i Ehadiyet üstünde gayet cazibedar bir Nakış ve gayet parlak bir Nur ve gayet şirin bir Halâvet ve gayet sevimli bir Cemal ve gayet kuvvetli bir Hakikat olan Rahmet Sikkesini ve Rahîmiyet Hâtemini koymuştur. Evet o Rahmetin kuvvetidir ki, Zîşuurun nazarlarını celbeder, kendine çeker ve Ehadiyet Sikkesine îsal eder. Ve Zât-ı Ehadiye'yi mülahaza ettirir ve ondan اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِينُ deki hakikî Hitaba mazhar eder.

İşte بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم Fatiha'nın Fihristesi ve Kur'anın mücmel bir Hülâsası olduğu cihetle, bu mezkûr Sırr-ı Azîmin Ünvanı ve Tercümanı olmuş. Bu Ünvanı eline alan, Rahmetin tabakatında gezebilir. Ve bu Tercümanı konuşturan, Esrar-ı Rahmeti öğrenir ve Envâr-ı Rahîmiyeti ve Şefkati görür.

BEŞİNCİ SIR: Bir Hadîs-i Şerifte vârid olmuş ki: اِنَّ اللهَ خَلَقَ اْلاِنْسَانَ عَلٰى صُورَةِ الرَّحْمٰنِ -ev kema kal- Bu Hadîsi, bir kısım Ehl-i Tarîkat, Akaid-i İmaniyeye münasib düşmeyen acib bir tarzda tefsir etmişler. Hattâ onlardan bir kısım Ehl-i Aşk, İnsanın Sîma-yı Manevîsine bir Suret-i Rahman nazarıyla bakmışlar. Ehl-i Tarîkatın bir kısm-ı ekserinde sekir ve Ehl-i Aşkın çoğunda istiğrak ve iltibas olduğundan, Hakikata muhalif telakkilerinde belki mazurdurlar. Fakat, Aklı başında olanlar, fikren onların Esas-ı Akaide münafî olan manalarını kabul edemez. Etse hata eder. Evet bütün Kâinatı bir saray, bir ev gibi muntazam idare eden ve yıldızları zerreler gibi hikmetli ve kolay çeviren ve gezdiren ve zerratı muntazam memurlar gibi istihdam eden Zât-ı Akdes-i İlahî'nin şeriki, naziri, zıddı, niddi olmadığı gibi,

لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ Sırrıyla sureti, misli, misali, şebihi dahi olamaz. Fakat,

وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ Sırrıyla , mesel ve temsil ile, Şuunatına ve Sıfât ve Esmasına bakılır. Demek mesel ve temsil, Şuunat nokta-i nazarında vardır. Şu mezkûr Hadîs-i Şerifin çok makasıdından birisi şudur ki: İnsan, İsm-i Rahman'ı tamamıyla gösterir bir surettedir. Evet sâbıkan beyan ettiğimiz gibi, Kâinatın sîmasında binbir İsmin Şuâlarından tezahür eden İsm-i Rahman göründüğü gibi, zemin yüzünün sîmasında Rububiyet-i Mutlaka-i İlahiyenin hadsiz cilveleriyle tezahür eden İsm-i Rahman gösterildiği gibi, İnsanın suret-i câmiasında küçük bir mikyasta zeminin sîması ve Kâinatın sîması gibi yine o İsm-i Rahman'ın Cilve-i Etemmini gösterir demektir. Hem işarettir ki: Zât-ı Rahmanurrahîm'in delilleri ve âyineleri olan Zîhayat ve İnsan gibi mazharlar, o kadar o Zât-ı Vâcib-ül Vücud'a delaletleri kat'î ve vâzıh ve zahirdir ki, Güneş'in timsalini ve aksini tutan parlak bir âyine parlaklığına ve delaletinin vuzuhuna işareten "O âyine Güneş'tir" denildiği vakit, "İnsanda suret-i Rahman var" vuzuh-u delaletine ve kemal-i münasebetine işareten denilmiş ve denilir. Ve Ehl-i Vahdet-ül Vücud'un mutedil kısmı لَا مَوْجُودَ اِلَّا هُوَ bu Sırra binaen, bu delaletin vuzuhuna ve bu münasebetin kemaline bir Ünvan olarak demişler.

اَللّٰهُمَّ يَا رَحْمٰنُ يَا رَحِيمُ بِحَقِّ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ اِرْحَمْنَا كَمَا يَلِيقُ

بِرَحِيمِيَّتِكَ وَ فَهِّمْنَا اَسْرَارَ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ كَمَا يَلِيقُ

بِرَحْمَانِيَّتِكَ آمِينَ

Altıncı Sır: Ey hadsiz acz ve nihayetsiz fakr içinde yuvarlanan bîçare İnsan! Rahmet ne kadar kıymetdar bir vesile ve ne kadar makbul bir Şefaatçı olduğunu bununla anla ki: O Rahmet, öyle bir Sultan-ı Zülcelal'e vesiledir ki, yıldızlarla zerrat beraber olarak Kemal-i İntizam ve İtaatla -beraber- ordusunda Hizmet ediyorlar. Ve O Zât-ı Zülcelal'in ve O Sultan-ı Ezel ve Ebed'in İstiğna-i Zâtîsi var ve İstiğna-i Mutlak içindedir. Hiç bir cihetle Kâinata ve mevcudata ihtiyacı olmayan bir Ganiyy-i Alelıtlaktır.Ve bütün Kâinat Taht-ı Emir ve İdaresinde ve Heybet ve Azameti altında nihayet İtaatte, Celaline karşı tezellüldedir. İşte

Rahmet seni ey İnsan! O Müstağni-i Alel-Itlak'ın ve Sultan-ı Sermedî'nin Huzuruna çıkarır ve Ona Dost yapar ve Ona Muhatab eder ve sevgili bir Abd vaziyetini verir. Fakat nasıl sen Güneş'e yetişemiyorsun, çok uzaksın; hiçbir cihetle yanaşamıyorsun. Fakat Güneşin ziyası Güneş'in aksini, cilvesini, senin âyinen vasıtasıyla senin eline verir. Öyle de: O Zât-ı Akdes'e ve o Şems-i Ezel ve Ebed'e biz çendan nihayetsiz uzağız, yanaşamayız. Fakat Onun Ziya-i Rahmeti, Onu bize yakın ediyor.

İşte ey İnsan! Bu Rahmeti bulan, ebedî tükenmez bir Hazine-i Nur buluyor. O Hazineyi bulmasının çaresi: Rahmetin en parlak bir Misali ve Mümessili ve O Rahmetin en belig bir Lisanı ve Dellâlı olan ve Rahmeten Lil-Âlemîn Ünvanıyla Kur'anda tesmiye edilen Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Sünnetidir ve tebaiyetidir. Ve bu Rahmeten Lil-Âlemîn olan Rahmet-i Mücessemeye vesile ise, Salavattır. Evet Salavatın manası, Rahmettir. Ve o Zîhayat mücessem Rahmete Rahmet Duası olan Salavat ise, O Rahmeten Lil-Âlemîn'in vusulüne vesiledir. Öyle ise sen Salavatı kendine, O Rahmeten Lil-Âlemîn'e ulaşmak için vesile yap ve O Zâtı da Rahmet-i Rahman'a vesile ittihaz et. Umum Ümmetin Rahmeten Lil-Âlemîn olan Aleyhissalâtü Vesselâm hakkında hadsiz bir kesretle Rahmet manasıyla Salavat getirmeleri, Rahmet ne kadar kıymetdar bir Hediye-i İlahiye ve ne kadar geniş bir Dairesi olduğunu parlak bir surette isbat eder.

Elhasıl: Hazine-i Rahmetin en kıymetdar Pırlantası ve Kapıcısı Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm olduğu gibi, en birinci Anahtarı dahi: بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ dir. Ve en kolay bir Anahtarı da Salavattır.

اَللّٰهُمَّ بِحَقِّ اَسْرَارِ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلَى مَنْ اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً
لِلْعَالَمِينَ كَمَا يَلِيقُ بِرَحْمَتِكَ وَ بِحُرْمَتِهِ وَ عَلَى آلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِينَ وَ ارْحَمْنَا رَحْمَةً
تُغْنِينَا بِهَا عَنْ رَحْمَةِ مَنْ سِوَاكَ مِنْ خَلْقِكَ آمِينَ
سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

İkinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ۞ اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ

İmanda ne kadar büyük bir Saadet ve Nimet ve ne kadar büyük bir Lezzet ve Rahat bulunduğunu anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir vakit iki adam, hem keyif, hem ticaret için seyahate giderler. Biri hodbin, tali'siz bir tarafa; diğeri Hudabin, bahtiyar diğer tarafa sülûk eder, giderler.

Hodbin adam, hem hodgâm, hem hodendiş, hem bedbîn olduğundan bedbînlik cezası olarak nazarında pek fena bir memlekete düşer. Bakar ki: Her yerde âciz bîçareler, zorba müdhiş adamların ellerinden ve tahribatlarından vaveylâ ediyorlar. Bütün gezdiği yerlerde böyle hazîn, elîm bir hali görür. Bütün memleket, bir matemhane-i umumî şeklini almış. Kendisi şu elîm ve muzlim haleti hissetmemek için sarhoşluktan başka çare bulamaz. Çünki herkes ona düşman ve ecnebi görünüyor. Ve ortalıkta dahi, müdhiş cenazeleri ve me'yusane ağlayan yetimleri görür. Vicdanı, azab içinde kalır. Diğeri Hüdabîn, Hüdaperest ve Hakendiş, güzel Ahlâklı idi ki: Nazarında pek güzel bir memlekete düştü. İşte bu iyi adam, girdiği memlekette bir umumî şenlik görüyor. Her tarafta bir sürur, bir şehr-âyin, bir cezbe ve neş'e içinde Zikirhaneler.. herkes ona dost ve akraba görünür. Bütün memlekette yaşasınlar ve teşekkürler ile bir terhisat-ı umumiye şenliği görüyor. Hem Tekbir ve Tehlil ile mesrurane ahz-ı asker için bir davul, bir musikî sesi işitiyor. Evvelki bedbahtın hem kendi, hem umum halkın elemi ile müteellim olmasına bedel; şu bahtiyar, hem kendi, hem umum halkın süruru ile mesrur ve müferrah olur. Hem güzelce bir ticaret eline geçer, Allah'a şükreder. Sonra döner, öteki adama rastgelir. Halini anlar. Ona der: "Yahu sen divane olmuşsun. Batnındaki çirkinlikler, zahirine aksetmiş olmalı ki,

gülmeyi ağlamak, terhisatı soymak ve talan etmek tevehhüm etmişsin. Aklını başına al, Kalbini temizle. Tâ, şu musibetli perde senin nazarından kalksın, Hakikatı görebilesin. Zira nihayet derecede âdil, Merhametkâr, raiyet-perver, muktedir, intizam-perver, müşfik bir melikin memleketi, hem bu derece göz önünde âsâr-ı terakkiyat ve kemalât gösteren bir memleket, senin vehminin gösterdiği surette olamaz." Sonra o bedbahtın Aklı başına gelir, nedamet eder. "Evet, ben işretten divane olmuştum. Allah senden razı olsun ki, Cehennemî bir haletten beni kurtardın." der.

Ey nefsim! Bil ki: Evvelki adam kâfirdir veya fâsık-ı gafildir. Şu dünya, onun nazarında bir matemhane-i umumiyedir. Bütün Zîhayat, firak ve zeval sillesiyle ağlayan yetimlerdir. Hayvan ve insan ise; ecel pençesiyle parçalanan kimsesiz başıbozuklardır. Dağlar ve denizler gibi büyük mevcudat, ruhsuz, müdhiş cenazeler hükmündedirler. Daha bunun gibi çok elîm, ezici, dehşetli evham, küfründen ve dalaletinden neş'et edip, onu manen tazib eder. Diğer adam ise; Mü'mindir. Cenab-ı Hâlık'ı tanır, tasdik eder. Onun nazarında şu dünya, bir Zikirhane-i Rahman, bir Talimgâh-ı Beşer ve hayvan ve bir Meydan-ı İmtihan-ı İns ü Cândır. Bütün vefiyat-ı hayvaniye ve insaniye ise; terhisattır. Vazife-i Hayatını bitirenler, bu dâr-ı fâniden, manen mesrurane, dağdağasız diğer bir Âleme giderler. Tâ yeni vazifedarlara yer açılsın, gelip çalışsınlar. Bütün tevellüdat-ı hayvaniye ve insaniye ise; ahz-ı askere, silâh altına, vazife başına gelmektir. Bütün Zîhayat, birer muvazzaf mesrur asker, birer müstakim memnun memurlardır. Bütün sadâlar ise, ya vazife başlamasındaki Zikir ve Tesbih ve paydostan gelen şükür ve tefrih veya işlemek neş'esinden neş'et eden nağamattır. Bütün mevcudat, o Mü'minin nazarında, Seyyid-i Kerim'inin ve Mâlik-i Rahîm'inin birer munis hizmetkârı, birer dost memuru, birer şirin Kitabıdır. Daha bunun gibi pek çok latif, ulvî ve leziz, tatlı Hakikatlar, İmanından tecelli eder, tezahür eder.

Demek İman, bir manevî Tûbâ-i Cennet çekirdeğini taşıyor. Küfür ise manevî bir Zakkum-u Cehennem tohumunu saklıyor.

Demek Selâmet ve Emniyet, yalnız İslâmiyette ve İmandadır. Öyle ise, biz daima:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى دِينِ الْاِسْلَامِ وَ كَمَالِ الْاِيمَانِ **demeliyiz...**

* * *

Üçüncü Söz

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم ۞ يَآاَيُّهَاالنَّاسُ اعْبُدُوا

İbadet, ne büyük bir Ticaret ve Saadet; fısk ve sefahet, ne büyük bir hasaret ve helâket olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle...

Bir vakit iki asker, uzak bir şehire gitmek için emir alıyorlar. Beraber giderler; tâ, yol ikileşir. Bir adam orada bulunur, onlara der: "Şu sağdaki yol, hiç zararı olmamakla beraber, onda giden yolculardan ondan dokuzu büyük kâr ve rahat görür. Soldaki yol ise, menfaatı olmamakla beraber, on yolcusundan dokuzu zarar görür. Hem ikisi, kısa ve uzunlukta birdirler. Yalnız bir fark var ki, intizamsız, hükûmetsiz olan sol yolun yolcusu çantasız, silâhsız gider. Zahirî bir hıffet, yalancı bir rahatlık görür. İntizam-ı askerî altındaki sağ yolun yolcusu ise, mugaddi hülâsalardan dolu dört okkalık bir çanta ve her adüvvü alt ve mağlub edecek iki kıyyelik bir mükemmel mîrî silâhı taşımaya mecburdur..

O iki asker, o muarrif adamın sözünü dinledikten sonra şu bahtiyar nefer, sağa gider. Bir batman ağırlığı omuzuna ve beline yükler. Fakat Kalbi ve Ruhu, binler batman minnetlerden ve korkulardan kurtulur. Öteki bedbaht nefer ise, askerliği bırakır. Nizama tâbi olmak istemez, sola gider. Cismi bir batman ağırlıktan kurtulur, fakat Kalbi binler batman minnetler altında ve Ruhu hadsiz korkular altında ezilir. Hem herkese dilenci, hem her şeyden, her hâdiseden titrer bir surette gider. Tâ, mahall-i maksuda yetişir. Orada, âsi ve kaçak cezasını görür.

Askerlik nizamını seven, çanta ve silâhını muhafaza eden ve sağa giden nefer ise, kimseden minnet almayarak, kimseden havf etmeyerek Rahat-ı Kalb ve Vicdan ile gider. Tâ o matlub şehire yetişir. Orada, vazifesini güzelce yapan bir namuslu askere münasib bir mükâfat görür.

İşte ey nefs-i serkeş! Bil ki: O iki yolcu; biri Muti-i Kanun-u İlahî, birisi de âsi ve hevaya tâbi insanlardır. O yol ise, Hayat yoludur ki; Âlem-i Ervahtan gelip kabirden geçer, Âhirete gider. O çanta ve silâh ise, İbadet ve Takvadır. İbadetin çendan zahirî bir ağırlığı var. Fakat

manasında öyle bir rahatlık ve hafiflik var ki, tarif edilmez. Çünki Âbid, Namazında der:

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ Yani: " Hâlık ve Rezzak, Ondan başka yoktur. Zarar ve menfaat, Onun Elindedir. O hem Hakîm'dir, abes iş yapmaz. Hem Rahîm'dir; İhsanı, Merhameti çoktur" diye itikad ettiğinden her şeyde bir Hazine-i Rahmet kapısını bulur. Dua ile çalar. Hem her şeyi kendi Rabbisinin Emrine musahhar görür, Rabbisine iltica eder. Tevekkül ile istinad edip her musibete karşı tahassun eder. İmanı, ona bir emniyet-i tâmme verir. **Evet her hakikî Hasenat gibi cesaretin dahi menbaı, İmandır, Ubudiyettir. Her seyyiat gibi cebanetin dahi menbaı, dalalettir.** Evet tam Münevver-ül Kalb bir Âbidi, küre-i arz bomba olup patlasa, ihtimaldir ki, onu korkutmaz. Belki hârika bir Kudret-i Samedaniyeyi, lezzetli bir hayret ile seyredecek. Fakat meşhur bir münevver-ül akıl denilen kalbsiz bir fâsık feylesof ise; gökte bir kuyruklu yıldızı görse, yerde titrer. "Acaba bu serseri yıldız Arzımıza çarpmasın mı?" der; evhama düşer. (Bir vakit böyle bir yıldızdan Amerika titredi. Çokları gece vakti hanelerini terkettiler.)

Evet İnsan, nihayetsiz şeylere muhtaç olduğu halde; sermayesi hiç hükmünde... Hem nihayetsiz musibetlere maruz olduğu halde; iktidarı, hiç hükmünde bir şey... Âdeta sermaye ve iktidarının dairesi, eli nereye yetişirse o kadardır. Fakat emelleri, arzuları ve elemleri ve belaları ise; dairesi, gözü, hayali nereye yetişirse ve gidinceye kadar geniştir. Bu derece âciz ve zaîf, fakir ve muhtaç olan Ruh-u Beşere İbadet, Tevekkül, Tevhid, Teslim; ne kadar azîm bir Kâr, bir Saadet, bir Nimet olduğunu, bütün bütün kör olmayan görür, derk eder. Malûmdur ki: Zararsız yol, zararlı yola -velev on ihtimalden bir ihtimal ile olsa- tercih edilir. Halbuki mes'elemiz olan Ubudiyet yolu, zararsız olmakla beraber ondan dokuz ihtimal ile bir Saadet-i Ebediye Hazinesi vardır. Fısk ve sefahet yolu ise; -hattâ fâsıkın itirafıyla dahi- menfaatsız olduğu halde, ondan dokuz ihtimal ile şekavet-i ebediye helâketi bulunduğu; icma ve tevatür derecesinde hadsiz Ehl-i İhtisasın ve Müşahedenin Şehadetiyle sabittir. Ve Ehl-i Zevkin ve Keşfin İhbaratıyla muhakkaktır.

Elhasıl: Âhiret gibi, dünya Saadeti dahi, **İbadette ve Allah'a asker olmaktadır**. Öyle ise, biz daima:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى الطَّاعَةِ وَالتَّوْفِيقِ demeliyiz. Ve Müslüman olduğumuza şükretmeliyiz.

Dördüncü Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ ۞ اَلصَّلاَةُ عِمَادُ الدِّينِ

Namaz, ne kadar kıymetdar ve mühim, hem ne kadar ucuz ve az bir masraf ile kazanılır, hem namazsız adam ne kadar divane ve zararlı olduğunu, iki kere iki dört eder derecesinde kat'î anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, gör:

Bir zaman bir büyük hâkim, iki hizmetkârını, -herbirisine yirmidört altun verip- iki ay uzaklıkta has ve güzel bir çiftliğine ikamet etmek için gönderiyor. Ve onlara emreder ki: "Şu para ile yol ve bilet masrafı yapınız. Hem oradaki meskeninize lâzım bazı şeyleri mübayaa ediniz. Bir günlük mesafede bir istasyon vardır. Hem araba, hem gemi, hem şimendifer, hem tayyare bulunur. Sermayeye göre binilir."

İki hizmetkâr, Ders aldıktan sonra giderler. Birisi bahtiyar idi ki, istasyona kadar bir parça para masraf eder. Fakat o masraf içinde efendisinin hoşuna gidecek öyle güzel bir ticaret elde eder ki; sermayesi birden bine çıkar. Öteki hizmetkâr bedbaht, serseri olduğundan; istasyona kadar yirmiüç altununu sarfeder. Kumara-mumara verip zayi' eder, birtek altunu kalır. Arkadaşı ona der: "Yahu, şu liranı bir bilete ver. Tâ, bu uzun yolda yayan ve aç kalmayasın. Hem bizim efendimiz kerimdir; belki merhamet eder, ettiğin kusuru afveder. Seni de tayyareye bindirirler. Bir günde mahall-i ikametimize gideriz. Yoksa iki aylık bir çölde aç, yayan, yalnız gitmeye mecbur olursun." Acaba şu adam inad edip, o tek lirasını bir define anahtarı hükmünde olan bir bilete vermeyip, muvakkat bir lezzet için sefahete sarfetse; gayet akılsız, zararlı, bedbaht olduğunu, en akılsız adam dahi anlamaz mı?

İşte ey namazsız adam ve ey Namazdan hoşlanmayan nefsim!

O hâkim ise; Rabbimiz, Hâlıkımızdır. O iki hizmetkâr yolcu ise; biri Mütedeyyin, Namazını şevk ile kılar. Diğeri gafil, namazsız insanlardır. O yirmidört altun ise, yirmidört saat her gündeki ömürdür. O has çiftlik ise, Cennet'tir. O istasyon ise, kabirdir. O seyahat ise kabre, Haşre, Ebede gidecek beşer yolculuğudur. Amele göre, Takva Kuvvetine göre, o uzun yolu mütefavit derecede kat'ederler. Bir kısım Ehl-i Takva, berk gibi bin senelik yolu, bir günde keser. Bir kısmı da, hayal gibi ellibin senelik bir mesafeyi bir günde kat'eder. Kur'an-ı Azîmüşşan, şu Hakikate iki Âyetiyle işaret eder. O bilet ise, Namazdır. Birtek saat, beş vakit Namaza Abdestle kâfi gelir. Acaba yirmiüç saatini şu kısacık hayat-ı dünyeviyeye sarfeden ve o uzun Hayat-ı Ebediyeye birtek saatini sarfetmeyen; ne kadar zarar eder, ne kadar nefsine zulmeder, ne kadar hilaf-ı akıl hareket eder. Zira bin adamın iştirak ettiği bir piyango kumarına yarı malını vermek, Akıl kabul ederse; halbuki kazanç ihtimali binde birdir. Sonra yirmidörtten bir malını, yüzde doksandokuz ihtimal ile kazancı musaddak bir Hazine-i Ebediyeye vermemek; ne kadar hilaf-ı akıl ve hikmet hareket ettiğini, ne kadar akıldan uzak düştüğünü, kendini âkıl zanneden adam anlamaz mı?

Halbuki Namazda Ruhun ve Kalbin ve Aklın büyük bir rahatı vardır. Hem cisme de o kadar ağır bir iş değildir. Hem Namaz kılanın diğer mubah dünyevî amelleri, güzel bir Niyet ile İbadet hükmünü alır. Bu surette bütün sermaye-i ömrünü, Âhirete mal edebilir. Fâni ömrünü, bir cihette ibka eder.

* * *

Beşinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَ الَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

Namaz kılmak ve büyük günahları işlememek, ne derece hakikî bir Vazife-i İnsaniye ve ne kadar fıtrî, münasib bir Netice-i Hilkat-ı Beşeriye olduğunu görmek istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Seferberlikte bir taburda biri muallem, vazifeperver; diğeri acemî, nefisperver iki asker beraber bulunuyordu. Vazifeperver nefer, Talime ve Cihada dikkat eder, erzak ve tayinatını hiç düşünmezdi. Çünki anlamış ki; onu beslemek ve cihazatını vermek, hasta olsa tedavi etmek, hattâ indelhace lokmayı ağzına koymaya kadar devletin vazifesidir. Ve onun asıl Vazifesi, Talim ve Cihaddır. Fakat bazı erzak ve cihazat işlerinde işler. Kazan kaynatır, karavanayı yıkar, getirir. Ona sorulsa:

-Ne yapıyorsun?

-Devletin angaryasını çekiyorum, der. Demiyor: Nafakam için çalışıyorum.

Diğer şikemperver ve acemî nefer ise, Talime ve harbe dikkat etmezdi. "O, devlet işidir. Bana ne?" derdi. Daim nafakasını düşünüp onun peşine dolaşır, taburu terkeder, çarşıya gider, alış-veriş ederdi. Bir gün, muallem arkadaşı ona dedi:

-Birader, asıl Vazifen, Talim ve Muharebedir. Sen, onun için buraya

getirilmişsin. Padişaha itimad et. O, seni aç bırakmaz. O, Onun Vazifesidir. Hem sen, âciz ve fakirsin; her yerde kendini beslettiremezsin. Hem Mücahede ve Seferberlik zamanıdır. Hem sana âsidir der, ceza verirler. Evet iki Vazife, peşimizde görünüyor. Biri, Padişahın Vazifesidir. Bazan biz Onun angaryasını çekeriz ki, bizi beslemektir. Diğeri, bizim Vazifemizdir. Padişah bize teshilat ile yardım eder ki, Talim ve Harbdir. Acaba o serseri nefer, o mücahid mualleme kulak vermezse, ne kadar tehlikede kalır anlarsın!

İşte ey tenbel nefsim! O dalgalı meydan-ı harb, bu dağdağalı dünya hayatıdır. O taburlara taksim edilen ordu ise, cem'iyet-i beşeriyedir. Ve o tabur ise, şu asrın Cemaat-ı İslâmiyesidir. O iki nefer ise, biri Feraiz-i Diniyesini bilen ve işleyen ve kebairi terk ve günahları işlememek için nefis ve şeytanla Mücahede eden müttaki Müslümandır. Diğeri: Rezzak-ı Hakikî'yi ittiham etmek derecesinde derd-i maişete dalıp, Feraizi terk ve maişet yolunda rastgelen günahları işleyen fâsık-ı hâsirdir. Ve o Talim ve Talimat ise, (başta Namaz) İbadettir. Ve o harb ise; nefis ve heva, cin ve ins şeytanlarına karşı Mücahede edip günahlardan ve ahlâk-ı rezileden Kalb ve Ruhunu helâket-i ebediyeden kurtarmaktır. Ve o iki Vazife ise; birisi, Hayatı verip beslemektir. Diğeri, Hayatı verene ve besleyene perestiş edip yalvarmaktır. Ona Tevekkül edip emniyet etmektir.

Evet en parlak bir Mu'cize-i San'at-ı Samedaniye ve bir Hârika-i Hikmet-i Rabbaniye olan Hayatı kim vermiş, yapmış ise; Rızıkla o Hayatı besleyen ve idame eden de odur. Ondan başka olmaz... Delil mi istersin? En zaîf, en aptal hayvan; en iyi beslenir (Meyve kurtları ve balıklar gibi). En âciz, en nazik mahluk; en iyi Rızkı o yer (Çocuklar ve yavrular gibi).

Evet Vasıta-ı Rızk-ı Helâl, iktidar ve ihtiyar ile olmadığını; belki, acz ve za'f ile olduğunu anlamak için balıklar ile tilkileri, yavrular ile canavarları, ağaçlar ile hayvanları müvazene etmek kâfidir. Demek derd-i maişet için Namazını terkeden, o nefere benzer ki: Talimi ve siperini bırakıp, çarşıda dilencilik eder. Fakat Namazını kıldıktan sonra Cenab-ı Rezzak-ı Kerim'in Matbaha-i Rahmetinden tayinatını aramak, başkalara bâr olmamak için bizzât gitmek; güzeldir, mertliktir.. o dahi bir İbadettir. Hem İnsan İbadet için halk olunduğunu, fıtratı ve cihazat-ı maneviyesi gösteriyor. Zira hayat-ı dünyeviyesine lâzım olan amel ve iktidar cihetinde en edna bir serçe kuşuna yetişmez.. Fakat Hayat-ı Maneviye ve Uhreviyesine lâzım olan İlim ve İftikar ile Tazarru' ve İbadet

cihetinde hayvanatın Sultanı ve Kumandanı hükmündedir.

Demek ey nefsim! Eğer hayat-ı dünyeviyeyi gaye-i maksad yapsan ve ona daim çalışsan, en edna bir serçe kuşunun bir neferi hükmünde olursun. Eğer Hayat-ı Uhreviyeyi gaye-i maksad yapsan ve şu Hayatı dahi ona vesile ve mezraa etsen ve ona göre çalışsan; o vakit hayvanatın büyük bir Kumandanı hükmünde ve şu dünyada Cenab-ı Hakk'ın nazlı ve niyazdar bir Abdi, mükerrem ve muhterem bir misafiri olursun.

İşte sana iki yol.. istediğini intihab edebilirsin.. Hidayet ve Tevfikı

اَرْحَمُ الرَّاحِمِين 'den iste...

* * *

Altıncı Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

Nefis ve malını Cenab-ı Hakk'a satmak ve Ona Abd olmak ve asker olmak; ne kadar kârlı bir ticaret, ne kadar şerefli bir rütbe olduğunu anlamak istersen, şu temsilî hikâyeciği dinle:

Bir zaman bir padişah, raiyetinden iki adama, her birisine emaneten birer çiftlik verir ki; içinde fabrika, makine, at, silâh gibi her şey var. Fakat fırtınalı bir muharebe zamanı olduğundan, hiçbir şey kararında kalmaz. Ya mahvolur veya tebeddül eder gider. Padişah, o iki nefere kemal-i Merhametinden bir yaver-i ekremini gönderdi. Gayet Merhametkâr bir Ferman ile onlara diyordu: Elinizde olan emanetimi bana satınız. Tâ, sizin için muhafaza edeyim, beyhude zayi' olmasın. Hem muharebe bittikten sonra size daha güzel bir surette iade edeceğim. Hem güya o emanet malınızdır, pek büyük bir fiat size vereceğim. Hem o makine ve fabrikadaki âletler, benim namımla ve benim tezgâhımda işlettirilecek. Hem fiatı, hem ücretleri, birden bine yükselecek. Bütün o kârı size vereceğim. Hem de siz, âciz ve fakirsiniz. O koca işlerin masarıfatını tedarik edemezsiniz. Bütün masarıfatı ve levazımatı, ben deruhde ederim. Bütün vâridatı ve menfaatı size vereceğim. Hem de terhisat zamanına kadar elinizde bırakacağım. İşte beş mertebe kâr içinde kâr…Eğer bana satmazsanız, zâten görüyorsunuz ki, hiç kimse elindekini muhafaza edemiyor. Herkes gibi elinizden çıkacaktır. Hem beyhude gidecek, hem o yüksek fiattan mahrum kalacaksınız. Hem o nâzik,

kıymetdar âletler, mizanlar, istimal edilecek şahane madenler ve işler bulmadığından; bütün bütün kıymetten düşecekler. Hem idare ve muhafaza zahmeti ve külfeti başınıza kalacak. Hem emanette hıyanet cezasını göreceksiniz. İşte beş derece hasaret içinde hasaret...

Hem de bana satmak ise, bana asker olup benim namımla tasarruf etmek demektir. Âdi bir esir ve başı bozuğa bedel, âlî bir padişahın has, serbest bir yaver-i askeri olursunuz.

Onlar, şu İltifatı ve Fermanı dinledikten sonra, o iki adamdan Aklı başında olanı dedi:

-Baş üstüne, ben maaliftihar satarım. Hem, bin teşekkür ederim.

Diğeri mağrur, nefsi firavunlaşmış, hodbin, ayyaş, güya ebedî o çiftlikte kalacak gibi, dünya zelzelelerinden dağdağalarından haberi yok. Dedi:

-Yok! Padişah kimdir? Ben mülkümü satmam, keyfimi bozmam...

Biraz zaman sonra birinci adam öyle bir mertebeye çıktı ki, herkes haline gıbta ederdi. Padişahın lütfuna mazhar olmuş, has sarayında Saadetle yaşıyor. Diğeri, öyle bir hale giriftar olmuş ki: Hem herkes ona acıyor, hem de "müstehak!" diyor. Çünki hatasının neticesi olarak hem Saadeti ve mülkü gitmiş, hem ceza ve azab çekiyor.

İşte ey nefs-i pürheves! Şu misalin dürbünü ile Hakikatın yüzüne bak. Amma o padişah ise, Ezel-Ebed Sultanı olan **Rabbin, Hâlıkındır**. Ve o çiftlikler, makineler, âletler, mizanlar ise, senin daire-i hayatın içindeki mâmelekin ve o mâmelekin içindeki cisim, Ruh ve Kalbin.. Ve onlar içindeki Göz ve Dil, Akıl ve Hayal gibi zahirî ve bâtınî hasselerindir. Ve o Yaver-i Ekrem ise**, Resul-i Kerim**'dir. Ve o Ferman-ı Ahkem ise, **Kur'an-ı Hakîm**'dir ki, bahsinde bulunduğumuz Ticaret-i Azîmeyi, şu Âyetle ilân ediyor:

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ اَلْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

Ve o dalgalı muharebe meydanı ise, şu fırtınalı dünya yüzüdür ki; durmuyor, dönüyor, bozuluyor ve her İnsanın Aklına şu fikri veriyor: "Madem herşey elimizden çıkacak, fâni olup kaybolacak. Acaba Bâkiye tebdil

edip ibka etmek çaresi yok mu?" deyip, düşünürken birden Semavî Sadâ-yı Kur'an işitiliyor. Der: "Evet var. Hem, beş mertebe kârlı bir surette güzel ve rahat bir çaresi var."

Sual: Nedir?

Elcevab: Emaneti, Sahib-i Hakikîsine satmak.. İşte o satışta, beş derece kâr içinde kâr var.

Birinci Kâr: Fâni mal, Beka bulur. Çünki **Kayyum-u Bâki** olan Zât-ı Zülcelal'e verilen ve Onun yolunda sarfedilen şu ömr-ü zâil, Bâkiye inkılab eder, bâki meyveler verir. O vakit ömür dakikaları, âdeta tohumlar, çekirdekler hükmünde zahiren fena bulur, çürür. Fakat Âlem-i Bekada, Saadet çiçekleri açarlar ve sünbüllenirler. Ve Âlem-i Berzah'ta ziyadar, munis birer manzara olurlar.

İkinci Kâr: Cennet gibi bir fiat veriliyor.

Üçüncü Kâr: Her âza ve hasselerin kıymeti, birden bine çıkar. Meselâ: Akıl bir âlettir. Eğer Cenab-ı Hakk'a satmayıp belki nefis hesabına çalıştırsan, öyle meş'um ve müz'iç ve muacciz bir âlet olur ki; geçmiş zamanın âlâm-ı hazînanesini ve gelecek zamanın ehval-i muhavvifanesini senin bu bîçare başına yükletecek, yümünsüz ve muzır bir âlet derekesine iner. İşte bunun içindir ki: Fâsık adam, Aklın iz'ac ve tacizinden kurtulmak için, galiben ya sarhoşluğa veya eğlenceye kaçar. Eğer Mâlik-i Hakikî'sine satılsa ve Onun hesabına çalıştırsan; Akıl, öyle tılsımlı bir anahtar olur ki: Şu Kâinatta olan nihayetsiz Rahmet Hazinelerini ve Hikmet Definelerini açar. Ve bununla Sahibini, Saadet-i Ebediyeye müheyya eden bir Mürşid-i Rabbanî derecesine çıkar. Meselâ: Göz bir hassedir ki, Ruh bu Âlemi o pencere ile seyreder. Eğer Cenab-ı Hakk'a satmayıp belki nefis hesabına çalıştırsan; geçici, devamsız bazı güzellikleri, manzaraları seyr ile şehvet ve heves-i nefsaniyeye bir kavvad derekesinde bir hizmetkâr olur. Eğer gözü, gözün Sâni'-i Basîr'ine satsan ve Onun hesabına ve izni dairesinde çalıştırsan; o zaman şu göz, şu Kitab-ı Kebir-i Kâinatın bir mütalaacısı ve şu Âlemdeki Mu'cizat-ı San'at-ı Rabbaniyenin bir seyircisi ve şu Küre-i Arz bahçesindeki Rahmet çiçeklerinin mübarek bir arısı derecesine çıkar. Meselâ: Dildeki kuvve-i zaikayı, Fâtır-ı Hakîm'ine satmazsan, belki nefis hesabına, mide namına çalıştırsan; o vakit midenin tavlasına ve fabrikasına bir kapıcı derekesine iner, sukut eder. Eğer Rezzak-ı Kerim'e satsan; o zaman dildeki kuvve-i zaika, Rahmet-i İlahiye Hazinelerinin bir nâzır-ı

mahiri ve Kudret-i Samedaniye matbahlarının bir müfettiş-i şâkiri rütbesine çıkar.

İşte ey Akıl, dikkat et! Meş'um bir âlet nerede? Kâinat anahtarı nerede? Ey göz, güzel bak! Âdi bir kavvad nerede? Kütübhane-i İlahînin mütefennin bir nâzırı nerede? Ve ey dil, iyi tad! Bir tavla kapıcısı ve bir fabrika yasakçısı nerede? Hazine-i Hassa-i Rahmet nâzırı nerede?

Ve daha bunlar gibi başka âletleri ve âzaları kıyas etsen anlarsın ki: Hakikaten Mü'min Cennet'e lâyık ve kâfir Cehennem'e muvafık bir mahiyet kesbeder. Ve onların herbiri, öyle bir kıymet almalarının sebebi: Mü'min, İmanıyla Hâlıkının emanetini, Onun Namına ve İzni Dairesinde istimal etmesidir. Ve kâfir, hıyanet edip nefs-i emmare hesabına çalıştırmasıdır.

Dördüncü Kâr: İnsan zaîftir, belaları çok... Fakirdir, ihtiyacı pek ziyade… Âcizdir, hayat yükü pek ağır... Eğer Kadîr-i Zülcelal'e dayanıp Tevekkül etmezse ve itimad edip Teslim olmazsa, Vicdanı daim azab içinde kalır. Semeresiz meşakkatler, elemler, teessüfler onu boğar. Ya sarhoş veya canavar eder.

Beşinci Kâr: Bütün o âza ve âletlerin İbadeti ve Tesbihatı ve o yüksek ücretleri, en muhtaç olduğun bir zamanda, Cennet yemişleri suretinde sana verileceğine; Ehl-i Zevk ve Keşif ve Ehl-i İhtisas ve Müşahede ittifak etmişler.

İşte bu beş mertebe kârlı ticareti yapmazsan, şu kârlardan mahrumiyetten başka, beş derece hasaret içinde hasarete düşeceksin.

Birinci Hasaret: O kadar sevdiğin mal ve evlâd ve perestiş ettiğin nefis ve heva ve meftun olduğun gençlik ve hayat zayi' olup kaybolacak, senin elinden çıkacaklar. Fakat günahlarını, elemlerini sana bırakıp boynuna yükletecekler.

İkinci Hasaret: Emanette hıyanet cezasını çekeceksin. Çünki en kıymetdar âletleri, en kıymetsiz şeylerde sarfedip nefsine zulmettin.

Üçüncü Hasaret: Bütün o kıymetdar cihazat-ı insaniyeyi, hayvanlıktan çok aşağı bir derekeye düşürüp Hikmet-i İlahiyeye iftira ve zulmettin.

Dördüncü Hasaret: Acz ve fakrın ile beraber, o pek ağır Hayat yükünü, zaîf beline yükleyip zeval ve firak sillesi altında daim vaveylâ edeceksin.

Beşinci Hasaret: Hayat-ı Ebediye Esasatını ve Saadet-i Uhreviye levazımatını tedarik etmek için verilen Akıl, Kalb, Göz ve Dil gibi güzel Hediye-i Rahmaniyeyi, Cehennem kapılarını sana açacak çirkin bir surete çevirmektir.

Şimdi satmağa bakacağız. Acaba o kadar ağır bir şey midir ki, çokları satmaktan kaçıyorlar. Yok.. kat'â ve aslâ! Hiç öyle ağırlığı yoktur. Zira Helâl Dairesi geniştir, keyfe kâfi gelir. Harama girmeye hiç lüzum yoktur. Feraiz-i İlahiye ise hafiftir, azdır. Allah'a Abd ve asker olmak, öyle lezzetli bir şereftir ki, tarif edilmez. Vazife ise: Yalnız bir asker gibi Allah namına işlemeli, başlamalı… Ve Allah hesabıyla vermeli ve almalı... Ve İzni ve Kanunu Dairesinde hareket etmeli, Sükûnet bulmalı… Kusur etse, istiğfar etmeli. **Yâ Rab! Kusurumuzu afvet, bizi kendine Kul kabul et, emanetini kabzetmek zamanına kadar bizi emanette emin kıl. آمِينَ demeli ve Ona yalvarmalı...**

* * *

Yedinci Söz

Şu Kâinatın Tılsım-ı Muğlakını açan آمَنْتُ بِاللّٰهِ وَ بِالْيَوْمِ الْآخِرِ Ruh-u Beşer için Saadet kapısını fetheden ne kadar kıymetdar iki Tılsım-ı Müşkil-Küşa olduğunu ve Sabır ile Hâlıkına Tevekkül ve İltica ve Şükür ile Rezzakından Sual ve Dua; ne kadar nâfi' ve tiryak gibi iki ilâç olduğunu; ve **Kur'an**'ı dinlemek, Hükmüne inkıyad etmek, Namazı kılmak, kebairi terk etmek; Ebed-ül Âbâd yolculuğunda ne kadar mühim, değerli revnakdar bir bilet, bir Zâd-ı Âhiret, bir Nur-u Kabir olduğunu anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Bir zaman bir asker, meydan-ı harb ve imtihanda, kâr ve zarar deveranında pek müdhiş bir vaziyete düşer. Şöyle ki:

Sağ ve sol iki tarafından dehşetli derin iki yara ile yaralı ve arkasında cesîm bir arslan, ona saldırmak için bekliyor gibi duruyor. Ve gözü önünde bir darağacı dikilmiş, bütün sevdiklerini asıp mahvediyor, onu da bekliyor. Hem bu hali ile beraber uzun bir yolculuğu var, nefyediliyor. O bîçare, şu dehşet içinde, me'yusane düşünürken; sağ cihetinde Hızır gibi bir hayırhah, nuranî bir Zât peyda olur. Ona der: "Me'yus olma. Sana iki Tılsım verip öğreteceğim. Güzelce istimal etsen, o arslan, sana musahhar bir at olur. Hem o darağacı, sana keyif ve tenezzüh için hoş bir salıncağa döner. Hem sana iki ilâç vereceğim. Güzelce istimal etsen; o iki müteaffin yaraların, iki güzel kokulu Gül-ü Muhammedî (Aleyhissalâtü Vesselâm) denilen latif çiçeğe inkılab ederler. Hem sana bir bilet vereceğim. Onunla, uçar gibi bir senelik bir yolu, bir günde kesersin. İşte eğer inanmıyorsan, bir parça tecrübe et. Tâ doğru olduğunu anlayasın." Hakikaten bir parça tecrübe etti. Doğru olduğunu tasdik etti. Evet ben, yani şu bîçare Said dahi bunu tasdik ederim. Çünki biraz tecrübe ettim, pek doğru gördüm.

Bundan sonra birden gördü ki: Sol cihetinden şeytan gibi dessas, ayyaş

aldatıcı bir adam, çok zînetler, süslü suretler, fantaziyeler, müskirler beraber olduğu halde geldi. Karşısında durdu. Ona dedi:

-Hey arkadaş! Gel gel, beraber işret edip keyfedelim. Şu güzel kız suretlerine bakalım. Şu hoş şarkıları dinleyelim. Şu tatlı yemekleri yiyelim.

Sual: Hâ hâ, nedir ağzında gizli okuyorsun?

Cevab: Bir Tılsım.

-Bırak şu anlaşılmaz işi. Hazır keyfimizi bozmayalım.

S- Hâ, şu ellerindeki nedir?

C- Bir ilâç.

-At şunu. Sağlamsın. Neyin var. Alkış zamanıdır.

S- Hâ, şu beş nişanlı kâğıt nedir?

C- Bir bilet. Bir tayinat senedi.

-Yırt bunları. Şu güzel bahar mevsiminde yolculuk bizim nemize lâzım! der. Herbir desise ile onu iknaa çalışır. Hattâ o bîçare, ona biraz meyleder. Evet, İnsan aldanır. Ben de öyle bir dessasa aldandım.

Birden sağ cihetinden ra'd gibi bir ses gelir. Der: "Sakın aldanma. Ve o dessasa de ki: Eğer arkamdaki arslanı öldürüp, önümdeki darağacını kaldırıp, sağ ve solumdaki yaraları def'edip peşimdeki yolculuğu men'edecek bir çare sende varsa, bulursan; haydi yap, göster, görelim. Sonra de: Gel keyfedelim. Yoksa sus hey sersem!. Tâ Hızır gibi bu Zât-ı Semavî dediğini desin."

İşte ey gençliğinde gülmüş, şimdi güldüğüne ağlayan nefsim! Bil: O bîçare asker ise, sensin ve insandır. Ve o arslan ise, eceldir. Ve o darağacı ise, zeval ve firaktır ki; gece gündüzün dönmesinde her dost veda eder, kaybolur. Ve o iki yara ise, birisi müz'ic ve hadsiz bir acz-i beşerî; diğeri elîm, nihayetsiz bir fakr-ı insanîdir. Ve o nefy ve yolculuk ise, Âlem-i Ervahtan, rahm-ı maderden, sabavetten, ihtiyarlıktan, dünyadan, Kabirden, Berzahtan, Haşirden, Sırat'tan geçer bir uzun Sefer-i İmtihandır. Ve o iki Tılsım ise, Cenab-ı Hakk'a İman ve Âhirete İmandır.

Evet şu Kudsî Tılsım ile ölüm; İnsan-ı Mü'mini, zindan-ı dünyadan bostan-ı cinana, Huzur-u Rahman'a götüren bir musahhar at ve Burak suretini alır. Onun içindir ki: Ölümün Hakikatını gören Kâmil İnsanlar, ölümü sevmişler. Daha ölüm gelmeden ölmek istemişler. Hem zeval ve firak, memat ve vefat ve darağacı olan mürur-u zaman, o İman Tılsımı ile, Sâni'-i Zülcelal'in taze taze, renk renk, çeşit çeşit Mu'cizat-ı Nakşını, Havarık-ı Kudretini, Tecelliyat-ı Rahmetini, kemal-i lezzetle seyr ve temaşaya

vasıta suretini alır. Evet Güneşin Nurundaki renkleri gösteren âyinelerin tebeddül edip tazelenmesi ve sinema perdelerinin değişmesi, daha hoş, daha güzel manzaralar teşkil eder. Ve o iki ilâç ise, biri Sabır ile Tevekküldür. Hâlıkının Kudretine istinad, Hikmetine itimaddır.

Öyle mi? Evet Emr-i كُنْ فَيَكُونُ e Mâlik bir Sultan-ı Cihan'a acz tezkeresiyle istinad eden bir adamın ne pervası olabilir? Zira en müdhiş bir musibet karşısında اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّٓا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ deyip İtminan-ı Kalb ile Rabb-ı Rahîm'ine itimad eder. Evet Ârif-i Billah, aczden, Mehafetullahtan telezzüz eder. Evet havfta lezzet vardır. Eğer bir yaşındaki bir çocuğun Aklı bulunsa ve ondan sual edilse: "En leziz ve en tatlı haletin nedir?" Belki diyecek: "Aczimi, za'fımı anlayıp, vâlidemin tatlı tokatından korkarak yine vâlidemin şefkatli sinesine sığındığım halettir." Halbuki bütün vâlidelerin şefkatleri, ancak bir Lem'a-i Tecelli-i Rahmettir. Onun içindir ki: Kâmil İnsanlar, aczde ve Havfullahta öyle bir lezzet bulmuşlar ki; kendi havl ve kuvvetlerinden şiddetle teberri edip, **Allah**'a acz ile sığınmışlar. Aczi ve havfı, kendilerine Şefaatçı yapmışlar.

Diğer ilâç ise, Şükür ve Kanaat ile Taleb ve Dua ve Rezzak-ı Rahîm'in Rahmetine itimaddır. Öyle mi? Evet, bütün yeryüzünü bir Sofra-i Nimet eden ve bahar mevsimini bir çiçek destesi yapan ve o Sofranın yanına koyan ve üstüne serpen bir Cevvad-ı Kerim'in misafirine fakr ve ihtiyaç, nasıl elîm ve ağır olabilir? Belki fakr ve ihtiyacı, hoş bir iştiha suretini alır. İştiha gibi fakrın tezyidine çalışır.

Onun içindir ki: Kâmil İnsanlar, fakr ile fahretmişler. Sakın yanlış anlama! Allah'a karşı fakrını hissedip yalvarmak demektir. Yoksa fakrını halka gösterip, dilencilik vaziyetini almak demek değildir. Ve o bilet, sened ise; başta Namaz olarak Eda-i Feraiz ve Terk-i Kebairdir. Öyle mi? Evet bütün Ehl-i İhtisas ve Müşahedenin ve bütün Ehl-i Zevk ve Keşfin ittifakıyla; o uzun ve karanlıklı Ebed-ül Âbâd yolunda zâd ü zahîre, ışık ve Burak; ancak **Kur'an**ın Evamirini imtisal ve nevahisinden ictinab ile elde edilebilir. Yoksa fen ve felsefe, san'at ve hikmet, o yolda beş para etmez. Onların ışıkları, kabrin kapısına kadardır.

İşte ey tenbel nefsim!

Beş vakit Namazı kılmak, yedi kebairi terketmek; ne kadar az ve rahat ve hafiftir. Neticesi ve meyvesi ve faidesi ne kadar çok mühim ve büyük olduğunu; Aklın varsa, bozulmamış ise anlarsın. Ve fısk ve sefahete seni teşvik eden şeytana ve o adama dersin: Eğer ölümü öldürüp,

zevali dünyadan izale etmek ve aczi ve fakrı, beşerden kaldırıp kabir kapısını kapamak çaresi varsa, söyle dinleyelim. Yoksa sus. Kâinat Mescid-i Kebirinde Kur'an Kâinatı okuyor! Onu dinleyelim. O Nur ile nurlanalım, Hidayetiyle amel edelim ve Onu Vird-i Zeban edelim. Evet Söz Odur ve Ona derler. Hak olup, Hak'tan gelip Hak diyen ve Hakikatı gösteren ve nuranî Hikmeti neşreden Odur

اَللّٰهُمَّ نَوِّرْ قُلُوبَنَا بِنُورِ الْاٖيمَانِ وَ الْقُرْآنِ اَللّٰهُمَّ اَغْنِنَا بِالْاِفْتِقَارِ اِلَيْكَ
وَ لاَ تُفْقِرْنَا بِالْاِسْتِغْنَاۤءِ عَنْكَ تَبَرَّأْنَا اِلَيْكَ مِنْ حَوْلِنَا وَ قُوَّتِنَا وَ الْتَجَئْنَا اِلٰى
حَوْلِكَ وَ قُوَّتِكَ فَاجْعَلْنَا مِنَ الْمُتَوَكِّلٖينَ عَلَيْكَ وَ لاَ تَكِلْنَاۤ اِلٰۤى اَنْفُسِنَا
وَاحْفَظْنَا بِحِفْظِكَ وَارْحَمْنَا وَ ارْحَمِ الْمُؤْمِنٖينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ صَلِّ وَ سَلِّمْ
عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ وَ نَبِيِّكَ وَ صَفِيِّكَ وَ خَلٖيلِكَ وَ جَمَالِ مُلْكِكَ وَ
مَلٖيكِ صُنْعِكَ وَ عَيْنِ عِنَايَتِكَ وَ شَمْسِ هِدَايَتِكَ وَ لِسَانِ حُجَّتِكَ وَ مِثَالِ
رَحْمَتِكَ وَ نُورِ خَلْقِكَ وَ شَرَفِ مَوْجُودَاتِكَ وَ سِرَاجِ وَحْدَتِكَ فٖى كَثْرَةِ
مَخْلُوقَاتِكَ وَ كَاشِفِ طِلْسِمِ كَائِنَاتِكَ وَ دَلاَّلِ سَلْطَنَةِ رُبُوبِيَّتِكَ وَ مُبَلِّغِ
مَرْضِيَّاتِكَ وَ مُعَرِّفِ كُنُوزِ اَسْمَاۤئِكَ وَ مُعَلِّمِ عِبَادِكَ وَ تَرْجُمَانِ
آيَاتِكَ وَمِرْآتِ جَمَالِ رُبُوبِيَّتِكَ وَ مَدَارِ شُهُودِكَ
وَ اِشْهَادِكَ وَ حَبٖيبِكَ وَ رَسُولِكَ الَّذٖۤى
اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمٖينَ وَ عَلٰۤى اٰلِهٖ وَ صَحْبِهٖۤ اَجْمَعٖينَ وَ عَلٰۤى اِخْوَانِهٖ مِنَ
النَّبِيّٖنَ وَ الْمُرْسَلٖينَ وَ عَلٰى مَلٰۤئِكَتِكَ الْمُقَرَّبٖينَ
وَ عَلٰى عِبَادِكَ الصَّالِحٖينَ آمٖينَ

* * *

Sekizinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَىُّ الْقَيُّومُ ۞ اِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ

Şu dünya ve dünya içindeki Ruh-u İnsanî ve insanda Dinin mahiyet ve kıymetlerini ve eğer Din-i Hak olmazsa, dünya bir zindan olması ve dinsiz insan, en bedbaht mahluk olduğunu ve şu Âlemin Tılsımını açan, Ruh-u Beşerîyi zulümattan kurtaran يَٓا اَللّٰهُ ve لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ olduğunu anlamak istersen; şu temsilî hikâyeciğe bak, dinle:

Eski zamanda iki kardeş, uzun bir seyahate beraber gidiyorlar. Gitgide tâ yol ikileşti. O iki yol başında ciddî bir adamı gördüler. Ondan sordular: "Hangi yol iyidir?" O dahi onlara dedi ki: Sağ yolda Kanun ve Nizama tebaiyet mecburiyeti vardır. Fakat o külfet içinde bir Emniyet ve Saadet vardır. Sol yolda ise, serbestiyet ve hürriyet vardır. Fakat o serbestiyet içinde bir tehlike ve şekavet vardır. Şimdi intihabdaki ihtiyar sizdedir.

Bunu dinledikten sonra güzel huylu kardeş sağ yola تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ deyip gitti ve Nizam ve İntizama tebaiyeti kabul etti. Ahlâksız ve serseri olan diğer kardeş, sırf serbestlik için sol yolu tercih etti. Zahiren hafif, manen ağır vaziyette giden bu adamı hayalen takib ediyoruz:

İşte bu adam, dereden tepeden aşıp, git gide tâ hâlî bir sahraya girdi. Birden müdhiş bir sadâ işitti. Baktı ki: Dehşetli bir arslan, meşelikten çıkıp ona hücum ediyor. O da kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde susuz bir kuyuya rastgeldi. Korkusundan kendini içine attı. Yarısına kadar düşüp, elleri bir ağaca rastgeldi, yapıştı. Kuyunun duvarında göğermiş olan o ağacın iki kökü var. İki fare, biri beyaz biri siyah, o iki köke musallat olup kesiyorlar. Yukarıya baktı gördü ki: Arslan, nöbetçi gibi kuyunun başında bekliyor. Aşağıya baktı gördü ki: Dehşetli bir ejderha, içindedir. Başını kaldırmış, otuz arşın yukarıdaki ayağına takarrüb etmiş. Ağzı kuyu ağzı gibi geniştir. Kuyunun duvarına baktı gördü ki: Isırıcı muzır haşerat, etrafını sarmışlar. Ağacın başına baktı gördü ki: Bir incir ağacıdır. Fakat hârika olarak muhtelif çok ağaçların meyveleri, cevizden nara kadar başında yemişleri var. İşte şu adam, sû'-i fehminden, akılsızlığından anlamıyor ki, bu âdi bir iş değildir. Bu işler tesadüfî olamaz. Bu acib işler içinde garib esrar var. Ve pek büyük bir işleyici var olduğunu intikal etmedi. Şimdi bunun Kalbi ve Ruh ve Aklı, şu elîm vaziyetten gizli feryad u fîgân ettikleri halde; nefs-i emmaresi, güya bir şey yokmuş gibi tecahül edip, Ruh ve Kalbin ağlamasından kulağını kapayıp, kendi kendini aldatarak, bir bahçede bulunuyor gibi o ağacın meyvelerini yemeğe başladı. Halbuki o meyvelerin bir kısmı zehirli ve muzır idi. Bir Hadîs-i Kudsîde Cenab-ı Hak buyurmuş:

اَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِى بِى Yani "Kulum beni nasıl tanırsa, onunla öyle muamele ederim."

İşte bu bedbaht adam, sû'-i zan ile ve akılsızlığı ile, gördüğünü âdi ve ayn-ı hakikat telakki etti ve öyle de muamele gördü ve görüyor ve görecek! Ne ölüyor ki kurtulsun.. ne de yaşıyor, böylece azab çekiyor. Biz de şu meş'umu, bu azabda bırakıp döneceğiz. Tâ, öteki kardeşin halini anlayacağız.

İşte şu mübarek akıllı zât gidiyor. Fakat biraderi gibi sıkıntı çekmiyor. Çünki güzel Ahlâklı olduğundan güzel şeyleri düşünür, güzel hülyalar eder. Kendi kendine ünsiyet eder. Hem biraderi gibi zahmet ve meşakkat çekmiyor. Çünki nizamı bilir, tebaiyet eder, teshilat görür. Asayiş ve emniyet içinde serbest gidiyor. İşte bir bahçeye rastgeldi. İçinde hem güzel çiçek ve meyveler var. Hem bakılmadığı için murdar şeyler de bulunuyor. Kardeşi dahi böyle birisine girmişti. Fakat murdar şeylere dikkat edip meşgul olmuş, midesini bulandırmış. Hiç istirahat etmeden çıkıp gitmişti. Bu zât ise, **"Her şeyin iyisine bak"** kaidesiyle amel edip murdar şeylere hiç bakmadı. İyi şeylerden iyi istifade

etti. Güzelce istirahat ederek çıkıp gidiyor. Sonra gitgide bu dahi evvelki biraderi gibi bir sahra-i azîmeye girdi. Birden hücum eden bir arslanın sesini işitti. Korktu, fakat biraderi kadar korkmadı. Çünki hüsn-ü zannıyla ve güzel fikriyle; "Şu sahranın bir Hâkimi var. Ve bu arslan, O Hâkimin taht-ı emrinde bir hizmetkâr olması ihtimali var" diye düşünüp teselli buldu. Fakat yine kaçtı. Tâ altmış arşın derinliğinde bir susuz kuyuya rastgeldi, kendini içine attı. Biraderi gibi ortasında bir ağaca eli yapıştı; havada muallak kaldı. Baktı iki hayvan, o ağacın iki kökünü kesiyorlar. Yukarıya baktı arslan, aşağıya baktı bir ejderha gördü. Aynı kardeşi gibi bir acib vaziyet gördü. Bu dahi tedehhüş etti. Fakat kardeşinin dehşetinden bin derece hafif. Çünki güzel Ahlâkı, ona güzel fikir vermiş ve güzel fikir ise, ona her şeyin güzel cihetini gösteriyor. İşte bu sebebden şöyle düşündü ki: Bu acib işler, birbiriyle alâkadardır. Hem bir emir ile hareket ederler gibi görünüyor. Öyle ise, bu işlerde bir Tılsım vardır. Evet bunlar, bir gizli hâkimin emriyle dönerler. Öyle ise ben yalnız değilim, o gizli hâkim bana bakıyor; beni tecrübe ediyor, bir maksad için beni bir yere sevkedip davet ediyor. Şu tatlı korku ve güzel fikirden bir merak neş'et eder ki: Acaba beni tecrübe edip kendini bana tanıttırmak isteyen ve bu acib yol ile bir maksada sevkeden kimdir? Sonra, tanımak merakından Tılsım Sahibinin muhabbeti neş'et etti ve şu muhabbetten, Tılsımı açmak arzusu neş'et etti ve o arzudan, Tılsım Sahibini razı edecek ve hoşuna gidecek bir güzel vaziyet almak iradesi neş'et etti. Sonra ağacın başına baktı, gördü ki, incir ağacıdır. Fakat başında, binlerle ağacın meyveleri vardır. O vakit bütün bütün korkusu gitti. Çünki kat'î anladı ki bu incir ağacı, bir listedir, bir fihristedir, bir sergidir. O mahfî hâkim, bağ ve bostanındaki meyvelerin nümunelerini, bir Tılsım ve bir Mu'cize ile o ağaca takmış ve kendi misafirlerine ihzar ettiği et'imeye birer işaret suretinde o ağacı tezyin etmiş olmalı. Yoksa bir tek ağaç, binler ağaçların meyvelerini vermez. Sonra Niyaza başladı. Tâ, Tılsımın anahtarı ona İlham oldu. Bağırdı ki: **"Ey bu yerlerin Hâkimi! Senin bahtına düştüm. Sana dehalet ediyorum ve Sana hizmetkârım ve Senin Rızanı istiyorum ve Seni arıyorum."** Ve bu Niyazdan sonra, birden kuyunun duvarı yarılıp, şahane, nezih ve güzel bir bahçeye bir kapı açıldı. Belki ejderha ağzı, o kapıya inkılab etti ve arslan ve ejderha, iki hizmetkâr suretini giydiler ve onu içeriye davet ediyorlar. Hattâ o arslan, kendisine musahhar bir at şekline girdi.

İşte ey tenbel nefsim! Ve ey hayalî arkadaşım!

Geliniz! Bu iki kardeşin vaziyetlerini muvazene edelim. Tâ, iyilik nasıl iyilik getirir ve fenalık, nasıl fenalık getirir; görelim, bilelim.

Bakınız, sol yolun bedbaht yolcusu, her vakit ejderhanın ağzına girmeye muntazırdır; titriyor ve şu bahtiyar ise, meyvedar ve revnekdar bir bahçeye davet edilir. Hem o bedbaht, elîm bir dehşette ve azîm bir korku içinde Kalbi parçalanıyor ve şu bahtiyar ise lezîz bir ibret, tatlı bir havf, mahbub bir marifet içinde garib şeyleri seyir ve temaşa ediyor. Hem o bedbaht, vahşet ve me'yusiyet ve kimsesizlik içinde azab çekiyor. Ve şu bahtiyar ise, ünsiyet ve ümid ve iştiyak içinde telezzüz ediyor. Hem o bedbaht, kendini vahşi canavarların hücumuna maruz bir mahpus hükmünde görüyor ve şu bahtiyar ise, bir aziz misafirdir ki, misafiri olduğu Mihmandar-ı Kerim'in acib hizmetkârları ile ünsiyet edip eğleniyor. Hem o bedbaht zahiren leziz, manen zehirli yemişleri yemekle azabını ta'cil ediyor. Zira o meyveler, nümunelerdir. Tatmaya izin var, tâ asıllarına talib olup müşteri olsun. Yoksa, hayvan gibi yutmaya izin yoktur. Ve şu bahtiyar ise tadar, işi anlar. Yemesini te'hir eder ve intizar ile telezzüz eder. Hem o bedbaht, kendi kendine zulmetmiş. Gündüz gibi güzel bir Hakikatı ve parlak bir vaziyeti, basiretsizliği ile kendisine muzlim ve zulümatlı bir evham, bir Cehennem şekline getirmiş. Ne şefkate müstehaktır ve ne de kimseden şekvaya hakkı vardır.

Meselâ: Bir adam, güzel bir bahçede, ahbablarının ortasında, yaz mevsiminde hoş bir ziyafetteki keyfe kanaat etmeyip kendini pis müskirlerle sarhoş edip; kendisini kış ortasında, canavarlar içinde aç, çıplak tahayyül edip bağırmaya ve ağlamaya başlasa, nasıl şefkate lâyık değil... kendi kendine zulmediyor. Dostlarını canavar görüp, tahkir ediyor. İşte bu bedbaht dahi öyledir ve şu bahtiyar ise, Hakikatı görür. Hakikat ise güzeldir. Hakikatın Hüsnünü derk etmekle, Hakikat Sahibinin Kemaline hürmet eder. Rahmetine müstehak olur. İşte **"Fenalığı kendinden, iyiliği Allah'tan bil"** olan Hükm-ü Kur'anînin Sırrı zahir oluyor. Daha bunlar gibi sair farkları muvazene etsen anlayacaksın ki: Evvelkisinin nefs-i emmaresi, ona bir manevî Cehennem ihzar etmiş. Ve ötekisinin Hüsn-ü Niyeti ve Hüsn-ü Zannı ve Hüsn-ü Hasleti ve Hüsn-ü Fikri, onu büyük bir İhsan ve Saadete ve parlak bir Fazilete ve Feyze mazhar etmiş.

Ey nefsim ve ey nefsimle beraber bu hikâyeyi dinleyen adam! Eğer bedbaht kardeş olmak istemezsen ve bahtiyar kardeş olmak istersen**, Kur'an'ı dinle ve Hükmüne muti ol ve Ona yapış ve Ahkâmıyla amel et.**

Şu hikâye-i temsiliyede olan Hakikatları eğer fehmettin ise; Hakikat-ı Dini ve Dünyayı ve İnsanı ve İmanı ona tatbik edebilirsin. Mühimlerini ben söyleyeceğim. İncelerini sen kendin istihrac et.

İşte bak! O iki kardeş ise, biri Ruh-u Mü'min ve Kalb-i Sâlihtir. Diğeri, ruh-u kâfir ve kalb-i fâsıktır ve o iki tarîkten sağ ise, Tarîk-i Kur'an ve İman'dır. Sol ise, tarîk-ı isyan ve küfrandır. Ve o yoldaki bahçe ise, cem'i-yet-i beşeriye ve medeniyet-i insaniye içinde muvakkat hayat-ı içtimaiyedir ki; Hayır ve şer, iyi ve fena, temiz ve pis şeyler beraber bulunur. Âkıl odur ki: خُذْ مَا صَفَا دَعْ مَا كَدَرْ Kaidesiyle amel eder, Selâmet-i Kalb ile gider. Ve o sahra ise, şu arz ve dünyadır ve o arslan ise, ölüm ve eceldir ve o kuyu ise, beden-i insan ve zaman-ı hayattır ve o altmış arşın derinlik ise, ömr-ü vasatî ve ömr-ü galibî olan altmış seneye işarettir ve o ağaç ise, müddet-i ömür ve madde-i hayattır. Ve o siyah ve beyaz iki hayvan ise, gece ve gündüzdür ve o ejderha ise, ağzı kabir olan Tarîk-ı Berzahiye ve Revak-ı Uhrevîdir. Fakat o ağız, Mü'min için, zindandan bir bahçeye açılan bir kapıdır ve o haşerat-ı muzırra ise, musibat-ı dünyeviyedir. Fakat Mü'min için, gaflet uykusuna dalmamak için tatlı İkazat-ı İlahiye ve İltifatat-ı Rahmaniye hükmündedir ve o ağaçtaki yemişler ise, dünyevî Nimetlerdir ki; Cenab-ı Kerim-i Mutlak, onları Âhiret Nimetlerine bir liste, hem ihtar edici, hem müşabihleri, hem Cennet meyvelerine müşterileri davet eden nümuneler suretinde yapmış. Ve o ağacın birliğiyle beraber muhtelif başka başka meyveler vermesi ise, Kudret-i Samedaniyenin Sikkesine ve Rububiyet-i İlahiyenin Hâtemine ve Saltanat-ı Uluhiyetin Turrasına işarettir. Çünki **"Bir tek şeyden her şeyi yapmak"** yani bir topraktan bütün nebatat ve meyveleri yapmak; hem bir sudan bütün hayvanatı halketmek; hem basit bir yemekten bütün cihazat-ı hayvaniyeyi icad etmek; bununla beraber **"Her şeyi bir tek şey yapmak"...** yani Zîhayatın yediği gayet muhtelif-ül cins taamlardan o Zîhayata bir lahm-ı mahsus yapmak, bir cild-i basit dokumak gibi san'atlar; Zât-ı Ehad-i Samed olan Sultan-ı Ezel ve Ebed'in Sikke-i Hâssasıdır, Hâtem-i Mahsusudur, taklid edilmez bir Turrasıdır. Evet, bir şeyi her şey ve her şeyi bir şey yapmak; her şeyin Hâlıkına has ve Kadîr-i Küll-i Şey'e mahsus bir Nişandır, bir Âyettir. Ve o Tılsım ise, Sırr-ı İman ile açılan Sırr-ı Hikmet-i Hilkattir ve o miftah ise,

يَآ اَللّٰهُ لآَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ اَللّٰهُ لآَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ الْحَىُّ الْقَيُّومُ dur. Ve o ejderha ağzı bahçe kapısına inkılab etmesi ise, işarettir ki: Kabir ehl-i dalalet ve tuğyan için vahşet ve nisyan içinde zindan gibi sıkıntılı ve bir ejderha batnı gibi dar bir mezara açılan bir kapı olduğu halde, Ehl-i Kur'an ve İman için zindan-ı dünyadan Bostan-ı Bekaya ve meydan-ı imtihandan

Ravza-i Cinâna ve zahmet-i hayattan Rahmet-i Rahman'a açılan bir kapıdır ve o vahşi arslanın dahi munis bir hizmetkâra dönmesi ve musahhar bir at olması ise, işarettir ki: Mevt, ehl-i dalalet için bütün mahbubatından elîm bir firak-ı ebedîdir. Hem kendi cennet-i kâzibe-i dünyeviyesinden ihraç ve vahşet ve yalnızlık içinde zindan-ı mezara idhal ve hapis olduğu halde, Ehl-i Hidayet ve Ehl-i Kur'an için, öteki Âleme gitmiş eski dost ve ahbablarına kavuşmaya vesiledir. Hem hakikî vatanlarına ve ebedî Makam-ı Saadetlerine girmeye vasıtadır. Hem zindan-ı dünyadan Bostan-ı Cinâna bir davettir. Hem Rahman-ı Rahîm'in Fazlından kendi Hizmetine mukabil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Hem Vazife-i Hayat külfetinden bir terhistir. Hem Ubudiyet ve İmtihanın Talim ve Talimatından bir paydostur.

Elhasıl: Her kim hayat-ı fâniyeyi esas maksad yapsa, zahiren bir Cennet içinde olsa da manen Cehennemdedir ve her kim Hayat-ı Bâkiyeye ciddî müteveccih ise, Saadet-i Dâreyne mazhardır. Dünyası ne kadar fena ve sıkıntılı olsa da; Dünyasını, Cennet'in intizar salonu hükmünde gördüğü için hoş görür, tahammül eder, Sabır içinde şükreder...

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ اَهْلِ السَّعَادَةِ وَ السَّلاَمَةِ وَ الْقُرْآنِ وَ الْايمَانِ آمِينَ اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ
سَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلٰٓى اٰلِهٖ وَ صَحْبِهٖ بِعَدَدِ جَمٖيعِ الْحُرُوفَاتِ الْمُتَشَكِّلَةِ فٖى جَمٖيعِ
الْكَلِمَاتِ الْمُتَمَثِّلَةِ بِاِذْنِ الرَّحْمٰنِ فٖى مَرَايَا تَمَوُّجَاتِ الْهَوَآءِ عِنْدَ قِرَائَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ
الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ قَارِءٍ مِنْ اَوَّلِ النُّزُولِ اِلٰٓى آخِرِ الزَّمَانِ وَارْحَمْنَا وَوَالِدَيْنَا وَارْحَمِ
اَلْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُوءْمِنَاتِ بِعَدَدِهَا بِرَحْمَتِكَ يَٓا اَرْحَمَ الرَّاحِمٖينَ آمِينَ ۞
وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَ

* * *

Dokuzuncu Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ۝ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ

Ey birader! Benden, Namazın şu muayyen beş Vakte Hikmet-i Tahsîsini soruyorsun. Pek çok Hikmetlerinden yalnız birisine işaret ederiz.

Evet, herbir Namazın Vakti, mühim bir inkılâb başı olduğu gibi, azîm bir Tasarruf-u İlahînin âyinesi ve o Tasarruf içinde İhsânât-ı Külliyye-i İlâhiyyenin birer ma'kesi olduğundan, Kadîr-i Zülcelâl'e o Vakitlerde daha ziyade Tesbih ve Tâ'zim ve hadsiz Nimetlerinin iki Vakit ortasında toplanmış yekûnüne karşı Şükür ve Hamd demek olan Namaza emredilmiştir. Şu ince ve derin mânayı bir parça fehmetmek için **"Beş Nükte"**yi nefsimle beraber dinlemek lâzım...

Birinci Nükte: Namazın mânası, Cenab-ı Hakk'ı Tesbih ve Tâzim ve Şükürdür. Yâni, Celâline karşı kavlen ve fiilen سُبْحَانَ اللّٰه deyip Takdîs etmek. Hem, Kemâline karşı, lâfzan ve amelen اَللّٰهُ اَكْبَرُ deyip Tâzim etmek. Hem, Cemâline karşı, kalben ve lisânen ve bedenen اَلْحَمْدُ لِلّٰه deyip Şükretmektir. Demek Tesbih ve Tekbir ve Hamd, Namazın çekirdekleri hükmündedirler. Ondandır ki, Namazın harekât ve ezkârında bu üç şey, her tarafında bulunuyorlar. Hem ondandır ki, Namazdan sonra, Namazın mânasını te'kid ve takviye için şu Kelimât-ı Mübâreke, otuzüç defa tekrar edilir. Namazın mânası, şu mücmel hülâsalarla te'kid edilir ...

İKİNCİ NÜKTE: İbâdetin mânası şudur ki: Dergâh-ı İlahîde Abd, kendi kusurunu ve acz ve fakrını görüp Kemal-i Rubûbiyyetin ve Kudret-i Samedâniyyenin ve Rahmet-i İlâhiyyenin önünde Hayret ve Muhabbetle Secde etmektir. Yâni, Rubûbiyyetin Saltanatı, nasılki Ubûdiyyeti ve İtaati ister; Rubûbiyyetin Kudsiyyeti, pâklığı dahi ister ki: Abd, kendi kusurunu görüp istiğfar ile ve Rabbını bütün nekaisten pâk ve müberra ve ehl-i dalâletin efkâr-ı bâtılasından münezzeh ve muallâ ve Kâinatın bütün kusurâtından mukaddes ve muarrâ olduğunu; Tesbih ile سُبْحَانَ اللهِ ile ilân etsin.

Hem de Rubûbiyetin Kemal-i Kudreti dahi ister ki: Abd, kendi za'fını ve mahlûkatın aczini görmekle Kudret-i Samedâniyyenin Azamet-i Âsârına karşı istihsan ve hayret içinde اَللّٰهُ اَكْبَرْ deyip huzû ile Rükûa gidip O’na iltica ve Tevekkül etsin.

Hem, Rubûbiyyetin nihayetsiz Hazine-i Rahmeti de ister ki: Abd, kendi ihtiyacını ve bütün mahlûkatın fakr ve ihtiyâcâtını Sual ve Dua lisanıyle izhar ve Rabbının İhsan ve İn'âmatını, Şükür ve Senâ ile ve اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ ile ilân etsin. Demek, Namazın ef'al ve akvâli, bu mânaları tazammun ediyor ve bunlar için Taraf-ı İlâhîden vaz'edilmişler.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Nasılki İnsan, şu Âlem-i Kebîrin bir Misâl-i Musağğarıdır ve Fatihâ-i Şerîfe, şu Kur'an-ı Azîmüşşân'ın bir Timsâl-i Münevveridir. Namaz dahi bütün İbâdâtın envâ'ını şâmil bir Fihriste-i Nurâniyyedir ve bütün esnâf-ı mahlûkatın Elvân-ı İbâdetlerine işaret eden bir Harita-i Kudsiyyedir.

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: Nasılki haftalık bir saatin sâniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan milleri, birbirine bakarlar, birbirinin misâlidirler ve birbirinin hükmünü alırlar. Öyle de; Cenab-ı Hakk'ın bir saat-ı kübrası olan şu Âlem-i Dünyanın sâniyesi hükmünde olan gece ve gündüz deverânı.. ve dakikaları sayan seneler.. ve saatleri sayan tabakat-ı ömr-ü İnsan.. ve günleri sayan edvâr-ı ömr-ü Âlem, birbirine bakarlar, birbirinin misâlidirler ve birbirinin hükmündedirler ve birbirini hatırlatırlar. Meselâ:

Fecir Zamanı, tulûa kadar, evvel-i bahar zamanına, hem İnsanın rahm-ı mâdere düştüğü âvânına, hem Semâvat ve Arzın altı gün Hilkatinden birinci gününe benzer ve hatırlatır ve onlardaki Şuûnat-ı İlâhiyyeyi ihtar eder.

Zuhr Zamanı ise, yaz mevsiminin ortasına, hem gençlik kemâline, hem ömr-ü dünyadaki Hilkat-ı İnsan devrine benzer ve işaret eder ve onlardaki Tecelliyat-ı Rahmeti ve Füyûzât-ı Nimeti hatırlatır.

Asr Zamanı ise, güz mevsimine, hem ihtiyarlık vaktine, hem Âhirzaman Peygamberinin (Aleyhissalâtü Vesselâm) Asr-ı Saadetine benzer ve onlardaki Şuûnat-ı İlâhiyyeyi ve İn'âmât-ı Rahmâniyeyi ihtar eder.

Mağrib Zamanı ise, güz mevsiminin âhirinde pekçok mahlûkatın gurubunu, hem İnsanın vefatını, hem dünyanın Kıyamet ibtidasındaki harâbiyetini ihtar ile, Tecelliyât-ı Celâliyyeyi ifham ve beşeri gaflet uykusundan uyandırır. İkaz eder...

İşâ Vakti ise, Âlem-i Zulûmat, Nehâr Âleminin bütün âsârını siyah kefeni ile setretmesini, hem, kışın beyaz kefeni ile ölmüş yerin yüzünü örtmesini, hem vefat etmiş İnsanın bâkiye-i âsârı dahi vefat edip nisyan perdesi altına girmesini, hem bu dâr-ı imtihan olan dünyanın bütün bütün kapanmasını ihtar ile Kahhâr-ı Zülcelâl'in Celâlli Tasarrufatını ilân eder.

Gece Vakti ise, hem kışı, hem kabri, hem Âlem-i Berzahı ifham ile, Ruh-u Beşer, Rahmet-i Râhman'a ne derece muhtaç olduğunu İnsana hatırlatır. Ve gecede Teheccüd ise, kabir gecesinde ve Berzah karanlığında ne kadar lüzumlu bir ışık olduğunu bildirir, îkaz eder ve bütün bu inkılâbat içinde Cenâb-ı Mün'im-i Hakikî'nin nihayetsiz Nimetlerini ihtar ile ne derece Hamd ve Senâya müstehak olduğunu ilân eder.

İkinci Sabah ise, Sabah-ı Haşri ihtar eder. Evet, şu gecenin sabahı ve şu kışın baharı, ne kadar mâkul ve lâzım ve kat'î ise, Haşrin sabahı da.. Berzahın baharı da o kat'iyyettedir.

Demek, bu beş Vaktin herbiri, bir mühim inkılâb başında olduğu ve büyük inkılâbları ihtar ettiği gibi; Kudret-i Samedâniyyenin Tasarrufat-ı Azîme-i Yevmiyyesinin işaretiyle, hem senevî, hem asrî, hem dehrî, Kudretin Mu'cizâtını ve Rahmetin Hedâyâsını hatırlatır. Demek, asıl Vazife-i Fıtrat ve Esas-ı Ubûdiyyet ve kat'î borç olan Farz Namaz, şu Vakitlerde lâyıktır ve ensebdir.

BEŞİNCİ NÜKTE: İnsan; fıtraten gayet zaîftir. Halbuki, her şey ona ilişir, onu müteessir ve müteellim eder. Hem, gayet âcizdir. Halbuki, belâları ve düşmanları pek çoktur. Hem, gayet fakirdir. Halbuki, ihtiyâcâtı

pek ziyadedir. Hem tenbel ve iktidarsızdır. Halbuki, hayatın tekâlifi gayet ağırdır. Hem, İnsâniyyet onu Kâinatla alâkadar etmiştir. Halbuki, sevdiği, ünsiyyet ettiği şeylerin zevâl ve firakı, mütemâdiyen onu incitiyor. Hem, Akıl ona yüksek maksadlar ve bâki meyveler gösteriyor. Halbuki eli kısa, ömrü kısa, iktidarı kısa, sabrı kısadır.

İşte bu vaziyette bir Ruh, **fecir** zamanında bir Kadîr-i Zülcelâl'in, bir Rahîm-i Zülcemâl'in Dergâhına Niyaz ile Namaz ile müracaat edip arzuhal etmek, Tevfik ve Meded istemek ne kadar elzem ve peşindeki gündüz Âleminde başına gelecek, beline yüklenecek işleri, Vazifeleri tahammül için ne kadar lüzumlu bir Nokta-i İstinad olduğu bedâheten anlaşılır.

Ve **Zuhr** Zamanında ki, o Zaman, gündüzün kemâli ve zevâle meyli ve yevmî işlerin âvân-ı tekemmülü ve meşâğılin tazyikından muvakkat bir istirahat zamanı.. ve fâni dünyanın bekasız ve ağır işlerin verdiği gaflet ve sersemlikten Ruhun teneffüse ihtiyaç vakti.. ve İn'âmât-ı İlâhiyyenin tezâhür ettiği bir andır. Ruh-u Beşer, o tazyikten kurtulup, o gafletten sıyrılıp, o mânasız ve bekasız şeylerden çıkıp Kayyum-u Bâki olan Mün'im-i Hakikî'nin Dergâhına gidip el bağlayarak, yekûn Nimetlerine Şükür ve Hamd edip ve İstiâne etmek ve Celâl ve Azametine karşı Rükû ile aczini izhar etmek ve Kemal-i Bîzevâline ve Cemâl-i Bîmisâline karşı Secde edip hayret ve muhabbet ve mahviyyetini ilân etmek demek olan Zuhr Namazını kılmak, ne kadar güzel, ne kadar hoş, ne kadar lâzım ve münasib olduğunu anlamayan İnsan, İnsan değil...

Asr Vaktinde ki o Vakit, hem güz mevsim-i hazînânesini ve ihtiyarlık hâlet-i mahzunânesini ve Âhirzaman mevsim-i elîmânesini andırır ve hatırlattırır. Hem, yevmî işlerin neticelenmesi Zamanı, hem o günde mazhar olduğu sıhhat ve selâmet ve hayırlı Hizmet gibi Niam-ı İlâhiyyenin bir yekûn-ü azîm teşkil ettiği Zamanı, hem o koca Güneşin ufûle meyletmesi işaretiyle; İnsan bir misafir memur ve her şey geçici, bîkarar olduğunu ilân etmek Zamanıdır. Şimdi Ebediyyeti isteyen ve Ebed için halkolunan ve İhsana karşı perestiş eden ve firaktan müteellim olan Ruh-u İnsan, kalkıp Abdest alıp şu Asr Vaktinde İkindi Namazını kılmak için Kadîm-i Bâki ve Kayyum-u Sermedî'nin Dergâh-ı Samedâniyyesine arz-ı münâcat ederek, zevâlsiz ve nihayetsiz Rahmetinin iltifâtına iltica edip, hesabsız Nimetlerine karşı Şükür ve Hamd ederek, İzzet-i Rubûbiyetine karşı zelîlâne Rükûa gidip, Sermediyyet-i Ulûhiyetine karşı mahviyyetkârâne Secde ederek, hakikî bir Teselli-i Kalb, bir Rahat-ı Ruh bulup Huzur-u Kibriyâsında Kemerbeste-i Ubûdiyet olmak demek olan Asr Namazını kılmak, ne kadar ulvî bir Vazife, ne kadar münâsib bir Hizmet, ne kadar

yerinde bir borc-u fıtrat eda etmek, belki gayet hoş bir Saadet elde etmek olduğunu İnsan olan anlar.

Mağrib Vaktinde ki o Zaman, hem kışın başlamasından yaz ve güz Âleminin nâzenin ve güzel mahlûkatının vedâ-i hazînânesi içinde gurub etmesinin zamanını andırır. Hem, İnsanın vefatıyla bütün sevdiklerinden bir firak-ı elîmane içinde ayrılıp kabre girmek zamanını hatırlatır. Hem, dünyanın zelzele-i sekerat içinde vefatıyla, bütün sekenesi, başka Âlemlere göçmesi ve bu Dâr-ı İmtihan lâmbasının söndürülmesi zamanını andırır, hatırlatır ve zevâlde gurub eden mahbublara perestiş edenleri şiddetle îkaz eder bir Zamandır. İşte Akşam Namazı için böyle bir Vakitte, fıtraten bir Cemâl-i Bâki'ye âyine-i müştak olan Ruh-u Beşer, şu azîm işleri yapan ve bu cesîm Âlemleri çeviren, tebdîl eden Kadîm-i Lemyezel ve Bâkî-i Lâyezâl'in Arş-ı Azametine yüzünü çevirip bu fânilerin üstünde اَللّٰهُ اَكْبَرُ deyip onlardan ellerini çekip Hizmet-i Mevlâ için el bağlayıp Dâim-i Bâkî'nin Huzurunda Kıyam edip اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ demekle; kusursuz Kemaline, misilsiz Cemâline, nihayetsiz Rahmetine karşı Hamd ü Senâ edip اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِينُ demekle, muînsiz Rubûbiyyetine, şeriksiz Ulûhiyyetine, vezirsiz Saltanatına karşı Arz-ı Ubûdiyet ve İstiâne etmek, hem nihayetsiz Kibriyâsına, hadsiz Kudretine ve acizsiz İzzetine karşı Rükûa gidip bütün Kâinatla beraber za'f ve aczini, fakr ve zilletini izhar etmekle, سُبْحَانَ رَبِّىَ الْعَظِيمِ deyip Rabb-ı Azîm'ini Tesbih edip; hem zevâlsiz Cemâl-i Zâtına; tegayyürsüz Sıfât-ı Kudsiyyesine, tebeddülsüz Kemâl-i Sermediyyetine karşı Secde edip hayret ve mahviyet içinde terk-i mâsiva ile muhabbet ve Ubûdiyyetini ilân edip, hem bütün fânilere bedel bir Cemil-i Bâkî, bir Rahîm-i Sermedî bulup, سُبْحَانَ رَبِّىَ الْاَعْلٰى demekle zevâlden münezzeh; kusurdan müberra Rabb-ı A'lâsını Takdis etmek; sonra Teşehhüd edip, oturup bütün mahlûkatın Tahiyyat-ı Mübarekelerini ve Salâvât-ı Tayyibelerini kendi hesabına o Cemîl-i Lemyezel ve Celîl-i Lâyezâl'e hediye edip ve Resul-i Ekrem'ine Selâm etmekle Biatını tecdid ve Evâmirine İtaatını izhar edip ve Îmanını tecdid ile tenvir etmek için şu Kasr-ı Kâinatın İntizam-ı Hakîmânesini müşahede edip Sâni'-i Zülcelâl'in Vahdâniyyetine şehadet etmek; hem Saltanat-ı Rubûbiyyetin Dellâlı ve Mübelliğ-i Marziyyâtı ve Kitab-ı Kâinatın Tercümân-ı

Âyâtı olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Risaletine şehadet etmek demek olan Mağrib Namazını kılmak ne kadar lâtif, nazîf bir Vazife, ne kadar aziz, leziz bir Hizmet, ne kadar hoş ve güzel bir Ubûdiyyet, ne kadar ciddî bir Hakikat ve bu fâni misafirhanede bâkiyane bir Sohbet ve dâimâne bir Saadet olduğunu anlamayan adam, nasıl adam olabilir!

İşâ Vaktinde ki o Vakit, gündüzün ufukta kalan Bâkiye-i Âsârı dahi kaybolup, gece Âlemi Kâinatı kaplar. مُقَلِّبُ الَّيْلِ وَ النَّهَارِ olan Kadîr-i Zülcelâl'in o beyaz sahifeyi bu siyah sahifeye çevirmesindeki Tasarrufat-ı Rabbâniyesiyle yazın müzeyyen yeşil sahifesini, kışın bârid beyaz sahifesine çevirmesindeki مُسَخِّرُ الشَّمْسِ وَ الْقَمَرِ olan Hakîm-i Zül-Kemâl'in İcraat-ı İlâhiyyesini hatırlatır. Hem, mürur-u zamanla ehl-i kuburun bakıyye-i âsârı dahi şu dünyadan kesilmesiyle bütün bütün başka Âleme geçmesindeki ‘‘Hâlık-ı Mevt ve Hayatın’’ Şuûnat-ı İlâhiyyesini andırır... Hem, dar ve fâni ve hakir dünyanın tamamen harab olup, azîm sekerâtıyle vefat edip, geniş ve bâki ve Azametli Âlem-i Âhiretin inkişafında ‘‘Hâlık-ı Arz ve Semâvatın’’ Tasarrufat-ı Celâliyyesini ve Tecelliyat-ı Cemâliyyesini andırır, hatırlattırır bir Zamandır. Hem, şu Kâinatın Mâlik ve Mutasarrıf-ı Hakikîsi, Mâbud ve Mahbub-u Hakikîsi o Zât olabilir ki; gece gündüzü, kış ve yazı, dünya ve Âhireti, bir Kitabın sahifeleri gibi sühuletle çevirir, yazar bozar, değiştirir. Bütün bunlara hükmeder bir Kadîr-i Mutlak olduğunu isbat eden bir vaziyettir. İşte nihayetsiz âciz, zaîf, hem nihayetsiz fakir, muhtaç, hem nihayetsiz bir istikbâl zulümâtına dalmakta, hem nihayetsiz hâdisat içinde çalkanmakta olan Ruh-u Beşer, Yatsı Namazını kılmak için şu mânadaki İşâ'da İbrahimvâri:

لَآ اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ deyip Mâbud-u Lemyezel, Mahbûb-u Lâyezâl'in Dergâhına Namaz ile iltica edip ve şu fâni Âlemde ve fâni ömürde ve karanlık dünyada ve karanlık istikbalde, bir Bâkî-i Sermedî ile Münâcat edip bir parçacık bir Sohbet-i Bâkıyye, birkaç dakikacık bir Ömr-ü Bâki içinde dünyasına Nur serpecek, istikbâlini ışıklandıracak, mevcudâtın ve ahbâbının firak ve zevâlinden neş'et eden yaralarına merhem sürecek olan Rahmân-ı Rahîm'in İltifat-ı Rahmetini ve Nur-u Hidayetini görüp istemek.. hem muvakkaten onu unutan ve gizlenen dünyayı, o dahi unutup,

dertlerini kalbin ağlamasıyla Dergâh-ı Rahmette döküp.. hem ne olur ne olmaz, ölüme benzeyen uykuya girmeden evvel, son Vazife-i Ubûdiyyetini yapıp, yevmiye Defter-i Amelini Hüsn-ü Hâtime ile bağlamak için Salâte Kıyam etmek, yâni bütün fâni sevdiklerine bedel bir Mâbud ve Mahbub-u Bâkî'nin ve bütün dilencilik ettiği âcizlere bedel bir Kadîr-i Kerim'in ve bütün titrediği muzırların şerrinden kurtulmak için bir Hafîz-i Rahîm'in Huzuruna çıkmak.. hem Fâtiha ile başlamak, yâni bir şey'e yaramayan ve yerinde olmayan nâkıs, fakir mahlûkları medih ve minnettarlığa bedel, bir Kâmil-i Mutlak ve Ganiyy-i Mutlak ve Rahîm-i Kerim olan **Rabb-ül-Âlemîn'i** Medh ü Sena etmek.. hem اِيَّاكَ نَعْبُدُ Hitabına terakki etmek, yâni, küçüklüğü, hiçliği, kimsesizliği ile beraber, ezel ve ebed Sultânı olan Mâlik-i Yevmiddîn'e İntisâbıyle şu Kâinatta nazdâr bir misafir ve ehemmiyetli bir vazifedar makamına girip, اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِينُ demekle bütün mahlûkat namına Kâinatın Cemaat-ı Kübrâsı ve Cem'iyet-i Uzmâsındaki İbâdât ve İstiânâtı O ' na takdim etmek ... hem اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ demekle, istikbal karanlığı içinde Saadet-i Ebediyyeye giden, nuranî yolu olan Sırat-ı Müstakîme Hidayeti istemek... Hem, şimdi, yatmış nebâtât, hayvanât gibi gizlenmiş Güneşler, hüşyâr yıldızlar, birer nefer misillü Emrine musahhar ve bu Misafirhâne-i Âlemde birer lâmbası ve hizmetkârı olan Zât-ı Zülcelâl'in Kibriyâsını düşünüp اَللّٰهُ اَكْبَرْ deyip Rükûa varmak... Hem bütün mahlûkatın Secde-i Kübrâsını düşünüp, yâni şu gecede yatmış mahlûkat gibi her senede, her asırdaki Envâ-i Mevcûdat, hattâ Arz, hattâ Dünya, birer muntazam ordu, belki birer mutî nefer gibi Vazife-i Ubûdiyyet-i Dünyeviyyesinden Emr-i كُنْ فَيَكُونُ ile terhis edildiği zaman, yâni Âlem-i Gayba gönderildiği vakit, nihayet İntizam ile zevâlde gurub Seccâdesinde اَللّٰهُ اَكْبَرْ deyip Secde ettikleri.. hem Emr-i كُنْ فَيَكُونُ den gelen bir Sayha-i İhyâ ve Îkaz ile yine baharda kısmen aynen, kısmen mislen haşrolup, Kıyam edip, Kemerbeste-i Hizmet-i Mevlâ oldukları gibi, şu İnsancık, onlara iktidâen o Rahmân-ı Zülkemâl'in, o Rahîm-i Zülcemâl'in Bâr-gâh-ı Huzurunda

hayret-âlûd bir muhabbet, beka-âlûd bir mahviyyet, İzzet-âlûd bir tezellül içinde اَللّٰهُ اَكْبَرُ deyip Sücûda gitmek, yâni bir nevi Mi'râca çıkmak demek olan İşâ Namazını kılmak, ne kadar hoş, ne kadar güzel, ne kadar şirin, ne kadar yüksek, ne kadar aziz ve leziz, ne kadar mâkul ve münasib bir Vazife, bir Hizmet, bir Ubûdiyyet, bir ciddî Hakikat olduğunu elbette anladın.

Demek şu beş vakit, herbiri, birer İnkılâb-ı Azîmin İşârâtı ve İcraat-ı Cesîme-i Rabbâniyyenin emâratı ve İn'amât-ı Külliye-i İlâhiyyenin alâmatı olduklarından; borç ve zimmet olan Farz Namazın o Zamanlara tahsisi, nihayet Hikmettir...

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى مَنْ اَرْسَلْتَهُ مُعَلِّمًا لِعِبَادِكَ لِيُعَلِّمَهُمْ كَيْفِيَّةَ مَعْرِفَتِكَ وَ الْعُبُودِيَّةَ لَكَ وَ مُعَرِّفًا لِكُنُوزِ اَسْمَآئِكَ وَ تَرْجُمَانًا لِاٰيَاتِ كِتَابِ كَآئِنَاتِكَ وَ مِرْآتًا بِعُبُودِيَّتِهٖ لِجَمَالِ رُبُوبِيَّتِكَ وَ عَلٰٓى اٰلِهٖ وَ صَحْبِهٖٓ اَجْمَعِينَ وَ ارْحَمْنَا وَ ارْحَمِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ آمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَآاَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

* * *

Onuncu Söz

Haşir Bahsi

İ H T A R

[Şu Risalelerde teşbih ve temsilleri, hikâyeler suretinde yazdığımın sebebi; hem teshil, hem Hakaik-i İslâmiye ne kadar mâkul, mütenasib, muhkem, mütesanid olduğunu göstermektir. Hikâyelerin mânaları, sonlarındaki Hakikatlerdir. Kinaiyyat kabilinden yalnız onlara delâlet ederler. Demek, hayâlî hikâyeler değil, doğru Hakikatlerdir.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِي الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتٰى
وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Birader, Haşir ve Âhireti basit ve avam lisanıyle ve vâzıh bir tarzda beyanını ister isen, öyle ise şu temsilî hikâyeciğe nefsimle beraber bak, dinle:

Bir zaman iki adam, Cennet gibi güzel bir memlekete (şu dünyaya işarettir) gidiyorlar. Bakarlar ki: Herkes ev, hâne, dükkân kapılarını açık bırakıp muhafazasına dikkat etmiyorlar. Mal ve para, meydanda sahibsiz kalır. O adamlardan birisi, her istediği şey'e elini uzatıp, ya çalıyor, ya gasbediyor. Hevesine tebaiyyet edip her nevi zulmü, sefaheti irtikâb ediyor. Ahâli de ona çok ilişmiyorlar. Diğer arkadaşı ona dedi ki:

"Ne yapıyorsun? Ceza çekeceksin; beni de belâya sokacaksın. Bu mallar mîrî malıdır. Bu ahâli çoluk çocuğuyla asker olmuşlar veya memur olmuşlar. Şu işlerde sivil olarak istihdam ediliyorlar. Onun için sana çok ilişmiyorlar. Fakat İntizam şediddir. Padişahın her yerde telefonu var ve memurları bulunur. Çabuk git, dehalet et" dedi. Fakat o sersem inad edip dedi:

"Yok, mîrî malı değil, belki vakıf malıdır, sahibsizdir. Herkes istediği gibi tasarruf edebilir. Bu güzel şeylerden istifadeyi men'edecek hiçbir sebeb görmüyorum. Gözümle görmezsem inanmıyacağım" dedi. Hem feylesofâne çok safsatiyatı söyledi. İkisi arasında ciddî bir münâzara başladı. Evvelâ o sersem dedi:

"Padişâh kimdir? Tanımam.."

Sonra arkadaşı ona cevaben: "Bir köy muhtarsız olmaz. Bir iğne ustasız olmaz; sahibsiz olamaz. Bir harf kâtibsiz olamaz, biliyorsun. Nasıl oluyor ki: Nihayet derecede muntazam şu memleket Hâkimsiz olur? Ve bu kadar çok servet ki, her saatte bir Şimendifer (Hâşiye) gaibten gelir gibi kıymettar, musanna mallarla dolu gelir. Burada dökülüyor gidiyor. Nasıl sahibsiz olur? Ve her yerde görünen ilânnâmeler ve beyannâmeler ve her mal üstünde görünen turra ve sikkeler, damgalar ve her köşesinde sallanan bayraklar nasıl mâliksiz olabilir? Sen anlaşılıyor ki, bir parça firengî okumuşsun. Bu İslam yazılarını okuyamıyorsun. Hem de bilenden sormuyorsun. İşte gel, en büyük fermânı sana okuyacağım."

O sersem döndü dedi:

"Haydi padişah var; fakat benim cüz'î istifadem Ona ne zarar verebilir. Hazinesinden ne noksan eder? Hem burada hapis mapis yoktur, ceza görünmüyor."

Arkadaşı ona cevaben dedi:

"Yahu şu görünen memleket bir manevra meydanıdır. Hem Sanayi-i Garibe-i Sultaniyyenin meşheridir. Hem muvakkat temelsiz misafirhaneleridir. Görmüyor musun ki, her gün bir kafile gelir, biri gider, kaybolur. Daima dolar boşanır. Bir zaman sonra şu memleket tebdil edilecek. Bu ahali başka ve daimî bir memlekete nakledilecek. Orada herkes Hizmetine mukabil ya ceza, ya mükâfat görecek." dedi.

Yine o hâin sersem, temerrüd edip: "İnanmam. Hiç mümkün müdür

----

(Hâşiye): Seneye işarettir. Evet bahar; mahzen-i erzak bir vagondur. Gaibden gelir.

ki, bu memleket harab edilsin.. başka bir memlekete göç etsin." dedi. Bunun üzerine emin arkadaşı dedi:

"Mâdem bu derece inad ve temerrüd edersin. Gel, had ve hesabı olmayan delâil içinde **‘‘Oniki Sûret’’** ile sana göstereceğim ki: Bir Mahkeme-i Kübra var, bir Dâr-ı Mükâfat ve İhsan ve bir Dâr-ı Mücâzat ve zindan var ve bu memleket her gün bir derece boşandığı gibi, bir gün gelir ki, bütün bütün boşanıp harab edilecek.

BİRİNCİ SURET: Hiç mümkün müdür ki: Bir Saltanat, bahusus böyle muhteşem bir Saltanat, hüsn-ü hizmet eden mutîlere mükâfatı ve isyan edenlere mücâzatı bulunmasın. Burada yok hükmündedir. Demek başka yerde bir Mahkeme-i Kübra vardır.

İKİNCİ SURET: Bu gidişata, icraata bak! Nasıl en fakir, en zaîften tut, tâ herkese mükemmel, mükellef erzak veriliyor. Kimsesiz hastalara çok güzel bakılıyor. Hem gayet kıymetdar ve şahane taamlar, kaplar, murassa nişanlar, müzeyyen elbiseler, muhteşem ziyafetler vardır. Bak senin gibi sersemlerden başka herkes, vazifesine gayet dikkat eder. Kimse zerrece haddinden tecavüz etmez. En büyük şahıs, en büyük bir itaatle mütevâziyane bir havf ve heybet altında hizmet eder. Demek şu Saltanat Sahibinin pek büyük bir Keremi, pek geniş bir Merhameti var. Hem pek büyük İzzeti, pek celâlli bir Haysiyeti, Nâmusu vardır. Halbuki Kerem ise, İn'am etmek ister. Merhamet ise, İhsansız olamaz. İzzet ise, gayret ister. Haysiyet ve Nâmus ise, edebsizlerin te'dibini ister. Halbuki şu memlekette o Merhamet, o Nâmusa lâyık binden biri yapılmıyor. Zâlim izzetinde, mazlûm zilletinde kalıp buradan göçüp gidiyorlar.

Demek bir Mahkeme-i Kübraya bırakılıyor.

ÜÇÜNCU SURET: Bak ne kadar âli bir Hikmet, bir İntizamla işler dönüyor. Hem ne kadar hakikî bir Adâlet, bir Mîzanla muameleler görülüyor. Halbuki Hikmet-i Hükûmet ise, Saltanatın cenah-ı himayesine iltica eden mültecilerin taltifini ister. Adâlet ise, raiyyetin hukukunun muhafazasını ister; tâ hükûmetin haysiyeti, Saltanatın haşmeti muhafaza edilsin.

Halbuki, şu yerlerde o Hikmete, o Adâlete lâyık binden biri icra edilmiyor. Senin gibi sersemler, çoğu ceza görmeden buradan göçüp gidiyorlar.

Demek bir Mahkeme-i Kübraya bırakılıyor...

DÖRDÜNCÜ SURET: Bak had ve hesaba gelmeyen şu sergilerde olan misilsiz mücevherat, şu sofralarda olan emsalsiz mat'ûmat gösteriyorlar ki: Bu yerlerin Pâdişahının hadsiz bir Sehâveti, hesabsız dolu Hazineleri vardır. Halbuki böyle bir Sehâvet ve tükenmez Hazineler, daimî ve istenilen her şey içinde bulunur bir Dâr-ı Ziyâfet ister. Hem ister ki, o ziyafetten telezzüz edenler orada devam etsinler. Tâ zevâl ve firak ile elem çekmesinler. Çünki zevâl-i elem, lezzet olduğu gibi, zevâl-i lezzet dahi elemdir. Bu sergilere bak! Ve şu ilânlara dikkat et! Ve bu Dellâllara kulak ver ki, Mu'ciznümâ bir Pâdişahın antika san'atlarını teşkil ve teşhîr ediyorlar. Kemâlâtını gösteriyorlar. Misilsiz Cemâl-i Manevîsini beyan ediyorlar. Hüsn-ü Mahfîsinin Letâifinden bahsediyorlar. Demek O'nun pek mühim hayret verici Kemâlât ve Cemâl-i Mânevîsi vardır. Gizli, kusursuz Kemal ise; takdir edici, istihsan edici, مَا شَآءَ اللّٰهُ deyip, müşahede edicilerin başlarında teşhîr ister. Mahfî, nazirsiz Cemâl ise; görünmek ve görmek ister. Yâni, kendi Cemâlini iki vecihle görmek.. biri, muhtelif âyinelerde bizzât müşahede etmek. Diğeri, müştak seyirci ve mütehayyir istihsan edicilerin müşahedesi ile müşahede etmek ister. Hem görmek, hem görünmek, hem daimî müşahede, hem ebedî işhâd ister. Hem o daimî Cemâl, müştak seyirci ve istihsan edicilerin devâm-ı vücudlarını ister. Çünki: daimî bir Cemâl, zâil müştaka râzı olamaz. Zira dönmemek üzere zevâle mahkûm olan bir seyirci, zevâlin tasavvuruyla muhabbeti adâvete döner, hayret ve hürmeti tahkire meyleder. Çünki İnsan, bilmediği ve yetişmediği şey'e düşmandır. Halbuki şu misafirhânelerden herkes çabuk gidip, kayboluyor. O Kemâl ve o Cemâlin bir ışığını belki zayıf bir gölgesini, bir anda bakıp doymadan gidiyor.

Demek, bir Seyrangâh-ı Daimîye gidiliyor...

BEŞİNCİ SURET: Bak bu işler içinde, görünüyor ki, o misilsiz Zâtın pek büyük bir Şefkati vardır. Çünki her musîbetzedenin imdadına koşturuyor. Her suale ve matlûba cevab veriyor. Hattâ, bak, en edna bir hâcet, en edna bir raiyyetten görse, Şefkatle kaza ediyor. Bir çobanın bir koyunu, bir ayağı incinse, ya merhem, ya baytar gönderiyor.

Gel gidelim, şu adada büyük bir içtima var. Bütün memleket Eşrâfı orada toplanmışlar. Bak, pek büyük bir nişanı taşıyan bir Yâver-i Ekrem bir Nutuk okuyor. O Şefkatli Padişahından bir şeyler istiyor. Bütün ahâli: "Evet, evet biz de istiyoruz" diyorlar. Onu tasdik ve te`yid

ediyorlar. Şimdi dinle, bu Padişahın Sevgilisi diyor ki:

"Ey bizi Ni'metleriyle perverde eden Sultânımız! Bize gösterdiğin nümûnelerin ve gölgelerin asıllarını, menba'larını göster. Ve bizi Makarr-ı Saltanatına celbet. Bizi bu çöllerde mahvettirme. Bizi Huzuruna al. Bize Merhamet et. Burada bize tattırdığın lezîz Ni'metlerini orada yedir. Bizi zevâl ve teb'îd ile tâzib etme. Sana müştak ve müteşekkir şu mutî raiyyetini başı boş bırakıp îdam etme." diyor ve pek çok yalvarıyor. Sen de işitiyorsun. Acaba bu kadar şefkatli ve kudretli bir Pâdişah, hiç mümkün müdür ki; en edna bir adamın en edna bir merâmını ehemmiyetle yerine getirsin, en Sevgili bir Yâver-i Ekreminin en güzel bir maksûdunu yerine getirmesin? Halbuki, O Sevgilinin maksudu, umumun da maksududur. Hem, Padişahın Marzîsi, hem Merhamet ve Adâletinin muktezasıdır. Hem Ona rahattır, ağır değil. Bu misâfirhanelerdeki muvakkat nüzhetgâhlar kadar ağır gelmez. Mâdem nümûnelerini göstermek için beş-altı gün seyrangâhlara bu kadar masraf ediyor, bu memleketi kurdu. Elbette hakikî Hazinelerini, Kemâlâtını, Hünerlerini Makarr-ı Saltanatında öyle bir tarzda gösterecek, öyle Seyrangâhlar açacak ki, Akılları hayrette bırakacak.

Demek bu meydan-ı imtihanda olanlar, başı boş değiller; Saadet sarayları ve zindanlar onları bekliyorlar...

ALTINCI SURET: İşte gel, bak, bu muhteşem şimendiferler, tayyareler, teçhizatlar, depolar, sergiler, icraatlar gösteriyorlar ki, perde arkasında pek muhteşem bir Saltanat vardır, (Hâşiye) hükmediyor. Böyle

----

(Hâşiye): Meselâ: Nasıl şu zamanda manevra meydanında harb usulünde, "Silâh al, süngü tak" emriyle koca bir ordu baştan başa dikenli bir meşegâha benzediği gibi; her bir Bayram gününde resm-i geçit için: "Formalarınızı takıp, nişanlarınızı asınız" Emrine karşı ordugâh, serâser rengârenk çiçek açmış müzeyyen bir bahçeyi temsil ettiği misillû; öyle de rûy-i zemin meydanında, Sultân-ı Ezelî'nin nihayetsiz envâ-ı cünûdundan Melek ve Cin ve İns ve hayvanlar gibi şuursuz nebâtat taifesi dahi, hıfz-ı hayat cihadında Emr-i كُنْ فَيَكُونُ ile: "Müdafaa için silâhlarınızı ve cihazatınızı takınız" Emr-i İlâhîyi aldıkları vakit, zemin baştan aşağıya bütün ondaki dikenli ağaçlar ve nebatlar süngücüklerini taktıkları zaman, aynen süngülerini takmış muhteşem bir ordugâha benziyor..

Hem, baharın herbir günü, herbir haftası, birer tâife-i nebatâtın birer Bayramı hükmünde olduğu için, herbir taifesi dahi kendi Sultanının o taifeye İhsan ettiği güzel hediyeleri teşhir için ona taktığı murassa nişanları birer resm-i geçit tarzında o Sultan-ı Ezelî'nin Nazar-ı Şuhud ve İşhâdına arzettiğinden ve öyle bir vaziyet gösterdiğinden;

bir Saltanat, kendisine lâyık bir raiyyet ister. Halbuki görüyorsun, bütün raiyyet bu misâfirhanede toplanmışlar. Misâfirhane ise her gün dolar, boşanır. Hem, bütün raiyyet manevra için bu meydan-ı imtihanda bulunuyorlar. Meydan ise, her saat tebdil ediliyor. Hem bütün raiyyet, padişahın kıymettar İhsânâtının nümûnelerini ve Hârika San'atlarının Antikalarını sergilerde temâşa etmek için şu teşhirgâhta birkaç dakika durup seyrediyorlar. Meşher ise, her dakika tahavvül ediyor. Giden gelmez, gelen gider. İşte bu hâl, şu vaziyet kat'î gösteriyor ki: Şu misâfirhane ve şu meydan ve şu meşherlerin arkasında daimî saraylar, müstemir meskenler, şu nümûnelerin ve sûretlerin hâlis ve yüksek asıllarıyla dolu bağ ve hazineler vardır.

Demek burada çabalamak onlar içindir. Şurada çalıştırır, orada ücret verir. Herkesin istidâdına göre orada bir Saadeti var...

YEDİNCİ SURET: Gel, bir parça gezelim. Şu medenî ahâli içinde ne var, ne yok görelim. İşte bak!. Her yerde, her köşede, müteaddid fotoğraflar kurulmuş, sûret alıyorlar. Bak, her yerde müteaddid kâtibler oturmuşlar, bir şeyler yazıyorlar. Her şey'i kaydediyorlar. En ehemmiyetsiz bir hizmeti, en âdi bir vukûâtı zabtediyorlar. Hâ!. şu yüksek dağda Pâdişâha mahsus bir büyük fotoğraf kurulmuş ki (Hâşiye); bütün bu yerlerde ne cereyan eder, sûretini alıyorlar. Demek o Zât emretmiş ki; mülkünde cereyan eden bütün muamele ve işler zabtedilsin. Demek oluyor

----

bütün nebatât ve eşcar gûya "San'at-ı Rabbaniye murassaatını ve çiçek ve meyve denilen Fıtrat-ı İlâhiyyenin nişanlarını takınız, çiçekler açınız" Emr-i Rabbaniyyeyi dinliyorlar ki, rûy-i zemin dahi gayet muhteşem bir Bayram gününde, şahane resm-i geçitte, sürmeli formaları ve murassa nişanları parlayan bir ordugâhı temsil ediyor.

İşte şu derece Hikmetli ve İntizamlı Teçhizat ve Tezyinât; elbette nihayetsiz Kadîr bir Sultanın, nihayet derecede Hakîm bir Hâkimin Emriyle olduğunu kör olmayanlara gösterir.

(Hâşiye): Şu sûretin işaret ettiği mânaların bir kısmı Yedinci Hakikat'te beyan edilmiş. Yalnız, burada Pâdişaha mahsus bir büyük fotoğraf işareti ve Hakikatı "Levh-i Mahfûz" demektir. Levh-i Mahfûzun Tahakkuk-u Vücudu Yirmialtıncı Söz'de şöyle isbat edilmiş ki: Nasıl küçük küçük cüzdanlar, büyük bir kütüğün Vücudunu ihsas eder ve küçük küçük senedler, bir defter-i kebîrin bulunduğunu iş'ar eder ve küçük kesretli tereşşuhatlar, büyük bir su menbaını işmâm eder. Aynen öyle de: Küçük küçük cüzdanlar hükmünde; hem birer küçük Levh-i Mahfûz mânasında; hem, büyük Levh-i Mahfûz'u yazan kalemden tereşşuh eden küçük küçük noktalar suretinde olan benî-beşerin kuvve-i hâfızaları, ağaçların meyveleri, meyvelerin çekirdekleri, tohumları; elbette bir Hâfıza-i Kübrâyı, bir Defter-i Ekberi, bir Levh-i Mahfûz-u Âzamı ihsas eder, iş'ar eder ve isbat eder. Belki, keskin Akıllara gösterir...

ki; o Zât-ı Muazzam bütün hâdisatı kaydettirir, sûretini alır. İşte şu dikkatli Hıfz ve Muhâfaza, elbette bir muhâsebe içindir. Şimdi, en âdi raiyyetin en âdi muamelelerini ihmal etmeyen bir Hâkim-i Hafîz, hiç mümkün müdür ki raiyyetin en büyüklerinden en büyük amellerini muhâfaza etmesin, muhasebe etmesin, mükâfat ve mücâzat vermesin. Halbuki O Zâtın İzzetine ve Gayretine dokunacak ve Şe'n-i Merhameti hiç kabûl etmeyecek muâmeleler, o büyüklerden sudûr ediyor. Burada cezâya çarpmıyor.

Demek, bir Mahkeme-i Kübraya bırakılıyor...

SEKİZİNCİ SURET: Gel, O'ndan gelen bu Fermanları sana okuyacağım. Bak, mükerrer va'dediyor ve şiddetli tehdid ediyor ki: "Sizleri oradan alıp, Makarr-ı Saltanatıma getireceğim ve mutîleri mes'ûd, âsîleri mahbus edeceğim. O muvakkat yeri harab edip, müebbed sarayları, zindanları hâvi diğer bir memleket kuracağım." Hem o vaad ettiği şeyler, O'na gayet rahattır. Raiyyetine, gayet mühimdir. Va'dinde hulf ise, İzzet-i İktidarına gayet zıddır. İşte bak ey sersem! Sen yalancı vehmini, hezeyancı aklını, aldatıcı nefsini tasdik ediyorsun. Ve hiçbir veçhile hulf ve hilâfa mecburiyeti olmayan ve hiçbir cihetle hilâf haysiyetine yakışmayan ve bütün görünen işler Sıdkına şehâdet eden bir Zâtı tekzib ediyorsun. Elbette büyük bir cezaya müstahak olursun. Misâlin şuna benzer ki: Bir yolcu, güneşin ziyasından gözünü kapıyor, hayâline bakıyor; vehmi, bir yıldız böceği gibi kafa fenerinin ışığıyla dehşetli yolunu tenvîr etmek istiyor. Mâdem vaad etmiş, yapacaktır. Halbuki ifâsı Ona çok rahat ve bize ve herşey'e ve Ona ve Saltanatına pek çok lâzımdır.

Demek bir Mahkeme-i Kübrâ, bir Saadet-i Uzmâ vardır.

DOKUZUNCU SURET: Şimdi gel! Bu dâirelerin ve cemaatlerin bazı Rüesâlarına ki, (Hâşiye) her biri bizzat Padişahla görüşecek husûsî birer telefonu var. Hem, bazı O'nun Huzûruna çıkmışlar. Ne diyorlar bak: Bunlar ittifakla ihbar ediyorlar ki; O Zât, mükâfat ve mücâzat için pek muhteşem ve dehşetli bir yer ihzar etmiş. Gayet kavi vaad ve şiddetli tehdid ediyor. Hem O'nun İzzet ve Celâleti hiç bir vecihle hulf-ül-va'de tenezzül edip, tezellülü kabûl etmez. Halbuki, o Muhbirler hem tevâtür

----

(Hâşiye): Şu sûretin isbat ettiği mânalar Sekizinci Hakikat'te görünecek. Meselâ, dairelerin Reisleri şu temsilde: Enbiya ve Evliyaya işarettir. Ve telefon ise, Ma'kes-i Vahy ve Mazhar-ı İlham olan, kalbden uzanan bir Nisbet-i Rabbâniyyedir ki, Kalb o telefonun başıdır ve kulağı hükmündedir.

derecesinde çok, hem İcmâ kuvvetinde bir İttifakla haber veriyorlar ki: Şu bâzı âsârı görünen Saltanat-ı Azîmenin medarı ve makarrı, buradan uzak bir başka memlekettedir ve şu meydan-ı imtihanda binalar muvakkattırlar. Sonra daimî saraylara tebdil edilecek. Bu yerler değişecekler. Çünki: Eserleriyle Azameti anlaşılan şu muhteşem, zevalsiz Saltanat; böyle geçici, devamsız, bîkarar, ehemmiyetsiz, mütegayyir, bekasız, nâkıs, tekemmülsüz umûrlar üzerinde kurulmaz, durulmaz... Demek, ona lâyık, daimî, müstekar, zevalsiz, müstemir, mükemmel, muhteşem umûrlar üzerinde duruyor.

Demek, bir Diyâr-ı Âher var; elbette o Makarra gidilecektir...

ONUNCU SURET: Gel, bugün nevrûz-u sultânîdir. (Hâşiye) Bir tebeddülat olacak, acîb işler çıkacak. Şu baharın şu güzel gününde, şu güzel çiçekli olan şu yeşil sahraya gidip bir seyran ederiz. İşte bak! Ahali de bu tarafa geliyorlar. Bak bir sihir var. O binalar birden harab oldular, başka bir şekil aldı. Bak, bir Mu'cize var. O harab olan binalar, birden burada yapıldı. Âdeta bu hâlî bir çöl, bir medenî şehir oldu. Bak, sinema perdeleri gibi her saat başka bir Âlem gösterir, başka bir şekil alır. Buna dikkat et ki; o kadar karışık, sür'atli, kesretli, hakikî perdeler içinde ne kadar mükemmel bir İntizam vardır ki, herşey yerli yerine konuluyor. Hayâlî sinema perdeleri dahi, bunun kadar muntazam olamaz. Milyonlar mâhir sihirbazlar dahi, bu san'atları yapamazlar. Demek, bize görünmeyen o Pâdişahın çok büyük Mu'cizeleri vardır.

Ey sersem! Sen diyorsun: "Nasıl bu koca memleket tahrib edilip, başka yere kurulacak? "

İşte görüyorsun ki: Her saat, senin Aklın kabûl etmediği o tebdîl-i diyar gibi çok inkılâblar, tebdîller oluyor. Şu toplanmak, dağılmak ve şu hallerden anlaşılıyor ki: Bu görünen sür'atli içtimalar, dağılmalar, teşkiller, tahribler içinde başka bir maksad var... Bir saatlik içtima için on sene kadar masraf yapılıyor. Demek bu vaziyetler

----

(Hâşiye): Bu suretin remzini ''Dokuzuncu Hakikat''te göreceksin. Meselâ: Nevrûz günü, bahar mevsimine işarettir. Çiçekli yeşil sahra ise, bahar mevsimindeki rûy-i zemindir. Değişen perdeler, manzaralar ise, fasl-ı baharın ibtidasından, yazın intihasına kadar Sâni-i Kadîr-i Zülcelâl'in, Fâtır-ı Hakîm-i Zülcemâl'in Kemâl-i İntizam ile değiştirdiği ve Kemâl-i Rahmet ile tazelendirdiği ve birbiri arkasında gönderdiği mevcûdât-ı bahariye tabakatına ve masnuat-ı sayfiye taifelerine ve erzak-ı hayvâniye ve İnsaniyyeye medar olan mat'ûmata işarettir.

maksud-u bizzat değiller. Bir temsildir, bir takliddirler. O Zât Mu'cize ile yapıyor. Tâ sûretleri alınıp terkîb edilsin ve neticeleri hıfzedilip yazılsın. -Nasılki, manevra meydan-ı imtihanının herşey'i kaydediliyordu ve yazılıyordu.- Demek, bir Mecma-ı Ekberde muamele, bunlar üzerine devam edip dönecek. Hem, bir Meşher-i Âzamda daimî gösterilecek. Demek, şu geçici, kararsız vaziyetler; sâbit sûretler, bâki meyveler veriyorlar.

Demek bu ihtifâlât; bir Saadet-i Uzmâ, bir Mahkeme-i Kübrâ, bilmediğimiz ulvî gayeler içindir...

ONBİRİNCİ SURET: Gel, ey muannid arkadaş! Bir tayyareye.. ya şarka veya garbe, yâni mâzi ve müstakbele giden bir şimendifere binelim. Şu Mu'cizekâr Zâtın, sâir yerlerde ne çeşit Mu'cizeler gösterdiğini görelim. İşte bak, gördüğümüz menzil ve meydan ve meşher gibi acâibler, her tarafta bulunuyor. Lâkin san'atça, sûretçe birbirinden ayrıdırlar. Fakat, buna iyi dikkat et ki: O sebatsız menzillerde, o devamsız meydanlarda, o bekasız meşherlerde; ne kadar bâhir bir Hikmetin İntizâmâtı, ne derece zâhir bir İnayetin işârâtı, ne mertebe âlî bir Adâletin emârâtı, ne derece vâsî bir Merhametin semerâtı görünüyor. Basîretsiz olmayan herkes yakînen anlar ki: Onun Hikmetinden daha ekmel bir Hikmet ve İnayetinden daha ecmel bir İnayet ve Merhametinden daha eşmel bir Merhamet ve Adâletinden daha ecell bir Adâlet olamaz ve tasavvur edilemez.

Eğer faraza tevehhüm ettiğin gibi, daire-i memleketinde daimî menziller, âli mekânlar, sâbit makamlar, bâki meskenler, mukîm ahali, mes'ud raiyyeti bulunmazsa: Şu Hikmet, İnayet, Merhamet, Adâletin Hakikatlarına şu bekasız memleket mazhar olamadığı mâlum ve onlara mazhar olacak, başka yerde de bulunmazsa; o vakit gündüz ortasında güneşin ışığını gördüğümüz halde güneşi inkâr etmek derecesinde bir ahmaklıkla, şu gözümüz önündeki Hikmeti inkâr etmek ve şu müşâhede ettiğimiz İnayeti inkâr etmek ve şu gördüğümüz Merhameti inkâr etmek ve şu pek kuvvetli emârâtı, işârâtı görünen Adâleti inkâr etmek lâzımgelir. Hem bu gördüğümüz İcraât-ı Hakîmâne ve Ef'âl-i Kerîmâne ve İhsânât-ı Rahîmânenin Sahibini; -hâşâ sümme hâşâ!- sefih bir oyuncu, gaddar bir zâlim olduğunu kabûl etmek lâzımgelir. Bu ise, Hakikatlerin zıdlarına inkılâbıdır. Halbuki inkılâb-ı Hakaik, bütün Ehl-i Aklın ittifakıyla muhaldir, mümkün değildir. Yalnız, herşey'in Vücudunu inkâr eden sofestâî eblehler hariçtir.

Demek, bu diyardan başka bir Diyar vardır. Onda bir Mahkeme-i Kübra, bir Ma'dele-i Ulyâ, bir Mekreme-i Uzmâ vardır ki; tâ şu Merhamet ve

Hikmet ve İnayet ve Adâlet tamamen tezâhür etsinler...

ONİKİNCİ SURET: Gel, şimdi döneceğiz. Şu cemaatlerin Reisleriyle ve zâbitleriyle görüşeceğiz ve techizatlarına bakacağız ki; o techizat, yalnız o meydandaki kısa bir müddet içinde geçinmek için mi verilmiştir? Yahut, başka yerde uzun bir Saadet Hayatı tahsîl etmek için mi verilmiştir? Görelim. Herkese ve her techizâta bakamayız. Fakat, nümune için şu zâbitin cüzdan ve defterine bakacağız: Bu cüzdanda zâbitin rütbesi, maaşı, vazifesi, matlûbatı, düstur-u harekâtı vardır. Bak, bu rütbe birkaç günlük için değil; pek uzun bir zaman için verilebilir. "Şu maaşı hazine-i hassadan filân tarihte alacaksın" yazılıdır. Halbuki o tarih, çok zaman sonra ve bu meydan kapandıktan sonra gelir. Şu vazife ise; şu muvakkat meydana göre değil, belki Pâdişahın Kurbünde daimî bir Saadeti kazanmak için verilmiştir. Şu matlûbat ise, birkaç günlük bu misâfirhanede geçinmek için olamaz. Belki, uzun ve mes'ûdâne bir Hayat için olabilir. Şu düstur ise, bütün bütün açığa verir ki: Cüzdan sahibi başka yere namzeddir, başka Âleme çalışır. Bak şu defterlerde, âletler techizâtının sûret-i istimâli ve mes'ûliyetler vardır. Halbuki, eğer yalnız bu meydandan başka âli, daimî bir yer bulunmazsa; şu muhkem defter, o kat'î cüzdan, bütün bütün mânasız olur. Hem, şu muhterem Zâbit ve mükerrem Kumandan ve muazzez Reis; bütün ahaliden aşağı, herkesten daha bedbaht, daha bîçâre, daha zelîl, daha musîbetli, daha fakir, daha zayıf bir derekeye düşer. İşte buna kıyas et. Hangi şeye dikkat etsen şehadet eder ki: **Bu fâniden sonra bir Bâki var...**

Ey arkadaş! Demek, bu muvakkat memleket bir tarla hükmündedir. Bir tâlimgâhtır, bir pazardır. Elbette arkasında bir Mahkeme-i Kübrâ, bir Saadet-i Uzmâ gelecektir. Eğer bunu inkâr etsen; bütün zâbitlerdeki cüzdanları, defterleri techizatları, düsturları belki şu memleketteki bütün İntizâmâtı, hattâ hükûmeti inkâr etmeğe mecbur olursun ve bütün vâki olan icraatın Vücudunu tekzib etmek lâzımgelir. O vakit sana, İnsan ve Zîşuur denilmez. Sofestâîlerden daha akılsız olursun.

Sakın zannetme; tebdil-i memleket delilleri bu "Oniki Sûret"e münhasırdır. Belki, had ve hesaba gelmez emâreler, deliller var ki: Şu kararsız, mütegayyir memleket; zevâlsiz, müstekar bir memlekete tahvîl edilecektir. Hem had ve hesaba gelmez işâretler, alâmetler var ki: Bu ahali, şu muvakkat misâfirhanelerden alınacak, Saltanatın Makarr-ı Daimîsine gönderilecek.

Bâhusus, gel sana "Oniki Sûret" kuvvetinden daha kuvvetli bir Bürhan daha göstereceğim.

İşte gel bak, şu uzaktaki görünen Cemaat-ı Azîme içinde, evvel adada gördüğümüz büyük nişan sahibi Yâver-i Ekrem bir Tebliğatta bulunuyor. Gidelim, dinleyelim. Bak o parlak Yâver-i Ekrem, bak o yüksekte ta'lîk edilmiş Ferman-ı A'zamı ahaliye bildiriyor ve diyor ki: "Hazırlanınız; başka, daimî bir memlekete gideceksiniz. Öyle bir memleket ki, bu memleket ona nisbeten bir zindan hükmündedir. Pâdişahımızın Makarr-ı Saltanatına gidip Merhametine, İhsanlarına mazhar olacaksınız. Eğer güzelce bu Fermanı dinleyip itaat etseniz... Yoksa isyan edip dinlemezseniz, müdhiş zindanlara atılacaksınız" gibi Tebliğatta bulunuyor. Sen de görüyorsun ki: o Ferman-ı A'zamda öyle İ'cazkâr bir turra var ki, hiçbir veçhile kabil-i taklid değil. Senin gibi sersemlerden başka herkes; o Ferman, Pâdişahın Fermanı olduğunu kat'î bilir ve o parlak Yâver-i Ekremde öyle nişanlar var ki, senin gibi körlerden başka herkes o Zâtı, padişahın pek doğru Tercümân-ı Evâmiri olduğunu yakînen anlar.

Acaba o Yâver-i Ekrem o Ferman-ı A'zamla beraber bütün kuvvetiyle dâva edip Tebliğ ettikleri şu tebdîl-i memleket mes'elesi, hiç kabil midir ki îtiraz kabûl etsin. Evet kabil değil! İllâ ki, bütün bu gördüğümüz her şey'i inkâr edesin...

Şimdi ey arkadaş!. Söz senindir, söyle. Ne diyorsan de!

- Ben ne diyeceğim, daha buna karşı bir şey denebilir mi? Gündüz ortasında güneşe karşı söz söylenir mi? Yalnız derim ki: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ. Yüzbin defa Şükür olsun ki; vehim ve heva tahakkümünden, nefis ve heves esaretinden kurtulup, daimî hapis ve zindandan halâs oldum ve inandım ki: Bu karmakarışık, kararsız misafirhanelerden başka ve Kurb-u Şâhânede bir Diyar-ı Saadet vardır; biz de Ona namzediz...

İşte, Haşir ve Âhiretten kinaye ve ibaret olan şu hikâye-i temsîliyye burada tamam oldu. Şimdi Tevfîk-i İlâhî ile Hakikat-ı Ulyâya geçeceğiz. Geçmiş "Oniki Sûrete" mukabil "Oniki Mütesanid Hakikat" ile bir "Mukaddime" beyan edeceğiz.

Mukaddime

Birkaç işâretle başka yerlerde yâni Yirmiikinci, Ondokuzuncu, Yirmialtıncı Sözlerde îzah edilen birkaç mes'eleye işâret ederiz.

BİRİNCİ İŞARET: Hikâyedeki sersem adamın o emin arkadaşıyla, ’’Üç Hakikatları’’ var.

Birincisi: Nefs-i emmârem ile Kalbimdir.

İkincisi: Felsefe şâkirdleriyle, Kur'an-ı Hakîm Tilmizleridir.

Üçüncüsü: Ümmet-i İslâmiyye ile millet-i küfriyyedir.

Felsefe şâkirdleri ve millet-i küfriyye ve nefs-i emmârenin en müdhiş dalâleti, Cenab-ı Hakk'ı tanımamaktadır. Hikâyede nasıl emin adam demişti: "Bir harf kâtibsiz olmaz, bir kanun hâkimsiz olmaz." Biz de deriz:

Nasılki bir Kitab, bâhusus öyle bir Kitab ki; her kelimesi içinde küçük kalemle bir Kitab yazılmış. Her harfi içinde ince kalem ile muntazam bir Kaside yazılmış. Kâtibsiz olmak, son derece muhaldir. Öyle de, şu Kâinat nakkaşsız olmak, son derece muhal-ender muhaldir. Zira bu Kâinat öyle bir Kitabdır ki; her sahifesi çok Kitabları tazammun eder. Hattâ, her kelimesi içinde bir Kitab vardır. Her bir Harfi içinde bir Kaside vardır. Yeryüzü bir sahifedir. Ne kadar Kitab, içinde var. Bir ağaç bir Kelimedir. Ne kadar sahifesi vardır. Bir meyve bir harf; bir çekirdek, bir noktadır. O noktada koca bir ağacın proğramı, fihristesi var. İşte böyle bir Kitab, Evsaf-ı Celâl ve Cemâle, nihayetsiz Kudret ve Hikmete mâlik bir Zât-ı Zülcelâl'in Nakş-ı Kalem-i Kudreti olabilir. Demek, Âlemin şuhûduyla, bu Îman lâzımgelir. İllâ ki, dalâletten sarhoş olmuş ola...

Hem nasılki, bir hâne ustasız olmaz. Bâhusus öyle bir hâne ki: Hârika san'atlarla, acîb nakışlarla, garib zînetlerle tezyin edilmiş. Hattâ herbir taşında, bir saray kadar san'at dercedilmiş. Ustasız olmak, hiçbir

Akıl kabul edemez, gayet mâhir bir san'atkâr ister. Bâhusus o saray içinde sinema perdeleri gibi her saatte hakikî menziller teşkil edilip, Kemâl-i İntizamla elbise değiştirdiği gibi değiştiriyor. Hattâ herbir hakikî perde içinde, müteaddid küçük küçük menziller icad ediliyor. Öyle de, şu Kâinat nihayetsiz Hakîm, Alîm, Kadîr bir Sâni' ister. Çünki: Şu muhteşem Kâinat öyle bir saraydır ki: Ay, Güneş lâmbaları; yıldızlar, mumları; zaman, bir ip, bir şerittir ki, O Sâni-i Zülcelâl her sene bir başka Âlemi Ona takıp, gösteriyor. O taktığı Âlemin içinde üçyüzaltmış tarzda muntazam sûretlerini tecdîd ediyor. Kemâl-i İntizamla ve Hikmetle değiştiriyor. Yeryüzünü bir Sofra-i Ni'met yapmış ki, her bahar mevsiminde, üçyüzbin enva-ı masnûatıyle tezyin ediyor. Had ve hesaba gelmez Enva-ı İhsanatıyla dolduruyor. Öyle bir tarzda ki, nihayet ihtilât içinde ve karışmış oldukları halde, nihayet derecede imtiyaz ve farkla birbirlerinden ayrılıyor. Başka cihetleri buna kıyas et... Nasıl, böyle bir sarayın Sâni'inden gaflet edilebilir?

Hem nasılki; bulutsuz, gündüz ortasında, Güneşin deniz yüzünde bütün kabarcıklar üstünde ve karada bütün parlak şeylerde ve kar'ın bütün parçalarında cilvesi göründüğü ve aksi müşahede edildiği halde Güneşi inkâr etmek, ne derece acîb bir divânelik hezeyanıdır. Çünki: O vakit birtek Güneşi inkâr ve kabûl etmemekle, katarat sayısınca, kabarcıklar mikdarınca, parçalar adedince, hakikî ve bil'asâle güneşçikleri kabûl etmek lâzımgeliyor. Her zerrecikte (ki ancak bir zerre sıkışabildiği halde), koca bir Güneşin Hakikatını içinde kabûl etmek lâzım geldiği gibi, aynen öyle de: Şu sıravâri içinde her zaman Hikmetle değişen ve düzgünlük içinde her vakit tazelenen şu muntazam Kâinatı görüp, Hâlık-ı Zülcelâl'i Evsâf-ı Kemâliyle tasdik etmemek, ondan daha berbat bir dalâlet divâneliğidir, bir mecnunluk hezeyanıdır. Zira herşeyde, hattâ herbir zerrede bir Ulûhiyyet-i Mutlaka kabûl etmek lâzımdır. Çünki meselâ: Havanın herbir zerresi; herbir çiçek ile herbir meyveye, herbir yaprağa girer ve işleyebilir. İşte şu zerre, eğer memur olmazsa, bütün girebildiği ve işlediği masnûların tarz-ı teşkilâtını ve sûretlerini ve hey'etlerini bilmek lâzımdır, tâ içinde işleyebilsin. Demek, muhît bir ilim ve kudrete mâlik olmalı ki, böyle yapsın.

Meselâ, toprakta, herbir zerresi kabildir ki, muhtelif bütün tohumlar ve çekirdeklere medar ve menşe olsun. Eğer memur olmazsa, lâzım geliyor ki: Otlar ve ağaçlar adedince manevî cihazat ve makineleri tazammun etsin. Veyahut, onların bütün tarz-ı teşkilâtını bilir, yapar, bütün onlara giydirilen sûretleri tanır, dikebilir bir San'at ve Kudret vermek lâzımgelir. Daha sâir mevcûdatı da kıyas et. Tâ anlayacaksın ki:

Her şeyde âşikâre, Vahdâniyyetin çok delilleri var. Evet, bir şey'den her şey'i yapmak ve herşey'i birtek şey yapmak, herşey'in Hâlıkına has bir iştir. وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ Fermân-ı Zîşânına dikkat et. Demek; Vâhid-i Ehad'ı kabûl etmemek ile, mevcûdat adedince ilâhları kabûl etmek lâzımgelir.

İKİNCİ İŞARET: Hikâyede bir Yâver-i Ekrem'den bahsedilmiş ve denilmiş ki: Kör olmayan herkes Onun nişanlarını görmekle anlar ki: O Zât, Pâdişahın Emriyle hareket eder ve O'nun Has Bendesidir. İşte o Yâver-i Ekrem, Resûl-i Ekrem'dir (Aleyhissalâtü Vesselâm). Evet, şöyle müzeyyen bir Kâinatın, öyle mukaddes bir Sâniine böyle bir Resûl-i Ekrem, ışık şemse lüzumu derecesinde elzemdir. Çünki: Nasıl Güneş, ziya vermeksizin mümkün değildir. Öyle de Ulûhiyyet de, Peygamberleri göndermekle kendini göstermeksizin mümkün değildir.

Hem hiç mümkün olur mu ki, nihayet Kemâlde olan bir Cemâl; gösterici ve tarif edici bir vasıta ile kendini göstermek istemesin?

Hem mümkün olur mu ki; gayet Cemalde bir Kemal-i San'at, onun üzerine enzar-ı dikkati celbeden bir Dellâl vasıtasıyla teşhir istemesin?

Hem hiç mümkün olur mu ki; bir Rubûbiyyet-i Âmmenin Saltanat-ı Külliyyesi, kesret ve cüz'iyyat tabakatında Vahdâniyyet ve Samedâniyyetini, Zülcenaheyn bir meb'us vasıtasıyla ilânını istemesin! Yâni O Zât, Ubûdiyyet-i Külliyye cihetiyle kesret tabakatının Dergâh-ı İlâhiyye elçisi olduğu gibi, Kurbiyyet ve Risalet cihetiyle Dergâh-ı İlahînin kesret tabakatına Memurudur.

Hem hiç mümkün olur mu ki; nihayet derecede bir Hüsn-ü Zâtî Sahibi, Cemâlinin mehasinini ve Hüsnünün letaifini âyinelerde görmek ve göstermek istemesin! Yâni bir Habib Resûl vasıtasıyla ki; hem Habibdir; Ubûdiyyetiyle kendini O'na sevdirir, âyinedarlık eder. Hem Resuldür; O'nu mahlûkatına sevdirir, Cemâl-i Esmâsını gösterir...

Hem hiç mümkün olur mu ki; acîb Mu'cizelerle, garib ve kıymettar şeylerle dolu Hazineler Sahibi, sarraf bir Târif Edici ve vassaf bir Teşhir Edici vasıtasıyla enzâr-ı halka arz ve başlarında izhar etmekle, gizli Kemalâtını beyan etmek irade etmesin ve istemesin?

Hem mümkün olur mu ki; bu Kâinatı bütün Esmâsının Kemalâtını ifade eden masnûatla tezyin ederek seyir için garib ve ince san'atlarla süslenilmiş bir saraya benzetsin de, Rehber bir Muallim tâyin etmesin?

Hem hiç mümkün olur mu ki; bu Kâinatın Sahibi, şu Kâinatın tahavvülâtındaki maksad ve gaye ne olacağını, Müş'ir-i Tılsım-ı Muğlâkını, hem mevcûdâtın "Nereden? Nereye? Necisin?" üç suâl-i müşkilin muammasını bir Elçi vasıtasıyla açtırmasın!

Hem hiç mümkün olur mu ki; bu güzel masnûat ile kendini Zîşuura tanıttıran ve kıymetli Ni'metler ile kendini sevdiren Sâni-i Zülcelâl; onun mukabilinde Zîşuurdan marziyyatı ve arzuları ne olduğunu bir Elçi vasıtasıyla bildirmesin!

Hem hiç mümkün olur mu ki; nev-i İnsanı, şuurca kesrete mübtelâ, istidadca Ubuûdiyyet-i Külliyyeye müheyya suretinde yaratıp, Muallim bir Rehber vasıtasıyla onları kesretten Vahdete yüzlerini çevirmek istemesin!

Daha bunlar gibi çok Vazaif-i Nübüvvet var ki, herbiri bir Bürhan-ı Kat'îdir ki: Ulûhiyyet, Risaletsiz olamaz...

Şimdi acaba Âlemde Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'dan -beyan olunan Evsaf ve Vazaife- daha ehil ve daha câmi' kim zuhur etmiş? Ve Rütbe-i Risalete ve Vazife-i Tebliğe Ondan daha elyak, daha evfak hiç zaman göstermiş midir? Hayır, asla ve kat'a!. Belki O, bütün Resûllerin Seyyididir, bütün Enbiyanın İmamıdır, bütün Asfiyanın Serveridir, bütün mukarrebînin Akrebidir, bütün mahlûkatın Ekmelidir, bütün Mürşidlerin Sultanıdır. Evet, Ehl-i Tahkikatın İttifakıyle, Şakk-ı Kamer ve parmaklarından su akması gibi bine baliğ Mu'cizatından had ve hesaba gelmez Delâil-i Nübüvvetinden başka, Kur'an-ı Azîmüşşan gibi bir Bahr-ı Hakaik ve kırk vecihle Mu'cize olan Mu'cize-i Kübrâ, güneş gibi Risaletini göstermeğe kâfidir. Başka Risalelerde ve bilhassa Yirmibeşinci Söz'de Kur'anın kırka karîb Vücûh-u İ'câzından bahsettiğimizden burada kısa kesiyoruz.

ÜÇÜNCÜ İŞARET: Hatıra gelmesin ki: Bu küçücük İnsanın ne ehemmiyeti var ki, bu azîm dünya onun muhasebe-i a'mâli için kapansın. Başka bir daire açılsın? Çünki: Bu küçücük İnsan, Câmiiyyet-i Fıtrat îtibariyle şu mevcûdat içinde bir ustabaşı ve bir Dellâl-ı Saltanat-ı İlâhiyye ve bir Ubûdiyyet - i Külliyyeye mazhar olduğundan büyük ehemmiyeti

vardır. Hem, hatıra gelmesin ki: Kısacık bir ömürde nasıl ebedî bir azaba müstehak olur? Zira küfür; şu Mektubat-ı Samedâniyye derecesinde ve kıymetinde olan Kâinatı; mânasız, gayesiz bir derekeye düşürdüğü için, bütün Kâinata karşı bir tahkir olduğu gibi, bu mevcûdâtta Cilveleri, Nakışları görünen bütün Esmâ-i Kudsiyye-i İlâhiyyeyi inkâr ile red ve Cenab-ı Hakk'ın Hakkaniyet ve Sıdkını gösteren gayr-i mütenahî bütün delillerini tekzib olduğundan nihayetsiz bir cinayettir. Nihayetsiz cinayet ise, nihayetsiz azâbı îcab eder...

DÖRDÜNCÜ İŞARET: Nasılki, hikâyede Oniki Sûretle gördük ki: Hiçbir cihetle mümkün değil; öyle bir Pâdişahın, öyle muvakkat misâfirhane gibi bir memleketi bulunsun da, müstekar ve Haşmetine mazhar ve Saltanat-ı Uzmâsına medar diğer daimî bir memleketi bulunmasın... Öyle de, hiçbir vecihle mümkün değil ki: Bu fâni Âlemin bâki Hâlık'ı, bunu Îcad etsin de, bâki bir Âlemi Îcad etmesin? Hem mümkün değil: Şu bedi' ve zâil Kâinatın Sermedî Sânii bunu Halk etsin de, müstekar ve daimî diğer bir Kâinatı Îcad etmesin? Hem mümkün değil: Bu meşher ve meydan-ı imtihan ve tarla hükmünde olan dünyanın Hakîm ve Kadîr ve Rahîm olan Fâtır'ı onu yaratsın, onun bütün gayelerine mazhar olan Dâr-ı Âhireti Halk etmesin? Bu Hakikata ''Oniki'' kapı ile girilir. ''ONİKİ HAKİKAT'' ile o kapılar açılır. En kısa ve basitten başlarız:

BİRİNCİ HAKİKAT: Bâb-ı Rubûbiyyet ve Saltanattır ki, İsm-i Rabb'in Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Şe'n-i Rubûbiyyet ve Saltanat-ı Ulûhiyyet, bâhusus böyle bir Kâinatı, Kemalâtını göstermek için gayet âli gayeler ve yüksek maksadlar ile Îcad etsin, O'nun gayât ve makasıdına karşı, Îman ve Ubûdiyyetle mukabele eden Mü'minlere mükâfatı bulunmasın. Ve o makasıdı red ve tahkir ile mukabele eden ehl-i dalâlete mücâzat etmesin...

İKİNCİ HAKİKAT: Bâb-ı Kerem ve Rahmettir ki, Kerîm ve Rahîm İsminin Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Gösterdiği âsâr ile nihayetsiz bir Kerem ve nihayetsiz bir Rahmet ve nihayetsiz bir İzzet ve nihayetsiz bir Gayret Sahibi olan şu Âlemin Rabbi; Kerem ve Rahmetine lâyık mükâfat, İzzet ve gayretine şayeste mücâzatta bulunmasın. Evet, şu dünya gidişatına

bakılsa görülüyor ki: En âciz, en zaîften tut (Hâşiye-1) tâ, en kaviye kadar her canlıya lâyık bir Rızık veriliyor. En zaîf, en âcize en iyi Rızık veriliyor. Her dertliye ummadığı yerden derman yetiştiriliyor. Öyle ulvî bir Keremle ziyafetler, ikramlar olunuyor ki, nihayetsiz bir Kerem Eli içinde işlediğini bedâheten gösteriyor.

Meselâ, bahar mevsiminde Cennet Hûrileri tarzında bütün ağaçları sündüs-misâl libaslar ile giydirip, çiçek ve meyvelerin murassaatıyla süslendirip hizmetkâr ederek onların lâtif elleri olan dallarıyla, çeşit çeşit en tatlı, en musannâ meyveleri bize takdim etmek; hem, zehirli bir sineğin eliyle şifâlı en tatlı balı bize yedirmek; hem, en güzel ve yumuşak bir libası elsiz bir böceğin eliyle bize giydirmek; hem, Rahmetin büyük bir Hazinesini küçük bir çekirdek içinde bizim için saklamak ne kadar Cemil bir Kerem, ne kadar Lâtif bir Rahmet Eseri olduğu bedâheten anlaşılır. Hem, İnsan ve bazı canavarlardan başka, Güneş ve Ay ve Arz'dan tut, tâ, en küçük mahlûka kadar herşey kemâl-i dikkatle vazifesine çalışması, zerrece haddinden tecavüz etmemesi, bir azîm heybet tahtında umumî bir İtaat bulunması; büyük bir Celâl ve İzzet Sahibinin Emriyle hareket ettiklerini gösteriyor. Hem, gerek nebatî ve gerek hayvanî ve gerek İnsanî bütün vâlidelerin o rahîm Şefkatleriyle (Hâşiye-2) ve süt gibi o lâtif gıda ile o âciz ve zaîf yavruların terbiyesi, ne kadar geniş bir Rahmetin Cilvesi işlediği bedaheten anlaşılır.

Bu Âlemin Mutasarrıfının mâdem nihayetsiz böyle bir Keremi, nihayetsiz böyle bir Rahmeti, nihayetsiz öyle bir Celâl ve İzzeti vardır. Nihayetsiz Celâl ve İzzet, edebsizlerin te'dibini ister. Nihayetsiz Kerem, nihayetsiz İkram ister, nihayetsiz Rahmet; kendine lâyık İhsan ister. Halbuki bu fâni dünyada ve kısa ömürde, denizden bir damla gibi milyonlar cüz'den ancak bir cüz'ü yerleşir ve Tecelli eder. Demek o Kereme lâyık

----

(Hâşiye-1): Rızk-ı Helâl, iktidar ile alınmadığına, belki iftikara binaen verildiğine delil-i kat'î: İktidarsız yavruların hüsn-ü maîşeti ve muktedir canavarların dîk-ı maîşeti; hem zekâvetsiz balıkların semizliği ve zekâvetli, hileli tilki ve maymunun derd-i maîşetle vücudça zaifliğidir. Demek Rızık, iktidar ve ihtiyar ile mâ'kûsen mütenasibdir. Ne derece iktidar ve ihtiyarına güvense, o derece derd-i maişete mübtela olur.

(Hâşiye-2): Evet, aç bir arslan, zaif bir yavrusunu kendi nefsine tercih ederek, elde ettiği bir eti yemeyip yavrusuna vermesi; hem, korkak tavuk, yavrusunu himaye için ite, arslana saldırması; hem, incir ağacı kendi çamur yiyerek yavrusu olan meyvelerine hâlis süt vermesi, bilbedahe, nihayetsiz Rahîm, Kerîm, Şefîk bir Zât'ın hesabıyla hareket ettiklerini kör olmayana gösteriyorlar. Evet nebatat ve behimiyat gibi şuursuzların gayet derecede şuurkârane ve hakîmâne işler görmesi bizzarure gösterir ki: Gayet derecede Alîm ve Hakîm birisi vardır ki, onları işlettiriyor. Onlar, Onun nâmıyla işliyorlar...

ve o Rahmete şayeste bir Dar-ı Saadet olacaktır. Yoksa, gündüzü ışığıyla dolduran Güneşin Vücudunu inkâr etmek gibi, bu görünen Rahmetin Vücudunu inkâr etmek lâzımgelir. Çünki: Bir daha dönmemek üzere zevâl ise; Şefkati musîbete, Muhabbeti hırkate ve Ni'meti nıkmete; ve Aklı, meş'um bir âlete; ve lezzeti eleme kalbettirmekle Hakikat-ı Rahmetin intifası lâzımgelir. Hem o Celâl ve İzzete uygun bir Dar-ı Mücâzat olacaktır. Çünki: Ekseriya zâlim İzzetinde, mazlûm zilletinde kalıp, buradan göçüp gidiyorlar. Demek, bir Mahkeme-i Kübraya bırakılıyor, te'hir ediliyor. Yoksa, bakılmıyor değil. Bazan dünyada dahi ceza verir. Kurun-u sâlifede cereyan eden âsi ve mütemerrid kavimlere gelen azablar gösteriyor ki: İnsan başı boş değil, bir Celâl ve Gayret sillesine her vakit mâruzdur. Evet hiç mümkün müdür ki İnsan; umum mevcûdat içinde ehemmiyetli bir Vazifesi, ehemmiyetli bir İstidâdı olsun da, İnsanın Rabbi de İnsana bu kadar muntazam masnûâtıyle kendini tanıttırsa; mukabilinde İnsan Îman ile O'nu tanımazsa... Hem bu kadar Rahmetin süslü meyveleriyle kendini sevdirse; mukabilinde İnsan İbadetle kendini Ona sevdirmese... Hem bu kadar bu türlü Ni'metleriyle Muhabbet ve Rahmetini ona gösterse; mukabilinde İnsan Şükür ve Hamdle O'na hürmet etmese; cezasız kalsın! Başı boş bırakılsın! O İzzet, Gayret Sahibi Zât-ı Zülcelâl bir Dar-ı Mücâzat hazırlamasın! Hem hiç mümkün müdür ki: O Rahmân-ı Rahîm'in kendini tanıttırmasına mukabil; Îman ile tanımakla ve sevdirmesine mukabil, İbadetle sevmek ve sevdirmekle ve Rahmetine mukabil, Şükür ile Hürmet etmekle mukabele eden Mü'minlere bir Dar-ı Mükâfatı, bir Saadet-i Ebediyeyi vermesin!

ÜÇÜNCÜ HAKİKAT: Bâb-ı Hikmet ve Adâlet olup, İsm-i Hakîm ve Âdil'in Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: (Hâşiye) Zerrelerden güneşlere kadar cereyan eden Hikmet ve İntizam, Adâlet ve Mizanla Rubûbiyyetin Saltanatını gösteren Zât-ı Zülcelâl, Rubûbiyyetin Cenah-ı Himayesine iltica eden

----

(Hâşiye): Evet, "Hiç mümkün müdür ki:" şu cümle çok tekrar ediliyor. Çünki, mühim bir Sırrı ifade eder. Şöyle ki: Ekser küfür ve dalâlet; istib'addan ileri gelir. Yâni Akıldan uzak ve muhal görür, inkâr eder. İşte Haşir Söz'ünde kat'iyyen gösterilmiştir ki: Hakikî istib'ad, hakikî muhaliyet ve Akıldan uzaklık ve hakikî suubet, hattâ imtina' derecesinde müşkilât, küfür yolundadır ve dalâletin mesleğindedir.. ve hakikî imkân ve hakikî mâkuliyyet, hattâ vücub derecesinde sühûlet; Îman yolundadır ve İslâmiyet caddesindedir.

Elhâsıl, ehl-i felsefe istib'ad ile inkâra gider. Onuncu Söz, istib'ad hangi tarafta olduğunu o tâbir ile gösterir. Onların ağızlarına bir şamar vurur.

ve Hikmet ve Adâlete Îman ve Ubûdiyyetle tevfîk-ı hareket eden Mü'minleri taltif etmesin? Ve o Hikmet ve Adâlete küfür ve tuğyan ile isyan eden edebsizleri te'dib etmesin? Halbuki, bu muvakkat dünyada o Hikmet, o Adâlete lâyık binden biri, İnsanda icra edilmiyor, te'hir ediliyor. Ehl-i dalâletin çoğu ceza almadan; Ehl-i Hidayetin de çoğu mükâfat görmeden buradan göçüp gidiyorlar. Demek bir Mahkeme-i Kübrâya, bir Saadet-i Uzmâya bırakılıyor.

Evet, görünüyor ki; şu Âlemde tasarruf eden Zât, nihayetsiz bir Hikmetle iş görüyor. Ona Bürhan mı istersin? Her şeyde maslahat ve faidelere riayet etmesidir. Görmüyor musun ki: İnsanda bütün âza, kemikler ve damarlarda, hattâ bedenin hüceyratında, her yerinde, her cüz'ünde faydalar ve hikmetlerin gözetilmesi, hattâ bâzı âzası, bir ağacın ne kadar meyveleri varsa, o derece o uzva hikmetler ve faydalar takması gösteriyor ki: Nihayetsiz bir Hikmet Eliyle iş görülüyor. Hem herşey'in san'atında nihayet derecede İntizam bulunması gösterir ki: Nihayetsiz bir Hikmet ile iş görülüyor.

Evet, güzel bir çiçeğin dakik programını, küçücük bir tohumunda dercetmek, büyük bir ağacın sahife-i a'mâlini, tarihçe-i hayatını, fihriste-i cihâzatını küçücük bir çekirdekte mânevî Kader Kalemiyle yazmak; nihayetsiz bir Hikmet Kalemi işlediğini gösterir.

Hem herşey'in Hilkatinde gayet derecede Hüsn-ü San'at bulunması; nihayet derecede Hakîm bir Sâniin nakşı olduğunu gösterir. Evet şu küçücük İnsan bedeni içinde bütün Kâinatın fihristesini, bütün Hazâin-i Rahmetin anahtarlarını, bütün Esmalarının âyinelerini dercetmek; nihayet derecede bir Hüsn-ü San'at içinde bir Hikmeti gösterir. Şimdi hiç mümkün müdür ki, şöyle İcraat-ı Rubûbiyyette Hâkim bir Hikmet; o Rubûbiyetin kanadına iltica eden ve Îman ile İtaat edenlerin taltifini istemesin ve ebedî taltif etmesin?

Hem, Adâlet ve Mîzan ile iş görüldüğüne Bürhan mı istersin? Herşey'e hassas Mîzanlarla, mahsus ölçülerle Vücud vermek, sûret giydirmek, yerli yerine koymak; nihayetsiz bir Adâlet ve Mîzan ile iş görüldüğünü gösterir.

Hem, her hak Sahibine İstidâdı nisbetinde hakkını vermek, yâni Vücudunun bütün levâzımatını, Bekasının bütün cihâzâtını en münasib bir tarzda vermek; nihayetsiz bir Adâlet Elini gösterir.

Hem, istidâd lisanıyle, ihtiyac-ı fıtrî lisanıyle, ıztırar lisanıyle sual edilen ve istenilen herşey'e daimî cevab vermek; nihayet derecede bir Adl ve Hikmeti gösteriyor.

Şimdi hiç mümkün müdür ki, böyle en küçük bir mahlûkun, en küçük bir hâcetinin imdadına koşan bir Adâlet ve Hikmet; İnsan gibi en büyük bir mahlûkun Beka gibi en büyük bir hâcetini mühmel bıraksın! En büyük istimdadını ve en büyük sualini cevabsız bıraksın! Rubûbiyyetin Haşmetini, İbâdının hukukunu muhafaza etmekle, muhafaza etmesin! Halbuki, şu fâni dünyada kısa bir hayat geçiren İnsan, öyle bir Adâletin Hakikatına mazhar olamaz ve olamıyor. Belki bir Mahkeme-i Kübrâya bırakılıyor. Zira, hakikî Adâlet ister ki: Şu küçücük İnsan, şu küçüklüğü nisbetinde değil, belki cinayetinin büyüklüğü, mahiyetinin ehemmiyeti ve Vazifesinin Azameti nisbetinde mükâfat ve mücâzat görsün. Mâdem, şu fâni, geçici dünya; Ebed için Halk olunan İnsan hususunda öyle bir Adâlet ve Hikmete mazhariyyetten çok uzaktır... Elbette, âdil olan o Zât-ı Celîl-i Zülcemâl'in ve Hakîm olan o Zât-ı Cemîl-i Zülcelâl'in daimî bir Cehennem'i ve ebedî bir Cennet'i bulunacaktır...

DÖRDÜNCÜ HAKİKAT: Bâb-ı Cûd ve Cemâldir. İsm-i Cevvad ve Cemîl'in Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Nihayetsiz Cûd ve Sehâvet, tükenmez servet, bitmez hazineler, misilsiz sermedî Cemâl, kusursuz ebedî Kemal; bir Dar-ı Saadet ve mahall-i ziyafet içinde daimî bulunacak olan muhtaç şâkirleri, müştak âyinedarları, mütehayyir seyircileri istemesinler? Evet, dünya yüzünü bu kadar müzeyyen masnûâtıyla süslendirmek, Ay ile Güneşi lâmba yapmak, yeryüzünü bir Sofra-i Ni'met ederek mat'ûmatın en güzel çeşitleriyle doldurmak, meyveli ağaçları birer kab yapmak, her mevsimde birçok defalar tecdid etmek; hadsiz bir Cûd ve Sehâveti gösterir... Böyle nihayetsiz bir Cûd ve Sehâvet; öyle tükenmez Hazineler ve Rahmet, hem daimî, hem arzu edilen herşey içinde bulunur bir Dâr-ı Ziyafet ve Mahall-i Saadet ister. Hem kat'î ister ki: O Ziyafetten telezzüz edenler, o Mahall-i Saadette devam etsinler, ebedî kalsınlar. Tâ zeval ve firakla elem çekmesinler. Çünki: Zeval-i elem lezzet olduğu gibi, zeval-i lezzet dahi elemdir. Öyle Sehâvet, elem çektirmek istemez.

Demek, ebedî bir Cennet'i, hem, içinde ebedî muhtaçları ister. Çünki: Nihayetsiz Cûd ve Sehâ, nihayetsiz İhsan etmek ister, ni'metlendirmek ister. Nihayetsiz İhsan ve ni'metlendirmek ise, nihayetsiz minnettarlık, ni'metlenmek ister. Bu ise, İhsana mazhar olan şahsın devam-ı vücûdunu

ister. Tâ, daimî Tena'ûmla o daimî İn'ama karşı Şükür ve Minnettarlığını göstersin. Yoksa, zeval ile acılaşan cüz'î bir telezzüz, kısacık bir zamanda öyle bir Cûd u Sehânın muktezâsıyle kabil-i tevfik değildir.

Hem dahi, Meşher-i San'at-ı İlâhiyye olan Aktâr-ı Âlem Sergilerine bak. Yeryüzündeki nebatat ve hayvanatın ellerinde olan İlânat-ı Rabbâniyyeye dikkat et (Hâşiye-1), Mehâsin-i Rubûbiyyetin Dellâlları olan Enbiya ve Evliyaya kulak ver. Nasıl müttefikan Sâni-i Zülcelâl'in kusursuz Kemâlâtını, Hârika San'atlarının teşhiriyle gösteriyorlar, beyan ediyorlar. Enzâr-ı dikkati celbediyorlar.

Demek, bu Âlemin Sâniinin pek mühim ve hayret verici ve gizli Kemâlâtı vardır. Bu Hârika San'atlarla onları göstermek ister. Çünki: Gizli, kusursuz Kemâlât ise, takdir edici, istihsan edici, مَا شَآءَ اللّٰهُ diyerek müşâhede edicilerin başlarında teşhir ister. Daimî Kemâlât ise; daimî tezâhür ister. O ise; takdir ve istihsan edicilerin devâm-ı vücûdunu ister. Bekası olmayan istihsan edicinin nazarında Kemâlâtın kıymeti sukut eder (Hâşiye-2). Hem dahi, Kâinatın yüzünde serilmiş olan gayetle güzel ve san'atlı ve parlak ve süslü şu mevcûdât; ışık Güneşi bildirdiği gibi, misilsiz mânevî bir Cemâlin mehâsinini bildirir ve nazirsiz, hafî bir Hüsnün letâifini iş'ar ediyor (Hâşiye-3). O Münezzeh Hüsün, o Mukaddes Cemâlin Cilvesinden, Esmâlarda, belki her İsimde çok gizli defineler bulunduğunu işaret eder. İşte şu derece âli, nazîrsiz, gizli bir Cemâl ise; kendi mehasinini bir mir'âtta görmek ve Hüsnünün derecâtını ve Cemâlinin mikyaslarını Zîşuur ve müştak bir âyinede müşahede etmek istediği

----

(Hâşiye-1): Evet, kemik gibi bir kuru ağacın ucundaki tel gibi incecik bir sapta; gayet münakkaş, müzeyyen bir çiçek ve gayet musanna' ve murassa' bir meyve, elbette gayet san'atperver Mu'cizekâr ve Hikmettar bir Sâniin Mehasin-i San'atını Zîşuura okutturan bir ilânnâmedir. İşte, nebâtata hayvânâtı dahi kıyas et...

(Hâşiye-2): Evet durûb-u emsâldendir ki: Bir dünya güzeli, bir zaman kendine meftun olmuş âdi bir adamı huzurundan tardeder. O adam kendine teselli vermek için: "Tuh, ne kadar çirkindir" der. O güzelin güzelliğini nefyeder.

Hem bir vakit bir ayı, gayet tatlı bir üzüm asması altına girer. Üzümleri yemek ister. Koparmağa eli yetişmez. Asmaya da çıkamaz. Kendi kendine teselli vermek için kendi lisanıyla; "Ekşidir" der. Gümler gider...

(Hâşiye-3): Âyine-misal mevcûdatın birbiri arkasında zevâl ve fenalarıyla beraber, arkalarından gelenlerin üstünde ve yüzlerinde aynı Hüsün ve Cemâlin Cilvesinin bulunması gösterir ki: Cemâl onların değil... Belki o Cemâller, bir Hüsn-ü Münezzeh ve bir Cemâl-i Mukaddesin Âyâtı ve Emârâtıdır.

gibi, başkalarının nazarıyla yine sevgili Cemâline bakmak için, görünmek de ister. Demek, iki vecihle kendi Cemâline bakmak; biri: Herbiri başka başka renkte olan âyinelerde bizzât müşâhede etmek. Diğeri: Müştak olan seyirci ve mütehayyir olan istihsancıların müşâhedesi ile müşâhede etmek ister. Demek, hüsün ve Cemâl; görmek ve görünmek ister. Görmek, görünmek ise; müştak seyirci, mütehayyir istihsan edicilerin vücûdunu ister. Hüsün ve Cemâl, ebedî sermedî olduğundan müştakların devam-ı vücudlarını ister. Çünki, daimî bir Cemâl ise; zâil bir müştaka râzı olamaz. Zira, dönmemek üzere zevale mahkûm olan bir seyirci, zevâlin tasavvuruyle muhabbeti adavete döner. Hayreti istihfafa, hürmeti tahkire meyleder. Çünki, hodgâm İnsan, bilmediği şey'e düşman olduğu gibi, yetişmediği şeye' de zıddır. Halbuki, nihayetsiz bir Muhabbet, hadsiz bir Şevk ve İstihsan ile mukabeleye lâyık olan bir Cemâle karşı zımnen bir adâvet ve kin ve inkâr ile mukabele eder. İşte, kâfir, Allah'ın düşmanı olduğunun Sırrı bundan anlaşılıyor.

Mâdem, o nihayetsiz Sehâvet-i Cûd, o misilsiz Cemâl-i Hüsün, o kusursuz Kemâlât; ebedî müteşekkirleri, müştakları, müstahsinleri iktiza ederler. Halbuki, şu misâfirhane-i dünyada görüyoruz: Herkes çabuk gidip, kayboluyor. O sehâvetin İhsanını ancak az bir parça tadar. İştihası açılır. Fakat yemez gider. O Cemâl, o Kemâlin dahi ancak biraz ışığına, belki bir zaif gölgesine bir anda bakıp, doymadan gider. Demek, bir Seyrangâh-ı Daimîye gidiliyor.

Elhasıl: Nasılki şu Âlem bütün mevcûdâtıyla Sâni-i Zülcelâl'ine kat'î delâlet eder; Sâni-i Zülcelâl'in de Sıfât ve Esmâ-i Kudsiyyesi, Dâr-ı Âhirete delâlet eder ve gösterir ve ister.

BEŞİNCİ HAKİKAT: Bâb-ı Şefkat ve Ubûdiyyet-i Muhammediy-yedir (Aleyhissalâtü Vesselâm). İsm-i Mucîb ve Rahîm'in Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: En edna bir hâceti, en edna bir mahlûkundan görüp Kemâl-i Şefkatle ummadığı yerden is'âf eden ve en gizli bir sesi, en gizli bir mahlûkundan işitip imdad eden, lisan-ı hâl ve kal ile istenilen herşey'e icabet eden nihayetsiz bir Şefkat ve bir Merhamet Sahibi bir Rab; en büyük bir Abdinden (Hâşiye), en sevgili bir Mahlûkundan

----

(Hâşiye): Evet, binüçyüz elli sene Saltanat süren ve Saltanatı devam eden ve ekser zamanda üçyüzelli milyondan ziyade raiyyeti bulunan ve her gün bütün raiyyeti Onunla Tecdid-i Biat eden ve Onun Kemalâtına şehâdet eden ve kemâl-i itâatle Evamirine inkıyad

en büyük hâcetini görüp bitirmesin, is'af etmesin!. en yüksek Duayı işitip kabûl etmesin!... Evet, meselâ hayvanatın zaiflerinin ve yavrularının Rızık ve Terbiyeleri hususunda görünen lûtuf ve sühûleti gösteriyor ki: Şu Kâinatın Mâliki, nihayetsiz bir Rahmetle Rububiyyet eder. Rubûbiyyetinde bu derece rahîmâne bir Şefkat, hiç kabil midir ki mahlûkatın en Efdalinin en güzel Duasını kabûl etmesin!.. Bu Hakikatı Ondokuzuncu Söz'de îzah ettiğim vechile, şurada dahi mükerreren şöyle beyan edelim:

Ey nefsimle beraber beni dinleyen arkadaş! Hikâye-i temsîliyyede demiştik: Bir adada bir içtima var... Bir Yâver-i Ekrem bir Nutuk okuyor. Onun işaret ettiği Hakikat şöyledir ki: Gel! Bu zamandan tecerrüd edip, fikren Asr-ı Saâdet'e ve hayâlen Cezîret-ül Arab'a gidiyoruz. Tâ ki, Resûl-i Ekrem'i (Aleyhissalâtü Vesselâm) Vazife başında ve Ubûdiyyet içinde görüp, ziyaret ederiz. Bak!. O Zât nasılki Risâletiyle, Hidayetiyle Saadet-i Ebediyyenin sebeb-i husûlü ve vesile-i vüsûlüdür. Onun gibi, Ubûdiyyetiyle ve Duasıyle, o Saadetin Sebeb-i Vücûdu ve Cennet'in Vesile-i Îcadıdır.

İşte bak!. O Zât öyle bir Salât-ı Kübrâda, bir İbâdet-i Ulyâda Saadet-i Ebediyye için Dua ediyor ki, gûya bu cezîre, belki bütün Arz Onun Azametli Namazıyle Namaz kılar, Niyaz eder. Çünki Ubûdiyyeti ise; Ona ittiba eden Ümmetin Ubûdiyyetini tazammun ettiği gibi, muvafakat Sırrıyla bütün Enbiyanın Sırr-ı Ubûdiyyetini tazammun eder. Hem O Salât-ı Kübrâyı öyle bir Cemaat-ı Uzmâda kılar, Niyaz ediyor ki; gûya Benî-Âdemin Hazret-i Âdem'den asrımıza kadar, belki Kıyâmete kadar bütün nuranî ve kâmil İnsanlar Ona tebaiyyetle iktida edip Duasına آمِينَ derler (Hâşiye). Bak, hem öyle Beka gibi bir Hâcet-i Âmme için Dua

----

eden ve Arzın nısfı ve nev-i beşerin humsu o Zâtın Sıbgı ile sıbgalansa, yâni mânevî rengiyle renklense ve O Zât onların Mahbub-u Kulûbu ve Mürebbi-i Ervahı olsa; elbette O Zât, şu Kâinatta tasarruf eden Rabb'in en büyük Abdidir. Hem, ekser envâ-ı Kâinat O Zâtın birer Meyve-i Mu'cizesini taşımak suretiyle Onun Vazifesini ve Memuriyetini alkışlasa, elbette O Zât; şu Kâinat Hâlıkının en Sevgili Mahlûkudur. Hem bütün İnsaniyet, bütün istidadıyla istediği Beka gibi bir hâceti ki: O hâcet ise, İnsanı esfel-i sâfilînden Â'lâ-yı İlliyyîne çıkarıyor. Elbette o hâcet, en büyük bir hâcettir ve en büyük bir Abd, umumun namına Onu Kadıyy-ül Hâcât'tan isteyecek.

(Hâşiye): Evet, Münâcât-ı Ahmediyye (A.S.M.) zamanından şimdiye kadar bütün Ümmetin bütün Salâtları ve Salâvatları Onun Duasına bir Âmîn-i daimî ve bir İştirâk-i Umumîdir. Hattâ Ona getirilen herbir Salâvat dahi, Onun Duasına birer Âmîn dir ve Ümmetinin herbir ferdi, her bir Namazın içinde Ona Salât ve Selâm getirmek ve kametten sonra Şafiîlerin Ona Dua etmesi; Onun Saadet-i Ebediyye husundaki Duasına gayet kuvvetli ve umumî bir Âmîn dir. İşte bütün beşerin Fıtrat-ı İnsaniyyet lisan-ı hâliyle,

ediyor ki; değil Ehl-i Arz, belki Ehl-i Semâvat, belki bütün mevcûdat Niyazına iştirâk edip lisan-ı hâl ile: "Oh.. evet yâ Rabbenâ!. Ver, Duasını kabûl et. Biz de istiyoruz." diyorlar. Hem bak!.. Öyle hazinâne, öyle mahbûbâne, öyle müştâkane, öyle tazarrukârane Saadet-i Bâkiye istiyor ki; bütün Kâinatı ağlattırıp, Duasına iştirâk ettiriyor.

Bak, hem öyle bir maksad, öyle bir gaye için Saadet isteyip, Dua ediyor ki; İnsanı ve bütün mahlûkatı esfel-i sâfilîn olan fenâ-yı mutlaka sukuttan, kıymetsizlikten, fâidesizlikten, abesiyetten Âlâ-yı İlliyyîn olan Kıymete, Bekaya, ulvî Vazifeye, Mektubât-ı Samedâniyye olması derecesine çıkarıyor.

Bak, hem öyle yüksek bir Fîzâr-ı İstimdadkârane ile istiyor ve öyle tatlı bir Niyaz-ı İstirhamkârane ile yalvarıyor ki: Gûya bütün Mevcûdata, Semâvata, Arşa işittirip vecde getirip Duasına: آمِينَ اَللّٰهُمَّ آمِينَ dedirtiyor. (Hâşiye)

Bak, hem öyle Semi' ve Kerîm bir Kadîr'den, öyle Basîr ve Rahîm bir Alîm'den Saadet ve Bekayı istiyor ki: Bilmüşâhede en gizli bir Zîhayatın en gizli bir arzusunu, en hafî bir Niyazını görür, işitir, kabûl eder, Merhamet eder. Lisan-ı hâl ile de olsa icâbet eder. Öyle sûret-i hakîmâne, basîrâne, rahîmânede verir ve icaâbet eder ki: Şübhe bırakmaz o Terbiye

----

bütün kuvvetiyle istediği Beka ve Saadet-i Ebediyyeyi; o nev-i beşer namına Zât-ı Ahmediyye (A.S.M.) istiyor ve beşerin nuranî kısmı, Onun arkasında Âmîn diyorlar. Acaba hiç mümkün müdür ki, şu Dua kabule karîn olmasın!

(Hâşiye): Evet şu Âlemin Mutasarrıfı, bütün Tasarrufatı bilmüşahede şuurane, alîmâne, hakîmâne olduğu halde; hiçbir cihetle mümkün değildir ki: O Mutasarrıf, kendi masnuâtı içinde en mümtaz bir ferdin harekâtına şuuru ve ıttılâı bulunmasın... Hem, hiçbir cihetle mümkün değildir ki: O Mutasarrıf-ı Alîm; O Ferd-i Mümtazın harekâtına ve daavâtına (Dualarına) ıttılâı bulunduğu halde ona karşı lâkayd kalsın, ehemmiyet vermesin. Hem, hiçbir cihetle mümkün değildir ki: O Mutasarrıf-ı Kadîr-i Rahîm; Onun Dualarına lâkayd kalmadığı halde, o Duaları kabul etmesin. Evet, Zât-ı Ahmediyye'nin (A.S.M.) Nûriyle Âlemin şekli değişti. İnsan ve bütün Kâinatın Mahiyet-i Hakikiyyeleri o Nur, o Ziya ile inkişaf etti ve göründü ki: Şu Kâinatın mevcûdatı; Esmâ-i İlâhiyyeyi okutan birer Mektûbat-ı Samedaniyye, birer muvazzaf memur ve Bekaya mazhar kıymettar ve mânidar birer mevcuddurlar. Eğer o Nur olmasa idi, mevcûdat fena-yı mutlaka mahkûm ve kıymetsiz, mânasız, faidesiz, abes, karmakarışık, tesadüf oyuncağı bir zulmet-i evham içinde kalırdı. İşte, şu Sırdandır ki: İnsanlar Zât-ı Ahmediyye'nin (A.S.M.) Duasına آمِينَ dedikleri gibi, Arş ve ferş ve serâdan süreyyaya kadar bütün mevcûdat Onun Nûriyle iftihar edip, alâkadarlık gösteriyorlar... Zâten Ubûdiyyet-i Ahmediyyenin (A.S.M.) Ruhu, Duadır. Belki, Kâinatın harekâtı ve hidemâtı, bir nevi Duadır. Meselâ: Bir çekirdeğin hareketi; Hâlıkından, bir ağaç olmasına bir nevi Duadır...

ve Tedbir; öyle Semi' ve Basîr'e mahsus, öyle bir Kerîm ve Rahîm'e hasdır...

Acaba, bütün Benî-Âdemi arkasına alıp şu Arz üstünde durup, Arş-ı Â'zama müteveccihen El kaldırıp, nev-i beşerin Hulâsa-i Ubûdiyyetini câmi' Hakikat-ı Ubûdiyyet-i Ahmediyye (A.S.M.) içinde Dua eden şu Şeref-i Nev-i İnsan ve Ferîd-i Kevn ü Zaman olan Fahr-i Kâinat (A.S.M.) ne istiyor, dinleyelim. Bak, kendine ve Ümmetine Saadet-i Ebediyye istiyor. Beka istiyor. Cennet istiyor. Hem, mevcûdat âyinelerinde Cemâllerini gösteren bütün Esmâ-i Kudsiyye-i İlâhiyye ile beraber istiyor. O Esmâdan Şefaat taleb ediyor, görüyorsun. Eğer Âhiretin hesabsız esbab-ı mûcibesi, delâil-i vücûdu olmasa idi; yalnız şu Zâtın tek Duası, baharımızın Îcadı kadar Hâlık-ı Rahîm'in Kudretine hafif gelen şu Cennet'in binasına sebebiyet verecekti... (Hâşiye-1)

Evet, baharımızda yer yüzünü bir mahşer eden, yüzbin Haşir nümûnelerini Îcad eden Kadîr-i Mutlak'a, Cennet'in Îcadı nasıl ağır olabilir! Demek nasılki Onun Risâleti, şu Dâr-ı İmtihanın açılmasına sebebiyet verdi, لَوْلاَكَ لَوْلاَكَ لَمَا خَلَقْتُ اْلاَفْلاَكَ Sırrına mazhar oldu. Onun gibi, Ubûdiyyeti dahi; öteki Dâr-ı Saadetin açılmasına sebebiyet verdi...

Acaba hiç mümkün müdür ki, bütün Akılları hayrette bırakan şu İntizam-ı Âlem ve geniş Rahmet içinde kusursuz Hüsn-ü San'at, misilsiz Cemâl-i Rubûbiyyet; o Duaya icâbet etmemekle böyle bir çirkinliği, böyle bir merhametsizliği, böyle bir intizamsızlığı kabûl etsin? Yâni en cüz'î, en ehemmiyetsiz arzuları, sesleri ehemmiyetle işitip îfa etsin, yerine getirsin. En ehemmiyetli, lüzumlu arzuları ehemmiyetsiz görüp işitmesin, anlamasın, yapmasın.. Hâşâ ve kellâ.. yüzbin defa hâşâ!.. Böyle bir Cemâl, böyle bir çirkinliği kabûl edip çirkin olamaz (Hâşiye-2). Demek, Resûl-i

----

(Hâşiye-1): Evet, Âhirete nisbeten gayet dar bir sahife hükmünde olan rûy-i zeminde had ve hesaba gelmeyen Hârika san'at nümunelerini ve Haşir ve Kıyâmetin misallerini göstermek ve üçyüz bin Kitab hükmünde olan muntazam enva-ı masnûatı, o tek sahifede Kemâl-i İntizam ile yazıp, dercetmek; elbette geniş olan Âlem-i Âhirette lâtif ve muntazam Cennet'in binasından ve Îcadından daha müşkildir. Evet, Cennet; bahardan ne kadar yüksek ise, o derece bahar bahçelerinin Hilkati, o Cennet'ten daha müşkildir ve hayretfezâdır denilebilir.

(Hâşiye-2): Evet, inkılâb-ı hakaik ittifaken muhaldir ve inkılâb-ı hakaik içinde muhal-endermuhal, bir zıt kendi zıddına inkılâbıdır ve bu inkılâb-ı ezdâd içinde bilbedahe bin derece muhal şudur ki: Zıt, kendi mahiyetinde kalmakla beraber, kendi zıddının ayni olsun. Meselâ: Nihayetsiz bir Cemâl; hakikî Cemâl iken, hakikî çirkinlik olsun. İşte, şu

Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm; Risaletiyle dünyanın kapısını açtığı gibi, Ubûdiyyetiyle de Âhiretin kapısını açar...

عَلَيْهِ صَلَوَاتُ الرَّحْمٰنِ مِلْءَ الدُّنْيَا وَ دَارِ الْجِنَانِ ۞ اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى عَبْدِكَ وَ رَسُولِكَ ذٰلِكَ الْحَبِيبُ الَّذٖى هُوَ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ و فَخْرُ الْعَالَمَيْنِ وَ حَيَاتُ الدَّارَيْنِ وَ وَسٖيلَةُ السَّعَادَتَيْنِ وَ ذُو الْجَنَاحَيْنِ وَ رَسُولُ الثَّقَلَيْنِ وَ عَلٰٓى اٰلِهٖ وَ صَحْبِهٖٓ اَجْمَعٖينَ وَ عَلٰٓى اِخْوَانِهٖ مِنَ النَّبِيّٖينَ وَ الْمُرْسَلٖينَ آمٖينَ

ALTINCI HAKİKAT: Bâb-ı Haşmet ve Sermediyyet olup, İsm-i Celîl ve Bâkî Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Bütün mevcûdâtı Güneşlerden, ağaçlardan zerrelere kadar emirber nefer hükmünde Teshîr ve İdare eden bir Haşmet-i Rububiyyet; şu misâfirhane-i dünyada muvakkat bir hayat geçiren perişan fâniler üstünde dursun.. sermedî, bâkî bir Daire-i Haşmet ve ebedî, âlî bir Medar-ı Rububiyyeti Îcad etmesin! Evet şu Kâinatta görünen mevsimlerin değişmesi gibi haşmetli İcraat ve Seyyâratın tayyare-misâl hareketleri gibi Azametli Harekât ve Arzı İnsana beşik, Güneşi halka lâmba yapmak gibi dehşetli Teshirat ve ölmüş, kurumuş Küre-i Arzı diriltmek, süslendirmek gibi geniş Tahvilât gösteriyor ki: Perde arkasında böyle muazzam bir Rububiyyet var, muhteşem bir Saltanatla hükmediyor. Böyle bir Saltanat-ı Rububiyyet, kendine lâyık bir raiyyet ister ve şâyeste bir mazhar ister. Halbuki görüyorsun: Mahiyetçe en câmi' ve mühim raiyyeti ve bendeleri, şu misâfirhane-i dünyada perişan bir sûrette muvakkaten toplanmışlar. Misâfirhane ise; her gün dolar, boşanır. Hem, bütün raiyyet, tecrübe-i hizmet için şu meydan-ı imtihanda muvakkaten bulunuyorlar. Meydan ise, her saat tebeddül eder. Hem, bütün o raiyyet, Sâni-i Zülcelâl'in kıymettar İhsânâtının nümûnelerini ve Hârika San'at Antikalarını Çarşı-yı Âlem sergilerinde, ticaret nazarında temâşa etmek için, şu teşhirgâhta birkaç dakika durup seyr ediyorlar; sonra kayboluyorlar. Şu meşher ise, her dakika tahavvül ediyor. Giden gelmez.. gelen gider. İşte bu hal ve şu vaziyet kat'î gösteriyor ki:

---

misâlimizde meşhud ve kat'iyyül-Vücud olan bir Cemâl-i Rubûbiyyet; Cemâl-i Rubûbiyyet mahiyetinde dâim iken, ayn-i çirkinlik olsun. İşte.. dünyada muhal ve bâtıl misallerin en acîbidir...

Şu misâfirhane ve şu meydan ve şu meşherlerin arkasında; o sermedî Saltanata medar ve mazhar olacak daimî saraylar, müstemir meskenler, şu dünyada gördüğümüz nümûnelerin ve sûretlerin en hâlis ve en yüksek asıllarıyla dolu, bağ ve hazineleri vardır. Demek, burada çabalamak; onlar içindir. Şurada çalıştırır, orada ücret verir. Herkesin istidadına göre -eğer kaybetmezse- orada bir Saadeti vardır. Evet, öyle sermedî bir Saltanat, muhaldir ki: Şu fâniler ve zâil zeliller üstünde dursun...

Şu Hakikata, şu temsil dürbünüyle bak ki: Meselâ; Sen yolda gidiyorsun. Görüyorsun ki; yol içinde bir han var. Bir büyük zât o hanı, kendine gelen misafirlerine yapmış. O misafirlerin, bir gece tenezzüh ve ibretleri için, o hanın tezyinatına milyonlar altınlar sarfediyor. Hem, o misafirler; o tezyînattan pek azı ve az bir zamanda bakıp, o ni'metlerden pek az bir vakitte, az bir şey tadıp, doymadan gidiyorlar. Fakat her misafir; kendine mahsus fotoğrafıyle, o handaki şeylerin sûretlerini alıyorlar. Hem, o büyük Zât'ın Hizmetkârları da, misafirlerin sûret-i muamelelerini gayet dikkat ile alıyorlar ve kaydediyorlar. Hem, görüyorsun ki: O Zât her günde, o kıymettar tezyînatın çoğunu tahrib eder. Yeni gelecek misafirlere, yeni tezyînatı Îcad eder. Bunu gördükten sonra hiç şübhen kalır mı ki: Bu yolda bu hanı yapan Zâtın; daimî, pek âli menzilleri.. hem tükenmez, pek kıymetli hazineleri.. hem müstemir, pek büyük bir Sehâveti vardır. Şu handa gösterdiği İkram ile, misafirlerini kendi yanında bulunan şeylere iştihalarını açıyor. Ve onlara hazırladığı hediyelere, rağbetlerini uyandırıyor. Aynen onun gibi, şu misafirhâne-i dünyadaki vaziyeti, sarhoş olmadan dikkat etsen; şu "DOKUZ ESAS" ı anlarsın:

Birinci Esas: Anlarsın ki: O han gibi bu dünya dahi kendi için değil... Kendi kendine de bu sûreti alması muhaldir. Belki, kafile-i mahlûkatın gelip konmak ve göçmek için dolup boşanan, Hikmetle yapılmış bir misâfirhânesidir.

İkinci Esas: Hem anlarsın ki: Şu hanın içinde oturanlar misafirlerdir. Onların Rabb-ı Kerîm'i, onları Dâr-üs Selâm'a dâvet eder.

Üçüncü Esas: Hem anlarsın ki: Şu dünyadaki Tezyînat, yalnız Telezzüz veya Tenezzüh için değil. Çünki: Bir zaman lezzet verse, firakiyle bir çok zaman elem verir. Sana tatdırır, iştihanı açar, fakat doyurmaz. Çünki: Ya onun ömrü kısa, ya senin ömrün kısadır. Doymağa kâfi değil. Demek; kıymeti yüksek, müddeti kısa olan şu Tezyînat ibret içindir

(Hâşiye-1). Şükür içindir. Usûl-i Daimîsine teşvik içindir. Başka, gayet ulvî gayeler içindir...

Dördüncü Esas: Hem anlarsın ki: Şu dünyadaki müzeyyenat ise (Hâşiye-2) Cennet'te Ehl-i Îman için Rahmet-i Rahman'la iddihar olunan Ni'metlerin nümûneleri, sûretleri hükmündedir.

(Hâşiye-1): Evet, mâdem herşey'in kıymeti ve dekaik-ı san'atı gayet yüksek ve güzel olduğu halde; müddeti kısa, ömrü azdır. Demek, o şeyler nümûnelerdir. Başka şeylerin sûretleri hükmündedirler. Ve mâdem, müşterilerin nazarlarını, asıllarına çeviriyorlar gibi bir vaziyet vardır. Öyle ise, elbette şu dünyadaki o çeşit Tezyinât; bir Rahmân-ı Rahîm'in Rahmetiyle, sevdiği ibadına hazırladığı Niam-ı Cennetin nümûneleridir, denilebilir ve denilir ve öyledir.

(Hâşiye-2): Evet, her şey'in Vücudûnun müteaddid gayeleri ve hayatının müteaddid neticeleri vardır. Ehl-i dalâletin tevehhüm ettikleri gibi dünyaya, nefislerine bakan gayelere münhasır değildir. Tâ, abesiyyet ve hikmetsizlik içine girebilsin. Belki her şey'in gayât-ı vücûdu ve netâic-i hayatı üç kısımdır:

Birincisi ve en ulvîsi, Sani'ine bakar ki; o şey'e taktığı Hârika-i San'at murassaatını, Şâhid-i Ezelî'nin Nazarına resm-i geçit tarzında arzetmektir ki, O Nazara bir ân-ı seyyale yaşamak kâfi gelir. Belki vücûda gelmeden, bilkuvve niyyet hükmünde olan istidadı yine kâfidir. İşte, seri-üz-zeval lâtif masnûat ve vücûda gelmiyen, yâni sünbül vermeyen birer Hârika-i San'at olan çekirdekler, tohumlar şu gayeyi bitemâmiha verir. Fâidesizlik ve abesiyyet onlara gelmez. Demek her şey; Hayatıyle, Vücuduyle Sani'inin Mu'cizât-ı Kudretini ve Âsâr-ı San'atını teşhir edip, Sultan-ı Zülcelâl'in nazarına arzetmek birinci gayesidir...

İkinci kısım Gaye-i Vücud ve Netice-i Hayat: Zîşuura bakar. Yâni herşey, Sâni-i Zülcelâl'in birer Mektub-u Hakaiknüma, birer Kaside-i Letâfetnüma, birer Kelime-i Hikmet-eda hükmündedir ki; Melâike ve cin ve hayvanın ve İnsanın enzârına arzeder.. mütalâaya davet eder. Demek, ona bakan her Zîşuura ibret-nüma bir mütalâagâhdır.

Üçüncü kısım Gaye-i Vücud ve Netice-i Hayat: O şey'in nefsine bakar ki; telezzüz ve tenezzüh ve beka ve rahatla yaşamak gibi cüz'î neticelerdir. Meselâ: Azîm bir Sefine-i Sultâniyyede bir Hizmetkârın dümencilik ettiğinin gayesi: Sefine itibariyle yüzde birisi kendisine, ücret-i cüz'iyyesine aid.. doksandokuzu Sultana aid olduğu gibi; herşey'in nefsine ve dünyaya aid gayesi bir ise, Sâni'ine aid doksandokuzdur. İşte bu taaddüd-ü gayâttandır ki; birbirine zıt ve münâfi görünen Hikmet ve İktisad, Cûd ve Sehâ ve bilhassa nihayetsiz Seha ile Sırr-ı Tevfîki şudur ki: Birer gaye nokta-i nazarında Cûd ve Seha hükmeder. İsm-i Cevvad Tecelli eder. Meyveler, hubublar; o tek gaye nokta-i nazarında bigayr-i hisabdır. Nihayetsiz Cûdu gösteriyor. Fakat, umum gayeler nokta-i nazarında; Hikmet hükmeder. İsm-i Hakîm Tecelli eder. Bir ağacın ne kadar meyveleri var, belki her meyvenin o kadar gayeleri vardır ki; beyan ettiğimiz üç kısma tefrik edilir. Şu umum gayeler, nihayetsiz bir Hikmeti ve İktisadı gösteriyor. Zıt gibi görünen nihayetsiz Hikmet, nihayetsiz Cûd ile Seha ile içtima ediyor. Meselâ: Asker ordusunun bir gayesi, temin-i âsâyiştir. Bu gayeye göre ne kadar asker istersen var ve hem pek fazladır. Fakat, hıfz-ı hudud ve mücahede-i a'dâ gibi sair vazifeler için, bu mevcut ancak kâfi gelir. Kemâl-i Hikmetle muvazenededir. İşte, hükümetin Hikmeti, haşmet ile içtima ediyor. O halde, o askerlikte fazlalık yoktur denilebilir..

Beşinci Esas: Hem anlarsın ki: Şu fâni masnûat fena için değil, bir parça görünüp mahvolmak için yaratılmamışlar. Belki, Vücudda kısa bir zaman toplanıp, matlûb bir vaziyet alıp; tâ sûretleri alınsın, timsalleri tutulsun, mânaları bilinsin, neticeleri zabtedilsin...

Meselâ, Ehl-i Ebed için daimî manzaralar nescedilsin. Hem, Âlem-i Bekada başka gayelere medar olsun. Eşya Beka için yaratıldığını, fena için olmadığını; belki, sûreten fena ise de.. tamam-ı vazife ve terhis olduğu bununla anlaşılıyor ki: Fâni bir şey bir cihetle fenaya gider, çok cihetlerle bâkî kalır. Meselâ: Kudret Kelimelerinden olan şu çiçeğe bak ki: Kısa bir zamanda o çiçek tebessüm edip bize bakar. Derakab fena perdesinde saklanır. Fakat, senin ağzından çıkan kelime gibi o gider. Fakat, binler misallerini kulaklara tevdi eder. Dinleyen Akıllar adedince, mânalarını Akıllarda ibka eder. Çünki: Vazifesi olan İfade-i Mâna bittikten sonra kendisi gider. Fakat, onu gören her şeyin hâfızasında zâhirî sûretini ve herbir tohumunda mânevî mahiyetini bırakıp öyle gidiyor. Gûya her hâfıza ile her tohum; hıfz-ı zîneti için birer fotoğraf ve devam-ı bekası için birer menzildirler. En basit mertebe-i hayatta olan masnu böyle ise, en yüksek tabaka-i hayatta ve Ervah-ı Bâkiye sahibi olan İnsan; ne kadar Beka ile alâkadar olduğu anlaşılır. Çiçekli ve meyveli koca nebatatın bir parça Ruha benzeyen her birinin Kanun-u Teşekkülâtı, timsal-i sureti; zerrecikler gibi tohumlarda Kemâl-i İntizamla, dağdağalı inkılâblar içinde ibka ve muhafaza edilmesiyle, gayet cem'iyyetli ve yüksek bir mahiyete mâlik, haricî bir Vücud giydirilmiş, Zîşuur nuranî bir Kanûn-u Emrî olan Ruh-u beşer; ne derece Beka ile merbut ve alâkadar olduğu anlaşılır...

Altıncı Esas: Hem anlarsın ki: İnsan, ipi boğazına sarılıp, istediği yerde otlamak için başıboş bırakılmamıştır; belki bütün amellerinin suretleri alınıp yazılır ve bütün fiillerinin neticeleri muhasebe için zabtedilir.

Yedinci Esas: Hem anlarsın ki: Güz mevsiminde, yaz, bahar Âleminin güzel mahlûkatının tahribâtı, idam değil. Belki, vazifelerinin tamamıyla terhisatıdır (Hâşiye). Hem, yeni baharda gelecek mahlûkata yer

----

(Hâşiye): Evet Rahmetin erzak hazinelerinden olan bir şecerenin uçlarında ve dallarının başlarındaki meyveler, çiçekler, yapraklar ihtiyar olup, vazifelerinin hitama ermesiyle gitmelidirler. Tâ, arkalarından akıp gelenlere kapı kapanmasın. Yoksa, Rahmetin vüs'atına ve sair ihvanlarının Hizmetine sed çekilir. Hem kendileri, gençlik zevâliyle hem zelil, hem perişan olurlar. İşte bahar dahi, mahşer-nüma bir meyvedar ağaçtır. Her asırdaki İnsan Âlemi; ibret-nüma bir şeceredir. Arz dahi, mahşer-i acâib bir Şecere-i Kudrettir. Hattâ dünya dahi, meyveleri Âhiret pazarına gönderilen bir Şecere-i Hayret-Nümadır.

boşaltmak için tefrîgattır ve yeni vazifedarlar gelip konacak ve vazifedar mevcûdatın gelmesine yer hazırlamaktır ve ihzârattır.

Hem Zîşuura vazifesini unutturan gafletten ve şükrünü unutturan sarhoşluktan İkazât-ı Sübhâniyyedir...

Sekizinci Esas: Hem anlarsın ki: Şu fâni Âlemin sermedî Sânii için başka ve bâki bir Âlemi var ki, İbâdını oraya sevk ve ona teşvik eder...

Dokuzuncu Esas: Hem anlarsın ki: Öyle bir Rahman, böyle bir Âlemde, öyle Has İbâdına öyle İkramlar edecek.. ne göz görmüş, ne kulak işitmiş, ne kalb-i beşere hutûr etmiştir. Âmenna...

YEDİNCİ HAKİKAT: Bâb-ı Hıfz ve Hafîziyyet olup, İsm-i Hafîz ve Rakîb'in Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Gökte, yerde, karada, denizde; yaş kuru, küçük büyük, âdi âli herşey'i Kemâl-i İntizam ve Mîzan içinde muhafaza edip, bir türlü muhasebe içinde neticelerini eleyen bir Hafîziyyet; İnsan gibi büyük bir fıtratta, Hilâfet-i Kübra gibi bir rütbede, Emanet-i Kübra gibi büyük vazifesi olan beşerin, Rubûbiyyet-i Âmmeye temas eden amelleri ve fiilleri muhafaza edilmesin! Muhasebe eleğinden geçirilmesin? Adâlet terazisinde tartılmasın? Şayeste ceza ve mükâfat çekmesin? Hayır, aslâ!...

Evet, şu Kâinatı idare eden Zât, herşeyi Nizam ve Mîzan içinde muhafaza ediyor. Nizam ve Mîzan ise; İlim ile Hikmet ve İrâde ile Kudretin tezahürüdür. Çünki görüyoruz: Her masnu; Vücudunda, gayet muntazam ve mevzun yaratılıyor. Hem, hayatı müddetince değiştirdiği sûretler dahi, birer İntizamlı olduğu halde, hey'et-i mecmuası da bir İntizam tahtındadır. Zîra görüyoruz ki: Vazifesinin bitmesiyle ömrüne nihayet verilen ve şu Âlem-i Şehâdetten göçüp giden herşey'in; Hafîz-i Zülcelâl, birçok sûretlerini elvâh-ı mahfûza hükmünde olan (Hâşiye) hâfızalarda ve bir türlü misâlî âyinelerde hıfzedip, ekser tarihçe-i hayatını çekirdeğinde, neticesinde nakşedip yazıyor. Zâhir ve bâtın âyinelerde ibka ediyor. Meselâ: Beşerin hâfızası, ağacın meyvesi, meyvenin çekirdeği, çiçeğin tohumu, Kanun-u Hafîziyyetin Azamet-i İhâtasını gösteriyor.

Görmüyor musun ki: Koca baharın hep çiçekli, meyveli bütün mevcûdâtı

(Hâşiye): Yedinci Suret'in Hâşiyesine bak.

ve bunların kendilerine göre bütün sahâif-i a'mâli ve teşkilâtının kanunları ve suretlerinin timsalleri; mahdud bir miktar tohumcuklar içlerinde yazarak, muhafaza ediliyor. İkinci bir baharda, onlara göre bir muhasebe içinde sahife-i amellerini neşredip, Kemâl-i İntizam ve Hikmet ile koca diğer bir bahar Âlemini meydana getirmekle; Hafîziyyetin ne derece kuvvetli ihata ile cereyan ettiğini gösteriyor. Acaba geçici, âdi, bekasız, ehemmiyetsiz şeylerde böyle muhafaza edilirse, Âlem-i Gaybda, Âlem-i Âhirette, Âlem-i Ervahta Rubûbiyyet-i Âmmede mühim semere veren beşerin amelleri hıfz içinde gözetilmek suretiyle, ehemmiyetle zabtedilmemesi kabil midir? Hâyır ve aslâ!

Evet, şu Hafîziyyetin bu surette Tecellisinden anlaşılıyor ki: Şu mevcûdatın Mâliki, mülkünde cereyan eden herşey'in inzibatına büyük bir ihtimamı var. Hem Hâkimiyyet vazifesinde nihayet derecede dikkat eder. Hem, Rubûbiyyet-i Saltanatında gayet ihtimamı gözetir. O derece ki, en küçük bir hâdiseyi, en ufak bir hizmeti yazar, yazdırır. Mülkünde cereyan eden herşey'in suretini müteaddid şeylerde hıfzeder. Şu Hafîziyyet işaret eder ki: Ehemmiyetli bir Muhasebe-i A'mâl Defteri açılacak ve bilhassa mahiyetçe en büyük, en mükerrem, en müşerref bir mahlûk olan İnsanın büyük olan amelleri, mühim olan fiilleri; mühim bir Hesab ve Mîzana girecek. Sahife-i Amelleri neşredilecek.

Acaba, hiç kabil midir ki: İnsan, Hilâfet ve Emanetle mükerrem olsun, Rubûbiyyetin Külliyat-ı Şuûnuna şahid olarak kesret dairelerinde, Vahdâniyyet-i İlâhiyyenin Dellâllığını ilân etmekle, ekser mevcûdâtın Tesbihat ve İbadetlerine müdahale edip zâbitlik ve müşâhidlik derecesine çıksın da sonra kabre gidip, rahatla yatsın ve uyandırılmasın! Küçük büyük her amellerinden sual edilmesin! Mahşere gidip Mahkeme-i Kübrayı görmesin! Hâyır ve aslâ!..

Hem, bütün gelecek zamanda olan (Hâşiye) mümkinâta Kadir olduğuna,

----

(Hâşiye): Evet zaman-ı hâzırdan, tâ İbtida-i Hilkat-ı Âleme kadar olan zaman-ı mâzi; umumen vukûattır. Vücuda gelmiş herbir günü, herbir senesi, herbir asrı; birer satırdır, birer sahifedir, birer Kitabdır ki: Kalem-i Kader ile tersim edilmiştir. Dest-i Kudret, Mu'cizat-ı Âyâtını onlarda Kemâl-i Hikmet ve İntizam ile yazmıştır.

Şu zamandan tâ Kıyâmete, tâ Cennete, tâ Ebede kadar olan zaman-ı istikbâl; umumen imkânattır. Yâni; mâzi vukuâttır, istikbal imkânattır. İşte, o iki zamanın iki silsilesi birbirine karşı mukabele edilse; nasılki dünkü günü halkeden ve o güne mahsus mevcudâtı Îcad eden Zât; yarınki günü mevcûdatıyla halketmeye muktedir olduğu hiçbir vecihle şübhe getirmez. Öyle de, şübhe yoktur ki: Şu meydan-ı garâib olan zaman-ı mâzinin mevcûdatı ve Hârikaları; bir Kadîr-i Zülcelâl'in Mu'cizatıdır. Kat'î şehadet ederler

bütün geçmiş zamandaki Mu'cizât-ı Kudreti olan vukuâtı şehadet eden ve Kıyâmet ve Haşre pek benzeyen kış ile baharı her vakit bilmüşâhede Îcad eden bir Kadîr-i Zülcelâl'den, İnsan nasıl ademe gidip kaçabilir, toprağa girip saklanabilir! Mâdem bu dünyada ona lâyık muhasebe görülüp, hüküm verilmiyor. Elbette bir Mahkeme-i Kübrâ, bir Saadet-i Uzmâya gidecektir.

SEKİZİNCİ HAKİKAT: Bâb-ı Vaad ve Vaîd'tir. İsm-i Cemîl ve Celîl'in Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Alîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak olan şu masnûatın Sânii; bütün Enbiyanın tevatürle haber verdikleri ve bütün Sıddıkîn ve Evliyanın İcmâ ile şehadet ettikleri mükerrer Vaad ve Vaîd-i İlahîsini yerine getirmeyip, -hâşâ- acz ve cehlini göstersin. Halbuki: Vaad ve Vaîdinde bulunduğu Emirler; Kudretine hiç ağır gelmez. Pek hafif ve pek kolay.. geçmiş baharın hesabsız mevcûdatını gelecek baharda kısmen aynen (Hâşiye-1) kısmen mislen (Hâşiye-2) iâdesi kadar kolaydır. Îfâ-yı Vaad ise; hem bize, hem her şey'e, hem kendisine, hem Saltanat-ı Rububiyyetine pek çok lâzımdır. Hulf-ul-vaad ise; hem İzzet-i İktidarına zıttır, hem İhâta-yı İlmiyyesine münâfidir. Zira hulf-ul-vaad; ya cehilden, ya acizden gelir.

Ey münkir! Bilir misin ki: Küfür ve inkârın ile ne kadar ahmakça

----

ki: O Kadîr, bütün istikbalin, bütün mümkinâtın Îcadına, bütün acâibinin izharına muktedirdir.

Evet nasılki, bir elmayı halkedecek; elbette dünyada bütün elmaları halketmeye ve koca baharı Îcad etmeye muktedir olmak gerektir. Baharı Îcad etmeyen, bir elmayı Îcad edemez. Zira o elma o tezgâhta dokunuyor.. Bir elmayı Îcad eden, bir baharı Îcad edebilir. Bir elma; bir ağacın, belki bir bahçenin, belki bir Kâinatın misâl-i musağğarıdır. Hem san'at itibariyle koca ağacın bütün tarih-i hayatını taşıyan elmanın çekirdeği itibariyle öyle bir Hârika-i San'attır ki: Onu öylece Îcad eden, hiçbir şeyden âciz kalmaz. Öyle de, bugünü halkeden, Kıyâmet gününü halkedebilir ve baharı Îcad edecek, Haşrin Îcadına muktedir bir Zât olabilir. Zaman-ı mâzinin bütün Âlemlerini zamanın şeridine Kemal-i Hikmet ve İntizam ile takıp gösteren; elbette istikbal şeridine dahi başka Kâinatı takıp gösterebilir ve gösterecektir. Kaç Sözlerde, bilhassa Yirmiikinci Söz'de gayet kat'î isbat etmişiz ki: ''Her şey'i yapamayan hiçbir şey'i yapamaz ve birtek şey'i halkeden, her şey'i yapabilir. Hem, eşyanın Îcadı birtek Zât'a verilse, bütün eşya, birtek şey gibi kolay olur. Ve sühûlet peyda eder. Eğer, müteaddid esbaba verilse ve kesrete isnad edilse, birtek şey'in Îcadı; bütün eşyanın Îcadı kadar müşkilâtlı olur ve imtina derecesinde suûbet peyda eder...''

(Hâşiye-1): Ağaç ve otların kökleri gibi…

(Hâşiye-2): Yapraklar, meyveler gibi…

bir cinayet işliyorsun ki; kendi yalancı vehmini, hezeyancı aklını, aldatıcı nefsini tasdik edip, hiçbir veçhile hulf ve hilâfa mecburiyeti olmayan ve hiçbir vecihle hilâf; Onun İzzetine, Haysiyetine yakışmayan ve bütün görünen şeyler ve işler; Sıdkına ve Hakkaniyyetine şehadet eden bir Zâtı tekzib ediyorsun! Nihayetsiz küçüklük içinde nihayetsiz büyük cinayet işliyorsun! Elbette, ebedî büyük cezaya müstehak olursun. Bazı Ehl-i Cehennem'in bir dişi, dağ kadar olması; cinayetinin büyüklüğüne bir mikyas olarak haber verilmiş. Misâlin şu yolcuya benzer ki: Güneşin ziyâsından gözünü kapar. Kafası içindeki hayâline bakar. Vehmi, bir yıldız böceği gibi kafa fenerinin ışığıyle dehşetli yolunu tenvir etmek istiyor. Mâdem şu mevcûdat; Hak söyleyen sâdık kelimeleri, şu Hâdisat-ı Kâinat; doğru söyleyen nâtık Âyetleri olan Cenab-ı Hak vaad etmiş. Elbette yapacaktır. Bir Mahkeme-i Kübra açacaktır, bir Saadet-i Uzmâ verecektir.

DOKUZUNCU HAKİKAT: Bâb-ı İhyâ ve İmâte'dir. İsm-i Hayy-i Kayyûm'un, Muhyî ve Mümît'in Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Ölmüş, kurumuş koca Arzı İhya eden ve o İhya içinde herbiri, beşer Haşri gibi acip, üçyüz binden ziyade envâ-ı mahlûkatı Haşr ve Neşr edip Kudretini gösteren ve o Haşr ve Neşr içinde nihayet derecede karışık ve ihtilât içinde, nihayet derecede imtiyaz ve tefrik ile İhâta-i İlmiyyesini gösteren ve bütün Semâvî Fermanlarıyle beşerin Haşrini vâdetmekle bütün İbâdının enzârını Saadet-i Ebediyyeye çeviren ve bütün mevcûdâtı başbaşa, omuz omuza, elele verdirip, Emir ve İrâdesi dairesinde döndürüp birbirine yardımcı ve musahhar kılmakla Azamet-i Rubûbiyyetini gösteren; ve beşeri, Şecere-i Kâinatın en câmi' ve en nâzik ve en nâzenîn, en nâzdar, en niyâzdar bir meyvesi yaratıp, kendine muhatab ittihaz ederek herşey'i ona musahhar kılmakla, İnsana bu kadar ehemmiyet verdiğini gösteren bir Kadîr-i Rahîm, bir Alîm-i Hakîm; Kıyâmeti getirmesin? Haşri yapmasın ve yapamasın? Beşeri İhyâ etmesin veya edemesin! Mahkeme-i Kübrâyı açamasın? Cennet ve Cehennemi yaratamasın? Hâşâ ve kellâ!..

Evet, şu Âlemin Mutasarrıf-ı Zîşânı her asırda, her senede, her günde bu dar, muvakkat rûy-i zeminde Haşr-i Ekberin ve Meydân-ı Kıyâmetin pek çok emsâlini ve nümunelerini ve işârâtını Îcad ediyor. Ezcümle:

Haşr-i Baharîde görüyoruz ki: Beş-altı gün zarfında küçük ve büyük hayvânat ve nebâtattan üçyüz binden ziyade envâı haşredip neşrediyor.

Bütün ağaçların, otların köklerini ve bir kısım hayvanları aynen İhya edip İâde ediyor. Başkalarını ayniyyet derecesinde bir misliyyet sûretinde Îcad ediyor. Halbuki, maddeten farkları pek az olan tohumcuklar o kadar karışmışken Kemâl-i İmtiyaz ve teşhîs ile o kadar sür'at ve vüs'at ve sühulet içinde Kemâl-i İntizam ve Mîzan ile altı gün veya altı hafta zarfında İhya ediliyor. Hiç kabil midir ki: Bu işleri yapan Zâta bir şey ağır gelebilsin; Semâvat ve Arzı altı günde halkedemesin, İnsanı bir sayha ile haşredemesin! Hâşâ...

Acaba: Mu'ciznümâ bir kâtib bulunsa, hurufları, ya bozulmuş veya mahvolmuş üçyüz bin Kitabı tek bir sahifede karıştırmaksızın, galatsız, sehivsiz, noksansız, hepsini beraber, gayet güzel bir surette bir saatte yazarsa; birisi sana dese: Şu kâtib, kendi te'lif ettiği senin suya düşmüş olan Kitabını yeniden, bir dakika zarfında hâfızasından yazacak. Sen diyebilir misin ki: "Yapamaz ve inanmam." Veyahut, bir Sultân-ı Mu'cizekâr, kendi iktidarını göstermek için veya ibret ve tenezzüh için bir işaretle dağları kaldırır, memleketleri tebdil eder. Denizi karaya çevirdiğini gördüğün halde; sonra görsen ki: Büyük bir taş dereye yuvarlanmış. O Zâtın kendi ziyâfetine dâvet ettiği misafirlerin yolunu kesmiş, geçemiyorlar. Biri sana dese: "O Zât, bir işaretle o taşı, ne kadar büyük olursa olsun kaldıracak veya dağıtacak. Misafirlerini yolda bırakmayacak." Sen desen ki: "Kaldırmaz veya kaldıramaz." Veyahut, bir zât bir günde, yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği halde biri dese: "O Zât bir boru sesiyle, efrâdı istirahat için dağılmış olan taburları toplar. Taburlar, nizâmı altına girerler." Sen desen ki: "İnanmam!" Ne kadar divânece hareket ettiğini anlarsın...

İşte şu üç temsili fehmettin ise, bak: Nakkaş-ı Ezelî, gözümüzün önünde kışın beyaz sahifesini çevirip, bahar ve yaz yeşil yaprağını açıp, ruy-i Arzın sahifesinde üçyüz binden ziyâde envâ'ı, Kudret ve Kader Kalemiyle ahsen-i suret üzere yazar. Birbiri içinde birbirine karışmaz. Beraber yazar; birbirine mâni olmaz. Teşkilce, suretçe birbirinden ayrı, hiç şaşırtmaz. Yanlış yazmaz. Evet en büyük bir ağacın Ruh programını bir nokta gibi en küçük bir çekirdekte dercedip, muhafaza eden Zât-ı Hakîm-i Hafîz; vefat edenlerin Ruhlarını nasıl muhafaza, eder denilir mi? Ve Küre-i Arzı bir sapan taşı gibi çeviren Zât-ı Kadîr; Âhirete giden misafirlerinin yolunda, nasıl bu Arzı kaldıracak veya dağıtacak, denilir mi? Hem, hiçten, yeniden bütün Zîhayatın ordularını bütün cesedlerinin taburlarında Kemâl-i İntizamla zerratı Emr-i كُنْ فَيَكُونُ ile kaydedip yerleştiren,

ordular Îcad eden Zât-ı Zülcelâl; tabur-misal cesedin Nizamı altına girmekle, birbiriyle tanışan zerrat-ı esasiyye ve eczâ-yı asliyyesini bir sayha ile nasıl toplayabilir denilir mi?

Hem, bu bahar Haşrine benzeyen, dünyanın her devrinde, her asrında, hattâ gece gündüzün tebdilinde hattâ cevv-i havada bulutların Îcad ve İfnâsında Haşre nümûne ve misal ve emâre olacak ne kadar nakışlar yaptığını gözünle görüyorsun. Hattâ eğer hayâlen bin sene evvel kendini farzetsen, sonra zamanın iki cenahı olan mâzi ile müstakbeli birbirine karşılaştırsan; asırlar, günler adedince Misâl-i Haşir ve Kıyâmetin nümûnelerini göreceksin. Sonra, bu kadar nümûne ve misalleri müşâhede ettiğin halde, Haşr-i Cismânîyi akıldan uzak görüp istib'âd etmekle inkâr etsen; ne kadar divânelik olduğunu sen de anlarsın... Bak! Fermân-ı Â'zam, bahsettiğimiz Hakikata dair ne diyor:

فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى
وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

ELHÂSIL: Haşre mâni' hiçbir şey yoktur. Muktazî ise; her şeydir. Evet, mahşer-i acâib olan şu koca Arzı, âdi bir hayvan gibi İmâte ve İhya eden ve beşer ve hayvana hoş bir beşik, güzel bir gemi yapan ve Güneş'i onlara şu misafirhanede ışık verici ve ısındırıcı bir lâmba eden, Seyyaratı Meleklerine tayyare yapan bir Zâtın, bu derece muhteşem ve sermedî Rubûbiyyeti ve bu derece muazzam ve muhît Hâkimiyyeti; elbette, yalnız böyle geçici, devamsız bîkarar, ehemmiyetsiz, mütegayyir, bekasız, nâkıs, tekemmülsüz umûr-u dünya üzerinde kurulmaz ve durmaz. Demek, O'na şâyeste, daimî, berkarar, zevalsiz, muhteşem bir Diyar-ı Âher var. Başka bâki bir memleketi vardır. Bizi onun için çalıştırır. Oraya dâvet eder ve oraya nakledeceğine; zâhirden Hakikate geçen ve Kurb-u Huzuruna müşerref olan bütün Ervah-ı Neyyire Ashâbı, bütün Kulûb-u Münevvere Aktâbı, bütün Ukûl-ü Nuraniyye erbabı şehadet ediyorlar ve bir mükâfat ve mücâzat ihzar ettiğini müttefikan haber veriyorlar ve mükerreren pek kuvvetli vaa'd ve pek şiddetli tehdit eder, naklederler.

Hulfül-vaad ise; hem zillet, hem tezellüldür. Hiç bir cihetle Celâl-i Kudsiyyetine yanaşamaz. Hulfül-vaîd ise; ya afvdan, ya aczden gelir. Halbuki, küfür; cinayet-i mutlakadır (Hâşiye), afve kabil değil... Kadîr-i Mutlak

----

(Hâşiye): Evet küfür, mevcûdâtın kıymetini iskat ve mânasızlıkla ittiham ettiğinden;

ise, acizden münezzeh ve mukaddestir. Şahidler, Muhbirler ise; mesleklerinde, meşreblerinde ve mezheblerinde muhtelif oldukları halde Kemâl-i İttifak ile şu mes'elenin Esasında müttehiddirler. Kesretçe tevâtür derecesindedirler. Keyfiyetçe İcmâ kuvvetindedirler. Mevkice herbiri nev'-i beşerin bir yıldızı, bir tâifenin Gözü, bir milletin Azizidirler. Ehemmiyetçe şu mes'elede hem Ehl-i İhtisas, hem Ehl-i İsbattırlar. Halbuki bir fende veya bir san'atta iki Ehl-i İhtisas, binler başkalardan müreccahtırlar ve ihbarda iki müsbit, binler nâfîlere tercih edilir. Meselâ Ramazan Hilâlinin sübûtunu ihbar eden iki adam, binler münkirlerin inkârlarını hiçe atarlar.

Elhâsıl, dünyada bundan daha doğru bir haber, daha sağlam bir dâva, daha zâhir bir Hakikat olamaz.. Demek, şübhesiz dünya bir mezraadır. Mahşer ise bir beyderdir, harmandır. Cennet, Cehennem ise birer mahzendir.

ONUNCU HAKİKAT: Bâb-ı Hikmet, İnayet, Rahmet, Adâlettir. İsm-i Hakîm, Kerîm, Âdil, Rahîm'in Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Şu bekasız misafirhane-i dünyada ve şu devamsız meydân-ı imtihanda ve şu sebatsız teşhirgâh-ı arzda bu derece bâhir bir Hikmet, bu derece zâhir bir İnayet ve bu derece kahir bir Adâlet ve bu derece vâsi' bir Merhametin âsârını gösteren Mâlik-ül-Mülk-i Zülcelâl'in daire-i memleketinde ve Âlem-i Mülk ve Melekûtunda daimî meskenler, ebedî sâkinler, bâki makamlar, mukîm mahlûklar bulunmayıp şu görünen Hikmet, İnayet, Adâlet, Merhametin Hakikatları hiçe insin?.. Hem, hiç kabil midir ki: O Zât-ı Hakîm, şu İnsanı bütün mahlûkat içinde kendine küllî Muhâtab ve câmi bir Âyine yapıp bütün Hazâin-i Rahmetinin müştemilâtını ona tattırsın, hem tarttırsın, hem tanıttırsın, kendini bütün Esmâsıyla ona bildirsin, onu sevsin ve sevdirsin.. sonra o bîçâre İnsanı o ebedî Memleketine göndermesin? O daimî Saadetgâha dâvet edip mes'ud etmesin? Hem, hiç mâkul mudur ki: Hattâ çekirdek

---

bütün Kâinata karşı bir tahkir ve mevcûdat âyinelerinde Cilve-i Esmayı inkâr olduğundan; bütün Esmâ-yı İlâhiyyeye karşı bir tezyif ve mevcûdâtın Vahdâniyete olan şehadetlerini reddettiğinden; bütün mahlûkata karşı bir tekzib olduğundan; istidad-ı insânîyi öyle ifsad eder ki: Salâh ve Hayrı kabûle liyâkatı kalmaz. Hem, bir zulm-ü azîmdir ki: Umum mahlûkatın ve bütün Esmâ-i İlâhiyyenin hukukuna bir tecâvüzdür. İşte şu hukukun muhafazası ve nefs-i kâfir hayra kabiliyyetsizliği; küfrün adem-i afvını iktiza eder. اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ şu mânayı ifade eder.

kadar herbir mevcûda bir ağaç kadar vazife yükü yüklesin, çiçekleri kadar hikmetleri bindirsin, semereleri kadar maslahatları taksın da; bütün o vazifeye, o hikmetlere, o maslahatlara dünyaya müteveccih yalnız bir çekirdek kadar gaye versin! Bir hardal kadar ehemmiyeti olmayan dünyevî bekasını gaye yapsın! Ve bunları Âlem-i Mânaya çekirdekler ve Âlem-i Âhirete bir mezraa yapmasın! Tâ, hakikî ve lâyık gayelerini versinler ve bu kadar mühim ihtifâlât-ı mühimmeyi gayesiz, boş, abes bıraksın. Onların yüzünü Âlem-i Mânaya, Âlem-i Âhirete çevirmesin? Tâ, asıl gayeleri ve lâyık meyvelerini göstersin. Evet, hiç mümkün müdür ki: Bu şeyleri böyle Hilâf-ı Hakikat yapmakla; kendi Evsaf-ı Hakikiyyesi olan Hakîm, Kerîm, Âdil, Rahîm'in zıdlarıyle, -hâşâ sümme hâşâ- muttasıf gösterip Hikmet ve Keremine, Adl ve Rahmetine delâlet eden bütün Kâinatın Hakâikını tekzib etsin. Bütün mevcûdâtın şehadetlerini reddetsin. Bütün masnûâtın delâletlerini ibtal etsin!

Hem, hiç Akıl kabul eder mi ki: İnsanın başına ve içindeki havassına saçları adedince vazifeler yükletsin de, yalnız bir saç hükmünde ona bir ücret-i dünyeviyye versin. Adâlet-i Hakikiyyesine zıd olarak ve Hikmet-i Hakikiyyesine münâfi, mânasız iş yapsın!

Hem hiç mümkün müdür ki: Bir ağaca taktığı neticeler, meyveler miktarınca herbir Zîhayata, belki lisan gibi herbir uzvuna, belki herbir masnûa o derece Hikmetleri, maslahatları takmakla; kendisinin bir Hakîm-i Mutlak olduğunu isbat edip göstersin. Sonra bütün Hikmetlerin en büyüğü ve bütün maslahatların en mühimmi ve bütün neticelerin en elzemi ve Hikmeti Hikmet, Ni'meti Ni'met, Rahmeti Rahmet eden ve bütün Hikmetlerin, Ni'metlerin, Rahmetlerin, Maslahatların menbaı ve gayesi olan Beka ve Likayı ve Saadet-i Ebediyyeyi vermeyip terkederek, bütün işlerini abesiyyet-i mutlaka derekesine düşürsün ve kendini o zâta benzetsin ki: Öyle bir saray yapar; herbir taşında binlerce nakışlar, herbir tarafında binler zînetler ve herbir menzilinde binler kıymetdar âlât ve levâzımat-ı beytiye bulundursun da; sonra ona dam yapmasın! Her şey çürüsün, beyhude bozulsun. Hâşâ ve kellâ!. Hayr-ı Mutlak'tan Hayır gelir. Cemîl-i Mutlak'tan güzellik gelir. Hakîm-i Mutlak'tan abes bir şey gelmez. Evet, her kim fikren tarihe binip mâzi cihetine gitse, şu zaman-ı hâzırda gördüğümüz menzil-i dünya, meydan-ı ibtilâ, meşher-i eşya gibi, seneler adedince vefat etmiş menziller, meydanlar, meşherler, Âlemler görecek. Sûretçe, keyfiyetçe birbirinden ayrı oldukları halde; İntizamca, acâibce, Sâniin Kudret ve Hikmetini göstermekçe birbirine benzer. Hem görecek ki: O sebatsız menzillerde, o devamsız meydanlarda, o bekasız meşherlerde o kadar bahir bir Hikmetin İntizâmâtını, o derece

zâhir bir İnayetin işâratını, o mertebe kahir bir Adâletin emâratını, o derece vâsi bir Merhametin semerâtını görecek. Basiretsiz olmamak şartıyle yakînen bilecek ki: O Hikmetten daha ekmel bir Hikmet olamaz ve o âsârı görünen İnayetten daha ecmel bir İnayet kabil değil.. ve o emârâtı görünen Adâletten daha ecell bir Adâlet yoktur ve o semerâtı görünen Merhametten daha eşmel bir Merhamet tasavvur edilmez.

Eğer, farz-ı muhal olarak şu işleri çeviren, şu misafirleri ve misafirhaneleri değiştiren Sultân-ı Sermedî'nin daire-i memleketinde daimî menziller, âli mekânlar, sâbit makamlar, bâki meskenler, mukîm ahali, mes'ud ibâdı bulunmazsa; ziya, hava, su, toprak gibi kuvvetli ve şümullü dört anâsır-ı mâneviye olan Hikmet, Adâlet, İnayet, Merhametin Hakikatlarını nefyetmek ve o anâsır-ı zâhiriyye gibi görünen Vücudlarını inkâr etmek lâzımgelir. Çünki: Şu bekasız dünya ve mâfîha, onların tam Hakikatlarına mazhar olamadığı malûmdur. Eğer başka yerde dahi onlara tam mazhar olacak mekân bulunmazsa, o vakit; gündüzü dolduran ziyayı gördüğü halde Güneşin vücûdunu inkâr etmek derecesinde bir divânelikle; şu her şeyde bulunan gözümüz önündeki Hikmeti inkâr etmek, şu nefsimizde ve ekser eşyada her vakit müşâhede ettiğimiz İnayeti inkâr etmek, ve şu pek kuvvetli emârâtı görünen Adâleti inkâr etmek (Hâşiye) ve şu her yerde gördüğümüz Merhameti inkâr etmek lâzımgeldiği gibi; şu Kâinatta gördüğümüz İcraat-ı Hakîmâne ve Ef'âl-i Kerîmâne ve İhsanat-ı Rahîmânenin Sahibini -hâşâ sümme hâşâ!- sefih bir oyuncu, gaddar bir zâlim olduğunu kabûl etmek lâzımgelir ki: Nihayetsiz muhal bir inkılâb-ı hakaiktir. Hattâ herşey'in vücûdunu ve kendi nefsinin vücûdunu inkâr eden ahmak sofestâîler dahi bunun tasavvuruna kolay kolay yanaşamazlar...

Elhâsıl: Şu görünen Şuûnat, dünyadaki vüs'atli içtimâat-ı hayatiyye ve sür'atli iftirakat-ı mevtiyye ve haşmetli toplanmalar ve çabuk dağılmalar

----

(Hâşiye): Evet, Adâlet iki şıktır: Biri müsbet, diğeri menfîdir. Müsbet ise; hak sahibine hakkını vermektir. Şu kısım Adâlet; bu dünyada bedahet derecesinde ihâtası vardır. Çünki: Üçüncü Hakikat'ta isbat edildiği gibi; herşey'in istidad lisanıyle ve ihtiyac-ı fıtrî lisanıyle ve ızdırar lisanıyle Fâtır-ı Zülcelâl'den istediği bütün matlûbatını ve Vücud ve Hayatına lâzım olan bütün hukukunu mahsus Mîzanlarla, muayyen Ölçülerle bilmüşahede veriyor. Demek, Adâletin şu kısmı, Vücud ve Hayat derecesinde kat'î vardır.

İkinci kısım menfidir ki: Haksızları terbiye etmektir. Yâni haksızların hakkını, tâzib ve tecziye ile veriyor. Şu şık ise, çendan tamamıyle şu dünyada tezahür etmiyor. Fakat, o Hakikatın Vücudunu ihsas edecek bir surette hadsiz işârat ve emârât vardır. Ezcümle: Kavm-i Âd ve Semûd'dan tut, tâ şu zamanın mütemerrid kavimlerine kadar gelen sille-i te'dib ve tâziyâne-i ta'zib; gayet âli bir Adâletin hükümran olduğunu Hads-i Kat'î ile gösteriyor...

ve Azametli ihtifâlât ve büyük Tecelliyat ile ve onların bu Âleme aid bu dünya-yı fânide kısa bir zamanda malûmumuz olan semerât-ı cüz'iyyeleri, ehemmiyetsiz ve muvakkat gayeleri mâbeyninde hiç münasebet olmadığından, âdeta küçük bir taşa bir büyük dağ kadar Hikmetler, gayeler takmak; bir büyük dağa, bir küçük taş gibi muvakkat bir gaye-i cüz'iyye vermeye benzer ki: Hiçbir Akıl ve Hikmete uygun gelemez.

Demek, şu mevcûdat ve Şuûnat ile ve dünyaya aid gayeleri ortasında bu derece nisbetsizlik, kat'iyyen şehadet eder ki: Bu mevcûdatın yüzleri Âlem-i Mânaya müteveccihtir. Münâsib meyveleri orada veriyor ve gözleri Esmâ-i Kudsiyyeye dikkat ediyorlar. Gayeleri o Âleme bakıyor. Ve özleri dünya toprağı altında, sümbülleri Âlem-i Misâlde inkişaf ediyor. İnsan, istidadı nisbetinde burada ekiyor ve ekiliyor; Âhirette mahsul alıyor. Evet, şu eşyanın Esmâ-i İlâhiyyeye ve Âlem-i Âhirete müteveccih yüzlerine baksan göreceksin ki: Mu'cize-i Kudret olan herbir çekirdeğin bir ağaç kadar gayesi var. Kelime-i Hikmet olan herbir çiçeğin (Hâşiye), bir ağaç çiçekleri kadar mânaları var ve o Hârika-i San'at ve Manzume-i Rahmet olan herbir meyvenin, bir ağacın meyveleri kadar Hikmetleri var. Bizlere rızık olması ise; o binler Hikmetlerinden birtek Hikmettir ki, vazifesi biter, mânasını ifâde eder, vefat eder, midemizde defnedilir. Mâdem, bu fâni eşya; başka yerde bâki meyveler verirler ve daimî suretler bırakır ve başka cihette ebedî mânalar ifade eder. Sermedî Tesbihat yapar ve İnsan ise, onların şu cihetine bakan yüzlerine bakmakla İnsan olur. Fânide, Bâkiye yol bulur.

Demek, bu hayat ve mevt içinde yuvarlanan, toplanıp dağılan mevcûdat içinde başka maksad var. Temsilde kusur yoktur. Şu ahval; taklid ve temsil için teşkil ve tertib edilen ahvâle benzer. Nasıl büyük masrafla kısa içtimalar, dağılmalar yapılıyor. Tâ, suretler alınsın, terkib edilsin, sinemada dâim gösterilsin. Onun gibi, bu dünyada kısa bir müddet zarfında hayat-ı şahsiyye ve hayat-ı içtimaiyye geçirmenin bir gayesi şudur ki: Suretler alınıp terkib edilsin. Netice-i amelleri alınıp hıfzedilsin. Tâ, bir Mecma-ı Ekberde muhasebesi görülsün. Ve bir Meşher-i Âzamda gösterilsin ve bir Saadet-i Uzmâya istidadı gösterilsin. Demek, Hadîs-i Şerifte: **"Dünya Âhiret mezraasıdır"** diye bu Hakikatı ifade ediyor.

(Hâşiye): Sual: Eğer dense: "Neden en çok misalleri çiçekten ve çekirdekten ve meyveden getiriyorsun?..

ELCEVAB: Çünki onlar; hem, Mu'cizat-ı Kudretin en Antikaları, en Hârikaları, en Nazeninleridirler. Hem, ehl-i tabiat ve ehl-i dalâlet ve ehl-i felsefe, onlardaki Kalem-i Kader ve Kudretin yazdığı ince hattı okuyamadıkları için onlarda boğulmuşlar. Tabiat bataklığına düşmüşler...

Mâdem dünya var. Ve dünya içinde bu âsâriyle Hikmet ve İnayet ve Rahmet ve Adâlet var. Elbette, dünyanın vücûdu gibi kat'î olarak Âhiret de var. Mâdem, dünyada herşey bir cihette o Âleme bakıyor. Demek oraya gidiliyor. Âhireti inkâr etmek, dünya ve mâfîhâyı inkâr etmek demektir. Demek ecel ve kabir İnsanı beklediği gibi, Cennet ve Cehennem de İnsanı bekliyor ve gözlüyor.

ONBİRİNCİ HAKİKAT: Bâb-ı İnsâniyyettir. İsm-i Hakk'ın Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Cenab-ı Hak ve Ma'bud-u Bilhak; İnsanı şu Kâinat içinde Rububiyyet-i Mutlakasına ve umum Âlemlere Rububiyyet-i Âmmesine karşı en ehemmiyetli bir Abd ve Hitâbât-ı Sübhâniyyesine en mütefekkir bir Muhatab ve Mazhariyyet-i Esmâsına en câmi' bir Âyine ve onu, İsm-i A'zamın Tecellisine ve her İsimde bulunan İsm-i A'zamlık mertebesinin Tecellisine mazhar bir Ahsen-i Takvimde en güzel bir Mu'cize-i Kudret ve Hazâin-i Rahmetinin müştemilâtını tartmak, tanımak için, en ziyade mîzan ve âletlere mâlik bir müdakkik ve nihayetsiz Ni'metlerine en ziyâde muhtaç ve fenâdan en ziyade müteellim ve Bekaya en ziyade müştak ve hayvanat içinde en nâzik ve en nâzdar ve en fakir ve en muhtaç ve hayat-ı dünyeviyyece en müteellim ve en bedbaht ve istidadça en ulvî ve en yüksek surette, mahiyette yaratsın da onu, müstaid olduğu ve müştak olduğu ve lâyık olduğu bir Dâr-ı Ebedî'ye göndermeyip, Hakikat-ı İnsaniyyeyi ibtal ederek kendi Hakkaniyyetine taban tabana zıt ve Hakikat nazarında çirkin bir haksızlık etsin!

Hem, hiç kabil midir ki: Hâkim-i Bilhak, Rahîm-i Mutlak; İnsana öyle bir istidad verip, yer ile gökler ve dağlar tahammülünden çekindiği Emânet-i Kübrayı tahammül edip; yâni küçücük, cüz'î ölçüleriyle, san'atcıklarıyle Hâlikının muhît Sıfatlarını, küllî Şuunâtını, nihayetsiz Tecelliyatını ölçerek bilip; hem, yerde en nâzik, nâzenin, nâzdar, âciz, zaîf yaratıp; halbuki bütün yerin nebatî ve hayvanî olan mahlûkatına bir nevi tanzîmat memuru yapıp, onların Tarz-ı Tesbihat ve İbâdetlerine müdâhale ettirip Kâinattaki İcraat-ı İlâhiyyeye, küçücük mikyasta bir temsil gösterip, Rububiyyet-i Sübhâniyyeyi fiilen ve kalen Kâinatta ilân ettirmek, Meleklerine tercih edip Hilâfet Rütbesini verdiği halde; ona, bütün bu Vazifelerinin Gayesi ve Neticesi ve Semeresi olan Saadet-i Ebediyyeyi vermesin! Onu, bütün mahlûkatının en bedbaht, en bîçâre, en musibetzede, en dertmend, en zelil bir derekeye atıp; en mübarek, nuranî ve âlet-i tes'id bir Hediye-i Hikmeti olan Aklı; o bîçareye en meş'um ve zulmanî bir âlet-i tâzib yapıp, Hikmet-i Mutlakasına büsbütün zıt ve

Merhamet-i Mutlakasına külliyen münâfi bir merhametsizlik etsin! Hâşâ ve kellâ!..

Elhâsıl: Nasıl hikâye-i temsîliyyede bir zâbitin cüzdanına ve defterine bakıp görmüş idik ki: Hem rütbesi, hem vazifesi, hem maaşı, hem düstur-u hareketi, hem cihâzâtı bize gösterdi ki; o zâbit, o muvakkat meydan için değil; belki müstakar bir memlekete gidecek de ona göre çalışıyor. Aynen onun gibi, İnsanın Kalb cüzdanındaki Letâif ve Akıl defterindeki havas ve istidadındaki cihazat; tamamen ve müttefikan Saadet-i Ebediyyeye müteveccih ve ona göre verilmiş ve ona göre techiz edilmiş olduğuna Ehl-i Tahkik ve Keşf müttefiktirler. Ezcümle:

Meselâ: Aklın bir Hizmetkârı ve tasvircisi olan "kuvve-i hayâliyye"ye denilse ki: "Sana bir milyon sene ömür ile saltanat-ı dünya verilecek, fakat âhirde mutlaka hiç olacaksın.Tevehhüm aldatmamak, nefis karışmamak şartıyla "oh" yerine "âh" diyecek ve teessüf edecek. Demek, en büyük fâni, en küçük bir âlet ve cihazat-ı insaniyyeyi doyuramıyor. İşte bu istidattandır ki, İnsanın Ebede uzanmış emelleri ve Kâinatı ihâta etmiş efkârları ve ebedî Saadetlerinin Envaına yayılmış arzuları gösterir ki: Bu İnsan Ebed için halkedilmiş ve Ebede gidecektir. Bu dünya ona bir misafirhanedir ve Âhiretine bir intizar salonudur...

ONİKİNCİ HAKİKAT: Bâb-ür Risâlet ve-t Tenzil'dir.

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم in Cilvesidir.

Hiç mümkün müdür ki: Bütün Enbiya, Mu'cizelerine istinad ederek sözünü te'yid ettikleri ve bütün Evliya, Keşf ve Kerâmetlerine istinad edip Dâvasını tasdik ettikleri ve bütün Asfiya, Tahkikatına istinad ederek Hakkaniyyetine şehâdet ettikleri Resûl-i Ekrem Sallâllahü Aleyhi ve Sellem'in tahakkuk etmiş bin Mu'cizatının kuvvetine istinad edip, bütün kuvvetiyle, hem kırk vecihle Mu'cize olan Kur'ân-ı Hakîm binler Âyât-ı Kat'iyyesine istinad ederek, bütün kat'iyyetle açtıkları Âhiret yolunu ve küşâd ettikleri Cennet kapısını, sinek kanadı kadar kuvveti bulunmayan vâhî vehimler, ne haddi var ki kapatabilsin!..

Geçen Hakikatlardan anlaşıldı ki: Haşir mes'elesi öyle râsih bir Hakikattır ki, Küre-i Arzı yerinden kaldıracak, kırıp atacak bir kuvvet o Hakikatı sarsamaz. Zîra: O Hakikatı Cenab-ı Hak bütün Esma ve Sıfâtının iktizâsı ile tesbit ediyor ve Resul-i Ekrem'i bütün Mu'cizat ve Berâhiniyle tasdik ediyor ve Kur'ân-ı Hakîm bütün Hakaik ve Âyâtiyle Onu isbat ediyor ve şu Kâinat bütün Âyât-ı Tekvîniyye ve Şuunât-ı Hakîmanesi

ile şehadet ediyor. Acaba hiç mümkün müdür ki: Haşir mes'elesinde Vâcib-ül Vücud ile bütün mevcûdat (kâfirler müstesna olarak) ittifak etmiş olsun, kıl kadar kuvveti olmayan şübheler, şeytanî vesveseler o dağ gibi Hakikat-ı Râsiha-i Âliyeyi sarssın, yerinden kaldırsın. Hâşâ ve kellâ!..

Sakın zannetme, Delâil-i Haşriyye, bahsettiğimiz Oniki Hakikata münhasırdır. Hayır, belki yalnız Kur'ân-ı Hakîm, geçen şu Oniki Hakikatları bize Ders verdiği gibi, daha binler vücûha işaret edip, herbir vecih kavî bir emâredir ki: Hâlik'ımız bizi bu dâr-ı fânîden bir Dâr-ı Bâkîye nakledecektir.

Hem sakın zannetme ki: Haşri iktiza eden Esmâ-i İlâhiyye, bahsettiğimiz gibi yalnız (Hakîm, Kerîm, Rahîm, Âdil, Hafîz) İsimlerine münhasırdır. Hayır, belki Kâinatın Tedbirinde Tecelli eden bütün Esmâ-i İlâhiyye, Âhireti iktiza eder, belki istilzam eder.

Hem zannetme ki, Haşre delâlet eden Kâinatın Âyât-ı Tekvîniyyesi, şu geçen bahsettiğimize münhasırdır. Hayır, belki ekser mevcûdatta sağa sola açılır perdeler gibi vecih ve keyfiyyetleri vardır ki: Bir vechi Sânia şehadet ettiği gibi, diğer vechi de Haşre işaret eder. Meselâ: İnsanın Ahsen-i Takvimdeki Hüsn-ü Masnûiyeti, Sâni'i gösterdiği gibi, o Ahsen-i Takvimdeki Kabiliyyet-i Câmiasıyla kısa bir zamanda zevâl bulması Haşri gösterir. Bazı kere bir vecihle iki nazarla bakılsa; hem Sâni'i, hem Haşri gösterir. Meselâ: Ekser eşyada görünen Hikmetin tanzimi, İnayetin tezyîni, Adâletin tevzîni ve Rahmetin taltifi; nasılki mahiyetlerine bakılsa bir Sâni'-i Hakîm, Kerîm, Âdil, Rahîm'in Dest-i Kudretinden çıktığını gösterirler. Onun gibi, bunların kuvveti ve hadsizlikleriyle beraber şunların mazharları olan şu fâni mevcûdâtın ehemmiyetsiz ve az yaşamasına bakılsa Âhiret görünür. Demek ki, herşey lisan-ı hâl ile اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ اْلاٰخِرِ okuyor ve okutturuyor...

Hâtime

Geçen Oniki Hakikat, birbirini tey'id eder, birbirini tekmil eder, birbirine kuvvet verir. Bütün onlar birden ittihad ederek neticeyi gösterir. Hangi vehmin haddi var; şu demir gibi, belki elmas gibi Oniki Muhkem Surları delip geçebilsin. Tâ, hısn-ı hasînde olan Haşr-i Îmanîyi sarssın!

مَا خَلْقُكُمْ وَلاَ بَعْثُكُمْ اِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ Âyet-i Kerîmesi ifade ediyor ki: Bütün İnsanların halkolunması ve haşredilmesi, Kudret-i İlâhiyyeye nisbeten birtek İnsanın Halkı ve Haşri gibi âsandır. Evet öyledir. "**Nokta**" namında bir Risalede Haşir bahsinde şu Âyetin ifade ettiği Hakikatı tafsilen yazmışım. Burada yalnız bir kısım temsîlâtıyla hülâsasına bir işaret edeceğiz. Eğer istersen o "**Nokta**"ya müracaat et.

Meselâ: وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى -temsilde kusur yok- nasılki, **"Nûrâniyyet"** Sırrıyle, Güneşin Cilvesi kendi ihtiyarıyla olsa da, bir zerreye sühûletle verdiği Cilveyi, aynı sühûletle hadsiz şeffâfâta da verir.

Hem, **"Şeffâfiyyet"** Sırrıyle, bir zerre-i şeffâfenin küçük göz bebeği Güneşin aksini almasında, denizin geniş yüzüne müsavidir.

Hem, **"İntizam"** Sırrıyle, bir çocuk parmağıyle gemi suretindeki oyuncağını çevirdiği gibi, kocaman bir diritnotu da çevirir.

Hem, **"İmtisal"** Sırrıyle, bir kumandan birtek neferi bir Arş emriyle tahrik ettiği gibi, bir koca orduyu da aynı kelime ile tahrik eder.

Hem, **"Muvazene"** Sırrıyle, cevv-i fezâda bir terazi ki, öyle hakikî hassas ve o derece büyük farzedelim ki, iki ceviz terazinin iki gözüne konulsa hisseder. Ve iki güneşi de istiab edip tartar. O iki kefesinde bulunan

iki cevizi birini Semavata, birini yere indiren aynı kuvvetle, iki şems bulunsa; birini Arşa, diğerini ferşe kaldırır, indirir.

Mâdem şu âdi, nâkıs, fâni mümkinatta Nuraniyyet ve Şeffâfiyyet ve İntizam ve İmtisal ve muvazene Sırlarıyle, en büyük şey en küçük şey'e müsâvi olur. Hadsiz hesabsız şeyler birtek şey'e müsâvi görünür. Elbette Kadîr-i Mutlak'ın Zâtî ve nihayetsiz ve gayet Kemâlde olan Kudretinin Nuranî Tecelliyatı ve Melekûtiyyet-i Eşyanın Şeffâfiyyeti ve Hikmet ve Kaderin İntizâmatı ve eşyanın Evâmir-i Tekvîniyyesine Kemâl-i İmtisali ve mümkinâtın Vücud ve ademinin müsavatından ibaret olan imkânındaki Müvazenesi Sırrıyle; az, çok, büyük, küçük Ona müsavi olduğu gibi, bütün İnsanları birtek İnsan gibi bir sayha ile Haşre getirebilir. Hem, bir şey'in kuvvet ve zaafca meratibi, o şey'in içine zıddının müdahalesidir. Meselâ: Hararetin derecâtı, soğuğun müdahalesidir. Güzelliğin meratibi, çirkinliğin müdahalesidir. Ziyanın tabakatı, karanlığın müdahalesidir. Fakat, birşey Zâtî olsa, ârızî olmazsa, onun zıddı ona müdahale edemez. Çünki: Cem-i zıddeyn lâzımgelir. Bu ise, muhaldir. Demek asıl, Zâtî olan bir şeyde merâtib yoktur. Mâdem, Kadîr-i Mutlak'ın Kudreti Zâtîdir. Mümkinat gibi ârızî değildir ve Kemâl-i Mutlaktadır. Onun zıddı olan acz ise, muhaldir ki tedahül etsin. Demek, bir baharı halketmek, Zât-ı Zülcelâl'ine bir çiçek kadar ehvendir. Eğer esbâba isnad edilse; bir çiçek bir bahar kadar ağır olur. Hem, bütün İnsanları İhya edip Haşretmek, bir nefsin İhyası gibi kolaydır.

Mes'ele-i Haşrin başından buraya kadar olan temsil sûretlerine ve Hakikatlarına dair olan beyanatımız, Kur'ân-ı Hakîm'in Feyzindendir. Nefsi teslime, Kalbi kabûle ihzardan ibarettir. Asıl Söz ise Kur'nındır. Zira Söz odur ve Söz Onundur. Dinleyelim:

فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ ۞ فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِى الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ

ذٰلِكَ لَمُحْيِى الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ۞ قَالَ مَنْ يُحْيِى الْعِظَامَ وَهِىَ رَمٖيمٌ ۞ قُلْ

يُحْيٖيهَا الَّذٖٓى اَنْشَاَهَٓا اَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلٖيمٌ ۞ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ اِنَّ

زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظٖيمٌ ۞ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ

عَمَّٓا اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ

حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ شَدِيدٌ ۞ اَللّٰهُ لَٓا
اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدِيثًا ۞ اِنَّ
اْلاَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ۞ وَاِنَّ الْفُجَّارَ لَفِى جَحِيمٍ ۞ اِذَا زُلْزِلَتِ اْلاَرْضُ زِلْزَالَهَا ۞
وَاَخْرَجَتِ اْلاَرْضُ اَثْقَالَهَا ۞ وَ قَالَ اْلاِنْسَانُ مَالَهَا ۞ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ۞ بِاَنَّ
رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا ۞ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا لِيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ۞ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ
خَيْرًا يَرَهُ ۞ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ۞ اَلْقَارِعَةُ ۞ مَا الْقَارِعَةُ ۞ وَمَٓا اَدْرٰيكَ
مَا الْقَارِعَةُ ۞ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ۞ وَ تَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ
الْمَنْفُوشِ ۞ فَاَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ ۞ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ۞ وَ اَمَّا مَنْ خَفَّتْ
مَوَازِينُهُ ۞ فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌ ۞ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَاهِيَهْ ۞ نَارٌ حَامِيَةٌ ۞وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ
وَاْلاَرْضِ وَمَٓا اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ
اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

Daha bunlar gibi Âyât-ı Beyyinât-ı Kur'âniyyeyi dinleyip, آمَنَّا وَ صَدَّقْنَا diyelim...

آمَنْتُ بِاللّٰهِ وَ مَلٰٓئِكَتِهِ وَ كُتُبِهِ وَ رُسُلِهِ وَ الْيَوْمِ اْلآخِرِ وَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهِ وَ شَرِّهِ مِنَ
اللّٰهِ تَعَالٰى وَ الْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ وَ اَنَّ الْجَنَّةَ حَقٌّ وَ النَّارَ حَقٌّ وَاَنَّ الشَّفَاعَةَ حَقٌّ
وَاَنَّ مُنْكَرًا وَ نَكِيرًا حَقٌّ وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِى الْقُبُورِ
اَشْهَدُ اَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَ اَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللّٰهِ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى اَلْطَفِ وَ اَشْرَفِ وَ اَكْمَلِ وَ اَجْمَلِ ثَمَرَاتِ طُوبَاءِ رَحْمَتِكَ الَّذِى
اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ وَ وَسِيلَةً لِوُصُولِنَا اِلٰى اَزْيَنِ وَ اَحْسَنِ وَ اَجْلٰى

وَ اَعْلٰى ثَمَرَاتِ تِلْكَ الطُّوبَآءِ الْمُتَدَلِّيَةِ عَلٰى دَارِ الْاٰخِرَةِ اَىِ الْجَنَّةِ ۞ اَللّٰهُمَّ اَجِرْنَا وَ اَجِرْ وَالِدَيْنَا مِنَ النَّارِ وَ اَدْخِلْنَا وَ اَدْخِلْ وَالِدَيْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْاَبْرَارِ بِجَاهِ نَبِيِّكَ الْمُخْتَارِ آمِينَ

Ey şu Risaleyi insaf ile mütalâa eden kardeş! Deme, niçin bu **"Onuncu Söz"**ü birden tamamıyla anlayamıyorum ve tamam anlamadığın için sıkılma... Çünki: İbn-i Sîna gibi bir dâhî-yi hikmet, اَلْحَشْرُ لَيْسَ عَلٰى مَقَايِيسَ عَقْلِيَّةٍ demiş. "Îman ederiz. Fakat Akıl bu yolda gidemez" diye hükmetmiştir. Hem, bütün Ülema-i İslâm: "Haşir, bir mes'ele-i nakliyedir, delili nakildir. Akıl ile ona gidilmez." diye müttefikan hükmettikleri halde, elbette o kadar derin ve mânen pek yüksek bir yol; birdenbire bir cadde-i umumiyye-i akliyye hükmüne geçemez. Kur'ân-ı Hakîm'in Feyziyle ve Hâlık-ı Rahîm'in Rahmetiyle, şu taklidi kırılmış ve teslimi bozulmuş asırda, o derin ve yüksek yolu şu derece İhsan ettiğinden bin Şükür etmeliyiz. Çünki: Îmânımızın kurtulmasına kâfi gelir. Fehmettiğimiz miktarına memnun olup tekrar mütalâa ile izdiyâdına çalışmalıyız.

Haşre, Akıl ile gidilmemesinin bir Sırrı şudur ki: Haşr-i Â'zam, İsm-i Â'zamın Tecellisiyle olduğundan, Cenab-ı Hakk'ın İsm-i Â'zamının ve her İsmin Â'zamî mertebesindeki Tecellisiyle zâhir olan Ef'al-i Azîmeyi görmek ve göstermekle, Haşr-i Â'zam bahar gibi kolay isbat ve kat'î iz'ân ve Tahkikî Îman edilir. Şu Onuncu Söz'de Feyz-i Kur'ân ile öyle görülüyor ve gösteriliyor. Yoksa Akıl, dar ve küçük düsturlarıyle kendi başına kalsa âciz kalır, taklide mecbur olur...

* * *

ONUNCU SÖZ'ÜN MÜHİM BIR ZEYLİ VE LÂHİKASININ BİRİNCİ PARÇASI

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ۞ وَلَهُ الْحَمْدُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ۞ يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَيُحْيِى الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ * وَمِنْ آيَاتِهِ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَا اَنْتُمْ بَشَرٌ تَنْتَشِرُونَ وَ مِنْ آيَاتِهِ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا اِلَيْهَا وَ جَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَ اَلْوَانِكُمْ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ وَ مِنْ آيَاتِهِ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَ النَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ وَ مِنْ آيَاتِهِ يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَ طَمَعًا وَ يُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَيُحْيِى بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ وَمِنْ آيَاتِهِ اَنْ تَقُومَ السَّمَاءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِهِ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً مِنَ الْاَرْضِ اِذَا اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ وَ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَ الْاَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ وَ هُوَ الَّذِى يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَ هُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلَى فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Îmanın bir kutbunu gösteren bu Semavî Âyât-ı Kübrânın ve Haşri isbat eden şu Kudsî Berâhin-i Uzmânın bir Nükte-i Ekberi ve bir Hüccet-i Â'zamı; bu **"Dokuzuncu Şua"**da beyan edilecek. Lâtif bir İnayet-i Rabbâniyyedir ki: Bundan otuz sene evvel Eski Said, yazdığı tefsir mukaddemesi "Muhâkemât" namındaki Eserin âhirinde; "İkinci Maksad: Kur'anda Haşre işaret eden iki Âyet tefsir ve beyan edilecek.

نَحْو بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ deyip durmuş. Daha yazamamış. Hâlık-ı Rahîm'ime Delâil ve Emârât-ı Haşriyye adedince Şükür ve Hamd olsun ki: Otuz sene sonra Tevfik İhsan eyledi. Evet bundan dokuz-on sene evvel o iki Âyetten birinci Âyet olan:

فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِى الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِى الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Ferman-ı İlâhî'nin iki parlak ve çok kuvvetli Hüccetleri ve tefsirleri bulunan Onuncu Söz ile Yirmidokuzuncu Söz'ü İn'am etti. Münkirleri susturdu. Hem, Îman-ı Haşrînin hücum edilmez o iki metin kal'asından dokuz ve on sene sonra ikinci Âyet olan başta mezkûr Âyât-ı Ekberin Tefsirini bu Risale ile İkram etti. İşte bu Dokuzuncu Şua; mezkûr Âyâtıyle işaret edilen "Dokuz Âlî Makam" ve bir ehemmiyetli (**Mukaddime**) den ibarettir.

* * *

Mukaddime

[Haşir Akidesinin, pek çok ruhî faidelerinden ve hayatî neticelerinden birtek netice-i câmiayı ihtisar ile beyan ve hayat-ı insâniyyeye husûsan hayat-ı içtimaiyyesine ne derece lüzumlu ve zarurî olduğunu izhar ve bu Îman-ı Haşrî Akidesinin pek çok hüccetlerinden, bir tek hüccet-i külliyyeyi icmal ile göstermek ve o Akide-i Haşriyye ne derece bedihî ve şübhesiz bulunduğunu ifade etmekten ibaret olarak "**İki Nokta**"dır.]

BİRİNCİ NOKTA: Âhiret Akidesi; hayat-ı içtimaiyye ve şahsiyye-i insaniyyenin Üss-ül Esası ve Saadetinin ve Kemâlâtının Esâsatı olduğuna, yüzer delillerinden bir mikyas olarak yalnız **"dört"** tanesine işaret edeceğiz:

Birincisi: Nev-i beşerin hemen yarısını teşkil eden çocuklar, yalnız Cennet fikriyle, onlara dehşetli ve ağlatıcı görünen ölümlere ve vefatlara karşı dayanabilirler ve gayet zaif ve nâzik Vücudlarında bir Kuvve-i Mâneviyye bulabilirler ve her şeyden çabuk ağlayan gayet mukavemetsiz Mizac-ı Ruhlarında, o Cennet ile bir ümid bulup mesrûrâne yaşayabilirler. Meselâ Cennet fikriyle der: "Benim küçük kardeşim veya arkadaşım öldü. Cennetin bir kuşu oldu. Cennet'te gezer, bizden daha güzel yaşar." Yoksa, her vakit etrafında kendi gibi çocukların ve büyüklerin ölümleri, o zaif biçârelerin endişeli nazarlarına çarpması; mukavemetlerini ve Kuvve-i Mâneviyyelerini zîr ü zeber ederek gözleriyle beraber Ruh, Kalb, Akıl gibi bütün Letaifini dahi öyle ağlattıracak, ya mahvolup veya divâne bir bedbaht hayvan olacaktı...

İkinci Delil: Nev-i İnsanın -bir cihette- nısfı olan ihtiyarlar, yalnız Hayat-ı Uhreviyye ile yakınlarında bulunan kabre karşı tahammül edebilirler. Ve çok alâkadar oldukları hayatlarının yakında sönmesine ve güzel dünyalarının kapanmasına mukabil bir teselli bulabilirler ve çocuk hükmüne geçen seri-üt-teessür Ruhlarında ve mizaçlarında, mevt ve zevâlden çıkan elîm ve dehşetli me'yusiyyete karşı, ancak Hayat-ı Bâkiye ümidiyle mukabele edebilirler. Yoksa, o Şefkate lâyık muhteremler

ve Sükûnete ve İstirahat-i Kalbiyyeye çok muhtaç o endişeli babalar ve analar, öyle bir Vaveylâ-i Ruhî ve bir Dağdağa-i Kalbî hissedeceklerdi ki: Bu dünya onlara zulmetli bir zindan ve hayat dahi kasavetli bir azab olurdu.

Üçüncü Delil: İnsanların hayat-ı içtimaiyyesinin medarı olan gençler, delikanlılar, şiddet-i galeyanda olan hissiyatlarını ve ifratkâr bulunan nefis ve hevalarını tecavüzattan ve zulümlerden ve tahribattan durduran ve hayat-ı içtimaiyyenin hüsn-ü cereyanını te'min eden; yalnız Cehennem fikridir. Yoksa, Cehennem endişesi olmazsa "**El-hükmü lil-galib**" Kaidesiyle o sarhoş delikanlılar, hevesatları peşinde bîçâre zaiflere, âcizlere, dünyayı Cehenneme çevireceklerdi ve yüksek İnsaniyyeti gayet süflî bir hayvaniyyete döndüreceklerdi.

Dördüncü Delil: Nev-i beşerin hayat-ı dünyeviyyesinde en cem'iyyetli merkez ve en esaslı zenberek ve dünyevî Saadet için bir Cennet, bir melce, bir tahassüngâh ise; aile hayatıdır. Ve herkesin hanesi, küçük bir dünyasıdır. Ve o hane ve aile hayatının Hayatı ve Saadeti ise; samimî ve ciddî ve vefâdarâne Hürmet ve hakikî ve Şefkatli ve fedakârane Merhamet ile olabilir ve bu hakikî Hürmet ve samimî Merhamet ise; ebedî bir arkadaşlık ve daimî bir refakat ve sermedî bir beraberlik ve hadsiz bir zamanda ve hududsuz bir hayatta birbiriyle pederane, ferzendâne, kardeşâne, arkadaşâne münasebetlerin bulunmak fikriyle, akidesiyle olabilir. Meselâ der: "Bu haremim, ebedî bir Âlemde, ebedî bir Hayatta, daimî bir refika-i hayatımdır. Şimdilik ihtiyar ve çirkin olmuş ise de zararı yok. Çünki ebedî bir güzelliği var, gelecek. Ve böyle daimî arkadaşlığın hatırı için herbir fedakârlığı ve merhameti yaparım." diyerek o ihtiyare karısına, güzel bir Hûri gibi Muhabbetle, Şefkatle, Merhametle mukabele edebilir. Yoksa, kısacık bir-iki saat surî bir refakatten sonra ebedî bir firak ve müfârakate uğrayan arkadaşlık; elbette gayet surî ve muvakkat ve esassız, hayvan gibi bir rikkat-i cinsiyye mânasında ve bir mecazî merhamet ve sun'î bir hürmet verebilir ve hayvânatta olduğu gibi; başka menfaatler ve sair galib hisler, o Hürmet ve Merhameti mağlûb edip o dünya Cennetini, Cehenneme çevirir...

İşte, Îman-ı Haşrînin yüzer neticesinden birisi; hayat-ı içtimaiyye-i insaniyyeye taallûk eder. Ve bu tek neticenin de yüzer cihetinden ve faydalarından mezkûr dört delile sairleri kıyas edilse anlaşılır ki: Hakikat-ı Haşriyyenin tahakkuku ve vukuu; İnsaniyyetin ulvî Hakikatı ve küllî haceti derecesinde kat'îdir. Belki, İnsanın midesindeki ihtiyacın Vücudu, taamların Vücuduna delâlet ve şehadetinden daha zâhirdir ve daha

ziyade tahakkukunu bildirir. Ve eğer bu Hakikat-ı Haşriyyenin neticeleri İnsaniyetten çıksa; o çok ehemmiyetli ve yüksek ve hayattar olan İnsaniyyet mahiyeti; murdar ve mikrop yuvası bir lâşe hükmüne sukut edeceğini isbat eder. Beşerin idare ve ahlâk ve içtimâiyatı ile çok alâkadar olan içtimaiyyun ve siyasiyyun ve ahlâkiyyunun kulakları çınlasın! Gelsinler, bu boşluğu ne ile doldurabilirler ve bu derin yaraları ne ile tedavi edebilirler?

İKİNCİ NOKTA: Hakikat-ı Haşriyyenin hadsiz Bürhanlarından sâir Erkân-ı Îmâniyyeden gelen şehadetlerin hülâsasından çıkan bir bürhanı, gayet muhtasar bir surette beyan eder. Şöyle ki:

Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Risaletine delâlet eden bütün Mu'cizeleri ve bütün Delâil-i Nübüvveti ve Hakkaniyyetinin bütün Bürhanları, birden Hakikat-ı Haşriyyenin tahakkukuna şehadet ederek isbat ederler. Çünki: Bu Zâtın bütün hayatında bütün dâvaları, Vahdâniyetten sonra Haşirde temerküz ediyor. Hem, umum Peygamberleri tasdik eden ve ettiren bütün Mu'cizeleri ve Hüccetleri aynı Hakikate şehadet eder. Hem, وَ بِرُسُلِهٖ Kelimesinden gelen şehadeti, bedahet derecesine çıkaran, وَ كُتُبِهٖ Şehadeti de aynı Hakikate şehadet eder. Şöyle ki:

Başta Kur'ân-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın Hakkaniyyetini isbat eden bütün Mu'cizeleri, Hüccetleri ve Hakikatları, birden Hakikat-ı Haşriyyenin tahakkukuna ve vukuuna şehadet edip isbat ederler. Çünki: Kur'ânın hemen üçten birisi Haşirdir ve ekser kısa Surelerinin başlarında gayet kuvvetli Âyât-ı Haşriyyedir. Sarîhan ve işareten binler Âyâtıyle aynı Hakikatı haber verir. İsbat eder, gösterir. Meselâ:

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۞ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ۞ اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ۞ اِذَا السَّمَٓاءُ انْفَطَرَتْ ۞ اِذَا السَّمَٓاءُ انْشَقَّتْ ۞ عَمَّ يَتَسَٓاءَلُونَ ۞ هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ

gibi, otuz-kırk Surelerin başlarında bütün kat'iyyetle Hakikat-ı Haşriyyeyi Kâinatın en ehemmiyetli ve Vâcib bir Hakikatı olduğunu göstermekle

beraber, sair Âyetler dahi o Hakikatın çeşit çeşit delillerini beyan edip ikna eder.

Acaba birtek Âyetin birtek işareti, gözümüz önünde Ulûm-u İslâmiyyede müteaddid ilmî, kevnî Hakikatları meyve veren bir Kitabın böyle şehadetleriyle ve dâvaları ile, Güneş gibi zuhur eden Îman-ı Haşrî; hakikatsız olması Güneşin inkârı belki Kâinatın ademi gibi hiçbir cihet-i imkânı var mı ve yüz derece muhal ve bâtıl olmaz mı? Acaba, bir Sultanın birtek işareti yalan olmamak için bazan bir ordu hareket edip çarpıştığı halde, o pek ciddî ve İzzetli Sultanın binler sözleri ve vaadleri ve tehdidlerini yalan çıkarmak hiçbir cihette kabil midir ve Hakikatsız olmak mümkün müdür? Acaba, onüç asırda fâsılasız olarak hadsiz Ruhlara, Akıllara, Kalblere, nefislere Hak ve Hakikat Dairesinde hükmeden, Terbiye eden, İdare eden bu mânevî Sultan-ı Zîşan'ın birtek işareti böyle bir Hakikatı isbat etmeye kâfi iken, binler tasrihat ile bu Hakikat-ı Haşriyyeyi gösterip isbat ettikten sonra, o Hakikatı tanımayan bir echel ahmak için Cehennem azabı lâzım gelmez mi ve Ayn-ı Adâlet olmaz mı? Hem, birer zamana ve birer devre hükmeden bütün semavî Suhufları ve mukaddes Kitabları dahi, bütün istikbale ve umum zamanlara hükümran olan Kur'anın Tafsilâtla, izahatla tekrar ile beyan ve isbat ettiği Hakikat-ı Haşriyyeyi, asırlarına ve zamanlarına göre o Hakikatı kat'î kabul ile beraber, tafsilatsız ve perdeli ve muhtasar bir surette beyan, fakat kuvvetli bir tarzda iddia ve isbatları; Kur'ânın Dâvasını binler imza ile tasdik ederler.

Bu bahsin münasebetiyle Risâle-i Münâcât'ın âhirinde, Îman-un bil-yevm-il Âhir Rüknüne, sâir Rükünlerin husûsan **"Rusül"** ve **"Kütüb"**ün şehadetini, Münâcât suretinde zikredilen pek kuvvetli ve hülâsalı ve bütün evhamları izale eden bir Hüccet-i Haşriyye aynen buraya giriyor. Şöyle ki: **Münâcât'ta demiş:**

Ey Rabb-i Rahîm'im! Resûl-i Ekrem'inin Tâlimiyle ve Kur'ân-ı Hakîm'in Dersiyle anladım ki: Başta Kur'ân ve Resûl-i Ekrem'in olarak, bütün mukaddes Kitablar ve Peygamberler, bu dünyada ve her tarafta nümuneleri görülen Celâlli ve Cemalli İsimlerinin Tecellileri daha parlak bir surette Ebedül-Âbâdda devam edeceğine ve bu fâni Âlemde rahîmane Cilveleri, nümuneleri müşahede edilen İhsânatının daha şa’şaalı bir tarzda Dâr-ı Saadette İstimrarına ve Bekasına ve bu kısa hayat-ı dünyeviyyede onları zevk ile gören ve muhabbet ile refakat eden müştakların, ebedde dahi refakatlarına ve beraber bulunmalarına İcma ve İttifak ile şehadet ve delâlet ve işaret ederler.

Hem, yüzer Mu’cizât-ı Bâhirelerine ve Âyât-ı Katıalarına istinaden, başta Resûl-i Ekrem ve Kur'ân-ı Hakîm'in olarak bütün nuranî Ruhların Sahibleri olan Peygamberler ve bütün münevver Kalblerin Kutubları olan Veliler ve bütün keskin ve nurlu Akılların Madenleri olan Sıddîkînler, bütün Suhuf-u Semâviyyede ve Kütüb-ü Mukaddesede Senin çok tekrar ile ettiğin binler vaadlerine ve tehdidlerine istinaden, hem Senin Kudret ve Rahmet ve İnayet ve Hikmet ve Celâl ve Cemâl gibi Âhireti iktiza eden Kudsî Sıfatlarına, Şe'nlerine ve Senin İzzet-i Celâline ve Saltanat-ı Rubûbiyyetine itimâden, hem Âhiretin izlerini ve tereşşuhatını bildiren hadsiz Keşfiyatlarına ve Müşahedelerine ve İlmel-Yakîn ve Aynel-Yakîn derecesinde bulunan Îtikadlarına ve Îmanlarına binaen Saadet-i Ebediyyeyi İnsanlara müjdeliyorlar. Ehl-i dalâlet için Cehennem ve Ehl-i Hidayet için Cennet bulunduğunu haber verip ilân ediyorlar. Kuvvetli Îman edip şehadet ediyorlar...

Ey Kadîr-i Hakîm! Ey Rahman-ı Rahîm! Ey Sâdık-ul Va'd-il Kerîm! Ey İzzet ve Azamet ve Celâl Sahibi Kahhar-ı Zülcelâl!.. Bu kadar Sâdık Dostlarını, bu kadar Vaadlerini ve bu kadar Sıfât ve Şuûnatını yalancı çıkarmak, tekzib etmek ve Saltanat-ı Rubûbiyyetinin kat'î muktaziyatını tekzib edip yapmamak ve Senin sevdiğin ve onlar dahi Seni tasdik ve İtaat etmekle kendilerini Sana sevdiren hadsiz makbûl İbâdının Âhirete bakan hadsiz Dualarını ve Dâvalarını reddetmek, dinlememek ve küfür ve isyan ile ve Seni vâdinde tekzib etmekle, Senin Azamet-i Kibriyâna dokunan ve İzzet-i Celâline dokunduran ve Ulûhiyyetinin haysiyetine ilişen ve Şefkat-i Rubûbiyyetini müteessir eden ehl-i dalâleti ve ehl-i küfrü Haşrin inkârında, onları tasdik etmekten yüzbinler derece Mukaddessin ve hadsiz derece Münezzeh ve Âlisin. Böyle nihayetsiz bir zulümden ve nihayetsiz bir çirkinlikten Senin o nihayetsiz Adâletini ve nihayetsiz Cemâlini ve hadsiz Rahmetini, hadsiz derece Takdis ediyoruz. Ve bütün kuvvetimizle Îman ederiz ki: O yüzbinler Sadık Elçilerin ve o hadsiz doğru Dellâl-ı Saltanatın olan Enbiya, Asfiya, Evliyalar, Hakkal-yakîn, Aynel-yakîn, İlmel-yakîn suretinde Senin uhrevî Rahmet Hazinelerine, Âlem-i Bekadaki İhsanatının definelerine ve Dâr-ı Saâdette tamamıyle zuhur eden güzel İsimlerinin Hârika güzel Cilvelerine şehadetleri Hak ve Hakikattır. Ve işaretleri doğru ve mutabıktır. Ve beşaretleri sâdık ve vâkidir. Ve onlar bütün Hakikatların mercii ve güneşi ve hâmisi olan "HAK" İsminin en büyük bir Şuaı; bu Hakikat-ı Ekber-i Haşriyye olduğunu Îman ederek, Senin Emrin ile Senin İbâdına Hak Dairesinde Ders veriyorlar. Ve Ayn-ı Hakikat olarak tâlim ediyorlar. Yâ Rab! Bunların Ders ve Talimlerinin Hakkı ve Hürmeti için, bize ve Risale-i Nur Talebelerine Îman-ı Ekmel ve Hüsn-ü Hâtime ver.

Ve bizleri Onların Şefaatlerine mazhar eyle, آمِينَ...

Hem nasılki Kur'anın, belki bütün Semâvî Kitabların Hakkaniyetini isbat eden umum deliller ve hüccetler ve Habibullah'ın, belki bütün Enbiyanın Nübüvvetlerini isbat eden umum Mu'cizeler ve Bürhanlar, dolayısıyla en büyük müddeaları olan Âhiretin tahakkukuna delâlet ederler. Aynen öyle de, Vâcib-ül-Vücud'un Vücuduna ve Vahdetine şehadet eden ekser deliller ve hüccetler, dolayısıyla Rubûbiyyetin ve Ulûhiyyetin en büyük medarı ve mazharı olan Dâr-ı Saadetin ve Âlem-i Bekanın Vücuduna, açılmasına şehadet ederler. Çünki, gelecek makamatta beyan ve isbat edileceği gibi, Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un hem Mevcudiyyeti, hem umum Sıfatları, hem ekser İsimleri, hem Rubûbiyyet, Ulûhiyyet, Rahmet, İnayet, Hikmet, Adâlet gibi Vasıfları, Şe'nleri lüzum derecesinde Âhireti iktiza ve Vücub derecesinde bâki bir Âlemi istilzam ve zaruret derecesinde mükâfat ve mücâzat için Haşri ve Neşri isterler. Evet, mâdem ezelî, ebedî bir Allah var; elbette Saltanat-ı Ulûhiyetinin sermedî bir medârı olan Âhiret vardır. Ve mâdem, bu Kâinatta ve Zîhayatta gayet Haşmetli ve Hikmetli ve Şefkatli bir Rubûbiyyet-i Mutlaka var. Ve görünüyor. Elbette o Rubûbiyyetin Haşmetini sukuttan ve Hikmetini abesiyetten ve Şefkatini gadirden kurtaran ebedî bir Dâr-ı Saadet bulunacak ve girilecek.

Hem mâdem, göz ile görünen bu hadsiz İn'amlar, İhsanlar, Lütuflar, Keremler, İnayetler, Rahmetler; perde-i gayb arkasında bir Zât-ı Rahman-ı Rahîm'in bulunduğunu sönmemiş Akıllara, ölmemiş Kalblere gösterir. Elbette İn'âmı istihzadan ve İhsanı aldatmaktan ve İnayeti adavetten ve Rahmeti azabdan ve Lütuf ve Keremi ihânetten halâs eden ve İhsanı İhsan eden ve Ni'meti Ni'met eden bir Âlem-i Bâkîde bir Hayat-ı Bâkiye var ve olacaktır.

Hem mâdem, bahar faslında zeminin dar sahifesinde hatâsız yüzbin Kitabı birbiri içinde yazan bir Kalem-i Kudret gözümüz önünde yorulmadan işliyor. Ve o Kalem sahibi yüzbin defa, ahd ve va'detmiş ki: "Bu dar yerde ve karışık ve birbiri içinde yazılan bahar Kitabından daha kolay olarak geniş bir yerde güzel ve lâyemut bir Kitabı yazacağım ve size okutturacağım" diye, bütün Fermanlarda o Kitabdan bahsediyor. Elbette ve herhalde o Kitabın aslı yazılmış ve Haşir ve Neşir ile Hâşiyeleri de yazılacak. Ve umumun Defter-i Â'malleri onda kaydedilecek.

Hem mâdem, bu Arz, kesret-i mahlûkat cihetiyle ve mütemadiyen değişen yüzbinler çeşit çeşit enva'-ı zevil-hayat ve zevil-ervahın meskeni, menşei, fabrikası, meşheri, mahşeri olması haysiyetiyle bu Kâinatın kalbi, merkezi, hülâsası, neticesi, Sebeb-i Hilkatı olarak gayet büyük öyle

bir ehemmiyeti var ki; küçüklüğüyle beraber koca Semâvata karşı denk tutulmuş. Semâvî Fermanlarda daima: رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَ الْاَرْضِ denili-yor. Ve mâdem, bu mahiyetteki Arzın her tarafına hükmeden ve ekser mahlûkatına tasarruf eden ve ekser Zîhayat mevcudâtını teshir edip kendi etrafına toplattıran ve ekser masnûâtını kendi hevesatının hendesesiyle ve ihtiyacatının düsturlarıyla öyle güzelce Tanzim ve Teşhir ve Tezyin ve çok antika nevilerini liste gibi birer yerlerde öyle toplayıp süslettirir ki, değil yalnız ins ve cin nazarlarını, belki Semâvat Ehlinin ve Kâinatın nazar-ı dikkatlerini ve takdirlerini ve Kâinat Sahibinin Nazar-ı İstihsanını celbet-mekle gayet büyük bir ehemmiyet ve kıymet alan ve bu haysiyetle bu Kâinatın Hikmet-i Hilkatı ve büyük neticesi ve kıymetli meyvesi ve Arzın Halifesi olduğunu; fenleriyle, san'atlarıyla gösteren.. ve Dünya cihetinde Sâni-i Âlem'in Mu'cizeli san'atlarını gayet güzelce Teşhir ve Tanzim ettiği için, isyan ve küfrüyle beraber dünyada bırakılan ve azâbı te'hir edilen.. ve bu Hizmeti için imhal edilip muvaffakıyet gören Nev-i Benî-Âdem var.

Ve mâdem, bu mahiyetteki Nev-i Benî-Âdem, Mizaç ve Hilkat itibariyle gayet zaif ve âciz ve gayet acz ve fakrıyla beraber hadsiz ihtiyacatı ve teellümatı olduğu halde, bütün bütün kuvvetinin ve ihtiyarının fevkinde olarak koca Küre-i Arzı, o Nev-i İnsana lüzumu bulunan her nevi madenlere mahzen ve her nevi taamlara anbar ve Nev-i İnsanın hoşuna gidecek her çeşit mallara bir dükkân suretine getiren, gayet Kuvvetli ve Hikmetli ve Şefkatli bir Mutasarrıf var ki, böyle Nev-i İnsana bakıyor, besliyor, istediğini veriyor.

Ve mâdem, bu Hakikatteki bir Rab; hem İnsanı sever, hem Kendini İnsana sevdirir, hem Bâkidir, hem bâki Âlemleri var, hem Adâletle her işi görür ve Hikmetle herşey'i yapıyor. Hem, bu kısa hayat-ı dünyeviyede ve bu kısacık ömr-ü beşerde ve bu muvakkat ve fâni zeminde o Hâkim-i Ezelî'nin Haşmet-i Saltanatı ve Sermediyyet-i Hâkimiyyeti yerleşemiyor. Ve Nev-i İnsanda vuku bulan ve Kâinatın İntizamına ve Adâlet ve Müvazenelerine ve Hüsn-ü Cemâline münâfi ve muhâlif çok büyük zulümleri ve isyanları ve veli-ni'metine ve onu Şefkatle besleyene karşı ihânetleri, inkârları, küfürleri bu dünyada cezasız kalıp, gaddar zâlim, rahat ile hayatını ve bîçâre mazlum meşakkatler içinde ömürlerini geçirirler. Ve umum Kâinatta eserleri görünen şu Adâlet-i Mutlakanın mahiyeti ise; dirilmemek suretiyle o gaddar zâlimlerin ve me'yus mazlumların vefat içindeki müsavatlarına bütün bütün zıddır, kaldırmaz, müsaade etmez!

Ve mâdem, nasılki Kâinatın Sahibi, Kâinattan zemini ve zeminden Nev-i İnsanı intihab edip gayet büyük bir makam, bir ehemmiyet vermiş. Öyle de, Nev-i İnsandan dahi Makasıd-ı Rubûbiyyetine Tevafuk eden ve kendilerini Îman ve Teslim ile O’na sevdiren hakikî İnsanlar olan Enbiya ve Evliya ve Asfiyayı intihab edip kendine Dost ve Muhatab ederek, Onları Mu’cizeler ve Tevfikler ile İkram ve düşmanlarını Semâvî Tokatlar ile Tâzib ediyor.

Ve bu kıymetli, sevimli Dostlarından dahi, Onların İmamı ve Mefhari olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ı intihab ederek, ehemmiyetli Küre-i Arzın yarısını ve ehemmiyetli Nev-i İnsanın beşten birisini uzun asırlarda Onun Nuruyla tenvir ediyor.. âdeta bu Kâinat Onun için yaratılmış gibi; bütün gayeleri Onun ile ve Onun Dini ile ve Kur'anı ile tezâhür ediyor. Ve o pek çok kıymetdar ve milyonlar sene yaşayacak kadar hadsiz Hizmetlerinin ücretlerini hadsiz bir zamanda almaya müstehak ve lâyık iken, gayet meşakkatler ve Mücahedeler içinde altmışüç sene gibi kısacık bir ömür verilmiş. Acaba hiçbir cihetle hiçbir imkânı, hiçbir ihtimali, hiçbir kabiliyeti var mı ki: O Zât, bütün Emsali ve Dostlarıyla beraber dirilmesin? Ve şimdi de ruhen diri ve hayy olmasın? İ'dam-ı ebedî ile mahvolsunlar? Hâşâ, yüz bin defa hâşâ ve kellâ!.. Evet, bütün Kâinat ve Hakikat-ı Âlem, dirilmesini dâva eder ve Hayatını Sahib-i Kâinat'tan taleb ediyor.

Ve mâdem, Yedinci Şua olan "Âyet-ül Kübrâ"da herbiri bir dağ kuvvetinde otuzüç aded İcma-ı Azîm isbat etmişler ki: Bu Kâinat bir Elden çıkmış. Ve birtek Zâtın mülküdür ve Kemâlât-ı İlâhiyyenin medarı olan Vahdetini ve Ehadiyyetini bedahetle göstermişler ve Vahdet ve Ehadiyyet ile bütün Kâinat, O Zât-ı Vâhid'in emirber neferleri ve musahhar memurları hükmüne geçiyor ve Âhiretin gelmesiyle, Kemâlâtı sukuttan; ve Adâlet-i Mutlakası müstehziyâne gadr-ı mutlaktan; ve Hikmet-i Âmmesi; sefahetkârane abesiyetten; ve Rahmet-i Vâsiası lâhiyane tâzibden ve İzzet-i Kudreti, zelilâne acizden kurtulurlar, takaddüs ederler. Elbette ve elbette ve herhalde Îman-ı Billâhın yüzer Nüktesinden bu sekiz mâdemlerdeki Hakikatların muktezasıyle Kıyamet kopacak. Haşir ve Neşir olacak: Dâr-ı Mücâzat ve Mükâfat açılacak... Tâ ki Arzın mezkûr ehemmiyeti ve merkeziyeti ve İnsanın ehemmiyeti ve kıymeti tahakkuk edebilsin ve Arz ve İnsanın Hâlıkı ve Rabbi olan Mutasarrıf-ı Hakîm'in mezkûr Adâleti, Hikmeti, Rahmeti, Saltanatı takarrur edebilsin ve o Bâkî Rabb'in mezkûr hakikî Dostları ve Müştakları îdam-ı ebedîden kurtulsun ve O Dostların en büyüğü ve en kıymettarı, bütün Kâinatı memnun ve minnettar eden Kudsî Hizmetlerinin mükâfatını görsün ve Sultan-ı Sermedî'nin Kemalâtı

naks ve kusurdan ve Kudreti acizden ve Hikmeti sefahetten ve Adâleti zulümden tenezzüh ve takaddüs ve teberri etsin.

Elhasıl: Mâdem Allah var, elbette Âhiret vardır...

Hem nasılki: Mezkûr üç Erkân-ı Îmaniyye onları isbat eden bütün delilleriyle Haşre şehadet ve delâlet ederler. Öyle de وَ بِمَلٰٓئِكَتِهٖ وَ بِالْقَدَرِ خَيْرِهٖ وَ شَرِّهٖ مِنَ اللهِ تَعَالٰى olan iki Rükn-ü Îmânî dahi Haşri istilzam edip kuvvetli bir surette Âlem-i Bekaya şehadet ve delâlet ederler. Şöyle ki:

Melâikenin Vücudunu ve Vazife-i Ubûdiyyetlerini isbat eden bütün deliller ve hadsiz müşahedeler, mükalemeler, dolayısıyle Âlem-i Ervâhın ve Âlem-i Gaybın ve Âlem-i Bekanın ve Âlem-i Âhiretin ve ileride cin ve ins ile şenlendirilecek olan Dâr-ı Saadetin, Cennet ve Cehennem'in Vücudlarına delâlet ederler. Çünki: Melekler bu Âlemleri İzn-i İlâhî ile görebilirler ve girerler ve Hazret-i Cebrâil gibi, İnsanlar ile görüşen umum Melâike-i Mukarrebîn mezkûr Âlemlerin Vücudlarını ve onlar, onlarda gezdiklerini müttefikan haber veriyorlar. Görmediğimiz Amerika kıt'asının vücudunu, ondan gelenlerin ihbarıyle bedihî bildiğimiz gibi; yüz tevatür kuvvetinde bulunan Melâike ihbaratıyle Âlem-i Bekanın ve Dâr-ı Âhiretin ve Cennet ve Cehennem'in Vücudlarına o kat'iyyette Îman etmek gerektir ve öyle de Îman ederiz.

Hem, Yirmialtıncı Söz olan "Risale-i Kader"de "Îman-ı Bilkader" Rüknünü isbat eden bütün deliller; dolayısıyla Haşre ve Neşr-i Suhufa ve Mîzan-ı Ekberdeki Müvazene-i A'mâle delâlet ederler. Çünki: Herşey'in mukadderatını gözümüz önünde Nizam ve Mîzan levhalarında kaydetmek ve her Zîhayatın sergüzeşt-i hayatiyyelerini kuvve-i hâfızalarında ve çekirdeklerinde ve sâir elvah-ı misaliyyede yazmak ve her zîruhun, hususan İnsanların Defter-i A'mâllerini elvah-ı mahfûzada tesbit etmek, geçirmek; elbette öyle muhit bir Kader ve hakîmâne bir Takdir ve müdakkikane bir Kayıd ve hafîzane bir Kitabet; ancak Mahkeme-i Kübrada umumî bir muhakeme neticesinde daimî bir mükâfat ve mücâzat için olabilir. Yoksa, o ihâtalı ve inceden ince olan Kayıd ve Muhâfaza; bütün bütün mânasız, faidesiz kalır. Hikmete ve Hakikate münâfi olur. Hem, Haşir gelmezse; Kader Kalemiyle yazılan bu Kitab-ı Kâinatın bütün muhakkak mânaları bozulur ki, hiçbir cihet-i imkânı olamaz ve o ihtimal, bu Kâinatın Vücudunu inkâr gibi bir muhal, belki bir hezeyan olur...

Elhasıl: Îmânın beş Rüknü bütün delilleriyle, Haşir ve Neşrin Vukuuna ve Vücuduna ve Dâr-ı Âhiretin Vücuduna ve açılmasına delâlet edip isterler ve şehadet edip taleb ederler. İşte Hakikat-ı Haşriyyenin Azametine tam muvafık böyle azametli ve sarsılmaz direkleri ve bürhanları bulunduğu içindir ki: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyân'ın hemen hemen üçten birisi Haşir ve Âhireti teşkil ediyor ve Onu, bütün Hakaikına temel taşı ve üssül-esas yapıyor ve herşey'i Onun üstüne bina ediyor...

(Mukaddime nihayet buldu.)

* * *

Zeylin İkinci Parçası

[Baştaki Âyetin Mu'cizâne işaret ettikleri dokuz tabaka Berahin-i Haşriyyeye dair "Dokuz Makam"dan "Birinci Makam":]

فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ وَحِينَ تُصْبِحُونَ ۞ وَلَهُ الْحَمْدُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ۞ يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَىِّ وَيُحْيِى الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَ كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ

olan Fıkradaki Ferman-ı Haşre dair buradaki gösterdiği Bürhan-ı Bâhiri ve Hüccet-i Katıası beyan ve izah edilecek اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ. (Hâşiye)

Hayatın yirmisekizinci hassasında beyan edilmiştir ki: Hayat, Îmanın altı Erkânına bakıp isbat ediyor. Onların tahakkukuna işaretler ediyor. Evet, mâdem bu Kâinatın en mühim Neticesi ve Mâyesi ve Hikmet-i Hilkati Hayattır. Elbette o Hakikat-ı Âliye; bu fâni, kısacık, noksan, elemli hayat-ı dünyeviyyeye münhasır değildir. Belki, hayatın yirmidokuz hassasıyla mahiyetinin Azameti anlaşılan Şecere-i Hayatın gayesi, neticesi ve o şecerenin Azametine lâyık meyvesi; Hayat-ı Ebediyyedir ve Hayat-ı Uhreviyyedir ve taşıyla ve ağacıyla, toprağıyla hayatdar olan Dâr-ı Saâdetteki Hayattır. Yoksa, bu hadsiz cihâzat-ı mühimme ile techiz edilen Hayat şeceresi, Zîşuur hakkında, hususan İnsan hakkında meyvesiz, faidesiz, Hakikatsız olmak lâzım gelecek ve sermâyece ve cihâzatça serçe kuşundan, meselâ yirmi derece ziyade ve bu Kâinatın ve Zîhayatın en mühim, yüksek ve ehemmiyetli mahlûku olan İnsan; serçe kuşundan Saadet-i

----

(Hâşiye): O makam daha yazılmamış ve Hayat mes'elesi Haşre münasebeti için buraya girmiş. Fakat Hayatın âhirinde Kader Rüknüne işareti pek ince ve derindir.

Hayat cihetinde, yirmi derece aşağı düşüp, en bedbaht, en zelil bir bîçâre olacak...

Hem, en kıymettar bir Ni'met olan Akıl dahi, geçmiş zamanın hüzünlerini ve gelecek zamanın korkularını düşünmek ile Kalb-i İnsanı mütemadiyen incitip, bir lezzete dokuz elemleri karıştırdığından en musibetli bir belâ olur. Bu ise yüz derece bâtıldır. Demek bu hayat-ı dünyeviyye, Âhirete Îman Rüknünü kat'î isbat ediyor ve her baharda Haşrin üçyüzbinden ziyade nümûnelerini gözümüze gösteriyor. Acaba, senin cisminde ve senin bahçende ve senin vatanında, senin hayatına lâzım ve münasib bütün levâzımatı ve cihâzatı, Hikmet ve İnayet ve Rahmetle ihzar eden ve vaktinde yetiştiren, hattâ senin midenin Beka ve yaşamak arzusuyla ettiği hususî ve cüz'î olan Rızk Duâsını bilen ve işiten ve hadsiz leziz taamlarla o Duânın kabûlünü gösteren ve mideyi memnun eden bir Mutasarrıf-ı Kadîr, hiç mümkün müdür ki seni bilmesin ve görmesin ve Nev-i İnsanın en büyük gayesi olan Hayat-ı Ebediyyeye lâzım esbabı ihzar etmesin? Ve Nev-i İnsanın en büyük ve en ehemmiyetli, en lâyık ve umumî olan Beka Duâsını; Hayat-ı Uhreviyyenin İnşasıyle ve Cennetin Îcadıyla kabul etmesin! Ve Kâinatın en mühim mahlûku, belki zeminin Sultanı ve Neticesi olan Nev-i İnsanın Arş ve ferşi çınlatan umumî ve gayet kuvvetli Duâsını işitmeyip küçük bir mide kadar ehemmiyet vermesin, memnun etmesin! Kemâl-i Hikmetini ve nihayet Rahmetini inkâr ettirsin! Hâşâ, yüzbin defa hâşâ!..

Hem, hiç kabil midir ki: Hayatın en cüz'îsinin pek gizli sesini işitsin, derdini dinlesin, derman versin ve nazını çeksin ve kemâl-i îtina ve ihtimam ile beslesin ve ona dikkatle hizmet ettirsin ve büyük mahlûkatını ona hizmetkâr yapsın ve sonra, en büyük ve kıymetdar ve bâkî ve nâzdar bir Hayatın gök sadâsı gibi yüksek sesini işitmesin! Ve onun çok ehemmiyetli Beka Duâsını ve Nâzını ve Niyâzını nazara almasın! Âdeta bir neferin kemâl-i îtina ile techiz ve idaresini yapsın ve mutî ve muhteşem orduya hiç bakmasın! Ve zerreyi görsün, güneşi görmesin! Sivrisineğin sesini işitsin, gök gürültüsünü işitmesin! Hâşâ, yüzbin defa hâşâ!.

Hem, hiçbir cihetle Akıl kabûl eder mi ki: Hadsiz Rahmetli, Muhabbetli ve nihayet derecede Şefkatli ve kendi san'atını çok sever ve kendini sevdirip ve kendini sevenleri ziyade sever bir Zât-ı Kadîr-i Hakîm, en ziyade kendini seven ve sevimli ve sevilen ve Sâniini fıtraten perestiş eden, Hayatı ve Hayatın Zâtı ve Cevheri olan Ruhu; mevt-i ebedî ile î'dam edip kendinden o Sevgili Muhibbini ve Habibini ebedî bir surette

küstürsün, darıltsın, dehşetli rencîde ederek Sırr-ı Rahmetini ve Nur-u Muhabbetini inkâr etsin ve ettirsin! Hâşâ, yüzbin defa hâşâ ve kellâ!.. Bu Kâinatı Cilvesiyle süslendiren bir Cemâl-i Mutlak ve umum mahlûkatı sevindiren bir Rahmet-i Mutlaka, böyle hadsiz bir çirkinlikten ve kubh-u mutlaktan ve böyle bir zulm-ü mutlaktan, bir merhametsizlikten, elbette nihayetsiz derece münezzehtir ve mukaddestir.

Netice: Mâdem dünyada Hayat var; elbette İnsanlardan Hayatın Sırrını anlayanlar ve Hayatını su-i istimal etmeyenler Dâr-ı Bekada ve Cennet-i Bâkiyede Hayat-ı Bâkiyeye mazhar olacaklardır. Âmennâ..

Ve hem nasılki: Yeryüzünde bulunan parlak şeylerin Güneşin akisleriyle parlamaları ve denizlerin yüzlerinde kabarcıklar, ziyanın lem'alarıyle parlayıp sönmeleri, arkalarından gelen kabarcıklar, gidenler gibi yine hayâlî Güneşçiklere âyinelik etmeleri; bilbedâhe gösteriyor ki: O lem'alar, yüksek birtek Güneşin Cilve-i İn'ikâsıdırlar ve Güneşin vücûdunu muhtelif diller ile yâdediyorlar ve ışık parmaklarıyla ona işâret ediyorlar. Aynen öyle de; Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un Muhyî İsminin Cilve-i Â’zamı ile berrin yüzünde ve bahrın içindeki Zîhayatların Kudret-i İlâhiyye ile parlayıp, arkalarından gelenlere yer vermek için "Yâ Hay" deyip perde-i gaybda gizlenmeleri; bir Hayat-ı Sermediye Sahibi olan Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un Hayatına ve Vücûb-u Vücûduna şehadetler, işaretler ettikleri gibi, umum mevcûdâtın Tanziminde eseri görünen İlm-i İlâhîye şehadet eden bütün deliller ve Kâinata tasarruf eden Kudreti isbat eden bütün Bürhanlar ve Tanzim ve İdare-i Kâinatta hükümferma olan İrade ve Meşîeti isbat eden bütün Hüccetler ve Kelâm-ı Rabbânî ve Vahy-i İlâhînin medarı olan Risaletleri isbat eden bütün alâmetler, Mu’cizeler ve hâkezâ... Yedi Sıfât-ı İlâhiyyeye şehadet eden bütün delâil, bil'ittifak Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un Hayatına delâlet, şehadet, işaret ediyorlar. Çünki: Nasıl bir şeyde görmek varsa, Hayatı da vardır. İşitmek varsa, Hayatın alâmetidir. Söylemek varsa, Hayatın vücûduna işaret eder. İhtiyar, İrade varsa, hayatı gösterir. Aynen öyle de; bu Kâinatta âsârıyle Vücudları muhakkak ve bedihî olan Kudret-i Mutlaka ve İrâde-i Şâmile ve İlm-i Muhît gibi Sıfatlar, bütün delailleri ile Zât-ı Hayy-ı Kayyûm'un Hayatına ve Vücûb-u Vücûduna şehadet ederler ve bütün Kâinatı bir gölgesiyle ışıklandıran ve bir Cilvesiyle bütün Dâr-ı Âhireti zerratıylae beraber hayatlandıran Hayat-ı Sermediyyesine şehadet ederler.

Hem Hayat, Melâikeye Îman Rüknüne dahi bakar. Remzen isbat eder. Çünki: Mâdem Kâinatta en mühim netice Hayattır ve en ziyade intişar eden ve kıymetdarlığı için nüshaları teksir edilen ve zemin misafirhânesini, gelip geçen kafilelerle şenlendiren Zîhayatlardır ve mâdem Küre-i

Arz, bu kadar Zîhayatın envaıyle dolmuş ve mütemadiyen Zîhayat envâlarını tecdid ve teksir etmek Hikmetiyle her vakit dolar boşanır ve en hasis ve çürümüş maddelerinde dahi kesretle Zîhayatlar halkedilerek bir Mahşer-i Huveynat oluyor. Ve mâdem Hayatın süzülmüş en sâfi hülâsası olan, Şuur ve Akıl; ve lâtif ve sâbit cevheri olan Ruh; Küre-i Arzda gayet kesretli bir sûrette halkolunuyorlar. Âdeta Küre-i Arz, Hayat ve Akıl ve Şuur ve Ervah ile İhyâ olup öyle şenlendirilmiş. Elbette Küre-i Arzdan daha lâtif, daha nuranî, daha büyük, daha ehemmiyetli olan Ecrâm-ı Semâviyye; ölü, câmid, hayatsız, şuursuz kalması imkân haricindedir. Demek, gökleri güneşleri, yıldızları şenlendirecek ve hayatdar vaziyetini verecek ve Netice-i Hilkat-ı Semâvâtı gösterecek ve Hitâbat-ı Sübhâniyyeye mazhar olacak olan Zîşuur, Zîhayat ve Semâvata münasib sekeneler, herhalde Sırr-ı Hayatla bulunuyorlar ki, onlar da Melâikelerdir...

Hem, Hayatın Sırr-ı Mahiyeti, Peygamberlere Îman Rüknüne bakıp remzen isbat eder. Evet, mâdem Kâinat, Hayat için yaratılmış ve Hayat dahi Hayy-ı Kayyûm-u Ezelî'nin bir Cilve-i Â’zamıdır. Bir Nakş-ı Ekmelidir. Bir San'at-ı Ecmelidir. Mâdem Hayat-ı Sermediyye, Resullerin gönderilmesiyle ve Kitabların indirilmesiyle kendini gösterir. Evet, eğer Kitablar ve Peygamberler olmaz ise, o Hayat-ı Ezeliyye bilinmez. Nasılki: Bir adamın söylemesiyle diri ve hayatdar olduğu anlaşılır. Öyle de, bu Kâinatın perdesi altında olan Âlem-i Gaybın arkasında söyleyen, konuşan, Emir ve Nehyedip Hitab eden bir Zâtın Kelimatını, Hitâbâtını gösterecek Peygamberler ve nâzil olan Kitablardır. Elbette Kâinattaki Hayat, kat'î bir surette Hayy-ı Ezelî'nin Vücûb-u Vücûduna kat'î şehadet ettiği gibi, o Hayat-ı Ezeliyyenin Şuââtı, Celevâtı, Münasebâtı olan "İrsal-i Rusül ve İnzâl-i Kütüb" Rükünlerine bakar remzen isbat eder ve bilhassa Risalet-i Muhammediyye ve Vahy-i Kur'anî, Hayatın Ruhu ve Aklı hükmünde olduğundan, bu Hayatın Vücudu gibi Hakkaniyetleri kat'îdir denilebilir.

Evet, nasılki Hayat; bu Kâinattan süzülmüş bir hülâsadır ve Şuur ve His dahi, Hayattan süzülmüş Hayatın bir hülâsasıdır ve Akıl dahi, Şuurdan ve Histen süzülmüş, Şuurun bir hülâsasıdır ve Ruh dahi, Hayatın hâlis ve sâfi bir Cevheri ve sâbit ve müstakil Zâtıdır. Öyle de, maddî ve manevî Hayat-ı Muhammediyye (A.S.M.) dahi; Hayattan ve Ruh-u Kâinattan süzülmüş Hülâsat-ül-Hülâsadır ve Risalet-i Muhammediyye (A.S.M.) dahi Kâinatın His ve Şuur ve Aklından süzülmüş en sâfi hülâsasıdır. Belki maddî ve mânevî Hayat-ı Muhammediyye (A.S.M.) -âsârının şehadetiyle- Hayat-ı Kâinatın Hayatıdır ve Risalet-i Muhammediyye

(A.S.M.) Şuur-u Kâinatın Şuurudur ve Nûrudur ve Vahy-i Kur'an dahi, -hayatdar Hakaikının şehadetiyle- Hayat-ı Kâinatın Ruhudur ve Şuur-u Kâinatın Aklıdır. Evet, evet, evet!.. Eğer, Kâinattan Risalet-i Muhammediye'nin (A.S.M.) Nûru çıksa, gitse, Kâinat vefat edecek. Eğer Kur'an gitse, Kâinat divâne olacak ve Küre-i Arz kafasını, Aklını kaybedecek. Belki şuursuz kalmış olan başını, bir seyyareye çarpacak, bir Kıyâmeti koparacak...

Hem Hayat, "Îman-ı Bilkader" Rüknüne bakıyor. Remzen isbat eder. Çünki, mâdem Hayat, Âlem-i Şehadetin ziyâsıdır; ve istilâ ediyor ve Vücudun neticesi ve gayesidir ve Hâlık-ı Kâinat'ın en câmi âyinesidir ve Faaliyet-i Rabbaniyyenin en mükemmel enmûzeci ve fihristesidir. (Temsilde hatâ olmasın) bir nevi programı hükmündedir. Elbette Âlem-i Gayb, yâni mazi, müstakbel, yâni geçmiş ve gelecek mahlûkatın Hayat-ı Mâneviyyeleri hükmünde olan İntizam ve Nizam ve malûmiyet ve meşhûdiyet ve taayyün ve evâmir-i tekvîniyyeyi imtisale müheyya bir vaziyette bulunmalarını, Sırr-ı Hayat iktiza ediyor. Nasılki, bir ağacın çekirdek-i aslîsi ve kökü ve müntehasında ve meyvelerindeki çekirdekleri dahi; aynen ağaç gibi bir nevi hayata mazhardırlar. Belki ağacın kavânin-i hayatiyyesinden daha ince kavânin-i hayatı taşıyorlar. Hem nasılki bu hâzır bahardan evvel geçmiş güzün bıraktığı tohumlar ve kökler; bu bahar gittikten sonra gelecek baharlarda bırakacağı çekirdekler, kökler; bu bahar gibi, Cilve-i Hayatı taşıyorlar ve kavânin-i hayatiyyeye tâbidirler. Aynen öyle de: Şecere-i Kâinatın bütün dal ve budaklarıyla herbirinin bir mâzisi ve müstakbeli var. Geçmiş ve gelecek tavırlardan ve vaziyetlerinden müteşekkil bir silsilesi bulunur. Her nevi ve her cüz'ünün İlm-i İlâhiyyede muhtelif tavırlar ile müteaddid Vücudları, bir Silsile-i Vücûd-u İlmî teşkil eder ve Vücûd-u Hâricî gibi, Vücûd-u İlmî dahi, hayat-ı umumiyyenin, mânevî bir Cilvesine mazhardır ki; Mukadderat-ı Hayatiyye o mânidar ve canlı Elvah-ı Kaderiyyeden alınır.

Evet, Âlem-i Gaybın bir nev'i olan Âlem-i Ervah; Ayn-ı Hayat ve Madde-i Hayat ve Hayatın Cevherleri ve Zatları olan Ervah ile dolu olması, elbette mâzi ve müstakbel denilen Âlem-i Gaybın bir diğer nev'i de ve ikinci kısmı dahi Cilve-i Hayata mazhariyyeti ister ve istilzam eder. Hem, bir şey'in Vücûd-u İlmîsindeki İntizam-ı Ekmel ve mânidar vaziyetleri ve canlı meyveleri, tavırları, bir nevi Hayat-ı Mâneviyyeye mazhariyyetini gösterir. Evet, Hayat-ı Ezeliyye güneşinin ziyâsı olan, bu meşhud Cilve-i Hayat, elbette yalnız bu Âlem-i Şehadete ve bu zaman-ı hâzıra ve bu vücud-u hâricîye münhasır olamaz. Belki, herbir Âlem, kabiliyetine göre o Ziyânın

Cilvesine mazhardır ve Kâinat, bütün Âlemleriyle o Cilve ile hayatdar ve ziyâdardır. Yoksa, nazar-ı dalâletin gördüğü gibi, muvakkat ve zahirî bir hayat altında herbir Âlem büyük ve müdhiş birer cenâze ve karanlıklı birer virâne âlem olacaktı.

İşte, Kadere ve Kazâya Îman Rüknünün dahi geniş bir vechi de Sırr-ı Hayatla anlaşılıyor; ve sabit oluyor. Yâni, nasılki Âlem-i Şehadet ve mevcud hâzır eşya intizamlarıyle ve neticeleriyle hayatdarlıkları görünüyor. Öyle de, Âlem-i Gaybdan sayılan geçmiş ve gelecek mahlûkatın dahi, mânen hayatdar bir Vücûd-u Mânevîleri ve ruhlu birer Sübût-u İlmîleri vardır ki: Levh-i Kaza ve Kader vasıtasıyle o mânevî Hayatın eseri, mukadderat namıyle görünür, tezâhür eder...

* * *

Zeylin Üçüncü Parçası

Haşir münasebetiyle bir sual:

Kur'anda mükerreren: اِنْ كَانَتْ اِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً hem

وَ مَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ Fermanları gösteriyor ki: Haşr-i A'zam bir anda zamansız Vücuda geliyor. Dar akıl ise, bu hadsiz derece Hârika ve emsalsiz olan mes'eleyi iz'an ile kabûl etmesine medar olacak meşhud bir misal ister.

Elcevab: Haşirde, Ruhların cesedlere gelmesi var. Hem, cesedlerin İhyası var. Hem, cesedlerin İnşası var. **"Üç Mes'ele"**dir.

Birinci Mes'ele: Ruhların cesedlerine gelmesine misal ise: Gayet muntazam bir ordunun efradı, istirahat için her tarafa dağılmış iken, yüksek sadâlı bir boru sesiyle toplanmalarıdır. Evet, İsrâfil'in borusu olan Sur'u, ordunun borazanından geri olmadığı gibi, Ebedler tarafında ve zerreler Âleminde iken Ezel cânibinden gelen اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ Hitâbını işiten ve قَالُوا بَلٰى ile cevab veren Ervahlar, elbette ordunun neferatından binler derece daha musahhar ve muntazam ve mutîdirler. Hem, değil yalnız Ruhlar, belki bütün zerreler dahi, bir Ordu-yu Sübhanî ve emirber neferleri olduğunu kat'î Bürhanlarla Otuzuncu Söz isbat etmiş.

İkinci Mes'ele: Cesedlerin İhyasına misal ise: Çok büyük bir şehirde, şenlik bir gecede, birtek merkezden, yüzbin elektrik lâmbaları, âdeta, zamansız bir anda canlanmaları ve ışıklanmaları gibi, bütün Küre-i Arz yüzünde dahi, birtek merkezden yüz milyon lâmbalara Nur vermek mümkündür. Mâdem, Cenâb-ı Hakk'ın elektrik gibi bir mahlûku ve bir misafirhânesinde bir hizmetkârı ve bir mumdârı, Hâlıkından aldığı Terbiye ve İntizam Dersiyle bu keyfiyete mazhar oluyor. Elbette, elektrik gibi binler nuranî Hizmetkârlarının temsil ettikleri, Hikmet - i İlâhiyyenin

muntazam Kanunları Dairesinde Haşr-i A'zam Tarfetül-Ayn'da vücûda gelebilir.

Üçüncü Mes'ele, Ki: Ecsâdın def'aten İnşasının misâli ise: Bahar mevsiminde birkaç gün zarfında nev-i beşerin umumundan bin derece ziyade olan umum ağaçların bütün yaprakları, evvelki baharın aynı gibi birden mükemmel bir sûrette İnşaları ve yine umum ağaçların umum çiçekleri ve meyveleri ve yaprakları, geçmiş baharın mahsulâtı gibi, berk gibi bir sür'atle Îcadları; hem o baharın mebde'leri olan hadsiz tohumcukların, çekirdeklerin, köklerin, birden beraber İntibahları ve İnkişafları ve İhyâları; hem, kemiklerden ibaret olarak ayakta duran emvat gibi bütün ağaçların cenazeleri bir Emir ile def'aten "بَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ "e mazhariyetleri ve neşirleri; hem, küçücük hayvan tâifelerinin hadsiz efradlarının gayet derecede san'atlı bir sûrette İhyâları; hem, bilhassa sinekler kabilelerinin Haşirleri ve bilhassa daima yüzünü, gözünü, kanadını temizlemekle bize Abdesti ve nezâfeti ihtar eden ve yüzümüzü okşayan gözüm önündeki kabîlenin bir senede neşrolan efrâdı, benî-âdemin Âdem zamanından beri gelen umum efradından fazla olduğu halde, her baharda sâir kabîleler ile beraber birkaç gün zarfında İnşaları ve İhyâları, Haşirleri; elbette Kıyâmette ecsad-ı insaniyyenin İnşasına bir misal değil, belki binler misaldirler.

Evet, dünya Dâr-ül Hikmet ve Âhiret Dâr-ül Kudret olduğundan; dünyada Hakîm, Mürettib, Müdebbir, Mürebbi gibi çok İsimlerin iktizasıyla, dünyada Îcad-ı Eşya bir derece tedricî ve zaman ile olması; Hikmet-i Rabbaniyenin muktezası olmuş. Âhirette ise, Hikmetten ziyade Kudret ve Rahmetin tezâhürleri için maddeye ve müddete ve zamana ve beklemeye ihtiyaç bırakmadan birden eşya İnşa ediliyor. Burada bir günde ve bir senede yapılan işler, Âhirette bir anda, bir lemhada İnşasına işareten Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan: وَ مَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ ferman eder.

Eğer, Haşrin gelmesini, gelecek baharın gelmesi gibi, kat'î bir surette anlamak istersen; Haşre dair Onuncu Söz ile Yirmidokuzuncu Söz'e dikkat ile bak, gör. Eğer baharın gelmesi gibi inanmaz isen, gel parmağını gözüme sok...

Dördüncü Mes'ele olan mevt-i dünya ve Kıyâmet kopması ise: Bir anda bir seyyâre veya bir kuyruklu yıldızın Emr-i Rabbânî ile Küremize, misafirhânemize çarpması ; bu hânemizi harab edebilir. On senede yapılan bir sarayın, bir dakikada harab olması gibi...

Zeylin Dördüncü Parçası

قَالَ مَنْ يُحْيِى الْعِظَامَ وَهِىَ رَمِيمٌ ۞ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذٖىٓ اَنْشَاَهَآ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلٖيمٌ

Yâni, İnsan der: "Çürümüş kemikleri kim diriltecek?" Sen, de: "Kim, onları bidayeten İnşa edip Hayat vermiş ise O diriltecek."

Onuncu Söz'ün Dokuzuncu Hakikatı'nın Üçüncü temsilinde tasvir edildiği gibi; bir zât göz önünde bir günde yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği halde, biri dese: "Şu zât, efradı istirahat için dağılmış olan bir taburu bir boru ile toplar, tabur nizamı altına getirebilir." Sen ey insan, desen "İnanmam." Ne kadar divânece bir inkâr olduğunu bilirsin. Aynen onun gibi; hiçlikten, yeniden ordu-misâl bütün hayvânat ve sair Zîhayatın tabur-misal cesedlerini Kemâl-i İntizamla ve Mîzan-ı Hikmetle o bedenlerin zerratını ve letâifini Emr-i كُنْ فَيَكُونُ ile kaydedip yerleştiren ve her karnda, hattâ her baharda rûy-i zeminde yüz binler ordu-misal zevil-hayatın envâlarını ve tâifelerini Îcad eden bir Zât-ı Kadîr-i Alîm, tabur-misal bir cesedin nizamı altına girmekle birbiriyle tanışan zerrat-ı esasiye ve eczâ-i asliyeyi bir sayha ile Sûr-u İsrâfil'in Borusuyla nasıl toplayabilir? İstib'âd sûretinde denilir mi? Denilse, eblehcesine bir divâneliktir.

Hem, Kur'an kâh oluyor ki; Cenâb-ı Hakk'ın Âhirette Hârika Ef'allerini Kalbe kabul ettirmek için, ihzariye hükmünde ve zihni tasdike müheyyâ etmek için bir i'dâdiye suretinde, dünyadaki acâib Ef'âlini zikreder. Veyahut, istikbalî ve uhrevî olan Ef'âl-i Acîbe-i İlâhiyyeyi öyle bir sûrette zikreder ki, meşhudumuz olan çok nazireleriyle onlara kanaatımız gelir. Meselâ:

اَوَ لَمْ يَرَ اْلاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ

tâ Surenin âhirine kadar... İşte şu bahiste Haşir mes'elesinde Kur'ân-ı Hakîm Haşri isbat için yedi-sekiz surette, muhtelif bir tarzda isbat ediyor.

Evvelâ; Neş'e-i Ulâyı nazara verir. Der ki: Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan tâ Hilkat-ı İnsaniyyeye kadar olan neş'etinizi görüyorsunuz... Nasıl oluyor ki: "Neş'e-i Uhrâ"yı inkâr ediyorsunuz?.. O, onun misli, belki daha ehvenidir. Hem, Cenâb-ı Hak, İnsana karşı ettiği İhsânat-ı Azîmeyi اَلَّذِى جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ اْلاَخْضَرِ نَارًا Kelimesiyle işaret edip der: Size böyle Ni'met eden bir Zât, sizi başıboş bırakmaz ki, kabre girip kalkmamak üzere yatasınız. Hem remzen der: Ölmüş ağaçların dirilip yeşillenmesini görüyorsunuz. Odun gibi kemiklerin Hayat bulmasını kıyas edemeyip istib'âd ediyorsunuz. Hem, Semâvat ve Arzı halkeden, Semâvat ve Arzın meyvesi olan İnsanın Hayat ve131 mematından âciz kalır mı? Koca ağacı idare eden, o ağacın meyvesine ehemmiyet vermeyip başkasına mal eder mi? Bütün ağacın neticesini terketmekle, bütün eczasıyla Hikmetle yoğrulmuş Hilkat Şeceresini abes ve beyhûde yapar mı zannedersiniz? Der: Haşirde sizi İhya edecek Zât öyle bir Zâttır ki, bütün Kâinat Ona emirber nefer hükmündedir.

Emr-i كُنْ فَيَكُونُ e karşı kemâl-i inkıyad ile serfürû eder. Bir baharı halketmek, bir çiçek kadar Ona ehven gelir. Bütün hayvanatı Îcad etmek, bir sinek İcadı kadar Kudretine kolay gelir bir Zâttır. Öyle bir Zâta karşı: مَنْ يُحْيِى الْعِظَامَ deyip, Kudretine karşı ta'ciz ile meydan okunmaz.

Sonra, فَسُبْحَانَ الَّذِى بِيَدِهِمَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ Tâbiriyle; herşey'in dizgini Elinde, herşey'in anahtarı yanında, gece ve gündüzü, kış ve yazı bir Kitab sahifeleri gibi kolayca çevirir. Dünya ve Âhireti iki menzil gibi; bunu kapar, onu açar bir Kadîr-i Zülcelâl'dir. Mâdem böyledir, bütün delâilin neticesi olarak: وَ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ yâni; kabirden sizi İhyâ edip ,

Haşre getirip Huzur-u Kibriyâsında hesabınızı görecektir.

İşte şu Âyetler, Haşrin kabûlüne zihni müheyya etti. Kalbi de hâzır etti. Çünki: Nezâirini dünyevî ef'âl ile de gösterdi. Hem, kâh oluyor ki: Ef'âl-i Uhreviyyesini öyle bir tarzda zikreder ki: Dünyevî nezâirlerini ihsas etsin. Tâ istib'âd ve inkâra meydan kalmasın. Meselâ:

اِذَا السَّمَٓاءُ انْشَقَّتْ ilâahir.. ve اِذَا السَّمَٓاءُ انْفَطَرَتْ ilâahir.. ve اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ

İşte şu Sûrelerde, Kıyâmet ve Haşirdeki İnkılâbât-ı Azîmeyi ve Tasarrufat-ı Rubûbiyyeti öyle bir tarzda zikreder ki; İnsan onların nazirelerini dünyada, meselâ güzde, baharda gördüğü için, Kalbe dehşet verip Akla sığmayan o inkılâbatı kolayca kabûl eder. Şu üç Sûrenin meâl-i icmâlîsine işaret dahi pek uzun olur. Onun için birtek Kelimeyi nümune olarak göstereceğiz. Meselâ:

اِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ Kelimesiyle ifade eder ki: Haşirde herkesin bütün a'mâli bir sahife içinde yazılı olarak neşrediliyor. Şu mes'ele kendi kendine çok acîb olduğundan Akıl ona yol bulamaz. Fakat, Sûrenin işaret ettiği gibi Haşr-i Baharîde başka noktaların naziresi olduğu gibi, şu Neşr-i Suhuf naziresi pek zâhirdir. Çünki: Her meyvedar ağaç, ve çiçekli bir otun da amelleri var, fiilleri var, vazifeleri var. Esmâ-i İlâhiyyeyi ne şekilde göstererek Tesbihat etmiş ise Ubûdiyyetleri var. İşte onun bütün bu amelleri tarih-i hayatlarıyla beraber umum çekirdeklerinde, tohumcuklarında yazılıp başka bir baharda, başka bir zeminde çıkar. Gösterdiği şekil ve suret lisanıyla gayet fasih bir surette analarının ve asıllarının a'mâlini zikrettiği gibi dal, budak, yaprak, çiçek ve meyveleriyle Sahife-i A'mâlini neşreder. İşte gözümüzün önünde bu Hakîmâne, Hafîzâne, Müdebbirâne, Mürebbiyâne, Lâtifâne şu işi yapan O'dur ki, der: اِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ

Başka noktaları buna kıyas eyle. Kuvvetin varsa istinbat et. Sana yardım için bunu da söyleyeceğiz. İşte: اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ Şu Kelâm, tekvir lâfzıyla yâni, sarmak ve toplamak mânasıyla parlak bir temsile işaret ettiği gibi, nazirini dahi îma eder.

Birinci: Evet, Cenab-ı Hak tarafından adem ve esîr ve Sema perdelerini açıp, Güneş gibi dünyayı ışıklandıran pırlanta-misâl bir lâmbayı,

Hazine-i Rahmetinden çıkarıp dünyaya gösterdi. Dünya kapandıktan sonra o pırlantayı perdelerine sarıp kaldıracak.

İkinci: Veya ziya metaını neşretmek ve zeminin kafasına ziyayı zulmetle münâvebeten sarmakla muvazzaf bir memur olduğunu ve her akşam o memura metâını dahi toplattırıp gizlendiği gibi, kâh olur bir bulut perdesiyle alışverişini az yapar. Kâh olur; Ay onun yüzüne karşı perde olur; muamelesini bir derece çeker. Metâını ve muamelât defterlerini topladığı gibi elbette o memur bir vakit o memuriyetten infisal edecektir. Hattâ hiç bir sebeb-i azl bulunmazsa, şimdilik küçük, fakat büyümeye yüz tutmuş yüzündeki iki leke büyümekle, Güneş, yerin başına İzn-i İlâhî ile sardığı ziyayı, Emr-i Rabbânî ile geriye alıp, güneşin başına sarıp "Haydi yerde işin kalmadı der, Cehennem'e git, sana ibadet edip senin gibi bir memur-u musahharı sadakatsızlıkla tahkir edenleri yak" der..

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ Fermanını lekeli siyah yüzüyle yüzünde okur.

* * *

Zeylin beşinci Parçası

Evet, Nass-ı Hadîs ile nev-i beşerin en mümtaz Şahsiyetleri olan yüz yirmidört bin Enbiyanın İcmâ ve Tevâtür ile, kısmen şuhuda ve kısmen Hakkal-yakîne istinaden, müttefikan Âhiretin Vücudundan ve İnsanların oraya sevkedileceğinden ve bu Kâinat Hâlıkının kat'î vaadettiği Âhireti getireceğinden haber verdikleri gibi; ve Onların verdikleri haberi Keşif ve Şuhud ile İlmel-yakîn suretinde tasdik eden yüz yirmidört milyon Evliyanın o Âhiretin Vücuduna şehadetleriyle ve bu Kâinatın Sâni-i Hakîm'inin bütün Esmâsı bu dünyada gösterdikleri Cilveleriyle bir Âlem-i Bekayı bilbedahe iktiza ettiklerinden yine Âhiretin Vücuduna delâletiyle; ve her sene baharda Ruy-i Zeminde ayakta duran had ve hesaba gelmez ölmüş ağaçların cenazelerini Emr-i كُنْ فَيَكُونُile İhya edip بَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ e mazhar eden ve Haşir ve neşrin yüz binler nümunesi olarak nebâtat taifelerinden ve hayvanat milletlerinden üçyüz bin nev'leri Haşir ve neşir eden hadsiz bir Kudret-i Ezeliye ve hesabsız ve israfsız bir Hikmet-i Ebediye ve Rızka muhtaç bütün Zîruhları Kemâl-i Şefkatle gayet Hârika bir tarzda İâşe ettiren ve her baharda az bir zamanda had ve hesaba gelmez enva-ı zînet ve mehâsini gösteren bir Rahmet-i Bâkiye ve bir İnayet-i Dâime; bilbedahe Âhiretin Vücudunu istilzam ile ve şu Kâinatın en mükemmel meyvesi ve Hâlık-ı Kâinat'ın en sevdiği masnuu ve Kâinatın mevcudatıyla en ziyâde alâkadar olan İnsandaki şedid, sarsılmaz, daimî olan "Aşk-ı Beka" ve "Şevk-i Ebediyyet" ve "Âmâl-i Sermediyyet" bilbedahe işareti ve delâletiyle, bu âlem-i fâniden sonra bir Âlem-i Bâki ve bir Dâr-ı Âhiret ve bir Dâr-ı Saâdet bulunduğunu o derece kat'î bir surette isbat ederler ki: Dünyanın Vücudu kadar, bilbedahe Âhiretin Vücudunu kabul etmeyi istilzam ederler (Hâşiye). Mâdem Kur'an-ı

(Hâşiye): Evet, sübûtî bir emri ihbar etmenin kolaylığı ve inkâr ve nefyetmenin

Hakîm'in bize verdiği en mühim bir Ders; Îman-ı bil-Âhirettir ve o Îman da bu derece kuvvetlidir ve o Îmanda öyle bir rica ve bir teselli var ki: Yüzbin ihtiyarlık bir tek şahsa gelse, bu Îmandan gelen teselli, mukabil gelebilir. Biz ihtiyarlar اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى كَمَالِ الْاِيمَانِ deyip ihtiyarlığımıza sevinmeliyiz.

* * *

----

gayet müşkül olduğu, bu temsilden görünür. Şöyle ki: Biri dese; "meyveleri süt konserveleri olan gayet Hârika bir bahçe, Küre-i Arz üzerinde vardır." Diğeri dese: "Yoktur." İsbat eden, yalnız onun yerini veyahut bazı meyvelerini göstermekle kolayca dâvasını isbat eder. İnkâr eden adam, nefyini isbat etmek için, bütün Küre-i Arzı görmek ve göstermekle dâvasını isbat edebilir. Aynen öyle de: Cennet'i ihbar edenler yüzbinler tereşşuhatını, meyvelerini, âsârını gösterdiklerinden kat-ı nazar, iki şâhid-i sâdıkın sübûtuna şehadetleri kâfi gelirken; onu inkâr eden hadsiz bir Kâinatı, hadsiz ebedî zamanı temaşa etmek ve görmek ve eledikten sonra inkârını isbat edebilir, ademini gösterebilir. İşte ey ihtiyar kardeşler, Îman-ı Âhiretin ne kadar kuvvetli olduğunu anlayınız...

Said Nurs

Onbirinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا ۞ وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَا ۞ وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَا ۞ وَ الَّيْلِ اِذَا يَغْشٰيهَا ۞

وَ السَّمَآءِ وَمَا بَنٰيهَا ۞ وَ الْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَا ۞ وَ نَفْسٍ وَمَا سَوّٰيهَا ۞ الخ

Ey Kardeş! Eğer Hikmet-i Âlemin Tılsımını ve Hilkat-i İnsanın Muammasını ve Hakikat-ı Salâtın Rumuzunu bir parça fehmetmek istersen, nefsimle beraber şu temsilî hikâyeciğe bak:

Bir zaman bir Sultan varmış; servetçe onun pek çok Hazineleri vardı. Hem o Hazinelerde her çeşit cevâhir, elmas ve zümrüt bulunuyormuş. Hem gizli pek acâib defineleri varmış. Hem, Kemalâtça Sanâyi-i Garîbede pek çok mahareti varmış. Hem, hesabsız Fünûn-u Acîbeye ma'rifeti, ihâtası varmış. Hem, nihayetsiz Ulûm-u Bedîaya İlim ve Ittılâı varmış. Her Cemâl ve Kemâl sahibi, kendi Cemâl ve Kemâlini görmek ve göstermek istemesi Sırrınca; o Sultan-ı Zîşan dahi istedi ki, bir meşher açsın, içinde sergiler dizsin; tâ nâsın enzarında Saltanatının Haşmetini, hem Servetinin Şa'şaasını, hem kendi San'atının Hârikalarını, hem kendi Marifetinin Garîbelerini izhar edip göstersin. Tâ Cemâl ve Kemâl-i Mânevîsini iki vecihle müşâhede etsin:

Bir vechi: Bizzat Nazar-ı Dekaik-Âşinâsıyla görsün.
Diğeri: Gayrın Nazarıyla baksın.

Bu Hikmete binâen, cesim ve geniş ve muhteşem bir kasrı yapmağa başladı. Şâhâne bir surette dairelere, menzillere taksim ederek Hazinelerinin türlü türlü murassaatıyle süslendirip kendi Dest-i San'atının en

lâtif, en güzel eserleriyle zinetlendirip, Fünûn-u Hikmetinin en incelikleriyle tanzim edip düzelterek ve Ulûmunun Âsâr-ı Mu'cizekâraneleriyle donatarak tekmil ettikten sonra, herbir Taam ve Ni'metlerinin bütün çeşitlerinden en lezizlerini Câmî Sofralar, o sarayda kurdu. Herbir taifeye lâyık bir Sofra tâyin etti. Öyle sahavetkârane, san'atperverâne bir Ziyâfet-i Âmme ihzar etti ki, güya herbir Sofra, yüz Sanâyi-i Lâtifenin eserleriyle vücud bulmuş gibi kıymetli hadsiz Ni'metleri serdi. Sonra aktâr-ı memleketindeki ahali ve raiyyetini, Seyre ve Tenezzühe ve Ziyâfete dâvet etti. Sonra bir Yâver-i Ekremine (A.S.M.), sarayın Hikmetlerini ve müştemilâtının Mânalarını bildirerek Onu Üstad ve Târif edici tâyin etti. Tâ ki, sarayın Sâniini, sarayın müştemilâtıyle ahaliye tarif etsin ve sarayın nakışlarının rumuzlarını bildirip, içindeki San'atlarının işaretlerini öğretip, derûnundaki manzum murassalar ve mevzun nukuş nedir? Ve ne vecihle Saray Sahibinin Kemalâtına ve Hünerlerine delâlet ettiklerini, o saraya girenlere târif etsin ve girmenin âdâbını ve seyrin merâsimini bildirip, o görünmeyen Sultâna karşı Marziyatı Dairesinde teşrifat merâsimini târif etsin. İşte o Muarrif Üstâdın herbir dairede birer Avenesi bulunuyor. Kendisi, en büyük dairede Şakirdleri içinde durmuş, bütün seyircilere şöyle bir Tebliğatta bulunuyor. Diyor ki:

"Ey ahali, şu Kasrın Meliki olan Seyyidimiz, bu şeylerin izhârıyla ve bu sarayı yapmasıyla, kendini size tanıttırmak istiyor. Siz dahi Onu tanıyınız ve güzelce tanımağa çalışınız. Hem şu tezyinatla kendini size sevdirmek istiyor. Siz dahi Onun san'atını takdir ve işlerini istihsan ile kendinizi Ona sevdiriniz. Hem, bu gördüğünüz İhsânat ile, size Muhabbetini gösteriyor. Siz dahi, İtaat ile Ona Muhabbet ediniz. Hem, şu görünen İn'am ve İkramlar ile, size Şefkatini ve Merhametini gösteriyor. Siz dahi Şükür ile Ona Hürmet ediniz. Hem şu Kemalâtının âsârıyla, mânevî Cemâlini size göstermek istiyor. Siz dahi Onu görmeğe ve teveccühünü kazanmağa iştiyakınızı gösteriniz. Hem, bütün şu gördüğünüz masnûat ve müzeyyenat üstünde birer mahsus sikke, birer hususî hâtem, birer taklid edilmez turra koymakla, herşey kendisine has olduğunu ve kendi Eser-i Desti olduğunu ve kendisi Tek ve Yekta, İstiklâl ve İnfirad Sahibi olduğunu size göstermek istiyor. Siz dahi, Onu; Tek ve Yekta ve misilsiz, nazirsiz bîhemta tanıyınız ve kabûl ediniz." Daha bunun gibi, Ona ve o makama münâsib sözleri seyircilere söyledi. Sonra, giren ahâli iki gürûha ayrıldılar:

Birinci gürûhu: Kendini tanımış ve Aklı başında ve Kalbi yerinde oldukları için, o sarayın içindeki acâiblere baktıkları zaman dediler: "Bunda büyük bir iş var." Hem anladılar ki: Beyhûde değil, âdi bir oyuncak

değil. Onun için merak ettiler. "Acaba Tılsımı nedir, içinde ne var?" deyip düşünürken, birden o muarrif Üstadın (A.S.M.) beyan ettiği Nutkunu işittiler. Anladılar ki: Bütün Esrârın anahtarları Ondadır; Ona müteveccihen gittiler ve dediler: "Esselâmü Aleyke ya Eyyühel Üstad! Hakkan, şöyle bir muhteşem sarayın, Senin gibi Sâdık ve Müdakkik bir Muarrifi lâzımdır. Seyyidimiz Sana ne bildirmişse lütfen bize bildiriniz." Üstad ise, evvel zikri geçen Nutukları onlara dedi. Bunlar güzelce dinlediler, iyice kabûl edip tam istifade ettiler. Padişahın Marziyyâtı Dairesinde amel ettiler. Onların şu edebli muamele ve vaziyetleri o Pâdişahın hoşuna geldiğinden onları has ve yüksek ve tavsif edilmez diğer bir saraya dâvet etti, İhsan etti. Hem, öyle bir Cevvâd-ı Melik'e lâyık ve öyle mutî ahaliye şayeste ve öyle edebli misâfirlere münasib ve öyle yüksek bir kasra şâyan bir surette ikram etti...Daimî onları Saadetlendirdi.

İkinci güruh ise; akılları bozulmuş, kalbleri sönmüş olduklarından, saraya girdikleri vakit, nefislerine mağlûb olup lezzetli taamlardan başka hiç bir şey’e iltifat etmediler; bütün o mehâsinden gözlerini kapadılar ve o Üstadın (A.S.M.) İrşâdâtından ve Şâkirdlerinin îkazatından kulaklarını tıkadılar. Hayvan gibi yiyerek uykuya daldılar. İçilmeyen, fakat bazı şeyler için ihzar edilen iksirlerden içtiler. Sarhoş olup öyle bağırdılar, karıştırdılar; seyirci misafirleri çok rahatsız ettiler. Sâni-i Zîşân'ın Düsturlarına karşı edebsizlikte bulundular. Saray sahibinin askerleri de onları tutup, öyle edebsizlere lâyık bir hapse attılar.

Ey benimle bu hikâyeyi dinleyen arkadaş! Elbette anladın ki: O Hâkim-i Zîşan; bu kasrı, şu mezkûr maksadlar için bina etmiştir. Şu maksadların husûlü ise, iki şey’e mütevakkıftır:

Birisi: Şu gördüğümüz ve Nutkunu işittiğimiz Üstadın (A.S.M.) Vücududur. Çünki: O bulunmazsa, bütün maksadlar beyhûde olur. Çünki: Anlaşılmaz bir Kitab, muallimsiz olsa; mânasız bir kâğıttan ibaret kalır.

İkincisi: Ahali, o Üstadın (A.S.M.) Sözünü kabûl edip dinlemesidir. Demek, Vücud-u Üstad (A.S.M.), vücud-u kasrın dâisidir ve ahalinin istimâı, kasrın bekasına sebebdir. Öyle ise denilebilir ki: Şu Üstad (A.S.M.) olmasaydı, o Melik-i Zîşan şu kasrı bina etmezdi. Hem yine denilebilir ki: O Üstadın (A.S.M.) talimatını, ahali dinlemedikleri vakit, elbette o kasr, tebdil ve tahvil edilecek.

Ey arkadaş! Hikâye burada bitti. Eğer şu temsîlin Sırrını anladınsa bak, Hakikatın yüzünü de gör:

İşte o saray, şu Âlemdir ki, tavanı, tebessüm eden yıldızlarla tenvir edilmiş gök yüzüdür. Tabanı ise, şarktan garbe gûnâ-gûn çiçeklerle süslendirilmiş yeryüzüdür. O Melik ise, Ezel, Ebed Sultanı olan bir Zât-ı Mukaddes'tir ki, yedi kat Semâvat ve Arz ve içlerinde olan herşey, kendilerine mahsus lisanlarla o Zâtı Takdis edip Tesbih ediyorlar. Hem öyle bir Melik-i Kadîr ki, Semâvat ve Arzı altı günde yaratarak Arş-ı Rubûbiyyetinde durup; gece ve gündüzü, siyah ve beyaz iki hat gibi birbiri arkası sıra döndürüp, Kâinat sahifesinde Âyâtını yazan; ve Güneş, Ay, yıldızlar Emrine musahhar Zîhaşmet ve Zîkudret Sahibidir. O sarayın menzilleri ise, şu onsekiz bin Âlemdir ki, herbirisi kendine lâyık bir tarz ile tezyin ve tanzim edilmiştir. İşte o sarayda gördüğün Sanâyi-i Garîbe ise, şu Âlemde görünen Kudret-i İlâhiyyenin Mu'cizeleridir ve o sarayda gördüğün taamlar ise; şu Âlemde, hele yaz mevsiminde, hele Barla bahçelerinde Rahmet-i İlâhiyyenin Semerat-ı Hârikalarına işarettir ve oradaki ocak ve matbah ise, burada kalbinde ateş olan arz ve sath-ı arzdır ve orada temsilde gördüğün gizli Definelerin Cevherleri ise, şu Hakikatta Esma-i Kudsiyye-i İlâhiyyenin Cilvelerine misaldir ve temsilde gördüğümüz nakışlar ve o nakışların remizleri ise, şu Âlemi süslendiren muntazam masnûat ve mevzun Nukuş-u Kalem-i Kudrettir ki, Kadîr-i Zülcelâl'in Esmâsına delâlet ederler ve o Üstad ise Seyyidimiz Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Avenesi ise, Enbiya Aleyhimüsselâm'dır ve Şâkirdleri ise Evliya ve Asfiyadır. O saraydaki Hâkimin Hizmetkârları ise, şu Âlemde Melâike Aleyhimüsselâm'a işarettir. Temsilde, seyir ve ziyâfete dâvet edilen misâfirler ise, şu dünya misâfirhânesinde cin ve ins ve İnsanın Hizmetkârları olan hayvanlara işarettir ve o iki fırka ise, burada birisi Ehl-i Îmandır ki Kitab-ı Kâinatın Âyâtının Müfessiri olan Kur'an-ı Hakîm'in Şakirdleridir. Diğer gürûh ise ehl-i küfür ve tuğyandır ki, nefis ve şeytana tâbi olup yalnız hayat-ı dünyeviyeyi tanıyan, hayvan gibi, belki daha aşağı sağır, dilsiz, dâllîn güruhudur.

Birinci kafile olan Süedâ ve Ebrar ise, Zülcenaheyn olan Üstadı dinlediler. O Üstad, hem Abddir; Ubûdiyyet noktasında Rabbini tavsif ve tarif eder ki, Cenab-ı Hakk'ın Dergâhında Ümmetinin Elçisi hükmündedir. Hem Resuldür; Risâlet noktasında Rabbinin Ahkâmını Kur'an vasıtasıyla cin ve inse Tebliğ eder.

Şu bahtiyar Cemâat, o Resûlü dinleyip Kur'ana kulak verdiler. Kendilerini, Envâ-ı İbâdâtın fihristesi olan **"Namaz"** ile birçok Makamat-ı Âliye içinde çok lâtif vazifelerle telebbüs etmiş gördüler. Evet, Namazın mütenevvi Ezkâr ve Harekâtıyle işaret ettiği Vazâifi, Makamatı, mufassalan gördüler. Şöyle ki:

Evvelen: Âsâra bakıp, gaibâne muamele suretinde Saltanat-ı Rubûbiyyetin mehasinine temâşâger makamında kendilerini gördüklerinden; Tekbir ve Tesbih Vazifesini eda edip اَللّٰهُ اَكْبَرُ dediler.

Sâniyen: Esmâ-i Kudsiyye-i İlâhiyyenin Cilveleri olan bedâyiine ve parlak eserlerine Dellâllık makamında görünmekle سُبْحَانَ اللهِ , وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ diyerek Takdis ve Tahmid Vazifesini îfa ettiler.

Sâlisen: Rahmet-i İlâhiyyenin hazinelerinde iddihar edilen Ni'metlerini zâhir ve bâtın duygularla tadıp anlamak makamında Şükür ve Senâ Vazifesini edâya başladılar.

Râbian: Esmâ-i İlâhiyyenin Definelerindeki Cevherleri, mânevî cihâzat mizanlarıyla tartıp bilmek makamında, Tenzih ve Medih Vazifesine başladılar.

Hâmisen: Mistar-ı Kader üstünde Kalem-i Kudretiyle yazılan Mektûbât-ı Rabbâniyyeyi mütalâa makamında Tefekkür ve İstihsan Vazifesine başladılar.

Sâdisen: Eşyanın yaratılışında ve masnûâtın san'atındaki lâtif incelik ve nâzenin güzellikleri Temâşa ile Tenzih makamında Fâtır-ı Zülcelâl, Sâni-i Zülcemâl'lerine Muhabbet ve İştiyak Vazifesine girdiler.

Demek Kâinata ve âsâra bakıp, gaibâne Muamele-i Ubûdiyyetle mezkûr Makamatta mezkûr Vezâifi edâ ettikten sonra Sâni-i Hakîm'in dahi muamelesine ve ef'âline bakmak derecesine çıktılar ki, hâzırâne bir muamele suretinde evvelâ Hâlık-ı Zülcelâl'in kendi San'atının Mu'cizeleriyle kendini Zîşuura tanıttırmasına karşı hayret içinde bir ma'rifet ile mukabele ederek: سُبْحَانَكَ مَا عَرَفْنَاكَ حَقَّ مَعْرِفَتِكَ dediler. "Senin tarif edicilerin bütün masnûâtındaki Mu'cizelerindir." Sonra o Rahmân'ın kendi Rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmesine karşı, Muhabbet ve Aşk ile mukabele edip: اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِينُ dediler. Sonra o Mün'im-i Hakikî'nin tatlı Ni'metleriyle terahhum ve Şefkatini göstermesine karşı; Şükür ve Hamd ile mukabele ettiler; dediler: سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ "Senin Hak Şükrünü nasıl edâ edebiliriz? Sen öyle

Şükre lâyık bir Meşkûrsun ki, bütün Kâinata serilmiş bütün İhsânâtın açık lisân-ı halleri, Şükür ve Senânızı okuyorlar. Hem, Âlem çarşısında dizilmiş ve zeminin yüzüne serpilmiş bütün Ni'metlerin ilânâtıyla Hamd ve Medhinizi bildiriyorlar. Hem, Rahmet ve Ni'metin manzum meyveleri ve mevzun yemişleri, Senin Cûd ve Keremine şehadet etmekle Senin Şükrünü enzar-ı mahlûkat önünde îfâ ederler."

Sonra şu Kâinatın yüzlerinde değişen mevcûdat âyinelerinde Cemâl ve Celâl ve Kemâl ve Kibriyâsının izhârına karşı, اَللّٰهُ اَكْبَرُ deyip Tâzim içinde bir aczle Rükûa gidip mahviyyet içinde bir Muhabbet ve Hayretle Secde edip mukabele ettiler. Sonra o Ganiyy-i Mutlak'ın servetinin çokluğunu ve Rahmetinin genişliğini göstermesine karşı; fakr ve hâcetlerini izhar edip, Duâ edip, istemekle mukabele edip وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِينُ dediler.

Sonra o Sâni'-i Zülcelâl'in kendi San'atının Lâtiflerini, Hârikalarını, Antikalarını, sergilerle teşhirgâh-ı enamda neşrine karşı مَا شَاءَ اللّٰهُ deyip takdir ederek: "Ne güzel yapılmış!" deyip istihsan ederek, بَارَكَ اللّٰهُ deyip müşâhede etmek آمَنَّا deyip şehadet etmek; "Geliniz, bakınız!" hayran olarak حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ deyip herkesi şâhid tutmakla mukabele ettiler. Hem o Sultan-ı Ezel ve Ebed, Kâinatın aktârında kendi Rubûbiyyetinin Saltanatını ilânına ve Vahdâniyyetinin izhârına karşı; Tevhid ve Tasdik edip سَمِعْنَا وَ اَطَعْنَا diyerek İtaat ve İnkıyad ile mukabele ettiler.

Sonra o Rabb-ül-Âlemîn'in Ulûhiyyetinin izhârına karşı; zaaf içinde aczlerini, ihtiyaç içinde fakrlerini ilândan ibâret olan Ubûdiyyet ile ve Ubûdiyyetin hülâsası olan "Namaz" ile mukabele ettiler. Daha bunlar gibi gûna-gûn Ubûdiyyet Vazifeleriyle şu dâr-ı dünya denilen Mescid-i Kebîrinde farîze-i ömürlerini ve vazife-i hayatlarını edâ edip Ahsen-i Takvim suretini aldılar. Bütün mahlûkat üstünde bir mertebeye çıktılar ki,

Yümn-i Îman ile Emn ü Emânet ile mücehhez emîn bir Halife-i Arz oldular ve şu meydân-ı tecrübe ve şu destgâh-ı imtihandan sonra onların Rabb-i Kerîm'i onları, Îmanlarına mükâfat olarak Saadet-i Ebediyyeye ve İslâmiyetlerine ücret olarak Dârüsselâma dâvet ederek öyle bir ikrâm etti ve eder ki, hiç göz görmemiş ve kulak işitmemiş ve Kalb-i Beşere hutûr etmemiş derecede parlak bir tarzda Rahmetine mazhar etti ve onlara Ebediyyet ve Beka verdi. Çünki: Ebedî ve Sermedî olan bir Cemâlin seyirci müştâkı ve âyinedar âşıkı, elbette bâki kalıp ebede gidecektir. İşte Kur'an Şâkirdlerinin âkibetleri böyledir. Cenab-ı Hak bizleri onlardan eylesin, اَمِين!

Amma, füccar ve eşrar olan diğer gürûh ise: Hadd-i bülûğ ile şu Âlem sarayına girdikleri vakit, bütün Vahdâniyyetin delillerine karşı küfür ile mukabele edip ve bütün Ni’metlere karşı küfran ile mukabele ederek ve bütün mevcûdâtı kıymetsizlikle kâfirane bir ittiham ile tahkir ettiler ve bütün Esma-i İlâhiyyenin Tecelliyâtına karşı red ve inkâr ile mukabele ettiklerinden, az bir vakitte nihayetsiz bir cinayet işlediler; nihayetsiz bir azâba müstehak oldular. Evet, İnsana sermâye-i ömür ve cihâzât-ı insâniyye, mezkûr Vezâif için verilmiştir.

Ey sersem nefsim ve ey pürheves arkadaşım! Âyâ, zannediyor musunuz ki, Vazife-i Hayatınız; yalnız terbiye-i medeniye ile güzelce muhâfaza-i nefs etmek, ayıb olmasın, batın ve fercin hizmetine mi münhasırdır? Yâhut, zannediyor musunuz ki, Hayatınızın makinesinde dercedilen şu nâzik letâif ve mâneviyat ve şu hassas âzâ ve âlât; ve şu muntazam cevarih ve cihâzât ve şu mütecessis havas ve hissiyatın gaye-i yegânesi; şu hayât-ı fâniyede nefs-i rezîlenin, hevesât-ı süfliyyenin tatmini için isti’maline mi münhasırdır? Hâşâ ve kellâ! Belki Vücudunuzda şunların yaratılması ve fıtratınızda bunların gaye-i idhâli, iki esastır:

Biri: Cenab-ı Mün'im-i Hakikî'nin bütün Ni’metlerinin herbir çeşitlerini size ihsas ettirip şükrettirmekten ibarettir. Siz de hissedip şükür ve İbadetini etmelisiniz.

İkincisi: Âleme tecellî eden Esmâ-i Kudsiyye-i İlâhiyyenin bütün Tecelliyatının aksâmını, birer birer, size o cihâzât vasıtasıyla bildirip tattırmaktır. Siz dahi tatmakla tanıyarak Îman getirmelisiniz.

İşte bu iki esas üzerine Kemalât-ı İnsaniye neşv ü nema bulur. Bununla insan, insan olur.

İnsaniyetin cihazatı, hayvan gibi hayat-ı dünyeviyeyi kazanmak için verilmemiş olduğuna şu temsil Sırrıyla bak:

Meselâ, bir Zât bir hizmetçisine yirmi altın verdi; tâ mahsus bir kumaştan kendisine bir kat libas alsın. O hizmetçi gitti, o kumaşın âlâsından mükemmel bir libas aldı, giydi.

Sonra gördü ki: O Zât, diğer bir hizmetkârına bin altın verip, bir kâğıt içinde bazı şeyler yazılı olarak onun cebine koydu, ticârete gönderdi. Şimdi, her Aklı başında olan bilir ki; o sermâye, bir kat libas almak için değil. Çünki evvelki Hizmetkâr, yirmi altınla en âlâ kumaştan bir kat libas almış olduğundan, elbette bu bin altın, bir kat libasa sarfedilmez. Şayet bu ikinci hizmetkâr, cebine konulan kâğıdı okumayıp, belki evvelki hizmetçiye bakıp, bütün parayı bir dükkâncıya bir kat libas için verip, hem o kumaşın en çürüğünden ve arkadaşının libasından elli derece aşağı bir libas alsa, elbette o hâdim nihayet derecede ahmaklık etmiş olacağı için şiddetle tâzib ve hiddetle te'dib edilecektir.

Ey nefsim ve ey arkadaşım! Aklınızı başınıza toplayınız. Sermâye-i Ömür ve İstidâd-ı Hayâtınızı hayvan gibi, belki hayvandan çok aşağı bir derecede şu hayât-ı fâniye ve lezzet-i maddiyeye sarfetmeyiniz. Yoksa; sermâyece en âlâ hayvandan elli derece yüksek olduğunuz halde, en ednâsından elli derece aşağı düşersiniz.

Ey gafil nefsim! Senin Hayâtının Gayesini ve Hayatının Mahiyetini, hem Hayatının Sûretini, hem Hayatının Sırr-ı Hakîkatını, hem Hayatının Kemâl-i Saâdetini bir derece anlamak istersen, bak:

Senin **Hayatının Gayeleri**nin icmâli dokuz Emirdir:

Birincisi şudur ki: Senin Vücudunda konulan duygular terâzileriyle, Rahmet-i İlâhiyyenin hazînelerinde iddihar edilen Ni'metleri tartmaktır ve küllî şükretmektir.

İkincisi: Senin fıtratında vaz'edilen cihâzâtın anahtarlarıyle Esmâ-i Kudsiye-i İlâhiyyenin gizli defînelerini açmaktır, Zât-ı Akdes'i o Esmâ ile tanımaktır.

Üçüncüsü: Şu teşhirgâh-ı dünyada, mahlûkat nazarında, Esmâ-i İlâhiyyenin sana taktıkları garib San'atlarını ve lâtif Cilvelerini bilerek Hayatınla teşhir ve izhar etmektir.

Dördüncüsü: Lisân-ı hâl ve kalinle Hâlıkının Dergâh-ı Rubûbiyyetine Ubûdiyyetini ilân etmektir.

Beşincisi: Nasıl bir asker, pâdişahından aldığı türlü türlü nişanları, resmî vakitlerde takıp pâdişahın nazarında görünmekle Onun İltifâtât-ı Âsârını gösterdiği gibi, sen dahi Esmâ-i İlâhiyyenin Cilvelerinin sana verdikleri Letâif-i İnsâniyye murassaatıyle bilerek süslenip o Şâhid-i Ezelî'nin Nazar-ı Şuhud ve İşhadına görünmektir.

Altıncısı: Zevilhayat olanların Tezahürat-ı Hayatiye denilen, Hâlıklarına Tahiyyatları; ve Rumûzat-ı Hayatiye denilen, Sâni'lerine Tesbihatları ve Semerat ve Gayât-ı Hayatiye denilen, Vâhib-ül Hayât'a Arz-ı Ubûdiyyetlerini bilerek müşâhede etmek, Tefekkür ile görüp şehadetle göstermektir.

Yedincisi: Senin Hayatına verilen cüz'î ilim ve kudret ve irâde gibi sıfat ve hallerinden küçük nümûnelerini vâhid-i kıyâsî ittihaz ile, Hâlık-ı Zülcelâl'in Sıfât-ı Mutlakasını ve Şuun-u Mukaddesesini o ölçüler ile bilmektir. Meselâ sen cüz'î iktidarın ve cüz'î ilmin ve cüz'î irâden ile bu haneyi muntazam yaptığından, şu Kasr-ı Âlemin senin hanenden büyüklüğü derecesinde, şu Âlemin Ustasını o nisbette Kadîr, Alîm, Hakîm, Müdebbir bilmek lâzımdır.

Sekizincisi: Şu Âlemdeki mevcûdâtın herbiri kendine mahsus bir dil ile Hâlıkının Vahdâniyyetine ve Sâniinin Rubûbiyyetine dair Mânevî Sözlerini fehmetmektir.

Dokuzuncusu: Acz ve za'fın, fakr ve ihtiyacın ölçüsüyle Kudret-i İlâhiyye ve Gına-yı Rabbâniyyenin Derecât-ı Tecelliyâtını anlamaktır. Nasılki, açlığın dereceleri nisbetinde ve ihtiyâcın envaı miktarınca taamın lezzeti ve derecâtı ve çeşitleri anlaşılır. Onun gibi sen de, nihayetsiz aczin ve fakrınla, nihayetsiz Kudret ve Gınâ-yı İlâhiyyenin derecâtını fehmetmelisin. İşte senin Hayâtının gayeleri, icmâlen bunlar gibi Emirlerdir.

Şimdi kendi **Hayatının Mahiyeti**ne bak ki, o Mahiyetinin icmali şudur:

Esmâ-i İlâhiyyeye aid garâibin fihristesi.. hem Şuûn ve Sıfât-ı İlâhiyyenin bir mikyası.. hem Kâinattaki Âlemlerin bir Mîzanı.. hem bu Âlem-i Kebîrin bir listesi.. hem şu Kâinatın bir haritası.. hem şu Kitab-ı Ekberin bir fezlekesi.. hem Kudretin gizli defînelerini açacak bir anahtar külçesi.. hem mevcûdâta serpilen ve evkata takılan Kemâlâtının bir Ahsen-i Takvîmidir. İşte Mahiyet-i Hayatın bunlar gibi emirlerdir.

Şimdi senin **Hayatının Sûreti ve Tarz-ı Vazifesi** şudur ki:

Hayatın, bir Kelime-i Mektûbedir. Kalem-i Kudretle yazılmış Hikmetnüma

bir Sözdür. Görünüp ve işitilip Esmâ-i Hüsnâya delâlet eder. İşte Hayatının Sûreti bu gibi emirlerdir.

Şimdi **Hayatının Sırr-ı Hakîkatı** şudur ki: Tecellî-i Ehadiyyete, Cilve-i Samediyyete, âyineliktir. Yâni bütün Âleme Tecelli eden Esmânın Nokta-i Mihrâkiyyesi hükmünde bir câmiiyyetle Zât-ı Ehad-i Samed'e âyineliktir.

Şimdi **Hayatının Saadet içindeki Kemâli** ise: Senin Hayatının âyinesinde temessül eden Şems-i Ezelî'nin Envârını hissedip sevmektir. Zîşuur olarak Ona şevk göstermektir. Onun Muhabbetiyle kendinden geçmektir. Kalbin Göz Bebeğinde Aks-i Nurunu yerleştirmektir. İşte bu Sırdandır ki, seni Âlâ-yı İlliyyîne çıkaran bir Hadîs-i Kudsî'nin meal-i şerîfi olan:

مَنْ نَه كُنْجَمْ دَرْ سَمَوَاتْ و زَمِينْ اَزْ عَجَبْ كُنْجَمْ بِقَلْبِ مُوءْمِنِينْ

denilmiştir.

İşte ey nefsim! Hayatının böyle ulvî Gayâta müteveccih olduğu ve şöyle kıymetli Hazîneleri câmi' olduğu halde, hiç akıl ve insâfa lâyık mıdır ki: Hiç-ender hiç olan muvakkat huzûzât-ı nefsâniyyeye, geçici lezâiz-i dünyeviyyeye sarfedip zâyi edersin! Eğer zâyi etmemek istersen geçen temsil ve Hakikata remzeden

وَالشَّمْسِ وَضُحٰهَا ۞ وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَا ۞ وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَا ۞ وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰيهَا ۞
وَ السَّمَآءِ وَمَا بَنٰيهَا ۞ وَ الْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَا ۞ وَ نَفْسٍ وَمَا سَوّٰيهَا ۞ فَاَلْهَمَهَا فُجُورَهَا
وَ تَقْوٰيهَا ۞ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا ۞ وَ قَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا

Sûresindeki Kasem ve Cevâb-ı Kasemi düşünüp amel et.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى شَمْسِ سَمَآءِ الرِّسَالَةِ وَ قَمَرِ بُرْجِ النُّبُوَّةِ وَ عَلٰٓى اٰلِهِ وَ اَصْحَابِهِ
نُجُومِ الْهِدَايَةِ وَ ارْحَمْنَا وَ ارْحَمِ الْمُوءْمِنِينَ وَ الْمُوءْمِنَاتِ آمِينَ آمِينَ آمِينَ

* * *

Onikinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَ مَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوتِىَ خَيْرًا كَث۪يرًا

[Kur'an-ı Hakîm'in Hikmet-i Kudsiyesi ile felsefe Hikmetinin icmalen müvazenesi... hem Hikmet-i Kur'aniyenin İnsanın hayat-ı şahsiyesine ve hayat-ı içtimaiyesine verdiği Ders-i Terbiyenin gayet kısa bir fezlekesi... hem Kur'anın sair Kelimat-ı İlâhiyyeye ve bütün kelâmlara Cihet-i Rüchaniyetine bir işarettir. İşte bu Sözde "Dört Esas" vardır.]

BİRİNCİ ESAS: Hikmet-i Kur'aniye ile hikmet-i fenniyenin farklarına şu gelecek hikâye-i temsiliye dûrbîniyle bak:

Bir zaman, hem dindar, hem gayet san'atkâr bir Hâkim-i Namdar istedi ki: Kur'an-ı Hakîm'i, maânîsindeki Kudsiyetine ve Kelimatındaki İ'caza şayeste bir yazı ile yazsın. O Mu'ciz-nüma Kamete, Hârika bir libas giydirilsin. İşte o Nakkaş Zât, Kur'anı pek acib bir tarzda yazdı. Bütün kıymettar cevherleri, yazısında istimal etti. Hakaikının tenevvüüne işaret için bazı mücessem Hurufatını elmas ve zümrüt ile.. ve bir kısmını lü'lü ve akik ile.. ve bir taifesini pırlanta ve mercanla.. ve bir nev'ini altın ve gümüş ile yazdı. Hem öyle bir tarzda süslendirip münakkaş etti ki, okumayı bilen ve bilmeyen herkes temaşasından hayran olup istihsan ederdi. Bahusus Ehl-i Hakikatın nazarına o surî güzellik, mânasındaki gayet parlak güzelliğin ve gayet şirin tezyinatın işaratı olduğundan, pek kıymettar bir antika olmuştur...

Sonra o Hâkim, şu musanna ve murassa Kur'anı, bir ecnebi feylesofa ve bir Müslüman Âlime gösterdi. Hem tecrübe, hem mükâfat için emretti ki: "Herbiriniz, bunun Hikmetine dair bir eser yazınız." Evvelâ o feylesof, sonra o Âlim, ona dair birer Kitab te'lif ettiler. Fakat feylesofun

Kitabı, yalnız Harflerin nakışlarından ve münasebetlerinden ve vaziyetlerinden ve cevherlerinin hâsiyetlerinden ve tarifatından bahseder. Mânasına hiç ilişmez. Çünki o ecnebî adam, arabî hattı okumayı hiç bilmez. Hattâ o müzeyyen Kur'anı, bilmiyor ki bir Kitabdır ve mânayı ifade eden yazıdır. Belki ona münakkaş bir antika nazarıyla bakıyor. Lâkin çendan arabî bilmiyor fakat çok iyi bir mühendistir.. güzel bir tasvircidir, mahir bir kimyagerdir, sarraf bir cevhercidir. İşte o adam, bu san'atlara göre eserini yazdı.

Amma Müslüman Âlim ise ona baktığı vakit anladı ki: O, Kitab-ı Mübin'dir, Kur'an-ı Hakîm'dir. İşte bu hakperest Zât, ne tezyinat-ı zahiriyesine ehemmiyet verdi ve ne de Hurufun nukuşuyla iştigal etti. Belki öyle bir şeyle meşgul oldu ki, milyon mertebe öteki adamın iştigal ettiği mes'elelerinden daha Âlî, daha Galî, daha Latif, daha Şerif, daha Nâfi', daha Câmi'... Çünki nukuşun perdesi altında olan Hakaik-i Kudsiyesinden ve Envâr-ı Esrarından bahsederek gayet güzel bir Tefsir-i Şerif yazdı. Sonra ikisi, eserlerini götürüp o Hâkim-i Zîşan'a takdim ettiler. O Hâkim, evvelâ feylesofun eserini aldı. Baktı gördü ki: O hodpesend ve tabiatperest adam çok çalışmış, fakat hiç hakikî Hikmetini yazmamış. Hiçbir mânasını anlamamış, belki karıştırmış. Ona karşı hürmetsizlik, belki edebsizlik etmiş. Çünki o Menba-ı Hakaik olan Kur'anı, mânasız nukuş zannederek, mâna cihetinde kıymetsizlik ile tahkir etmiş olduğundan, o Hâkim-i Hakîm dahi onun eserini başına vurdu, huzurundan çıkardı.

Sonra öteki hakperest, müdakkik Âlimin eserine baktı gördü ki: Gayet güzel ve nâfi' bir Tefsir ve gayet hakîmane, mürşidane bir Te'liftir. "Âferin, بَارَكَ اللّٰهُ " dedi. İşte Hikmet budur ve Âlim ve Hakîm, bunun sahibine derler. Öteki adam ise, haddinden tecavüz etmiş bir san'atkârdır. Sonra onun eserine bir mükâfat olarak; herbir Harfine mukabil, tükenmez Hazinesinden "On altın verilsin" irade etti.

Eğer temsili fehmettin ise bak, Hakikatın yüzünü de gör:

Amma o müzeyyen Kur'an ise, şu musanna Kâinattır. O Hâkim ise, Hakîm-i Ezelî'dir. Ve o iki adam ise, birisi yâni ecnebisi; ilm-i felsefe ve hükemasıdır. Diğeri, Kur'an ve Şakirdleridir. Evet Kur'an-ı Hakîm, şu Kur'an-ı Azîm-i Kâinatın en âlî bir Müfessiridir ve en belig bir Tercümanıdır. Evet o Furkan'dır ki; şu Kâinatın sahifelerinde ve zamanların yapraklarında Kalem-i Kudretle yazılan Âyât-ı Tekviniyeyi cin ve inse Ders verir. Hem herbiri birer Harf-i Manidar olan mevcûdata "mâna-yı harfî" nazarıyla, yâni onlara Sâni' hesabına bakar, "Ne kadar güzel yapılmış, ne kadar güzel bir surette Sâniinin Cemâline delalet ediyor" der. Ve bununla Kâinatın hakikî güzelliğini gösteriyor. Amma İlm – i Hikmet

dedikleri felsefe ise; huruf-u mevcûdatın tezyinatında ve münasebatında dalmış ve sersemleşmiş, Hakikatın yolunu şaşırmış... Şu Kitab-ı Kebirin Hurufatına "mâna-yı harfî" ile, yâni Allah hesabına bakmak lâzım gelirken; öyle etmeyip "mâna-yı ismî" ile, yâni mevcûdata mevcûdat hesabına bakar, öyle bahseder. "Ne güzel yapılmış"a bedel, "Ne güzeldir" der, çirkinleştirir. Bununla Kâinatı tahkir edip, kendisine müştekî eder. Evet dinsiz felsefe, Hakikatsiz bir safsatadır ve Kâinata bir tahkirdir...

İKİNCİ ESAS: Kur'an-ı Hakîm'in Hikmeti, hayat-ı şahsiyeye verdiği Terbiye-i Ahlâkıye ve hikmet-i felsefenin verdiği dersin müvazenesi:

Felsefenin hâlis bir tilmizi, bir firavundur. Fakat menfaati için en hasis şeye ibadet eden bir firavun-u zelildir. Her menfaatli şeyi kendine "Rab" tanır. Hem o dinsiz şakird, mütemerrid ve muanniddir. Fakat bir lezzet için nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerriddir. Şeytan gibi şahısların, bir menfaat-ı hasise için ayağını öpmekle zillet gösterir denî bir muanniddir... Hem o dinsiz şakird, cebbar bir mağrurdur. Fakat kalbinde nokta-i istinad bulmadığı için zâtında gayet acz ile âciz bir cebbar-ı hodfüruştur... Hem o şakird, menfaatperest hodendiştir ki; gaye-i himmeti, nefs ve batnın ve fercin hevesatını tatmin ve menfaat-ı şahsiyesini, bazı menfaat-ı kavmiye içinde arayan dessas bir hodgâmdır...

Amma Hikmet-i Kur'anın hâlis Tilmizi ise; bir Abd'dir. Fakat â’zam-ı mahlûkata da İbadete tenezzül etmez. Hem Cennet gibi â’zam-ı menfaat olan bir şeyi, Gaye-i İbadet kabul etmez bir Abd-i Azizdir. Hem hakikî Tilmizi mütevazidir; selim, halimdir. Fakat Fâtırının gayrına, Daire-i İzni haricinde ihtiyarıyla tezellüle tenezzül etmez. Hem fakir ve zaîftir, fakr ve za'fını bilir. Fakat onun Mâlik-i Kerim'i, ona iddihar ettiği Uhrevî Servet ile müstağnidir ve Seyyidinin nihayetsiz Kudretine istinad ettiği için kavîdir. Hem yalnız Livechillah, Rıza-i İlahî için, Fazilet için amel eder, çalışır... İşte iki Hikmetin verdiği Terbiye, iki tilmizin müvazenesiyle anlaşılır...

ÜÇÜNCÜ ESAS: Hikmet-i felsefe ile Hikmet-i Kur'aniyenin hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye verdiği Terbiyeler:

Amma hikmet-i felsefe ise, hayat-ı içtimaiyede nokta-i istinadı, "kuvvet" kabul eder. Hedefi, "menfaat" bilir. Düstur-u hayatı, "cidal" tanır. Cemaatlerin rabıtasını, "unsuriyet, menfî milliyeti" tutar. Semeratı

ise, "hevesat-ı nefsaniyeyi tatmin ve hacat-ı beşeriyeyi tezyid"dir. Halbuki kuvvetin şe'ni, tecavüzdür. Menfaatın şe'ni, her arzuya kâfi gelmediğinden üstünde boğuşmaktır. Düstur-u cidalin şe'ni, çarpışmaktır. Unsuriyetin şe'ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan, tecavüzdür... İşte bu Hikmettendir ki, beşerin Saadeti selb olmuştur.

Amma Hikmet-i Kur'aniye ise, nokta-i istinadı, kuvvete bedel "Hakk"ı kabul eder. Gayede menfaate bedel, "Fazilet ve Rıza-yı İlahî"yi kabul eder. Hayatta düstur-u cidal yerine, "Düstur-u Teâvün"ü esas tutar. Cemaatlerin rabıtalarında; unsuriyet, milliyet yerine "Rabıta-i Dinî ve Sınıfî ve Vatanî" kabul eder. Gayatı; hevesat-ı nefsaniyenin tecavüzatına sed çekip, Ruhu maaliyata teşvik ve Hissiyat-ı Ulviyesini tatmin eder ve İnsanı Kemâlât-ı İnsaniyeye sevk edip İnsan eder... Hakkın şe'ni, İttifaktır. Faziletin şe'ni, Tesanüdür. Düstur-u Teâvünün şe'ni, birbirinin imdadına yetişmektir. Dinin şe'ni, Uhuvvettir, İncizabdır. Nefsi gemlemekle bağlamak, Ruhu Kemâlâta kamçılamakla serbest bırakmanın şe'ni, Saadet-i Dareyndir.

DÖRDÜNCÜ ESAS: Kur'anın, bütün Kelimat-ı İlâhiyye içinde Cihet-i Ulviyetini ve bütün kelâmlar üstünde Cihet-i Tefevvukunu anlamak istersen şu iki temsile bak:

Birincisi: Bir Sultanın iki çeşit mükalemesi, iki tarzda hitabı vardır. Birisi; âdi bir raiyyet ile cüz'î bir iş için, hususî bir hacete dair, has bir telefonla konuşmaktır. Diğeri; Saltanat-ı Uzmâ ünvanıyla ve Hilafet-i Kübra namıyla ve Hâkimiyet-i Âmme haysiyetiyle Evamirini etrafa neşir ve teşhir maksadıyla bir elçisiyle veya büyük bir memuruyla konuşmaktır ve haşmetini izhar eden ulvî bir fermanla mükalemedir.

İkinci Temsil: Bir adam, elinde bir âyineyi güneşe karşı tutar. O âyine miktarınca bir ışık ve yedi rengi câmi' bir ziya alır. O nisbetle Güneşle münasebettar olur, sohbet eder ve o ışıklı âyineyi, karanlıklı hanesine veya dam altındaki bağına tevcih etse; güneşin kıymeti nisbetinde değil, belki o âyinenin kabiliyeti miktarınca istifade edebilir. Diğeri ise, hanesinden veya bağının damından geniş pencereler açar. Gökteki güneşe karşı yollar yapar. Hakikî güneşin daimî ziyasıyla sohbet eder, konuşur ve lisan-ı hal ile böyle minnetdarane bir sohbet eder. Der: "Ey yeryüzünü ışığıyla yaldızlayan ve bütün çiçeklerin yüzünü güldüren dünya güzeli ve gök nazdarı olan nazenin güneş! Onlar gibi benim haneciğimi ve bahçeciğimi ısındırdın, ışıklandırdın." Halbuki âyine sahibi

böyle diyemez. O kayıd altındaki güneşin aksi ise, âsârı mahduddur. O kayda göredir... İşte bu iki temsilin dûrbîniyle Kur'ana bak... Tâ ki İ'cazını göresin ve Kudsiyetini anlayasın...

Evet Kur'an der ki: "Eğer yerdeki ağaçlar kalem olup, denizler mürekkeb olsa, Cenab-ı Hakk'ın Kelimatını yazsalar, bitiremezler." Şimdi şu nihayetsiz Kelimat içinde en büyük makam, Kur'ana verilmesinin sebebi şudur ki: Kur'an, İsm-i Â’zamdan ve her İsmin Â’zamlık mertebesinden gelmiş. Hem bütün Âlemlerin Rabbi itibariyle Allah'ın Kelâmıdır. Hem bütün mevcûdatın İlahı Ünvanıyla Allah'ın Fermanıdır. Hem Semâvat ve Arz'ın Hâlıkı haysiyetiyle bir Hitabdır. Hem Rubûbiyet-i Mutlaka cihetinde bir Mükalemedir. Hem Saltanat-ı Âmme-i Sübhaniye hesabına bir Hutbe-i Ezeliyedir. Hem Rahmet-i Vasia-i Muhita noktasında, bir Defter-i İltifatat-ı Rahmaniyedir. Hem Uluhiyetin Azamet-i Haşmeti haysiyetiyle, başlarında bazan şifre bulunan bir Muhabere Mecmuasıdır. Hem İsm-i Â’zamın muhitinden nüzul ile Arş-ı Â’zamın bütün muhatına bakan, teftiş eden hikmetfeşan bir Kitab-ı Mukaddestir. İşte bu Sırdandır ki, Kelâmullah ünvanı kemal-i liyakatla Kur'ana verilmiş...

Amma sair Kelimat-ı İlâhiyye ise: Bir kısmı, has bir itibar ile ve cüz'î bir ünvan ve hususî bir İsmin cüz'î Tecellisi ile ve has bir Rubûbiyet ile ve mahsus bir Saltanat ile ve hususî bir Rahmet ile zahir olan Kelâmdır. Hususiyet ve külliyet cihetinde dereceleri muhteliftir. Ekser İlhamat bu kısımdandır. Fakat derecatı çok mütefavittir. Meselâ en cüz'îsi ve basiti, hayvanatın İlhamatıdır. Sonra, avam-ı nâsın İlhamatıdır. Sonra, Avam-ı Melaikenin İlhamatıdır. Sonra, Evliya İlhamatıdır. Sonra, Melaike-i İzam İlhamatıdır. İşte şu Sırdandır ki: Kalbin telefonuyla vasıtasız Münacat eden bir Veli der: حَدَّثَنِي قَلْبِي عَنْ رَبِّي Yâni: "Kalbim benim Rabbimden haber veriyor." Demiyor: "Rabb-ül Âlemîn'den haber veriyor." Hem der: "Kalbim, Rabbimin âyinesidir, Arşıdır." Demiyor: "Rabb-ül Âlemîn'in Arşıdır." Çünki kabiliyeti miktarınca ve yetmiş bine yakın hicabların nisbet-i ref'i derecesinde mazhar-ı hitab olabilir. İşte bir padişahın Saltanat-ı Uzmâsı haysiyetiyle çıkan Fermanı, âdi bir adamla cüz'î bir mükalemesinden ne kadar yüksek ve âlî ise; ve gökteki güneşin feyzinden istifade, âyinedeki aksinin Cilvesinden istifadeden ne derece çok ve faik ise; Kur'an-ı Azîmüşşan dahi, o nisbette bütün kelâmların ve hep Kitabların fevkindedir.

Kur'andan sonra ikinci derecede Kütüb-ü Mukaddese ve Suhuf-u Semavi-yenin dereceleri nisbetinde tefevvukları vardır. O Sırr-ı Tefevvuktan hisse-dardırlar. Eğer bütün cin ve İnsanın Kur'andan tereşşuh etmeyen bütün güzel sözleri toplansa; yine Kur'anın Mertebe-i Kudsiyesine yetişip tanzir edemez. Eğer Kur'anın İsm-i Â'zamdan ve her İsmin Â'zamlık merte-besinden geldiğini bir parça fehmetmek istersen: Âyet-ül Kürsî ve Âyet-i

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ

ve Âyet-i قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ ve Âyet-i

يُغْشِى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِاَمْرِهِ

ve Âyet-i يَآ اَرْضُ ابْلَعِى مَآءَكِ وَيَا سَمَآءُ اَقْلِعِى

ve Âyet-i تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ

ve Âyet-i مَا خَلْقُكُمْ وَلاَ بَعْثُكُمْ اِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ

ve Âyet-i اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ

ve Âyet-i يَوْمَ نَطْوِى السَّمَآءَ كَطَىِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ

ve Âyet-i وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْاَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰامَةِ

ve Âyet-i لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ لَرَاَيْتَهُ

gibi Âyetlerin küllî, umumî, ulvî ifadelerine bak...

Hem başlarında اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ veyahut سَبَّحَ ve يُسَبِّحُ bulunan Surelerin başlarına dikkat et. Tâ, bu Sırr-ı Azîmin şuaını göresin. Hem الٓمٓ lerin ve الٓرٰ ların

ve حٰمٓ lerin fatihalarına bak; Kur'anın, Cenab-ı Hakk'ın yanında ehemmiyetini bilesin.

Eğer şu "Dördüncü Esas"ın kıymettar Sırrını fehmettin ise; Enbiyaya gelen Vahyin ekseri Melek vasıtasıyla olduğunu ve İlhamın ekseri vasıtasız olduğunu anlarsın. Hem en büyük bir Veli, hiç bir Nebinin derecesine yetişmediğinin Sırrını anlarsın. Hem Kur'anın Azametini ve İzzet-i Kudsiyetini ve Ulviyet-i İ'cazının Sırrını anlarsın. Hem Mi'racın Sırr-ı Lüzumunu, yâni tâ Semâvata, tâ Sidret-ül Münteha'ya, tâ Kab-ı Kavseyn'e gidip, اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ olan Zât-ı Zülcelâl ile Münacat edip, Tarfet-ül Ayn'da yerine gelmek Sırrını anlarsın... Evet Şakk-ı Kamer, nasılki bir Mu'cize-i Risaletidir; Nübüvvetini cin ve inse gösterdi. Öyle de: Mi'rac dahi, bir Mu'cize-i Ubûdiyyetidir; Habibiyetini, Ervah ve Melaikeye gösterdi...

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ وَ عَلٰى اٰلِهِ كَمَا يَلِيقُ بِرَحْمَتِكَ وَبِحُرْمَتِهِ آمِينَ

* * *

Onüçüncü Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ مَا هُوَ شِفَٓاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ۞

وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِى لَهُ

Kur'an-ı Hakîm ile felsefe ulûmunun Mahsul-ü Hikmetlerini, Ders-i İbretlerini, Derece-i İlimlerini müvazene etmek istersen; şu gelecek Sözlere dikkat et!

İşte Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın bütün Kâinattaki âdiyat namıyla yâd-olunan, hârikulâde ve birer Mu'cize-i Kudret olan mevcûdat üstündeki âdet ve ülfet perdesini keskin Beyanatıyla yırtıp, o Hakaik-i Acibeyi Zîşuura açıp, nazar-ı ibretlerini celbedip, Ukûle tükenmez bir Hazine-i Ulûm açar.

Felsefe hikmeti ise, bütün hârikulâde olan Mu'cizat-ı Kudreti, âdet perdesi içinde saklayıp, cahilane ve lâkaydane üstünde geçer. Yalnız Hârikulâdelikten düşen ve İntizam-ı Hilkatten huruc eden ve kemal-i Fıtrattan sukut eden nadir ferdleri nazar-ı dikkate arzeder, onları birer ibretli hikmet diye Zîşuura takdim eder. Meselâ: En câmi' bir Mu'cize-i Kudret olan İnsanın Hilkatini âdi deyip lâkaydlıkla bakar. Fakat İnsanın Kemal-i Hilkatinden huruc etmiş, üç ayaklı yahut iki başlı bir İnsanı bir velvele-i istiğrabla nazar-ı ibrete teşhir eder. Meselâ: En latif ve umumî bir Mu'cize-i Rahmet olan bütün yavruların hazine-i gaybdan muntazam İaşelerini âdi görüp, küfran perdesini üstüne çeker. Fakat İntizamdan şüzuz etmiş, kabilesinden cüda olmuş, yalnız olarak gurbete

düşmüş, denizin altında olan bir böceğin bir yeşil yaprakla İaşesini görür, ondan Tecelli eden lütuf ve keremle hazır balıkçıları ağlatmak ister (Hâşiye). İşte Kur'an-ı Kerim'in İlim ve Hikmet ve Marifet-i İlâhiyye cihetiyle Servet ve Gınası; ve felsefenin ilim ve ibret ve Marifet-i Sâni' cihetindeki fakr ve iflasını gör, ibret al!

İşte bu Sırdandır ki: Kur'an-ı Hakîm, nihayetsiz parlak, yüksek Hakikatları câmi' olduğundan, şiirin hayalatından müstağnidir. Evet Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın İ'caz derecesindeki Kemal-i Nizam ve İntizamı ve Kitab-ı Kâinattaki İntizamat-ı San'atı, muntazam üslûblarıyla tefsir ettikleri halde; manzum olmadığının diğer bir sebebi de budur ki: Âyetlerinin herbir necmi, vezin kaydı altına girmeyip tâ ekser Âyetlere bir nevi merkez olsun ve kardeşi olsun ve mabeynlerinde mevcud münasebet-i maneviyeye rabıta olmak için, o daire-i muhita içindeki Âyetlere birer Hatt-ı Münasebet teşkil etsin. Güya serbest herbir Âyetin, ekser Âyetlere bakar birer gözü, müteveccih birer yüzü var. Kur'an içinde binler Kur'an bulunur ki, herbir meşreb sahibine birisini verir. Nasılki Yirmibeşinci Söz'de beyan edildiği gibi; Sure-i İhlas içinde otuzaltı Sure-i İhlas mikdarınca herbiri zil-ecniha olan altı Cümlenin terkibatından müteşekkil bir Hazine-i İlm-i Tevhid bulunur ve tazammun ediyor. Evet nasılki Semada olan İntizamsız yıldızların sureten adem-i intizamı cihetiyle herbir yıldız, kayıd altına girmeyip herbirisi ekser yıldızlara bir nevi merkez olarak daire-i muhitasındaki -birer birer- herbir yıldıza mevcûdat beynindeki nisbet-i hafiyeye işaret olarak birer hatt-ı münasebet uzatıyor. Güya herbir tek yıldız, Necm-i Âyet gibi umum yıldızlara bakar birer gözü, müteveccih birer yüzü vardır. İşte İntizamsızlık içinde Kemal-i İntizamı gör, ibret al! وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِى لَهُ nün bir Sırrını bil! Hem Âyet-i وَمَا يَنْبَغِى لَهُ

Sırrını da bununla anla ki: Şiirin şe'ni; küçük ve sönük hakikatları, büyük ve parlak hayallerle süslendirip beğendirmek ister. Halbuki Kur'anın Hakikatları; o kadar büyük, âlî, parlak ve revnakdardır ki, en büyük ve parlak hayal, o Hakikatlara nisbet edilse; gayet küçük ve sönük kalır. Meselâ:

يَوْمَ نَطْوِى السَّمَٓاءَ كَطَىِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۞ يُغْشِى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا

(Hâşiye): Amerika'da aynen bu vakıa olmuştur.

اِنْ كَانَتْ اِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَاهُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ

gibi hadsiz Hakikatları buna şahiddir. Kur'anın herbir Âyeti, birer Necm-i Sâkıb gibi, İ'caz ve Hidayet Nurunu neşr ile küfrün zulümatını nasıl dağıttığını görmek, zevketmek istersen; kendini o asr-ı cahiliyette ve o sahra-yı bedeviyette farzet ki, herşey zulmet-i cehil ve gaflet altında perde-i cümud ve tabiata sarılmış olduğu bir anda, birden Kur'anın Lisan-ı Ulviyesinden

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

gibi Âyetleri işit, bak. O ölmüş veya yatmış mevcûdat-ı âlem يُسَبِّحُ Sadâsıyla işitenlerin zihninde nasıl diriliyorlar, hüşyar oluyorlar, kıyam edip zikrediyorlar. Hem o karanlık gökyüzünde birer camid ateşpare olan yıldızlar ve yerdeki perişan mahlûkat, تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ Sayhasıyla işitenlerin nazarında; gökyüzü bir ağız, bütün yıldızlar birer Kelime-i Hikmet-Nüma, birer Nur-u Hakikat-Eda; ve arz bir kafa; berr ve bahr birer lisan; ve bütün hayvanat ve nebatat birer Kelime-i Tesbih-Feşan suretinde arz-ı dîdar eder. Yoksa bu zamandan tâ o zamâna bakmakla, mezkûr zevkin dekaikını göremezsin. Evet o zamandan beri Nurunu neşreden ve mürur-u zaman ile ulûm-u mütearife hükmüne geçen ve sair Neyyirat-ı İslâmiye ile parlayan ve Kur'anın güneşiyle gündüz rengini alan bir vaziyet ile yahut sathî ve basit bir perde-i ülfet ile baksan, elbette herbir Âyetin ne kadar tatlı bir Zemzeme-i İ'caz içinde ne çeşit zulümatı dağıttığını hakkıyla göremezsin ve bir çok Enva'-ı İ'cazı içinde bu Nev-i İ'cazını zevk edemezsin. Kur'an-ı Mu’ciz-ül Beyan'ın en yüksek bir Derece-i İ'cazına bakmak istersen, şu temsili dinle, bak. Şöyle ki:

Gayet yüksek ve garib ve gayetle yayılmış acib bir ağaç farzedelim ki; o ağaç bir Perde-i Gayb altında, bir tabaka-i mesturiyet içinde saklanmış. Malûmdur ki: Bir ağacın, İnsanın a'zaları gibi; onun dalları, meyveleri, yaprakları, çiçekleri gibi bütün uzuvları arasında bir münasebet, bir tenâsüb, bir müvazenet lâzımdır. Herbir cüz'ü, o ağacın mahiyetine göre bir şekil alır, bir suret verilir. İşte, hiç görünmeyen (ve halen görünmüyor) o ağaca dair biri çıksa, bir perde üstünde onun herbir a’zâsına

mukabil birer resim çekse, birer hudud çizse, dalından meyveye, meyveden yaprağa, bir tenâsüble bir suret tersim etse ve birbirinden nihayetsiz uzak mebde ve müntehasının ortasında uzuvlarının aynı şekil ve suretini gösterecek muvafık tersimatla doldursa; elbette şübhe kalmaz ki, o ressam o gaybî ağacı gayb-aşina nazarıyla görür, ihata eder, sonra tasvir eder.

Aynen onun gibi, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın dahi, hakikat-ı mümkinata dair (ki o Hakikat; dünyanın ibtidasından tut, tâ Âhiretin en nihayetine kadar uzanmış ve ferşten Arşa ve zerreden şemse kadar yayılmış olan Şecere-i Hilkatin Hakikatına dair) Beyanat-ı Furkaniyesi, o kadar tenâsübü muhafaza etmiş ve herbir uzva ve meyveye lâyık birer suret vermiştir ki; bütün Muhakkikler , nihayet - i tahkikinde, Kur'anın tasvirine مَا شَآءَ اللّٰهُ, بَارَكَ اللّٰهُ deyip, "Tılsım-ı Kâinatı ve Muammayı Hilkatı keşf ve fetheden yalnız Sensin ey Kur'an-ı Hakîm!" demişler.

وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى -temsilde kusur yok- Esma ve Sıfât-ı İlâhiyyeyi, Şuun ve Ef'al-i Rabbaniyeyi, bir Şecere-i Tûbâ-i Nur hükmünde temsil edelim ki; o Şecere-i Nuraniyenin Daire-i Azameti, Ezelden Ebede uzanıp gidiyor. Hudud-u Kibriyası, gayr-ı mütenahî feza-yı ıtlakta yayılıp ihata ediyor. Hudud-u İcraatı,

يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ ۞ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى ۞ هُوَالَّذٖى يُصَوِّرُكُمْ فِى الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ

hududundan tut tâ

وَ السَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمٖينِهٖ ۞ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فٖى سِتَّةِ اَيَّامٍ ۞ وَ سَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ

hududuna kadar uzanmış o Hakikat-ı Nuraniyeyi; bütün dal ve budaklarıyla, gayat ve meyveleriyle o kadar tenâsüble ve birbirine uygun, birbirine lâyık, birbirini kırmayacak, birbirinin hükmünü bozmayacak, birbirinden tevahhuş etmeyecek bir surette o Hakaik-i Esma ve Sıfâtı ve Şuun ve Ef'ali beyan etmiştir ki, bütün Ehl-i Keşf ve Hakikat ve Daire-i Melekûtta cevelan eden bütün Ashab-ı İrfan ve Hikmet, o Beyanat-ı Furkaniyeye karşı سُبْحَانَ اللّٰهُ deyip, "Ne kadar doğru, ne kadar mutabık, ne kadar güzel, ne kadar lâyık" diyerek tasdik ediyorlar.

Meselâ: Bütün Daire-i İmkân ve Daire-i Vücuba bakan, hem o iki şecere-i

azîmenin bir tek dalı hükmünde olan Îmanın Erkân-ı Sittesi ve o Erkânın bütün dal ve budakları, tâ en ince meyve ve çiçekler aralarında o kadar bir tenâsüb gözetilerek tasvir eder ve o derece bir müvazenet suretinde tarif eder ve o mertebe bir tenâsüb tarzında izhar eder ki, akl-ı beşer idrakinden âciz ve hüsnüne hayran kalır. Ve o Îman dalının bir budağı hükmünde olan İslâmiyet'in Erkân-ı Hamsesi aralarında ve o Erkânın tâ en ince teferruatı ve en küçük âdâbı ve en uzak gayatı ve en derin Hikemiyatı ve en cüz'î semeratına varıncaya kadar aralarında hüsn-ü tenâsüb ve kemal-i münasebet ve tam bir müvazenet muhafaza edildiğine delil: O Kur'an-ı Câmiin nusus ve vücuhundan ve işarat ve rumuzundan çıkan Şeriat-ı Kübra-yı İslâmiyenin Kemal-i İntizamı ve Müvazeneti ve hüsn-ü tenâsübü ve resaneti; cerhedilmez bir şahid-i âdil, şübhe getirmez bir Bürhan-ı Katı'dır. Demek oluyor ki; Beyanat-ı Kur'aniye, beşerin İlm-i Cüz'îsine, bahusus bir Ümminin İlmine müstenid olamaz. Belki bir İlm-i Muhite istinad ediyor ve cemi' eşyayı birden görebilir, Ezel Ebed ortasında bütün Hakaikı bir anda müşahede eder bir Zâtın Kelâmıdır.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى اَنْزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا bu Hakikata işaret eder.

اَللّٰهُمَّ يَا مُنْزِلَ الْقُرْاٰنِ بِحَقِّ الْقُرْاٰنِ وَ بِحَقِّ مَنْ اُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ نَوِّرْ قُلُوبَنَا وَ قُبُورَنَا بِنُورِالْاِيمَانِ وَ الْقُرْاٰنِ آمِينَ يَا مُسْتَعَانُ

* * *

Onüçüncü Sözün İkinci Makamı

بسم الله الرحمن الرحيم

[Cazibedar bir fitne içinde bulunan ve daha Aklını kaybetmeyen bazı gençlerle bir muhaveredir.]

Bir kısım gençler tarafından şimdiki aldatıcı ve cazibedar lehviyat ve hevesatın hücumları karşısında "Âhiretimizi ne suretle kurtaracağız" diye, Risale-i Nur'dan meded istediler. Ben de Risale-i Nur'un Şahs-ı Manevîsi namına onlara dedim ki: Kabir var, hiç kimse inkâr edemez. Herkes ister istemez oraya girecek. Ve oraya girmek için de üç tarzda üç yoldan başka yol yok...

Birinci yol: O kabir, Ehl-i Îman için bu dünyadan daha güzel bir Âlemin kapısıdır.

İkinci yol: Âhireti tasdik eden, fakat sefahet ve dalâlette gidenlere, bir haps-i ebedî ve bütün dostlarından bir tecrid içinde bir haps-i münferid, yalnız başına bir hapis kapısıdır. Öyle gördüğü ve itikad ettiği ve inandığı gibi hareket etmediği için öyle muamele görecek.

Üçüncü yol: Âhirete inanmayan ehl-i inkâr ve dalâlet için bir i'dam-ı ebedî kapısı... Yâni hem kendisini, hem bütün sevdiklerini i'dam edecek bir darağacıdır. Öyle bildiği için, cezası olarak aynını görecek. Bu iki şık bedihîdir, delil istemiyor, göz ile görünür.

Mâdem ecel gizlidir; her vakit ölüm, başını kesmek için gelebiliyor ve genç ihtiyar farkı yoktur. Elbette daima gözü önünde öyle büyük dehşetli bir mes'ele karşısında bîçare İnsan; o i'dam-ı ebedî, o dipsiz, nihayetsiz haps-i münferidden kurtulmak çaresini aramak ve kabir kapısını bir Âlem-i Bâkiye, bir Saadet-i Ebediyeye ve Âlem-i Nura açılan bir kapıya kendi hakkında çevirmek hâdisesi; o İnsanın dünya kadar büyük bir mes'elesidir.

Bu kat'î Hakikat, bu üç yol ile bulunduğunda ve bu üç yolun da mezkûr üç Hakikat ile olacağını ihbar eden yüzyirmidört bin Muhbir-i Sadık, ellerinde Nişane-i Tasdik olan Mu'cizeler bulunan Enbiyalar ve o Enbiyaların haber verdikleri aynı haberleri, Keşf ve Zevk ve Şuhud ile tasdik eden ve imza basan yüzyirmidört milyon Evliyanın aynı Hakikate şehadetleri ve hadd ü hesaba gelmeyen Muhakkiklerin, kat'î delilleriyle -o Enbiya ve Evliyanın verdikleri aynı haberleri- aklen İlmelyakîn derecesinde (*) isbat ettikleri ve yüzde doksandokuz ihtimal-i kat'î ile "i'dam ve zindan-ı ebedîden kurtulmak ve o yolu Saadet-i Ebediyeye çevirmek, yalnız Îman ve İtaat iledir..." diye ittifaken haber veriyorlar.

Acaba yüzde bir ihtimal-i helâket bulunan bir tehlike yolunda gitmemek için, bir tek muhbirin sözü nazara alınsa ve onun sözünü dinlemeyip o yolda giden adamın, endişe-i helâketten gelen elem-i manevî, onun yemek iştihasını kaçırdığı halde.. böyle yüzbinler Sadık ve Musaddak Muhbirlerin yüzde yüz ihtimal ile, dalâlet ve sefahet göz önündeki kabir darağacına ve ebedî haps-i münferidine kat'î sebeb olduğunu ve Îman, Ubûdiyyet yüzde yüz ihtimal ile o darağacını kaldırıp, o haps-i münferidi kapatıp, şu göz önündeki kabri, bir Hazine-i Ebediyeye, bir Saray-ı Saadete açılan bir kapıya çeviriyor diye ihbar eden ve emarelerini ve âsârlarını gösterdikleri halde, bu acib ve garib ve dehşetli ve azametli mes'ele karşısında bulunan bîçare İnsan ve bahusus Müslüman eğer Îman ve Ubûdiyyeti olmazsa, bütün dünya saltanatı ve lezzeti bir tek İnsana verilse; acaba o göz önündeki, her vakit oraya çağrılmasına nöbetini bekleyen bir İnsana verdiği o endişeden gelen elîm elemi kaldırabilir mi? Sizden soruyorum.

Mâdem ihtiyarlık, hastalık, musibet ve her tarafta vefiyatlar o dehşetli elemi deşiyorlar ve ihtar ediyorlar. Elbette o ehl-i dalâlet ve sefahet yüzbin lezzeti ve zevki alsa da, yine o manevî bir Cehennem kalbinde yaşar ve yakar. Fakat pek kalın gaflet sersemliği muvakkaten hissettirmez.

Mâdem Ehl-i Îman ve Taat, göz önünde gördüğü kabri bir Hazine-i Ebediyeye, bir Saadet-i Lâyezalîye kendisi hakkında bir kapı olduğunu ve o ezelî mukadderat piyangosundan milyarlar altun ve elmasları kazandıracak bir bilet dahi Îman vesikasıyla ona çıkmış. Her vakit "Gel biletini al!" diye beklemesinden derin, esaslı, hakikî lezzet ve zevk-i manevî öyle bir lezzettir ki; eğer tecessüm etse ve o çekirdek bir ağaç olsa,

----

(*): Onlardan birisi Risale-i Nur'dur. Meydandadır.

o adama hususî bir Cennet hükmüne geçtiği halde; o zevk ve Lezzet-i Azîmeyi terkedip, gençlik saikasıyla, o hadsiz elemler ile âlûde zehirli bir bala benzeyen sefihane ve heveskârane muvakkat bir lezzet-i gayr-ı meşruayı ihtiyar eden, hayvandan yüz derece aşağı düşer. Ecnebi dinsizleri gibi de olamaz. Çünki onlar, Peygamberi inkâr etseler, diğerlerini tanıyabilirler. Peygamberleri bilmeseler de Allah'ı tanıyabilirler. Allah'ı bilmeseler de Kemâlâta medar olacak bazı güzel hasletler bulunabilir. Fakat bir Müslüman; hem Enbiyayı, hem Rabbini, hem bütün Kemâlâtı Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm vasıtasıyla biliyor. Onun Terbiyesini bırakan ve zincirinden çıkan daha hiçbir Peygamberi (A.S.) tanımaz ve Allah'ı da tanımaz. Ve Ruhunda Kemâlâtı muhafaza edecek hiçbir Esasatı bilemez. Çünki Peygamberlerin en âhiri ve en büyükleri ve Dini ve Daveti umum nev'-i beşere baktığı için ve Mu'cizatça ve Dince umuma faik ve bütün nev'-i beşere bütün Hakaikte Üstadlık edip, ondört asırda parlak bir surette isbat eden ve nev'-i beşerin Medar-ı İftiharı bir Zâtın Terbiye-i Esasiyelerini ve Usûl-ü Dinini terkeden, elbette hiçbir cihette bir Nur, bir Kemal bulamaz. Sukut-u mutlaka mahkûmdur.

İşte ey hayat-ı dünyeviyenin zevkine mübtela ve endişe-i istikbal ile istikbalini ve hayatını temin için çabalayan bîçareler! Dünyanın lezzetini, zevkini, saadetini, rahatını isterseniz; Meşru Dairedeki keyfe iktifa ediniz. O, keyfinize kâfidir. Haricinde ve gayr-ı meşru dairedeki bir lezzetin içinde bin elem olduğunu sâbık beyanatta elbette anladınız. Eğer mazi, yâni geçmiş zamanın hâdisatını, sinema ile halihazırda gösterdikleri gibi; istikbaldeki ahval dahi, meselâ elli sene sonraki halleri bir sinema ile gösterilse idi, ehl-i sefahet şimdiki güldüklerine yüzbinlerce nefrin ve nefret edip ağlayacaktılar. Dünya ve Âhirette ebedî ve daimî süruru isteyen, Îman Dairesindeki Terbiye-i Muhammediyeyi (A.S.M.) kendine Rehber etmek gerektir.

* * *

BİRKAÇ BÎÇARE GENÇLERE VERİLEN BİR TENBİH, BİR DERS, BİR İHTARDIR

Bir gün yanıma parlak birkaç genç geldiler. Hayat ve gençlik ve hevesat cihetinden gelen tehlikelerden sakınmak için tesirli bir ihtar almak isteyen bu gençlere... ben de eskiden Risale-i Nur'dan meded isteyen gençlere dediğim gibi dedim ki: Sizdeki gençlik kat'iyyen gidecek. Eğer siz Daire-i Meşruada kalmazsanız, o gençlik zayi' olup başınıza hem dünyada, hem kabirde, hem Âhirette kendi lezzetinden çok ziyade belalar ve elemler getirecek. Eğer Terbiye-i İslâmiye ile o gençlik nimetine karşı bir şükür olarak İffet ve Namusluluk ve taatte sarfetseniz, o gençlik manen bâki kalacak ve ebedî bir gençlik kazanmasına sebeb olacak.

Hayat ise, eğer Îman olmazsa veyahut isyan ile o Îman tesir etmezse; hayat, zahirî ve kısacık bir zevk ve lezzetle beraber, binler derece o zevk ve lezzetten ziyade elemler, hüzünler, kederler verir. Çünki İnsanda Akıl ve Fikir olduğu için, hayvanın aksine olarak hazır zamanla beraber geçmiş ve gelecek zamanlarla da fıtraten alâkadardır. O zamanlardan dahi hem elem, hem lezzet alabilir. Hayvan ise, fikri olmadığı için, hazır lezzetini, geçmişten gelen hüzünler ve gelecekten gelen korkular, endişeler bozmuyor. İnsan ise, eğer dalâlet ve gaflete düşmüş ise, hazır lezzetine geçmişten gelen hüzünler ve gelecekten gelen endişeler o cüz'î lezzeti cidden acılaştırıyor, bozuyor. Husûsan gayr-ı meşru ise, bütün bütün zehirli bir bal hükmündedir. Demek hayvandan yüz derece, lezzet-i hayat noktasında aşağı düşer. Belki ehl-i dalâletin ve gafletin hayatı, belki Vücudu, belki Kâinatı; bulunduğu gündür. Bütün geçmiş zaman ve Kâinatlar, onun dalâleti noktasında madumdur, ölmüştür. Akıl alâkadarlığı ile ona zulmetler, karanlıklar veriyor. Gelecek zamanlar ise, itikadsızlığı cihetiyle yine madumdur. Ve ademle hasıl olan ebedî firaklar, mütemadiyen onun fikir yoluyla hayatına zulmetler veriyorlar. Eğer Îman Hayata Hayat olsa; o vakit hem geçmiş, hem gelecek zamanlar Îmanın Nuruyla ışıklanır ve Vücud bulur. Zaman-ı hazır gibi Ruh ve Kalbine Îman noktasında ulvî ve manevî Ezvakı v Envar-ı

Vücudiyyeyi veriyor. Bu Hakikatın, İhtiyar Risalesi'nde Yedinci Rica'da izahı var. Ona bakmalısınız.

İşte Hayat böyledir. Hayatın lezzetini ve zevkini isterseniz, Hayatınızı Îman ile Hayatlandırınız ve Feraizle zînetlendiriniz ve günahlardan çekinmekle muhafaza ediniz. Her gün ve her yerde ve her vakit vefiyatların gösterdikleri dehşetli Hakikat-ı Mevt ise, size -başka gençlere söylediğim gibi- bir temsil ile beyan ediyorum:

Meselâ, burada gözünüz önünde bir darağacı dikilmiş. Onun yanında bir piyango (fakat pek büyük bir ikramiye biletleri veren) dairesi var. Biz buradaki on kişi alâküllihal, ister istemez, hiç başka çare yok, oraya davet edileceğiz, bizi çağıracaklar. Ve çağırma zamanı gizli olmasından her dakika, ya "Gel i'dam biletini al, darağacına çık!" veyahut "Gel, milyonlar altın kazandıran bir ikramiye bileti sana çıkmış gel, al!.." demelerini beklerken, birden kapıya iki adam geldi. Biri yarı çıplak güzel ve aldatıcı bir kadın, elinde zahiren gayet tatlı, fakat zehirli bir helva getirip yedirmek istiyor. Diğer biri de; aldatmaz ve aldanmaz ciddî bir adam, o kadının arkasından girdi. Dedi ki: "Size bir Tılsım, bir Ders getirdim. Bunu okusanız, o helvayı yemezseniz, o darağacından kurtulursunuz. Bu Tılsım ile o emsalsiz ikramiye biletini alırsınız. İşte bu darağacında zâten gözünüzle görüyorsunuz ki, bal yiyenler oraya giriyorlar ve oraya girinceye kadar o helvanın zehirinden dehşetli karın sancısı çekiyorlar ve o büyük ikramiye biletini alanlar çendan görünmüyorlar ve zahiren onlar da o darağacına çıktıkları görünüyor. Fakat onlar asılmadıklarını, belki oradan kolayca ikramiye dairesine girmek için basamak yaptıklarını milyonlar şahidler var, haber veriyorlar. İşte pencerelerden bakınız. En büyük memurlar ve bu işle alâkadar büyük Zâtlar yüksek sesle ilân ediyorlar ve haber veriyorlar ki; o darağacına gidenleri Aynelyakîn gözünüz ile gördüğünüz gibi, bu ikramiye biletini tılsımcılar aldıklarını hiç şek ve şübhesiz gündüz gibi kat'î biliniz." dedi.

İşte bu temsil gibi zehirli bir bal hükmünde olan gayr-ı meşru dairedeki gençliğin sefahetkârane zevkleri, Hazine-i Ebediyenin ve Saadet-i Sermediyenin bileti ve vesikası olan Îmanı kaybettiği için, darağacı hükmünde olan ölüm ve ebedî zulümat kapısı olan kabrin musibetine, aynen zahiren göründüğü gibi düşer ve ecel gizli olduğu için genç, ihtiyar farketmeyerek her vakit ecel cellâdı, başını kesmek için gelebilir. Eğer o zehirli bal hükmünde olan hevesat-ı gayr-ı meşruayı terkedip, Tılsım-ı Kur'anî olan Îman ve Feraizi elde etmekle ve fevkalâde mukadderat - ı beşer piyangosundan çıkan Saadet - i Ebediye Hazinesi biletini alacağına,

yüzyirmidört bin Enbiya Aleyhimüsselâm ile beraber hadd ü hesaba gelmeyen Ehl-i Velayet ve Ehl-i Hakikat müttefikan haber veriyorlar.. ve âsârını gösteriyorlar.

Elhasıl, gençlik gidecek. Sefahette gitmiş ise, hem dünyada, hem Âhirette, binler bela ve elemler netice verdiğini ve öyle gençler ekseriyetle sû'-i istimal ile, israfat ile gelen evhamlı hastalıkla hastahanelere ve taşkınlıklarıyla hapishanelere veya sefalethanelere ve manevî elemlerden gelen sıkıntılarla meyhanelere düşeceklerini anlamak isterseniz; hastahanelerden ve hapishanelerden ve kabristanlardan sorunuz. Elbette hastahanelerin ekseriyetle lisan-ı halinden, gençlik saikasıyla israfat ve sû'-i istimalden gelen hastalıktan eninler, eyvahlar işittiğiniz gibi; hapishanelerden dahi, ekseriyetle gençliğin taşkınlık saikasıyla gayr-ı meşru dairedeki harekatın tokatlarını yiyen bedbaht gençlerin teessüflerini işiteceksiniz. Ve kabristanda ve mütemadiyen oraya girenler için kapıları açılıp kapanan o Âlem-i Berzahta -Ehl-i Keşfelkuburun müşahedatıyla ve bütün Ehl-i Hakikatın tasdikıyla ve şehadetiyle- ekser azablar, gençlik sû'-i istimalâtının neticesi olduğunu bileceksiniz. Hem Nev'-i İnsanın ekseriyetini teşkil eden ihtiyarlardan ve hastalardan sorunuz. Elbette ekseriyet-i mutlaka ile esefler, hasretler ile "Eyvah gençliğimizi bâdiheva, belki zararlı zayi' ettik. Sakın bizim gibi yapmayınız." diyecekler. Çünki beş-on senelik gençliğin gayr-ı meşru zevki için, dünyada çok seneler gam ve keder ve Berzahta azab ve zarar ve Âhirette Cehennem ve sakar belasını çeken adam, en acınacak bir halde olduğu halde اَلرَّاضِى بِالضَّرَرِ لاَ يُنْظَرُ لَهُ Sırrıyla hiç acınmaya müstehak olamaz. Çünki zarara rızasıyla girene Merhamet edilmez ve lâyık değildir. Cenab-ı Hak bizi ve sizi, bu zamanın cazibedar fitnesinden kurtarsın ve muhafaza eylesin, آمِين...

* * *

RİSALE-İ NUR MİZANLARINDAN ONÜÇÜNCÜ SÖZ'ÜN İKİNCİ MAKAMININ HÂŞİYESİDİR

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ

Risale-i Nur'daki Hakikî Teselliye mahpuslar çok muhtaçtırlar. Husûsan gençlik darbesini yiyip, taze ve şirin ömrünü hapiste geçirenlerin, Nurlara ekmek kadar ihtiyaçları var. Evet gençlik damarı, Akıldan ziyade hissiyatı dinler... His ve heves ise kördür, akibeti görmez. Bir dirhem hazır lezzeti, ileride bir batman lezzete tercih eder. Bir dakika intikam lezzeti ile katleder, seksen bin saat hapis elemlerini çeker. Ve bir saat sefahet keyfiyle bir namus mes'elesinde; binler gün hem hapsin, hem düşmanın endişesinden sıkıntılarla ömrünün Saadeti mahvolur. Bunlara kıyasen bîçare gençlerin çok vartaları var ki: En tatlı hayatını, en acı ve acınacak bir hayata çeviriyorlar ve bilhassa şimalde koca bir devlet, gençlik hevesatını elde ederek, bu asrı fırtınalarıyla sarsıyor. Çünki akibeti görmeyen kör hissiyatla hareket eden gençlere, Ehl-i Namusun güzel kızlarını ve karılarını ibahe eder. Belki hamamlarında erkek kadın beraber çıplak olarak girmelerine izin vermeleri cihetinde bu fuhşiyatı teşvik eder. Hem serseri ve fakir olanlara, zenginlerin mallarını Helâl eder ki; bütün beşer bu musibete karşı titriyor.

İşte bu asırda İslâm ve Türk gençleri kahramânane davranıp iki cihetten hücum eden bu tehlikeye karşı, Risale-i Nur'un Meyve ve Gençlik Rehberi gibi keskin kılınçlarıyla mukabele etmeleri elzemdir. Yoksa o bîçare genç, hem dünya istikbalini, hem mes'ud hayatını, hem Âhiretteki Saadetini ve Hayat-ı Bâkiyesini azablara, elemlere çevirip mahveder ve sû'-i istimal ve sefahetle hastahanelere ve hissiyatın taşkınlıklarıyla hapishanelere düşer. Eyvahlar, esefler ile ihtiyarlığında çok ağlayacak. Eğer Terbiye-i Kur'aniye ve Nur'un Hakikatlarıyla kendini muhafaza eylese, tam bir kahraman genç ve mükemmel bir İnsan ve mes'ud bir Müslüman ve sair Zîhayatlara, hayvanlara bir nevi Sultan olur.

Evet bir genç, hapiste yirmidört saat her günkü ömründen tek bir saatini beş Farz Namazına sarfetse ve ekser günahlardan hapis mani olduğu gibi o musibete sebebiyet veren hatadan dahi Tövbe edip sair zararlı, elemli günahlardan çekilse; hem hayatına, hem istikbaline, hem vatanına, hem milletine, hem akrabasına büyük bir faydası olması gibi o on-onbeş senelik fâni gençlikle ebedî parlak bir gençliği kazanacağını, başta Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, bütün Kütüb ve Suhuf-u Semaviye kat'î haber verip müjde ediyorlar.

Evet o şirin, güzel gençlik nimetine İstikametle, Taatle şükretse; hem ziyadeleşir, hem bâkileşir, hem lezzetlenir. Yoksa hem belalı olur, hem elemli, gamlı, kâbuslu olur, gider. Hem akrabasına, hem vatanına, hem milletine muzır bir serseri hükmüne geçirmeğe sebebiyet verir.

Eğer mahpus, zulmen mahkûm olmuş ise, Farz Namazını kılmak şartıyla, herbir saati, bir gün İbadet olduğu gibi, o hapis onun hakkında bir çilehane-i uzlet olup eski zamanda mağaralara girerek İbadet eden Münzevi Sâlihlerden sayılabilirler.

Eğer fakir ve ihtiyar ve hasta ve Îman Hakikatlarına müştak ise; Farzını yapmak ve tövbe etmek şartıyla herbir saatleri yirmişer saat İbadet olup hapis ona bir İstirahathane ve Merhametkârane ona bakan dostlar için bir Muhabbethane, bir Terbiyehane, bir Dershane hükmüne geçer. O hapiste durmakla hariçteki müşevveş, her taraftaki günahların hücumuna maruz serbestiyetten daha ziyade hoşlanabilir. Hapisten tam bir Terbiye alır. Çıktığı zaman bir katil, bir müntakim olarak değil, belki tövbekâr, tecrübeli, terbiyeli, millete menfaatli bir adam çıkar. Hattâ Denizli hapsindeki Zâtların az zamanda Nurlardan fevkalâde hüsn-ü ahlâk dersini alanlarını gören bazı alâkadar Zâtlar demişler ki: "Terbiye için onbeş sene hapse atmaktan ise, onbeş hafta Risale-i Nur Dersini alsalar, daha ziyade onları ıslah eder."

Mâdem ölüm ölmüyor ve ecel gizlidir, her vakit gelebilir ve mâdem kabir kapanmıyor, kafile kafile arkasında gelenler oraya girip kayboluyorlar ve mâdem ölüm, Ehl-i Îman hakkında i'dam-ı ebedîden terhis tezkeresine çevrildiği, Hakikat-ı Kur'aniye ile gösterilmiş ve ehl-i dalâlet ve sefahet hakkında göz ile göründüğü gibi bir i'dam-ı ebedîdir; bütün mahbubatından ve mevcûdattan bir firak-ı lâyezalîdir. Elbette ve elbette hiç şübhe kalmaz ki, en bahtiyar odur ki; sabır içinde şükretmek ve Hapis müddetinden tam istifade ederek Nurların Dersini alarak İstikamet dairesinde, Îmanına ve Kur'ana Hizmete çalışmaktır.

Ey zevk ve lezzete mübtela İnsan! Ben yetmişbeş yaşımda binler tecrübelerle ve hüccetlerle ve hâdiselerle Aynelyakîn bildim ki: Hakikî zevk ve elemsiz lezzet ve kedersiz sevinç ve hayattaki Saadet yalnız Îmandadır ve Îman Hakikatleri Dairesinde bulunur. Yoksa dünyevî bir lezzette çok elemler var. Bir üzüm tanesini yedirir, on tokat vurur gibi hayatın lezzetini kaçırır.

Ey hapis musibetine düşen bîçareler!. Mâdem dünyanız ağlıyor ve hayatınız acılaştı; çalışınız, Âhiretiniz dahi ağlamasın ve Hayat-ı Bâkiyeniz gülsün, tatlılaşsın, hapisten istifade ediniz. Nasıl bazan ağır şerait altında düşman karşısında bir saat nöbet, bir sene İbadet hükmüne geçebilir. Öyle de, sizin bu ağır şerait altında herbir saat İbadet zahmeti; çok saatler olup, o zahmetleri Rahmetlere çevirir.

* * *

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ ۞ اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللهِ وَ بَرَكَاتُهُ

Aziz Sıddık Kardeşlerim,

Hapis musibetine düşenlere ve onlara merhametkârane, sadakatle, hariçten gelen erzaklarına nezaret ve yardım edenlere kuvvetli bir Teselliyi "Üç Nokta"da beyan edeceğim.

Birinci Nokta: Hapiste geçen ömür günleri, herbir gün on gün kadar bir İbadet kazandırabilir ve fâni saatleri, meyveleri cihetiyle manen bâki saatlere çevirebilir ve beş-on sene ceza ile, milyonlar sene haps-i ebedîden kurtulmağa vesile olabilir. İşte Ehl-i Îman için bu pek büyük ve çok kıymetdar kazanç şartı, Farz Namazını kılmak ve hapse sebebiyet veren günahlardan tövbe etmek ve sabır içinde şükretmektir. Zâten hapis çok günahlara manidir, meydan vermiyor.

İkinci Nokta: Zevâl-i lezzet elem olduğu gibi, zevâl-i elem dahi lezzettir. Evet herkes geçmiş lezzetli, safalı günlerini düşünse; teessüf ve tahassür elem-i manevîsini hissedip "Eyvah" der ve geçmiş musibetli, elemli günlerini tahattur etse; zevâlinden bir manevî lezzet hisseder ki: " اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ şükür, o bela Sevabını bıraktı gitti" der. Ferah ile teneffüs eder. Demek bir saat muvakkat elem, Ruhta bir manevî lezzet bırakır ve lezzetli saat, bilakis elem bırakır. Mâdem Hakikat budur ve

mâdem geçmiş musibet saatleri, elemleri ile beraber madum ve yok olmuş ve gelecek bela günleri, şimdi madum ve yoktur ve yoktan elem yok ve madumdan elem gelmez. Meselâ, birkaç gün sonra aç ve susuz olmak ihtimalinden, bugün o niyetle mütemadiyen ekmek yese ve su içse, ne derece divaneliktir. Aynen öyle de, geçmiş ve gelecek elemli saatleri -ki hiç ve madum ve yok olmuşlar- şimdi düşünüp sabırsızlık göstermek ve kusurlu nefsini bırakıp, Allah'tan şekva etmek gibi "Of, of" etmek divaneliktir. Eğer sağa-sola yâni geçmiş ve geleceklere Sabır Kuvvetini dağıtmazsa ve hazır saate ve güne karşı tutsa, tam kâfi gelir. Sıkıntı ondan bire iner. Hattâ şekva olmasın, ben bu üçüncü Medrese-i Yusufiyede, birkaç gün zarfında, hiç ömrümde görmediğim maddî ve manevî sıkıntılı, hastalıklı musibetimde, husûsan Nur'un Hizmetinden mahrumiyetimden gelen me'yusiyet ve kalbî ve ruhî sıkıntılar beni ezdiği sırada, İnayet-i İlâhiyye bu mezkûr Hakikatı gösterdi. Ben de sıkıntılı hastalığımdan ve hapsimden razı oldum. Çünki benim gibi kabir kapısında bir bîçareye, gafletle geçebilir bir saatini, on aded İbadet saatleri yapmak büyük kârdır diye şükreyledim.

Üçüncü Nokta: Mahpuslara Şefkatkârane Hizmetle yardım etmek ve muhtaç oldukları Rızıklarını ellerine vermek ve manevî yaralarına tesellilerle merhem sürmekte az bir amel ile büyük bir kazanç var ve dışarıdan gelen yemeklerini onlara vermek, aynı o yemek kadar o gardiyan ve gardiyan ile beraber dâhilde ve hariçte çalışanların -bir Sadaka hükmünde- Defter-i Hasenatına yazılır. Husûsan musibetzede, ihtiyar veya hasta veya fakir veya garib olsa, o Sadaka-i Maneviyenin Sevabı çok ziyadeleşir.

İşte bu kıymetli kazancın şartı, Farz Namazını kılmaktır. Tâ ki o Hizmeti, Lillah için olsun. Hem bir şartı da, Sadakat ve Şefkat ve sevinç ile, minnet etmemek tarzda yardımlarına koşmaktır.

* * *

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ ۞ وَاِنْ مِنْ شَئْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللهِ وَ بَرَكَاتُهُ اَبَدًا دَائِمًا

Ey Hapis Arkadaşlarım Ve Din Kardeşlerim!

Size hem dünya azabından, hem Âhiret azabından kurtaracak bir Hakikati beyan etmek, Kalbime ihtar edildi. O da şudur:

Meselâ: Birisi birinin kardeşini veya bir akrabasını öldürmüş. Bir dakika intikam lezzetiyle bir katl, milyonlar dakika hem kalbî sıkıntı, hem hapis azabını çektirir ve maktulün akrabası dahi intikam endişesiyle ve karşısında düşmanını düşünmesiyle, hayatının lezzetini ve ömrünün zevkini kaçırır. Hem korku, hem hiddet azabını çekiyor. Bunun tek bir çaresi var. O da Kur'anın emrettiği ve Hak ve Hakikat ve Maslahat ve İnsaniyet ve İslâmiyet iktiza ve teşvik ettikleri olan barışmak ve musalaha etmektir.

Evet, Hakikat ve Maslahat Sulhtur. Çünki ecel birdir, değişmez. O maktul, herhalde ecel geldiğinden daha ziyade kalmayacaktı. O katil ise, o Kaza-i İlâhiyyeye vasıta olmuş. Eğer barışmak olmazsa, iki taraf da daima korku ve intikam azabını çekerler. Onun içindir ki; "Üç günden fazla bir Mü’min diğer bir Mü’mine küsmemek" İslâmiyet emrediyor. Eğer o katl, bir adavetten ve bir kinli garazdan gelmemişse ve bir münafık o fitneye vesile olmuş ise; çabuk barışmak elzemdir. Yoksa o cüz'î musibet büyük olur, devam eder. Eğer barışsalar ve öldüren tövbe etse ve maktule her vakit Dua etse, o halde her iki taraf çok kazanırlar ve Kardeş gibi olurlar. Bir gitmiş Kardeşe bedel, birkaç dindar Kardeşleri kazanır. Kaza ve Kader-i İlahîye teslim olup düşmanını afveder ve bilhassa mâdem Risale-i Nur Dersini dinlemişler, elbette mabeynlerinde bulunan bütün küsmekleri

bırakmağa hem maslahat ve istirahat-ı şahsiye ve umumiye, hem Nur Dairesindeki Uhuvvet iktiza ediyor.

Nasılki Denizli hapsinde birbirine düşman bütün mahpuslar, Nurlar Dersiyle birbirlerine Kardeş oldular ve bizim beraetimize bir sebeb olup, hattâ dinsizlere, serserilere de o mahpuslar hakkında مَا شَآءَ اللّٰهُ , بَارَكَ اللّٰهُ dedirttiler ve o mahpuslar tam teneffüs ettiler. Ben burada gördüm ki: Birtek adamın yüzünden yüz adam sıkıntı çekip beraber teneffüse çıkmıyorlar. Onlara zulüm olur. Mert ve vicdanlı bir Mü'min, küçük ve cüz'î bir hata veya menfaatle yüzer zararı Ehl-i Îmâna vermez. Eğer hata etse verse, çabuk Tövbe etmek lâzımdır.

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَاِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Aziz Yeni Kardeşlerim Ve Eski Mahpuslar!

Benim kat'î kanaatım gelmiş ki; buraya girmemizin İnayet-i İlâhiyye cihetinde bir ehemmiyetli sebebi sizsiniz. Yâni, Nurlar Teselliliriyle ve Îmanın Hakikatlarıyla sizi bu hapis musibetinin sıkıntılarından ve dünyevî çok zararlarından ve boşuboşuna gam ve hüzün ile giden hayatınızı faydasızlıktan, bâdiheva zayi' olmasından ve dünyanızın ağlaması gibi Âhiretinizi ağlamaktan kurtarıp tam bir teselli size vermektir. Mâdem Hakikat budur. Elbette siz dahi, Denizli mahpusları ve Nur Talebeleri gibi birbirinize Kardeş olmanız lâzımdır. Görüyorsunuz ki: Bir bıçak içinize girmemek ve birbirinize tecavüz etmemek için dışarıdan gelen bütün eşyanız ve yemek ve ekmeğinizi ve çorbanızı karıştırıyorlar. Size sadakatla Hizmet eden gardiyanlar çok zahmet çekiyorlar. Hem siz, beraber teneffüse çıkmıyorsunuz. Güya canavar ve vahşi gibi birbirinize saldıracaksınız. İşte şimdi sizin gibi fıtrî Kahramanlık damarını taşıyan yeni arkadaşlar, bu zamanda manevî büyük bir Kahramanlık ile heyete deyiniz ki: "Değil elimize bıçak, belki mavzer ve rovelver de verilse, hem emir de verilse, biz bu bîçare ve bizim gibi musibetzede arkadaşlarımıza dokunmayacağız. Eskiden yüz düşmanlık ve adavetimiz dahi olsa da, onları Helâl edip hatırlarını kırmamağa çalışacağımıza, Kur'anın ve Îmanın ve Uhuvvet-i İslâmiyenin ve maslahatımızın Emriyle ve İrşadıyla karar verdik." diyerek, bu hapsi bir mübarek Dershaneye çeviriniz.

* * *

LEYLE-İ KADİR'DE İHTAR EDİLEN BİR MES'ELE-İ MÜHİMME

Onüçüncü Söz'ün İkinci Makamının Zeyli

Leyle-i Kadir'de kalbe gelen pek geniş ve uzun bir Hakikate, pek kısaca bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Nev'-i beşer bu son harb-i umumînin eşedd-i zulüm ve eşedd-i istibdadı ile ve merhametsiz tahribatı ile ve birtek düşmanın yüzünden yüzer masumu perişan etmesiyle ve mağlubların dehşetli me'yusiyetleriyle ve galiblerin dehşetli telaş ve hâkimiyetlerini muhafaza ve büyük tahribatlarını tamir edememelerinden gelen dehşetli vicdan azablarıyla ve dünya hayatının bütün bütün fâni ve muvakkat olması ve medeniyet fantaziyelerinin aldatıcı ve uyutucu olduğu umuma görünmesiyle ve fıtrat-ı beşeriyedeki yüksek istidadatın ve Mahiyet-i İnsaniyesinin umumî bir surette dehşetli yaralanmasıyla ve gaflet ve dalâletin, sert ve sağır olan tabiatın, Kur'anın Elmas Kılıncı altında parçalanmasıyla ve gaflet ve dalâletin en boğucu, aldatıcı en geniş perdesi olan siyaset-i rûy-i zeminin pek çirkin, pek gaddarane hakikî sureti görünmesiyle elbette ve elbette hiç şübhe yok ki: Şimalde, garbda, Amerika'da emareleri göründüğüne binaen nev-i beşerin maşuk-u mecazîsi olan hayat-ı dünyeviye, böyle çirkin ve geçici olmasından fıtrat-ı beşerin hakikî sevdiği, aradığı Hayat-ı Bâkiyeyi bütün kuvvetiyle arayacak ve elbette hiç şübhe yok ki: Bin üçyüzaltmış senede, her asırda üçyüzelli milyon Şakirdi bulunan ve her Hükmüne ve Davasına milyonlar Ehl-i Hakikat tasdik ile imza basan ve her dakikada milyonlar Hâfızların Kalbinde Kudsiyet ile bulunup lisanlarıyla beşere Ders veren ve hiç bir Kitabda emsali bulunmayan bir tarzda, beşer için Hayat-ı Bâkiyeyi ve Saadet-i Ebediyeyi müjde veren ve bütün beşerin yaralarını tedavi eden Kur'an-ı Mu’ciz-ül Beyan'ın şiddetli, kuvvetli ve tekrarlı binler Âyâtıyla, belki sarihan ve işareten onbinler defa dava edip haber veren ve sarsılmaz kat'î delillerle, şübhe getirmez hadsiz hüccetleriyle Hayat-ı Bâkiyeyi kat'iyyetle Müjde ve Saadet-i Ebediyeyi Ders vermesi, elbette nev-i beşer

bütün bütün Aklını kaybetmezse, maddî veya manevî bir Kıyamet başlarına kopmazsa; İsveç, Norveç, Finlandiya ve ingiltere'nin Kur'anı kabul etmeğe çalışan meşhur hatibleri ve Amerika'nın Din-i Hakkı arayan ehemmiyetli cem'iyeti gibi rûy-i zeminin geniş kıt'aları ve büyük hükûmetleri Kur'an-ı Mu’ciz-ül Beyan'ı arayacaklar ve Hakikatlerini anladıktan sonra bütün Ruh u Canlarıyla sarılacaklar. Çünki bu Hakikat noktasında kat'iyyen Kur'anın misli yoktur ve olamaz ve hiçbir şey bu Mu’cize-i Ekberin yerini tutamaz.

Sâniyen: Mâdem Risale-i Nur, bu Mu’cize-i Kübranın Elinde bir Elmas Kılınç hükmünde Hizmetini göstermiş ve muannid düşmanlarını teslime mecbur etmiş. Hem Kalbi, hem Ruhu, hem Hissiyatı tam tenvir edecek ve ilâçlarını verecek bir tarzda Hazine-i Kur'aniyenin Dellâllığını yapan ve ondan başka me'hazı ve mercii olmayan ve bir Mu’cize-i Maneviyesi bulunan Risale-i Nur o Vazifeyi tam yapıyor ve aleyhindeki dehşetli propagandalara ve gayet muannid zındıklara tam galebe çalmış ve dalâletin en sert kuvvetli kalesi olan tabiatı, Tabiat Risalesi'yle parça parça etmiş ve gafletin en kalın ve boğucu ve geniş daire-i âfâkında ve fennin en geniş perdelerinde Asâ-yı Musa'daki Meyve'nin Altıncı Mes'elesi ve Birinci, İkinci, Üçüncü, Sekizinci Hüccetleriyle gayet parlak bir tarzda gafleti dağıtıp, Nur-u Tevhidi göstermiş.

* * *

MEYVE RİSALESİ'NDEN ALTINCI MES'ELE

[Risale-i Nur'un çok yerlerinde izahı ve kat'î hadsiz hüccetleri bulunan Îman-ı Billah Rüknünün binler küllî Bürhanlarından birtek Bürhana kısaca bir işarettir.]

Kastamonu'da lise talebelerinden bir kısmı yanıma geldiler. "Bize Hâlıkımızı tanıttır, muallimlerimiz Allah'tan bahsetmiyorlar" dediler. Ben dedim: Sizin okuduğunuz fenlerden her fen, kendi lisan-ı mahsusuyla mütemadiyen Allah'tan bahsedip Hâlıkı tanıttırıyorlar. Muallimleri değil, onları dinleyiniz.

Meselâ: Nasılki mükemmel bir eczahane ki, her kavanozunda hârika ve hassas mizanlarla alınmış hayattar macunlar ve tiryaklar var. Şübhesiz gayet meharetli ve kimyager ve hakîm bir eczacıyı gösterir. Öyle de, küre-i arz eczahanesinde bulunan dörtyüz bin çeşit nebatat ve hayvanat kavanozlarındaki Zîhayat macunlar ve tiryaklar cihetiyle, bu çarşıdaki eczahaneden ne derece ziyade mükemmel ve büyük olması nisbetinde, okuduğunuz fenn-i tıp mikyasıyla küre-i arz Eczahane-i Kübrasının Eczacısı olan Hakîm-i Zülcelâl'i hattâ kör gözlere de gösterir, tanıttırır.

Hem meselâ: Nasıl bir Hârika fabrika ki, binler çeşit çeşit kumaşları basit bir maddeden dokuyor. Şeksiz, bir fabrikatörü ve meharetli bir makinisti tanıttırır. Öyle de, küre-i arz denilen yüzbinler başlı, her başında yüzbinler mükemmel fabrika bulunan bu seyyar Makine-i Rabbaniye, ne derece bu İnsan fabrikasından büyükse, mükemmelse, o derecede okuduğunuz fenn-i makine mikyasıyla küre-i arzın Ustasını ve Sahibini bildirir ve tanıttırır.

Hem meselâ, nasılki gayet mükemmel binbir çeşit erzak etrafından celbedip içinde muntazaman istif ve ihzar edilmiş depo ve iaşe anbarı ve dükkân, şeksiz bir fevkalâde, iaşe ve erzak mâlikini ve sahibini ve memurunu bildirir. Öyle de, bir senede yirmidört bin senelik bir dairede muntazaman seyahat eden ve yüzbinler ve ayrı ayrı erzak isteyen

taifeleri içine alan ve seyahatıyla mevsimlere uğrayıp, baharı bir büyük vagon gibi, binler ayrı ayrı taamlarla doldurarak, kışta erzakı tükenen bîçare Zîhayatlara getiren ve küre-i arz denilen bu Rahmanî İaşe Anbarı ve bir Sefine-i Sübhaniye ve binbir çeşit cihazatı ve malları ve konserve paketleri taşıyan bu depo ve Dükkân-ı Rabbanî, ne derece o fabrikadan büyük ve mükemmel ise; okuduğunuz ve okuyacağınız fenn-i iaşe mikyasıyla, o kat'iyyette ve o derecede küre-i arz deposunun Sahibini, Mutasarrıfını, Müdebbirini bildirir, tanıttırır, sevdirir.

Hem nasılki dörtyüz bin millet içinde bulunan ve her milletin istediği erzakı ayrı ve istimal ettiği silâhı ayrı ve giydiği elbisesi ayrı ve talimatı ayrı ve terhisatı ayrı olan bir ordunun mu'cizekâr bir kumandanı, tek başıyla bütün o ayrı ayrı milletlerin ayrı ayrı erzaklarını ve çeşit çeşit eslihalarını ve elbiselerini ve cihazatlarını, hiçbirini unutmayarak ve şaşırmayarak verdiği o acib ordu ve ordugâh, şübhesiz bedahetle o Hârika Kumandanı gösterir, takdirkârane sevdirir. Aynen öyle de, zemin yüzünün ordugâhında ve her baharda yeniden silâh altına alınmış bir yeni Ordu-yu Sübhanîde, nebatat ve hayvanat milletlerinden dörtyüz bin nev'in çeşit çeşit elbise, erzak, esliha, talim, terhisleri gayet mükemmel ve muntazam ve hiç birini unutmayarak ve şaşırmayarak bir tek Kumandan-ı Â'zam tarafından verilen küre-i arzın bahar ordugâhı, ne derece mezkûr İnsan ordu ve ordugâhından büyük ve mükemmel ise, sizin okuyacağınız fenn-i askerî mikyasıyla dikkatli ve Aklı başında olanlara o derece küre-i arzın Hâkimini ve Rabbini ve Müdebbirini ve Kumandan-ı Akdes'ini hayretler ve Takdislerle bildirir ve Tahmid ve Tesbihle sevdirir.

Hem nasılki: Bir hârika şehirde milyonlar elektrik lâmbaları hareket ederek her yeri gezerler, yanmak maddeleri tükenmiyor bir tarzdaki elektrik lâmbaları ve fabrikası, şeksiz, bedahetle elektriği idare eden ve seyyar lâmbaları yapan ve fabrikayı kuran ve iştial maddelerini getiren bir mu'cizekâr ustayı ve fevkalâde kudretli bir elektrikçiyi hayretler ve tebriklerle tanıttırır. Yaşasınlar ile sevdirir. Aynen öyle de, bu Âlem şehrinde dünya sarayının damındaki yıldız lâmbaları, bir kısmı -kozmoğrafyanın dediğine bakılsa- küre-i arzdan bin defa büyük ve top güllesinden yetmiş defa sür'atli hareket ettikleri halde, İntizamını bozmuyor, birbirine çarpmıyor, sönmüyor, yanmak maddeleri tükenmiyor. Okuduğunuz kozmoğrafyanın dediğine göre, küre-i arzdan bir milyon defadan ziyade büyük ve bir milyon seneden ziyade yaşayan ve bir Misafirhane-i Rahmaniyede bir lâmba ve soba olan güneşimizin yanmasının devamı için, her gün küre-i arzın denizleri kadar gazyağı ve dağları

kadar kömür veya bin arz kadar odun yığınları lâzımdır ki sönmesin ve onu ve onun gibi ulvî yıldızları gazyağsız, odunsuz, kömürsüz yandıran ve söndürmeyen ve beraber çabuk gezdiren ve birbirine çarptırmayan bir nihayetsiz Kudreti ve Saltanatı, ışık parmaklarıyla gösteren bu Kâinat şehr-i muhteşemindeki dünya sarayının elektrik lâmbaları ve idareleri ne derece o misâlden daha büyük, daha mükemmeldir. O derecede sizin okuduğunuz veya okuyacağınız fenn-i elektrik mikyasıyla bu Meşher-i Â'zam-ı Kâinatın Sultanını, Münevvirini, Müdebbirini, Sâniini, o nuranî yıldızları şahid göstererek tanıttırır. Tesbihatla, Takdisatla sevdirir, perestiş ettirir.

Hem meselâ, nasılki bir Kitab bulunsa ki: Bir satırında bir Kitab ince yazılmış ve herbir kelimesinde ince kalemle bir Sure-i Kur'aniye yazılmış, gayet manidar ve bütün mes'eleleri birbirini teyid eder ve kâtibini ve müellifini fevkalâde meharetli ve iktidarlı gösteren bir acib mecmua, şeksiz, gündüz gibi, kâtib ve musannifini kemâlâtıyla, hünerleriyle bildirir, tanıttırır. مَا شَآءَ اللّٰهُ , بَارَكَ اللّٰهُ Cümleleriyle takdir ettirir. Aynen öyle de, bu Kâinat Kitab-ı Kebiri ki, birtek sahifesi olan zemin yüzünde ve birtek forması olan baharda, üçyüz bin ayrı ayrı Kitablar hükmündeki üçyüz bin nebatî ve hayvanî taifeleri beraber, birbiri içinde, yanlışsız hatasız, karıştırmayarak, şaşırmayarak; mükemmel, muntazam ve bazan ağaç gibi bir kelimede bir kasideyi ve çekirdek gibi bir noktada bir Kitabın tamam fihristesini yazan bir kalem işlediğini gözümüzle gördüğümüz bu nihayetsiz manidar ve her kelimesinde çok Hikmetler bulunan şu Mecmua-i Kâinat ve bu mücessem Kur'an-ı Ekber-i Âlem, mezkûr misâldeki Kitabdan ne derece büyük ve mükemmel ve manidar ise, o derecede sizin okuduğunuz fenn-i hikmet-ül eşya ve mektebde bilfiil mübaşeret ettiğiniz fenn-i kıraat ve fenn-i kitabet, geniş mikyaslarıyla ve dûrbîn gözleriyle bu Kitab-ı Kâinatın Nakkaşını, Kâtibini hadsiz Kemâlâtıyla tanıttırır. اَللّٰهُ اَكْبَرُ Cümlesiyle bildirir, سُبْحَانَ اللّٰهِ Takdisiyle tarif eder, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ Senalarıyla sevdirir. İşte bu fenlere kıyasen, yüzer fünundan herbir fen, geniş mikyasıyla ve hususî âyinesiyle ve dûrbînli gözüyle ve ibretli nazarlarıyla bu Kâinatın Hâlık-ı Zülcelâlini Esmasıyla bildirir; Sıfâtını, Kemâlâtını tanıttırır.

İşte bu muhteşem ve parlak bir Bürhan-ı Vahdaniyet olan mezkûr hücceti Ders vermek içindir ki: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan çok tekrar ile en ziyade

رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۞ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ

Âyetleriyle Hâlıkımızı bize tanıttırıyor, diye o mektebli gençlere dedim. Onlar dahi tamamıyla kabul edip tasdik ederek: "Hadsiz şükür olsun Rabbimize ki; tam Kudsî ve Ayn-ı Hakikat bir Ders aldık. Allah senden razı olsun." dediler. Ben de dedim:

"İnsan binler çeşit elemler ile müteellim ve binler nevi lezzetler ile mütelezziz olacak bir Zîhayat makine ve gayet derece acziyle beraber hadsiz maddî, manevî düşmanları ve nihayetsiz fakrıyla beraber hadsiz zahirî ve bâtınî ihtiyaçları bulunan ve mütemadiyen zevâl ve firak tokatlarını yiyen bir bîçare mahlûk iken, birden Îman ve Ubûdiyyetle böyle bir Padişah-ı Zülcelâl'e intisab edip bütün düşmanlarına karşı bir Nokta-i İstinad ve bütün hacatına medar bir Nokta-i İstimdad bularak, herkes mensub olduğu efendisinin şerefiyle, makamıyla iftihar ettiği gibi, o da böyle nihayetsiz Kadîr ve Rahîm bir Padişaha Îman ile İntisab etse ve Ubûdiyyetle Hizmetine girse ve ecelin i'dam ilânını kendi hakkında terhis tezkeresine çevirse ne kadar memnun ve minnettar ve ne kadar müteşekkirane iftihar edebilir, kıyas ediniz."

O mektebli gençlere dediğim gibi musibetzede mahpuslara da tekrar ile derim: **Onu tanıyan ve itaat eden zindanda dahi olsa bahtiyardır. Onu unutan saraylarda da olsa zindandadır, bedbahttır.** Hattâ bir bahtiyar mazlum i'dam olunurken bedbaht zalimlere demiş: "Ben i'dam olmuyorum. Belki terhis ile Saadete gidiyorum. Fakat ben de sizi i'dam-ı ebedî ile mahkûm gördüğümden sizden tam intikamımı alıyorum." لآ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ diyerek sürur ile Teslim-i Ruh eder.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

Hüve Nüktesi

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ   وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللهِ وَ بَرَكَاتُهُ اَبَدًا دَائِمًا

Çok Aziz Ve Sıddık Kardeşlerim;

Kardeşlerim, لآ اِلَهَ اِلاَّ هُوَ ve قُلْ هُوَ اللهُ deki هُوَ Lafzında yalnız maddî cihette bir Seyahat-ı Hayaliye-i Fikriyede hava sahifesinin mütalaasıyla âni bir surette görünen bir zarif Nükte-i Tevhidde; Meslek-i Îmaniyenin hadsiz derece kolay ve Vücub derecesinde sühuletli bulunmasını ve şirk ve dalâletin mesleğinde hadsiz derecede müşkilatlı, mümteni' binler muhal bulunduğunu müşahede ettim. Gayet kısa bir işaretle o geniş ve uzun Nükteyi beyan edeceğim.

Evet nasılki bir avuç toprak, yüzer çiçeklere nöbetle saksılık eden kabında eğer tabiata, esbaba havale edilse lâzımgelir ki; ya o kabda küçük mikyasta yüzer, belki çiçekler adedince manevî makineler, fabrikalar bulunsun veyahut o parçacık topraktaki herbir zerre, bütün o ayrı ayrı çiçekleri, muhtelif hasiyetleriyle ve hayattar cihazatıyla yapmalarını bilsin; âdeta bir ilah gibi hadsiz ilmi ve nihayetsiz iktidarı bulunsun. Aynen öyle de: Emr ve İradenin bir Arşı olan havanın, rüzgârın her bir parçası ve bir nefes ve tırnak kadar olan هُوَ Lafzındaki havada; küçücük mikyasta, bütün dünyada mevcud telefonların, telgrafların, radyoların ve hadsiz ve muhtelif konuşmaların merkezleri, santralları, âhize ve nâkileleri bulunsun ve o hadsiz işleri beraber ve bir anda yapabilsin veyahut o هُوَ deki havanın belki unsur - u havanın herbir parçasının herbir zerresi, bütün telefoncular ve ayrı ayrı umum telgrafçılar

ve radyo ile konuşanlar kadar manevî şahsiyetleri ve kabiliyetleri bulunsun ve onların umum dillerini bilsin ve aynı zamanda başka zerrelere de bildirsin, neşretsin. Çünki bilfiil o vaziyet kısmen görünüyor ve havanın bütün eczasında o kabiliyet var. İşte ehl-i küfrün ve tabiiyyun ve maddiyyunların mesleklerinde değil bir muhal, belki zerreler adedince muhaller ve imtinalar ve müşkilatlar aşikâre görünüyor. Eğer Sâni'-i Zülcelâl'e verilse, hava bütün zerratıyla Onun emirber neferi olur. Birtek zerrenin muntazam birtek vazifesi kadar kolayca, hadsiz küllî Vazifelerini Hâlıkının İzniyle ve Kuvvetiyle ve Hâlıka İntisab ve İstinad ile ve Sâniinin Cilve-i Kudreti ile bir anda şimşek sür'atinde ve هُوَ Telaffuzu ve havanın temevvücü sühuletinde yapılır. Yâni, Kalem-i Kudretin hadsiz ve Hârika ve muntazam yazılarına bir sahife olur ve zerreleri, o Kalemin uçları ve zerrelerin vazifeleri dahi, Kalem-i Kaderin noktaları bulunur. Birtek zerrenin hareketi derecesinde kolay çalışır.

İşte ben لآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ ve قُلْ هُوَ اللّٰهُ deki Hareket-i Fikriye ile seyahatimde hava Âlemini temaşa ve o unsurun sahifesini mütalaa ederken, bu mücmel Hakikatı tam vâzıh ve mufassal Aynelyakîn müşahede ettim ve هُوَ nin Lafzında, havasında böyle parlak bir Bürhan ve bir Lem'a-yı Vâhidiyet bulunduğu gibi; mânasında ve işaretinde gayet nurani bir Cilve-i Ehadiyet ve çok kuvvetli bir Hüccet-i Tevhid ve هُوَ zamirinin mutlak ve mübhem işareti hangi Zâta bakıyor işaretine bir karine-i taayyün o hüccette bulunması içindir ki, hem Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan.. hem Ehl-i Zikir Makam-ı Tevhidde bu Kudsî Kelimeyi çok tekrar ederler diye İlmelyakîn ile bildim.

Evet meselâ bir nokta beyaz kâğıtta, iki-üç nokta konulsa karıştığı ve bir adam, muhtelif çok vazifeleri beraber yapmasıyla şaşıracağı ve bir küçük Zîhayata, çok yükler yüklenmesiyle altında ezildiği ve bir lisan ve bir kulak, aynı anda müteaddid kelimelerin beraber çıkması ve girmesi İntizamını bozup karışacağı halde; Aynelyakîn gördüm ki: هُوَ nin anahtarı ile ve pusulasıyla fikren seyahat ettiğim hava unsurunda herbir parçası hattâ herbir zerresi içine muhtelif binler noktalar, harfler, kelimeler konulduğu veya konulabileceği halde, karışmadığını ve İntizamını bozmadığını; hem ayrı ayrı pek çok vazifeler yaptığı halde, hiç şaşırmadan yapıldığını ve o parçaya ve zerreye pek çok ağır

yükler yüklendiği halde hiç za'f göstermeyerek, geri kalmayarak İntizam ile taşıdığını; hem binler ayrı ayrı Kelime, ayrı ayrı tarzda, mânada o küçücük kulak ve lisanlara Kemal-i İntizamla gelip çıkıp, hiç karışmayarak bozulmayarak o küçücük kulaklara girip, o gayet incecik lisanlardan çıktığı ve o her zerre ve her parçacık, bu acib vazifeleri görmekle beraber kemal-i serbestiyet ile cezbedarane hal dili ile ve mezkûr Hakikatın şehadeti ve lisanıyla لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ ve قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ deyip gezer ve fırtınaların ve şimşek ve berk ve gök gürültüsü gibi havayı çarpıştırıcı dalgalar içerisinde İntizamını ve vazifelerini hiç bozmuyor ve şaşırmıyor ve bir iş diğer bir işe mani olmuyor... Ben Aynelyakîn müşahede ettim.

Demek ya herbir zerre ve herbir parça havada nihayetsiz bir hikmet ve nihayetsiz bir ilmi, iradesi ve nihayetsiz bir kuvveti, kudreti ve bütün zerrata hâkim-i mutlak bir hassaları bulunmak lâzımdır ki; bu işlere medar olabilsin. Bu ise, zerreler adedince muhal ve bâtıldır. Hiçbir şeytan dahi bunu hatıra getiremez. Öyle ise bu sahife-i havanın Hakkalyakîn, Aynelyakîn, İlmelyakîn derecesinde bedahetle Zât-ı Zülcelâl'in hadsiz gayr-ı mütenahî İlmi ve Hikmetle çalıştırdığı Kalem-i Kudret ve Kaderin mütebeddil sahifesi ve bir Levh-i Mahfuzun Âlem-i Tegayyürde ve mütebeddil şuûnatında bir Levh-i Mahv-İsbat namında yazar bozar tahtası hükmündedir.

İşte hava unsurunun yalnız nakl-i asvat vazifesinde mezkûr Cilve-i Vahdaniyeti ve mezkûr acaibi gösterdiği ve dalâletin hadsiz muhaliyetini izhar ettiği gibi, unsur-u havaînin sair ehemmiyetli vazifelerinden biri de elektrik, cazibe, dafia, ziya gibi sair letaifin naklinde şaşırmadan muntazaman, asvat naklindeki vazifeyi gördüğü aynı zamanda, bu vazifeleri dahi gördüğü aynı zamanında, bütün nebatat ve hayvanata teneffüs ve telkîh gibi hayata lüzumu bulunan levazımatı Kemal-i İntizam ile yetiştiriyor. Emir ve İrade-i İlâhiyyenin bir Arşı olduğunu kat'î bir surette isbat ediyor. Ve serseri tesadüf ve kör kuvvet ve sağır tabiat ve karışık, hedefsiz esbab ve âciz, camid, cahil maddeler bu sahife-i havaiyenin Kitabetine ve vazifelerine karışması hiçbir cihetle ihtimal ve imkânı bulunmadığını Aynelyakîn derecesinde isbat ettiğini kat'î kanaat getirdim ve herbir zerre ve herbir parça lisan-ı hal ile لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ ve قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ dediklerini bildim ve bu هُوَ anahtarı ile havanın maddî cihetindeki bu acaibi gördüğüm gibi, hava unsuru da bir هُوَ olarak Âlem-i Misâl ve Âlem-i Mânaya bir anahtar oldu.

Mütebâkisi şimdilik yazdırılmadı. Umuma binler Selâm.

Ondördüncü Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرٰ ۞ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ

[Kur'an-ı Hakîm'in ve Kur'anın Müfessir-i Hakikîsi olan Hadîsin bir kısım yüksek ve ulvî Hakaikına çıkmak için teslim ve inkıyadı noksan olan Kalblere yardım edecek basamaklar hükmünde o Hakikatların bir kısım nazirelerine işaret edeceğiz ve hâtimesinde bir Ders-i İbret ve bir Sırr-ı İnayet beyan edilecek. O Hakikatlardan Haşir ve Kıyametin nazireleri, Onuncu Söz'de, bilhassa Dokuzuncu Hakikatında zikredildiği için tekrara lüzum yoktur. Yalnız sair Hakikatlardan nümune olarak "Beş Mes'ele" zikrederiz.]

Birincisi: Meselâ: خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ

"Altı günde gökleri ve yerleri yarattık" demek olan; hem belki bin ve elli bin sene gibi uzun zamandan ibaret olan Eyyam-ı Kur'aniye ile İnsan dünyası ve hayvan Âlemi altı günde yaşıyacağına işaret eden Hakikat-ı Ulviyesine kanaat getirmek için, birer gün hükmünde olan herbir asırda, herbir senede, herbir günde Fâtır-ı Zülcelâl'in halkettiği seyyal Âlemleri, seyyar Kâinatları, geçici dünyaları, nazar-ı şuhuda gösteriyoruz. Evet güya İnsanlar gibi dünyalar dahi, birer misafirdir. Her mevsimde Zât-ı Zülcelâl'in Emriyle Âlem dolar, boşanır.

İkincisi: Meselâ:

وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ اِلاَّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ۞ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فِى اِمَامٍ مُبِينٍ ۞

لاَ يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَلاَ فِى الْاَرْضِ وَلاَ اَصْغَرُ

مِنْ ذٰلِكَ وَ لاَ اَكْبَرُ اِلاَّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ

gibi Âyetlerin ifade ettikleri ki: **"Bütün eşya, bütün ahvaliyle Vücuda gelmeden ve geldikten sonra ve gittikten sonra yazılıdır ve yazılır ve yazılıyor."** demek olan Hakikat-ı Âliyesine kanaat getirmek için Nakkaş-ı Zülcelâl, rûy-i zeminin sahifesinde, her mevsimde, bahusus baharda değiştirdiği nihayetsiz muntazam mahlûkatın fihriste-i vücudlarını, tarihçe-i hayatlarını, desatir-i hareketlerini; çekirdeklerinde, tohumlarında, köklerinde manevî bir surette derc ve muhafaza ettiğini ve zevâlden sonra semerelerinde aynen Kalem-i Kaderiyle, manevî bir tarzda basit tohumcuklarında yazdığını, hattâ her geçici baharda, yaş-kuru ne varsa, mahdud zerrecikler ve kemikler hükmünde olan tohumlarda, ölmüş odunlarda, Kemal-i İntizam ile muhafaza ettiğini nazar-ı şuhuda gösteriyoruz. Güya her bir bahar, birtek çiçek gibi, gayet muntazam ve mevzun olarak, zeminin yüzüne bir Cemil ve Celil'in Eliyle takılıp koparılıyor; konup kaldırılıyor. Hakikat böyle iken, beşerin en acib bir dalâleti budur ki: Kader Kaleminin sahifesi olan Levh-i Mahfuz'un yalnız bir Cilve-i Aksi olarak, Fihriste-i San'at-ı Rabbaniye olup, ehl-i gafletin lisanında tabiat denilen bu Kitabet-i Fıtriyeyi, bu Nakş-ı San'atı, bu münfail Mistar-ı Hikmeti, tabiat-ı müessire diyerek masdar ve fâil telakki etmesidir. اَيْنَ الثَّرَا مِنَ الثُّرَيَّا Hakikat nerede? Ehl-i gafletin telakkileri nerede?

Üçüncüsü: Meselâ, Hamele-i Arş ve yer ve göklerin Melaike-i Müekkelleri ve sair bir kısım Melekler hakkında Muhbir-i Sadık'ın tasvir ettiği, meselâ kırkbinler başlı, herbir başta kırkbinler lisan ve her lisanda kırkbinler tarzda Tesbihat ettiklerini ve İntizam ve Külliyet ve Vüs'at-i Ubûdiyyetlerini ifade eden Hakikata çıkmak için, şuna dikkat et ki: Zât-ı Zülcelâl

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ ۞ وَ سَخَّرْنَا الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ مَعَهُ ۞ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ

gibi Âyetlerle tasrih ediyor ki: Mevcûdatın en büyüğü ve küllîsi dahi, kendi külliyetine göre ve Azametine münasib bir tarzda Tesbihat ettiğini gösteriyor ve öyle de görünüyor. Evet bir Bahr-ı Müsebbih olan şu Semâvatın Kelimat-ı Tesbihiyesi; güneşler, aylar, yıldızlar olduğu gibi, bir Tayr-ı Müsebbih ve Hâmid olan şu zeminin dahi Elfaz-ı Tahmidiyesi; hayvanlar, nebatlar ve

ağaçlardır. Demek herbir ağacın, herbir yıldızın cüz'î birer Tesbihatı olduğu gibi; zeminin de ve zeminin herbir kıt'asının da ve herbir dağ ve derenin de ve berr ve bahrının da ve göklerin herbir feleğinin de ve her bir burcunun da birer Tesbih-i Küllîsi vardır. Şu binler başları olan zeminin her başında yüzbinler lisanlar bulunan ve her lisanda yüzbin tarzda Tesbihat çiçeklerini, Tahmidat meyvelerini, Âlem-i Misâlde Tercümanlık edip gösterecek ve Âlem-i Ervahta temsil edip ilân edecek, ona göre elbette bir Melek-i Müekkeli vardır.

Evet müteaddid eşya bir Cemaat şekline girse, bir Şahs-ı Manevîsi olacaktır. Eğer o cem'iyet, imtizaç edip İttihad şeklini alsa, onu temsil edecek bir Şahs-ı Manevîsi, bir nevi Ruh-u Manevîsi ve Vazife-i Tesbihiyesini görecek bir Melek-i Müekkeli olacaktır. İşte bak, misâl olarak bu Barla ağzının, şu dağ lisanının bir muazzam kelimesi olan bu odamızın önündeki çınar ağacına bak, gör: Ağacın şu üç başının her başında kaç yüz dal dilleri var ve her dilde bak, kaç yüz mevzun ve muntazam meyve Kelimeleri var ve her meyvede dikkat et, kaç yüz kanatlı mevzun tohumcuk harfleri, Emr-i كُنْ فَيَكُونُ e mâlik Sâni'-i Zülcelâl'ine ne kadar belig bir Medih ve fasih bir Tesbih ettiğini işittiğin, gördüğün gibi; ona Müekkel Melek dahi, ona göre Âlem-i Mânada müteaddid diller ile Tesbihatını temsil ediyor ve Hikmeten öyle olmak gerektir.

Dördüncüsü: Meselâ: اِنَّمَٓا اَمْرُهُٓ اِذَٓا اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

۞ وَمَٓا اَمْرُ السَّاعَةِ اِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ ۞ وَ نَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ۞ تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ

gibi Âyetlerin ifade ettikleri Hakikat-ı Ulviyesine ki, Kadîr-i Mutlak o derece sühulet ve sür'atle ve mualecesiz ve mübaşeretsiz eşyayı halkeder ki, yalnız sırf bir Emir ile İcad eder gibi görünüyor, fehmediliyor. Hem o Sâni'-i Kadîr nihayet derecede masnuata karib olduğu halde, masnuat nihayet derecede Ondan baiddir. Hem nihayetsiz Kibriyasıyla beraber, gayet cüz'î ve hakir umûru dahi, ehemmiyetle tanzim ve hüsn-ü san'attan hariç bırakmıyor. İşte bu Hakikat-ı Kur'aniyenin Vücuduna, mevcûdatta meşhud Sühulet-i Mutlak içinde İntizam-ı Ekmel şehadet ettiği gibi, gelecek temsil dahi, onun Sırr-ı Hikmetini gösterir. Meselâ:

وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى Sâni'-i Zülcelâl'in Esma-i Hüsnasından Nur İsminin bir kesif âyinesi hükmünde olan güneşin, Emr-i Rabbanî ve Teshir-i İlahî ile mazhar olduğu Vazifeler, şu Hakikatı fehme takrib eder. Şöyle ki:

Güneş Ulviyetiyle beraber bütün şeffaf ve parlak şeylere nihayet derecede yakın, belki onların Zâtlarından onlara daha yakın olduğu, cilvesiyle ve timsaliyle ve tasarrufa benzer çok cihetlerle onları müteessir ettiği halde; o şeffaf şeyler ise, binler sene ondan uzaktırlar. Onu hiçbir vecihle müteessir edemezler, kurbiyet dava edemezler. Hem o Güneş, her şeffaf zerreye, hattâ ziyası nereye girmiş ise orada hazır ve nâzır gibi olduğu, o zerrenin kabiliyet ve rengine göre Güneşin aksi ve bir nevi timsali görünmesiyle anlaşılır. Hem Güneşin Azamet-i Nuraniyeti derecesinde ihatası, nüfuzu ziyadeleşir. Nuraniyet Azametindendir ki, en küçük ufak şeyler, ondan gizlenip kaçamazlar. Demek Azamet-i Kibriyası, cüz'î ve ufak şeyleri, Nuraniyet Sırrıyla harice atmak değil; bilakis Daire-i İhatasına alıyor. Hem güneşi, mazhar olduğu cilvelerde ve vazifelerde farz-ı muhal olarak fâil-i muhtar farzetsek, o derece sühulet ve sür'at ve vüs'at içinde, zerreden katreden deniz yüzünden seyyarata kadar İzn-i İlahî ile öyle işliyor ki, şu Tasarrufat-ı Azîmeyi yalnız bir Mahz-ı Emir ile yapar, tahayyül edilebilir. Zerre ile seyyare, emrine karşı müsavidirler. Deniz yüzüne verdiği feyzi, zerreye de kabiliyetine göre Kemal-i İntizam ile verir. İşte, Sema denizinin yüzünde ziyadar bir kabarcık ve Kadîr-i Mutlak'ın Nur İsminin Cilvesine kesif bir âyinecik olan şu güneşin, bilmüşahede şu Hakikatın üç esasının nümunelerine mazhar olduğunu görüyoruz. Elbette güneşin Nur ve harareti, İlim ve Kudretine nisbeten toprak gibi kesif hükmünde, نُورُ النُّورِ ۞ مُنَوِّرُ النُّورِ ۞ مُقَدِّرُ النُّورِ olan Zât-ı Zülcelâl, herşeye, İlim ve Kudretiyle nihayetsiz yakın ve hazır ve nâzır ve eşya Ondan gayet uzak olduğuna, hem o derece külfetsiz, mualecesiz, sühuletle işleri yapar ki, yalnız Mahz-ı Emrin sür'at ve sühuletiyle İcad eder gibi anlaşıldığına; hem hiçbir şey, cüz'î-küllî, küçük-büyük, Daire-i Kudretinden harice çıkmadığına ve Kibriyası ihata ettiğine şuhud derecesinde bir Yakîn-i İmanî ile İman ederiz ve İman etmek gerektir.

Beşincisi:

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ وَالْاَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ

den tut, tâ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ ye kadar.. hem اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ den tut, tâ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ e kadar.. hem خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ dan tut, tâ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ e kadar.. hem مَا شَآءَ اللّٰهُ لاَ قُوَّةَ اِلاَّ بِاللّٰهِ den tut, tâ وَمَا تَشَآؤُنَ اِلاَّ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ ya kadar Hudud-u Azamet-i Rubûbiyeti ve Kibriya-i Uluhiyeti tutmuş olan Ezel ve Ebed Sultanı, şu âciz ve nihayetsiz zaîf ve nihayetsiz fakir ve nihayetsiz muhtaç ve yalnız cüz'î bir ihtiyar ile İcada kabiliyeti olmayan zaîf bir kesb ile mücehhez benî-âdeme karşı şedid Şikayat-ı Kur'aniyesi ve Azîm Tehdidatı ve Müdhiş Vaîdleri ne Hikmete binaendir ve ne vecihle tevfik edilir?. ne suretle münasib düşer?. demek olan derin ve yüksek Hakikata kanaat getirmek için şu gelecek iki temsile bak:

Birinci Temsil: Meselâ şâhane bir bağ var ki, nihayetsiz meyvedar ve çiçekdar masnu'lar içinde bulunuyorlar. Ona nezaret etmek için pek çok hademeler tayin edilmiş. Bir Hizmetkârın vazifesi dahi, yalnız o bağa yayılacak ve içilecek suyun mecrasındaki deliğin kapağını açmaktır ve şu Hizmetkâr ise tenbellik etti.. deliğin kapağını açmadı. O bağın tekemmülüne halel geldi veyahut kurudu. O vakit Hâlık'ın San'at-ı Rabbaniyesinden ve Sultan'ın Nezaret-i Şahanesinden ve ziya ve hava ve toprağın hizmet-i bendeganesinden başka bütün hademelerin, o sersemden şekvaya hakları vardır. Zira Hizmetlerini akîm bıraktı veya zarar verdi.

İkinci Temsil: Meselâ cesîm bir Sefine-i Sultaniyede, âdi bir adam cüz'î vazifesini terketmesiyle, bütün gemideki vazifedarların Netaic-i Hidematına halel getirdiğinden ve bazı da mahvettiğinden, bütün o vazifedarlar namına gemi sahibi ondan şedid şikayet eder. Kusur sahibi ise, diyemez ki: "Ben bir âdi adamım, ehemmiyetsiz ihmalimden şu şiddete müstehak değildim." Çünki tek bir adem, hadsiz ademleri intac eder. Fakat Vücud kendine göre semere verir. Çünki bir şeyin Vücudu, bütün

şerait ve esbabın Vücuduna mütevakkıf olduğu halde; o şeyin ademi, intifası, tek bir şartın intifasıyla ve tek bir cüz'ün ademiyle netice itibariyle mün'adim olur. Bundandır ki: "Tahrib, tamirden pek çok defa eshel olduğu" bir düstur-u mütearife hükmüne geçmiştir. Mâdem küfür ve dalâlet, tuğyan ve masiyet esasları, inkârdır ve reddir, terktir ve adem-i kabuldür. Suret-i zahiriyede ne kadar müsbet ve Vücudlu görünse de, Hakikatta intifadır, ademdir. Öyle ise Cinayet-i Sâriyedir. Sair mevcûdatın Netaic-i Amellerine halel verdiği gibi Esma-i İlâhiyyenin Cilve-i Cemâllerine perde çeker.

İşte bu hadsiz şikayete hakları olan mevcûdat namına o mevcûdatın Sultanı, şu âsi beşerden azîm şikayet eder ve etmesi, Ayn-ı Hikmettir ve o âsi, şiddetli tehdidata elbette müstehaktır ve dehşetli vaîdlere, bilâşübhe sezâdır.

* * *

Hâtime

بسم الله الرحمن الرحيم

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ

[Gafil kafaya bir Tokmak ve bir Ders-i İbrettir.]

Ey gaflete dalıp ve bu hayatı tatlı görüp ve Âhireti unutup, dünyaya talib bedbaht nefsim! Bilir misin neye benzersin? Deve kuşuna... Avcıyı görür, uçamıyor; başını kuma sokuyor, tâ avcı onu görmesin. Koca gövdesi dışarda. Avcı görür. Yalnız o, gözünü kum içinde kapamış, görmez.

Ey nefis! Şu temsile bak gör: Nasıl dünyaya hasr-ı nazar, aziz bir lezzeti, elîm bir eleme kalb eder.

Meselâ; şu karyede (yâni Barla'da) iki adam bulunur. Birisinin yüzde doksandokuz ahbabı İstanbul'a gitmişler. Güzelce yaşıyorlar. Yalnız birtek burada kalmış. O dahi oraya gidecek. Bunun için şu adam İstanbul'a müştaktır, orayı düşünür. Ahbaba kavuşmak ister. Ne vakit ona denilse "Oraya git", sevinip gülerek gider. İkinci adam ise, yüzde doksandokuz dostları buradan gitmişler. Bir kısmı mahvolmuşlar. Bir kısmı, ne görür, ne de görünür yerlere sokulmuşlar. Perişan olup gitmişler, zanneder. Şu bîçare adam ise, bütün onlara bedel yalnız bir misafire ünsiyet edip teselli bulmak ister. Onunla o elîm âlâm-ı firakı kapamak ister.

Ey nefis! Başta Habibullah, bütün Ahbabın kabrin öbür tarafındadırlar.

Burada kalan bir-iki tane ise, onlar da gidiyorlar. Ölümden ürküp, kabirden korkup, başını çevirme. Merdane kabre bak, dinle ne taleb eder. Erkekçesine ölümün yüzüne gül, bak ne ister. Sakın gafil olup ikinci adama benzeme.

Ey nefsim! Deme: "Zaman değişmiş, asır başkalaşmış, herkes dünyaya dalmış, hayata perestiş eder. Derd-i maişetle sarhoştur." Çünki ölüm değişmiyor. Firak, Bekaya kalbolup başkalaşmıyor. Acz-i beşerî, fakr-ı İnsanî değişmiyor, ziyadeleşiyor. Beşer yolculuğu kesilmiyor, sür'at peyda ediyor.

Hem deme: "Ben de herkes gibiyim." Çünki herkes sana kabir kapısına kadar arkadaşlık eder. Herkesle musibette beraber olmak demek olan teselli ise, kabrin öbür tarafında pek esassızdır. Hem kendini başıboş zannetme. Zira şu misafirhane-i dünyada Nazar-ı Hikmetle baksan, hiçbir şeyi nizamsız gayesiz göremezsin. Nasıl sen nizamsız, gayesiz kalabilirsin? Zelzele gibi vakıalar olan şu hâdisat-ı kevniye, tesadüf oyuncağı değiller. Meselâ: Zemine nebatat ve hayvanat enva'ından giydirilen birbiri üstünde, birbiri içinde, gayet muntazam ve gayet münakkaş gömlekler; baştan aşağıya kadar gayelerle, Hikmetlerle müzeyyen, mücehhez olduklarını gördüğün ve gayet âlî gayeler içinde Kemal-i İntizam ile meczub mevlevî gibi devredip döndürmesini bildiğin halde, nasıl oluyor ki, küre-i arzın Benî-Âdemden, bahusus Ehl-i Îmandan beğenmediği bir kısım etvar-ı gafletin sıklet-i maneviyesinden omuz silkmeye benzeyen zelzele gibi (Hâşiye) mevt-âlûd hâdisat-ı hayatiyesini; bir mülhidin neşrettiği gibi gayesiz, tesadüfî zannederek bütün musibetzedelerin elîm zayiatını bedelsiz hebâen-mensur gösterip, müdhiş bir ye'se atarlar. Hem büyük bir hata, hem büyük bir zulüm ederler. Belki öyle hâdiseler, bir Hakîm-i Rahîm'in Emriyle Ehl-i Îmanın fâni malını, Sadaka hükmüne çevirip İbka etmektir ve küfran-ı nimetten gelen günahlara Keffarettir. Nasılki bir gün gelecek, şu musahhar zemin yüzünün zîneti olan âsâr-ı beşeriyeyi şirk-âlûd, şükürsüz görüp, çirkin bulur. Hâlık'ın Emriyle büyük bir zelzele ile bütün yüzünü siler, temizler. Allah'ın Emriyle ehl-i şirki Cehennem'e döker. Ehl-i şükre "Haydi, Cennet'e buyurun" der.

* * *

(Hâşiye): İzmir'in zelzelesi münasebetiyle yazılmıştır.

Ondördüncü Sözün Zeyli

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ۞ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا ۞ وَ قَالَ الْاِنْسَانُ مَالَهَا ۞

يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ۞ بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا ۞ الخ

Şu Sure kat'iyyen ifade ediyor ki: Küre-i Arz, hareket ve zelzelesinde Vahy ve İlhama mazhar olarak Emir tahtında depreniyor. Bazan da titriyor.

[Manevî ve ehemmiyetli bir canibden şimdiki zelzele münasebetiyle altı-yedi cüz'î suale karşı yine manevî ihtar yardımıyla cevabları kalbe geldi. Tafsilen yazmak kaç defa niyet ettimse de izin verilmedi. Yalnız icmalen kısacık yazılacak.]

Birinci Sual: Bu büyük zelzelenin maddî musibetinden daha elîm manevî bir musibeti olarak, şu zelzelenin devamından gelen korku ve me'yusiyet ekser halkın ekser memlekette gece istirahatını selbederek dehşetli bir azab vermesi nedendir?

Yine manevî cevab: Şöyle denildi ki: Ramazan-ı Şerifin Teravih Vaktinde kemal-i neş'e ve sürur ile sarhoşçasına gayet heveskârane şarkıları ve bazan kızların sesleriyle radyo ağzıyla bu mübarek Merkez-i İslâmiyetin her köşesinde cazibedarane işittirilmesi, bu korku azabını netice verdi.

İkinci Sual: Niçin gavurların memleketlerinde bu Semavî Tokat başlarına gelmiyor? Bu bîçare Müslümanlara iniyor?

Elcevab: Büyük hatalar ve cinayetler te'hir ile büyük merkezlerde ve küçücük cinayetler ta'cil ile küçük merkezlerde verildiği gibi; mühim bir Hikmete binaen ehl-i küfrün cinayetlerinin kısm-ı a'zamı, Mahkeme-i Kübra-yı Haşre te'hir edilerek Ehl-i Îmanın hataları, kısmen bu dünyada cezası verilir.(Hâşiye)

Üçüncü Sual: Bazı eşhasın hatasından gelen bu musibet bir derece memlekette umumî şekle girmesinin sebebi nedir?

Elcevab: Umumî musibet, ekseriyetin hatasından ileri gelmesi cihetiyle ekser nâsın o zalim eşhasın harekâtına fiilen veya iltizamen veya iltihaken taraftar olmasıyla manen iştirak eder, musibet-i âmmeye sebebiyet verir.

Dördüncü Sual: Mâdem bu zelzele musibeti, hataların neticesi ve Keffaret-üz Zünubdur. Masumların ve hatasızların o musibet içinde yanması nedendir? Adâletullah nasıl müsaade eder?

Yine manevî canibden Elcevab: Bu mes'ele Sırr-ı Kadere taalluk ettiği için, Risale-i Kader'e havale edip yalnız burada bu kadar denildi:

وَاتَّقُوا فِتْنَةً لاَ تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَآصَّةً

Yâni: "Bir bela, bir musibetten çekininiz ki, geldiği vakit yalnız zalimlere mahsus kalmayıp masumları da yakar."

Şu Âyetin Sırrı şudur ki: Bu dünya bir meydan-ı tecrübe ve imtihandır ve dâr-ı teklif ve mücahededir. İmtihan ve teklif iktiza ederler ki, Hakikatlar perdeli kalıp, tâ müsabaka ve mücahede ile Ebubekirler A'lâ-yı İlliyyîne çıksınlar ve ebucehiller esfel-i safilîne girsinler. Eğer masumlar böyle musibetlerde sağlam kalsaydılar, ebucehiller aynen Ebubekirler gibi teslim olup, Mücahede ile manevî terakki kapısı kapanacaktı ve Sırr-ı Teklif bozulacaktı.

Mâdem mazlum, zalim ile beraber musibete düşmek, Hikmet-i İlahîce lâzım geliyor. Acaba o bîçare mazlumların Rahmet ve Adâletten hisseleri nedir?

(Hâşiye): Hem Rus gibi olanlar, mensuh ve tahrif edilmiş bir dini terk etmekle, Hak ve ebedî ve kabil-i nesh olmayan bir Dine ihanet etmek derecesinde Gayretullaha dokunmadığından, zemin şimdilik onları bırakıp, bunlara hiddet ediyor.

Bu suale karşı cevaben denildi ki: O musibetteki gazab ve hiddet içinde onlara bir Rahmet Cilvesi var. Çünki o masumların fâni malları, onların hakkında Sadaka olup, bâki bir mal hükmüne geçtiği gibi, fâni hayatları dahi bir Bâki Hayatı kazandıracak derecede bir nevi Şehadet hükmünde olarak, nisbeten az ve muvakkat bir meşakkat ve azabdan büyük ve daimî bir kazancı kazandıran bu zelzele, onlar hakkında ayn-ı gazab içinde bir Rahmettir.

Beşinci Sual: Âdil ve Rahîm, Kadîr ve Hakîm, neden hususî hatalara hususî ceza vermeyip, koca bir unsuru musallat eder. Bu hal Cemâl-i Rahmetine ve Şümul-ü Kudretine nasıl muvafık düşer?

Elcevab: Kadîr-i Zülcelâl, herbir unsura çok vazifeler vermiş ve herbir vazifede çok neticeler verdiriyor. Bir unsurun birtek vazifesinde, birtek neticesi çirkin ve şer ve musibet olsa da, sair güzel neticeler, bu neticeyi de güzel hükmüne getirir. Eğer bu tek çirkin netice Vücuda gelmemek için, İnsana karşı hiddete gelmiş o unsur, o vazifeden men'edilse; o vakit o güzel neticeler adedince Hayırlar terkedilir ve lüzumlu bir Hayrı yapmamak, şer olması haysiyetiyle, o Hayırlar adedince şerler yapılır. Tâ birtek şer gelmesin gibi; gayet çirkin ve Hilaf-ı Hikmet ve Hilaf-ı Hakikat bir kusurdur. Kudret ve Hikmet ve Hakikat kusurdan münezzehtirler.

Mâdem bir kısım hatalar, unsurları ve arzı hiddete getirecek derecede bir şümullü isyandır ve çok mahlûkatın hukukuna bir tahkirli tecavüzdür. Elbette o cinayetin fevkalâde çirkinliğini göstermek için, koca bir unsura, küllî vazifesi içinde "Onları terbiye et" diye Emir verilmesi Ayn-ı Hikmettir ve Adâlettir ve mazlumlara Ayn-ı Rahmettir.

Altıncı Sual: Zelzele, küre-i arzın içinde inkılabat-ı madeniyenin neticesi olduğunu ehl-i gaflet işaa edip, âdeta tesadüfî ve tabiî ve maksadsız bir hâdise nazarıyla bakarlar. Bu hâdisenin manevî esbabını ve neticelerini görmüyorlar; tâ ki İntibaha gelsinler. Bunların istinad ettiği maddenin bir Hakikatı var mıdır?

Elcevab: Dalâletten başka hiçbir Hakikatı yoktur. Çünki her sene elli milyondan ziyade münakkaş, muntazam gömlekleri giyen ve değiştiren küre-i arzın üstünde binler enva'ın birtek nev'i olan, meselâ sinek taifesinden hadsiz efradından birtek ferdin yüzer a'zasından birtek uzvu olan kanadının Kasd ve İrade ve Meşiet ve Hikmet Cilvesine mazhariyeti ve ona lâkayd kalmaması ve başıboş bırakmaması gösteriyor ki, değil hadsiz Zîşuurun beşiği ve anası ve mercii ve hamisi olan koca küre-i arzın ehemmiyetli ef'al ve ahvali belki hiçbir şeyi, - cüz'î olsun

küllî olsun- İrade ve İhtiyar ve Kasd-ı İlahî haricinde olmaz. Fakat Kadîr-i Mutlak Hikmetinin muktezasıyla zahir esbabı Tasarrufatına perde ediyor. Zelzeleyi irade ettiği vakit, bazan da bir madeni harekete emredip, ateşlendiriyor. Haydi madenî inkılabat dahi olsa, yine Emir ve Hikmet-i İlahî ile olur; başka olamaz. Meselâ: Bir adam bir tüfek ile birisini vurdu. Vuran adama hiç bakılmasa, yalnız fişekteki barutun ateş alması noktasına hasr-ı nazar edip, bîçare maktûlün büsbütün hukukunu zayi' etmek; ne derece belâhet ve divaneliktir. Aynen öyle de: Kadîr-i Zülcelâl'in musahhar bir memuru, belki bir gemisi, bir tayyaresi olan küre-i arzın içinde bulunan ve Hikmet ve İrade ile iddihar edilen bir bombayı, ehl-i gaflet ve tuğyanı uyandırmak için "ateşlendir" diye olan Emr-i Rabbanîyi unutmak ve tabiata sapmak, hamakatın en eşneidir.

Altıncı Sualin Tetimmesi ve Hâşiyesi: Ehl-i dalâlet ve ilhad, mesleklerini muhafaza ve Ehl-i Îmanın İntibahlarına mukabele ve mümânaat etmek için, o derece garib bir temerrüd ve acib bir hamakat gösteriyorlar ki, İnsanı İnsaniyetten pişman eder. Meselâ: Bu âhirde beşerin bir derece umumiyet şeklini alan zulümlü, zulümatlı isyanından, Kâinat ve anasır-ı külliye kızdıklarından ve Hâlık-ı Arz ve Semâvat dahi, değil hususî bir Rubûbiyet, belki bütün Kâinatın, bütün Âlemlerin Rabbi ve Hâkimi haysiyetiyle, küllî ve geniş bir Tecelli ile Kâinatın heyet-i mecmuasında ve Rubûbiyetin Daire-i Külliyesinde Nev'-i İnsanı uyandırmak ve dehşetli tuğyanından vazgeçirmek ve tanımak istemedikleri Kâinat Sultanını tanıttırmak için emsalsiz, kesilmeyen bir su, hava ve elektrikten; zelzeleyi, fırtınayı ve harb-i umumî gibi umumî ve dehşetli âfâtı Nev'-i İnsanın yüzüne çarparak onunla Hikmetini, Kudretini, Adâletini, Kayyumiyetini, İradesini ve Hâkimiyetini pek zahir bir surette gösterdiği halde; İnsan suretinde bir kısım ahmak şeytanlar ise, o küllî İşarat-ı Rabbaniyeye ve Terbiye-i İlâhiyyeye karşı eblehane bir temerrüd ile mukabele edip diyorlar ki: "Tabiattır; bir madenin patlamasıdır, tesadüfîdir. Güneşin harareti elektrikle çarpmasıdır ki, Amerika'da beş saat bütün makinaları durdurmuş ve Kastamonu vilayeti cevvinde ve havasında Semayı kızartmış, yangın suretini vermiş" diye mânasız hezeyanlar ediyorlar. Dalâletten gelen hadsiz bir cehalet ve zendekadan neş'et eden çirkin bir temerrüd sebebiyle bilmiyorlar ki: Esbab yalnız birer bahanedirler, birer perdedirler. Dağ gibi bir çam ağacının cihazatını dokumak ve yetiştirmek için bir köy kadar yüz fabrika ve tezgâh yerine küçücük çekirdeği gösterir: "İşte bu ağaç bundan çıkmış" diye Sâniinin o çamdaki gösterdiği bin Mu'cizatı inkâr eder misillü bazı zahirî sebebleri irae eder. Hâlık'ın İhtiyar ve Hikmet ile işlenen pek büyük bir Fiil-i Rubûbiyetini hiçe indirir... Bazan gayet derin ve bilinmez

ve çok ehemmiyetli, bin cihette de Hikmeti olan bir Hakikata fennî bir nam takar. Güya o nam ile mahiyeti anlaşıldı, âdileşti, hikmetsiz, mânasız kaldı.

İşte gel! Belâhet ve hamakatın nihayetsiz derecelerine bak ki: Yüz sahife ile tarif edilse ve Hikmetleri beyan edilse ancak tamamıyla bilinecek derin ve geniş bir Hakikat-ı Meçhuleye bir nam takar; malûm bir şey gibi: "Bu budur" der. Meselâ: "Güneşin bir maddesi, elektrikle çarpmasıdır. Hem birer İrade-i Külliye ve birer İhtiyar-ı Âmm ve birer Hâkimiyet-i Nev'iyenin ünvanları bulunan ve "Âdetullah" namıyla yâdedilen Fıtrî Kanunların birisine, hususî ve kasdî bir Hâdise-i Rubûbiyeti irca' eder. O irca' ile, onun nisbetini İrade-i İhtiyariyeden keser; sonra tutar tesadüfe, tabiata havale eder. Ebucehil'den ziyade muzaaf bir eçheliyet gösterir. Bir neferin veya bir taburun zaferli harbini bir nizam ve kanun-u askeriyeye isnad edip; Kumandanından, Padişahından, Hükûmetinden ve kasdî harekâttan alâkasını keser misillü âsi bir divane olur. Hem meyvedar bir ağacın bir çekirdekten İcadı gibi, bir tırnak kadar bir odun parçasından çok Mu'cizatlı bir usta, yüz okka muhtelif taamları, yüz arşın muhtelif kumaşları yapsa; bir adam o odun parçasını gösterip dese: "Bu işler, tabiî ve tesadüfî olarak bundan olmuş." O Ustanın Hârika san'atlarını, hünerlerini hiçe indirse, ne derece bir hamakattır. Aynen öyle de...

Yedinci Sual: Bu hâdise-i arziye, bu memleketin Ahali-i İslâmiyesine bakması ve onları hedef etmesi, ne ile anlaşılıyor ve neden Erzincan ve İzmir taraflarına daha ziyade ilişiyor?

Elcevab: Bu hâdise, hem şiddetli kışta, hem karanlıklı gecede, hem dehşetli soğukta, hem Ramazanın Hürmetini tutmayan bu memlekete mahsus olması; hem tahribatından İntibaha gelmediklerinden, hafifçe gafilleri uyandırmak için, o zelzelenin devam etmesi gibi çok emarelerin delaletiyle bu hâdise Ehl-i Îmanı hedef edip, onlara bakıp Namaza ve Niyaza uyandırmak için sarsıyor ve kendisi de titriyor. Bîçare Erzincan gibi yerlerde daha ziyade sarsmasının iki vechi var:

Biri: Hataları az olmak cihetiyle temizlemek için ta'cil edildi.

İkincisi: O gibi yerlerde kuvvetli ve Hakikatlı Îman Muhafızları ve İslâmiyet Hâmileri az veya tam mağlub olmak fırsatıyla, ehl-i zendekanın orada tesirli bir merkez-i faaliyet tesisleri cihetiyle en evvel oraları tokatladı, ihtimali var. لاَ يَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلاَّ اللهُ

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

Onbeşinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ

Ey kozmoğrafyanın ruhsuz mes'eleleriyle zihni darlaşan ve Aklı gözüne inen ve şu Âyetin Azametli Sırrını, o sıkışmış zihninde yerleştiremeyen mektebli efendi! Şu Âyetin Semasına yedi basamaklı bir merdivenle çıkılabilir. Gel, beraber çıkacağız!

Birinci Basamak: Hakikat ve Hikmet ister ki: Zemin gibi, Semâvatın da kendine münasib sekeneleri bulunsun. Lisan-ı Şer'îde o Ecnas-ı Muhtelifeye, Melaike ve Ruhaniyat tesmiye edilir. Evet, Hakikat öyle iktiza eder. Zira zemin küçüklüğü ve hakaretiyle beraber, Zîhayat ve Zîşuur mahlûklardan doldurulması ve arasıra boşaltılıp yeniden Zîşuurlarla şenlendirilmesi işaret eder, belki tasrih eder ki: Şu muhteşem burçlar sahibi, müzeyyen kasırlar hükmünde olan Semâvat dahi, Zîşuur ve Zevil-idrak mahlûklarla doludur. Onlar dahi ins ve cin gibi, şu Âlem sarayının Seyircileri ve şu Kâinat Kitabının Mütalaacıları ve şu Saltanat-ı Rubûbiyetin Dellâllarıdırlar. Çünki Kâinatı hadd ü hesaba gelmeyen Tezyinat ve Mehasin ve Nukuş ile süslendirip Tezyin etmesi; bilbedahe Mütefekkir İstihsan Edici ve Mütehayyir Takdir Edicilerin enzarını ister. Evet, Hüsün elbette bir Âşık ister; taam ise, aç olana verilir. Halbuki ins ve cin, şu nihayetsiz Vazifeye, şu haşmetli Nezarete ve şu vüs'atli Ubûdiyyete karşı milyondan birisini ancak yapabilir. Demek bu nihayetsiz ve mütenevvi Vezaife ve İbadata, nihayetsiz Melaike enva'ı ve Ruhaniyat ecnası lâzımdır. Bazı Rivayatın işaratıyla ve İntizam-ı Âlemin Hikmetiyle denilebilir ki: Bir kısım ecsam-ı seyyare, seyyarattan tut tâ katarata kadar, bir kısım Melaikenin merakibidirler. Onlar bunlara

İzn-i İlahî ile binerler, Âlem-i Şehadeti seyredip gezerler. Hem denilebilir ki, bir kısım ecsam-ı hayvaniye, Hadîste طُيُورٌ خُضْرٌ tesmiye edilen Cennet Kuşlarından tut, tâ sineklere kadar bir cins Ervahın tayyareleridirler. Onlar, bunların içine Emr-i Hak ile girerler, Âlem-i Cismaniyatı seyran edip o cesedlerdeki hasselerin pencereleriyle, cismanî Mu'cizat-ı Fıtratı temaşa ederler. Elbette kesafetli topraktan ve küduretli sudan mütemadiyen letafetli Hayatı ve nuraniyetli Zevil-İdraki halkeden Hâlık'ın, elbette Ruha ve Hayata münasib şu Nur denizinden ve hattâ zulmet bahrinden bir kısım Zîşuur mahlûkları vardır. Hem çok kesretli olarak vardır. Melaike ve Ruhaniyatın Vücudlarına dair "Nokta" namında bir Risalemde ve Yirmidokuzuncu Söz'de iki kerre iki dört eder derecesinde bir kat'iyyetle isbat edilmiştir. Eğer istersen ona müracaat et.

İkinci Basamak: Zemin ile gökler, bir hükûmetin iki memleketi gibi birbirine alâkadardırlar. Ortalarında ehemmiyetli irtibat ve mühim muameleler vardır. Zemine lâzım olan ziya, hararet ve Bereket ve Rahmet gibi şeyler Semadan geliyor, yâni gönderiliyor. Vahye istinad eden bütün Edyan-ı Semaviyenin İcmaı ile ve şuhuda istinad eden bütün Ehl-i Keşfin tevatürüyle, Melaike ve Ervah Semadan zemine geliyorlar. Bundan, hisse karib bir Hads-i Kat'î ile bilinir ki: Sekene-i arz için, Semaya çıkmak için bir yol vardır. Evet nasıl herkesin akıl ve hayal ve nazarı her vakit Semaya gider. Öyle de: Ağırlıklarını bırakan Ervah-ı Enbiya ve Evliya veya cesedlerini çıkaran Ervah-ı Emvat, İzn-i İlahî ile oraya giderler. Mâdem hıffet ve letafet bulanlar oraya giderler. Elbette Cesed-i Misâlî giyen ve Ervah gibi hafif ve latif bir kısım sekene-i arz ve hava, Semaya gidebilirler...

Üçüncü Basamak: Semanın Sükût ve Sükûneti ve İntizam ve Ittıradı ve Vüs'at ve Nuraniyeti gösterir ki: Sekenesi, zeminin sekenesi gibi değiller; belki bütün ahalisi muti'dirler. Ne emrolunsa onu işlerler. Müzahame ve münakaşayı îcab edecek bir sebeb yoktur. Zira memleket geniş, fıtratları safi, kendileri masum, makamları sabittir. Evet zeminde ezdad içtima etmiş, Eşrar Ahyara karışmış, içlerinde münakaşat başlamış; o sebebden ihtilafat ve ızdırabat düşmüş ve ondan imtihanat ve müsabakat teklif edilmiş ve ondan Terakkiyat ve tedenniyat çıkmış. Şu Hakikatın Hikmeti şudur ki:

Beşer, Şecere-i Hilkatin en son cüz'ü olan meyvesidir. Malûmdur ki, bir şeyin semeresi en uzak, en cem'iyetli, en nazik, en ehemmiyetli cüz'üdür. İşte bunun için Semere-i Âlem olan İnsan en câmi', en bedi', en

âciz, en zaîf ve en latif bir Mu’cize-i Kudret olduğundan, beşiği ve meskeni olan zemin, Âsumâna nisbeten maddeten küçüklüğüyle ve hakaretiyle beraber manen ve san'aten bütün Kâinatın Kalbi, Merkezi, bütün Mu’cizat-ı San'atın meşheri, sergisi ve bütün Tecelliyat-ı Esmasının mazharı, nokta-i mihrakıyesi ve nihayetsiz Faaliyet-i Rabbaniyenin Mahşeri ve Ma'kesi ve hadsiz Hallakıyet-i İlâhiyyenin, husûsan nebatat ve hayvanatın kesretli enva'-ı sagiresinde, cevvadane İcadın medar ve çarşısı; ve pek geniş Âhiret Âlemlerindeki masnuatın küçük mikyasta Nümunegâhı ve Mensucat-ı Ebediyenin sür'atle işleyen Tezgâhı ve Menazır-ı Sermediyenin sür'atle değişen Taklidgâhı ve besatîn-i daimenin tohumcuklarına sür'atle sünbüllenen dar ve muvakkat mezraası ve Terbiyegâhı olmuştur. İşte Arzın (Hâşiye) bu Azamet-i Maneviyesinden ve Ehemmiyet-i San'aviyesindendir ki, Kur'an-ı Hakîm, Semâvata nisbeten, büyük bir ağacın küçük bir meyvesi hükmünde olan Arzı, bütün Semâvata denk tutuyor. Onu bir kefede, bütün Semâvatı bir kefede koyuyor. Mükerreren رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَ اْلاَرْضِ der. Hem Arzın şu mezkûr Hikmetlerden neş'et eden sür'atli tahavvülü ve devamlı tagayyürü iktiza eder ki; sekenesi de ona göre mazhar-ı tahavvülat olsun. Hem şu mahdud arz, hadsiz Mu’cizat-ı Kudrete mazhar olduğundandır ki, en mühim sekeneleri olan ins ve cinnin kuvalarına, sair Zîhayatlar gibi fıtrî bir had ve hulkî bir kayıt konulmadığı için nihayetsiz Terakki ve nihayetsiz tedenniye mazhar olmuştur. Enbiyadan, Evliyadan tut, tâ nemrudlara, tâ şeytanlara kadar uzun bir meydan-ı imtihanları peyda olmuştur. Mâdem öyledir, elbette firavunlaşmış şeytanlar, hadsiz şeraretiyle semaya ve ehline taş atacaklar...

(Hâşiye): Evet, Küre-i Arz küçüklüğüyle beraber Semâvata karşı gelebilir. Çünki nasılki daimî bir çeşme, vâridatsız büyük bir gölden daha büyük denilebilir. Hem bir ölçek ile bir şey ölçerek başka yere nakledilen ve onun elinden geçmiş ve ona girmiş çıkmış bir mahsulâtla, zahiren binler defa ölçekten büyük ve dağ gibi bir cisimle o ölçek müvazeneye çıkabilir. Aynen öyle de: Küre-i Arz, Cenab-ı Hak onu san'atına bir meşher ve İcadına bir mahşer ve Hikmetine medar ve Kudretine mazhar ve Rahmetine mezher ve Cennetine mezraa ve hadsiz Kâinata ve mahlûkat Âlemlerine ölçek ve mazi denizlerine ve gayb Âlemine akacak bir çeşme hükmünde İcad etmiş. Her sene kat kat ve katmerli yüzbin tarzda, masnuattan dokunmuş gömleklerini değiştirdiği ve çok defa dolup maziye boşaltarak gayb Âlemine döktüğü bütün o müteceddid Âlemleri ve Arzın müteaddid gömleklerini nazara al; yâni, bütün mazisini hazır farzet. Sonra yeknesak ve bir derece basit Semâvata karşı müvazene et. Göreceksin ki: Arz, ziyade gelmezse, noksan da kalmaz. İşte رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَ اْلاَرْضِ Sırrını anla.

Dördüncü Basamak: Bütün Âlemlerin Rabbi ve Müdebbiri ve Hâlıkı olan Zât-ı Zülcelâl'in, Ahkâmları ayrı ayrı pek çok namları ve ünvanları ve Esma-i Hüsnası vardır. Meselâ: Ashab-ı Nebi safında küffara karşı muharebe etmek için Melaikeleri göndermesini iktiza eden hangi İsim ve Ünvan ise, o İsim ve Ünvan iktiza eder ki, Melaike ile şeyatîn ortasında muharebe bulunsun ve Ahyar-ı Semaviyyîn ve eşrar-ı arzîn mabeynlerinde mübareze olsun. Evet küffarın nüfus ve enfasları Kabza-i Kudretinde olan Kadîr-i Zülcelâl, bir Emir ile, bir Sayha ile onları mahvetmiyor. Rubûbiyet-i Âmme ünvanıyla, Hakîm ve Müdebbir İsmiyle bir meydan-ı imtihan ve mübareze açıyor. Temsilde hata olmasın, görüyoruz ki: Nasılki bir Padişahın daire-i hükûmeti itibariyle ayrı ayrı pek çok ünvanları, isimleri bulunur. Meselâ: Daire-i adliye onu "Hâkim-i Âdil" namıyla yâd eder. Daire-i askeriye onu "Kumandan-ı Â’zam" namıyla bilir. Daire-i meşihat onu "Halife" ismiyle zikreder. Daire-i mülkiye onu "Sultan" namıyla tanır. Muti' ahali ona "Merhametkâr Padişah" derler. Âsi İnsanlar ona "Kahhar Hâkim" derler. Daha bunlara kıyas et. İşte bazı vakit oluyor ki, bütün ahali Onun elinde olan O Padişah-ı Âlî; âciz, zelil bir âsiyi bir Emir ile i'dam etmiyor. Belki Hâkim-i Âdil İsmiyle onu mahkemeye gönderir. Hem muktedir, hem Sadık bir memurunu taltife liyakatını biliyor. Fakat hususî ilmiyle, hususî telefonuyla onu taltif etmiyor. Belki Haşmet-i Saltanat ve Tedbir-i Hükûmet ünvanıyla mükâfata istihkakını teşhir etmek için bir meydan-ı müsabaka açar; vezirine emreder, ahaliyi temaşaya davet eder. Bir istikbal-i siyasî yaptırır. Muhteşem bir imtihan-ı ulvî neticesinde bir mecma-ı âlîde onu taltif eder. Liyakatını ilân eder. Daha başka cihetleri bunlara kıyas et...

İşte وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى Ezel ve Ebed Sultanının pek çok Esma-i Hüsnası vardır. Tecelliyat-ı Celâliye ve Tezâhürat-ı Cemâliye ile pek çok Şuûnatı ve Ünvanları vardır. Nur ve zulmet, yaz ve kış, Cennet ve Cehennem'in Vücudunu iktiza eden İsim ve Ünvan ve Şe'n ise; Kanun-u Tenasül, Kanun-u Müsabaka, Kanun-u Teâvün gibi pek çok umumî Kanunlar misillü, Kanun-u Mübarezenin dahi bir derece tamimini isterler... Kalb etrafındaki İlhamat ve vesveselerin mübarezelerinden tut, tâ Sema âfâkında Melaike ve şeytanların mübarezesine kadar o Kanunun şümulünü iktiza eder.

Beşinci Basamak: Mâdem Arzdan Semaya gidip gelmek var. Semadan Arza inip çıkmak oluyor. Ehemmiyetli levazımat-ı arziye, oradan gönderiliyor ve mâdem Ervah-ı Tayyibeler Semaya gidiyorlar. Elbette

ervah-ı habise dahi, Ahyarı takliden Semâvat memleketine gitmeğe teşebbüs edecekler. Çünki Vücudça letafet ve hıffetleri var. Hem şübhesiz tard ve reddedilecekler. Çünki mahiyetçe şeraret ve nühusetleri vardır. Hem bilâşek velâ şübhe, şu muamele-i mühimmenin ve şu Mübareze-i Maneviyenin Âlem-i Şehadette bir alâmeti, bir işareti bulunacaktır. Çünki Saltanat-ı Rubûbiyetin Hikmeti iktiza eder ki: Zîşuur için, bahusus en mühim vazifesi müşahede ve Şehadet ve Dellâllık ve Nezaret olan İnsan için tasarrufat-ı gaybiyenin mühimlerine bir işaret koysun, birer alâmet bıraksın. Nasılki nihayetsiz bahar Mu'cizatına yağmuru işaret koymuş ve havarik-ı san'atına esbab-ı zahiriyeyi alâmet etmiş. Tâ, Âlem-i Şehadet Ehlini işhad etsin. Belki o acib temaşaya, umum Ehl-i Semâvat ve sekene-i arzın enzar-ı dikkatlerini celbetsin. Yâni o koca Semâvatı, etrafında nöbettarlar dizilmiş, burçları tezyin edilmiş bir kal'a hükmünde, bir şehir suretinde gösterip Haşmet-i Rubûbiyetini Tefekkür ettirsin. Mâdem şu Mübareze-i Ulviyenin ilânı, Hikmeten lâzımdır. Elbette ona bir işaret vardır. Halbuki Hâdisat-ı Cevviye ve Semaviye içinde şu ilâna münasib hiçbir hâdise görünmüyor. Bundan daha ensebi yoktur. Zira yüksek kalelerin muhkem burçlarından atılan mancınıklar ve işaret fişeklerine benzeyen şu Hâdisat-ı Necmiye, bu Recm-i Şeytana ne kadar enseb düştüğü bedaheten anlaşılır. Halbuki şu hâdisenin, bu Hikmetten ve şu gayeden başka ona münasib bir Hikmeti bilinmiyor. Sair hâdisat öyle değil. Hem şu Hikmet, Zaman-ı Âdem'den beri meşhurdur ve Ehl-i Hakikat için meşhuddur.

Altıncı Basamak: Beşer ve cin, nihayetsiz şerre ve cühuda müstaid olduklarından, nihayetsiz bir temerrüd ve bir tuğyan yaparlar. İşte bunun için Kur'an-ı Kerim, öyle İ'cazkâr bir Belâgatla ve öyle âlî ve bahir Üslûblarla ve öyle gâlî ve zahir temsiller ve mesellerle ins ve cinni isyandan ve tuğyandan zecreder ki; Kâinatı titretir. Meselâ:

Ey ins ve cin! Emirlerime itaat etmezseniz, haydi Hudud-u Mülkümden elinizden gelirse çıkınız, meseline işaret eden

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوا لاَ تَنْفُذُونَ اِلاَّ بِسُلْطَانٍ ۞ فَبِاَيِّ اٰلاَۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۞ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَ نُحَاسٌ فَلاَ تَنْتَصِرَانِ

Âyetindeki Azametli inzara ve dehşetli Tehdide ve şiddetli Zecre dikkat

et. Nasıl, ins ve cinnin gayet mağrurane temerrüdlerini, gayet Mu'cizane bir Belâgatla kırar. Aczlerini ilân eder. Saltanat-ı Rubûbiyetin genişliği ve Azameti nisbetinde ne kadar âciz ve bîçare olduklarını gösterir. Güya şu Âyetle, hem وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ Âyetiyle böyle diyor ki:

"Ey hakareti içinde mağrur ve mütemerrid ve ey za'f ve fakrı içinde serkeş ve muannid olan cin ve ins! Nasıl cesaret edersiniz ki isyanınızla öyle bir Sultan-ı Zîşan'ın Evamirine karşı geliyorsunuz ki; yıldızlar, aylar, güneşler emirber neferleri gibi Emirlerine İtaat ederler. Hem tuğyanınızla öyle bir Hâkim-i Zülcelâl'e karşı mübareze ediyorsunuz ki, öyle Azametli muti' askerleri var; faraza şeytanlarınız dayanabilseler, onları dağ gibi güllelerle recmedebilirler. Hem küfranınızla öyle bir Mâlik-i Zülcelâl'in memleketinde isyan ediyorsunuz ki, İbadından ve Cünudundan öyleleri var ki, değil sizin gibi küçücük âciz mahlûkları, belki farz-ı muhal olarak dağ ve arz büyüklüğünde birer adüvv-ü kâfir olsaydınız, arz ve dağ büyüklüğünde yıldızları, ateşli demirleri, şüvazlı nühasları size atabilirler, sizi dağıtırlar. Hem öyle bir Kanunu kırıyorsunuz ki, o Kanun ile öyleler bağlıdır, eğer lüzum olsa, arzınızı yüzünüze çarpar. Gülleler gibi küreniz misillü yıldızları üstünüze yağdırabilirler."

Evet Kur'anda bazı mühim tahşidat vardır ki, düşmanların kuvvetli olduğundan ileri gelmiyor. Belki Haşmetin izharı ve düşman şenaatinin teşhiri gibi sebeblerden ileri geliyor. Hem bazan Kemal-i İntizamı ve nihayet Adli ve gayet Hilmi ve Kuvvet-i Hikmeti göstermek için, en büyük ve kuvvetli esbabı, en küçük ve zaîf bir şeye karşı tahşid eder ve üstünde tutar; düşürtmez, tecavüz ettirmez. Meselâ şu Âyete bak:

وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ مَوْلٰيهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ
وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذٰلِكَ ظَهِيرٌ

Ne kadar Nebi hakkına Hürmet ve ne kadar Ezvacın hukukuna Merhamet var. Şu mühim tahşidat, yalnız Hürmet-i Nebinin Azametini ve iki zaîfenin şekvalarının ehemmiyetini ve haklarının riayetini, rahîmane ifade etmek içindir.

Yedinci Basamak: Melekler ve semekler gibi, yıldızların dahi gayet muhtelif efradları vardır. Bir kısmı nihayet küçük, bir kısmı gayet büyüktür. Hattâ gök yüzünde her parlayana yıldız denilir. İşte bu yıldız cinsinden bir nev'i de, nazenin Sema yüzünün murassa zînetleri ve o ağacın

münevver meyveleri ve o denizin müsebbih balıkları hükmünde, Fâtır-ı Zülcelâl, Sâni'-i Zülcemâl onları yaratmış ve Meleklerine mesireler, binekler, menziller yapmıştır ve yıldızların küçük bir nev'ini de, şeyatînin recmine âlet etmiş. İşte bu Recm-i Şeyatîn için atılan şahabların üç mânası olabilir:

B i r i n c i s i : Kanun-u Mübareze, en geniş dairede dahi cereyan ettiğine remz ve alâmettir.

İ k i n c i s i : Semâvatta hüşyar nöbettarlar, muti' sekeneler var. Arzlı şerirlerin ihtilatından ve istima'larından hoşlanmayan Cünudullah bulunduğuna ilân ve işarettir.

Ü ç ü n c ü s ü : Müzahrefat-ı arziyenin mümessilât-ı habiseleri olan casus şeytanları, temiz ve temizlerin meskeni olan Semayı telvis etmemek ve nüfus-u habise hesabına tecessüs ettirmemek için, edebsiz casusları korkutmak için atılan mancınıklar ve işaret fişekleri misillü, o şeytanları ebvab-ı semadan o şahablarla red ve tarddır.

İşte yıldız böceği hükmünde olan kafa fenerine itimad eden ve Kur'an güneşinden gözünü yuman kozmoğrafyacı efendi! Şu yedi basamaklarda işaret edilen Hakikatlara birden bak. Gözünü aç, kafa fenerini bırak, gündüz gibi İ'caz ışığı içinde şu Âyetin mânasını gör!. O Âyetin Semasından bir Hakikat yıldızı al, senin başındaki şeytana at, kendi şeytanını recmet!.. Biz dahi etmeliyiz ve

رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ beraber demeliyiz.

فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ وَ الْحِكْمَةُ الْقَاطِعَةُ

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

* * *

Onbeşinci Söz'ün Zeyli

[Yirmialtıncı Mektub'un Birinci Mebhası]

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

Hüccet-ül Kur'an aleş-şeytan ve hizbihi... İblisi ilzam, şeytanı ifham, ehl-i tuğyanı iskat eden **"Birinci Mebhas"**: Bîtarafane muhakeme içinde şeytanın müdhiş bir desisesini kat'î bir surette reddeden bir vakıadır. O vakıanın mücmel bir kısmını on sene evvel Lemaat'ta yazmıştım. Şöyle ki:

Bu Risalenin Te'lifinden onbir sene evvel Ramazan-ı Şerifte İstanbul Bayezid Câmi-i Şerifinde Hâfızları dinliyordum. Birden şahsını görmedim, fakat manevî bir ses işittim gibi bana geldi. Zihnimi kendine çevirdi. Hayalen dinledim. Baktım ki, bana der:

– "Sen, Kur'anı pek âlî, çok parlak görüyorsun. Bîtarafane muhakeme et, öyle bak. Yâni bir beşer kelâmı farzet bak... Acaba o meziyetleri, o zînetleri görecek misin?" dedi. Hakikaten ben de ona aldandım. Beşer kelâmı farzedip, öyle baktım. Gördüm ki: Nasıl Bayezid'in elektrik düğmesi çevrilip söndürülünce ortalık karanlığa düşer. Öyle de o

farz ile Kur'anın parlak ışıkları gizlenmeğe başladı. O vakit anladım ki, benim ile konuşan şeytandır. Beni vartaya yuvarlandırıyor. Kur'andan istimdad ettim. Birden bir Nur Kalbime geldi. Müdafaaya kat'î bir kuvvet verdi. O vakit şöylece şeytana karşı münazara başladı. Dedim:

− Ey şeytan! Bîtarafane muhakeme, iki taraf ortasında bir vaziyettir. Halbuki hem senin, hem İnsandaki senin şakirdlerin, dediğiniz bîtarafane muhakeme ise, taraf-ı muhalifi iltizamdır. Bîtaraflık değildir, muvakkaten bir dinsizliktir. Çünki Kur'ana kelâm-ı beşer diye bakmak ve öyle muhakeme etmek şıkk-ı muhalifi esas tutmaktır. Bâtılı iltizamdır. Bîtarafane muhakeme değildir. Belki, bâtıla tarafgirliktir. Şeytan dedi ki:

− Öyle ise ne Allah'ın Kelâmı, ne de beşer kelâmı deme. Ortada farzet, bak. Ben dedim:

− O da olamaz. Çünki münaza'un fîh bir mal bulunsa.. eğer iki müddeî birbirine yakın ise ve kurbiyet-i mekân varsa; o vakit o mal, ikisinden başka birinin elinde veya ikisinin elleri yetişecek bir surette bir yere bırakılacak. Hangisi isbat etse o alır. Eğer o iki müddeî birbirine gayet uzak, biri meşrıkta, biri mağribde ise; o vakit kaideten "sahib-ül yed" kim ise onun elinde bırakılacaktır. Çünki ortada bırakmak kabil değildir. İşte Kur'an kıymettar bir maldır. Beşer kelâmı Cenab-ı Hakk'ın Kelâmından ne kadar uzaksa, o iki taraf o kadar, belki hadsiz birbirinden uzaktır. İşte, seradan süreyyaya kadar birbirinden uzak o iki taraf ortasında bırakmak mümkün değildir. Hem ortası yoktur. Çünki Vücud ve adem gibi ve iki nakızeyn gibi iki zıddırlar. Ortası olamaz. Öyle ise Kur'an için sahib-ül yed, Taraf-ı İlahîdir. Öyle ise Onun Elinde kabul edilip, öylece delail-i isbata bakılacak. Eğer öteki taraf onun Kelâmullah olduğuna dair bütün bürhanları birer birer çürütse, elini ona uzatabilir. Yoksa uzatamaz. Heyhat! Binler Berahin-i Kat'iyyenin mıhlarıyla Arş-ı Â’zam'a çakılan bu muazzam Pırlantayı hangi el bütün o mıhları söküp, o direkleri kesip (onu) düşürebilir?..

İşte ey şeytan! Senin rağmına Ehl-i Hak ve İnsaf bu suretteki hakikatlı muhakeme ile muhakeme ederler. Hattâ en küçük bir delilde dahi Kur'ana karşı Îmanını ziyadeleştirirler. Senin ve şakirdlerinin gösterdiği yol ise: Bir kerre beşer kelâmı farzedilse, yâni Arşa bağlanan o muazzam pırlanta yere atılsa; bütün mıhların kuvvetinde ve çok Bürhanların metanetinde birtek bürhan lâzım ki, onu yerden kaldırıp Arş-ı Manevîye çaksın... Tâ küfrün zulümatından kurtulup, Îmanın Envârına erişsin...

Halbuki buna muvaffak olmak pek güçtür. Onun için senin desisen ile şu zamanda, bîtarafane muhakeme sureti altında çokları Îmanını kaybediyorlar...

Şeytan döndü ve dedi:

− Kur'an beşer kelâmına benziyor, onların muhaveresi tarzındadır. Demek, beşer kelâmıdır. Eğer Allah'ın Kelâmı olsa, ona yakışacak, her cihetçe hârikulâde bir tarzı olacaktı. Onun San'atı nasıl beşer san'atına benzemiyor, Kelâmı da benzememeli?

Cevaben dedim:

− Nasılki Peygamberimiz, Mu'cizatından ve hasaisinden başka, ef'al ve ahval ve etvarında beşeriyette kalıp, beşer gibi Âdet-i İlâhiyyeye ve Evamir-i Tekviniyesine münkad ve muti' olmuş. O da soğuk çeker, elem çeker ve hâkeza... Herbir ahval ve etvarında hârikulâde bir vaziyet verilmemiş. Tâ ki Ümmetine ef'aliyle İmam olsun, etvarıyla Rehber olsun, umum harekâtıyla Ders versin. Eğer her etvarında hârikulâde olsa idi, bizzât her cihetçe İmam olamazdı. Herkese Mürşid-i Mutlak olamazdı. Bütün ahvaliyle Rahmeten lil-Âlemîn olamazdı. Aynen öyle de:

Kur'an-ı Hakîm Ehl-i Şuura İmamdır, cin ve inse Mürşiddir, Ehl-i Kemale Rehberdir, Ehl-i Hakikata Muallimdir. Öyle ise, beşerin muhaveratı ve üslûbu tarzında olmak zarurî ve kat'îdir. Çünki cin ve ins Münacatını Ondan alıyor, Duasını Ondan öğreniyor, mesailini Onun Lisanıyla zikrediyor, edeb-i muaşeretini Ondan taallüm ediyor ve hâkeza... Herkes Onu merci yapıyor. Öyle ise, eğer Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın Tur-i Sina'da işittiği Kelâmullah tarzında olsa idi; beşer bunu dinlemekte, işitmekte tahammül edemezdi ve merci edemezdi. Hazret-i Musa gibi bir Ulü-l Azm, ancak birkaç Kelâmı işitmeye tahammül etmiştir. Musa Aleyhisselâm demiş: اَهٰكَذَا كَلاَمُكَ قَالَ اللّٰهُ لِى قُوَّةُ جَمِيعِ اْلاَلْسِنَةِ

Şeytan döndü, yine dedi ki:

− Kur'anın mesaili gibi çok Zâtlar o çeşit mes'eleleri Din namına söylüyorlar. Onun için bir beşer, Din namına böyle bir şey yapmak mümkün değil mi?

Cevaben Kur'anın Nuruyla dedim ki:

− Evvelâ, dindar bir adam; Din Muhabbeti için "Hak böyledir. Hakikat budur. Allah'ın Emri böyledir" der. Yoksa, Allah'ı kendi keyfine konuşturmaz. Hadsiz derecede haddinden tecavüz edip, Allah'ın taklidini yapıp, Onun yerinde konuşmaz. فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ Düsturundan titrer.

Ve sâniyen, bir beşer kendi başına böyle yapması ve muvaffak olması hiçbir cihetle mümkün değildir. Belki, yüz derece muhaldir. Çünki birbirine yakın Zâtlar birbirini taklid edebilirler. Bir cinsten olanlar, birbirinin suretine girebilirler. Mertebece birbirine yakın olanlar, birbirinin makamlarını taklid edebilirler. Muvakkaten İnsanları iğfal ederler. Fakat daimî iğfal edemezler. Çünki Ehl-i Dikkat nazarında alâküllihal etvar ve ahvali içindeki tasannuatlar ve tekellüfatlar sahtekârlığını gösterecek. Hilesi devam etmeyecek. Eğer, sahtekârlıkla taklide çalışan; ötekinden gayet uzaksa, meselâ âdi bir adam, İbn-i Sina gibi bir dâhîyi İlimde taklid etmek istese ve bir çoban bir padişahın vaziyetini takınsa elbette hiç kimseyi aldatamayacak. Belki kendi maskara olacak. Herbir hali bağıracak ki: Bu sahtekârdır. İşte, hâşâ yüzbin defa hâşâ!. Kur'an, beşer kelâmı farzedildiği vakit: Nasıl bir yıldız böceği bin sene tekellüfsüz hakikî bir yıldız olarak rasad ehline görünsün.. hem bir sinek bir sene tamamen tavus suretini tasannu'suz, temaşa ehline göstersin.. hem sahtekâr, âmi bir nefer; namdar, âlî bir müşirin tavrını takınsın.. makamında otursun.. çok zaman öyle kalsın.. hilesini ihsas etmesin.. hem müfteri, yalancı itikadsız bir adam; müddet-i ömründe daima en sadık, en emin, en mu'tekid bir Zâtın keyfiyetini ve vaziyetini en müdakkik nazarlara karşı telaşsız göstersin.. dâhîlerin nazarında tasannuu saklansın!.. Bu ise yüz derece muhaldir. Ona hiçbir Zîakıl mümkün diyemez. Öyle de farzetmek dahi, bedihî bir muhali vaki' farzetmek gibi bir hezeyandır.

Aynen öyle de: Kur'anı kelâm-ı beşer farzetmek; lâzım gelir ki: Âlem-i İslâm'ın Semasında bilmüşahede pek parlak ve daima Envâr-ı Hakaikı neşreden bir Yıldız-ı Hakikat, belki bir Şems-i Kemâlât telakki edilen "**Kitab-i Mübin**"in mahiyeti; hâşâ bir yıldız böceği hükmünde tasannu'cu bir beşerin hurafatlı bir düzmesi olsun ve en yakınında olanlar ve dikkatle ona bakanlar farkında bulunmasın ve onu daima âlî ve Menba-ı Hakaik bir yıldız bilsin.. Bu ise, yüz derece muhal olmakla beraber, sen ey şeytan yüz derece şeytaniyette ileri gitsen, buna imkân verdiremezsin! Bozulmamış hiçbir Aklı kandıramazsın! Yalnız manen pek uzaktan baktırmakla aldatıyorsun. Yıldızı, yıldız böceği gibi küçük gösteriyorsun.

Sâlisen: Hem Kur'anı beşer kelâmı farzetmek, lâzımgelir ki; âsârıyla, tesiratıyla, netaiciyle Âlem-i İnsaniyetin bilmüşahede en Ruhlu ve Hayat-feşan, en Hakikatlı ve Saadet-resan, en Cem'iyetli ve Mu’cizbeyan, âlî meziyetleriyle yaldızlı bir Furkan'ın gizli Hakikatı; hâşâ!.. muavenetsiz, ilimsiz birtek insanın sahtekâr, âdi fikrinin tasniatı olsun ve yakından onu temaşa eden ve merakla dikkat eden büyük zekâlar, ulvî dehalar ondan hiçbir zaman hiçbir cihetle sahtekârlık ve tasannu eseri görmesin! Daima Ciddiyeti, Samimiyeti, İhlası bulsun! Bu ise, yüz derece muhal olmakla beraber, bütün ahvaliyle, akvaliyle, harekâtıyla bütün hayatında Emaneti, Îmanı, Emniyeti, İhlası, Ciddiyeti, İstikameti gösteren ve Ders veren ve Sıddıkînleri yetiştiren en yüksek, en parlak, en âlî haslet telakki edilen ve kabul edilen bir Zâtı; en emniyetsiz, en ihlassız, en itikadsız farzetmekle, muzaaf bir muhali vaki' görmek gibi şeytanı dahi utandıracak bir hezeyan-ı küfrîdir. Çünki şu mes'elenin ortası yoktur. Zira farz-ı muhal olarak Kur'an Kelâmullah olmazsa, Arştan zemine düşer gibi sukut eder. Ortada kalmaz. Mecma-i Hakaik iken, menba-ı hurafat olur ve o Hârika Fermanı gösteren Zât, -hâşâ sümme hâşâ!- eğer Resulullah olmazsa; A'lâ-yı İlliyyînden esfel-i safilîne sukut etmek ve Menba-ı Kemâlât derecesinden maden-i desais makamına düşmek lâzımgelir. Ortada kalmaz. Zira Allah namına iftira eden, yalan söyleyen en edna bir dereceye düşer. Bir sineği, daimî bir surette tavus görmek ve tavusun büyük evsafını onda her vakit müşahede etmek ne kadar muhal ise, şu mes'ele de öyle muhaldir. Fıtraten akılsız, sarhoş bir divane lâzım ki, buna ihtimal versin...

Râbian: Hem Kur'anı kelâm-ı beşer farzetmek lâzımgelir ki; Nev'-i Benî-Âdemin en büyük ve muhteşem ordusu olan Ümmet-i Muhammedi-yenin (A.S.M.) Mukaddes Kumandanı olan Kur'an, bilmüşahede kuvvetli Kanunlarıyla, esaslı Düsturlarıyla, nafiz Emirleriyle o pek büyük orduyu, iki cihanı fethedecek bir derecede bir İntizam verdiği ve bir İnzibat altına aldığı ve maddî-manevî teçhiz ettiği ve umum o efradın derecatına göre Akıllarını Talim ve Kalblerini Terbiye ve Ruhlarını Teshir ve Vicdanlarını Tathir ve aza ve cevarihlerini İstimal ve İstihdam ettiği halde; hâşâ, yüzbin defa hâşâ!. kuvvetsiz, kıymetsiz, asılsız bir düzme farzedip yüz derece muhali kabul etmek lâzım gelmekle beraber.. müddet-i hayatında ciddî harekâtıyla Hakk'ın Kanunlarını Benî-Âdeme ders veren ve samimî ef'aliyle Hakikatın Düsturlarını beşere talim eden ve hâlis ve makul akvaliyle İstikametin ve Saadetin usûllerini gösteren ve tesis eden ve bütün tarihçe-i hayatının şehadetiyle Allah'ın azabından çok havf eden ve herkesten ziyade Allah'ı bilen ve bildiren ve nev' - i beşerin beşten birisine ve küre - i arzın yarısına bin üçyüzelli sene Kemal - i Haşmet

ile Kumandanlık eden ve cihanı velveleye veren ve şöhretşiar Şuûnatıyla nev'-i beşerin belki Kâinatın elhak Medar-ı Fahri olan bir Zâtı; -hâşâ, yüzbin defa hâşâ- sahtekâr, Allah'tan korkmaz ve bilmez ve haysiyetini tanımaz, İnsaniyetin âdi derecesinde farzetmekle yüz derece muhali birden irtikâb etmek lâzım gelir. Çünki şu mes'elenin ortası yoktur. Zira farz-ı muhal olarak Kur'an Kelâmullah olmazsa; Arştan düşse, ortada kalamaz. Belki yerde yalancı birinin malı olduğunu kabul etmek lâzımgelir. Bu ise ey şeytan! Yüz derece sen katmerli bir şeytan olsan, bozulmamış hiçbir Aklı kandıramazsın ve çürümemiş hiçbir Kalbi ikna edemezsin...

Şeytan döndü, dedi: Nasıl kandıramam? Ekser İnsanlara ve İnsanın meşhur Âkıllerine Kur'anı ve Muhammed'i inkâr ettirdim.

ELCEVAB: Evvelâ, gayet uzak mesafeden bakılsa, en büyük şey, en küçük şey gibi görünebilir. Bir yıldız, bir mum kadar denilebilir.

S â n i y e n : Hem tebeî, sathî bir nazarla bakılsa, gayet muhal bir şey, mümkün görünebilir. Bir zaman bir ihtiyar adam Ramazan Hilâlini görmek için Semaya bakmış. Gözüne bir beyaz kıl inmiş. O kılı Ay zannetmiş. Ay'ı gördüm demiş. İşte muhaldir ki; Hilâl, o beyaz kıl olsun. Fakat kasden ve bizzât Ay'a baktığı ve saçı tebeî ve dolayısıyla ve ikinci derecede göründüğü için o muhali mümkün telakki etmiş.

S â l i s e n : Hem kabul etmemek başkadır, inkâr etmek başkadır. Adem-i kabul bir lâkaydlıktır, bir göz kapamaktır ve cahilane bir hükümsüzlüktür. Bu surette çok muhal şeyler onun içinde gizlenebilir. Onun aklı onlarla uğraşmaz. Amma inkâr ise; o adem-i kabul değil, belki o kabul-ü ademdir. Bir hükümdür. Onun Aklı hareket etmeye mecburdur. O halde senin gibi bir şeytan onun Aklını elinden alır, sonra inkârı ona yutturur. Hem ey şeytan! Bâtılı Hak ve muhali mümkün gösteren gaflet ve dalâlet ve safsata ve inad ve mugalata ve mükâbere ve iğfal ve görenek gibi şeytanî desiselerle çok muhalatı intaç eden inkâr ve küfrü, o bedbaht İnsan suretindeki hayvanlara yutturmuşsun!

R â b i a n : Hem Kur'anı, kelâm-ı beşer farzetmek, lâzımgelir ki: Âlem-i İnsaniyetin Semâvatında yıldızlar gibi parlayan Asfiyalara, Sıddıkînlere, aktablara bilmüşahede Rehberlik eden ve bilbedahe mütemadiyen Hakk u Hakkaniyeti, Sıdk u Sadakati, Emn ü Emaneti umum Tabakat-ı Ehl-i Kemale talim eden ve Erkân-ı İmaniyenin Hakaikıyla ve Erkân-ı İslâmiyenin Desatiriyle iki Cihanın Saadetini temin eden ve bu

icraatının şehadetiyle bizzarure hak ve hâlis ve safi Hakikat ve gayet doğru ve pek ciddî olmak lâzım gelen bir Kitabı; kendi evsafının ve tesiratının ve envârının zıddıyla muttasıf tasavvur edip, -hâşâ sümme hâşâ- bir sahtekârın tasniat ve iftiralarının mecmuası nazarıyla bakmak; sofestaîleri ve şeytanları dahi utandıracak ve titretecek şeni' bir hezeyan-ı küfrî olmakla beraber; izhar ettiği Din ve Şeriat-ı İslâmiyenin şehadetiyle ve müddet-i hayatında gösterdiği bilittifak fevkalâde Takvasının ve hâlis ve safi Ubûdiyyetinin delaletiyle ve bilittifak kendinde görünen Ahlâk-ı Hasenenin iktizasıyla ve yetiştirdiği bütün Ehl-i Hakikatın ve Sahib-i Kemâlâtın tasdikiyle en mu'tekid, en metin, en emin, en sadık bir Zâtı, -hâşâ sümme hâşâ, yüzbin kerre hâşâ- itikadsız, en emniyetsiz, Allah'tan korkmaz bir vaziyette farzetmek; muhalatın en çirkin ve menfur bir suretini ve dalâletin en zulümlü ve zulümatlı bir tarzını irtikâb etmek lâzımgelir.

ELHASIL: Ondokuzuncu Mektub'un Onsekizinci İşaretinde denildiği gibi; nasıl kulaklı ami tabakası İ'caz-ı Kur'an fehminde demiş: Kur'an, bütün dinlediğim ve dünyada mevcud Kitablara kıyas edilse, hiçbirisine benzemiyor ve onların derecesinde değildir. Öyle ise ya Kur'an umumunun altındadır veya umumunun fevkinde bir derecesi vardır. Umumun altındaki şık ise, muhal olmakla beraber, hiçbir düşman hattâ şeytan dahi diyemez ve kabul etmez. Öyle ise Kur'an, umum Kitabların fevkindedir. Öyle ise Mu'cizedir.

Aynen öyle de, biz de İlm-i Usûl ve fenn-i mantıkça sebr ü taksim denilen en kat'î bir hüccetle deriz: Ey şeytan ve ey şeytanın şakirdleri! Kur'an, ya Arş-ı Â'zamdan, İsm-i Â'zamdan gelmiş bir Kelâmullahtır veyahut -hâşâ sümme hâşâ, yüzbin kerre hâşâ- yerde sahtekâr ve Allah'tan korkmaz ve Allah'ı bilmez, itikadsız bir beşerin düzmesidir. Bu ise ey şeytan, sâbık hüccetlere karşı bunu sen diyemedin ve diyemezsin ve diyemiyeceksin... Öyle ise bizzarure ve bilâşübhe Kur'an, Hâlık-ı Kâinat'ın Kelâmıdır. Çünki ortası yoktur ve muhaldir ve olamaz. Nasılki kat'î bir surette isbat ettik. Sen de gördün ve dinledin.

Hem Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm, ya Resulullahtır ve bütün Resullerin Ekmeli ve bütün mahlûkatın Efdalidir veyahut -hâşâ yüzbin defa hâşâ- Allah'a iftira ettiği ve Allah'ı bilmediği ve azabına inanmadığı için itikadsız, esfel – i safilîne sukut etmiş bir beşer farzetmek (Hâşiye) Lâzımgelir ki: Bu ise ey iblis, ne sen ve ne de güvendiğin

----

(Hâşiye): Kur'an-ı Hakîm, kâfirlerin küfriyatlarını ve galiz tabiratlarını ibtal etmek

Avrupa feylesofları ve Asya münafıkları bunu diyemezsiniz ve diyememişsiniz ve diyemeyeceksiniz ve dememişsiniz ve demeyeceksiniz... Çünki bu şıkkı dinleyecek ve kabul edecek dünyada yoktur. Onun içindir ki, güvendiğin o feylesofların en müfsidleri ve o Asya münafıklarının en vicdansızları dahi diyorlar ki: "Muhammed-i Arabî (A.S.M.) çok akıllı idi. Çok güzel ahlâklı idi." Mâdem şu mes'ele iki şıkka münhasırdır ve mâdem ikinci şık muhaldir ve hiçbir kimse buna sahib çıkmıyor ve mâdem kat'î hüccetlerle isbat ettik ki, ortası yoktur. Elbette bizzarure senin ve hizb-üş şeytanın rağmına olarak bilbedahe ve bihakkalyakîn, Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm Resulullahtır ve bütün Resullerin Ekmelidir, bütün mahlûkatın Efdalidir.

عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ بِعَدَدِ الْمَلَكِ وَالْاِنْسِ وَالْجَانِّ

* * *

---

için zikrettiğine istinaden, ehl-i dalâletin fikr-i küfrîlerinin bütün bütün muhaliyetini ve bütün bütün çürüklüğünü göstermek için şu tabiratı farz-ı muhal suretinde titreyerek kullanmağa mecbur oldum.

ŞEYTANIN İKİNCİ KÜÇÜK BİR İTİRAZI

Sure-i قٓ وَ الْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ i okurken..

مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلاَّ لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ۞ وَجَآءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ۞وَ نُفِخَ فِى الصُّورِ ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ۞وَ جَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَآئِقٌ وَ شَهِيدٌ ۞لَقَدْ كُنْتَ فِى غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَآءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ۞ وَ قَالَ قَرِينُهُ هٰذَا مَا لَدَىَّ عَتِيدٌ ۞ اَلْقِيَا فِى جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ

Şu Âyetleri okurken şeytan dedi ki: "Kur'anın en mühim Fesahatını, siz Onun Selasetinde ve Vuzuhunda buluyorsunuz. Halbuki şu Âyette nereden nereye atlıyor? Sekerattan tâ Kıyamete atlıyor. Nefh-i Sur'dan muhasebenin hitamına intikal ediyor. Ondan Cehennem'e idhali zikrediyor. Bu acib atlamaklar içinde hangi selaset kalır? Kur'anın ekser yerlerinde, böyle birbirinden uzak mes'eleleri birleştiriyor. Böyle münasebetsiz vaziyetiyle selaset ve fesahat nerede kalır?"

ELCEVAB: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın Esas-ı İ'cazı, en mühimlerinden Belâgatından sonra Îcazdır. Îcaz, İ'caz-ı Kur'anın en metin ve en mühim bir Esasıdır. Kur'an-ı Hakîm'de şu Mu'cizane Îcaz o kadar çoktur ve o kadar güzeldir ki; Ehl-i Tedkik, karşısında hayrettedirler. Meselâ:

وَ قِيلَ يَا اَرْضُ ابْلَعِى مَآءَكِ وَيَا سَمَآءُ اَقْلِعِى وَغِيضَ الْمَآءُ وَقُضِىَ اْلاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِىِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

Kısa birkaç Cümle ile, Tufan Hâdise-i Azîmesini netaiciyle öyle Îcazkârane ve Mu'cizane beyan ediyor ki; çok Ehl-i Belâgatı, Belâgatına Secde ettirmiş...

Hem meselâ:

كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰيهَا ۞ اِذِ انْبَعَثَ اَشْقٰيهَا ۞ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰيهَا ۞ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا ۞ فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوّٰيهَا ۞ وَلاَ يَخَافُ عُقْبٰيهَا

İşte, Kavm-i Semud'un acib ve mühim hâdisatını ve netaicini ve sû'-i akibetlerini, böyle kısa birkaç Cümle ile Îcaz içinde bir İ'CAZ ile Selasetli ve Vuzuhlu ve fehmi ihlâl etmez bir tarzda beyan ediyor. Hem meselâ:

وَذَا النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادَى فِى الظُّلُمَاتِ اَنْ لاَ اِلَهَ اِلاَّ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنِّى كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ

İşte اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ Cümlesinden فَنَادٰى فِى الظُّلُمَاتِ Cümlesine kadar çok Cümleler matvîdir. O mezkûr olmayan Cümleler ise, fehmi ihlâl etmiyor, Selasetine zarar vermiyor. Hazret-i Yunus'un kıssasında mühim esasları zikreder, mütebâkisini Akla havale eder. Hem meselâ: Sure-i Yusuf'ta اَرْسِلُونِ Kelimesinden يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدِّيقُ ortasında yedi-sekiz Cümle Îcaz ile tayyedilmiş. Hiç fehmi ihlâl etmiyor, Selasetine zarar vermiyor. Bu çeşit Mu'cizane Îcazlar Kur'anda pek çoktur, hem pek güzeldir. Amma Sure-i Kaf'ın Âyeti ise; ondaki Îcaz pek acib ve Mu'cizanedir. Çünki kâfirlerin pek müdhiş ve çok uzun ve bir günü elli bin sene olan istikbaline ve o istikbalin dehşetli inkılabatında kâfirin başına gelecek elîm ve mühim hâdisata birer birer parmak basıyor. Şimşek gibi fikri, onlar üstünde gezdiriyor. O pek çok uzun zamanı, hazır bir sahife gibi nazara gösteriyor. Zikredilmeyen hâdisatı hayale havale edip, âlî bir Selasetle beyan eder...

وَاِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

İşte ey şeytan! Şimdi bir sözün daha varsa söyle...

Şeytan der: Bunlara karşı gelemem. Müdafaa edemem. Fakat çok ahmaklar var, beni dinliyorlar ve İnsan suretinde çok şeytanlar var, bana yardım ediyorlar ve feylesoflardan çok firavunlar var, enaniyetlerini okşayan mes'eleleri benden ders alıyorlar... Senin bu gibi Sözlerin neşrine sed çekerler. Bunun için sana teslim-i silâh etmem!..

* * *

Onaltıncı Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

اِنَّمَٓا اَمْرُهُٓ اِذَٓا اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ۞

فَسُبْحَانَ الَّذٖى بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

[İtminan-ı nefsime medar olacak, zulmeti dağıtacak şu Âyetin Nurundan dört Şuaı göstermekle kör nefsime bir basiret vermek için yazılmıştır.]

BİRİNCİ ŞUA: Ey nefs-i nâdan! Diyorsun ki: "Ehadiyet-i Zât-ı İlâhiyye ile Külliyet-i Ef'ali ve Vahdet-i Şahsiyesiyle muinsiz Umumiyet-i Rubûbiyeti ve Ferdaniyeti ile şeriksiz Şümul-ü Tasarrufatı ve mekândan münezzehiyetiyle her yerde hazır bulunması ve nihayetsiz Ulviyetiyle herşeye yakın olması ve Birliği ile her işi bizzât Elinde tutması; Hakaik-i Kur'aniyedendir. Kur'an ise Hakîmdir. Hakîm ise, Akıl kabul etmeyen şeyleri Akla tahmil etmez. Akıl ise, zahirî bir münafatı görüyor. Aklı teslime sevkedecek bir izah isterim."

Elcevab: Mâdem öyledir, itminan için istersen, biz de Kur'an'ın Feyzine istinaden diyoruz: İsm-i Nur, çok müşkilatımızı halletmiş; اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ bunu da halleder. Akla vâzıh, Kalbe nuranî olacak temsil yolunu ihtiyar ile İmam-ı Rabbanî (R.A.) gibi deriz:

نَه شَبَمْ نَه شَبْ پَرَسْتَمْ مَنْ غُلاَمِ شَمْسَمْ اَزْ شَمْسِ مِى گُويَمْ خَبَرْ

Temsil, İ'caz-ı Kur'an'ın en parlak bir âyinesi olduğundan, biz dahi bir temsil ile şu Sırra bakacağız. Şöyle ki:

Bir tek Zât, muhtelif meraya vasıtasıyla külliyet kesbeder. Cüz'î-yi hakikî iken, umumî şuûnata mâlik bir küllî hükmüne geçer. Meselâ: Şems bir cüz'î-yi müşahhas iken, eşya-yı şeffafe vasıtasıyla öyle bir küllî hükmüne geçer ki, rûy-i zemini timsalleriyle, akisleriyle dolduruyor. Hattâ katarat ve parlak zerrat adedince Cilveleri bulunuyor. Güneşin harareti ve ziyası ve ziyanın içinde olan yedi renkli elvan-ı seb'ası, herbirisi mukabilindeki eşyaya muhit, âmm ve şamil oldukları halde; herbir şeffaf şey dahi güneşin timsaliyle beraber harareti, hem ziyayı, hem elvan-ı seb'ayı göz bebeğinde saklıyor. Ve safi kalbini ona bir taht yapıyor. Demek Şems, Vâhidiyet haysiyetiyle ona mukabil umum eşyaya muhit olduğu gibi, Ehadiyet cihetiyle herbir şeyde Güneş çok vasıflarıyla beraber bir nevi Cilve-i Zâtıyla bulunur. Mâdem temsilden temessül bahsine geçtik. Temessülün çok enva'ından şu mes'eleye medar olacak üç nev'ine işaret ederiz.

Birincisi: Kesif, maddî şeylerin akisleridir. O akisler hem gayrdır, ayn değil. Hem mevattır, ölüdür. Hüviyet-i suriyesinden başka hiçbir hasiyete mâlik değil. Meselâ sen âyineler mahzenine girsen, bir Said binler Said olur. Fakat Zîhayat yalnız sensin, ötekiler ölüdürler. Hayat hassaları onlarda yoktur.

İkincisi: Maddî nuraninin akisleridir. Şu akis ayn değil, fakat gayr da değil. Mahiyeti tutmuyor, fakat o nuraninin ekser hasiyetlerine mâliktir. Onun gibi hayy sayılıyor. Meselâ: Şems dünyaya girdi. Herbir âyinede aksini gösterdi. O akislerin herbirinde, Güneş'in hassaları hükmünde olan ziya ve ziyadaki elvan-ı seb'a bulunuyor. Eğer faraza Güneş Zîşuur olsa idi, harareti ayn-ı kudreti, ziyası ayn-ı ilmi, elvan-ı seb'ası sıfat-ı seb'ası olsa idi; o vakit o tek ve yekta bir güneş, bir anda herbir âyinede bulunur, herbirisini kendine bir Arş ve bir çeşit telefon yapabilirdi. Birbirine mani olmazdı. Herbirimizle âyinemiz vasıtasıyla görüşebilirdi. Biz ondan uzak iken, o bize bizden daha yakın olurdu.

Üçüncüsü: Nurani Ruhların aksidir. Şu akis, hem hayydır hem ayndır. Fakat âyinelerin kabiliyeti nisbetinde tezâhür ettiğinden, o Ruhun mahiyet-i nefs-ül emriyesini tamamen tutmuyor. Meselâ: Hazret-i Cebrail Aleyhisselâm, Dıhye suretinde Huzur-u Nebevîde bulunduğu bir anda, Huzur-u İlahîde haşmetli Kanatlarıyla Arş-ı Â’zam'ın önünde Secdeye gider. Hem o anda hesabsız yerlerde bulunur, Evamir-i İlâhiyyeyi Tebliğ ederdi. Bir iş bir işe mani olmazdı. İşte şu Sırdandır ki; mahiyeti Nur ve hüviyeti nuraniye olan Hazret - i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm, dünyada bütün Ümmetinin Salâvatlarını birden işitir ve Kıyamette

bütün Asfiya ile bir anda görüşür. Birbirisine mani olmaz. Hattâ Evliyadan, ziyade Nuraniyet kesbeden ve Ebdal denilen bir kısmı, bir anda birçok yerlerde müşahede ediliyormuş. Aynı Zât, ayrı ayrı çok işleri görüyormuş. Evet nasıl cismaniyata cam ve su gibi şeyler âyine olur. Öyle de, Ruhaniyata dahi hava ve esir ve Âlem-i Misâlin bazı mevcûdatı âyine hükmünde ve berk ve hayal sür'atinde bir vasıta-i seyr ü seyahat suretine geçerler ve o Ruhanîler hayal sür'atiyle o meraya-yı nazifede, o menazil-i latifede gezerler. Bir anda binler yerlere girerler. Mâdem Güneş gibi âciz ve musahhar mahlûklar ve Ruhanî gibi madde ile mukayyed nim-nurani masnu'lar, Nuraniyet Sırrıyla bir yerde iken pekçok yerlerde bulunabilirler. Mukayyed bir cüz'î iken, mutlak bir küllî hükmünü alırlar. Bir anda cüz'î bir ihtiyar ile pek çok işleri yapabilirler.

Acaba, maddeden mücerred ve muallâ ve tahdid-i kayd ve zulmet-i kesafetten münezzeh ve müberra ve şu umum Envâr ve bütün Nuraniyat Onun Envâr-ı Kudsiye-i Esmasının bir kesif zılali ve umum Vücud ve bütün Hayat ve Âlem-i Ervah ve Âlem-i Misâl nim-şeffaf bir Âyine-i Cemâli ve Sıfâtı muhita ve Şuûnatı külliye olan bir Zât-ı Akdes'in İrade-i Külliye ve Kudret-i Mutlaka ve İlm-i Muhitle Tecelli-i Sıfâtı ve Cilve-i Ef'ali içindeki Teveccüh-ü Ehadiyetinden hangi şey saklanabilir.. hangi iş ağır gelebilir.. hangi şey gizlenebilir.. hangi ferd uzak kalabilir.. hangi şahsiyet külliyet kesbetmeden ona yanaşabilir?

Evet nasıl Güneş kayıdsız nuru, maddesiz aksi vasıtasıyla sana, senin göz bebeğinden daha yakın olduğu halde; sen mukayyed olduğun için ondan gayet uzaksın. Ona yanaşmak için, çok kayıdlardan tecerrüd etmek, çok meratib-i külliyeden geçmek lâzım gelir. Âdeta manen yer kadar büyüyüp, Kamer kadar yükselip, sonra doğrudan doğruya Güneşin mertebe-i asliyesine bir derece yanaşabilir ve perdesiz görüşebilirsin. Öyle de: Celil-i Zülcemâl, Cemil-i Zülkemal sana gayet yakındır, sen Ondan gayet uzaksın. Kalbin Kuvveti, Aklın Ulviyeti varsa; temsildeki noktaları, Hakikata tatbike çalış.

İKİNCİ ŞUA: Ey nefs-i bîhuş! Diyorsun ki:

إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ Hem

إِنْ كَانَتْ إِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ

gibi Âyetler, Vücud-u Eşya, sırf bir Emr ile ve def'î olduğunu ve

اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ Hem صُنْعَ اللّٰهِ الَّذٖٓى اَتْقَنَ كُلَّ شَيْءٍ gibi Âyetler; Vücud-u Eşya, İlim içinde azîm bir Kudretle, Hikmet içinde dakik bir San'atla tedricî olduğunu gösteriyorlar. Vech-i tevfiki nedir?

Elcevab: Kur'anın Feyzine istinaden deriz: Evvelâ, münafat yoktur. Bir kısım öyledir: İbtidadaki İcad gibi. Bir kısmı böyledir: Mislini İade gibi...

Sâniyen: Mevcûdatta meşhud olan sühulet ve sür'at ve kesret ve vüs'at içinde nihayet İntizam, gayet İttikan ve Hüsn-ü San'at ve Kemal-i Hilkat, şu iki kısım Âyetlerin Vücud-u Hakikatlarına kat'iyyen şehadet eder. Öyle ise, şunların hariçte tahakkukları medar-ı bahs olması lüzumsuzdur. Belki yalnız "Sırr-ı Hikmeti nedir" denilebilir. Öyle ise, biz dahi bir kıyas-ı temsilî ile şu Hikmete işaret ederiz. Meselâ: Nasılki terzi gibi bir san'atçı, birçok külfetler, meharetlerle musanna birşeyi icad eder ve ona bir model yapar. Sonra onun emsalini külfetsiz çabuk yapabilir. Hattâ bazan öyle bir derece sühulet peyda eder ki, güya emreder yapılır ve öyle kuvvetli bir İntizam kesbeder, (saat gibi) güya bir emrin dokunmasıyla işlenir ve işler. Öyle de: Sâni'-i Hakîm ve Nakkaş-ı Alîm, şu Âlem sarayını müştemilâtıyla beraber bedi' bir surette yaptıktan sonra cüz'î ve küllî, cüz ve küll herşeye bir model hükmünde bir Nizam-ı Kaderî ile bir mikdar-ı muayyen vermiştir. İşte bak o Nakkaş-ı Ezelî, herbir asrı bir model yaparak Mu'cizat-ı Kudreti ile murassa, taze bir Âlemi ona giydiriyor. Herbir seneyi bir mikyas ederek, Havarik-ı Rahmetiyle musanna, taze bir Kâinatı o kamete göre dikiyor. Herbir günü bir satır yaparak Dekaik-i Hikmetiyle müzeyyen, mücedded mevcûdatı onda yazıyor. Hem o Kadîr-i Mutlak, herbir asrı, herbir seneyi, herbir günü bir model yaptığı gibi, rûy-i zemini, herbir dağ ve sahrayı, bağ ve bostanı, herbir ağacı birer model yapmıştır. Vakit-bevakit, taze taze birer Kâinatı zeminde kuruyor, birer yeni dünyayı icad ediyor. Birer Âlemi alıp da diğer muntazam bir Âlemi getiriyor. Mevsim be-mevsim her bağ ve bostanda taze taze Mu'cizat-ı Kudretini ve Hedaya-yı Rahmetini gösterir. Yeni birer Kitab-ı Hikmet-Nüma yazıyor. Taze taze birer Matbaha-i Rahmetini kuruyor. Mücedded bir hulle-i san'at-nüma giydiriyor. Her baharda, herbir ağaca sündüs-misâl taze bir Çarşaf giydiriyor. Lü'lü-misâl yeni bir murassaatla süslendiriyor. Yıldız-misâl Rahmet hediyeleriyle ellerini dolduruyor. İşte şu işleri nihayet Hüsn-ü San'at ve Kemal-i İntizam ile yapan ve şu birbiri arkasında gelen ve zaman ipine takılan seyyar Âlemleri, nihayet Hikmet ve İnayet ve Kemal-i Kudret ve San'at ile değiştiren Zât; elbette gayet Kadîr ve Hakîm'dir. Nihayet derecede

Basîr ve Alîm'dir. Tesadüf Onun işine karışamaz. İşte O Zât-ı Zülcelâl'dir ki, şöyle Ferman ediyor:

اِنَّمَٓا اَمْرُهُٓ اِذَٓا اَرَادَ شَيْـًٔا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

وَمَٓا اَمْرُ السَّاعَةِ اِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ

deyip, hem Kemal-i Kudretini ilân, hem Kudretine nisbeten Haşir ve Kıyamet gayet sehl ve külfetsiz olduğunu beyan ediyor. Emr-i Tekvinîsi, Kudret ve İradeyi tazammun ettiğini ve bütün eşya, Evamirine gayet musahhar ve münkad olduklarını ve mübaşeretsiz, mualecesiz halkettiği için İcadındaki sühulet-i mutlakayı ifade için, sırf bir Emirle işler yaptığını, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan ile ferman ediyor.

Hasıl-ı Kelâm: Bir kısım Âyetler eşyada husûsan Bidayet-i İcadında gayet derecede Hüsn-ü San'atı ve nihayet derecede Kemal-i Hikmeti ilân ediyor. Diğer kısmı; eşyada, husûsan tekrar İcadında ve İadesinde gayet derecede sühulet ve sür'atini nihayet derecede inkıyad ve külfetsizliğini beyan eder.

ÜÇÜNCÜ ŞUA: Ey haddinden tecavüz etmiş nefs-i pürvesvas! Diyorsun ki:

بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ ۞ مَا مِنْ دَٓابَّةٍ اِلاَّ هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۞

وَ نَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

gibi Âyetler, nihayet derecede Kurbiyet-i İlâhiyyeyi gösteriyor.

وَ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۞ تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فٖى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ

خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ

ve Hadîste vârid olan: "Cenab-ı Hak yetmiş bin hicab arkasındadır" ve Mi'rac gibi Hakikatler, nihayet derecede bu'diyetimizi gösteriyor. Şu Sırr-ı Gamızı fehme takrib edecek bir izah isterim?"

Elcevab: Öyle ise dinle:

Evvelâ, Birinci Şuaın âhirinde demiştik: Nasılki Güneş, kayıdsız nuruyla ve maddesiz aksi cihetiyle; sana, senin Ruhun penceresi ve onun âyinesi olan gözbebeğinden daha yakın olduğu halde; sen, mukayyed

ve maddede mahpus olduğun için ondan gayet uzaksın. Onun, yalnız bir kısım akisleriyle, gölgeleriyle temas edebilirsin ve bir nevi cilveleriyle ve cüz'î tecellileriyle görüşebilirsin ve bir sınıf sıfatları hükmünde olan elvanlarına ve bir taife isimleri hükmünde olan şualarına ve mazharlarına yanaşabilirsin. Eğer, Güneşin mertebe-i aslîsine yanaşmak ve bizzât doğrudan doğruya güneşin Zâtı ile görüşmek istersen, o vakit pek çok kayıtlardan tecerrüd etmekliğin ve pek çok meratib-i külliyetten geçmekliğin lâzımgelir. Âdeta sen, manen tecerrüd cihetiyle Küre-i Arz kadar büyüyüp, hava gibi ruhen inbisat edip ve Kamer kadar yükselip, bedir gibi mukabil geldikten sonra bizzât perdesiz onunla görüşüp, bir derece yanaşmak dava edebilirsin. Öyle de: O Celil-i Pürkemal, O Cemil-i Bîmisâl, O Vâcib-ül Vücud, O Mûcid-i Küll-i Mevcud, O Şems-i Sermed, O Sultan-ı Ezel ve Ebed, sana senden yakındır. Sen, Ondan nihayetsiz uzaksın. Kuvvetin varsa, temsildeki dekaikı tatbik et...

Sâniyen: Meselâ: وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى Bir Padişahın çok isimleri içinde "kumandan" ismi çok mütedâhil dairelerde tezâhür eder. Serasker daire-i külliyesinden tut, müşiriyet ve ferikiyet, tâ yüzbaşı, tâ onbaşıya kadar geniş ve dar, küllî ve cüz'î dairelerde de zuhur ve Tecellisi vardır. Şimdi, bir nefer hizmet-i askeriyesinde onbaşı makamında tezâhür eden cüz'î kumandanlık noktasını merci tutar, Kumandan-ı Â'zamına şu cüz'î cilve-i ismiyle temas eder ve münasebettar olur. Eğer asıl ismiyle temas etmek, ona o ünvan ile görüşmek istese, onbaşılıktan tâ serasker mertebe-i külliyesine çıkmak lâzımgelir. Demek Padişah, o nefere ismiyle, hükmüyle, kanunuyla ve ilmiyle, telefonuyla ve tedbiriyle ve eğer o padişah, Evliya-i Ebdaliyeden nuranî olsa, bizzât Huzuruyla gayet yakındır. Hiçbir şey mani olup, hail olamaz. Halbuki o nefer, gayet uzaktır. Binler mertebeler hail, binler hicablar fâsıldır. Fakat bazan Merhamet eder, hilaf-ı âdet; bir neferi huzuruna alır, lütfuna mazhar eder... Öyle de:

Emr-i كُنْ فَيَكُونُ e Mâlik; güneşler ve yıldızlar, emirber nefer hükmünde olan Zât-ı Zülcelâl, herşeye herşeyden daha ziyade yakın olduğu halde, herşey Ondan nihayetsiz uzaktır. Onun Huzur-u Kibriyasına perdesiz girmek istenilse, zulmanî ve nurani, yâni maddî ve ekvanî ve Esmaî ve Sıfatî yetmiş binler hicabdan geçmek, her İsmin binler hususî ve küllî Derecat-ı Tecellisinden çıkmak, gayet yüksek Tabakat-ı Sıfatında mürur edip tâ İsm-i Â'zamına mazhar olan Arş-ı Â'zamına uruc etmek; eğer Cezb ve Lütuf olmazsa, binler seneler çalışmak ve sülûk etmek lâzım gelir. Meselâ : Sen, Ona Hâlık İsmiyle yanaşmak

istersen; senin Hâlıkın hususiyetiyle, sonra bütün İnsanların Hâlıkı cihetiyle, sonra bütün Zîhayatların Hâlıkı ünvanıyla, sonra bütün mevcûdatın Hâlıkı İsmiyle münasebettarlık lâzım gelir. Yoksa zılde kalırsın, yalnız cüz'î bir Cilveyi bulursun.

BİR İHTAR:Temsildeki Padişah, aczi için, Kumandanlık isminin meratibinde müşir ve ferik gibi vasıtalar koymuştur. Fakat بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ olan Kadîr-i Mutlak, vasıtalardan müstağnidir. Vasıtalar, sırf zahirîdirler; Perde-i İzzet ve Azamettirler. Ubûdiyyet ve hayret ve acz ve iftikar içinde Saltanat-ı Rubûbiyetine Dellâldırlar, Temaşagerdirler. Muini değiller, Şerik-i Saltanat-ı Rubûbiyet olamazlar.

DÖRDÜNCÜ ŞUA: İşte ey tenbel nefsim! Bir nevi Mi'rac hükmünde olan Namazın Hakikatı; sâbık temsilde bir nefer, Mahz-ı Lütuf olarak Huzur-u Şâhaneye kabulü gibi; Mahz-ı Rahmet olarak Zât-ı Celil-i Zülcemâl ve Mabud-u Cemil-i Zülcelâl'in Huzuruna kabulündür. اَللّٰهُ اَكْبَرُ deyip, manen ve hayalen veya niyeten iki cihandan geçip, kayd-ı maddiyattan tecerrüd edip bir Mertebe-i Külliye-i Ubûdiyyete veya küllînin bir gölgesine veya bir suretine çıkıp, bir nevi Huzura müşerref olup, اِيَّاكَ نَعْبُدُ Hitabına (herkesin kabiliyeti nisbetinde) bir Mazhariyet-i Azîmedir.Âdeta, Harekât-ı Salâtiyede tekrarla اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ demekle kat-ı meratibe ve Terakkiyat-ı Maneviyeye ve cüz'iyattan Devair-i Külliyeye çıkmasına bir işarettir ve marifetimiz haricindeki Kemâlât-ı Kibriyasının mücmel bir ünvanıdır.Güya herbir اَللّٰهُ اَكْبَرُ bir Basamak-ı Mi'raciyeyi kat'ına işarettir. İşte şu Hakikat-ı Salâttan manen veya niyeten veya tasavvuren veya hayalen bir gölgesine, bir şuaına mazhariyet dahi, büyük bir Saadettir.İşte Hacda pek kesretli اَللّٰهُ اَكْبَرُ denilmesi,şu Sırdandır. Çünki Hacc-ı Şerif bil'asale herkes için bir Mertebe-i Külliyede bir Ubûdiyyettir. Nasılki bir nefer, Bayram gibi bir yevm-i mahsusta ferik dairesinde bir ferik gibi padişahın Bayramına gider ve Lütfuna mazhar olur. Öyle de: Bir Hacı, ne kadar ami de olsa, kat'-ı meratib etmiş bir Veli gibi umum aktar-ı arzın Rabb-ı Azîmi Ünvanıyla Rabbine müteveccihtir. Bir Ubûdiyyet-i Külliye ile müşerreftir. Elbette Hac miftahıyla açılan Meratib-i Külliye-i Rubûbiyet ve dûrbîniyle nazarına görünen Âfâk-ı Azamet-i Uluhiyet ve Şeairiyle Kalbine ve Hayaline gittikçe genişlenen Devair-i Ubûdiyyet ve Meratib-i Kibriya ve Ufk-u Tecelliyatın verdiği hararet, hayret ve dehşet ve Heybet-i Rubûbiyet اَللّٰهُ اَكْبَرُ

اَللّٰهُ اَكْبَرْ ile teskin edilebilir ve Onunla o meratib-i münkeşife-i meşhude veya mutasavvire ilân edilebilir. Hacdan sonra şu mânayı, ulvî ve küllî muhtelif derecelerde Bayram Namazında, Yağmur Namazında, Husuf Küsuf Namazında, Cemaatle kılınan Namazda bulunur. İşte Şeair-i İslâmiyenin velev Sünnet kabilinden dahi olsa ehemmiyeti şu Sırdandır.

سُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ خَزَائِنَهُ بَيْنَ الْكَافِ وَ النُّونِ

فَسُبْحَانَ الَّذِى بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَآ اِنْ نَسِينَآ اَوْ اَخْطَاْنَا

رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ

وَصَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى رَسُولِكَ اْلاَكْرَمِ مَظْهَرِ اِسْمِكَ اْلاَعْظَمِ وَ عَلٰٓى اٰلِهِ وَ صَحْبِهٖ وَ اِخْوَانِهٖ وَ اَتْبَاعِهٖ آمِينَ يَآ اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

* * *

KÜÇÜK BİR ZEYL

Kadîr-i Alîm ve Sâni'-i Hakîm, Kanuniyet şeklindeki âdâtının gösterdiği Nizam ve İntizamla, Kudretini ve Hikmetini ve hiçbir tesadüf işine karışmadığını izhar ettiği gibi; Şüzuzat-ı Kanuniye ile, âdetinin Hârikalarıyla, tegayyürat-ı suriye ile, teşahhusatın ihtilafatıyla, zuhur ve nüzul zamanının tebeddülüyle Meşietini, İradetini, Fâil-i Muhtar olduğunu ve İhtiyarını ve hiçbir kayıd altında olmadığını izhar edip yeknesak perdesini yırtarak ve herşey, her anda, her şe'nde, her şeyinde Ona muhtaç ve Rubûbiyetine münkad olduğunu i'lam etmekle gafleti dağıtıp, ins ve cinnin nazarlarını esbabdan Müsebbib-ül Esbab'a çevirir. Kur'anın beyanatı şu Esasa bakıyor.

Meselâ: Ekser yerlerde bir kısım meyvedar ağaçlar bir sene meyve verir, yâni Rahmet Hazinesinden ellerine verilir, o da verir. Öbür sene, bütün esbab-ı zahiriye hazırken meyveyi alıp vermiyor. Hem meselâ: Sair umûr-u lâzımeye muhalif olarak yağmurun evkat-ı nüzulü o kadar mütehavvildir ki, mugayyebat-ı hamsede dâhil olmuştur. Çünki Vücudda en mühim mevki, Hayat ve Rahmetindir. Yağmur ise, Menşe-i Hayat ve Mahz-ı Rahmet olduğu için elbette o Âb-ı Hayat, o Mâ-i Rahmet, gaflet veren ve hicab olan yeknesak kaidesine girmeyecek, belki doğrudan doğruya Cenab-ı Mün'im-i Muhyî ve Rahman ve Rahîm olan Zât-ı Zülcelâl perdesiz, Elinde tutacak; tâ her vakit Dua ve Şükür kapılarını açık bırakacak. Hem meselâ: Rızık vermek ve muayyen bir sîma vermek, birer İhsan-ı Mahsus eseri gibi ummadığı tarzda olması; ne kadar güzel bir surette Meşiet ve İhtiyar-ı Rabbaniyeyi gösteriyor. Daha tasrif-i hava ve teshir-i sehab gibi Şuûnat-ı İlâhiyyeyi bunlara kıyas et...

* * *

Onyedinci Söz

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى الْاَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلاً ۞ وَاِنَّا لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَعِيدًا جُرُزًا ۞ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلاَّ لَعِبٌ وَلَهْوٌ

[Bu Söz, İki Âlî Makam Ve Bir Parlak Zeylden İbarettir.]

Hâlık-ı Rahîm ve Rezzak-ı Kerim ve Sâni'-i Hakîm; şu dünyayı, Âlem-i Ervah ve Ruhaniyat için bir Bayram, bir Şehrayin suretinde yapıp bütün Esmasının Garaib-i Nukuşuyla süslendirip küçük-büyük, ulvî-süflî herbir Ruha, ona münasib ve o Bayramdaki ayrı ayrı hesabsız mehasin ve İn'amattan istifade etmeğe muvafık ve havas ile mücehhez bir cesed giydirir, bir vücud-u cismanî verir, bir defa o temaşagâha gönderir. Hem zaman ve mekân cihetiyle pek geniş olan o Bayramı; asırlara, senelere, mevsimlere hattâ günlere, kıt'alara taksim ederek herbir asrı, herbir seneyi, herbir mevsimi, hattâ bir cihette herbir günü, herbir kıt'ayı, birer taife ruhlu mahlukatına ve nebatî masnuatına birer resm-i geçit tarzında bir Ulvî Bayram yapmıştır ve bilhassa rûy-i zemin, hususan bahar ve yaz zamanında masnuat-ı sagirenin taifelerine öyle şaşaalı ve birbiri arkasında Bayramlardır ki, Tabakat-ı Âliyede olan Ruhaniyatı ve Melaikeleri ve Sekene-i Semavatı seyre celbedecek bir cazibedarlık görünüyor ve Ehl-i Tefekkür için öyle şirin bir mütalaagâh oluyor ki, Akıl tarifinden âcizdir. Fakat bu Ziyafet-i İlahiye ve Bayram-ı Rabbaniyedeki İsm-i Rahman ve Muhyî'nin Tecellilerine mukabil İsm-i Kahhar ve Mümît, firak ve mevt ile karşılarına çıkıyorlar. Şu ise وَسِعَتْ رَحْمَتِى كُلَّ شَيْءٍ Rahmetinin Vüs-'at-i Şümulüne zahiren muvafık düşmüyor. Fakat Hakikatte birkaç cihet-i muvafakatı vardır. Bir

ciheti şudur ki: Sâni'-i Kerim, Fâtır-ı Rahîm, herbir taifenin resm-i geçit nöbeti bittikten ve o resm-i geçitten maksud olan neticeler alındıktan sonra, ekseriyet itibariyle dünyadan, merhametkârane bir tarz ile tenfir edip usandırıyor, istirahata bir meyil ve başka bir Âleme göçmeğe bir şevk İhsan ediyor ve Vazife-i Hayattan terhis edildikleri zaman, Vatan-ı Aslîlerine bir meyelan-ı şevk-engiz, Ruhlarında uyandırıyor. Hem o Rahman'ın nihayetsiz Rahmetinden uzak değil ki, nasıl vazife uğrunda, mücahede işinde telef olan bir nefere şehadet rütbesini veriyor ve Kurban olarak kesilen bir koyuna, Âhirette cismanî bir Vücud-u Bâki vererek Sırat üstünde, sahibine Burak gibi bir bineklik mertebesini vermekle mükâfatlandırıyor. Öyle de, sair zîruh ve hayvanatın dahi, kendilerine mahsus Vazife-i Fıtriye-i Rabbaniyelerinde ve Evamir-i Sübhaniyenin İtaatlerinde telef olan ve şiddetli meşakkat çeken zîruhların, onlara göre bir çeşit Mükâfat-ı Ruhaniye ve onların istidadlarına göre bir nevi ücret-i maneviye, o tükenmez Hazine-i Rahmetinde baîd değil ki bulunmasın. Dünyadan gitmelerinden pek çok incinmesinler, belki memnun olsunlar.

لاَ يَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلاَّ اللّٰهُ

Lâkin zîruhların en eşrefi ve şu Bayramlarda kemmiyet ve keyfiyet cihetiyle en ziyade istifade eden İnsan, dünyaya pek çok meftun ve mübtela olduğu halde, dünyadan nefret ve Âlem-i Bekaya geçmek için Eser-i Rahmet olarak iştiyak-engiz bir halet verir. Kendi İnsaniyeti dalalette boğulmayan İnsan, o haletten istifade eder. Rahat-ı Kalb ile gider. Şimdi, o haleti intac eden vecihlerden, nümune olarak beşini beyan edeceğiz.

Birincisi: İhtiyarlık mevsimiyle; dünyevî, güzel ve cazibedar şeyler üstünde fena ve zevalin damgasını ve acı manasını göstererek o İnsanı dünyadan ürkütüp, o fâniye bedel, bir Bâki Matlubu arattırıyor.

İkincisi: İnsanın alâka peyda ettiği bütün ahbablardan yüzde doksandokuzu, dünyadan gidip diğer bir Âleme yerleştikleri için, o ciddî Muhabbet saikasıyla o Ahbabın gittiği yere bir iştiyak İhsan edip, mevt ve eceli mesrurane karşılattırıyor.

Üçüncüsü: İnsandaki nihayetsiz zaîflik ve âcizliği, bazı şeylerle ihsas ettirip, Hayat yükü ve yaşamak tekâlifi ne kadar ağır olduğunu anlattırıp, istirahata ciddî bir arzu ve bir Diyar-ı Âhere gitmeye samimî bir şevk veriyor.

Dördüncüsü: İnsan-ı Mü'mine Nur-u İman ile gösterir ki: Mevt, i'dam

değil; tebdil-i mekândır. Kabir ise, zulümatlı bir kuyu ağzı değil; nuraniyetli Âlemlerin kapısıdır. Dünya ise, bütün şaşaasıyla Âhirete nisbeten bir zindan hükmündedir. Elbette zindan-ı dünyadan Bostan-ı Cinana çıkmak ve müz'iç dağdağa-i hayat-ı cismaniyeden Âlem-i Rahata ve Meydan-ı Tayeran-ı Ervaha geçmek ve mahlukatın sıkıntılı gürültüsünden sıyrılıp Huzur-u Rahman'a gitmek; bin can ile arzu edilir bir seyahattir, belki bir Saadettir.

Beşincisi: Kur'anı dinleyen İnsana, Kur'andaki İlm-i Hakikatı ve Nur-u Hakikatle dünyanın mahiyetini bildirmekliği ile dünyaya aşk ve alâka pek manasız olduğunu anlatmaktır. Yani, İnsana der ve isbat eder ki: "Dünya, bir Kitab-ı Samedanîdir. Huruf ve Kelimatı nefislerine değil, belki başkasının Zât ve Sıfât ve Esmasına delalet ediyorlar. Öyle ise manasını bil al, nukuşunu bırak git…

Hem bir mezraadır, ek ve mahsulünü al, muhafaza et; müzahrefatını at, ehemmiyet verme…

Hem birbiri arkasında daim gelen geçen âyineler mecmuasıdır. Öyle ise, onlarda tecelli edeni bil, Envârını gör ve onlarda tezahür eden Esmanın Tecelliyatını anla ve müsemmalarını sev ve zevale ve kırılmaya mahkûm olan o cam parçalarından alâkanı kes…

Hem seyyar bir ticaretgâhtır. Öyle ise alış-verişini yap, gel ve senden kaçan ve sana iltifat etmeyen kafilelerin arkalarından beyhude koşma, yorulma…

Hem muvakkat bir seyrangâhtır. Öyle ise, nazar-ı ibretle bak ve zahirî çirkin yüzüne değil; belki Cemil-i Bâki'ye bakan gizli, güzel yüzüne dikkat et, hoş ve faideli bir tenezzüh yap, dön ve o güzel manzaraları irae eden ve güzelleri gösteren perdelerin kapanmasıyla akılsız çocuk gibi ağlama, merak etme…

Hem bir misafirhanedir. Öyle ise, onu yapan Mihmandar-ı Kerim'in İzni Dairesinde ye, iç, şükret. Kanunu dairesinde işle, hareket et. Sonra arkana bakma, çık git. Herzekârane fuzulî bir surette karışma. Senden ayrılan ve sana aid olmayan şeylerle manasız uğraşma ve geçici işlerine bağlanıp boğulma…" gibi zahir Hakikatlarla dünyanın iç yüzündeki Esrarı gösterip dünyadan müfarakatı gayet hafifleştirir, belki hüşyar olanlara sevdirir ve Rahmetinin herşeyde ve her Şe'ninde bir izi bulunduğunu gösterir. İşte Kur'an şu beş veche işaret ettiği gibi, başka hususî vecihlere dahi Âyât-ı Kur'aniye işaret ediyor.

Veyl o kimseye ki, şu beş vecihten bir hissesi olmıya…

ONYEDINCI SÖZ'ÜN İKİNCİ MAKAMI

(Haşiye)

Bırak bîçare feryadı, beladan gel Tevekkül kıl!
Zira feryad, bela-ender, hata-ender beladır bil!

*** * ***

Bela vereni buldunsa, atâ-ender, safa-ender beladır bil!
Bırak feryadı, Şükür kıl manend-i belâbil, dema keyfinden güler hep gül mül.

*** * ***

Ger bulmazsan, bütün dünya cefa-ender, fena-ender hebadır bil!
Cihan dolu bela başında varken, ne bağırırsın küçük bir beladan, gel Tevekkül kıl!

*** * ***

Tevekkül ile bela yüzünde gül, tâ o da gülsün.
O güldükçe küçülür, eder tebeddül.

*** * ***

Bil ey hodgâm! Bu dünyada Saadet, terk-i dünyada.
Hudabîn isen, o kâfidir, bıraksan da bütün eşya lehinde

*** * ***

Ger hodbîn isen, helâkettir, ne yaparsan bütün eşya aleyhinde.
Demek terki gerektir her iki halde bu dünyada.

*** * ***

Terki demek: Huda Mülkü, Onun İzni, Onun namıyla bakmakta…
Ticaret istiyorsan ger, şu fâni ömrünü Bâkiye tebdilde.

*** * ***

Eğer nefsine talib isen, çürüktür hem temelsiz de.
Eğer âfâkı ister isen, fena damgası üstünde.

*** * ***

Demek değmez ki alınsa, çürük maldır hep bu çarşıda.
Öyle ise geç.. iyi mallar dizilmiş arkasında...

*** * ***

(Haşiye): Bu ikinci makamdaki parçalar şiire benzer, fakat şiir değiller. Kasdî nazmedilmemişler. Belki Hakikatların kemal-i intizamı cihetinde, bir derece manzum suretini almışlar…

SİYAH DUTUN BİR MEYVESİ

[O mübarek dut başında Eski Said, Yeni Said lisanıyla söylemiştir.]

Muhatabım Ziya Paşa değil, avrupa meftunlarıdır.
Mütekellim nefsim değil, Tilmiz-i Kur'an namına Kalbimdir.

* * *

Geçen Sözler Hakikattır, sakın şaşma, hududundan hazer aşma,
Ecanib fikrine sapma, dalalettir kulak asma, eder elbet seni nâdim.

* * *

Görürsün en ziyadarın, zekâvette alemdarın,
O hayretten der daim: "Eyvah, kimden kime şekva edeyim ben dahi şaştım!"

* * *

Kur'an dedirtir ben de derim, hiç de çekinmem.
Ondan Ona şekva ederim sen gibi şaşmam

* * *

Hak'tan Hakk'a feryad ederim, sen gibi aşmam,
Yerden göğe dava ederim, sen gibi kaçmam.

* * *

Ki, Kur'anda hep dava Nurdan Nuradır, sen gibi caymam.
Kur'andadır Hak Hikmet, isbat ederim, muhalif felsefeyi beş para saymam.

* * *

Furkan'dadır Elmas Hakikat, dercan ederim, sen gibi satmam.
Halktan Hakk'a seyran ederim, sen gibi sapmam.

* * *

Dikenli yolda tayran ederim, sen gibi basmam.
Ferşten Arşa Şükran ederim, sen gibi asmam.

* * *

Mevte, ecele dost bakarım, sen gibi korkmam.
Kabre gülerekten girerim, sen gibi ürkmem.

* * *

Ejder ağzı, vahşet yatağı, hiçlik boğazı; sen gibi görmem.
Ahbaba kavuşturur beni, kabirden darılmam, sen gibi kızmam.

* * *

Rahmet kapısı, Nur kapısı, Hak kapısı, ondan sıkılmam, geri çekilmem.

***

بِسْمِ اللّٰهِ **diyerek çalıyorum, (Haşiye-1) arkama bakmam, dehşet de almam.**

***

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ **diyerek rahat bulup yatacağım, zahmeti çekmem, vahşette kalmam.**

***

اَللّٰهُ اَكْبَرُ **diyerek Ezan-ı Haşri işitip kalkacağım, (Haşiye-2) Mahşer-i Ekberden çekinmem, Mescid-i A'zamdan çekilmem.**

***

Lütf-u Yezdan, Nur-u Kur'an, Feyz-i İman sayesinde hiç üzülmem. Durmayıp koşacağım, Arş-ı Rahman zılline uçacağım, sen gibi şaşmam اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ**.**

***

(Haşiye-1): Eyvah diyerek kaçmıyorum.

(Haşiye-2): İsrafil'in Ezanını Fecr-i Haşirde işitip اَللّٰهُ اَكْبَرُ **diyerek kalkacağım. Salât-ı Kübradan çekilmem, Mecma-ı Ekberden çekinmem**

KALBE FARISÎ OLARAK TAHATTUR EDEN BİR MÜNACAT

هٰذِهِ الْمُنَاجَاةُ تَخَطَّرَتْ فِى الْقَلْبِ هٰكَذَا بِالْبَيَانِ الْفَارِسِى

Yani bu Münacat, Kalbe Farisî olarak tahattur ettiğinden Farisî yazılmıştır. Evvelce matbu olan „Hubab Risale'sinde" dercedilmişti.

يَا رَبْ بَشَشْ جِهَتْ نَظَرْ مِيكَرْدَمْ دَرْدِ خُودْرَا دَرْمَانْ نَمِى دِيدَمْ

Ya Rab! Tevekkülsüz, gafletle, iktidar ve ihtiyarıma dayanıp derdime derman aramak için cihat-ı sitte denilen altı cihette nazar gezdirdim. Maatteessüf derdime derman bulamadım. Manen bana denildi ki: "Yetmez mi derd, derman sana."

دَرْ رَاسْتْ مِى دِيدَمْ كِه دِى رُوزْ مَزَارِ پَدَرِ مَنَسْتْ

Evet, gafletle sağımdaki geçmiş zamandan teselli almak için baktım. Fakat gördüm ki: Dünkü gün, pederimin kabri ve geçmiş zaman, ecdadımın bir mezar-ı ekberi suretinde göründü.Teselli yerine vahşet verdi.(Haşiye 1).

(Haşiye 1): İman, o vahşetli mezar-ı ekberi, ünsiyetli bir Meclis-i Münevver ve bir Mecma-ı Ahbab gösterir.

وَ دَرْ چَپْ دِيدَمْ كِه فَرْدَا قَبْرِ مَنَسْتْ

Sonra soldaki istikbale baktım. Derman bulamadım. Belki yarınki gün, benim kabrim ve istikbal ise, emsalimin ve Nesl-i Âtinin bir kabr-i ekberi suretinde görünüp ünsiyet değil, belki vahşet verdi. (Haşiye 2)

(Haşiye 2): İman ve Huzur-u İman, o dehşetli kabr-i ekberi sevimli Saadet Saraylarında bir Davet-i Rahmaniye gösterir.

وَ اِمْرُوزْ تَابُوتِ جِسْمِ پُرْ اِضْطِرَابِ مَنَسْت

Soldan dahi Hayır görünmediği için, hazır güne baktım. Gördüm ki: Şu gün, güya bir tabuttur. Hareket-i mezbuhanede olan cismimin cenazesini taşıyor. (Haşiye 3)

(Haşiye 3): İman, o tabutu, bir ticaretgâh ve şaşaalı bir misafirhane gösterir.

بَرْ سَرِ عُمْرِ جَنَازَهِٔ مَنْ اِيسْتَادَه اَسْت

İşbu cihetten dahi deva bulamadım. Sonra başımı kaldırıp, şecere-i ömrümün başına baktım. Gördüm ki: O ağacın tek meyvesi, benim cenazemdir ki, o ağacın üstünde duruyor, bana bakıyor. (Haşiye 4).

(Haşiye 4): İman, o ağacın meyvesini cenaze değil, belki Ebedî Hayata mazhar ve Ebedî Saadete namzed olan Ruhumun eskimiş yuvasından yıldızlarda gezmek için çıktığını gösterir.

دَرْ قَدَمْ آبِ خَاكِ خِلْقَتِ مَنْ وَ خَاكِسْتَرِ عِظَامِ مَنَسْت

O cihetten dahi me'yus olup başımı aşağıya eğdim. Baktım ki: Aşağıda ayak altında kemiklerimin toprağı ile Mebde-i Hilkatimin toprağı birbirine karışmış gördüm. Derman değil, derdime dert kattı. (Haşiye 5).

(Haşiye 5): İman, o toprağı Rahmet kapısı ve Cennet salonunun perdesi olduğunu gösterir.

چُونْ دَرْ پَسْ مِينِگَرَمْ بِينَمْ اِينْ دُنْيَاءِ بِى بُنْيَادْ هِيچْ دَرْ هِيچَسْت

Ondan dahi nazarı çevirip arkama baktım. Gördüm ki: Esassız, fâni bir dünya, hiçlik derelerinde ve adem zulümatında yuvarlanıp gidiyor. Derdime merhem değil, belki vahşet ve dehşet zehirini ilâve etti. (Haşiye 6).

(Haşiye 6):İman o zulümatta yuvarlanan dünyayı, vazifesi bitmiş, manasını ifade etmiş, neticelerini kendine bedel vücudda bırakmış Mektubat-ı Samedaniye ve Sahaif-i Nukuş-u Sübhaniye olduğunu gösterir.

وَ دَرْ پِيشْ اَنْدَازَهِٔ نَظَرْ مِيكُنَمْ دَرِ قَبْر كُشَادَه اَسْت

وَ رَاهِ اَبَدْ بَدُورِ دِرَازْ بَدِيدَارَسْت

Onda dahi Hayır görmediğim için ön tarafıma, ileriye nazarımı gönderdim. Gördüm ki: Kabir kapısı yolumun başında açık görünüp; onun arkasında Ebede giden cadde, uzaktan uzağa nazara çarpıyor. (Haşiye 7):

(Haşiye 7):İman, o kabir kapısını, Âlem-i Nur kapısı ve o yol dahi, Saadet-i Ebedi-ye yolu olduğunu gösterdiğinden dertlerime hem derman, hem merhem olur.

مَرَا جُزْ جُزْءِ اِخْتِيَارِى چِيزِى نِيسْت دَرْ دَسْت

İşte şu altı cihette ünsiyet ve teselli değil, belki dehşet ve vahşet aldığım onlara mukabil benim elimde bir cüz'-i ihtiyarîden başka hiçbir şey yoktur ki, ona dayanıp onunla mukabele edeyim. (Haşiye 8).

(Haşiye 8): İman, o cüz'-i lâ-yetecezza hükmündeki cüz'-i ihtiyarî yerine, gayr-ı mütenahî bir Kudrete istinad etmek için bir vesika verir ve belki İman bir vesikadır.

كِه اُو جُزْءْ هَمْ عَاجِزْ هَمْ كُوتَاه و هَمْ كَمْ عَيَارَسْت

Halbuki o cüz'-i ihtiyarî denilen silâh-ı insanî hem âciz, hem kısadır. Hem ayarı noksandır. İcad edemez, kesbden başka hiçbir şey elinden gelmez. (Haşiye 9).

(Haşiye 9): İman, o cüz'-i ihtiyarîyi, Allah namına istimal ettirip, her şeye karşı kâfi getirir. Bir askerin cüz'î kuvvetini devlet hesabına istimal ettiği vakit, binler kuvvetinden fazla işler görmesi gibi…

نَه دَرْ مَاضِى مَجَالِ حُلُولْ نَه دَرْ مُسْتَقْبَلْ مَدَارِ نُفُوذْ اَسْت

Ne geçmiş zamana hulûl edebilir, ne de gelecek zamana nüfuz edebilir. Mazi ve müstakbele aid emellerime ve elemlerime faidesi yoktur. (Haşiye 10).

(Haşiye 10): İman, dizginini cism-i hayvanînin elinden alıp Kalbe, Ruha teslim ettiği için; maziye nüfuz ve müstakbele hulûl edebilir. Çünki Kalb ve Ruhun Daire-i Hayatı geniştir.

مَيْدَانِ اُو اِينْ زَمَانِ حَال و يَكْ آنِ سَيَّالَسْت

O cüz'-i ihtiyarînin meydan-ı cevelanı, kısacık şu zaman-ı hazır ve bir ân-ı seyyaldir.

بَا اِينْ هَمَه فَقْرهَا وَ ضَعْفهَا قَلَمِ قُدْرَتِ تُو آشِكَارَه

نُوِشْتَه اَسْتْ دَرْ فِطْرَتِ مَا مَيْلِ اَبَدْ وَ اَمَلِ سَرْمَدْ

İşte şu bütün ihtiyaçlarımla ve zaîfliğimle ve fakr ve aczimle beraber altı cihetten gelen dehşetler ve vahşetlerle perişan bir halde iken; Kalem-i Kudretle sahife-i fıtratımda Ebede uzanan arzular ve Sermede yayılan emeller aşikâre bir surette yazılmıştır, mahiyetimde dercedilmiştir.

بَلْكِه هَرْ چِه هَسْتْ هَسْتْ

Belki dünyada ne varsa, nümuneleri fıtratımda vardır. Umum onlara karşı alâkadarım. Onlar için çalıştırıyorum, çalışıyorum.

دَائِرَهءِ اِحْتِيَاجْ مَانَنْدِ دَائِرَهءِ مَدِّ نَظَرْ بُزُرْگِى دَارَسْتْ

İhtiyaç dairesi, nazar dairesi kadar büyüktür, geniştir.

خَيَالْ كُدَامْ رَسَدْ اِحْتِيَاجْ نِيزْ رَسَدْ

دَرْ دَسْتْ هَرْ چِه نِيسْتْ دَرْ اِحْتِيَاجْ هَسْتْ

Hattâ hayal nereye gitse, ihtiyaç dairesi dahi oraya gider. Orada da hacet vardır. Belki her ne ki elde yok, ihtiyaçta vardır. Elde olmayan, ihtiyaçta vardır. Elde bulunmayan ise hadsizdir.

دَائِرَهءِ اِقْتِدَارْ هَمْچُو دَائِرَهءِ دَسْتِ كُوتَاهْ كُوتَاهَسْتْ

Halbuki daire-i iktidar, kısa elimin dairesi kadar kısa ve dardır.

پَسْ فَقْرُ وَ حَاجَاتِ مَا بِقَدْرِ جِهَانَسْتْ

Demek fakr ve ihtiyaçlarım, dünya kadardır.

وَ سَرْمَايَهءِ مَا هَمْ چُو جُزْءِ لاَيَتَجَزَّا اَسْتْ

Sermayem ise, cüz'-i lâ-yetecezza gibi cüz'î bir şeydir.

اِينْ جُزْءْ كُدَامْ وَ اِينْ كَائِنَاتْ حَاجَاتْ كُدَامَسْتْ

İşte şu cihan kadar ve milyarlar ile ancak istihsal edilen hacet nerede?

Ve bu beş paralık cüz'-i ihtiyarî nerede? Bununla onların mübayaasına gidilmez. Bununla onlar kazanılmaz. Öyle ise başka bir çare aramak gerektir.

پَسْ دَرْ رَاهِ تُو اَزْ اِينْ جُزْءِ نِيزْ بَازْ مِى گُذَشْتَنْ چَارَهءِ مَنْ اَسْتْ

O çare ise şudur ki: O cüz'-i ihtiyarîden dahi vazgeçip, İrade-i İlahiyeye işini bırakıp, kendi havl ve kuvvetinden teberri edip, Cenab-ı Hakk'ın Havl ve Kuvvetine iltica ederek Hakikat-ı Tevekküle yapışmaktır. Ya Rab! Madem çare-i necat budur. Senin yolunda o cüz'-i ihtiyarîden vazgeçiyorum ve enaniyetimden teberri ediyorum.

تَا عِنَايَتِ تُو دَسْتْگِيرِ مَنْ شَوَدْ رَحْمَتِ بِى نِهَايَتِ تُو پَنَاهِ مَنْ اَسْتْ

Tâ Senin İnayetin, acz ve za'fıma merhameten elimi tutsun. Hem tâ Senin Rahmetin, fakr ve ihtiyacıma şefkat edip bana İstinadgâh olabilsin, kendi kapısını bana açsın.

آنْ كَسْ كِه بَحْرِ بِى نِهَايَتِ رَحْمَتْ يَافْتْ اَسْتْ
تَكْيَه نَه كُنَدْ بَرْ اِينْ جُزْءِ اِخْتِيَارِى كِه يَكْ قَطْرَه سَرَابَسْتْ

Evet, herkim ki Rahmetin nihayetsiz denizini bulsa, elbette bir katre serab hükmünde olan cüz'-i ihtiyarına itimad etmez; Rahmeti bırakıp ona müracaat etmez...

اَيْوَاهْ اِينْ زِنْدِگَانِى هَمْ چُو خَابَسْتْ
وِينْ عُمْرِ بِى بُنْيَادْ هَمْ چُو بَادَسْتْ

Eyvah! Aldandık. Şu hayat-ı dünyeviyeyi sabit zannettik. O zan sebebiyle bütün bütün zayi' ettik. Evet şu güzeran-ı hayat bir uykudur, bir rü'ya gibi geçti. Şu temelsiz ömür dahi, bir rüzgâr gibi uçar gider...

اِنْسَانْ بَزَوَالْ دُنْيَا بَفَنَا اَسْتْ آمَالْ بِى بَقَا آلاَمْ بَبَقَا اَسْتْ

Kendine güvenen ve ebedî zanneden mağrur insan, zevale mahkûmdur. Sür'atle gidiyor. Hane-i insan olan dünya ise, zulümat-ı ademe sukut eder. Emeller bekasız, elemler Ruhta bâki kalır.

بِيَا اَىْ نَفْسِ نَافَرْجَامْ وُجُودِ فَانِى خُودْرَا فَدَا كُنْ

خَالِقِ خُودْرَا كِه اِينْ هَسْتِى وَدِيعَه هَسْتْ

Madem Hakikat böyledir; gel ey Hayata çok müştak ve ömre çok talib ve dünyaya çok âşık ve hadsiz emeller ile ve elemler ile mübtela bedbaht nefsim! Uyan Aklını başına al! Nasılki yıldız böceği, kendi ışıkçığına itimad eder. Gecenin hadsiz zulümatında kalır. Bal arısı, kendine güvenmediği için, gündüzün güneşini bulur. Bütün dostları olan çiçekleri, Güneşin ziyasıyla yaldızlanmış müşahede eder. Öyle de: Kendine, vücuduna ve enaniyetine dayansan; yıldız böceği gibi olursun. Eğer sen, fâni vücudunu, o vücudu sana veren Hâlıkın yolunda feda etsen, bal arısı gibi olursun. Hadsiz bir Nur-u Vücud bulursun. Hem feda et. Çünki şu Vücud, sende vedia ve emanettir.

وَ مُلْكِ اُو وَ اُو دَادَه فَنَا كُنْ تَا بَقَا يَابَدْ

اَزْ آنْ سِرِّى كِه نَفْيِ نَفْى اِثْبَاتْ اَسْتْ

Hem Onun mülküdür. Hem O vermiştir. Öyle ise, minnet etmeyerek ve çekinmeyerek fena et, feda et; tâ Beka bulsun. Çünki nefy-i nefy, isbattır. Yani: Yok, yok ise; o vardır. Yok, yok olsa; var olur.

خُدَاىِ پُرْكَرَمْ خُودْ مُلْكِ خُودْرَا مِى خَرَدْ اَزْ تُو

بَهَاىِ بِى گِرَانْ دَادَه بَرَاىِ تُو نِگَاهْ دَارَسْتْ

Hâlık-ı Kerim, kendi mülkünü senden satın alıyor. Cennet gibi büyük bir fiatı verir. Hem o mülkü senin için güzelce muhafaza ediyor. Kıymetini yükselttiriyor. Yine sana, hem bâki, hem mükemmel bir surette verecektir. Öyle ise, ey nefsim! Hiç durma. Birbiri içinde beş kârlı bu ticareti yap. **Tâ beş hasaretten kurtulup, beş rıbhi birden kazanasın.**

* * *

بسم الله الرحمن الرحيم

فَلَمَّآ اَفَلَ قَالَ لَآ اُحِبُّ الْاٰفِلٖينَ

لَقَدْ اَبْكَانٖى نَعْىُ (لَآ اُحِبُّ الْاٰفِلٖينَ) مِنْ خَلٖيلِ اللّٰهِ

İbrahim Aleyhisselâm'dan sudûr ile, Kâinatın zeval ve ölümünü ilân eden na'y-i لَآ اُحِبُّ الْاٰفِلٖينَ beni ağlattırdı.

فَصَبَّتْ عَيْنُ قَلْبٖى قَطَرَاتٍ بَاكِيَاتٍ مِنْ شُئُونِ اللَّهِ

Onun için Kalb gözü ağladı ve ağlayıcı katreleri döktü. Kalb gözü ağladığı gibi, döktüğü herbir damlası da, o kadar hazîndir. Ağlattırıyor, güya kendisi de ağlıyor. O damlalar, gelecek farisî fıkralardır.

لِتَفْسٖيرِ كَلاَمٍ مِنْ حَكٖيمٍ اَىْ نَبِىٍّ فٖى كَلاَمِ اللَّهِ

İşte o damlalar ise, Nebiyy-i Peygamber olan bir Hakîm-i İlahî'nin Kelâmullah içinde bulunan bir Kelâmının bir nevi tefsiridir.

نَمِى زِيبَاسْتْ اُفُولْدَه گُمْ شُدَنْ مَحْبُوبْ

Güzel değil batmakla gaib olan bir mahbub. Çünki zevale mahkûm, hakikî güzel olamaz. Aşk-ı Ebedî için yaratılan ve Âyine-i Samed olan Kalb ile sevilmez ve sevilmemeli.

نَمِى اَرْزَدْ غُرُوبْدَه غَيْبْ شُدَنْ مَطْلُوبْ

Bir matlub ki, gurubda gaybubet etmeye mahkûmdur; Kalbin alâkasına, fikrin merakına değmiyor. Âmâle merci olamıyor. Arkasında gam ve kederle teessüf etmeye lâyık değildir. Nerede kaldı ki Kalb ona perestiş etsin ve ona bağlansın kalsın.

نَمِى خَواهَمْ فَنَادَه مَحو شُدَنْ مَقْصُودْ

Bir maksud ki, fenada mahvoluyor; o maksudu istemem. Çünki fâniyim, fâni olanı istemem; neyleyeyim?..

نَمِى خَوانَمْ زَوَالْدَه دَفْن شُدَنْ مَعْبُودْ

Bir mabud ki, zevalde defnoluyor; onu çağırmam, ona iltica etmem. Çünki nihayetsiz muhtacım ve âcizim. Âciz olan, benim pek büyük derdlerime deva bulamaz. Ebedî yaralarıma merhem süremez. Zevalden kendini kurtaramayan nasıl mabud olur?

عَقْل فَرْيَادْ مِى دَارَدْ نِدَاء (لٓا اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ) مِى زَنَدْ رُوح

Evet zahire mübtela olan Akıl, şu keşmekeş Kâinatta perestiş ettiği şeylerin zevalini görmek ile me'yusane feryad eder ve bâki bir Mahbubu arayan Ruh dahi لٓا اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ feryadını ilân ediyor.

نَمِى خَواهَمْ نَمِى خَوانَمْ نَمِى تَابَمْ فِرَاقِى

İstemem, arzu etmem, tâkat getirmem müfarakati...

نَمِى اَرْزَدْ مَرَاقَه اِينْ زَوَالْ دَرْ پَسْ تَلاَقِى

Derakab zeval ile acılanan mülâkatlar, keder ve meraka değmez. İştiyaka hiç lâyık değildir. Çünki zeval-i lezzet, elem olduğu gibi; zeval-i lezzetin tasavvuru dahi bir elemdir. Bütün mecazî âşıkların divanları, yani aşknameleri olan manzum kitabları, şu tasavvur-u zevalden gelen elemden birer feryaddır. Herbirinin, bütün divan-ı eş'arının Ruhunu eğer sıksan, elemkârane birer feryad damlar.

اَزْ آنْ دَرْدِ گزِينِ (لٓا اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ) مِى زَنَدْ قَلْبَمْ

İşte o zeval-âlûd mülâkatlar, o elemli mecazî muhabbetler derdinden

ve belasındandır ki, Kalbim İbrahim-vari لَٓا اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ ağlamasıyla ağlıyor ve bağırıyor.

دَرْ اينْ فَانِى بَقَا خَازِى بَقَا خيزَدْ فَنَادَنْ

Eğer şu fâni dünyada Beka istiyorsan; Beka, fenadan çıkıyor. Nefs-i emmare cihetiyle fena bul ki, bâki olasın.

فَنَا شُدْ هَمْ فَدَا كُنْ هَمْ عَدَمْ بِينْ كه اَزْ دُنْيَا بَقَايَه رَاهْ فَنَادَنْ

Dünyaperestlik esasatı olan ahlâk-ı seyyieden tecerrüd et. Fâni ol! Daire-i mülkünde ve malındaki eşyayı, Mahbub-u Hakikî yolunda feda et. Mevcudatın adem-nüma akibetlerini gör. Çünki şu dünyadan Bekaya giden yol, fenadan gidiyor.

فِكِرْ فِيزَارْ مِى دَارَدْ اَنِينِ (لَٓا اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ) مِى زَنَدْ وِجْدَانْ

Esbab içine dalan fikr-i insanî, şu zelzele-i zeval-i dünyadan hayrette kalıp, me'yusane fizar ediyor. Vücud-u Hakikî isteyen Vicdan, İbrahimvari لَٓا اُحِبُّ الْاٰفِلِينَ eniniyle mahbubat-ı mecaziyeden ve mevcudat-ı zâileden kat-ı alâka edip, Mevcud-u Hakikî'ye ve Mahbub-u Sermedi'ye bağlanıyor.

بِدَانْ اَى نَفْسِ نَادَانَمْ كه دَرْ هَرْ فَرْدْ اَزْ فَانِى دُو رَاهْ هَسْت
بَا بَاقِى دُو سِرِّ جَانِ جَانَانِى

Ey nâdan nefsim! Bil ki: Çendan dünya ve mevcudat fânidir. Fakat her fâni şeyde, Bâkiye îsal eden iki yol bulabilirsin ve Can ve Canan olan Mahbub-u Lâyezal'in Tecelli-i Cemalinden iki Lem'ayı, iki Sırrı görebilirsin. An şart ki: Suret-i fâniyeden ve kendinden geçebilirsen...

كِه دَرْ نِعْمَتْهَا اِنْعَامْ هَسْت وَ پَسْ آثَارَهَا اَسْمَا بِگِيرْ مَغْزِى و مِيزَنْ دَرْ
فَنَا آنْ قِشْرِ بِى مَعْنَا

Evet, Nimet içinde İn'am görünür; Rahman'ın İltifatı hissedilir.

Nimetten İn'ama geçsen, Mün'im'i bulursun. Hem her Eser-i Samedanî, bir Mektub gibi, bir Sâni'-i Zülcelal'in Esmasını bildirir. Nakıştan manaya geçsen, Esma yoluyla Müsemmayı bulursun. Madem şu masnuat-ı fâniyenin mağzını, içini bulabilirsin; onu elde et, manasız kabuğunu kışrını, acımadan fena seyline atabilirsin.

بَلِى آثَارْهَا گُويَنْد زَاسْمَا لَفْظِ پُرْ مَعْنَا بِخَانْ مَعْنَا
و مِيزَنْ دَرْ هَوَا آنْ لَفْظِ بِى سَوْدَا

Evet masnuatta hiçbir eser yok ki, çok manalı bir lafz-ı mücessem olmasın, Sâni'-i Zülcelal'in çok Esmasını okutturmasın. Madem şu masnuat, elfazdır, Kelimat-ı Kudrettir; manalarını oku, Kalbine koy. Manasız kalan elfazı, bilâperva zevalin havasına at. Arkalarından alâkadarane bakıp meşgul olma.

عَقْل فَرْيَادْ مِى دَارَدْ غِيَاثِ (لاَۤ اُحِبُّ اْلاٰفِلِينَ) مِيزَنْ اَىْ نَفْسَمْ

İşte zahirperest ve sermayesi âfâkî malûmattan ibaret olan akl-ı dünyevî böyle silsile-i efkârı, hiçe ve ademe incirar ettiğinden, hayretinden ve haybetinden me'yusane feryad ediyor. Hakikate giden bir doğru yol arıyor. Madem uful edenlerden ve zeval bulanlardan Ruh elini çekti. Kalb dahi mecazî mahbublardan vazgeçti. Vicdan dahi fânilerden yüzünü çevirdi. Sen dahi bîçare nefsim, İbrahimvari لاَۤ اُحِبُّ اْلاٰفِلِينَ gıyasını çek, kurtul.

چِه خُوشْ گُويَدْ اُو شَيْدَا جَامِى عِشْقِ خُوىْ

Fıtratı Aşkla yoğrulmuş gibi Sermest-i Câm-ı Aşk olan Mevlâna Câmî, kesretten Vahdete yüzleri çevirmek için, bak ne güzel söylemiş:

يَكِى خَواهْ يَكِى خَوانْ يَكِى جُوىْ يَكِى بِينْ يَكِى دَانْ يَكِى گُوىْ

demiştir. (Haşiye)

1 - Yani: Yalnız Biri iste, başkaları istenmeye değmiyor.

2 - Biri çağır, başkaları imdada gelmiyor.

(Haşiye): Yalnız bu satır Mevlâna Câmî'nin kelâmıdır.

3 - Biri taleb et, başkalar lâyık değiller.

4 - Biri gör, başkalar her vakit görünmüyorlar, zeval perdesinde saklanıyorlar.

5 - Biri bil, Marifetine yardım etmeyen başka bilmekler faidesizdir.

6 - Biri söyle, Ona aid olmayan sözler malayani sayılabilir.

نَعَمْ صَدَقْتَ اَىْ جَامِى هُوَ الْمَطْلُوب هُوَ الْمَحْبُوب هُوَ الْمَقْصُود هُوَ الْمَعْبُود

Evet Câmî pek doğru söyledin. **Hakikî Mahbub, Hakikî Matlub, Hakikî Maksud, Hakikî Mabud; yalnız Odur...**

كه لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ بَرَابَرْ مِيزَنَنْدْ عَالَمْ

Çünki bu Âlem bütün mevcudatıyla muhtelif dilleriyle, ayrı ayrı nağamatıyla Zikr-i İlahinin Halka-i Kübrasında beraber لآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ der, Vahdaniyete şehadet eder.

لآ اُحِبُّ اْلآفِلِينَ in açtığı yaraya merhem sürüyor ve alâkayı kestiği mecazî mahbublara bedel, bir Mahbub-u Lâyezalî'yi gösteriyor.

* * *

[Bundan yirmibeş sene kadar evvel İstanbul Boğazındaki Yuşa Tepesinde, dünyanın terkine karar verdiğim bir zamanda, bir kısım mühim dostlarım beni dünyaya, eski vaziyetime döndürmek için yanıma geldiler. Dedim: "Yarına kadar beni bırakınız, istihare edeyim." Sabahleyin Kalbime bu iki levha hutur etti. Şiire benzer, fakat şiir değiller. O mübarek hatıranın hatırı için ilişmedim. Geldiği gibi muhafaza edildi. Yirmiüçüncü Söz'ün âhirine ilhak edilmiştir. Makam münasebetiyle buraya alındı.]

B İ R İ N C İ L E V H A

[Ehl-i Gaflet Dünyasının Hakikatını Tasvir Eder Levhadır.]

Beni dünyaya çağırma ……... Ona geldim fena gördüm.

Dema gaflet hicab oldu ……... Ve Nur-u Hak nihan gördüm.

Bütün eşya-yı mevcudat …… Birer fâni muzır gördüm.

Vücud desen onu giydim …… Ah ademdi çok bela gördüm.

Hayat desen onu tattım ……. Azab ender azab gördüm.

Akıl ayn-ı ikab oldu ……..... Bekayı bir bela gördüm.

Ömür ayn-ı heva oldu ……..... Kemal ayn-ı heba gördüm.

Amel ayn-ı riya oldu ……..... Emel ayn-ı elem gördüm.

Visal, nefs-i zeval oldu …… Devayı ayn-ı dâ' gördüm.

Bu Envâr, zulümat oldu ….. Bu ahbabı yetim gördüm.

Bu savtlar, na'y-ı mevt oldu … Bu ahyayı mevat gördüm.

Ulûm, evhama kalboldu ….. Hikemde bin sekam gördüm.

Lezzet, ayn-ı elem oldu ……. Vücudda bin adem gördüm.

Habib desen onu buldum … Ah! Firakta çok elem gördüm.

İ K İ N C İ   L E V H A

[Ehl-i Hidayet Ve Huzurun Hakikat-ı Dünyalarına İşaret Eder Levhadır.]

Dema gaflet zeval buldu ……….. Ve Nur-u Hak ayan gördüm.
Vücud, Bürhan-ı Zât oldu ……… Hayat, Mir'at-ı Hak'tır gör.
Akıl, Miftah-ı Kenz oldu ………. Fena, Bab-ı Bekadır gör.
Kemalin Lem'ası söndü ……….. Fakat, Şems-i Cemal var gör.
Zeval, Ayn-ı Visal oldu ………... Elem, Ayn-ı Lezzettir gör.
Ömür nefs-i amel oldu ………… Ebed Ayn-ı Ömürdür gör.
Zalâm zarf-ı ziya oldu ……….... Bu mevtte Hak Hayat var gör.
Bütün eşya enis oldu …………... Bütün asvat Zikirdir gör.
Bütün zerrat-ı mevcudat ……….. Birer Zâkir, Müsebbih gör.
Fakrı kenz-i gına buldum ……… Aczde tam kuvvet var gör.
Eğer Allah'ı buldunsa ………….. Bütün eşya senindir gör.
Eğer Mâlik-i Mülk'e memluk
isen ... Onun mülkü senindir gör

Eğer hodbin ve kendi nefsine
mâlik isen: … Bilâ-addin beladır gör,

Bilâ-haddin azabdır tad, ………. Bilâ-gayet ağırdır gör.

Eğer hakikî Abd-i Hudabin
isen ……… Hududsuz bir safadır gör.

Hesabsız bir Sevab var tad …….. Nihayetsiz Saadet gör...

* * *

[Yirmibeş sene evvel Ramazanda İkindiden sonra Şeyh-i Geylanî'nin (K.S.) Esma-i Hüsna manzumesini okudum. Bana bir arzu geldi ki, Esma-i Hüsna ile bir Münacat yazayım. Fakat o vakit bu kadar yazıldı. O Kudsî Üstadımın mübarek Münacat-ı Esmaiyesine bir nazire yapmak istedim. Heyhat!. Nazma istidadım yok. Yapamadım, noksan kaldı. Bu Münacat, Otuzüçüncü Söz'ün Otuzüçüncü Mektub'u olan Pencereler Risalesine ilhak edilmişti. Makam münasebetiyle buraya alındı.]

هُوَ الْبَاقِى

حَكِيمُ الْقَضَايَا نَحْنُ فِى قَبْضِ حُكْمِهِ ۞ هُوَ الْحَكَمُ الْعَدْلُ لَهُ اْلاَرْضُ وَ السَّمَٓاءُ..

عَلِيمُ الْخَفَايَا وَ الْغُيُوبِ فِى مُلْكِهِ ۞ هُوَ الْقَادِرُ الْقَيُّومُ لَهُ الْعَرْشُ وَ الثَّرَٓاءُ

لَطِيفُ الْمَزَايَا وَ النُّقُوشِ فِى صُنْعِهِ ۞ هُوَ الْفَاطِرُ الْوَدُودُ لَهُ الْحُسْنُ وَ الْبَهَٓاءُ

جَلِيلُ الْمَرَايَا وَ الشُّؤُنِ فِى خَلْقِهِ ۞ هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ لَهُ الْعِزُّ وَ الْكِبْرِيَٓاءُ

بَدِيعُ الْبَرَايَا نَحْنُ مِنْ نَقْشِ صُنْعِهِ ۞ هُوَ الدَّٓائِمُ الْبَاقِى لَهُ الْمُلْكُ وَ الْبَقَٓاءُ

كَرِيمُ الْعَطَايَا نَحْنُ مِنْ رَكْبِ ضَيْفِهِ ۞ هُوَ الرَّزَّاقُ الْكَافِى لَهُ الْحَمْدُ وَ الثَّنَٓاءُ

جَمِيلُ الْهَدَايَا نَحْنُ مِنْ نَسْجِ عِلْمِهِ ۞ هُوَ الْخَالِقُ الْوَافِى لَهُ الْجُودُ وَ الْعَطَٓاءُ

سَمِيعُ الشَّكَايَا وَ الدُّعَٓاءِ لِخَلْقِهِ ۞ هُوَ الرَّاحِمُ الشَّافِى لَهُ الشُّكْرُ وَ الثَّنَٓاءُ

غَفُورُ الْخَطَايَا وَ الذُّنُوبِ لِعَبْدِهِ ۞ هُوَ الْغَفَّارُ الرَّحِيمُ لَهُ الْعَفْوُ وَ الرِّضَٓاءُ

Ey nefsim! Kalbim gibi ağla ve bağır ve de ki:

"Fâniyim, fâni olanı istemem. Âcizim, âciz olanı istemem. Ruhumu Rahman'a teslim eyledim, gayr istemem. İsterim, fakat bir Yâr-ı Bâki isterim. Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed isterim. Hiç ender hiçim, fakat bu mevcûdatı umumen isterim."

BARLA YAYLASI; ÇAM, KATRAN, ARDIÇ KARAKAVAĞIN BİR MEYVESİDİR

[Makam Münasebetiyle Buraya Alınmış. Onbirinci Mektub'un Bir Parçasıdır.]

Bir vakit esaretimde dağ başında Azametli çam ve katran ve ardıç ağaçlarının heybet-nüma suretlerini, hayret-feza vaziyetlerini temaşa ederken pek latif bir rüzgâr esti. O vaziyeti, pek muhteşem ve şirin velvele-âlûd bir zelzele-i raks-nüma, bir Tesbihat-ı Cezbe-edâ suretine çevirdiğinden; eğlence temaşası, nazar-ı ibrete ve Sem'-i Hikmete döndü. Birden Ahmed-i Cizrî'nin kürdçe şu fıkrası:

هَرْكَسْ بِتَمَاشَاگَهِ حُسْنَاتَه زِهَرْجَاىْ تَشْبِيهِ نِگَارَانْ بِجَمَالاَتَه دِنَازِنْ

hatırıma geldi. Kalbim, ibret mânalarını ifade için şöyle ağladı:

يَارَبْ هَرْجِى بِتَمَاشَاگَهِ صُنْعِ تُو زِ هَرْجَاىِ تَبَازِى .. زِ نِشِيبْ اَزْ فِرَازِى مَانَنْدِ
دَلاَلاَنْ بِنِدَاءِ بَاآوَازِى .. دَمْ دَمْ زِ جَمَالِ نَقْشِ تُو دَرْ رَقْصْ بَازِى .. زِ كَمَالِ صُنْعِ
تُو خُوشْ خُوشْ بِگَازِى .. زِ شِيرِينِى آوَازِ خُودْ هَىْ هَىْ دِنَازِى . اَزْ وَىْ رَقْصْ
آمَدْ جَذْبَه خَازِى .. اَزِينْ آثَارِ رَحْمَتْ يَافْتْ هَرْجِى دَرْسِ تَسْبِيحْ وَ نَمَازِى ..
اِيسْتَادَسْتْ هَرْ يَكِى بَرْ سَنْكِ بَالاَسَرْفِرَازِى .. دِرَازْ كَرْدَسْتْ دَسْتْهَارَا
بَدَرْگَاهِ اِلهِى هَمْ چُوشَهْبَازِى .. بَجُنْبِيدَسْتْ زُلْفِهَارَا بَشَوْقْ اَنْگِيزْ شَهْنَازِى ..
بَنَالاَ مِيزَنَنْدْ اَزْ پَرْدَه هَاىِ هَاىِ هُوىِ عِشْقْ بَازِى .. مِيدِهَنْدْ هُوشْ گِيرْ نِهَانِى
دَرِينْهَاىِ زَوَالِى اَزْ حُبِّ مَجَازِى .. بَرْسَرِ مَحْمُودْ هَا نَغْمَهَاىِ حُزْنْ اَنْگِيزْ اَيَازِى

.. مرده‌ها را نغمه‌های ازلی از حزن انگیز نوازی .. روحه می آیدا زوزمزمه
نازنیازی .. قلب میخواند ازین آیاتها سیر توحید زعلو نظم اعجازی ..
نفس میخواهد درین ولولها زلزلها ذوق باقی در فنای دنیا بازی ..
عقل می‌بیند ازین زمزمها دمدمها نظم خلقت نقش حکمت کنز رازی .. آرزو
میدارد هوا ازین همهمها هوهوها مرگ خود در ترک اذواق مجازی.
خیال بیند ازین اشجار ملائک را جسد آمد سماوی با هزاران نی ..
ازین نیها شنیدت هوش ستایشهای ذات حی .. ورقها را زبان
دارند همه هوهو ذکر آرند بدر معنای حی حی .. چو لا اله الا هو برابر میزنند
هر شی .. دمادم جویدند یا حق سراسر گویند یا حی برابر میزنند الله

فیا حی یا قیوم بحق اسم حی قیوم

حیاتی ده باین قلب پریشان را استقامت ده باین عقل مشوش را .. آمین

Barla Yaylası Tepelicede Çam, Katran, Ardıç, Karakavak Meyvesi Hakkında Yazılan Farisî Beyitlerin Mânası:

هَرْكَسْ بِتَمَاشَاگَهِ حُسْنَاتَه زِهَرْجَاىْ تَشْبِيهِ نِگَارَانْ بِجَمَالاَتَه دِنَازِنْ

Hatırıma geldi. Kalbim dahi ibret mânalarını ifade için şöyle ağladı:

Yâni: Senin Temaşana, Hüsnüne, herkes her yerden koşup gelmiş. Senin Cemâlinle nazdarlık ediyorlar.

يَا رَبْ هَرْ حَىْ بِتَمَاشَاگَهِ صُنْعِ تُو زِهَرْجَاىْ بِتَازِى

Her Zîhayat Senin Temaşana, San'atın olan zemin yüzüne her yerden çıkıp bakıyorlar.

زِنَشِيبُ اَزْ فِرَازِى مَانَنْدِ دَلاَّلاَنْ بِنِدَاءِ بِآوَازِى

Aşağıdan, yukarıdan Dellâllar gibi çıkıp bağırıyorlar.

دَمْ دَمْ زِجَمَالِ نَقْشِ تُو زِ هَوَاىِ شَوْقِ تُو دَرْ رَقْص بَازِى (نُسْخَه)

Senin Cemâl-i Nakşından keyiflenip, o Dellâl-misâl ağaçlar oynuyorlar.

زِكَمَالِ صُنْعِ تُو خُوشْ خُوشْ بِگَازِى

Senin Kemal-i San'atından neş'elenip, güzel güzel sadâ veriyorlar.

زِشِيرِينِى آوَازِ خُودْ هَىْ هَىْ دِنَازِى

Güya Sadâlarının tatlılığı, onları da neş'elendirip nazeninane bir naz ettiriyor.

اَزْ وَىْ رَقْصَه آمَدْ جَذْبَه خَازِى

İşte ondandır ki; şu ağaçlar raksa gelmiş, cezbe istiyorlar.

اَزِينْ آثَارِ رَحْمَتْ يَافْت هَرْ حَىْ دَرْسِ تَسْبِيحُ نَمَازِى

Şu Rahmet-i İlâhiyyenin âsârıyladır ki; her Zîhayat, kendine mahsus Tesbih ve Namazın Dersini alıyorlar.

اِيسْتَادَسْت هَرْ يَكِى بَرْ سَنْگِ بَالاَ سَرْفِرَازِى

Ders aldıktan sonra, herbir ağaç yüksek bir taş üstünde Arşa başını kaldırıp durmuşlar.

دِرَازْ كَرْدَسْت دَسْتهَارَا بَدَرْگَاهِ اِلٓهِى هَمْ چُو شَهْبَازِى

نُسْخَه :زِبَوَاىِ شَوْقِ تُو

Herbirisi, yüzler ellerini Şehbaz-ı Kalender (Hâşiye-1) gibi Dergâh-ı İlahîye uzatıp muhteşem bir İbadet vaziyetini almışlar.

(Hâşiye-2)بجنبيدست زلفهارا بشوق انگيز شهنازى

Oynattırıyorlar zülüfvari küçük dallarını ve onunla, temaşa edenlere de latif şevklerini ve ulvî zevklerini ihtar ediyorlar.

ببالا ميزنند از پرده هاى هاى هوى عشق بازى

Aşkın "Hay Huy" perdelerinden en hassas tellere, damarlara dokunuyor gibi sadâ veriyorlar.(Nüsha)

ميدهد هوشه گيرينهاى ديرينهاى زوالى از حبّ مجازى

Fikre şu vaziyetten şöyle bir mâna geliyor: Mecazî Muhabbetlerin zevâl elemiyle gelen ağlayış, hem derinden derine hazîn bir enîni ihtar ediyorlar.

بر سر محمودها نغمهاى حزن انگيز ايازى

Mahmudların, yâni Sultan Mahmud gibi mahbubundan ayrılmış bütün âşıkların başlarında, hüzün-âlûd mahbublarının nağmesinin tarzını işittiriyorlar.

مردهارا نغمهاى ازلى از حزن انگيز نوازى

Dünyevî sadâların ve sözlerin dinlemesinden kesilmiş olan ölmüşlere; ezelî nağmeleri, hüzün-engiz sadâları işittiriyor gibi bir vazifesi var görünüyorlar.

روحه مى آيد ازو زمزمهء ناز نيازى

Ruh ise şu vaziyetten şöyle anladı ki: Eşya, Tesbihat ile Sâni'-i Zülcelâl'in Tecelliyat-ı Esmasına mukabele edip, bir Naz-Niyaz zemzemesidir, geliyor.

(Hâşiye-1): Şehbaz-ı Kalender, meşhur bir Kahramandır ki, Şeyh Geylanî'nin İrşadıyla Dergâh-ı İlahîye iltica edip Mertebe-i Velayete çıkmıştır.

(Hâşiye-2): Şehnaz-ı Çelkezî, kırk örme saç ile meşhur bir dünya güzelidir.

Nüsha: Şu nüsha mezaristandaki ardıç ağacına bakar:

ببالا ميزنند از پرده هاى هاى هوى چرخ بازى مردهارا نغمهاى ازلى

ازحزن انگيز نوازى

قَلْب مِيخَوانَدْ اَزِينْ آيَاتْهَا سِرِّ تَوْحِيدْ زِعُلُوِّ نَظْمِ اِعْجَازِى

Kalb ise, şu herbiri birer Âyet-i Mücesseme hükmünde olan şu ağaçlardan Sırr-ı Tevhidi, bu İ'cazın ulüvv-ü nazmından okuyor. Yâni, Hilkatlerinde o derece Hârika bir İntizam, bir san'at, bir Hikmet vardır ki: Bütün Esbab-ı Kâinat birer fâil-i muhtar farzedilse ve toplansalar taklid edemezler.

نَفْس مِيخَوَاهَدْ دَرْ اِينْ وَلْوَلَهَا زَلْزَلَهَا ذَوْقِ بَاقِى دَرْ فَنَاىِ دُنْيَا بَازِى

Nefis ise, şu vaziyeti gördükçe; bütün rûy-i zemin, velvele-âlûd bir zelzele-i firakta yuvarlanıyor gibi gördü, bir zevk-i bâki aradı. "Dünya-perestliğin terkinde bulacaksın" mânasını aldı.

عَقْل مِيبِينَدْ اَزِينْ زَمْزَمَهَا دَمْدَمَهَا نَظْمِ خِلْقَتْ نَقْشِ حِكْمَتْ كَنْزِ رَازِى

Akıl ise, şu zemzeme-i hayvan ve eşcardan ve demdeme-i nebat ve havadan gayet manidar bir İntizam-ı Hilkat, bir Nakş-ı Hikmet, bir Hazine-i Esrar buluyor. Her şey, çok cihetlerle Sâni'-i Zülcelâl'i Tesbih ettiğini anlıyor.

آرْزُو مِيدَارَدْ هَوَا اَزِينْ هَمْهَمَهَا هَوْهَوَهَا مَرْگِ خُودْ دَرْ تَرْكِ اَذْوَاقِ مَجَازِى

Heva-yı nefs ise şu hemheme-i hava ve hevheve-i yapraktan öyle bir lezzet alıyor ki, bütün ezvak-ı mecazîyi ona unutturup, o heva-yı nefsin hayatı olan zevk-i mecazîyi terketmekle, bu Zevk-i Hakikatte ölmek istiyor.

خَيَالْ بِينَدْ اَزِينْ اَشْجَارْ مَلاَئِكْ رَا جَسَدْ آمَدْ سَمَاوِى بَاهَزَارَانْ نَىْ

Hayal ise, görüyor; güya şu ağaçların Müekkel Melaikeleri içlerine girip herbir dalında çok neyler takılan ağaçları cesed olarak giymişler. Güya Sultan-ı Sermedî, binler ney sadâsıyla muhteşem bir resm-i küşadda onlara onları giydirmiş ki; o ağaçlar camid, şuursuz cisim gibi değil.. belki gayet şuurkârane manidar vaziyetleri gösteriyorlar.

اَزِينْ نَيْهَا شُنِيدَتْ هُوشْ سِتَايِشْهَاىِ ذَاتِ حَىْ

İşte o neyler; semavî, ulvî bir musikîden geliyor gibi safi ve müessir-dirler.

Fikir o neylerden, başta Mevlâna Celâleddin-i Rumî olarak bütün âşıkların işittikleri elemkârane teşekkiyat-ı firakı işitmiyor. Belki, Zât-ı Hayy-ı Kayyum'a karşı takdim edilen Teşekkürat-ı Rahmaniyeyi ve Tahmidat-ı Rabbaniyeyi işitiyor.

وَرَقْهَارَا زَبَانْ دَارَنْد هَمَه هُو هُو ذِكْر آرَنْد بَدَرْ مَعْنَاىِ حَىٌّ حَىْ

Mâdem ağaçlar, birer cesed oldu. Bütün yapraklar dahi diller oldu. Demek herbiri, binler dilleri ile havanın dokunmasıyla "Hu Hu" zikrini tekrar ediyorlar. Hayatlarının Tahiyyatıyla Sâniinin Hayy-ı Kayyum olduğunu ilân ediyorlar.

چُو لاَ اِلَهَ اِلاَّ هُوَ بَرَابَرْ مِيزَنَنْدْ هَرْ شَىْ

Çünki bütün eşya لآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ deyip, Kâinatın azîm Halka-i Zikrinde beraber zikrederek çalışıyorlar.

دَمَادَمْ جُويَدَنْد يَا حَقْ سَرَاسَرْ گُويَدَنْد يَا حَىْ بَرَابَرْ مِيزَنَنْد اَللّٰهْ

Vakit - bevakit lisan-ı istidad ile Cenab-ı Hak'tan Hukuk-u Hayatını يَا حَقّ deyip Hazine-i Rahmetten istiyorlar. Baştan başa da hayata mazhariyetleri lisanıyla يَا حَىُّ İsmini zikrediyorlar.

فَيَا حَىُّ يَا قَيُّومُ بِحَقِّ اِسْمِ حَيِّ قَيُّومِ

حَيَاتِى دِهْ بَايِنْ قَلْبِ پَرِيشَانْ رَا اِسْتِقَامَتْ دِهْ بَايِنْ عَقْلِ مُشَوَّشْ رَا... آمِينْ

* * *

[Bir vakit Barla'da Çam Dağı'nda yüksek bir mevkide, gecede Semanın yüzüne baktım. Gelecek fıkralar, birden hutur etti. Yıldızların lisan-ı hal ile konuşmalarını hayalen işittim gibi bu yazıldı. Nazım ve şiir bilmediğim için şiir kaidesine girmedi. Tahattur olduğu gibi yazılmış. Dördüncü Mektub ile Otuzikinci Söz'ün Birinci Mevkıfının âhirinden alınmıştır.]

YILDIZLARI KONUŞTURAN BİR YILDIZNAME

Dinle de yıldızları şu Hutbe-i Şirinine
Name-i Nurîn-i Hikmet, bak ne takrir eylemiş.

*** ***

Hep beraber Nutka gelmiş, Hak Lisanıyla derler;
"Bir Kadîr-i Zülcelâl'in Haşmet-i Sultanına

*** ***

Birer Bürhan-ı Nur-Efşanız Vücud-u Sânia
Hem Vahdete, hem Kudrete şahidleriz biz.

*** ***

Şu zeminin yüzünü yaldızlayan
Nazenin Mu'cizatı çün Melek seyranına.

*** ***

Bu Semanın arza bakan, Cennete dikkat eden
Binler müdakkik gözleriz biz (Hâşiye)
*** ***

(Hâşiye): Yâni Cennet çiçeklerinin fidanlık ve mezraacığı olan zeminin yüzünde hadsiz Mu'cizat-ı Kudret teşhir edildiğinden; Semâvat Âlemindeki Melaikeler o Mu'cizatı, o Hârikaları temaşa ettikleri gibi, ecram-ı semaviyenin gözleri hükmünde olan yıldızlar dahi, güya Melaikeler gibi zemin yüzündeki nazenin masnuatı gördükçe Cennet Âlemine bakıyorlar. O muvakkat Hârikaları bâki bir surette Cennet'te dahi müşahede ediyorlar gibi bir zemine, bir Cennet'e bakıyorlar. Yâni o iki Âleme nezaretleri var demektir.

Tûbâ-i Hilkatten Semâvat şıkkına, hep kehkeşan ağsanına
Bir Cemil-i Zülcelâl'in, Dest-i Hikmetle takılmış pek güzel meyveleriyiz biz.

*** ***

Şu Semâvat Ehline birer Mescid-i Seyyar, birer Hane-i Devvar, birer ulvî âşiyane,
Birer Misbah-ı Nevvar, birer Gemi-i Cebbar, birer Tayyareleriz biz.

*** ***

Bir Kadîr-i Zülkemal'in, bir Hakîm-i Zülcelâl'in birer Mu'cize-i Kudret
Birer Hârika-i San'at-ı Hâlıkane; birer Nadire-i Hikmet, birer Dâhiye-i Hilkat, birer Nur Âlemiyiz biz.

*** ***

Böyle yüzbin dil ile yüzbin bürhan gösteririz, işittiririz İnsan olan İnsana.
Kör olası dinsiz gözü, görmez oldu yüzümüzü, hem işitmez sözümüzü, hak söyleyen Âyetleriz biz.

*** ***

Sikkemiz bir, turramız bir, Rabbimize musahharız. Müsebbihiz, zikrederiz abîdane.

Kehkeşanın Halka-i Kübrasına mensub birer Meczublarız biz." dediklerini hayalen dinledim.

*** * ***

Onsekizinci Söz

[Bu Sözün İki Makamı Var. İkinci Makamı Daha Yazılmamıştır. Birinci Makamı Üç Noktadır.]

BİRİNCİ NOKTA:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لاَ تَحْسَبَنَّ الَّذ۪ينَ يَفْرَحُونَ بِمَٓا اَتَوْا وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلاَ تَحْسَبَنَّهُمْ

بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ

Nefs-i emmareme bir sille-i te'dib:

Ey fahre meftun, şöhrete mübtela, medhe düşkün, hodbinlikte bîhemta sersem nefsim! Eğer binler meyve veren incirin menşei olan küçücük bir çekirdeği ve yüz salkım ona takılan üzümün siyah kurucuk çubuğu; bütün o meyveleri, o salkımları kendi hünerleri olduğu ve onlardan istifade edenler o çubuğa, o çekirdeğe medh ve hürmet etmek lâzım olduğu, hak bir dava ise; senin dahi sana yüklenen Nimetler için fahre, gurura belki bir hakkın var. Halbuki sen, daim zemme müstehaksın. Zira o çekirdek ve o çubuk gibi değilsin. Senin bir cüz'-i ihtiyarın bulunmakla, o Nimetlerin kıymetlerini fahrin ile tenkis ediyorsun. Gururunla tahrib ediyorsun ve küfranınla ibtal ediyorsun ve temellükle gasbediyorsun. Senin vazifen fahr değil, Şükürdür. Sana lâyık olan şöhret değil, Tevazudur, Hacalettir. Senin hakkın medih değil İstiğfardır, Nedamettir. Senin kemalin hodbinlik değil, Hüdabinliktedir. Evet sen benim cismimde, Âlemdeki tabiata benzersin. İkiniz, Hayrı kabul etmek,

şerre merci olmak için yaratılmışsınız. Yâni fâil ve masdar değilsiniz, belki münfail ve mahalsiniz. Yalnız bir tesiriniz var: O da Hayr-ı Mutlaktan gelen Hayrı, güzel bir surette kabul etmemenizden şerre sebeb olmanızdır. Hem siz birer perde yaratılmışsınız. Tâ güzelliği görülmeyen zahirî çirkinlikler size isnad edilip, Zât-ı Mukaddese-i İlâhiyyenin Tenzihine vesile olasınız. Halbuki bütün bütün Vazife-i Fıtratınıza zıd bir suret giymişsiniz. Kabiliyetsizliğinizden hayrı şerre kalbettiğiniz halde, Hâlıkınızla güya iştirak edersiniz. Demek nefisperest, tabiatperest gayet ahmak, gayet zalimdir.

Hem deme ki: "Ben mazharım. Güzele mazhar ise, güzelleşir." Zira, temessül etmediğinden mazhar değil, memer olursun.

Hem deme ki: "Halk içinde ben intihab edildim. Bu meyveler benim ile gösteriliyor. Demek bir meziyetim var." Hâyır, hâşâ! Belki herkesten evvel sana verildi; çünki herkesten ziyade sen müflis ve muhtaç ve müteellim olduğundan en evvel senin eline verildi. (Hâşiye)

İKİNCİ NOKTA:

اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ Âyetinin bir Sırrını izah eder. Şöyle ki:

Herşeyde, hattâ en çirkin görünen şeylerde, hakikî bir Hüsün ciheti vardır. Evet Kâinattaki herşey, her hâdise ya bizzât güzeldir, ona hüsn-ü bizzât denilir. Veya neticeleri cihetiyle güzeldir ki, ona hüsn-ü bilgayr denilir. Bir kısım hâdiseler var ki, zahirî çirkin, müşevveştir. Fakat o zahirî perde altında gayet parlak Güzellikler ve İntizamlar var. Ezcümle:

Bahar mevsiminde fırtınalı yağmur, çamurlu toprak perdesi altında nihayetsiz güzel çiçek ve muntazam nebatatın tebessümleri saklanmış ve güz mevsiminin haşin tahribatı, hazîn firak perdeleri arkasında Tecelliyat-ı Celâliye-i Sübhaniyenin mazharı olan kış hâdiselerinin tazyikinden ve tazibinden muhafaza etmek için nazdar çiçeklerin dostları olan nazenin hayvancıkları vazife-i hayattan terhis etmekle beraber, o kış perdesi altında nazenin taze güzel bir bahara yer ihzar etmektir. Fırtına, zelzele, veba gibi hâdiselerin perdeleri altında gizlenen pek çok manevî çiçeklerin inkişafı vardır. Tohumlar gibi neşv ü nemasız kalan birçok

----

(Hâşiye): Hakikaten ben de bu münazarada Yeni Said, nefsini bu derece ilzam ve iskat etmesini çok beğendim ve "Bin بَارَكَ اللّٰهُ " dedim.

istidad çekirdekleri, zahirî çirkin görünen hâdiseler yüzünden sünbüllenip güzelleşir. Güya umum inkılablar ve küllî tahavvüller, birer manevî yağmurdur. Fakat İnsan, hem zahirperest, hem hodgâm olduğundan zahire bakıp çirkinlikle hükmeder. Hodgâmlık cihetiyle yalnız kendine bakan netice ile muhakeme ederek şer olduğuna hükmeder. Halbuki eşyanın İnsana aid gayesi bir ise, Sâniinin Esmasına aid binlerdir.

Meselâ: Kudret-i Fâtıranın büyük Mu’cizelerinden olan dikenli otları ve ağaçları muzır, mânasız telakki eder. Halbuki onlar, otların ve ağaçların mücehhez kahramanlarıdırlar. Meselâ: Atmaca kuşu serçelere tasliti, zahiren Rahmete uygun gelmez. Halbuki serçe kuşunun istidadı, o taslit ile inkişaf eder. Meselâ: Kar'ı, pek bâridane ve tatsız telakki ederler. Halbuki o bârid, tatsız perdesi altında o kadar hararetli gayeler ve öyle şeker gibi tatlı neticeler vardır ki, tarif edilmez. Hem İnsan hodgâmlık ve zahirperestliğiyle beraber, herşeyi kendine bakan yüzüyle muhakeme ettiğinden, pek çok mahz-ı edebî olan şeyleri, hilaf-ı edeb zanneder. Meselâ âlet-i tenasül-i insan, İnsan nazarında bahsi hacalet-âverdir. Fakat şu perde-i hacalet, İnsana bakan yüzdedir. Yoksa Hilkate, San'ata ve Gayat-ı Fıtrata bakan yüzler öyle perdelerdir ki, Hikmet nazarıyla bakılsa ayn-ı edebdir, hacalet ona hiç temas etmez.

İşte menba-ı edeb olan Kur'an-ı Hakîm'in bazı tabiratı bu yüzler ve perdelere göredir. Nasılki bize görünen çirkin mahlûkların ve hâdiselerin zahirî yüzleri altında gayet güzel ve Hikmetli San'at ve Hilkatine bakan güzel yüzler var ki, Sâniine bakar ve çok güzel perdeler var ki, Hikmetleri saklar ve pek çok zahirî intizamsızlıklar ve karışıklıklar var ki, pek muntazam bir Kitabet-i Kudsiyedir.

ÜÇÜNCÜ NOKTA: اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللهُ

Mâdem Kâinatta Hüsn-ü San'at, bilmüşahede vardır ve kat'îdir. Elbette Risalet-i Ahmediye (A.S.M.), şuhud derecesinde bir kat'iyyetle sübutu lâzımgelir. Zira şu güzel masnuattaki Hüsn-ü San'at ve Zînet-i Suret gösteriyor ki: Onların San'atkârında ehemmiyetli bir İrade-i Tahsin ve kuvvetli bir Taleb-i Tezyin vardır ve şu İrade ve Taleb ise; o Sâni'de, ulvî bir Muhabbet ve masnu'larında izhar ettiği Kemâlât-ı San'atına karşı Kudsî bir Rağbet var olduğunu gösteriyor ve şu Muhabbet ve Rağbet ise, masnuat içinde en münevver ve mükemmel ferd olan İnsana daha ziyade müteveccih olup temerküz etmek ister. İnsan ise, Şecere - i Hilkatin

Zîşuur meyvesidir. Meyve ise, en cem'iyetli ve en uzak ve en ziyade nazarı âmm ve şuuru küllî bir cüz'üdür. Nazarı âmm ve Şuuru küllî Zât ise, o San'atkâr-ı Zülcemâl'e muhatab olup görüşen ve küllî Şuurunu ve âmm nazarını tamamen Sâniin perestişliğine ve san'atının istihsanına ve Nimet-inin Şükrüne sarfeden en yüksek, en parlak bir ferd olabilir.

Şimdi iki levha, iki daire görünüyor. Biri: Gayet muhteşem, muntazam bir Daire-i Rubûbiyet ve gayet musanna, murassa bir levha-i san'at... Diğeri: Gayet münevver, müzehher bir Daire-i Ubûdiyyet ve gayet vâsi', câmi' bir Levha-i Tefekkür ve İstihsan ve Teşekkür ve Îman vardır ki, ikinci Daire bütün kuvvetiyle birinci Dairenin namına hareket eder.

İşte o Sâniin bütün Makasıd-ı San'atperveranesine Hizmet eden o Daire Reisinin ne derece o Sâni' ile münasebettar ve Onun nazarında ne kadar Mahbub ve Makbûl olduğu bilbedahe anlaşılır.

Acaba hiç Akıl kabul eder mi ki: Şu güzel masnuatın bu derece san'atperver, hattâ ağzın her çeşit tadını nazara alan in'amperver San'atkârı, Arş ve ferşi çınlattıracak bir Velvele-i İstihsan ve takdir içinde, berr ve bahri cezbeye getirecek bir Zemzeme-i Şükran ve Tekbir ile perestişkârane Ona müteveccih olan en güzel masnuuna karşı lâkayd kalsın ve Onunla konuşmasın ve alâkadarane Onu Resul yapıp, güzel vaziyetinin başkalara da sirayet etmesini istemesin? Kellâ! Konuşmamak ve Onu Resul yapmamak mümkün değil...

اِنَّ الدّ۪ينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ ۞ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذ۪ينَ مَعَهُ

* * *

[FİRKATLİ VE GURBETLİ BİR ESARETTE, FECİR VAKTİNDE AĞLAYAN BİR KALBİN AĞLAYAN AĞLAMALARIDIR]

Seherlerde eser bâd-ı Tecelli	**Uyan ey gözlerim vakt-i seherde**
İnayet hah Zidergâh-ı İlahî	**Seherdir ehl-i zenbin Tövbegâhı**
Uyan ey Kalbim Vakt-i Fecirde	**Bikün Tövbe, bicû gufran Zidergâh-ı İlahî**

سَحَرْ حَشْرِيسْت دَرُو هُشْيَارْ دَرْ تَسْبِيحْ هَمَه شَىْ..بَخَوابِ

غَفْلَتْ سَرْسَمْ نَفْسَمْ حَتَّى كَىْ..عُمْر عَصْرِيسْت سَفَرْ بَاقَبْر مِى

بَايَدْ زِهَرْ حَىْ..بِبَرْخِيز نَمَازِى چُو نِيَازِى گُو بِكُنْ آوَازِى چُونْ

نَىْ..بَگُو يَا رَبْ پَشِيمَانَمْ خَجِيلَمْ شَرْمپَارَمْ اَزْ گُنَاهْ بِى شُمَارَمْ

پَرِيشَانَمْ ذَلِيلَمْ اَشْك بَارَمْ اَزْ حَيَاتْ بِى قَرَارَمْ غَرِيبَمْ بِى كَسَمْ

ضَعِيفَمْ نَاتُوَانَمْ عَلِيلَمْ عَاجِزَمْ اِخْتِيَارَمْ بِى اِخْتِيَارَمْ اَلْاَمَانْ گُويَمْ

عَفْوْ جُويَمْ مَدَدْ خَوَاهَمْ زِدَرْگَاهَتْ اِلٰهِى

Ondokuzuncu Söz

Risalet-i Ahmediye'ye Dairdir

وَ مَا مَدَحْتُ مُحَمَّدًا بِمَقَالَتِى ۞ وَ لٰكِنْ مَدَحْتُ مَقَالَتِى بِمُحَمَّدٍ

عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَ السَّلاَم

Evet şu Söz güzeldir. Fakat Onu güzelleştiren, güzellerin güzeli olan Evsaf-ı Muhammediyedir.

"**ONDÖRT REŞEHAT**"ı tazammun eden Ondördüncü Lem'anın

BİRİNCİ REŞHASI : Rabbimizi bize tarif eden üç büyük, küllî Muarrif var. Birisi: Şu Kitab-ı Kâinattır ki, bir nebze şehadetini onüç Lem'a ile Nur Risalesinden Onüçüncü Ders'ten işittik. Birisi: Şu Kitab-ı Kebirin Âyet-i Kübrası olan Hâtem-ül Enbiya Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Birisi de Kur'an-ı Azîmüşşan'dır. Şimdi şu ikinci Bürhan-ı Nâtıkî olan Hâtem-ül Enbiya Aleyhissalâtü Vesselâm'ı tanımalıyız, dinlemeliyiz.

Evet O Bürhanın Şahs-ı Manevîsine bak: Sath-ı Arz bir Mescid, Mekke bir Mihrab, Medine bir Minber... O Bürhan-ı Bahir olan Peygamberimiz Aleyhissalâtü Vesselâm bütün Ehl-i Îmana İmam, bütün İnsanlara Hatib, bütün Enbiyaya Reis, bütün Evliyaya Seyyid, bütün Enbiya ve Evliyadan mürekkeb bir Halka-i Zikrin Serzakiri... bütün Enbiya hayattar kökleri, bütün Evliya taravettar semereleri bir Şecere-i Nuraniyedir ki; herbir Davasını, Mu’cizatlarına istinad eden bütün Enbiya ve Kerametlerine itimad eden bütün Evliya tasdik edib imza ediyorlar. Zira O, لآَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ der, Dava eder. Bütün sağ ve sol, yani mazi ve müstakbel taraflarında saf tutan o Nuranî Zakirler aynı Kelimeyi tekrar ederek, icma ederek manen صَدَقْتَ وَ بِالْحَقِّ نَطَقْتَ derler. Hangi vehmin haddi var ki, böyle hesabsız imzalarla teyid edilen

bir Müddeaya parmak karıştırsın!..

İKİNCİ REŞHA : O nuranî Bürhan-ı Tevhid, nasılki iki cenahın İcma' ve Tevatürüyle teyid ediliyor. Öyle de, Tevrat ve İncil gibi Kütüb-ü Semaviyenin (Haşiye) yüzler işaratı ve irhasatın binler rumuzatı ve hâtiflerin meşhur beşaratı ve kâhinlerin mütevatir şehadatı ve Şakk-ı Kamer gibi binler Mu'cizatının delalatı ve Şeriatın Hakkaniyetiyle teyid ve tasdik ettikleri gibi; Zâtında gayet kemaldeki Ahlâk-ı Hamîdesi ve Vazifesinde nihayet hüsnündeki Secaya-yı Galiyesi ve Kemal-i Emniyeti ve Kuvvet-i Îmanını ve gayet itminanını ve nihayet vüsukunu gösteren fevkalâde Takvası, fevkalâde Ubudiyeti, fevkalâde Ciddiyeti, fevkalâde Metaneti; Davasında nihayet derecede Sadık olduğunu güneş gibi aşikâre gösteriyor.

ÜÇÜNCÜ REŞHA : Eğer istersen gel... Asr-ı Saadet'e, Ceziret-ül Arab'a gideriz. Hayalen olsun Onu Vazife başında görüp ziyaret ederiz. İşte bak: Hüsn-ü Sîret ve Cemâl-i Suret ile mümtaz bir Zâtı görüyoruz ki: Elinde Mu'ciznüma bir Kitab, Lisanında Hakaik-aşina bir Hitab, bütün Benî-Âdeme, belki cinn ve inse ve Meleğe, belki bütün mevcudata karşı bir Hutbe-i Ezeliyeyi tebliğ ediyor. Sırr-ı Hilkat-ı Âlem olan Muamma-i Acibanesini hall ve şerh edib ve Sırr-ı Kâinat olan Tılsım-ı Muğlakını feth ve keşfederek, bütün mevcudattan sorulan, bütün Ukûlü hayret içinde meşgul eden üç müşkil ve müdhiş sual-i azîm olan "Necisin?" Nereden geliyorsun? Nereye gidiyorsun?" suallerine mukni', makbul cevab verir...

DÖRDÜNCÜ REŞHA : Bak! Öyle bir Ziya-yı Hakikat neşreder ki: Eğer Onun o nuranî Daire-i Hakikat-ı İrşadından hariç bir surette Kâinata baksan; elbette Kâinatın şeklini bir matemhane-i umumî hükmünde ve mevcudatı birbirine ecnebi, belki düşman ve camidatı dehşetli cenazeler ve bütün zevil-hayatı zeval ve firakın sillesiyle ağlayan yetimler hükmünde görürsün. Şimdi bak: Onun neşrettiği Nur ile o matemhane-i umumî, şevk u cezbe içinde bir Zikirhaneye inkılâb etti. O ecnebi, düşman mevcudat, birer Dost ve Kardeş şekline girdi. O camidat-ı meyyite-i samite birer munis Memur, birer musahhar Hizmetkâr vaziyetini aldı ve o ağlayıcı ve şekva edici kimsesiz yetimler, birer Tesbih içinde Zâkir veya vazife paydosundan Şâkir suretine girdi...

(Haşiye): Hüseyin-i Cisrî "Risale-i Hamidiye"sinde yüzondört işaratı, o Kitablardan çıkarmıştır. Tahriften sonra bu kadar bulunsa, elbette daha evvel çok tasrihat varmış...

BEŞİNCİ REŞHA : Hem O Nur ile; Kâinattaki harekât, tenevvüat, tebeddülât, tegayyürat; manasızlıktan ve abesiyetten ve tesadüf oyuncaklığından çıkıp birer Mektubat-ı Rabbaniye, birer Sahife-i Âyât-ı Tekviniye, birer Meraya-yı Esma-i İlahiye ve Âlem dahi bir Kitab-ı Hikmet-i Samedaniye mertebesine çıktılar. Hem İnsanı bütün hayvanatın madûnuna düşüren hadsiz za'f ve aczi, fakr ve ihtiyacatı ve bütün hayvanlardan daha bedbaht eden, vasıta-i nakl-i hüzün ve elem ve gam olan Aklı, O Nur ile nurlandığı vakit, İnsan bütün hayvanat, bütün mahlûkat üstüne çıkar. O nurlanmış acz, fakr, Akıl ile, Niyaz ile nazenin bir Sultan ve fizar ile nazdar bir Halife-i Zemin olur. Demek O Nur olmazsa Kâinat da, İnsan da, hattâ herşey dahi hiçe iner. Evet elbette böyle bedi' bir Kâinatta, böyle bir Zât lâzımdır. Yoksa Kâinat ve Eflak olmamalıdır.

ALTINCI REŞHA : İşte O Zât, bir Saadet-i Ebediyenin Muhbiri, Müjdecisi ve Rahmet-i Bînihayenin Kâşifi ve İlâncısı ve Saltanat-ı Rububiyetin mehasininin Dellâlı, Seyircisi ve Künuz-u Esma-i İlahiyenin Keşşafı, Göstericisi olduğundan; böyle baksan -yani Ubudiyeti cihetiyle- Onu bir Misal-i Muhabbet, bir Timsal-i Rahmet, bir Şeref-i İnsaniyet, en nuranî bir Semere-i Şecere-i Hilkat göreceksin. Şöyle baksan, -yani Risaleti cihetiyle- bir Bürhan-ı Hak, bir Sirac-ı Hakikat, bir Şems-i Hidayet, bir Vesile-i Saadet görürsün. İşte bak: Nasıl berk-i hâtıf gibi Onun Nuru, şarktan garbı tuttu ve nısf-ı arz ve hums-u beşer, Onun Hediye-i Hidayetini kabul edib hırz-ı can etti. Bizim nefs ve şeytanımıza ne oluyor ki: Böyle bir Zâtın bütün Davalarının Esası olan لآ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ ı, bütün meratibiyle beraber kabul etmesin...

YEDİNCİ REŞHA : İşte bak: Şu cezire-i vasiada vahşi ve âdetlerine mutaassıb ve inadcı muhtelif akvamı, ne çabuk âdât ve ahlâk-ı seyyie-i vahşiyanelerini def'aten kal' ve ref' ederek bütün Ahlâk-ı Hasene ile techiz edib bütün Âleme Muallim ve medenî Ümeme Üstad eyledi. Bak! Değil zahirî bir tasallut, belki Akılları, Ruhları, Kalbleri, nefisleri feth ve teshir ediyor. Mahbub-u Kulûb, Muallim-i Ukûl, Mürebbi-i Nüfus, Sultan-ı Ervah oldu...

SEKİZİNCİ REŞHA : Bilirsin ki: Sigara gibi küçük bir âdeti, küçük bir kavimde büyük bir hâkim, büyük bir himmetle ancak dâimî kaldırabilir. Halbuki bak bu Zât, büyük ve çok âdetleri; hem inadcı, mutaassıb büyük kavimlerden, zahirî küçük bir kuvvetle, küçük bir Himmetle, az bir zamanda ref'edib yerlerine öyle Secaya-yı Âliyeyi ki, dem

ve damarlarına karışmış derecede sabit olarak vaz' ve tesbit eyliyor. Bunun gibi daha pek çok Hârika İcraatı yapıyor. İşte şu Asr-ı Saadet'i görmeyenlere Ceziret-ül Arab'ı gözlerine sokuyoruz. Haydi yüzer feylesofu alsınlar, oraya gitsinler, yüz sene çalışsınlar. O Zâtın, o zamana nisbeten bir senede yaptığının yüzden birisini acaba yapabilirler mi?

DOKUZUNCU REŞHA: Hem bilirsin: Küçük bir adam, küçük bir haysiyetle, küçük bir Cemaatte, küçük bir mes'elede, münazaralı bir davada hicabsız, pervasız; küçük, fakat hacaletaver bir yalanı; düşmanları yanında hilesini hissettirmeyecek derecede teessür ve telaş göstermeden söyleyemez. Şimdi bak bu Zâta; pek büyük bir vazifede, pek büyük bir vazifedar, pek büyük bir haysiyetle, pek büyük emniyete muhtaç bir halde, pek büyük bir Cemaatte, pek büyük husumet karşısında, pek büyük mes'elelerde, pek büyük Davada, pek büyük bir serbestiyetle, bilâ-perva, bilâ-tereddüd, bilâ-hicab, telaşsız, samimî bir safvetle, büyük bir ciddiyetle, hasımlarının damarlarına dokunduracak şedid, ulvî bir surette söylediği sözlerinde hiç hilaf bulunabilir mi? Hiç hile karışması mümkin müdür? Kellâ! اِنْ هُوَ اِلاَّ وَحْىٌ يُوحٰى Evet Hak aldatmaz, Hakikatbîn aldanmaz. Hak olan mesleği hileden müstağnidir; Hakikatbîn gözüne hayalin ne haddi var ki, Hakikat görünsün.. aldatsın...

ONUNCU REŞHA : İşte bak: Ne kadar merak-aver, ne kadar cazibedar, ne kadar lüzumlu, ne kadar dehşetli Hakaikı gösterir ve mesaili isbat eder.

Bilirsin ki, en ziyade insanı tahrik eden meraktır. Hattâ eğer sana denilse: "Yarı ömrünü, yarı malını versen; Kamer'den ve Müşteri'den biri gelir, Kamer'de ve Müşteri'de ne var ne yok, ahvalini sana haber verecek. Hem doğru olarak senin istikbalini ve başına ne geleceğini doğru olarak haber verecek." Merakın varsa vereceksin. Halbuki:

Şu Zât, öyle bir Sultan'ın ahbarını söylüyor ki: Memleketinde Kamer bir sinek gibi bir pervane etrafında döner. O Arz olan o pervane ise, bir lâmba etrafında pervaz eder ve o Güneş olan lâmba ise, o Sultan'ın binler menzillerinden bir misafirhanesinde binler misbahlar içinde bir lâmbasıdır. Hem öyle acaib bir Âlemden hakikî olarak bahsediyor ve öyle bir İnkılâbdan haber veriyor ki: Binler Küre-i Arz bomba olsa patlasalar, o kadar acib olmaz. Bak! Onun lisanında

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۞ اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ ۞ اَلْقَارِعَةُ

gibi Sureleri işit... Hem öyle bir istikbalden doğru olarak haber veriyor ki: Şu dünyevî istikbal, ona nisbeten bir katre serab hükmündedir. Hem öyle bir Saadetten pek ciddî olarak haber veriyor ki: Bütün Saadet-i Dünyeviye, ona nisbeten bir berk-i zâilin bir şems-i sermede nisbeti gibidir...

ONBİRİNCİ REŞHA : Böyle acib ve muamma-âlûd şu Kâinatın perde-i zahiriyesi altında elbette ve elbette böyle acaib bizi bekliyor. Böyle acaibi haber verecek, böyle hârika ve fevkalâde Mu'ciznüma bir Zât lâzımdır. Hem bu Zâtın gidişatından görünüyor ki: O, görmüş ve görüyor ve gördüğünü söylüyor.. Hem "Bizi Ni'metleriyle perverde eden şu Semavat ve Arz'ın İlahı bizden ne istiyor? Marziyatı nedir?" Pek sağlam olarak bize Ders veriyor. Hem bunlar gibi daha pekçok merak-aver, lüzumlu Hakaikı Ders veren bu Zâta karşı herşey'i bırakıp Ona koşmak, Onu dinlemek lâzım gelirken; **ekser İnsanlara ne olmuş ki sağır olup, kör olmuşlar, belki divane olmuşlar ki; bu Hakkı görmüyorlar, bu Hakikatı işitmiyorlar.. anlamıyorlar!**

ONİKİNCİ REŞHA : İşte şu Zât, şu mevcudat Hâlıkının Vahdaniyetine Hakkaniyeti derecesinde Hak bir Bürhan-ı Nâtık, bir Delil-i Sadık olduğu gibi; Haşrin ve Saadet-i Ebediyenin dahi bir Bürhan-ı Katıı, bir Delil-i Satııdır. Belki nasılki O Zât; Hidayetiyle Saadet-i Ebediyenin Sebeb-i Husulü ve Vesile-i Vusulüdür. Öyle de Duasıyla, Niyazıyla o Saadetin Sebeb-i Vücudu ve Vesile-i İcadıdır. Haşir mes'elesinde geçen şu Sırrı, makam münasebetiyle tekrar ederiz:

İşte bak: O Zât öyle bir Salât-ı Kübrada Dua ediyor ki: Güya şu cezire, belki Arz, Onun azametli Namazıyla Namaz kılar, Niyaz eder. Bak, hem öyle bir Cemaat-ı Uzmada Niyaz ediyor ki: Güya Benî-Âdemin Zaman-ı Âdem'den asrımıza, Kıyamete kadar bütün muranî Kâmil İnsanlar, Ona ittiba ile iktida edib Duasına اَمِينَ diyorlar. Hem bak, öyle bir Hacet-i Âmme için Dua ediyor ki: Değil Ehl-i Arz, belki Ehl-i Semavat, belki bütün mevcudat, Niyazına: "Evet Yâ Rabbenâ ver. Biz dahi istiyoruz" deyip iştirak ediyorlar. Hem öyle fakirane, öyle hazînane, öyle mahbubane, öyle müştakane, öyle tazarrukârane Niyaz ediyor ki, bütün Kâinatı ağlattırıyor. Duasına iştirak ettiriyor.

Bak: Hem öyle bir maksad, öyle bir gaye için Dua ediyor ki: İnsanı ve Âlemi, belki bütün mahlûkatı; esfel-i safilînden, sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan A'lâ-yı İlliyyîne yani Kıymete, Bekaya, Ulvî Vazifeye çıkarıyor. Bak: Hem öyle yüksek bir Fizar-ı İstimdadkârane ve öyle

tatlı bir Niyaz-ı İstirhamkârane ile istiyor, yalvarıyor ki; güya bütün mevcudata ve Semavata ve Arş'a işittirip, vecde getirip Duasına اَمِينَ اَللّٰهُمَّ اٰمِينَ dedirtiyor. Bak: Hem öyle Semî', Kerim bir Kadîrden, öyle Basîr, Rahîm bir Alîm'den Hacetini istiyor ki; bilmüşahede en hafî bir zîhayatın en hafî bir Hacetini, bir Niyazını görür, işitir, kabul eder, merhamet eder. Çünki istediğini, -velev lisan-ı hal ile olsun- verir ve öyle bir suret-i hakîmane, basîrane, rahîmanede verir ki, şübhe bırakmaz: Bu Terbiye ve Tedbir öyle bir Semî' ve Basîr ve öyle bir Kerim ve Rahîm'e hastır.

ONÜÇÜNCÜ REŞHA : Acaba bütün Efazıl-ı Benî-Âdemi arkasına alıp, Arz üstünde durup, Arş-ı A'zam'a müteveccihen El kaldırıp Dua eden şu Şeref-i Nev-i İnsan ve Ferîd-i Kevn ü Zaman ve bihakkın Fahr-ı Kâinat ne istiyor? Bak dinle: Saadet-i Ebediye istiyor, Beka istiyor, Lika istiyor, Cennet istiyor. Hem meraya-yı mevcudatta Ahkâmını ve Cemâllerini gösteren bütün Esma-i Kudsiye-i İlahiye ile beraber istiyor. Hattâ eğer Rahmet, İnayet, Hikmet, Adalet gibi hesabsız o matlubun esbab-ı mûcibesi olmasa idi, şu Zâtın tek Duası, baharımızın İcadı kadar Kudretine hafif gelen şu Cennet'in binasına sebebiyet verecekti. Evet nasılki Onun Risaleti şu Dâr-ı İmtihanın açılmasına sebebiyet verdi. Öyle de, Onun Ubudiyeti dahi Öteki Dârın açılmasına sebebdir. Acaba Ehl-i Akıl ve Tahkika, لَيْسَ فِى الْاِمْكَانِ اَبْدَعُ مِمَّا كَانَ dediren şu meşhud İntizam-ı Faik, şu Rahmet içinde kusursuz Hüsn-ü San'at ve misilsiz Cemâl-i Rububiyet; hiç böyle bir çirkinliği, böyle bir merhametsizliği, böyle bir intizamsızlığı kabul eder mi ki: En cüz'î, en ehemmiyetsiz arzuları, sesleri ehemmiyetle işitip îfa etsin... en ehemmiyetli, en lüzumlu arzuları ehemmiyetsiz görüp işitmesin, anlamasın, yapmasın? Hâşâ ve kellâ!. Yüzbin defa hâşâ! Böyle bir Cemâl, böyle bir çirkinliği kabul etmez, çirkin olmaz.

Yâhu ey hayalî arkadaşım! Şimdilik kâfidir, geri gitmeliyiz. Yoksa yüz sene şu zamanda, şu cezirede kalsak, yine O Zâtın Garaib-i İcraatını ve Acaib-i Vezaifini, yüzden birisine tamamen ihata edib temaşasında doyamayız.

Şimdi gel, Üstünde döneceğimiz her asra birer birer bakacağız. Bak nasıl her asır, O Şems-i Hidayet'ten aldıkları Feyz ile çiçek açmışlar!

Ebu Hanife, Şafiî, Bayezid-i Bistamî, Şah-ı Geylanî, Şah-ı Nakşibend, İmam-ı Gazalî, İmam-ı Rabbanî gibi milyonlar münevver meyveler veriyor.

Meşhudatımızın tafsilatını başka vakte ta'lik edib o Mu'ciznüma ve Hidayet-Edaya bir kısım kat'î Mu’cizatına işaret eden bir Salavat getirmeliyiz:

عَلٰى مَنْ اُنْزِلَ عَلَيْهِ الْفُرْقَانُ الْحَكِيمُ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ مِنَ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ سَيِّدِنَا
مُحَمَّدٍ اَلْفُ اَلْفِ صَلاَةٍ وَ اَلْفُ اَلْفِ سَلاَمٍ بِعَدَدِ حَسَنَاتِ اُمَّتِهٖ عَلٰى مَنْ بَشَّرَ بِرِسَالَتِهِ
التَّوْرٰيةُ وَ الْاِنْجِيلُ وَ الزَّبُورُ ۞ وَ بَشَّرَ بِنُبُوَّتِهِ
اَلْاِرْهَاصَاتُ وَ هَوَاتِفُ الْجِنِّ وَ اَوْلِيَاۤءُ الْاِنْسِ وَ كَوَاهِنُ الْبَشَرِ ۞ وَ انْشَقَّ بِاِشَارَتِهِ
الْقَمَرُ ۞ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ اَلْفُ اَلْفِ صَلاَةٍ وَ سَلاَمٍ بِعَدَدِ اَنْفَاسِ اُمَّتِهٖ ۞ عَلٰى مَنْ جَاۤئَتْ
لِدَعْوَتِهِ الشَّجَرُ وَ نَزَلَ سُرْعَةً بِدُعَاۤئِهِ الْمَطَرُ وَ اَظَلَّتْهُ الْغَمَامَةُ مِنَ الْحَرِّ ۞ وَ شَبِعَ مِنْ
صَاعٍ مِنْ طَعَامِهٖ مِاٰتٌ مِنَ الْبَشَرِ وَ نَبَعَ الْمَاۤءُ مِنْ بَيْنِ اَصَابِعِهِ ثَلاَثَ مَرَّاتٍ كَالْكَوْثَرِ وَ
اَنْطَقَ اللّٰهُ لَهُ الضَّبَّ وَ الظَّبْىَ وَ الْجِذْعَ وَ الذِّرَاعَ وَ الْجَمَلَ وَ الْجَبَلَ وَ الْحَجَرَ وَ الْمَدَرَ
صَاحِبِ الْمِعْرَاجِ وَ مَازَاغَ الْبَصَرُ ۞ سَيِّدِنَا وَ شَفِيعِنَا مُحَمَّدٍ اَلْفُ اَلْفِ صَلاَةٍ وَ سَلاَمٍ
بِعَدَدِ كُلِّ الْحُرُوفِ الْمُتَشَكِّلَةِ فِى الْكَلِمَاتِ الْمُتَمَثِّلَةِ بِاِذْنِ الرَّحْمٰنِ فِى مَرَايَا
تَمَوُّجَاتِ الْهَوَاۤءِ عِنْدَ قِرَاۤئَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ قَارِءٍ مِنْ اَوَّلِ النُّزُولِ اِلٰۤى
اٰخِرِ الزَّمَانِ وَ اغْفِرْلَنَا وَ ارْحَمْنَا يَاۤ اِلٰهَنَا بِكُلِّ صَلاَةٍ مِنْهَا آمِينَ

[“Şuaat-ı Marifet-ün Nebi” namındaki Türkçe bir Risalede ve Ondokuzuncu Mektub'da ve şu Söz'de icmalen işaret ettiğimiz Delail-i Nübüvvet-i Ahmediyeyi (A.S.M.) beyan etmişim. Hem onda Kur'an-ı Hakîm'in Vücuh-u İ'cazı icmalen zikredilmiş. Yine Lemaat namında Türkçe bir Risalede ve Yirmibeşinci Söz'de Kur'anın kırk vecihle Mu’cize olduğunu icmalen beyan ve kırk Vücuh-u İ'cazına işaret etmişim. O kırk vecihte, yalnız nazımda olan Belâgatı, "İşarat-ül İ'caz" namındaki bir Tefsir-i Arabîde kırk sahife içinde yazmışım. Eğer ihtiyacın varsa şu üç Kitaba müracaat edebilirsin..]

ONDÖRDÜNCÜ REŞHA: Mahzen-i Mu’cizat ve Mu’cize-i Kübra olan Kur'an-ı Hakîm; Nübüvvet-i Ahmediye (A.S.M.) ile Vahdaniyet-i İlahiyeyi o derece kat'î isbat ediyor ki, başka Bürhana hacet bırakmıyor. Biz de Onun tarifine ve medar-ı tenkid olmuş bir-iki Lem'a-i İ'cazına işaret ederiz.

İşte Rabbimizi bize tarif eden Kur'an-ı Hakîm; şu Kitab-ı Kebir-i Kâinatın bir Tercüme-i Ezeliyesi... Şu sahaif-i arz ve semada müstetir Künuz-u Esma-i İlahiyenin Keşşafı... Şu sutur-u hâdisatın altında muzmer Hakaikın Miftahı... Şu Âlem-i Şehadet perdesi arkasındaki Âlem-i Gayb cihetinden gelen İltifatat-ı Rahmaniye ve Hitabat-ı Ezeliyenin Hazinesi... Şu Âlem-i Maneviye-i İslâmiyenin Güneşi, Temeli, Hendesesi... Alem-i Uhreviyenin Haritası... Zât ve Sıfât ve Şuun-u İlahiyenin Kavl-i Şarihi, Tefsir-i Vazıhı, Bürhan-ı Nâtıkı, Tercüman-ı Satıı... Şu Âlem-i İnsaniyetin Mürebbisi, Hikmet-i Hakikîsi, Mürşid ve Hâdîsi... Hem bir Kitab-ı Hikmet ve Şeriat, hem bir Kitab-ı Dua ve Ubudiyet, hem bir Kitab-ı Emir ve Davet, hem bir Kitab-ı Zikir ve Marifet gibi; beşerin bütün Hacat-ı Maneviyesine karşı birer Kitab ve bütün muhtelif Ehl-i Mesalik ve Meşarib olan Evliya ve Sıddıkînin, Asfiya ve Muhakkikînin (her birinin) meşreblerine lâyık birer Risale ibraz eden bir "Kütübhane-i Mukaddese"dir...

Sebeb-i kusur tevehhüm edilen tekraratındaki Lem'a-i İ'caza bak ki: Kur'an hem bir Kitab-ı Zikir, hem bir Kitab-ı Dua, hem bir Kitab-ı Davet olduğundan içinde tekrar müstahsendir, belki elzem ve eblağdır. Ehl-i kusurun zannı gibi değil... Zira Zikrin şe'ni, tekrar ile tenvirdir; Duanın şe'ni, terdad ile takrirdir; Emir ve Davetin şe'ni, tekrar ile te'kiddir. Hem herkes her vakit bütün Kur'anı okumaya muktedir olamaz. Fakat bir Sureye galiben muktedir olur. Onun için en mühim Makasıd-ı Kur'aniye ekser uzun Surelerde derc edilerek her bir Sure bir küçük Kur'an hükmüne geçmiş. Demek, hiç kimseyi mahrum etmemek için Tevhid ve Haşr ve Kıssa-i Musa gibi bazı maksadlar tekrar edilmiş. Hem cismanî ihtiyaç gibi, manevî hacat dahi muhteliftir. Bazısına İnsan her nefes muhtaç olur.

(Cisme hava, Ruha هُوَ gibi). Bazısına her saat (بِسْمِ اللّٰهِ gibi) ve hakeza...

Demek Tekrar-ı Âyet, tekerrür-ü ihtiyaçtan

ileri gelmiş. O ihtiyaca işaret ederek ve uyandırıp teşvik etmek, hem iştiyakı ve iştihayı tahrik etmek için tekrar eder. Hem Kur'an müessistir. Bir Din-i Mübinin Esasatıdır ve şu Âlem-i İslâmiyet'in temelleridir ve hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeyi değiştirip, muhtelif tabakatın mükerrer suallerine cevabdır. Müessise, tesbit etmek için tekrar lâzımdır. Te'kid için terdad lâzımdır. Teyid için takrir, tahkik, tekrir lâzımdır. Hem öyle mesail-i azîme ve Hakaik-i Dakikadan bahsediyor ki; umumun Kalblerinde yerleştirmek için çok defa muhtelif suretlerde tekrar lâzımdır. Bununla beraber sureten tekrardır. Fakat manen herbir Âyetin çok manaları, çok faideleri, çok vücuh ve tabakatı vardır. Herbir makamda ayrı bir mana ve faide ve maksadlar için zikrediliyor. Hem Kur'anın mesail-i kevniyenin bazısında ibham ve icmali ise, irşadî bir Lem'a-i İ'cazdır. Ehl-i ilhadın tevehhüm ettikleri gibi medar-ı tenkid olamaz ve sebeb-i kusur değildir.

Eğer desen**:** "Acaba neden Kur'an-ı Hakîm, felsefenin mevcudattan bahsettiği gibi etmiyor. Bazı mesaili mücmel bırakır, bazısını nazar-ı umumîyi okşayacak, hiss-i âmmeyi rencide etmeyecek, fikr-i avamı taciz edib yormayacak bir suret-i basitane-i zahiranede söylüyor?"

Cevaben deriz ki: Felsefe, Hakikatın yolunu şaşırmış onun için... Hem geçmiş Derslerden ve Sözlerden elbette anlamışsın ki: Kur'an-ı Hakîm şu Kâinattan bahsediyor, tâ Zât ve Sıfât ve Esma-i İlahiyeyi bildirsin. Yani bu Kitab-ı Kâinatın maânîsini anlattırıp, tâ Hâlıkını tanıttırsın. Demek mevcudata kendileri için değil, belki Mûcidleri için bakıyor. Hem umuma hitab ediyor. İlm-i Hikmet ise mevcudata mevcudat için bakıyor, hem hususan ehl-i fenne hitab ediyor. Öyle ise mademki Kur'an-ı Hakîm mevcudatı delil yapıyor, bürhan yapıyor. Delil zahir olmak, nazar-ı umuma çabuk anlaşılmak gerektir. Hem mademki Kur'an-ı Mürşid, bütün tabakat-ı beşere hitab eder. Kesretli tabaka ise, tabaka-i avamdır. Elbette İrşad ister ki: Lüzumsuz şeyleri ibham ile icmal etsin ve dakik şeyleri temsil ile takrib etsin ve mugalatalara düşürmemek için zahirî nazarlarında bedihî olan şeyleri, lüzumsuz belki zararlı bir surette tağyir etmemektir. Meselâ Güneş'e der: "Döner bir Siracdır, bir lâmbadır." Zira Güneş'ten, Güneş için, mahiyeti için bahsetmiyor. Belki bir nevi İntizamın zenbereği ve Nizamın merkezi olduğundan, İntizam ve Nizam ise; Saniin Âyine-i Marifeti olduğundan bahsediyor. Evet der: اَلشَّمْسُ تَجْرِى

"Güneş döner." Bu döner Tabiriyle; kış, yaz, gece, gündüzün deveranındaki muntazam Tasarrufat-ı Kudreti ihtar ile Azamet-i Sânii ifham eder. İşte bu dönmek Hakikatı ne olursa olsun, maksud olan ve hem mensuc, hem meşhud olan İntizama tesir etmez.

Hem der: وَ جَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا Şu سِرَاج tabiriyle, Âlemi bir kasır suretinde, içinde olan eşya ise; insana ve zîhayata ihzar edilmiş müzeyyenat ve mat'umat ve levazımat olduğunu ve Güneş dahi musahhar bir mumdar olduğunu ihtar ile Rahmet ve İhsan-ı Hâlıkı ifham eder. Şimdi bak, şu sersem ve geveze felsefe ne der? Bak diyor ki: "Güneş, bir kitle-i azîme-i mayia-i nariyedir. Ondan fırlamış olan seyyaratı etrafında döndürüp, cesameti bu kadar, mahiyeti böyledir şöyledir." Muvahhiş bir dehşetten, müdhiş bir hayretten başka Ruha bir kemal-i ilmî vermiyor, Bahs-i Kur'an gibi etmiyor... Buna kıyasen bâtınen kof, zahiren mutantan felsefî mes'elelerin ne kıymette olduğunu anlarsın. Onun şaşaa-i surîsine aldanıp, Kur'anın gayet Mu'ciznüma Beyanına karşı hürmetsizlik etme!..

اَللّٰهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْاٰنَ شِفَآءً لَنَا وَ لِكَاتِبِهِ وَ اَمْثَالِهِ مِنْ كُلِّ دَآءٍ وَ مُونِسًا لَنَا وَ لَهُمْ فِى حَيَاتِنَا وَ بَعْدَ مَمَاتِنَا وَ فِى الدُّنْيَا قَرِينًا وَ فِى الْقَبْرِ مُونِسًا وَ فِى الْقِيٰامَةِ شَفِيعًا وَ عَلَى الصِّرَاطِ نُورًا وَ مِنَ النَّارِ سِتْرًا وَحِجَابًا وَ فِى الْجَنَّةِ رَفِيقًا وَ اِلَى الْخَيْرَاتِ كُلِّهَا دَلِيلاً وَ اِمَامًا وَ بِفَضْلِكَ وَ جُودِكَ وَ كَرَمِكَ وَ رَحْمَتِكَ يَا اَكْرَمَ اْلاَكْرَمِينَ وَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ آمِينَ ۞ اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى مَنْ اُنْزِلَ عَلَيْهِ الْفُرْقَانُ الْحَكِيمُ وَ عَلٰٓى اٰلِهِ وَ صَحْبِهٓ اَجْمَعِينَ آمِينَ

İHTAR: Arabî Risale-i Nur'da Ondördüncü Reşha'nın Altı Katresi, bahusus Dördüncü Katre'nin Altı Nüktesi; Kur'an-ı Hakîm'in kırk kadar Enva'-ı İ'cazından onbeşini beyan eder. Ona iktifaen burada ihtisar ettik. İstersen ona müracaat et, bir Hazine-i Mu'cizat bulursun...

* * *

Yirminci Söz

[İki Makamdır]

Birinci Makam

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّآ اِبْلِيس ۞ اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُكُمْ
اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً ۞ ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِىَ
كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً

Bir gün şu Âyetleri okurken iblis'in ilkaatına karşı Kur'an-ı Hakîm'in Feyzinden üç Nükte İlham edildi. Vesvesenin sureti şudur:

Dedi ki: "Dersiniz: Kur'an Mu'cizedir. Hem nihayetsiz Belâgattadır. Hem, umuma her vakitte Hidayettir. Halbuki, şöyle bazı hâdisat-ı cüz'iyeyi tarihvari bir surette musırrane tekrar etmekte ne mâna var? Bir ineği kesmek gibi bir vakıa-i cüz'iyeyi, o kadar mühim tavsifat ile böyle zikretmek, hattâ o Sure-i Azîmeye de El-Bakara tesmiye etmekte ne münasebet var? Hem de Âdem'e Secde olan hâdise, sırf bir Emr-i Gaybîdir. Akıl ona yol bulamaz. Kavî bir Îmandan sonra Teslim ve İz'an edilebilir. Halbuki Kur'an, umum Ehl-i Akla Ders veriyor. Çok yerlerde اَفَلاَ يَعْقِلُونَ der, Akla havale eder. Hem taşların tesadüfî olan bazı hâlât-ı tabiiyesini ehemmiyetle beyan etmekte ne Hidayet var?"

İlham olunan Nüktelerin sureti şudur:

Birinci Nükte: Kur'an-ı Hakîm'de çok hâdisat-ı cüz'iye vardır ki, herbirisinin arkasında bir Düstur-u Küllî saklanmış ve bir Kanun-u Umumînin ucu olarak gösteriliyor. Nasılki, عَلَّمَ اٰدَمَ اْلاَسْمَٓاءَ كُلَّهَا Hazret-i Âdem'in Melaikelere karşı Kabiliyet-i Hilafet için bir Mu'cizesi olan Talim-i Esmadır ki, bir hâdise-i cüz'iyedir. Şöyle bir Düstur-u Küllînin ucudur ki: Nev'-i beşere câmiiyet-i istidad cihetiyle talim olunan hadsiz ulûm ve Kâinatın enva'ına muhit pek çok fünun ve Hâlıkın Şuûnat ve Evsafına şamil kesretli maarifin talimidir ki; nev'-i beşere değil yalnız Melaikelere, belki Semâvat ve Arz ve Dağlara karşı Emanet-i Kübrayı haml davasında bir Rüchaniyet vermiş ve heyet-i mecmuasıyla arzın bir Halife-i Manevîsi olduğunu Kur'an ifham ettiği misillü; Melaikelerin Âdem'e Secdesiyle beraber, şeytan'ın Secde etmemesi olan hâdise-i cüz'iye-i gaybiye, pek geniş bir Düstur-u Külliye-i Meşhudenin ucu olduğu gibi, pek büyük bir Hakikatı ihsas ediyor. Şöyle ki: Kur'an, Şahs-ı Âdem'e Melaikelerin İtaat ve İnkıyadını ve şeytan'ın tekebbür ve imtinaını zikretmesiyle; nev'-i beşere Kâinatın ekser maddî enva'ları ve enva'ın manevî mümessilleri ve müekkelleri musahhar olduklarını ve nev'-i beşerin hassalarının bütün istifadelerine müheyya ve münkad olduklarını ifham etmekle beraber, o nev'in istidadatını bozan ve yanlış yollara sevkeden mevadd-ı şerire ile onların mümessilleri ve sekene-i habiseleri, o nev'-i beşerin Tarîk-i Kemâlâtında ne büyük bir engel, ne müdhiş bir düşman teşkil ettiğini ihtar ederek, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, bir tek Âdem'le (A.S.) cüz'î hâdiseyi konuşurken bütün Kâinatla ve bütün nev'-i beşerle bir Mükaleme-i Ulviye ediyor.

İkinci Nükte: Mısır Kıt'ası, kumistan olan Sahra-yı Kebîr'in bir parçası olduğundan Nil-i Mübarek'in feyziyle gayet mahsuldar bir tarla hükmüne geçtiğinden, o cehennem-nümun sahra komşuluğunda şöyle cennet-misâl bir Mevki-i Mübarekin bulunması, felahat ve ziraatı ahalisinde pek mergub bir surete getirmiş ve o sekenenin seciyesine öyle tesbit etmiş ki, ziraatı kudsiye ve vasıta-i ziraat olan "bakar"ı ve sevri mukaddes, belki mabud derecesine çıkarmış. Hattâ o zamandaki Mısır milleti sevre, bakara ibadet etmek derecesinde bir kudsiyet vermişler. İşte o zamanda benî-israil dahi, o kıt'ada neş'et ediyordu ve o terbiyeden bir hisse aldıkları, İcl mes'elesinden anlaşılıyor.

İşte Kur'an-ı Hakîm, Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın Risaletiyle, o milletin

seciyelerine girmiş ve istidadlarına işlemiş olan o bakarperestlik mefkûresini kesip öldürdüğünü, bir bakarın zebhi ile ifham ediyor.

İşte şu hâdise-i cüz'iye ile bir Düstur-u Küllîyi, her vakit, hem herkese gayet lüzumlu bir Ders-i Hikmet olduğunu ulvî bir İ'caz ile beyan eder.

Buna kıyasen bil ki: Kur'an-ı Hakîm'de bazı hâdisat-ı tarihiye suretinde zikredilen cüz'î hâdiseler, küllî düsturların uçlarıdır. Hattâ çok Surelerde zikr ve tekrar edilen Kıssa-i Musa'nın yedi Cümlelerine misâl olarak Lemaat'ta İ'caz-ı Kur'an Risalesinde o cüz'î Cümlelerin herbir cüz'ünün nasıl mühim bir Düstur-u Küllîyi tazammun ettiğini beyan etmişiz. İstersen o Risaleye müracaat et.

Üçüncü Nükte:

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِىَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاۤءُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

Şu Âyeti okurken, müvesvis dedi ki: "Herkese malûm ve âdi olan taşların şu fıtrî bazı hâlât-ı tabiiyesini, en mühim ve büyük mes'eleler suretinde bahs ve beyanda ne mâna var, ne münasebet var, ne ihtiyaç var?"

Şu vesveseye karşı Feyz-i Kur'andan şöyle bir Nükte İlham edildi:

Evet, münasebet var ve ihtiyaç var. Hem o derece büyük bir münasebet ve ehemmiyetli bir mâna ve o derece muazzam ve lüzumlu bir Hakikat var ki, ancak Kur'anın Îcaz-ı Mu’cizi ve Lütf-u İrşadıyla bir derece basitleştirilmiş ve ihtisar edilmiş. Evet İ'caz-ı Kur'anın bir Esası olan Îcaz, hem Hidayet-i Kur'anın bir Nuru olan Lütf-u İrşad ve Hüsn-ü İfham, iktiza ediyorlar ki: Kur'anın muhatabları içinde ekseriyeti teşkil eden avama karşı küllî Hakikatları ve derin ve umumî Düsturları, me'luf ve cüz'î suretler ile gösterilsin ve fikirleri basit olan umumî avama karşı, muazzam Hakikatların yalnız uçları ve basit bir sureti gösterilsin. Hem âdet perdesi tahtında ve zeminin altında hârikulâde olan Tasarrufat-ı İlâhiyye, icmalen gösterilsin. İşte bu Sırra binaendir ki, Kur'an-ı Hakîm şu Âyetle diyor:

Ey Benî-İsrail ve ey Benî-Âdem! Sizlere ne olmuş ki: Kalbleriniz taştan daha camid ve daha ziyade katılaşmıştır. Zira görmüyor musunuz ki, o pek sert ve pek camid ve toprak altında bir tabaka-i azîme teşkil eden o koca taşlar, o kadar Evamir-i İlâhiyyeye karşı muti' ve musahhar ve İcraat-ı Rabbaniye altında o kadar yumuşak ve emirberdir ki, havada ağaçların teşkilinde Tasarrufat-ı İlâhiyye ne derece sühuletle cereyan ediyor. Öyle de; taht-ez zemin ve o sert, sağır taşlarda o derece sühulet ve İntizam ile, hattâ damarlara karşı kanın cevelanı gibi muntazam su cedvelleri (Hâşiye) ve su damarları, Kemal-i Hikmetle o taşlarda mukavemet görmeyerek cereyan ediyor. Hem havada nebatat ve ağaçların dallarının sühuletle suret-i intişarı gibi; o derece sühuletle köklerin nazik damarları, yer altındaki taşlarda mümânaat görmeyerek Evamir-i İlahî ile muntazam intişar ettiğini Kur'an işaret ediyor ve geniş bir Hakikatı, şu Âyetle Ders veriyor ve o Ders ile, o kasavetli kalblere bu mânayı veriyor ve remzen diyor:

Ey Benî-İsrail ve ey Benî-Âdem! Za'f ve acziniz içinde nasıl bir Kalb taşıyorsunuz ki, öyle bir Zâtın Evamirine karşı o Kalb kasavetle mukavemet ediyor. Halbuki o koca sert taşların tabaka-i muazzaması, o Zâtın Evamiri önünde Kemal-i İnkıyadla karanlıkta nazik Vazifelerini mükemmel îfa ediyorlar. İtaatsizlik göstermiyorlar. Belki o taşlar, toprak üstünde bulunan bütün zevilhayata, Âb-ı Hayatla beraber sair medar-ı hayatlarına öyle bir hazinedarlık ediyor ve öyle bir Adâletle taksimata vesiledir ve öyle bir Hikmetle tevziata vasıta oluyor ki, Hakîm-i Zülcelâl'in Dest-i Kudretinde, balmumu gibi ve belki hava gibi yumuşaktır, mukavemetsizdir ve Azamet-i Kudretine karşı Secdededir. Zira toprak üstünde müşahede ettiğimiz şu masnuat-ı muntazama ve şu Hikmetli ve inayetli Tasarrufat-ı İlâhiyye misillü, zemin altında aynen cereyan

----

(Hâşiye): Evet, zemin denilen muhteşem ve seyyar sarayın temel taşı olan taş tabakasının Fâtır-ı Zülcelâl tarafından tavzif edilen en mühim üç vazifeyi beyan etmek, ancak Kur'an'a yakışır.

İşte birinci vazifesi: Toprağın, Kudret-i Rabbaniye ile nebatata analık edip yetiştirdiği gibi, Kudret-i İlâhiyye ile taş dahi toprağa dâyelik edip yetiştiriyor.

İkinci vazifesi: Zeminin bedeninde deveran-ı dem hükmünde olan suların muntazam cevelanına Hizmetidir.

Üçüncü vazife-i fıtriyesi: Çeşmelerin ve ırmakların, uyûn ve enharın muntazam bir mizan ile zuhur ve devamlarına hazinedarlık etmektir. Evet taşlar, bütün kuvvetiyle ve ağızlarının dolusuyla akıttıkları âb-ı hayat suretinde, Delail-i Vahdaniyeti zemin yüzüne yazıp serpiyor.

ediyor. Belki Hikmeten daha acib ve İntizamca daha garib bir surette Hikmet ve İnayet-i İlâhiyye Tecelli ediyor. Bakınız! En sert ve hissiz o koca taşlar, nasıl balmumu gibi Evamir-i Tekviniyeye karşı yumuşaklık gösteriyorlar ve Memur-u İlahî olan o latif sulara, o nazik köklere, o ipek gibi damarlara o derece mukavemetsiz ve kasavetsizdir. Güya bir âşık gibi, o latif ve güzellerin temasıyla kalbini parçalıyor, yollarında toprak oluyor.

Hem وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ ile şöyle bir Hakikat-ı Muazzamanın ucunu gösteriyor ki: "Taleb-i Rü'yet" hâdisesinde, meşhur dağın Tecelli ile parçalanması ve taşlarının dağılması gibi; umum rûy-i zeminde aslı sudan incimad etmiş âdeta yekpare taşlardan ibaret olan ekser dağların zelzele veya bazı hâdisat-ı arziye suretinde Tecelliyat-ı Celâliye ile o dağların yüksek zirvelerinden o haşyet verici Tecelliyat-ı Celâliyenin zuhuruyla taşlar parçalanarak, bir kısmı ufalanıp toprağa kalbolup, nebatata menşe' olur. Diğer bir kısmı taş kalarak, yuvarlanıp derelere, ovalara dağılıp, sekene-i zeminin meskeni gibi birçok işlerinde Hizmetkârlık ederek ve mahfî bazı hikem ve menafi' için Kudret ve Hikmet-i İlâhiyyeye Secde-i İtaat ederek, Desatir-i Hikmet-i Sübhaniyeye emirber şeklini alıyorlar. Elbette o haşyetten, o yüksek mevkii terkedip mütevaziane aşağı yerleri ihtiyar etmek ve o mühim menfaatlere sebeb olmak beyhude olmayıp, başıboş değil ve tesadüfî dahi olmadığını, belki bir Hakîm-i Kadîr'in Tasarrufat-ı Hakîmanesiyle, o İntizamsızlık içinde zahir nazara görünmeyen bir İntizam-ı Hakîmane bulunduğuna delil ise; o taşlara müteallik faideler, menfaatler ve onlar üstünde yuvarlandıkları dağın cesedine giydirilen ve çiçek ve meyvelerin murassaatıyla münakkaş ve müzeyyen olan gömleklerin Kemal-i İntizamı ve Hüsn-ü San'atı; kat'î, şübhesiz şehadet eder.

İşte şu üç Âyetin, Hikmet nokta-i nazarında ne kadar kıymettar olduğunu gördünüz. Şimdi bakınız Kur'anın Letafet-i Beyanına ve İ'caz-ı Belâgatına; nasıl şu zikrolunan büyük ve geniş ve ehemmiyetli Hakikatların uçlarını üç fıkra içinde üç vakıa-yı meşhure ve meşhude ile gösteriyor ve medar-ı ibret üç hâdise-i uhrayı hatırlatmakla latif bir İrşad yapar, mukavemetsûz bir zecreder.

Meselâ: İkinci fıkrada der: وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَٓاءُ

Şu fıkra ile Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın Asâsına karşı kemal-i şevk ile inşikak edip oniki gözünden oniki çeşme akıtan taşa işaret etmekle,

şöyle bir mânayı ifham ediyor ve manen diyor: Ey Benî-İsrail! Bir tek Mu’cize-i Musa'ya (A.S.) karşı koca taşlar yumuşar, parçalanır. Ya haşyetinden veya sürurundan ağlayarak sel gibi yaş akıttığı halde, hangi insafla bütün Mu’cizat-ı Museviyeye (A.S.) karşı temerrüd ederek ağlamayıp, gözünüz cümud ve kalbiniz katılık ediyor.

Hem üçüncü Fıkrada der: وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ

Şu Fıkra ile Tûr-i Sina'daki Münacat-ı Museviyede (A.S.) vuku bulan Tecelliye-i Celâliye Heybetinden koca dağ parçalanıp dağılması ve o haşyetten taşların etrafa yuvarlanması olan Vakıa-yı Meşhureyi ihtar ile şöyle bir mânayı Ders veriyor ki: Ey Kavm-i Musa (A.S.)! Nasıl, Allah'tan korkmuyorsunuz? Halbuki taşlardan ibaret olan dağlar, Onun Haşyetinden ezilip dağılıyor ve sizden ahz-ı misak için üstünüzde Cebel-i Tur'u tuttuğunu, hem Taleb-i Rü'yet hâdisesinde dağın parçalanmasını bilip ve gördüğünüz halde, ne cesaretle Onun Haşyetinden titremeyip, kalbinizi katılık ve kasavette bulunduruyorsunuz?

Hem birinci Fıkrada diyor: وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ

Bu Fıkra ile dağlardan nebean eden Nil-i Mübarek, Dicle ve Fırat gibi ırmakları hatırlatmakla, taşların Evamir-i Tekviniyeye karşı ne kadar Hârika-nüma ve Mu’cizevari bir surette mazhar ve musahhar olduğunu ifham eder ve onunla böyle bir mânayı müteyakkız Kalblere veriyor ki: Şöyle azîm ırmakların elbette mümkün değil, şu dağlar hakikî menbaları olsun. Çünki faraza o dağlar tamamen su kesilse ve mahrutî birer havuz olsalar, o büyük nehirlerin şöyle sür'atli ve kesretli cereyanlarına müvazeneyi kaybetmeden, birkaç ay ancak dayanabilirler ve o kesretli masarıfa karşı galiben bir metre kadar toprakta nüfuz eden yağmur, kâfi vâridat olamaz. Demek ki, şu enharın nebeanları, âdi ve tabiî ve tesadüfî bir iş değildir. Belki pek Hârika bir surette Fâtır-ı Zülcelâl, onları sırf Hazine-i Gaybdan akıttırıyor.

İşte bu Sırra işareten bu mânayı ifade için Hadîste rivayet ediliyor ki: "O üç nehrin herbirine Cennet'ten birer katre her vakit damlıyor ve ondan Bereketlidirler." Hem bir Rivayette denilmiş ki: "Şu üç nehrin menbaları Cennet'tendir." Şu Rivayetin Hakikatı şudur ki: Mâdem esbab-ı maddiye, şunların bu derece kesretli nebeanına kabil değildir. Elbette menbaları, bir Âlem-i Gaybdadır ve gizli bir Hazine-i Rahmetten gelir ki, masarıf ile vâridatın müvazenesi devam eder.

İşte Kur'an-ı Hakîm, şu mânayı ihtar ile şöyle bir Ders veriyor ki, der: Ey Benî-İsrail ve ey Benî-Âdem! Kalb katılığı ve kasavetinizle öyle bir Zât-ı Zülcelâl'in Evamirine karşı itaatsizlik ediyorsunuz ve öyle bir Şems-i Sermedî'nin Ziya-yı Marifetine gafletle gözlerinizi yumuyorsunuz ki, Mısır'ınızı Cennet suretine çeviren Nil-i Mübarek gibi koca nehirleri, âdi camid taşların ağızlarından akıtıp Mu'cizat-ı Kudretini, Şevahid-i Vahdaniyetini o koca nehirlerin kuvvet ve zuhur ve ifazaları derecesinde Kâinatın kalbine ve zeminin dimağına vererek, cin ve insin Kulûb ve Ukûlüne isale ediyor. Hem hissiz, camid bazı taşları böyle acib bir tarzda (Hâşiye) Mu'cizat-ı Kudretine mazhar etmesi; Güneşin ziyası Güneşi gösterdiği gibi, o Fâtır-ı Zülcelâl'i gösterdiği halde, nasıl Onun O Nur-u Marifetine karşı kör olup görmüyorsunuz?

İşte şu üç Hakikate nasıl bir Belâgat giydirilmiş gör. Ve Belâgat-ı İrşadiyeye dikkat et. Acaba hangi kasavet ve katılık vardır ki, böyle hararetli şu Belâgat-ı İrşada karşı dayanabilsin, ezilmesin!..

İşte baştan buraya kadar anladınsa, Kur'an-ı Hakîm'in İrşadî bir Lem'a-i İ'cazını gör, Allah'a şükret...

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اَللّٰهُمَّ فَهِّمْنَا اَسْرَارَ الْقُرْآنِ كَمَا تُحِبُّ وَ تَرْضٰى وَ وَفِّقْنَا لِخِدْمَتِهِ آمِينَ

بِرَحْمَتِكَ يَآ اَرْحَمَ الرَّحِمِينَ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى مَنْ اُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ الْحَكِيمُ وَ عَلٰى آلِهِ وَ صَحْبِهِٓ اَجْمَعِينَ

* * *

(Hâşiye): Nil-i Mübarek, Cebel-i Kamer'den çıktığı gibi, Dicle'nin en mühim bir şubesi, Van Vilayetinden Müküs nahiyesinde bir kayanın mağarasından çıkıyor. Fırat'ın da mühim bir şubesi, Diyadin taraflarında bir dağın eteğinden çıkıyor. Dağların aslı, hilkaten bir madde-i mayiadan incimad etmiş taşlar olduğu fennen sabittir. Tesbihat-ı Nebeviyeden olan سُبْحَانَ مَنْ بَسَطَ الْاَرْضَ عَلٰى مَآءٍ جَمَدْ kat'î delalet ediyor ki: Asl-ı Hilkat-ı Arz şöyledir ki:

Su gibi bir madde, Emr-i İlahî ile incimad eder, taş olur. Taş, İzn-i İlahî ile toprak olur. Tesbihteki Arz lafzı, toprak demektir. Demek o su, çok yumuşaktır; üstünde durulmaz. Taş çok serttir, ondan istifade edilmez. Onun için Hakîm-i Rahîm, toprağı taş üstünde serer, zevilhayata makarr eder.

Yirminci Söz'ün İkinci Makamı

[Mu’cizat-ı Enbiya Yüzünde Parlayan Bir Lem'a-i İ'caz-ı Kur'an]

Âhirdeki İki Sual Ve İki Cevaba Dikkat Et.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ اِلاَّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ

Ondört sene evvel, (şimdi otuz seneden geçti) şu Âyetin bir Sırrına dair İşarat-ül İ'caz namındaki Tefsirimde Arabiyy-ül İbare bir bahis yazmıştım. Şimdi arzuları bence ehemmiyetli olan iki Kardaşım, o bahse dair Türkçe olarak bir parça izah istediler. Ben de Cenab-ı Hakk'ın Tevfikine itimaden ve Kur'anın Feyzine istinaden diyorum ki:

Bir kavle göre Kitab-ı Mübin, Kur'andan ibarettir. Yaş ve kuru, herşey içinde bulunduğunu, şu Âyet-i Kerime beyan ediyor. Öyle mi? Evet, herşey içinde bulunur. Fakat herkes herşeyi içinde göremez. Zira muhtelif derecelerde bulunur. Bazan çekirdekleri, bazan nüveleri, bazan icmalleri, bazan düsturları, bazan alâmetleri; ya sarahaten, ya işareten, ya remzen, ya ibhamen, ya ihtar tarzında bulunurlar. Fakat ihtiyaca göre ve Maksad-ı Kur'ana münasib bir tarzda ve iktiza-yı makam münasebetinde şu tarzların birisiyle ifade ediliyor. Ezcümle:

Beşerin san'at ve fen cihetindeki terakkiyatlarının neticesi olan havarik-ı san'at ve garaib-i fen olarak tayyare, elektrik, şimendifer, telgraf gibi şeyler vücuda gelmiş ve beşerin hayat-ı maddiyesinde en büyük mevki almışlar... Elbette umum nev'-i beşere hitab eden Kur'an-ı

Hakîm, şunları mühmel bırakmaz. Evet bırakmamış. İki cihet ile onlara da işaret etmiştir:

Birinci cihet: Mu’cizat-ı Enbiya suretiyle...

İkinci kısım şudur ki: Bazı hâdisat-ı tarihiye suretinde işaret eder. Ezcümle:

قُتِلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُودِ ۞ اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ۞اِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ۞ وَهُمْ عَلٰى مَا
يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ۞ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ اِلَّٓا اَنْ
يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ

(Hâşiye-1) Keza: فِى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ۞ وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ بِمِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ gibi Âyetlerle şimendifere işaret ettiği gibi,

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ اَلْمِصْبَاحُ فِى زُجَاجَةٍ
اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ
(Hâşiye-2)
لاَ شَرْقِيَّةٍ وَلاَ غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِىٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰى نُورٍ يَهْدِى اللّٰهُ
لِنُورِهِ مَنْ يَشَٓاءُ

Âyeti, pek çok Envâra, Esrara işaretle beraber elektriğe dahi remz ediyor. Şu ikinci kısım, hem çok Zâtlar onlarla uğraştığından, hem çok dikkat ve izaha muhtaç olduğundan ve hem çok olduğundan; şimdilik şimendifer

----

(Hâşiye-1): Şu Cümle işaret ediyor ki: Şimendiferdir. Âlem-i İslâm'ı esaret altına almıştır. Kâfirler onunla İslâm'ı mağlub etmiştir.

(Hâşiye-2): يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِىٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰى نُورٍ Cümlesi, o remzi ışıklandırıyor.

ve elektriğe işaret eden şu Âyetlerle iktifa edip o kapıyı açmayacağım.

Birinci kısım ise, Mu’cizat-ı Enbiya suretinde işaret ediyor. Biz dahi o kısımdan bazı nümuneleri misâl olarak zikredeceğiz.

MUKADDEME: İşte Kur'an-ı Hakîm; Enbiyaları, İnsanın Cemaatlerine terakkiyat-ı maneviye cihetinde birer Pişdar ve İmam gönderdiği gibi; yine İnsanların terakkiyat-ı maddiye suretinde dahi o Enbiyanın herbirisinin Eline bazı Hârikalar verip yine o İnsanlara birer Ustabaşı ve Üstad etmiştir. Onlara mutlak olarak ittibaa emrediyor. İşte Enbiyaların manevî Kemâlâtını bahsetmekle İnsanları onlardan istifadeye teşvik ettiği gibi, Mu’cizatlarından bahis dahi; onların nazirelerine yetişmeye ve taklidlerini yapmaya bir teşviki işmam ediyor. Hattâ denilebilir ki: Manevî Kemâlât gibi maddî Kemâlâtı ve Hârikaları dahi en evvel Mu’cize eli nev'-i beşere hediye etmiştir. İşte Hazret-i Nuh'un (Aleyhisselâm) bir Mu’cizesi olan Sefine.. ve Hazret-i Yusuf'un (Aleyhisselâm) bir Mu’cizesi olan saatı en evvel beşere hediye eden, Dest-i Mu’cizedir. Bu Hakikate latif bir işarettir ki: San'atkârların ekseri, herbir san'atta birer Peygamberi Pîr ittihaz ediyor. Meselâ gemiciler Hazret-i Nuh'u (Aleyhisselâm), saatçılar Hazret-i Yusuf'u (Aleyhisselâm), terziler Hazret-i İdris'i (Aleyhisselâm)...

Evet mâdem Kur'anın herbir Âyeti, çok Vücuh-u İrşadî ve müteaddid Cihat-ı Hidayeti olduğunu Ehl-i Tahkik ve İlm-i Belâgat ittifak etmişler. Öyle ise Kur'an-ı Mu’ciz-ül Beyan'ın en parlak Âyetleri olan Mu’cizat-ı Enbiya Âyetleri; birer hikâye-i tarihiye olarak değil, belki onlar çok Maânî-i İrşadiyeyi tazammun ediyorlar. Evet, Mu’cizat-ı Enbiyayı zikretmesiyle fen ve san'at-ı beşeriyenin nihayet hududunu çiziyor. En ileri gayatına parmak basıyor. En nihayet hedeflerini tayin ediyor. Beşerin arkasına dest-i teşviki vurup o gayeye sevkediyor. Zaman-ı mazi, zaman-ı müstakbel tohumlarının mahzeni ve Şuûnatının âyinesi olduğu gibi; müstakbel dahi mazinin tarlası ve ahvalinin âyinesidir. Şimdi misâl olarak o çok vasi' menba'dan yalnız birkaç nümunelerini beyan edeceğiz...

Meselâ: Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm'ın bir Mu’cizesi olarak Teshir-i Havayı beyan eden: وَ لِسُلَيْمٰنَ الرِّيحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَ رَوَاحُهَا شَهْرٌ Âyeti; "Hazret-i Süleyman, bir günde havada tayeran ile iki aylık bir

mesafeyi kat'etmiştir" der. İşte bunda işaret ediyor ki: Beşere yol açıktır ki, havada böyle bir mesafeyi kat'etsin. Öyle ise ey beşer! Mâdem sana yol açıktır. Bu mertebeye yetiş ve yanaş. Cenab-ı Hak, şu Âyetin Lisanıyla manen diyor: "Ey İnsan! Bir Abdim, heva-i nefsini terk ettiği için havaya bindirdim. Siz de nefsin tenbelliğini bırakıp bazı Kavanin-i Âdetimden güzelce istifade etseniz, siz de binebilirsiniz.."

Hem Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın bir Mu'cizesini beyan eden:

فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ilâ âhir... Bu Âyet işaret ediyor ki: Zemin tahtında gizli olan Rahmet Hazinelerinden, basit âletlerle istifade edilebilir. Hattâ taş gibi bir sert yerde, bir Asâ ile Âb-ı Hayat celbedilebilir. İşte şu Âyet, bu mâna ile beşere der ki: "Rahmetin en latif feyzi olan Âb-ı Hayatı, bir Asâ ile bulabilirsiniz. Öyle ise haydi çalış bul!" Cenab-ı Hak şu Âyetin lisan-ı remziyle manen diyor ki: "Ey İnsan! Mâdem bana itimad eden bir Abdimin Eline öyle bir Asâ veriyorum ki: Her istediği yerde Âb-ı Hayatı onunla çeker. Sen de benim Kavanin-i Rahmetime istinad etsen; şöyle ona benzer veyahut ona yakın bir âleti elde edebilirsin, haydi et!" İşte beşer terakkiyatının mühimlerinden birisi; bir âletin icadıdır ki: Ekser yerlerde vurulduğu vakit suyu fışkırtıyor. Şu Âyet, ondan daha ileri, nihayat ve gayat-ı hududunu çizmiştir. Nasılki evvelki Âyet, şimdiki hal-i hazır tayyareden çok ileri nihayetlerinin noktalarını tayin etmiştir.

Hem meselâ: Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ın bir Mu'cizesine dair:

وَأُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِ Kur'an, Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ın nasıl Ahlâk-ı Ulviyesine ittibaa beşeri sarihan teşvik eder. Öyle de, şu Elindeki San'at-ı Âliyeye ve Tıbb-ı Rabbanîye, remzen tergib ediyor. İşte şu Âyet işaret ediyor ki: "En müzmin dertlere dahi derman bulunabilir. Öyle ise ey İnsan ve ey musibetzede Benî-Âdem! Me'yus olmayınız. Her dert, -ne olursa olsun- dermanı mümkündür. Arayınız, bulunuz. Hattâ ölüme de muvakkat bir Hayat rengi vermek mümkündür." Cenab-ı Hak, şu Âyetin Lisan-ı İşaretiyle manen diyor ki: "Ey İnsan! Benim için dünyayı terk eden bir Abdime iki hediye verdim. Biri, manevî dertlerin dermanı; biri de, maddî dertlerin ilâcı... İşte ölmüş kalbler Nur-u Hidayetle diriliyor. Ölmüş gibi hastalar dahi, Onun Nefesiyle ve İlâcıyla Şifa buluyor. Sen de benim Eczahane-i Hikmetimde her derdine Deva bulabilirsin. Çalış, bul! Elbette ararsan bulursun."

İşte beşerin tıp cihetindeki şimdiki terakkiyatından çok ilerideki hududunu, şu Âyet çiziyor ve ona işaret ediyor ve teşvik yapıyor.

Hem meselâ Hazret-i Davud Aleyhisselâm hakkında:

وَ اَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ ۞ وَ اٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَ فَصْلَ الْخِطَابِ

Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm hakkında: وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ

Âyetleri işaret ediyorlar ki: Telyin-i Hadîd, en büyük bir Nimet-i İlâhiyyedir ki; büyük bir Peygamberinin Fazlını, onunla gösteriyor. Evet Telyin-i Hadîd, yâni demiri hamur gibi yumuşatmak ve nühası eritmek ve madenleri bulmak, çıkarmak; bütün maddî sanayi-i beşeriyenin aslı ve anasıdır ve esası ve madenidir. İşte şu Âyet işaret ediyor ki: "Büyük bir Resule, büyük bir Halife-i Zemine, büyük bir Mu'cize suretinde, büyük bir Nimet olarak; Telyin-i Hadîddir ve demiri hamur gibi yumuşatmak ve tel gibi inceltmek ve bakırı eritmekle ekser sanayi-i umumiyeye medar olmaktır." Mâdem bir Resule, hem Halife yâni hem manevî hem maddî bir Hâkime, lisanına Hikmet ve eline San'at vermiş. Lisanındaki Hikmete sarihan teşvik eder. Elbette elindeki San'ata dahi tergib işareti var. Cenab-ı Hak, şu Âyetin Lisan-ı İşaretiyle manen diyor:

"Ey Benî-Âdem! Evamir-i Teklifiyeme İtaat eden bir Abdimin Lisanına ve Kalbine öyle bir Hikmet verdim ki: Herşeyi kemal-i vuzuh ile fasledip Hakikatını gösteriyor ve Eline de öyle bir San'at verdim ki; Elinde balmumu gibi demiri her şekle çevirir. Halifelik ve Padişahlığına mühim kuvvet elde eder. Mâdem bu mümkündür, veriliyor. Hem ehemmiyetlidir. Hem hayat-ı içtimaiyenizde ona çok muhtaçsınız. Siz de Evamir-i Tekviniyeme itaat etseniz, o Hikmet ve o San'at size de verilebilir. Mürur-u zamanla yetişir ve yanaşabilirsiniz." İşte beşerin san'at cihetinde en ileri gitmesi ve maddî kuvvet cihetinde en mühim iktidar elde etmesi; Telyin-i Hadîd iledir ve İzabe-i Nühas iledir. Âyette nühas, "kıtr" ile tabir edilmiş. Şu Âyetler, umum nev'-i beşerin nazarını şu Hakikate çeviriyor ve şu Hakikatın ne kadar ehemmiyetli olduğunu takdir etmeyen eski zaman İnsanlarına ve şimdiki tenbellerine şiddetle ihtar ediyor...

Hem meselâ: Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm'a Taht-ı Belkîs'i yanına celbetmek için vezirlerinden bir Âlim-i İlm-i Celb dedi: "Gözünüzü açıp kapayıncaya kadar sizin yanınızda o Tahtı hazır ederim" olan Hâdise-i Hârikaya delalet eden şu Âyet:

قَالَ الَّذٖى عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتٖيكَ بِهٖ قَبْلَ اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ

طَرْفُكَ فَلَمَّا رَآهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ

ilâ âhir... İşaret ediyor ki: Uzak mesafelerden eşyayı aynen veya sureten ihzar etmek mümkündür. Hem vaki'dir ki; Risaletiyle beraber Saltanatla müşerref olan Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm, hem masumiyetine, hem de Adâletine medar olmak için pek geniş olan aktar-ı memleketine bizzât zahmetsiz muttali olmak ve raiyyetinin ahvalini görmek ve dertlerini işitmek; bir Mu'cize suretinde Cenab-ı Hak İhsan etmiştir. Demek, Cenab-ı Hakk'a itimad edip Süleyman Aleyhisselâm'ın Lisan-ı İsmetiyle istediği gibi, o da Lisan-ı İstidadıyla Cenab-ı Hak'tan istese ve Kavanin-i Âdetine ve İnayetine Tevfik-i Hareket etse; ona dünya, bir şehir hükmüne geçebilir. Demek Taht-ı Belkıs Yemen'de iken, Şam'da aynıyla veyahut suretiyle hazır olmuştur, görülmüştür. Elbette taht etrafındaki adamların suretleri ile beraber sesleri de işitilmiştir. İşte uzak mesafede, celb-i surete ve savta haşmetli bir surette işaret ediyor ve manen diyor:

"Ey ehl-i saltanat! Adâlet-i Tâmme yapmak isterseniz; Süleymanvari, rûy-i zemini etrafıyla görmeye ve anlamaya çalışınız. Çünki bir Hâkim-i Adâlet-pîşe, bir Padişah-ı Raiyyet-perver; aktar-ı memleketine, her istediği vakit muttali olmak derecesine çıkmakla mes'uliyet-i maneviyeden kurtulur veya tam Adâlet yapabilir." Cenab-ı Hak, şu Âyetin Lisan-ı Remziyle manen diyor ki: "Ey Benî-Âdem! Bir Abdime geniş bir mülk ve o geniş mülkünde Adâlet-i Tâmme yapmak için; ahval ve vukuat-ı zemine bizzât ıttıla veriyorum ve mâdem herbir İnsana fıtraten, zemine bir Halife olmak kabiliyetini vermişim. Elbette o kabiliyete göre rûy-i zemini görecek ve bakacak, anlayacak istidadını dahi vermesini, Hikmetim iktiza ettiğinden vermişim. Şahsen o noktaya yetişmezse de, nev'an yetişebilir. Maddeten erişemezse de, Ehl-i Velayet misillü, manen erişebilir. Öyle ise, şu azîm Nimetten istifade edebilirsiniz. Haydi göreyim sizi, Vazife-i Ubûdiyyetinizi unutmamak şartıyla öyle çalışınız ki, rûy-i zemini, her tarafı herbirinize görülen ve her köşesindeki sesleri size işittiren bir bahçeye çeviriniz.

وَاِلَيْهِ النُّشُورُ هُوَ الَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ اْلاَرْضَ ذَلُولاً فَامْشُوا فٖى مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهٖ

deki Ferman-ı Rahmanîyi dinleyiniz." İşte beşerin nazik san'atlarından olan celb-i suret ve savtların çok ilerisindeki nihayet hududunu şu Âyet, remzen gösteriyor ve teşviki işmam ediyor.

Hem meselâ: Yine Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm, cin ve şeytanları ve ervah-ı habiseyi teshir edip, şerlerini men ve umûr-u nâfiada istihdam etmeyi ifade eden şu Âyetler: مُقَرَّنِينَ فِى الْاَصْفَادِ ilâ âhir...

وَ مِنَ الشَّيَاطِينِ مَنْ يَغُوصُونَ لَهُ وَ يَعْمَلُونَ عَمَلاً دُونَ ذٰلِكَ ilâ âhir... Âyetiyle diyor ki: Yerin, İnsandan sonra, Zîşuur olarak en mühim sekenesi olan cin, İnsana Hizmetkâr olabilir. Onlarla temas edilebilir. Şeytanlar da düşmanlığı bırakmaya mecbur olup, ister istemez Hizmet edebilirler ki, Cenab-ı Hakk'ın Evamirine musahhar olan bir Abdine, onları musahhar etmiştir. Cenab-ı Hak manen şu Âyetin Lisan-ı Remziyle der ki: Ey İnsan! Bana İtaat eden bir Abdime cin ve şeytanları ve şerirlerini itaat ettiriyorum. Sen de benim Emrime musahhar olsan, çok mevcûdat, hattâ cin ve şeytan dahi sana musahhar olabilirler."

İşte beşerin, san'at ve fennin imtizacından süzülen, maddî ve manevî fevkalâde hassasiyetinden tezâhür eden ispirtizma gibi celb-i ervah ve cinlerle muhabereyi şu Âyet, en nihayet hududunu çiziyor ve en faideli suretlerini tayin ediyor ve ona yolu dahi açıyor. Fakat şimdiki gibi; bazan kendine emvat namını veren cinlere ve şeytanlara ve ervah-ı habiseye musahhar ve maskara olup oyuncak olmak değil, belki Tılsımat-ı Kur'aniye ile onları teshir etmektir, şerlerinden kurtulmaktır.

Hem temessül-ü ervaha işaret eden Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm'ın ifritleri celb ve teshirine dair Âyetler, hem

فَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا misillü bazı Âyetler, Ruhanîlerin temessülüne işaret etmekle beraber Celb-i Ervaha dahi işaret ediyorlar. Fakat işaret olunan Celb-i Ervah-ı Tayyibe ise, medenîlerin yaptığı gibi hezeliyat suretinde bazı oyuncaklara o pek ciddî ve ciddî bir Âlemde olan Ruhlara hürmetsizlik edip, kendi yerine ve oyuncaklara celbetmek değil, belki ciddî olarak ve ciddî bir maksad için Muhyiddin-i Arabî gibi Zâtlar ki, istediği vakit Ervah ile görüşen bir kısım Ehl-i Velayet misillü onlara müncelib olup münasebet peyda etmek ve onların yerine gidip Âlemlerine bir derece takarrüb etmekle Ruhaniyetlerinden

manevî istifade etmektir ki, Âyetler ona işaret eder ve işaret içinde bir teşviki ihsas ediyorlar ve bu nevi san'at ve fünun-u hafiyenin en ileri hududunu çiziyor ve en güzel suretini gösteriyorlar...

Hem meselâ: Hazret-i Davud Aleyhisselâm'ın Mu'cizelerine dair:

اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ

يَا جِبَالُ اَوِّبِى مَعَهُ وَالطَّيْرَ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ ve عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ Âyetler delalet ediyor ki: Cenab-ı Hak, Hazret-i Davud Aleyhisselâm'ın Tesbihatına öyle bir Kuvvet ve yüksek bir Ses ve hoş bir Eda vermiştir ki: Dağları vecde getirip birer muazzam fonoğraf misillü ve birer İnsan gibi bir Serzâkirin etrafında ufkî halka tutup; bir daire olarak Tesbihat ediyorlardı. Acaba bu mümkün müdür, Hakikat mıdır?

Evet Hakikattır. Mağaralı her dağ, her İnsanla ve İnsanın diliyle papağan gibi konuşabilir. Çünki aks-i sadâ vasıtasıyla dağın önünde sen اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ de. Dağ da aynen senin gibi اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ diyecek. Mâdem bu kabiliyeti, Cenab-ı Hak dağlara ihsan etmiştir. Elbette o kabiliyet, inkişaf ettirilebilir ve o çekirdek sünbüllenir...

İşte Hazret-i Davud Aleyhisselâm'a Risaletiyle beraber Hilafet-i Rûy-i Zemini müstesna bir surette Ona verdiğinden, o geniş Risalet ve muazzam Saltanata lâyık bir Mu'cize olarak o kabiliyet çekirdeğini öyle inkişaf ettirmiş ki; çok büyük dağlar birer nefer, birer şakird, birer mürid gibi Hazret-i Davud'a iktida edip Onun Lisanıyla, Onun Emriyle Hâlık-ı Zülcelâl'e Tesbihat ediyorlardı. Hazret-i Davud Aleyhisselâm ne söylese, onlar da tekrar ediyorlardı. Nasılki şimdi vesait-i muhabere ve vesail-i irtibatın kesret ve tekemmülü sebebiyle haşmetli bir kumandan, dağlara dağılan azîm ordusuna bir anda اَللّٰهُ اَكْبَرُ dedirir ve o koca dağları konuşturur, velveleye getirir. Mâdem İnsanın bir kumandanı, dağları sekenelerinin lisanıyla mecazî olarak konuşturur. Elbette Cenab-ı Hakk'ın haşmetli bir Kumandanı, hakikî olarak konuşturur, Tesbihat yaptırır. Bununla beraber her cebelin bir Şahs-ı Manevîsi bulunduğunu ve ona münasib birer Tesbih ve birer İbadeti olduğunu, eski Sözlerde beyan etmişiz. Demek her dağ, İnsanların lisanıyla aks-i sadâ Sırrıyla Tesbihat yaptıkları gibi, kendi elsine-i mahsusalarıyla dahi Hâlık-ı Zülcelâl'e Tesbihatları vardır.

وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً ۞ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ

Cümleleriyle Hazret-i Davud ve Süleyman Aleyhisselâm'a, kuşlar enva'ının lisanlarını, hem istidadlarının dillerini, yâni hangi işe yaradıklarını, onlara Cenab-ı Hakk'ın İhsan ettiğini şu Cümleler gösteriyorlar. Evet mâdem Hakikattır. Mâdem rûy-i zemin, bir Sofra-i Rahman'dır. İnsanın Şerefine kurulmuştur. Öyle ise, o Sofradan istifade eden sair hayvanat ve tuyurun çoğu İnsana musahhar ve Hizmetkâr olabilir. Nasılki en küçüklerinden bal arısı ve ipek böceğini istihdam edip İlham-ı İlahî ile azîm bir istifade yolunu açarak ve güvercinleri bazı işlerde istihdam ederek ve papağan misillü kuşları konuşturarak, medeniyet-i beşeriyenin mehasinine güzel şeyleri ilâve etmiştir. Öyle de, başka kuş ve hayvanların istidad dili bilinirse, çok taifeleri var ki; karındaşları hayvanat-ı ehliye gibi, birer mühim işde istihdam edilebilirler. Meselâ: Çekirge âfetinin istilâsına karşı; çekirgeyi yemeden mahveden sığırcık kuşlarının dili bilinse ve harekâtı tanzim edilse, ne kadar faideli bir Hizmette ücretsiz olarak istihdam edilebilir. İşte kuşlardan şu nevi istifade ve teshiri ve telefon ve fonoğraf gibi camidatı konuşturmak ve tuyurdan istifade etmek; en münteha hududunu şu Âyet çiziyor. En uzak hedefini tayin ediyor. En haşmetli suretine parmakla işaret ediyor ve bir nevi teşvik eder. İşte Cenab-ı Hak şu Âyetlerin Lisan-ı Remziyle manen diyor ki:

"Ey İnsanlar! Bana tam Abd olan bir hemcinsinize, Onun Nübüvvetinin İsmetine ve Saltanatının tam Adâletine medar olmak için, mülkümdeki muazzam mahlûkatı Ona musahhar edip konuşturuyorum ve cünudumdan ve hayvanatımdan çoğunu Ona Hizmetkâr veriyorum. Öyle ise, herbirinize de mâdem gök ve yer ve dağlar hamlinden çekindiği bir Emanet-i Kübrayı tevdi etmişim, Halife-i Zemin olmak istidadını vermişim. Şu mahlûkatın da dizginleri kimin elinde ise, ona râm olmanız lâzımdır. Tâ Onun mülkündeki mahlûklar da size râm olabilsin ve onların dizginleri Elinde olan Zâtın namına elde edebilseniz ve istidadlarınıza lâyık makama çıksanız... Mâdem Hakikat böyledir. Mânasız bir eğlence hükmünde olan fonoğraf işlettirmek, güvercinlerle oynamak, mektub postacılığı yapmak, papağanları konuşturmaya bedel; en hoş, en yüksek, en ulvî bir eğlence-i masumaneye çalış ki, dağlar sana Davudvari birer muazzam fonoğraf olabilsin ve hava-i nesîminin dokunmasıyla eşcar ve nebatattan birer tel-i musikî gibi nağamat-ı zikriye kulağına gelsin ve dağ, binler dilleriyle Tesbihat yapan bir acaib-ül mahlûkat mahiyetini göstersin ve ekser kuşlar, Hüdhüd-ü Süleymanî gibi birer munis arkadaş veya muti' birer Hizmetkâr suretini giysin. Hem seni eğlendirsin,

hem müstaid olduğun Kemâlâta da seni şevk ile sevk etsin. Öteki lehviyat gibi, İnsaniyetin iktiza ettiği makamdan seni düşürtmesin...

Hem meselâ: Hazret-i İbrahim Aleyhisselâm'ın bir Mu'cizesi hakkında olan قُلْنَا يَا نَارُ كُونِى بَرْدًا وَسَلاَمًا عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ Âyetinde üç İşaret-i Latife var:

Birincisi: Ateş dahi, sair esbab-ı tabiiye gibi kendi keyfiyle, tabiatıyla, körükörüne hareket etmiyor. Belki Emir Tahtında bir Vazife yapıyor ki; Hazret-i İbrahim'i (Aleyhisselâm) yakmadı ve ona, yakma emrediliyor.

İkincisi: Ateşin bir derecesi var ki, bürudetiyle ihrak eder. Yâni ihrak gibi bir tesir yapar. Cenab-ı Hak, سَلاَمًا (Hâşiye) Lafzıyla bürudete diyor ki: "Sen de hararet gibi bürudetinle ihrak etme." Demek, o mertebedeki ateş, soğukluğuyla yandırır gibi tesir gösteriyor. Hem ateştir, hem berddir. Evet, hikmet-i tabiiyede nâr-ı beyza halinde ateşin bir derecesi var ki; harareti etrafına neşretmiyor ve etrafındaki harareti kendine celbettiği için, şu tarz bürudetle, etrafındaki su gibi mayi şeyleri incimad ettirip, manen bürudetiyle ihrak eder. İşte zemherir, bürudetiyle ihrak eden bir sınıf ateştir. Öyle ise, ateşin bütün derecatına ve umum enva'ına câmi' olan Cehennem içinde, elbette "Zemherir"in bulunması zarurîdir.

Üçüncüsü: Cehennem ateşinin tesirini men'edecek ve Eman verecek İman gibi bir Madde-i Maneviye, İslâmiyet gibi bir zırh olduğu misillü; dünyevî ateşinin dahi tesirini men'edecek bir madde-i maddiye vardır. Çünki Cenab-ı Hak, İsm-i Hakîm iktizasıyla; bu dünya Dâr-ül Hikmet olmak hasebiyle, esbab perdesi altında icraat yapıyor. Öyle ise Hazret-i İbrahim'in Cismi gibi, gömleğini de ateş yakmadı ve ateşe karşı mukavemet haletini vermiştir. İbrahim'i yakmadığı gibi, gömleğini de yakmıyor. İşte bu işaretin remziyle manen şu Âyet diyor ki: "Ey Millet-i İbrahim! İbrahimvari olunuz. Tâ maddî ve manevî gömlekleriniz, en büyük düşmanınız olan ateşe hem burada, hem orada bir zırh olsun. Ruhunuza İmanı giydirip, Cehennem ateşine karşı zırhınız olduğu gibi;

(Hâşiye): Bir tefsir diyor: سَلاَمًا demese idi, bürudetiyle ihrak edecekti.

Cenab-ı Hakk'ın zeminde sizin için sakladığı ve ihzar ettiği bazı maddeler var. Onlar sizi ateşin şerrinden muhafaza eder. Arayınız, çıkarınız, giyiniz." İşte beşerin mühim terakkiyatından ve keşfiyatındandır ki, bir maddeyi bulmuş ateş yakmayacak ve ateşe dayanır bir gömlek giymiş. Şu Âyet ise, ona mukabil bak ne kadar ulvî, latif ve güzel ve ebede kadar yırtılmayacak "حَنِيفاً مُسْلِماً" tezgâhında dokunacak bir hulleyi gösteriyor...

Hem meselâ: وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَٓاءَ كُلَّهَا "Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'ın Dava-yı Hilafet-i Kübrada Mu'cize-i Kübrası, Talim-i Esmadır" diyor. İşte sair Enbiyanın Mu'cizeleri, birer hususî Hârika-i Beşeriyeye remzettiği gibi, bütün Enbiyanın Pederi ve Divan-ı Nübüvvetin Fatihası olan Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'ın Mu'cizesi umum Kemâlât ve Terakkiyat-ı Beşeriyenin nihayetlerine ve en ileri hedeflerine sarahate yakın işaret ediyor. Cenab-ı Hak (Celle Celâlühü), manen şu Âyetin Lisan-ı İşaretiyle diyor ki: "Ey Benî-Âdem! Sizin Pederinize, Melaikelere karşı Hilafet davasında Rüchaniyetine hüccet olarak, bütün Esmayı talim ettiğimden, siz dahi mâdem Onun evlâdı ve Vâris-i İstidadısınız. Bütün Esmayı taallüm edip, Mertebe-i Emanet-i Kübrada, bütün mahlûkata karşı, Rüchaniyetinize liyakatınızı göstermek gerektir. Zira Kâinat içinde, bütün mahlûkat üstünde en yüksek makamata gitmek ve zemin gibi büyük mahlûklar size musahhar olmak gibi Mertebe-i Âliyeye size yol açıktır... Haydi ileri atılınız ve birer İsmime yapışınız, çıkınız. Fakat sizin Pederiniz bir defa şeytana aldandı, Cennet gibi bir makamdan rûy-i zemine muvakkaten sukut etti. Sakın siz de terakkiyatınızda şeytana uyup Hikmet-i İlâhiyyenin Semâvatından, tabiat dalâletine sukuta vasıta yapmayınız. Vakit be-vakit başınızı kaldırıp Esma-i Hüsnama dikkat ederek, o Semâvata uruc etmek için fünununuzu ve Terakkiyatınızı merdiven yapınız. Tâ fünun ve Kemâlâtınızın menbaları ve Hakikatları olan Esma-i Rabbaniyeme çıkasınız ve o Esmanın dûrbîniyle, Kalbinizle Rabbinize bakasınız...

BİR NÜKTE-İ MÜHİMME VE BİR SIRR-I EHEMM

Şu Âyet-i Acibe, İnsanın Câmiiyet-i İstidadı cihetiyle mazhar olduğu bütün Kemâlât-ı İlmiye ve Terakkiyat-ı Fenniye ve Havarik-ı Sun'iyeyi "Talim-i Esma" ünvanıyla ifade ve tabir etmekte şöyle latif bir Remz-i Ulvî var ki: Herbir Kemalin, herbir İlmin, herbir Terakkiyatın, herbir Fennin bir Hakikat-ı Âliyesi var ki; o Hakikat, bir İsm-i İlahîye dayanıyor.

Pek çok perdeleri ve mütenevvi Tecelliyatı ve muhtelif daireleri bulunan o İsme dayanmakla o fen, o kemâlât, o san'at kemalini bulur, Hakikat olur. Yoksa yarım yamalak bir surette nâkıs bir gölgedir.

Meselâ: Hendese bir fendir. Onun Hakikatı ve nokta-i müntehası, Cenab-ı Hakk'ın İsm-i Adl ve Mukaddir'ine yetişip, hendese âyinesinde o İsmin hakîmane Cilvelerini haşmetiyle müşahede etmektir.

Meselâ: Tıb bir fendir, hem bir san'attır. Onun da nihayeti ve Hakikatı; Hakîm-i Mutlak'ın Şâfî İsmine dayanıp, Eczahane-i Kübrası olan rûy-i zeminde Rahîmane Cilvelerini edviyelerde görmekle tıb Kemâlâtını bulur, Hakikat olur.

Meselâ: Hakikat-ı mevcûdattan bahseden Hikmet-ül Eşya, Cenab-ı Hakk'ın (Celle Celâlühü) "İsm-i Hakîm"inin Tecelliyat-ı Kübrasını müdebbirane, mürebbiyane; eşyada, menfaatlarında ve maslahatlarında görmekle ve o İsme yetişmekle ve Ona dayanmakla şu Hikmet Hikmet olabilir. Yoksa, ya hurafata inkılab eder ve malayâniyat olur veya felsefe-i tabiiye misillü dalâlete yol açar.

İşte sana üç misâl... Sair Kemâlât ve fünunu bu üç misâle kıyas et.

İşte Kur'an-ı Hakîm, şu Âyetle beşeri, şimdiki terakkiyatında pek çok geri kaldığı en yüksek noktalara, en ileri hududa, en nihayet mertebelere, arkasına dest-i teşviki vurup, parmağıyla o mertebeleri göstererek "Haydi Arş ileri" diyor. Bu Âyetin Hazine-i Uzmâsından şimdilik bu cevherle iktifa ederek o kapıyı kapıyoruz...

Hem meselâ: Hâtem-i Divan-ı Nübüvvet ve bütün Enbiyanın Mu'cizeleri Onun Dava-i Risaletine birtek Mu'cize hükmünde olan Enbiyanın Serveri ve şu Kâinatın Mâ-bihil İftiharı ve Hazret-i Âdem'e (Aleyhisselâm) icmalen talim olunan bütün Esmanın bütün meratibiyle tafsilen mazharı (Aleyhissalâtü Vesselâm) yukarıya Celâl ile Parmağını kaldırmakla Şakk-ı Kamer eden ve aşağıya Cemâl ile indirmekle yine on Parmağından Kevser gibi su akıtan ve bin Mu'cizat ile musaddak ve müeyyed olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Mu'cize-i Kübrası olan Kur'an-ı Hakîm'in Vücuh-u İ'cazının en parlaklarından olan Hak ve Hakikata dair beyanatındaki Cezalet, ifadesindeki Belâgat, maânîsindeki Câmiiyet, üslûblarındaki Ulviyet ve Halâveti ifade eden:

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰى اَنْ يَاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لاَ يَاْتُونَ بِمِثْلِهِ

وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

gibi çok Âyât-ı Beyyinatla ins ü cinnin enzarını, şu Mu'cize-i Ebediyenin Vücuh-u İ'cazından en zahir ve en parlak vechine çeviriyor. Bütün ins ve cinnin damarlarına dokunduruyor. Dostlarının Şevklerini, düşmanlarının inadını tahrik edip, azîm bir teşvik ile, şiddetli bir tergib ile dost ve düşmanları Onu tanzire ve taklide, yâni nazirini yapmak ve kelâmını ona benzetmek için sevk ediyor, hem öyle bir surette o Mu'cizeyi nazargâh-ı enama koyuyor; güya İnsanın bu dünyaya gelişinden gaye-i yegânesi; o Mu'cizeyi hedef ve düstur ittihaz edip, Ona bakarak, Netice-i Hilkat-ı İnsaniyeye bilerek yürümektir.

Elhasıl: Sair Enbiya Aleyhimüsselâm'ın Mu'cizatları, birer havarik-ı san'ata işaret ediyor ve Hazret-i Âdem Aleyhisselâm'ın Mu'cizesi ise; Esasat-ı San'at ile beraber, ulûm ve fünunun, havarik ve Kemâlâtının Fihristesini bir suret-i icmalîde işaret ediyor ve teşvik ediyor. Amma Mu'cize-i Kübra-i Ahmediye (A.S.M.) olan Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan ise, Talim-i Esmanın Hakikatına mufassalan mazhariyetini; Hak ve Hakikat olan ulûm ve fünunun doğru hedeflerini ve dünyevî, uhrevî Kemâlâtı ve Saadâtı vazıhan gösteriyor. Hem pek çok azîm teşvikatla, beşeri onlara sevkediyor. Hem öyle bir tarzda sevkeder, teşvik eder ki; o tarz ile şöyle anlattırıyor: **"Ey İnsan! Şu Kâinattan Maksad-ı A'lâ; Tezâhür-ü Rubûbiyete karşı, Ubûdiyyet-i Külliye-i İnsaniyedir ve İnsanın Gaye-i Aksası, o Ubûdiyyete Ulûm ve Kemâlât ile yetişmektir."** Hem öyle bir surette ifade ediyor ki, o ifade ile şöyle işaret eder ki: "Elbette Nev'-i Beşer, âhir vakitte ulûm ve fünuna dökülecektir. Bütün kuvvetini İlimden alacaktır. Hüküm ve kuvvet ise, İlmin eline geçecektir." Hem o Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, Cezalet ve Belâgat-ı Kur'aniyeyi mükerreren ileri sürdüğünden remzen anlattırıyor ki: "Ulûm ve fünunun en parlağı olan Belâgat ve Cezalet, bütün enva'ıyla Âhirzamanda en mergub bir suret alacaktır. Hattâ İnsanlar, kendi fikirlerini birbirlerine kabul ettirmek ve hükümlerini birbirine icra ettirmek için, en keskin silâhını Cezalet-i Beyandan ve en mukavemet-sûz kuvvetini Belâgat-ı Edadan alacaktır."

Elhasıl: Kur'anın ekser Âyetleri, herbiri birer Hazine-i Kemâlâtın anahtarı ve birer Define-i İlmin miftahıdır.

Eğer istersen Kur'anın Semâvatına ve Âyâtının nücumlarına yetişesin;

geçmiş olan yirmi aded Sözleri, yirmi basamaklı (Hâşiye-1) bir merdiven yaparak çık. Onunla gör ki: Kur'an ne kadar parlak bir güneştir. Hakaik-i İlâhiyyeye ve Hakaik-i Mümkinat üstüne nasıl safi bir Nur serpiyor ve parlak bir ziya neşrediyor bak...

Netice: Mâdem Enbiyaya dair olan Âyetler, şimdiki terakkiyat-ı beşeriyenin Hârikalarına birer nevi işaretle beraber, daha ilerideki hududunu çiziyor gibi bir tarz-ı ifadesi var ve mâdem herbir Âyetin müteaddid mânalara delaleti muhakkaktır, belki müttefekun aleyhtir ve mâdem Enbiyaya ittiba etmek ve iktida etmeye dair Evamir-i Mutlaka var. Öyle ise, şu geçmiş Âyetlerin Maânî-i Sarihalarına delaletle beraber, san'at ve fünun-u beşeriyenin mühimlerine işarî bir tarzda delalet, hem teşvik ediliyor denilebilir...

İKİ MÜHİM SUALE KARŞI İKİ MÜHİM CEVAB

BİRİNCİSİ: Eğer desen: "Mâdem Kur'an, beşer için nâzil olmuştur. Neden beşerin nazarında en mühim olan medeniyet Hârikalarını tasrih etmiyor? Yalnız gizli bir remz ile, hafî bir îma ile, hafif bir işaretle, zaîf bir ihtar ile iktifa ediyor?"

ELCEVAB: Çünki medeniyet-i beşeriye Hârikalarının hakları, Bahs-i Kur'anîde o kadar olabilir. Zira Kur'anın Vazife-i Asliyesi: Daire-i Rubûbiyetin Kemâlât ve Şuûnatını ve Daire-i Ubûdiyyetin Vezaif ve ahvalini talim etmektir. Öyle ise şu havarik-ı beşeriyenin o iki dairede Hakları; yalnız bir zaîf remz, bir hafif işaret, ancak düşer. Çünki onlar, Daire-i Rubûbiyetten haklarını isteseler, o vakit pek az hak alabilirler. Meselâ; tayyare-i beşer (Hâşiye-2) Kur'ana dese: "Bana bir hakk-ı kelâm ver, Âyâtında bir mevki ver." Elbette o Daire-i Rubûbiyetin tayyareleri olan Seyyarat, Arz, Kamer; Kur'an namına diyecekler: "Burada cirmin kadar bir mevki alabilirsin." Eğer beşerin taht-el bahirleri, Âyât-ı Kur'aniyeden mevki isteseler; o dairenin taht-el bahirleri (yâni, bahr-ı muhit-i havaîde ve esîr denizinde yüzen) zemin ve yıldızlar ona diyecekler: "Yanımızda senin yerin, görünmeyecek derecede azdır." Eğer

----

(Hâşiye-1): Belki otuzüç aded Sözleri, otuzüç aded Mektubları, otuzbir Lem'aları, onüç Şuaları; yüzyirmi basamaklı bir merdivendir...

(Hâşiye-2): Şu ciddî mes'eleyi yazarken ihtiyarsız olarak, kalemim üslûbunu, şu latif latifeye çevirdi. Ben de kalemimi serbest bıraktım. Ümid ederim ki, üslûbun latifeliği, mes'elenin ciddiyetine halel vermesin...

elektriğin parlak, yıldız-misâl lâmbaları, hakk-ı kelâm isteyerek, Âyetlere girmek isteseler; o dairenin elektrik lâmbaları olan şimşekler, şahablar ve gökyüzünü zînetlendiren yıldızlar ve misbahlar diyecekler: "Işığın nisbetinde bahis ve beyana girebilirsin." Eğer havarik-ı medeniyet, dekaik-ı san'at cihetinde haklarını isterlerse ve Âyetlerden makam taleb ederlerse; o vakit, birtek sinek onlara "Susunuz" diyecek. "Benim bir kanadım kadar hakkınız yoktur. Zira sizlerdeki, beşerin cüz'-i ihtiyarıyla kesbedilen bütün ince san'atlar ve bütün nazik cihazlar toplansa, benim küçücük Vücudumdaki ince san'at ve nazenin cihazlar kadar acib olamaz.

إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا لَهُ

ilâ âhir... Âyeti sizi susturur."

Eğer o Hârikalar, Daire-i Ubûdiyyete gidip, o Daireden haklarını isterlerse; o zaman o Daireden şöyle bir cevab alırlar ki: "Sizin münasebetiniz bizimle pek azdır ve Dairemize kolay giremezsiniz. Çünki **proğramımız budur ki:** Dünya bir misafirhanedir. İnsan ise onda az duracaktır ve vazifesi çok bir misafirdir ve kısa bir ömürde Hayat-ı Ebediyeye lâzım olan levazımatı tedarik etmekle mükelleftir. En ehemm ve en elzem işler, takdim edilecektir. Halbuki siz ekseriyet itibariyle şu fâni dünyayı bir makarr-ı ebedî nokta-i nazarında ve gaflet perdesi altında, dünyaperestlik hissiyle işlenmiş bir suret sizde görülüyor. Öyle ise, Hakperestlik ve Âhireti düşünmeklik esasları üzerine müesses olan Ubûdiyyetten hisseniz pek azdır. Lâkin eğer kıymettar bir İbadet olan sırf menfaat-ı ibadullah için ve menafi'-i umumiye ve istirahat-ı âmmeye ve hayat-ı içtimaiyenin kemaline Hizmet eden ve elbette ekalliyet teşkil eden muhterem san'atkârlar ve mülhem keşşaflar, arkanızda ve içinizde varsa; o hassas Zâtlara şu Remz ve İşarat-ı Kur'aniye -sa'ye teşvik ve san'atlarını takdir etmek için- elhak kâfi ve vâfidir..."

İKİNCİ SUALE CEVAB: Eğer desen: "Şimdi şu Tahkikattan sonra şübhem kalmadı ve tasdik ettim ki; Kur'anda sair Hakaikla beraber, medeniyet-i hazıranın Hârikalarına ve belki daha ilerisine işaret ve remz vardır. Dünyevî ve Uhrevî Saadet-i Beşere lâzım olan herşey, değeri nisbetinde içinde bulunur. Fakat niçin Kur'an, onları sarahatla zikretmiyor? Tâ, muannid kâfirler dahi tasdike mecbur olsunlar, Kalbimiz de rahat olsun?

ELCEVAB: Din bir imtihandır. Teklif-i İlahî bir tecrübedir. Tâ,

ervah-ı âliye ile ervah-ı safile, müsabaka meydanında birbirinden ayrılsın. Nasılki bir madene ateş veriliyor; tâ elmasla kömür, altınla toprak birbirinden ayrılsın. Öyle de bu Dâr-ı İmtihanda olan Teklifat-ı İlâhiyye bir ibtilâdır ve bir müsabakaya sevktir ki; istidad-ı beşer madeninde olan cevahir-i âliye ile mevadd-ı süfliye, birbirinden tefrik edilsin... Mâdem Kur'an, bu Dâr-ı İmtihanda bir tecrübe suretinde, bir müsabaka meydanında beşerin Tekemmülü için nâzil olmuştur. Elbette şu dünyevî ve herkese görünecek Umûr-u Gaybiye-i İstikbaliyeye yalnız işaret edecek ve hüccetini isbat edecek derecede Akla kapı açacak. Eğer sarahaten zikretse, Sırr-ı Teklif bozulur. Âdeta gökyüzündeki yıldızlarla vazıhan لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ yazmak misillü bir bedahete girecek. O zaman herkes ister istemez tasdik edecek. Müsabaka olmaz, imtihan fevt olur. Kömür gibi bir ruh ile Elmas gibi bir Ruh (Hâşiye) beraber kalacaklar...

Elhasıl: Kur'an-ı Hakîm, Hakîmdir. Herşeye, kıymeti nisbetinde bir makam verir. İşte Kur'an, binüçyüz sene evvel, istikbalin zulümatında müstetir ve gaybî olan semerat ve Terakkiyat-ı İnsaniyeyi görüyor ve gördüğümüzden ve göreceğimizden daha güzel bir surette gösterir. Demek Kur'an, öyle bir Zâtın Kelâmıdır ki; bütün zamanları ve içindeki bütün eşyayı bir anda görüyor...

İşte Mu’cizat-ı Enbiya yüzünde parlayan bir Lem'a-i İ'caz-ı Kur'an...

اَللّٰهُمَّ فَهِّمْنَا اَسْرَارَ الْقُرْاٰنِ وَ وَفِّقْنَا لِخِدْمَتِهِ فِى كُلِّ اٰنٍ وَ زَمَانٍ

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَٓا اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَٓا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَٓا اِنْ نَسِينَٓا اَوْ اَخْطَاْنَا

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ وَ بَارِكْ وَ كَرِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا وَ مَوْلٰينَا مُحَمَّدٍ عَبْدِكَ

(Hâşiye): Ebu cehil-i laîn ile Ebu Bekir-i Sıddık müsavi görünecek. Sırr-ı Teklif zayi' olacak...

وَ نَبِيِّكَ وَ رَسُولِكَ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ وَ عَلٰٓى اٰلِهِ وَ اَصْحَابِهِ وَ اَزْوَاجِهِ وَ ذُرِّيَّاتِهِ وَ عَلَى النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ الْمَلٰٓئِكَةِ الْمُقَرَّبِينَ وَ الْاَوْلِيَٓاءِ وَ الصَّالِحِينَ ۞ اَفْضَلَ صَلاَةٍ وَ اَزْكٰى سَلاَمٍ وَ اَنْمٰى بَرَكَاتٍ بِعَدَدِ سُوَرِ الْقُرْاٰنِ وَ اٰيَاتِهِ وَ حُرُوفِهِ وَ كَلِمَاتِهِ وَ مَعَانِيهِ وَ اِشَارَاتِهِ وَ رُمُوزِهِ وَدَلاَلاَتِهِ وَاغْفِرْلَنَا وَارْحَمْنَا وَ الْطُفْ بِنَا يَٓا اِلٰهَنَا يَا خَالِقَنَا بِكُلِّ صَلاَةٍ مِنْهَا بِرَحْمَتِكَ يَٓا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ۞ وَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞ آمِينَ

* * *

Yirmibirinci Söz

[İki Makamdır]

Birinci Makam

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

Bir zaman sinnen, cismen, rütbeten büyük bir adam bana dedi: "Namaz iyidir. Fakat hergün hergün beşer defa kılmak çoktur. Bitmediğinden usanç veriyor."

O zâtın o sözünden hayli zaman geçtikten sonra, nefsimi dinledim. İşittim ki, aynı sözleri söylüyor ve ona baktım gördüm ki; tenbellik kulağıyla şeytandan aynı dersi alıyor. O vakit anladım: O zât o sözü, bütün nüfus-u emmarenin namına söylemiş gibidir veya söylettirilmiştir. O zaman ben dahi dedim: "Mâdem nefsim emmaredir. Nefsini ıslah etmeyen, başkasını ıslah edemez. Öyle ise, nefsimden başlarım."

Dedim: Ey nefis! Cehl-i mürekkeb içinde, tenbellik döşeğinde, gaflet uykusunda söylediğin şu söze mukabil "BEŞ İKAZ"ı benden işit...

BİRİNCİ İKAZ: Ey bedbaht nefsim! Acaba ömrün ebedî midir! Hiç kat'î senedin var mı ki, gelecek seneye belki yarına kadar kalacaksın? Sana usanç veren, tevehhüm-ü ebediyettir. Keyf için, ebedî dünyada kalacak gibi nazlanıyorsun. Eğer anlasa idin ki, ömrün azdır hem faidesiz gidiyor. Elbette onun yirmidörtten birisini, hakikî bir Hayat-ı Ebediyenin Saadetine medar olacak bir güzel ve hoş ve rahat ve Rahmet

bir Hizmete sarfetmek; usanmak şöyle dursun, belki ciddî bir iştiyak ve hoş bir zevki tahrike sebeb olur...

İKİNCİ İKAZ: Ey şikem-perver nefsim! Acaba hergün hergün ekmek yersin, su içersin, havayı teneffüs edersin; sana onlar usanç veriyor mu? Mâdem vermiyor; çünki ihtiyaç tekerrür ettiğinden, usanç değil belki telezzüz ediyorsun. Öyle ise: Hane-i cismimde senin arkadaşların olan Kalbimin Gıdası, Ruhumun Âb-ı Hayatı ve Latife-i Rabbaniyemin Hava-yı Nesimini cezb ve celbeden Namaz dahi, seni usandırmamak gerektir. Evet nihayetsiz teessürat ve elemlere maruz ve mübtela ve nihayetsiz telezzüzata ve emellere meftun ve pürsevda bir Kalbin kut ve kuvveti; herşeye Kadir bir Rahîm-i Kerim'in Kapısını Niyaz ile çalmakla elde edilebilir. Evet şu fâni dünyada kemal-i sür'atle vaveylâ-yı firakı koparan giden ekser mevcûdatla alâkadar bir Ruhun Âb-ı Hayatı ise; herşeye bedel bir Mabud-u Bâki'nin, bir Mahbub-u Sermedî'nin Çeşme-i Rahmetine Namaz ile teveccüh etmekle içilebilir. Evet fıtraten Ebediyeti isteyen ve Ebed için halkolunan ve ezelî ve ebedî bir Zâtın âyinesi olan ve nihayetsiz derecede nazik ve letafetli bulunan Zîşuur bir Sırr-ı İnsanî, Zînur bir Latife-i Rabbaniye; şu kasavetli, ezici ve sıkıntılı, geçici ve zulümatlı ve boğucu olan ahval-i dünyeviye içinde, elbette teneffüse pek çok muhtaçtır ve ancak Namazın penceresiyle nefes alabilir.

ÜÇÜNCÜ İKAZ: Ey sabırsız nefsim! Acaba geçmiş günlerdeki İbadet külfetini ve Namazın meşakkatini ve musibet zahmetini, bugün düşünüp muzdarib olmak, hem gelecek günlerdeki İbadet Vazifesini ve Namaz Hizmetini ve musibet elemini, bugün tasavvur edip sabırsızlık göstermek hiç kâr-ı akıl mıdır? Şu sabırsızlıkta misâlin şöyle bir sersem kumandana benzer ki: Düşmanın sağ cenah kuvveti onun sağındaki kuvvetine iltihak etmiş ve ona taze bir kuvvet olduğu halde; o tutar mühim bir kuvvetini sağ cenaha gönderir, merkezi zayıflaştırır. Hem sol cenahta düşmanın askeri yok iken ve daha gelmeden, büyük bir kuvvet gönderir, "Ateş et!" emrini verir. Merkezi bütün bütün kuvvetten düşürtür. Düşman işi anlar, merkeze hücum eder; tar ü mar eder. Evet buna benzersin. Çünki geçmiş günlerin zahmeti, bugün Rahmete kalbolmuş; elemi gitmiş, lezzeti kalmış. Külfeti, keramete iltihak ve meşakkati, Sevaba inkılab etmiş. Öyle ise ondan usanç almak değil, belki yeni bir şevk, taze bir zevk ve devama ciddî bir gayret almak lâzımgelir. Gelecek günler ise mâdem gelmemişler. Şimdiden düşünüp usanmak ve fütur getirmek; aynen o günlerde açlığı ve susuzluğu ile bugün düşünüp bağırıp çağırmak gibi bir divaneliktir. Mâdem Hakikat böyledir. Âkıl isen, İbadet cihetinde yalnız bugünü düşün ve onun bir saatini,

ücreti pek büyük, külfeti pek az, hoş ve güzel ve ulvî bir Hizmete sarfediyorum, de. O vakit senin acı bir füturun, tatlı bir gayrete inkılab eder.İşte ey sabırsız nefsim! Sen üç Sabır ile mükellefsin. Birisi: Taat üstünde Sabırdır. Birisi: Masiyetten Sabırdır. Diğeri: Musibete karşı Sabırdır. Aklın varsa, şu üçüncü ikazdaki temsilde görünen Hakikatı rehber tut. Merdane "Ya Sabur" de, üç Sabrı omuzuna al. Cenab-ı Hakk'ın sana verdiği Sabır kuvvetini eğer yanlış yolda dağıtmazsan, her meşakkate ve her musibete kâfi gelebilir ve o kuvvetle dayan...

DÖRDÜNCÜ İKAZ: Ey sersem nefsim! Acaba şu Vazife-i Ubûdiyyet neticesiz midir, ücreti az mıdır ki, sana usanç veriyor? Halbuki bir adam sana birkaç para verse veyahut seni korkutsa, akşama kadar seni çalıştırır ve fütursuz çalışırsın. Acaba bu misafirhane-i dünyada âciz ve fakir Kalbine Kut ve Gına ve elbette bir menzilin olan kabrinde Gıda ve Ziya ve herhalde mahkemen olan Mahşer'de Sened ve Berat ve ister istemez üstünden geçilecek Sırat Köprüsü'nde Nur ve Burak olacak bir Namaz, neticesiz midir veyahut ücreti az mıdır? Bir adam sana yüz liralık bir hediye va'detse, yüz gün seni çalıştırır. Hulf-ul va'd edebilir o adama itimad edersin, fütursuz işlersin. Acaba hulf-ul va'd hakkında muhal olan bir Zât, Cennet gibi bir ücreti ve Saadet-i Ebediye gibi bir hediyeyi sana va'd etse, pek az bir zamanda, pek güzel bir vazifede seni istihdam etse; sen Hizmet etmezsen veya isteksiz, suhre gibi veya usançla, yarım yamalak Hizmetinle Onu va'dinde ittiham ve hediyesini istihfaf etsen, pek şiddetli bir te'dibe ve dehşetli bir tazibe müstehak olacağını düşünmüyor musun? Dünyada hapsin korkusundan en ağır işlerde fütursuz Hizmet ettiğin halde; Cehennem gibi bir haps-i ebedînin havfı, en hafif ve latif bir Hizmet için sana gayret vermiyor mu?

BEŞİNCİ İKAZ: Ey dünyaperest nefsim! Acaba İbadetteki füturun ve Namazdaki kusurun meşagil-i dünyeviyenin kesretinden midir veyahut derd-i maişetin meşgalesiyle vakit bulamadığından mıdır? Acaba sırf dünya için mi yaratılmışsın ki, bütün vaktini ona sarfediyorsun! Sen istidad cihetiyle bütün hayvanatın fevkinde olduğunu ve hayat-ı dünyeviyenin levazımatını tedarikte iktidar cihetiyle, bir serçe kuşuna yetişemediğini biliyorsun. Bundan neden anlamıyorsun ki, Vazife-i Asliyen hayvan gibi çabalamak değil; belki hakikî bir İnsan gibi, hakikî bir Hayat-ı Daime için sa'y etmektir. Bununla beraber meşagil-i dünyeviye dediğin, çoğu sana aid olmayan ve fuzuli bir surette karıştığın ve karıştırdığın malayâni meşgalelerdir. En elzemini bırakıp, güya binler sene ömrün var gibi en lüzumsuz malûmat ile vakit geçiriyorsun.

Meselâ: Zühal'in etrafındaki halkaların keyfiyeti nasıldır ve Amerika tavukları ne kadardır? gibi kıymetsiz şeylerle kıymettar vaktini geçiriyorsun. Güya kozmoğrafya ilminden ve istatistikçi fenninden bir kemal alıyorsun...

Eğer desen: "Beni Namazdan ve İbadetten alıkoyan ve fütur veren öyle lüzumsuz şeyler değil, belki derd-i maişetin zarurî işleridir." Öyle ise ben de sana derim ki: Eğer yüz kuruş bir gündelik ile çalışsan; sonra biri gelse, dese ki: "Gel on dakika kadar şurayı kaz, yüz lira kıymetinde bir pırlanta ve bir zümrüt bulacaksın." Sen ona: "Yok, gelmem. Çünki on kuruş gündeliğimden kesilecek, nafakam azalacak" desen; ne kadar divanece bir bahane olduğunu elbette bilirsin. Aynen onun gibi; sen şu bağında, nafakan için işliyorsun. Eğer farz Namazı terketsen, bütün sa'yin semeresi, yalnız dünyevî ve ehemmiyetsiz ve bereketsiz bir nafakaya münhasır kalır. Eğer sen istirahat ve teneffüs vaktini, Ruhun rahatına, Kalbin teneffüsüne medar olan Namaza sarfetsen; o vakit, Bereketli nafaka-i dünyeviye ile beraber, senin Nafaka-i Uhreviyene ve Zâd-ı Âhiretine ehemmiyetli bir menba olan, iki maden-i manevî bulursun:

Birinci maden: Bütün bağındaki (Hâşiye) yetiştirdiğin -çiçekli olsun, meyveli olsun- her nebatın, her ağacın Tesbihatından, güzel bir Niyet ile, bir hisse alıyorsun.

İkinci maden: Hem bu bağdan çıkan mahsulâttan kim yese -hayvan olsun, İnsan olsun; inek olsun, sinek olsun; müşteri olsun, hırsız olsun- sana bir Sadaka hükmüne geçer. Fakat o şart ile ki: Sen, Rezzak-ı Hakikî namına ve izni dairesinde tasarruf etsen ve Onun malını, Onun mahlûkatına veren bir tevziat memuru nazarıyla kendine baksan...

İşte bak, Namazı terk eden ne kadar büyük bir hasaret eder, ne kadar ehemmiyetli bir serveti kaybeder ve sa'ye pek büyük bir şevk veren ve amelde büyük bir Kuvve-i Manevî temin eden o iki neticeden ve o iki madenden mahrum kalır, iflas eder. Hattâ ihtiyarlandıkça bahçecilikten usanır, fütur gelir. "Neme lâzım" der. "Ben zâten dünyadan gidiyorum. Bu kadar zahmeti ne için çekeceğim?" diyecek, kendini tenbelliğe atacak. Fakat evvelki adam der: "Daha ziyade İbadetle beraber Sa'y-i Helâle çalışacağım. Tâ, kabrime daha ziyade ışık göndereceğim Âhiretime daha ziyade zahîre tedarik edeceğim."

Elhasıl: Ey nefis! Bil ki dünkü gün senin elinden çıktı. Yarın ise

----

(Hâşiye): Bu makam, bir bağda bir Zâta bir derstir ki, bu tarz ile beyan edilmiş.

senin elinde sened yok ki, ona mâliksin. Öyle ise hakikî ömrünü, bulunduğun gün bil. Lâakal günün bir saatini, ihtiyat akçesi gibi, hakikî istikbal için teşkil olunan bir Sandukça-i Uhreviye olan bir Mescide veya bir Seccadeye at. Hem bil ki: Her yeni gün, sana hem herkese, bir yeni Âlemin kapısıdır. Eğer Namaz kılmazsan, senin o günkü Âlemin zulümatlı ve perişan bir halde gider, senin aleyhinde Âlem-i Misâlde şehadet eder. Zira herkesin, her günde, şu Âlemden bir mahsus Âlemi var. Hem o Âlemin keyfiyeti, o adamın Kalbine ve ameline tabidir. Nasılki âyinende görünen muhteşem bir saray, âyinenin rengine bakar. Siyah ise, siyah görünür. Kırmızı ise, kırmızı görünür. Hem onun keyfiyetine bakar. O âyine şişesi düzgün ise, sarayı güzel gösterir. Düzgün değil ise, çirkin gösterir. En nazik şeyleri kaba gösterdiği misillü; sen Kalbinle, Aklınla, amelinle, gönlünle, kendi Âleminin şeklini değiştirirsin. Ya aleyhinde, ya lehinde şehadet ettirebilirsin. Eğer Namazı kılsan, o Namazın ile o Âlemin Sâni'-i Zülcelâl'ine müteveccih olsan; birden, sana bakan Âlemin tenevvür eder. Âdeta Namazın bir elektrik lâmbası ve Namaza niyetin, onun düğmesine dokunması gibi, o Âlemin zulümatını dağıtır ve o herc ü merc-i dünyeviyedeki karmakarışık perişaniyet içindeki tebeddülat ve harekât, Hikmetli bir İntizam ve manidar bir Kitabet-i Kudret olduğunu gösterir.

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Âyet-i pür-Envârından bir Nuru, senin Kalbine serper. Senin o günkü Âlemini, o Nurun in'ikasıyla ışıklandırır. Senin lehinde Nuraniyetle şehadet ettirir.

Sakın deme: "Benim Namazım nerede, şu Hakikat-ı Namaz nerede?" Zira bir hurma çekirdeği, bir hurma ağacı gibi, kendi ağacını tavsif eder. Fark yalnız icmal ve tafsil ile olduğu gibi; senin ve benim gibi bir âminin -velev hissetmezse- Namazı, büyük bir Velinin Namazı gibi şu Nurdan bir hissesi var, şu Hakikattan bir Sırrı vardır -velev şuurun taalluk etmezse-... Fakat derecata göre inkişaf ve tenevvürü ayrı ayrıdır. Nasıl bir hurma çekirdeğinden, tâ mükemmel bir hurma ağacına kadar ne kadar meratib bulunur. Öyle de: Namazın derecatında da daha fazla meratib bulunabilir. Fakat bütün o meratibde, o Hakikat-ı Nuraniyenin esası bulunur...

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى مَنْ قَالَ اَلصَّلاَةُ عِمَادُ الدِّينِ وَ عَلٰۤى اٰلِهِ وَ صَحْبِهِۤ اَجْمَعِينَ

* * *

Yirmibirinci Söz'ün
İkinci Makamı

[Kalbin Beş Yarasına Beş Merhemi Tazammun Eder.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ۞ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ

Ey maraz-ı vesvese ile mübtela! Biliyor musun vesvesen neye benzer? Musibete benzer. Ehemmiyet verdikçe şişer. Ehemmiyet vermezsen söner. Ona büyük nazarıyla baksan büyür. Küçük görsen, küçülür. Korksan ağırlaşır, hasta eder. Havf etmezsen hafif olur, mahfî kalır. Mahiyetini bilmezsen devam eder, yerleşir. Mahiyetini bilsen, onu tanısan gider. Öyle ise, şu musibetli vesvesenin aksam-ı kesîresinden kesîr-ül vuku olan yalnız beş vechini beyan edeceğim. Belki sana ve bana Şifa olur. Zira şu vesvese öyle bir şeydir ki, cehil onu davet eder, İlim onu tardeder. Tanımazsan gelir, tanısan gider.

BİRİNCİ VECİH - BİRİNCİ YARA: Şeytan evvelâ şübheyi Kalbe atar. Eğer Kalb kabul etmezse, şübheden şetme döner. Hayale karşı şetme benzer bazı pis hatıraları ve münafî-i edeb çirkin halleri tasvir eder. Kalbe "Eyvah" dedirtir. Ye'se düşürtür. Vesveseli adam zanneder ki Kalbi, Rabbine karşı sû'-i edebde bulunuyor. Müdhiş bir halecan ve heyecan hisseder. Bundan kurtulmak için huzurdan kaçar, gaflete dalmak ister. Bu yaranın merhemi budur:

Bak ey bîçare vesveseli adam! Telaş etme. Çünki senin hatırına gelen şetm değil, belki tahayyüldür. Tahayyül-ü küfür, küfür olmadığı gibi; tahayyül-ü şetm dahi, şetm değildir. Zira mantıkça tahayyül, hüküm

değildir. Şetm ise, hükümdür. Hem bununla beraber o çirkin sözler, senin Kalbinin sözleri değil. Çünki senin Kalbin ondan müteessir ve müteessiftir. Belki Kalbe yakın olan lümme-i şeytanîden geliyor. Vesvesenin zararı, tevehhüm-ü zarardır. Yâni onu zararlı tevehhüm etmekle, Kalben mutazarrır olmaktır. Çünki hükümsüz bir tahayyülü Hakikat tevehhüm eder. Hem şeytanın işini kendi Kalbine mal eder. Onun sözünü, ondan zanneder. Zarar anlar, zarara düşer. Zâten şeytanın da istediği odur.

İKİNCİ VECİH budur ki: Mânalar Kalbden çıktıkları vakit, suretlerden çıplak olarak hayale girerler; oradan suretleri giyerler. Hayal ise, her vakit bir sebeb tahtında bir nevi suretleri nesceder. Ehemmiyet verdiği şeyin suretlerini yol üstünde bırakır. Hangi mâna geçse ya ona giydirir, ya takar, ya bulaştırır, ya perde eder. Eğer mânalar münezzeh ve temiz iseler, suretler mülevves ve rezil ise giymek yoktur, fakat temas var. Vesveseli adam, teması telebbüsle iltibas eder. "Eyvah!" der. "Kalbim ne kadar bozulmuş. Bu sefillik, bu hısset-i nefs, beni matrud eder." Şeytan onun şu damarından çok istifade eder. Şu yaranın merhemi şudur:

Dinle ey bîçare! Nasılki, senin Namazın edeb-i nezihanesinin vesilesi olan zahirî taharete, batnının bâtınındaki necaset ona tesir etmez ve bozmaz. Öyle de: Maânî-i Mukaddesenin, suret-i mülevveseye mücavereti zarar etmez. Meselâ sen Âyât-ı İlâhiyyeyi Tefekkür ediyorsun. Birden bir maraz, ya bir iştiha, ya bevl gibi bir emr-i müheyyic şiddetle senin hissine dokunuyor. Elbette senin hayalin, deva-i illet ve kaza-i hacetin levazımatını görecek, bakacak, onlara münasib süflî suretleri nescedecek ve gelen mânalar ortalarından geçecekler. Geçeceklere ne beis vardır, ne televvüs var ve ne zarar var ve ne hatar var. Yalnız hatar ise hasr-ı nazardır, zann-ı zarardır.

ÜÇÜNCÜ VECİH budur ki: Eşya mabeynlerinde, bazı münasebat-ı hafiye bulunur. Hattâ hiç ümid etmediğin şeyler içinde münasebet ipleri bulunur. Ya bizzât bulunur veya senin hayalin, meşgul olduğu san'ata göre o ipleri yapmış, onları birbiriyle bağlamış. Şu Sırr-ı Münasebettendir ki, bazan bir mukaddes şeyi görmek, bir mülevves şeyi hatıra getirir. Fenn-i Beyan'da beyan olunduğu gibi, "Hariçte uzaklık sebebi olan zıddiyet ise, hayalde sebeb-i kurbiyettir." Yâni: İki zıddın suretlerinin cem'ine vasıta, bir münasebet-i hayaliyedir. Bu münasebetle gelen tahattura, tedai-yi efkâr tabir edilir. Meselâ: Sen Namazda, Münacatta, Kâ'be karşısında, Huzur-u İlahîde iken, Âyâtı Tefekkürde olduğun

bir halde; şu tedai-yi efkâr, seni tutup en uzak malayâniyat-ı rezileye sevkeder. Senin başın, böyle bir tedai-yi efkâra mübtela ise, sakın telaş etme. Belki intibaha geldiğin anda, dön. "Aman ne kusur ettim" deyip tedkikle meşgul olup durma. Tâ o zaîf münasebet, senin dikkatinle kuvvet peyda etmesin. Zira teessür gösterdikçe, ehemmiyet verdikçe, senin o zaîf tahatturun melekeye döner. Bir maraz-ı hayalî olur. Korkma, maraz-ı kalbî değil. Şu nevi tahattur ise, galiben ihtiyarsızdır. Husûsan hassas asabilerde daha galibdir. Şeytan, şu nevi vesvesenin madenini çok işlettirir. Şu yaranın merhemi şudur ki:

Tedai-yi efkâr, galiben ihtiyarsızdır. Onda mes'uliyet yoktur. Hem tedaide, mücaveret var; temas ve ihtilat yoktur. Onun için, efkârın keyfiyetleri, birbirine sirayet etmez, birbirine zarar vermez. Nasılki şeytan ile Melek-i İlham, Kalb taraflarında mücaveretleri var ve füccar ve Ebrarın karabetleri ve bir meskende durmaları, zarar vermez. Öyle de, tedai-yi efkâr saikasıyla istemediğin pis hayalat, gelip nezih efkârın içine girse; zarar vermez. Meğer kasden olsa veya zarar zannıyla onunla ziyade meşgul olsa. Hem bazen Kalb yoruluyor. Fikir, kendini eğlendirmek için rastgele bir şeyle meşgul olur. Şeytan fırsat bulur, pis şeyleri önüne serpiyor, sürüyor.

DÖRDÜNCÜ VECİH: Amelin en iyi suretini taharriden neş'et eden bir vesvesedir ki, Takva zannıyla teşeddüd ettikçe hal ona şiddetlenir. Hattâ bir dereceye varır ki, o adam amelin daha evlâsını ararken, harama düşer. Bazan bir Sünnetin araması, bir Vâcibi terkettiriyor. "Acaba amelim sahih oldu mu?" der, iade eder. Bu hal devam eder. Gayet ye'se düşer. Şeytan şu halinden istifade eder, onu yaralar. Şu yaranın iki merhemi var:

Birinci merhem: Bu gibi vesvese ehl-i itizale lâyıktır. Çünki onlar derler: "Medar-ı teklif olan ef'al ve eşya, kendi zâtında, Âhiret itibariyle ya hüsnü var; sonra o hüsne binaen emredilmiş veya kubhu var; sonra ona binaen nehyedilmiş. Demek eşyada, Âhiret ve Hakikat nokta-i nazarında olan hüsün ve kubh zâtîdir; Emir ve Nehy-i İlahî ona tabidir." Bu mezhebe göre, İnsan her işlediği amelde şöyle bir vesvese gelir: "Acaba amelim nefs-ül emirdeki güzel surette yapılmış mıdır?" Amma Mezheb-i Hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat derler ki: "Cenab-ı Hak bir şeye emreder, sonra Hasen olur. Nehyeder, sonra kabih olur. Demek Emir ile güzellik, nehy ile çirkinlik tahakkuk eder. Hüsün ve kubh mükellefin ıttılaına bakar ve ona göre takarrür eder. Şu Hüsün ve kubh ise, surî ve dünyaya bakan yüzünde değil, belki Âhirete bakan yüzdedir. Meselâ,

sen Namaz kıldın veya Abdest aldın. Halbuki Namazını ve Abdestini fesada verecek bir sebeb, nefs-ül emirde varmış. Lâkin sen ona hiç muttali olmadın. Senin Namazın ve Abdestin hem Sahihtir, hem Hasendir. Mu'tezile der: "Hakikatte kabih ve fasiddir. Lâkin senden kabul edilir. Çünki cehlin var, bilmedin ve özrün var." Öyle ise Ehl-i Sünnet mezhebine göre, Zahir-i Şeriata muvafık olarak işlediğin ameline: "Acaba Sahih olmuş mu?" deyip vesvese etme. Fakat, "Kabul olmuş mu?" de. Gururlanma, ucbe girme.

İkinci Merhem: Dinde harec yoktur. لاَ حَرَجَ فِى الدِّينِ Mâdem dört Mezheb Haktır. Mâdem istiğfara müncer olan derk-i kusur ise, gurura müncer olan hüsn-ü amelin rü'yetine -böyle vesveseli adama- müreccahtır. Yâni böyle vesveseli adam, Amelini güzel görüp gurura düşmektense, Amelini kusurlu görse, İstiğfar etse, daha evlâdır. Mâdem böyledir, sen vesveseyi at. Şeytana de ki: Şu hal, bir harecdir. Hakikat-ı hale muttali olmak güçtür. Dindeki yüsre münafîdir.

اَلدِّينُ يُسْرٌ لاَ حَرَجَ فِى الدِّينِ Esasına muhaliftir. Elbette böyle Amelim bir Mezheb-i Hakka muvafık gelir. O bana kâfidir. Hem lâakal ben aczimi itiraf ederek İbadeti lâyık-ı veçhile eda edemediğimden İstiğfar ve Tazarru' ile Merhamet-i İlâhiyyeye dehalet edip, kusurum affolunmak, kusurlu amelim kabul olunmak için mütezellilane bir Niyaza vesiledir.

BEŞİNCİ VECİH: Mesail-i Îmaniyede şübhe suretinde gelen vesvesedir. Bîçare vesveseli adam, bazan tahayyülü, taakkul ile iltibas eder. Yâni: Hayale gelen bir şübheyi, Akla girmiş bir şübhe tevehhüm edip, İtikadına halel gelmiş zanneder. Hem bazan tevehhüm ettiği bir şübheyi, Îmâna zarar veren bir şek zanneder. Hem bazan tasavvur ettiği bir şübheyi, tasdik-ı aklîye girmiş bir şübhe zanneder. Hem bazan bir emr-i küfrîde Tefekkürü, küfür zanneder. Yâni dalâletin esbabını anlamak suretinde kuvve-i müfekkirenin cevelanını ve tedkikatını ve bîtarafane muhakemesini, hilaf-ı İman zanneder. İşte telkinat-ı şeytaniyenin eseri olan şu zanlardan ürkerek, "Eyvah! Kalbim bozulmuş, İtikadıma halel gelmiş" der. O haller, galiben ihtiyarsız olduğundan, cüz'-i ihtiyarîsiyle ıslah edemediğinden ye'se düşer. Bu yaranın merhemi şudur ki:

Tahayyül-ü küfür, küfür olmadığı gibi; tevehhüm-ü küfür dahi, küfür değildir. Tasavvur-u dalâlet dalâlet olmadığı gibi; tefekkür-ü dalâlet dahi,

dalâlet değildir. Çünki hem tahayyül, hem tevehhüm, hem tasavvur, hem Tefekkür; Tasdik-ı Aklîden ve İz'an-ı Kalbîden ayrıdırlar, başkadırlar. Onlar bir derece serbesttirler. Cüz'-i ihtiyariyeyi pek dinlemiyorlar. Teklif-i Dinî altına çok giremiyorlar. Tasdik ve iz'an, öyle değiller. Bir mizana tabidirler. Hem tahayyül, tevehhüm, tasavvur, Tefekkür, nasılki tasdik ve iz'an değiller. Öyle de şübhe ve tereddüd sayılmazlar. Fakat eğer lüzumsuz tekrar ede ede müstakar bir hale gelse, o vakit hakikî bir nevi şübhe, ondan tevellüd edebilir. Hem bîtarafane muhakeme namıyla veya insaf namına deyip, şıkk-ı muhalifi iltizam ede ede, tâ öyle bir hale gelir ki, ihtiyarsız taraf-ı muhalifi iltizam eder. Ona vâcib olan Hakkın iltizamı kırılır. O da tehlikeye düşer. Hasmın veya şeytanın bir vekil-i fuzulîsi olacak bir halet, zihninde takarrür eder. Şu nevi vesvesenin en mühimi budur ki: Vesveseli adam, imkân-ı zâtî ile imkân-ı zihnîyi birbiriyle iltibas eder. Yâni: Bir şeyi Zâtında mümkün görse, o şeyi zihnen dahi mümkün ve aklen meşkuk tevehhüm eder. Halbuki İlm-i Kelâm'ın Kaidelerindendir ki: İmkân-ı Zâtî ise, yakîn-i ilmiye münafî değil ve zaruret-i zihniyeye zıddiyeti yoktur. Meselâ: Şu dakikada Karadeniz'in yere batması, zâtında mümkündür ve o imkân-ı zâtî ile muhtemeldir. Halbuki yakînen, o denizin yerinde olduğunu hükmediyoruz, şübhesiz biliyoruz ve o ihtimal-i imkânî ve o imkân-ı zâtî, bize şek vermez, bir şübhe getirmez, yakînimizi bozmaz. Meselâ: Şu güneş zâtında mümkündür ki, bugün gurub etmesin veya yarın tulû' etmesin. Halbuki bu imkân yakînimize zarar vermez, şübhe getirmez. İşte bunun gibi, meselâ Hakaik-i Îmaniyeden olan hayat-ı dünyeviyenin gurubuna ve Hayat-ı Uhreviyenin tulûuna, imkân-ı zâtî cihetinde gelen vehimler, Yakîn-i Îmanîye zarar vermez. Hem لاَ عِبْرَةَ لِلْاِحْتِمَالِ الْغَيْرِ النَّاشِىءِ عَنْ دَلِيلٍ yâni: "Bir delilden neş'et etmeyen bir ihtimalin hiç ehemmiyeti yoktur" olan kaide-i meşhure; hem Usûl-üd Din, hem Usûl-ül Fıkhın Kaide-i Mukarreresindendir.

Eğer desen: Bu derece Mü'minlere muzır ve müz'ic olan vesvese, ne Hikmete binaen bize bela olmuş?"

Elcevab: İfrata varmamak, hem galebe çalmamak şartıyla, asl-ı vesvese Teyakkuza sebebdir, Taharriye dâîdir, Ciddiyete vesiledir. Lâkaydlığı atar, tehavünü def'eder. Onun için Hakîm-i Mutlak, şu dâr-ı imtihanda, şu meydan-ı müsabakada bize bir kamçı-yı teşvik olarak, vesveseyi şeytanın eline vermiş. Beşerin başına vuruyor. Şayet ziyade incitse, Hakîm-i Rahîm'e şekva etmeli, اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ demeli.

Yirmiikinci Söz

[İki Makamdır]

Birinci Makam

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ۞ وَ تِلْكَ الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

Bir zaman iki adam, bir havuzda yıkandılar. Fevkalâde bir tesir altında kendilerinden geçtiler. Gözlerini açtıkları vakit gördüler ki; acib bir Âleme götürülmüşler. Öyle bir Âlem ki, Kemal-i İntizamından bir memleket hükmünde, belki bir şehir hükmünde, belki bir saray hükmündedir. Kemal-i hayretlerinden etraflarına baktılar. Gördüler ki: Bir cihette bakılsa azîm bir Âlem görünüyor. Bir cihette bakılsa, muntazam bir memleket… Bir cihette bakılsa, mükemmel bir şehir... Diğer bir cihette bakılsa, gayet muhteşem bir Âlemi içine almış bir saraydır. Şu acaib Âlemde gezerek seyran ettiler. Gördüler ki: Bir kısım mahluklar var; bir tarz ile konuşuyorlar, fakat bunlar onların dillerini bilmiyorlar. Yalnız işaretlerinden anlaşılıyor ki, mühim işler görüyorlar ve ehemmiyetli Vazifeler yapıyorlar.

O iki adamdan birisi, arkadaşına dedi ki: "Şu acib Âlemin elbette bir Müdebbiri ve şu muntazam memleketin bir Mâliki, şu mükemmel şehrin bir Sahibi, şu musanna sarayın bir Ustası vardır. Biz çalışmalıyız, Onu tanımalıyız. Çünki anlaşılıyor ki, bizi buraya getiren Odur. Onu

tanımazsak kim bize meded verecek? Dillerini bilmediğimiz ve onlar bizi dinlemedikleri şu âciz mahluklardan ne bekleyebiliriz? Hem koca bir Âlemi bir memleket suretinde, bir şehir tarzında, bir saray şeklinde yapan ve baştan başa hârika şeylerle dolduran ve müzeyyenatın enva-'ıyla tezyin eden ve ibretnüma Mu'cizatlarla donatan bir Zât, elbette bizden ve buraya gelenlerden bir istediği vardır. Onu tanımalıyız. Hem ne istediğini bilmekliğimiz lâzımdır." Öteki adam dedi:"İnanmam, böyle bahsettiğin gibi bir Zât bulunsun ve bütün bu Âlemi tek başıyla idare etsin." Arkadaşı cevaben dedi ki: "Bunu tanımazsak, lâkayd kalsak, menfaati hiç yok; zararı olsa pek azîmdir. Eğer tanımasına çalışsak, meşakkati pek hafiftir, menfaati olursa pek azîmdir. Onun için Ona karşı lâkayd kalmak, hiç kâr-ı akıl değildir." O serseri adam dedi: -"Ben bütün rahatımı, keyfimi; Onu düşünmemekte görüyorum. Hem böyle aklıma sığışmayan şeylerle uğraşmayacağım. Bütün bu işler, tesadüfî ve karmakarışık işlerdir, kendi kendine dönüyor; benim neme lâzım." Akıllı arkadaşı ona dedi: "Senin bu temerrüdün beni de, belki çokları da belaya atacaktır. Bir edebsizin yüzünden, bazan olur ki, bir memleket harab olur." Yine o serseri dönüp dedi ki: -"Ya kat'iyyen bana isbat et ki; bu koca memleketin tek bir Mâliki, tek bir Sâni'i vardır. Yahut bana ilişme." Cevaben arkadaşı dedi: "Madem inadın divanelik derecesine çıkmış; o inadınla bizi ve belki memleketi bir kahre giriftar edeceksin. Ben de sana oniki Bürhan ile göstereceğim ki: Bir saray gibi şu Âlemin, bir şehir gibi şu memleketin, tek bir Ustası vardır ve O Usta, herşeyi idare eden yalnız Odur. Hiçbir cihette noksaniyeti yoktur. Bize görünmeyen O Usta, bizi ve herşeyi görür ve sözlerini işitir. Bütün işleri Mu'cize ve Hârikadır. Bütün bu gördüğümüz ve dillerini bilmediğimiz şu mahluklar Onun memurlarıdır."

BİRİNCİ BÜRHAN

Gel her tarafa bak.. herşeye dikkat et! Bütün bu işler içinde gizli bir El işliyor. Çünki bak, bir dirhem (Haşiye-1) kadar kuvveti olmayan bir çekirdek küçüklüğünde bir şey, binler batman yükü kaldırıyor. Zerre kadar şuuru olmayan (Haşiye-2), gayet hakîmane işler görüyor. Demek bunlar kendi kendilerine işlemiyorlar. Onları işlettiren gizli bir Kudret Sahibi vardır. Eğer kendi başına olsa, bütün baştan başa bu gördüğümüz

----

(Haşiye-1): Ağaçları başlarında taşıyan çekirdeklere işarettir.

(Haşiye-2): Kendi kendine yükselmeyen ve meyvelerin sıkletine dayanmayan üzüm çubukları gibi nazenin nebatatın, başka ağaçlara latif eller atıp sarmalarına ve onlara yüklenmelerine işarettir.

memlekette her iş Mu'cize, herşey mu'cizekâr bir hârika olmak lâzımgelir. Bu ise, bir safsatadır.

İKİNCİ BÜRHAN

Gel bütün bu ovaları, bu meydanları, bu menzilleri süslendiren şeyler üstünde dikkat et. Herbirisinde o gizli Zâttan haber veren işler var. Âdeta herbiri birer turra, birer sikke gibi, o gaybî Zâttan haber veriyorlar. İşte gözünün önünde, bak; bir dirhem pamuktan (Haşiye-3) ne yapıyor. Bak, kaç top çuha ve patiska ve çiçekli kumaş çıktı. Bak, ondan ne kadar şekerlemeler, yuvarlak tatlı köfteler yapılıyor ki, bizim gibi binler adam giyse ve yese, kâfi gelir. Hem de bak, bu demiri, toprağı, suyu, kömürü, bakırı, gümüşü, altını Gaybî Avucuna aldı, bir et parçası (Haşiye-4) yaptı; bak gör... İşte ey akılsız adam! Bu işler öyle bir Zâta mahsustur ki; bütün bu memleket, bütün eczasıyla Onun Mu'cize-i Kuvveti altında duruyor, her arzusuna râm oluyor.

ÜÇÜNCÜ BÜRHAN

Gel, bu müteharrik antika (Haşiye-5) san'atlarına bak! Herbirisi öyle bir tarzda yapılmış; âdeta bu koca sarayın bir küçük nüshasıdır. Bütün bu sarayda ne varsa, o küçücük müteharrik makinelerde bulunuyor. Hiç mümkün müdür ki, bu Sarayın Ustasından başka birisi gelip, bu acib sarayı küçük bir makinede dercetsin? Hem hiç mümkün müdür ki, bir kutu kadar bir makine bütün bir Âlemi içine aldığı halde, tesadüfî veyahut abes bir iş içinde bulunsun? Demek bütün gözün gördüğü ne kadar antika makineler var, o gizli Zâtın birer sikkesi hükmündedirler. Belki birer dellâl, birer ilânname hükmündedirler. Lisan-ı halleriyle derler ki: "Biz öyle bir Zâtın san'atıyız ki: Bütün bu Âlemimizi, bizi yaptığı ve sühuletle İcad ettiği gibi kolaylıkla yapabilir bir Zâttır."

(Haşiye-3): Tohuma işarettir. Meselâ: Zerre gibi bir afyon bezre, bir dirhem gibi bir zerdali nevatı, bir kavun çekirdeği, nasıl çuhadan daha güzel dokunmuş yapraklar, patiskadan daha beyaz ve sarı çiçekler, şekerlemeden daha tatlı ve köftelerden ve konserve kutularından daha latif, daha leziz, daha şirin meyveleri Hazine-i Rahmetten getiriyorlar, bize takdim ediyorlar.

(Haşiye-4): Unsurlardan cism-i hayvanîyi halk ve nutfeden Zîhayatı İcad etmeye işarettir.

(Haşiye-5): Hayvanlara ve İnsanlara işarettir. Zira hayvan, şu Âlemin küçük bir fihristesi ve Mahiyet-i İnsaniye, şu Kâinatın bir Misal-i Musaggarı olduğundan; âdeta Âlemde ne varsa, İnsanda nümunesi vardır.

DÖRDÜNCÜ BÜRHAN

Ey muannid arkadaş! Gel, sana daha acibini göstereceğim. Bak, bu memlekette bütün bu işler, bu şeyler değişti, değişiyor, bir halette durmuyor. Dikkat et ki, bu gördüğümüz camid cisimler, hissiz kutular; birer Hâkim-i Mutlak suretini aldılar; âdeta herbir şey, bütün eşyaya hükmediyor. İşte bu yanımızdaki bu makineye bak; (Haşiye-6) güya emrediyor. İşte Onun tezyinatına ve işlemesine lâzım levazımat ve maddeler, uzak yerlerden koşup geliyorlar. İşte oraya bak: O şuursuz cisim (Haşiye-7) güya bir işaret ediyor, en büyük bir cismi, kendine hizmetkâr ediyor, kendi işlerinde çalıştırıyor. Daha başka şeyleri bunlara kıyas et. Âdeta herbir şey, bütün bu Âlemdeki Hilkatleri müsahhar ediyor. Eğer o gizli Zâtı kabul etmezsen, bütün bu memleketteki taşında, toprağında, hayvanında, insana benzer mahluklarda; o Zâtın bütün hünerlerini, san'atlarını, kemalâtlarını, birer birer (o şeylere) vereceksin. İşte aklın uzak gördüğü birtek mu'ciznüma Zâtın bedeline, milyarlar onun gibi mu'ciznüma, hem birbirine zıd, hem birbirine misil, hem birbiri içinde bulunsun; bu intizam bozulmasın, ortalığı karıştırmasınlar. Halbuki bu koca memlekette iki parmak karışsa, karıştırır. Çünki bir köyde iki müdür, bir şehirde iki vali, bir memlekette iki padişah bulunsa, karıştırır. Nerede kaldı, hadsiz Hâkim-i Mutlak beraber bulunsun?

BEŞİNCİ BÜRHAN

Ey vesveseli arkadaş! Gel, bu azîm sarayın nakışlarına dikkat et ve bütün bu şehrin zînetlerine bak ve bütün bu memleketin tanzimatını gör ve bütün bu Âlemin san'atlarını tefekkür et! İşte bak: Eğer nihayetsiz Mu'cizeleri ve Hünerleri olan gizli bir Zâtın kalemi işlemezse, bu nakışları sair şuursuz sebeblere, kör tesadüfe, sağır tabiata verilse, o vakit ya bu memleketin herbir taşı, herbir otu, öyle mu'ciznüma nakkaş, öyle bir hârikulâde kâtib olması lâzımgelir ki, bir harfte bin kitabı yazabilsin, bir nakışta milyonlar san'atı dercedebilsin. Çünki bak bu

----

(Haşiye-6): Makine, meyvedar ağaçlara işarettir. Çünki yüzer tezgâhları, fabrikaları incecik dallarında taşıyor gibi; hayretnüma yaprakları, çiçekleri, meyveleri dokuyor, süslendiriyor, pişiriyor, bizlere uzatıyor. Halbuki çam ve katran gibi muhteşem ağaçlar, kuru bir taşta tezgâhını atmış, çalışıp duruyorlar.

(Haşiye-7): Hububata, tohumlara, sineklerin tohumcuklarına işarettir. Meselâ bir sinek bir kara ağacın yaprağında yumurtasını bırakır. Birden o koca kara ağaç, yapraklarını o yumurtalara bir rahm-ı mader, bir beşik ve bal gibi bir gıda ile dolu bir mahzene çeviriyor. Âdeta o meyvesiz ağaç, o surette zîruh meyveler veriyor.

taşlardaki nakşa, (Haşiye-8) herbirisinde bütün sarayın nakışları var, bütün şehrin tanzimat kanunları var, bütün memleketin teşkilât proğramları var. Demek bu nakışları yapmak, bütün memleketi yapmak kadar hârikadır. Öyle ise herbir nakış, herbir san'at, o gizli Zâtın bir ilânnamesidir, bir hâtemidir.

Madem bir harf, Kâtibini göstermeksizin olmaz. San'atlı bir nakış, Nakkaşını bildirmemek olmaz... Nasıl olur ki: Bir harfte koca bir kitabı yazan, bir nakışta bin nakşı nakşeden Nakkaş, kendi kitabıyla ve nakşıyla bilinmesin...

ALTINCI BÜRHAN

Gel, bu geniş ovaya çıkacağız (Haşiye-9). İşte o ova içinde yüksek bir dağ var. Üstüne çıkacağız, tâ bütün etrafı görülsün. Hem herşeyi yakınlaştıracak güzel dûrbünleri de beraber alacağız. Çünki bu acib memlekette, acib işler oluyor. Her saatte hiç aklımıza gelmeyen işler oluyor. İşte bak! Bu dağlar ve ovalar ve şehirler, birden değişiyor. Hem nasıl değişiyor.. Öyle bir tarzda ki: Milyonlarla birbiri içinde işler gayet muntazam surette değişiyor. Âdeta milyonlar mütenevvi kumaşlar birbiri içinde beraber dokunuyor gibi, pek acib tahavvülât oluyor. Bak, o kadar ünsiyet ettiğimiz ve tanıdığımız çiçekli-miçekli şeyler kayboldular. Muntazaman yerlerine ve mahiyetçe onlara benzer, fakat suretçe ayrı, başkaları geldiler. Âdeta şu ova, dağlar birer sahife; yüzbinlerle ayrı ayrı kitablar içinde yazılıyor. Hem hatasız, noksansız olarak yazılıyor. İşte, bu işler yüz derece muhaldir ki; kendi kendine olsun. Evet nihayet derecede san'atlı, dikkatli şu işler, kendi kendine olmak bin derece muhaldir ki: Kendilerinden ziyade, San'atkârlarını gösteriyorlar. Hem bunları işleyici öyle mu'ciznüma bir Zâttır ki, hiçbir iş, Ona ağır gelmez. Bin Kitab yazmak, bir harf kadar Ona kolay gelir. Bununla beraber her tarafa bak ki, hem öyle bir Hikmetle herşeyi yerli yerine koyuyor ve öyle mükrimane herkese lâyık oldukları Lütufları yapıyor; hem

----

(Haşiye-8): Şecere-i Hilkatin meyvesi olan İnsana ve kendi ağacının proğramını ve fihristesini taşıyan meyveye işarettir. Zira Kalem-i Kudret, Âlemin Kitab-ı Kebirinde ne yazmış ise, icmalini Mahiyet-i İnsaniyede yazmıştır. Kalem-i Kader, dağ gibi bir ağaçta ne yazmış ise, tırnak gibi meyvesinde dahi dercetmiştir…

(Haşiye-9): Bahar ve yaz mevsiminde zeminin yüzüne işarettir. Zira yüzbinler muhtelif mahlukatın taifeleri, birbiri içinde beraber İcad edilir, rûy-i zeminde yazılır. Galatsız, kusursuz, Kemal-i İntizamla değiştirilir. Binler Sofra-i Rahman açılır, kaldırılır, taze taze gelir. Herbir ağaç birer tablacı, herbir bostan birer kazan hükmüne geçer.

öyle ihsan-perverane umumî perdeler ve kapılar açıyor ki, herkesin arzularını tatmin ediyor. Hem öyle sehavet-perverane sofralar kuruyor ki, bütün bu memleketin halklarına, hayvanlarına, herbir taifesine has ve lâyık, belki herbir ferdine mahsus ismiyle ve resmiyle bir tabla-yı nimet veriliyor. İşte dünyada bundan muhal bir şey var mı ki, bu gördüğümüz işler içinde tesadüfî işler bulunsun veya abes ve faidesiz olsun veya müteaddid eller karışsın veya Ustası herşeye muktedir olmasın veya herşey Ona musahhar olmasın! İşte ey arkadaş! Haddin varsa buna karşı bir bahane bul!

YEDİNCİ BÜRHAN

Ey arkadaş gel! Şimdi bu cüz'iyatı bırakıp, saray şeklindeki bu acib Âlemin eczalarının birbirine karşı olan vaziyetlerine dikkat edeceğiz. İşte bak: Bu Âlemde o derece intizam ile küllî işler yapılıyor ve umumî inkılablar oluyor ki, âdeta bütün bu saraydaki mevcud taşlar, topraklar, ağaçlar, herbir şey, birer fâil-i muhtar gibi bütün bu Âlemin Nizamat-ı Külliyesini gözetip, ona göre tevfik-ı hareket ediyor. Birbirinden en uzak şeyler, birbirinin imdadına koşuyor. İşte bak: Gaibden acib bir kafile (Haşiye-10) çıkıp geliyor. Merkebleri ağaçlara, nebatlara, dağlara benzerler. Başlarında birer tabla-yı erzak taşıyorlar. İşte bak: Bu tarafta bekleyen muhtelif hayvanatın erzaklarını getiriyorlar. Hem de bak: Bu kubbede o azîm elektrik lâmbası (Haşiye-11) onlara ışık verdiği gibi, bütün taamlarını öyle güzel pişiriyor; yalnız, pişirilecek taamlar bir Dest-i Gaybî tarafından birer ipe takılıp (Haşiye-12) ona karşı tutuluyor. Bu tarafa da bak: Bu bîçare zaîf, nahif, kuvvetsiz hayvancıklar.. Nasıl onların başı önünde, latif gıda ile dolu iki tulumbacık (Haşiye-13) takılmış, iki çeşme gibi; yalnız o kuvvetsiz mahluk, onu ağzına yapıştırması kâfidir.

Elhasıl: Bütün bu Âlemin bütün eşyası, birbirine bakar gibi, birbirine yardım eder. Birbirini görür gibi, birbirine el-ele verir. Birbirinin işini tekmil için, birbirine omuz-omuza veriyor. Bel-bele verip beraber çalışıyorlar. Her şeyi buna kıyas et; ta'dad ile bitmez... İşte bütün bu haller, iki kerre iki dört eder derecesinde kat'î gösterir ki; şu saray-ı acibin ustasına yani şu garib Âlemin Sahibine herşey musahhardır. Herşey

----

(Haşiye-10): Umum hayvanatın erzakını taşıyan, nebatat ve eşcar kafileleridir.

(Haşiye-11): O azîm elektrik lâmbası, Güneş'e işarettir.

(Haşiye-12): İp ve ipe takılan taam ise, ağacın ince dalları ve leziz meyveleridir.

(Haşiye-13): İki tulumbacık ise, vâlidelerin memelerine işarettir.

Onun hesabına çalışır. Herşey Ona bir emirber nefer hükmündedir. Herşey Onun Kuvvetiyle döner. Herşey Onun Emriyle hareket eder. Herşey Onun Hikmetiyle tanzim olur. Herşey Onun Keremiyle muavenet eder. Herşey Onun Merhametiyle başkasının imdadına koşar, yani koşturulur. Ey arkadaş! Haddin varsa buna karşı bir söz söyle!

SEKİZİNCİ BÜRHAN

Gel, ey nefsim gibi kendini âkıl zanneden akılsız arkadaş! Şu saray-ı muhteşemin Sahibini tanımak istemiyorsun! Halbuki herşey Onu gösteriyor, Ona işaret ediyor, Ona şehadet ediyor. Bütün bu şeylerin şehadetini nasıl tekzib ediyorsun! Öyle ise, bu sarayı da inkâr et ve "Âlem yok, memleket yok" de ve kendini de inkâr et, ortadan çık. Yahut Aklını başına al, beni dinle! İşte bak: Şu saray içinde bulunan ve memleketi ihata eden yeknesak unsurlar, madenler var (Haşiye-14). Âdeta memleketten çıkan herşey, o maddelerden yapılıyor. Demek o maddeler kimin mülkü ise, bütün ondan yapılan şeyler de Onundur. Tarla kimin ise, mahsulât da Onundur. Deniz kimin ise, içindekiler de Onundur. Hem bak, bu dokunan şeyler, bu nescolunan münakkaş kumaşlar,birtek maddeden yapılıyor. O maddeyi getiren, ihzar eden ve ip haline getiren, elbette bilbedahe birdir. Çünki o iş, iştirak kabul etmez. Öyle ise bütün nescolunan san'atlı şeyler, Ona mahsustur. Hem de bak, bu dokunan, yapılan şeylerin herbir cinsi, bütün memleketin her tarafında bulunuyor; bütün ebna-yı cinsleriyle öyle intişar etmiş; beraber olarak birbiri içinde, bir tarzda, bir anda yapılıyor, nescediliyor. Demek bir tek Zâtın işidir, bir tek Emirle hareket ediyor. Yoksa böyle bir anda, bir tarzda, bir keyfiyette, bir heyette ittifak ve muvafakat, muhaldir. Öyle ise bu san'atlı şeylerin herbirisi, o gizli Zâtın bir ilânnamesi hükmünde, Onu gösteriyor. Güya herbir çiçekli kumaş, herbir san'atlı makine, herbir tatlı lokma, o mu'ciznüma Zâtın birer Sikkesi, birer Hâtemi, birer Nişanı, birer Turrası hükmünde; lisan-ı hal ile herbirisi der: "Ben kimin san'atıyım, bulunduğum sandıklar ve dükkânlar da Onun Mülküdür." Ve herbir nakış der: "Beni kim dokudu ise, bulunduğum top da Onun dokumasıdır." Herbir tatlı lokma der: "Beni kim yapıyor, pişiriyorsa bulunduğum kazan dahi Onundur." Herbir makine der: "Beni kim yapmış ise, memlekette intişar eden bütün emsalimi de O yapıyor ve bütün memleketin her tarafında

----

(Haşiye-14): Unsurlar, madenler ise pek çok muntazam Vazifeleri bulunan ve İzn-i Rabbanî ile her muhtacın imdadına koşan ve Emr-i İlahî ile herbir yere giren, meded veren ve hayatın levazımatını yetiştiren ve Zîhayatı emziren ve Masnuat-ı İlahiyenin nescine, nakşına menşe ve müvellid ve beşik olan hava, su, ziya, toprak unsurlarına işarettir.

bizi yetiştiren, odur. Demek memleketin Mâliki de Odur. Öyle ise, bütün bu memlekete, bu saraya Mâlik kimse, O bize Mâlik olabilir." Meselâ, nasıl mîrîye mahsus tek bir palaska veyahut birtek düğmeye Mâlik olmak için, onları yapan bütün fabrikalara Mâlik olmak lâzımdır ki, onlara hakikî Mâlik olsun. Yoksa o boşboğaz başıbozuktan, "mîrî malıdır" diye elinden alınıp, tecziye edilir.

Elhasıl: Nasıl bu memleketin anasırı, memlekete muhit birer maddedir. Onların Mâliki de, bütün memlekete Mâlik birtek Zât olabilir. Öyle de, bütün memlekette intişar eden san'atlar, birbirine benzediği ve birtek sikke izhar ettikleri için, bütün memleket yüzünde intişar eden masnular, herbir şeye hükmeden tek bir Zâtın san'atları olduğunu gösteriyorlar.

İşte ey arkadaş! Madem şu memlekette, yani şu Saray-ı Muhteşemde bir birlik alâmeti vardır; bir Vahdet Sikkesi var. Çünki bir kısım şeyler, bir iken; ihatası var. Bir kısım, müteaddid ise -fakat birbirine benzediği ve her tarafta bulunduğu için- bir vahdet-i nev'iye gösteriyor. Vahdet ise, bir Vâhidi gösterir. Demek Ustası da, Mâliki de, Sahibi de, Sânii de bir olmak lâzımgelir. Bununla beraber sen buna dikkat et ki, bir perde-i gaybdan kalınca bir ip çıkıyor.(Haşiye-15) Bak, sonra binler ipler ondan uzanmış. Herbir ipin başına bak: Birer elmas, birer nişan, birer ihsan, birer hediye takılmış. Herkese göre birer hediye veriyor. Acaba bilir misin ki, böyle garib bir gayb perdesinden, böyle acib ihsanatı, hedayayı şu mahluklara uzatan Zâtı tanımamak, Ona teşekkür etmemek, ne kadar divanece bir harekettir. Çünki Onu tanımazsan bilmecburiye diyeceksin ki: "Bu ipler; uçlarındaki elmasları, sair hediyeleri kendileri yapıyorlar, veriyorlar." O vakit her ipe, bir padişahlık manasını vermek lâzımgelir. Halbuki gözümüzün önünde bir Dest-i Gaybî, o ipleri dahi yapıp o hedayayı onlara takıyor. Demek bütün bu sarayda herşey, kendi nefsinden ziyade, o mu'ciznüma Zâtı gösteriyor. Onu tanımazsan, bütün bu şeyleri inkâr etmekle, hayvandan yüz derece aşağı düşeceksin.

DOKUZUNCU BÜRHAN

Gel, ey muhakemesiz arkadaş!. Sen şu Sarayın Sahibini tanımıyorsun ve tanımak da istemiyorsun. Çünki istib'ad ediyorsun. Onun acib

----

(Haşiye-15): Kalınca bir ip, meyvedar ağaca; binler ipler ise, dallarına ve ipler başındaki elmas, nişan, ihsan, hediyeler ise, çiçeklerin aksamına ve meyvelerin enva'ına işarettir.

san'atlarını ve hâlâtını, akla sığıştıramadığından inkâra sapıyorsun. Halbuki asıl istib'ad, asıl müşkilât ve hakikî suubetler ve dehşetli külfetler, Onu tanımamaktadır. Çünki Onu tanısak, bütün bu saray, bu Âlem birtek şey gibi kolay gelir, rahat olur; bu ortadaki ucuzluk ve mebzuliyete medar olur. Eğer tanımazsak ve O olmazsa, o vakit herbir şey, bütün bu saray kadar müşkilâtlı olur. Çünki herşey, bu saray kadar san'atlıdır. O vakit ne ucuzluk ve ne de mebzuliyet kalır. Belki bu gördüğümüz şeylerin birisi, değil elimize, hiç kimsenin eline geçmezdi. Sen, yalnız şu ipe takılan tatlı konserve kutusuna bak. (Haşiye-16) Eğer Onun gizli Matbaha-i Mu'ciznümasından çıkmasa idi, şimdi kırk para ile aldığımız halde, yüz liraya alamazdık.

Evet bütün istib'ad, müşkilât, suubet, helâket belki muhaliyet, Onu tanımamaktadır. Çünki nasıl bir ağaca bir kökte, bir kanunla, bir merkezde Hayat veriliyor. Binler meyvelerin teşekkülü, bir meyve gibi sühulet peyda eder. Eğer o ağacın meyveleri, ayrı ayrı merkeze ve köke, ayrı ayrı kanunla rabtedilse, herbir meyve bütün ağaç kadar müşkilâtlı olur. Hem nasıl bütün ordunun teçhizatı bir merkezde, bir kanunda, bir fabrikadan çıksa; kemmiyetçe bir neferin teçhizatı kadar kolaylaşır. Eğer herbir neferin ayrı ayrı yerlerde teçhizatı yapılsa, alınsa; herbir neferin teçhizatı için, bütün ordunun teçhizatına lâzım fabrikalar bulunması lâzımdır.

Aynen bu iki misal gibi: Şu muntazam sarayda, şu mükemmel şehirde, şu müterakki memlekette, şu muhteşem Âlemde, bütün bu şeylerin İcadı birtek Zâta verildiği vakit o kadar kolay olur, o kadar hıffet peyda eder ki; gördüğümüz nihayetsiz ucuzluğa ve mebzuliyete ve sehavete sebebiyet verir. Yoksa herşey o kadar pahalı, o kadar müşkilâtlı olacak ki, dünya verilse birisi elde edilemez...

ONUNCU BÜRHAN

Gel, ey bir parça insafa gelmiş arkadaş! Onbeş gündür (Haşiye-17) biz buradayız. Eğer şu Âlemin Nizamlarını bilmezsek, Padişahını tanımazsak; cezaya müstehak oluruz. Özrümüz kalmadı. Zira onbeş gün (güya bize mühlet verilmiş gibi) bize ilişmiyorlar. Elbette biz başıboş

(Haşiye-16): Konserve kutusu; Kudret konserveleri olan kavun, karpuz, nar, süt kutusu hindistan cevizi gibi Rahmet Hediyelerine işarettir.

(Haşiye-17): Onbeş gün, sinn-i teklif olan onbeş seneye işarettir.

değiliz. Bu derece nazik san'atlı, mizanlı, letafetli, ibretli masnular içinde hayvan gibi gezip bozamayız, bize bozdurmazlar. Şu memleketin Haşmetli Mâlikinin elbette cezası da dehşetlidir. O Zât ne kadar Kudretli, Haşmetli bir Zât olduğunu şununla anlayınız ki: Şu koca Âlemi, bir saray gibi tanzim ediyor, bir dolap gibi çeviriyor. Şu büyük memleketi; bir hane gibi, hiçbirşey noksan bırakmayarak idare ediyor. İşte bak, vakit-bevakit bir kabı doldurup boşaltmak gibi şu sarayı, şu memleketi, şu şehri Kemal-i İntizamla doldurup, Kemal-i Hikmetle boşalttırıyor. Bir sofrayı da kaldırıp indirmek gibi, koca memleketi baştan başa, çeşit çeşit sofralar, (Haşiye-18) bir Dest-i Gaybî tarafından kaldırır, indirir tarzında mütenevvi yemekleri sıra ile getirip yedirir. Onu kaldırıp başkasını getirir, sen de görüyorsun ve Aklın varsa anlarsın ki, o dehşetli Haşmet içinde hadsiz sehavetli bir Kerem var. Hem de bak ki, o gaybî Zâtın saltanatına, birliğine bütün bu şeyler şehadet ettiği gibi; öyle de kafile kafile arkasından gelip geçen, o hakikî perde perde arkasından açılıp kapanan bu inkılablar, bu tahavvülâtlar; o Zâtın devamına, Bekasına şehadet eder. Çünki zeval bulan eşya ile beraber esbabları dahi kayboluyor.

Halbuki onların arkasından, onlara isnad ettiğimiz şeyler, tekrar oluyor. Demek o eserler, onların değilmiş; belki zevalsiz birinin eserleri imiş. Nasılki bir ırmağın kabarcıkları gidiyor, arkasından gelen kabarcıklar, gidenler gibi parladığından anlaşılıyor ki; onları parlattıran, daimî ve yüksek bir ışık Sahibidir. Öyle de: Bu işlerin sür'atle değişmesi, arkalarından gelenlerin aynı renk alması gösteriyor ki; zevalsiz daimî birtek Zâtın Cilveleridir, Nakışlarıdır, Âyineleridir, San'atlarıdır...

ONBİRİNCİ BÜRHAN

Gel ey arkadaş! Şimdi sana geçmiş olan on bürhan kuvvetinde kat'î bir bürhan daha göstereceğim. Gel, bir gemiye bineceğiz; (Haşiye-19) şu uzakta bir cezire var, oraya gideceğiz. Çünki bu tılsımlı Âlemin

----

(Haşiye-18): Sofralar ise, yazda zeminin yüzüne işarettir ki, yüzer taze taze ve ayrı ayrı olarak Matbaha-i Rahmetten çıkan Rahmanî Sofralar serilir, değişirler. Herbir bostan bir kazan, herbir ağaç bir tablacıdır.

(Haşiye-19): Gemi tarihe ve cezire ise Asr-ı Saadet'e işarettir. Şu asrın zulümatlı sahilinde, mimsiz medeniyetin giydirdiği libastan soyunup, zamanın denizine girip, tarih ve Siyer sefinesine binip, Asr-ı Saadet ceziresine ve Ceziret-ül Arab meydanına çıkıp, Fahr-i Âlem'i (A.S.M.) iş başında ziyaret etmekle biliriz ki, o Zât o kadar parlak bir Bürhan-ı Tevhiddir ki, zeminin baştan başa yüzünü ve zamanın geçmiş ve gelecek iki yüzünü ışıklandırmış, küfür ve dalalet zulümatını dağıtmıştır.

Anahtarları orada olacak. Hem herkes o cezireye bakıyor, oradan birşeyler bekliyor, oradan Emir alıyorlar. İşte bak gidiyoruz. Şimdi şu cezireye çıktık. Bak pek büyük bir içtima var. Şu memleketin bütün büyükleri buraya toplanmış gibi, mühim ihtifal görünüyor. İyi dikkat et. Bu Cem'iyet-i Azîmenin bir Reisi var. Gel daha yakın gideceğiz. O Reisi tanımalıyız.

İşte bak ne kadar parlak ve binden (Haşiye-20) ziyade nişanları var. Ne kadar kuvvetli söylüyor. Ne kadar tatlı bir sohbet ediyor. Şu onbeş gün zarfında, bunların dediklerini ben bir parça öğrendim. Sen de benden öğren. Bak O Zât, şu memleketin Mu'ciznüma Sultanından bahsediyor. O Sultan-ı Zîşan, beni sizlere gönderdi söylüyor. Bak, öyle Hârikalar gösteriyor; şübhe bırakmıyor ki, bu Zât O Padişahın bir Memur-u Mahsusudur. Sen dikkat et ki, bu Zâtın söylediği sözü, değil yalnız şu ceziredeki mahluklar dinliyorlar, belki hârikulâde suretinde bütün memlekete işittiriyor. Çünki uzaktan uzağa herkes buradaki Nutkunu işitmeye çalışıyor. Değil yalnız insanlar dinliyor, belki hayvanlar da hattâ bak dağlar da Onun getirdiği Emirlerini dinliyorlar ki, yerlerinden kımıldanıyorlar. Şu ağaçlar, işaret ettiği yere gidiyorlar. Nerede istese su çıkarıyor. Hattâ parmağını da bir Âb-ı Kevser memesi gibi yapar; ondan Âb-ı Hayat içiriyor. Bak, şu sarayın Kubbe-i Âlîsinde mühim lâmba, (Haşiye-21) Onun işaretiyle, bir iken ikileşiyor. Demek, bu memleket bütün mevcudatıyla Onun Memuriyetini tanıyor. Onu "gaybî bir Zât-ı Mu'ciz-Nümanın en has ve doğru bir Tercümanıdır, bir Dellâl-ı Saltanatı ve Tılsımının Keşşafı ve Evamirinin Tebliğine Emin bir Elçisi" olduğunu biliyor gibi, Onu dinleyip İtaat ediyorlar. İşte bu Zâtın her söylediği sözü, etrafındaki bütün Aklı başında olanlar: "Evet, evet doğrudur" derler, tasdik ederler. Belki şu memlekette dağlar, ağaçlar, bütün memleketleri ışıklandıran büyük Nur Lâmbası, (Haşiye-22) O Zatın işaret ve Emirlerine baş eğmesiyle, "Evet, evet her dediğin doğrudur" derler.

İşte ey sersem arkadaş! Şu Padişahın Hazine-i Hassasına mahsus bin nişan taşıyan şu Nuranî ve muhteşem ve pek ciddî Zâtın bütün kuvvetiyle

----

(Haşiye-20): Bin nişan ise, Ehl-i Tahkik yanında bine baliğ olan Mu'cizat-ı Ahmediyedir. (A.S.M.)

(Haşiye-21): Mühim lâmba Kamer'dir ki, Onun işaretiyle iki parça olmuş. Yani: Mevlâna Câmî'nin dediği gibi; "Hiç yazı yazmayan O Ümmi Zât, Parmak Kalemiyle Sahife-i Semavîde bir „Elif" yazmış; bir kırkı, iki elli yapmış." Yani; şakktan evvel, kırk olan Mim'e benzer; şakktan sonra iki hilâl oldu, elliden ibaret olan iki Nun'a benzedi.

(Haşiye-22): Büyük bir Nur lâmbası Güneş'tir ki; arzın şarktan geri dönmesiyle yeniden Güneş'in görünmesi, kucağında Peygamber'in (A.S.M.) yatmasıyla İkindi Namazını kılmayan İmam-ı Ali (R.A.) O Mu'cizeye binaen ikindi Namazını edaen kılmış.

bütün memleketin ileri gelenlerinin Taht-ı Tasdikinde bahsettiği bir Zât-ı Mu'ciznümadan ve zikrettiği evsafından ve tebliğ ettiği Evamirinde, hiçbir vecihle hilaf ve hile bulunabilir mi? Bunda hilaf-ı hakikat kabilse; şu sarayı, şu lâmbaları, şu cemaati hem vücudlarını, hem hakikatlarını tekzib etmek lâzım gelir. Eğer haddin varsa buna karşı itiraz parmağını uzat gör, nasıl parmağın bürhan kuvvetiyle kırılıp, senin gözüne sokulacak...

ONİKİNCİ BÜRHAN

Gel, ey bir parça Aklı başına gelen birader! Bütün onbir bürhan kuvvetinde bir bürhan daha göstereceğim. İşte bak: Yukarıdan inen ve herkes Ona hayretinden veya hürmetinden Kemal-i Dikkatle bakan, şu Nuranî Fermana **(Haşiye-23)** bak. O bin nişanlı Zât, Onun yanına durmuş, o Fermanın mealini umuma beyan ediyor. İşte şu Fermanın üslûbları öyle bir tarzda parlıyor ki, herkesin Nazar-ı İstihsanını celbediyor ve öyle ciddî, ehemmiyetli mes'eleleri zikrediyor ki, herkes kulak vermeye mecbur oluyor. Çünki bütün bu memleketi İdare eden ve bu sarayı yapan ve bu acaibi izhar eden Zâtın Şuunatını, Ef'alini, Evamirini, Evsafını birer birer beyan ediyor. O Fermanın Heyet-i Umumiyesinde bir Turra-i A'zam olduğu gibi, bak herbir Satırında, herbir Cümlesinde taklid edilmez bir turra olduğu misillü, ifade ettiği Manalar, Hakikatlar, Emirler, Hikmetler üstünde dahi, o Zâta mahsus birer manevî hâtem hükmünde Ona has bir tarz görünüyor.

Elhasıl: O Ferman-ı A'zam, güneş gibi o Zât-ı A'zam'ı gösterir; kör olmayan görür…

İşte ey arkadaş! Aklın başına gelmiş ise, bu kadar kâfi… Eğer bir sözün varsa, şimdi söyle. O inadçı adam cevaben dedi ki: "Ben, senin bu Bürhanlarına karşı yalnız derim: اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ inandım. Hem güneş gibi parlak ve gündüz gibi aydın bir tarzda inandım ki: Şu memleketin tek bir Mâlik-i Zülkemali, şu Âlemin tek bir Sahib-i Zülcelali, şu sarayın tek bir Sâni'-i Zülcemali bulunduğunu kabul ettim. Allah senden razı olsun ki, beni eski inadımdan ve divaneliğimden kurtardın. Getirdiğin Bürhanların herbirisi tek başıyla bu Hakikati göstermeye kâfi idi. Fakat herbir Bürhan geldikçe daha revnakdar, daha şirin, daha hoş, daha Nurani, daha güzel Marifet Tabakaları, tanımak perdeleri, Muhabbet Pencereleri açıldığı için bekledim, dinledim."

(Haşiye-23): Nuranî Ferman Kur'ana ve üstündeki turra ise İ'cazına işarettir.

Tevhidin Hakikat-ı Uzmasına ve "Âmentü Billah" İmanına işaret eden hikâye-i temsiliye tamam oldu. Fazl-ı Rahman, Feyz-i Kur'an, Nur-u İman sayesinde Tevhid-i Hakikînin güneşinden, hikâye-i temsiliyedeki oniki Bürhana mukabil, oniki Lem'a ile bir mukaddemeyi göstereceğiz.

وَ مِنَ اللّٰهِ التَّوْفِيقُ وَ الْهِدَايَةُ

Yirmiikinci Sözün İkinci Makamı

Mukaddeme

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكٖيلٌ ۞ لَهُ مَقَالٖيدُ السَّمٰوَاتِ وَ الْاَرْضِ ۞
فَسُبْحَانَ الَّذٖى بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۞ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ عِنْدَنَا
خَزَآئِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُٓ اِلاَّ بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ۞ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلاَّ هُوَ اٰخِذٌ بِنَا
صِيَتِهَا اِنَّ رَبّٖى عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ

Erkân-ı Îmaniyenin Kutb-u Â'zamı olan Îman-ı Billaha dair "Katre Risalesi"nde, şu mevcûdatın herbirisi, ellibeş lisanla Cenab-ı Hakk'ın Vücub-u Vücuduna ve Vahdaniyetine delalet ve şehadetlerini icmalen beyan etmişiz. Hem "Nokta Risalesi"nde, Cenab-ı Hakk'ın Delail-i Vücub ve Vahdaniyetinden, herbirisi bin Bürhan kuvvetinde dört Bürhan-ı Küllî zikretmişiz. Hem oniki kadar arabî Risalelerimde, Cenab-ı Hakk'ın Vücub-u Vücudunu ve Vahdaniyetini gösteren yüzler kat'î Bürhanları zikrettiğimizden, şimdi onlara iktifaen derin tedkikata girişmeyeceğiz. Yalnız şu Yirmiikinci Söz'de Risalet-ün Nur'da icmalen yazdığım oniki Lem'ayı, Îman-ı Billah güneşinden göstermeğe çalışacağız.

Birinci Lem'a: Tevhid iki kısımdır. Meselâ: Nasılki bir çarşıya ve bir şehre büyük bir Zâtın mütenevvi malları gelse, iki çeşitle onun

malı olduğu bilinir. Biri; icmalî, âmiyanedir ki: "Bu kadar azîm mal, ondan başka kimsenin haddi değil ki sahib olabilsin." Fakat böyle âmi bir adamın nezaretinde çok hırsızlık olabilir. Parçalarına çok adamlar sahib çıkabilir. İkinci çeşit odur ki; her denk üzerinde yazıyı okur, her bir top üstünde turrayı tanır, herbir ilân üstünde mührünü bilir bir surette "Herşey O Zâtındır" der. İşte şu halde herbir şey o Zâtı manen gösterir.

Aynen öyle de: Tevhid dahi iki çeşittir.

Biri: Tevhid-i Âmi ve Zahirîdir ki, "Cenab-ı Hak Birdir, şeriki naziri yoktur, bu Kâinat Onundur."

İkincisi: Tevhid-i Hakikîdir ki, herşey üstünde Sikke-i Kudretini ve Hâtem-i Rubûbiyetini ve Nakş-ı Kalemini görmekle doğrudan doğruya herşeyden Onun Nuruna karşı bir pencere açıp Onun Birliğine ve her şey Onun Dest-i Kudretinden çıktığına ve Uluhiyetinde ve Rubûbiyetinde ve Mülkünde hiçbir vechile, hiçbir şeriki ve muini olmadığına, şuhuda yakın bir yakîn ile tasdik edip Îman getirmektir ve bir nevi Huzur-u Daimî elde etmektir. Biz dahi şu Söz'de, o hâlis ve âlî Tevhid-i Hakikîyi gösterecek Şuaları zikredeceğiz.

Birinci Nükte içinde bir ihtar: Ey esbab-perest gafil! Esbab, bir perdedir. Çünki İzzet ve Azamet öyle ister. Fakat iş gören, Kudret-i Samedaniyedir. Çünki Tevhid ve Celâl öyle ister ve istiklali iktiza eder. Sultan-ı Ezelî'nin memurları, Saltanat-ı Rubûbiyetin icraatçıları değillerdir. Belki o Saltanatın Dellâllarıdırlar ve o Rubûbiyetin temaşager nâzırlarıdırlar. Ve o memurlar, o vasıtalar; Kudretin İzzetini, Rubûbiyetin Haşmetini izhar içindir. Tâ umûr-u hasise ile Kudretin mübaşereti görünmesin. Acz-âlûd, fakr-pişe olan İnsanî bir Sultan gibi, acz ve ihtiyaç için memurları şerik-i saltanat etmiş değildir. Demek esbab vaz'edilmiş, tâ Aklın nazar-ı zahirîsine karşı Kudretin İzzeti muhafaza edilsin. Zira âyinenin iki veçhi gibi, herşeyin bir "mülk" ciheti var ki, âyinenin mülevven yüzüne benzer. Muhtelif renklere ve hâlâta medar olabilir. Biri "Melekût"tur ki, âyinenin parlak yüzüne benzer. Mülk ve zahir veçhinde, Kudret-i Samedaniyenin İzzetine ve Kemaline münafî hâlât vardır. Esbab, o hâlâta hem merci, hem medar olmak için vaz'edilmişler. Fakat Melekûtiyet ve Hakikat canibinde, herşey şeffaftır, güzeldir. Kudretin bizzât mübaşeretine münasibdir, İzzetine münafî değildir. Onun için esbab sırf zahirîdir, Melekûtiyette ve Hakikatte Tesir-i Hakikîleri yoktur.

Hem esbab-ı zahiriyenin diğer bir Hikmeti şudur ki: Haksız şekvaları

ve bâtıl itirazları Âdil-i Mutlak'a tevcih etmemek için, o şekvalara, o itirazlara hedef olacak esbab vaz'edilmiştir. Çünki kusur onlardan çıkıyor, onların kabiliyetsizliğinden ileri geliyor. Bu Sırra bir misâl-i latif suretinde bir temsil-i manevî rivayet ediliyor ki: Hazret-i Azrail Aleyhisselâm, Cenab-ı Hakk'a demiş ki: "Kabz-ı Ervah Vazifesinde Senin İbadın benden şekva edecekler, benden küsecekler." Cenab-ı Hak Lisan-ı Hikmetle ona demiş ki: "Seninle İbadımın ortasında, musibetler, hastalıklar perdesini bırakacağım. Tâ şekvaları onlara gidip senden küsmesinler." İşte bak, nasıl hastalıklar perdedir; ecelde tevehhüm olunan fenalıklara mercidirler ve Kabz-ı Ervahta Hakikat olarak olan Hikmet ve güzellik, Azrail Aleyhisselâm'ın Vazifesine müteallíktir. Öyle de: Hazret-i Azrail dahi bir perdedir. Kabz-ı Ervahta zahiren merhametsiz görünen ve Rahmetin Kemaline münasib düşmeyen bazı hâlâta merci olmak için, o memuriyete bir Nâzır ve Kudret-i İlâhiyyeye bir perdedir. Evet İzzet ve Azamet ister ki, esbab Perdedar-ı Dest-i Kudret ola Aklın nazarında... Tevhid ve Celâl ister ki; esbab ellerini çeksinler Tesir-i Hakikîden...

İKİNCİ LEM'A: Bak şu Kâinat bostanına, şu zeminin bağına, şu Semanın yıldızlarla yaldızlanmış güzel yüzüne dikkat et!. Göreceksin ki, bir Sâni'-i Zülcelâl'in, bir Fâtır-ı Zülcemâl'in, o serilmiş ve serpilmiş masnuattan herbir masnu üstünde Hâlık-ı Küll-i Şey'e mahsus bir sikkesi ve herbir mahlûku üstünde Sâni'-i Küll-i Şey'e has bir hâtemi ve Kalem-i Kudretin birer menşuru olan sahaif-i leyl ü nehar, yaz ve baharda yazılan tabakat-ı mevcûdat üstünde taklid kabul etmez bir turra-i garrası vardır. Şimdi o sikkelerden, o hâtemlerden, o turralardan nümune olarak birkaçını zikredeceğiz. Meselâ: Hesabsız sikkelerinden, Hayat üzerinde koyduğu çok sikkelerinden şu sikkeye bak ki: **"Bir şeyden herşey yapar, hem herşeyden birtek şey yapar."** Çünki nutfe suyundan ve hem içilen basit bir sudan, hesabsız âza ve cihazat-ı hayvaniyeyi yapar. İşte birşeyi herşey yapmak elbette bir Kadîr-i Mutlak'ın işidir. Hem yenilen hadsiz taamlardan, -o taam ise hayvanî olsun, nebatî olsun- o müteaddid maddeleri, has bir cisme Kemal-i İntizam ile çeviren ve ondan mahsus bir cild nesceden ve ondan basit cihazları yapan; elbette bir Kadîr-i Küll-i Şey'dir ve Alîm-i Mutlak'tır. Evet, Hâlık-ı Mevt ve Hayat, şu destgâh-ı dünyada, Hikmetiyle Hayatı öyle bir Kanun-u Emriye-i Mu'ciz-nüma ile idare ediyor ki, o Kanunu tatbik ve icra etmek; bütün Kâinatı Kabza-i Tasarrufunda tutan bir Zâta mahsustur.

İşte eğer Aklın sönmemiş ise, Kalbin kör olmamış ise anlarsın ki; bir şeyi Kemal-i Sühulet ve İntizamla herşey yapan ve herşeyi Kemal-i Mizan ve İntizamla san'atkârane birtek şey yapan, herşeyin Sâniine has

ve Hâlık-ı Küll-i Şey'e mahsus bir sikkedir. Meselâ görsen: Hârika-pişe bir Zât, bir dirhem pamuktan yüz top çuha ve ipek veya patiska gibi mütenevvi sair kumaşları o tek dirhem pamuktan nescetmekle beraber; helva, baklava gibi çok taamları dahi ondan yapıyor. Sonra görsen ki o Zât, demiri ve taşı, balı ve yağı, suyu ve toprağı avucuna alır, bir güzel altın yapar. Elbette kat'iyyen hükmedeceksin ki o Zât, öyle kendine has bir san'ata mâliktir; bütün anasır-ı arziye, Onun Emrine musahhar ve bütün mevalid-i türabiye, Onun Hükmüne bakar. Evet Hayattaki Tecelli-i Kudret ve Hikmet, bu misâlden bin derece daha acibdir.

İşte Hayat üstündeki çok sikkelerden birtek sikke...

ÜÇÜNCÜ LEM'A: Bak, şu Kâinat-ı Seyyalede, şu mevcûdat-ı seyyarede cevelan eden Zîhayatlara! Göreceksin ki: Bütün Zîhayatlardan herbir Zîhayat üstünde Hayy-ı Kayyum'un koyduğu çok hâtemleri vardır. O hâtemlerden bir hâtemi şudur ki: O Zîhayat, meselâ şu İnsan, âdeta Kâinatın bir Misâl-i Musaggarı, Şecere-i Hilkatin bir Semeresi ve şu Âlemin bir Çekirdeği gibi ki, Enva'-ı Âlemin ekser nümunelerini câmi'dir. Güya o Zîhayat bütün Kâinattan gayet hassas mizanlarla süzülmüş bir katredir. Demek, şu Zîhayatı halketmek ve ona Rab olmak, bütün Kâinatı Kabza-i Tasarrufunda tutmak lâzımgelir.

İşte, eğer Aklın evhamda boğulmamış ise anlarsın ki: Bir Kelime-i Kudreti, meselâ "bal arısı"nı ekser eşyaya bir nevi küçük fihriste yapmak ve bir sahifede meselâ "İnsan"da şu Kitab-ı Kâinatın ekser mes'elelerini yazmak, hem bir noktada meselâ küçücük "incir çekirdeği"nde koca incir ağacının proğramını dercetmek ve bir harfte meselâ "Kalb-i Beşer"de şu Âlem-i Kebirin safahatında Tecelli ve ihata eden bütün Esmanın Âsârını göstermek ve bir mercimek tanesi kadar mevki tutan "Kuvve-i Hâfıza-i İnsaniyede" bir kütübhane kadar yazı yazdırmak ve bütün hâdisat-ı kevniyenin mufassal fihristesini o kuvvecikte dercetmek, elbette ve elbette Hâlık-ı Küll-i Şey'e has ve bu Kâinatın Rabb-i Zülcelâl'ine mahsus bir hâtemdir.

İşte Zîhayat üstünde olan pek çok Hâtem-i Rabbanîden birtek hâtem, böyle Nurunu gösterse ve Onun Âyâtını şöyle okuttursa, acaba birden bütün o hâtemlere bakabilsen, görebilsen: سُبْحَانَ مَنِ اخْتَفٰى بِشِدَّةِ الظُّهُورِ demeyecek misin?

DÖRDÜNCÜ LEM'A: Bak, şu Semâvatın denizinde yüzen ve şu zeminin

yüzünde serpilen rengârenk mevcûdata ve çeşit çeşit masnuata dikkat et! Göreceksin ki; herbiri üstünde Şems-i Ezelî'nin taklid kabul etmez turraları vardır. Nasıl Hayatta sikkeleri, Zîhayatta hâtemleri görünüyor ve bir-ikisini gördük. İhya üstünde dahi öyle turraları vardır. Temsil, derin mânaları fehme yakınlaştırdığından bir temsil ile şu Hakikatı göstereceğiz.

Meselâ, Güneş seyyarelerden tut tâ katrelere kadar, tâ camın küçük parçalarına kadar ve kar'ın parlak zerreciklerine kadar şu Güneş'in misâliyesinden ve in'ikasından bir turrası, Güneş'e mahsus bir eser-i nuranisi görünüyor. Şayet o hadsiz şeylerde görünen güneşçiklerini, Güneş'in cilve-i in'ikası ve tecelli-i aksi olduğunu kabul etmezsen, o vakit herbir katrede ve ziyaya maruz herbir cam parçasında ve ışığa mukabil her şeffaf bir zerrecikte; tabiî, hakikî bir Güneş'in Vücudunu bil'asale kabul etmek gibi gayet derece bir divanelikle, nihayetsiz bir belâhete düşmekliğin lâzım gelir. Öyle de: Şems-i Ezelî'nin Tecelliyat-ı Nuraniyesinden "İhya" yâni "Hayat vermek" cihetinde, herbir Zîhayat üstünde öyle bir turrası vardır ki; faraza bütün esbab toplansa ve birer fâil-i muhtar kesilseler, yine o turrayı taklid edemezler. Zira herbiri birer Mu'cize-i Kudret olan Zîhayatlar, herbiri o Şems-i Ezelî'nin Şuaları hükmünde olan Esmasının Nokta-i Mihrakıyesi suretindedir. Eğer Zîhayat üstünde görünen o Nakş-ı Acib-i San'atı, o Nazm-ı Garib-i Hikmeti ve o Tecelli-i Sırr-ı Ehadiyeti, Zât-ı Ehad-i Samed'e verilmediği vakit; herbir Zîhayatta, hattâ bir sinekte, bir çiçekte nihayetsiz bir Kudret-i Fâtıra içinde saklandığını ve herşeyi muhit bir ilim bulunduğunu ve Kâinatı idare edecek bir İrade-i Mutlaka onda mevcud olduğunu, belki Vâcib-ül Vücud'a mahsus bâki Sıfatları dahi onların içinde bulunduğunu kabul etmek, âdeta o çiçeğin, o sineğin herbir zerresine bir Uluhiyet vermek gibi dalâletin en eblehçesine, hurafatın en ahmakçasına bir derekesine düşmek lâzım gelir. Zira o şeyin zerrelerine, husûsan tohum olsalar, öyle bir vaziyet verilmiş ki; o zerre, cüz'ü olduğu Zîhayata bakar, onun nizamına göre vaziyet alır. Belki o Zîhayatın bütün nev'ine bakar gibi, o nev'in devamına yarayacak her yerde zer'etmek ve nev'inin bayrağını dikmek için kanatçıklarla kanatlanmak gibi bir keyfiyet alır. Belki o Zîhayat alâkadar ve muhtaç olduğu bütün mevcûdata karşı muamelâtını ve münasebat-ı rızkıyesini devam ettirecek bir vaziyet tutuyor.

İşte eğer o zerre, bir Kadîr-i Mutlak'ın memuru olmazsa ve nisbeti o Kadîr-i Mutlak'tan kesilse; o vakit o zerreye, herşeyi görür bir göz, herşeye muhit bir şuur vermek lâzımdır.

Elhasıl: Nasıl şu katrelerde ve camın zerreciklerinde olan güneşçikler ve çeşit çeşit renkler, güneş'in cilve-i aksine ve in'ikasının Tecellisine verilmezse, birtek güneş'e mukabil nihayetsiz güneşleri kabul etmek lâzım gelir. Muhal ender muhal bir hurafeyi kabul etmek iktiza eder. Aynen bunun gibi, eğer herşey Kadîr-i Mutlak'a verilmezse, birtek Allah'a mukabil nihayetsiz belki zerrat-ı kâinat adedince ilahları kabul etmek gibi, yüz derece muhal içindeki bir muhali mevcud kabul etmek gibi bir divanelik hezeyanına düşmek lâzım gelir.

Elhasıl: Herbir zerreden üç pencere, Şems-i Ezelî'nin Nur-u Vahdaniyetine ve Vücub-u Vücuduna açılır.

Birinci Pencere: Herbir zerre; bir nefer gibi askerî dairelerinin herbirinde, yâni takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında, ordusunda herbirisinde bir nisbeti, o nisbete göre bir vazifesi ve o vazifeye göre nizamı dairesinde bir hareketi olduğu gibi...

Hem meselâ: Senin gözbebeğindeki o camid zerrecik dahi, senin gözünde, başında, vücudunda ve kuvve-i müvellide, kuvve-i cazibe, kuvve-i dafia, kuvve-i musavvire gibi deveran-ı deme ve his ve harekeye hizmet eden evride ve şerayin ve sair asablarda, hem senin nev'inde, ilâ âhir.. birer nisbeti, birer vazifesi bulunduğunu, bilbedahe bir Kadîr-i Ezelî'nin Eser-i Sun'u ve Memur-u Muvazzafı ve Taht-ı Tedbirinde olduğunu, kör olmayan göze gösterir.

İkinci Pencere: Havadaki herbir zerre, herbir çiçeği, herbir meyveyi ziyaret edebilir. Hem her çiçeğe, her meyveye girer işleyebilir. Eğer herşeyi görür ve bilir bir Kadîr-i Mutlak'ın Memur-u Musahharı olmasa, o serseri zerre, bütün meyvelerin, çiçeklerin cihazatını ve yapılmasını ve ayrı ayrı san'atlarını ve onlara giydirilen suretlerin terziliğini ve Hıyatat-ı Kâmile-i Muhita-i San'atını bilmek lâzım gelir. İşte şu zerre, bir güneş gibi bir Nur-u Tevhidin Şuaını gösteriyor. Ziyayı, havaya; mâi, türaba kıyas et.

Zâten eşyanın asıl menşe'leri, şu dört maddedir: Yeni Hikmetle müvellid-ül ma, müvellid-ül humuza, karbon, azottur ki, bu anasır evvelki unsurların eczalarıdır.

Üçüncü Pencere: Zerrelerden mürekkeb bir parça toprak, herbir çiçekli ve meyveli nebatatın neşv ü nemasına menşe olabilir bir kâseyi o zerreciklerden doldursan, bütün dünyadaki her nevi çiçek ve meyveli

nebatatın tohumcukları ki, o tohumcuklar hayvanatın nutfeleri gibi ayrı ayrı şeyler değil, nutfeler bir su olduğu gibi, o tohumlar da karbon, azot, müvellid-ül mâ, müvellid-ül humuzadan mürekkeb, mahiyetçe birbirinin misli, keyfiyetçe birbirinden ayrı, yalnız Kader Kalemiyle sırf manevî olarak aslının proğramı tevdi edilmiş. İşte o tohumları nöbetle o kâseye koysak, herbiri Hârika cihazatıyla, eşkal ve vaziyetiyle zuhur edeceğini, vuku bulmuş gibi inanırsın. Eğer o zerreler herbir şeyin herbir hal ve vaziyetini bilen ve herşeye (ona) lâyık Vücudu ve Vücudun levazımatını vermeye Kadir ve Kudretine nisbeten herşey kemal-i sühuletle musahhar olan bir Zâtın memuru ve emirber bir vazifedarı olmazlarsa, o toprağın herbir zerresinde, ya bütün çiçekli ve meyvedarların adedince manevî fabrikalar ve matbaalar içinde bulunması lâzım gelir ki, o cihazatları ve eşkalleri birbirinden uzak ve birbirinden ayrı mevcûdat-ı muhtelifeye menşe' olabilsin. Veya bütün o mevcûdata muhit bir İlim ve bütün onların teşkilâtına muktedir olacak bir kudret vermek lâzımdır. Tâ bütün onların teşkilatına medar olsun. Demek Cenab-ı Hak'tan nisbet kesilse, toprağın zerratı adedince ilahlar kabul edilmesi lâzım gelir. Bu ise bin defa muhal içinde muhal bir hurafedir. Fakat memur oldukları vakit çok kolaydır. Nasıl bir Sultan-ı Azîmin bir âdi neferi, o Padişahın namıyla ve Onun Kuvvetiyle bir memleketi hicret ettirebilir, iki denizi birleştirebilir, bir şahı esir edebilir. Öyle de; Ezel ve Ebed Sultanı'nın Emriyle, bir sinek bir nemrud'u yere serer, bir karınca bir firavun'un sarayını harab eder, yere atar. Bir incir çekirdeği, bir incir ağacını yüklenir.

Hem herbir zerrede, Vücub ve Vahdet-i Sâni'a iki Şahid-i Sadık daha var. Birisi; herbir zerre, acz-i mutlakıyla beraber pek büyük ve pek mütenevvi vazifeleri kaldırıyor ve cümudiyeti ile beraber bir şuur-u küllî gösteren intizamperverane Nizam-ı Umumîye tevfik-i hareket eder. Demek herbir zerre, lisan-ı acziyle Kadîr-i Mutlak'ın Vücub-u Vücuduna ve Nizam-ı Âlemi gözetmesiyle Vahdetine şehadet eder.

كَمَا اَنَّ فِى كُلِّ ذَرَّةٍ شَاهِدَانِ عَلٰى اَنَّهُ وَاجِبٌ وَاحِدٌ كَذٰلِكَ فِى كُلِّ حَيٍّ لَهُ اٰيَتَانِ عَلٰى
اَنَّهُ اَحَدٌ صَمَدٌ

Evet herbir Zîhayatta; biri Ehadiyet Sikkesi, diğeri Samediyet Turrası bulunuyor. Zira bir Zîhayat ekser Kâinatta Cilveleri görünen Esmayı birden kendi âyinesinde gösteriyor. Âdeta bir nokta-i mihrakıye hükmünde, Hayy-ı Kayyum'un Tecelli-i İsm-i Â'zamını gösteriyor. İşte

Ehadiyet-i Zâtiyeyi, Muhyî perdesi altında bir nevi gölgesini gösterdiğinden, bir Sikke-i Ehadiyeti taşıyor. Hem o Zîhayat, bu Kâinatın bir Misâl-i Musaggarı ve Şecere-i Hilkatın bir meyvesi hükmünde olduğu için, Kâinat kadar ihtiyacatını birden kolaylıkla küçücük daire-i hayatına yetiştirmek, Samediyet Turrasını gösteriyor. Yâni o hal gösteriyor ki, onun öyle bir Rabbi var ki; ona, herşeye bedel bir Teveccühü var ve bütün eşyanın yerini tutar bir Nazarı var. Bütün eşya, Onun bir Teveccühünün yerini tutamaz.

نَعَمْ يَكْفِى لِكُلِّ شَيْءٍ شَيْءٌ عَنْ كُلِّ شَيْءٍ وَ لاَ يَكْفِى عَنْهُ كُلُّ شَيْءٍ وَ لَوْ لِشَيْءٍ وَاحِدٍ

Hem o hal gösteriyor ki: Onun o Rabbi, hiçbir şeye muhtaç olmadığı gibi, Hazinesinden hiçbir şey eksilmez ve Kudretine de hiç bir şey ağır gelmez. İşte Samediyetin gölgesini gösteren bir nevi turrası...

Demek herbir Zîhayatta; bir Sikke-i Ehadiyet, bir Turra-i Samediyet vardır. Evet herbir Zîhayat, Hayat lisanıyla قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۞ اَللّٰهُ الصَّمَدُ okuyor. Bu iki Sikkeden başka, birkaç pencere-i mühimme de var. Başka bir yerde tafsil edildiği için burada ihtisar edildi.

Mâdem şu Kâinatın herbir zerresi böyle üç pencereyi ve iki deliği ve Hayat dahi iki kapıyı birden Vâcib-ül Vücud'un Vahdaniyetine açıyor, zerreden tâ şemse kadar tabakat-ı mevcûdat, Zât-ı Zülcelâl'in Envâr-ı Marifetini ne suretle neşrettiğini kıyas edebilirsin.

İşte Marifetullahta Terakkiyat-ı Maneviyenin derecatını ve huzurun meratibini bundan anla ve kıyas et...

BEŞİNCİ LEM'A: Nasılki bir Kitab eğer yazma ve mektub olsa, onun yazmasına bir kalem kâfidir. Eğer basma ve matbu olsa, o Kitabın hurufatı adedince kalemler, yâni demir harfler lâzımdır. Tâ o Kitab tab'edilip vücud bulsun. Eğer o Kitabın bazı harflerinde gayet ince bir hat ile o Kitabın ekseri yazılmış ise -Sure-i يٰسٓ, lafz-ı يٰسٓ 'de yazıldığı gibi- o vakit bütün o demir harflerin küçücükleri, o tek harfe lâzımdır, tâ tab'edilsin. Aynen öyle de: Şu Kitab-ı Kâinatı, Kalem-i Kudret-i Samedaniyenin yazması ve Zât-ı Ehadiyet'in Mektubu desen, Vücub derecesinde bir sühulet ve lüzum derecesinde bir makuliyet yoluna gidersin.

Eğer tabiata ve esbaba isnad etsen, imtina derecesinde suubetli ve muhal derecesinde müşkilâtlı ve hiçbir vehim kabul etmeyen hurafatlı şöyle bir yola gidersin ki; tabiat için herbir cüz' toprakta, herbir katre suda, herbir parça havada, milyarlarca madenî matbaalar ve hadsiz manevî fabrikalar bulunması lâzım. Tâ ki, hesabsız çiçekli, meyveli masnuatın teşkilâtına mazhar olabilsin. Yahut herşeye muhit bir İlim, herşeye muktedir bir Kuvvet, onlarda kabul etmek lâzım gelir. Tâ şu masnuata hakikî masdar olabilsin. Çünki toprağın ve suyun ve havanın herbir cüz'ü, ekser nebatata menşe olabilir. Halbuki herbir nebat -meyveli olsa, çiçekli olsa- teşekkülâtı o kadar muntazamdır, o kadar mevzundur, o kadar birbirinden mümtazdır, o kadar keyfiyetçe birbirinden ayrıdır ki; herbirisine, yalnız ona mahsus birer ayrı manevî fabrika veya ayrı birer matbaa lâzımdır. Demek tabiat, mistarlıktan masdarlığa çıksa; herbir şeyde bütün şeylerin makinelerini bulundurmağa mecburdur. İşte bu tabiatperestlik fikrinin esası, öyle bir hurafattır ki, hurafeciler dahi ondan utanıyorlar. Kendini âkıl zanneden ehl-i dalâletin, nasıl nihayetsiz hezeyanlı bir akılsızlık iltizam ettiklerini gör, ibret al!..

Elhasıl: Nasıl bir Kitabın herbir harfi, kendi nefsini bir harf kadar gösterip ve kendi Vücuduna tek bir suretle delalet ediyor ve kendi kâtibini on kelime ile tarif eder ve çok cihetlerle gösterir. Meselâ: "Benim kâtibimin hüsn-ü hattı var: Kalemi kırmızıdır, şöyledir böyledir" der. Aynen öyle de: Şu Kitab-ı Kebir-i Âlemin herbir harfi, kendine cirmi kadar delalet eder ve kendi sureti kadar gösterir. Fakat Nakkaş-ı Ezelî'nin Esmasını, bir Kaside kadar tarif eder ve keyfiyetleri adedince işaret parmaklarıyla o Esmayı gösterir, müsemmasına şehadet eder. Demek hem kendini, hem bütün Kâinatı inkâr eden safsatacı gibi bir ahmak, yine Sâni'-i Zülcelâl'in inkârına gitmemek gerektir!..

ALTINCI LEM'A: Hâlık-ı Zülcelâl'in nasılki mahlûkatının her bir ferdinin başında ve masnuatının herbir cüz'ünün cebhesinde, Ehadiyetinin Sikkesini koymuştur. (Nasılki geçmiş Lem'alarda bir kısmını gördün.) Öyle de; herbir nev'in üstünde çok Sikke-i Ehadiyet, herbir küll üstünde müteaddid Hâtem-i Vâhidiyet, tâ Mecmu-u Âlem üstünde mütenevvi Turra-i Vahdet, gayet parlak bir surette koymuştur. İşte pek çok sikkelerden ve hâtemlerden ve turralardan, Sath-ı Arz sahifesinde bahar mevsiminde vaz'edilen bir sikke, bir hâtemi göstereceğiz. Şöyle ki:

Nakkaş-ı Ezelî, zeminin yüzünde yaz, bahar zamanında en az üçyüzbin nebatat ve hayvanatın enva'ını, nihayetsiz ihtilat, karışıklık içinde

nihayet derecede imtiyaz ve teşhis ile ve gayet derecede İntizam ve tefrik ile Haşir ve neşretmesi, bahar gibi zahir ve bahir parlak bir Sikke-i Tevhiddir. Evet bahar mevsiminde ölmüş arzın İhyası içinde, üçyüzbin Haşrin nümunelerini Kemal-i İntizam ile İcad etmek ve arzın sahifesinde birbiri içinde üçyüzbin muhtelif enva'ın efradını hatasız ve sehivsiz, galatsız, noksansız, gayet mevzun, manzum, gayet muntazam ve mükemmel bir surette yazmak, elbette nihayetsiz bir Kudrete ve muhit bir İlme ve Kâinatı İdare edecek bir İradeye mâlik bir Zât-ı Zülcelâl'in, bir Kadîr-i Zülkemal'in ve bir Hakîm-i Zülcemâl'in Sikke-i Mahsusası olduğunu zerre miktar şuuru bulunanın derketmesi lâzımgelir. Kur'an-ı Hakîm ferman ediyor ki:

فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِى الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِى الْمَوْتٰى

وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Evet zeminin diriltilmesinde, üçyüz bin Haşrin nümunelerini, birkaç gün zarfında yapan, gösteren Kudret-i Fâtıraya; elbette İnsanın Haşri ona göre kolay gelir. Meselâ: Gelincik Dağı'nı ve Sübhan Dağı'nı bir işaretle kaldıran bir Zât-ı Mu'ciznümaya, "Şu dereden, yolumuzu kapayan şu koca taşı kaldırabilir misin?" denilir mi? Öyle de: Gök ve dağ ve yeri altı günde İcad eden ve onları vakit-bevakit doldurup boşaltan bir Kadîr-i Hakîm'e, bir Kerim-i Rahîm'e: "Ebed tarafından ihzar edilip serilmiş, kendi ziyafetine gidecek yolumuzu seddeden şu toprak tabakasını üstümüzden kaldırabilir misin? Yeri düzeltip bizi ondan geçirebilir misin?" İstib'ad suretinde söylenir mi?

Şu zeminin yüzünde yaz zamanında bir Sikke-i Tevhidi gördün. Şimdi bak! Gayet basîrane ve hakîmane zeminin yüzündeki şu Tasarrufat-ı Azîme-i Bahariye üstünde, bir Hâtem-i Vâhidiyet gayet aşikâre görünüyor. Çünki şu icraat, bir vüs'at-i mutlaka içinde ve o vüs'atle beraber bir sür'at-i mutlaka ile ve sür'at ile beraber bir sehavet-i mutlaka içinde görünen intizam-ı mutlak ve Kemal-i Hüsn-ü San'at ve Mükemmeliyet-i Hilkat; öyle bir hâtemdir ki, gayr-ı mütenahî bir İlim ve nihayetsiz bir Kudret Sahibi ona sahib olabilir. Evet görüyoruz ki; bütün yeryüzünde bir vüs'at-i mutlaka içinde bir İcad, bir Tasarruf, bir Faaliyet var. Hem o vüs'at içinde, bir sür'at-i mutlaka ile işleniyor. Hem o sür'at ve vüs'atle beraber teksir-i efradda bir sehavet-i mutlaka görünüyor. Hem o sehavet ve vüs'at ve sür'atle beraber bir sühulet-i mutlaka görünüyor. Hem o sehavet ve sühulet ve sür'at ve vüs'atle beraber; herbir nevide,

herbir ferdde görünen bir İntizam-ı Mutlak ve gayet mümtaz bir Hüsn-ü San'at ve nihayet İhtilat içinde bir İmtiyaz-ı Etemm ve gayet mebzuliyet içinde gayet kıymetdar eserler ve gayet geniş daire içinde tam bir muvafakat ve gayet sühulet içinde gayet san'atkârane bedialarıı İcad etmek, bir anda, her yerde, bir tarzda, her ferdde bir San'at-ı Hârika, bir Faaliyet-i Mu'ciz-nüma göstermek; elbette ve elbette öyle bir Zâtın Hâtemidir ki, hiçbir yerde olmadığı halde, heryerde Hazır, Nâzırdır. Hiç bir şey Ondan gizlenmediği gibi, hiçbir şey Ona ağır gelmez. Zerrelerle yıldızlar, Onun Kudretine nisbeten müsavidirler.

Meselâ: O Rahîm-i Zülcemâl'in Bağistan-ı Kereminden, Mu'cizatının salkımlarından bir tanecik hükmünde gördüğüm iki parmak kalınlığında bir üzüm asmasına asılmış olan salkımları saydım: Yüz ellibeş çıktı. Bir salkımın danesini saydım: Yüzyirmi kadar oldu. Düşündüm, dedim: "Eğer bu asma çubuğu, ballı su musluğu olsa, daim su verse, şu hararete karşı o yüzer Rahmetin şurub tulumbacıklarını emziren salkımlara ancak kifayet edecek. Halbuki, bazan az bir rutubet ancak eline geçer. İşte bu işi yapan, herşeye Kadir olmak lâzımgelir.

سُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِى صُنْعِهِ الْعُقُولُ

YEDİNCİ LEM'A: Bak, nasıl Sahife-i Arz üstünde Zât-ı Ehad-i Samed'in Hâtemlerini az dikkatle görebilirsin. Başını kaldır, gözünü aç, şu Kâinat Kitab-ı Kebirine bir bak; göreceksin ki: O Kâinatın heyet-i mecmuası üstünde, büyüklüğü nisbetinde bir vuzuh ile Hâtem-i Vahdet okunuyor. Çünki şu mevcûdat bir fabrikanın, bir kasrın, bir muntazam şehrin eczaları ve efradları gibi bel - bele verip,birbirine karşı muavenet elini uzatıp, birbirinin sual-i hacetine "لَبَّيْك ! Baş üstüne" derler. Elele verip, bir İntizam ile çalışırlar. Başbaşa verip, Zevilhayata hizmet ederler. Omuzomuza verip, bir gayeye müteveccihen bir Müdebbir-i Hakîm'e İtaat ederler. Evet Güneş ve Ay'dan, gece ve gündüzden, kış ve yazdan tut, tâ nebatatın, muhtaç ve aç hayvanların imdadına gelmelerinde ve hayvanların zaîf, Şerif İnsanların imdadına koşmalarında, hattâ mevadd-ı gıdaiyenin latif, nahif yavruların ve meyvelerin imdadına uçmalarında, tâ zerrat-ı taamiyenin hüceyrat-ı beden imdadına geçmelerinde cari olan bir Düstur-u Teâvünle hareketleri, bütün bütün kör olmayana gösteriyorlar ki; gayet Kerim birtek Mürebbi'nin Kuvvetiyle, gayet hakîm birtek Müdebbir'in Emriyle hareket ediyorlar.

İşte şu Kâinat içinde câri olan bu Tesnüd, bu Teâvün, bu Tecavüb,

bu Teanuk, bu Musahhariyet, bu İntizam, birtek Müdebbir'in Tertibiyle idare edildiklerine ve birtek Mürebbi'nin Tedbiriyle sevk edildiklerine kat'iyyen şehadet etmekle beraber; şu bilbedahe San'at-ı Eşyada görünen Hikmet-i Âmme içindeki İnayet-i Tâmme ve o İnayet içinde parlayan Rahmet-i Vasia ve o Rahmet üstünde serilen ve Rızka muhtaç herbir Zîhayata onun hacetine lâyık bir tarzda İaşe etmek için serpilen Erzak ve İaşe-i Umumî, öyle parlak bir Hâtem-i Tevhiddir ki, bütün bütün Aklı sönmeyen anlar ve bütün bütün kör olmayan görür. Evet, Kasd ve Şuur ve İradeyi gösteren bir Perde-i Hikmet, umum Kâinatı kaplamış ve o Perde-i Hikmet üstünde Lütuf ve Tezyin ve Tahsin ve İhsanı gösteren bir Perde-i İnayet serilmiştir ve o müzeyyen Perde-i İnayet üstünde kendini sevdirmek ve tanıttırmak, İn'am ve İkram etmek Lem'alarını gösteren bir Hulle-i Rahmet, Kâinatı içine almıştır ve o münevver Perde-i Rahmet-i Âmme üstüne serilen ve Terahhumu ve İhsan ve İkramı ve Kemal-i Şefkat ve Hüsn-ü Terbiyeyi ve Lütf-u Rubûbiyeti gösteren bir Sofra-i Erzak-ı Umumiye dizilmiştir.

Evet şu mevcûdat, zerrelerden güneşlere kadar; ferdler olsun neviler olsun, küçük olsun büyük olsun, semerat ve gayatla ve faideler ve maslahatlarla münakkaş bir Kumaş-ı Hikmetten muhteşem bir gömlek giydirilmiş ve o Hikmet-Nüma suret gömleği üstünde Lütuf ve İhsan çiçekleriyle müzeyyen bir Hulle-i İnayet her şeyin kametine göre biçilmiş ve o müzeyyen Hulle-i İnayet üzerine Tahabbüb ve İkram ve Tahannün ve İn'am Lem'alarıyla münevver, Rahmet Nişanları takılmış ve o münevver ve murassa Nişanları İhsan etmekle beraber, zeminin yüzünde bütün Zevilhayatın taifelerine kâfi, bütün hacetlerine vâfi bir Sofra-i Rızk-ı Umumî kurulmuştur. İşte şu iş, Güneş gibi aşikâre, nihayetsiz Hakîm, Kerim, Rahîm, Rezzak bir Zât-ı Zülcemâl'e işaret edip gösteriyor.

Öyle mi? Herşey Rızka muhtaç mıdır?

Evet, bir ferd Rızka ve devam-ı hayata muhtaç olduğu gibi, görüyoruz ki: Bütün Mevcûdat-ı Âlem, bahusus Zîhayat olsa, küllî olsun cüz'î olsun, küll olsun cüz' olsun; Vücudunda, Bekasında, Hayatında ve İdame-i Hayatta maddeten ve manen çok metalibi var, çok levazımatı var. İftikaratı ve ihtiyacatı öyle şeylere var ki, en ednasına o şeyin eli yetişmediği, en küçük matlubuna o şeyin kuvveti kâfi gelmediği bir halde, görüyoruz ki: Bütün metalibi ve Erzak-ı Maddiye ve Maneviyesi مِنْ حَيْثُ لاَ يَحْتَسِبُ ummadığı yerlerden Kemal-i İntizamla ve vakt-i

münasibde ve lâyık bir tarzda Kemal-i Hikmetle ellerine veriliyor. İşte bu iftikar ve ihtiyac-ı mahlûkat ve bu tarzda İmdad ve İane-i Gaybiye, acaba Güneş gibi bir Mürebbi-i Hakîm-i Zülcelâl'i, bir Müdebbir-i Rahîm-i Zülcemâl'i göstermiyor mu?

SEKİZİNCİ LEM'A: Nasılki bir tarlada ekilen bir nevi tohum delalet eder ki: O tarla herhalde tohum sahibinin taht-ı tasarrufunda olduğunu; hem o tohumu dahi, tarla mutasarrıfının taht-ı tasarrufunda olduğunu gösterir. Öyle de: Şu anasır denilen mezraa-i masnuat, Vâhidiyet ve Besatet ile beraber, külliyet ve ihataları ve şu mahlûkat denilen Semerat-ı Rahmet ve Mu'cizat-ı Kudret ve Kelimat-ı Hikmet olan nebatat ve hayvanat, mümaselet ve müşabehetleriyle beraber çok yerlerde intişarı, her tarafta bulunup tavattunları; tek bir Sâni'-i Mu'giznüma'nın Taht-ı Tasarrufunda olduklarını öyle bir tarzda gösteriyor ki; güya herbir çiçek, herbir semere, herbir hayvan, o Sâniin birer sikkesidir, birer hâtemidir, birer turrasıdır. Her nerede bulunsa, lisan-ı haliyle herbirisi der ki: "Ben kimin sikkesiyim, bu yer dahi Onun masnuudur. Ben kimin hâtemiyim, bu mekân dahi Onun mektubudur. Ben kimin turrasıyım, bu vatanım dahi Onun mensucudur." Demek en edna bir mahlûka Rubûbiyet; bütün anasırı Kabza-i Tasarrufunda tutana mahsustur ve en basit bir hayvanı tedbir ve tedvir etmek; bütün hayvanatı, nebatatı, masnuatı Kabza-i Rubûbiyetinde terbiye edene has olduğunu kör olmayan görür. Evet herbir ferd, sair efrada mümaselet ve misliyet lisanı ile der: "Kim bütün nev'ime mâlik ise, bana mâlik olabilir, yoksa yok." Her nev', sair nevilerle beraber yeryüzünde intişarı lisanıyla der: "Kim bütün Sath-ı Arza Mâlik ise, bana Mâlik olabilir; yoksa yok." Arz, sair seyyarat ile bir Güneşe irtibatı ve Semâvat ile Tesanüdü lisanıyla der: "Kim bütün Kâinata Mâlik ise, bana Mâlik O olabilir; yoksa yok." Evet faraza Zîşuur bir elmaya biri dese: "Sen benim san'atımsın." O elma lisan-ı hal ile ona "Sus!" diyecek. "Eğer bütün yeryüzünde bütün elmaların teşkiline muktedir olabilirsen, belki yeryüzünde münteşir bütün hemcinsimiz olan bütün meyvedarlara, belki sefinesiyle Hazine-i Rahmetten gelen bütün Hedaya-yı Rahmaniyeye mutasarrıf olabilirsen, bana Rubûbiyet dava et." O elma böyle diyecek ve o ahmağın ağzına bir tokat vuracak..

DOKUZUNCU LEM'A: Cüz'de cüz'îde, küllde küllîde, Küll-i Âlemde, Hayatta, Zîhayatta, İhyada olan sikkelerden, hâtemlerden, turralardan bazılarına işaret ettik. Şimdi, nevilerde hesabsız sikkelerden bir sikkeye işaret edeceğiz.

Evet nasılki meyvedar bir ağacın hesabsız semereleri, bir Terbiye-i Vâhide, bir Kanun-u Vahdetle, birtek merkezden İdare edildiklerinden, külfet ve meşakkat ve masraf, o kadar sühulet peyda eder ki, kesretle terbiye edilen tek bir semereye müsavi olurlar. Demek kesret ve taaddüd-ü merkez, her semere için, kemmiyetçe bütün ağaç kadar külfet ve masraf ve cihazat ister. Fark yalnız keyfiyetçedir. Nasılki birtek nefere lâzım teçhizat-ı askeriyeyi yapmak için, orduya lâzım bütün fabrikalar kadar fabrikalar lâzımdır. Demek iş, Vahdetten kesrete geçse, efrad adedince -kemmiyet cihetiyle- külfet ziyadeleşir. İşte, her nevide bilmüşahede görünen sühulet-i fevkalâde, elbette Vahdetten, Tevhidden gelen bir yüsr ve sühuletin eseridir.

Elhasıl: Bir cinsin bütün enva'ı, bir nev'in bütün efradı âza-yı esasîde muvafakat ve müşabehetleri nasıl isbat ederler ki, tek bir Sâniin masnularıdır. Çünki Vahdet-i Kalem ve İttihad-ı Sikke öyle ister. Öyle de: Bu meşhud sühulet-i mutlaka ve külfetsizlik, Vücub derecesinde îcab eder ki; bir Sâni'-i Vâhid'in eserleri olsun. Yoksa imtina' derecesine çıkan bir suubet, o cinsi in'idama ve o nev'i ademe götürecekti.

Velhasıl: Cenab-ı Hakk'a isnad edilse, bütün eşya birtek şey gibi bir sühulet peyda eder. Eğer esbaba isnad edilse herbir şey, bütün eşya kadar suubet peyda eder. Mâdem öyledir; Kâinatta şu görünen fevkalâde ucuzluk ve şu göz önündeki hadsiz mebzuliyet, Sikke-i Vahdeti güneş gibi gösterir. Eğer gayet mebzuliyetle elimize geçen şu meyveler, Vâhid-i Ehad'in malı olmazsa, bütün dünyayı verse idik, birtek narı yiyemezdik.

ONUNCU LEM'A: Tecelli-i Cemâliyeyi gösteren Hayat; nasıl bir Bürhan-ı Ehadiyettir, belki bir çeşit Tecelli-i Vahdettir. Tecelli-i Celâli izhar eden memat dahi, bir Bürhan-ı Vâhidiyettir. Evet meselâ

وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى nasılki Güneşe karşı parlayan ve akan büyük bir ırmağın kabarcıkları ve zemin yüzünün mütelemmi' şeffafatı, Güneşin aksini ve ışığını göstermek suretiyle Güneşe şehadet ettikleri gibi, o kataratın ve şeffafatın gurubuyla, gitmeleriyle beraber arkalarından yeni gelen katarat taifeleri ve şeffafat kabileleri üstünde yine Güneşin cilveleri haşmetle devamı ve ışığının tecellisi ve noksansız istimrarı kat'iyyen şehadet eder ki: Sönüp yanan, değişip tazelenen, gelip parlayan misâlî güneşçikler ve ışıklar ve Nurlar; bir bâki, daimî, âlî, Tecellisi zevâlsiz birtek Güneşin cilveleridir. Demek o parlayan kataratlar; zuhuruyla

ve gelmeleriyle Güneşin Vücudunu gösterdikleri gibi; gurublarıyla, zevâlleriyle, Güneşin bekasını ve devamını ve birliğini gösteriyorlar.

Aynen öyle de: Şu mevcûdat-ı seyyale, Vücudlarıyla ve Hayatlarıyla Vâcib-ül Vücud'un Vücub-u Vücuduna ve Ehadiyetine şehadet ettikleri gibi; zevâlleriyle, ölümleriyle o Vâcib-ül Vücud'un Ezeliyetine, Sermediyetine ve Ehadiyetine şehadet ederler. Evet gece gündüz, kış ve yaz, asırlar ve devirlerin değişmesiyle gurub ve uful içinde teceddüd eden ve tazelenen masnuat-ı cemile, mevcûdat-ı latife, elbette bir âlî ve sermedî ve Daim-üt Tecelli bir Cemâl Sahibinin Vücud ve Beka ve Vahdetini gösterdikleri gibi; o masnuat, esbab-ı zahiriye-i süfliyeleriyle beraber zevâl bulup ölmeleri, o esbabın hiçliğini ve bir perde olduğunu gösteriyorlar. Şu hal kat'iyyen isbat eder ki; şu san'atlar, şu nakışlar, şu Cilveler; bütün Esması Kudsiye ve Cemile olan bir Zât-ı Cemil-i Zülcelâl'in tazelenen san'atlarıdır, tahavvül eden nakışlarıdır, taharrük eden âyineleridir, birbiri arkasından gelen sikkeleridir, Hikmetle değişen Hâtemleridir.

Elhasıl: Şu Kitab-ı Kebir-i Kâinat, nasılki Vücud ve Vahdete dair Âyât-ı Tekviniyeyi bize Ders veriyor. Öyle de: O Zât-ı Zülcelâl'in bütün Evsaf-ı Kemaliye ve Cemâliye ve Celâliyesine de şehadet eder. Ve kusursuz ve noksansız Kemal-i Zâtîsini isbat ederler. Çünki bedihîdir ki, bir eserde kemal, o eserin menşe ve mebdei olan fiilin kemaline delalet eder. Fiilin kemali ise, ismin kemaline ve ismin kemali, sıfatın kemaline ve sıfatın kemali, şe'n-i zâtînin kemaline ve şe'nin kemali, o Zât-ı Zîşuunun kemaline, hadsen ve zarureten ve bedaheten delalet eder. Meselâ: Nasılki kusursuz bir kasrın mükemmel olan nukuş ve tezyinatı, arkalarında bir Usta ef'alinin mükemmeliyetini gösterir. O ef'alin mükemmeliyeti, o fâil ustanın rütbelerini gösteren ünvanları ve isimlerinin mükemmeliyetini gösterir. Ve o Esma ve ünvanlarının mükemmeliyeti, o ustanın san'atına dair sıfatlarının mükemmeliyetini gösterir ve o san'at ve sıfatlarının mükemmeliyeti, o san'at sahibinin şuun-u zâtiye denilen kabiliyet ve İstidad-ı Zâtiyesinin mükemmeliyetini gösterir ve o Şuun ve Kabiliyet-i Zâtiyenin mükemmeliyeti, o Ustanın Mahiyet-i Zâtiyesinin mükemmeliyetini gösterdiği misillü ... Aynen öyle de: Şu kusursuz, futursuz هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ Sırrına mazhar olan şu Âsâr-ı Meşhude-i Âlem, şu Mevcûdat-ı Muntazama-i Kâinatta olan San'at ise; bilmüşahede bir Müessir-i Zil-İktidarın Kemal-i Ef'aline delalet eder. O Kemal-i Ef'al ise, bilbedahe o Fâil-i Zülcelâl'in Kemal-i Esmasına delalet eder. O Kemal-i

Esma ise, bizzarure o Esmanın Müsemma-i Zülcemâlinin Kemal-i Sıfatına delalet ve şehadet eder. O Kemal-i Sıfat ise, bilyakîn o Mevsuf-u Zülkemalin Kemal-i Şuununa delalet ve şehadet eder. O Kemal-i Şuun ise, Bihakkalyakîn o Zîşuunun Kemal-i Zâtına öyle delalet eder ki, bütün Kâinatta görünen bütün Enva'-ı Kemâlât, Onun Kemaline nisbeten sönük bir zıll-ı zaîf suretinde bir Zât-ı Zülkemal'in Âyât-ı Kemali ve Rumuz-u Celâli ve İşarat-ı Cemâli olduğunu gösterir.

GÜNEŞLER KUVVETİNDE ONBİRİNCİ LEM'A: Ondokuzuncu Söz'de tarif edilen ve Kitab-ı Kebirin Âyet-i Kübrası ve o Kur'an-ı Kebirdeki İsm-i Â'zamı ve o Şecere-i Kâinatın Çekirdeği ve en münevver Meyvesi ve o Saray-ı Âlemin Güneşi ve Âlem-i İslâmın Bedr-i Münevveri ve Rubûbiyet-i İlâhiyyenin Dellâl-ı Saltanatı ve Tılsım-ı Kâinatın Keşşaf-ı Zîhikmeti olan Seyyidimiz Muhammed-ül Emin Aleyhissalâtü Vesselâm, bütün Enbiyayı sayesi altına alan Risalet cenahı ve bütün Âlem-i İslâmı himayesine alan İslâmiyet cenahlarıyla Hakikatın tabakatında uçan ve bütün Enbiya ve Mürselîni, bütün Evliya ve Sıddıkîni ve bütün Asfiya ve Muhakkikîni arkasına alıp bütün kuvvetiyle Vahdaniyeti gösterip, Arş-ı Ehadiyete yol açıp gösterdiği Îman-ı Billah ve isbat ettiği Vahdaniyet-i İlâhiyyeyi hiç vehim ve şübhenin haddi var mı ki, kapatabilsin ve perde olabilsin? Mâdem Ondokuzuncu Söz'de ve Ondokuzuncu Mektub'da o Bürhan-ı Katıın Âb-ul Hayat-ı Marifetinden ondört Reşha ve ondokuz İşarat ile, o Zât-ı Mu'ciz-Nümanın Enva'-ı Mu'cizatıyla beraber, icmalen bir derece tarif ve beyan etmişiz. Şurada şu işaret ile iktifa edip, o Vahdaniyetin Bürhan-ı Katıını tezkiye eden ve Sıdkına şehadet eden Esasata işaret suretinde bir Salâvat-ı Şerife ile hatmederiz...

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مَنْ دَلَّ عَلٰى وُجُوبِ وُجُودِكَ وَ وَحْدَانِيَّتِكَ وَ شَهِدَ عَلٰى جَلاَلِكَ وَ
جَمَالِكَ وَ كَمَالِكَ الشَّاهِدُ الصَّادِقُ الْمُصَدَّقُ وَ الْبُرْهَانُ النَّاطِقُ الْمُحَقَّقُ سَيِّدُ الْاَنْبِيَآءِ
وَ الْمُرْسَلِينَ الْحَامِلُ سِرَّ اِجْمَاعِهِمْ وَ تَصْدِيقِهِمْ وَ مُعْجِزَاتِهِمْ وَ اِمَامُ الْاَوْلِيَآءِ وَ
الصِّدِّيقِينَ الْحَاوِى سِرَّ اِتِّفَاقِهِمْ وَ تَحْقِيقِهِمْ وَ كَرَامَاتِهِمْ ذُو الْمُعْجِزَاتِ الْبَاهِرَةِ وَ
الْخَوَارِقِ الظَّاهِرَةِ وَ الدَّلاَئِلِ الْقَاطِعَةِ الْمُحَقَّقَةِ الْمُصَدَّقَةِ لَهُ ذُو الْخِصَالِ الْغَالِيَةِ فِى ذَاتِهِ
وَ الْاَخْلاَقِ الْعَالِيَةِ فِى وَظِيفَتِهِ وَ السَّجَايَا السَّامِيَةِ فِى شَرِيعَتِهِ الْمُكَمَّلَةِ الْمُنَزَّهَةِ لَهُ
عَنِ الْخِلاٰفِ مَهْبِطُ الْوَحْىِ الرَّبَّانِىِّ بِاِجْمَاعِ الْمُنْزِلِ

وَ الْمُنْزَلِ وَ الْمُنَزَّلِ عَلَيْهِ سَيَّارُ عَالَمِ الْغَيْبِ وَ الْمَلَكُوتِ مُشَاهِدُ اْلاَرْوَاحِ وَ مُصَاحِبُ الْمَلٰئِكَةِ اَنْمُوذَجُ كَمَالِ الْكَائِنَاتِ شَخْصًا وَ نَوْعًا وَ جِنْسًا (اَنْوَرُ ثَمَرَاتِ شَجَرَةِ الْخِلْقَةِ) سِرَاجُ الْحَقِّ بُرْهَانُ الْحَقِيقَةِ تِمْثَالُ الرَّحْمَةِ مِثَالُ الْمُحَبَّةِ كَشَّافُ طِلْسِمِ الْكَائِنَاتِ دَلاَّلُ سَلْطَنَةِ الرُّبُوبِيَّةِ الْمُرْمِزُ بِعُلْوِيَّةِ شَخْصِيَّتِهِ الْمَعْنَوِيَّةِ اِلٰى اَنَّهُ نُصْبَ عَيْنِ فَاطِرِ الْعَالَمِ فِى خَلْقِ الْكَائِنَاتِ ذُو الشَّرِيعَةِ الَّتِى هِىَ بِوُسْعَةِ دَسَاتِيرِهَا وَ قُوَّتِهَا تُشِيرُ اِلٰى اَنَّهَا نِظَامُ نَاظِمِ الْكَوْنِ وَ وَضْعُ خَالِقِ الْكَائِنَاتِ نَعَمْ اِنَّ نَاظِمَ الْكَائِنَاتِ بِهٰذَا النِّظَامِ اْلاَتَمِّ اْلاَكْمَلِ هُوَ نَاظِمُ هٰذَاالدِّينِ بِهٰذَا النِّظَامِ اْلاَحْسَنِ اْلاَجْمَلِ سَيِّدُنَا نَحْنُ مَعَاشِرَ بَنِى اٰدَمَ وَ مُهْدِينَا اِلَى اْلاِيمَانِ نَحْنُ مَعَاشِرَ الْمُوءْمِنِينَ مُحَمَّدٍ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ عَلَيْهِ اَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ وَ اَتَمُّ التَّسْلِيمَاتِ مَا دَامَتِ اْلاَرْضُ وَ السَّمٰوَاتُ فَاِنَّ ذٰلِكَ الشَّاهِدَ الصَّادِقَ الْمُصَدَّقَ يَشْهَدُ عَلٰى رُوءُسِ اْلاَشْهَادِ مُنَادِيًا وَ مُعَلِّمًا لاَجْيَالِ الْبَشَرِ خَلْفَ اْلاَعْصَارِ وَ اْلاَقْطَارِ نِدَاءً عُلْوِيًّا بِجَمِيعِ قُوَّتِهِ وَ بِغَايَةِ جِدِّيَّتِهِ وَ بِنِهَايَةِ وُثُوقِهِ وَ بِقُوَّةِ اِطْمِئْنَانِهِ وَبِكَمَالِ اِيمَانِهِ بِاَشْهَدُ

اَنْ لآَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ

GÜNEŞLER KUVVETİNDE ONİKİNCİ LEM'A: Şu Yirmiikinci Söz'ün Onikinci Lem'ası, öyle bir Bahr-ı Hakaiktir ki; bütün yirmiiki Söz, ancak onun yirmiiki katresi ve öyle bir Menba-ı Envârdır ki, şu yirmiiki Söz, o güneşten ancak yirmiiki Lem'asıdır. Evet o yirmiiki aded Sözlerin herbirisi, Sema-i Kur'anda parlayan birtek Necm-i Âyetin bir Lem'ası ve Bahr-ı Furkan'dan akan bir Âyetin ırmağından tek bir katresi ve bir Kenz-i Â'zam-ı Kitabullah'ta herbiri bir sandukça-i cevahir olan Âyetlerin birtek Âyetinin birtek incisidir. İşte Ondokuzuncu Söz'ün Ondördüncü Reşhasında bir nebze tarif edilen o Kelâmullah; İsm-i Â'zamdan, Arş-ı Â'zamdan, Rubûbiyetin Tecelli-i Â'zamından nüzul edip, Ezeli Ebede rabtedecek, ferşi Arşa bağlayacak bir Vüs'at ve Ulviyet içinde bütün kuvvetiyle ve Âyâtının bütün kat'iyyetiyle mükerreren

لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ der, bütün Kâinatı işhad eder ve şehadet ettirir.

لاَ اِلَهَ اِلاَّ هُوَ بَرَابَرْ مِيزَنَدْ عَالَمْ

Evet o Kur'ana selim bir Kalb gözüyle baksan göreceksin ki: Cihat-ı Sittesi öyle parlıyor, öyle şeffaftır ki; hiçbir zulmet, hiçbir dalâlet, hiçbir şübhe ve rayb, hiçbir hile içine girmeye ve Daire-i İsmetine duhûle fürce bulamaz. Çünki üstünde Sikke-i İ'caz; altında Bürhan ve Delil; arkasında Nokta-i İstinadı, Mahz-ı Vahy-i Rabbanî; önünde Saadet-i Dâreyn; sağında, Aklı istintak edip tasdikini temin; solunda, Vicdanı istişhad ederek Teslimini tesbit; içi, bilbedahe safi Hidayet-i Rahmaniye; üstü, bilmüşahede hâlis Envâr-ı Îmaniye; meyveleri, Biaynelyakîn Kemâlât-ı İnsaniye ile müzeyyen Asfiya ve Muhakkikîn-i Evliya ve Sıddıkîn olan o Lisan-ı Gaybın sinesine kulağını yapıştırıp dinlesen; derinden derine, gayet munis ve mukni, nihayet ciddî ve ulvî ve Bürhan ile mücehhez bir Sadâ-yı Semavî işiteceksin ki, öyle bir kat'iyyetle لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ der ve tekrar eder ki; Hakkalyakîn derecesinde söylediğini, Aynelyakîn gibi bir İlm-i Yakîni sana ifade ve ifaza ediyor...

Elhasıl: Herbirisi birer güneş olan, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ile Furkan-ı Ahkem ki biri Âlem-i Şehadetin Lisanı olarak bin Mu'cizat içinde bütün Enbiya ve Asfiyanın Taht-ı Tasdiklerinde İslâmiyet ve Risalet parmaklarıyla işaret ederek bütün kuvvetiyle gösterdiği bir Hakikatı...

Diğeri: Âlem-i Gaybın Lisanı hükmünde, kırk Vücuh-u İ'caz içinde, Kâinatın bütün Âyât-ı Tekviniyesinin Taht-ı Tasdiklerinde, Hakkaniyet ve Hidayet parmaklarıyla işaret edip bütün ciddiyetle gösterdiği aynı Hakikatı.. acaba o Hakikat, güneşten daha bahir, gündüzden daha zahir olmaz mı?

Ey dalâlet-âlûd mütemerrid insancık! (Hâşiye) Ateşböceğinden daha sönük kafa fenerinle nasıl şu güneşlere karşı gelebilirsin? Onlardan istiğna edebilirsin? Üflemekle onları söndürmeye çalışırsın? Tuuuh! tuf.. senin o münkir aklına... Nasıl o iki Lisan-ı Gayb ve Şehadet, bütün Âlemlerin Rabbi ve şu Kâinatın Sahibi namına ve Onun hesabına söyledikleri Sözleri ve Davaları inkâr edebilirsin? Ey bîçare ve sinekten daha âciz, daha hakir! Sen necisin ki, şu Kâinatın Sahib-i Zülcelâl'ini tekzibe yelteniyorsun?

(Hâşiye): Bu hitab, Kur'anı kaldırmağa çalışanadır.

Hâtime

Ey aklı hüşyar, kalbi müteyakkız arkadaş! Eğer şu Yirmiikinci Söz'ün başından buraya kadar fehmetmişsen, Oniki Lem'ayı birden elinde tut. Binler elektrik kuvvetinde bir Sirac-ı Hakikat bularak, Arş-ı Â'zamdan uzatılıp gelen Âyât-ı Kur'aniyeye yapış. Burak-ı Tevfike bin, Semâvat-ı Hakaikte uruc et, Arş-ı Marifetullaha çık...

اَشْهَدُ اَنْ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اَنْتَ وَحْدَكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ de. Hem

لاَ اِلٰهَ اِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِى وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَىٌّ لاَ يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

diyerek, bütün Mevcûdat-ı Kâinatın başları üstünde ve Mescid-i Kebir-i Âlemde Vahdaniyeti ilân et...

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَا اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلاَ تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْلَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ۞ رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ۞ رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَ رَيْبَ فِيهِ اِنَّ اللهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى مَنْ اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ وَ عَلٰى اٰلِهِ وَ صَحْبِهِ اَجْمَعِينَ

وَارْحَمْنَا وَ ارْحَمْ اُمَّتَهُ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ آمِينَ

وَ اٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

Yirmiüçüncü Söz

[Şu Sözün iki Mebhası vardır.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِى اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۞ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِينَ ۞

اِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

Birinci Mebhas

Îmanın binler mehasininden yalnız beşini "Beş Nokta" içinde beyan ederiz.

BİRİNCİ NOKTA: İnsan, Nur-u Îman ile A'lâ-yı İlliyyîne çıkar; Cennet'e lâyık bir kıymet alır. Ve zulmet-i küfür ile, esfel-i safilîne düşer; Cehennem'e ehil (olacak) bir vaziyete girer. Çünki Îman, İnsanı Sâni'-i Zülcelâl'ine nisbet ediyor; Îman, bir İntisabdır. Öyle ise İnsan, Îman ile İnsanda tezâhür eden San'at-ı İlâhiyye ve Nukuş-u Esma-i Rabbaniye itibariyle bir kıymet alır. Küfür, o nisbeti kat'eder. O kat'dan San'at-ı Rabbaniye gizlenir. Kıymeti dahi yalnız madde itibariyle olur. Madde ise, hem fâniye, hem zâile, hem muvakkat bir hayat-ı hayvanî olduğundan, kıymeti hiç hükmündedir.

Bu Sırrı bir temsil ile beyan edeceğiz. Meselâ: İnsanların san'atları içinde nasılki maddenin kıymeti ile san'atın kıymeti ayrı ayrıdır. Bazan müsavi, bazan madde daha kıymettar, bazan oluyor ki; beş kuruşluk demir gibi bir maddede beş liralık bir san'at bulunuyor. Belki bazan, antika Olan bir san'at, bir milyon kıymeti aldığı halde, maddesi beş

kuruşa da değmiyor. İşte öyle antika bir san'at, antikacıların çarşısına gidilse, Hârika-pişe ve pek eski hünerver san'atkârına nisbet ederek o san'atkârı yâd etmekle ve o san'atla teşhir edilse, bir milyon fiatla satılır. Eğer kaba demirciler çarşısına gidilse, beş kuruşluk bir demir bahasına alınabilir.

İşte İnsan, Cenab-ı Hakk'ın böyle antika bir san'atıdır ve en nazik ve nazenin bir Mu'cize-i Kudretidir ki; İnsanı, bütün Esmasının Cilvesine mazhar ve nakışlarına medar ve Kâinata bir Misâl-i Musaggar suretinde yaratmıştır.

Eğer Nur-u Îman, içine girse, üstündeki bütün manidar nakışlar, o Işıkla okunur. O Mü'min, Şuur ile okur ve o İntisabla okutur. Yâni: "Sâni'-i Zülcelâl'in masnuuyum, mahlûkuyum, Rahmet ve Keremine mazharım" gibi mânalarla İnsandaki San'at-ı Rabbaniye tezâhür eder. Demek Sâniine İntisabdan ibaret olan Îman; İnsandaki bütün âsâr-ı san'atı izhar eder. İnsanın kıymeti, o San'at-ı Rabbaniyeye göre olur ve Âyine-i Samedaniye itibariyledir. O halde şu ehemmiyetsiz olan İnsan, şu itibarla bütün mahlûkat üstünde bir Muhatab-ı İlahî ve Cennet'e lâyık bir Misafir-i Rabbanî olur.

Eğer kat'-ı intisabdan ibaret olan küfür, İnsanın içine girse; o vakit bütün o manidar Nukuş-u Esma-i İlâhiyye karanlığa düşer, okunmaz. Zira Sâni' unutulsa, Sânia müteveccih manevî cihetler de anlaşılmaz. Âdeta baş aşağı düşer. O manidar âlî san'atların ve manevî âlî nakışların çoğu gizlenir. Bâki kalan ve göz ile görülen bir kısmı ise; süflî esbaba ve tabiata ve tesadüfe verilip, nihayet sukut eder. Herbiri birer parlak Elmas iken, birer sönük şişe olurlar. Ehemmiyeti yalnız madde-i hayvaniyeye bakar. Maddenin gayesi ve meyvesi ise; -dediğimiz gibi- kısacık bir ömürde hayvanatın en âcizi ve en muhtacı ve en kederlisi olduğu bir halde yalnız cüz'î bir hayat geçirmektir. Sonra tefessüh eder gider. İşte küfür, böyle Mahiyet-i İnsaniyeyi yıkar, Elmastan kömüre kalbeder.

İKİNCİ NOKTA: Îman nasılki bir Nurdur, İnsanı ışıklandırıyor, üstünde yazılan bütün Mektubat-ı Samedaniyeyi okutturuyor. Öyle de, Kâinatı dahi ışıklandırıyor. Zaman-ı mazi ve müstakbeli, zulümattan kurtarıyor. Şu Sırrı, bir vakıada اَللّٰهُ وَلِىُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ Âyet-i Kerimesinin

bir Sırrına dair gördüğüm bir temsil ile beyan ederiz. Şöyle ki:

Bir vakıa-i hayaliyede gördüm ki: İki yüksek dağ var birbirine mukabil.. Üstünde dehşetli bir köprü kurulmuş. Köprünün altında pek derin bir dere.. Ben o köprünün üstünde bulunuyorum. Dünyayı da, her tarafı karanlık, kesif bir zulümat istila etmişti. Ben sağ tarafıma baktım; nihayetsiz bir zulümat içinde bir mezar-ı ekber gördüm, yâni tahayyül ettim. Sol tarafıma baktım; müdhiş zulümat dalgaları içinde azîm fırtınalar, dağdağalar, dâhiyeler hazırlandığını görüyor gibi oldum. Köprünün altına baktım; gayet derin bir uçurum görüyorum zannettim. Bu müdhiş zulümata karşı sönük bir cep fenerim vardı. Onu istimal ettim, yarım yamalak ışığıyla baktım. Pek müdhiş bir vaziyet bana göründü. Hattâ önümdeki köprünün başında ve etrafında öyle müdhiş ejderhalar, arslanlar, canavarlar göründü ki; keşke bu cep fenerim olmasa idi, bu dehşetleri görmese idim, dedim. O feneri hangi tarafa çevirdim ise, öyle dehşetler aldım. "Eyvah! Şu fener, başıma beladır" dedim. Ondan kızdım; o cep fenerini yere çarptım, kırdım. Güya onun kırılması, dünyayı ışıklandıran büyük elektrik lâmbasının düğmesine dokundum gibi birden o zulümat boşandı. Her taraf o lâmbanın Nuru ile doldu. Herşeyin Hakikatını gösterdi. Baktım ki: O gördüğüm köprü, gayet muntazam yerde, ova içinde bir caddedir. Ve sağ tarafımda gördüğüm mezar-ı ekber; baştan başa güzel, yeşil bahçelerle Nuranî İnsanların taht-ı riyasetinde İbadet ve Hizmet ve Sohbet ve Zikir Meclisleri olduğunu farkettim. Ve sol tarafımda, fırtınalı, dağdağalı zannettiğim uçurumlar, şahikalar ise; süslü, sevimli cazibedar olan dağların arkalarında azîm bir ziyafetgâh, güzel bir seyrangâh, yüksek bir nüzhetgâh bulunduğunu hayal meyal gördüm. Ve o müdhiş canavarlar, ejderhalar zannettiğim mahlûklar ise, munis deve, öküz, koyun, keçi gibi hayvanat-ı ehliye olduğunu gördüm. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى نُورِالْاِيمَانِ diyerek

اَللّٰهُ وَلِىُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ Âyet-i Kerimesini okudum, o vakıadan ayıldım.

İşte o iki dağ; Mebde-i Hayat, Âhir-i Hayat... yâni Âlem-i Arz ve Âlem-i Berzahtır. O köprü ise, Hayat yoludur. O sağ taraf ise, geçmiş zamandır. Sol taraf ise, istikbaldir. O cep feneri ise, hodbin ve bildiğine itimad eden ve Vahy-i Semavîyi dinlemeyen enaniyet-i insaniyedir. O canavarlar zannolunan şeyler ise Âlemin hâdisatı ve acib mahlûkatıdır.

İşte enaniyetine itimad eden, zulümat-ı gaflete düşen, dalâlet karanlığına mübtela olan adam; o vakıada evvelki halime benzer ki: O cep feneri hükmünde nâkıs ve dalâlet-âlûd malûmat ile zaman-ı maziyi, bir mezar-ı ekber suretinde ve adem-âlûd bir zulümat içinde görüyor. İstikbali, gayet fırtınalı ve tesadüfe bağlı bir vahşetgâh gösterir. Hem herbirisi, bir Hakîm-i Rahîm'in birer Memur-u Musahharı olan hâdisat ve mevcûdatı, muzır birer canavar hükmünde bildirir.

وَالَّذٖينَ كَفَرُوٓا اَوْلِيَٓاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِ

hükmüne mazhar eder. Eğer Hidayet-i İlâhiyye yetişse, Îman Kalbine girse, nefsin firavuniyeti kırılsa, Kitabullah'ı dinlese, o vakıada ikinci halime benzeyecek. O vakit birden Kâinat bir gündüz rengini alır, Nur-u İlahî ile dolar. Âlem اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Âyetini okur. O vakit zaman-ı mazi, bir mezar-ı ekber değil, belki herbir asrı bir Nebinin veya Evliyanın Taht-ı Riyasetinde Vazife-i Ubûdiyyeti îfa eden Ervah-ı Sâfiye Cemaatlarının Vazife-i Hayatlarını bitirmekle اَللّٰهُ اَكْبَرُ diyerek Makamat-ı Âliyeye uçmalarını ve müstakbel tarafına geçmelerini Kalb gözü ile görür. Sol tarafına bakar ki; dağlar-misâl bazı İnkılabat-ı Berzahiye ve Uhreviye arkalarında Cennet'in bağlarındaki Saadet Saraylarında kurulmuş bir Ziyafet-i Rahmaniyeyi o Nur-u Îman ile uzaktan uzağa fark eder. Ve fırtına ve zelzele, taun gibi hâdiseleri, birer musahhar memur bilir. Bahar fırtınası ve yağmur gibi hâdisatı; sureten haşin, manen çok latif Hikmetlere medar görüyor. Hattâ mevti, Hayat-ı Ebediyenin mukaddemesi ve kabri, Saadet-i Ebediyenin kapısı görüyor. Daha sair cihetleri sen kıyas eyle. Hakikatı temsile tatbik et...

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Îman hem Nurdur, hem Kuvvettir. Evet hakikî Îmanı elde eden adam, Kâinata meydan okuyabilir ve Îmanın Kuvvetine göre hâdisatın tazyikatından kurtulabilir. تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ der, Sefine-i Hayatta kemal-i emniyetle hâdisatın dağlarvari dalgaları içinde seyran eder. Bütün ağırlıklarını Kadîr-i Mutlak'ın Yed-i Kudretine emanet eder, rahatla dünyadan geçer, Berzahta istirahat eder. Sonra Saadet-i Ebediyeye girmek için Cennet'e uçabilir. Yoksa Tevekkül etmezse, dünyanın ağırlıkları uçmasına değil, belki esfel-i safilîne çeker. Demek **Îman Tevhidi, Tevhid Teslimi, Teslim Tevekkülü, Tevekkül Saadet-i Dareyni iktiza eder.** Fakat yanlış anlama. Tevekkül, esbabı bütün bütün reddetmek

değildir. Belki esbabı Dest-i Kudretin perdesi bilip riayet ederek; esbaba teşebbüs ise, bir nevi Dua-i Fiilî telakki ederek; müsebbebatı yalnız Cenab-ı Hak'tan istemek ve neticeleri Ondan bilmek ve Ona minnettar olmaktan ibarettir.

Tevekkül eden ve etmeyenin misâlleri, şu hikâyeye benzer:

Vaktiyle iki adam hem bellerine, hem başlarına ağır yükler yüklenip, büyük bir sefineye bir bilet alıp girdiler. Birisi girer girmez yükünü gemiye bırakıp, üstünde oturup nezaret eder. Diğeri hem ahmak, hem mağrur olduğundan yükünü yere bırakmıyor. Ona denildi: "Ağır yükünü gemiye bırakıp rahat et." O dedi: "Yok, ben bırakmayacağım. Belki zayi' olur. Ben kuvvetliyim. Malımı, belimde ve başımda muhafaza edeceğim." Yine ona denildi: "Bizi ve sizi kaldıran şu emniyetli Sefine-i Sultaniye daha kuvvetlidir. Daha ziyade iyi muhafaza eder. Belki başın döner, yükün ile beraber denize düşersin. Hem gittikçe kuvvetten düşersin. Şu bükülmüş belin, şu akılsız başın gittikçe ağırlaşan şu yüklere tâkat getiremeyecek. Kaptan dahi eğer seni bu halde görse, ya divanedir diye seni tardedecek. Ya haindir, gemimizi ittiham ediyor, bizimle istihza ediyor, hapis edilsin, diye emredecektir. Hem herkese maskara olursun. Çünki ehl-i dikkat nazarında, za'fı gösteren tekebbürün ile, aczi gösteren gururun ile, riyayı ve zilleti gösteren tasannuun ile kendini halka mudhike yaptın. Herkes sana gülüyor." denildikten sonra o bîçarenin Aklı başına geldi. Yükünü yere koydu, üstünde oturdu. "Oh!. Allah senden razı olsun. Zahmetten, hapisten, maskaralıktan kurtuldum." dedi.

İşte ey tevekkülsüz İnsan! Sen de bu adam gibi Aklını başına al, Tevekkül et. Tâ bütün Kâinatın dilenciliğinden ve her hâdisenin karşısında titremekten ve hodfüruşluktan ve maskaralıktan ve şekavet-i uhreviyeden ve tazyikat-ı dünyeviye hapsinden kurtulasın...

DÖRDÜNCÜ NOKTA: Îman, İnsanı İnsan eder. Belki İnsanı Sultan eder. Öyle ise, İnsanın Vazife-i Asliyesi, Îman ve Duadır. Küfür, İnsanı gayet âciz bir canavar hayvan eder.

Şu mes'elenin binler delillerinden yalnız hayvan ve İnsanın dünyaya gelmelerindeki farkları, o mes'eleye vâzıh bir delildir ve bir Bürhan-ı Katı'dır. Evet İnsaniyet, Îman ile İnsaniyet olduğunu; İnsan ile hayvanın dünyaya gelişindeki farkları gösterir. Çünki hayvan dünyaya geldiği Vakit âdeta başka bir Âlemde tekemmül etmiş gibi istidadına göre

mükemmel olarak gelir, yâni gönderilir. Ya iki saatte, ya iki günde veya iki ayda, bütün şerait-i hayatiyesini ve Kâinatla olan münasebetini ve kavanin-i hayatını öğrenir, meleke sahibi olur. İnsanın yirmi senede kazandığı iktidar-ı hayatiyeyi ve meleke-i ameliyeyi, yirmi günde serçe ve arı gibi bir hayvan tahsil eder, yâni ona İlham olunur. Demek hayvanın Vazife-i Asliyesi; Taallümle Tekemmül etmek değildir ve Marifet kesbetmekle terakki etmek değildir ve aczini göstermekle meded istemek, Dua etmek değildir. Belki Vazifesi; istidadına göre taammüldür, amel etmektir, Ubûdiyyet-i Fiiliyedir. İnsan ise dünyaya gelişinde herşeyi öğrenmeye muhtaç ve hayat kanunlarına cahil, hattâ yirmi senede tamamen şerait-i hayatı öğrenemiyor. Belki âhir-i ömrüne kadar öğrenmeye muhtaç, hem gayet âciz ve zaîf bir surette dünyaya gönderilip bir-iki senede ancak ayağa kalkabiliyor. Onbeş senede ancak zarar ve menfaatı farkeder. Hayat-ı beşeriyenin muavenetiyle, ancak menfaatlarını celb ve zararlardan sakınabilir. Demek ki, İnsanın Vazife-i Fıtriyesi; Taallümle Tekemmüldür, Dua ile Ubûdiyyettir. Yâni: "Kimin Merhametiyle böyle hakîmane İdare olunuyorum? Kimin Keremiyle böyle müşfikane Terbiye olunuyorum? Nasıl birisinin Lütuflarıyla böyle nazeninane besleniyorum ve idare ediliyorum?" bilmektir ve binden ancak birisine eli yetişemediği hacatına dair Kadı-ül Hacat'a lisan-ı acz ve fakr ile yalvarmaktır ve istemek ve Dua etmektir. Yâni aczin ve fakrın cenahlarıyla Makam-ı A'lâ-yı Ubûdiyyete uçmaktır.

Demek İnsan bu Âleme İlim ve Dua vasıtasıyla Tekemmül etmek için gelmiştir. Mahiyet ve istidad itibariyle herşey İlme bağlıdır. Ve bütün Ulûm-u Hakikiyenin Esası ve Madeni ve Nuru ve Ruhu; Marifetullahtır ve onun Üss-ül Esası da Îman-ı Billahtır.

Hem İnsan, nihayetsiz acziyle nihayetsiz beliyyata maruz ve hadsiz a'danın hücumuna mübtela ve nihayetsiz fakrıyla beraber nihayetsiz hacata giriftar ve nihayetsiz metalibe muhtaç olduğundan, Vazife-i Asliye-i Fıtriyesi, Îmandan sonra "Dua"dır. Dua ise, Esas-ı Ubûdiyyettir. Nasıl bir çocuk, eli yetişmediği bir meramını, bir arzusunu elde etmek için, ya ağlar, ya ister. Yâni ya fiilî, ya kavlî lisan-ı acziyle bir Dua eder. Maksuduna muvaffak olur. Öyle de: İnsan bütün Zîhayat Âlemi içinde nazik, nazenin, nazdar bir çocuk hükmündedir. Rahmanürrahîm'in Dergâhında; ya za'f ve acziyle ağlamak veya fakr ve ihtiyacıyla Dua etmek gerektir. Tâ ki, makasıdı ona musahhar olsun veya teshirin Şükrünü eda etsin. Yoksa bir sinekten vaveylâ eden ahmak ve haylaz bir çocuk gibi; "Ben kuvvetimle bu kabil-i teshir olmayan ve bin derece ondan kuvvetli olan acib şeyleri teshir ediyorum ve fikir ve tedbirimle kendime

itaat ettiriyorum." deyip küfran-ı nimete sapmak, İnsaniyetin Fıtrat-ı Asliyesine zıd olduğu gibi, şiddetli bir azaba kendini müstehak eder.

BEŞİNCİ NOKTA: Îman Duayı bir Vesile-i Kat'iyye olarak iktiza ettiği ve Fıtrat-ı İnsaniye, onu şiddetle istediği gibi; Cenab-ı Hak dahi "Duanız olmazsa ne ehemmiyetiniz var?" mealinde قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبِّى لَوْلاَ دُعَآؤُكُمْ Ferman ediyor. Hem اُدْعُونِٓى اَسْتَجِبْ لَكُمْ emrediyor.

Eğer desen: "Bir çok defa Dua ediyoruz, kabul olmuyor. Halbuki, Âyet umumîdir.. her Duaya cevab var ifade ediyor.

Elcevab: Cevab vermek ayrıdır, kabul etmek ayrıdır. Her Dua için cevab vermek var; fakat kabul etmek, hem ayn-ı matlubu vermek Cenab-ı Hakk'ın Hikmetine tâbi'dir. Meselâ: Hasta bir çocuk çağırır: "Ya Hekim! Bana bak." Hekim: "Lebbeyk" der.. "Ne istersin?" cevab verir. Çocuk: "Şu ilâcı ver bana" der. Hekim ise; ya aynen istediğini verir, yahut onun maslahatına binaen ondan daha iyisini verir, yahut hastalığına zarar olduğunu bilir, hiç vermez. İşte Cenab-ı Hak, Hakîm-i Mutlak Hazır, Nâzır olduğu için, Abdin Duasına cevab verir. Vahşet ve kimsesizlik dehşetini, Huzuruyla ve Cevabıyla ünsiyete çevirir. Fakat İnsanın hevaperestane ve heveskârane tahakkümüyle değil, belki Hikmet-i Rabbaniyenin iktizasıyla ya matlubunu veya daha evlâsını verir veya hiç vermez.

Hem, Dua bir Ubûdiyyettir. Ubûdiyyet ise semeratı uhreviyedir. Dünyevî maksadlar ise, o nevi Dua ve İbadetin vakitleridir. O maksadlar, gayeleri değil. Meselâ: Yağmur Namazı ve Duası bir İbadettir. Yağmursuzluk, o İbadetin vaktidir. Yoksa o İbadet ve o Dua, yağmuru getirmek için değildir. Eğer sırf o niyet ile olsa; o Dua, o İbadet hâlis olmadığından kabule lâyık olmaz. Nasılki güneşin gurubu, Akşam Namazının vaktidir. Hem Güneş'in ve Ay'ın tutulmaları, Küsuf ve Husuf Namazları denilen iki İbadet-i Mahsusanın vakitleridir. Yâni gece ve gündüzün nurani Âyetlerinin nikablanmasıyla bir Azamet-i İlâhiyyeyi ilâna medar olduğundan, Cenab-ı Hak İbadını o vakitte bir nevi İbadete davet eder. Yoksa o Namaz, (açılması ve ne kadar devam etmesi, müneccim hesabıyla muayyen olan) Ay ve Güneş'in husuf ve küsuflarının inkişafları için değildir. Aynı onun gibi; yağmursuzluk dahi, Yağmur Namazının vaktidir. Ve beliyyelerin istilası ve muzır şeylerin tasallutu, bazı

Duaların evkat-ı mahsusalarıdır ki; İnsan o vakitlerde aczini anlar, Dua ile Niyaz ile Kadîr-i Mutlak'ın Dergâhına iltica eder. Eğer Dua çok edildiği halde beliyyeler def'olunmazsa denilmeyecek ki: "Dua kabul olmadı." Belki denilecek ki: "Duanın vakti, kaza olmadı." Eğer Cenab-ı Hak Fazl ve Keremiyle belayı ref'etse; نُورٌ عَلٰى نُورٍ.. o vakit Dua vakti biter, kaza olur. Demek Dua, bir Sırr-ı Ubûdiyyettir.

Ubûdiyyet ise, hâlisen Livechillah olmalı. Yalnız aczini izhar edip, Dua ile Ona iltica etmeli. Rubûbiyetine karışmamalı. Tedbiri Ona bırakmalı. Hikmetine itimad etmeli. Rahmetini ittiham etmemeli. Evet hakikat-ı halde Âyât-ı Beyyinatın beyanıyla sabit olan: Bütün mevcûdat, herbirisi birer mahsus Tesbih ve birer hususî İbadet, birer has Secde ettikleri gibi; bütün Kâinattan Dergâh-ı İlâhiyyeye giden, bir Duadır. Ya istidad lisanıyladır. (Bütün nebatatın Duaları gibi ki; herbiri lisan-ı istidadıyla Feyyaz-ı Mutlak'tan bir suret taleb ediyorlar ve Esmasına bir mazhariyet-i münkeşife istiyorlar.) Veya ihtiyac-ı fıtrî lisanıyladır. (Bütün Zîhayatın, iktidarları dâhilinde olmayan hacat-ı zaruriyeleri için Dualarıdır ki; her birisi o ihtiyac-ı fıtrî lisanıyla Cevvad-ı Mutlak'tan idame-i hayatları için bir nevi Rızık hükmünde bazı metalibi istiyorlar.) Veya lisan-ı ızdırarıyla bir Duadır ki: Muztar kalan herbir zîruh; kat'î bir iltica ile Dua eder, bir hâmi-i meçhulüne iltica eder.. belki Rabb-ı Rahîm'ine teveccüh eder. Bu üç nevi Dua, bir mani olmazsa daima makbûldür.

Dördüncü nevi ki; en meşhurudur.. bizim Duamızdır. Bu da iki kısımdır; Biri, fiilî ve halî; diğeri, kalbî ve kalîdir. Meselâ: Esbaba teşebbüs, bir Dua-yı Fiilîdir. Esbabın içtimaı; müsebbebi İcad etmek için değil, belki lisan-ı hal ile müsebbebi Cenab-ı Hak'tan istemek için bir vaziyet-i marziye almaktır. Hattâ çift sürmek Hazine-i Rahmet kapısını çalmaktır. Bu nevi Dua-yı Fiilî, Cevvad-ı Mutlak'ın İsim ve ünvanına müteveccih olduğundan, kabule mazhariyeti ekseriyet-i mutlakadır. İkinci kısım; lisan ile Kalb ile Dua etmektir. Eli yetişmediği bir kısım metalibi istemektir. Bunun en mühim ciheti, en güzel gayesi, en tatlı meyvesi şudur ki: "Dua eden adam anlar ki: Birisi Var; onun hatırat-ı kalbini işitir, herşeye Eli yetişir, her bir arzusunu yerine getirebilir.. aczine Merhamet eder, fakrına Meded eder."

İşte ey âciz İnsan ve ey fakir beşer! Dua gibi Hazine-i Rahmetin anahtarı ve tükenmez bir Kuvvetin medarı olan bir vesileyi elden bırakma, ona yapış, A'lâ-yı İlliyyîn-i İnsaniyete çık. Bir Sultan gibi bütün Kâinatın Dualarını, kendi Duan içine al. Bir Abd-i Küllî ve bir Vekil-i Umumî gibi اِيَّاكَ نَسْتَعِينُ de. Kâinatın güzel bir Takvimi ol!..

İkinci Mebhas

İnsanın Saadet Ve Şekavetine Medar Beş Nükteden İbarettir.

[İnsan Ahsen-i Takvimde yaratıldığı ve ona gayet câmi' bir istidad verildiği için; esfel-i safilînden tâ A'lâ-yı İlliyyîne, ferşten tâ Arşa, zerreden tâ şemse kadar dizilmiş olan makamata, meratibe, derecata, derekata girebilir ve düşebilir bir Meydan-ı İmtihana atılmış, nihayetsiz sukut ve Suuda giden iki yol onun önünde açılmış bir Mu'cize-i Kudret ve Netice-i Hilkat ve Acube-i San'at olarak şu dünyaya gönderilmiştir. İşte İnsanın şu dehşetli Terakki ve tedennisinin Sırrını **"Beş Nükte"**de beyan edeceğiz.]

BİRİNCİ NÜKTE: İnsan, Kâinatın ekser enva'ına muhtaç ve alâkadardır. İhtiyacatı Âlemin her tarafına dağılmış, arzuları Ebede kadar uzanmış... Bir çiçeği istediği gibi, koca bir baharı da ister. Bir bahçeyi arzu ettiği gibi, ebedî Cennet'i de arzu eder. Bir dostunu görmeğe müştak olduğu gibi, Cemil-i Zülcelâl'i de görmeye müştaktır. Başka bir menzilde duran bir sevdiğini ziyaret etmek için o menzilin kapısını açmaya muhtaç olduğu gibi; berzaha göçmüş yüzde doksandokuz Ahbabını ziyaret etmek ve firak-ı ebedîden kurtulmak için koca dünyanın kapısını kapayacak ve bir Mahşer-i Acaib olan Âhiret kapısını açacak, dünyayı kaldırıp Âhireti yerine kuracak ve koyacak bir Kadîr-i Mutlak'ın Dergâhına ilticaya muhtaçtır. İşte şu vaziyette bir İnsana hakikî Mabud olacak; yalnız, herşeyin dizgini Elinde, herşeyin Hazinesi yanında, herşeyin yanında Nâzır, her mekânda Hazır, mekândan münezzeh, acizden müberra, kusurdan mukaddes, nakıstan muallâ bir Kadîr-i Zülcelâl, bir Rahîm-i Zülcemâl, bir Hakîm-i Zülkemal olabilir... Çünki nihayetsiz Hacat-ı İnsaniyeyi îfa edecek, ancak nihayetsiz bir Kudret ve muhit bir İlim Sahibi olabilir. Öyle ise, Mabudiyete lâyık yalnız Odur.

İşte ey İnsan! Eğer yalnız Ona Abd olsan, bütün mahlûkat üstünde bir mevki kazanırsın. Eğer Ubûdiyyetten istinkaf etsen, âciz mahlûkata zelil bir Abd olursun. Eğer enaniyetine ve iktidarına güvenip Tevekkül

ve Duayı bırakıp, tekebbür ve davaya sapsan; o vakit iyilik ve icad cihetinde arı ve karıncadan daha aşağı, örümcek ve sinekten daha zaîf düşersin. Şer ve tahrib cihetinde; dağdan daha ağır, taundan daha muzır olursun.

Evet ey İnsan! Sende iki cihet var: Birisi, İcad ve Vücud ve Hayır ve müsbet ve fiil cihetidir. Diğeri; tahrib, adem, şer, nefy, infial cihetidir. Birinci cihet itibariyle; arıdan, serçeden aşağı.. sinekten, örümcekten daha zaîfsin. İkinci cihet itibariyle; dağ, yer, göklerden geçersin. Onların çekindiği ve izhar-ı acz ettikleri bir yükü kaldırırsın. Onlardan daha geniş, daha büyük bir daire alırsın. Çünki sen iyilik ve icad ettiğin vakit, yalnız vüs'atin nisbetinde, elin ulaşacak derecede, kuvvetin yetişecek mertebede iyilik ve icad edebilirsin. Eğer fenalık ve tahrib etsen, o vakit fenalığın tecavüz ve tahribin intişar eder:

Meselâ: Küfür bir fenalıktır, bir tahribdir, bir adem-i tasdiktir. Fakat o tek seyyie; bütün Kâinatın tahkirini ve bütün Esma-i İlâhiyyenin tezyifini, bütün İnsaniyetin terzilini tazammun eder. Çünki şu mevcûdatın âlî bir makamı, ehemmiyetli bir Vazifesi vardır. Zira onlar, Mektubat-ı Rabbaniye ve Meraya-yı Sübhaniye ve Memurîn-i İlâhiyyedirler. Küfür ise; onları âyinedarlık ve vazifedarlık ve manidarlık makamından düşürüp, abesiyet ve tesadüfün oyuncağı derekesine ve zevâl ve firakın tahribiyle çabuk bozulup değişen mevadd-ı fâniyeye ve ehemmiyetsizlik, kıymetsizlik, hiçlik mertebesine indirdiği gibi.. bütün Kâinatta ve mevcûdatın âyinelerinde Nakışları ve Cilveleri ve Cemâlleri görünen Esma-i İlâhiyyeyi inkâr ile tezyif eder. Ve İnsanlık denilen, bütün Esma-i Kudsiye-i İlâhiyyenin Cilvelerini güzelce ilân eden bir Kaside-i Manzume-i Hikmet ve bir Şecere-i Bâkiyenin cihazatını câmi' çekirdek-misâl bir Mu'cize-i Kudret-i Bahire ve Emanet-i Kübrayı uhdesine almakla yer, gök, dağa tefevvuk eden ve Melaikeye karşı rüchaniyet kazanan bir Sahib-i Mertebe-i Hilafet-i Arziyeyi; en zelil bir hayvan-ı fâni-i zâilden daha zelil, daha zaîf, daha âciz, daha fakir bir derekeye atar. Ve mânasız, karmakarışık, çabuk bozulur bir âdi levha derekesine indirir.

Elhasıl: Nefs-i emmare tahrib ve şer cihetinde nihayetsiz cinayet işleyebilir, fakat İcad ve Hayırda iktidarı pek azdır ve cüz'îdir. Evet, bir haneyi bir günde harab eder, yüz günde yapamaz. Lâkin eğer enaniyeti bıraksa, Hayrı ve Vücudu Tevfik-i İlâhiyyeden istese, şer ve tahribden ve nefse itimaddan vazgeçse, İstiğfar ederek tam Abd olsa; o vakit يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّأَتِهِمْ حَسَنَاتٍ Sırrına mazhar olur. Ondaki nihayetsiz

kabiliyet-i şer, nihayetsiz Kabiliyet-i Hayra inkılab eder. Ahsen-i Takvim kıymetini alır, A'lâ-yı İlliyyîne çıkar.

İşte ey gafil İnsan! Bak Cenab-ı Hakk'ın Fazlına ve Keremine! Seyyieyi bir iken bin yazmak, Haseneyi bir yazmak veya hiç yazmamak Adâlet olduğu halde; bir seyyieyi bir yazar, bir Haseneyi on, bazan yetmiş, bazan yediyüz, bazan yedi bin yazar. Hem şu nükteden anla ki; o müdhiş Cehennem'e girmek Ceza-yı Ameldir, Ayn-ı Adildir. Fakat Cennet'e girmek, Mahz-ı Fazıldır.

İKİNCİ NÜKTE: İnsanda iki vecih var. Birisi, enaniyet cihetinde şu hayat-ı dünyeviyeye nâzırdır. Diğeri Ubûdiyyet cihetinde Hayat-ı Ebediyeye bakar. Evvelki vecih itibariyle öyle bir bîçare mahlûktur ki; sermayesi yalnız ihtiyardan bir şa're (saç) gibi cüz'î bir cüz'-i ihtiyarî ve iktidardan zaîf bir kesb ve Hayattan çabuk söner bir şu'le ve ömürden çabuk geçer bir müddetçik ve mevcudiyetten çabuk çürür küçük bir cisimdir. O haliyle beraber Kâinatın tabakatında serilmiş hadsiz enva'ın hesabsız efradından nazik zaîf bir ferd olarak bulunuyor.

İkinci vecih itibariyle ve bilhassa Ubûdiyyete müteveccih acz ve fakr cihetinde pek büyük bir vüs'ati var. Pek büyük bir ehemmiyeti bulunuyor. Çünki Fâtır-ı Hakîm, İnsanın mahiyet-i maneviyesinde nihayetsiz azîm bir acz ve hadsiz cesîm bir fakr dercetmiştir. Tâ ki, Kudreti nihayetsiz bir Kadîr-i Rahîm ve Gınası nihayetsiz bir Ganiyy-i Kerim bir Zâtın hadsiz Tecelliyatına câmi' geniş bir âyine olsun.

Evet İnsan bir çekirdeğe benzer. Nasılki o çekirdeğe Kudretten manevî ve ehemmiyetli cihazat ve Kaderden ince ve kıymetli proğram verilmiş. Tâ ki, toprak altında çalışıp, tâ o dar Âlemden çıkıp, geniş olan hava Âlemine girip, Hâlıkından istidad lisanıyla bir ağaç olmasını isteyip, kendine lâyık bir kemal bulsun. Eğer o çekirdek, sû'-i mizacından dolayı ona verilen Cihazat-ı Maneviyeyi, toprak altında bazı mevadd-ı muzırrayı celbine sarfetse; o dar yerde kısa bir zamanda faidesiz tefessüh edip çürüyecektir. Eğer o çekirdek, o manevî cihazatını فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى nın Emr-i Tekvinîsini imtisal edip hüsn-ü istimal etse; o dar Âlemden çıkacak, meyvedar koca bir ağaç olmakla küçücük cüz'î Hakikatı ve Ruh-u Manevîsi, büyük bir Hakikat-ı Külliye suretini alacaktır. İşte aynen onun Gibi; İnsanın Mahiyetine, Kudretten ehemmiyetli cihazat

ve Kaderden kıymetli proğramlar tevdi edilmiş. Eğer İnsan, şu dar Âlem-i Arzîde, hayat-ı dünyeviye toprağı altında o Cihazat-ı Maneviyesini nefsin hevesatına sarfetse; bozulan çekirdek gibi bir cüz'î telezzüz için kısa bir ömürde, dar bir yerde ve sıkıntılı bir halde çürüyüp tefessüh ederek, mes'uliyet-i maneviyeyi bedbaht Ruhuna yüklenecek, şu dünyadan göçüp gidecektir.

Eğer o istidad çekirdeğini İslâmiyet suyu ile, Îmanın ziyasıyla Ubûdiyyet toprağı altında terbiye ederek, Evamir-i Kur'aniyeyi imtisal edip cihazat-ı maneviyesini hakikî gayelerine tevcih etse, elbette Âlem-i Misâl ve Berzahta dal ve budak verecek ve Âlem-i Âhiret ve Cennet'te hadsiz Kemâlât ve Nimetlere medar olacak bir Şecere-i Bâkiyenin ve bir Hakikat-ı Daimenin cihazatına câmi' kıymettar bir çekirdek ve revnakdar bir makine ve bu Şecere-i Kâinatın mübarek ve münevver bir meyvesi olacaktır.

Evet hakikî terakki ise; İnsana verilen Kalb, Sır, Ruh, Akıl hattâ Hayal ve sair kuvvelerin Hayat-ı Ebediyeye yüzlerini çevirerek, herbiri kendine lâyık hususî bir Vazife-i Ubûdiyyet ile meşgul olmaktadır. Yoksa ehl-i dalâletin terakki zannettikleri, hayat-ı dünyeviyenin bütün inceliklerine girmek ve zevklerinin her çeşitlerini, hattâ en süflisini tatmak için bütün letaifini ve Kalb ve Aklını nefs-i emmareye musahhar edip yardımcı verse; o terakki değil, sukuttur. Şu Hakikati bir vakıa-i hayaliyede, şöyle bir temsilde gördüm ki:

Ben büyük bir şehre giriyorum. Baktım ki, o şehirde büyük saraylar var. Bazı sarayların kapısına bakıyorum, gayet şenlik, parlak bir tiyatro gibi nazar-ı dikkati celbeder, herkesi eğlendirir bir cazibedarlık vardı. Dikkat ettim ki, o sarayın efendisi kapıya gelmiş, it ile oynuyor ve oynamasına yardım ediyor. Hanımlar, yabani gençlerle tatlı sohbetler ediyorlar. Yetişmiş kızlar dahi, çocukların oynamasını tanzim ediyorlar. Kapıcı da onlara kumandanlık eder gibi bir aktör tavrını almış. O vakit anladım ki, o koca sarayın içerisi bomboş. Hep nazik Vazifeler muattal kalmış. Ahlâkları sukut etmiş ki, kapıda bu sureti almışlardır.

Sonra geçtim, bir büyük saraya daha rast geldim. Gördüm ki; kapıda uzanmış vefadar bir it ve kaba, sert, sâkin bir kapıcı ve sönük bir vaziyet vardı. Merak ettim. Ne için o öyle? Bu böyle? İçeriye girdim. Baktım ki, içerisi çok şenlik... Daire daire üstünde, ayrı ayrı nazik Vazifeler ile saray ehli meşguldürler. Birinci dairedeki adamlar sarayın idaresini, tedbirini görüyorlar. Üstündeki dairede kızlar, çocuklar Ders okuyorlar. Daha üstünde hanımlar, gayet latif san'atlar, güzel nakışlarla

iştigal ediyorlar. En yukarıda efendi, padişahla muhabere edip halkın istirahatını temin için ve kendi Kemâlâtı ve Terakkiyatı için kendine has ve Ulvî Vazifeler ile iştigal ediyor gördüm. Ben onlara görünmediğim için, "Yasak" demediler, gezebildim. Sonra çıktım, baktım. O şehrin her tarafında bu iki kısım saraylar var. Sordum dediler: "O kapısı şenlik ve içi boş saraylar, kâfirlerin ileri gelenlerinindir ve ehl-i dalâletindir. Diğerleri, namuslu Müslüman Büyüklerinindir." Sonra bir köşede bir saraya rast geldim. Üstünde **"SAİD"** ismini gördüm. Merak ettim. Daha dikkat ettim, suretimi üstünde gördüm gibi bana geldi. Kemal-i taaccübümden bağırarak, Aklım başıma geldi, ayıldım.

İşte o vakıa-i hayaliyeyi sana tabir edeceğim. Allah Hayır etsin.

İşte o şehir ise, hayat-ı içtimaiye-i beşeriye ve Medine-i Medeniyet-i İnsaniyedir. O sarayların herbirisi, birer İnsandır. O saray ehli ise; İnsandaki göz, kulak, Kalb, Sır, Ruh, Akıl gibi letaif ve nefs ve heva ve kuvve-i şeheviye ve kuvve-i gadabiye gibi şeylerdir. Herbir İnsanda her bir latifenin ayrı ayrı Vazife-i Ubûdiyyetleri var. Ayrı ayrı lezzetleri, elemleri var. Nefis ve heva, kuvve-i şeheviye ve gadabiye, bir kapıcı ve it hükmündedirler. İşte o yüksek letaifi, nefis ve hevaya musahhar etmek ve Vazife-i Asliyelerini unutturmak, elbette sukuttur, terakki değildir. Sair cihetleri sen tabir edebilirsin.

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: İnsan, fiil ve amel cihetinde ve sa'y-i maddî itibariyle zaîf bir hayvandır, âciz bir mahlûktur. Onun o cihetteki daire-i tasarrufatı ve mâlikiyeti o kadar dardır ki; elini uzatsa ona yetişebilir. Hattâ, İnsanın eline dizginini veren hayvanat-ı ehliye, İnsanın za'f ve acz ve tenbelliğinden birer hisse almışlardır ki; yabani emsallerine kıyas edildikleri vakit, azîm fark görünür (Ehlî keçi ve öküz, yabanî keçi ve öküz gibi). Fakat o İnsan, infial ve kabul ve Dua ve sual cihetinde, şu dünya hanında aziz bir yolcudur. Ve öyle bir Kerim'e misafir olmuş ki nihayetsiz Rahmet Hazinelerini ona açmış. Ve hadsiz bedi' masnuatını ve Hizmetkârlarını ona musahhar etmiş. Ve o misafirin tenezzühüne ve temaşasına ve istifadesine öyle büyük bir daire açıp müheyya etmiştir ki; o dairenin nısf-ı kutru -yâni merkezden muhit hattına kadar- gözün kestiği miktar, belki hayalin gittiği yere kadar geniştir ve uzundur.

İşte eğer İnsan, enaniyetine istinad edip hayat-ı dünyeviyeyi gaye-i hayal ederek derd-i maişet içinde muvakkat bazı lezzetler için çalışsa, gayet dar bir daire içinde boğulur gider. Ona verilen bütün cihazat ve âlât ve letaif, ondan şikayet ederek Haşirde onun aleyhinde şehadet edeceklerdir.

Ve davacı olacaklardır. Eğer kendini misafir bilse, misafir olduğu Zât-ı Kerim'in İzni Dairesinde sermaye-i ömrünü sarfetse, öyle geniş bir Daire içinde uzun bir Hayat-ı Ebediye için güzel çalışır ve teneffüs edip istirahat eder. Sonra, A'lâ-yı İlliyyîne kadar gidebilir. Hem de bu İnsana verilen bütün cihazat ve âlât, ondan memnun olarak Âhirette lehinde şehadet ederler. Evet İnsana verilen bütün cihazat-ı acibe, bu ehemmiyetsiz hayat-ı dünyeviye için değil; belki, pek ehemmiyetli bir Hayat-ı Bâkiye için verilmişler. Çünki İnsanı hayvana nisbet etsek görüyoruz ki: İnsan, cihazat ve âlât itibariyle çok zengindir. Yüz derece hayvandan daha ziyadedir. Hayat-ı dünyeviye lezzetinde ve hayvanî yaşayışında yüz derece aşağı düşer. Çünki her gördüğü lezzetinde, bir elem izi vardır. Geçmiş zamanın elemleri ve gelecek zamanın korkuları ve herbir lezzetin dahi elem-i zevâli, onun zevklerini bozuyor ve lezzetinde bir iz bırakıyor. Fakat hayvan öyle değil. Elemsiz bir lezzet alır, kedersiz bir zevk eder. Ne geçmiş zamanın elemleri onu incitir, ne de gelecek zamanın korkuları onu ürkütür. Rahatla yaşar, yatar, Hâlıkına şükreder.

Demek Ahsen-i Takvim suretinde yaratılan İnsan, hayat-ı dünyeviyeye hasr-ı fikr etse; yüz derece sermayece hayvandan yüksek olduğu halde, yüz derece serçe kuşu gibi bir hayvandan aşağı düşer. Başka bir yerde bir temsil ile bu Hakikatı beyan etmiştim. Münasebet geldi, yine o temsili tekrar ediyorum. Şöyle ki:

Bir adam, bir hizmetkârına on altın verip "Mahsus bir kumaştan bir kat elbise yaptır" emreder. İkincisine, bin altın verir, bir pusula içinde bazı şeyler yazılı o hizmetkârın cebine koyar, bir pazara gönderir. Evvelki hizmetkâr on altın ile a'lâ kumaştan mükemmel bir elbise alır. İkinci hizmetkâr, divanelik edip, evvelki hizmetkâra bakıp, cebine konulan hesab pusulasını okumayarak bir dükkâncıya bin altın vererek bir kat elbise istedi. İnsafsız dükkâncı da kumaşın en çürüğünden bir kat elbise verdi. O bedbaht hizmetkâr, seyyidinin huzuruna geldi ve şiddetli bir te'dib gördü ve dehşetli bir azab çekti. İşte edna bir şuuru olan anlar ki, ikinci hizmetkâra verilen bin altın, bir kat elbise almak için değildir. Belki mühim bir ticaret içindir.

Aynen onun gibi: İnsandaki Cihazat-ı Maneviye ve Letaif-i İnsaniye ki, herbirisi hayvana nisbeten yüz derece inbisat etmiş. Meselâ; güzelliğin bütün meratibini farkeden İnsan gözü ve taamların bütün çeşit

çeşit ezvak-ı mahsusalarını temyiz eden İnsanın zaika-i lisaniyesi ve Hakaikın bütün inceliklerine nüfuz eden İnsanın Aklı ve Kemâlâtın bütün enva'ına müştak İnsanın Kalbi gibi sair cihazları, âletleri nerede? Hayvanın pek basit yalnız bir-iki mertebe inkişaf etmiş âletleri nerede? Yalnız şu kadar fark var ki; hayvan, kendine has bir amelde (münhasıran o hayvanda bir cihaz-ı mahsus) ziyade inkişaf eder. Fakat o inkişaf, hususîdir.

İnsanın cihazat cihetiyle zenginliği şu Sırdandır ki: Akıl ve fikir sebebiyle İnsanın hasseleri, duyguları fazla inkişaf ve inbisat peyda etmiştir. Ve ihtiyacatın kesreti sebebiyle çok çeşit çeşit hissiyat peyda olmuştur. Ve hassasiyeti çok tenevvü etmiş. Ve fıtratın câmiiyeti sebebiyle pek çok makasıda müteveccih arzulara medar olmuş ve pek çok Vazife-i Fıtriyesi bulunduğu sebebiyle, âlât ve cihazatı ziyade inbisat peyda etmiştir. Ve İbadatın bütün enva'ına müstaid bir fıtratta yaratıldığı için bütün Kemâlâtın tohumlarına câmi' bir istidad verilmiştir. İşte şu derece cihazatça zenginlik ve sermayece kesret, elbette ehemmiyetsiz muvakkat şu hayat-ı dünyeviyenin tahsili için verilmemiştir. Belki şöyle bir İnsanın Vazife-i Asliyesi, nihayetsiz makasıda müteveccih vezaifini görüp, acz ve fakr ve kusurunu Ubûdiyyet suretinde ilân etmek ve küllî nazarıyla mevcûdatın Tesbihatını müşahede ederek şehadet etmek ve Nimetler içinde İmdadat-ı Rahmaniyeyi görüp şükretmek ve masnuatta Kudret-i Rabbaniyenin Mu'cizatını temaşa ederek nazar-ı ibretle Tefekkür etmektir.

Ey dünya-perest ve hayat-ı dünyeviyeye âşık ve Sırr-ı Ahsen-i Takvimden gafil İnsan! Şu hayat-ı dünyeviyenin Hakikatını bir vakıa-i hayaliyede Eski Said görmüş. Onu Yeni Said'e döndürmüş olan şu vakıa-i temsiliyeyi dinle:

Gördüm ki, ben bir yolcuyum. Uzun bir yola gidiyorum. Yâni gönderiliyorum. Seyyidim olan Zât, bana tahsis ettiği altmış altından tedricen birer miktar para veriyordu. Ben de sarfedip pek eğlenceli bir hana geldim. O handa bir gece içinde on altınu kumara mumara, eğlencelere ve şöhret-perestlik yoluna sarfettim. Sabahleyin elimde hiç bir para kalmadı. Bir ticaret edemedim. Gideceğim yer için bir mal alamadım. Yalnız o paradan bana kalan elemler, günahlar ve eğlencelerden gelen yaralar, bereler, kederler benim elimde kalmıştı. Birden ben o hazîn halette iken orada bir adam peyda oldu. Bana dedi: "Bütün bütün sermayeni zayi' ettin. Tokata da müstehak oldun. Gideceğin yere de müflis olarak elin boş gideceksin. Fakat Aklın varsa, Tövbe kapısı açıktır. Bundan sonra sana verilecek bâki kalan onbeş altından her eline geçtikçe

yarısını ihtiyaten muhafaza et. Yâni gideceğin yerde sana lâzım olacak bazı şeyleri al." Baktım nefsim razı olmuyor. "Üçte birisini" dedi. Ona da nefsim itaat etmedi. Sonra dörtte birisini dedi. Baktım nefsim mübtela olduğu âdetini terkedemiyor. O adam hiddetle yüzünü çevirdi gitti.

Birden o hal değişti. Baktım ki; ben, tünel içinde sukut eder gibi bir sür'atle giden bir şimendifer içindeyim. Telaş ettim. Fakat ne çare ki, hiç bir tarafa kaçılmaz. Garaibden olarak o şimendiferin iki tarafında pek cazibedar çiçekler, leziz meyveler görünüyordu. Ben de akılsız acemîler gibi onlara bakıp elimi uzattım. O çiçekleri koparmak, o meyveleri almak için çalıştım. Fakat o çiçekler ve meyveler, dikenli mikenli, mülâkatında elime batıyor, kanatıyor. Şimendiferin gitmesiyle müfarakatından elimi parçalıyorlar. Bana pek pahalı düşüyorlardı. Birden şimendiferdeki bir hademe dedi: "Beş kuruş ver, sana o çiçek ve meyvelerden istediğin kadar vereceğim. Beş kuruş yerine elin parçalanmasıyla yüz kuruş zarar ediyorsun. Hem de ceza var, izinsiz koparamazsın." Birden sıkıntıdan ne vakit tünel bitecek diye başımı çıkarıp ileriye baktım. Gördüm ki, tünel kapısı yerine çok delikler görünüyor. O uzun şimendiferden o deliklere adamlar atılıyorlar. Bana mukabil bir delik gördüm. İki tarafında iki mezar taşı dikilmiş. Merak ile dikkat ettim. O mezar taşında büyük harflerle "Said" ismi yazılmış gördüm. Teessüf ve hayretimden "Eyvah!" dedim. Birden o han kapısında bana nasihat eden Zâtın sesini işittim. Dedi:

– "Aklın başına geldi mi?" Dedim:
–"Evet geldi fakat kuvvet kalmadı, çare yok." Dedi:
–"Tövbe et, Tevekkül et." Dedim:
– "Ettim!"

Ayıldım... Eski Said kaybolmuş. Yeni Said olarak kendimi gördüm.

İşte o vakıa-i hayaliyeyi, -Allah Hayr etsin- bir-iki kısmını ben tabir edeceğim, sair cihetleri sen kendin tabir et.

O yolculuk ise; Âlem-i Ervahtan, rahm-ı maderden, gençlikten, ihtiyarlıktan, kabirden, Berzahtan, Haşirden, köprüden geçen Ebed-ül Âbâd tarafına bir yolculuktur. O altmış altın ise, altmış sene ömürdür ki; bu vakıayı gördüğüm vakit kendimi kırkbeş yaşında tahmin ediyordum. Senedim yok, fakat bâki kalan onbeşinden yarısını Âhirete sarfetmek için Kur'an-ı Hakîm'in hâlis bir Tilmizi beni İrşad etti. O han ise, benim

için İstanbul imiş. O şimendifer ise, zamandır. Herbir yıl bir vagondur. O tünel ise, hayat-ı dünyeviyedir. O dikenli çiçekler ve meyveler ise, lezaiz-i nâmeşruadır ve lehviyat-ı muharremedir ki; mülâkat esnasında tasavvur-u zevâldeki elem, Kalbi kanatıyor. Müfarakatında parçalıyor. Cezayı dahi çektiriyor. Şimendifer hademesi demişti: "Beş kuruş ver, onlardan istediğin kadar vereceğim." Onun tabiri şudur ki: İnsanın Helâl sa'yiyle Meşru Dairede gördüğü zevkler, lezzetler, keyfine kâfidir. Harama girmeye ihtiyaç bırakmaz. Sair kısımları sen tabir edebilirsin...

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: İnsan şu Kâinat içinde pek nazik ve nazenin bir çocuğa benzer. Za'fında büyük bir kuvvet ve aczinde büyük bir kudret vardır. Çünki o za'fın kuvvetiyle ve aczin kudretiyledir ki, şu mevcûdat ona musahhar olmuş. Eğer İnsan za'fını anlayıp, kalen, halen, tavren Dua etse ve aczini bilip istimdad eylese; o teshirin Şükrünü eda ile beraber matlubuna öyle muvaffak olur ve maksadları ona öyle musahhar olur ki, iktidar-ı zâtîsiyle onun öşr-i mi'şarına muvaffak olamaz. Yalnız bazı vakit lisan-ı hal Duasıyla hasıl olan bir matlubunu yanlış olarak kendi iktidarına hamleder. Meselâ: Tavuğun yavrusunun za'fındaki kuvvet, tavuğu arslana saldırtır. Yeni dünyaya gelen arslanın yavrusu, o canavar ve aç arslanı kendine musahhar edip onu aç bırakıp kendi tok oluyor. İşte cây-ı dikkat, za'ftaki bir kuvvet ve şâyan-ı temaşa bir Cilve-i Rahmet...

Nasılki nazdar bir çocuk ağlamasıyla, ya istemesiyle, ya hazîn haliyle matlublarına öyle muvaffak olur ve öyle kavîler ona musahhar olurlar ki; o matlublardan binden birisine bin defa kuvvetçiğiyle yetişemez.

Demek za'f ve acz, onun hakkında Şefkat ve Himayeti tahrik ettikleri için küçücük parmağıyla kahramanları kendine musahhar eder. Şimdi böyle bir çocuk, o Şefkati inkâr etmek ve o Himayeti ittiham etmek suretiyle ahmakane bir gurur ile "Ben kuvvetimle bunları teshir ediyorum" dese, elbette bir tokat yiyecektir.

İşte İnsan dahi Hâlıkının Rahmetini inkâr ve Hikmetini ittiham edecek bir tarzda küfran-ı nimet suretinde Karun gibi اِنَّمَٓا اُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ yâni: "Ben kendi ilmimle, kendi iktidarımla kazandım" dese, elbette sille-i azaba kendini müstehak eder. Demek şu meşhud Saltanat-ı İnsaniyet ve terakkiyat-ı beşeriye ve Kemâlât-ı Medeniyet; celb ile değil, galebe ile değil, cidal ile değil, belki ona onun za'fı için teshir edilmiş, onun aczi için ona muavenet

edilmiş, onun fakrı için ona İhsan edilmiş, onun cehli için ona İlham edilmiş, onun ihtiyacı için ona İkram edilmiş. Ve o saltanatın sebebi, kuvvet ve iktidar-ı ilmî değil, belki Şefkat ve Re'fet-i Rabbaniye ve Rahmet ve Hikmet-i İlâhiyyedir ki; eşyayı ona teshir etmiştir. Evet, bir gözsüz akrep ve ayaksız bir yılan gibi haşerata mağlub olan İnsana, bir küçük kurttan ipeği giydiren ve zehirli bir böcekten balı yediren; onun iktidarı değil, belki onun za'fının semeresi olan Teshir-i Rabbanî ve İkram-ı Rahmanîdir.

Ey İnsan! Mâdem Hakikat böyledir; gururu ve enaniyeti bırak. Uluhiyetin Dergâhında acz ve za'fını, İstimdad Lisanıyla; fakr ve hacatını, Tazarru' ve Dua Lisanıyla ilân et ve Abd olduğunu göster. Ve حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ de, yüksel.

Hem deme ki: "Ben hiçim; ne ehemmiyetim var ki, bu Kâinat bir Hakîm-i Mutlak tarafından kasdî olarak bana teshir edilsin, benden bir Şükr-ü Küllî istenilsin?"

Çünki sen çendan, nefsin ve suretin itibariyle hiç hükmündesin. Fakat Vazife ve Mertebe noktasında, sen şu haşmetli Kâinatın dikkatli bir Seyircisi, şu hikmetli mevcûdatın Belâgatlı bir Lisan-ı Nâtıkı ve şu Kitab-ı Âlemin anlayışlı bir Mütalaacısı ve şu Tesbih eden mahlûkatın hayretli bir Nâzırı ve şu İbadet eden masnuatın hürmetli bir Ustabaşısı hükmündesin.

Evet ey İnsan! Sen, nebatî cismaniyetin cihetiyle ve hayvanî nefsin itibariyle; sagir bir cüz, hakir bir cüz'î, fakir bir mahlûk, zaîf bir hayvansın ki; bütün dehşetli mevcûdat-ı seyyalenin dalgaları içinde çalkanıp gidiyorsun. Fakat Muhabbet-i İlâhiyyenin ziyasını tazammun eden Îmanın Nuruyla münevver olan İslâmiyetin Terbiyesiyle tekemmül edip; İnsaniyet cihetinde, Abdiyetin içinde bir Sultansın ve cüz'iyetin içinde bir Küllîsin, küçüklüğün içinde bir Âlemsin ve hakaretin içinde öyle makamın büyük ve daire-i nezaretin geniş bir Nâzırsın ki, diyebilirsin: "Benim Rabb-ı Rahîm'im dünyayı bana bir hane yaptı. Ay ve güneşi, o haneme bir lâmba; ve baharı, bir deste gül; ve yazı, bir sofra-i nimet; ve hayvanı, bana hizmetkâr yaptı. Ve nebatatı, o hanemin zînetli levazımatı yapmıştır."

Netice-i Kelâm: Sen eğer nefis ve şeytanı dinlersen, esfel-i safilîne düşersin. Eğer Hak ve Kur'an'ı dinlersen, A'lâ-yı İlliyyîne çıkar, Kâinatın bir güzel Takvimi olursun.

BEŞİNCİ NÜKTE: İnsan, şu dünyaya bir memur ve misafir olarak gönderilmiş, çok ehemmiyetli İstidad ona verilmiş. Ve o İstidadata göre ehemmiyetli Vazifeler tevdi edilmiş. Ve İnsanı, o gayeye ve o Vazifelere çalıştırmak için, şiddetli teşvikler ve dehşetli tehdidler edilmiş. Başka yerde izah ettiğimiz Vazife-i İnsaniyetin ve Ubûdiyyetin Esasatını şurada icmal edeceğiz. Tâ ki, **"Ahsen-i Takvim"** Sırrı anlaşılsın.

İşte İnsan, şu Kâinata geldikten sonra "iki cihet ile" Ubûdiyyeti var: Bir ciheti; gaibane bir surette bir Ubûdiyyeti, bir Tefekkürü var. Diğeri; hazırane, muhataba suretinde bir Ubûdiyyeti, bir Münacatı vardır.

Birinci Vecih şudur ki: Kâinatta görünen Saltanat-ı Rubûbiyeti, itaatkârane tasdik edip Kemâlâtına ve Mehasinine hayretkârane Nezaretidir.

Sonra, Esma-i Kudsiye-i İlâhiyyenin Nukuşlarından ibaret olan bedi' San'atları, birbirinin nazar-ı ibretlerine gösterip Dellâllık ve İlâncılıktır.

Sonra, herbiri birer gizli Hazine-i Maneviye hükmünde olan Esma-i Rabbaniyenin cevherlerini İdrak terazisiyle tartmak, Kalbin Kıymet-Şinaslığı ile takdirkârane kıymet vermektir.

Sonra Kalem-i Kudretin Mektubatı hükmünde olan mevcûdat sahifelerini, arz ve sema yapraklarını mütalaa edip hayretkârane Tefekkürdür.

Sonra, şu mevcûdattaki zînetleri ve latif san'atları istihsankârane temaşa etmekle onların Fâtır-ı Zülcemâl'inin Marifetine Muhabbet etmek ve onların Sâni'-i Zülkemal'inin Huzuruna çıkmağa ve İltifatına mazhar olmaya bir İştiyaktır.

İkinci Vecih, Huzur ve Hitab makamıdır ki; eserden müessire geçer, görür ki: Bir Sâni'-i Zülcelâl, kendi San'atının Mu'cizeleri ile kendini tanıttırmak ve bildirmek ister. O da Îman ile Marifet ile mukabele eder.

Sonra görür ki: Bir Rabb-ı Rahîm, Rahmetinin güzel meyveleriyle kendini sevdirmek ister. O da Ona Hasr-ı Muhabbetle, Tahsis-i Taabbüdle kendini Ona sevdirir.

Sonra görüyor ki: Bir Mün'im-i Kerim, maddî ve manevî Nimetlerin lezizleriyle onu perverde ediyor. O da ona mukabil; fiiliyle, haliyle, kaliyle, hattâ elinden gelse bütün hasseleri ile, cihazatı ile Şükür ve Hamd ü Sena eder.

Sonra görüyor ki: Bir Celil-i Cemil, şu mevcûdatın âyinelerinde Kibriya ve Kemalini ve Celâl ve Cemâlini izhar edip nazar-ı dikkati celbediyor. O da ona mukabil: اَللّٰهُ اَكْبَرُ, سُبْحَانَ اللّٰهِ deyip, Mahviyet içinde Hayret ve Muhabbet ile Secde eder.

Sonra görüyor ki: Bir Ganiyy-i Mutlak, bir Sehavet-i Mutlak içinde nihayetsiz servetini, hazinelerini gösteriyor. O da ona mukabil, Ta'zim ve Sena içinde Kemal-i İftikar ile sual eder ve ister.

Sonra görüyor ki: O Fâtır-ı Zülcelâl, yeryüzünü bir sergi hükmünde yapmış. Bütün antika san'atlarını orada teşhir ediyor. O da ona mukabil: مَا شَآءَ اللّٰهُ diyerek Takdir ile, بَارَكَ اللّٰهُ diyerek Tahsin ile, سُبْحَانَ اللّٰهِ diyerek Hayret ile, اَللّٰهُ اَكْبَرُ diyerek İstihsan ile mukabele eder.

Sonra görüyor ki: Bir Vâhid-i Ehad, şu Kâinat sarayında taklid edilmez sikkeleriyle, Ona mahsus hâtemleriyle, Ona münhasır turralarıyla, Ona has fermanlarıyla bütün mevcûdata Damga-i Vahdet koyuyor ve Tevhidin Âyâtını nakşediyor. Ve Âfâk-ı Âlemin aktarında Vahdaniyetin Bayrağını dikiyor ve Rubûbiyetini ilân ediyor. O da ona mukabil; Tasdik ile, Îman ile, Tevhid ile, İz'an ile, Şehadet ile, Ubûdiyyet ile mukabele eder.

İşte bu çeşit İbadat ve Tefekküratla hakikî İnsan olur, Ahsen-i Takvimde olduğunu gösterir. Îmanın yümnüyle emanete lâyık, emin bir Halife-i Arz olur.

Ey Ahsen-i Takvimde yaratılan ve sû'-i ihtiyarıyla esfel-i safilîn tarafına giden İnsan-ı Gafil! Beni dinle. Ben de senin gibi gençlik sarhoşluğuyla gaflet içinde dünyayı hoş ve güzel gördüğüm halde, gençlik sarhoşluğundan ihtiyarlık sabahında ayıldığım dakikada, o güzel zannettiğim Âhirete müteveccih olmayan dünyanın yüzünü nasıl çirkin gördüğümü ve Âhirete bakan hakikî yüzü ne kadar güzel olduğunu, Onyedinci Söz'ün İkinci Makamının 219-220'nci sahifelerinde yazılan iki Levha-i Hakikate bak, sen de gör:

Birinci Levha: Ehl-i dalâlet gibi, fakat sarhoş olmadan gaflet perdesiyle eskiden gördüğüm ehl-i gaflet dünyasının Hakikatını tasvir eder.

İkinci Levha: Ehl-i Hidayet ve Huzurun Hakikat-ı Dünyalarına işaret eder. Eskiden ne tarzda yazılmış, o tarzda bıraktım. Şiire benzer, fakat şiir değillerdir...

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَاۤ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَاۤ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبِّ اشْرَحْ لِى صَدْرِى ۞ وَيَسِّرْ لِىۤ اَمْرِى ۞ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِى ۞ يَفْقَهُوا قَوْلِى

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلَى الذَّاتِ الْمُحَمَّدِيَّةِ اللَّطِيفَةِ اْلاَحَدِيَّةِ شَمْسِ سَمَاۤءِ اْلاَسْرَارِ وَ مَظْهَرِ اْلاَنْوَارِ وَ مَرْكَزِ مَدَارِ الْجَلاَلِ وَ قُطْبِ فَلَكِ الْجَمَالِ اَللّٰهُمَّ بِسِرِّهِ لَدَيْكَ وَ بِسَيْرِهِۤ اِلَيْكَ اٰمِنْ خَوْفِى وَ اَقِلْ عَثْرَتِى وَ اَذْهِبْ حُزْنِى وَ حِرْصِى وَ كُنْ لِى وَ خُذْنِىۤ اِلَيْكَ مِنِّى وَ ارْزُقْنِى الْفَنَاۤءَ عَنِّى وَ لاَ تَجْعَلْنِى مَفْتُونًا بِنَفْسِى مَحْجُوبًا بِحِسِّى وَاكْشِفْ لِى عَنْ كُلِّ سِرٍّ مَكْتُومٍ يَا حَىُّ يَا قَيُّومُ يَا حَىُّ يَا قَيُّومُ يَا حَىُّ يَا قَيُّومُ ۞ وَارْحَمْنِى وَارْحَمْ رُفَقَاۤئِى وَ ارْحَمْ اَهْلِ اْلاِيمَانِ وَ الْقُرْاٰنِ آمِينَ يَاۤ اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَ يَاۤ اَكْرَمَ اْلاَكْرَمِينَ

وَ اٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

Yirmidördüncü Söz

[Şu Söz "Beş Dal"dır. Dördüncü Dal'a dikkat et.
Beşinci Dal'a yapış çık. Meyvelerini kopar al.]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى

Şu Âyet-i Celilenin Şecere-i Nuraniyesinin çok Hakikatlarından bir Hakikatının beş dalına işaret ederiz.

BİRİNCİ DAL: Nasılki bir Sultanın kendi hükûmetinin dairelerinde ayrı ayrı ünvanları ve raiyyetinin tabakalarında başka başka nam ve vasıfları ve saltanatının mertebelerinde çeşit çeşit isim ve alâmetleri vardır. Meselâ: Adliye dairesinde "Hâkim-i Âdil" ve mülkiyede "Sultan" ve askeriyede "Kumandan-ı Â'zam" ve ilmiyede "Halife"... Daha buna kıyasen sair isim ve unvanlarını bilsen anlarsın ki; birtek Padişah, saltanatının dairelerinde ve tabaka-i hükûmet mertebelerinde bin isim ve ünvana sahib olabilir. Güya o hâkim, herbir dairede şahsiyet-i maneviye haysiyetiyle ve telefonuyla mevcud ve hazırdır; bulunur ve bilir. Ve her tabakada kanunuyla, nizamıyla, mümessiliyle meşhud ve nâzırdır, görünür, görür. Ve herbir mertebede perde arkasında, hükmüyle, ilmiyle, kuvvetiyle mutasarrıf ve basîrdir; idare eder, bakar. Öyle de:

Ezel Ebed Sultanı olan Rabb-ül Âlemîn için, Rubûbiyetinin mertebelerinde ayrı ayrı, fakat birbirine bakar Şe'n ve Namları ve Uluhiyetinin Dairelerinde başka başka, fakat birbiri içinde görünür İsim ve nişanları ve haşmet-nüma İcraatında ayrı ayrı, fakat birbirine benzer temessül

ve Cilveleri ve Kudretinin Tasarrufatında başka başka, fakat birbirini ihsas eder ünvanları var. Ve Sıfatlarının Tecelliyatında başka başka, fakat birbirini gösterir mukaddes zuhuratı var. Ve Ef'alinin Cilvelerinde çeşit çeşit, fakat birbirini ikmal eder hikmetli Tasarrufatı var. Ve rengârenk san'atında ve mütenevvi' masnuatında çeşit çeşit, fakat birbirini temaşa eder haşmetli Rubûbiyeti vardır. Bununla beraber Kâinatın herbir Âleminde, herbir taifesinde, Esma-i Hüsnadan bir İsmin ünvanı Tecelli eder. O İsim o dairede hâkimdir. Başka İsimler orada Ona tabidirler, belki Onun zımnında bulunurlar. Hem mahlûkatın herbir tabakasında az ve çok, küçük ve büyük, has ve âmm herbirisinde has bir Tecelli, has bir Rubûbiyet, has bir İsimle Cilvesi vardır. Yâni, o İsim herşeye muhit ve âmm olduğu halde öyle bir kasd ve ehemmiyetle bir şeye teveccüh eder; güya o İsim yalnız o şeye hastır. Hem bununla beraber Hâlık-ı Zülcelâl, herşeye yakın olduğu halde, yetmiş bine yakın nuranî perdeleri vardır. Meselâ: Sana Tecelli eden Hâlık İsminin mahlûkıyetindeki cüz'î mertebesinden tut, tâ bütün Kâinatın Hâlıkı olan Mertebe-i Kübra ve Ünvan-ı Â'zama kadar ne kadar perdeler bulunduğunu kıyas edebilirsin.

Demek bütün Kâinatı arkada bırakmak şartıyla mahlûkıyetin kapısından Hâlık İsminin müntehasına yetişirsin, Daire-i Sıfâta yanaşırsın. Mâdem, perdelerin birbirine temaşa eder pencereleri var. Ve İsimler birbiri içinde görünüyor. Ve Şuûnat, birbirine bakar. Ve temessülât, birbiri içine girer. Ve ünvanlar, birbirini ihsas eder. Ve zuhurat, birbirine benzer. Ve tasarrufat, birbirine yardım edip itmam eder. Ve Rubûbiyetin mütenevvi Terbiyeleri, birbirine imdad edip muavenet eder. Elbette gerektir ki, Cenab-ı Hakk'ı bir İsimle, bir Ünvan ile, bir Rubûbiyetle ve hâkeza.. tanısa, başka Ünvanları, Rubûbiyetleri, Şe'nleri, içinde inkâr etmesin. Belki, herbir İsmin Cilvesinden sair Esmaya intikal etmezse zarar eder. Meselâ: Kadîr ve Hâlık İsminin eserini görse, Alîm İsmini görmezse gaflet ve tabiat dalâletine düşebilir. Belki lâzım gelir ki, onun nazarı, daima karşısında هُوَ هُوَ اللّٰهُ okusun, görsün. Onun kulağı herşeyden قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ dinlesin, işitsin. Onun lisanı لاَ اِلَهَ اِلاَّ هُوَ بَرَابَرْ مِيزَنَدْ عَالَمْ desin, ilân etsin. İşte Kur'an-ı Mübin اَللّٰهُ لآَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ لَهُ ٱلاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى Fermanıyla, zikrettiğimiz Hakikatlara işaret eder.

Eğer o yüksek Hakikatları yakından temaşa etmek istersen, git fırtınalı bir denizden, zelzeleli bir zeminden sor. "Ne diyorsunuz?" de. Elbette "Ya Celil, Ya Celil, Ya Aziz, Ya Cebbar" dediklerini işiteceksin. Sonra deniz içinde ve zemin yüzünde Merhamet ve Şefkatle terbiye edilen küçük hayvanattan ve yavrulardan sor. "Ne diyorsunuz?" de. Elbette "Ya Cemil, Ya Cemil, Ya Rahîm, Ya Rahîm" diyecekler.(Hâşiye) Semayı dinle. Nasıl "Ya Celil-i Zülcemâl" diyor. Ve arza kulak ver. Nasıl "Ya Cemil-i Zülcelâl" diyor. Ve hayvanlara dikkat et. Nasıl "Ya Rahman, Ya Rezzak" diyorlar. Bahardan sor. Bak nasıl "Ya Hannan, Ya Rahman, Ya Rahîm, Ya Kerim, Ya Latif, Ya Atûf, Ya Musavvir, Ya Münevvir, Ya Muhsin, Ya Müzeyyin" gibi çok Esmayı işiteceksin. Ve İnsan olan bir İnsandan sor. Bak nasıl bütün Esma-i Hüsnayı okuyor ve cephesinde yazılı. Sen de dikkat etsen okuyabilirsin. Güya Kâinat, azîm bir Musika-i Zikriyedir. En küçük nağme, en gür nağamata karışmakla, haşmetli bir letafet veriyor. Ve hâkeza kıyas et. Fakat çendan İnsan bütün Esmaya mazhardır, fakat Kâinatın tenevvüünü ve Melaikenin ihtilaf-ı ibadatını intac eden Tenevvü-ü Esma, İnsanların dahi bir derece tenevvüüne sebeb olmuştur. Enbiyanın ayrı ayrı Şeriatleri, Evliyanın başka başka Tarîkatları, Asfiyanın çeşit çeşit meşrebleri şu Sırdan neş'et etmiştir. Meselâ: İsa Aleyhisselâm, sair Esma ile beraber Kadîr İsmi onda daha galibdir. Ehl-i Aşkta Vedud İsmi ve Ehl-i Tefekkürde Hakîm İsmi daha ziyade hâkimdir.

(Hâşiye): Hattâ bir gün kedilere baktım. Yalnız yemeklerini yediler, oynadılar, yattılar. Hatırıma geldi: "Nasıl bu vazifesiz canavarcıklara mübarek denilir?" Sonra gece yatmak için uzandım. Baktım, o kedilerden birisi geldi, yastığıma dayandı, ağzını kulağıma getirdi. Sarih bir surette "Ya Rahîm, Ya Rahîm, Ya Rahîm, Ya Rahîm" diyerek güya hatırıma gelen itirazı ve tahkiri, taifesi namına reddedip yüzüme çarptı. Aklıma geldi: "Acaba şu Zikir bu ferde mi mahsustur? Yoksa taifesine mi âmmdır?. Ve işitmek yalnız benim gibi haksız bir muterize mi münhasırdır? Yoksa herkes dikkat etse bir derece işitebilir mi?" Sonra sabahleyin başka kedileri dinledim. Çendan onun gibi sarih değil, fakat mütefavit derecede aynı Zikri tekrar ediyorlar. Bidayette hırhırları arkasında "Ya Rahîm" farkedilir. Git gide hırhırları, mırmırları, aynı "Ya Rahîm" olur. Mahreçsiz, fasih bir Zikr-i Hazîn olur. Ağzını kapar, güzel "Ya Rahîm" çeker. Yanıma gelen İhvanlara hikâye ettim. Onlar dahi dikkat ettiler, "Bir derece işitiyoruz" dediler. Sonra Kalbime geldi: "Acaba şu İsmin vech-i tahsisi nedir? Ve ne için İnsan şivesiyle zikrederler, hayvan lisanıyla etmiyorlar?" Kalbime geldi: Şu hayvanlar çocuk gibi çok nazdar ve nazik ve İnsana karışık bir arkadaş olduğundan, çok Şefkat ve Merhamete muhtaçtırlar. Okşandığı vakit hoşlarına giden taltifleri gördükleri zaman, o Nimete bir hamd olarak, kelbin hilafına olarak esbabı bırakıp yalnız kendi Hâlık-ı Rahîm'inin Rahmetini kendi Âleminde ilân ile nevm-i gaflette olan İnsanları ikaz ve "Ya Rahîm" Nidasıyla: Kimden meded gelir ve kimden Rahmet beklenir, esbabperestlere ihtar ediyorlar.

İşte nasıl eğer bir adam hem hoca, hem zabit, hem adliye kâtibi, hem mülkiye müfettişi olsa; onun herbir dairede birer nisbeti, birer vazifesi, birer hizmeti, birer maaşı, birer mes'uliyeti, birer terakkiyatı ve muvaffakıyetsizliğine sebeb birer düşman ve rakibleri oluyor. Ve Padişaha karşı çok ünvanlarla görünüyor ve görür. Ve çok lisanlarla ondan meded ister. Ve âmirinin çok ünvanlarına müracaat eder. Ve düşmanların şerrinden kurtulmak için, muavenetini çok suretlerle taleb eder. Öyle de: Çok Esmaya mazhar ve çok Vazifelerle mükellef ve çok düşmanlara mübtela olan İnsan, Münacatında, İstiazesinde çok İsimleri zikreder. Nasılki Nev-i İnsanın medar-ı fahri ve elhak en hakikî İnsan-ı Kâmil olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm, Cevşen-ül Kebir namındaki Münacatında binbir İsmiyle Dua ediyor; ateşten İstiaze ediyor. İşte şu Sırdandır ki Sure-i

قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ ۞ مَلِكِ النَّاسِ ۞ اِلٰهِ النَّاسِ ۞ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ

de üç ünvan ile İstiazeyi emrediyor ve بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ de üç İsmiyle İstianeyi gösteriyor.

İKİNCİ DAL: Çok Esrarın anahtarlarını tazammun eden iki Sırrı beyan eder.

Birinci Sır: "Evliya niçin Usûl-i Îmaniyede ittifak ettikleri halde, Meşhudatlarında, Keşfiyatlarında çok tehalüf ediyorlar. Şuhud derecesinde olan keşifleri bazan hilaf-ı vaki' ve muhalif-i hak çıkıyor? Hem niçin Ehl-i Fikir ve nazar, herbiri kat'î bürhan ile hak telakki ettikleri efkârlarında, birbirine mütenakız bir surette Hakikatı görüyorlar ve gösteriyorlar. Bir Hakikat niçin çok renklere giriyor?"

İkinci Sır: "Enbiya-yı Salife, niçin Haşr-i Cismanî gibi bir kısım Erkân-ı Îmaniyeyi, bir derece mücmel bırakmışlar, Kur'an gibi tafsilât vermemişler. Sonra Ümmetlerinden bir kısmı ileride o mücmel olan Erkânı, inkâra kadar gitmişler? Hem niçin hakikî Ârif olan Evliyanın bir kısmı yalnız Tevhidde ileri gitmişler. Hattâ Derece-i Hakkalyakîne kadar gittikleri halde, bir kısım Erkân-ı Îmaniye onların meşreblerinde pek az ve mücmel bir surette görünüyor. Hattâ onun içindir ki, onlara tebaiyet edenler, ileride o Erkân-ı Îmaniyeye lâzım olan ehemmiyeti vermemişler. Hattâ bazıları sapmışlar. Mâdem bütün Erkân-ı Îmaniyenin inkişafıyla hakikî kemal bulunur. Niçin Ehl-i Hakikat bazısında çok ileri ve bir kısmında çok geri kalmışlar. Halbuki bütün Esmanın Mertebe-i

Â’zamlarının mazharı ve bütün Enbiyanın Serveri olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ve bütün Kütüb-ü Mukaddesenin Reis-i Enveri olan Kur'an-ı Hakîm, bütün Erkân-ı Îmaniyeyi vâzıh bir surette, pek ciddî bir ifadede ve kasdî bir tarzda tafsil etmişlerdir?"

Evet çünki Hakikatta hakikî Kemal-i Etem öyledir. İşte şu Esrarın Hikmeti şudur ki: İnsan çendan bütün Esmaya mazhar ve bütün Kemâlâta müstaiddir. Lâkin iktidarı cüz'î, ihtiyarı cüz'î, istidadı muhtelif, arzuları mütefavit olduğu halde binler perdeler, berzahlar içinde Hakikatı taharri eder. Onun için Hakikatın keşfinde ve Hakkın şuhudunda berzahlar ortaya düşüyor. Bazılar berzahtan geçemiyorlar. Kabiliyetler başka başka oluyor. Bazıların kabiliyeti, bazı Erkân-ı Îmaniyenin inkişafına menşe' olamıyor. Hem Esmanın Cilvelerinin renkleri mazhara göre tenevvü ediyor, ayrı ayrı oluyor. Bazı mazhar olan Zât, bir İsmin tam Cilvesine medar olamıyor. Hem külliyet ve cüz'iyet ve zılliyet ve asliyet itibariyle Cilve-i Esma, başka başka suret alıyor. Bazı istidad, cüz'iyetten geçemiyor ve gölgeden çıkamıyor. Ve istidada göre bazan bir İsim galib oluyor, yalnız kendi hükmünü icra ediyor. O istidadda onun hükmü hükümran oluyor. İşte şu derin Sırra ve şu geniş Hikmete Esrarlı, geniş ve Hakikat ile bir derece karışık bir temsil ile bazı işaretler ederiz.

Meselâ: Zehre namıyla nakışlı bir çiçek ve Kamer'e âşık hayatlı bir Katre ve Güneşe bakan safvetli bir Reşhayı farzediyoruz ki, herbirisinin bir şuuru, bir Kemali var. Ve o Kemale bir iştiyakı bulunuyor. Şu üç şeyde çok Hakikatlara işaret etmekle beraber, nefis ve Akıl ve Kalbin sülûklerine işaret eder. Ve üç tabaka Ehl-i Hakikata misâldir. (Hâşiye)

B i r i n c i s i : Ehl-i Fikir, Ehl-i Velayet, Ehl-i Nübüvvetin işaratıdır.

İ k i n c i s i : Cismanî cihazat ile Kemaline sa'yedip Hakikate gidenleri...

Ve nefsin Tezkiyesiyle ve Aklın İstimaliyle Mücahede etmekle Hakikate gidenleri...

Ve Kalbin Tasfiyesiyle ve Îman ve Teslimiyetle Hakikate gidenlerin misâlleridir.

(Hâşiye): Her tabakada dahi üç taife var. Temsildeki üç misâl, her tabakadaki o üç Taifeye, belki dokuz taifeye bakar. Yoksa üç tabakaya değil.

Ü ç ü n c ü s ü : Enaniyeti bırakmayan ve âsâra dalan ve yalnız istidlaliyle Hakikata giden.. ve İlim ve Hikmetle ve Akıl ve Marifetle Hakikatı aramaya giden.. ve Îman ve Kur'an ile, fakr ve Ubûdiyyetle Hakikata çabuk giden ayrı ayrı istidadda bulunan üç taifenin hikmet-i ihtilaflarına işaret eden temsillerdir.

İşte şu üç tabakanın Terakkiyatındaki Sırrı ve geniş Hikmeti; "Zehre", "Katre", "Reşha" ünvanları altında bir temsil ile bir derece göstereceğiz. Meselâ: Güneş'in kendi Hâlıkının İzniyle ve Emriyle üç çeşit Tecellisi ve İn'ikası ve İfazası var: Birisi çiçeklere, birisi Kamer'e ve seyyarelere, birisi şişe ve su gibi parlaklara verdiği ayrı ayrı İn'ikaslarıdır.

B i r i n c i s i üç tarzdadır:

Biri: Küllî ve umumî bir Tecelli ve İn'ikasıdır ki, bütün çiçeklere birden ifazasıdır.

Biri de: Has bir Tecellidir ki, herbir nev'e göre bir hususî İn'ikası vardır.

Biri de: Cüz'î bir Tecellidir ki, herbir çiçeğin şahsiyetine göre bir İfazasıdır. Şu temsilimiz, o kavle göredir ki; çiçeklerin süslü renkleri, Güneş'in ziyasındaki yedi rengin istihale-i in'ikasiyesinden neş'et ediyor. Ve bu kavle göre çiçekler dahi Güneş'in bir çeşit âyineleridir.

İ k i n c i s i : Güneş'in Kamer'e ve seyyarelere, Fâtır-ı Hakîm'in İzniyle verdiği Nur ve Feyizdir. Şu küllî ve geniş Feyiz ve Nurdan sonra Kamer, o ziyanın gölgesi hükmünde olan Nuru; Güneş'ten küllî bir surette istifade eder, sonra hususî bir tarzda denizlere ve havaya ve parlak toprağa ve bir suret-i cüz'iyede denizin kabarcıklarına ve toprağın şeffaflarına ve havanın zerrelerine ifade ve İfazasıdır.

Ü ç ü n c ü s ü : Güneşin Emr-i İlahî ile cevv-i havayı ve denizlerin yüzlerini birer âyine ederek safi ve küllî ve gölgesiz bir İn'ikası var. Sonra o Güneş, denizin kabarcıklarına ve suyun katrelerine ve havanın reşhalarına ve kar'ın şişeciklerine, herbirine birer cüz'î aksi, birer küçük timsalini veriyor.

İşte Güneş'in herbir çiçeğe ve Kamer'e mukabil herbir katreye, herbir reşhaya mezkûr üç cihette ikişer tarîk ile teveccüh ve ifazası var:

Birinci tarîk: Bil-asâle doğrudan doğruya berzahsız, hicabsızdır. Şu yol, Nübüvvetin tarîkını temsil eder.

İkinci yol: Berzahlar tavassut eder. Âyine ve mazharların kabiliyetleri, Şems'in Cilvelerine birer renk takıyor. Şu yol ise, Velayet mesleğini temsil eder.

İşte "Zehre", "Katre", "Reşha" herbirisi evvelki yolda diyebilirler ki: "Ben umum Âlem güneşinin bir âyinesiyim." Fakat ikinci yolda öyle diyemez. Belki "Ben kendi güneşimin âyinesiyim, veyahut nev'ime Tecelli eden güneşin âyinesiyim" der. Çünki Güneş'i öyle tanıyor. Bütün Âleme bakar bir Güneş'i göremiyor. Halbuki o şahsın veyahut nev'inin veya cinsinin güneşi, dar berzah içinde mahdud bir kayıd altında ona görünüyor. Halbuki kayıdsız, berzahsız, mutlak Güneş'in âsârını o mukayyed Güneş'e veremiyor. Çünki bütün yeryüzünü ısıtmak, tenvir etmek, umum nebatat, hayvanatın hayatlarını tahrik etmek ve seyyaratı etrafında döndürmek gibi haşmet-nüma eserleri; o dar kayıd ve mahdud berzah içinde gördüğü Güneş'e, şuhud-u kalbî ile veremiyor. Belki o âsâr-ı acibeyi, eğer o şuurlu farzettiğimiz üç şey, o kayıd altında gördüğü Güneş'e verse de; sırf aklî ve Îmanî bir tarzda ve o mukayyed, ayn-ı mutlak olduğunu bir teslimiyet ile verebilir. Fakat o, İnsan gibi akıllı farzettiğimiz "Zehre", "Katre", "Reşha" şu hükümleri, yâni pek büyük âsârı güneşlerine isnad etmeleri aklîdir, şuhudî değil. Belki bazan Hükm-ü Îmanîleri, Şuhud-u Kevniyelerine müsademe eder. Pek güçlükle inanabilirler.

İşte Hakikata dar gelen ve bazı köşelerinde Hakikatın âzaları görünen ve Hakikatla karışık şu temsil içine üçümüz de girmeliyiz. Üçümüz de kendimizi "Zehre", "Katre", "Reşha" farzedeceğiz. Zira onlarda farzettiğimiz şuur kâfi gelmiyor. Biz Aklımızı dahi onlara katmalıyız. Yâni onlar maddî güneşlerinden nasıl feyiz alıyorlar, biz de manevî güneşimizden öyle alıyoruz, anlamalıyız.

İşte, sen ey dünyayı unutmayan ve maddiyata tevaggul eden ve nefsi kesafet peyda eden arkadaş! Sen "Zehre" ol. Nasılki o "Zehre" çiçeği, ziyayı Şems'ten inhilal etmiş bir renk alıyor. Ve o bir renk içinde Şems'in timsalini karıştırıp kendine zînetli bir suret giydiriyor. Zira senin istidadın dahi ona benzer. Hem şu esbaba dalmış Eski Said gibi mektebli feylesof ise, Kamer'e âşık olan "Katre" olsun ki; Kamer, Güneş'ten aldığı ziya zıllini ona verir ve onun gözbebeğine bir Nur verir. O da o Nur ile parlar. Fakat o "Katre" o Nur ile yalnız Kamer'i görür. Güneş'i

göremez, belki Îmanıyla görebilir. Hem şu herşeyi doğrudan doğruya Cenab-ı Hak'tan bilir, esbabı bir perde telakki eder fakir adam, o da "Reşha" olsun. Öyle bir "Reşha" ki, kendi Zâtında fakirdir. Hiçbir şeyi yok ki, ona dayanıp "Zehre" gibi kendine güvensin. Hiçbir rengi yok ki, onunla görünsün. Başka şeyleri de tanımıyor ki, ona teveccüh etsin. Hâlis bir safveti var ki, doğrudan doğruya Güneş'in timsalini gözbebeğinde saklıyor. Şimdi mâdem biz bu üç şey yerine geçtik. Kendimize bakmalıyız. Bizde ne var? Ne yapacağız?..

İşte bakıyoruz ki: Bir Zât-ı Kerim, İhsanıyla bizi gayet derece Tezyin ve Tenvir ve Terbiye ediyor. İnsan ise, İhsan edene perestiş eder. Perestişe lâyık olana, Kurbiyet ister ve görmek taleb eder. Öyle ise, herbirimiz istidadımıza göre o Muhabbet cazibesiyle sülûk edeceğiz. Ey zehremisâl! Sen gidiyorsun, fakat çiçek olarak git. İşte gittin. Terakki ede ede, tâ bir mertebe-i külliyeye geldin. Güya bütün çiçeklerin hükmüne geçtin. Halbuki zehre, kesif bir âyinedir. Onda ziyadaki yedi renk inhilal ve inkisar eder. Şemsin aksini gizler. Sen, sevdiğin Güneş'in yüzünü görmekte muvaffak olamazsın. Çünki kayıdlı olan renkler, hususiyetler dağıtıyor, perde çekiyor, gösteremiyor. Sen şu halde suretlerin, berzahların ortaya girmesiyle neş'et eden firaktan kurtulamazsın. Lâkin bir şart ile kurtulabilirsin ki, sen kendi nefsinin muhabbetine dalmış olan başını kaldırasın ve nefsin mehasini ile telezzüz ve iftihar eden nazarını çekesin, gökyüzündeki Güneş'in yüzüne atasın. Hem başaşağı celb-i rızık için toprağa bakan yüzünü, yukarıdaki Şems'e çeviresin. Çünki sen, Onun âyinesisin. Vazifen, âyinedarlıktır. Bilsen, bilmesen, Hazine-i Rahmet kapısı olan toprak tarafından senin Rızkın gelecektir. Evet nasıl bir çiçek, Güneş'in küçücük bir âyinesidir. Şu koca Güneş dahi gök denizinde Şems-i Ezelî'nin "Nur" İsminden tecelli eden bir Lem'anın katre-misâl bir âyinesidir. Ey Kalb-i İnsanî! Sen, nasıl bir Güneş'in âyinesi olduğunu bundan bil. Bu şartı yaptıktan sonra kemalini bulursun. Fakat Güneş'i, nefs-ül emirde nasıl ise öyle göremezsin. O Hakikatı, çıplak anlamazsın. Belki senin sıfatlarının renkleri ona bir renk verir ve kesafetli dûrbînin bir suret takar. Ve kayıdlı kabiliyetin bir kayıd altına alır.

Şimdi sen dahi ey Katre içine giren hakîm feylesof! Senin katre-i fikrin dûrbîniyle, felsefenin merdiveniyle tâ Kamer'e kadar terakki ettin, Kamer'e girdin. Bak, Kamer kendi zâtında kesafetli, zulümatlıdır. Ne ziyası var, ne hayatı. Senin sa'yin beyhude, ilmin faidesiz gitti. Sen ye'sin zulümatından ve kimsesizliğin vahşetinden ve ervah-ı habisenin iz'acatından ve o vahşetin dehşetinden şu şartlar ile kurtulabilirsin ki,

tabiat gecesini terkedip Hakikat güneşine teveccüh etsen ve yakînen inansan ki, şu gece Nurları, gündüz güneşinin ışıklarının gölgeleridir. Bu şartı yaptıktan sonra, sen Kemalini bulursun. Fakir ve karanlıklı Kamer yerine, haşmetli Güneş'i bulursun. Fakat sen dahi öteki arkadaşın gibi, Güneş'i safi göremezsin. Belki senin Aklın ve felsefen ünsiyet ve ülfet ettikleri perdeler arkasında ve İlim ve Hikmetin nescettiği hicabların halfinde ve kabiliyetin verdiği bir renk içinde görebilirsin.

İşte Reşha-misâl üçüncü arkadaşınız ki, hem fakirdir, hem renksizdir. Güneş'in hararetiyle çabuk tebahhur eder, enaniyetini bırakır, buhara biner, havaya çıkar. İçindeki madde-i kesife; Nâr-ı Aşk ile ateş alır, ziya ile Nura döner. O ziyanın Cilvelerinden gelen bir Şuaa yapışır, yanaşır. Ey Reşha-misâl! Mâdem doğrudan doğruya Güneş'e âyinedarlık ediyorsun, sen hangi mertebede bulunsan bulun, ayn-ı Şems'e karşı Aynelyakîn bir tarzda, safi bakılacak bir delik, bir pencere bulursun. Hem o Şems'in âsâr-ı acibesini ona vermekte müşkilat çekmeyeceksin. Ona lâyık haşmetli evsafını tereddüdsüz verebilirsin. Saltanat-ı Zâtiyesinin dehşetli âsârını ona vermekte, hiçbir şey senin elinden tutup ondan vazgeçiremez. Seni ne berzahların darlığı, ne kabiliyetlerin kaydı, ne âyinelerin küçüklüğü seni şaşırtmaz; hilaf-ı hakikate sevketmez. Çünki sen safi, hâlis, doğrudan doğruya ona baktığın için anlamışsın ki, mazharlarda görünen ve âyinelerde müşahede olunan Güneş değil, belki bir nevi Cilveleridir, bir çeşit renkli akisleridir. Çendan o akisler onun ünvanlarıdır, fakat bütün Âsâr-ı Haşmetini gösteremiyorlar.

İşte şu Hakikatle karışık temsilde böyle başka başka üç tarîk ile Kemale gidilir. Ve o Kemâlâtın mezayasında ve mertebe-i şuhudun tafsilâtında başka başkadırlar. Fakat neticede ve Hakka iz'an ve Hakikatı tasdikte ittifak ederler. İşte nasıl bir gece adamı ki, hiç Güneş'i görmemiş. Yalnız Kamer âyinesinde bir gölgesini görüyor. Güneş'e mahsus haşmetli ziyayı, dehşetli cazibeyi aklına sığıştıramıyor. Belki görenlere teslim olup taklid ediyor. Öyle de: Veraset-i Ahmediye (A.S.M.) ile Kadir ve Muhyî gibi İsimlerin Mertebe-i Uzmâsına yetişmeyen, Haşr-i Â'zamı ve Kıyamet-i Kübrayı taklidî olarak kabul eder, "Aklî bir mes'ele değildir" der. Çünki Hakikat-ı Haşir ve Kıyamet, İsm-i Â'zamın ve bazı Esmanın Derece-i Â'zamının mazharıdır. Kimin nazarı oraya çıkmazsa taklide mecburdur. Kimin fikri oraya girse, Haşir ve Kıyameti, gece gündüz, kış ve bahar derecesinde kolay görür, İtminan-ı Kalb ile kabul eder.

İşte şu Sırdandır ki: Haşir ve Kıyameti en Â'zam mertebede, en ekmel tafsilâtla Kur'an zikrediyor ve İsm-i Â'zamın mazharı olan Peygamberimiz

Aleyhissalâtü Vesselâm Ders veriyor. Ve eski Peygamberler ise, Hikmet-i İrşadın iktizasıyla, bir derece basit ve ibtidaî bir halde olan Ümmetlerine, Haşri en Â'zam bir derecede, en geniş bir tafsilâtla Ders vermemişler. Hem şu Sırdandır ki, bir kısım Ehl-i Velayet bazı Erkân-ı Îmaniyeyi Mertebe-i Uzmâsında görmemişler veya gösterememişler. Hem şu Sırdandır ki, Marifetullahta derecat-ı ârifîn çok tefavüt ediyor. Daha bunlar gibi çok Esrar şu Hakikattan inkişaf eder. Şimdi şu temsil, hem bir derece Hakikatı ihsas ettiğinden, hem Hakikat çok geniş ve çok derin olduğundan biz dahi temsil ile iktifa ediyoruz. Haddimizin ve tâkatimizin fevkında olan Esrara girişmeyeceğiz.

ÜÇÜNCÜ DAL: Kıyamet alâmetlerinden ve Âhirzaman vukuatından ve bazı a'malin Fazilet ve Sevablarından bahseden Ehadîs-i Şerife güzelce anlaşılmadığından, akıllarına güvenen bir kısım ehl-i ilim onların bir kısmına zaîf veya mevzu demişler. Îmanı zaîf ve enaniyeti kavî bir kısım da, inkâra kadar gitmişler. Şimdi tafsile girişmeyeceğiz. Yalnız "Oniki Aslı" beyan ederiz.

Birinci Asıl: Yirminci Söz'ün âhirindeki sual ve cevabda izah ettiğimiz mes'eledir. İcmali şudur ki: Din bir İmtihandır, bir Tecrübedir. Ervah-ı Âliyeyi, ervah-ı safileden tefrik eder. Öyle ise ileride herkese göz ile görülecek vukuatı öyle bir tarzda bahsedecek ki; ne bütün bütün meçhul kalsın, ne de bedihî olup herkes ister istemez tasdike mecbur kalsın. Akla kapı açacak, ihtiyarı elinden almayacak. Zira eğer tamamen bedahet derecesinde bir Alâmet-i Kıyamet görülse, herkes tasdike muztar olsa; o vakit kömür gibi bir istidad, elmas gibi bir istidad ile beraber kalır. Sırr-ı Teklif ve Netice-i İmtihan zayi' olur. İşte bunun için, Mehdi ve süfyan mes'eleleri gibi çok mes'elelerde çok ihtilaf olmuş. Hem Rivayat dahi çok muhteliftir, birbirine zıd hükümler olmuş.

İkinci Asıl: Mesail-i İslâmiyenin tabakatı vardır. Biri Bürhan-ı Kat'î istese, diğeri bir zann-ı galibî ile iktifa eder. Başkası yalnız bir Kabul-ü Teslimî ve reddetmemek ister. Öyle ise, Esasat-ı Îmaniyeden olmayan mesail-i fer'iye veya vukuat-ı zamaniyenin herbirinde bir İz'an-ı Yakîn ile bir Bürhan-ı Kat'î istenilmez. Belki yalnız reddetmemek ve Teslimiyetle ilişmemektir.

Üçüncü Asıl: Zaman-ı Sahabede Benî İsrail ve Nasara ülemalarından çoğu İslâmiyete girdiler. Eski malûmatları dahi onlarla beraber Müslüman oldu. Bazı hilaf-ı vaki' malûmat-ı sâbıkaları, İslâmiyetin malı olarak tevehhüm edildi.

Dördüncü Asıl: Ehadîs-i Şerife Râvilerinin bazı kavilleri veyahut istinbat ettikleri mânaları, Metn-i Hadîsten telakki ediliyordu. Halbuki İnsan hatadan hâlî olmadığı için, hilaf-ı vaki' bazı istinbatları veya kavilleri Hadîs zannedilerek za'fına hükmedilmiş.

Beşinci Asıl: اِنَّ فِى اُمَّتِى مُحَدَّثُونَ yâni مُلْهَمُونَ Sırrınca bazı Ehl-i Keşif ve Ehl-i Velayet olan Muhaddisîn-i Muhaddesûn İlhamlarıyla gelen bazı maânî, Hadîs telakki edilmiş. Halbuki İlham-ı Evliya -bazı arızalarla- hata olabilir. İşte bu neviden bir kısım hilaf-ı Hakikat çıkabilir.

Altıncı Asıl: Beyn-en nas iştihar bulmuş bazı hikâyeler bulunuyor ki, durub-u emsal hükmüne geçer. Hakikî mânasına bakılmaz. Ne maksad için sevkedilir, ona bakılır. İşte bu neviden beyn-en nâs tearüf etmiş bazı kıssa ve hikâyatı, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm bir Maksad-ı İrşadî için, temsil ve kinaye nev'inden zikredivermiş. Şu nevi mes'elelerin Mâna-yı Hakikîsinde kusur varsa, örf ve âdât-ı nasa aiddir ve teârüf ve tesamu'-u umumîye raci'dir.

Yedinci Asıl: Pekçok teşbih ve temsiller bulunuyor ki, mürur-u zamanla veya İlmin elinden cehlin eline geçmesiyle Hakikat-ı Maddiye telakki ediliyor. Hataya düşer. Meselâ: "Sevr" ve "Hut" isminde ve Âlem-i Misâlde Sevr ve Hut timsalinde berrî ve bahrî hayvanat nâzırlarından iki Melaiketullah, âdeta bir koca öküz ve cismanî bir balık zannedilerek Hadîse ilişilmiş. Hem meselâ: Bir vakit Huzur-u Nebevîde derin bir ses işitildi. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm Ferman etti ki: "Bu gürültü, yetmiş senedir yuvarlanıp tâ ancak bu dakika Cehennem'in dibine düşen bir taşın gürültüsüdür." İşte bu Hadîsi işiten, Hakikata vâsıl olmayan inkâra sapar. Halbuki yirmi dakika o Hadîsten sonra kat'iyyen sabittir ki; biri geldi.. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a dedi ki: "Meşhur münafık, yirmi dakika evvel öldü." Yetmiş yaşına giren o münafık Cehennem'in bir taşı olarak bütün müddet-i ömrü tedennide, esfel-i safilîne küfre sukuttan ibaret olduğunu gayet beligane bir surette Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm beyan etmiştir. Cenab-ı Hak o vefat dakikasında o sesi işittirip, ona alâmet etmiştir.

Sekizinci Asıl: Cenab-ı Hakîm-i Mutlak, şu Dâr-ı Tecrübe ve Meydan-ı İmtihanda çok mühim şeyleri, kesretli eşya içinde saklıyor. O saklamakla çok Hikmetler, çok maslahatlar bağlıdır. Meselâ: Leyle-i Kadri, umum Ramazanda; Saat-ı İcabe-i Duayı, Cum'a gününde; makbûl Velisini, İnsanlar

içinde; eceli, ömür içinde ve Kıyametin vaktini, ömr-ü dünya içinde saklamış. Zira ecel-i İnsan muayyen olsa, yarı ömrüne kadar gaflet-i mutlaka, yarıdan sonra darağacına adım adım gitmek gibi bir dehşet verecek. Halbuki Âhiret ve dünya müvazenesini muhafaza etmek ve her vakit Havf ve Reca ortasında bulunmak maslahatı iktiza eder ki; her dakika hem ölmek, hem yaşamak mümkün olsun. Şu halde mübhem tarzdaki yirmi sene mübhem bir ömür, bin sene muayyen bir ömre müreccahtır. İşte Kıyamet dahi şu İnsan-ı Ekber olan dünyanın ecelidir. Eğer vakti taayyün etseydi, bütün kurûn-u ûlâ ve vustâ gaflet-i mutlakaya dalacak idiler ve kurûn-u uhrâ dehşette kalacaktı. İnsan nasıl hayat-ı şahsiyesiyle hanesinin ve köyünün bekasıyla alâkadardır. Öyle de; hayat-ı içtimaiye ve nev'iyesiyle, küre-i arzın ve dünyanın yaşamasıyla alâkadardır. Kur'an اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ der. "Kıyamet yakındır" Ferman ediyor. Bin bu kadar sene geçtikten sonra gelmemesi, yakınlığına halel vermez. Zira Kıyamet, dünyanın ecelidir. Dünyanın ömrüne nisbeten bin veya ikibin sene, bir seneye nisbetle bir-iki gün veya bir-iki dakika gibidir. Saat-ı Kıyamet yalnız İnsaniyetin eceli değil ki, onun ömrüne nisbet edilip baîd görülsün. İşte bunun içindir ki, Hakîm-i Mutlak, Kıyameti Mugayyebat-ı Hamseden olarak İlminde saklıyor. İşte bu ibham Sırrındandır ki, her asır, hattâ Asr-ı Hakikatbîn olan Asr-ı Saadet dahi daima Kıyametten korkmuşlar. Hattâ bazıları, "Şeraiti hemen hemen çıkmış" demişler.

İşte bu Hakikatı bilmeyen insafsız İnsanlar derler ki: "Âhiretin tafsilatını Ders alan müteyakkız Kalbli, keskin Nazarlı olan Sahabelerin fikirleri, niçin bin sene Hakikattan uzak olarak fikirleri düşmüş gibi, istikbal-i dünyevîde bin dörtyüz sene sonra gelecek bir Hakikatı Asırlarında karîb zannetmişler?"

Elcevab: Çünki Sahabeler, Feyz-i Sohbet-i Nübüvvetten herkesten ziyade Dâr-ı Âhireti düşünerek, dünyanın fenasını bilerek, Kıyametin ibham-ı vaktindeki Hikmet-i İlâhiyyeyi anlayarak ecel-i şahsî gibi dünyanın eceline karşı dahi daima muntazır bir vaziyet alarak, Âhiretlerine ciddî çalışmışlar. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm "Kıyameti bekleyiniz, intizar ediniz" tekrar etmesi, şu Hikmetten ileri gelmiş bir İrşad-ı Nebevîdir. Yoksa vuku-u muayyene dair bir Vahyin hükmüyle değildir ki, Hakikattan uzak olsun. İllet ayrıdır, Hikmet ayrıdır. İşte Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın bu nevi Sözleri Hikmet-i İbhamdan ileri geliyor. Hem şu Sırdandır ki; Mehdi, süfyan gibi Âhirzamanda gelecek

eşhasları çok zaman evvel hattâ Tâbiîn zamanında onları beklemişler, yetişmek emelinde bulunmuşlar. Hattâ bazı Ehl-i Velayet "Onlar geçmiş" demişler. İşte bu da, Kıyamet gibi, Hikmet-i İlâhiyye iktiza eder ki; vakitleri taayyün etmesin. Çünki her zaman, her asır, Kuvve-i Maneviyenin takviyesine medar olacak ve yeisten kurtaracak "Mehdi" mânasına muhtaçtır. Bu mânada, her asrın bir hissesi bulunmak lâzımdır. Hem gaflet içinde fenalara uymamak ve lâkaydlıkta nefsin dizginini bırakmamak için, nifakın başına geçecek müdhiş şahıslardan her asır çekinmeli ve korkmalı. Eğer tayin edilseydi, Maslahat-ı İrşad-ı Umumî zayi' olurdu.

Şimdi Mehdi gibi Eşhasın hakkındaki Rivayatın ihtilafatı ve Sırrı şudur ki: Ehadîsi tefsir edenler, Metn-i Ehadîsi Tefsirlerine ve istinbatlarına tatbik etmişler. Meselâ: Merkez-i Saltanat o vakit Şam'da veya Medine'de olduğundan, Vukuat-ı Mehdiye veya süfyâniyeyi Merkez-i Saltanat civarında olan Basra, Kûfe, Şam gibi yerlerde tasavvur ederek öyle tefsir etmişler. Hem de o Eşhasın Şahs-ı Manevîsine veya temsil ettikleri cemaate aid âsâr-ı azîmeyi o eşhasın Zâtlarında tasavvur ederek öyle tefsir etmişler ki, o Eşhas-ı Hârika çıktıkları vakit bütün halk onları tanıyacak gibi bir şekil vermişler. Halbuki demiştik: Bu dünya tecrübe meydanıdır. Akla kapı açılır, fakat ihtiyarı elinden alınmaz. Öyle ise o Eşhas, hattâ o müdhiş deccal dahi çıktığı zaman çokları, hattâ kendisi de bidayeten deccal olduğunu bilmez. Belki Nur-u Îmanın dikkatiyle, o Eşhas-ı Âhirzaman tanılabilir.

Alâmet-i Kıyametten olan deccal hakkında Hadîs-i Şerifte "Birinci günü bir sene, ikinci günü bir ay, üçüncü günü bir hafta, dördüncü günü eyyam-ı saire gibidir. Çıktığı zaman dünya işitir. Kırk günde dünyayı gezer." Rivayet ediliyor. İnsafsız İnsanlar bu Rivayete muhal demişler. Hâşâ şu Rivayetin inkâr ve ibtaline gitmişler. Halbuki وَالْعِلْمُ عِنْدَ اللّٰهُ Hakikatı şu olmak gerektir ki: Âlem-i küfrün en kesafetlisi olan şimalde, tabiiyyunun fikr-i küfrîsinden süzülen bir cereyan-ı azîmin başına geçecek ve Uluhiyeti inkâr edecek bir şahsın, şimal tarafından çıkmasına işaret ve şu işaret içinde bir Remz-i Hikmet vardır ki; kutb-u şimalîye yakın dairede bütün sene, bir gece bir gündüzdür. Altı ayı gece, altı ayı gündüzdür." "Deccal'ın bir günü bir senedir." O daire yakınında zuhuruna işarettir. "İkinci günü bir aydır" demekten murad, şimalden bu tarafa geldikçe bazan olur yazın bir ayında güneş gurub etmez. Şu dahi, deccal şimalden çıkıp âlem-i medeniyet tarafına

tecavüzüne işarettir. Günü deccal'a isnad etmekle şu işarete işaret eder. Daha bu tarafa geldikçe bir haftada güneş gurub etmiyor. Daha gele gele tulû' ve gurub ortasında üç saat devam ediyor. Ben rusya'da esarette iken böyle bir yerde bulundum. Bize yakın, bir hafta güneş gurub etmeyen bir yer vardı. Seyir için oraya gidiyorlardı. "Deccal'ın çıktığı vakit, umum dünya işitecek" olan kaydı, telgraf ve radyo halletmiştir. Kırk günde gezmesini de, merkebi olan şimendifer ve tayyare halletmiştir. Eskiden bu iki kaydı muhal gören mülhidler, şimdi âdi görüyorlar!..

Alâmet-i Kıyametten olan ye'cüc ve me'cüce ve Sedde dair, bir Risalede bir derece tafsilen yazdığımdan Ona havale edip şurada yalnız şunu deriz ki: Eskiden mançur, moğol ünvanıyla içtimaat-ı beşeriyeyi zîr ü zeber eden taifeler ve Sedd-i Çinî'nin yapılmasına sebebiyet verenler, Kıyamete yakın yine anarşistlik gibi bir fikirle medeniyet-i beşeriyeyi zîr ü zeber edecekleri, Rivayetlerde vardır. Bazı mülhidler derler: "Bu kadar acaibi yapan ve yapacak taifeler nerede?"

Elcevab: Çekirge gibi bir âfât, bir mevsimde pek çok kesretle bulunur. Mevsim değiştikçe memleketi fesada veren kesretli o taifelerin Hakikatları, mahdud bazı ferdlerde saklanıyor. Yine zamanı geldikçe Emr-i İlahî ile o mahdud ferdlerden gayet kesretli aynı fesad yine başlar. Güya onların hakikat-ı milliyetleri inceliyor, kopmuyor. Yine mevsimi geldikçe zuhur ediyor. Aynen öyle de: Bir zaman dünyayı herc ü merc eden o taifeler, İzn-i İlahî ile mevsimi geldiği vakit aynı o taife, medeniyet-i beşeriyeyi herc ü merc edecekler. Fakat onların muharrikleri başka bir surette tezâhür eder. لاَ يَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلاَّ اللّٰهُ

Dokuzuncu Asıl: Mesail-i Îmaniyeden bir kısmın netaici, şu mukayyed ve dar Âleme bakar. Diğer bir kısmı, geniş ve mutlak olan Âlem-i Âhirete bakar. Amellerin Fazilet ve Sevabına dair Ehadîs-i Şerifenin bir kısmı tergib ve terhibe münasib bir tesir vermek için Belâgatlı bir üslûbda geldiğinden, dikkatsiz İnsanlar onları mübalağalı zannetmişler. Halbuki bütün onlar Ayn-ı Hak ve Mahz-ı Hakikat olduklarından mücazefe ve mübalağa, içlerinde yoktur. Ezcümle, en ziyade insafsızların zihnini kurcalayan şu Hadîstir ki:

لَوْ وَزِنَتِ الدُّنْيَا عِنْدَ اللّٰهِ جَنَاحَ بَعُوضَةٍ مَا شَرِبَ الْكَافِرُ مِنْهَا جُرْعَةَ مَاءٍ

-ev kema kal- Meal-i Şerifi: "Dünyanın Cenab-ı Hakk'ın yanında bir sinek kanadı kadar kıymeti olsa idi, kâfirler bir yudum suyu ondan içmeyecek idiler." Hakikatı şudur ki: عِنْدَ اللهِ Tabiri, Âlem-i Bekadan demektir. Evet Âlem-i Bekadan bir sinek kanadı kadar bir Nur mâdem ebedîdir, yeryüzünü dolduracak muvakkat bir Nurdan daha çoktur. Demek koca dünyayı bir sinek kanadıyla müvazene değil, belki herkesin kısacık ömrüne yerleşen hususî dünyasını Âlem-i Bekadan bir sinek kanadı kadar daimî bir Feyz-i İlahîye ve bir İhsan-ı İlahîye müvazeneye gelmediği demektir. Hem dünyanın iki yüzü var; belki üç yüzü var. Biri, Cenab-ı Hakk'ın Esmasının âyineleridir. Diğeri, Âhirete bakar; Âhiret tarlasıdır. Diğeri, fenaya, ademe bakar. Bildiğimiz, Marzî-yi İlahî olmayan ehl-i dalâletin dünyasıdır. Demek Esma-i Hüsnanın âyineleri ve Mektubat-ı Samedaniye ve Âhiretin mezraası olan koca dünya değil; belki Âhirete zıd ve bütün hatiatın menşei ve beliyyatın menbaı olan dünyaperestlerin dünyasının Âlem-i Âhirette Ehl-i Îmâna verilen sermedî bir zerresine değmediğine işarettir. İşte en doğru ve ciddî şu Hakikat nerede ve insafsız ehl-i ilhadın fehmettikleri mâna nerede? O insafsız ehl-i ilhadın en mübalağa, en mücazefe zannettikleri mâna nerede?

Hem meselâ: İnsafsız ehl-i ilhadın mübalağa zannettikleri hattâ muhal bir mübalağa ve mücazefe tevehhüm ettikleri biri de, Amellerin Sevabına dair ve bazı Surelerin Faziletleri hakkında gelen Rivayetlerdir. Meselâ: "Fatiha'nın Kur'an kadar Sevabı vardır." "Sure-i İhlas Sülüs-ü Kur'an", "Sure-i اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ, rubu'" "Sure-i قُلْ يَٓا اَيُّهَا الْكَافِرُونَ rubu'", "Sure-i يٰسٓ on defa Kur'an kadar" olduğuna Rivayet vardır. İşte insafsız ve dikkatsiz insanlar demişler ki: "Şu muhaldir. Çünki Kur'an içinde Yâsin ve öteki Faziletli olanlar da vardır. Onun için mânasız olur."

Elcevab: Hakikatı şudur ki: Kur'an-ı Hakîm'in herbir Harfinin bir Sevabı var, bir Hasenedir. Fazl-ı İlahîden o Harflerin Sevabı sünbüllenir, bazan on tane verir, bazan yetmiş, bazan yediyüz (Âyet-ül Kürsî Harfleri gibi), bazan binbeşyüz (Sure-i İhlas'ın Harfleri gibi), bazan onbin (Leyle-i Berat'ta okunan Âyetler ve makbûl vakitlere tesadüf edenler gibi) ve bazan otuzbin (meselâ haşhaş tohumunun kesreti misillü, Leyle-i Kadir'de okunan Âyetler gibi). Ve o Gece bin aya mukabil işaretiyle, bir Harfinin o Gecede otuzbin Sevabı olur anlaşılır. İşte Kur'an-ı Hakîm, Tezauf-u Sevabıyla beraber elbette müvazeneye gelmez ve gelemiyor. Belki

asıl Sevab ile bazı Surelerle müvazeneye gelebilir.

Meselâ: İçinde mısır ekilmiş bir tarla farzedelim ki, bin tane ekilmiş. Bazı habbeleri yedi sünbül vermiş farzetsek, herbir sünbülde yüzer tane olmuş ise, o vakit tek bir habbe bütün tarlanın iki sülüsüne mukabil oluyor. Meselâ: Birisi de on sünbül vermiş, herbirinde ikiyüz tane vermiş, o vakit birtek habbe asıl tarladaki habbelerin iki misli kadardır. Ve hâkeza kıyas et.

Şimdi Kur'an-ı Hakîm'i nuranî, mukaddes bir Mezraa-i Semaviye tasavvur ediyoruz. İşte herbir Harfi asıl Sevabıyla birer habbe hükmündedir. Onların sünbülleri nazara alınmayacak. Sure-i يٰسٓ, İhlas, Fatiha, Kul ya eyyühel-kâfirûn, İza zülziletil-ardu gibi sair Faziletlerine dair Rivayet edilen Sure ve Âyetlerle müvazene edilebilir. Meselâ: Kur'an-ı Hakîm'in üçyüzbin altıyüzyirmi Harfi olduğundan, Sure-i İhlas Besmele ile beraber altmış dokuzdur. Üç defa altmışdokuz, ikiyüzyedi Harftir. Demek Sure-i İhlas'ın herbir Harfinin Haseneleri, binbeşyüze yakındır. İşte Sure-i يٰسٓ 'in Hurufatı hesab edilse, Kur'an-ı Hakîm'in Mecmu-u Hurufatına nisbet edilse ve on defa muzaaf olması nazara alınsa şöyle bir netice çıkar ki: يٰسٓ -i Şerif'in herbir Harfi takriben beşyüze yakın Sevabı vardır. Yâni o kadar Hasene sayılabilir. İşte buna kıyasen başkalarını dahi tatbik etsen, ne kadar latif ve güzel ve doğru ve mücazefesiz bir Hakikat olduğunu anlarsın.

Onuncu Asıl: Ekser taife-i mahlûkatta olduğu gibi ef'al ve a'mal-i beşeriyede bazı Hârika ferdler bulunur. O ferdler eğer iyilikte ileri gitmişse, o nevilerin medar-ı fahrleridir, yoksa medar-ı şeametleridir. Hem gizleniyorlar. Âdeta birer Şahs-ı Manevî, birer Gaye-i Hayal hükmüne geçerler. Sair ferdlerin herbirisi o olmağa çalışır ve o olmak ihtimali var. Demek o mükemmel Hârika Ferd ise; mutlak, mübhem bulunup heryerde bulunması mümkün... Şu ibham itibariyle mantıkça kaziye-i mümkine suretinde külliyetine hükmedilebilir. Yâni, herbir amel şöyle bir netice verebilmesi mümkündür.

Meselâ, "Kim iki rek'at Namazı filan vakitte kılsa, bir Hac kadardır." İşte iki rek'at Namaz bazı vakitte bir Hacca mukabil geldiği Hakikattır. Herbir iki rek'at Namazda bu mâna külliyet ile mümkündür. Demek şu nevideki Rivayetler, vukuu bilfiil daimî ve küllî değil. Zira kabulün mâdem şartları vardır, külliyet ve daimîlikten çıkar. Belki ya bilfiil muvakkattır, mutlaktır veyahut mümkinedir, külliyedir. Demek şu nevi Ehadîsteki külliyet ise, imkân itibariyledir. Meselâ: "Gıybet, katil gibidir."

Demek gıybette öyle bir ferd bulunur ki, katil gibi bir zehr-i katilden daha muzırdır. Meselâ: "Bir güzel söz, bir Abdi âzad etmek gibi bir Sadaka-i Azîmenin yerine geçer." Şimdi tergib ve teşvik için o mübhem ferd-i mükemmel, mutlak bir surette her yerde bulunmasının imkânını, vaki' bir surette göstermekle Hayra şevki ve şerden nefreti tahrik etmektir. Hem de şu Âlemin mikyasıyla Âlem-i Ebedînin şeyleri tartılmaz. Buranın en büyüğü, oranın en küçüğüne müvazi gelemez. Sevab-ı A'mal o Âleme baktığı için, dünyevî nazarımız ona dar geliyor. Aklımıza sığıştıramıyoruz. Meselâ:

مَنْ قَرَاَ هٰذَا اُعْطِىَ لَهُ مِثْلُ ثَوَابِ مُوسٰى وَ هَارُونَ

yâni:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَ رَبِّ اْلاَرَضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞وَلَهُ الْكِبْرِيَاۤءُ فِى السَّمٰوَاتِ وَاْلاَرْضِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۞ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَ رَبِّ اْلاَرَضِينَ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞ وَلَهُ الْعَظَمَةُ فِى السَّمٰوَاتِ وَاْلاَرْضِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۞وَلَهُ الْمُلْكُ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

İnsafsız ve dikkatsizlerin en ziyade nazar-ı dikkatini celbeden şu gibi Rivayetlerdir. Hakikatı şudur ki: Dünyada dar nazarımızla, kısacık fikrimizle Musa ve Harun Aleyhisselâmların Sevablarını ne derece tasavvur ediyoruz, biliyoruz. Âlem-i Ebediyette Rahîm-i Mutlak, Saadet-i Ebedîde nihayetsiz ihtiyaç içinde bir Abdine birtek Virde mukabil vereceği Hakikat-ı Sevab, o iki Zâtın Sevablarına -fakat daire-i ilmimize ve tahminimize giren Sevablarına- müsavi olabilir. Meselâ: Bedevi, vahşi bir adam hiç Padişahı görmemiş. Saltanat haşmetini bilmiyor. Bir köyde bir ağayı nasıl tasavvur eder, o mahdud fikriyle bir Padişahı ondan büyükçe bir ağa kadar bilir. Hattâ bizde sadedil bir taife var ki, eskiden diyorlardı ki: "Padişah, kendi ocağı yanında ve tenceresinin başında pişirdiği bulgur çorbası yanında ne yapıyor, bizim ağamız onu biliyor." Demek onlar, Padişahı o kadar dar bir vaziyette ve âdi bir surette tahayyül ediyorlar ki, kendi bulgur çorbasını kendi pişiriyor, âdeta bir yüzbaşı haşmetinde farzediyorlar. Şimdi biri o adamlardan birisine dese: "Sen bugün benim için bu işi yapsan, senin bildiğin padişah haşmeti kadar sana bir haşmetlik vereceğim." Yâni bir yüzbaşı kadar bir rütbe

vereceğim. O söz Hakikattır. Çünki haşmet-i padişahîden onun dar daire-i fikrine giren, ancak bir yüzbaşılık kadar bir şevkettir.

İşte dünya nazarıyla dar fikrimizle Âhirete müteveccih Hakaik-i Sevabiyeyi o bedevi adam kadar da düşünemiyoruz. Hazret-i Musa (A.S.) ve Harun'un (A.S.) meçhulümüz olan hakikî Sevabları ile müvazene değil, -çünki teşbih kaidesi, meçhulü malûma kıyas eder- belki müvazene edilen ve malûmumuz olan ve tahminimize giren Sevablarıyla bir Abd-i Mü'minin bir Virdine mukabil meçhulümüz olan hakikî Sevabıdır. Hem de deniz yüzü ile katrenin gözbebeği, Güneşin tamam aksini tutmakta müsavidirler. Fark, keyfiyettedir. Hazret-i Musa (A.S.) ve Harun'un (A.S.) deniz-misâl Âyine-i Ruhlarına in'ikas eden Mahiyet-i Sevab, bir katre hükmünde bir Abd-i Mü'minin bir Âyetten aldığı aynı Mahiyet-i Sevabdır. Mahiyetçe, kemmiyetçe birdirler. Keyfiyet ise, kabiliyete tabidir. Hem bazan olur ki; birtek Kelime, birtek Tesbih, öyle bir Saadet hazinesini açar ki, altmış sene Hizmetle o açılmamış. Demek bazı hâlât oluyor ki, birtek Âyet Kur'an kadar faide verebilir. Hem İsm-i Â'zama mazhar olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın bir Âyette mazhar olduğu Feyz-i İlahî, belki bir Peygamberin umum Feyzi kadar olabilir. Veraset-i Ahmediye ile İsm-i Â'zam zılline mazhar bir Mü'min, kendi kabiliyeti itibariyle kemmiyetçe bir Nebinin Feyzi kadar Sevab alıyor denilse hilaf-ı hakikat olamaz. Hem de Sevab ve Fazilet, Nur Âlemindendir. O Âlemden bir Âlem, bir zerreye sığışabilir. Nasılki bir zerrecik bir şişede, Semâvat nücumuyla beraber görünebilir. Öyle de, niyet-i hâlise ile şeffafiyet peyda eden bir Zikirde veya bir Âyette, Semâvat gibi nuranî Sevab ve Fazilet yerleşebilir.

Netice-i Kelâm: Ey insafsız ve dikkatsiz ve Îmanı zaîf, felsefesi kavî, hodbîn, münekkid adam! Şu "On Asl"ı nazara al. Sonra sen hilaf-ı hakikat ve kat'î muhalif-i vaki' gördüğün bir Rivayeti bahane ederek Ehadîs-i Şerifeye ve dolayısıyla Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Mertebe-i İsmetine halel verecek itiraz parmağını uzatma!. Zira evvelâ o "On Asl"ın on dairesi, seni inkârdan vazgeçirir. "Hakikî bir kusur varsa bize aid'dir" derler, Hadîse raci' olamaz. "Eğer hakikî değilse, senin sû'-i fehmine aid'dir" derler. Elhasıl: İnkâr ve redde gitmek için, şu "On Asl"ı tekzib ve ibtal etmek lâzım gelir. Şimdi insafın varsa bu "On Usûl"ü kemal-i dikkatle düşündükten sonra, o Aklın hilaf-ı hakikat gördüğü bir Hadîsin inkârına kalkışma! "Ya bir Tefsiri, ya bir Tevili, ya bir Tabiri vardır" de, ilişme.

Onbirinci Asıl: Nasıl Kur'an-ı Hakîm'in müteşabihatı var; tevile

muhtaçtır veyahut mutlak Teslim istiyor. Ehadîsin de Kur'anın müteşabihatı gibi müşkilatı vardır. Bazan çok dikkatli tefsire ve tabire muhtaçtır. Geçmiş misâllerle iktifa edebilirsiniz.

Evet nasılki hüşyar olan adam, yatmış olan adamın rü'yasını tabir eder. Öyle de: Bazan uykuda olan bir adam, yanında uyanık olan konuşanların sözlerini işitiyor, fakat kendi Âlem-i Menamına tatbik eder bir tarzda mâna veriyor, tabir ediyor. Öyle de: Ey gaflet ve felsefe uykusu içinde tenvim edilen insafsız adam!. Sırr-ı تَنَامُ عَيْنِى وَلاَ يَنَامُ قَلْبِى ve مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى hükmüne mazhar ve hakikî hüşyar ve yakzan olan Zâtın gördüğünü sen kendi rü'yanda inkâr değil, tabir et. Evet uykuda bir adamı bir sinek ısırsa, müdhiş bir harbde yaralar alır gibi bir hakikat-ı nevmiye bazan telakki eder. Ondan sorulsa, "Hakikaten ben yaralandım. Bana top, tüfek atıldı." diyecek. Yanında oturanlar onun uykusundaki ızdırabına gülüyorlar. İşte bu nevm-âlûd nazar-ı gaflet ve fikr-i felsefe, elbette Hakaik-i Nübüvvete mihenk olamazlar.

Onikinci Asıl: Nazar-ı Nübüvvet ve Tevhid ve Îman; Vahdete, Âhirete, Uluhiyete baktığı için, Hakaikı ona göre görür. Ehl-i felsefe ve hikmetin nazarı; kesrete, esbaba, tabiata bakar, ona göre görür. Nokta-i nazar birbirinden çok uzaktır. Ehl-i felsefenin en büyük bir maksadı, Ehl-i Usûl-üd Din ve Ülema-i İlm-i Kelâm'ın makasıdı içinde görünmeyecek bir derecede küçük ve ehemmiyetsizdir.

İşte onun içindir ki, mevcûdatın tafsil-i mahiyetinde ve ince ahvallerinde ehl-i hikmet çok ileri gitmişler. Fakat hakikî Hikmet olan Ulûm-u Âliye-i İlâhiyye ve Uhreviyede o kadar geridirler ki, en basit bir Mü'minden daha geridirler. Bu Sırrı fehmetmeyenler, Muhakkikîn-i İslâmiyeyi, hükemalara nisbeten geri zannediyorlar. Halbuki akılları gözlerine inmiş, kesrette boğulmuş olanların ne haddi var ki, Veraset-i Nübüvvet ile Makasıd-ı Âliye-i Kudsiyeye yetişenlere yetişebilsinler.

Hem bir şey iki nazar ile bakıldığı vakit, iki muhtelif Hakikatı gösteriyor. İkisi de Hakikat olabilir. **Fennin hiçbir Hakikat-ı Kat'iyyesi, Kur'anın Hakaik-i Kudsiyesine ilişemez. Fennin kısa eli, Onun münezzeh ve muallâ damenine erişemez.** Nümune olarak bir misâl zikrederiz:

Meselâ, Küre-i Arz ehl-i hikmet nazarıyla bakılsa Hakikatı şudur ki:

Güneş etrafında mutavassıt bir seyyare gibi hadsiz yıldızlar içinde döner. Yıldızlara nisbeten küçük bir mahlûk. Fakat Ehl-i Kur'an nazarıyla bakıldığı vakit -Onbeşinci Söz'de izah edildiği gibi- Hakikatı şöyledir ki: Semere-i Âlem olan İnsan; en câmi', en bedi' ve en âciz, en aziz, en zaîf, en latif bir Mu’cize-i Kudret olduğundan, beşik ve meskeni olan zemin; Semaya nisbeten maddeten küçüklüğüyle ve hakaretiyle beraber manen ve san'aten bütün Kâinatın kalbi, merkezi.. bütün Mu’cizat-ı San'atının meşheri, sergisi.. bütün Tecelliyat-ı Esmasının mazharı, nokta-i mihrakıyesi.. nihayetsiz Faaliyet-i Rabbaniyenin mahşeri, ma'kesi.. hadsiz Hallakıyet-i İlâhiyyenin husûsan nebatat ve hayvanatın kesretli enva'-ı sagiresinden cevvadane icadın medarı, çarşısı ve pek geniş Âhiret Âlemlerindeki masnuatın küçük mikyasta nümunegâhı ve Mensucat-ı Ebediyenin sür'atle işleyen tezgâhı ve Menazır-ı Sermediyenin çabuk değişen taklidgâhı ve besatîn-i daimenin tohumcuklarına sür'atle sünbüllenen dar ve muvakkat mezraası ve terbiyegâhı olmuştur.

İşte Arzın bu Azamet-i Maneviyesinden ve Ehemmiyet-i San'aviyesindendir ki, Kur'an-ı Hakîm; Semâvata nisbeten büyük bir ağacın küçük bir meyvesi hükmünde olan Arzı, bütün Semâvata karşı küçücük kalbi, büyük kalıba mukabil tutmak gibi denk tutuyor. Onu bir kefede, bütün Semâvatı bir kefede koyuyor, mükerreren رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَ الْاَرْضِ diyor. İşte sair mesaili buna kıyas et ve anla ki: Felsefenin ruhsuz, sönük hakikatleri; Kur'anın parlak, ruhlu Hakikatleriyle müsademe edemez. Nokta-i nazar ayrı ayrı olduğu için, ayrı ayrı görünür.

DÖRDÜNCÜ DAL:

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ
وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَآبُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ
وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ

Şu büyük ve geniş Âyetin Hazinesinden yalnız birtek Cevherini göstereceğiz. Şöyle ki:

Kur'an-ı Hakîm tasrih ediyor ki: Arştan ferşe, yıldızlardan sineklere,

Meleklerden semeklere, seyyarattan zerrelere kadar herşey Cenab-ı Hakk'a Secde ve İbadet ve Hamd ve Tesbih eder. Fakat İbadetleri, mazhar oldukları Esmalara ve kabiliyetlerine göre ayrı ayrıdır.. çeşit çeşittir. Biz onların İbadetlerinin tenevvüünün bir nev'ini bir temsil ile beyan ederiz. Meselâ: وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ اْلاَعْلٰى Azîm bir Mâlik-ül Mülk, büyük bir şehri veya muhteşem bir sarayı bina ettiği vakit, o Zât dört nevi ameleyi onun binasında istihdam ve istimal eder:

Birinci nevi: Onun memluk ve köleleridir. Bu nev'in, ne maaşı var ve ne de ücreti var. Belki onlar Seyyidlerinin emriyle işledikleri her amelde, onların gayet latif bir zevk ve hoş bir şevkleri vardır. Seyyidlerinin medhinden ve vasfından ne deseler, onların zevkini ve şevkini ziyade eder. Onlar o mukaddes Seyyidlerine intisablarını büyük bir şeref bilerek onunla iktifa ediyorlar. Hem o Seyyidin namıyla, hesabıyla, nazarıyla işlere bakmalarından da manevî lezzet buluyorlar. Ücret ve rütbeye ve maaşa muhtaç olmuyorlar.

İkinci kısım ki, bazı âmi Hizmetkârlardır. Bilmiyorlar niçin işliyorlar. Belki o Mâlik-i Zîşan onları istimal ediyor, kendi fikriyle ve ilmiyle onları çalıştırıyor. Onlara lâyık bir cüz'î ücret dahi veriyor. O Hizmetkârlar bilmiyorlar ki; amellerine ne çeşit küllî gayeler, âlî maslahatlar terettüb ediyor. Hattâ bazıları tevehhüm ediyorlar ki, onların amelleri yalnız kendilerine aid o ücret ve maaşından başka gayesi yoktur.

Üçüncü kısım: O Mâlik-ül Mülk'ün bir kısım hayvanatı var. Onları o şehrin, o sarayın binasında bazı işlerde istihdam ediyor. Onlara yalnız bir yem veriyor. Onların da istidadlarına muvafık işlerde çalışmaları onlara bir telezzüz veriyor. Çünki bilkuvve bir kabiliyet ve bir istidad, fiil ve amel suretine girse; inbisat ile teneffüs eder, bir lezzet verir ve bütün faaliyetlerdeki lezzet bu Sırdandır. Şu kısım Hizmetkârların ücret ve maaşları, yalnız yem ve şu lezzet-i maneviyedir. Onunla iktifa ederler.

Dördüncü kısım: Öyle amelelerdir ki; biliyorlar ne işliyorlar ve ne için işliyorlar ve kimin için işliyorlar ve sair ameleler ne için işliyorlar ve o Mâlik-ül Mülk'ün maksadı nedir, ne için işlettiriyor. İşte bu nevi amelelerin sair amelelere bir riyaset ve nezaretleri var. Onların derecat ve rütbelerine göre derece derece maaşları var.

Aynen bunun gibi, Semâvat ve Arzın Mâlik-i Zülcelâli ve dünya ve

Âhiretin Bâni-i Zülcemâli olan Rabb-ül Âlemîn; -değil ihtiyaç için.. çünki herşeyin Hâlıkı Odur- belki İzzet ve Azamet ve Rubûbiyetin Şuûnatı gibi bazı Hikmetler için, şu Kâinat sarayında şu daire-i esbab içinde hem Melaikeyi, hem hayvanatı, hem cemadat ve nebatatı, hem İnsanları istihdam ediyor. Onlara İbadet ettiriyor. Şu dört nev'i ayrı ayrı Vezaif-i Ubûdiyyetle mükellef etmiştir.

Birinci Kısım: Temsilde memluklere misâl, Melaikelerdir. Melaikeler ise onlarda Mücahede ile terakkiyat yoktur. Belki herbirinin sabit bir makamı, muayyen bir rütbesi vardır. Fakat onların nefs-i amellerinde bir zevk-i mahsusaları var. Nefs-i İbadetlerinde derecatlarına göre tefeyyüzleri var. Demek o Hizmetkârlarının mükâfatı, hizmetlerinin içindedir. Nasıl İnsan mâ, hava ve ziya ve gıda ile tegaddi edip telezzüz eder. Öyle de Melekler, Zikir ve Tesbih ve Hamd ve İbadet ve Marifet ve Muhabbetin Envârıyla tegaddi edip telezzüz ediyorlar. Çünki onlar Nurdan mahlûk oldukları için gıdalarına Nur kâfidir. Hattâ Nura yakın olan Rayiha-i Tayyibe dahi onların bir nevi gıdalarıdır ki, ondan hoşlanıyorlar. Evet Ervah-ı Tayyibe, Revayih-ı Tayyibeyi sever. Hem Melekler, Mabudlarının Emriyle işledikleri işlerde ve Onun hesabıyla işledikleri Amellerde ve Onun namıyla ettikleri Hizmette ve Onun nazarıyla yaptıkları Nezarette ve Onun intisabıyla kazandıkları Şerefte ve Onun mülk ve Melekûtunun mütalaasıyla aldıkları Tenezzühte ve Onun Tecelliyat-ı Cemâliye ve Celâliyesinin müşahedesiyle kazandıkları Tena'umda öyle bir Saadet-i Azîme vardır ki, Akl-ı Beşer anlamaz.. Melek olmayan bilemez.

Meleklerin bir kısmı Âbiddirler, diğer bir kısmının Ubûdiyyetleri ameldedir. Melaike-i Arziyenin amele kısmı bir nevi İnsan gibidir. Tabir caiz ise, bir nevi çobanlık ederler. Bir nevi de çiftçilik ederler. Yâni rûy-i zemin, umumî bir mezraadır. İçindeki bütün hayvanatın taifelerine Hâlık-ı Zülcelâl'in Emriyle, İzniyle, Hesabıyla, Havl ve Kuvvetiyle bir Melek-i Müekkel nezaret eder. Ondan daha küçük herbir nevi hayvanata mahsus bir nevi çobanlık edecek bir Melaike-i Müekkel var. Hem de rûy-i zemin bir tarladır, umum nebatat onun içinde ekilir. Umumuna Cenab-ı Hakk'ın Namıyla, Kuvvetiyle nezaret edecek Müekkel bir Melek vardır. Ondan daha aşağı bir Melek, bir taife-i mahsusaya nezaret etmekle Cenab-ı Hakk'a İbadet ve Tesbih eden Melekler var. Rezzakıyet Arşının Hamelesinden olan Hazret-i Mikâil Aleyhisselâm, şunların en büyük Nâzırlarıdır.

Meleklerin çoban ve çiftçiler mesabesinde olanlarının İnsanlara müşabehetleri

yoktur. Çünki onların Nezaretleri sırf Cenab-ı Hakk'ın hesabıyladır ve Onun Namıyla ve Kuvvetiyle ve Emriyledir. Belki nezaretleri, yalnız Rubûbiyetin Tecelliyatını, memur olduğu nevide müşahede etmek ve Kudret ve Rahmetin Cilvelerini o nevide mütalaa etmek ve Evamir-i İlâhiyyeyi o nev'e bir nevi İlham etmek ve o nev'in ef'al-i ihtiyariyesini bir nevi tanzim etmekten ibarettir. Ve bilhassa zeminin tarlasındaki nebatata nezaretleri, onların Tesbihat-ı Maneviyelerini Melek Lisanıyla temsil etmek ve onların hayatlarıyla Fâtır-ı Zülcelâl'e karşı takdim ettiği Tahiyyat-ı Maneviyelerini Melek lisanıyla ilân etmek; hem onlara verilen cihazatı, hüsn-ü istimal etmek ve bazı gayelere tevcih etmek ve bir nevi tanzim etmekten ibarettir. Melaikelerin şu Hizmetleri, cüz'-i ihtiyarîleriyle bir nevi kesbdir. Belki bir nevi Ubûdiyyet ve İbadettir. Tasarruf-u hakikîleri yoktur. Çünki herşeyde Hâlık-ı Külli Şey'e has bir sikke vardır. Başkaları parmağını icada karıştıramaz. Demek, Melaikelerin şu nevi amelleri ise, onların İbadetidir. İnsan gibi, âdetleri değildir.

Ve bu Saray-ı Kâinatta ikinci kısım amele; hayvanattır. Hayvanat dahi, iştiha sahibi bir nefs ve bir cüz'-i ihtiyarîleri olduğundan amelleri hâlisen Livechillah olmuyor. Bir derece nefislerine de bir hisse çıkarıyorlar. Onun için Mâlik-ül Mülk-i Zülcelâli Vel-İkram Kerim olduğundan onların nefislerine bir hisse vermek için amellerinin zımnında onlara bir maaş ihsan ediyor. Meselâ: Meşhur bülbül kuşu (Hâşiye) gülün aşkıyla maruf o hayvancığı, Fâtır-ı Hakîm istihdam ediyor. Beş gaye için onu istimal ediyor:

Birincisi: Hayvanat kabileleri namına, nebatat taifelerine karşı olan münasebat-ı şedideyi ilâna memurdur.

İkincisi: Rahman'ın Rızka muhtaç misafirleri hükmünde olan hayvanat tarafından bir Hatib-i Rabbanîdir ki, Rezzak-ı Kerim tarafından gönderilen hediyeleri alkışlamakla ve ilân-ı sürur etmekle muvazzaftır.

Üçüncüsü: Ebna-yı cinsine imdad için gönderilen nebatata karşı hüsn-ü istikbali herkesin başında izhar etmektir.

Dördüncüsü: Nev-i hayvanatın nebatata derece-i aşka vâsıl olan şiddet-i ihtiyacını, nebatatın güzel yüzlerine karşı mübarek başları üstünde beyan etmektir.

(Hâşiye): Bülbül şâirane konuştuğu için, şu bahsimiz de bir parça şâirane düşüyor. Fakat hayal değil, Hakikattır.

Beşincisi: Mâlik-ül Mülk-i Zülcelâli Vel-Cemâli Vel-İkram'ın Bargâh-ı Merhametine en latif bir Tesbihi, en latif bir şevk içinde, gül gibi en latif bir yüzde takdim etmektir.

İşte şu beş gayeler gibi başka mânalar da vardır. Şu mânalar ve şu gayeler, bülbülün Hak Sübhanehu ve Teâlâ'nın hesabına ettiği Amelin gayesidir. Bülbül kendi diliyle konuşur. Biz şu mânaları onun hazîn sözlerinden fehmediyoruz, Melaike ve Ruhaniyatın fehmettikleri gibi kendisi kendi nağamatının mânasını tamamen bilmese de, fehmimize zarar vermez. "Dinleyen söyleyenden daha iyi anlar" meşhurdur. Hem bülbül, şu gayeleri tafsilatıyla bilmemesinden olmamasına delalet etmiyor. Lâakal saat gibi sana evkatını bildirir, kendisi bilmiyor ne yapıyor. Bilmemesi senin bildiğine zarar vermez. Amma o bülbülün cüz'î maaşı ise, o tebessüm eden ve gülen güzel gül çiçeklerinin müşahedesiyle aldığı zevk ve onlarla muhavere ve konuşmak ve dertlerini dökmekle aldığı telezzüzdür. Demek onun nağamat-ı hazînesi, hayvanî teellümattan gelen teşekkiyat değil, belki Ataya-yı Rahmaniyeden gelen bir Teşekkürattır. Bülbüle; nahli, fahli, ankebut ve nemli, yâni arı ve vasıta-i nesil erkek hayvan ve örümcek ve karınca ve hevam ve küçük hayvanların bülbüllerini kıyas et. Herbirinin amellerinin bülbül gibi çok gayeleri var. Onlar için de birer maaş-ı cüz'î hükmünde birer zevk-i mahsus, hizmetlerinin içinde dercedilmiştir. O zevk ile, San'at-ı Rabbaniyedeki mühim gayelere Hizmet ediyorlar. Nasılki, bir Sefine-i Sultaniyede bir nefer dümencilik edip bir cüz'î maaş alır. Öyle de, Hizmet-i Sübhaniyede bulunan bu hayvanatın birer cüz'î maaşları vardır.

Bülbül bahsine bir tetimme: Sakın zannetme ki, bu İlân ve Dellâllık ve Tesbihatın nağamatıyla teganni, bülbüle mahsustur. Belki ekser enva'ın herbir nev'inin bülbül-misâli bir sınıfı var ki, o nev'in en latif hissiyatını, en latif bir Tesbih ile en latif sec'alarla temsil edecek birer latif ferdi veya efradı bulunur. Husûsan sinek ve böceklerin bülbülleri hem çoktur, hem çeşit çeşittirler ki, onlar bütün kulağı bulunanların en küçük hayvandan en büyüğüne kadar olanların başlarında Tesbihatlarını güzel sec'alarla onlara işittirip onları mütelezziz ediyorlar. Onlardan bir kısmı leylîdir. Gecede sükûta dalan ve sükûnete giren bütün küçük hayvanların Kaside-Hân enîsleri, gecenin sükûnetinde ve mevcûdatın sükûtunda onların tatlı sözlü Nutuk-Hânlarıdır. Ve o Meclis-i Halvette olan Zikr-i Hafînin dairesinde birer Kutubdur ki, herbirisi onu dinler; kendi Kalbleriyle Fâtır-ı Zülcelâllerine bir nevi Zikir ve Tesbih ederler. Diğer bir kısmı, neharîdir. Gündüzde ağaçların minberlerinde, bütün Zîhayatların başlarında, yaz ve bahar mevsimlerinde yüksek avazlarıyla, latif nağamat ile, sec'alı Tesbihat ile Rahmanurrahîm'in Rahmetini

ilân ediyorlar. Güya bir Zikr-i Cehrî halkasının bir reisi gibi işitenlerin cezbelerini tahrik ediyorlar ki, o vakit işitenlerin herbirisi lisan-ı mahsusuyla ve bir avaz-ı hususî ile Fâtır-ı Zülcelâlinin Zikrine başlar. Demek, herbir nevi mevcûdatın, hattâ yıldızların da bir Ser-Zâkiri ve Nur-efşan bir bülbülü var. Fakat, bütün bülbüllerin en efdali ve en eşrefi ve en münevveri ve en bahiri ve en azîmi ve en kerimi ve sesçe en yüksek ve vasıfça en parlak ve zikirce en etemm ve şükürce en eamm ve mahiyetçe en ekmel ve suretçe en ecmel, Kâinat bostanında, arz ve Semâvatın bütün mevcûdatını latif Secaatıyla, leziz Nağamatıyla, ulvî Tesbihatıyla vecde ve cezbeye getiren, nev-i beşerin Andelib-i Zîşanı ve Benî-Âdemin Bülbül-ü zül-Kur'anı: Muhammed-i Arabî'dir.

عَلَيْهِ وَ عَلٰى اٰلِهِ وَ اَمْثَالِهِ اَفْضَلُ الصَّلاٰةِ وَ اَجْمَلُ التَّسْلِيمَاتِ

Elhasıl: Kâinat sarayında hizmet eden hayvanat, kemal-i itaatle Evamir-i Tekviniyeye imtisal edip, fıtratlarındaki gayeleri güzel bir vecihle ve Cenab-ı Hakk'ın namıyla izhar ederek hayatlarının vazifelerini bedi' bir tarz ile Cenab-ı Hakk'ın kuvvetiyle işlemekle ettikleri Tesbihat ve İbâdât, onların Hedâya ve Tahiyyatlarıdır ki; Fâtır-ı Zülcelâl ve Vâhib-i Hayat dergâhına takdim ediyorlar.

Üçüncü kısım ameleleri: Nebatat ve cemadattır. Onların cüz'-i ihtiyarî-leri olmadığı için, maaşları yoktur. Amelleri hâlisen Livechillahtır ve Cenab-ı Hakk'ın İradesiyle ve İsmiyle ve Hesabıyla ve Havl ve Kuvvetiy-ledir. Fakat nebatatın gidişatlarından hissolunuyor ki, onların vezaif-i telkîh ve tevlidde ve meyvelerin terbiyesinde bir çeşit telezzüzatları var. Fakat hiç teellümata mazhar değiller. Hayvan muhtar olduğu için, lezzet ile beraber elemi de var. Cemadat ve nebatatın amellerinde ihtiyar gelmediği için, eserleri de ihtiyar sahibi olan hayvanların amellerinden daha mükemmel oluyor. İhtiyar sahibi olanların içinde, arı emsali gibi Vahy ve İlham ile tenevvür edenlerin amelleri, cüz'-i ihtiyarîsine itimad edenlerin amellerin-den daha mükemmeldir.

Yeryüzünün tarlasında nebatatın herbir taifesi, lisan-ı hal ve istidad diliyle Fâtır-ı Hakîm'den sual ediyorlar, Dua ediyorlar ki: "Ya Rabbena! Bize kuvvet ver ki, yeryüzünün herbir tarafında taifemizin bayrağını dikmekle Saltanat-ı Rubûbiyetini Lisanımızla ilân edelim ve rûy-i arz Mescidinin herbir köşesinde Sana İbadet etmek için bize Tevfik ver ve meşhergâh-ı arzın herbir tarafında Senin Esma-i Hüsnanın Nakışlarını, Senin bedi' ve antika San'atlarını kendi lisanımızla teşhir etmek için

bize bir revaç ve seyahata iktidar ver." derler. Fâtır-ı Hakîm onların manevî Dualarını kabul edip ki, bir taifenin tohumlarına kıldan kanatçıklar verir; her tarafa uçup gidiyorlar. Taifeleri namına Esma-i İlâhiyyeyi okutturuyorlar (Ekser dikenli nebatat ve bir kısım sarı çiçeklerin tohumları gibi). Ve bir kısmına da, İnsana lâzım veya hoşuna gidecek güzel et veriyor. İnsanı ona hizmetkâr edip her tarafa ekiyor. Bazı taifelerine de, hazmolmayacak sert bir kemik üstünde hayvanlar yutacak bir et veriyor ki, hayvanlar onu çok taraflara dağıtıyorlar. Bazılara da, çengelcikleri verip her temas edene yapışıyor. Başka yerlere giderek taifesinin bayrağını dikerler, Sâni'-i Zülcelâl'in antika San'atını teşhir ediyorlar. Ve bir kısmına da, acı düğelek denilen nebatat gibi saçmalı tüfek gibi bir kuvvet verir ki, vakti geldiği zaman onun meyvesi olan hıyarcık düşer, saçmalar gibi birkaç metre yerlere tohumcuklarını atar, zer'eder. Fâtır-ı Zülcelâl'in Zikir ve Tesbihini kesretli lisanlarla söylettirmeye çalışırlar ve hâkeza kıyas et...

Fâtır-ı Hakîm ve Kadir-i Alîm, Kemal-i İntizamla herşeyi güzel yaratmış, güzel teçhiz etmiş, güzel gayelere tevcih etmiş, güzel vazifelerle tavzif etmiş, güzel Tesbihat yaptırıyor, güzel İbadet ettiriyor. Ey İnsan!. İnsan isen, şu güzel işlere, tabiatı, tesadüfü, abesiyeti, dalâleti karıştırma; çirkin etme, çirkin yapma, çirkin olma.

Dördüncü kısım: İnsandır. Şu Kâinat sarayında bir nevi hademe olan İnsanlar, hem Melaikeye benzer, hem hayvanata benzer. Melaikeye, Ubûdiyyet-i Külliyede, Nezaretin şümulünde Marifetin ihatasında, Rubûbiyetin Dellâllığında Meleklere benzer. Belki İnsan daha câmi'dir. Fakat İnsanın şerire ve iştihalı bir nefsi bulunduğundan, Melaikenin hilafına olarak pek mühim Terakkiyat ve tedenniyata mazhardır. Hem İnsan, amelinde nefsi için bir haz ve zâtı için bir hisse aradığı için hayvana benzer. Öyle ise, İnsanın iki maaşı var: Biri; cüz'îdir, hayvanîdir, muacceldir. İkincisi; Melekîdir, küllîdir, müecceldir. Şimdi, İnsanın vazifesiyle maaşı ve Terakkiyat ve tedenniyatı, geçen yirmiüç aded Sözlerde kısmen geçmiştir. Husûsan Onbirinci ve Yirmiüçüncü'de daha ziyade beyan edilmiş. Onun için şurada ihtisar ederek kapıyı kapıyoruz. Erhamürrâhimîn'den Rahmet kapılarını bize açmasını ve şu Sözün tekmiline tevfikini refik eylemesini Niyaz ile, kusurumuzun ve hatamızın afvını taleb ile hatmediyoruz.

BEŞİNCİ DAL: Beşinci Dal'ın "Beş Meyve"si var.

Birinci Meyve: Ey nefisperest nefsim!. Ey dünyaperest arkadaşım!.

Muhabbet, şu Kâinatın bir Sebeb-i Vücududur. Hem şu Kâinatın Rabıtasıdır. Hem şu Kâinatın Nurudur, hem Hayatıdır. İnsan, Kâinatın en câmi' bir meyvesi olduğu için, Kâinatı istila edecek bir Muhabbet o meyvenin çekirdeği olan Kalbine dercedilmiştir. İşte şöyle nihayetsiz bir Muhabbete lâyık olacak, nihayetsiz bir Kemal Sahibi olabilir. İşte ey nefis ve ey arkadaş! İnsanın Havfe ve Muhabbete âlet olacak iki cihaz, fıtratında dercolunmuştur. Alâküllihal o Muhabbet ve Havf, ya halka veya Hâlık'a müteveccih olacak. Halbuki halktan havf ise, elîm bir beliyyedir. Halka muhabbet dahi, belalı bir musibettir. Çünki sen öylelerden korkarsın ki, sana merhamet etmez veya senin istirhamını kabul etmez. Şu halde havf, elîm bir beladır. Muhabbet ise, sevdiğin şey, ya seni tanımaz, Allah'a ısmarladık demeyip gider. -Gençliğin ve malın gibi.- Ya Muhabbetin için seni tahkir eder. Görmüyor musun ki, mecazî aşklarda yüzde doksandokuzu, maşukundan şikayet eder. Çünki Samed Âyinesi olan Bâtın-ı Kalb ile sanem-misâl dünyevî mahbublara perestiş etmek, o mahbubların nazarında sakildir ve istiskal eder, reddeder. Zira fıtrat, fıtrî ve lâyık olmayan şeyi reddeder, atar. (Şehvanî sevmekler, bahsimizden hariçtir.)

Demek sevdiğin şeyler ya seni tanımıyor, ya seni tahkir ediyor, ya sana refakat etmiyor. Senin rağmına müfarakat ediyor. Mâdem öyledir; bu Havf ve Muhabbeti, öyle birisine tevcih et ki, senin Havfın lezzetli bir tezellül olsun. Muhabbetin, zilletsiz bir Saadet olsun. Evet Hâlık-ı Zülcelâl'inden Havf etmek, Onun Rahmetinin Şefkatına yol bulup iltica etmek demektir. Havf, bir kamçıdır; Onun Rahmetinin kucağına atar. Malûmdur ki, bir vâlide, meselâ bir yavruyu korkutup sinesine celbediyor. O korku, o yavruya gayet lezzetlidir. Çünki Şefkat sinesine celbediyor. Halbuki, bütün vâlidelerin Şefkatleri, Rahmet-i İlâhiyyenin bir Lem'asıdır. Demek Havfullahta bir azîm lezzet vardır. Mâdem Havfullahın böyle lezzeti bulunsa, Muhabbetullahta ne kadar nihayetsiz lezzet bulunduğu malûm olur. Hem Allah'tan Havf eden, başkaların kasavetli, belalı havfından kurtulur. Hem Allah hesabına olduğu için mahlûkata ettiği Muhabbet dahi firaklı, elemli olmuyor.

Evet İnsan evvela nefsini sever. Sonra akaribini, sonra milletini, sonra Zîhayat mahlûkları, sonra Kâinatı, dünyayı sever. Bu dairelerin herbirisine karşı alâkadardır. Onların lezzetleriyle mütelezziz ve elemleriyle müteellim olabilir. Halbuki şu herc ü merc Âlemde ve rüzgâr deveranında hiçbir şey kararında kalmadığından bîçare Kalb-i İnsan, her vakit yaralanıyor. Elleri yapıştığı şeylerle, o şeyler gidip ellerini paralıyor, belki koparıyor. Daima ızdırab içinde kalır, yahut gaflet ile sarhoş

olur. Mâdem öyledir, ey nefis! Aklın varsa, bütün o Muhabbetleri topla, hakikî Sahibine ver, şu belalardan kurtul. Şu nihayetsiz Muhabbetler, nihayetsiz bir Kemal ve Cemâl Sahibine mahsustur. Ne vakit hakikî Sahibine verdin, o vakit bütün eşyayı Onun namıyla ve Onun âyinesi olduğu cihetle ızdırabsız sevebilirsin. Demek şu Muhabbet, doğrudan doğruya Kâinata sarfedilmemek gerektir. Yoksa Muhabbet en leziz bir Nimet iken, en elîm bir nıkmet olur.

Bir cihet kaldı ki, en mühimi de odur ki, ey nefis! Sen, Muhabbetini kendi nefsine sarfediyorsun. Sen, kendi nefsini kendine mabud ve mahbub yapıyorsun. Herşeyi nefsine feda ediyorsun, âdeta bir nevi Rubûbiyet veriyorsun. Halbuki Muhabbetin sebebi, ya Kemaldir; zira Kemal Zâtında sevilir. Yahut menfaattır, yahut lezzettir veyahut hayriyettir, ya bunlar gibi bir sebeb tahtında Muhabbet edilir. Şimdi ey nefis! Birkaç Sözde kat'î isbat etmişiz ki; asıl mahiyetin kusur, naks, fakr, acizden yoğrulmuştur ki; zulmet, karanlığın derecesi nisbetinde Nurun parlaklığını gösterdiği gibi, zıddiyet itibariyle sen, onlarla Fâtır-ı Zülcelâl'in Kemal, Cemâl, Kudret ve Rahmetine âyinedarlık ediyorsun. Demek ey nefis! Nefsine Muhabbet değil, belki adavet etmelisin veyahut acımalısın veyahut mutmainne olduktan sonra Şefkat etmelisin. Eğer nefsini seversen, çünki senin nefsin lezzet ve menfaatin menşeidir, sen de lezzet ve menfaatin zevkine meftunsun. O zerre hükmünde olan lezzet ve menfaat-ı nefsiyeyi, nihayetsiz lezzet ve menfaatlere tercih etme. Yıldız böceği gibi olma. Çünki o, bütün ahbabını ve sevdiği eşyayı karanlığın vahşetine gark eder, nefsinde bir lem'acık ile iktifa eder. Zira nefsî olan lezzet ve menfaatinle beraber bütün alâkadar olduğun ve bütün menfaatleriyle intifa' ettiğin ve Saadetleriyle mes'ud olduğun mevcûdatın ve bütün Kâinatın menfaatleri, Nimetleri, iltifatına tabi bir Mahbub-u Ezelî'yi sevmekliğin lâzımdır. Tâ, hem kendinin, hem bütün onların Saadetleriyle mütelezziz olasın. Hem Kemal-i Mutlak'ın Muhabbetinden aldığın nihayetsiz bir lezzeti alasın.

Zâten sana, sende senin nefsine olan şedid Muhabbetin, Onun Zâtına karşı Muhabbet-i Zâtiyedir ki, sen sû'-i istimal edip kendi zâtına sarfediyorsun. Öyle ise nefsindeki eneyi yırt, هُوَ yi göster ve Kâinata dağınık bütün Muhabbetlerin, Onun Esma ve Sıfâtına karşı verilmiş bir Muhab-bettir. Sen sû'-i istimal etmişsin, cezasını da çekiyorsun. Çünki **yerinde sarfolunmayan bir muhabbet-i gayr-ı meşruanın cezası, merhametsiz bir musibettir.** Rahmanürrahîm İsmiyle, Hurilerle müzeyyen Cennet gibi senin bütün arzularına câmi' bir meskeni, senin cismanî hevesatına ihzar eden ve sair Esmasıyla senin Ruhun, Kalbin, Sırrın, Aklın ve

sair Letaifin arzularını tatmin edecek ebedî İhsanatını o Cennet'te sana müheyya eden ve herbir İsminde manevî çok Hazine-i İhsan ve Kerem bulunan bir Mahbub-u Ezelî'nin, elbette bir zerre Muhabbeti, Kâinata bedel olabilir. Kâinat Onun bir cüz'î Tecelli-i Muhabbetine bedel olamaz. Öyle ise O Mahbub-u Ezelî'nin kendi Habibine söylettirdiği şu Ferman-ı Ezelîyi dinle, ittiba et:

اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ

İkinci Meyve: Ey nefis! Ubûdiyyet, mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika değil, belki Netice-i Nimet-i Sâbıkadır. Evet biz ücretimizi almışız. Ona göre Hizmetle ve Ubûdiyyetle muvazzafız. Çünki ey nefis! Hayr-ı Mahz olan Vücudu sana giydiren Hâlık-ı Zülcelâl, sana iştihalı bir mide verdiğinden Rezzak İsmiyle bütün mat'umatı bir Sofra-i Nimet içinde senin önüne koymuştur. Sonra sana hassasiyetli bir Hayat verdiğinden, o Hayat dahi bir mide gibi Rızık ister. Göz, kulak gibi bütün duyguların, eller gibidir ki, rûy-i zemin kadar geniş bir Sofra-i Nimeti, o ellerin önüne koymuştur. Sonra manevî çok Rızık ve Nimetler isteyen İnsaniyeti sana verdiğinden, Âlem-i Mülk ve Melekût gibi geniş bir Sofra-i Nimet, o Mide-i İnsaniyetin önüne ve Aklın eli yetişecek nisbette sana açmıştır. Sonra nihayetsiz Nimetleri isteyen ve hadsiz Rahmetin meyveleriyle tegaddi eden ve İnsaniyet-i Kübra olan İslâmiyeti ve Îmanı sana verdiğinden, Daire-i Mümkinat ile beraber Esma-i Hüsna ve Sıfât-ı Mukaddesenin dairesine şamil bir Sofra-i Nimet ve Saadet ve Lezzet sana fethetmiştir. Sonra Îmanın bir Nuru olan Muhabbeti sana vermekle, Gayr-ı Mütenahî bir Sofra-i Nimet ve Saadet ve Lezzet sana İhsan etmiştir. Yâni, cismaniyetin itibariyle küçük, zaîf, âciz, zelil, mukayyed, mahdud bir cüz'sün. Onun İhsanıyla cüz'î bir cüz'den, küllî bir Küll-ü Nurani hükmüne geçtin. Zira Hayatı sana vermekle, cüz'iyetten bir nevi Külliyete ve İnsaniyeti vermekle hakikî Külliyete ve İslâmiyeti vermekle ulvî ve nurani bir Külliyete ve Marifet ve Muhabbeti vermekle muhit bir Nura seni çıkarmış.

İşte ey nefis! Sen bu ücreti almışsın. Ubûdiyyet gibi lezzetli, nimetli, rahatlı, hafif bir Hizmetle mükellefsin. Halbuki, buna da tenbellik ediyorsun. Eğer yarım yamalak yapsan da, güya eski ücretleri kâfi gelmiyormuş gibi, çok büyük şeyleri mütehakkimane istiyorsun. Ve hem "Niçin Duam kabul olmadı" diye nazlanıyorsun. Evet, senin hakkın Naz değil, Niyazdır. Cenab-ı Hak Cennet'i ve Saadet-i Ebediyeyi, Mahz-ı Fazl ve Keremiyle İhsan eder. Sen, daima Rahmet ve Keremine iltica et. Ona güven ve şu Fermanı dinle:

قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهٖ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

Eğer desen: "Şu küllî hadsiz Nimetlere karşı nasıl şu mahdud ve cüz'î Şükrümle mukabele edebilirim?"

Elcevab: Küllî bir Niyetle, hadsiz bir İtikad ile... Meselâ: Nasılki bir adam beş kuruş kıymetinde bir hediye ile, bir Padişahın huzuruna girer ve görür ki, herbiri milyonlara değer hediyeler, makbûl adamlardan gelmiş, orada dizilmiş. Onun Kalbine gelir: "Benim hediyem hiçtir, ne yapayım?" Birden der: "Ey Seyyidim! Bütün şu kıymetdar hediyeleri kendi namıma sana takdim ediyorum. Çünki sen onlara lâyıksın. Eğer benim iktidarım olsaydı, bunların bir mislini sana hediye ederdim." İşte hiç ihtiyacı olmayan ve raiyyetinin derece-i sadakat ve hürmetlerine alâmet olarak hediyelerini kabul eden o Padişah, o bîçarenin o büyük ve küllî Niyetini ve Arzusunu ve o güzel ve yüksek İtikad liyakatını, en büyük bir hediye gibi kabul eder. Aynen öyle de: Âciz bir Abd, Namazında اَلتَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ der. Yâni: Bütün mahlûkatın Hayatlarıyla sana takdim ettikleri Hediye-i Ubûdiyyetlerini, ben kendi hesabıma, umumunu Sana takdim ediyorum. Eğer elimden gelseydi, onlar kadar Tahiyyeler Sana takdim edecektim. Hem Sen onlara, hem daha fazlasına lâyıksın. İşte şu Niyet ve İtikad, pek geniş bir Şükr-ü Küllîdir. **Nebatatın tohumları ve çekirdekleri, onların niyetleridir.**

Hem meselâ: Kavun, kalbinde nüveler suretinde bin Niyet eder ki, "Ya Hâlıkım! Senin Esma-i Hüsnanın Nakışlarını yerin bir çok yerlerinde ilân etmek isterim." Cenab-ı Hak gelecek şeylerin nasıl geleceklerini bildiği için, onların niyetlerini bilfiil İbadet gibi kabul eder. "Mü'minin niyeti, Amelinden hayırlıdır." Şu Sırra işaret eder. Hem

سُبْحَانَكَ وَ بِحَمْدِكَ عَدَدَ خَلْقِكَ وَ رِضَاءَ نَفْسِكَ وَ زِنَةِ عَرْشِكَ وَ مِدَادِ كَلِمَاتِكَ وَ

نُسَبِّحُكَ بِجَمِيعِ تَسْبِيحَاتِ اَنْبِيَائِكَ وَ اَوْلِيَائِكَ وَ مَلٰئِكَتِكَ

gibi hadsiz adedle Tesbih etmenin Hikmeti şu Sırdan anlaşılır. Hem nasıl bir zabit, bütün neferatının yekûn hizmetlerini kendi namına padişaha takdim eder. Öyle de: Mahlûkata zabitlik eden ve hayvanat ve nebatata Kumandanlık yapan ve Mevcûdat-ı Arziyeye Halifelik etmeye kabil olan ve kendi hususî Âleminde kendini herkese vekil telakki eden

İnsan, إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ إِيَّاكَ نَسْتَعِينُ der. Bütün halkın İbadetlerini ve İstianelerini, kendi namına Mabud-u Zülcelâl'e takdim eder. Hem

سُبْحَانَكَ بِجَمِيعِ تَسْبِيحَاتِ جَمِيعِ مَخْلُوقَاتِكَ وَ بِأَلْسِنَةِ جَمِيعِ مَصْنُوعَاتِكَ

der. Bütün mevcûdatı kendi hesabına söylettirir. Hem

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ بِعَدَدِ ذَرَّاتِ الْكَائِنَاتِ وَ مُرَكَّبَاتِهَا

der. Herşey namına bir Salâvat getirir. Çünki herşey, Nur-u Ahmedî (A.S.M.) ile alâkadardır. İşte Tesbihatta, Salâvatlarda hadsiz adedlerin Hikmetini anla.

Üçüncü Meyve: Ey nefis! Az bir ömürde hadsiz bir Amel-i Uhrevî istersen ve herbir dakika-i ömrünü bir ömür kadar faideli görmek istersen ve âdetini İbadete ve gafletini Huzura kalbetmeyi seversen, Sünnet-i Seniyeye İttiba et. Çünki bir Muamele-i Şer'iyeye tatbik-i amel ettiğin vakit, bir nevi Huzur veriyor. Bir nevi İbadet oluyor. Uhrevî çok meyveler veriyor. Meselâ: Birşeyi satın aldın. Îcab ve Kabul-i Şer'iyeyi tatbik ettiğin dakikada, o âdi alış-verişin bir İbadet hükmünü alır. O Tahattur-u Hükm-ü Şer'î bir Tasavvur-u Vahy verir. O dahi, Şârii düşünmekle bir Teveccüh-ü İlahî verir. O dahi, bir Huzur verir. Demek Sünnet-i Seniyeye Tatbik-i Amel etmekle bu fâni ömür, bâki meyveler verecek ve bir Hayat-ı Ebediyeye medar olacak olan faideler elde edilir.

فَآمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذِى يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

Fermanını dinle. Şeriat ve Sünnet-i Seniyenin Ahkâmları içinde Cilveleri intişar eden Esma-i Hüsnanın herbir İsminin Feyz-i Tecellisine bir Mazhar-ı Câmi' olmağa çalış...

Dördüncü Meyve: Ey nefis! Ehl-i dünyaya, husûsan ehl-i sefahete, husûsan ehl-i küfre bakıp surî zînet ve aldatıcı gayr-ı meşru lezzetlerine aldanıp taklid etme. Çünki sen onları taklid etsen, onlar gibi olamazsın. Pek çok sukut edeceksin. Hayvan dahi olamazsın. Çünki senin başındaki Akıl, meş'um bir âlet olur. Senin başını daima döğecektir. Meselâ: Nasılki bir saray bulunsa, büyük bir dairesinde büyük bir

elektrik lâmbası bulunur. O elektrikten teşa'ub etmiş ve onunla bağlı küçük küçük elektrikler, küçük menzillere taksim edilmiş. Şimdi birisi o büyük elektrik lâmbasının düğmesini çevirip ziyayı kapatsa, bütün menziller derin bir karanlık içine ve bir vahşete düşer. Ve başka sarayda büyük elektrik lâmbasıyla merbut olmayan küçük elektrik lâmbaları, her menzilde bulunuyor. O saray sahibi büyük elektrik lâmbasının düğmesini çevirerek kapatsa, sair menzillerde ışıklar bulunabilir. Onunla işini görebilir, hırsızlar istifade edemezler.

İşte ey nefsim! Birinci saray, bir Müslümandır. Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm, onun Kalbinde o büyük elektrik lâmbasıdır. Eğer Onu unutsa, اَلْعِيَاذُ بِاللّٰهِ Kalbinden Onu çıkarsa, hiçbir Peygamberi daha kabul edemez. Belki hiçbir Kemâlâtın yeri Ruhunda kalamaz, hattâ Rabbini de tanımaz. Mahiyetindeki bütün menziller ve latifeler, karanlığa düşer ve Kalbinde müdhiş bir tahribat ve vahşet oluyor. Acaba bu tahribat ve vahşete mukabil hangi şeyi kazanıp ünsiyet edebilirsin? Hangi menfaati bulup o tahribat zararını onunla tamir edersin? Halbuki ecnebiler, o ikinci saraya benzerler ki, Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Nurunu Kalblerinden çıkarsalar da, kendilerince bazı Nurlar kalabilir veya kalabilir zannederler. Onların manevî Kemâlât-ı Ahlâkiyelerine medar olacak Hazret-i Musa ve İsa Aleyhimesselâm'a bir nevi Îmanları ve Hâlıklarına bir çeşit İtikadları kalabilir.

Ey nefs-i emmare! Eğer desen: "Ben, ecnebi değil, hayvan olmak isterim." Sana kaç defa söylemiştim: "Hayvan gibi olamazsın. Zira kafandaki Akıl olduğu için, o Akıl geçmiş elemleri ve gelecek korkuları tokatıyla senin yüzüne, gözüne, başına çarparak dövüyor. Bir lezzet içinde bin elem katıyor. Hayvan ise, elemsiz güzel bir lezzet alır, zevkeder. Öyle ise, evvelâ Aklını çıkar at, sonra hayvan ol. Hem كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ Sille-i Te'dibini gör."

Beşinci Meyve: Ey nefis! Mükerreren söylediğimiz gibi; İnsan, Şecere-i Hilkatin meyvesi olduğundan, meyve gibi en uzak ve en câmi' ve umuma bakar ve umumun cihet-ül vahdetini içinde saklar bir Kalb çekirdeğini taşıyan ve yüzü kesrete, fenaya, dünyaya bakan bir mahlûktur. Ubûdiyyet ise, onun yüzünü fenadan Bekaya, halktan Hakk'a, kesretten Vahdete, müntehadan Mebde'e çeviren bir Hayt-ı Vuslat, yahut mebde' ve münteha ortasında bir nokta-i ittisaldir. Nasılki tohum olacak kıymettar bir Meyve-i Zîşuur, ağacın altındaki Zîruhlara baksa, güzelliğine güvense, kendini onların ellerine atsa veya gaflet edip düşse, onların ellerine

düşecek, parçalanacak, âdi bir tek meyve gibi zayi' olacak. Eğer o meyve, Nokta-i İstinadını bulsa, içindeki çekirdek, bütün ağacın Cihet-ül Vahdetini tutmakla beraber ağacın Bekasına ve Hakikatının devamına vasıta olacağını düşünebilse, o vakit o tek meyve içinde birtek çekirdek, bir Hakikat-ı Külliye-i Daimeye, bir Ömr-ü Bâki içinde mazhar oluyor. Öyle de: İnsan, eğer kesrete dalıp Kâinat içinde boğulup dünyanın muhabbetiyle sersem olarak fânilerin tebessümlerine aldansa, onların kucaklarına atılsa, elbette nihayetsiz bir hasarete düşer. Hem fena, hem fâni, hem ademe düşer. Hem manen kendini i'dam eder. Eğer Lisan-ı Kur'andan Kalb kulağıyla Îman Derslerini işitip başını kaldırsa, Vahdete müteveccih olsa, Ubûdiyyetin Mi'racıyla Arş-ı Kemâlâta çıkabilir. Bâki bir İnsan olur.

Ey nefsim! Mâdem Hakikat böyledir ve mâdem Millet-i İbrahimiyedensin (A.S.) İbrahimvari لَآ اُحِبُّ اْلاٰفِلِينَ de. Ve Mahbub-u Bâki'ye yüzünü çevir ve benim gibi şöyle ağla:

[Buradaki Farisî Beyitler, Onyedinci Söz'ün İkinci Makamında yazılmakla burada yazılmamıştır.]

* * *

Yirmibeşinci Söz

Mu'cizat-ı Kur'aniye Risalesi

Elde Kur'an Gibi Bir Mu'cize-i Bâki Varken, Başka Bürhan Aramak Aklıma Zaid Görünür.
Elde Kur'an Gibi Bir Bürhan-ı Hakikat Varken, Münkirleri İlzam İçin Gönlüme Sıklet Mi Gelir?

İHTAR

(Şu Söz'ün başında Beş Şu'leyi yazmak niyet ettik. Fakat Birinci Şu'le'nin âhirlerinde eski hurufatla tab'etmek için gayet sür'atle yazmağa mecbur olduk. Hattâ bazı gün yirmi-otuz sahifeyi iki-üç saat içinde yazıyorduk. Onun için üç Şu'leyi ihtisaren, icmalen yazarak iki Şu'leyi de şimdilik terkettik. Bana aid kusurlar ve noksaniyetler ve işkal ve hatalara nazar-ı insaf ve müsamaha ile bakmalarını İhvanlarımızdan bekleriz.)

Bu Mu'cizat-ı Kur'aniye Risalesindeki ekser Âyetlerin herbiri, ya mülhidler tarafından medar-ı tenkid olmuş veya ehl-i fen tarafından itiraza uğramış veya cinnî ve insî şeytanların vesvese ve şübhelerine maruz olmuş Âyetlerdir. İşte bu "Yirmibeşinci Söz" öyle bir tarzda o Âyetlerin Hakikatlarını ve Nüktelerini beyan etmiş ki, ehl-i ilhad ve fennin kusur zannettikleri noktalar İ'cazın Lemaatı ve Belâgat-ı Kur'aniyenin Kemâlâtının menşe'leri olduğu, ilmî kaideleriyle isbat edilmiş. Bulantı vermemek için onların şübheleri zikredilmeden cevab-ı kat'î verilmiş.

وَ الشَّمْسُ تَجْرِى ۞ وَ الْجِبَالَ اَوْتَادًا gibi. Yalnız Yirminci Söz'ün Birinci Makamı'nda üç-dört Âyette şübheleri söylenmiş. Hem bu Mu'cizat-ı Kur'aniye Risalesi gerçi gayet muhtasar ve acele yazılmış ise de, fakat İlm-i Belâgat ve Ulûm-u Arabiye noktasında, Âlimlere hayret verecek derecede âlimane ve derin ve kuvvetli bir tarzda beyan edilmiş. Gerçi her bahsini her Ehl-i Dikkat tam anlamaz, istifade etmez. Fakat o bahçede herkesin ehemmiyetli hissesi var. Pek acele ve müşevveş haletler içinde Te'lif edildiğinden ifade ve ibaresinde kusur var olmasıyla beraber İlim noktasında çok ehemmiyetli mes'elelerin Hakikatını beyan etmiş...

Said Nursî

Mu’cizat-ı Kur'aniye Risalesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ

لاَ يَاْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

Mahzen-i Mu’cizat ve Mu’cize-i Kübra-yı Ahmediye (A.S.M.) olan Kur'an-ı Hakîm-i Mu’ciz-ül Beyan'ın hadsiz Vücuh-u İ’cazından kırka yakın Vücuh-u İ’caziyeyi arabî Risalelerimde ve arabî Risale-i Nur'da ve "İşarat-ül İ'caz" namındaki Tefsirimde ve geçen şu yirmidört Sözlerde işaretler etmişiz. Şimdi onlardan yalnız beş vechini bir derece beyan ve sair vücuhu içlerinde icmalen dercederek ve bir Mukaddeme ile onun tarif ve mahiyetine işaret edeceğiz.

Mukaddeme üç cüz'dür.

Birinci cüz': KUR'AN NEDİR? Tarifi nasıldır?

Elcevab: (Ondokuzuncu Söz'de beyan edildiği ve sair Sözlerde isbat edildiği gibi) KUR'AN, şu Kitab-ı Kebir-i Kâinatın bir Tercüme-i Ezeliyesi.. ve Âyât-i Tekviniyeyi okuyan mütenevvi dillerinin Tercüman-ı Ebedîsi.. ve şu Âlem-i Gayb ve Şehadet Kitabının Müfessiri... Ve zeminde ve gökte gizli Esma-i İlâhiyyenin manevî hazinelerinin Keşşafı.. ve sutur-u hâdisatın altında muzmer Hakaikın Miftahı.. ve Âlem-i Şehadette Âlem-i Gaybın Lisanı.. ve şu Âlem-i Şehadet perdesi arkasında olan Âlem-i Gayb cihetinden gelen İltifatat-ı Ebediye-i Rahmaniye ve Hitabat-ı Ezeliye-i Sübhaniyenin Hazinesi.. ve şu İslâmiyet Âlem-i Manevîsinin Güneşi, Temeli, Hendesesi.. ve Avalim-i Uhreviyenin mukaddes Haritası... Ve Zât ve Sıfât ve Esma ve Şuun-u İlâhiyyenin Kavl-i Şârihi, Tefsir-i Vâzıhı, Bürhan-ı Katıı, Tercüman-ı Satıı... Ve şu Âlem-i İnsaniyetin Mürebbisi.. ve İnsaniyet-i Kübra olan İslâmiyetin Mâ ve Ziyası.. ve nev-i beşerin Hikmet-i Hakikiyesi.. ve İnsaniyeti Saadete sevkeden hakikî Mürşidi ve Hâdîsi... ve İnsana hem bir **Kitab-ı Şeriat**, hem bir **Kitab-ı Dua**, hem bir

Kitab-ı Hikmet, hem bir **Kitab-ı Ubûdiyyet**, hem bir **Kitab-ı Emir ve Davet**, hem bir **Kitab-ı Zikir**, hem bir **Kitab-ı Fikir**, hem bütün İnsanın bütün hacat-ı maneviyesine merci' olacak çok Kitabları tazammun eden tek, câmi' bir KİTAB-I MUKADDES'TİR. Hem bütün Evliya ve Sıddıkîn ve Urefa ve Muhakkikînin muhtelif meşreblerine ve ayrı ayrı mesleklerine, her birindeki meşrebin mezâkına lâyık ve o meşrebi tenvir edecek ve herbir mesleğin mesâkına muvafık ve onu tasvir edecek birer Risale ibraz eden mukaddes bir kütübhane hükmünde bir Kitab-ı Semavî'dir.

İkinci cüz' ve tetimme-i tarif: Kur'an, Arş-ı Â'zamdan, İsm-i Â'zamdan, her İsmin Mertebe-i Â'zamından geldiği için, (Onikinci Söz'de beyan ve isbat edildiği gibi) Kur'an, bütün Âlemlerin Rabbi itibariyle Allah'ın Kelâmıdır. Hem bütün mevcûdatın İlahı Ünvanıyla Allah'ın Fermanıdır. Hem bütün Semâvat ve Arzın Hâlıkı namına bir Hitabdır. Hem Rubûbiyet-i Mutlaka cihetinde bir Mükalemedir. Hem Saltanat-ı Âmme-i Sübhaniye hesabına bir Hutbe-i Ezeliyedir. Hem Rahmet-i Vasia-i Muhita nokta-i nazarında bir Defter-i İltifatat-ı Rahmaniyedir. Hem Uluhiyetin Azamet-i Haşmeti haysiyetiyle, başlarında bazan şifre bulunan bir muhabere mecmuasıdır. Hem İsm-i Â'zamın muhitinden nüzul ile Arş-ı Â'zamın bütün muhatına bakan ve teftiş eden Hikmetfeşan bir Kitab-ı Mukaddes'tir. Ve şu Sırdandır ki, "Kelâmullah" Ünvanı kemal-i liyakatla Kur'ana verilmiş ve daima da veriliyor. Kur'andan sonra sair Enbiyanın Kütüb ve Suhufları derecesi gelir. Sair nihayetsiz Kelimat-ı İlâhiyyenin ise bir kısmı dahi has bir itibarla, cüz'î bir ünvan ile, hususî bir tecelli ile, cüz'î bir isim ile ve has bir Rubûbiyet ile ve mahsus bir saltanat ile ve hususî bir Rahmet ile zahir olan İlhamat suretinde bir mükalemedir. Melek ve beşer ve hayvanatın İlhamları, külliyet ve hususiyet itibariyle çok muhteliftir.

Üçüncü Cüz': KUR'AN, asırları muhtelif bütün Enbiyanın Kütüblerini ve meşrebleri muhtelif bütün Evliyanın Risalelerini ve meslekleri muhtelif bütün Asfiyanın Eserlerini icmalen tazammun eden ve cihat-ı sittesi parlak ve evham u şübehatın zulümatından musaffa ve Nokta-i İstinadı, bilyakîn Vahy-i Semavî ve Kelâm-ı Ezelî.. ve hedefi ve gayesi, bilmüşahede Saadet-i Ebediye.. içi, bilbedahe hâlis Hidayet.. üstü, bizzarure Envâr-ı Îman.. altı, biilmelyakîn Delil ve Bürhan.. sağı, bittecrübe Teslim-i Kalb ve Vicdan.. solu, biaynelyakîn Teshir-i Akıl ve İz'an... Meyvesi, Bihakkalyakîn Rahmet-i Rahman ve Dâr-ı Cinan... Makamı ve revacı, Bilhads-is Sadık Makbûl-ü Melek ve ins ü can bir Kitab-ı Semavî'dir.

Kur'anın tarifine dair üç cüz'ündeki sıfatların herbiri başka yerlerde kat'î isbat edilmiş veya isbat edilecektir. Davamız mücerred değil, her birisi bürhan-ı kat'î ile müberhendir.

B İ R İ N C İ Ş U ' L E : Bu Şu'lenin üç Şuaı var.

BİRİNCİ ŞUA: Derece-i İ'cazda Belâgat-ı Kur'aniyedir. O Belâgat ise, nazmın Cezaletinden ve Hüsn-ü Metanetinden ve üslûblarının Bedaatinden, garib ve Müstahsenliğinden ve beyanının Beraatinden, Faik ve Safvetinden ve maânîsinin Kuvvet ve Hakkaniyetinden ve Lafzının Fesahatinden, Selasetinden tevellüd eden bir Belâgat-ı Hârikulâdedir ki, Benî-Âdemin en dâhî ediblerini, en hârika hatiblerini, en mütebahhir ülemasını muarazaya davet edip binüçyüz senedir meydan okuyor, onların damarlarına şiddetle dokunuyor. Muarazaya davet ettiği halde, kibir ve gururlarından başını Semâvata vuran o dâhîler, Ona muaraza için ağız açamayıp kemal-i zilletle boyun eğdiler. İşte Belâgatındaki Vech-i İ'cazı iki suretle işaret ederiz:

Birinci Suret: İ'cazı vardır ve mevcuddur. Çünki Ceziret-ül Arab ahalisi o asırda ekseriyet-i mutlaka itibariyle ümmi idi. Ümmilikleri için mefahirlerini ve vukuat-ı tarihiyelerini ve mehasin-i ahlâka yardım edecek durub-u emsallerini kitabet yerine şiir ve belâgat kaydıyla muhafaza ediyorlardı. Manidar bir kelâm, şiir ve belâgat cazibesiyle eslaftan ahlafa hâfızalarda kalıp gidiyordu. İşte şu ihtiyac-ı fıtrî neticesi olarak o kavmin manevî çarşı-yı ticaretlerinde en ziyade revaç bulan, Fesahat ve Belâgat metaı idi. Hattâ bir kabilenin belig bir edibi, en büyük bir Kahraman-ı Millîsi gibi idi. En ziyade onunla iftihar ediyorlardı. İşte İslâmiyetten sonra Âlemi zekâlarıyla idare eden o zeki kavim, şu en revaçlı ve medar-ı iftiharları ve ona şiddet-i ihtiyaçla muhtaç olan Belâgatta akvam-ı Âlemden en ileride ve en yüksek mertebede idiler. Belâgat, o kadar kıymetdar idi ki, bir edibin bir sözü için iki kavim büyük muharebe ederdi ve bir sözüyle musalaha ediyorlardı. Hattâ onların içinde "Muallakat-ı Seb'a" namıyla yedi edibin yedi kasidesini altınla Kâ'be'nin duvarına yazmışlar, onunla iftihar ediyorlardı. İşte böyle bir zamanda, Belâgat en revaçlı olduğu bir anda Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan nüzul etti. Nasılki Zaman-ı Musa Aleyhisselâm'da sihir ve Zaman-ı İsa Aleyhisselâm'da tıb revaçta idi. Mu'cizelerinin mühimmi o cinsten geldi. İşte o vakit Bülega-yı Arabı, en kısa bir Suresine mukabeleye davet etti:

وَاِنْ كُنْتُمْ فٖى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖ

Fermanıyla onlara meydan okuyor. Hem der ki: "Îman getirmezseniz mel'unsunuz. Cehennem'e gireceksiniz." Damarlarına şiddetle vuruyor. Gururlarını dehşetli surette kırıyor. O kibirli akıllarını istihfaf ediyor. Onları bidayeten i'dam-ı ebedî ile ve sonra da Cehennem'de i'dam-ı ebedî ile beraber dünyevî i'dam ile de mahkûm ediyor. Der: "Ya muaraza ediniz, yahut can ve malınız helâkettedir."

İşte eğer muaraza mümkün olsaydı acaba hiç mümkün mü idi ki, bir-iki satırla muaraza edip davasını ibtal etmek gibi rahat bir çare varken, en tehlikeli, en müşkilatlı muharebe tarîkı ihtiyar edilsin? Evet o zeki kavim, o siyasî millet ki, bir zaman Âlemi, siyasetle idare ettiği halde, en kısa ve rahat ve hafif bir yolu terketsin? En tehlikeli ve bütün mal ve canını belaya atacak uzun bir yolu ihtiyar etsin, hiç kabil midir? Çünki bir edibleri, birkaç hurufatla muaraza edebilseydi; Kur'an, davasından vazgeçerdi. Onlar da maddî ve manevî helâketten kurtulurlardı. Halbuki muharebe gibi dehşetli, uzun bir yolu ihtiyar ettiler. Demek, muaraza-i bilhuruf mümkün değildi, muhaldi. Onun için muharebe-i bis-süyufa mecbur oldular. Hem Kur'anı tanzir etmek, taklidini yapmak için gayet şiddetli iki sebeb vardı. Birisi; düşmanın hırs-ı muarazası. Diğeri; dostlarının şevk-i taklididir ki, şu iki saik-i şedid altında milyonlar Arabî Kitablar yazılmış ki hiçbirisi Ona benzemez. Âlim olsun, âmi olsun her kim Ona ve onlara baksa kat'iyyen diyecek ki: "Kur'an, bunlara benzemez. Hiçbirisi Onu tanzir edemez." Şu halde, ya Kur'an bütününün altındadır. Bu ise, bütün dost ve düşmanın ittifakıyla battaldır, muhaldir. Veya Kur'an, o yazılan umum Kitabların fevkındedir.

Eğer desen: Nasıl biliyoruz ki, kimse muarazaya teşebbüs etmedi? Kimse kendine güvenemedi mi ki, meydana çıksın? Birbirinin yardımı da mı faide etmedi?

Elcevab: Eğer muaraza mümkün olsaydı, alâküllihal kat'î teşebbüs edilecekti. Çünki izzet ve namus mes'elesi, can ve mal tehlikesi vardı. Eğer teşebbüs edilseydi, alâküllihal kat'î tarafdar pek çok bulunacaktı. Çünki hakka muarız ve muannid daima kesretli idi. Eğer tarafdar bulsaydı, alâküllihal iştihar bulacaktı. Çünki küçük bir mücadele, beşerin nazar-ı istiğrabını celbedip destanlarda iştihar eder. Şöyle acib bir mücadele ve vukuat ise gizli kalamaz. İslâmiyet aleyhinde tâ en çirkin ve en şeni' şeylere kadar nakledilir, meşhur olur. Halbuki muarazaya dair müseylime-i kezzab'ın bir-iki fıkrasından başka nakledilmemiş. O müseylime'de çendan belâgat varmış. Fakat hadsiz bir Hüsn-ü Cemâle mâlik olan Beyan-ı Kur'ana nisbet edildiği için , onun sözleri hezeyan suretinde

tarihlere geçmiştir. İşte Kur'anın Belâgatındaki İ'caz, kat'iyyen iki kerre iki dört eder gibi mevcuddur ki, iş böyle oluyor.

İkinci Suret: Belâgatındaki İ'caz-ı Kur'anînin Hikmetini Beş Nokta'da beyan edeceğiz.

Birinci Nokta: Kur'anın Nazmında bir Cezalet-i Hârika var. O nazımdaki Cezalet ve Metaneti, "İşarat-ül İ'caz" baştan aşağıya kadar bu Cezalet-i Nazmiyeyi beyan eder. Saatın Saniye, dakika, saati sayan ve birbirinin nizamını tekmil eden ne ise, Kur'an-ı Hakîm'in herbir Cümledeki, hey'atındaki Nazım ve Kelimelerindeki Nizam ve Cümlelerin birbirine karşı münasebatındaki İntizamı öyle bir tarzda "İşarat-ül İ'caz"da âhirine kadar beyan edilmiştir. Kim isterse ona bakabilir ve bu Nazımdaki Cezalet-i Hârikayı bu surette görebilir. Yalnız bir-iki misâl, bir Cümlenin hey'atındaki Nazmı göstermek için zikredeceğiz.

Meselâ: وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ Bu Cümlede, azabı dehşetli göstermek için en azının şiddetle tesirini göstermekle göstermek ister. Demek taklili ifade edecek Cümlenin bütün heyetleri de bu taklile bakıp ona kuvvet verecek. İşte لَئِنْ Lafzı, teşkiktir. Şek, kıllete bakar. مَسَّ Lafzı, azıcık dokunmaktır. Yine kılleti ifade eder. نَفْحَةٌ Lafzı maddesi, bir kokucuk olup kılleti ifade ettiği gibi, sîgası bire delalet eder. Masdar-ı merre tabir-i sarfiyesinde biricik demektir, kılleti ifade eder. نَفْحَةٌ daki tenvin-i tenkirî, taklili içindir ki, o kadar küçük ki, bilinemiyor demektir. مِنْ Lafzı, teb'iz içindir, bir parça demektir. Kılleti ifade eder. عَذَابِ Lafzı; nekal, ikaba nisbeten hafif bir nevi cezadır ki, kıllete işaret eder. رَبِّكَ Lafzı; Kahhar, Cebbar, Müntakim'e bedel yine Şefkati ihsas etmekle kılleti işaret ediyor. İşte bu kadar kılletteki bir parça azab böyle tesirli ise, İkab-ı İlahî ne kadar dehşetli olur kıyas edebilirsiniz diye ifade eder. İşte şu Cümlede küçük heyetler nasıl birbirine bakıp yardım eder. Maksad-ı küllîyi, herbiri kendi lisanıyla takviye eder. Şu misâl bir derece Lafz ve maksada bakar.

İkinci misâl: وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ Şu Cümlenin hey'atı, Sadakanın Şerait-i Kabulünün beşine işaret eder.

Birinci Şart: Sadakaya muhtaç olmamak derecede Sadaka vermek ki, وَمِمّاَ Lafzındaki مِنْ-i teb'îz ile o şartı ifade eder.

İkinci Şart: Ali'den alıp Veli'ye vermek değil, belki kendi malından vermektir. Şu şartı رَزَقْنَاهُمْ Lafzı ifade ediyor. "Size Rızık olandan veriniz" demektir.

Üçüncü Şart: Minnet etmemektir. Şu şarta رَزَقْنَا daki نَا Lafzı işaret eder. Yâni "Ben size Rızkı veriyorum. Benim Malımdan benim Abdime vermekte minnetiniz yoktur."

Dördüncü Şart: Öyle adama veresin ki, nafakasına sarfetsin. Yoksa sefahete sarfedenlere sadaka makbûl olmaz. Şu şarta يُنْفِقُونَ Lafzı işaret ediyor.

Beşinci Şart: Allah namına vermektir ki, رَزَقْنَاهُمْ ifade ediyor. Yâni "Mal benimdir, benim namımla vermelisiniz." Şu şartlarla beraber bir tevsi' de var. Yâni: Sadaka nasıl mal ile olur. İlim ile dahi olur. Kavl ile, fiil ile, nasihat ile de oluyor. İşte şu aksama مِمّاَ Lafzındaki مَا umumiyetiyle işaret ediyor. Hem şu Cümle de bizzât işaret ediyor. Çünki mutlaktır, umumu ifade eder. İşte Sadakayı ifade eden şu kısacık Cümlede, beş şart ile beraber geniş bir dairesini Akla ihsan ediyor. Heyetiyle ihsas ediyor. İşte heyette böyle pek çok nazımlar var. Kelimatın dahi birbirine karşı, aynen geniş böyle bir daire-i nazmiyesi var. Sonra Kelâmların da, meselâ: قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ de altı Cümle

var. Üçü müsbet, üçü menfî. Altı Mertebe-i Tevhidi isbat etmekle beraber şirkin altı enva'ını reddeder. Herbir Cümlesi öteki Cümlelere hem delil olur, hem netice olur. Çünki herbir Cümlenin iki mânası var. Bir mâna ile netice olur, bir mâna ile de delil olur. Demek Sure-i İhlas'ta otuz Sure-i İhlas kadar, muntazam, birbirini isbat eder delillerden mürekkeb Sureler vardır. Meselâ:

قُلْ هُوَ اللّٰهُ لِانَّهُ اَحَدٌ، لِانَّهُ صَمَدٌ، لِانَّهُ لَمْ يَلِدْ، لِانَّهُ لَمْ يُولَدْ، لِانَّهُ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ

Hem: وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ، لِانَّهُ لَمْ يُولَدْ، لِانَّهُ لَمْ يَلِدْ، لِانَّهُ صَمَدٌ، لِانَّهُ اَحَدٌ، لِانَّهُ هُوَ اللّٰهُ

Hem: هُوَ اللّٰهُ فَهُوَ اَحَدٌ، فَهُوَ صَمَدٌ، فَاِذَا لَمْ يَلِدْ، فَاِذَا لَمْ يُولَدْ ، فَاِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ ، كُفُوًا اَحَدٌ

Daha sen buna göre kıyas et...

Meselâ: الٓمٓ ۞ ذٰلِكَ الْكِتَابُ لاَ رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ

Şu dört Cümlenin herbirisinin iki mânası var. Bir mâna ile öteki Cümlelere delildir. Diğer mâna ile onlara neticedir. Onaltı münasebet hatlarından bir Nakş-ı Nazmî-i İ'cazî hasıl olur. "İşarat-ül İ'caz"da öyle bir tarzda beyan edilmiş ki, bir Nakş-ı Nazmî-i İ'cazî teşkil eder. Onüçüncü Söz'de beyan edildiği gibi, güya ekser Âyât-ı Kur'aniyenin herbirisi ekser Âyâtın herbirisine bakar bir gözü ve nâzır bir yüzü vardır ki, onlara münasebatın hutut-u maneviyesini uzatıyor. Birer Nakş-ı İ'cazî nescediyor. İşte "İşarat-ül İ'caz" baştan aşağıya kadar bu Cezalet-i Nazmiyeyi şerhetmiştir.

İkinci Nokta: Mânasındaki Belâgat-ı Hârikadır. Onüçüncü Söz'de beyan olunan şu misâle bak: Meselâ:

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ Âyetindeki Belâgat-ı Maneviyeyi zevketmek istersen, kendini Nur-u Kur'andan evvel asr-ı cahiliyette, sahra-yı bedeviyette farzet ki, herşey zulmet-i cehil ve gaflet

altında perde-i cümud-u tabiata sarılmış olduğu bir anda Kur'anın Lisan-ı Semavîsinden

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ veyahut

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ gibi Âyetleri işit, bak! Nasılki, o ölmüş veya yatmış olan Mevcûdat-ı Âlem سَبَّحَ تُسَبِّحُ Sadâsıyla işitenlerin zihninde nasıl diriliyorlar, hüşyar oluyorlar, kıyam edip zikrediyorlar. Ve o karanlık gökyüzünde birer camid ateşpare olan yıldızlar ve yerde perişan mahlûkat, تُسَبِّحُ Sayhasıyla ve Nuruyla işitenin nazarında gökyüzü bir ağız, bütün yıldızlar birer Kelime-i Hikmet-Nüma ve birer Nur-u Hakikat-eda ve Küre-i Arz bir baş ve berr ve bahr, birer lisan ve bütün hayvanlar ve nebatlar birer Kelime-i Tesbih-Feşan suretinde arz-ı dîdar eder. Meselâ: Onbeşinci Söz'de isbat edilen şu misâle bak:

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُوا لاَ تَنْفُذُونَ اِلاَّ بِسُلْطَانٍ ۞ فَبِاَىِّ اٰلاَۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۞ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَ نُحَاسٌ فَلاَ تَنْتَصِرَانِ ۞ فَبِاَىِّ اٰلاَۤءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ۞ وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاۤءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ

Âyetlerini dinle bak ki, ne diyor? Diyor ki: "Ey acz ve hakareti içinde mağrur ve mütemerrid ve za'f ve fakrı içinde serkeş ve muannid olan ins ve cin! Emirlerime itaat etmezseniz haydi elinizden gelirse Hudud-u Mülkümden çıkınız! Nasıl cesaret edersiniz ki, öyle bir Sultanın Emirlerine karşı gelirsiniz; yıldızlar, aylar, güneşler, emirber neferleri gibi Emirlerine itaat ederler. Hem tuğyanınızla öyle bir Hâkim-i Zülcelâl'e karşı mübareze ediyorsunuz ki, öyle azametli muti' askerleri var. Faraza şeytanlarınız dayanabilseler, onları dağ gibi güllelerle recmedebilirler. Hem küfranınızla öyle bir Mâlik-i Zülcelâl'in memleketinde isyan ediyorsunuz ki, cünudundan öyleleri var, değil sizin gibi küçük âciz mahlûklar, belki farz-ı muhal olarak dağ ve Arz büyüklüğünde birer adüvv-ü kâfir

olsaydınız, Arz ve dağ büyüklüğünde yıldızları, ateşli demirleri size atabilirler, sizi dağıtırlar. Hem öyle bir Kanunu kırıyorsunuz ki, onunla öyleler bağlıdır, eğer lüzum olsa Arzınızı yüzünüze çarpar, gülleler gibi küreler misillü yıldızları üstünüze Allah'ın İzniyle yağdırabilirler. Daha sair Âyâtın mânalarındaki Kuvvet ve Belâgatı ve Ulviyet-i İfadesini bunlara kıyas et...

Üçüncü Nokta: Üslûbundaki Bedaat-i Hârikadır. Evet Kur'anın Üslûbları hem garibdir, hem bedi'dir, hem acibdir, hem mukni'dir. Hiçbir şeyi, hiçbir kimseyi, taklid etmemiş. Hiç kimse de Onu taklid edemiyor. Nasıl gelmiş, öyle o Üslûblar taravetini, gençliğini, garabetini daima muhafaza etmiş ve ediyor. Ezcümle, bir kısım Surelerin başlarında şifre - misâl الٓمٓ ۞ الٓرٰ ۞ طٰهٰ ۞ يٰسٓ ۞ حٰمٓ ۞ عٓسٓقٓ gibi Mukattaat Hurufundaki Üslûb-u Bediîsi, beş-altı Lem'a-i İ'cazı tazammun ettiğini "İşarat-ül İ'caz"da yazmışız. Ezcümle: Surelerin başında mezkûr olan Huruf, Hurufatın aksam-ı malûmesi olan mechure, mehmuse, şedide, rahve, zelaka, kalkale gibi aksam-ı kesîresinden herbir kısmından nısfını almıştır. Kabil-i taksim olmayan hafifinden nısf-ı ekser, sakilinden nısf-ı ekall olarak bütün aksamını tansif etmiştir. Şu mütedâhil ve birbiri içindeki kısımları ve ikiyüz ihtimal içinde mütereddid yalnız gizli ve fikren bilinmeyecek birtek yol ile umumu tansif etmek kabil olduğu halde, o yolda, o geniş mesafede sevk-i kelâm etmek, fikr-i beşerin işi olamaz. Tesadüf hiç karışamaz. İşte bir Şifre-i İlâhiyye olan Surelerin başlarındaki Huruf, bunun gibi daha beş-altı Lem'a-i İ'caziyeyi gösterdikleriyle beraber İlm-i Esrar-ı Huruf Ülemasıyla Evliyanın Muhakkikleri şu Mukattaattan çok Esrar istihrac etmişler ve öyle Hakaik bulmuşlar ki, onlarca şu mukattaat kendi başıyla gayet parlak bir Mu'cizedir. Onların Esrarına ehil olmadığımız, hem umum göz görecek derecede isbat edemediğimiz için o kapıyı açamayız. Yalnız "İşarat-ül İ'caz"da şunlara dair beyan olunan beş-altı Lem'a-i İ'caza havale etmekle iktifa ediyoruz.

Şimdi, Esalib-i Kur'aniyeye Sure itibariyle, **maksad** itibariyle, **Âyât** ve **Kelâm** ve **Kelime** itibariyle birer işaret edeceğiz. Meselâ:

Sure-i عَمَّ ye dikkat edilse öyle bir Üslûb-u Bedi' ile Âhireti, Haşri, Cennet ve Cehennem'in ahvalini öyle bir tarzda gösteriyor ki, şu dünyadaki Ef'al-i İlâhiyyeyi, Âsâr-ı Rabbaniyeyi o Ahval-i Uhreviyeye birer

birer bakar isbat eder gibi Kalbi ikna' eder. Şu Suredeki Üslûbun izahı uzun olduğundan yalnız bir-iki noktasına işaret ederiz. Şöyle ki:

Şu Surenin başında Kıyamet gününü isbat için der: "Size zemini güzel serilmiş bir beşik; dağları hanenize ve hayatınıza defineli direk, hazineli kazık; sizi birbirini sever, ünsiyet eder çift; geceyi hâb-ı rahatınıza örtü; gündüzü meydan-ı maişet; Güneş'i ışık verici, ısındırıcı bir lâmba; bulutları âb-ı hayat çeşmesi gibi ondan suyu akıttım. Basit bir sudan bütün erzakınızı taşıyan bütün çiçekli, meyveli muhtelif eşyayı kolay ve az bir zamanda İcad ederiz. Öyle ise, Yevm-i Fasl olan Kıyamet sizi bekliyor. O günü getirmek bize ağır gelemez." İşte bundan sonra Kıyamette dağların dağılması, Semâvatın parçalanması, Cehennem'in hazırlanması ve Cennet Ehline bağ ve bostan vermesini gizli bir surette isbatlarına işaret eder. Manen der: "Mâdem gözünüz önünde dağ ve zeminde şu işleri yapar. Âhirette dahi bunlara benzer işleri yapar." Demek Surenin başındaki "dağ", Kıyametteki dağların haline bakar ve bağ ise, âhirde ve Âhiretteki hadikaya ve bağa bakar. İşte sair noktaları buna kıyas et, ne kadar güzel ve âlî bir Üslûbu var, gör. Meselâ:

قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَٓاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَٓاءُ

ilâ âhir... Öyle bir Üslûb-u Âlîde Benî-Beşerdeki Şuûnat-ı İlâhiyyeyi ve gece ve gündüzün deveranındaki Tecelliyat-ı İlâhiyyeyi ve senenin mevsimlerinde olan Tasarrufat-ı Rabbaniyeyi ve yeryüzünde hayat-memat, Haşir ve Neşr-i Dünyeviyedeki İcraat-ı Rabbaniyeyi öyle bir ulvî Üslûb ile beyan eder ki, Ehl-i Dikkatin Akıllarını teshir eder. Parlak ve ulvî geniş Üslûbu, az dikkat ile göründüğü için şimdilik o Hazineyi açmayacağız. Meselâ:

اِذَا السَّمَٓاءُ انْشَقَّتْ ۞ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ۞وَاِذَا الْاَرْضُ مُدَّتْ ۞وَاَلْقَتْ مَا

فِيهَا وَ تَخَلَّتْ ۞ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ

Gök ve Zeminin Cenab-ı Hakk'ın Emrine karşı Derece-i İnkıyad ve İtaatlerini şöyle âlî bir Üslûb ile beyan eder ki: Nasıl bir Kumandan-ı Â'zam, mücahede ve manevra ve ahz-ı asker şubeleri gibi mücahedeye lâzım işler için iki daireyi teşkil edip açmış. O mücahede, o muamele işi bittikten sonra o iki daireyi başka işlerde kullanmak ve tebdil ederek istimal etmek için o Kumandan-ı Â'zam o iki daireye müteveccih olur. O daireler, herbirisi hademeleri lisanıyla veya nutka gelip kendi lisanıyla der ki: "Ey Kumandanım bir parça mühlet ver ki, eski işlerin ufak tefeklerini,

pırtı-mırtılarını temizleyip dışarı atayım, sonra teşrif ediniz. İşte atıp Senin Emrine hazır duruyoruz. Buyurun ne yaparsanız yapınız. Senin Emrine münkadız. Senin yaptığın işler bütün Hak, Güzel, Maslahattır." Öyle de: Semâvat ve Arz, böyle iki daire-i teklif ve tecrübe ve imtihan için açılmıştır. Müddet bittikten sonra Semâvat ve Arz, daire-i teklife aid eşyayı Emr-i İlahiyle bertaraf eder. Derler: "Ya Rabbena! Buyurun, ne için bizi istihdam edersen et. Hakkımız Sana İtaattir. Her yaptığın şey de Haktır." İşte, Cümlelerindeki Üslûbun Haşmetine bak, dikkat et. Hem meselâ:

يَآ اَرْضُ ابْلَعِى مَآءَكِ وَيَا سَمَآءُ اَقْلِعِى وَ غِيضَ الْمَآءُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ

وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِىِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

İşte bu Âyetin Bahr-ı Belâgatından bir katreye işaret için bir Üslûbunu bir temsil âyinesinde göstereceğiz. Nasıl bir harb-i umumîde bir Kumandan, zaferden sonra ateş eden bir ordusuna "Ateş kes!" ve hücum eden diğer bir ordusuna "Dur!" der, emreder. O anda ateş kesilir, hücum durur. "İş bitti, istilâ ettik. Bayrağımız düşmanın merkezlerinde yüksek kalelerinin başında dikildi. Esfel-üs safilîne giden o edebsiz zalimler cezalarını buldular" der.

Aynen öyle de: Padişah-ı Bîmisâl, kavm-i Nuh'un mahvı için Semâvat ve Arz'a Emir vermiş. Vazifelerini yaptıktan sonra Ferman ediyor: Ey Arz! Suyunu yut. Ey Sema! Dur, işin bitti. Su çekildi. Dağın başında Memur-u İlahînin çadır vazifesini gören gemisi kuruldu. Zalimler cezalarını buldular. İşte şu Üslûbun Ulviyetine bak. "Zemin ve gök iki muti' asker gibi Emir dinler, İtaat ederler" diyor. İşte şu Üslûb işaret eder ki, İnsanın isyanından Kâinat kızıyor. Semâvat ve Arz hiddete geliyorlar ve şu işaretle der ki: "Yer ve gök iki muti' asker gibi emirlerine bakan bir Zâta isyan edilmez, edilmemeli.." Dehşetli bir Zecri ifade eder. İşte tufan gibi bir hâdise-i umumiyeyi bütün netaiciyle, Hakaikıyla birkaç Cümlede Îcazlı, İ'cazlı, Cemâlli, İcmalli bir tarzda beyan eder. Şu denizin sair katrelerini şu katreye kıyas et.

Şimdi Kelimelerin penceresiyle gösterdiği üslûba bak. Meselâ:

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ

deki كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ Kelimesine bak, ne kadar latif bir Üslûbu gösteriyor.

Şöyle ki: Kamer'in bir menzili var ki, Süreyya yıldızlarının dairesidir. Kameri, hilâl vaktinde hurmanın eskimiş beyaz bir dalına teşbih eder. Şu teşbih ile Semanın yeşil perdesi arkasında güya bir ağaç bulunuyor ki beyaz, sivri, nurani bir dalı, perdeyi yırtıp başını çıkarıp, Süreyya o dalın bir salkımı gibi ve sair yıldızlar o gizli Hilkat ağacının birer münevver meyvesi olarak işitenin hayalî olan gözüne göstermekle; medar-ı maişetlerinin en mühimmi hurma ağacı olan sahra-nişinlerin nazarında ne kadar münasib, güzel, latif, ulvî bir Üslûb-u İfade olduğunu zevkin varsa anlarsın.

Meselâ: Ondokuzuncu Söz'ün âhirinde isbat edildiği gibi , وَ الشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا deki تَجْرِى Kelimesi şöyle bir Üslûb-u Âlîye pencere açar. Şöyle ki: تَجْرِى Lafzıyla yâni: "Güneş döner" Tabiriyle kış ve yaz, gece ve gündüzün deveranındaki muntazam Tasarrufat-ı Kudret-i İlâhiyyeyi ihtar ile Sâniin Azametini ifham eder ve o mevsimlerin sahifelerinde Kalem-i Kudretin yazdığı Mektubat-ı Samedaniyeye nazarı çevirir. Hâlık-ı Zülcelâl'in Hikmetini i'lam eder.

وَ جَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا Yâni, lâmba tabiriyle şöyle bir Üslûba pencere açar ki, şu Âlem bir saray ve içinde olan eşya ise İnsana ve Zîhayata ihzar edilmiş müzeyyenat ve mat'umat ve levazımat olduğunu ve Güneş dahi musahhar bir mumdar olduğunu ihtar ile Sâniin Haşmetini ve Hâlıkın İhsanını ifham ederek Tevhide bir delil gösterir ki, müşriklerin en mühim, en parlak mabud zannettikleri Güneş, musahhar bir lâmba, camid bir mahlûktur. Demek سِرَاج Tabirinde Hâlıkın Azamet-i Rubûbiyetindeki Rahmetini ihtar eder. Rahmetin vüs'atindeki İhsanını ifham eder ve o ifhamda Saltanatının Haşmetindeki Keremini ihsas eder ve bu ihsasta Vahdaniyeti i'lam eder ve manen der: "Camid bir sirac-ı musahhar hiçbir cihette İbadete lâyık olamaz." Hem cereyan-ı تَجْرِى Tabirinde gece gündüzün, kış ve yazın dönmelerindeki Tasarrufat-ı Muntazama-i Acibeyi ihtar eder ve o ihtarda, Rubûbiyetinde münferid bir Sâniin Azamet-i Kudretini ifham eder. Demek Şems ve Kamer noktalarından

beşerin zihnini gece ve gündüz, kış ve yaz sahifelerine çevirir ve o sahifelerde yazılan hâdisatın satırlarına nazar-ı dikkati celbeder. Evet Kur'an Güneş'ten Güneş için bahsetmiyor. Belki onu ışıklandıran Zât için bahsediyor. Hem Güneş'in İnsana lüzumsuz olan mahiyetinden bahsetmiyor. Belki Güneş'in vazifesinden bahsediyor ki, San'at-ı Rabbaniyenin İntizamına bir zenberek ve Hilkat-i Rabbaniyenin Nizamına bir Merkez, hem Nakkaş-ı Ezelî'nin gece gündüz ipleriyle dokuduğu eşyadaki San'at-ı Rabbaniyenin insicamına bir mekik vazifesini yapıyor. Daha sair Kelimat-ı Kur'aniyeyi bunlara kıyas edebilirsin. Âdeta basit, me'luf birer Kelime iken, latif mânaların definelerine birer anahtar vazifesini görüyor.

İşte ekseriyetle Üslûb-u Kur'anın geçen tarzlarda ulvî ve parlak olduğundandır ki, bazan bir bedevi arab birtek Kelâma meftun olur. Müslüman olmadan Secdeye giderdi. Bir bedevi فَاصْدَعْ بِمَا تُوءْمَرُ Kelâmını işittiği anda Secdeye gitti. Ona dediler: "Müslüman mı oldun?" "Yok dedi, ben şu Kelâmın Belâgatına Secde ediyorum."

Dördüncü Nokta: Lafzındaki Fesahat-ı Hârikasıdır. Evet Kur'an manen Üslûb-u Beyan cihetiyle fevkalâde beliğ olduğu gibi, Lafzında gayet selis bir Fesahati vardır. Fesahatin kat'î Vücuduna, usandırmaması delildir ve Fesahatin Hikmetine, fenn-i beyan ve maânînin dâhî Ülemasının şehadetleri bir Bürhan-ı Bahirdir. Evet binler defa tekrar edilse usandırmıyor, belki lezzet veriyor. Küçük basit bir çocuğun hâfızasına ağır gelmiyor, hıfzedebilir. En hastalıklı, az bir sözden müteezzi olan bir kulağa nâhoş gelmiyor, hoş geliyor. Sekeratta olanın damağına şerbet gibi oluyor. Zemzeme-i Kur'an onun kulağında ve dimağında, aynen ağzında ve damağında Mâ-i Zemzem gibi leziz geliyor. Usandırmamasının Sırr-ı Hikmeti şudur ki: Kur'an, Kulûbe kut ve gıda ve Ukûle kuvvet ve gınadır ve Ruha mâ ve ziya ve nüfusa deva ve şifa olduğundan usandırmaz. Hergün ekmek yeriz, usanmayız. Fakat en güzel bir meyveyi her gün yesek, usandıracak. Demek Kur'an, Hak ve Hakikat ve Sıdk ve Hidayet ve Hârika bir Fesahat olduğundandır ki, usandırmıyor, daima gençliğini muhafaza ettiği gibi taravetini, halâvetini de muhafaza ediyor. Hattâ Kureyş'in rüesasından müdakkik bir beliğ, müşrikler tarafından, Kur'anı dinlemek için gitmiş. Dinlemiş, dönmüş, demiş ki: Şu Kelâmın öyle bir halâveti ve taraveti var ki, kelâm-ı beşere benzemez. Ben şâirleri, kâhinleri biliyorum. Bu onların hiç sözlerine benzemez. Olsa olsa etbaımızı kandırmak için sihir demeliyiz." İşte Kur'an-ı Hakîm'in en muannid düşmanları bile Fesahatinden hayran oluyorlar.

Kur'an-ı Hakîm'in Âyetlerinde, Kelâmlarında, Cümlelerinde Fesahatin esbabını izah çok uzun gider. Onun için sözü kısa kesip yalnız nümune olarak bir Âyetteki Huruf-u Hecaiyenin vaziyetiyle hasıl olan bir Selaset ve Fesahat-i Lafziyeyi ve o vaziyetten parlayan bir Lem'a-i İ'cazı göstereceğiz. İşte:

ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُعَاسًا يَغْشٰى طَٓائِفَةً مِنْكُمْ

ilâ âhir.. İşte şu Âyette bütün huruf-u heca mevcuddur. Bak ki, sakil, ağır bütün aksam-ı huruf beraber olduğu halde selasetini bozmamış. Belki bir revnak ve muhtelif tellerden mütenasib, mütesanid bir Nağme-i Fesahat katmış. Hem şu Lem'a-i İ'caza dikkat et ki, huruf-u hecadan ى ile ا en hafif ve birbirine kalbolduğu için iki kardeş gibi her birisi yirmibir kerre tekrarı var. م ile ن (Hâşiye-1) birbirinin kardeşi ve birbirinin yerine geçtiği için her birisi otuzüçer defa zikredilmiştir. ص س ش mahreççe, sıfatça, savtça kardeş oldukları için her biri üç defa, ع غ kardeş oldukları halde ع daha hafif altı defa, غ sıkleti için yarısı olarak üç defa zikredilmiştir.

ط ظ ذ ز mahreççe, sıfatça, sesçe kardeş oldukları için herbirisi ikişer defa, ل ve ا ile beraber ikisi لا suretinde ittihad ettikleri ve "elif" لا suretinde hissesi ل ın yarısıdır. Onun için ل kırkiki defa, ا onun yarısı olarak yirmibir defa zikredilmiştir. "Hemze" هَا ile mahreççe kardeş oldukları için hemze (Hâşiye-2) onüç, هَا bir derece daha hafif olduğu için ondört defa, ق ف ك kardeş oldukları için ق 'ın bir noktası fazla olduğu için ق on, ف dokuz, ك dokuz, ب dokuz, ت oniki, تَا nın derecesi üç olduğu için oniki defa zikredilmiştir. ر "lâm"ın kardeşidir. Fakat ebced hesabıyla ر ikiyüz, ل otuzdur. Altı derece yukarı çıktığı için altı derece aşağı düşmüştür. Hem ر telaffuzca tekerrür ettiğinden sakil olup yalnız altı defa zikredilmiştir.

خ ح ث ض Sıkletleri ve bazı cihat-ı münasebat için birer defa zikredilmiştir. "Vav" "هَا den ve "hemze"den daha hafif ve ى dan ve ا den daha sakil olduğu için onyedi defa, sakil hemzeden dört derece yukarı, hafif ا ten dört derece aşağı zikredilmiştir.

İşte şu Hurufun bu zikrinde hârikulâde bu vaziyet-i muntazama ile

----

(Hâşiye-1): Tenvin dahi nundur.

(Hâşiye-2): Hemze, melfuz ve gayr-ı melfuz yirmibeştir ve hemzenin sâkin kardeşi elif'ten üç derece yukarıdır. Zira hareke üçtür.

ve o münasebet-i hafiye ile ve o güzel İntizam ve o dakik ve ince Nazm ve İnsicam ile iki kerre iki dört eder derecede gösterir ki, beşer fikrinin haddi değil ki, şunu yapabilsin. Tesadüf ise muhaldir ki, ona karışsın. İşte şu Vaziyet-i Huruftaki İntizam-ı Acib ve Nizam-ı Garib, Selaset ve Fesahat-ı Lafziyeye medar olduğu gibi, daha gizli çok Hikmetleri bulunabilir. Mâdem Hurufatında böyle İntizam gözetilmiş. Elbette Kelimelerinde, Cümlelerinde, mânalarında öyle Esrarlı bir İntizam, öyle envârlı bir İnsicam gözetilmiş ki, göz görse مَا شَآءَ اللّٰهُ, Akıl anlasa بَارَكَ اللّٰهُ diyecek.

Beşinci Nokta: Beyanındaki Beraattir. Yâni, tefevvuk ve metanet ve haşmettir. Nasılki nazmında Cezalet, lafzında Fesahat, mânasında Belâgat, üslûbunda Bedaat var. Beyanında dahi faik bir Beraat vardır. Evet Tergib ve Terhib, Medh ve Zemm, İsbat ve İrşad, İfham ve İfham gibi bütün aksam-ı kelâmiyede ve tabakat-ı hitabiyede Beyanat-ı Kur'aniye en yüksek mertebededir.

Meselâ: Makam-ı Tergib ve Teşvikte hadsiz misâllerinden, meselâ Sure-i هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ de beyanatı, (Hâşiye-1) Âb-ı Kevser gibi hoş, selsebil çeşmesi gibi Selasetle akar, Cennet meyveleri gibi tatlı, Huri libası gibi güzeldir.

Makam-ı Terhib ve Tehdidde pek çok misâllerinden meselâ: هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ Suresinin başında Beyanat-ı Kur'aniye ehl-i dalâletin sımahında kaynayan rasas gibi, dimağında yakan ateş gibi, damağında yanan zakkum gibi, yüzünde saldıran Cehennem gibi, midesinde acı, dikenli dari' gibi tesir eder. Evet bir Zâtın tehdidini gösteren Cehennem gibi bir azab memuru, öfkesinden ve gayzından parçalanmak vaziyetini alması ve تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ söylemesi, söyletmesi, O Zâtın Terhibi ne derece dehşetli olduğunu gösterir.

Makam-ı Medhin binler misâllerinden, başında اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ olan beş Surede Beyanat-ı Kur'aniye Güneş gibi parlak, (Hâşiye-2) yıldız

----

(Hâşiye-1): Şu Üslûb-u Beyan, o Surenin mealinin libasını giymiş.

(Hâşiye-2): Şu tabiratta o Surelerdeki bahislere işaret var.

gibi zînetli, Semâvat ve zemin gibi haşmetli, Melekler gibi sevimli, dünyada yavrulara Rahmet gibi Şefkatli, Âhirette Cennet gibi güzeldir.

Makam-ı Zemm ve Zecirde binler misâllerinden meselâ:

اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَاْكُلَ لَحْمَ اَخِيهِ مَيْتًا Âyetinde zemmi altı derece zemmeder. Gıybetten altı derece şiddetle zecreder. Şöyle ki: Malûmdur: Âyetin başındaki hemze, sormak (âyâ) mânasındadır. O sormak mânası, su gibi Âyetin bütün Kelimelerine girer**.** **İşte birinci** hemze ile der: (Âyâ) sual ve cevab mahalli olan Aklınız yok mu ki, bu derece çirkin bir şeyi anlamıyor? **İkincisi:** يُحِبُّ Lafzı ile der: Âyâ, sevmek, nefret etmek mahalli olan Kalbiniz bozulmuş mu ki, en menfur bir işi sever? **Üçüncüsü:** اَحَدُكُمْ Kelimesiyle der: Cemaatten hayatını alan hayat-ı içtimaiye ve medeniyetiniz ne olmuş ki, böyle hayatınızı zehirleyen bir ameli kabul eder? **Dördüncüsü:** اَنْ يَاْكُلَ لَحْمَ Kelâmıyla der: İnsaniyetiniz ne olmuş ki, böyle canavarcasına arkadaşını dişle parçalamayı yapıyorsunuz? **Beşincisi:** اَخِيهِ Kelimesiyle der: Hiç rikkat-i cinsiyeniz, hiç Sıla-i Rahminiz yok mu ki, böyle çok cihetlerle Kardeşiniz olan bir mazlumun şahs-ı manevîsini insafsızca dişliyorsunuz? Hiç Aklınız yok mu ki, kendi âzanızı kendi dişinizle divane gibi ısırıyorsunuz? **Altıncısı:** مَيْتًا Kelâmıyla der: Vicdanınız nerede? Fıtratınız bozulmuş mu ki, en muhterem bir halde bir Kardeşine karşı, etini yemek gibi en müstekreh bir iş yapılıyor? Demek zemm ve gıybet, aklen, kalben ve insaniyeten ve vicdanen ve fıtraten ve asabiyeten ve milliyeten mezmumdur. İşte bak! Nasıl şu Âyet, Îcazkârane altı mertebe zemmi zemmetmekle İ'cazkârane altı derece o cürümden zecreder.

Makam-ı İsbatta binler misâllerinden meselâ:

فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِى الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِى الْمَوْتٰى

وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

de Haşri isbat ve istib'adı izale için öyle bir tarzda beyan eder ki, fevkında isbat olamaz. Şöyle ki: Onuncu Söz'ün Dokuzuncu Hakikatında, Yirmiikinci Söz'ün Altıncı Lem'asında isbat ve izah edildiği gibi; her bahar mevsiminde İhya-yı Arz keyfiyetinde üçyüzbin tarzda Haşrin nümunelerini nihayet derecede girift, birbirine karıştırdığı halde nihayet derecede İntizam ve temyiz ile nazar-ı beşere gösteriyor ki, bunları böyle yapan Zâta, Haşir ve Kıyamet ağır olamaz, der. Hem zeminin sahifesinde yüzbinler enva'ı, beraber birbiri içinde Kalem-i Kudretiyle hatasız, kusursuz yazmak; bir tek Vâhid-i Ehad'in sikkesi olduğundan, şu Âyetle Güneş gibi Vahdaniyeti isbat etmekle beraber, Güneş'in tulû' ve gurubu gibi kolay ve kat'î, Kıyamet ve Haşri gösterir. İşte كَيْفَ Lafzındaki keyfiyet noktasında şu Hakikatı gösterdiği gibi, çok Surelerde tafsil ile zikreder.

Meselâ: Sure-i قٓ وَ الْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ de öyle parlak ve güzel ve şirin ve yüksek bir beyanla Haşri isbat eder ki, baharın gelmesi gibi kat'î bir surette kanaat verir. İşte bak: Kâfirlerin, çürümüş kemiklerin dirilmesini inkâr ederek "Bu acibdir, olamaz" demelerine cevaben اَفَلَمْ يَنْظُرُوٓا اِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَ زَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ilâ Âhir-il Âyet.. كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ a kadar ferman ediyor. Beyanı su gibi akıyor. Yıldızlar gibi parlıyor. Kalbe hurma gibi hem lezzet, hem zevk veriyor, hem rızk oluyor. Hem Makam-ı İsbatın en latif misâllerinden:

يٰسٓ ۞ وَالْقُرْاٰنِ الْحَكِيمِ ۞اِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ der. Yâni, "Hikmetli Kur'ana Kasem ederim. Sen Resullerdensin." Şu Kasem işaret eder ki, Risaletin hücceti o derece Yakînî ve Haktır ki, Hakkaniyette Makam-ı Ta'zim ve Hürmete çıkmış ki, onunla Kasem ediliyor. İşte şu işaret ile der: "Sen Resulsün. Çünki Senin Elinde Kur'an var. Kur'an ise, Haktır ve Hakk'ın Kelâmıdır. Çünki içinde hakikî Hikmet, üstünde Sikke-i İ'caz var."

Hem Makam-ı İsbatın Îcazlı ve İ'cazlı misâllerinden şu:

قَالَ مَنْ يُحْيِ الْعِظَامَ وَهِىَ رَمِيمٌ ۞ قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِىٓ اَنْشَاَهَآ اَوَّلَ مَرَّةٍ

وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ

Yâni; İnsan der: "Çürümüş kemikleri kim diriltecek?" Sen, de: "Kim onları bidayeten İnşa edip Hayat vermiş ise, o diriltecek." Onuncu Söz'ün Dokuzuncu Hakikatının üçüncü temsilinde tasvir edildiği gibi; bir Zât, göz önünde bir günde yeniden büyük bir orduyu teşkil ettiği halde, biri dese: "Şu Zât, efradı istirahat için dağılmış olan bir taburu bir boru ile toplar. Tabur Nizamı altına getirebilir." Sen ey İnsan, desen; "İnanmam." Ne kadar divanece bir inkâr olduğunu bilirsin. Aynen onun gibi hiçten, yeniden ordu-misâl bütün hayvanat ve sair Zîhayatın tabur-misâl cesedlerini Kemal-i İntizamla ve Mizan-ı Hikmetle o bedenlerin zerratını ve letaifini "Emr-i كُنْ فَيَكُونُ " ile kaydedip yerleştiren ve her karnda hattâ her baharda rûy-i zeminde yüzbinler ordu-misâl zevilhayat enva'larını, taifelerini İcad eden bir Zât-ı Kadîr-i Alîm, tabur-misâl bir cesedin Nizamı altına girmekle birbiriyle tanışmış zerrat-ı esasiye ve ecza-yı asliyeyi bir sayha ile Sur-u İsrafil'in borusu ile nasıl toplayabilir? İstib'ad suretinde denilir mi? Denilse, eblehçesine bir divaneliktir.

Makam-ı İrşadda Beyanat-ı Kur'aniye o derece müessir ve rakiktir ve o derece munis ve şefiktir ki, şevk ile Ruhu, zevk ile Kalbi; Aklı merakla ve gözü yaşla doldurur. Binler misâllerinden yalnız şu: ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِىَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً ilâ âhir... Yirminci Söz'ün Birinci Makamı'nda üçüncü Âyet mebhasinde isbat ve izah edildiği gibi benî-İsrail'e der: "Musa Aleyhisselâm'ın Asâsı gibi bir Mu'cizesine karşı sert taş, oniki gözünden çeşme gibi yaş akıttığı halde, size ne olmuş ki, Musa Aleyhisselâm'ın bütün Mu'cizatına karşı lâkayd ka-lıp; gözünüz kuru, yaşsız, kalbiniz katı, ateşsiz duruyor?" O Sözde şu Mâna-yı İrşadî izah edildiği için oraya havale ederek burada kısa kesiyorum.

Makam-ı İfham ve İlzamda binler misâllerinden yalnız şu iki misâle bak: Birinci misâl:

وَاِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَاْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ
وَادْعُوا شُهَدَآءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ

Yâni: "Eğer, bir şübheniz varsa, size yardım edecek, şehadet edecek bütün büyüklerinizi ve taraftarlarınızı çağırınız. Birtek Suresine bir nazire yapınız." "İşarat-ül İ'caz"da izah ve isbat edildiği için burada yalnız icmaline işaret ederiz. Şöyle ki: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan diyor: "Ey

ins ve cin! Eğer Kur'an, Kelâm-ı İlahî olduğunda şübheniz varsa, bir beşer kelâmı olduğunu tevehhüm ediyorsanız, haydi, işte meydan, geliniz! Siz dahi Ona Muhammed-ül Emin dediğiniz Zât gibi, okumak yazmak bilmez, kıraat ve kitabet görmemiş bir Ümmiden bu Kur'an gibi bir Kitab getiriniz, yaptırınız. Bunu yapamazsanız, haydi Ümmi olmasın, en meşhur bir edib, bir âlim olsun. Bunu da yapamazsanız, haydi birtek olmasın, bütün büleganız, hutebanız, belki bütün geçmiş beliğlerin güzel eserlerini ve bütün gelecek ediblerin yardımlarını ve ilahlarınızın himmetlerini beraber alınız. Bütün kuvvetinizle çalışınız, şu Kur'ana bir nazire yapınız. Bunu da yapamazsanız, haydi kabil-i taklid olmayan Hakaik-i Kur'aniyeden ve manevî çok Mu'cizatından kat-ı nazar, yalnız nazmındaki Belâgatına nazire olarak bir eser yapınız." فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ مُفْتَرَيَاتٍ ilzamıyla der: "Haydi sizden mânanın doğruluğunu istemiyorum. Müftereyat ve yalanlar ve bâtıl hikâyeler olsun. Bunu da yapamıyorsunuz. Haydi bütün Kur'an kadar olmasın, yalnız بِعَشْرِ سُوَرٍ on Suresine nazire getiriniz. Bunu da yapamıyorsunuz. Haydi, birtek Suresine nazire getiriniz. Bu da çoktur. Haydi, kısa bir Suresine bir nazire ibraz ediniz. Hattâ, mâdem bunu da yapmazsanız ve yapamazsınız. Hem bu kadar muhtaç olduğunuz halde; çünki haysiyet ve namusunuz, izzet ve dininiz, asabiyet ve şerefiniz, can ve malınız, dünya ve Âhiretiniz, buna nazire getirmekle kurtulabilir. Yoksa dünyada haysiyetsiz, namussuz, dinsiz, şerefsiz, zillet içinde, can ve malınız helâkette mahvolup ve Âhirette فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِى وَقُودُهَا النَّاسُ وَ الْحِجَارَةُ işaretiyle Cehennem'de haps-i ebedî ile mahkûm ve sanemlerinizle beraber ateşe odunluk edeceksiniz. Hem mâdem sekiz mertebe aczinizi anladınız. Elbette sekiz defa, Kur'an dahi Mu'cize olduğunu bilmekliğiniz gerektir. Ya Îmâna geliniz veyahut susunuz, Cehennem'e gidiniz!" İşte Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın Makam-ı İfhamdaki ilzamına bak ve de: لَيْسَ بَعْدَ بَيَانِ الْقُرْاٰنِ بَيَانٌ Evet Beyan-ı Kur'andan sonra beyan olamaz ve hacet kalmaz.

İkinci Misâl:

فَذَكِّرْ فَمَٓا اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلاَ مَجْنُونٍ ۞ اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهٖ
رَيْبَ الْمَنُونِ ۞ قُلْ تَرَبَّصُوا فَاِنّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ۞ اَمْ تَاْمُرُهُمْ اَحْلاَمُهُمْ
بِهٰذَٓا اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ۞ اَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لاَ يُؤْمِنُونَ ۞ فَلْيَاْتُوا بِحَدٖيثٍ مِثْلِهٖٓ اِنْ
كَانُوا صَادِقٖينَ ۞ اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ اَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ ۞ اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ بَلْ لاَ يُوقِنُونَ ۞ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَٓائِنُ رَبِّكَ اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ ۞ اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ
يَسْتَمِعُونَ فٖيهِ فَلْيَاْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبٖينٍ ۞ اَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ ۞ اَمْ
تَسْئَلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ۞ اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ۞ اَمْ يُرٖيدُونَ
كَيْدًا فَالَّذٖينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكٖيدُونَ ۞ اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

İşte şu Âyâtın binler Hakikatlerinden yalnız Beyan-ı İfhamiyeye misâl için bir Hakikatını beyan ederiz. Şöyle ki: اَمْ اَمْ Lafzıyla onbeş tabaka istifham-ı inkârî-i taaccübî ile ehl-i dalâletin bütün aksamını susturur ve şübehatın bütün menşe'lerini kapatır. Ehl-i dalâlet için içine girip saklanacak şeytanî bir delik bırakmıyor, kapatıyor. Altına girip gizlenecek bir perde-i dalâlet bırakmıyor, yırtıyor. Yalanlarından hiçbir yalanı bırakmıyor, başını eziyor. Herbir Fıkrada bir taifenin hülâsa-i fikr-i küfrîlerini ya bir kısa tabir ile ibtal eder. Ya butlanı zahir olduğundan sükûtla butlanını bedahete havale eder veya başka Âyetlerde tafsilen reddedildiği için burada mücmelen işaret eder. Meselâ: Birinci Fıkra وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغٖى لَهُ Âyetine işaret eder. Onbeşinci Fıkra ise لَوْ كَانَ فٖيهِمَٓا اٰلِهَةٌ اِلاَّ اللّٰهُ لَفَسَدَتَا Âyetine remzeder. Daha sair Fıkraları

buna kıyas et. Şöyle ki: Başta diyor: "Ahkâm-ı İlâhiyyeyi Tebliğ et. Sen kâhin değilsin. Zira kâhinin sözleri, karışık ve tahminîdir. Seninki, Hak ve Yakînîdir. Mecnun olamazsın, düşmanın dahi Senin Kemal-i Aklına şehadet eder.

اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ Âyâ, acaba muhakemesiz âmi kâfirler gibi, Sana şâir mi diyorlar. Senin helâketini mi bekliyorlar. Sen, de: "Bekleyiniz. Ben de bekliyorum." Senin parlak büyük Hakikatlerin, şiirin hayalatından münezzeh ve tezyinatından müstağnidir.

اَمْ تَاْمُرُهُمْ اَحْلاَمُهُمْ بِهٰذَآ Yahut; acaba akıllarına güvenen akılsız feylesoflar gibi, "aklımız bize yeter" deyip Sana ittibadan istinkaf mı ederler. Halbuki Akıl ise, Sana İttibaı emreder. Çünki bütün dediğin makuldür. Fakat Akıl kendi başıyla ona yetişemez. اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ Yahut: İnkârlarına sebeb, tâgi zalimler gibi, Hakk'a serfüru etmemeleri midir! Halbuki mütecebbir zalimlerin rüesaları olan firavunların, nemrudların akibetleri malûmdur.

اَمْ يَقُولُونَ تَقَوَّلَهُ بَلْ لاَ يُؤْمِنُونَ Veyahut: Yalancı, vicdansız münafıklar gibi "Kur'an Senin sözlerindir" diye Seni ittiham mı ediyorlar! Halbuki, tâ şimdiye kadar Sana Muhammed-ül Emin diyerek içlerinde Seni en doğru sözlü biliyorlardı. Demek onların Îmâna niyetleri yoktur. Yoksa Kur'anın âsâr-ı beşeriye içinde bir nazirini bulsunlar.

اَمْ خُلِقُوا مِنْ غَيْرِ شَيْءٍ Veyahut: Kâinatı abes ve gayesiz itikad eden felasife-i abesiyyun gibi kendilerini başıboş, hikmetsiz, gayesiz, vazifesiz, Hâlıksız mı zannediyorlar! Acaba gözleri kör olmuş, görmüyorlar mı ki, Kâinat baştan aşağıya kadar Hikmetlerle müzeyyen ve gayelerle müsmirdir ve mevcûdat, zerrelerden güneşlere kadar vazifelerle muvazzaftır ve Evamir-i İlâhiyyeye musahharlardır.

اَمْ هُمُ الْخَالِقُونَ Veyahut: Firavunlaşmış maddiyyun gibi, "Kendi kendine oluyorlar. Kendi kendini besliyorlar. Kendilerine lâzım olan herşeyi yaratıyorlar" mı tahayyül ediyorlar ki, Îmandan, Ubûdiyyetten

istinkâf ederler. Demek kendilerini birer Hâlık zannederler. Halbuki birtek şeyin Hâlıkı, herbir şeyin Hâlıkı olmak lâzım gelir. Demek kibir ve gururları onları nihayet derecede ahmaklaştırmış ki, bir sineğe, bir mikroba karşı mağlub bir âciz-i mutlakı, bir Kadîr-i Mutlak zannederler. Mâdem bu derece Akıldan, İnsaniyetten sukut etmişler. Hayvandan, belki cemadattan daha aşağıdırlar. Öyle ise, bunların inkârlarından müteessir olma. Bunları dahi, bir nevi muzır hayvan ve pis maddeler sırasına say. Bakma, ehemmiyet verme.

اَمْ خَلَقُوا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بَلْ لاَ يُوقِنُونَ Veyahut: Hâlıkı inkâr eden fikirsiz, sersem muattıla gibi, Allah'ı inkâr mı ediyorlar ki, Kur'anı dinlemiyorlar. Öyle ise, Semâvat ve Arzın Vücudlarını inkâr etsinler veyahut "Biz halkettik" desinler. Bütün bütün Aklın zıvanasından çıkıp, divaneliğin hezeyanına girsinler. Çünki Semada yıldızları kadar, zeminde çiçekleri kadar Berahin-i Tevhid görünüyor, okunuyor. Demek Yakîne ve Hakka niyetleri yoktur. Yoksa "Bir harf kâtibsiz olmaz" bildikleri halde, nasıl bir harfinde bir Kitab yazılan şu Kâinat Kitabını, Kâtibsiz zannediyorlar.

اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَآئِنُ رَبِّكَ Veyahut: Cenab-ı Hakk'ın ihtiyarını nefyeden bir kısım hükema-yı dâlle gibi ve berahime gibi Asl-ı Nübüvveti mi inkâr ediyorlar!.. Sana Îman getirmiyorlar. Öyle ise, bütün mevcûdatta görünen ve İhtiyar ve İradeyi gösteren bütün Âsâr-ı Hikmeti ve Gayatı ve İntizamatı ve Semeratı ve Âsâr-ı Rahmet ve İnayatı ve bütün Enbiyanın bütün Mu'cizatlarını inkâr etsinler veya "Mahlûkata verilen ihsanatın hazineleri yanımızda ve elimizdedir" desinler. Kabil-i hitab olmadıklarını göstersinler. Sen de onların inkârından müteellim olma. Allah'ın akılsız hayvanları çoktur, de.

اَمْ هُمُ الْمُصَيْطِرُونَ Veyahut: Aklı hâkim yapan mütehakkim mu'tezile gibi kendilerini Hâlıkın işlerine rakib ve müfettiş tahayyül edip Hâlık-ı Zülcelâl'i mes'ul tutmak mı istiyorlar!.. Sakın fütur getirme. Öyle hodbinlerin inkârlarından bir şey çıkmaz. Sen de aldırma.

اَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَاْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ Veyahut: Cin ve şeytana uyup kehanetfüruşlar, ispirtizmacılar gibi, Âlem-i Gayba başka bir yol mu bulunmuş zannederler!.. Öyle ise, şeytanlarına kapanan Semâvata,

onunla çıkılacak bir merdivenleri mi var tahayyül ediyorlar ki, Senin Semavî Haberlerini tekzib ederler. Böyle şarlatanların inkârları, hiç hükmündedir.

اَمْ لَهُ الْبَنَاتُ وَلَكُمُ الْبَنُونَ Veyahut: Ukûl-ü aşere ve erbab-ül enva' namıyla şerikleri itikad eden müşrik felasife gibi ve yıldızlara ve Melaike-lere bir nevi Uluhiyet isnad eden sabiiyyun gibi, Cenab-ı Hakk'a veled nisbet eden mülhid ve dâllînler gibi, Zât-ı Ehad ve Samed'in Vücub-u Vücuduna, Vahdetine, Samediyetine, İstiğna-yı Mutlakına zıd olan veledi nisbet ve Melaikenin Ubûdiyyetine ve ismetine ve cinsiyetine münafî olan ünûseti isnad mı ederler? Kendilerine Şefaatçi mi zannederler ki, Sana tabi olmuyorlar? İnsan gibi mümkin, fâni, beka-yı nev'ine muhtaç ve cismanî ve mütecezzi, tekessüre kabil ve âciz, dünyaperest, yardımcı bir vârise müştak mahlûklar için vasıta-i tekessür ve teâvün ve rabıta-i hayat ve beka olan tenasül, elbette ve elbette Vücudu Vâcib ve Daim, Bekası Ezelî ve Ebedî, Zâtı cismaniyetten mücerred ve muallâ ve mahiyeti tecezzi ve tekessürden münezzeh ve müberra ve Kudreti aczden mukaddes ve bîhemta olan Zât-ı Zülcelâl'e evlâd isnad etmek, hem o âciz, mümkin, miskin İnsanlar dahi beğenmedikleri ve izzet-i mağruranesine yakıştıramadıkları bir nevi evlâd yâni hadsiz kızları isnad etmek, öyle bir safsatadır ve öyle bir divanelik hezeyanıdır ki, o fikirde olan heriflerin tekzibleri, inkârları hiçtir. Aldırmamalısın. Herbir sersemin safsatasına, her divanenin hezeyanına kulak verilmez.

اَمْ تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ Veyahut: Hırsa, hıssete alışmış tâği, bâğî dünyaperestler gibi Senin tekâlifini ağır mı buluyorlar ki, Senden kaçıyorlar ve bilmiyorlar mı ki, Sen ecrini, ücretini yalnız Allah'tan istiyor-sun ve onlara Cenab-ı Hak tarafından verilen maldan hem Bereket, hem fakirlerin hased ve beddualarından kurtulmak için, ya on'dan veya kırk'tan birisini kendi fakirlerine vermek ağır bir şey midir ki, Emr-i Zekatı ağır görüp İslâmiyetten çekiniyorlar? Bunların tekzibleri ehemmiyetsiz olmakla beraber, hakları tokattır. Cevab vermek değil...

اَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ Veyahut: Gayb-aşinalık dava eden budeîler gibi ve Umûr-u Gaybiyeye dair tahminlerini yakîn tahayyül eden akılfüruş-lar gibi, Senin Gaybî Haberlerini beğenmiyorlar mı? Gaybî Kitabları mı var ki, Senin gaybî Kitabını kabul etmiyorlar. Öyle ise,

Vahye mazhar Resullerden başka kimseye açılmayan ve kendi başıyla ona girmeye kimsenin haddi olmayan Âlem-i Gayb, kendi yanlarında hazır, açık tahayyül edip ondan malûmat alarak yazıyorlar hülyasında bulunuyorlar. Böyle, haddinden hadsiz tecavüz etmiş mağrur hodfüruşların tekzibleri, Sana fütur vermesin. Zira az bir zamanda Senin Hakikatlerin onların hülyalarını zîr ü zeber edecek.

اَمْ يُرِيدُونَ كَيْدًا فَالَّذِينَ كَفَرُوا هُمُ الْمَكِيدُونَ Veyahut: Fıtratları bozulmuş, vicdanları çürümüş şarlatan münafıklar, dessas zındıklar gibi ellerine geçmeyen Hidayetten halkları aldatıp çevirmek, hile edip döndürmek mi istiyorlar ki, sana karşı kâh kâhin, kâh mecnun, kâh sahir deyip, kendileri dahi inanmadıkları halde başkalarını inandırmak mı istiyorlar? Böyle hilebaz şarlatanları İnsan sayıp desiselerinden, inkârlarından müteessir olarak fütur getirme. Belki daha ziyade gayret et. Çünki onlar kendi nefislerine hile ederler, kendilerine zarar ederler ve onların fenalıkta muvaffakıyetleri muvakkattır ve istidracdır, bir mekr-i İlahîdir.

اَمْ لَهُمْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ

Veyahut: Hâlık-ı hayr ve hâlık-ı şer namıyla ayrı ayrı iki ilah tevehhüm eden mecusiler gibi ve ayrı ayrı esbaba bir nevi Uluhiyet veren ve onları kendilerine birer nokta-i istinad tahayyül eden esbabperestler, sanemperestler gibi başka ilahlara dayanıp Sana muaraza mı ederler? Senden istiğna mı ediyorlar? Demek لَوْ كَانَ فِيهِمَٓا اٰلِهَةٌ اِلاَّ اللّٰهُ لَفَسَدَتَا hükmünce, şu bütün Kâinatta gündüz gibi görünen bu İntizam-ı Ekmeli, bu İnsicam-ı Ecmeli kör olup görmüyorlar. Halbuki bir köyde iki müdür, bir şehirde iki vali, bir memlekette iki padişah bulunsa, İntizam zîr ü zeber olur ve insicam herc ü merce düşer. Halbuki sinek kanadından tâ Semâvat kandillerine kadar o derece ince bir İntizam gözetilmiş ki, sinek kanadı kadar şirke yer bırakılmamış. Mâdem bunlar bu derece hilaf-ı akıl ve hikmet ve münafî-i his ve bedahet hareket ediyorlar. Onların tekzibleri Seni Tezkirden vazgeçirmesin."

İşte Silsile-i Hakaik olan şu Âyâtın yüzer cevherlerinden yalnız İfham ve İlzama dair birtek cevher-i beyanîsini icmalen beyan ettik. Eğer iktidarım olsaydı, birkaç cevherlerini daha gösterseydim, "Şu Âyetler tek başıyla bir Mu'cizedir" Sen dahi diyecektin. Amma İfham ve Talimdeki Beyanat-ı Kur'aniye o kadar Hârikadır, o derece letafetli ve selasetlidir;

en basit bir âmi, en derin bir Hakikatı onun Beyanından kolayca tefehhüm eder. Evet, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, çok Hakaik-i Gamızayı nazar-ı umumîyi okşayacak, hiss-i âmmeyi rencide etmeyecek, fikr-i avamı taciz edip yormayacak bir surette basitane ve zahirane söylüyor, Ders veriyor. Nasıl bir çocukla konuşulsa, çocukça tabirat istimal edilir. Öyle de: تَنَزُّلاَتٌ اِلٰهِيَّةٌ اِلَى عُقُولِ الْبَشَرِ denilen Mütekellim üslûbunda muhatabın derecesine Sözüyle nüzul edip öyle konuşan Esalib-i Kur'aniye, en mütebahhir hükemanın fikirleriyle yetişemediği Hakaik-i Gamıza-i İlâhiyye ve Esrar-ı Rabbaniyeyi müteşabihat suretinde bir kısım teşbihat ve temsilât ile en ümmi bir âmiye ifham eder. Meselâ:

اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى bir temsil ile Rubûbiyet-i İlâhiyyeyi Saltanat misâlinde ve Âlemin tedbirinde Mertebe-i Rubûbiyetini, bir Sultanın Taht-ı Saltanatında durup İcra-yı Hükûmet ettiği gibi bir misâlde gösteriyor. Evet Kur'an, bu Kâinat Hâlık-ı Zülcelâlinin Kelâmı olarak Rubûbiyetinin Mertebe-i Â'zamından çıkarak, umum mertebeler üstüne gelerek, o mertebelere çıkanları İrşad ederek, yetmişbin perdelerden geçerek, o perdelere bakıp tenvir ederek, fehm ve zekâca muhtelif binler tabaka muhatablara Feyzini dağıtıp ve Nurunu neşrederek kabiliyetçe ayrı ayrı asırlar, karnlar üzerinde yaşamış ve bu kadar mebzuliyetle mânalarını ortaya saçmış olduğu halde Kemal-i Şebabetinden, gençliğinden zerre kadar zayi' etmeyerek gayet taravette, nihayet letafette kalarak gayet sühuletli bir tarzda, sehl-i mümteni' bir surette, her âmiye anlayışlı Ders verdiği gibi; aynı Derste, aynı Sözlerle fehimleri muhtelif ve dereceleri mütebayin pek çok tabakalara dahi Ders verip ikna' eden, işba' eden bir Kitab-ı Mu'ciznümanın hangi tarafına dikkat edilse, elbette bir Lem'a-i İ'caz görülebilir.

Elhasıl: Nasıl اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ gibi bir Lafz-ı Kur'anî okunduğu zaman dağın kulağı olan mağarasını doldurduğu gibi; aynı Lafz, sineğin küçücük kulakçığına da tamamen yerleşir. Aynen öyle de: Kur'anın mânaları, dağ gibi Akılları işba' ettiği gibi, sinek gibi küçücük basit Akılları dahi aynı Sözlerle talim eder, tatmin eder. Zira Kur'an, bütün ins ve cinnin bütün tabakalarını Îmâna davet eder. Hem umumuna Îmanın Ulûmunu talim eder, isbat eder. Öyle ise, avamın en Ümmisi havassın en Ehassına omuz omuza, diz dize verip beraber Ders-i Kur'anîyi dinleyip istifade edecekler. Demek Kur'an-ı Kerim, öyle bir Maide-i Semaviyedir ki, binler muhtelif tabakada olan Efkâr ve Ukûl ve Kulûb ve Ervah,

o Sofradan gıdalarını buluyorlar, müştehiyatını alıyorlar. Arzuları yerine gelir. Hattâ pekçok kapıları kapalı kalıp, istikbalde geleceklere bırakılmıştır. Şu makama misâl istersen, bütün Kur'an baştan nihayete kadar bu makamın misâlleridir. Evet bütün Müçtehidîn ve Sıddıkîn ve Hükema-i İslâmiye ve Muhakkikîn ve Ülema-i Usûl-ül Fıkıh ve Mütekellimîn ve Evliya-i Ârifîn ve Aktab-ı Âşıkîn ve Müdakkikîn-i Ülema ve Avam-ı Müslimîn gibi Kur'anın Tilmizleri ve Dersini dinleyenleri, müttefikan diyorlar ki: "Dersimizi güzelce anlıyoruz." Elhasıl, sair makamlar gibi İfham ve Talim Makamında dahi Kur'anın Lemaat-ı İ'cazı parlıyor.

İKİNCİ ŞUA: Kur'anın Câmiiyet-i Hârikulâdesidir. Şu Şuanın, beş Lem'ası var.

Birinci Lem'a: Lafzındaki Câmiiyettir. Elbette evvelki Sözlerde, hem bu Sözde zikrolunan Âyetlerden şu Câmiiyet aşikâre görünüyor. Evet

لِكُلِّ اٰيَةٍ ظَهْرٌ وَبَطْنٌ وَ حَدٌّ وَمُطَّلَعٌ وَلِكُلٍّ شُجُونٌ وَغُصُونٌ وَ فُنُونٌ

olan Hadîsin işaret ettiği gibi; Elfaz-ı Kur'aniye, öyle bir tarzda vaz'edilmiş ki, herbir Kelâmın, hattâ herbir Kelimenin, hattâ herbir Harfin, hattâ bazan bir Sükûtun çok vücuhu bulunuyor. Herbir muhatabına ayrı ayrı bir kapıdan hissesini verir.

Meselâ: وَ الْجِبَالَ اَوْتَادًا yâni: "Dağları zemininize kazık ve direk yaptım" bir **Kelâm**dır. Bir âminin şu Kelâmdan hissesi: Zahiren yere çakılmış kazıklar gibi görünen dağları görür, onlardaki menafi'ini ve Nimetlerini düşünür, Hâlıkına şükreder.

Bir şâirin bu Kelâmdan hissesi: Zemin, bir taban; ve Kubbe-i Sema, üstünde konulmuş yeşil ve elektrik lâmbalarıyla süslenmiş bir muhteşem çadır, ufkî bir daire suretinde ve Semanın etekleri başında görünen dağları, o çadırın kazıkları misâlinde tahayyül eder. Sâni'-i Zülcelâline hayretkârane perestiş eder.

Hayme-nişin bir edibin bu Kelâmdan nasibi: Zeminin yüzünü bir çöl ve sahra; dağların silsilelerini pek kesretle ve çok muhtelif bedevi çadırları gibi, güya tabaka-i türabiye, yüksek direkler üstünde atılmış, o direklerin sivri başları o perde-i türabiyeyi yukarıya kaldırmış, birbirine bakar pek çok muhtelif mahlûkatın meskeni olarak tasavvur eder. O büyük Azametli mahlûkları, böyle yeryüzünde çadırlar misillü kolayca kuran ve koyan Fâtır-ı Zülcelâline karşı Secde-i Hayret eder.

Coğrafyacı bir edibin o Kelâmdan kısmeti: Küre-i zemin, bahr-ı muhit-i havaîde veya esîrîde yüzen bir sefine ve dağları, o sefinenin üstünde tesbit ve müvazene için çakılmış kazıklar ve direkler şeklinde Tefekkür eder. O koca küre-i zemini, muntazam bir gemi gibi yapıp, bizleri içine koyup, Aktar-ı Âlemde gezdiren Kadîr-i Zülkemal'e karşı سُبْحَانَكَ مَا اَعْظَمَ شَانَكَ der.

Medeniyet ve heyet-i içtimaiyenin mütehassıs bir hakîminin bu Kelâmdan hissesi: Zemini, bir hane ve o hanenin direği, hayat-ı hayvaniye ve hayat-ı hayvaniye direği, şerait-i hayat olan su, hava ve topraktır. Su ve hava ve toprağın direği ve kazığı, dağlardır. Zira dağlar, suyun mahzeni, havanın tarağı (gazat-ı muzırrayı tersib edip, havayı tasfiye eder) ve toprağın hâmisi (bataklıktan ve denizin istilâsından muhafaza eder) ve sair Levazımat-ı Hayat-ı İnsaniyenin hazinesi olarak fehmeder. Şu koca dağları, şu suretle hane-i hayatımız olan zemine direk yapan ve maişetimize hazinedar tayin eden Sâni'-i Zülcelâl Vel'ikram'a, Kemal-i Ta'zim ile Hamd ü Sena eder.

Hikmet-i tabiiyenin bir feylesofunun şu Kelâmdan nasibi şudur ki: Küre-i zeminin karnında bazı inkılabat ve imtizacatın neticesi olarak hasıl olan zelzele ve ihtizazatı, dağların zuhuruyla sükûnet bulduğunu ve medar ve mihverindeki istikrarına ve zelzelenin irticacıyla medar-ı senevîsinden çıkmamasına sebeb, dağların hurucu olduğunu ve zeminin hiddeti ve gadabı, dağların menafiziyle teneffüs etmekle sükûnet ettiğini fehmeder, tamamen Îmâna gelir. اَلْحِكْمَةُ لِلّٰهِ der.

Meselâ اَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا daki رَتْقًا Kelimesi, tedkikat-ı felsefe ile âlûde olmayan bir Âlime, o Kelime şöyle ifham eder ki: Sema berrak, bulutsuz; zemin kuru ve hayatsız, tevellüde gayr-ı kabil bir halde iken.. Semayı yağmurla, zemini hazrevatla fethedip bir nevi izdivac ve telkîh suretinde bütün Zîhayatları o sudan halketmek, öyle bir Kadîr-i Zülcelâl'in işidir ki; rûy-i zemin, Onun küçük bir bostanı ve semanın yüz örtüsü olan bulutlar, Onun bostanında bir süngerdir anlar, Azamet-i Kudretine Secde eder. Ve muhakkik bir hakîme, o Kelime şöyle ifham eder ki: Bidayet-i Hilkatte sema ve arz şekilsiz birer küme ve menfaatsiz birer yaş hamur.. veledsiz mahlûkatsız toplu birer madde iken; Fâtır-ı Hakîm, onları feth ve bastedip güzel bir şekil,

menfaatdar birer suret, zînetli ve kesretli mahlûkata menşe' etmiştir anlar. Vüs'at-i Hikmetine karşı hayran olur. Yeni zamanın feylesofuna şu Kelime şöyle ifham eder ki: Manzume-i Şemsiyeyi teşkil eden küremiz, sair seyyareler, bidayette Güneş'le mümteziç olarak açılmamış bir hamur şeklinde iken; Kadîr-i Kayyum o hamuru açıp, o seyyareleri birer birer yerlerine yerleştirerek, Güneş'i orada bırakıp, zeminimizi buraya getirerek, zemine toprak sererek, sema canibinden yağmur yağdırarak, Güneş'ten ziya serptirerek dünyayı şenlendirip bizleri içine koymuştur anlar, başını tabiat bataklığından çıkarır, "Âmentü billahi-l Vâhid-il Ehad" der.

Meselâ: وَ الشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا daki "Lâm"; hem kendi mânasını, hem "fî" mânasını, hem "ilâ" mânasını ifade eder. İşte لِمُسْتَقَرٍّ in "Lâm"ı, avam o "Lâm"ı "ilâ" mânasında görüp fehmeder ki, size nisbeten ışık verici, ısındırıcı müteharrik bir lâmba olan Güneş, elbette bir gün seyri bitecek, mahall-i kararına yetişecek, size faidesi dokunmayacak bir suret alacaktır, anlar. O da, Hâlık-ı Zülcelâl'in Güneş'e bağladığı büyük Nimetleri düşünerek سُبْحَانَ اللّٰهِ, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ der. Ve Âlime dahi o "Lâm"ı "ilâ" mânasında gösterir. Fakat Mensucat-ı Rabbaniyenin bir mekiği, gece gündüz sahifelerinde yazılan Mektubat-ı Samedaniyenin mürekkebi, Nur bir hokkası suretinde tasavvur ederek Güneş'in cereyan-ı surîsi alâmet olduğu ve işaret ettiği İntizamat-ı Âlemi düşündürerek Sâni'-i Hakîm'in San'atına مَا شَآءَ اللّٰهُ ve Hikmetine بَارَكَ اللّٰهُ diyerek Secdeye kapanır. Ve kozmoğrafyacı bir feylesofa "lâm"ı "fî" mânasında şöyle ifham eder ki: Güneş, kendi merkezinde ve mihveri üzerinde zenberekvari bir cereyan ile manzumesini Emr-i İlahî ile tanzim edip tahrik eder. Şöyle bir Saat-ı Kübrayı halkedip tanzim eden Sâni'-i Zülcelâline karşı kemal-i hayret ve istihsan ile "El-Azametü lillah ve-l kudretü lillah" der felsefeyi atar, Hikmet-i Kur'aniyeye girer. Ve dikkatli bir hakîme şu "lâm"ı, hem illet mânasında, hem zarfiyet mânasında tutturup şöyle ifham eder ki: "Sâni'-i Hakîm, işlerine esbab-ı zahiriyeyi perde ettiğinden, cazibe-i umumiye namında bir Kanun-u İlahîsiyle sapan taşları gibi seyyareleri Güneş'le bağlamış ve o cazibe ile muhtelif fakat muntazam hareketle o seyyareleri Daire-i Hikmetinde döndürüyor ve o cazibeyi tevlid için Güneş'in

kendi merkezinde hareketini zahirî bir sebeb etmiş. Demek لِمُسْتَقَرٍّ mânası: فِى مُسْتَقَرٍّ لَهَا لِاِسْتِقْرَارِ مَنْظُومَتِهَا yâni, kendi müstekarrı içinde manzumesinin istikrarı ve nizamı için hareket ediyor. Çünki hareket harareti, hararet kuvveti, kuvvet cazibeyi zahiren tevlid eder gibi bir Âdet-i İlâhiyye, bir Kanun-u Rabbanîdir. İşte şu Hakîm, böyle bir Hikmeti, Kur'anın bir Harfinden fehmettiği zaman, " اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ Kur'andadır Hak Hikmet, felsefeyi beş paraya saymam" der. Ve şâirane bir fikir ve kalb sahibine şu "ل"dan ve istikrardan şöyle bir mâna fehmine gelir ki: "Güneş, nurani bir ağaçtır. Seyyareler onun müteharrik meyveleri... Ağaçların hilafına olarak Güneş silkinir, tâ o meyveler düşmesin. Eğer silkinmezse, düşüp dağılacaklar." Hem tahayyül edebilir ki: "Şems meczub bir Ser-Zâkirdir. Halka-i Zikrin merkezinde cezbeli bir zikreder ve ettirir." Bir Risalede şu mânaya dair şöyle demiştim: "Evet Güneş bir meyvedardır; silkinir tâ düşmesin seyyar olan yemişleri. Eğer sükûtuyla sükûnet eylese, cezbe kaçar, ağlar fezada muntazam meczubları."

Hem meselâ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ da bir sükût var, bir ıtlak var. Neye zafer bulacaklarını tayin etmemiş. Tâ herkes istediğini içinde bulabilsin. Sözü az söyler, tâ uzun olsun. Çünki bir kısım muhatabın maksadı ateşten kurtulmaktır. Bir kısmı yalnız Cennet'i düşünür. Bir kısım, Saadet-i Ebediyeyi arzu eder. Bir kısım, yalnız Rıza-yı İlahîyi rica eder. Bir kısım, Rü'yet-i İlâhiyyeyi gaye-i emel bilir ve hakeza.. bunun gibi pek çok yerlerde Kur'an, Sözü mutlak bırakır, tâ âmm olsun. Hazfeder, tâ çok mânaları ifade etsin. Kısa keser, tâ herkesin hissesi bulunsun. İşte اَلْمُفْلِحُونَ der. Neye felah bulacaklarını tayin etmiyor. Güya o sükûtla der: "Ey Müslümanlar!.. Müjde size. Ey Müttaki!.. Sen Cehennem'den felah bulursun. Ey Sâlih!.. Sen Cennet'e felah bulursun. Ey Ârif!.. Sen Rıza-yı İlahîye nail olursun. Ey Âşık!.. Sen Rü'yete mazhar olursun." ve hakeza... İşte Kur'an, Câmiiyet-i Lafziye cihetiyle Kelâmdan, Kelimeden, Huruftan ve Sükûttan her birisinin binler misâllerinden yalnız nümune olarak birer misâl getirdik. Âyeti ve kıssatı bunlara kıyas edersin.

Meselâ: فَاعْلَمْ اَنَّهُ لآَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ Âyeti, o kadar vücuhu var ve o derece meratibi var ki, bütün Tabakat-ı Evliya, bütün Sülûklerinde ve Mertebelerinde şu Âyete ihtiyaçlarını görüp ondan kendi Mertebesine lâyık bir gıda-yı manevî, bir taze mâna almışlar. Çünki "Allah" bir İsm-i Câmi' olduğundan Esma-i Hüsna adedince Tevhidler, içinde bulunur.

اَىْ لاَ رَزَّاقَ اِلاَّ هُوَ ❁ لاَ خَالِقَ اِلاَّ هُوَ ❁ لاَ رَحْمٰنَ اِلاَّ هُوَ ve hakeza. Hem meselâ: Kısas-ı Kur'aniyeden Kıssa-i Musa Aleyhisselâm, âdeta Asâ-yı Musa Aleyhisselâm gibi binler faideleri var. O kıssada, hem Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ı Teskin ve Teselli, hem küffarı Tehdid, hem münafıkları Takbih, hem yahudileri Tevbih gibi çok makasıdı, pekçok vücuhu vardır. Onun için Surelerde tekrar edilmiştir. Her yerde bütün maksadları ifade ile beraber yalnız birisi maksud-u bizzât olur, diğerleri ona tabi kalırlar. Eğer desen: "Geçmiş misâllerdeki bütün mânaları nasıl bileceğiz ki, Kur'an onları irade etmiş ve işaret ediyor?"

Elcevab: Mâdem Kur'an bir Hutbe-i Ezeliyedir. Hem muhtelif, tabaka tabaka olarak asırlar üzerinde ve arkasında oturup dizilmiş bütün Benî-Âdeme hitab ediyor, Ders veriyor. Elbette o muhtelif efhama göre müteaddid mânaları dercedip irade edecektir ve iradesine emareleri vaz'edecektir. Evet "İşarat-ül İ'caz"da şuradaki mânalar misillü Kelimat-ı Kur'aniyenin müteaddid mânalarını İlm-i Sarf ve Nahv'in kaideleriyle ve İlm-i Beyan ve Fenn-i Maânî'nin düsturlarıyla, Fenn-i Belâgat'ın kanunlarıyla isbat edilmiştir. Bununla beraber Ulûm-u Arabiyece sahih ve Usûl-i Diniyece Hak olmak şartıyla ve Fenn-i Maânîce makbûl ve İlm-i Beyanca münasib ve Belâgatça müstahsen olan bütün vücuh ve maânî, Ehl-i İçtihad ve Ehl-i Tefsir ve Ehl-i Usûl-üd Din ve Ehl-i Usûl-ül Fıkhın İcmaıyla ve ihtilaflarının şehadetiyle Kur'anın mânalarındandırlar. O mânalara, derecelerine göre birer emare vaz'etmiştir. Ya lafziyedir, ya maneviyedir. O maneviye ise, ya siyak veya sibak-ı kelâmdan veya başka Âyetten birer emare o mânaya işaret eder. Bir kısmı yirmi ve otuz ve kırk ve altmış, hattâ seksen cild olarak Muhakkikler tarafından yazılan yüzbinler tefsirler, Kur'anın Câmiiyet ve Hârikıyet-i Lafziyesine kat'î bir Bürhan-ı Bahirdir. Her ne ise... Biz şu sözde herbir mânaya delalet Eden emareyi kanunuyla, kaidesiyle göstersek söz çok uzanır. Onun için kısa kesip kısmen "İşarat - ül İ'caz"a havale ederiz.

İkinci Lem'a: Mânasındaki Câmiiyet-i Hârikadır. Evet, Kur'an bütün

Müçtehidlerin me'hazlerini, bütün Âriflerin mezâklarını, bütün Vâsılların meşreblerini, bütün Kâmillerin mesleklerini, bütün Muhakkiklerin mezheblerini; mânasının hazinesinden İhsan etmekle beraber, daima Onlara Rehber ve terakkiyatlarında her vakit Onlara Mürşid olup, o Tükenmez Hazinesinden Onların yollarına Neşr-i Envâr ettiği bütün Onlarca musaddaktır ve müttefek-un aleyhtir.

Üçüncü Lem'a: İlmindeki Câmiiyet-i Hârikadır. Evet Kur'an, Şeriatın müteaddid ve çok İlimlerini, Hakikatın mütenevvi ve kesretli İlimlerini, Tarîkatın muhtelif ve hadsiz İlimlerini, kendi İlminin denizinden akıttığı gibi, daire-i mümkinatın hakikî Hikmetini ve Daire-i Vücubun Ulûm-u Hakikiyesini ve Daire-i Âhiretin Maarif-i Gamızasını, o denizinden muntazaman ve kesretle akıtıyor. Şu Lem'aya misâl getirilse, bir cild yazmak lâzım gelir. Öyle ise, yalnız nümune olarak şu yirmibeş aded Sözleri gösteriyoruz. Evet, bütün yirmibeş aded Sözler'in doğru Hakikatleri, Kur'anın Bahr-i İlminden ancak yirmibeş katredir. O Sözler'de kusur varsa, benim fehm-i kasırıma aid'dir.

Dördüncü Lem'a: Mebahisindeki Câmiiyet-i Hârikadır. Evet, İnsan ve İnsanın Vazifesi, Kâinat ve Hâlık-ı Kâinat'ın, Arz ve Semâvatın, dünya ve Âhiretin, mazi ve müstakbelin, Ezel ve Ebedin mebahis-i külliyelerini cem'etmekle beraber nutfeden halketmek, tâ kabre girinceye kadar; yemek, yatmak âdâbından tut, tâ Kaza ve Kader mebhaslerine kadar; altı gün Hilkat-i Âlemden tut tâ وَالْمُرْسَلاَتِ وَالذَّارِيَاتِ Kasemleriyle işaret olunan rüzgârların esmesindeki vazifelerine kadar;

وَمَا تَشَآؤُنَ اِلاَّ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ ۞ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ

İşaratıyla, İnsanın Kalbine ve iradesine müdahalesinden tut, tâ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ yâni, bütün Semâvatı bir Kabzasında tutmasına kadar; وَجَعَلْنَا فِيهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ zeminin çiçek ve üzüm ve hurmasından tut, tâ اِذَا زُلْزِلَتِ اْلاَرْضُ زِلْزَالَهَا ile ifade ettiği Hakikat-ı Acibeye kadar; ve Semanın ثُمَّ اسْتَوٰى اِلَى السَّمَآءِ وَهِىَ دُخَانٌ

haletindeki vaziyetinden tut, tâ Duhanla inşikakına ve yıldızlarının düşüp hadsiz fezada dağılmasına kadar ve dünyanın imtihan için açılmasından, tâ kapanmasına kadar ve Âhiretin birinci menzili olan kabirden, sonra Berzahtan, Haşirden, Köprüden tut, tâ Cennet'e, tâ Saadet-i Ebediyeye kadar; mazi zamanının vukuatından, Hazret-i Âdem'in Hilkat-ı Cesedinden, iki oğlunun kavgasından tâ Tufana, tâ kavm-i firavunun garkına, tâ ekser Enbiyanın mühim hâdisatına kadar ve اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ işaret ettiği Hâdise-i Ezeliyeden tut, tâ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ifade ettiği Vakıa-i Ebediyeye kadar bütün Mebahis-i Esasiyeyi ve Mühimmeyi öyle bir tarzda beyan eder ki, o beyan, bütün Kâinatı bir saray gibi idare eden ve dünyayı ve Âhireti iki oda gibi açıp kapayan ve zemin bir bahçe ve sema, misbahlarıyla süslendirilmiş bir dam gibi tasarruf eden ve mazi ve müstakbel, bir gece ve gündüz gibi nazarına karşı hazır iki sahife hükmünde temaşa eden ve Ezel ve Ebed, dün ve bugün gibi Silsile-i Şuûnatın iki tarafı birleşmiş, ittisal peyda etmiş bir surette bir zaman-ı hazır gibi onlara bakan bir Zât-ı Zülcelâl'e yakışır bir tarz-ı beyandır. Nasıl bir usta, bina ettiği ve idare ettiği iki haneden bahseder. Proğramını ve işlerinin liste ve fihristesini yapar. Kur'an dahi, şu Kâinatı yapan ve idare eden ve işlerinin listesini ve fihristesini -tabir caiz ise- proğramını yazan, gösteren bir Zâtın beyanına yakışır bir tarzdadır. Hiçbir cihetle eser-i tasannu' ve tekellüf görünmüyor. Hiçbir şaibe-i taklid veya başkasının hesabına ve onun yerinde kendini farzedip konuşmuş gibi bir hud'anın emaresi olmadığı gibi bütün ciddiyetiyle, bütün safvetiyle, bütün hulusuyla safî, berrak, parlak beyanı, nasıl gündüzün ziyası "Güneş'ten geldim" der. Kur'an dahi, "Ben, Hâlık-ı Âlem'in Beyanıyım ve Kelâmıyım" der. Evet şu dünyayı antika san'atlarla süslendiren ve lezzetli nimetlerle dolduran ve San'at-perverane ve Nimetperverane şu derece san'atının acibeleriyle, şu derece kıymetdar Nimetlerini dünyanın yüzüne serpen, sıra-vari tanzim eden ve zeminin yüzünde seren, güzelce dizen bir Sâni', bir Mün'imden başka şu Velvele-i Takdir ve İstihsanla ve Zemzeme-i Hamd ve Şükranla dünyayı dolduran ve zemini bir Zikirhane, bir Mescid, bir Temaşagâh-ı San'at-ı İlâhiyyeye çeviren Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan kime yakışır ve kimin Kelâmı olabilir? Ondan başka kim Ona sahib çıkabilir? Ondan başka kimin Sözü olabilir!. Dünyayı ışıklandıran ziya, Güneş'ten başka hangi şeye yakışır!. Tılsım-ı Kâinatı keşfedip Âlemi ışıklandıran Beyan-ı Kur'an, Şems-i Ezelî'den başka kimin Nuru olabilir? Kimin haddine düşmüş ki, Ona nazire

getirsin, Onun taklidini yapsın!. Evet, bu dünyayı san'atlarıyla zînetlendiren bir San'atkârın, san'atını istihsan eden İnsanla konuşmaması muhaldir. Mâdem ki, yapar ve bilir; elbette konuşur. Mâdem konuşur, elbette konuşmasına yakışan Kur'andır. Bir çiçeğin tanziminden lâkayd kalmayan bir Mâlik-ül Mülk, bütün mülkünü velveleye veren bir Kelâma karşı nasıl lâkayd kalır? Hiç başkasına mal edip hiçe indirir mi?

Beşinci Lem'a: Kur'anın Üslûb ve Îcazındaki Câmiiyet-i Hârikadır. Bunda "Beş Işık" var.

Birinci Işık: Üslûb-u Kur'anın o kadar acib bir cem'iyeti var ki, birtek Sure, Kâinatı içine alan Bahr-i Muhit-i Kur'anîyi içine alır. Birtek Âyet, o Surenin Hazinesini içine alır. Âyetlerin çoğu, herbirisi birer küçük Sure, Surelerin çoğu, herbirisi birer küçük Kur'andır. İşte şu, İ’cazkârane Îcazdan büyük bir Lütf-u İrşaddır ve güzel bir teshildir. Çünki herkes, her vakit Kur'ana muhtaç olduğu halde, ya gabavetinden veya başka esbaba binaen her vakit bütün Kur'anı okumayan veyahut okumaya vakit ve fırsat bulamayan adamlar, Kur'andan mahrum kalmamak için, herbir Sure, birer küçük Kur'an hükmüne, hattâ herbir uzun Âyet, birer kısa Sure makamına geçer. Hattâ Kur'an Fatiha'da, Fatiha dahi Besmele'de münderic olduğuna Ehl-i Keşif müttefiktirler. Şu Hakikata Bürhan ise, Ehl-i Tahkikin İcmaıdır.

İkinci Işık: Âyât-ı Kur'aniye, Emir ve Nehy, Va'd ve Vaîd, Tergib ve Terhib, Zecr ve İrşad, Kısas ve Emsal, Ahkâm ve Maarif-i İlâhiyye ve Ulûm-u Kevniye ve Kavanin ve Şerait-i Hayat-ı Şahsiye ve Hayat-ı İçtimaiye ve Hayat-ı Kalbiye ve Hayat-ı Maneviye ve Hayat-ı Uhreviye gibi umum Tabakat-ı Kelâmiye ve Maarif-i Hakikiye ve hacat-ı beşeriyeye delalatıyla, işaratıyla câmi' olmakla beraber, خُذْ مَا شِئْتَ لِمَا شِئْتَ yâni, "İstediğin herşey için Kur'andan her ne istersen al" ifade ettiği mâna, o derece doğruluğuyla makbûl olmuş ki, Ehl-i Hakikat mabeyninde durub-u emsal sırasına geçmiştir. Âyât-ı Kur'aniyede öyle bir Câmiiyet var ki, her derde deva, her hacete gıda olabilir. Evet, öyle olmak lâzım gelir. Çünki daima terakkiyatta kat'-ı meratib eden bütün Tabakat-ı Ehl-i Kemalin Rehber-i Mutlakı elbette şu hâsiyete mâlik olması elzemdir.

Üçüncü Işık: Kur'anın İ’cazkârane Îcazıdır. Kâh olur ki, uzun bir silsilenin iki tarafını öyle bir tarzda zikreder ki, güzelce silsileyi gösterir.

Hem kâh olur ki, bir Kelimenin içine sarihan, işareten, remzen, imaen bir Davanın çok Bürhanlarını derceder. Meselâ:

وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَ اَلْوَانِكُمْ

de Âyât ve Delail-i Vahdaniyet silsilesini teşkil eden Silsile-i Hilkat-ı Kâinatın mebde' ve müntehasını zikr ile o ikinci silsileyi gösterir, birinci silsileyi okutturuyor. Evet bir Sâni'-i Hakîm'e şehadet eden Sahaif-i Âlemin birinci derecesi, Semâvat ve Arzın Asl-ı Hilkatleridir. Sonra gökleri yıldızlarla tezyin ile zeminin Zîhayatlarla şenlendirilmesi, sonra Güneş ve Ay'ın teshiriyle mevsimlerin değişmesi, sonra gece ve gündüzün ihtilaf ve deveranı içindeki Silsile-i Şuûnattır. Daha gele gele tâ kesretin en ziyade intişar ettiği mahal olan sîmaların ve seslerin hususiyetlerine ve imtiyazlarına ve teşahhuslarına kadar... Mâdem ki en ziyade İntizamdan uzak ve tesadüfün karışmasına maruz olan ferdlerin sîmalarındaki teşahhusatta hayret verici bir İntizam-ı Hakîmane bulunsa, üzerinde gayet san'atkâr bir hakîmin kalemi işlediği gösterilse, elbette İntizamları zahir olan sair sahifeler kendi kendine anlaşılır, nakkaşını gösterir. Hem mâdem koca Semâvat ve arzın Asl-ı Hilkatinde Eser-i San'at ve Hikmet görünüyor. Elbette Kâinat sarayının binasında temel taşı olarak gökleri ve zemini Hikmetle koyan bir Sâniin sair eczalarında eser-i san'atı, Nakş-ı Hikmeti pekçok zahirdir. İşte şu Âyet, hafîyi izhar, zahirîyi ihfa ederek gayet güzel bir Îcaz yapmış. Elhak: فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ den tut, tâ وَلَهُ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ e kadar altı defa وَمِنْ اٰيَاتِهِ ۞ وَمِنْ اٰيَاتِهِ ile başlayan Silsile-i Berahin, bir Silsile-i Cevahirdir, bir Silsile-i Nurdur, bir Silsile-i İ'cazdır, bir Silsile-i Îcaz-ı İ'cazîdir. Kalb istiyor ki, şu definelerde gizli olan elmasları göstereyim. Fakat ne yapayım makam kaldırmıyor. Başka vakte talik edip, o kapıyı şimdi açmıyorum.

Hem meselâ: فَاَرْسِلُونِ ۞ يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدِّيقُ

فَاَرْسِلُونِ Kelâmıyla يُوسُفُ Kelimesi ortalarında şunlar var:

اِلٰى يُوسُفَ لاَسْتَعْبَرَ مِنْهُ الرُّوءْيَا فَاَرْسَلُوهُ فَذَهَبَ اِلَى السِّجْنِ وَ قَالَ يُوسُفُ

Demek beş Cümleyi bir Cümlede icmal edip Îcaz ettiği halde vuzuhu ihlâl etmemiş, fehmi işkal etmemiş.

Hem meselâ: اَلَّذٖى جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارًا İnsan-ı âsi, "Çürümüş kemikleri kim diriltecek" diye meydan okur gibi inkârına karşı Kur'an der: "Kim bidayeten yaratmış ise, O diriltecek. O yaratan Zât ise, herbir şeyi herbir keyfiyette bilir. Hem size yeşil ağaçtan ateş çıkaran bir Zât, çürümüş kemiğe Hayat verebilir." İşte şu Kelâm, diriltmek davasına müteaddid cihetlerle bakar, isbat eder. Evvelâ, İnsana karşı ettiği Silsile-i İhsanatı şu Kelâmıyla başlar, tahrik eder, hatıra getirir. Başka Âyetlerde tafsil ettiği için kısa keser, Akla havale eder. Yâni, size ağaçtan meyveyi ve ateşi ve ottan erzakı ve hububu ve topraktan hububatı ve nebatatı verdiği gibi, zemini size hoş -herbir Erzakınız içinde konulmuş- bir beşik ve Âlemi, güzel ve bütün levazımatınız içinde bulunur bir saray yapan bir Zâttan kaçıp başıboş kalıp, ademe gidip saklanılmaz. Vazifesiz olup kabre girip uyandırılmamak üzere rahat yatamazsınız. Sonra o davanın bir deliline işaret eder: اَلشَّجَرِ الْاَخْضَرِ Kelimesiyle remzen der: "Ey Haşri inkâr eden adam!. Ağaçlara bak!. Kışta ölmüş, kemikler gibi hadsiz ağaçları baharda dirilten, yeşillendiren, hattâ herbir ağaçta yaprak ve çiçek ve meyve cihetiyle üç Haşrin nümunelerini gösteren bir Zâta karşı inkâr ile, istib'ad ile Kudretine meydan okunmaz." Sonra bir delile daha işaret eder, der: "Size ağaç gibi kesif, sakil, karanlıklı bir maddeden ateş gibi latif, hafif, nurani bir maddeyi çıkaran bir Zâttan, odun gibi kemiklere ateş gibi bir Hayat ve Nur gibi bir Şuur vermeyi nasıl istib'ad ediyorsunuz?" Sonra bir delile daha tasrih eder der ki: "Bedeviler için kibrit yerine ateş çıkaran meşhur ağacın, yeşil iken iki dalı birbirine sürüldüğü vakit ateşi yaratan ve rutubetiyle yeşil ve hararetiyle kuru gibi iki zıd tabiatı cem'edip, onu buna menşe etmekle herbir şey hattâ anasır-ı asliye ve tabayi-i esasiye, Onun Emrine bakar, Onun Kuvvetiyle hareket eder, hiçbirisi başıboş olup tabiatıyla hareket etmediğini gösteren bir Zâttan, topraktan yapılan ve sonra toprağa dönen İnsanı, topraktan yeniden çıkarması istib'ad edilmez. İsyan ile Ona meydan okunmaz. Sonra Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın Şecere - i Meşhuresini hatıra getirmekle şu Dava - yı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, Musa Aleyhisselâm'ın dahi davasıdır. Enbiyanın

İttifakına hafî bir îma edip, şu Kelimenin Îcazına bir letafet daha katar.

Dördüncü Işık: Îcaz-ı Kur'anî o derece câmi' ve hârıktır, dikkat edilse görünüyor ki: Bazan bir denizi bir ıbrıkta gösteriyor gibi pek geniş ve çok uzun ve Küllî Düsturları ve Umumî Kanunları, basit ve âmi fehimlere merhameten basit bir cüz'üyle, hususî bir hâdise ile gösteriyor. Binler misâllerinden yalnız iki misâline işaret ederiz.

Birinci Misâl: Yirminci Söz'ün Birinci Makamında tafsilen beyan olunan üç Âyettir ki, Şahs-ı Âdem'e Talim-i Esma ünvanıyla Nev-i Benî-Âdeme İlham olunan bütün Ulûm ve Fünunun Talimini ifade eder ve Âdem'e, Melaikenin Secde etmesi ve şeytanın etmemesi hâdisesiyle Nev-i İnsana semekten Meleğe kadar ekser mevcûdat musahhar olduğu gibi, yılandan şeytana kadar muzır mahlûkatın dahi ona itaat etmeyip düşmanlık ettiğini ifade ediyor. Hem kavm-i Musa (A.S.) bir bakarayı, bir ineği kesmekle mısır bakar-perestliğinden alınan ve "İcl" hâdisesinde tesirini gösteren bir bakar-perestlik mefkûresinin Musa Aleyhisselâm'ın bıçağıyla kesildiğini ifade ediyor. Hem taştan su çıkması, çay akması ve dağılıp yuvarlanması ünvanıyla tabaka-i türabiye altında olan taş tabakası, su damarlarına hazinedarlık ve toprağa analık ettiğini ifade ediyor.

İkinci Misâl: Kur'anda çok tekrar edilen kıssa-i Musa Aleyhisselâm'ın Cümleleri ve cüz'leridir ki, herbir Cümlesi, hattâ herbir cüz'ü, bir Düstur-u Küllînin ucu olarak gösterilmiş ve o Düsturu ifade ediyor. Meselâ, يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا firavun, vezirine emreder ki: "Bana yüksek bir kule yap, Semâvatın halini rasad edip bakacağım. Semanın gidişatından acaba Musa'nın (A.S.) dava ettiği gibi semada tasarruf eden bir İlah var mıdır?" İşte صَرْحًا Kelimesiyle ve şu cüz'î hâdise ile, dağsız bir çölde olduğundan dağları arzulayan ve Hâlıkı tanımadığından tabiat-perest olup Rubûbiyet dava eden ve âsâr-ı ceberutlarını göstermekle ibka-yı nam eden, şöhret-perest olup dağ-misâl meşhur ehramları bina eden ve sihir ve tenasuhe kail olup cenazelerini mumya edip dağ misillü mezarlarda muhafaza eden mısır firavunlarının an'anesinde hükümferma bir düstur-u acibi ifade eder. Meselâ: فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ

Gark olan firavuna der: "Bugün senin gark olan cesedine necat vereceğim" ünvanıyla umum firavunların tenasuh fikrine binaen cenazelerini mumyalamakla maziden alıp müstakbeldeki ensal-i âtiyenin temaşagâhına göndermek olan mevt-âlûd, ibretnüma bir düstur-u hayatiyelerini ifade etmekle beraber, şu asr-ı âhirde o gark olan firavunun aynı cesedi olarak keşfolunan bir beden, o mahall-i gark denizinden sahile atıldığı gibi, zamanın denizinden asırların mevceleri üstünde şu asır sahiline atılacağını, Mu'cizane bir İşaret-i Gaybiyeyi, bir Lem'a-yı İ'cazı ve bu tek Kelime bir Mu'cize olduğunu ifade eder.

Hem meselâ: يُذَبِّحُونَ اَبْنَاۤءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاۤءَكُمْ Benî-İsrail'in oğullarının kesilip, kadın ve kızlarını hayatta bırakmak; bir firavun zamanında yapılan bir hâdise ünvanıyla, yahudi milletinin ekser memleketlerde her asırda maruz olduğu müteaddid katliamları, kadın ve kızları hayat-ı beşeriye-i sefihanede oynadıkları rolü ifade eder.

وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ ۞ وَتَرٰى كَثِيرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمِ السُّحْتَ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۞ وَيَسْعَوْنَ فِى الْاَرْضِ فَسَادًا وَاللّٰهُ لاَ يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ۞ وَقَضَيْنَاۤ اِلٰى بَنِىۤ اِسْرَآئِيلَ فِى الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِى الْاَرْضِ مَرَّتَيْنِ ۞ وَلاَ تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ

Yahudilere müteveccih şu iki Hükm-ü Kur'anî, o milletin hayat-ı içtimaiye-i İnsaniyede dolap hilesiyle çevirdikleri şu iki müdhiş düstur-u umumîyi tazammun eder ki, hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeyi sarsan ve sa'y ü ameli, sermaye ile mübareze ettirip fukarayı zenginlerle çarpıştıran, muzaaf riba yapıp bankaları tesise sebebiyet veren ve hile ve hud'a ile cem'-i mal eden o millet olduğu gibi, mahrum kaldıkları ve daima zulmünü gördükleri hükûmetlerden ve galiblerden intikamlarını almak için her çeşit fesad komitelerine karışan ve her nevi ihtilale parmak karıştıran yine o millet olduğunu ifade ediyor. Meselâ: فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ "Eğer doğru iseniz, mevti isteyiniz. Hiç istemeyeceksiniz." İşte Meclis-i Nebevîde küçük bir Cemaatin cüz'î bir hâdise ünvanıyla, milel-i İnsaniye içinde hırs-ı hayat ve havf-ı ematla en meşhur

olan millet-i yehud'un tâ Kıyamete kadar lisan-ı halleri, mevti istemeyeceğini ve Hayat hırsını bırakmayacağını ifade eder. Meselâ:

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ Şu Ünvanla o milletin mukadderat-ı istikbaliyesini umumî bir surette ifade eder. İşte şu milletin seciyelerinde ve mukadderatında münderic olan şöyle müdhiş desatir içindir ki, Kur'an onlara karşı pek şiddetli davranıyor. Dehşetli Sille-i Te'dib vuruyor. İşte şu misâllerden Kıssa-i Musa Aleyhisselâm ve Benî-İsrail'in sair cüz'lerini ve sair kıssalarını bu kıssaya kıyas et. Şimdi şu Dördüncü Işık'taki İ'cazî Lem'a-i Îcaz gibi Kur'anın basit Kelimatlarının ve cüz'î Mebhaslerinin arkalarında pekçok Lemaat-ı İ'caziye vardır. Ârife işaret yeter.

Beşinci Işık: Kur'anın makasıd ve mesail, maânî ve esalib ve letaif ve mehasin cihetiyle Câmiiyet-i Hârikasıdır. Evet Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın Surelerine ve Âyetlerine ve husûsan Surelerin Fatihalarına, Âyetlerin mebde' ve makta'larına dikkat edilse görünüyor ki: Belâgatların bütün enva'ını, Fezail-i Kelâmiyenin bütün aksamını, ulvî Üslûbların bütün esnafını, Mehasin-i Ahlâkıyenin bütün efradını, Ulûm-u Kevniyenin bütün fezlekelerini, Maarif-i İlâhiyyenin bütün fihristelerini, hayat-ı şahsiye ve içtimaiye-i beşeriyenin bütün nâfi' düsturlarını ve Hikmet-i Âliye-i Kâinatın bütün nurani Kanunlarını cem'etmekle beraber hiçbir müşevveşiyet eseri görünmüyor. Elhak, o kadar ecnas-ı muhtelifeyi bir yerde toplayıp bir münakaşa, bir karışık çıkmamak, kahhar bir Nizam-ı İ'cazînin işi olabilir. Elhak, bütün bu câmiiyet içinde şu İntizam ile beraber geçmiş yirmidört aded Sözlerde izah ve isbat edildiği gibi; cehl-i mürekkebin menşei olan âdiyat perdelerini keskin Beyanatıyla yırtmak, âdet perdeleri altında gizli olan hârikulâdeleri çıkarıp göstermek ve dalâletin menbaı olan tabiat tagutunu, Bürhanın Elmas Kılıncıyla parçalamak ve gaflet uykusunun kalın tabakalarını ra'd-misâl sayhalarıyla dağıtmak ve felsefe-i beşeriyeyi ve Hikmet-i İnsaniyeyi âciz bırakan Kâinatın Tılsım-ı Muğlakını ve Hilkat-i Âlemin Muamma-yı Acibesini feth ve keşfetmek, elbette Hakikat-bîn ve Gayb-aşina ve Hidayet-bahş ve Hak-nüma olan Kur'an gibi bir Mu'cizekârın Hârikulâde işleridir. Evet, Kur'anın Âyetlerine insaf ile dikkat edilse görünüyor ki: Sair Kitablar gibi bir-iki maksadı takib eden tedricî bir fikrin silsilesine benzemiyor. Belki, def'î ve ânî bir tavrı var ve ilka olunuyor bir gidişatı var ve beraber gelen herbir taifesi müstakil olarak uzak bir yerden ve gayet ciddî ve ehemmiyetli bir muhaberenin tek tek, kısa kısa bir surette geldiğinin nişanı var. Evet Kâinatın Hâlıkından başka kim var ki, bu derece

Kâinat ve Hâlık-ı Kâinat'la ciddî alâkadar bir muhabereyi yapabilsin!.. Hadsiz derece haddinden çıkıp Hâlık-ı Zülcelâl'i kendi keyfiyle söyleştirsin, Kâinatı doğru olarak konuştursun. Evet, Kur'anda Kâinat Sânii'nin pek Ciddî ve Hakikî ve Ulvî ve Hak olarak Konuşması ve Konuşturması görünüyor. Taklidi îma edecek hiçbir emare bulunmuyor. O söyler ve söylettirir. Farz-ı muhal olarak Müseylime gibi hadsiz derece haddinden çıkıp taklidkârane o İzzet ve Ceberut Sahibi olan Hâlık-ı Zülcelâlini kendi fikriyle konuşturup ve Kâinatı onunla konuştursa, elbette binler taklid emareleri ve binler sahtekârlık alâmetleri bulunacaktır. Çünki en pest bir halinde en yüksek tavrı takınanların her haleti taklidciliğini gösterir. İşte şu Hakikatı kasem ile ilân eden

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ۞ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى ۞ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ۞ اِنْ هُوَ اِلاَّ وَحْىٌ يُوحٰى

ya bak, dikkat et...

ÜÇÜNCÜ ŞUA: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın İhbarat-ı Gaybiyesi ve her asırda Şebabiyetini muhafaza etmesi ve her tabaka İnsana muvafık gelmesiyle hasıl olan İ'cazdır. Şu Şua'ın "Üç Cilve"si var.

Birinci Cilve: İhbarat-ı Gaybiyesidir. Şu Cilvenin "Üç Şavk"ı var.

Birinci Şavk: Maziye aid İhbarat-ı Gaybiyesidir. Evet, Kur'an-ı Hakîm bil'ittifak Ümmi ve Emin bir Zâtın Lisanıyla Zaman-ı Âdem'den tâ Asr-ı Saadete kadar, Enbiyaların mühim hâlâtını ve ehemmiyetli vukuatını öyle bir tarzda zikrediyor ki, Tevrat ve İncil gibi Kitabların tasdiki altında gayet kuvvet ve ciddiyetle ihbar ediyor. Kütüb-ü Sâlifenin ittifak ettikleri noktalarda muvafakat etmiştir. İhtilaf ettikleri bahislerde, musahhihane Hakikat-ı Vakıayı faslediyor. Demek Kur'anın Nazar-ı Gayb-bînisi, o Kütüb-ü Sâlifenin umumunun fevkınde ahval-i maziyeyi görüyor ki, ittifakî mes'elelerde musaddıkane onları tezkiye ediyor. İhtilafî mes'elelerde musahhihane onlara faysal oluyor. Halbuki Kur'anın vukuat ve ahval-i maziyeye dair ihbaratı aklî bir iş değil ki, Akıl ile ihbar edilsin. Belki, semaa mütevakkıf nakildir. Nakil ise, Kıraat ve Kitabet ehline mahsustur. Dost ve düşmanın ittifakıyla kıraatsız, kitabetsiz, emanetle maruf, Ümmi lâkabıyla mevsuf bir Zâta nüzul ediyor. Hem o ahval-i maziyeyi öyle bir surette ihbar eder ki, bütün o ahvali görür gibi bahseder. Çünki uzun bir hâdisenin Ukde-i Hayatiyesini ve Ruhunu alır. Maksadına mukaddeme yapar. Demek Kur'andaki Fezlekeler, Hülâsalar gösteriyor ki, bu Hülâsa ve Fezlekeyi gösteren, bütün

maziyi bütün ahvali ile görüyor. Zira bir Zâtın bir fende veya bir san'atta mütehassıs olduğu; hülâsalı bir sözle, fezlekeli bir san'atçıkla, o şahısların meharet ve melekelerini gösterdiği gibi, Kur'anda zikrolunan vukuatın hülâsaları ve Ruhları gösteriyor ki, onları söyleyen, bütün vukuatı ihata etmiş, görüyor, (tabir caiz ise) bir meharet-i fevkalâde ile ihbar ediyor.

İkinci Şavk: İstikbale aid İhbarat-ı Gaybiyesidir. Şu kısım İhbaratın çok enva'ı var. Birinci kısım, hususîdir. Bir kısım Ehl-i Keşif ve Velayete mahsustur. Meselâ: Muhyiddin-i Arabî الٓمٓ ۞ غُلِبَتِ الرُّومُ Suresi'nde pekçok İhbarat-ı Gaybiyeyi bulmuştur. İmam-ı Rabbanî, Surelerin başındaki Mukattaat-ı Huruf ile çok Muamelât-ı Gaybiyenin İşaretlerini ve İhbaratını görmüştür ve hâkeza... Ülema-yı Bâtın için Kur'an, baştan başa İhbarat-ı Gaybiye nev'indendir. Biz ise, umuma aid olacak bir kısmına işaret edeceğiz. Bunun da pekçok tabakatı var. Yalnız bir tabakadan bahsedeceğiz. İşte Kur'an-ı Hakîm, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'a der: (Hâşiye)

فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ ۞ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ مُحَلِّقِينَ
رُؤُسَكُمْ وَ مُقَصِّرِينَ لاَ تَخَافُونَ ۞ هُوَ الَّذِٓى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى
الدِّينِ كُلِّهِ ۞ وَهُمْ مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ فِى بِضْعِ سِنِينَ لِلّٰهِ الْاَمْرُ ۞ فَسَتُبْصِرُ
وَيُبْصِرُونَ بِاَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ ۞ اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِهِ رَيْبَ الْمَنُونِ ۞ قُلْ تَرَبَّصُوا
فَاِنِّى مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّصِينَ ۞ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ ۞ فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَ لَنْ تَفْعَلُوا ۞
وَ لَنْ يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا ۞ سَنُرِيهِمْ اٰيَاتِنَا فِى الْاٰفَاقِ وَفِٓى اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ ۞
قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَاْتُوا بِمِثْلِ

(Hâşiye): Bu Gaybdan haber veren Âyetler, pekçok Tefsirlerde izah edilmesinden ve eski harfle tab'etmek niyeti Müellifine verdiği acelelik hatasından burada izahsız ve o kıymetdar Hazineler kapalı kaldılar.

هٰذَا الْقُرْاٰنِ لاَ يَاْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا ۞ يَاْتِى اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلاَ يَخَافُونَ لَوْمَةَ لاَئِمٍ ۞ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا ۞ قُلْ هُوَ الرَّحْمٰنُ اٰمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِى ضَلاَلٍ مُبِينٍ ۞ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِى اْلاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِى ارْتَضٰى لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا

gibi çok Âyâtın ifade ettiği İhbarat-ı Gaybiyedir ki, aynen doğru olarak çıkmıştır. İşte pekçok itirazat ve tenkidata maruz ve en küçük bir hatasından dolayı davasını kaybedecek bir Zâtın lisanından böyle tereddüdsüz, kemal-i ciddiyet ve emniyetle ve kuvvetli bir vüsuku ihsas eden bir tarzda böyle İhbarat-ı Gaybiye, kat'iyyen gösterir ki; o Zât, Üstad-ı Ezelî'sinden Ders alıyor, sonra söylüyor.

Üçüncü Şavk: Hakaik-i İlâhiyyeye ve Hakaik-i Kevniyeye ve Umûr-u Uhreviyeye dair İhbarat-ı Gaybiyesidir. Evet Kur'anın Hakaik-i İlâhiyyeye dair Beyanatı ve Tılsım-ı Kâinatı fethedip ve Hilkat-i Âlemin Muammasını açan Beyanat-ı Kevniyesi, İhbarat-ı Gaybiyenin en mühimmidir. Çünki o Hakaik-i Gaybiyeyi hadsiz dalâlet yolları içinde istikametle onları gidip bulmak, akl-ı beşerin kârı değildir ve olamaz. Beşerin en dâhî hükemaları o mesailin en küçüğüne akıllarıyla yetişmediği malûmdur. Hem Kur'an, gösterdiği o Hakaik-i İlâhiyye ve o Hakaik-i Kevniyeyi beyandan sonra ve Safa-yı Kalb ve Tezkiye-i Nefisten sonra ve Ruhun Terakkiyatından ve Aklın Tekemmülünden sonra beşerin Ukûlü "صَدَقْتَ " deyip o Hakaikı kabul eder. Kur'ana بَارَكَ اللّٰهُ der. Bu kısmın, kısmen Onbirinci Söz'de izah ve isbatı geçmiştir. Tekrara hacet kalmamıştır. Amma Ahval-i Uhreviye ve Berzahiye ise, çendan Akl-ı Beşer kendi başıyla yetişemiyor, göremiyor. Fakat, Kur'anın gösterdiği yollar ile onları görmek derecesinde isbat ediyor. Onuncu Söz'de, Kur'anın şu İhbarat-ı Gaybiyesi ne derece doğru ve Hak olduğu izah ve isbat edilmiştir. Ona müracaat et.

İkinci Cilve: Kur'anın Şebabetidir. Her asırda taze nâzil oluyor gibi tazeliğini, gençliğini muhafaza ediyor. Evet Kur'an, bir Hutbe-i Ezeliye olarak umum asırlardaki umum tabakat-ı beşeriyeye birden hitab ettiği için öyle daimî bir Şebabeti bulunmak lâzımdır. Hem de, öyle görülmüş ve görünüyor. Hattâ efkârca muhtelif ve istidadça mütebayin asırlardan her asra göre güya o asra mahsus gibi bakar, baktırır ve Ders verir. Beşerin âsâr ve kanunları, beşer gibi ihtiyar oluyor, değişiyor, tebdil ediliyor. Fakat Kur'anın Hükümleri ve Kanunları, o kadar sabit ve rasihtir ki, asırlar geçtikçe daha ziyade kuvvetini gösteriyor. Evet, en ziyade kendine güvenen ve Kur'anın Sözlerine karşı kulağını kapayan şu asr-ı hazır ve şu asrın ehl-i kitab İnsanları Kur'anın يَاۤاَهْلَ الْكِتَابِ يَاۤاَهْلَ الْكِتَابِ Hitab-ı Mürşidanesine o kadar muhtaçtır ki, güya o Hitab doğrudan doğruya şu asra müteveccihtir ve يَاۤ اَهْلَ الْكِتَابِ Lafzı يَاۤ اَهْلَ الْمَكْتَبِ mânasını dahi tazammun eder. Bütün şiddetiyle, bütün tazeliğiyle, bütün şebabetiyle يَاۤ اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ sayhasını Âlemin aktarına savuruyor.

Meselâ: Şahıslar, Cemaatler, muarazasından âciz kaldıkları Kur'ana karşı; bütün nev'-i beşerin ve belki cinnîlerin de netice-i efkârları olan medeniyet-i hazıra, Kur'ana karşı muaraza vaziyetini almışlar. İ'caz-ı Kur'ana karşı, sihirleriyle muaraza ediyor. Şimdi, şu müdhiş yeni muarazacıya karşı İ'caz-ı Kur'anı, قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ Âyetinin davasını isbat etmek için medeniyetin muaraza suretiyle vaz'ettiği esasatı ve desatirini, Esasat-ı Kur'aniye ile karşılaştıracağız.

Birinci derecede: Birinci Söz'den tâ Yirmibeşinci Söz'e kadar olan müvazeneler ve mizanlar ve o Sözlerin Hakikatleri ve başları olan Âyetler, iki kerre iki dört eder derecesinde medeniyete karşı Kur'anın İ'cazını ve Galebesini isbat eder.

İkinci derecede: Onikinci Söz'de isbat edildiği gibi, bir kısım Düsturlarını hülâsa etmektir. İşte medeniyet-i hazıra, felsefesiyle hayat-ı

içtimaiye-i beşeriyede nokta-i istinadı "kuvvet" kabul eder. Hedefi "menfaat" bilir. Düstur-u hayatı "cidal" tanır. Cemaatlerin rabıtasını "unsuriyet ve menfî milliyet" bilir. Gayesi, hevesat-ı nefsaniyeyi tatmin ve hacat-ı beşeriyeyi tezyid etmek için bazı "lehviyat"tır. Halbuki: Kuvvetin şe'ni, tecavüzdür. Menfaatin şe'ni, her arzuya kâfi gelmediğinden üstünde boğuşmaktır. Düstur-u cidalin şe'ni, çarpışmaktır. Unsuriyetin şe'ni, başkasını yutmakla beslenmek olduğundan tecavüzdür. İşte şu medeniyetin şu düsturlarındandır ki, bütün mehasiniyle beraber beşerin yüzde ancak yirmisine bir nevi surî saadet verip seksenini rahatsızlığa, sefalete atmıştır.

Amma Hikmet-i Kur'aniye ise Nokta-i İstinadı, kuvvet yerine "Hakk"ı kabul eder. Gayede, menfaat yerine "Fazilet ve Rıza-yı İlahî"yi kabul eder. Hayatta, düstur-u cidal yerine "Düstur-u Teâvünü" esas tutar. Cemaatlerin rabıtalarında, unsuriyet ve milliyet yerine "Rabıta-i Dinî ve Sınıfî ve Vatanî" kabul eder. Gayatı, "hevesat-ı nefsaniyenin nâmeşru tecavüzatına sed çekip Ruhu maaliyata teşvik ve Hissiyat-ı Ulviyesini tatmin etmektir ve İnsanı Kemâlât-ı İnsaniyeye sevkedip İnsan etmektir." Hakkın şe'ni ise, İttifaktır. Faziletin şe'ni, Tesanüd'dür. Teâvünün şe'ni, birbirinin imdadına yetişmektir. Dinin şe'ni Uhuvvettir, İncizabdır. Nefs-i emmareyi gemlemekle bağlamak, Ruhu Kemâlâta kamçılamakla serbest bırakmanın şe'ni, Saadet-i Dâreyndir. İşte medeniyet-i hazıra, edyan-ı sâbıka-i semaviyeden, bahusus Kur'anın İrşadatından aldığı mehasinle beraber, Kur'ana karşı böyle Hakikat nazarında mağlub düşmüştür.

Üçüncü derece: Binler mesailinden yalnız nümune olarak üç-dört mes'eleyi göstereceğiz. Evet Kur'anın Düsturları, Kanunları, Ezelden geldiğinden Ebede gidecektir. Medeniyetin kanunları gibi ihtiyar olup ölüme mahkûm değildir. Daima gençtir, kuvvetlidir. Meselâ: Medeniyetin bütün cem'iyat-ı hayriyeleri ile, bütün cebbarane şedid inzibat ve nizamatlarıyla, bütün ahlâkî Terbiyegâhlarıyla, Kur'an-ı Hakîm'in iki mes'elesine karşı muaraza edemeyip mağlub düşmüşlerdir. Meselâ:

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ ۞ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا Kur'anın bu Galebe-i İ'cazkâranesini bir Mukaddeme ile beyan edeceğiz. Şöyle ki:

"İşarat-ül İ'caz"da isbat edildiği gibi bütün ihtilalat-ı beşeriyenin madeni, bir kelime olduğu gibi bütün ahlâk-ı seyyienin menbaı dahi, bir kelimedir.

B i r i n c i k e l i m e : "Ben tok olayım, başkası açlıktan ölse bana ne."

İ k i n c i k e l i m e : "Sen çalış, ben yiyeyim."

Evet hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede havas ve avam, yâni zenginler ve fakirler, müvazeneleriyle rahatla yaşarlar. O müvazenenin esası ise: Havas tabakasında Merhamet ve Şefkat, aşağısında Hürmet ve İtaattir. Şimdi birinci kelime, havas tabakasını zulme, ahlâksızlığa, merhametsizliğe sevketmiştir. İkinci kelime, avamı kine, hasede, mübarezeye sevkedip rahat-ı beşeriyeyi birkaç asırdır selbettiği gibi; şu asırda sa'y, sermaye ile mübareze neticesi herkesçe malûm olan Avrupa hâdisat-ı azîmesi meydana geldi. İşte medeniyet, bütün cem'iyat-ı hayriye ile ve ahlâkî mektebleriyle ve şedid inzibat ve nizamatıyla, beşerin o iki tabakasını musalaha edemediği gibi, hayat-ı beşerin iki müdhiş yarasını tedavi edememiştir. Kur'an, birinci kelimeyi esasından "vücub-u zekat" ile kal'eder, tedavi eder. İkinci kelimenin esasını "hurmet-i riba" ile kal'edip tedavi eder. Evet, Âyet-i Kur'aniye Âlem kapısında durup ribaya yasaktır der. "Kavga kapısını kapamak için banka kapısını kapayınız" diyerek İnsanlara ferman eder. Şakirdlerine "Girmeyiniz" emreder.

İkinci Esas: Medeniyet, Taaddüd-ü Ezvacı kabul etmiyor. Kur'anın o Hükmünü, kendine muhalif-i hikmet ve maslahat-ı beşeriyeye münafî telakki eder. Evet eğer İzdivacdaki Hikmet, yalnız kaza-yı şehvet olsa, taaddüd bilakis olmalı. Halbuki, hattâ bütün hayvanatın şehadetiyle ve izdivac eden nebatatın tasdikiyle sabittir ki; izdivacın hikmeti ve gayesi, tenasüldür. Kaza-yı şehvet lezzeti ise, o vazifeyi gördürmek için Rahmet tarafından verilen bir ücret-i cüz'iyedir. Mâdem Hikmeten, Hakikaten, izdivac nesil içindir, nev'in bekası içindir. Elbette, bir senede yalnız bir defa tevellüde kabil ve ayın yalnız yarısında kabil-i telakkuh olan ve elli senede ye'se düşen bir kadın, ekseri vakitte tâ yüz seneye kadar kabil-i telkîh bir erkeğe kâfi gelmediğinden, medeniyet pek çok fahişehaneleri kabul etmeye mecburdur.

Üçüncü Esas: Muhakemesiz medeniyet, Kur'an kadına sülüs verdiği için Âyeti tenkid eder. Halbuki hayat-ı içtimaiyede ekser Ahkâm, ekseriyet itibariyle olduğundan; ekseriyet itibariyle bir kadın, kendini himaye edecek birisini bulur. Erkek ise, ona yük olacak ve nafakasını ona bırakacak birisiyle teşrik-i mesaî etmeye mecbur olur. İşte bu surette bir kadın, pederinden yarısını alsa, kocası noksaniyetini temin

eder. Erkek, pederinden iki parça alsa, bir parçasını tezevvüc ettiği kadının idaresine verecek; kız kardeşine müsavi gelir. İşte Adâlet-i Kur'aniye böyle iktiza eder, böyle hükmetmiştir. (Hâşiye-1)

Dördüncü Esas: Sanem-perestliği şiddetle Kur'an men'ettiği gibi, sanem-perestliğin bir nevi taklidi olan suret-perestliği de men'eder. Medeniyet ise, suretleri kendi mehasininden sayıp Kur'ana muaraza etmek istemiş. Halbuki gölgeli gölgesiz suretler, ya bir zulm-ü mütehaccir veya bir riya-yı mütecessid veya bir heves-i mütecessimdir ki, beşeri zulme ve riyaya ve hevaya, hevesi kamçılayıp teşvik eder. Hem Kur'an merhameten, kadınların Hurmetini muhafaza için, Hayâ perdesini takmasını emreder. Tâ hevesat-ı rezilenin ayağı altında o Şefkat Madenleri zillet çekmesinler. Âlet-i hevesat, ehemmiyetsiz bir meta' hükmüne geçmesinler.(Hâşiye-2) Medeniyet ise, kadınları yuvalarından çıkarıp, perdelerini yırtıp, beşeri de baştan çıkarmıştır. Halbuki aile hayatı, kadın-erkek mabeyninde mütekabil Hürmet ve Muhabbetle devam eder. Halbuki açık-saçıklık, samimî Hürmet ve Muhabbeti izale edip ailevî hayatı zehirlemiştir. Husûsan suretperestlik, Ahlâkı fena halde sarstığı ve sukut-u ruha sebebiyet verdiği şununla anlaşılır: Nasılki merhume ve Rahmete muhtaç bir güzel kadın cenazesine nazar-ı şehvet ve hevesle bakmak, ne kadar ahlâkı tahrib eder. Öyle de: Ölmüş kadınların suretlerine veyahut sağ kadınların küçük cenazeleri hükmünde olan suretlerine hevesperverane bakmak, derinden derine hissiyat-ı ulviye-i İnsaniyeyi sarsar, tahrib eder.

İşte şu üç misâl gibi binler Mesail-i Kur'aniyenin herbirisi, Saadet-i Beşeriyeyi dünyada temine hizmet etmekle beraber Hayat-ı Ebediyesine de Hizmet eder. Sair mes'eleleri mezkûr mes'elelere kıyas edebilirsin.

Nasıl medeniyet-i hazıra, Kur'anın hayat-ı içtimaiye-i beşere aid

----

(Hâşiye-1): Mahkemeye karşı ve mahkemeyi susturan lâyiha-i temyiz'in müdafaatından bir parçadır. Bu makama Hâşiye olmuş.

Ben de adliyenin mahkemesine derim ki: Bin üçyüz elli senede ve her asırda üç yüz elli milyon İnsanların hayat-ı içtimaiyesinde en Kudsî ve Hakikatlı bir Düstur-u İlahîyi, üçyüzelli bin Tefsirin Tasdiklerine ve İttifaklarına istinaden ve bin üçyüzelli sene zarfında geçmiş ecdadımızın İtikadlarına iktidaen tefsir eden bir adamı mahkûm eden haksız bir kararı, elbette rûy-i zeminde Adâlet varsa, o kararı red ve bu hükmü nakzedecektir."

(Hâşiye-2): Tesettür-ü Nisvan hakkında Otuzbirinci Mektub'un Yirmidördüncü Lem'ası, gayet kat'î bir surette isbat etmiştir ki: Tesettür, kadınlar için fıtrîdir. Ref'-i Tesettür, fıtrata münafîdir.

olan düsturlarına karşı mağlub olup Kur'anın İ'caz-ı Manevîsine karşı Hakikat noktasında iflas eder. Öyle de: Medeniyetin ruhu olan felsefe-i avrupa ve hikmet-i beşeriyeyi, Hikmet-i Kur'anla yirmibeş aded Sözlerde mizanlarla iki Hikmetin müvazenesinde, hikmet-i felsefiye âcize ve Hikmet-i Kur'aniyenin Mu'cize olduğu kat'iyyetle isbat edilmiştir. Nasılki Onbirinci ve Onikinci Sözlerde, hikmet-i felsefiyenin aczi ve iflası; ve Hikmet-i Kur'aniyenin İ'cazı ve Gınası isbat edilmiştir, müracaat edebilirsin.

Hem nasıl medeniyet-i hazıra, Hikmet-i Kur'anın ilmî ve amelî İ'cazına karşı mağlub oluyor. Öyle de: Medeniyetin edebiyat ve belâgatı da, Kur'anın Edeb ve Belâgatına karşı nisbeti: Öksüz bir yetimin muzlim bir hüzün ile ümidsiz ağlayışı, hem süflî bir vaziyette sarhoş bir ayyaşın velvele-i gınasının (şarkı demektir) nisbeti ile, ulvî bir Âşıkın muvakkat bir iftiraktan müştakane, ümidkârane bir hüzün ile gınası (şarkısı); hem zafer veya harbe ve ulvî fedakârlıklara sevketmek için teşvikkârane kasaid-i vataniyeye nisbeti gibidir. Çünki Edeb ve Belâgat, tesir-i üslûb itibariyle ya hüzün verir, ya neş'e verir. Hüzün ise, iki kısımdır: Ya fakd-ül ahbabdan gelir, yâni ahbabsızlıktan, sahibsizlikten gelen karanlıklı bir hüzündür ki; dalâlet-âlûd, tabiatperest, gafletpîşe olan medeniyetin edebiyatının verdiği hüzündür. İkinci hüzün, firak-ul ahbabdan gelir, yâni Ahbab var, firakında müştakane bir hüzün verir. İşte şu hüzün, Hidayet-eda, Nur-efşan Kur'anın verdiği hüzündür. Amma neş'e ise, o da iki kısımdır: Birisi, nefsi hevesatına teşvik eder... O da tiyatrocu, sinemacı, romancı medeniyetin edebiyatının şe'nidir. İkinci neş'e, nefsi susturup, Ruhu, Kalbi, Aklı, Sırrı Maaliyata, Vatan-ı Aslîlerine, Makarr-ı Ebedîlerine, Ahbab-ı Uhrevîlerine yetişmek için latif ve edebli masumane bir teşviktir ki, o da Cennet ve Saadet-i Ebediyeye ve Rü'yet-i Cemâlullaha beşeri sevkeden ve şevke getiren Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın verdiği neş'edir. İşte

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اَنْ يَاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ

لاَ يَاْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

ifade ettiği azîm mâna ve büyük Hakikat, kasır-ül fehm olanlarca ve dikkatsizlikle mübalağalı bir Belâgat için muhal bir suret zannediliyor. Hâşâ! Mübalağa değil, muhal bir suret değil, Ayn-ı Hakikat bir Belâgat ve mümkün ve vaki' bir surettedir.

O suretin bir vechi şudur ki; yâni, Kur'andan tereşşuh etmeyen ve

Kur'anın malı olmayan ins ve cinnin bütün güzel sözleri toplansa, Kur'anı tanzir edemez, demektir. Hem edememiş ki, gösterilmiyor. İkinci vecih şudur ki: Cin ve insin hattâ şeytanların netice-i efkârları ve muhassala-i mesaîleri olan medeniyet ve hikmet-i felsefe ve edebiyat-ı ecnebiye, Kur'anın Ahkâm ve Hikmet ve Belâgatına karşı âciz derekesindedirler, demektir. Nasıl da nümunesini gösterdik.

Üçüncü Cilve: Kur'an-ı Hakîm, her asırdaki tabakat-ı beşerin herbir tabakasına güya doğrudan doğruya o tabakaya hususî müteveccihtir, hitab ediyor. Evet bütün Benî-Âdeme bütün tabakatıyla en yüksek ve en dakik İlim olan Îmâna ve en geniş ve Nurani Fen olan Marifetullaha ve en ehemmiyetli ve mütenevvi Maarif olan Ahkâm-ı İslâmiyeye davet eden, Ders veren Kur'an ise, her nev'e, her taifeye muvafık gelecek bir Ders vermek elzemdir. Halbuki Ders birdir, ayrı ayrı değil. Öyle ise, aynı Derste tabakat bulunmak lâzımdır. Derecata göre herbiri, Kur'anın perdelerinden bir perdeden Hisse-i Dersini alır. Şu Hakikatın çok nümunelerini zikretmişiz. Onlara müracaat edilebilir. Yalnız burada bir-iki cüz'ünün, hem yalnız bir-iki tabakasının hisse-i fehmine işaret ederiz:

Meselâ: لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا اَحَدٌ Kesretli tabaka olan avam tabakasının şundan hisse-i fehmi: "Cenab-ı Hak, peder ve veledden ve akrandan ve zevceden münezzehtir." Daha mutavassıt bir tabaka, şundan "İsa Aleyhisselâm'ın ve Melaikelerin ve tevellüde mazhar şeylerin Uluhiyetini nefyetmektir." Çünki muhal bir şeyi nefyetmek, zahiren faidesiz olduğundan Belâgatta medar-ı faide olacak bir lâzım-ı hüküm murad olunur. İşte cismaniyete mahsus veled ve vâlidi nefyetmekten murad ise, veled ve vâlidi ve küfvü bulunanların, Nefy-i Uluhiyetleridir ve mabud olmaya lâyık olmadıklarını göstermektir. Şu Sırdandır ki, Sure-i İhlas herkese, hem her vakit faide verebilir. Daha bir parça ileri bir tabakanın hisse-i fehmi: "Cenab-ı Hak mevcûdata karşı tevlid ve tevellüdü işmam edecek bütün rabıtalardan münezzehtir. Şerik ve muinden ve hemcinsten müberradır. Belki mevcûdata karşı nisbeti, Hallakıyettir. "Emr-i كُنْ فَيَكُونُ " ile, İrade-i Ezeliyesiyle, ihtiyarıyla İcad eder. Îcabî ve ızdırarî ve sudûr-u gayr-ı ihtiyarî gibi münafî-i kemal herbir rabıtadan münezzehtir." Daha yüksek bir tabakanın hisse-i fehmi: Cenab-ı Hak Ezelî-dir, Ebedîdir, Evvel ve Âhirdir. Hiçbir cihette ne Zâtında, ne Sıfâtında, ne Ef'alinde naziri, küfvü, şebihi, misli, misâli, mesîli yoktur. Yalnız Ef'alinde, Şuununda teşbihi ifade eden mesel var: وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى Bu tabakata; Ârifin tabakası, Ehl-i Aşk tabakası, Sıddıkîn

Tabakası gibi ayrı ayrı hisse sahiblerini kıyas edebilirsin.

İkinci misâl: Meselâ, مَا كَانَ مُحَمَّدٌ اَبَآ اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ Tabaka-i Ûlânın şundan hisse-i fehmi şudur ki: "Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Hizmetkârı veya "Veledim" hitabına mazhar olan Zeyd, İzzetli Zevcesini kendine küfüv bulmadığı için tatlik etmiş. Allah'ın Emriyle Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm almış. Âyet der: "Peygamber size evlâdım dese, Risalet cihetiyle söyler. Şahsiyet itibariyle pederiniz değil ki, aldığı kadınlar Ona münasib düşmesin." İkinci tabakanın hisse-i fehmi şudur ki: Bir büyük âmir, raiyyetine pederane Şefkatle bakar. Eğer o âmir, zahir ve bâtın bir Padişah-ı Ruhanî olsa, o vakit Merhameti pederin yüz defa Şefkatinden ileri gittiğinden o raiyyetin efradı onun hakikî evlâdı gibi ona peder nazarıyla bakarlar. Peder nazarı, zevc nazarına inkılab edemediğinden; kız nazarı da zevce nazarına kolayca değişmediğinden, efkâr-ı âmmede Peygamber (A.S.M.), Mü'minlerin Kızlarını alması şu Sırra uygun gelmediğinden Kur'an der: "Peygamber (A.S.M.), Merhamet-i İlâhiyye nazarıyla size Şefkat eder, pederane muamele yapar. Risalet namına siz Onun evlâdı gibisiniz. Fakat Şahsiyet-i İnsaniyet itibariyle pederiniz değildir ki, sizden zevce alması münasib düşmesin." Üçüncü kısım şöyle fehmeder ki: Peygamber'e (A.S.M.) intisab edip Onun Kemâlâtına istinad ederek Onun pederane Şefkatine itimad edip kusur ve hatiat etmemelisiniz, demektir. Evet çoklar var ki, Büyüklerine ve Mürşid-lerine itimad edip tenbellik eder. Hattâ bazan, "Namazımız kılınmış" der. (Bir kısım alevîler gibi) Dördüncü Nükte: Bir kısım şu Âyetten şöyle bir İşaret-i Gaybiye fehmeder ki: Peygamber'in (A.S.M.) Evlâd-ı Zükûru, rical derecesinde kalmayıp, rical olarak nesli, bir Hikmete binaen kalmayacaktır. Yalnız "rical" tabirinin ifadesiyle, nisanın pederi olduğunu işaret ettiğinden, nisa olarak nesli devam edecektir. فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ Hazret-i Fatıma'-nın Nesl-i Mübareki, Hasan ve Hüseyin gibi iki Nurani Silsilenin Bedr-i Münevveri, Şems-i Nübüvvet'in manevî ve maddî Neslini idame ediyorlar. اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَيْهِ وَ عَلٰٓى اٰلِهِ

(Birinci Şu'le, üç Şua ile hitama erdi.)

İ K İ N C İ Ş U ' L E : İkinci Şu'le'nin "Üç Nur"u var.

B i r i n c i N u r : Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın heyet-i mecmuasında raik bir Selaset, faik bir Selâmet, metin bir Tesanüd, muhkem bir Tenâsüb,

Cümleleri ve Heyetleri mabeyninde kavî bir Teâvün; ve Âyetler ve maksadları mabeyninde ulvî bir Tecavüb olduğunu İlm-i Beyan ve Fenn-i Maânî ve Beyanî'nin Zemahşerî, Sekkakî, Abdülkahir-i Cürcanî gibi binlerle dâhî İmamların şehadetiyle sabit olduğu halde, o Tecavüb ve Teâvün ve Tesanüdü ve Selaset ve Selâmeti kıracak, bozacak sekiz-dokuz mühim esbab bulunurken, o esbab bozmağa değil, belki Selasetine, Selâmetine, Tesanüdüne kuvvet vermiştir. Yalnız, o esbab bir derece hükmünü icra edip, başlarını Perde-i Nizam ve Selasetten çıkarmışlar. Fakat nasılki yeknesak, düz bir ağacın gövdesinden bir kısım çıkıntılar, sivricikler çıkar. Lâkin ağacın Tenâsübünü bozmak için çıkmıyorlar. Belki, o ağacın zînetli Tekemmülüne ve Cemâline medar olan meyveyi vermek için çıkıyorlar. Aynen bunun gibi, şu esbab dahi, Kur'anın Selaset-i Nazmına kıymetdar mânaları ifade için sivri başlarını çıkarıyorlar. İşte o Kur'an-ı Mübin, yirmi senede hacetlerin mevkileri itibariyle necim necim olarak, müteferrik parça parça nüzul ettiği halde, öyle bir Kemal-i Tenâsübü vardır ki, güya bir defada nâzil olmuş gibi bir münasebet gösteriyor.

Hem o Kur'an, yirmi senede, hem muhtelif, mütebayin esbab-ı nüzule göre geldiği halde, Tesanüdün Kemalini öyle gösteriyor; güya bir sebeb-i vâhidle nüzul etmiştir. Hem o Kur'an, mütefavit ve mükerrer suallerin cevabı olarak geldiği halde, nihayet İmtizac ve İttihadı gösteriyor. Güya bir sual-i vâhidin cevabıdır. Hem Kur'an mütegayyir, müteaddid hâdisatın ahkâmını beyan için geldiği halde, öyle bir Kemal-i İntizamı gösteriyor ki, güya bir hâdise-i vâhidin beyanıdır. Hem Kur'an mütehalif, mütenevvi halette hadsiz muhatabların fehimlerine münasib üslûblarda Tenezzülât-ı Kelâmiye ile nâzil olduğu halde, öyle bir Hüsn-ü Temasül ve güzel bir Selaset gösteriyor ki, güya halet birdir, bir derece-i fehimdir; su gibi akar bir Selaset gösteriyor. Hem o Kur'an mütebaid, müteaddid muhatabîn esnafına müteveccihen mütekellim olduğu halde, öyle bir Sühulet-i Beyanı, bir Cezalet-i Nizamı bir Vuzuh-u İfhamı var ki; güya muhatabı bir sınıftır. Hattâ herbir sınıf zanneder ki, bil'asale muhatab yalnız kendisidir. Hem Kur'an, mütefavit mütederric irşadî bazı gayelere îsal ve Hidayet etmek için nâzil olduğu halde, öyle bir Kemal-i İstikamet, öyle bir dikkat-i müvazenet, öyle bir Hüsn-ü İntizam vardır ki; güya maksad birdir. İşte bu esbablar, müşevveşiyetin esbabı iken, Kur'anın İ'caz-ı Beyanında, Selaset ve Tenâsübünde istihdam edilmişlerdir. Evet kalbi sekamsiz, Aklı müstakim, Vicdanı marazsız, Zevki selim her adam Kur'anın Beyanında güzel bir Selaset, rânâ bir Tenâsüb, hoş bir Ahenk, yekta bir Fesahat görür. Hem basîresinde selim bir gözü olan görür ki, Kur'anda öyle bir göz vardır ki, o göz bütün

Kâinatı zahir ve bâtını ile vâzıh, göz önünde bir sahife gibi görür, istediği gibi çevirir, istediği bir tarzda o sahifenin mânalarını söyler. Şu Birinci Nur'un Hakikatini misâller ile tavzih etsek, birkaç mücelled lâzım. Öyle ise, sair Risale-i Arabiyemde ve "İşarat-ül İ'caz"da ve şu yirmibeş aded Sözlerde şu Hakikatın isbatına dair olan izahatla iktifa edip misâl olarak Mecmu-u Kur'anı birden gösteriyorum.

İkinci Nuru: Kur'an-ı Hakîm'in Âyetlerinin Hâtimelerinde gösterdiği Fezlekeler ve Esma-i Hüsna cihetindeki Üslûb-u Bediisinde olan Meziyet-i İ’caziyeye dairdir.

İHTAR: Şu İkinci Nur'da çok Âyetler gelecektir. O Âyetler, yalnız İkinci Nur'un misâlleri değil, belki geçmiş Mesail ve Şuaların misâlleri dahi olurlar. Bunları hakkıyla izah etmek çok uzun gelir. Şimdilik ihtisar ve icmale mecburum. Onun için gayet muhtasar bir tarzda şu Sırr-ı Azîm-i İ’cazın misâllerinden olan Âyetlere birer işaret edip tafsilâtını başka vakte talik ettik.

İşte Kur'an-ı Mu’ciz-ül Beyan, Âyetlerin Hâtimelerinde galiben bazı Fezlekeleri zikreder ki; o Fezlekeler, ya Esma-i Hüsnayı veya Mânalarını tazammun ediyor veyahut Aklı Tefekküre sevketmek için Akla Havale eder veyahut Makasıd-ı Kur'aniyeden bir Kaide-i Külliyeyi tazammun eder ki, Âyetin te'kid ve teyidi için Fezlekeler yapar. İşte o Fezlekelerde Kur'anın Hikmet-i Ulviyesinden bazı işarat ve Hidayet-i İlâhiyyenin âb-ı hayatından bazı reşaşat, İ’caz-ı Kur'anın berklerinden bazı şerarat vardır. Şimdi pek çok o işarattan yalnız on tanesini icmalen zikrederiz. Hem pek çok misâllerinden birer misâl ve herbir misâlin pek çok Hakaikından yalnız herbirinde bir Hakikatın meal-i icmalîsine işaret ederiz. Bu on işaretin ekserisi, ekser Âyetlerde müçtemian beraber bulunup hakikî bir Nakş-ı İ’cazî teşkil ederler. Hem misâl olarak getirdiğimiz Âyetlerin ekserisi, ekser işarata misâldir. Biz yalnız her Âyetten bir işaret göstereceğiz. Misâl getireceğimiz Âyetlerden eski Sözlerde bahsi geçenlerin yalnız mealine bir hafif işaret ederiz.

Birinci Meziyet-i Cezalet: Kur'an-ı Hakîm, İ’cazkâr Beyanatıyla Sâni'-i Zülcelâl'in Ef'al ve Eserlerini nazara karşı serer, basteder. Sonra o Âsâr ve Ef'alinde Esma-i İlâhiyyeyi istihrac eder; veya Haşir ve Tevhid gibi bir Makasıd-ı Asliye-i Kur'aniyeyi isbat ediyor. Birinci mânanın misâllerinden meselâ:

هُوَ الَّذٖى خَلَقَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ جَمٖيعًا ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ

فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلٖيمٌ

İkinci şıkkın misâllerinden meselâ:

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَادًا ۞ وَ الْجِبَالَ اَوْتَادًا ۞ وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًا ilâ âhir...

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا e kadar... Birinci Âyette Âsârı bast edip bir neticenin, bir mühim maksudun mukaddematı gibi; İlim ve Kudrete, gayat ve nizamatıyla şehadet eden en azîm eserleri serdeder. Alîm İsmini istihrac eder. İkinci Âyette, Birinci Şu'le'nin Birinci Şua'ının Üçüncü Noktasında bir derece izah olunduğu gibi; Cenab-ı Hakk'ın büyük Ef'alini, azîm Âsârını zikrederek neticesinde Yevm-i Fasl olan Haşri, netice olarak zikrediyor.

İkinci Nükte-i Belâgat: Kur'an, beşerin nazarına San'at-ı İlâhiyyenin mensucatını açar, gösterir. Sonra Fezlekede o mensucatı, Esma içinde tayyeder veyahut Akla havale eder. Birincinin misâllerinden meselâ:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ۞ فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ

İşte başta der: "Sema ve zemini, Rızkınıza iki Hazine gibi müheyya edip oradan yağmuru, buradan hububatı çıkaran kimdir? Allah'tan başka koca Sema ve zemini iki muti hazinedar hükmüne kimse getirebilir mi? Öyle ise, Şükür Ona münhasırdır."

İkinci Fıkrada der ki: "Sizin âzalarınız içinde en kıymetdar göz ve kulaklarınızın Mâliki kimdir? Hangi tezgâh ve dükkândan aldınız? Bu latif kıymetdar göz ve kulağı verecek ancak Rabbinizdir. Sizi İcad edip Terbiye eden odur ki, bunları size vermiştir. Öyle ise yalnız Rab odur, Mabud da o olabilir."

Üçüncü Fıkrada der: "Ölmüş yeri İhya edip yüzbinler ölmüş taifeleri İhya eden kimdir? Hak'tan başka ve bütün Kâinatın Hâlıkından başka şu işi kim yapabilir? Elbette O yapar. O İhya eder. Mâdem Hak'tır, hukuku zayi' etmeyecektir. Sizi bir Mahkeme-i Kübraya gönderecektir. Yeri İhya ettiği gibi, sizi de İhya edecektir."

Dördüncü Fıkrada der: "Bu azîm Kâinatı bir saray gibi, bir şehir gibi Kemal-i İntizamla İdare edip tedbirini gören, Allah'tan başka kim olabilir? Mâdem Allah'tan başka olamaz; koca Kâinatı bütün ecramıyla gayet

kolay İdare eden Kudret o derece kusursuz, nihayetsizdir ki, hiçbir şerik ve iştirake ve muavenet ve yardıma ihtiyacı olamaz. Koca Kâinatı İdare eden, küçük mahlûkatı başka ellere bırakmaz. Demek, ister istemez "Allah" diyeceksiniz." İşte, birinci ve dördüncü fıkra "Allah" der, ikinci fıkra "Rab" der, üçüncü fıkra "El-Hak" der. فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ ne kadar Mu'cizane düştüğünü anla. İşte Cenab-ı Hakk'ın azîm Tasarrufatını, Kudretinin mühim Mensucatını zikreder. Sonra da o azîm Âsârın, Mensucatın Destgâhı فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ der. Yâni "Hak" "Rab" "Allah" İsimlerini zikretmekle o Tasarrufat-ı Azîmenin menbaını gösterir.

İkincinin misâllerinden:

اِنَّ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِى تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِمَايَنْفَعُ النَّاسَ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ مَٓاءٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَٓابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

İşte Cenab-ı Hakk'ın Kemal-i Kudretini ve Azamet-i Rubûbiyetini gösteren ve Vahdaniyetine şehadet eden Semâvat ve Arzın Hilkatindeki Tecelli-i Saltanat-ı Uluhiyet; ve gece gündüzün ihtilafındaki Tecelli-i Rubûbiyet; ve hayat-ı içtimaiye-i insana en büyük bir vasıta olan gemiyi denizde teshir ile Tecelli-i Rahmet; ve Semadan Âb-ı Hayatı ölmüş zemine gönderip zemini yüzbin taifeleriyle İhya edip bir Mahşer-i Acaib suretine getirmekteki Tecelli-i Azamet-i Kudret; ve zeminde hadsiz muhtelif hayvanatı basit bir topraktan halketmekteki Tecelli-i Rahmet ve Kudret; ve rüzgârları, nebatat ve hayvanatın teneffüs ve telkîhlerine Hizmet gibi Vezaif-i Azîme ile Tavzif edip Tedbir ve Teneffüse sâlih vaziyete getirmek için tahrik ve İdaresindeki Tecelli-i Rahmet ve Hikmet; ve zemin ve âsuman ortasında Vasıta-i Rahmet olan bulutları bir Mahşer-i Acaib gibi muallakta toplayıp dağıtmak, bir ordu gibi istirahat ettirip vazife başına davet etmek gibi Teshirindeki Tecelli - i Rubûbiyet gibi mensucat-ı

san'atı ta'dad ettikten sonra Aklı, onların Hakaikına ve tafsiline sevkedip Tefekkür ettirmek için لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ der. Onunla Ukûlü ikaz için Akla havale eder.

Üçüncü Meziyet-i Cezalet: Bazan Kur'an, Cenab-ı Hakk'ın Fiillerini tafsil ediyor. Sonra bir Fezleke ile İcmal eder. Tafsiliyle kanaat verir, İcmal ile hıfzettirir, bağlar. Meselâ:

وَكَذٰلِكَ يَجْتَبِيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ

يَعْقُوبَ كَمَٓا اَتَمَّهَا عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰاهِيمَ وَاِسْحٰقَ اِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

İşte Hazret-i Yusuf ve ecdadına edilen Nimetleri şu Âyetle işaret eder. Der ki: Sizi bütün İnsanlar içinde Makam-ı Nübüvvetle serfiraz, bütün Silsile-i Enbiyayı, Silsilenize rabtedip, Silsilenizi nev'-i beşer içinde bütün Silsilenin Serdarı; hanedanınızı Ulûm-u İlâhiyye ve Hikmet-i Rabbaniyeye bir Hücre-i Talim ve Hidayet suretinde getirip o İlim ve Hikmetle dünyanın Saadetkârane Saltanatını, Âhiretin Saadet-i Ebediyesiyle Sizde birleştirmek, Seni İlim ve Hikmetle Mısır'a hem aziz bir Reis, hem âlî bir Nebi, hem hakîm bir Mürşid etmek olan Nimet-i İlâhiyyeyi zikr ve ta'dad edip; İlim ve Hikmet ile onu, Âbâ ve Ecdadını mümtaz ettiğini zikrediyor. Sonra "Senin Rabbin Alîm ve Hakîm'dir" der. "Onun Rubûbiyeti ve Hikmeti iktiza eder ki, Seni ve Âbâ ve Ecdadını Alîm, Hakîm İsmine mazhar etsin." İşte o mufassal Nimetleri, şu Fezleke ile icmal eder.

Hem meselâ: قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُوءْتِى الْمُلْكَ مَنْ تَشَٓاءُ İşte şu Âyet Cenab-ı Hakk'ın, nev'-i beşerin hayat-ı içtimaiyesindeki Tasarrufatını şöyle gösteriyor ki; İzzet ve zillet, fakr ve servet doğrudan doğruya Cenab-ı Hakk'ın Meşietine ve İradesine bağlıdır. Demek kesret-i tabakatın en dağınık Tasarrufatına kadar, Meşiet ve Takdir-i İlâhiyye iledir. Tesadüf karışamaz. Şu Hükmü verdikten sonra İnsaniyet hayatında en mühim iş, onun Rızkıdır. Şu Âyet, beşerin Rızkını doğrudan doğruya Rezzak-ı Hakikî'nin Hazine-i Rahmetinden gönderdiğini bir-iki mukaddeme ile isbat eder. Şöyle ki: Der: "Rızkınız, yerin Hayatına bağlıdır. Yerin dirilmesi ise, bahara bakar. Bahar ise, Şems ve Kamer'i teshir eden, gece ve gündüzü çeviren Zâtın elindedir. Öyle ise bir elmayı, bir adama hakikî Rızk olarak vermek; bütün yeryüzünü bütün meyvelerle dolduran o Zât verebilir. Ve o, ona hakikî Rezzak olur." Sonra da:

وَ تَرْزُقُ مَنْ تَشَاۤءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ der. Bu Cümlede o tafsilâtlı fiilleri icmal ve isbat eder. Yâni "Size hesabsız Rızık veren Odur ki, bu Fiilleri yapar."

Dördüncü Nükte-i Belâgat: Kur'an kâh olur, Mahlûkat-ı İlâhiyyeyi bir tertible zikreder; sonra o mahlûkat içinde bir Nizam, bir Mizan olduğunu ve onun semereleri olduğunu göstermekle güya bir şeffafiyet, bir parlaklık veriyor ki; sonra o âyine-misâl tertibinden Cilvesi bulunan Esma-i İlâhiyyeyi gösteriyor. Güya o mahlûkat-ı mezkûre, elfazdır. Şu Esma onun mânaları, yahut o meyvelerin çekirdekleri, yahut hülâsalarıdırlar. Meselâ:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلاَلَةٍ مِنْ طِينٍ ۞ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِى قَرَارٍ مَكِينٍ ۞ ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنَاهُ خَلْقًا اٰخَرَ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

İşte Kur'an, Hilkat-i İnsanın o acib, garib, bedi', muntazam, mevzun etvarını öyle âyine-misâl bir tarzda zikredip tertib ediyor ki; فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ içinde kendi kendine görünüyor ve kendini dedirttiriyor. Hattâ Vahyin bir Kâtibi şu Âyeti yazarken, daha şu Kelime gelmezden evvel şu Kelimeyi söylemiştir. "Acaba bana da mı Vahy gelmiş" zannında bulunmuş. Halbuki evvelki Kelâmın Kemal-i Nizam ve Şeffafiyetidir ve İnsicamıdır ki, o Kelâm gelmeden kendini göstermiştir.

Hem meselâ:

اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِى اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِاَمْرِهِ اَلاَ لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ تَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ

İşte Kur'an şu Âyette Azamet-i Kudret-i İlâhiyye ve Saltanat-ı Rubûbiyeti öyle bir tarzda gösteriyor ki: Güneş, Ay, yıldızlar emirber neferleri gibi Emrine müheyya; gece ve gündüzü, beyaz ve siyah iki hat gibi veya iki şerit gibi birbiri arkasında döndürüp Âyât-ı Rubûbiyetini Kâinat sahifelerinde yazan ve Arş-ı Rubûbiyetinde duran bir Kadîr-i Zülcelâl'i gösterdiğinden, her Ruh işitse بَارَكَ اللّٰهُ ۞ مَاشَآءَ اللّٰهُ ۞ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ demeye hâhişger olur. Demek تَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ sâbıkın hülâsası, çekirdeği, meyvesi ve Âb-ı Hayatı hükmüne geçer.

Beşinci Meziyet-i Cezalet: Kur'an bazan tagayyüre maruz ve muhtelif keyfiyata medar maddî cüz'iyatı zikreder. Onları Hakaik-i Sabite suretine çevirmek için; sabit, nuranî, küllî Esma ile icmal eder, bağlar. Veyahut Tefekküre ve İbrete teşvik eder bir Fezleke ile hâtime verir. Birinci mânanın misâllerinden meselâ:

وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَآءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْبِئُونِي بِاَسْمَآءِ هٰٓؤُلَاءِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ۞ قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

İşte şu Âyet evvelâ: "Hazret-i Âdem'in Hilafet mes'elesinde, Melaikelere rüchaniyetine medar Onun İlmi olduğu" olan bir hâdise-i cüz'iyeyi zikreder. Sonra o hâdisede Melaikelerin Hazret-i Âdem'e karşı İlim noktasında hâdise-i mağlubiyetlerini zikreder. Sonra bu iki hâdiseyi iki İsm-i Küllî ile icmal ediyor. Yâni, اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ yâni "Alîm ve Hakîm Sen olduğun için Âdem'i Talim ettin, bize galib oldu. Hakîm olduğun için, bize istidadımıza göre veriyorsun. Onun istidadına göre rüchaniyet veriyorsun."

İkinci mânanın misâllerinden meselâ:

وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَآئِغًا لِلشَّارِبِينَ

ilâ âhir..

فِيهِ شِفَآءٌ لِلنَّاسِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ İşte şu Âyetler, Cenab-ı Hakk'ın koyun, keçi, inek, deve gibi mahlûklarını İnsanlara hâlis, safi, leziz bir süt çeşmesi; üzüm ve hurma gibi masnu'ları da İnsanlara latif, leziz, tatlı birer Nimet tablaları ve kazanları; ve arı gibi küçük Mu'cizat-ı Kudretini şifalı ve tatlı güzel bir şerbetçi yaptığını Âyet şöylece gösterdikten sonra Tefekküre, İbrete, başka şeyleri de kıyas etmeğe teşvik için اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ der, hâtime verir.

Altıncı Nükte-i Belâgat: Kâh oluyor ki Âyet, geniş bir kesrete Ahkâm-ı Rubûbiyeti serer, sonra birlik ciheti hükmünde bir Rabıta-i Vahdet ile birleştirir veyahut bir Kaide-i Külliye içinde yerleştirir. Meselâ:

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَا يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِىُّ الْعَظِيمُ

İşte Âyet-ül Kürsi'de on Cümle ile on Tabaka-i Tevhidi ayrı ayrı renklerde isbat etmekle beraber مَنْ ذَا الَّذِى يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِهِ Cümlesiyle gayet keskin bir şiddetle şirki ve gayrın müdahalesini keser, atar. Hem şu Âyet İsm-i Â'zamın mazharı olduğundan, Hakaik-i İlâhiyyeye aid mânaları Â'zamî derecededir ki, Â'zamiyet derecesinde bir Tasarruf-u Rubûbiyeti gösteriyor. Hem umum Semâvat ve Arza birden müteveccih Tedbir-i Uluhiyeti en Â'zamî bir derecede umuma şamil bir Hafîziyeti zikrettikten sonra; bir Rabıta-i Vahdet ve birlik ciheti, o Â'zamî Tecelliyatlarının menba'larını وَهُوَ الْعَلِىُّ الْعَظِيمُ ile hülâsa eder.

Hem meselâ:

اَللّٰهُ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً فَاَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِىَ فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ ۞ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۞ وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا

İşte şu Âyetler, evvelâ Cenab-ı Hakk'ın İnsana karşı şu koca Kâinatı nasıl bir saray hükmünde halkedip Semadan zemine Âb-ı Hayatı gönderip, İnsanlara Rızkı yetiştirmek için zemini ve Semayı iki Hizmetkâr ettiği gibi, zeminin sair aktarında bulunan herbir nevi meyvelerinden, herbir adama istifade imkânı vermek, hem İnsanlara semere-i sa'ylerini mübadele edip her nevi medar-ı maişetini temin etmek için gemiyi İnsana musahhar etmiştir. Yâni denize, rüzgâra, ağaca öyle bir vaziyet vermiş ki; rüzgâr bir kamçı, gemi bir at, deniz onun ayağı altında bir çöl gibi durur. İnsanları gemi vasıtasıyla bütün zemine münasebetdar etmekle beraber ırmakları, büyük nehirleri, İnsanın fıtrî birer vesait-i nakliyesi hükmünde teshir; hem Güneş ile Ay'ı seyrettirip mevsimleri ve mevsimlerde değişen Mün'im-i Hakikî'nin renk renk nimetlerini İnsanlara takdim etmek için iki musahhar Hizmetkâr ve o büyük dolabı çevirmek için iki dümenci hükmünde halketmiş. Hem gece ve gündüzü İnsana musahhar yâni hâb-ı rahatına geceyi örtü, gündüzü maişetlerine ticaretgâh hükmünde teshir etmiştir. İşte bu Niam-ı İlâhiyyeyi ta'dad ettikten sonra, İnsana verilen Nimetlerin ne kadar geniş bir dairesi olduğunu gösterip, o dairede ne derece hadsiz nimetler dolu olduğunu şu

وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لاَ تُحْصُوهَا

Fezleke ile gösterir. Yâni: İstidad ve ihtiyac-ı fıtrî lisanıyla İnsan ne istemişse, bütün verilmiş. İnsana olan Nimet-i İlâhiyye, ta'dad ile bitmez, tükenmez. Evet İnsanın mâdem bir Sofra-i Nimeti Semâvat ve Arz ise ve o sofradaki Nimetlerden bir kısmı Şems, Kamer, gece, gündüz gibi şeyler ise, elbette İnsana müteveccih olan Nimetler hadd ve hesaba gelmez.

Yedinci Sırr-ı Belâgat: Kâh oluyor ki Âyet; zahirî sebebi, İcadın kabiliyetinden azletmek ve uzak göstermek için müsebbebin gayelerini, semerelerini gösteriyor. Tâ anlaşılsın ki; sebeb, yalnız zahirî bir perdedir. Çünki gayet hakîmane gayeleri ve mühim semereleri İrade etmek, gayet Alîm, Hakîm birinin işi olmak lâzımdır. Sebebi ise şuursuz, camiddir. Hem semere ve gayetini zikretmekle Âyet gösteriyor ki; sebebler çendan nazar-ı zahirîde ve vücudda müsebbebat ile muttasıl ve bitişik görünür. Fakat Hakikatta mabeynlerinde uzak bir mesafe var. Sebebden müsebbebin İcadına kadar o derece uzaklık var ki; en büyük bir sebebin eli, en edna bir müsebbebin İcadına yetişemez. İşte sebeb ve müsebbeb ortasındaki uzun mesafede, Esma-i İlâhiyye birer yıldız gibi tulû' eder. Matla'ları, o mesafe-i maneviyedir. Nasılki zahir nazarda dağların daire-i ufkunda Semanın etekleri muttasıl ve mukarin görünür.

Halbuki daire-i ufk-u cibalîden Semanın eteğine kadar, umum yıldızların matla'ları ve başka şeylerin meskenleri olan bir mesafe-i azîme bulunduğu gibi; esbab ile müsebbebat mabeyninde öyle bir Mesafe-i Maneviye var ki, Îmanın dûrbîniyle, Kur'anın Nuruyla görünür. Meselâ:

فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ اِلٰى طَعَامِهِ ۞ اَنَّا صَبَبْنَا الْمَآءَ صَبًّا ۞ ثُمَّ شَقَقْنَا الْاَرْضَ شَقًّا ۞ فَاَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ۞ وَ عِنَبًا وَ قَضْبًا ۞ وَ زَيْتُونًا وَ نَخْلًا ۞ وَ حَدَآئِقَ غُلْبًا ۞ وَ فَاكِهَةً وَ اَبًّا ۞مَتَاعًا لَكُمْ وَ لِاَنْعَامِكُمْ

İşte şu Âyet-i Kerime, Mu'cizat-ı Kudret-i İlâhiyyeyi bir Tertib-i Hikmetle zikrederek esbabı müsebbebata rabtedip en âhirde مَتَاعًا لَكُمْ Lafzıyla bir gayeyi gösterir ki; o gaye, bütün o müteselsil esbab ve müsebbebat içinde o gayeyi gören ve takib eden gizli bir Mutasarrıf bulunduğunu ve o esbab, Onun perdesi olduğunu isbat eder. Evet مَتَاعًا لَكُمْ وَ لِاَنْعَامِكُمْ Tabiriyle bütün esbabı, İcad kabiliyetinden azleder. Manen der: "Size ve hayvanatınıza Rızkı yetiştirmek için su Semadan geliyor. O suda, size ve hayvanatınıza acıyıp şefkat edip rızık yetiştirmek kabiliyeti olmadığından; su gelmiyor, gönderiliyor demektir. Hem toprak, nebatatıyla açılıp, Rızkınız oradan geliyor. Hissiz, şuursuz toprak, sizin Rızkınızı düşünüp şefkat etmek kabiliyetinden pek uzak olduğundan, toprak kendi kendine açılmıyor, birisi o kapıyı açıyor, Nimetleri ellerinize veriyor. Hem otlar, ağaçlar sizin Rızkınızı düşünüp merhameten size meyveleri, hububatı yetiştirmekten pekçok uzak olduğundan, Âyet gösteriyor ki, onlar bir Hakîm-i Rahîm'in perde arkasından uzattığı ipler ve şeritlerdir ki, Nimetlerini onlara takmış, Zîhayatlara uzatıyor. İşte şu Beyanattan Rahîm, Rezzak, Mün'im, Kerim gibi çok Esmanın matla'ları görünüyor. Hem meselâ:

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزْجِى سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ وَ يُنَزِّلُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَآءُ وَ يَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَآءُ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ بِالْاَبْصَارِ ۞

يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَ النَّهَارَ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لاُولِى الْاَبْصَارِ ۞ وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَآبَّةٍ مِنْ مَآءٍ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِى عَلٰى بَطْنِهِ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَمْشِى عَلٰى رِجْلَيْنِ وَ مِنْهُمْ مَنْ يَمْشِى عَلٰٓى اَرْبَعٍ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

İşte şu Âyet, Mu'cizat-ı Rubûbiyetin en mühimlerinden ve Hazine-i Rahmetin en acib perdesi olan bulutların teşkilâtında yağmur yağdırmaktaki Tasarrufat-ı Acibeyi beyan ederken güya bulutun eczaları cevv-i havada dağılıp saklandığı vakit, istirahata giden neferat misillü bir boru sesiyle toplandığı gibi Emr-i İlahî ile toplanır, bulut teşkil eder. Sonra küçük küçük taifeler bir ordu teşkil eder gibi, o parça parça bulutları te'lif edip, -Kıyamette seyyar dağlar cesamet ve şeklinde ve rutubet ve beyazlık cihetinde kar ve dolu keyfiyetinde olan- o sehab parçalarından Âb-ı Hayatı bütün Zîhayata gönderiyor. Fakat o göndermekte bir İrade, bir Kasd görünüyor. Hacata göre geliyor; demek gönderiliyor. Cevv berrak, safi, hiçbir şey yokken bir mahşer-i acaib gibi dağvari parçalar kendi kendine toplanmıyor, belki Zîhayatı tanıyan Birisidir ki, gönderiyor. İşte şu Mesafe-i Maneviyede Kadîr, Alîm, Mutasarrıf, Müdebbir, Mürebbi, Muğis, Muhyî gibi Esmaların matla'ları görünüyor.

Sekizinci Meziyet-i Cezalet: Kur'an kâh oluyor ki, Cenab-ı Hakk'ın Âhirette Hârika Ef'allerini Kalbe kabul ettirmek için ihzariye hükmünde ve zihni tasdika müheyya etmek için bir i'dadiye suretinde dünyadaki acaib ef'alini zikreder veyahut istikbalî ve uhrevî olan Ef'al-i Acibe-i İlâhiyyeyi öyle bir surette zikreder ki, meşhudumuz olan çok nazireleriyle onlara kanaatımız gelir. Meselâ:

اَوَ لَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ

tâ Surenin âhirine kadar... İşte şu bahiste Haşir mes'elesinde Kur'an-ı Hakîm, Haşri isbat için yedi-sekiz surette muhtelif bir tarzda isbat ediyor. Evvelâ Neş'e-i Ûlâyı nazara verir. Der ki: "Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan tâ Hilkat-ı İnsaniyeye kadar olan neş'etinizi görüyorsunuz. Nasıl oluyor ki, Neş'e-i Uhrayı inkâr ediyorsunuz. O, onun misli, belki daha ehvenidir." Hem Cenab-ı Hak İnsana karşı ettiği ihsanat-ı Azîmeyi اَلَّذِى جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ نَارًا Kelimesiyle işaret edip der:

"Size böyle nimet eden Zât, sizi başıboş bırakmaz ki, kabre girip kalkmamak üzere yatasınız." Hem remzen der: "Ölmüş ağaçların dirilip yeşillenmesini görüyorsunuz. Odun gibi kemiklerin Hayat bulmasını kıyas edemeyip istib'ad ediyorsunuz. Hem Semâvat ve Arzı halkeden, Semâvat ve Arzın meyvesi olan İnsanın hayat ve mematından âciz kalır mı? Koca ağacı idare eden, o ağacın meyvesine ehemmiyet vermeyip başkasına mal eder mi? Bütün ağacın neticesini terketmekle, bütün eczasıyla hikmetle yoğrulmuş Hilkat şeceresini abes ve beyhude yapar mı zannedersiniz?" Der: "Haşirde sizi İhya edecek Zât, öyle bir Zâttır ki; bütün Kâinat, Ona emirber nefer hükmündedir. Emr-i كُنْ فَيَكُونُ e karşı Kemal-i İnkıyad ile serfüru' eder. Bir baharı Halketmek bir çiçek kadar Ona ehven gelir. Bütün hayvanatı İcad etmek, bir sinek İcadı kadar Kudretine kolay gelir bir Zâttır. Öyle bir Zâta karşı, مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ deyip Kudretine karşı taciz ile meydan okunmaz... Sonra فَسُبْحَانَ الَّذِى بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ Tabiriyle: Herşeyin dizgini Elinde, herşeyin anahtarı yanında, gece ve gündüzü, kış ve yazı bir Kitab sahifeleri gibi kolayca çevirir. Dünya ve Âhireti, iki menzil gibi bunu kapar, onu açar bir Kadîr-i Zülcelâl'dir." Mâdem böyledir, bütün delailin neticesi olarak وَ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ Yâni: "Kabirden sizi İhya edip, Haşre getirip, Huzur-u Kibriyasında hesabınızı görecektir." İşte şu Âyetler, Haşrin kabulüne zihni müheyya etti, Kalbi de hazır etti. Çünki nazairini dünyevî ef'al ile de gösterdi.

Hem kâh oluyor ki, Ef'al-i Uhreviyesini öyle bir tarzda zikreder ki; dünyevî nazairlerini ihsas etsin, tâ istib'ad ve inkâra meydan kalmasın. Meselâ: اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ilh... ve اِذَا السَّمَٓاءُ انْفَطَرَتْ ilh... ve اِذَا السَّمَٓاءُ انْشَقَّتْ İşte şu Surelerde Kıyamet ve Haşirdeki İnkılabat-ı Azîmeyi ve Tasarrufat-ı Rubûbiyeti öyle bir tarzda zikreder ki; İnsan onların nazirelerini dünyada, meselâ güzde, baharda gördüğü için, Kalbe dehşet verip akla sığmayan o inkılabatı kolayca kabul eder. Şu üç Surenin meal-i icmalîsine işaret dahi pek uzun olur. Onun için birtek

Kelimeyi nümune olarak göstereceğiz. Meselâ: اِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ Kelimesi ifade eder ki: Haşirde herkesin bütün a'mali bir sahife içinde yazılı olarak neşrediliyor. Şu mes'ele, kendi kendine çok acaib olduğundan Akıl ona yol bulamaz. Fakat Surenin işaret ettiği gibi haşr-i baharîde başka noktaların naziresi olduğu gibi, şu Neşr-i Suhuf naziresi pek zahirdir. Çünki her meyvedar ağacın, ya çiçekli bir otun da amelleri var, fiilleri var, vazifeleri var, (Esma-i İlâhiyyeyi ne şekilde göstererek Tesbihat etmiş ise) Ubûdiyyetleri var. İşte onun bütün bu amelleri tarih-i hayatlarıyla beraber umum çekirdeklerinde, tohumcuklarında yazılıp başka bir baharda, başka bir zeminde çıkar. Gösterdiği şekil ve suret lisanıyla, gayet fasih bir surette, analarının ve asıllarının a'malini zikrettiği gibi; dal, budak, yaprak, çiçek ve meyveleriyle, sahife-i a'malini neşreder. İşte gözümüzün önünde bu Hakîmane, Hafîzane, Müdebbirane, Mürebbiyane, Latifane şu işi yapan Odur ki, der: اِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ Başka noktaları buna kıyas eyle, kuvvetin varsa istinbat et. Sana yardım için bunu da söyleyeceğiz. İşte اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ Şu Kelâm; "Tekvir" Lafzıyla, yâni sarmak ve toplamak mânasıyla, parlak bir temsile işaret ettiği gibi, nazirini dahi îma eder.

Birinci: Evet Cenab-ı Hak tarafından adem ve esîr ve sema perdelerini açıp, Güneş gibi, dünyayı ışıklandıran pırlanta-misâl bir lâmbayı, Hazine-i Rahmetinden çıkarıp dünyaya gösterdi. Dünya kapandıktan sonra, o pırlantayı perdelerine sarıp kaldıracak.

İkinci: Veya ziya metaını neşretmek ve zeminin kafasına ziyayı, zulmetle münavebeten sarmakla muvazzaf bir memur olduğunu ve her akşam o memura metaını toplattırıp gizlettiği gibi, kâh olur bir bulut perdesiyle alış-verişini az yapar; kâh olur Ay onun yüzüne karşı perde olur, muamelesini bir derece çeker, metaını ve muamelât defterlerini topladığı gibi, elbette o memur bir vakit o memuriyetten infisal edecektir. Hattâ hiçbir sebeb-i azl bulunmazsa, şimdilik küçük fakat büyümeye yüz tutmuş yüzündeki iki leke büyümekle, Güneş yerin başına İzn-i İlahî ile sardığı ziyayı, Emr-i Rabbanî ile geriye alıp, güneşin başına sarıp, "Haydi yerde işin kalmadı" der. "Cehennem'e git, sana İbadet edip senin gibi bir memur-u musahharı sadakatsizlikle tahkir edenleri yak."

der. اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ Fermanını lekeli siyah yüzüyle yüzünde okur.

Dokuzuncu Nükte-i Belâgat: Kur'an-ı Hakîm kâh olur cüz'î bazı maksadları zikreder. Sonra o cüz'iyat vasıtasıyla küllî makamlara zihinleri sevketmek için, o cüz'î maksadı, bir Kaide-i Külliye hükmünde olan Esma-i Hüsna ile takrir ederek tesbit eder, tahkik edip isbat eder. Meselâ:

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِى تُجَادِلُكَ فِى زَوْجِهَا وَتَشْتَكِٓى اِلَى اللّٰهِ

وَ اللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

İşte Kur'an der: "Cenab-ı Hak, Semi'-i Mutlak'tır, herşeyi işitir. Hattâ en cüz'î bir macera olan ve zevcinden teşekki eden bir zevcenin Sana karşı mücadelesini Hak İsmiyle işitir. Hem Rahmetin en latif Cilvesine mazhar ve Şefkatın en fedakâr bir Hakikatına maden olan bir kadının haklı olarak zevcinden davasını ve Cenab-ı Hakk'a şekvasını umûr-u azîme suretinde Rahîm İsmiyle ehemmiyetle işitir ve Hak İsmiyle ciddiyetle bakar." İşte bu cüz'î maksadı küllîleştirmek için, mahlûkatın en cüz'î bir hâdisesini işiten, gören; Kâinatın daire-i imkânîsinden hariç bir Zât, elbette herşeyi işitir, herşeyi görür bir Zât olmak lâzımgelir. Ve Kâinata Rab olan, Kâinat içinde mazlum küçük mahlûkların dertlerini görmek, feryatlarını işitmek gerektir. Dertlerini görmeyen, feryatlarını işitmeyen, "Rab" olamaz. Öyle ise, اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ Cümlesiyle iki Hakikat-ı Azîmeyi tesbit eder.

Hem meselâ:

سُبْحَانَ الَّذِٓى اَسْرٰى بِعَبْدِهِ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَى الَّذِى

بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَا اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

İşte Kur'an, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Mi'racının mebdei olan, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya olan seyeranını zikrettikten sonra اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ der. اِنَّهُ deki zamir, ya Cenab-ı Hakk'adır veyahut Peygamberedir. Peygambere göre olsa, şöyle

oluyor ki: "Bu seyahat-ı cüz'îde, bir Seyr-i Umumî, bir Uruc-u Küllî var ki, tâ Sidret-ül Münteha'ya, tâ Kab-ı Kavseyn'e kadar, Meratib-i Külliye-i Esmaiyede gözüne, kulağına tezâhür eden Âyât-ı Rabbaniyeyi ve Acaib-i San'at-ı İlâhiyyeyi işitmiş, görmüştür" der. O küçük, cüz'î seyahatı; küllî ve Mahşer-i Acaib bir seyahatın anahtarı hükmünde gösteriyor. Eğer zamir, Cenab-ı Hakk'a raci' olsa şöyle oluyor ki: "Bir Abdini bir seyahatta huzuruna davet edip bir Vazife ile tavzif etmek için Mescid-i Haram'dan Mecma-i Enbiya olan Mescid-i Aksa'ya gönderip Enbiyalarla görüştürüp bütün Enbiyaların Usûl-ü Dinlerine Vâris-i Mutlak olduğunu gösterdikten sonra, tâ Kab-ı Kavseyn'e kadar Mülk ü Melekûtunda gezdirdi." İşte çendan o Zât bir Abddir, bir Mi'rac-ı Cüz'îde seyahat eder. Fakat bu Abdde bütün Kâinata taalluk eden bir Emanet beraberdir. Hem şu Kâinatın rengini değiştirecek bir Nur beraberdir. Hem Saadet-i Ebediyenin kapısını açacak bir Anahtar beraber olduğu için, Cenab-ı Hak kendi Zâtını bütün eşyayı işitir ve görür Sıfatıyla tavsif eder. Tâ o Emanet, o Nur, o Anahtarın cihanşümul Hikmetlerini göstersin.

Hem meselâ:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُولِىٓ

اَجْنِحَةٍ مَثْنٰى وَثُلٰاثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِى الْخَلْقِ مَا يَشَآءُ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

İşte şu Surede, "Semâvat ve Arzın Fâtır-ı Zülcelâli, Semâvat ve Arzı öyle bir tarzda tezyin edip âsâr-ı kemalini göstermekle hadsiz seyircilerinden Fâtır'ına hadsiz Medh ü Senalar ettiriyor ve öyle de hadsiz Nimetlerle süslendirmiş ki, Sema ve Zemin bütün Nimetlerin ve Nimetdîdelerin Lisanlarıyla o Fâtır-ı Rahman'ına nihayetsiz Hamd ve Sitayiş ederler." dedikten sonra, yerin şehirleri ve memleketleri içinde Fâtır'ın verdiği cihazat ve kanatlarıyla seyr ü seyahat eden İnsanlarla hayvanat ve tuyur gibi; semavî saraylar olan yıldızlar ve ulvî memleketleri olan burclarda gezmek ve tayeran etmek için, o memleketin sekeneleri olan Meleklerine kanat veren Zât-ı Zülcelâl, elbette herşeye kadir olmak lâzım gelir. Bir sineğe, bir meyveden bir meyveye; bir serçeye, bir ağaçtan bir ağaca uçmak kanadını veren, Zühre'den Müşteri'ye, Müşteri'den Zühal'e uçacak kanatları O veriyor. Hem Melaikeler, sekene-i zemin gibi cüz'iyete münhasır değiller, bir mekân-ı muayyen onları kaydedemiyor. Bir vakitte dört veya daha ziyade yıldızlarda bulunduğuna işaret مَثْنٰى وَثُلٰاثَ وَرُبَاعَ Kelimeleriyle tafsil verir. İşte şu hâdise-i

cüz'iye olan "Melaikeleri kanatlarla teçhiz etmek" tabiriyle, gayet küllî ve umumî bir Azamet - i Kudretin Destgâhına işaret ederek ; اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ Fezlekesiyle tahkik edip tesbit eder.

Onuncu Nükte-i Belâgat: Kâh oluyor Âyet, İnsanın isyankârane amellerini zikreder, şedid bir tehdid ile zecreder. Sonra şiddet-i tehdid, ye'se ve ümidsizliğe atmamak için, Rahmetine işaret eden bir kısım Esma ile hâtime verir, teselli eder. Meselâ:

قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذًا لاَبْتَغَوْا اِلٰى ذِى الْعَرْشِ سَبِيلاً سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوًّا كَبِيرًا ۞ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَ اِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَ لٰكِنْ لاَ تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا

İşte şu Âyet der ki: De: Eğer dediğiniz gibi mülkünde şeriki olsaydı, elbette Arş-ı Rubûbiyetine el uzatıp müdahale eseri görünecek bir derecede bir İntizamsızlık olacaktı. Halbuki yedi tabaka Semâvattan, tâ hurdebînî Zîhayatlara kadar, herbir mahlûk küllî olsun cüz'î olsun, küçük olsun büyük olsun, mazhar olduğu bütün isimlerin Cilve ve Nakışları dilleriyle, o Esma-i Hüsnanın Müsemma-i Zülcelâlini Tesbih edip, şerik ve nazirden tenzih ediyorlar. Evet nasılki Sema güneşler, yıldızlar denilen Nur-efşan Kelimatıyla, Hikmet ve İntizamıyla, Onu Takdis ediyor, Vahdetine şehadet ediyor ve cevv-i hava dahi, bulutların ve berk ve ra'd ve katrelerin Kelimatıyla Onu Tesbih ve Takdis ve Vahdaniyetine şehadet eder. Öyle de zemin, hayvanat ve nebatat ve mevcûdat denilen hayattar Kelimatıyla Hâlık-ı Zülcelâlini Tesbih ve Tevhid etmekle beraber, herbir ağacı, yaprak ve çiçek ve meyvelerin kelimatıyla yine Tesbih edip birliğine şehadet eder. Öyle de en küçük mahlûk, en cüz'î bir masnu', küçüklüğü ve cüz'iyetiyle beraber, taşıdığı nakışlar ve keyfiyetler işaretiyle pekçok Esma-i Külliyeyi göstermek ile Müsemma-yı Zülcelâli Tesbih edip Vahdaniyetine şehadet eder. İşte bütün Kâinat birden, bir lisan ile, müttefikan Hâlık-ı Zülcelâlini Tesbih edip Vahdaniyetine şehadet ederek kendilerine göre muvazzaf oldukları Vazife-i Ubûdiyyeti, Kemal-i İtaatle yerine getirdikleri halde, şu Kâinatın Hülâsası ve Neticesi ve nazdar bir Halifesi ve nazenin bir Meyvesi olan İnsan, bütün bunların aksine, zıddına olarak, ettikleri küfür ve şirkin ne kadar çirkin düşüp ne derece cezaya şayeste olduğunu ifade edip bütün bütün

ye'se düşürmemek için, hem şunun gibi nihayetsiz bir cinayete, hadsiz çirkin bir isyana Kahhar-ı Zülcelâl nasıl meydan verip Kâinatı başlarına harab etmediğinin Hikmetini göstermek için اِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا der. O hâtime ile Hikmet-i imhali gösterip, bir rica kapısı açık bırakır.

İşte şu on İşarat-ı İ'caziyeden anla ki, Âyetlerin Hâtimelerindeki Fezlekelerde, çok Reşehat-ı Hidayetiyle beraber çok Lemaat-ı İ'caziye vardır ki, Bülegaların en büyük dâhîleri, şu bedi' Üslûblara karşı Kemal-i Hayret ve İstihsanlarından parmağını ısırmış, dudağını dişlemiş, مَا هٰذَا كَلاَمُ الْبَشَرِ demiş. اِنْ هُوَ اِلاَّ وَحْىٌ يُوحٰى ya, Hakkalyakîn olarak Îman etmişler. Demek bazı Âyette, bütün mezkûr işaratla beraber bahsimize girmeyen çok mezaya-yı âheri de tazammun eder ki, o mezayanın icmaında öyle bir Nakş-ı İ'caz görünür ki, kör dahi görebilir...

İkinci Şu'lenin Üçüncü Nuru şudur ki: Kur'an, başka kelâmlarla kabil-i kıyas olamaz. Çünki Kelâmın tabakaları, Ulviyet ve Kuvvet ve Hüsn-ü Cemâl cihetinden dört menbaı var. Biri Mütekellim, biri Muhatab, biri Maksad, biri Makamdır. Ediblerin, yanlış olarak yalnız makam gösterdikleri gibi değildir. Öyle ise, sözde "Kim söylemiş? Kime söylemiş? Ne için söylemiş? Ne makamda söylemiş?" ise bak. Yalnız söze bakıp durma. Mâdem Kelâm kuvvetini, hüsnünü bu dört menbadan alır. Kur'anın menbaına dikkat edilse, Kur'anın Derece-i Belâgatı, Ulviyet ve Hüsnü anlaşılır. Evet mâdem Kelâm, Mütekellime bakıyor. Eğer o Kelâm Emr ve Nehy ise, Mütekellimin derecesine göre İrade ve Kudreti de tazammun eder. O vakit Söz mukavemet-sûz olur; maddî elektrik gibi tesir eder, Kelâmın Ulviyet ve Kuvveti o nisbette tezayüd eder. Meselâ:

يَٓا اَرْضُ ابْلَعِى مَٓاءَكِ وَيَا سَمَٓاءُ اَقْلِعِى yâni "Ya Arz! Vazifen bitti suyunu yut. Ya Sema! Hacet kalmadı, yağmuru kes." Meselâ:

فَقَالَ لَهَا وَ لِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَٓا اَتَيْنَا طَٓائِعِينَ yâni "Ya Arz! Ya Sema! İster istemez geliniz, Hikmet ve Kudretime râm olunuz. Ademden çıkıp, Vücudda Meşhergâh-ı San'atıma geliniz." dedi. Onlar da: "Biz Kemal-i İtaatle geliyoruz. Bize gösterdiğin her vazifeyi Senin Kuvvetinle göreceğiz." İşte Kuvvet ve İradeyi tazammun eden hakikî ve nafiz

şu Emirlerin Kuvvet ve Ulviyetine bak. Sonra İnsanların اُسْكُنِى يَٓا اَرْضُ وَانْشَقِّى يَا سَمَٓاءُ وَقُومِى اَيَّتُهَا الْقِيَامَةُ gibi suret-i emirde cemadata hezeyanvari muhaveresi, hiç o iki emre kabil-i kıyas olabilir mi!.. Evet temenniden neş'et eden arzular ve o arzulardan neş'et eden fuzuliyane emirler nerede!. Hakikat-ı âmiriyetle muttasıf bir âmirin iş başında Hakikat-ı Emri nerede!... Evet emri nafiz büyük bir Âmirin muti' ve büyük bir ordusuna "Arş" Emri nerede!.. Ve şöyle bir emir, âdi bir neferden işitilse; iki emir sureten bir iken, manen bir neferle bir ordu kumandanı kadar farkı var. Meselâ: اِنَّمَٓا اَمْرُهُٓ اِذَٓا اَرَادَ شَيْئًا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ Hem meselâ: وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ Şu iki Âyette iki Emrin Kuvvet ve Ulviyetine bak, sonra beşerin emirler nev'indeki kelâmına bak. Acaba yıldız böceğinin Güneş'e nisbeti gibi kalmıyorlar mı!.. Evet hakikî bir Mâlikin iş başındaki bir tasviri ve hakikî bir san'atkârın işlediği vakit san'atına dair verdiği beyanatı ve hakikî bir Mün'imin İhsan başında iken beyan ettiği İhsanatı, yâni kavl ile fiili birleştirmek, kendi fiilini hem göze, hem kulağa tasvir etmek için şöyle dese: "Bakınız! İşte bunu yaptım, böyle yapıyorum. İşte bunu bunun için yaptım. Bu böyle olacak, bunun için işte bunu böyle yapıyorum." Meselâ:

اَفَلَمْ يَنْظُرُوٓا اِلَى السَّمَٓاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَ زَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ۞ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَ اَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِىَ وَ اَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ۞ تَبْصِرَةً وَ ذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ۞ وَ نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً مُبَارَكًا فَاَنْبَتْنَا بِهِ جَنَّاتٍ وَ حَبَّ الْحَصِيدِ ۞ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ ۞ رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَاَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ

Kur'anın Semasında şu Surenin burcunda parlayan yıldız-misâl Cennet meyveleri gibi şu tasviratı, şu ef'alleri içindeki İntizam-ı Belâgatla çok tabaka Haşrin delailini zikredip neticesi olan Haşri كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ Tabiri ile isbat edip Surenin başında Haşri inkâr edenleri ilzam etmek nerede!. İnsanların fuzuliyane onlarla teması az olan ef'alden bahisleri nerede!..

Taklid suretinde çiçek resimleri; hakikî, hayatdar çiçeklere nisbeti derecesinde olamaz. Şu اَفَلَمْ يَنْظُرُوا dan tâ كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ a kadar güzelce meali söylemek çok uzun gider. Yalnız bir işaret edip geçeceğiz. Şöyle ki:

Surenin başında, küffar Haşri inkâr ettiklerinden Kur'an onları Haşrin kabulüne mecbur etmek için şöylece bast-ı mukaddemat eder. Der: "Âyâ, üstünüzdeki Semaya bakmıyor musunuz ki, biz ne keyfiyette, ne kadar muntazam, muhteşem bir surette bina etmişiz. Hem görmüyor musunuz ki; nasıl yıldızlarla, Ay ve Güneş ile tezyin etmişiz, hiçbir kusur ve noksaniyet bırakmamışız. Hem görmüyor musunuz ki, zemini size ne keyfiyette sermişiz, ne kadar Hikmetle tefriş etmişiz. O yerde dağları tesbit etmişiz, denizin istilâsından muhafaza etmişiz. Hem görmüyor musunuz, o yerde ne kadar güzel, rengârenk herbir cinsten çift hadrevatı, nebatatı halkettik; yerin her tarafını o güzellerle güzelleştirdik. Hem görmüyor musunuz, ne keyfiyette sema canibinden bereketli bir suyu gönderiyoruz. O su ile bağ ve bostanları, hububatı, yüksek leziz meyveli hurma gibi ağaçları halkedip İbadıma Rızkı onunla gönderiyorum, yetiştiriyorum. Hem görmüyor musunuz; o su ile ölmüş memleketi İhya ediyorum. Binler dünyevî Haşirleri İcad ediyorum. Nasıl bu nebatatı, Kudretimle bu ölmüş memleketten çıkarıyorum; sizin Haşirdeki hurucunuz da böyledir. Kıyamette arz ölüp, siz sağ olarak çıkacaksınız." İşte şu Âyetin İsbat-ı Haşirde gösterdiği cezalet-i beyâniye -ki, binden birisine ancak işaret edebildik- nerede; İnsanların bir dava için serdettikleri kelimat nerede!..

Şu Risalenin başından şimdiye kadar Tahkik namına bîtarafane muhakeme suretinde, Kur'anın İ'cazını muannid bir hasma kabul ettirmek için Kur'anın çok Hukukunu gizli bıraktık. O Güneşi, mumlar sırasına getirip müvazene ediyorduk. Şimdi Tahkik vazifesini îfa edip, parlak bir surette İ'cazını isbat etti. Şimdi ise Tahkik namına değil, Hakikat namına bir-iki söz ile Kur'anın müvazeneye gelmez hakikî makamına işaret edeceğiz:

Evet sair kelâmların Kur'anın Âyâtına nisbeti, şişelerdeki görünen yıldızların küçücük akisleriyle yıldızların aynına nisbeti gibidir. Evet herbiri birer Hakikat-ı Sabiteyi tasvir eden, gösteren Kur'anın Kelimatı nerede? Beşerin fikri ve duygularının âyineciklerinde kelimatıyla tersim ettikleri mânalar nerede? Evet Envâr-ı Hidayeti İlham eden ve Şems ve

Kamer'in Hâlık-ı Zülcelâlinin Kelâmı olan Kur'anın Melaike-Misâl Zîhayat Kelimatı nerede? Beşerin hevesatını uyandırmak için sehhar nefisleriyle, müzevver incelikleriyle ısırıcı kelimatı nerede!.. Evet ısırıcı haşerat ve böceklerin mübarek Melaike ve nuranî Ruhanîlere nisbeti ne ise; beşerin kelimatı, Kur'anın Kelimatına nisbeti odur. Şu Hakikatları Yirmibeşinci Söz ile beraber geçen Yirmidört aded Sözler isbat etmiştir. Şu davamız mücerred değil; bürhanı, geçmiş neticedir. Evet herbiri Cevahir-i Hidayetin birer sadefi ve Hakaik-i Îmaniyenin birer menbaı ve Esasat-ı İslâmiyenin birer madeni ve doğrudan doğruya Arş-ür Rahman'dan gelen ve Kâinatın fevkınde ve haricinde İnsana bakıp inen ve İlim ve Kudret ve İradeyi tazammun eden ve Hitab-ı Ezelî olan Elfaz-ı Kur'aniye nerede? İnsanın hevaî, hevaperestane, vâhî, hevesperverane elfazı nerede!.. Evet Kur'an bir Şecere-i Tûbâ hükmüne geçip şu Âlem-i İslâmiyeyi bütün Maneviyatıyla, Şeair ve Kemâlâtıyla, Desatir ve Ahkâmıyla yapraklar suretinde neşredip Asfiya ve Evliyasını birer çiçek hükmünde o ağacın Âb-ı Hayatıyla taze, güzel gösterip bütün Kemâlât ve Hakaik-i Kevniye ve İlâhiyyeyi semere verip meyvelerindeki çok çekirdekleri amelî birer düstur, birer proğram hükmüne geçip yine meyvedar ağaç hükmünde müteselsil Hakaikı gösteren Kur'an nerede? Beşerin malûmumuz olan kelâmı nerede?

اَيْنَ الثَّرَا مِنَ الثُّرَيَّا

Bin üçyüzelli senedir Kur'an-ı Hakîm, bütün Hakaikını Kâinat çarşısında açıp teşhir ettiği halde; herkes, her millet, her memleket Onun Cevahirinden, Hakaikından almıştır ve alıyorlar. Halbuki ne o ülfet, ne o mebzuliyet, ne o mürur-u zaman, ne o büyük tahavvülâtlar; Onun kıymetdar Hakaikına, Onun güzel Üslûblarına halel verememiş, ihtiyarlatmamış, kurutmamış, Kıymetten düşürmemiş, Hüsnünü söndürmemiştir. Şu halet tek başıyla bir İ'cazdır.

Şimdi biri çıksa Kur'anın getirdiği Hakaikten bir kısmına kendi hevesince çocukça bir intizam verse, Kur'anın bazı Âyâtına muaraza için nisbet etse, "Kur'ana yakın bir kelâm söyledim" dese, öyle ahmakane bir sözdür ki, meselâ taşları muhtelif cevahirden bir saray-ı muhteşemi yapan ve o taşların vaziyetinde umum sarayın nukuş-u âliyesine bakan mizanlı nakışlar ile tezyin eden bir ustanın san'atıyla; o nukuş-u âliyeden fehmi kasır, o sarayın bütün cevahir ve zînetlerinden bîbehre bir âdi adam, âdi hanelerin bir ustası, o saraya girip o kıymetdar taşlardaki ulvî nakışları bozup çocukça hevesine göre âdi bir hanenin vaziyetine göre bir intizam, bir suret verse ve çocukların nazarına hoş görünecek

bazı boncukları taksa, sonra "Bakınız! O sarayın ustasından daha ziyade meharet ve servetim var ve kıymetdar zînetlerim var" dese; divanece bir hezeyan eden bir sahtekârın nisbet-i san'atı gibidir.

ÜÇÜNCÜ ŞU'LE: Üç ziyası var.

BİRİNCİ ZİYA: Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın büyük bir Vech-i İ'cazı Onüçüncü Söz'de beyan edilmiştir. Kardeşleri olan sair Vücuh-u İ'caz sırasına girmek için bu makama alınmıştır. İşte Kur'anın herbir Âyeti, birer necm-i sâkıb gibi İ'caz ve Hidayet Nurunu neşr ile küfür ve gaflet zulümatını dağıttığını görmek ve zevketmek istersen; kendini Kur'anın nüzulünden evvel olan o asr-ı cahiliyette ve o sahra-yı bedeviyette farzet ki, herşey zulmet-i cehil ve gaflet altında perde-i cümud-u tabiata sarılmış olduğu bir anda birden Kur'anın lisan-ı ulvîsinden

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۞ يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ

gibi Âyetleri işit bak: O ölmüş veya yatmış mevcûdat-ı Âlem سَبَّحَ... يُسَبِّحُ Sadâsıyla işitenlerin zihninde nasıl diriliyorlar, hüşyar oluyorlar, kıyam edip zikrediyorlar. Hem o karanlık gökyüzünde birer camid ateşpare olan yıldızlar ve yerdeki perişan mahlûkat, تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ Sayhasıyla işitenin nazarında nasıl gökyüzü bir ağız; bütün yıldızlar birer Kelime-i Hikmet-Nüma, birer Nur-u Hakikat-Eda ve arz bir kafa ve berr ve bahr birer lisan ve bütün hayvanat ve nebatat birer Kelime-i Tesbih-Feşan suretinde arz-ı dîdar eder. Yoksa bu zamandan tâ o zamâna bakmakla, mezkûr zevkin dekaikini göremezsin. Evet o zamandan beri Nurunu neşreden ve mürur-u zamanla ulûm-u mütearife hükmüne geçen ve sair Neyyirat-ı İslâmiye ile parlayan ve Kur'anın güneşiyle gündüz rengini alan bir vaziyet ile veyahut sathî ve basit bir perde-i ülfet ile baksan; elbette herbir Âyetin ne kadar tatlı bir Zemzeme-i İ'caz içinde ne çeşit zulümatı dağıttığını hakkıyla göremezsin ve birçok Enva'-ı İ'cazı içinde bu nevi İ'cazını zevkedemezsin.

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın en yüksek Derece-i İ'cazına bakmak istersen, şu temsil dûrbîniyle bak. Şöyle ki:

Gayet büyük ve garib ve gayetle yayılmış acib bir ağaç farzedelim ki, o ağaç geniş bir perde-i gayb altında bir tabaka-i mesturiyet içinde saklanmıştır. Malûmdur ki, bir ağacın İnsanın âzaları gibi onun dalları, meyveleri, yaprakları, çiçekleri gibi bütün uzuvları arasında bir münasebet, bir tenâsüb, bir müvazenet lâzımdır. Herbir cüz'ü, o ağacın mahiyetine göre bir şekil alır, bir suret verilir. İşte hiç görülmeyen -ve hâlâ görünmüyor- o ağaca dair biri çıksa, perde üstünde onun herbir âzasına mukabil bir resim çekse, bir hudud çizse; daldan meyveye, meyveden yaprağa bir tenâsüble bir suret tersim etse ve birbirinden nihayet uzak mebde ve müntehasının ortasında uzuvlarının aynı şekil ve suretini gösterecek muvafık tersimat ile doldursa, elbette şübhe kalmaz ki, o ressam bütün o gaybî ağacı gayb-aşina nazarıyla görür, ihata eder, sonra tasvir eder.

Aynen onun gibi, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan dahi Hakikat-ı Mümkinata dair -ki o Hakikat, dünyanın ibtidasından tut, tâ Âhiretin en nihayetine kadar uzanmış ve Arştan ferşe, zerreden şemse kadar yayılmış olan Şecere-i Hilkatın Hakikatına dair- Beyanat-ı Kur'aniye o kadar Tenâsübü muhafaza etmiş ve herbir uzva ve meyveye lâyık bir suret vermiştir ki, bütün muhakkikler nihayet-i tahkikinde Kur'anın tasvirine مَا شَآءَ اللّٰهُ , بَارَكَ اللّٰهُ deyip, "Tılsım-ı Kâinatı ve Muamma-yı Hilkati keşf ve fetheden yalnız Sensin ey Kur'an-ı Kerim!" demişler. وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى temsilde kusur yok. Esma ve Sıfât-ı İlâhiyye ve Şuun ve Ef'al-i Rabbaniye, bir Şecere-i Tûbâ-i Nur hükmünde temsil edilmekle; o Şecere-i Nuraniyenin daire-i Azameti Ezelden Ebede uzanıp gidiyor. Hudud-u Kibriyası, gayr-ı mütenahî Feza-yı Itlakta yayılıp ihata ediyor. Hudud-u İcraatı

يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ ۞ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى hududundan tut, tâ

وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ ۞ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِى سِتَّةِ اَيَّامٍ

hududuna kadar intişar etmiş o Hakikat-ı Nuraniyeyi bütün dal ve budaklarıyla, gayat ve meyveleriyle o kadar tenâsüble birbirine uygun, birbirine lâyık, birbirini kırmayacak, birbirinin hükmünü bozmayacak, birbirinden tevahhuş etmeyecek bir surette o Hakaik-i Esma ve Sıfâtı ve Şuun ve Ef'ali beyan eder ki; bütün Ehl-i Keşf ve Hakikat ve Daire-i Melekûtta cevelan eden bütün Ashab-ı İrfan ve Hikmet, o Beyanat-ı Kur'aniyeye karşı سُبْحَانَ اللّٰهُ deyip, "Ne kadar doğru, ne kadar mutabık,

ne kadar güzel, ne kadar lâyık" diyerek tasdik ediyorlar. Meselâ: Bütün Daire-i İmkân ve Daire-i Vücuba bakan, hem o iki Şecere-i Azîmenin bir tek dalı hükmünde olan Îmanın Erkân-ı Sittesi ve o Erkânın dal ve budaklarının en ince meyve ve çiçekleri aralarında o kadar bir tenâsüb gözetilerek tasvir eder ve o derece bir müvazenet suretinde tarif eder ve o mertebe bir münasebet tarzında izhar eder ki, Akl-ı Beşer idrakinden âciz ve Hüsnüne karşı hayran kalır. Ve o Îman dalının budağı hükmünde olan İslâmiyetin Erkân-ı Hamsesi aralarında ve o Erkânın tâ en ince teferruatı, en küçük âdâbı ve en uzak gayatı ve en derin hikemiyatı ve en cüz'î semeratına varıncaya kadar aralarında Hüsn-ü Tenâsüb ve Kemal-i Münasebet ve tam bir müvazenet muhafaza ettiğine delil ise, o Kur'an-ı Câmiin Nusus ve Vücuhundan ve İşarat ve Rumuzundan çıkan Şeriat-ı Kübra-yı İslâmiyenin Kemal-i İntizamı ve Müvazeneti ve Hüsn-ü Tenâsübü ve Rasaneti; cerhedilmez bir şahid-i âdil, şübhe getirmez bir Bürhan-ı Katı'dır. Demek oluyor ki, Beyanat-ı Kur'aniye, beşerin ilm-i cüz'îsine, bahusus bir Ümminin İlmine müstenid olamaz. Belki bir İlm-i Muhite istinad ediyor ve cemi' eşyayı birden görebilir, Ezel ve Ebed ortasında bütün Hakaikı bir anda müşahede eder bir Zâtın Kelâmıdır. **Âmennâ...**

İKİNCİ ZİYA: Hikmet-i Kur'aniyenin karşısında meydan-ı muarazaya çıkan felsefe-i beşeriyenin, Hikmet-i Kur'ana karşı ne derece sukut ettiğini Onikinci Söz'de izah ve temsil ile tasvir ve sair Sözlerde isbat ettiğimizden onlara havale edip şimdilik başka bir cihette küçük bir müvazene ederiz. Şöyle ki:

Felsefe ve Hikmet-i İnsaniye, dünyaya sabit bakar; mevcûdatın mahiyetlerinden, hasiyetlerinden tafsilen bahseder. Sâniine karşı vazifelerinden bahsetse de, icmalen bahseder. Âdeta Kâinat Kitabının yalnız nakış ve huruflarından bahseder, mânasına ehemmiyet vermez. Kur'an ise, dünyaya geçici, seyyal, aldatıcı, seyyar, kararsız, inkılabcı olarak bakar. Mevcûdatın mahiyetlerinden, surî ve maddî hâsiyetlerinden icmalen bahseder. Fakat Sâni' tarafından tavzif edilen Vezaif-i Ubûdiyyetkâranelerinden ve Sâniin İsimlerine ne vechile ve nasıl delalet ettikleri ve Evamir-i Tekviniye-i İlâhiyyeye karşı inkıyadlarını tafsilen zikreder. İşte felsefe-i beşeriye ile Hikmet-i Kur'aniyenin şu tafsil ve icmal hususundaki farklarına bakacağız ki, Mahz-ı Hak ve Ayn-ı Hakikat hangisidir göreceğiz. İşte nasıl elimizdeki saat, sureten sabit görünüyor. Fakat içindeki çarkların harekâtıyla, daimî içinde bir zelzele ve âlet ve çarklarının ızdırabları vardır. Aynen onun gibi; Kudret-i İlâhiyyenin bir Saat-ı Kübrası olan şu dünya, zahirî sabitiyetiyle beraber daimî zelzele

ve tegayyürde, fena ve zevâlde yuvarlanıyor. Evet dünyaya zaman girdiği için, gece ve gündüz, o Saat-ı Kübranın Saniyelerini sayan iki başlı bir mil hükmündedir. Sene, o saatin dakikalarını sayan bir ibre vaziyetindedir. Asır ise, o saatin saatlerini ta'dad eden bir iğnedir. İşte zaman, dünyayı emvac-ı zevâl üstüne atar. Bütün mazi ve istikbali ademe verip, yalnız zaman-ı hazırı Vücuda bırakır. Şimdi zamanın dünyaya verdiği şu şekil ile beraber, mekân itibariyle dahi yine dünya zelzeleli, gayr-ı sabit bir saat hükmündedir. Çünki cevv-i hava mekânı çabuk tagayyür ettiğinden, bir halden bir hale sür'aten geçtiğinden bazı günde birkaç defa bulutlar ile dolup boşalmakla, Saniye sayan milin suret-i tagayyürü hükmünde bir tagayyür veriyor. Şimdi, dünya hanesinin tabanı olan mekân-ı arz ise, yüzü mevt ve hayatça, nebat ve hayvanca pek çabuk tebeddül ettiğinden dakikaları sayan bir mil hükmünde, dünyanın şu ciheti geçici olduğunu gösterir. Zemin yüzü itibariyle böyle olduğu gibi, batnındaki inkılabat ve zelzelelerle ve onların neticesinde cibalin çıkmaları ve hasflar vuku bulması, saatleri sayan bir mil gibi dünyanın şu ciheti ağırca mürur edicidir, gösterir. Dünya hanesinin tavanı olan sema mekânı ise, ecramların harekâtıyla, kuyruklu yıldızların zuhuruyla, Küsufat ve Husufatın vuku bulmasıyla, yıldızların sukut etmeleri gibi tagayyürat gösterir ki; Semâvat dahi sabit değil; ihtiyarlığa, harabiyete gidiyor. Onun tagayyüratı, haftalık saatte günleri sayan bir mil gibi çendan ağır ve geç oluyor. Fakat her halde geçici ve zevâl ve harabiyete karşı gittiğini gösterir. İşte dünya, dünya cihetiyle şu yedi rükün üzerinde bina edilmiştir. Şu rükünler, daim onu sarsıyor. Fakat şu sarsılan ve hareket eden dünya, Sâniine baktığı vakit, o harekât ve tagayyürat, Kalem-i Kudretin Mektubat-ı Samedaniyeyi yazması için o Kalemin işlemesidir. O tebeddülât-ı ahval ise, Esma-i İlâhiyyenin Cilve-i Şuûnatını ayrı ayrı tavsifat ile gösteren, tazelenen âyineleridir. İşte dünya, dünya itibariyle hem fenaya gider, hem ölmeğe koşar, hem zelzele içindedir. Hakikatta akarsu gibi rıhlet ettiği halde, gaflet ile sureten incimad etmiş, fikr-i tabiatla kesafet ve küduret peyda edip Âhirete perde olmuştur. İşte felsefe-i sakime tedkikat-ı felsefe ile ve hikmet-i tabiiye ile ve medeniyet-i sefihenin cazibedar lehviyatıyla, sarhoşane hevesatıyla o dünyanın hem cümudetini ziyade edip gafleti kalınlaştırmış, hem küduretle bulanmasını taz'îf edip Sânii ve Âhireti unutturuyor. Amma Kur'an ise, şu Hakikattaki dünyayı, dünya cihetiyle

اَلْقَارِعَةُ مَا الْقَارِعَةُ ۞ اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ۞ وَ الطُّورِ وَ كِتَابٍ مَسْطُورٍ

Âyâtıyla pamuk gibi hallaç eder, atar.

اَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِى مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَ اْلاَرْضِ ۞ اَفَلَمْ يَنْظُرُوآ اِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا ۞ اَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنَّ السَّمٰوَاتِ وَاْلاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا

gibi Beyanatıyla o dünyaya şeffafiyet verir ve bulanmasını izale eder.

اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ وَاْلاَرْضِ ۞ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلاَّ لَعِبٌ وَ لَهْوٌ

gibi Nur-efşan Neyyiratıyla, camid dünyayı eritir.

ve اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ve اِذَا السَّمَآءُ انْفَطَرَتْ

اِذَا السَّمَآءُ انْشَقَّتْ ۞ وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَ مَنْ فِى اْلاَرْضِ اِلاَّ مَنْ شَآءَ اللّٰهُ

mevt-âlûd Tabirleriyle dünyanın Ebediyet-i Mevhumesini parça parça eder.

يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِى اْلاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَآءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۞ وَ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

Gök gürlemesi gibi Sayhalarıyla tabiat fikrini tevlid eden gafleti dağıtır. İşte Kur'anın baştan başa Kâinata müteveccih olan Âyâtı, şu esasa göre gider. Hakikat-ı dünyayı olduğu gibi açar, gösterir. Çirkin dünyayı, ne kadar çirkin olduğunu göstermekle beşerin yüzünü ondan çevirtir, Sânia bakan güzel dünyanın güzel yüzünü gösterir. Beşerin gözünü ona diktirir. Hakikî Hikmeti Ders verir. Kâinat Kitabının mânalarını talim eder. Hurufat ve Nukuşlarına az bakar. Sarhoş felsefe gibi, çirkine Âşık olup, mânayı unutturup, Hurufatın Nukuşuyla İnsanların vaktini malayâniyatta sarfettirmiyor.

ÜÇÜNCÜ ZİYA: İkinci Ziya'da Hikmet-i Beşeriyenin Hikmet-i Kur'aniyeye karşı sukutuna ve Hikmet-i Kur'aniyenin İ’cazına işaret ettik.

Şimdi şu ziyada, Kur'anın Şakirdleri olan Asfiya ve Evliya; ve Hükemanın münevver kısmı olan Hükema-yı İşrakiyyunun Hikmetleriyle Kur'anın Hikmetine karşı derecesini gösterip, şu cihette Kur'anın İ'cazına muhtasar bir işaret edeceğiz:

İşte Kur'an-ı Hakîm'in Ulviyetine en sadık bir delil ve Hakkaniyetine en zahir bir Bürhan ve İ'cazına en kavî bir alâmet şudur ki: Kur'an, bütün Aksam-ı Tevhidin bütün meratibini, bütün levazımatıyla muhafaza ederek beyan edip Muvazenesini bozmamış, muhafaza etmiş. Hem bütün Hakaik-i Âliye-i İlâhiyyenin Muvazenesini muhafaza etmiş. Hem bütün Esma-i Hüsnanın iktiza ettikleri Ahkâmları cem'etmiş, o Ahkâmın Tenâsübünü muhafaza etmiş. Hem Rubûbiyet ve Uluhiyetin Şuûnatını Kemal-i Müvazene ile cem'etmiştir. İşte şu muhafaza ve muvazene ve cem', bir hâsiyettir. Kat'iyyen beşerin eserinde mevcud değil ve Eazım-ı İnsaniyenin netaic-i efkârında bulunmuyor. Ne, Melekûte geçen Evliyaların Eserinde; ne, Umûrun Bâtınlarına geçen İşrakiyyunun Kitablarında; ne, Âlem-i Gayba nüfuz eden Ruhanîlerin Maarifinde hiç bulunmuyor. Güya bir Taksim-ül A'mal hükmünde herbir kısmı Hakikatın şecere-i uzmâsından yalnız bir-iki dalına yapışıyor. Yalnız onun meyvesiyle, yaprağıyla uğraşıyor. Başkasından ya haberi yok, yahut bakmıyor. Evet Hakikat-ı Mutlaka, mukayyed enzar ile ihata edilmez. Kur'an gibi bir Nazar-ı Küllî lâzım ki, ihata etsin. Kur'andan başka çendan Kur'andan da Ders alıyorlar, fakat Hakikat-ı Külliyenin, cüz'î zihniyle yalnız bir-iki tarafını tamamen görür, onunla meşgul olur, onda hapsolur. Ya ifrat veya tefrit ile Hakaikın müvazenesini ihlâl edip tenâsübünü izale eder. Şu Hakikat, Yirmidördüncü Söz'ün İkinci Dalında acib bir temsil ile izah edilmiştir. Şimdi de başka bir temsil ile şu mes'eleye işaret ederiz. Meselâ:

Bir denizde hesabsız cevherlerin aksamıyla dolu bir definenin bulunduğunu farzedelim. Gavvas dalgıçlar, o definenin cevahirini aramak için dalıyorlar. Gözleri kapalı olduğundan el yordamıyla anlarlar. Bir kısmının eline uzunca bir elmas geçer. O gavvas hükmeder ki; bütün hazine, uzun direk gibi elmastan ibarettir. Arkadaşlarından başka cevahiri işittiği vakit hayal eder ki; o cevherler, bulduğu elmasın tâbileridir, fusus ve nukuşlarıdır. Bir kısmının da kürevî bir yakut eline geçer; başkası, murabba bir kehribar bulur ve hâkeza.. Herbiri eliyle gördüğü cevheri, o hazinenin aslı ve mu'zamı itikad edip, işittiklerini o hazinenin zevaid ve teferruatı zanneder. O vakit Hakaikın müvazenesi bozulur. Tenâsüb de gider. Çok Hakikatın rengi değişir. Hakikatın hakikî rengini görmek için tevilâta ve tekellüfata muztar kalır. Hattâ bazan inkâr

ve ta'tile kadar giderler. Hükema-yı İşrakiyyunun Kitablarına ve Sünnetin Mizanıyla tartmayıp Keşfiyat ve Meşhudatına itimad eden Mutasavvıfînin Kitablarına teemmül eden, bu hükmümüzü bilâşübhe tasdik eder. Demek Hakaik-i Kur'aniyenin cinsinden ve Kur'anın Dersinden aldıkları halde, -çünki Kur'an değiller- böyle nâkıs geliyor. Bahr-i Hakaik olan Kur'anın Âyetleri dahi, o deniz içindeki definenin bir gavvasıdır. Lâkin onların gözleri açık, defineyi ihata eder. Definede ne var, ne yok görür. O defineyi öyle bir Tenâsüb ve İntizam ve İnsicamla tavsif eder, beyan eder ki, hakikî Hüsn-ü Cemâli gösterir. Meselâ: Âyet-i

وَالْاَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَمِينِهِ ۞ يَوْمَ نَطْوِى السَّمَٓاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ

ifade ettikleri Azamet-i Rubûbiyeti gördüğü gibi,

اِنَّ اللّٰهَ لاَ يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِى الْاَرْضِ وَلاَ فِى السَّمَٓاءِ ۞ هُوَ الَّذِى يُصَوِّرُكُمْ فِى الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَٓاءُ ۞ مَا مِنْ دَٓابَّةٍ اِلاَّ هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۞ وَكَاَيِّنْ مِنْ دَٓابَّةٍ لاَ تَحْمِلُ رِزْقَهَا اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا وَاِيَّاكُمْ

ifade ettikleri Şümul-ü Rahmeti görüyor, gösteriyor. Hem خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَ النُّورَ ifade ettiği Vüs'at-ı Hallakıyeti görüp gösterdiği gibi, خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ ifade ettiği Şümul-ü Tasarrufu ve İhata-i Rubûbiyeti görüp, gösterir.

يُحْيِى الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا ifade ettiği Hakikat-ı Azîme ile

وَ اَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ ifade ettiği Hakikat-ı Kerimaneyi

وَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِاَمْرِهِ ifade ettiği Hakikat-ı Azîme-i Hâkimane-i Âmiraneyi görür, gösterir.

اَوَ لَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلاَّ الرَّحْمٰنُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ بَصِيرٌ

ifade ettikleri Hakikat-ı Rahîmane-i Müdebbiraneyi

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلاَ يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَا

ifade ettiği Hakikat-ı Azîme ile وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ ifade ettiği Hakikat-ı Rakibaneyi

هُوَ الْاَوَّلُ وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ifade ettiği Hakikat-ı Muhita gibi

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ وَ نَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

ifade ettiği Akrebiyeti

تَعْرُجُ الْمَلٰئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ işaret ettiği Hakikat-ı Ulviyeyi

اِنَّ اللّٰهَ يَاْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ وَاِيتَآءِ ذِى الْقُرْبٰى وَ يَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَآءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْىِ

ifade ettiği Hakikat-ı Câmia gibi bütün uhrevî ve dünyevî, ilmî ve amelî Erkân-ı Sitte-i Îmaniyenin herbirisini tafsilen ve Erkân-ı Hamse-i İslâmiyenin herbirisini kasden ve cidden ve Saadet-i Dâreyni temin eden bütün düsturları görür, gösterir. Muvazenesini muhafaza edip, Tenâsübünü idame edip o Hakaikın heyet-i mecmuasının Tenâsübünden hasıl olan Hüsün ve Cemâlin menbaından Kur'anın bir İ'caz-ı Manevîsi neş'et eder.

İşte şu Sırr-ı Azîmdendir ki; Ülema-i İlm-i Kelâm, Kur'anın Şakirdleri oldukları halde, bir kısmı onar cild olarak Erkân-ı Îmaniyeye dair binler Eser yazdıkları halde, mu'tezile gibi aklı nakle tercih ettikleri için

Kur'anın on Âyeti kadar vuzuh ile ifade ve kat'î isbat ve ciddî ikna edememişler. Âdeta onlar, uzak dağların altında lağım yapıp, borularla tâ Âlemin nihayetine kadar silsile-i esbab ile gidip orada silsileyi keser. Sonra Âb-ı Hayat hükmünde olan Marifet-i İlâhiyyeyi ve Vücud-u Vâcib-ül Vücud'u isbat ederler. Âyet-i Kerime ise, herbirisi birer Asâ-yı Musa gibi her yerde suyu çıkarabilir, herşeyden bir pencere açar, Sâni'-i Zülcelâli tanıttırır. Kur'anın Bahrinden tereşşuh eden Arabî "Katre" Risalesinde ve sair Sözlerde şu Hakikat fiilen isbat edilmiş ve göstermişiz. İşte hem şu Sırdandır ki: Bâtın-ı Umûra gidip, Sünnet-i Seniyeye İttiba etmeyerek, meşhudatına itimad ederek yarı yoldan dönen ve bir cemaatin riyasetine geçip bir fırka teşkil eden fırak-ı dâllenin bütün imamları Hakaikın Tenâsübünü, Müvazenesini muhafaza edemediğindendir ki, böyle bid'aya, dalâlete düşüp bir cemaat-ı beşeriyeyi yanlış yola sevketmişler. İşte bunların bütün aczleri, Âyât-ı Kur'aniyenin İ’cazını gösterir.

* * *

Hâtime

Kur'anın Lemaat-ı İ'cazından iki Lem'a-i İ'caziye, Ondokuzuncu Söz'ün Ondördüncü Reşhasında geçmiştir ki; bir sebeb-i kusur zannedilen tekraratı ve Ulûm-u Kevniyede İcmali, herbiri birer Lem'a-i İ'cazın menbaıdır. Hem Kur'anda Mu'cizat-ı Enbiya yüzünde parlayan bir Lem'a-i İ'caz-ı Kur'an, Yirminci Söz'ün İkinci Makamında vâzıhan gösterilmiştir. Daha bunlar gibi sair Sözlerde ve Risale-i Arabiyemde çok Lemaat-ı İ'caziye zikredilip onlara iktifaen yalnız şunu deriz ki:

Bir Mu'cize-i Kur'aniye daha şudur ki: Nasıl bütün Mu'cizat-ı Enbiya, Kur'anın bir Nakş-ı İ'cazını göstermiştir; öyle de Kur'an bütün Mu'cizatıyla bir Mu'cize-i Ahmediye (A.S.M.) olur ve bütün Mu'cizat-ı Ahmediye (A.S.M.) dahi, Kur'anın bir Mu'cizesidir ki, Kur'anın Cenab-ı Hakk'a karşı nisbetini gösterir ve o nisbetin zuhuruyla herbir Kelimesi bir Mu'cize olur. Çünki o vakit birtek Kelime bir çekirdek gibi bir Şecere-i Hakaikı manen tazammun edebilir. Hem Merkez-i Kalb gibi Hakikat-ı Uzmânın bütün âzasına münasebetdar olabilir. Hem bir İlm-i Muhite ve nihayetsiz bir İradeye istinad ettiği için, Hurufuyla, heyetiyle, vaziyetiyle, mevkiiyle hadsiz eşyaya bakabilir. İşte şu Sırdandır ki; Ülema-i İlm-i Huruf, Kur'anın bir Harfinden bir Sahife kadar Esrar bulduklarını iddia ederler ve davalarını o fennin ehline isbat ediyorlar.

Risalenin başından şuraya kadar bütün Şu'leleri, Şuaları, Lem'aları, Nurları, Ziyaları nazara topla; birden bak. Baştaki dava, şimdi kat'î netice olarak, yâni

قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ عَلٰٓى اَنْ يَاْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لاَ يَاْتُونَ بِمِثْلِهِ وَلَوْ كَانَ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَهِيرًا

i yüksek bir Sadâ ile okuyup ilân ediyorlar.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لاَ تُوءَاخِذْنَآ اِنْ نَسِينَآ اَوْ اَخْطَاْنَا ۞ رَبِّ اشْرَحْ لِى صَدْرِى ۞ وَيَسِّرْ لِىٓ اَمْرِى ۞ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِى ۞ يَفْقَهُوا قَوْلِى

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ اَفْضَلَ وَ اَجْمَلَ وَ اَنْبَلَ وَ اَظْهَرَ وَ اَطْهَرَ وَ اَحْسَنَ وَ اَبَرَّ وَ اَكْرَمَ وَ اَعَزَّ وَ اَعْظَمَ وَ اَشْرَفَ وَ اَعْلٰى وَ اَزْكٰى وَ اَبْرَكَ وَ اَلْطَفَ صَلَوَاتِكَ وَ اَوْفٰى وَ اَكْثَرَ وَ اَزْيَدَ وَ اَرْقٰى وَ اَرْفَعَ وَ اَدْوَمَ سَلاَمِكَ صَلاَةً وَ سَلاَمًا وَ رَحْمَةً وَ رِضْوَانًا وَ عَفْوًا وَ غُفْرَانًا تَمْتَدُّ وَ تَزِيدُ بِوَابِلِ سَحَآئِبِ مَوَاهِبِ جُودِكَ وَ كَرَمِكَ وَ تَنْمُوا وَ تَزْكُوا بِنَفَآئِسِ شَرَآئِفِ لَطَآئِفِ جُودِكَ وَ مِنَنِكَ اَزَلِيَّةً بِاَزَلِيَّتِكَ لاَ تَزُولُ اَبَدِيَّةً بِاَبَدِيَّتِكَ لاَ تَحُولُ عَلٰى عَبْدِكَ وَ حَبِيبِكَ وَ رَسُولِكَ مُحَمَّدٍ خَيْرِ خَلْقِكَ النُّورِ الْبَاهِرِ اللاَّمِعِ وَ الْبُرْهَانِ الظَّاهِرِ الْقَاطِعِ وَ الْبَحْرِ الذَّاخِرِ وَ النُّورِ الْغَامِرِ وَ الْجَمَالِ الزَّاهِرِ وَ الْجَلاَلِ الْقَاهِرِ وَ الْكَمَالِ الْفَاخِرِ صَلاَتَكَ الَّتِى صَلَّيْتَ بِعَظَمَةِ ذَاتِكَ عَلَيْهِ وَعَلٰٓى اٰلِهِ وَ صَحْبِهِ كَذٰلِكَ صَلاَةً تَغْفِرُ بِهَا ذُنُوبَنَا وَ تَشْرَحُ بِهَا صُدُورَنَا وَ تُطَهِّرُ بِهَا قُلُوبَنَا وَ تُرَوِّحُ بِهَآ اَرْوَاحَنَا وَ تُقَدِّسُ بِهَآ اَسْرَارَنَا وَ تُنَزِّهُ بِهَا خَوَاطِرَنَا وَ اَفْكَارَنَا وَ تُصَفِّى بِهَا كُدُورَاتِ مَا فِىٓ اَسْرَارِنَا وَ تَشْفِى بِهَآ اَمْرَاضَنَا وَ تَفْتَحُ بِهَآ اَقْفَالَ قُلُوبِنَا

رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ

وَ اٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ۞ آمِينَ آمِينَ آمِينَ

BİRİNCİ ZEYL

[Makam İtibariyle Yirmibeşinci Söz'e İlhak Edilen Zeyillerden, Yedinci Şua'nın Birinci Makamının Onyedinci Mertebesidir.]

Bu dünyada Hayatın gayesi ve Hayatın Hayatı Îman olduğunu bilen bu yorulmaz ve tok olmaz dünya seyyahı ve Kâinattan Rabbini soran yolcu, kendi Kalbine dedi ki: "Aradığımız Zâtın Sözü ve Kelâmı denilen bu dünyada en meşhur ve en parlak ve en hâkim ve Ona teslim olmayan herkese, her asırda meydan okuyan Kur'an-ı Mu’ciz-ül Beyan namındaki Kitaba müracaat edip, O ne diyor, bilelim. Fakat en evvel bu Kitab, bizim Hâlıkımızın Kitabı olduğunu isbat etmek lâzımdır, diye taharriye başladı. Bu seyyah bu zamanda bulunduğu münasebetiyle en evvel manevî İ’caz-ı Kur'anînin Lem'aları olan Risale-i Nur'a baktı ve onun yüzotuz Risaleleri, Âyât-ı Furkaniyenin Nükteleri ve Işıkları ve Esaslı Tefsirleri olduğunu gördü. Ve Risale-i Nur, bu kadar muannid ve mülhid bir asırda her tarafa Hakaik-i Kur'aniyeyi mücahidane neşrettiği halde, karşısına kimse çıkamadığından isbat eder ki, Onun Üstadı ve Menbaı ve Mercii ve Güneşi olan Kur'an Semavîdir, beşer kelâmı değildir. Hattâ Risale-i Nur'un yüzer hüccetlerinden birtek Hüccet-i Kur'aniyesi olan Yirmibeşinci Söz ile Ondokuzuncu Mektub'un âhiri, Kur'anın kırk vecihle Mu’cize olduğunu öyle isbat etmiş ki; kim görmüşse değil tenkid ve itiraz etmek, belki isbatlarına hayran olmuş, takdir ederek çok Sena etmiş... Kur'anın Vech-i İ’cazını ve Hak Kelâmullah olduğunu isbat etmek cihetini Risale-i Nur'a havale ederek, yalnız kısa bir işaretle büyüklüğünü gösteren birkaç noktaya dikkat etti.

Birinci Nokta: Nasılki Kur'an bütün Mu’cizatıyla ve Hakkaniyetine delil olan bütün Hakaikıyla, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın bir Mu’cizesidir. Öyle de Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm da, bütün Mu’cizatıyla ve Delail-i Nübüvvetiyle ve Kemâlât-ı İlmiyesiyle Kur'anın bir Mu’cizesidir ve Kur'an Kelâmullah olduğuna bir Hüccet-i Katıasıdır.

İkinci Nokta: Kur'an, bu dünyada öyle Nuranî ve Saadetli ve Hakikatlı

bir surette bir tebdil-i hayat-ı içtimaiye ile beraber, İnsanların hem nefislerinde, hem Kalblerinde, hem Ruhlarında, hem Akıllarında, hem hayat-ı şahsiyelerinde, hem hayat-ı içtimaiyelerinde, hem hayat-ı siyasiyelerinde öyle bir inkılab yapmış ve idame etmiş ve idare etmiş ki, ondört asır müddetinde her dakikada altıbin altıyüz altmışaltı Âyetleri, Kemal-i İhtiramla hiç olmazsa yüz milyondan ziyade İnsanların dilleriyle okunuyor ve İnsanları Terbiye ve nefislerini Tezkiye ve Kalblerini Tasfiye ediyor; Ruhlara İnkişaf ve Terakki ve Akıllara İstikamet ve Nur ve Hayata Hayat ve Saadet veriyor. Elbette böyle bir Kitabın misli yoktur, Hârikadır, Fevkalâdedir, Mu'cizedir.

Üçüncü Nokta: Kur'an, o asırdan tâ şimdiye kadar öyle bir Belâgat göstermiş ki, Kâ'be'nin duvarında altınla yazılan en meşhur ediblerin "Muallakat-ı Seb'a" namıyla şöhret-şiar Kasidelerini o dereceye indirdi ki, Lebid'in kızı babasının kasidesini Kâ'be'den indirirken demiş: "Âyâta karşı bunun kıymeti kalmadı." Hem bedevi bir edib فَاصْدَعْ بِمَا تُوءْمَرُ Âyeti okunurken işittiği vakit Secdeye kapanmış. Ona dediler: "Sen Müslüman mı oldun?" Dedi: "Yok, ben bu Âyetin Belâgatına Secde ettim."

Hem İlm-i Belâgatın Dâhîlerinden Abdülkahir-i Cürcanî ve Sekkakî ve Zemahşerî gibi binler dâhî İmamlar ve mütefennin Edibler İcma' ve İttifakla karar vermişler ki: "Kur'anın Belâgatı, tâkat-ı beşerin fevkindedir, yetişilmez."

Hem o zamandan beri mütemadiyen meydan-ı muarazaya davet edip, mağrur ve enaniyetli ediblerin ve beliğlerin damarlarına dokundurup; gururlarını kıracak bir tarzda der: "Ya birtek Surenin mislini getiriniz veyahut dünyada ve Âhirette helâket ve zilleti kabul ediniz." diye ilân ettiği halde o asrın muannid beliğleri birtek Surenin mislini getirmekle kısa bir yol olan muarazayı bırakıp, uzun olan ve can ve mallarını tehlikeye atan muharebe yolunu ihtiyar etmeleri isbat eder ki, o kısa yolda gitmek mümkün değildir. Hem Kur'anın dostları, Kur'ana benzemek ve taklid etmek şevkiyle ve düşmanları dahi Kur'ana mukabele ve tenkid etmek sevkiyle o vakitten beri yazdıkları ve yazılan ve telahuk-u efkâr ile terakki eden milyonlar Arabî Kitablar ortada geziyor. Hiçbirisi Ona yetişemediğini, hattâ en âmî adam dahi dinlese, elbette diyecek: Bu Kur'an, bunlara benzemez ve onların mertebesinde değil. Ya onların altında veya umumunun fevkinde olacak. Umumunun altında olduğunu dünyada hiçbir ferd, hiçbir kâfir, hattâ hiçbir ahmak diyemez. Demek Mertebe-i Belâgatı umumun fevkindedir. Hattâ bir adam

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Âyetini okudu. Dedi: "Bunun Hârika telakki edilen Belâgatını göremiyorum." Ona denildi: "Sen dahi bu seyyah gibi o zamâna git, orada dinle." O da kendini Kur'andan evvel orada tahayyül ederken gördü ki: Mevcûdat-ı Âlem perişan, karanlıklı camid ve şuursuz ve vazifesiz olarak halî, hadsiz, hududsuz bir fezada; kararsız, fâni bir dünyada bulunuyorlar. Birden Kur'anın Lisanından bu Âyeti dinlerken gördü: Bu Âyet, Kâinat üstünde, dünyanın yüzünde öyle bir perde açtı, ışıklandırdı ki; bu Ezelî Nutuk ve Sermedi Ferman, asırlar sıralarında dizilen Zîşuurlara Ders verip gösteriyor ki, bu Kâinat bir Câmi-i Kebir hükmünde başta Semâvat ve Arz olarak umum mahlûkat hayatdarane Zikir ve Tesbihte ve Vazifeler başında cûş u huruşla mes'udane ve memnunane bir vaziyette bulunuyor.. diye müşahede etti ve bu Âyetin Derece-i Belâgatını zevkederek sair Âyetleri buna kıyasla Kur'anın Zemzeme-i Belâgatı arzın nısfını ve nev'-i beşerin humsunu istila ederek Haşmet-i Saltanatı Kemal-i İhtiramla ondört asır bilâ-fasıla idame ettiğinin binler Hikmetlerinden bir Hikmetini anladı.

Dördüncü Nokta: Kur'an öyle Hakikatlı bir halâvet göstermiş ki, en tatlı birşeyden dahi usandıran çok tekrar, Kur'anı tilavet edenler için değil usandırmak, belki Kalbi çürümemiş ve Zevki bozulmamış adamlara tekrar-ı tilaveti halâvetini ziyadeleştirdiği, eski zamandan beri herkesçe müsellem olup darb-ı mesel hükmüne geçmiş. Hem öyle bir Tazelik ve Gençlik ve Şebabet ve Garabet göstermiş ki, ondört asır yaşadığı ve herkesin eline kolayca girdiği halde, şimdi nâzil olmuş gibi tazeliğini muhafaza ediyor. Her asır, kendine hitab ediyor gibi bir gençlikte görmüş. Her Taife-i İlmiye Ondan her vakit istifade etmek için kesretle ve mebzuliyetle yanlarında bulundurdukları ve Üslûb-u İfadesine ittiba ve iktida ettikleri halde O Üslûbundaki ve Tarz-ı Beyanındaki Garabetini aynen muhafaza ediyor.

Beşinci Nokta: Kur'anın bir cenahı mazide, bir cenahı müstakbelde, kökü ve bir kanadı eski Peygamberlerin ittifaklı Hakikatları olduğu ve bu Onları tasdik ve teyid ettiği ve Onlar dahi Tevafukun Lisan-ı Haliyle bunu tasdik ettikleri gibi; öyle de Evliya ve Asfiya gibi Ondan Hayat alan Semereleri, Hayattar Tekemmülleriyle, Şecere-i Mübarekelerinin Hayatdar, Feyizdar ve Hakikat-Medar olduğuna delalet eden ve ikinci kanadının himayesi altında yetişen ve yaşayan Velayetin bütün Hak Tarîkatları ve İslâmiyetin bütün Hakikatlı İlimleri, Kur'anın Ayn-ı Hak ve Mecma-i Hakaik ve Câmiiyette misilsiz bir Hârika olduğuna şehadet eder.

Altıncı Nokta: Kur'anın altı ciheti nuranidir, Sıdk ve Hakkaniyetini gösterir. Evet, altında Hüccet ve Bürhan direkleri, üstünde Sikke-i İ'caz lem'aları, önünde ve hedefinde Saadet-i Dâreyn hediyeleri ve arkasında Nokta-i İstinadı Vahy-i Semavî Hakikatları, sağında hadsiz Ukûl-ü Müstakimenin Delilleri ile Tasdikleri, solunda Selim Kalblerin ve temiz Vicdanların ciddî itminanları ve samimî İncizabları ve Teslimleri; Kur'anın fevkalâde, hârika, metin, hücum edilmez bir Kal'a-i Semaviye-i Arziye olduğunu isbat ettikleri gibi; altı makamdan dahi Onun Ayn-ı Hak ve Sadık olduğunu ve beşerin kelâmı olmadığını ve yanlışı bulunmadığını imza eden, başta bu Kâinatta daima güzelliği izhar, iyiliği ve doğruluğu himaye ve sahtekârları ve müfterileri imha ve izale etmek âdetini bir düstur-u faaliyet ittihaz eden bu Kâinatın Mutasarrıfı, o Kur'ana Âlemde en makbûl, en yüksek, en hâkimane bir Makam-ı Hürmet ve bir Mertebe-i Muvaffakıyet vermesiyle Onu tasdik ve imza ettiği gibi, İslâmiyetin Menbaı ve Kur'anın bir Tercümanı olan Zâtın (A.S.M.) herkesten ziyade Ona İtikad ve İhtiramı ve Nüzulü zamanında uyku gibi bir vaziyet-i naimanede bulunması ve sair Kelâmları Ona yetişememesi ve bir derece benzememesi ve Ümmiyetiyle beraber gitmiş ve gelecek hakikî hâdisat-ı kevniyeyi, gaybiyane Kur'an ile tereddüdsüz ve itminan ile beyan etmesi ve çok dikkatli gözlerin nazarı altında hiçbir hile, hiçbir yanlış vaziyeti görülmeyen o Tercüman, bütün kuvvetiyle Kur'anın herbir Hükmünü öyle Îman ve Tasdik edip hiçbir şey Onu sarsmaması dahi Kur'anın Semavî, Hakkaniyetli ve kendi Hâlık-ı Rahîminin mübarek Kelâmı olduğunu imza ediyor.

Hem nev'-i İnsanın humsu, belki kısm-ı â'zamı, göz önündeki o Kur'ana müncezibane ve dindarane irtibatı ve hakikatperestane ve müştakane kulak vermesi ve çok emarelerin ve vakıaların ve Keşfiyatın şehadetiyle, cin ve Melek ve Ruhanîler dahi, Tilaveti vaktinde pervane gibi etrafında hakperestane toplanmaları, Kur'anın Kâinatça Makbûliyetine ve en yüksek bir Makamda bulunduğuna bir imzadır.

Hem nev'-i beşerin umum tabakaları, en gabi ve âmîden tut, tâ en zeki ve Âlime kadar herbirisi, Kur'anın Dersinden tam hisse almaları ve en derin Hakikatları fehmetmeleri ve yüzer fen ve Ulûm-u İslâmiyenin ve bilhassa Şeriat-ı Kübranın büyük Müçtehidleri ve Usûl-üd Din ve İlm-i Kelâm'ın dâhî Muhakkikleri gibi her taife kendi İlmine aid bütün hacatını ve cevablarını Kur'andan istihraç etmeleri, Kur'anın Menba-ı Hak ve Maden-i Hakikat olduğuna bir imzadır.

Hem edebiyatça en ileri bulunan Arab edibleri, (şimdiye kadar Müslüman

olmayanlar) muarazaya pekçok muhtaç oldukları halde, Kur'anın İ'cazından yedi büyük vechi varken, yalnız birtek vechi olan Belâgatının (tek bir Suresinin) mislini getirmekten istinkâfları ve şimdiye kadar gelen ve muaraza ile şöhret kazanmak isteyen meşhur beliğlerin ve dâhî âlimlerin Onun hiçbir Vech-i İ'cazına karşı çıkamamaları ve âcizane sükût etmeleri; Kur'an Mu'cize ve tâkat-ı beşerin fevkinde olduğuna bir imzadır. Evet, bir kelâm "Kimden gelmiş ve kime gelmiş ve ne için?" denilmesiyle Kıymeti ve Ulviyeti ve Belâgatı tezâhür etmesi noktasından Kur'anın misli olamaz ve Ona yetişilemez. Çünki Kur'an, bütün Âlemlerin Rabbi ve bütün Kâinatın Hâlıkının Hitabı ve Konuşması ve hiçbir cihette taklidi ve tasannuu ihsas edecek hiçbir emare bulunmayan bir Mükalemesi ve bütün İnsanların belki bütün mahlûkatın namına Meb'us ve nev'-i beşerin en meşhur ve namdar Muhatabı bulunan ve o Muhatabın Kuvvet ve Vüs'at-i Îmanı, koca İslâmiyeti tereşşuh edip Sahibini Kab-ı Kavseyn makamına çıkararak Muhatab-ı Samedaniyeye mazhariyetle nüzul eden ve Saadet-i Dâreyne dair ve Hilkat-i Kâinatın neticelerine ve ondaki Rabbanî Maksadlara aid mesaili ve O Muhatabın bütün Hakaik-i İslâmiyeyi taşıyan en yüksek ve en geniş olan Îmanını beyan ve izah eden ve koca Kâinatı bir harita, bir saat, bir hane gibi her tarafını gösterip çevirip, onları yapan san'atkârı tavrıyla ifade ve talim eden Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın elbette mislini getirmek mümkün değildir ve Derece-i İ'cazına yetişilmez.

Hem Kur'anı tefsir eden ve bir kısmı otuz-kırk hattâ yetmiş cild olarak birer tefsir yazan yüksek zekâlı müdakkik binler mütefennin Ülemanın, senedleri ve delilleriyle beyan ettikleri Kur'andaki hadsiz Meziyetleri ve Nükteleri ve Hâsiyetleri ve Sırları ve âlî Mânaları ve Umûr-u Gaybiyenin her nev'inden kesretli gaybî İhbarları izhar ve isbat etmeleri ve bilhassa Risale-i Nur'un yüzotuz Kitabı, herbiri Kur'anın bir Meziyetini, bir Nüktesini kat'î Bürhanlarla isbat etmesi ve bilhassa Mu'cizat-ı Kur'aniye Risalesi; şimendifer ve tayyare gibi medeniyetin Hârikalarından çok şeyleri Kur'andan istihrac eden Yirminci Söz'ün İkinci Makamı ve Risale-i Nur'a ve elektriğe işaret eden Âyetlerin İşaratını bildiren İşarat-ı Kur'aniye namındaki Birinci Şua ve Huruf-u Kur'aniye ne kadar muntazam ve Esrarlı ve mânalı olduğunu gösteren Rumuzat-ı Semaniye namındaki sekiz küçük Risaleler ve Sure-i Feth'in âhirki Âyeti beş vecihle İhbar-ı Gaybî cihetinde Mu'cizeliğini isbat eden küçücük bir Risale gibi Risale-i Nur'un herbir Cüz'ü, Kur'anın bir Hakikatını, bir Nurunu izhar etmesi; Kur'anın misli olmadığına ve Mu'cize ve Hârika olduğuna ve bu Âlem-i Şehadette Âlem-i Gaybın Lisanı ve bir Allâm-ül Guyub'un Kelâmı bulunduğuna bir imzadır.

İşte altı noktada ve altı cihette ve altı makamda işaret edilen, Kur'anın mezkûr Meziyetleri ve Hâsiyetleri içindir ki, haşmetli Hâkimiyet-i Nuraniyesi ve Azametli Saltanat-ı Kudsiyesi, asırların yüzlerini ışıklandırarak zemin yüzünü dahi bin üçyüz sene tenvir ederek Kemal-i İhtiram ile devam etmesi, hem o hâsiyetleri içindir ki, Kur'anın herbir Harfi, hiç olmazsa on Sevabı, on Haseneyi ve on Meyve-i Bâki vermesi, hattâ bir kısım Âyâtın ve Surelerin herbir Harfi, yüz ve bin ve daha ziyade meyve vermesi ve Mübarek Vakitlerde herbir Harfin Nuru ve Sevabı ve Kıymeti ondan yüzlere çıkması gibi Kudsî İmtiyazları kazanmış, diye dünya seyyahı anladı ve Kalbine dedi: "İşte böyle her cihetle Mu'cizatlı bu Kur'an, Surelerinin İcmaıyla ve Âyâtının İttifakıyla ve Esrar ve Envârının Tevafukuyla ve semerat ve âsârının tetabukuyla birtek Vâcib-ül Vücud'un Vücuduna ve Vahdetine ve Sıfâtına ve Esmasına delililer ile isbat suretinde öyle şehadet etmiş ki; bütün Ehl-i Îmanın hadsiz şehadetleri, Onun şehadetinden tereşşuh etmişler."

İşte bu yolcunun Kur'andan aldığı Ders-i Tevhid ve Îmâna kısa bir işaret olarak, Birinci Makamın Onyedinci Mertebesinde böyle:

لآ اِلٰهَ اِلاَّ اللهُ الْوَاجِبُ الْوُجُودِ اَلْوَاحِدُ اْلاَحَدُ الَّذِى دَلَّ عَلٰى وُجُوبِ وُجُودِهِ فِى وَحْدَتِهِ
الْقُرْآنُ الْمُعْجِزُ الْبَيَان اَلْمَقْبُولُ الْمَرْغُوبُ لاَجْنَاسِ الْمَلَكِ وَ اْلاِنْسِ وَ الْخَآنِ
اَلْمَقْرُوءُ كُلُّ اٰيَاتِهِ فِى كُلِّ دَقِيقَةٍ بِكَمَالِ اْلاِحْتِرَامِ... بِاَلْسِنَةِ مِأٰتِ مِلْيُونٍ مِنْ نَوْعِ
اْلاِنْسَانِ... الدَّائِمُ سَلْطَنَتُهُ الْقُدْسِيَّةُ عَلٰى اَقْطَارِ اْلاَرْضِ وَ اْلاَكْوَانِ وَ عَلٰى وُجُوهِ
اْلاَعْصَارِ وَ الزَّمَانِ... وَ الْجَارِى حَاكِمِيَّتُهُ الْمَعْنَوِيَّةُ النُّورَانِيَّةُ عَلٰى نِصْفِ اْلاَرْضِ وَ
خُمُسِ الْبَشَرِ فِى اَرْبَعَةَ عَشَرَ عَصْرٍ بِكَمَالِ اْلاِحْتِشَامِ وَ كَذَا: شَهِدَ وَ بَرْهَنَ بِاِجْمَاعِ
سُوَرِهِ الْقُدْسِيَّةِ السَّمَاوِيَّةِ وَ بِاِتِّفَاقِ اٰيَاتِهِ النُّورَانِيَّةِ اْلاِلٰهِيَّةِ وَ بِتَوَافُقِ اَسْرَارِهِ وَ اَنْوَارِهِ
وَ بِتَطَابُقِ حَقَاۤئِقِهِ وَ ثَمَرَاتِهِ وَ اٰثَارِهِ بِالْمُشَاهَدَةِ وَ الْعَيَانِ

denilmiştir.

* * *

Onbirinci Şua Olan Meyve Risalesi'nin Onuncu Mes'elesi:

Emirdağı Çiçeği

[Kur'anda olan tekrarata gelen itirazlara karşı gayet kuvvetli bir cevabdır.]

Aziz Sıddık Kardeşlerim!

Gerçi bu mes'ele, perişan vaziyetimden müşevveş ve letafetsiz olmuş. Fakat o müşevveş ibare altında çok kıymetli bir nevi İ'cazı kat'î bildim. Maatteessüf ifadeye muktedir olamadım. Her ne kadar ibaresi sönük olsa da, Kur'ana aid olmak cihetiyle hem İbadet-i Tefekküriye, hem Kudsî, yüksek, parlak bir cevherin sadefidir. Yırtık libasına değil, elindeki elmasa bakılsın. Hem bunu gayet hasta ve perişan ve gıdasız, bir-iki gün Ramazanda, mecburiyetle gayet mücmel ve kısa ve bir cümlede pek çok Hakikatleri ve müteaddid hüccetleri dercederek yazdım. Kusura bakılmasın. (Haşiye)

Aziz Sıddık Kardeşlerim! Ramazan-ı Şerifte Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ı okurken Risale-i Nur'a işaretleri Birinci Şua'da beyan olunan otuzüç Âyetten hangisi gelse bakıyorum ki, o Âyetin sahifesi ve yaprağı ve kıssası dahi Risale-i Nur'a ve Şakirdlerine kıssadan hisse almak noktasında bir derece bakıyor. Hususan Sure-i Nur'dan Âyat-ün Nur, on parmakla Risale-i Nur'a baktığı gibi, arkasındaki Âyat-ı Zulümat dahi muarızlarına tam bakıyor ve ziyade hisse veriyor. Âdeta o makam, cüz'iyetten çıkıp külliyet kesbeder ve bu asırda o külliyetin tam bir ferdi Risale-i Nur ve Şakirdleridir diye hissettim. Evet Kur'anın hitabı, evvela Mütekellim-i Ezelî'nin Rububiyet-i âmmesinin geniş makamından, hem nev-i beşer, belki Kâinat namına muhatab olan Zâtın geniş makamından, hem umum nev-i beşer ve benî-âdemin bütün asırlarda irşadlarının gayet

----

(Haşiye): Denizli hapsinin meyvesine Onuncu Mes'ele olarak Emirdağı'nın ve bu Ramazan-ı Şerifin nurlu bir küçük çiçeğidir. Tekrarat-ı Kur'aniyenin bir Hikmetini beyanla, ehl-i dalaletin ufunetli ve zehirli evhamlarını izale eder.

vüs'atli makamından, hem dünya ve Âhiretin, Arz ve Semavatın ve Ezel ve Ebedin ve Hâlık-ı Kâinat'ın Rububiyetine ve bütün mahlukatın tedbirine dair Kavanin-i İlahiyenin gayet yüksek ihatalı beyanatının makamından aldığı vüs'at ve ulviyet ve ihata cihetiyle o Hitab, öyle bir yüksek İ'cazı ve şümulü gösterir ki; Ders-i Kur'anın muhatablarından en kesretli taife olan tabaka-i avamın basit fehimlerini okşayan zahirî ve basit mertebesi dahi en ulvî tabakayı da tam hissedar eder. Güya kıssadan yalnız bir hisse ve bir hikâye-i tarihiyeden bir ibret değil, belki bir küllî düsturun efradı olarak her asra ve her tabakaya hitab ederek taze nâzil oluyor ve bilhassa çok tekrar ile اَلظَّالِمِينَ اَلظَّالِمِينَ deyip tehdidleri ve zulümlerinin cezası olan musibet-i semaviye ve arziyeyi şiddetle beyanı, bu asrın emsalsiz zulümlerine kavm-i Âd ve semud ve firavun'un başlarına gelen azablarla baktırıyor ve mazlum Ehl-i İmana İbrahim (A.S.) ve Musa (A.S.) gibi Enbiyanın Necatlarıyla teselli veriyor.

Evet nazar-ı gaflet ve dalalette, vahşetli ve dehşetli bir ademistan ve elîm ve mahvolmuş bir mezaristan olan bütün geçmiş zaman ve ölmüş karnlar ve asırlar; canlı birer sahife-i ibret ve baştan başa ruhlu, hayatdar bir acib Âlem ve mevcud ve bizimle münasebetdar bir Memleket-i Rabbaniye suretinde sinema perdeleri gibi, kâh bizi o zamanlara, kâh o zamanları yanımıza getirerek her asra ve her tabakaya gösterip yüksek bir İ'caz ile Dersini veren Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan aynı İ'caz ile, nazar-ı dalalette camid, perişan, ölü, hadsiz bir vahşetgâh olan ve firak ve zevalde yuvarlanan bu Kâinatı bir Kitab-ı Samedanî, bir Şehr-i Rahmanî, bir Meşher-i Sun'-i Rabbanî olarak o camidatı canlandırarak birer vazifedar suretinde birbiriyle konuşturup ve birbirinin imdadına koşturup nev'-i beşere ve cinn ve Meleğe hakikî ve nurlu ve zevkli Hikmet Dersleri veren bu Kur'an-ı Azîmüşşan'ın elbette her harfinde on ve yüz ve bazan bin ve binler Sevab bulunması ve bütün cinn ve ins toplansa Onun mislini getirememesi ve bütün benî-âdemle ve Kâinatla tam yerinde konuşması ve her zaman milyonlar Hâfızların Kalblerinde zevk ile yazılması ve çok tekrarla ve kesretli tekraratıyla usandırmaması ve çok iltibas yerleri ve cümleleri ile beraber çocukların nazik ve basit kafalarında mükemmel yerleşmesi ve hastaların ve az sözden müteessir olan ve sekeratta olanların kulağında Mâ-i Zemzem misillü hoş gelmesi gibi Kudsî imtiyazları kazanır ve iki cihanın Saadetlerini kendi Şakirdlerine kazandırır. Ve Tercümanın Ümmiyet Mertebesini tam riayet

etmek Sırrıyla hiçbir tekellüf ve hiçbir tasannu ve hiçbir gösterişe meydan vermeden Selaset-i Fıtriyesini ve doğrudan doğruya Semadan gelmesini ve en kesretli olan tabakat-ı avamın basit fehimlerini Tenezzülât-ı Kelâmiye ile okşamak Hikmetiyle en ziyade Sema ve Arz gibi en zahir ve bedihî sahifelerini açıp o âdiyat altındaki hârikulâde Mu'cizat-ı Kudretini ve manidar Sutur-u Hikmetini Ders vermekle Lütf-u İrşadda güzel bir İ'caz gösterir.

Tekrarı iktiza eden Dua ve Davet, Zikir ve Tevhid Kitabı dahi olduğunu bildirmek Sırrıyla güzel, tatlı tekraratıyla birtek Cümlede ve birtek Kıssada ayrı ayrı çok manaları, ayrı ayrı muhatab tabakalarına tefhim etmekte ve cüz'î ve âdi bir hâdisede en cüz'î ve ehemmiyetsiz şeyler dahi Nazar-ı Merhametinde ve Daire-i Tedbir ve İradesinde bulunmasını bildirmek Sırrıyla Tesis-i İslâmiyette ve Tedvin-i Şeriatta Sahabelerin cüz'î hâdiselerini dahi nazar-ı ehemmiyete almasında; hem küllî Düsturların bulunması, hem umumî olan İslâmiyetin ve Şeriatın tesisinde o cüz'î hâdiseler, çekirdekler hükmünde çok ehemmiyetli meyveleri verdikleri cihetinde de bir nevi İ'cazını gösterir.

Evet ihtiyacın tekerrürüyle, tekrarın lüzumu haysiyetiyle, yirmi sene zarfında pek çok mükerrer suallere cevab olarak ayrı ayrı çok tabakalara Ders veren ve koca Kâinatı parça parça edib Kıyamette şeklini değiştirerek dünyayı kaldırıp onun yerine azametli Âhireti kuracak ve zerrattan yıldızlara kadar bütün cüz'iyat ve külliyatın tek bir Zâtın Elinde ve Tasarrufunda bulunduğunu isbat edecek ve Kâinatı ve Arzı ve Semavatı ve Anasırı kızdıran ve hiddete getiren nev'-i beşerin zulümlerine, Kâinatın Netice-i Hilkati hesabına Gadab-ı İlahî ve Hiddet-i Rabbaniyeyi gösterecek hadsiz ve nihayetsiz ve dehşetli ve geniş bir inkılabın tesisinde binler netice kuvvetinde bazı Cümleleri ve hadsiz delillerin neticesi olan bir kısım Âyetleri tekrar etmek; değil bir kusur, belki gayet kuvvetli bir İ'caz ve gayet yüksek bir Belâgat ve mukteza-yı hale gayet mutabık bir Cezalettir, bir Fesahettir. Meselâ: Birtek Âyet olup yüz ondört defa tekrar edilen بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم Cümlesi, Risale-i Nur'un Ondördüncü Lem'asında beyan edildiği gibi; Arşı ferş ile bağlayan ve Kâinatı ışıklandıran ve her dakika herkes Ona muhtaç olan öyle bir Hakikattır ki, milyonlar defa tekrar edilse yine ihtiyaç vardır. Değil yalnız ekmek gibi her gün, belki hava ve ziya gibi her dakika Ona ihtiyaç ve

iştiyak vardır. Hem meselâ: Sure-i طٰسٓمٓde sekiz defa tekrar edilen şu

وَ اِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ Âyeti, o Surede hikâye edilen Peygamberlerin Necatlarını ve kavimlerinin azablarını, Kâinatın Netice-i Hilkati hesabına ve Rububiyet-i Âmmenin namına o binler Hakikat kuvvetinde olan Âyeti tekrar ederek, İzzet-i Rabbaniye o zalim kavimlerin azabını ve Rahîmiyet-i İlahiye dahi Enbiyanın Necatlarını iktiza ettiğini Ders vermek için binler defa tekrar olsa yine ihtiyaç ve iştiyak var ve Îcazlı ve İ'cazlı bir ulvî Belâgattır.

Hem meselâ: Sure-i Rahman'da tekrar edilen

فَبِاَىِّ اٰلآَءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ Âyeti ile Sure-i Mürselât'ta

وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَ Âyeti, cinn ve nev'-i beşere, Kâinatı kızdıran ve Arz ve Semavatı hiddete getiren ve Hilkat-i Âlemin neticelerini bozan ve Haşmet-i Saltanat-ı İlahiyeye karşı inkâr ve istihfafla mukabele eden küfür ve küfranlarını ve zulümlerini ve bütün mahlukatın hukuklarına tecavüzlerini asırlara ve arza ve Semavata tehdidkârane haykıran bu iki Âyet, böyle binler Hakikatlarla alâkadar ve binler mes'ele kuvvetinde olan bir Ders-i Umumîde binler defa tekrar edilse yine lüzum var ve Celalli bir Îcaz ve Cemalli bir İ'caz-ı Belâgattır.

Hem meselâ: Kur'anın hakikî ve tam bir nevi Münacatı ve Kur'andan çıkan bir çeşit hülâsası olan Cevşen-ül Kebir namındaki Münacat-ı Peygamberîde (A.S.M.) yüz defa

سُبْحَانَكَ يَا لآَ اِلٰهَ اِلآَّ اَنْتَ اْلاَمَانُ اْلاَمَانُ خَلِّصْنَا وَ اَجِرْنَا وَ نَجِّنَا مِنَ النَّارِ

Cümlesinin tekrarında Tevhid gibi Kâinatça en büyük Hakikat ve mahlukatın Rububiyete karşı Tesbih ve Tahmid ve Takdis gibi üç muazzam Vazifesinden en ehemmiyetli bir Vazifesi ve şekavet-i ebediyeden kurtulmak gibi Nev'-i İnsanın en dehşetli mes'elesi ve Ubudiyet ve acz-i beşerin en lüzumlu neticesi bulunması cihetiyle binler defa tekrar edilse yine azdır.

İşte Tekrarat-ı Kur'aniye bu gibi Esaslara bakıyor. Hattâ bazan bir sahifede iktiza-yı makam ve ihtiyac-ı ifham ve belâgat-ı beyan cihetiyle yirmi defa sarihan ve zımnen Tevhid Hakikatını ifade eder. Değil

usanç, belki kuvvet ve şevk verir. Risale-i Nur'da, Tekrarat-ı Kur'aniye ne kadar yerinde ve münasib ve belâgatça makbul olduğu hüccetleriyle beyan edilmiş.

Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın Mekke Sureleriyle Medine Sureleri Belâgat noktasında ve İ'caz cihetinde ve tafsil ve icmal vechinde birbirinden ayrı olmasının Sırrı ve Hikmeti şudur ki: Mekke'de birinci safta muhatab ve muarızları, Kureyş müşrikleri ve ümmileri olduğundan Belâgatça kuvvetli bir Üslûb-u Âlî ve Îcazlı, mukni', kanaat verici bir icmal ve tesbit için tekrar lâzım geldiğinden ekseriyetle Mekkiye Sureleri Erkân-ı İmaniyeyi ve Tevhidin mertebelerini gayet kuvvetli ve yüksek ve İ'cazlı bir Îcaz ile tekrar edib ifade ederek mebde' ve maâdı, Allah'ı ve Âhireti, değil yalnız bir Sahifede, bir Âyette, bir Cümlede, bir Kelimede; belki bazan bir Harfte ve takdim, te'hir ve tarif ve tenkir ve hazf ve zikir gibi heyetlerde öyle kuvvetli isbat eder ki, İlm-i Belâgatın dâhî İmamları hayretle karşılamışlar. Risale-i Nur ve bilhassa Kur'anın kırk Vech-i İ'cazını icmalen isbat eden Yirmibeşinci Söz, Zeyilleriyle beraber ve Kur'anın nazmındaki Vech-i İ'cazı hârika bir tarzda isbat eden Arabî Risale-i Nur'dan "İşarat-ül İ'caz" Tefsiri bilfiil göstermişler ki, Mekkiye olan Sure ve Âyetlerde en âlî bir Üslûb-u Belâgat ve en yüksek bir İ'caz-ı Îcazî vardır. Amma Medîne Sure ve Âyetlerde birinci safta muhatab ve muarızları ise, Allah'ı tasdik eden yahudi ve nasara gibi Ehl-i Kitab olduğundan Mukteza-yı Belâgat ve İrşad ve Mutabık-ı Makam ve halin lüzumundan, sade ve vazıh ve tafsilli bir Üslûb ile Ehl-i Kitaba karşı Dinin yüksek usûlünü ve İmanın Rükünlerini değil, belki medar-ı ihtilaf olan Şeriatta ve Ahkâmda ve teferruatın ve küllî kanunların menşe'leri ve sebebleri olan cüz'iyatın beyanı lâzım geldiğinden o Medîne Sure ve Âyetlerde ekseriyetce tafsil ve izah ve sade üslûbla beyanat içinde Kur'ana mahsus emsalsiz bir tarz-ı beyanla, birden o cüz'î teferruat hâdisesi içinde yüksek, kuvvetli bir Fezleke, bir Hâtime, bir Hüccet ve o cüz'î hâdise-i şer'iyeyi küllîleştiren ve imtisalini İman-ı Billah ile temin eden bir Cümle-i Tevhidiyeyi ve İmaniyeyi ve Uhreviyeyi zikreder. O makamı nurlandırır, ulvîleştirir. Risale-i Nur, Âyetlerin âhirlerinde ekseriyetle gelen

إِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ۞ إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ۞
وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۞ وَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ

gibi Tevhidi ve Âhireti ifade eden Fezlekelerde ve Hâtimelerde ne kadar yüksek bir Belâgat ve Meziyetler ve Cezaletler ve Nükteler bulunduğunu

Yirmibeşinci Söz'ün İkinci Şu'lesinin İkinci Nurunda o Fezleke ve Hâtimelerin pekçok Nüktelerinden ve Meziyetlerinden on tanesini beyan ederek, o hülâsalarda bir Mu'cize-i Kübra bulunduğunu muannidlere de isbat etmiş. Evet Kur'an, o teferruat-ı şer'iye ve kavanin-i içtimaiyenin beyanı içinde birden muhatabın nazarını yüksek ve küllî noktalara kaldırıp, sade üslûbu bir Ulvî Üslûba ve Şeriat Dersinden Tevhid Dersine çevirerek Kur'anı, hem bir Kitab-ı Şeriat ve Ahkâm ve Hikmet, hem bir Kitab-ı Akide ve İman ve Zikir ve Fikir ve Dua ve Davet olduğunu gösterip her makamda çok Makasıd-ı İrşadiye-i Kur'aniyeyi Ders vermesiyle Mekkiye Âyetlerin tarz-ı belâgatlarından ayrı ve parlak mu'cizane bir Cezalet izhar eder. Bazan iki Kelimede meselâ رَبُّ الْعَالَمِينَ ve رَبُّكَ de, رَبُّكَ Tabiriyle Ehadiyeti ve رَبُّ الْعَالَمِينَ ile Vâhidiyeti bildirir. Ehadiyet içinde Vâhidiyeti ifade eder. Hattâ bir cümlede; bir zerreyi bir gözbebeğinde gördüğü ve yerleştirdiği gibi, Güneş'i dahi aynı âyetle, aynı çekiçle göğün gözbebeğinde yerleştirir ve göğe bir göz yapar. Meselâ: خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ Âyetinden sonra, يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَ يُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ Âyetinin akabinde وَ هُوَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ der. "Zemin ve göklerin Haşmet-i Hilkatinde Kalbin dahi hatıratını bilir, İdare eder." der, tarzında bir beyanat cihetiyle o sade ve ümmiyet mertebesini ve avamın fehmini nazara alan o basit ve cüz'î muhavere, o tarz ile ulvî ve cazibedar ve umumî ve irşadkâr bir Mükâlemeye döner.

Bir Sual: "Bazan ehemmiyetli bir Hakikat, sathî nazarlara görünmediğinden ve bazı makamlarda cüz'î ve âdi bir hâdiseden yüksek bir Fezleke-i Tevhidi veya küllî bir Düsturu beyan etmekte münasebet bilinmediğinden, bir kusur tevehhüm edilir. Meselâ: "Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm, Kardeşini bir hile ile alması" içinde

وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ

diye gayet yüksek bir düsturun zikri, belâgatça münasebeti görünmüyor. Bunun Sırrı ve Hikmeti nedir?"

Elcevab: Herbiri birer küçük Kur'an olan ekser uzun Surelerde ve Mutavassıtlarda ve çok sahife ve makamlarda yalnız iki-üç maksad değil, belki Kur'an mahiyeti, hem bir Kitab-ı Zikir ve İman ve Fikir, hem bir Kitab-ı Şeriat ve Hikmet ve İrşad gibi, çok Kitabları ve ayrı ayrı Dersleri tazammun ederek Rububiyet-i İlahiyenin herşeye İhatasını ve haşmetli Tecelliyatını ifade etmek cihetiyle, Kâinat Kitab-ı Kebirinin bir nevi Kıraatı olan Kur'an, elbette her makamda, hattâ bazan bir Sahifede çok maksadları takiben Marifetullahtan ve Tevhidin mertebelerinden ve İman Hakikatlarından Ders verdiği haysiyetiyle, öbür makamda, meselâ zahirce zaîf bir münasebetle, başka bir Ders açar ve o zaîf münasebete çok kuvvetli münasebetler iltihak ederler. O makama gayet mutabık olur, Mertebe-i Belâgatı yükselir.

İkinci Bir Sual: "Kur'anda sarihan ve zımnen ve işareten, Âhiret ve Tevhidi ve beşerin mükâfat ve mücazatını binler defa isbat edib nazara vermenin ve her Surede, her Sahifede, her Makamda Ders vermenin Hikmeti nedir?"

Elcevab: Daire-i imkânda ve Kâinatın sergüzeştine aid inkılablarda ve Emanet-i Kübrayı ve Hilafet-i Arziyeyi omuzuna alan nev'-i beşerin şekavet ve Saadet-i Ebediyeye medar olan Vazifesine dair en ehemmiyetli, en büyük, en dehşetli mes'elelerinden en azametlilerini Ders vermek ve hadsiz şübheleri izale etmek ve gayet şiddetli inkârları ve inadları kırmak cihetinde elbette o dehşetli inkılabları tasdik ettirmek ve o inkılabların azametinde büyük ve beşere en elzem ve en zarurî mes'eleleri teslim ettirmek için Kur'an, binler defa değil, belki milyonlar defa onlara baktırsa yine israf değil ki, milyonlar kere tekrar ile o bahisler Kur'anda okunur, usanç vermez, ihtiyaç kesilmez. Meselâ:

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا اْلاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًا

Âyetinin gösterdiği Müjde-i Saadet-i Ebediye Hakikatı, "Bîçare beşere her dakika kendini gösteren Hakikat-ı Mevtin; hem İnsanı, hem dünyasını, hem bütün ahbabını i'dam-ı ebedîsinden kurtarıp ebedî bir saltanatı

kazandırır" dediğinden milyarlar defa tekrar edilse ve Kâinat kadar ehemmiyet verilse yine israf olmaz, kıymetten düşmez. İşte bu çeşit hadsiz kıymetdar mes'eleleri Ders veren ve Kâinatı bir hane gibi değiştiren ve şeklini bozan dehşetli inkılabları tesis etmekte iknaa ve inandırmaya ve isbata çalışan Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan elbette sarihan ve zımnen ve işareten binler defa o mes'elelere nazar-ı dikkati celbetmek; değil israf, belki ekmek, ilâç, hava ve ziya gibi birer hacet-i zaruriye hükmünde İhsanını tazelendirir. Hem meselâ:

اِنَّ الْكَافِرِينَ فِى نَارِ جَهَنَّمَ ۞ و اَلظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

gibi tehdid Âyetlerini Kur'an gayet şiddetle ve hiddetle ve gayet kuvvet ve tekrarla zikretmesinin Hikmeti ise; -Risale-i Nur'da kat'î isbat edildiği gibi- beşerin küfrü, Kâinatın ve ekser mahlukatın hukuklarına öyle bir tecavüzdür ki, Semavatı ve Arzı kızdırıyor ve Anasırı hiddete getirip tufanlarla o zalimleri tokatlıyor.

اِذَآ اُلْقُوا فِيهَا سَمِعُوا لَهَا شَهِيقاً وَهِىَ تَفُورُ ۞ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ

Âyetinin sarahatıyla o zalim münkirlere Cehennem öyle öfkeleniyor ki, hiddetinden parçalanmak derecesine geliyor. İşte böyle bir cinayet-i âmmeye ve hadsiz bir tecavüze karşı beşerin küçüklük ve ehemmiyetsizliği noktasında değil, belki zalimane cinayetinin azametine ve kâfirane tecavüzünün dehşetine karşı Sultan-ı Kâinat kendi raiyetinin hukukunun ehemmiyetini ve o münkirlerin küfür ve zulmündeki nihayetsiz çirkinliğini göstermek Hikmetiyle Fermanında gayet hiddet ve şiddetle o cinayeti ve cezasını değil bin defa, belki milyonlar ve milyarlar ile tekrar etse, yine israf ve kusur değil ki, bin seneden beri yüzer milyon İnsanlar hergün usanmadan kemal-i iştiyakla ve ihtiyaçla okurlar.

Evet hergün, her zaman, herkes için bir Âlem gider, taze bir Âlemin kapısı kendine açılmasından, geçici herbir Âlemini nurlandırmak için ihtiyaç ve iştiyakla لآ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ Cümlesini bin defa tekrar ile o değişen perdelerin herbirisine bir لآ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ ı bir lâmba yaptığı gibi, öyle de: O kesretli, geçici perdeleri ve tazelenen seyyar Kâinatları

karanlıklandırmamak ve âyine-i hayatında in'ikas eden suretlerini çirkinleştirmemek ve lehinde şahid olabilen o misafir vaziyetleri aleyhine çevirmemek için, o cinayetlerin cezalarını ve Padişah-ı Ezelî'nin şiddetli ve inadları kıran tehdidlerini Kur'anı okumakla takdir etmek ve nefsin tuğyanından kurtulmaya çalışmak Hikmetiyle, Kur'an gayet manidar tekrar eder ve bu derece kuvvet ve şiddet ve tekrar ile Tehdidat-ı Kur'aniyeyi hakikatsız tevehhüm etmekten, şeytan bile kaçar. Onları dinlemeyen münkirlere Cehennem Azabı Ayn-ı Adalettir, diye gösterir.

Hem meselâ: Asâ-yı Musa gibi çok Hikmetleri ve Faideleri bulunan Kıssa-i Musa'nın (A.S.) ve sair Enbiyanın (A.S.) kıssalarını çok tekrarında, Risalet-i Ahmediyenin (A.S.M.) Hakkaniyetine bütün Enbiyanın Nübüvvetlerini bir hüccet gösterip Onların umumunu inkâr edemeyen, bu Zâtın Risaletini Hakikat noktasında inkâr edemez Hikmetiyle ve herkes her vakit bütün Kur'anı okumaya muktedir ve muvaffak olamadığından herbir uzun ve mutavassıt Sureyi birer küçük Kur'an hükmüne getirmek için ehemmiyetli Erkân-ı İmaniye gibi o Kıssaları tekrar etmesi, değil israf .. belki Mukteza-yı Belâğattır ve Hâdise-i Muhammediye (A.S.M.) bütün Benî-Âdemin en büyük hâdisesi ve Kâinatın en azametli mes'elesi olduğunu Ders vermektir.

Evet Kur'anda Zât-ı Ahmediyeye en büyük makam vermek ve dört Erkân-ı İmaniyeyi içine almakla لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ Rüknüne denk tutulan مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ Risalet-i Muhammediye (A.S.M.) Kâinatın en büyük Hakikatı ve Zât-ı Ahmediye (A.S.M.), bütün mahlukatın en Eşrefi ve Hakikat-ı Muhammediye (A.S.M.) tabir edilen Küllî Şahsiyet-i Maneviyesi ve Makam-ı Kudsîsi, iki cihanın en parlak bir Güneşi olduğuna ve bu Hârika Makama liyakatına dair pekçok hüccetleri ve emareleri, kat'î bir surette Risale-i Nur'da isbat edilmiş. Binden birisi şudur ki: اَلسَّبَبُ كَالْفَاعِلِ Düsturuyla, bütün Ümmetinin bütün zamanlarda işlediği Hasenatın bir misli Onun Defter-i Hasenatına girmesi ve bütün Kâinatın Hakikatlarını, getirdiği Nur ile nurlandırması, değil yalnız Cinn ve İnsi ve Meleği ve Zîhayatları, belki Kâinatı ve Semavatı ve Arzı minnetdar eylemesi ve istidad lisanıyla nebatatın Duaları ve ihtiyac-ı fıtrî diliyle hayvanatın Duaları, gözümüz önünde bilfiil kabul olmasının

şehadetiyle milyonlar, belki Ruhanilerle beraber milyarlar fıtrî ve reddedilmez Duaları makbul olan Suleha-yı Ümmeti her gün o Zâta (A.S.M.) Salât ve Selâm ile Rahmet Duaları ve manevî kazançlarını en evvel O Zâta (A.S.M.) bağışlamaları ve bütün Ümmetçe okunan Kur'anın üçyüzbin Hurufunun herbirisinde on Sevabdan tâ yüz, tâ bin Hasene ve Meyve vermesinden yalnız Kıraat-ı Kur'an cihetiyle Defter-i A'maline hadsiz Nurlar girmesi haysiyetiyle o Zâtın (A.S.M.) Şahsiyet-i Maneviyesi olan Hakikat-ı Muhammediye (A.S.M.), istikbalde bir Şecere-i Tûbâ-i Cennet hükmünde olacağını Allâm-ül Guyub bilmiş ve görmüş ve o makama göre Kur'anında o azîm ehemmiyeti vermiş ve Fermanında Ona Tebaiyeti ve Sünnet-i Seniyesine İttiba ile Şefaatine mazhariyeti en ehemmiyetli bir Mes'ele-i İnsaniye göstermiş ve o haşmetli Şecere-i Tûbânın bir çekirdeği olan Şahsiyet-i Beşeriyetini ve bidayetteki Vaziyet-i İnsaniyesini arasıra nazara almasıdır. İşte Kur'anın tekrar edilen Hakikatları bu kıymette olduğundan, tekraratında kuvvetli ve geniş bir Mu'cize-i Maneviye bulunmasına fıtrat-ı selime şehadet eder. Meğer maddiyyunluk taunuyla maraz-ı kalbe ve vicdan hastalığına mübtela ola…

قَدْ يُنْكِرُ الْمَرْءُ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ رَمَدٍ وَ يُنْكِرُ الْفَمُ طَعْمَ الْمَاءِ مِنْ سَقَمٍ

Kaidesine dâhil olur.

* * *

BU ONUNCU MES'ELEYE BİR HÂTİME OLARAK
İKİ HAŞİYE

Birincisi: Bundan oniki sene evvel işittim ki, en dehşetli ve muannid bir zındık Kur'ana karşı sû'-i kasdını tercümesiyle yapmağa başlamış ve demiş ki: "Kur'an tercüme edilsin, tâ ne mal olduğu bilinsin." Yani, lüzumsuz tekraratı herkes görsün ve tercümesi Onun yerinde okunsun diye dehşetli bir plân çevirmiş. Fakat Risale-i Nur'un cerhedilmez hüccetleri kat'î isbat etmiş ki: Kur'anın hakikî tercümesi kabil değil ve lisan-ı nahvî olan Lisan-ı Arabî yerinde Kur'anın Meziyetlerini ve Nüktelerini başka lisan muhafaza edemez ve herbir Harfi, on adedden bine kadar Sevab veren Kelimat-ı Kur'aniyenin mu'cizane ve cem'iyetli Tabirlerinin yerini, beşerin âdi ve cüz'î tercümeleri tutamaz, onun yerinde Câmilerde okunmaz diye Risale-i Nur her tarafta intişarıyla o dehşetli plânı akîm bıraktı. Fakat o zındıktan ders alan münafıklar, yine şeytan hesabına Kur'an güneşini üflemekle söndürmeğe ahmak çocuklar gibi ahmakane ve divanecesine çalışmaları sebebiyle, bana gayet sıkı ve sıkıcı ve sıkıntılı bir halette bu Onuncu Mes'ele yazdırıldı tahmin ediyorum. Başkalar ile görüşemediğim için hakikat-ı hali bilmiyorum.

İkinci Haşiye: Denizli hapsinden tahliyemizden sonra meşhur Şehir Oteli'nin yüksek katında oturmuştum. Karşımda güzel bahçelerde kesretli kavak ağaçları birer Halka-i Zikir tarzında gayet latif tatlı bir surette hem kendileri, hem dalları, hem yaprakları, havanın dokunmasıyla cezbedarane ve cazibekârane hareketle raksları, Kardeşlerimin müfarakatlarından ve yalnız kaldığımdan hüzünlü ve gamlı Kalbime ilişti. Birden güz ve kış mevsimi hatıra geldi ve bana bir gaflet bastı. Ben, o kemal-i neş'e ile cilvelenen o nazenin kavaklara ve Zîhayatlara o kadar acıdım ki, gözlerim yaş ile doldu. Kâinatın süslü perdesi altındaki ademleri, firakları ihtar ve ihsasıyla Kâinat dolusu firakların, zevallerin hüzünleri başıma toplandı. Birden Hakikat-ı Muhammediyenin (A.S.M.) getirdiği Nur, imdada yetişti. O hadsiz hüzünleri ve gamları, sürurlara çevirdi. Hattâ o Nurun, herkes ve her Ehl-i İman gibi benim hakkımda milyon Feyzinden yalnız o vakitte, o vaziyete temas eden imdad ve tesellisi için Zât-ı Muhammediyeye (A.S.M.) karşı ebediyen minnetdar oldum. Şöyle ki: Ol nazar-ı gaflet, o mübarek nazeninleri; vazifesiz, neticesiz, bir mevsimde görünüp, hareketleri neş'eden değil belki güya ademden ve firaktan titreyerek hiçliğe düştüklerini göstermekle, herkes gibi bendeki Aşk-ı Beka ve Hubb-u Mehasin ve Şefkat-i Cinsiye ve Hayatiyeye medar olan

damarlarıma o derece dokundu ki, böyle dünyayı bir manevî Cehenneme ve Aklı bir tazib âletine çevirdiği sırada, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın beşere hediye getirdiği Nur perdeyi kaldırdı; i'dam, adem, hiçlik, vazifesizlik, abes, firak yerlerinde o kavakların herbirinin yaprakları adedince Hikmetleri ve manaları ve Risale-i Nur'da isbat edildiği gibi, üç kısma ayrılan neticeleri ve vazifeleri var diye gösterdi.

Birinci Kısım: Sâni'-i Zülcelal'in Esmasına bakar. Meselâ: Nasıl bir usta hârika bir makinayı yapsa; herkes o Zâta مَا شَآءَ اللّٰهُ بَارَكَ اللّٰهُ deyip alkışlar. Öyle de: O makina dahi, ondan maksud neticeleri tam tamına göstermesiyle, lisan-ı haliyle ustasını tebrik eder, alkışlar. Her Zîhayat ve herşey böyle bir makinadır, Ustasını tesbihlerle alkışlar.

İkinci Kısım Hikmetleri ise: Zîhayatın ve Zîşuurun nazarlarına bakar. Onlara şirin bir mütalaagâh, birer Kitab-ı Marifet olur. Manalarını Zîşuurun zihinlerinde ve suretlerini kuvve-i hâfızalarında ve elvah-ı misaliyede ve Âlem-i Gaybın defterlerinde Daire-i Vücudda bırakıp, sonra Âlem-i Şehadeti terkeder, Âlem-i Gayba çekilir. Demek surî bir vücudu bırakır, manevî ve gaybî ve ilmî çok vücudları kazanır. Evet, madem Allah var ve İlmi ihata eder. Elbette adem, i'dam, hiçlik, mahv, fena; Hakikat noktasında Ehl-i İmanın dünyasında yoktur ve kâfirlerin dünyaları ademle, firakla, hiçlikle, fânilikle doludur. İşte bu Hakikatı, umumun lisanında gezen bu gelen darb-ı mesel Ders verip, der: **"Kimin için Allah var, ona herşey var ve kimin için yoksa, herşey ona yoktur.. hiçtir."**

Elhasıl: Nasılki İman, ölüm vaktinde insanı i'dam-ı ebedîden kurtarıyor; öyle de herkesin hususî dünyasını dahi i'damdan ve hiçlik karanlıklarından kurtarıyor. Ve küfür ise.. hususan küfr-ü mutlak olsa; hem o insanı, hem hususî dünyasını ölümle i'dam edib manevî Cehennem zulmetlerine atar. Hayatının lezzetlerini acı zehirlere çevirir. Hayat-ı dünyeviyeyi Âhiretine tercih edenlerin kulakları çınlasın. Gelsinler, buna ya bir çare bulsunlar veya İmana girsinler. Bu dehşetli hasarattan kurtulsunlar!..

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Duanıza çok muhtaç ve size çok müştak
Kardeşiniz
S A İ D N U R S Î

Yirmialtıncı Söz

Kader Risalesi

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُٓ اِلاَّ بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ۞

وَ كُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فٖى اِمَامٍ مُبِينٍ

[Kader İle Cüz'-i İhtiyarî, İki Mes'ele-i Mühimmedir. Ona Dair Dört Mebhas İçinde Birkaç Sırlarını Açmağa Çalışacağız.]

BİRİNCİ MEBHAS: Kader ve cüz'-i ihtiyarî, İslâmiyetin ve Îmanın nihayet hududunu gösteren, hâlî ve vicdanî bir Îmanın cüz'lerindendir. Yoksa ilmî ve nazarî değillerdir. Yâni Mü'min herşeyi, hattâ fiilini, nefsini Cenab-ı Hakk'a vere vere, tâ nihayette teklif ve mes'uliyetten kurtulmamak için "cüz'-i ihtiyarî" önüne çıkıyor. Ona "Mes'ul ve mükellefsin" der. Sonra, ondan sudûr eden iyilikler ve kemâlât ile mağrur olmamak için, "Kader" karşısına geliyor. Der: "Haddini bil, yapan sen değilsin." Evet.. Kader, cüz'-i ihtiyarî; Îman ve İslâmiyetin nihayet meratibinde.. Kader, nefsi gururdan ve cüz'-i ihtiyarî, adem-i mes'uliyetten kurtarmak içindir ki, Mesail-i Îmaniyeye girmişler. Yoksa mütemerrid nüfus-u emmarenin işledikleri seyyiatının mes'uliyetinden kendilerini kurtarmak için Kadere yapışmak ve onlara İn'am olunan mehasinle iftihar etmek, gururlanmak, cüz'-i ihtiyariye istinad etmek; bütün bütün Sırr-ı Kadere ve Hikmet-i Cüz'-i İhtiyariyeye zıd bir harekete sebebiyet veren ilmî mes'eleler değildir. Evet, manen terakki etmeyen avam içinde Kaderin cây-ı istimali var. Fakat o da maziyat ve mesaibdedir ki, ye'sin

ve hüznün ilâcıdır. Yoksa maasi ve istikbaliyatta değildir ki, sefahete ve atalete sebeb olsun. Demek Kader mes'elesi, teklif ve mes'uliyetten kurtarmak için değil, belki fahr ve gururdan kurtarmak içindir ki, Îmâna girmiş. Cüz'-i ihtiyarî, seyyiata merci' olmak içindir ki, Akideye dâhil olmuş. Yoksa mehasine masdar olarak tefer'un etmek için değildir.

Evet Kur'anın dediği gibi, İnsan seyyiatından tamamen mes'uldür. Çünki seyyiatı isteyen odur. Seyyiat tahribat nev'inden olduğu için, İnsan bir seyyie ile çok tahribat yapabilir. Müdhiş bir cezaya kesb-i istihkak eder. Bir kibrit ile bir evi yakmak gibi. Fakat Hasenatta iftihara hakkı yoktur. Onda onun hakkı pek azdır. Çünki Hasenatı isteyen, iktiza eden Rahmet-i İlâhiyye ve İcad eden Kudret-i Rabbaniyedir. Sual ve cevab, dâî ve sebeb, ikisi de Hak'tandır. İnsan yalnız Dua ile, Îman ile, Şuur ile, Rıza ile onlara sahib olur. Fakat seyyiatı isteyen, nefs-i İnsaniyedir (ya istidad ile, ya ihtiyar ile). Nasılki beyaz, güzel güneşin ziyasından bazı maddeler siyahlık ve taaffün alır. O siyahlık, onun istidadına aid'dir. Fakat o seyyiatı, çok mesalihi tazammun eden bir Kanun-u İlahî ile İcad eden yine Hak'tır. Demek sebebiyet ve sual nefistendir ki, mes'uliyeti o çeker. Hakk'a aid olan Halk ve İcad ise, daha başka güzel netice ve meyveleri olduğu için güzeldir, hayırdır. İşte şu Sırdandır ki: **Kesb-i şer, şerdir; Halk-ı Şer, şer değildir.** Nasılki pekçok mesalihi tazammun eden bir yağmurdan zarar gören tenbel bir adam diyemez: "Yağmur Rahmet değil." Evet Halk ve İcadda bir şerr-i cüz'î ile beraber Hayr-ı Kesîr vardır. Bir şerr-i cüz'î için Hayr-ı Kesîri terketmek şerr-i kesîr olur. Onun için o şerr-i cüz'î, Hayır hükmüne geçer. İcad-ı İlahîde şer ve çirkinlik yoktur. Belki, Abdin kesbine ve istidadına aid'dir. Hem nasıl Kader-i İlahî, netice ve meyveler itibariyle şerden ve çirkinlikten münezzehtir. Öyle de: İllet ve sebeb itibariyle dahi, zulümden ve kubuhtan mukaddestir. Çünki Kader, hakikî illetlere bakar, Adâlet eder. İnsanlar zahirî gördükleri illetlere, hükümlerini bina eder; Kaderin aynı Adâletinde zulme düşerler. Meselâ: Hâkim seni sirkatle mahkûm edip hapsetti. Halbuki sen sârık değilsin. Fakat kimse bilmez gizli bir katlin var. İşte Kader-i İlahî dahi seni o hapisle mahkûm etmiş. Fakat Kader, o gizli katlin için mahkûm edip Adâlet etmiş. Hâkim ise, sen ondan masum olduğun sirkate binaen mahkûm ettiği için zulmetmiştir. İşte şey-i vâhidde iki cihetle Kader ve İcad-ı İlahînin Adâleti ve İnsan kesbinin zulmü göründüğü gibi, başka şeyleri buna kıyas et. Demek Kader ve İcad-ı İlahî; mebde' ve münteha, asıl ve fer', illet ve neticeler itibariyle şerden ve kubuhtan ve zulümden münezzehtir.

Eğer denilse: "Mâdem cüz'-i ihtiyarînin İcada kabiliyeti yok. Bir emr-i

itibarî hükmünde olan kesbden başka İnsanın elinde birşey bulunmuyor. Nasıl oluyor ki, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'da, Hâlık-ı Semâvat ve Arz'a karşı, İnsana âsi ve düşman vaziyeti verilmiş. Hâlık-ı Arz ve Semâvat, ondan azîm şikayetler ediyor. O âsi İnsana karşı Abd-i Mü'mine yardım için kendini ve Melaikesini tahşid ediyor. Ona azîm bir ehemmiyet veriyor."

Elcevab: Çünki küfür ve isyan ve seyyie, tahribdir, ademdir. Halbuki azîm tahribat ve hadsiz ademler, birtek emr-i itibarîye ve ademîye terettüb edebilir. Nasılki bir azîm sefinenin dümencisi, vazifesinin adem-i îfasıyla, sefine gark olup bütün hademelerin netice-i sa'yleri ibtal olur. Bütün o tahribat, bir ademe terettüb ediyor. Öyle de: Küfür ve masiyet, adem ve tahrib nev'inden olduğu için, cüz'-i ihtiyarî bir emr-i itibarî ile onları tahrik edip müdhiş netaice sebebiyet verebilir. Zira küfür, çendan bir seyyiedir. Fakat, bütün Kâinatı kıymetsizlikle ve abesiyetle tahkir ve Delail-i Vahdaniyeti gösteren bütün mevcûdatı tekzib ve bütün Tecelliyat-ı Esmayı tezyif olduğundan, bütün Kâinat ve mevcûdat ve Esma-i İlâhiyye namına Cenab-ı Hak kâfirden şedid şikayet ve dehşetli tehdidat etmek; Ayn-ı Hikmettir ve ebedî azab vermek, Ayn-ı Adâlettir. Mâdem İnsan, küfür ve isyanla tahribat tarafına gidiyor. Az bir Hizmetle pek çok işleri yapar. Onun için Ehl-i Îman, onlara karşı Cenab-ı Hakk'ın İnayet-i Azîmine muhtaçtır. Çünki on kuvvetli adam, bir evin muhafazasını ve tamiratını deruhde etse, haylaz bir çocuğun o haneye ateş vermeğe çalışmasına karşı, o çocuğun velisine, belki Padişahına müracaata, yalvarmağa mecbur olması gibi; Mü'minlerin de, böyle edebsiz ehl-i isyana karşı dayanmak için Cenab-ı Hakk'ın çok İnayatına muhtaçtırlar.

Elhasıl: Eğer Kader ve cüz'-i ihtiyarîden bahseden adam, Ehl-i Huzur ve Kemal-i Îman sahibi ise, Kâinatı ve nefsini Cenab-ı Hakk'a verir, Onun Tasarrufunda bilir. O vakit Hakkı var, Kaderden ve cüz'-i ihtiyarîden bahsetsin. Çünki mâdem nefsini ve herşeyi Cenab-ı Hak'tan bilir, o vakit cüz'-i ihtiyarîye istinad ederek mes'uliyeti deruhde eder. Seyyiata merciiyeti kabul edip, Rabbini takdis eder. Daire-i Ubûdiyyette kalıp, Teklif-i İlâhiyyeyi zimmetine alır. Hem kendinden sudûr eden kemâlât ve Hasenat ile gururlanmamak için Kadere bakar, fahr yerine şükreder. Başına gelen musibetlerde Kaderi görür, sabreder. Eğer Kader ve cüz'-i ihtiyarîden bahseden adam, ehl-i gaflet ise; o vakit Kaderden ve cüz'-i ihtiyarîden bahse hakkı yoktur. Çünki nefs-i emmaresi, gaflet veya dalâlet saikasıyla Kâinatı esbaba verip, Allah'ın malını onlara taksim eder, kendini de kendine temlik eder. Fiilini kendine ve esbaba verir. Mes'uliyeti ve kusuru Kadere Havale eder. O vakit, nihayette Cenab-ı Hakk'a verilecek olan cüz'-i ihtiyarî ve en nihayette medar-ı nazar olacak olan

Kader bahsi mânasızdır. Yalnız, bütün bütün onların Hikmetine zıd ve mes'uliyetten kurtulmak için bir desise-i nefsiyedir.

İKİNCİ MEBHAS: Ehl-i İlme mahsus (Hâşiye), ince bir Tedkik-i İlmîdir.

Eğer desen: "Kader ile cüz'-i ihtiyarî, nasıl tevfik edilebilir?"

Elcevab: Yedi vecihle...

Birincisi: Elbette Kâinatın İntizam ve Mizan Lisanıyla Hikmet ve Adâletine şehadet ettiği bir Âdil-i Hakîm, İnsan için Medar-ı Sevab ve İkab olacak, mahiyeti meçhul bir cüz'-i ihtiyarî vermiştir. O Âdil-i Hakîm'in pek çok Hikmetini bilmediğimiz gibi, şu cüz'-i ihtiyarînin Kaderle nasıl tevfik edildiğini bilmediğimiz, olmamasına delalet etmez.

İkincisi: Bizzarure herkes kendisinde bir ihtiyar hisseder. O ihtiyarın Vücudunu vicdanen bilir. Mevcûdatın Mahiyetini bilmek ayrıdır, Vücudunu bilmek ayrıdır. Çok şeyler var: Vücudu bizce bedihî olduğu halde, Mahiyeti bizce meçhul... İşte şu cüz'-i ihtiyarî, öyleler sırasına girebilir. Herşey, malûmatımıza münhasır değildir. Adem-i ilmimiz, onun ademine delalet etmez.

Üçüncüsü: Cüz'-i ihtiyarî, Kadere münafî değil. Belki Kader, ihtiyarı teyid eder. Çünki Kader, İlm-i İlahînin bir nev'idir. İlm-i İlahî, ihtiyarımıza taalluk etmiş. Öyle ise, ihtiyarı teyid ediyor, ibtal etmiyor.

Dördüncüsü: Kader, İlim nev'indendir. İlim, malûma tâbidir. Yâni nasıl olacak, öyle taalluk ediyor. Yoksa malûm, İlme tâbi değil. Yâni İlim desâtiri; malûmu, haricî Vücud noktasında idare etmek için esas değil. Çünki malûmun Zâtı ve vücud-u haricîsi, İradeye bakar ve Kudrete istinad eder. Hem Ezel; mazi silsilesinin bir ucu değil ki, eşyanın Vücudunda esas tutulup ona göre bir mecburiyet tasavvur edilsin. Belki Ezel; mazi ve hal ve istikbali birden tutar, yüksekten bakar bir âyine-misâldir. Öyle ise, daire-i mümkinat içinde uzanıp giden zamanın mazi tarafında bir uç tahayyül edip, ona ezel deyip, o ezel ilmine, eşyanın tertib ile girmesini ve kendisini onun haricinde tevehhüm etmesi, ona göre muhakeme etmek Hakikat değildir. Şu Sırrın keşfi için şu misâle bak: Senin elinde bir âyine bulunsa, sağ tarafındaki mesafe mazi, sol tarafındaki mesafe müstakbel farzedilse; o âyine yalnız mukabilini tutar. Sonra o iki tarafı bir tertib ile tutar, çoğunu tutamaz. O âyine ne kadar aşağı ise, o kadar az görür. Fakat o âyine ile yükseğe çıktıkça, o âyinenin

----

(Hâşiye): Bu ikinci Mebhas, en derin ve en müşkil bir Sırr-ı Kader mes'elesidir. Bütün Ülema-i Muhakkikînce en ehemmiyetli ve münazaralı bir Mes'ele-i Akaid-i Kelâmiyedir. Risale-i Nur tam halletmiş.

mukabil dairesi genişlenir. Gitgide, bütün iki taraf mesafeyi birden bir anda tutar. İşte şu âyine şu vaziyette onun irtisamında, o mesafelerde cereyan eden hâlât birbirine mukaddem, muahhar, muvafık, muhalif denilmez. İşte Kader, İlm-i Ezelîden olduğu için; İlm-i Ezelî, Hadîsin tabiriyle "Manzar-ı A'lâdan, Ezelden Ebede kadar herşey, olmuş ve olacak, birden tutar, ihata eder bir Makam-ı A'lâdadır." Biz ve muhakematımız, Onun haricinde olamaz ki, mazi mesafesinde bir âyine tarzında olsun.

Beşincisi: Kader, sebeble müsebbebe bir taalluku var. Yâni, şu müsebbeb, şu sebeble vukua gelecek. Öyle ise denilmesin ki: "Mâdem filan adamın ölmesi, filan vakitte mukadderdir. Cüz'-i ihtiyarıyla tüfek atan adamın ne kabahati var, atmasaydı yine ölecekti?"

Sual: Niçin denilmesin?

Elcevab: Çünki Kader, onun ölmesini onun tüfeğiyle tayin etmiştir. Eğer onun tüfek atmamasını farzetsen, o vakit Kaderin adem-i taallukunu farzediyorsun. O vakit ölmesini ne ile hükmedeceksin? Ya cebrî gibi sebebe ayrı, müsebbebe ayrı birer Kader tasavvur etsen veyahut mu'tezile gibi Kaderi inkâr etsen, Ehl-i Sünnet ve Cemaati bırakıp fırka-i dâlleye girersin. Öyle ise, biz Ehl-i Hak deriz ki: "Tüfek atmasaydı, ölmesi bizce meçhul." Cebrî der: "Atmasaydı yine ölecekti." Mu'tezile der: "Atmasaydı ölmeyecekti."

Altıncısı: (Hâşiye) Cüz'-i ihtiyarînin üss-ül esası olan meyelan, Matürîdîce bir emr-i itibarîdir, Abde verilebilir. Fakat Eş'arî, ona mevcud nazarıyla baktığı için Abde vermemiş. Fakat o meyelandaki tasarruf, Eş'ariyece bir emr-i itibarîdir. Öyle ise o meyelan, o tasarruf, bir emr-i nisbîdir. Muhakkak bir vücud-u haricîsi yoktur. Emr-i itibarî ise, illet-i tâmme istemez ki; illet-i tâmme Vücudu için lüzum ve zaruret ve vücub ortaya girip ihtiyarı ref'etsin. Belki o emr-i itibarînin illeti, bir rüchaniyet derecesinde bir vaziyet alsa, o emr-i itibarî sübut bulabilir. Öyle ise o anda onu terkedebilir. Kur'an ona o anda diyebilir ki: "Şu şerdir, yapma." Evet eğer Abd hâlık-ı ef'ali bulunsaydı ve icada iktidarı olsaydı, o vakit ihtiyarı ref' olurdu. Çünki İlm-i Usûl ve Hikmette مَا لَمْ يَجِبْ لَمْ يُوجَدْ Kaidesince mukarrerdir ki: "Bir şey vâcib olmazsa, Vücuda gelmez." Yâni, illet-i tâmme bulunacak; sonra Vücuda gelebilir. İllet-i tâmme ise; ma'lulü, bizzarure ve bilvücub iktiza ediyor. O vakit ihtiyar kalmaz.

(Hâşiye): Gayet müdakkik Âlimlere mahsus bir Hakikattır.

Eğer desen: Tercih bilâ müreccih muhaldir. (Hâşiye) Halbuki, o emr-i itibarî dediğimiz kesb-i insanî; bazan yapmak ve bazan yapmamak; eğer mûcib bir müreccih bulunmazsa tercih bilâ müreccih lâzım gelir. Şu ise, Usûl-ü Kelâmiyenin en mühim bir esasını hedmeder..?

Elcevab: Tereccuh bilâ müreccih muhaldir. Yâni: Müreccihsiz, sebebsiz rüchaniyet muhaldir. Yoksa, tercih bilâ müreccih caizdir ve vaki'dir. İrade bir Sıfattır. Onun şe'ni, böyle bir işi görmektir.

Eğer desen: "Mâdem katli halkeden Hak'tır. Niçin bana katil denilir?

Elcevab: Çünki İlm-i Sarf Kaidesince ism-i fâil, bir emr-i nisbî olan masdardan müştaktır. Yoksa bir emr-i sabit olan hasıl-ı bilmasdardan inşikak etmez. Masdar kesbimizdir, katil ünvanını da biz alırız. Hasıl-ı bilmasdar, Hakk'ın mahlûkudur. Mes'uliyeti işmam eden birşey, hasıl-ı bilmasdardan müştak kılınmaz.

Yedincisi: İrade-i Cüz'iye-i İnsaniye ve cüz'-i ihtiyariyesi çendan zaîftir, bir emr-i itibarîdir, fakat Cenab-ı Hak ve Hakîm-i Mutlak, o zaîf cüz'î iradeyi, İrade-i Külliyesinin Taallukuna bir şart-ı âdi yapmıştır. Yâni manen der: **"Ey Abdim! İhtiyarınla hangi yolu istersen, seni o yolda götürürüm. Öyle ise mes'uliyet sana aid'dir!"** Teşbihte hata olmasın, sen bir iktidarsız çocuğu omuzuna alsan, onu muhayyer bırakıp "Nereyi istersen seni oraya götüreceğim" desen, o çocuk yüksek bir dağı istedi, götürdün. Çocuk üşüdü yahut düştü. Elbette "Sen istedin" diyerek itab edip üstünde bir tokat vuracaksın. İşte Cenab-ı Hak, Ahkem-ül Hâkimîn, nihayet za'fta olan Abdin İradesini bir şart-ı âdi yapıp, İrade-i Külliyesi ona nazar eder.

Elhasıl: Ey İnsan! Senin elinde gayet zaîf, fakat seyyiatta ve tahribatta eli gayet uzun ve Hasenatta eli gayet kısa, cüz'-i ihtiyarî namında bir iraden var. O iradenin bir eline Duayı ver ki, Silsile-i Hasenatın bir meyvesi olan Cennet'e eli yetişsin ve bir çiçeği olan Saadet-i Ebediyeye eli uzansın. Diğer eline İstiğfarı ver ki, onun eli seyyiattan kısalsın ve o şecere-i mel'unenin bir meyvesi olan Zakkum-u Cehennem'e yetişmesin. Demek Dua ve Tevekkül, Meyelan-ı Hayra büyük bir kuvvet verdiği gibi; İstiğfar ve Tövbe dahi, meyelan-ı şerri keser, tecavüzatını kırar.

ÜÇÜNCÜ MEBHAS: Kadere Îman, Îmanın Erkânındandır. Yâni: "Herşey, Cenab-ı Hakk'ın Takdiriyledir." Kadere Delail-i Kat'iyye o kadar

----

(Hâşiye): Tereccuh ayrıdır, tercih ayrıdır, çok fark var.

çoktur ki, hadd ve hesaba gelmez. Biz, basit ve zahir bir tarz ile şu Rükn-ü Îmanîyi, ne derece kuvvetli ve geniş olduğunu, bir Mukaddeme ile göstereceğiz.

Mukaddeme: Herşey Vücudundan evvel ve Vücudundan sonra yazıldığını وَلاَ رَطْبٍ وَلاَ يَابِسٍ اِلاَّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ gibi, pekçok Âyât-ı Kur'aniye tasrih ediyor ve şu Kâinat denilen, Kudretin Kur'an-ı Kebirinin Âyâtı dahi şu Hükm-ü Kur'anîyi, Nizam ve Mizan ve İntizam ve Tasvir ve Tezyin ve İmtiyaz gibi Âyât-ı Tekviniyesiyle tasdik ediyor. Evet şu Kâinat Kitabının manzum Mektubatı ve mevzun Âyâtı şehadet eder ki, herşey yazılıdır. Amma Vücudundan evvel herşey mukadder ve yazılı olduğuna delil, bütün mebadi ve çekirdekler ve mekadîr ve suretler, birer şahiddir. Zira herbir tohum ve çekirdekler, كَاف نُون tezgâhından çıkan birer latif sandukçadır ki, Kaderle tersim edilen bir fihristecik, ona tevdi edilmiştir ki; Kudret, o Kaderin hendesesine göre zerratı istihdam edip, o tohumcuklar üstünde koca Mu'cizat-ı Kudreti bina ediyor. Demek bütün ağacın başına gelecek bütün vakıatı ile çekirdeğinde yazılı hükmündedir. Zira tohumlar maddeten basittir, birbirinin aynıdır, maddeten birşey yoktur.

Hem herşeyin miktar-ı muntazaması, Kaderi vâzıhan gösterir. Evet hangi Zîhayata bakılsa görünüyor ki, gayet Hikmetli ve san'atlı bir kalıbdan çıkmış gibi, bir mikdar, bir şekil var ki; o mikdarı, o sureti, o şekli almak ya Hârika ve nihayet derecede eğri büğrü maddî bir kalıp bulunmalı veyahut Kaderden gelen mevzun, İlmî bir Kalıb-ı Manevî ile Kudret-i Ezeliye o sureti, o şekli biçip giydiriyor. Meselâ: Sen şu ağaca, şu hayvana dikkat ile bak ki; camid, sağır, kör, şuursuz, birbirinin misli olan zerreler, onun neşv ü nemasında hareket eder. Bazı eğri büğrü hududlarda meyve ve faidelerin yerini tanır görür, bilir gibi durur, tevakkuf eder. Sonra başka bir yerde, büyük bir gayeyi takib eder gibi yolunu değiştirir. Demek Kaderden gelen mikdar-ı manevînin ve o mikdarın Emr-i Manevîsiyle zerreler hareket ederler. Mâdem maddî ve görünecek eşyada bu derece Kaderin Tecelliyatı var. Elbette eşyanın mürur-u zamanla giydikleri suretler ve ettikleri harekât ile hasıl olan vaziyetler dahi, bir İntizam-ı Kadere tâbidir.

Evet bir çekirdekte, hem bedihî olarak, İrade ve Evamir-i Tekviniyenin ünvanı olan "Kitab-ı Mübin"den haber veren ve işaret eden, hem nazarî olarak Emir ve İlm-i İlahînin bir ünvanı olan "İmam-ı Mübin"den haber veren ve remzeden iki Kader Tecellisi var: Bedihî Kader ise, o çekirdeğin tazammun ettiği ağacın, maddî keyfiyat ve vaziyetleri ve heyetleridir ki, sonra göz ile görünecek. Nazarî ise, o çekirdekte, ondan halkolunacak ağacın müddet-i hayatındaki geçireceği tavırlar, vaziyetler,

şekiller, hareketler, Tesbihatlardır ki, tarihçe-i hayat namıyla tabir edilen vakit-bevakit değişen tavırlar, vaziyetler, şekiller, fiiller; o ağacın dalları, yaprakları gibi İntizamlı birer Kaderî mikdarı vardır. Mâdem en âdi ve basit eşyada böyle Kaderin Tecellisi var. Elbette umum eşyanın Vücudundan evvel yazılı olduğunu ifade eder ve az bir dikkatle anlaşılır.

Şimdi, Vücudundan sonra herşeyin sergüzeşt-i hayatı yazıldığına delil ise; Âlemde **"Kitab-ı Mübin"** ve **"İmam-ı Mübin"**den haber veren bütün meyveler ve **"Levh-i Mahfuz"**dan haber veren ve işaret eden İnsandaki bütün kuvve-i hâfızalar birer şahiddir, birer emaredir. Evet herbir meyve, bütün ağacın mukadderat-ı hayatı onun kalbi hükmünde olan çekirdeğinde yazılıyor. İnsanın sergüzeşt-i hayatıyla beraber kısmen Âlemin hâdisat-ı maziyesi, kuvve-i hâfızasında öyle bir surette yazılıyor ki; güya hardal küçüklüğünde bu kuvvecikte Dest-i Kudret, Kalem-i Kaderiyle İnsanın Sahife-i A'malinden küçük bir sened istinsah ederek, İnsanın eline verip, dimağının cebine koymuş. Tâ, muhasebe vaktinde onunla hatırlatsın. Hem tâ mutmain olsun ki; bu fena ve zevâl herc ü mercinde Beka için pek çok âyineler var ki, Kadîr-i Hakîm zâillerin hüviyetlerini onlarda tersim edip ibka ediyor. Hem Beka için pek çok levhalar var ki, Hafîz-i Alîm fânilerin mânalarını onlarda yazıyor...

Elhasıl: Mâdem en basit ve en aşağı derece-i hayat olan nebatat hayatı, bu derece Kaderin Nizamına tabidir. Elbette en yüksek derece-i hayat olan Hayat-ı İnsaniye, bütün teferruatıyla Kaderin mikyasıyla çizilmiştir ve Kalemiyle yazılıyor. Evet nasıl katreler, buluttan haber verir; reşhalar, su menbaını gösterir; senedler, cüzdanlar, bir defter-i kebirin Vücuduna işaret ederler. Öyle de: Şu meşhudumuz olan, Zîhayatlardaki İntizam-ı Maddî olan Bedihî Kader ve İntizam-ı Manevî ve hayatı olan Nazarî Kaderin reşhaları, katreleri, senedleri, cüzdanları hükmünde olan meyveler, nutfeler, tohumlar, çekirdekler, suretler, şekiller; bilbedahe **"Kitab-ı Mübin"** denilen İrade ve Evamir-i Tekviniyenin Defterini ve **"İmam-ı Mübin"** denilen İlm-i İlahînin bir divanı olan Levh-i Mahfuz'u gösterir.

Netice-i meram: Mâdem bilmüşahede görüyoruz ki, herbir Zîhayatın neşv ü nema zamanında, zerreleri eğribüğrü hududlara gider, durur. Zerreler yolunu değiştirir. O hududların nihayetlerinde birer Hikmet, birer faide, birer maslahatı semere verirler. Bilbedahe o şeyin mikdar-ı surîsi, bir Kader Kalemiyle tersim edilmiştir. İşte meşhud, bedihî Kader, o Zîhayatın manevî hâlâtında dahi bir Kader Kalemiyle çizilmiş muntazam meyvedar hududları, nihayetleri var olduğunu gösterir. Kudret masdardır, Kader mistardır. Kudret o maânî Kitabını, o mistar üstünde yazar. Mâdem maddî ve manevî Kader Kalemiyle tersim edilmiş

müsmir hududlar, Hikmetli nihayetler olduğunu kat'iyyen anlıyoruz. Elbette herbir Zîhayatın müddet-i hayatında geçireceği ahval ve etvarı, o Kaderin Kalemiyle tersim edilmiş. Çünki sergüzeşt-i hayatı, bir İntizam ve Mizan ile cereyan ediyor. Suretler değiştiriyor, şekiller alıyor. Mâdem böyle umum Zîhayatta Kalem-i Kader hükümrandır. Elbette Âlemin en mükemmel meyvesi ve Arzın Halifesi ve Emanet-i Kübranın Hâmili olan İnsanın sergüzeşt-i hayatiyesi, herşeyden ziyade Kaderin Kanununa tabidir.

Eğer dese: "Kader bizi böyle bağlamış. Hürriyetimizi selbetmiştir. İnbisat ve cevelana müştak olan Kalb ve Ruh için Kadere Îman bir ağırlık, bir sıkıntı vermiyor mu?"

Elcevab: Kat'â ve aslâ!. Sıkıntı vermediği gibi, nihayetsiz bir hıffet, bir rahatlık ve revh u reyhanı veren ve emn ü emanı temin eden bir sürur, bir Nur veriyor. Çünki İnsan Kadere Îman etmezse, küçük bir dairede cüz'î bir serbestiyet, muvakkat bir hürriyet içinde, dünya kadar ağır bir yükü, bîçare Ruhun omuzunda taşımaya mecburdur. Çünki İnsan bütün Kâinatla alâkadardır. Nihayetsiz makasıd ve metalibi var. Kudreti, iradesi, hürriyeti milyondan birisine kâfi gelmediği için, çektiği manevî sıkıntı ağırlığı, ne kadar müdhiş ve muvahhiş olduğu anlaşılır. İşte Kadere Îman, bütün o ağırlığı Kaderin sefinesine atar, Kemal-i Rahat ile, Ruh ve Kalbin Kemal-i Hürriyetiyle Kemâlâtında serbest cevelanına meydan veriyor. Yalnız nefs-i emmarenin cüz'î hürriyetini selbeder ve firavuniyetini ve rubûbiyetini ve keyfemâyeşa hareketini kırar. Kadere Îman o kadar lezzetli, saadetlidir ki, tarif edilmez. Yalnız şu temsil ile o Lezzete ve o Saadete bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

İki adam, bir Padişahın payitahtına giderler. O Padişahın mahall-i garaib olan has sarayına girerler. Biri, Padişahı bilmez; o yerde gasıbane, sârıkane tavattun etmek ister. Fakat o bahçe, o sarayın iktiza ettikleri idare ve tedbir ve vâridat ve makinelerini işlettirmek ve garib hayvanatın erzakını vermek gibi zahmetli külfetleri görür, mütemadiyen ızdırab çeker. O cennet gibi bahçe, başına bir Cehennem gibi oluyor. Herşeye acıyor. İdare edemiyor. Teessüfle vaktini geçirir. Sonra da, o hırsız edebsiz adam, te'dib suretiyle hapse atılır. İkinci adam, Padişahı tanır, Padişaha kendini misafir bilir. Bütün o bahçede, o sarayda olan işler, bir Nizam-ı Kanunla cereyan ettiğini, herşey bir proğramla, kemal-i sühuletle işlediğini itikad eder. Zahmet ve külfetleri, Padişahın Kanununa bırakıp kemal-i safa ile o Cennet-misâl bahçenin bütün lezzetlerinden istifade edip Padişahın merhametine ve idare kanunlarının güzelliğine istinaden herşeyi hoş görür, kemal-i lezzet ve saadetle

hayatını geçirir. İşte مَنْ اٰمَنَ بِالْقَدَرِ اَمِنَ مِنَ الْكَدَرِ Sırrını anla.

DÖRDÜNCÜ MEBHAS: Eğer desen: "Birinci Mebhas'ta isbat ettin ki: Kaderin herşeyi güzeldir, Hayırdır. Ondan gelen şer de Hayırdır. Çirkinlik de güzeldir. Halbuki şu dâr-ı dünyadaki musibetler, beliyyeler, o hükmü cerhediyor."

Elcevab: Ey şiddet-i şefkatten şedid bir elemi hisseden nefsim ve arkadaşım! Vücud, Hayr-ı Mahz; adem, şerr-i mahz olduğuna; bütün Mehasin ve Kemâlâtın Vücuda rücuu ve bütün maasi ve mesaib ve nekaisin esası adem olduğu, delildir. Mâdem adem şerr-i mahzdır. Ademe müncer olan veya ademi işmam eden hâlât dahi şerri tazammun eder. Onun için, Vücudun en parlak Nuru olan Hayat, ahval-i muhtelife içinde yuvarlanıp kuvvet buluyor. Mütebayin vaziyetlere girip tasaffi ediyor ve müteaddid keyfiyatı alıp, matlub semeratı veriyor ve müteaddid tavırlara girip, Vâhib-i Hayat'ın Nukuş-u Esmasını güzelce gösterir. İşte şu Hakikattandır ki, Zîhayatlara âlâm ve mesaib ve meşakkat ve beliyyat suretinde bazı hâlât ârız olur ki; o hâlât ile hayatlarına Envâr-ı Vücud teceddüd edip zulümat-ı adem tebâud ederek hayatları tasaffi ediyor. Zira tevakkuf, sükûnet, sükût, atalet, istirahat, yeknesaklık; keyfiyatta ve ahvalde birer ademdir. Hattâ en büyük bir lezzet, yeknesaklık içinde hiçe iner.

Elhasıl: Mâdem Hayat, Esma-i Hüsnanın Nukuşunu gösterir. Hayatın başına gelen herşey Hasendir. Meselâ: Gayet zengin, nihayet derecede san'atkâr ve çok san'atlarda mahir bir Zât; âsâr-ı san'atını, hem kıymetdar servetini göstermek için âdi bir miskin adamı, modellik vazifesini gördürmek için, bir ücrete mukabil bir saatte murassa', musanna' yaptığı gömleği giydirir, onun üstünde işler ve vaziyetler verir, tebdil eder. Hem her nevi san'atını göstermek için keser, değiştirir, uzaltır, kısaltır. Acaba şu ücretli miskin adam o Zâta dese: "Bana zahmet veriyorsun. Eğilip kalkmakla vaziyet veriyorsun, beni güzelleştiren bu gömleği kesip kısaltmakla güzelliğimi bozuyorsun" demeğe hak kazanabilir mi? "Merhametsizlik, insafsızlık ettin" diyebilir mi? İşte onun gibi Sâni'-i Zülcelâl, Fâtır-ı Bîmisâl; Zîhayata Göz, Kulak, Akıl, Kalb gibi Havas ve Letaif ile murassa olarak giydirdiği Vücud gömleğini Esma-i Hüsnanın Nakışlarını göstermek için çok hâlât içinde çevirir, çok vaziyetlerde değiştirir. Elemler, musibetler nev'inde olan keyfiyat; bazı Esmasının Ahkâmını göstermek için Lemaat-ı Hikmet içinde bazı Şuaat-ı Rahmet ve o Şuaat-ı Rahmet içinde latif güzellikler vardır.

Hâtime

[Eski Said'in Serkeş, Müftehir, Mağrur, Ucblu, Riyakâr Nefsini Susturan, Teslime Mecbur Eden Beş Fıkradır.]

Birinci Fıkra: Mâdem eşya var ve san'atlıdır. Elbette bir Ustaları var. Yirmiikinci Söz'de gayet kat'î isbat edildiği gibi: Eğer herşey Birinin olmazsa, o vakit herbir şey, bütün eşya kadar müşkil ve ağır olur. Eğer herşey Birinin olsa, o zaman bütün eşya, bir şey kadar âsân ve kolay olur. Mâdem zemin ve âsumanı Birisi yapmış, yaratmış. Elbette o pek Hikmetli ve çok san'atkâr Zât, zemin ve âsumanın meyveleri ve neticeleri ve gayeleri olan Zîhayatları başkalara bırakıp işi bozmayacak. Başka ellere teslim edip bütün Hikmetli işlerini abes etmeyecek, hiçe indirmeyecek, Şükür ve İbadetlerini başkasına vermeyecektir.

İkinci Fıkra: Sen ey mağrur nefsim! Üzüm ağacına benzersin. Fahirlenme! Salkımları o ağaç kendi takmamış, başkası onları ona takmış.

Üçüncü Fıkra: Sen ey riyakâr nefsim! "Dine Hizmet ettim" diye gururlanma. اِنَّ اللّٰهَ لَيُوءَيِّدُ هٰذَا الدِّينَ بِالرَّجُلِ الْفَاجِرِ Sırrınca: Müzekkâ olmadığın için, belki sen kendini o recül-i fâcir bilmelisin. Hizmetini, Ubûdiyyetini; geçen Nimetlerin Şükrü ve Vazife-i Fıtrat ve Fariza-i Hilkat ve Netice-i San'at bil, ucb ve riyadan kurtul!.

Dördüncü Fıkra: Hakikat İlmini, hakikî Hikmeti istersen; Cenab-ı Hakk'ın Marifetini kazan. Çünki bütün Hakaik-i Mevcûdat, İsm-i Hakk'ın Şuaatı ve Esmasının Tezâhüratı ve Sıfâtının Tecelliyatıdırlar. Maddî ve manevî, cevherî, arazî herbir şeyin, herbir İnsanın Hakikatı, birer İsmin Nuruna dayanır ve Hakikatına istinad eder. Yoksa Hakikatsız, ehemmiyetsiz bir surettir. Yirminci Söz'ün âhirinde, şu Sırra dair bir nebze bahsi geçmiştir. Ey nefis! Eğer şu dünya hayatına müştaksan, mevtten

kaçarsan kat'iyyen bil ki: Hayat zannettiğin hâlât, yalnız bulunduğun dakikadır. O dakikadan evvel bütün zamanın ve o zaman içindeki eşya-i dünyeviye, o dakikada meyyittir, ölmüştür. O dakikadan sonra bütün zamanın ve onun mazrufu, o dakikada ademdir, hiçtir. Demek güvendiğin hayat-ı maddiye, yalnız bir dakikadır. Hattâ bir kısım ehl-i tedkik, "Bir âşiredir belki bir ân-ı seyyaledir" demişler. İşte şu Sırdandır ki; bazı Ehl-i Velayet, dünyanın dünya cihetiyle ademine hükmetmişler. Mâdem böyledir, hayat-ı maddiye-i nefsiyeyi bırak. Kalb ve Ruh ve Sırrın Derece-i Hayatlarına çık, bak; ne kadar geniş bir Daire-i Hayatları var. Senin için meyyit olan mazi, müstakbel; onlar için haydır, hayatdar ve mevcuddur. Ey nefsim!. Mâdem öyledir, sen dahi Kalbim gibi ağla ve bağır ve de ki: "Fâniyim, fâni olanı istemem. Âcizim, âciz olanı istemem. Ruhumu Rahman'a teslim eyledim, gayr istemem. İsterim, fakat bir Yâr-ı Bâki isterim. Zerreyim, fakat bir Şems-i Sermed isterim. Hiç-ender-hiçim, fakat bu mevcûdatı Birden isterim."

Beşinci Fıkra: Şu fıkra, Arabî geldiği için Arabî yazıldı. Hem şu Fıkra-i Arabiye, اَللّٰهُ اَكْبَرُ Zikrinde otuzüç Mertebe-i Tefekkürden bir mertebeye işarettir.

اَللّٰهُ اَكْبَرُ اِذْ هُوَ الْقَدِيرُ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ الْكَرِيمُ الرَّحِيمُ الْجَمِيلُ النَّقَّاشُ اْلاَزَلِىُّ الَّذِى مَا حَقِيقَةُ هٰذِهِ الْكَائِنَاتِ كُلاًّ وَ جُزْءً وَ صَحَائِفَ وَ طَبَقَاتٍ وَ مَا حَقَائِقُ هٰذِهِ الْمَوْجُودَاتِ كُلِّيًّا وَ جُزْئِيًّا وَ وُجُودًا وَ بَقَاءً اِلاَّ خُطُوطُ قَلَمِ قَضَائِهِ وَ قَدَرِهِ وَ تَنْظِيمِهِ وَ تَقْدِيرِهِ بِعِلْمٍ وَ حِكْمَةٍ وَ نُقُوشُ پَرْكَارِ عِلْمِهِ وَ حِكْمَتِهِ وَ تَصْوِيرِهِ وَ تَدْبِيرِهِ بِصُنْعٍ وَ عِنَايَةٍ وَ تَزْيِينَاتُ يَدِ بَيْضَاءِ صُنْعِهِ وَ عِنَايَتِهِ وَ تَزْيِينِهِ وَ تَنْوِيرِهِ بِلُطْفٍ وَ كَرَمٍ وَ اَزَاهِيرُ لَطَائِفِ لُطْفِهِ وَ كَرَمِهِ وَ تَوَدُّدِهِ وَ تَعَرُّفِهِ بِرَحْمَةٍ وَ نِعْمَةٍ وَ ثَمَرَاتُ فَيَّاضِ رَحْمَتِهِ وَ نِعْمَتِهِ وَ تَرَحُّمِهِ وَ تَحَنُّنِهِ بِجَمَالٍ وَ كَمَالٍ وَ لَمَعَاتِ تَجَلِّيَاتِ جَمَالِهِ وَ كَمَالِهِ بِشَهَادَةِ تَفَانِيَةِ الْمَرَايَا وَسَيَّالِيَّةِ الْمَظَاهِرِ مَعَ بَقَاءِ الْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ

السَّرْمَدِيِّ الدَّائِمِ التَّجَلِّى وَ الظُّهُورِ عَلٰى مَرِّ الْفُصُولِ وَ الْعُصُورِ وَ الدُّهُورِ وَ الدَّائِمِ
اْلاِنْعَامِ عَلٰى مَرِّ اْلاَنَامِ وَ اْلاَيَّامِ وَ اْلاَعْوَامِ نَعَمْ فَاْلاَثَرُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ لِذٰى عَقْلٍ عَلَى
الْفِعْلِ الْمُكَمَّلِ ثُمَّ الْفِعْلُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ لِذٰى فَهْمٍ عَلَى اْلاِسْمِ الْمُكَمَّلِ ثُمَّ اْلاِسْمُ
الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالْبَدَاهَةِ عَلَى الْوَصْفِ الْمُكَمَّلِ ثُمَّ الْوَصْفُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالضَّرُورَةِ عَلَى
الشَّاْنِ الْمُكَمَّلِ ثُمَّ الشَّاْنُ الْمُكَمَّلُ يَدُلُّ بِالْيَقِينِ عَلٰى كَمَالِ الذَّاتِ بِمَا يَلِيقُ بِالذَّاتِ وَ
هُوَ الْحَقُّ الْيَقِينُ نَعَمْ تَفَانِى الْمِرْاٰةِ :زَوَالُ الْمَوْجُودَاتِ مَعَ التَّجَلِّى الدَّائِمِ مَعَ الْفَيْضِ
الْمُلاَزِمِ مِنْ اَظْهَرِ الظَّوَاهِرِ اَنَّ الْجَمَالَ الظَّاهِرَ لَيْسَ مُلْكَ الْمَظَاهِرِ: مِنْ اَفْصَحِ تِبْيَانٍ
مِنْ اَوْضَحِ بُرْهَانٍ لِلْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ ..لِلْاِحْسَانِ الْمُجَدَّدِ.. لِلْوَاجِبِ الْوُجُودِ.. لِلْبَاقِى الْوَدُودِ
.. اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ مِنَ اْلاَزَلِ اِلَى اْلاَبَدِ عَدَدَ مَا فِى عِلْمِ اللّٰهِ
وَ عَلٰى اٰلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلِّمْ

* * *

Zeyl

بسم الله الرحمن الرحيم

[Bu küçücük Zeylin büyük bir ehemmiyeti var. Herkese menfaatlidir.]

Cenab-ı Hakk'a vâsıl olacak Tarîkler pek çoktur. Bütün Hak Tarîkler Kur'andan alınmıştır. Fakat Tarîkatların bazısı, bazısından daha Kısa, daha Selâmetli, daha Umumiyetli oluyor. O Tarîkler içinde, kasır fehmimle Kur'andan istifade ettiğim **"Acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür"** Tarîkidir. Evet acz dahi, aşk gibi belki daha eslem bir Tarîktir ki; Ubudiyet Tarîkiyle Mahbubiyete kadar gider. Fakr dahi, Rahman İsmine îsal eder. Hem şefkat dahi aşk gibi, belki daha keskin ve daha geniş bir Tarîktir ki, Rahîm İsmine îsal eder. Hem tefekkür dahi aşk gibi, belki daha zengin ve daha parlak bir Tarîktir ki, Hakîm İsmine îsal eder. Şu Tarîk, hafî Tarîkler misillü "Letaif-i Aşere" gibi on hatve değil ve Tarîk-ı Cehriye gibi "Nüfus-u Seb'a" yedi mertebeye atılan adımlar değil, belki "Dört Hatve"den ibarettir. Tarîkattan ziyade Hakikattır, Şeriattır. Yanlış anlaşılmasın: Acz ve fakr ve kusurunu, Cenab-ı Hakk'a karşı görmek demektir. Yoksa onları yapmak veya halka göstermek demek değildir. Şu kısa Tarîkın Evradı: **İttiba-ı Sünnettir, Feraizi işlemek, kebairi terketmektir. Ve bilhassa Namazı Ta'dil-i Erkân ile kılmak, Namazın arkasındaki Tesbihatı yapmaktır.**

Birinci Hatveye: فَلَا تُزَكُّوا اَنْفُسَكُمْ Âyeti işaret ediyor.

İkinci Hatveye:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰيهُمْ اَنْفُسَهُمْ Âyeti işaret ediyor.

Üçüncü Hatveye:

مَٓا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ وَمَٓا اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ Âyeti işaret ediyor.

Dördüncü Hatveye: كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلاَّ وَجْهَهُ Âyeti işaret ediyor. Şu dört Hatvenin kısa bir izahı şudur ki:

Birinci Hatvede: فَلاَ تُزَكُّوٓا اَنْفُسَكُمْ Âyeti işaret ettiği gibi: Tezkiye-i nefs etmemek. Zira insan, cibilliyeti ve fıtratı hasebiyle nefsini sever. Belki, evvelâ ve bizzât yalnız zâtını sever, başka herşey'i nefsine feda eder. Mabud'a lâyık bir tarzda nefsini medheder. Mabud'a lâyık bir tenzih ile nefsini meayibden tenzih ve tebrie eder. Elden geldiği kadar kusurları kendine lâyık görmez ve kabul etmez. Nefsine perestiş eder tarzında şiddetle müdafaa eder. Hattâ fıtratında tevdi' edilen ve Mabud-u Hakikî'nin Hamd ve Tesbihi için ona verilen cihazat ve istidadı, kendi nefsine sarfederek مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ Sırrına mazhar olur. Kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir. İşte şu mertebede, şu Hatvede tezkiyesi, tathiri: Onu tezkiye etmemek, tebrie etmemektir.

İkinci Hatvede:

وَلاَ تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰيهُمْ اَنْفُسَهُمْ Dersini verdiği gibi: Kendini unutmuş, kendinden haberi yok. Mevti düşünse, başkasına verir. Fenâ ve zevali görse, kendine almaz ve külfet ve Hizmet makamında nefsini unutmak, fakat ahz-ı ücret ve istifade-i huzuzat makamında nefsini düşünmek, şiddetle iltizam etmek, nefs-i emmarenin muktezasıdır. Şu makamda tezkiyesi, tathiri, terbiyesi; şu halin aksidir. Yani nisyan-ı nefs içinde nisyan etmemek. Yani huzuzat ve ihtirasatta unutmak ve mevtte ve Hizmette düşünmek...

Üçüncü Hatvede:

مَٓا اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ وَمَٓا اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ

Dersini verdiği gibi; nefsin muktezası, daima iyiliği kendinden bilip fahr ve ucbe girer. Bu Hatvede, nefsinde yalnız kusuru ve naksı ve aczi ve

fakrı görüp, bütün Mehasin ve Kemalâtını, Fâtır-ı Zülcelal tarafından ona ihsan edilmiş Ni’metler olduğunu anlayıp, fahr yerinde şükür ve temeddüh yerinde hamdetmektir. Şu mertebede tezkiyesi, قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا Sırrıyla şudur ki: Kemalini kemalsizlikte, Kudretini aczde, Gınasını fakrda bilmektir.

Dördüncü Hatvede: كُلُّ شَئْءٍ هَالِكٌ اِلاَّ وَجْهَهُ Dersini verdiği gibi: Nefs, kendini serbest ve müstakil ve bizzât mevcud bilir. Ondan bir nevi Rububiyet dava eder. Mabuduna karşı adavetkârane bir isyanı taşır. İşte gelecek şu Hakikatı derketmekle ondan kurtulur. Hakikat şöyledir ki: Herşey nefsinde mana-yı ismiyle fânidir, mefkuddur, hâdistir, madumdur. Fakat Mana-yı Harfiyle ve Sâni'-i Zülcelal'in Esmasına âyinedarlık cihetiyle ve vazifedarlık itibariyle şahiddir, meşhuddur, vâciddir, mevcuddur. Şu makamda tezkiyesi ve tathiri şudur ki: Vücudunda adem, ademinde Vücudu vardır. Yani, kendini bilse, vücud verse; Kâinat kadar bir zulümat-ı adem içindedir. Yani, vücud-u şahsîsine güvenip Mûcid-i Hakikî'den gaflet etse, yıldız böceği gibi bir şahsî ziya-yı vücudu; nihayetsiz zulümat-ı adem ve firaklar içinde bulunur, boğulur. Fakat enaniyeti bırakıp, bizzât nefsi hiç olduğunu ve Mûcid-i Hakikî'nin bir âyine-i tecellisi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcudatı ve nihayetsiz bir Vücudu kazanır. Zira bütün mevcudat, Esmasının Cilvelerine mazhar olan Zât-ı Vâcib-ül Vücud'u bulan herşey'i bulur..

Hâtime

Şu acz, fakr, şefkat, tefekkür Tarîkındaki dört Hatvenin izahatı; Hakikatın İlmine, Şeriatın Hakikatına, Kur'anın Hikmetine dair olan yirmialtı aded Sözler'de geçmiştir. Yalnız şurada bir iki noktaya kısa bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Evet şu Tarîk daha kısadır. Çünki dört hatvedir. Acz, elini nefisten çekse, doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelal'e verir. Halbuki en keskin Tarîk olan aşk, nefsinden elini çeker, fakat maşuk-u mecazîye yapışır. Onun zevalini bulduktan sonra Mahbub-u Hakikî'ye gider. Hem şu Tarîk daha eslemdir. Çünki nefsin şatahat ve bâlâ-pervazane davaları bulunmaz. Çünki acz ve fakr ve kusurdan başka nefsinde bulmuyor ki, haddinden fazla geçsin. Hem bu Tarîk daha umumî ve Cadde-i Kübradır. Çünki Kâinatı Ehl-i Vahdet-ül Vücud gibi, Huzur-u Dâimî kazanmak için i'dama mahkûm zannedib لاَ مَوْجُودَ اِلاَّ هُوَ hükmetmeye veyahut Ehl-i Vahdet-üş Şuhud gibi, Huzur-u Dâimî için Kâinatı nisyan-ı mutlak hapsinde hapse mahkûm tahayyül edib لاَ مَشْهُودَ اِلاَّ هُوَ demeye mecbur olmuyor. Belki i'damdan ve hapisten gayet zahir olarak Kur'an afvettiğinden, o da sarf-ı nazar edib ve mevcudatı kendileri hesabına hizmetten azlederek Fâtır-ı Zülcelal hesabına istihdam edib Esma-i Hüsnasının mazhariyet ve âyinedarlık vazifesinde istimal ederek Mana-yı Harfî nazarıyla onlara bakıp, mutlak gafletten kurtulup Huzur-u Dâimîye girmektir; herşeyde Cenab-ı Hakk'a bir yol bulmaktır.

Elhasıl : Mevcudatı mevcudat hesabına hizmetten azlederek, mana-yı ismiyle bakmamaktır...

* * *

Yirmiyedinci Söz

İçtihad Risalesi

Beş-altı sene mukaddem, Arabî bir Risalede, İçtihada dair yazdığım bir mes'e-le, iki Kardeşimin arzularıyla, o mes'eleye dair haddinden tecavüz edenin haddini bildirmek için, şu Söz, o Mes'ele-i İçtihadiyeye dair yazıldı.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَلَوْ رَدُّوهُ اِلَى الرَّسُولِ وَ اِلٰٓى اُولِى الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذ۪ينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ

İçtihad kapısı açıktır. Fakat şu zamanda oraya girmeye "altı mani" vardır.

Birincisi: Nasılki kışta, fırtınaların şiddetli olduğu bir vakitte, dar delikler dahi seddedilir. Yeni kapıları açmak, hiçbir cihetle kâr-ı akıl değil. Hem nasılki büyük bir selin hücumunda, tamir için duvarlarda delikler açmak gark olmağa vesiledir. Öyle de, şu münkerat zamanında ve âdat-ı ecanibin istilası anında ve bid'aların kesreti vaktinde ve dalâletin tahribatı hengamında, İçtihad namıyla, Kasr-ı İslâmiyetten yeni kapılar açıp, duvarlarından muharriblerin girmesine vesile olacak delikler açmak, İslâmiyet'e cinayettir.

İkincisi: Dinin Zaruriyatı ki, İçtihad onlara giremez. Çünki kat'î ve muayyendirler. Hem o Zaruriyat, kut ve gıda hükmündedirler. Şu zamanda terke uğruyorlar ve tezelzüldedirler ve bütün Himmet ve Gayreti, onların İkamesine ve İhyasına sarfetmek lâzım gelirken, İslâmiyet'in nazariyat kısmında ve Selefin İçtihadat-ı Safiyane ve Hâlisanesiyle, bütün zamanların hacatına dar gelmeyen efkârları olduğu halde, onları bırakıp heveskârane yeni içtihadlar yapmak, bid'akârane bir hıyanettir.

Üçüncüsü: Nasılki çarşıda mevsimlere göre, birer meta mergub oluyor. Vakit be-vakit birer mal revaç buluyor. Öyle de, Âlem meşherinde, içtimaiyat-ı İnsaniye ve medeniyet-i beşeriye çarşısında, her asırda birer meta' mergub olup revaç buluyor. Sûkunda yâni çarşısında teşhir ediliyor, rağbetler ona celboluyor, nazarlar ona teveccüh ediyor, fikirler ona müncezib oluyor. Meselâ: Şu zamanda siyaset metaı ve hayat-ı dünyeviyenin temini ve felsefenin revaçları gibi... Ve Selef-i Sâlihîn asrında ve o zaman çarşısında en mergub meta, Hâlık-ı Semâvat ve Arz'ın Marziyatlarını ve bizden arzularını, Kelâmından istinbat etmek ve Nur-u Nübüvvet ve Kur'an ile, kapatılmayacak derecede açılan Âhiret Âlemindeki Saadet-i Ebediyeyi kazandırmak vesailini elde etmek idi.

İşte o zamanda Zihinler, Kalbler, Ruhlar, bütün kuvvetleriyle, yerler ve gökler Rabbinin Marziyatını anlamağa müteveccih olduğundan, içtimaiyat-ı beşeriyenin sohbetleri, muhavereleri, vukuatları, ahvalleri ona bakıyordu. Ona göre cereyan ettiğinden her kimin güzelce bir istidadı bulunsa, onun Kalbi ve Fıtratı, şuursuz olarak herşeyden bir Ders-i Marifet alır. O zamanda cereyan eden ahval ve vukuat ve muhaverattan taallüm ediyordu. Güya herbir şey, ona bir muallim hükmüne geçip, onun Fıtrat ve İstidadına, İçtihada bir istidad-ı ihzarî telkin ediyordu. Hattâ o derece şu fıtrî Ders tenvir ediyordu ki; yakın idi ki, kesbsiz İçtihada kabiliyeti ola, ateşsiz nurlana... İşte şu tarzda fıtrî bir Ders alan bir müstaid, İçtihada çalışmağa başladığı vakit, kibrit hükmüne geçen istidadı, نُورٌ عَلٰى نُورٍ Sırrına mazhar olur; çabuk ve az zamanda Müctehid olurdu.

Amma şu zamanda, medeniyet-i avrupa'nın tahakkümüyle, felsefe-i tabiiyenin tasallutuyla, şerait-i hayat-ı dünyeviyenin ağırlaşmasıyla, Efkâr ve Kulûb dağılmış, Himmet ve İnayet inkısam etmiştir. Zihinler maneviyata karşı yabanileşmiştir. İşte bunun içindir ki, şu zamanda birisi; dört yaşında Kur'an'ı hıfzedip, Âlimlerle mübahase eden Süfyan İbn-i Uyeyne olan bir Müctehidin zekâsında bulunsa, Süfyan'ın İçtihadı kazandığı zamâna nisbeten, on defa daha fazla zamâna muhtaçtır. Süfyan, on senede İçtihadı tahsil etmiş ise, şu adam yüz seneye muhtaçtır ki tahsil edebilsin. Çünki Süfyan'ın ibtida-i tahsil-i fıtrîsi sinn-i temyiz zamanından başlar. Yavaş yavaş istidadı müheyya olur, nurlanır, herşeyden Ders alır, kibrit hükmüne geçer. Amma onun naziri, şu zamanda çünki zihni felsefede boğulmuş, aklı siyasete dalmış, kalbi hayat-ı dünyeviyede sersem olmuş, istidadı içtihaddan uzaklaşmış, elbette fünun-u hazırada tevaggulü derecesinde istidadı İçtihad-ı Şer'î kabiliyetinden uzaklaşmış ve ulûm-u arziyede tefennünü derecesinde İçtihadın kabulünden geri kalmıştır. Onun için "Ben de onun gibi zekiyim,

niçin ona yetişemiyorum?" diyemez ve demeye hakkı yoktur ve yetişemez.

Dördüncüsü: Nasılki bir cisimde, neşv ü nema için tevessü' meyli bulunur. O meyl-i tevessü' ise, - çünki dâhildendir - Vücud ve cisim için bir tekemmüldür. Fakat eğer hariçte tevsi' için bir meyl ise, o Vücudun cildini yırtmaktır, tahrib etmektir; tevsi' değildir. Öyle de, İslâmiyetin Dairesine Selef-i Sâlihîn gibi Takva-yı Kâmile kapısıyla ve Zaruriyat-ı Diniyenin İmtisali Tarîkıyla dâhil olanlarda meyl-üt tevessü' ve İrade-i İçtihad bulunsa; o Kemaldir ve Tekemmüldür. Yoksa Zaruriyatı terk eden ve hayat-ı dünyeviyeyi Hayat-ı Uhreviyeye tercih eden ve felsefe-i maddiye ile âlûde olanlardan olan o meyl-üt tevsi' ve irade-i içtihad, Vücud-u İslâmiyeyi tahrib ve boynundaki Şer'î zincirini çıkarmağa vesiledir.

Beşincisi: Üç nokta-i nazar, şu zamanın İçtihadatını arziye yapar, Semavîlikten çıkarıyor. Halbuki Şeriat Semaviyedir ve İçtihadat-ı Şer'iye dahi, onun ahkâm-ı mestûresini izhar ettiğinden Semaviyedirler.

B i r i n c i s i : Bir hükmün Hikmeti ayrıdır, illeti ayrıdır. Hikmet ve maslahat ise; tercihe sebebdir, îcaba icada medar değildir. İllet ise, Vücuduna medardır. Meselâ: Seferde Namaz kasredilir, iki Rek'at kılınır. Şu Ruhsat-ı Şer'iyenin illeti seferdir, Hikmeti ise meşakkattir. Sefer bulunsa, meşakkat hiç olmasa da Namaz kasredilir. Çünki illet var. Fakat sefer bulunmasa, yüz meşakkat bulunsa, Namazın kasredilmesine illet olamaz. İşte şu Hakikatın aksine olarak, şu zamanın nazarı ise, maslahat ve Hikmeti illet yerine ikame edip ona göre hükmediyor. Elbette böyle İçtihadat arziyedir, Semavî değildir.

İ k i n c i s i : Şu zamanın nazarı, evvelâ ve bizzât saadet-i dünyeviyeye bakıyor ve ahkâmları ona tevcih ediyor. Halbuki Şeriatın Nazarı ise, evvelâ ve bizzât Saadet-i Uhreviyeye bakar, ikinci derecede -Âhirete vesile olmak dolayısıyla- dünyanın Saadetine nazar eder. Demek şu zamanın nazarı, Ruh-u Şeriattan yabanidir. Öyle ise, Şeriat namına İçtihad edemez.

Ü ç ü n c ü s ü : اِنَّ الضَّرُورَاتِ تُبِيحُ الْمَحْظُورَاتِ Kaidesi, yâni **"Zaruret, haramı Helâl derecesine getirir."** İşte şu Kaide ise, küllî değil. Zaruret eğer haram yoluyla olmamış ise, haramı Helâl etmeye sebebiyet verir. Yoksa sû'-i ihtiyarıyla, gayr-ı meşru sebeblerle zaruret olmuş ise, haramı Helâl edemez, ruhsatlı Ahkâmlara medar olamaz, özür teşkil edemez. Meselâ: Bir adam sû'-i ihtiyarıyla, haram bir tarzda kendini sarhoş etse; tasarrufatı, Ülema-i Şeriatça aleyhinde caridir, mazur sayılmaz.

Tatlik etse, talakı vaki' olur. Bir cinayet etse, ceza görür. Fakat sû'-i ihtiyarıyla olmazsa, talak vaki' olmaz, ceza da görmez. Hem meselâ, bir içki mübtelası zaruret derecesinde mübtela olsa da, diyemez ki: "Zarurettir, bana Helâldir."

İşte şu zamanda zaruret derecesine geçen ve İnsanları mübtela eden bir beliyye-i âmme suretine giren çok umûrlar vardır ki; sû'-i ihtiyardan, gayr-ı meşru meyillerden ve haram muamelelerden tevellüd ettiklerinden, ruhsatlı Ahkâmlara medar olup, haramı Helâl etmeye medar olamazlar. Halbuki şu zamanın ehl-i içtihadı, o zaruratı Ahkâm-ı Şer'iyeye medar yaptıklarından, içtihadları arziyedir, hevesîdir, felsefîdir, semavî olamaz, şer'î değil. Halbuki Semâvat ve Arzın Hâlıkının Ahkâm-ı İlâhiyyesinde tasarruf ve İbadının İbadatına müdahale, o Hâlıkın İzn-i Manevîsi olmazsa; o tasarruf o müdahale merduddur. Meselâ: Bazı gafiller, Hutbe gibi bazı Şeair-i İslâmiyeyi, Arabîden çıkarıp her milletin lisanıyla söylemeyi, iki sebeb için istihsan ediyorlar.

Birincisi: "Tâ, siyaset-i hazıra Avam-ı Müslimîne de o suretle tefhim edilsin." Halbuki siyaset-i hazıra, o kadar çok yalan ve hile ve şeytanet içine girmiş ki, vesvese-i şeyatîn hükmüne geçmiştir. Halbuki minber, Vahy-i İlahînin Tebliğ Makamı olduğundan, o vesvese-i siyasiyenin hakkı yoktur ki, o Makam-ı Âlîye çıkabilsin.

İkinci sebeb: "Hutbe, bazı Suver-i Kur'aniyenin nasihatları anlaşılmak içindir." Evet eğer Millet-i İslâm, İslâmiyetin Zaruriyatı ve Müsellematı ve malûm olan Ahkâmını, ekseriyet itibariyle imtisal edip yerine getirseydi, o vakit nazariyat-ı şer'iye ve mesail-i dakika ve nasayih-i hafiyeyi anlamak için, bildiği lisan ile Hutbe okunması ve Suver-i Kur'aniyenin -eğer mümkün olsaydı- tercümesi (Hâşiye) belki müstahsen olurdu. Fakat Namaz, Zekat, Orucun Vücubu ve katl, zina ve şarabın haramiyeti gibi malûm olan Ahkâm-ı Kat'iyye-i İslâmiye mühmel kalıyor. Avam-ı nas, onların Vücubunu ve Haramiyetini Ders almağa muhtaç değiller. Belki teşvik ve ihtar ile o Ahkâm-ı Kudsiyeyi hatırlatıp, İslâmiyet damarını ve Îman hissini tahrik etmekle imtisallerine teşvik ve tezkire ve ihtara muhtaçtırlar. Halbuki bir âmi ne kadar cahil dahi olsa, Kur'an'dan ve Hutbe-i Arabiyeden şu meal-i icmaliyeyi anlar ki: "Herkese ve bana malûm olan Îmanın Rükünlerini ve İslâmiyet'in Umdelerini hatib ve hâfız ihtar ediyor ve ders veriyor, okuyor" der; kalbinde onlara karşı bir iştiyak hasıl olur. Acaba Kâinatta hangi tabirat var ki; Arş-ı Â'zamdan gelen Kur'an-ı Hakîm'in İ'cazkârane, müfehhimane

----

(Hâşiye): İ'caza dair olan Yirmibeşinci Söz, Kur'anın hakikî tercümesi mümkün olmadığını göstermiştir.

İhtarlarına, Tezkirlerine, Teşviklerine mukabil gelebilsin?

Altıncısı: Selef-i Sâlihînin Müctehidîn-i İzamı, Asr-ı Nur ve Asr-ı Hakikat olan Asr-ı Sahabeye yakın olduklarından, safi bir Nur alıp, hâlis bir İçtihad edebilirlerdi. Şu zamanın ehl-i içtihadı ise, o kadar perdeler arkasında ve uzak bir mesafede Hakikat Kitabına bakar ki, en vâzıh bir harfini de zor ile görebilirler.

Eğer desen: "Sahabeler de İnsandırlar, hatadan, hilaftan hâlî olmazlar. Halbuki İçtihadatın ve Ahkâm-ı Şeriatın medarı, Sahabelerin Adâleti ve Sıdkıdır ki, hattâ Ümmet "Sahabeler umumen âdildirler, doğru söylerler" diye ittifak etmişler.

Elcevab: Evet Sahabeler ekseriyet-i mutlaka itibariyle Hakka âşık, Sıdka müştak, Adâlete hahişgerdirler. Çünki yalanın ve kizbin çirkinliği, bütün çirkinliğiyle ve Sıdkın ve Doğruluğun güzelliği, bütün güzelliğiyle o asırda öyle bir tarzda gösterilmiş ki, ortalarındaki mesafe Arş'tan ferş'e kadar açılmış. Esfel-i Safilîndeki müseylime-i kezzab'ın derekesinden, A'lâ-yı İlliyyînde olan Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Derece-i Sıdkı kadar bir ayrılık görülmüştür. Evet müseylime'yi esfel-i safilîne düşüren kizb olduğu gibi, Muhammed-ül Emin Aleyhissalâtü Vesselâm'ı A'lâ-yı İlliyyîne çıkaran Sıdktır ve Doğruluktur.

İşte, Hissiyat-ı Ulviyeyi taşıyan ve Mehasin-i Ahlâkiyeye perestiş eden ve Şems-i Nübüvvetin Ziya-i Sohbetiyle nurlanan Sahabeler, o derece çirkin ve sukuta sebeb ve müseylime'nin maskara-âlûd müzahrefat dükkânındaki kizbe, ihtiyarıyla ellerini uzatmamak ve küfürden çekindikleri gibi küfrün arkadaşı olan kizbden çekinmeleri ve o derece güzel ve medar-ı fahr ve mübahat ve Mi'rac-ı Suud ve Terakki ve Fahr-i Risalet'in Hazine-i Âliyesinde en revaçlı bulunan ve Şaşaa-i Cemâliyle İçtimaat-ı İnsaniyeyi nurlandıran Sıdka ve Doğruluğa ve Hakka -ve bilhassa Ahkâm-ı Şer'iye Rivayetinde ve Tebliğinde- elbette ellerinden geldiği kadar talib ve muvafık ve âşık olmaları kat'îdir, zarurîdir, şübhesizdir. Halbuki şu zamanda, kizb ve Sıdkın ortasındaki mesafe o kadar kısalmış ki, âdeta omuz omuza vermişler. Sıdktan yalana (geçmek) pek kolay gidiliyor. Hattâ siyaset propagandası vasıtasıyla yalancılık, doğruluğa tercih ediliyor. İşte en çirkin şey, en güzel şeylerle beraber bir dükkânda, bir fiatla satılsa; elbette pek âlî olan ve Hakikat cevherine giden Sıdk ve Hak pırlantası o dükkâncının marifetine ve sözüne itimad edip, körükörüne alınmaz.

* * *

Hâtime

Asırlara göre Şeriatlar değişir. Belki bir asırda, kavimlere göre ayrı ayrı Şeriatlar, Peygamberler gelebilir ve gelmiştir. Hâtem-ül Enbiya'dan sonra Şeriat-ı Kübrası, her asırda, her kavme kâfi geldiğinden, muhtelif Şeriatlara ihtiyaç kalmamıştır. Fakat teferruatta, bir derece ayrı ayrı Mezheblere ihtiyaç kalmıştır. Evet nasılki mevsimlerin değişmesiyle elbiseler değişir, mizaçlara göre ilâçlar tebeddül eder. Öyle de, asırlara göre Şeriatlar değişir, milletlerin istidadına göre Ahkâm tahavvül eder. Çünki Ahkâm-ı Şer'iyenin teferruat kısmı, ahval-i beşeriyeye bakar. Ona göre gelir, ilâç olur. Enbiya-yı Salife zamanında, tabakat-ı beşeriye birbirinden çok uzak ve seciyeleri hem bir derece kaba, hem şiddetli ve efkârca ibtidaî ve bedeviyete yakın olduğundan, o zamandaki Şeriatlar, onların haline muvafık bir tarzda ayrı ayrı gelmiştir. Hattâ bir kıt'ada bir asırda, ayrı ayrı Peygamberler ve Şeriatlar bulunurmuş. Sonra Âhirzaman Peygamberinin gelmesiyle, İnsanlar güya ibtidaî derecesinden, idadiye derecesine terakki ettiğinden, çok inkılabat ve ihtilatat ile akvam-ı beşeriye birtek Ders alacak, birtek muallimi dinleyecek, birtek Şeriatla amel edecek vaziyete geldiğinden, ayrı ayrı Şeriata ihtiyaç kalmamıştır, ayrı ayrı muallime de lüzum görülmemiştir. Fakat tamamen bir seviyeye gelmediğinden ve bir tarz-ı hayat-ı içtimaiye de giymediğinden, Mezhebler taaddüd etmiştir. Eğer beşerin ekseriyet-i mutlakası bir mekteb-i âlînin talebesi gibi, bir tarz-ı hayat-ı içtimaiyeyi giyse, bir seviyeye girse; o vakit Mezhebler Tevhid edilebilir. Fakat bu hal-i âlem, o hale müsaade etmediği gibi, Mezahib de bir olmaz.

Eğer desen: Hak bir olur; nasıl böyle dört ve oniki Mezhebin muhtelif Ahkâmları Hak olabilir?

Elcevab: Bir su, beş muhtelif mizaçlı hastalara göre nasıl beş hüküm alır; şöyle ki: Birisine, hastalığının mizacına göre su ilâçtır, tıbben Vâcibdir. Diğer birisine, hastalığı için zehir gibi muzırdır; tıbben ona Haramdır. Diğer birisine, az zarar verir; tıbben ona Mekruhtur. Diğer birisine,

zararsız menfaat verir; tıbben ona Sünnettir. Diğer birisine ne zarardır, ne menfaattir; âfiyetle içsin, tıbben ona Mubahtır. İşte Hak burada taaddüd etti. Beşi de Haktır. Sen diyebilir misin ki: "Su yalnız ilâçtır, yalnız Vâcibdir, başka hükmü yoktur."

İşte bunun gibi, Ahkâm-ı İlâhiyye Mezheblere Hikmet-i İlâhiyyenin sevkiyle ittiba edenlere göre değişir, hem Hak olarak değişir ve herbirisi de Hak olur, maslahat olur. Meselâ, Hikmet-i İlâhiyyenin tensibiyle İmam-ı Şafiî'ye ittiba eden, ekseriyet itibariyle Hanefîlere nisbeten köylülüğe ve bedeviliğe daha yakın olup Cemaatı birtek Vücud hükmüne getiren hayat-ı içtimaiye de nâkıs olduğundan, herbiri bizzât Dergâh-ı Kadıyy-ül Hacat'ta kendi derdini söylemek ve hususî matlubunu istemek için, İmam arkasında Fatiha'yı birer birer okuyorlar. Hem Ayn-ı Hak ve Mahz-ı Hikmettir. İmam-ı Â'zam'a ittiba edenler, ekseriyet-i mutlaka itibariyle, İslâmî Hükûmetlerin ekserisi, o Mezhebi iltizam etmesiyle medeniyete, şehirliliğe daha yakın ve hayat-ı içtimaiyeye müstaid olduğundan; bir Cemaat, bir Şahıs hükmüne girip, birtek adam umum namına söyler; umum Kalben onu tasdik ve Rabt-ı Kalb edip, onun sözü umumun sözü hükmüne geçtiğinden, Hanefî Mezhebi'ne göre İmam arkasında Fatiha okunmaz. Okunmaması Ayn-ı Hak ve Mahz-ı Hikmettir.

Hem meselâ, mâdem Şeriat, tabiatın tecavüzatına sed çekmekle onu ta'dil edip nefs-i emmareyi terbiye eder. Elbette ekser etbaı, köylü ve nim-bedevi ve amelelikle meşgul olan Şafiî Mezhebi'ne göre "Kadına temas ile Abdest bozulur, az bir necaset zarar verir." Ekseriyet itibariyle hayat-ı içtimaiyeye giren, nim-medenî şeklini alan İnsanlar, ittiba ettikleri Mezheb-i Hanefîye göre "Mess-i nisvan Abdesti bozmaz, bir dirhem kadar necasete fetva var."

İşte bir amele ile bir efendiyi nazara alacağız. Amele, tarz-ı maişet itibariyle ecnebi kadınlarla ihtilata, temasa ve bir ocak yanında oturmaya ve mülevves şeylerin içine karışmaya mübtela olduğundan; san'at ve maişet itibariyle, tabiat ve nefs-i emmaresi meydanı boş bulup tecavüz edebilir. Onun için, Şeriat onların hakkında, o tecavüzata sed çekmek için, "Abdest bozulur, temas etme; Namazını ibtal eder, bulaşma" manevî kulağında bir Sadâ-yı Semavî çınlattırır. Amma o efendi, namuslu olmak şartıyla âdât-ı içtimaiyesi itibariyle, ahlâk-ı umumiye namına, ecnebi kadınlara temasa mübtela değil, mülevves şeylerle nezafet-i medeniye namına kendini o kadar bulaştırmaz. Onun için Şeriat, Mezheb-i Hanefî namıyla ona şiddet ve Azimet göstermemiş; Ruhsat tarafını gösterip, hafifleştirmiştir. "Elin dokunmuş ise, Abdestin bozulmaz;

hicab edip, kalabalık içinde su ile istinca etmemenin zararı yoktur. Bir dirhem kadar Fetva vardır." der, onu vesveseden kurtarır. İşte denizden iki katre sana misâl... onlara kıyas et. Mizan-ı Şa'ranî mizanıyla, Şeriat Mizanlarını bu suretle müvazene edebilirsen et.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى مَنْ تَمَثَّلَ فِيهِ اَنْوَارُ مَحَبَّتِكَ لِجَمَالِ صِفَاتِكَ وَ اَسْمَآئِكَ بِكَوْنِهِ مِرْاٰةً جَامِعَةً لِتَجَلِّيَاتِ اَسْمَآئِكَ الْحُسْنٰى وَ مَنْ تَمَرْكَزَ فِيهِ شُعَاعَاتُ مَحَبَّتِكَ لِصَنْعَتِكَ فِى مَصْنُوعَاتِكَ بِكَوْنِهِ اَكْمَلَ وَ اَبْدَعَ مَصْنُوعَاتِكَ وَ صَيْرُورَتِهِ اَنْمُوذَجَ كَمَالاَتِ صَنْعَتِكَ وَ فِهْرِسْتَةَ مَحَاسِنِ نُقُوشِكَ وَ مَنْ تَظَاهَرَ فِيهِ لَطَآئِفُ مَحَبَّتِكَ وَ رَغْبَتِكَ لاِسْتِحْسَانِ صَنْعَتِكَ بِكَوْنِهِ اَعْلٰى دَلاَّلِ مَحَاسِنِ صَنْعَتِكَ وَ اَرْفَعَ الْمُسْتَحْسِنِينَ صَوْتًا فِى اِعْلاَنِ حُسْنِ نُقُوشِكَ وَ اَبْدَعِهِمْ نَعْتًا لِكَمَالاَتِ صَنْعَتِكَ وَ مَنْ تَجَمَّعَ فِيهِ اَقْسَامُ مَحَبَّتِكَ وَ اِسْتِحْسَانِكَ لِمَحَاسِنِ اَخْلاَقِ مَخْلُوقَاتِكَ وَ لَطَآئِفِ اَوْصَافِ مَصْنُوعَاتِكَ بِكَوْنِهِ جَامِعًا لِمَحَاسِنِ اْلاَخْلاَقِ كَافَّةً بِاِحْسَانِكَ وَ لِلَطَآئِفِ اْلاَوْصَافِ قَاطِبَةً بِفَضْلِكَ وَ مَنْ صَارَ مِصْدَاقًا صَادِقًا وَ مِقْيَاسًا فَائِقًا لِجَمِيعِ مَنْ ذَكَرْتَ فِى فُرْقَانِكَ اِنَّكَ تُحِبُّهُمْ مِنَ الْمُحْسِنِينَ وَ الصَّابِرِينَ وَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُتَّقِينَ وَ التَّوَّابِينَ وَ اْلاَوَّابِينَ وَ جَمِيعِ اْلاَصْنَافِ الَّذِينَ اَحْبَبْتَهُمْ وَ شَرَفْتَهُمْ لِمَحَبَّتِكَ فِى فُرْقَانِكَ حَتَّى صَارَ اِمَامَ الْحَبِيبِينَ لَكَ: وَ سَيِّدَ الْمَحْبُوبِينَ لَكَ وَرَئِيسَ اَوِدَّآئِكَ وَ عَلٰى اٰلِهِ وَ اَصْحَابِهِ وَ اِخْوَانِهِ اَجْمَعِينَ آمِينَ بِرَحْمَتِكَ يَآ اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

* * *

Yirmiyedinci Söz'ün Zeyli

Sahabeler Hakkındadır

Mevlâna Câmî'nin Dediği Gibi Derim:

يَا رَسُولَ اللّٰهِ چه بَاشَدْ چُونْ سَگِ اَصْحَابِ كَهْف
دَاخِلِ جَنَّتْ شَوَمْ دَرْ زُمْرَهءِ اَصْحَابِ تُو
اُو رَوَدْ دَرْ جَنَّتْ مَنْ دَرْ جَهَنَّمْ كَىْ رَوَاسْت
اُو سَگِ اَصْحَابِ كَهْف مَنْ سَگِ اَصْحَابِ تُو

بِاسْمِهِ سُبْحَانَهُ وَاِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ اَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ

ilâ âhir-i Âyet...

Sual ediyorsunuz: Bazı Rivayetlerde vardır ki; "Bid'aların revacı hengâmında Ehl-i Îman ve Takvadan bir kısım Suleha, Sahabe derecesinde

veya daha ziyade efdal olabilir" diye Rivayetler vardır. Bu Rivayetler sahih midir? Sahih ise, Hakikatları nedir?

Elcevab: Enbiyadan sonra nev'-i beşerin en efdali Sahabe olduğu, Ehl-i Sünnet ve Cemaatın İcmaı bir Hüccet-i Katıadır ki, o Rivayetlerin sahih kısmı, Fazilet-i Cüz'iye hakkındadır. Çünki cüz'î Fazilette ve hususî bir Kemalde, mercuh racihe tereccuh edebilir. Yoksa Sure-i Feth'in âhirinde sitayişkârane Tavsifat-ı Rabbaniyeye mazhar ve Tevrat ve İncil ve Kur'anın Medih ve Senasına mazhar olan Sahabelere, Fazilet-i Külliye nokta-i nazarında yetişilemez. Şu Hakikatın pekçok esbab ve Hikmetlerinden, şimdilik üç sebebi tazammun eden üç Hikmeti beyan edeceğiz:

Birinci Hikmet: Sohbet-i Nebeviye öyle bir İksirdir ki, bir dakikada Ona mazhar bir Zât, senelerle seyr ü sülûke mukabil, Hakikatın Envârına mazhar olur. Çünki sohbette İnsibağ ve İn'ikas vardır. Malûmdur ki: İn'ikas ve tebaiyetle, o Nur-u Â'zam-ı Nübüvvetle beraber en azîm bir mertebeye çıkabilir. Nasılki, bir Sultanın Hizmetkârı ve Onun tebaiyeti ile öyle bir mevkiye çıkar ki, bir şah çıkamaz. İşte şu Sırdandır ki, **en büyük Veliler Sahabe derecesine çıkamıyorlar.** Hattâ Celâleddin-i Süyutî gibi, uyanık iken çok defa Sohbet-i Nebeviyeye mazhar olan Veliler, Resul-i Ekrem (A.S.M.) ile yakazaten görüşseler ve şu Âlemde Sohbetine müşerref olsalar, yine Sahabeye yetişemiyorlar. Çünki Sahabelerin Sohbeti, Nübüvvet-i Ahmediye (A.S.M.) Nuruyla, yâni Nebi olarak Onunla Sohbet ediyorlar. Evliyalar ise, Vefat-ı Nebevîden sonra Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ı görmeleri, Velayet-i Ahmediye (A.S.M.) Nuruyla Sohbettir. Demek Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın onların nazarlarına temessül ve tezâhür etmesi, Velayet-i Ahmediye (A.S.M.) cihetindedir; Nübüvvet itibariyle değil. Mâdem öyledir; Nübüvvet derecesi, Velayet derecesinden ne kadar yüksek ise, o iki Sohbet de o derece tefavüt etmek lâzım gelir. Sohbet-i Nebeviye ne derece bir İksir-i Nurani olduğu bununla anlaşılır ki: Bir bedevi adam, kızını sağ olarak defnedecek derecede bir kasavet-i vahşiyanede bulunduğu halde, gelip bir saat Sohbet-i Nebeviyeye müşerref olur, daha karıncaya ayağını basamaz derecede bir Şefkat-i Rahîmaneyi kesbederdi. Hem cahil, vahşi bir adam, bir gün Sohbet-i Nebeviyeye mazhar olur; sonra Çin ve Hind gibi memleketlere giderdi, o mütemeddin kavimlere Muallim-i Hakaik ve Rehber-i Kemâlât olurdu.

İkinci Sebeb: Yirmiyedinci Söz'deki İçtihad bahsinde beyan ve isbat edildiği gibi; Sahabeler, ekseriyet-i mutlaka itibariyle Kemâlât-ı İnsaniyenin en a'lâ derecesindedirler. Çünki o zamanda, o İnkılab-ı Azîm-i

İslâmîde Hayır ve Hak bütün güzelliğiyle, şer ve bâtıl bütün çirkinliğiyle görülmüş ve maddeten hissedilmiş. Şer ve Hayır ortasında öyle bir ayrılık ve kizb ve Sıdk mabeyninde öyle bir mesafe açılmıştı ki, küfür ve Îman kadar, belki Cehennem ve Cennet kadar beynleri uzaklaştı. Kizb ve şer ve bâtılın dellâlı ve nümunesi olan müseylime-i kezzab ve maskaraca kelimeleri olduğundan, fıtraten Hissiyat-ı Ulviye sahibi ve Maâlî-i Ahlâka meftun ve İzzet ve Mübahata meyyal olan Sahabeler, elbette ihtiyarlarıyla, kizb ve şerre ellerini uzatıp, müseylime derekesine düşmemişler. Sıdk ve Hayır ve Hakkın Dellâlı ve Nümunesi olan Habibullah'ın (A.S.M.) A'lâ-yı İlliyyîn-i Kemâlâtındaki makamına bakarak, bütün Kuvvet ve Himmetleriyle, o tarafa koşmak Mukteza-yı Seciyeleridir. Meselâ: Nasılki zaman oluyor; medeniyet-i beşeriye çarşısında ve hayat-ı içtimaiye-i İnsaniye dükkânında, bazı şeylerin verdiği müdhiş neticeleri ve çirkin eserleri zehr-i katil gibi herkes onu satın almak değil, bütün kuvvetiyle ondan nefret edip kaçar ve bazı şeylerin ve manevî meta'ların verdikleri güzel neticeler ve kıymetdar eserler, bir tiryak-ı nâfi' ve bir pırlanta gibi, herkesin nazar-ı rağbetini kendine celbeder. Herkes elinden geldiği kadar onları satın almağa çalışır. Öyle de, Asr-ı Saadette hayat-ı içtimaiye-i İnsaniyenin çarşısında, kizb ve şer ve küfür gibi maddeler, şekavet-i ebediye gibi neticeleri ve müseylime-i kezzab gibi süflî maskaraları tevlid ettiğinden, secaya-yı âliye ve hubb-u maâlîye meftun olan Sahabelerin zehr-i katilden kaçar gibi ondan kaçmaları ve nefret etmeleri bedihîdir. Ve Saadet-i Ebediye gibi netice veren ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm gibi nuranî meyveler gösteren sıdk ve hakka ve Îmâna en nâfi' bir tiryak, en kıymetdar bir elmas gibi, o fıtratları sâfiye ve seciyeleri sâmiye olan Sahabeler, bütün kuvvetleriyle ve hissiyat ve letaifleriyle, onlara müşteri ve müştak olması zarurîdir. Halbuki o zamandan sonra, git gide ve gele gele Sıdk ve kizb ortasındaki mesafe azala azala, omuz-omuza geldi. Bir dükkânda, ikisi beraber satılmağa başladığı gibi, ahlâk-ı içtimaiye bozuldu. Propaganda-i siyaset, yalana fazla revaç verdi. Yalanın müdhiş çirkinliği gizlenip, doğruluğun parlak güzelliği görünmemeye başladığı zamanda, kimin haddi var ki, Sahabenin Adâlet ve Sıdk ve Ulviyet ve Hakkaniyet hususundaki Kuvvetlerine, Metanetlerine, Takvalarına yetişebilsin veya derecelerinden geçsin. Geçen mes'eleyi bir derece tenvir edecek, başıma gelmiş bir halimi beyan ediyorum. Şöyle ki:

Bir zaman Kalbime geldi, niçin Muhyiddin-i Arabî gibi Hârika Zâtlar Sahabelere yetişemiyorlar? Sonra Namaz içinde سُبْحَانَ رَبِّيَ الْاَعْلٰى derken, şu Kelimenin mânası inkişaf etti.

Tam mânasıyla değil, fakat bir parça Hakikatı göründü. Kalben dedim: Keşki birtek Namaza bu Kelime gibi muvaffak olsaydım, bir sene İbadetten daha iyi idi. Namazdan sonra anladım ki; o hatıra ve o hal, Sahabelerin İbadetteki derecelerine yetişilmediğine bir İrşaddır. Evet Kur'an-ı Hakîm'in Envârıyla hasıl olan o İnkılab-ı Azîm-i İçtimaîde, ezdad birbirinden çıkıp ayrılırken; şerler bütün tevabiiyle, zulümatıyla ve teferruatıyla ve Hayır ve Kemâlât bütün Envârıyla ve Netaiciyle karşı karşıya gelip, bir vaziyette ve müheyyic bir zamanda, her Zikir ve Tesbih, bütün mânasının tabakatını turfanda ve taravetli ve taze ve genç bir surette ifade ettiği gibi; o İnkılab-ı Azîmin tarrakası altında olan İnsanların bütün Hissiyatını, Letaif-i Maneviyesini uyandırmış; hattâ vehim ve hayal ve Sır gibi duygular hüşyar ve müteyakkız bir surette o Zikir, o Tesbihlerdeki müteaddid mânaları kendi Zevklerine göre alır.. emer. İşte şu Hikmete binaen bütün Hissiyatları uyanık ve Letaifleri hüşyar olan Sahabeler, Envâr-ı Îmaniye ve Tesbihiyeyi câmi' olan Kelimat-ı Mübarekeyi dedikleri vakit, Kelimenin bütün Mânasıyla söyler ve bütün Letaifiyle hisse alırlardı. Halbuki o infilâk ve inkılabdan sonra, gitgide letaif uykuya ve havas o Hakaik noktasında gaflete düşüp, o Kelimat-ı Mübareke, meyveler gibi gitgide, ülfet perdesiyle letafetini ve taravetini kaybeder. Âdeta sathîlik havasıyla kuruyor gibi, az bir yaşlık kalıyor ki; kuvvetli, tefekkürî bir ameliyatla, ancak evvelki hali iade edilebilir. İşte bundandır ki, kırk dakikada bir Sahabenin kazandığı Fazilete ve makama, kırk günde, hattâ kırk senede başkası ancak yetişebilir.

Üçüncü Sebeb: Onikinci ve Yirmidördüncü ve Yirmibeşinci Sözlerde isbat edildiği gibi, Nübüvvetin Velayete nisbeti, Güneşin ayn-ı zâtıyla, âyinelerde görülen Güneşin misâli gibidir. İşte Daire-i Nübüvvet, Daire-i Velayetten ne kadar yüksek ise, Daire-i Nübüvvetin Hademeleri ve o güneşin yıldızları olan Sahabeler dahi, Daire-i Velayetteki sulehaya o derece tefevvuku olmak lâzım geliyor. Hattâ Velayet-i Kübra olan Veraset-i Nübüvvet ve Sıddıkıyet ki, Sahabelerin Velayetidir; bir Veli kazansa, yine saff-ı evvel olan Sahabelerin makamına yetişmez. Şu üçüncü sebebin müteaddid vücuhundan üç vechini beyan ederiz:

Birinci Vecih: İçtihadda yâni İstinbat-ı Ahkâmda, yâni Cenab-ı Hakk'ın marziyatını Kelâmından anlamakta, Sahabelere yetişilmez. Çünki o zamandaki o büyük İnkılab-ı İlahî, Marziyat-ı Rabbaniyeyi ve Ahkâm-ı İlâhiyyeyi anlamak üzere dönerdi. Bütün ezhan, İstinbat-ı Ahkâma müteveccih idi. Bütün Kalbler, "Rabbimizin bizden istediği nedir!" diye merak ederdi. Ahval-i zaman, bu hali işmam ve ihsas edecek bir tarzda cereyan ediyordu. Muhaverat, bu mânaları tazammun ederek vuku buluyordu.

İşte bunun için herşey ve her hal ve muhavereler ve sohbetler ve hikâyeler, bütün o mânaları bir derece ders verecek bir tarzda cereyan ettiğinden; Sahabenin istidadını Tekmil ve fikirlerini Tenvir ettiğinden; İçtihad ve İstinbatta istidadı kibrit derecesinde nurlanmaya hazır olduğundan; bir günde veya bir ayda kazandığı Mertebe-i İstinbat ve İçtihadı, o Sahabenin derece-i zekâvetinde ve istidadında olan bir adam, şu zamanda on senede, belki yüz senede kazanmayacaktır. Çünki şimdi Saadet-i Ebediyeye bedel, saadet-i dünyeviye medar-ı nazardır. Beşerin nazar-ı dikkati, başka maksadlara müteveccihtir. Tevekkülsüzlük içinde derd-i maişet, Ruha sersemlik ve felsefe-i tabiiye ve maddiye Akla körlük verdiğinden; beşerin muhit-i içtimaîsi, o şahsın zihnine ve istidadına, İçtihad hususunda Kuvvet vermediği gibi, teşettüt veriyor.. dağıtıyor. Yirmiyedinci Söz'ün İçtihad bahsinde, Süfyan İbn-i Uyeyne ile onun zekâveti derecesinde birinin müvazenesinde isbat etmişiz ki; Süfyan'ın on senede kazandığını, öteki yüz senede kazanamıyor.

İkinci Vecih: Sahabelerin Kurbiyet-i İlâhiyye noktasındaki makamlarına Velayet ayağıyla yetişilmez. Çünki Cenab-ı Hak bize akrebdir ve herşeyden daha ziyade yakındır. Biz ise, Ondan nihayetsiz uzağız. Onun Kurbiyetini kazanmak iki suretle olur. **Birisi**: Akrebiyetin inkişafıyladır ki, Nübüvvetteki Kurbiyet ona bakar ve Nübüvvet Veraseti ve Sohbeti cihetiyle Sahabeler o Sırra mazhardırlar. **İkinci suret:** Bu'diyetimiz noktasında kat'-ı meratib edip bir derece Kurbiyete müşerref olmaktır ki, ekser Seyr ü Sülûk-ü Velayet ona göre ve Seyr-i Enfüsî ve Seyr-i Âfâkî bu suretle cereyan ediyor. İşte birinci suret sırf Vehbîdir, kesbî değil, İncizabdır, Cezb-i Rahmanîdir ve Mahbubiyettir. Yol kısadır, fakat çok metin ve çok yüksektir ve çok hâlistir ve gölgesizdir. Diğeri; kesbîdir, uzundur, gölgelidir. Acaib Hârikaları çok ise de; kıymetçe Kurbiyetçe evvelkisine yetişemez. Meselâ: Nasılki dünkü güne, bugün yetişmek için iki yol var. Birincisi: Zamanın cereyanına tabi olmayarak, bir Kuvvet-i Kudsiye ile; Fevk-az Zaman çıkıp, dünü bugün gibi hazır görmektir. İkincisi: Bir sene kat'-ı mesafe edip, dönüp dolaşıp, düne gelmektir; fakat, yine dünü elde tutamıyor, onu bırakıp gidiyor. Öyle de, zahirden Hakikata geçmek iki suretledir. **Biri:** Doğrudan doğruya Hakikatın İncizabına kapılıp, Tarîkat Berzahına girmeden, Hakikatı ayn-ı zahir içinde bulmaktır. **İkincisi:** Çok meratibden Seyr-ü Sülûk suretiyle geçmektir. Ehl-i Velayet, çendan fena-i nefse muvaffak olurlar, nefs-i emmareyi öldürürler. Yine Sahabeye yetişemiyorlar. Çünki Sahabelerin nefisleri tezkiye ve tathir edildiğinden; nefsin mahiyetindeki cihazat-ı kesîre ile, Ubûdiyyetin enva'ına ve Şükür ve Hamdin aksamına daha ziyade mazhardırlar. Fena-i nefisten sonra, Ubûdiyyet-i Evliya besatet peyda eder.

Üçüncü Vecih: Fazilet-i A'mal ve Sevab-ı Ef'al ve Fazilet-i Uhreviye cihetinde Sahabelere yetişilmez. Çünki nasıl bir asker bazı şerait dâhilinde, mühim ve mahuf bir mevkide, bir saat nöbette, bir sene İbadet kadar bir Fazilet kazanabilir ve bir dakikada bir kurşunu yemekle, en ekall kırk günde ancak kazanılacak Velayet derecesi gibi bir makama çıkıyor. Öyle de, Sahabelerin Tesis-i İslâmiyette ve Neşr-i Ahkâm-ı Kur'aniyede Hizmetleri ve İslâmiyet için bütün dünyaya ilân-ı harb etmeleri o kadar yüksektir ki, bir dakikasına başkaları bir senede yetişemez. Hattâ denilebilir ki; bütün dakikaları, - o Hizmet-i Kudsiyede - o Şehid olan neferin dakikası gibidir. Bütün saatleri, müdhiş bir makamda bir saat nöbet tutan fedakâr bir neferin nöbeti gibidir ki; amel az, ücreti çok, kıymeti yüksektir. Evet Sahabeler mâdem İslâmiyetin tesisinde ve Envâr-ı Kur'aniyenin Neşrinde, saff-ı evvel teşkil ediyorlar. اَلسَّبَبُ كَالْفَاعِلِ Sırrınca, bütün Ümmetin Hasenatından Onlara hisse çıkar. Ümmetin اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلٰٓى اٰلِهِ وَاَصْحَابِهِ demesiyle; Sahabelerin, bütün Ümmetin Hasenatından hissedarlıklarını gösteriyor. Hem nasılki bir ağacın kökündeki küçük bir meziyet; ağacın dallarında büyük bir suret alır, büyük bir daldan daha büyüktür. Hem nasılki mebde'de küçük bir irtifa; gittikçe bir yekûn teşkil eder. Hem nasılki nokta-i merkeziyeye yakın bir iğne ucu kadar bir ziyadelik; daire-i muhitada, bazan bir metre kadar ziyadeye mukabil geliyor. Aynen şu dört misâl gibi.. Sahabeler, İslâmiyetin Şecere-i Nuraniyesinin köklerinden, esaslarından oldukları, hem Bina-yı İslâmiyetin Hutut-u Nuraniyesinin mebde'inde, hem Cemaat-ı İslâmiyenin İmamlarından ve adedlerinin evvellerinde, hem Şems-i Nübüvvet ve Sirac-ı Hakikat'ın merkezine yakın olduklarından; az amelleri çoktur, küçük Hizmetleri büyüktür. onlara yetişmek için, hakikî Sahabe olmak lâzım geliyor.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ الَّذٖى قَالَ اَصْحَابٖى كَالنُّجُومِ بِاَيِّهِمْ اِقْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ
وَ خَيْرُ الْقُرُونِ قَرْنٖى وَ عَلٰٓى اٰلِهِ وَ صَحْبِهِ وَ سَلِّمْ

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلٖيمُ الْحَكٖيمُ

Sual: Deniliyor ki: Sahabeler Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ı gördüler, sonra Îman ettiler. Biz ise görmeden Îman ettik. Öyle ise, Îmanımız daha kavîdir. Hem, Kuvvet-i Îmanımıza delalet eden Rivayet var?

Elcevab: Sahabeler o zamanda, Efkâr-ı Âmme-i Âlem Hakaik-i İslâmiyeye muarız ve muhalif iken; - Sahabeler - yalnız Suret-i İnsaniyede Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ı görüp, bazan mu'cizesiz olarak, öyle bir Îman getirmişler ki; bütün efkâr-ı âmme-i âlem, Onların Îmanlarını sarsmıyordu. Şübhe değil, bazısına vesvese de vermezdi. Sizler iseniz kendi Îmanınızı, Sahabelerin Îmanlarıyla müvazene ediyorsunuz. Bütün Efkâr-ı Âmme-i İslâmiye, Îmanınıza kuvvet ve sened olduğu halde; Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Şecere-i Tûbâ-i Nübüvvetinin çekirdeği olan beşeriyeti ve suret-i cismaniyesini değil.. belki umum Envâr-ı İslâmiye ve Hakaik-i Kur'aniye ile nurani muhteşem Şahs-ı Manevîsini bin Mu'cizat ile muhat olarak Akıl gözüyle gördüğünüz halde, bir avrupa feylesofunun sözüyle vesveseye ve şübheye düşen Îmanınız nerede? Bütün âlem-i küfrün ve nasara ve yehud'un ve feylesofların hücumlarına karşı sarsılmayan Sahabelerin Îmanları nerede? Hem, Sahabelerin Kuvvet-i Îmanlarını gösteren ve Îmanlarının tereşşuhatı olan Şiddet-i Takvaları ve Kemal-i Salahatları nerede? Ey müddei! Senin şiddet-i za'fından, Feraizi tamamıyla senden göstermeyen sönük Îmanın nerede? Amma Hadîste vârid olan ki, "Âhirzamanda beni görmeyen ve Îman getiren, daha ziyade makbûldür" mealindeki Rivayet, hususî Fazilete dairdir. Has bazı Eşhas hakkındadır. Bahsimiz ise, Fazilet-i Külliye ve ekseriyet itibariyledir.

İkinci Sual: Diyorlar ki: Ehl-i Velayet ve Ashab-ı Kemâlât, dünyayı terketmişler. Hattâ Hadîste var ki: "Dünya muhabbeti bütün hataların başıdır." Halbuki Sahabeler dünyaya pek çok girmişler; terk-i dünya değil, belki bir kısım Sahabe, o zamanın ehl-i medeniyetinden daha ileri gitmişler. Nasıl oluyor ki, böyle Sahabelerin en ednasına, en büyük bir Veli kadar kıymeti var, diyorsunuz?

Elcevab: Otuzikinci Söz'ün İkinci ve Üçüncü Mevkıflarında gayet kat'î isbat edilmiştir ki: Dünyanın Âhirete bakan yüzüyle, Esma-i İlâhiyyeye mukabil olan yüzünü sevmek; sebeb-i noksaniyet değil, belki medar-ı kemaldir ve o iki yüzde ne kadar ileri gitse, daha ziyade İbadet ve Marifetullahta ileri gider. Sahabelerin dünyası ise, işte o iki yüzdedir. Dünyayı Âhiret mezraası görüp, ekip biçmişler. Mevcûdatı, Esma-i İlâhiyyenin âyinesi görüp, müştakane temaşa edip bakmışlar. Fena-i dünya ise, fâni yüzüdür ki, İnsanın hevesatına bakar.

Üçüncü Sual: Tarîkatlar, Hakikatların yollarıdır. Tarîkatların içerisinde en meşhur ve en yüksek ve Cadde-i Kübra iddia olunan Tarîk-ı Nakşbendî hakkında, o Tarîkatın Kahramanlarından ve İmamlarından bazıları Esasını böyle tarif etmişler. Demişler ki:

دَرْ طَرِيقِ نَقْشِبَنْدِى لاَزِمْ آمَدْ چَارْ تَرْكْ

تَرْكِ دُنْيَا تَرْكِ عُقْبَى تَرْكِ هَسْتِى تَرْكِ تَرْكْ

Yâni, Tarîk-ı Nakşîde dört şeyi bırakmak lâzım. Hem dünyayı, hem nefis hesabına Âhireti dahi Maksud-u Hakikî yapmamak, hem Vücudunu unutmak, hem ucbe, fahre girmemek için bu terkleri düşünmemektir. Demek hakikî Marifetullah ve Kemâlât-ı İnsaniye terk-i masiva ile olur?

Elcevab: Eğer İnsan yalnız bir Kalbden ibaret olsaydı; bütün masivayı terk, hattâ Esma ve Sıfâtı dahi bırakmak, yalnız Cenab-ı Hakk'ın Zâtına Rabt-ı Kalb etmek lâzım gelirdi. Fakat İnsanın Akıl, Ruh, Sır, nefis gibi pek çok vazifedar Letaifi ve Hassaları vardır. İnsan-ı Kâmil odur ki: Bütün o Letaifi; kendilerine mahsus ayrı ayrı Tarîk-ı Ubûdiyyette, Hakikat canibine sevketmek ile Sahabe gibi geniş bir dairede, zengin bir surette.. Kalb bir kumandan gibi, Letaif askerleriyle kahramânane maksada yürüsün. Yoksa Kalb, yalnız kendini kurtarmak için askerini bırakıp tek başıyla gitmek, medar-ı iftihar değil, belki netice-i ızdırardır.

Dördüncü Sual: Sahabelere karşı iddia-yı rüchan nereden çıkıyor? Kim çıkarıyor? Şu zamanda, bu mes'eleyi medar-ı bahsetmek nedendir? Hem Müctehidîn-i İzama karşı müsavat dava etmek neden ileri geliyor?

Elcevab: Şu mes'eleyi söyleyen iki kısımdır: Bir kısmı, safi Ehl-i Diyanet ve Ehl-i İlimdir ki; bazı Ehadîsi görmüşler, şu zamanda Ehl-i Takva ve Salahatı teşvik ve tergib için öyle mebhaslar açıyorlar. Bu kısma karşı

sözümüz yok. Zâten onlar azdırlar, çabuk da intibaha gelirler. Diğer kısım ise gayet müdhiş mağrur insanlardır ki; mezhebsizliklerini, Müctehidîn-i İzama müsavat davası altında neşretmek istiyorlar ve dinsizliklerini, Sahabeye karşı müsavat davası altında icra etmek istiyorlar. Çünki evvelen: O ehl-i dalâlet sefahete girmiş, sefahette tiryaki olmuş; sefahete mani' olan Tekâlif-i Şer'iyeyi yapamıyor. Kendine bir bahane bulmak için der ki: "Şu mesail, içtihadiyedirler. O mesailde, Mezhebler birbirine muhalif gidiyor. Hem onlar da bizim gibi İnsanlardır, hata edebilirler. Öyle ise biz de onlar gibi İçtihad ederiz, istediğimiz gibi İbadetimizi yaparız. Onlara tabi olmaya ne mecburiyetimiz var?" İşte bu bedbahtlar, bu desise-i şeytaniye ile, başlarını Mezahibin zincirinden çıkarıyorlar. Bunların şu davaları ne kadar çürük, ne kadar esassız olduğu Yirmiyedinci Söz'de kat'î bir surette gösterildiğinden Ona havale ederiz.

Sâniyen; o kısım ehl-i dalâlet baktılar ki, Müctehidînlerde iş bitmiyor. Onların omuzlarındaki yalnız nazariyat-ı diniyedir. Halbuki bu kısım ehl-i dalâlet, Zaruriyat-ı Diniyeyi terk ve tağyir etmek istiyorlar. "Onlardan daha iyiyiz" deseler, mes'eleleri tamam olmuyor. Çünki Müctehidîn, nazariyata ve kat'î olmayan teferruata karışabilirler. Halbuki bu mezhebsiz ehl-i dalâlet, Zaruriyat-ı Diniyede dahi fikirlerini karıştırmak ve kabil-i tebdil olmayan mesaili tebdil etmek ve kat'î Erkân-ı İslâmiyeye karşı gelmek istediklerinden; elbette Zaruriyat-ı Diniyenin Hameleleri ve Direkleri olan Sahabelere ilişecekler. Heyhat! Değil bunlar gibi insan suretindeki hayvanlar, belki hakikî İnsanlar ve hakikî İnsanların en Kâmilleri olan Evliyanın Büyükleri; Sahabenin küçüklerine karşı müsavat davasını kazanamadıkları, gayet kat'î bir surette Yirmiyedinci Söz'de isbat edilmiştir.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى رَسُولِكَ الَّذٖى قَالَ:لاَ تَسُبُّوا اَصْحَابٖى لَوْ اَنْفَقَ اَحَدُكُمْ مِثْلَ اُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ نِصْفَ مُدٍّ مِنْ اَصْحَابٖى صَدَقَ رَسُولُ اللّٰهِ

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَٓا اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَٓا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلٖيمُ الْحَكٖيمُ

* * *

Yirmisekizinci Söz

Şu Söz, Cennet'e dairdir. Şu Söz'ün iki Makamı var. Birinci Makam, Cennet'in bazı Letaifine işaret eder. Fakat Onuncu Söz'de on iki Hakikat-ı Katıa ile, gayet kat'î bir surette ve bu Söz'ün İkinci Makamında Onuncu Söz'ün Hülâsası ve Esası, müteselsil gayet metin arabî bir Bürhan-ı Kat'î ile gayet parlak bir tarzda Vücudu isbat olunan Cennet'in isbat-ı vücudundan bahis değil, belki şu makamda yalnız sual ve cevaba ve tenkide medar olan birkaç Ahval-i Cennet'ten bahseder. Eğer Tevfik-i İlahî refik olsa sonra azîm bir Söz, o muazzam Hakikata dair yazılacaktır, اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ كُلَّمَا
رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هٰذَا الَّذِى رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَ اُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَ لَهُمْ
فِيهَٓا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Cennet-i Bâkiyeye dair bazı suallere kısa cevablardır.

Cennet'e dair, Cennet'ten daha güzel, Hurilerinden daha latif, Selsebilinden daha tatlı olan Beyanat-ı Âyât-ı Kur'aniye kimseye söz bırakmamıştır ki, fazla birşey söylensin. Fakat o parlak, ezelî ve ebedî, yüksek ve güzel Âyetleri fehme takrib için bazı basamakları, hem o Cennet-i Kur'aniyeden nümune için bazı çiçeklerin nümunesi nev'inden bazı Nükteleri söyleyeceğiz. Beş rumuzlu sual ve cevabla işaret edeceğiz. **Evet, Cennet bütün Lezaiz-i Maneviyeye medar olduğu gibi, bütün Lezaiz-i Cismaniyeye de medardır.**

Sual: Kusurlu, noksaniyetli, mütegayyir, kararsız, elemli cismaniyetin Ebediyetle ve Cennet'le ne alâkası var? Mâdem Ruhun âlî Lezaizi vardır; ona kâfidir. Lezaiz-i cismaniye için, bir Haşr-i Cismanî neden îcabediyor?

Elcevab: Çünki nasıl toprak suya, havaya, ziyaya nisbeten kesafetli, karanlıklıdır.. fakat Masnuat-ı İlâhiyyenin bütün enva'ına menşe' ve medar olduğundan bütün anasır-ı sairenin manen fevkine çıktığı gibi.. hem kesafetli olan nefs-i insaniye; Sırr-ı Câmiiyet itibariyle, tezekki etmek şartıyla bütün Letaif-i İnsaniyenin fevkına çıktığı gibi.. öyle de, cismaniyet; en câmi', en muhit, en zengin bir Âyine-i Tecelliyat-ı Esma-i İlâhiyyedir. Bütün Hazain-i Rahmetin müddeharatını tartacak ve mizana çekecek âletler, cismaniyettedir. Meselâ: Dildeki kuvve-i zaika, Rızk zevkinde enva'-ı mat'umat adedince Mizanlara menşe' olmasaydı; herbirini ayrı ayrı hissedip tanımazdı, tadıp tartamazdı. Hem ekser Esma-i İlâhiyyenin Tecelliyatını hissedip bilmek, zevkedip tanımak cihazatı, yine cismaniyettedir. Hem gayet mütenevvi ve nihayet derecede ayrı ayrı Lezzetleri hissedecek istidadlar, yine cismaniyettedir. Mâdem şu Kâinatın Sânii, şu Kâinatla bütün Hazain-i Rahmetini tanıttırmak ve bütün Tecelliyat-ı Esmasını bildirmek ve bütün Enva'-ı İhsanatını tattırmak istediğini; Kâinatın gidişatından ve İnsanın Câmiiyetinden, - Onbirinci Söz'de isbat edildiği gibi - kat'î anlaşılıyor. Elbette şu Seyl-i Kâinatın bir Havz-ı Ekberi ve bu Kâinat tezgâhının işlediği mahsulâtın bir Meşher-i Â'zamı ve şu mezraa-i dünyanın bir Mahzen-i Ebedîsi olan Dâr-ı Saadet, şu Kâinata bir derece benzeyecektir. Hem cismanî, hem ruhanî bütün Esasatını muhafaza edecektir. Ve o Sâni'-i Hakîm ve o Âdil-i Rahîm; elbette cismanî âletlerin vezaifine ücret olarak ve hidematına mükâfat olarak ve ibadat-ı mahsusalarına Sevab olarak, onlara lâyık lezaizi verecektir. Yoksa Hikmet ve Adâlet ve Rahmetine zıd bir halet olur ki, hiç bir cihetle Onun Cemâl-i Rahmetine ve Kemal-i Adâletine uygun değildir, kabil-i tevfik olamaz.

Sual: Cisim, eğer hayatî olsa; ecza-yı bedenî daim terkib ve tahlildedir.. inkıraza mahkûmdur, Ebediyete mazhar olamaz. Ekl ve şürb, beka-yı şahsî ve muamele-i zevciye ise beka-yı nev'î içindir ki; şu Âlemde birer esas olmuşlar. Âlem-i Ebediyette ve Âlem-i Uhrevîde, şunlara ihtiyaç yoktur. Neden Cennet'in en büyük lezaizi sırasına geçmişler?

Elcevab: Evvelâ, şu Âlemde cism-i zîhayatın inkıraza ve mevte mahkûmiyeti ise, vâridat ve masarıfın müvazenesizliğindendir. Çocukluktan sinn-i kemale kadar vâridat çoktur; ondan sonra masarıf ziyadeleşir,

müvazene kaybolur.. o da ölür. Âlem-i Ebediyette ise; zerrat-ı cisim sabit kalıp terkib ve tahlile maruz değil veyahut müvazene sabit kalır, (Hâşiye) vâridat ile masarıf müvazenettedir. Devr-i daimî gibi cism-i zîhayat; telezzüzat için, hayat-ı cismaniye tezgâhının işlettirilmesiyle beraber ebedîleşir. Ekl ve şürb ve muamele-i zevciye gerçi bu dünyada bir ihtiyaçtan gelir, bir vazifeye gider. Fakat o vazifeye bir ücret-i muaccele olarak öyle mütenevvi leziz lezzet içlerine bırakılmıştır ki, sair lezaize tereccuh ediyor. Mâdem bu dâr-ı elemde, bu kadar acib ve ayrı ayrı lezzetlere medar; ekl ve nikâhtır. Elbette Dâr-ı Lezzet ve Saadet olan Cennet'te o lezzetler; o kadar Ulvî bir suret alıp ve vazife-i dünyeviyenin Uhrevî Ücretini de lezzet olarak ona katarak ve dünyevî ihtiyacı dahi uhrevî bir hoş iştiha suretinde ilâve ederek, Cennet'e lâyık ve Ebediyete münasib, en câmi' hayatdar bir Maden-i Lezzet olur.

Evet وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلاَّ لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِىَ الْحَيَوَانُ

Sırrınca, şu dâr-ı dünyada, camid ve şuursuz ve hayatsız maddeler, orada şuurlu hayatdardırlar. Buradaki İnsanlar gibi orada da ağaçlar, buradaki hayvanlar gibi oradaki taşlar; Emri anlar ve yapar. Sen bir ağaca desen "Filan meyveyi bana getir", getirir. Filan taşa desen "Gel", gelir. Mâdem taş, ağaç, bu derece ulvî bir suret alırlar. Elbette ekl ve şürb ve nikâh dahi hakikat-ı cismaniyelerini muhafaza etmekle beraber.. Cennet'in dünya fevkındeki derecesi nisbetinde, dünyevî derecelerinden o derece yüksek bir suret almaları iktiza eder.

Sual: اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ اَحَبَّ Sırrınca: "Dost, dostuyla beraber Cennet'te bulunacaktır." Halbuki basit bir bedevi, bir dakikada Sohbet-i Nebeviyede Lillah için bir Muhabbet peyda eder; o Muhabbetle, Cennet'te Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın yanında bulunması lâzım gelir. Halbuki gayr-ı mütenahî Feyze mazhar Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Feyzi, bir basit bedevi Feyziyle nasıl birleşir?

(Hâşiye): Şu dünyada cism-i insanî ve hayvanî, zerrat için güya bir misafirhane, bir kışla, bir mekteb hükmündedir ki; camid zerreler ona girerler, hayatdar olan Âlem-i Bekaya zerrat olmak için liyakat kesbederler, çıkarlar. Âhirette ise اِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِىَ الْحَيَوَانُ Sırrınca, Nur-u Hayat orada âmmdır. Nurlanmak için o seyrüsefere ve o talimat ve talime lüzum yoktur. Zerreler demirbaş olarak sabit kalabilirler.

Elcevab: Bir temsil ile, şu ulvî Hakikata şöyle bir işaret ederiz ki, meselâ: Gayet güzel ve şaşaalı bir bağda muhteşem bir Zât gayet büyük bir ziyafet, gayet müzeyyen bir seyrangâh öyle bir surette ihzar etmiş ki: Kuvve-i zaikanın hissedecek bütün lezaiz-i mat'umatı câmi', kuvve-i bâsıranın hoşuna gidecek bütün mehasini şamil, kuvve-i hayaliyeyi keyflendirecek bütün garaibi müştemil ve hâkeza.. bütün havass-ı zahire ve bâtınayı okşayacak ve memnun edecek herşeyi içine koymuştur. Şimdi iki dost var. Beraber o ziyafete giderler. Bir locada, bir sofrada oturuyorlar. Fakat birisinin kuvve-i zaikası pek az olduğundan cüz'î zevk alır. Gözü de az görüyor. Kuvve-i şâmmesi yok. Sanayi-i garibeden anlamaz. Hârika şeyleri bilmez. O nüzhetgâhın, binden ve belki milyondan birisini, kabiliyeti nisbetinde ancak zevkederek istifade eder. Diğeri ise bütün zahirî ve bâtınî duyguları, Akıl ve Kalb ve His ve Latifeleri, o derece mükemmel ve o mertebe inkişaf etmiştir ki; o seyrangâhtaki bütün incelikleri, güzellikleri ve letaifi ve garaibi ayrı ayrı hissedip zevkederek, ayrı ayrı lezzet aldığı halde o dost ile omuz omuzadır. Mâdem bu karmakarışık, elemli ve daracık şu dünyada böyle oluyor. En küçük ile en büyük beraber iken, seradan süreyyaya kadar fark oluyor. Elbette Dâr-ı Saadet ve Ebediyet olan Cennet'te bittarîk-ıl evlâ dost dostu ile beraber iken, herbirisi istidadına göre Sofra-i Rahmanürrahîm'den, istidadları derecesinde hisselerini alırlar. Bulundukları Cennetler ayrı ayrı da olsa, beraber bulunmalarına mani olmaz. Çünki Cennet'in sekiz tabakası birbirinden yüksek oldukları halde, umumun damı Arş-ı Â'zam'dır. Nasılki mahrutî bir dağın etrafında, birbiri içinde, birbirinden yüksek, kaidesinden zirvesine kadar surlu daireler bulunsa; o daireler birbirinin üstündedir.. fakat birbirinin güneş görmelerine mani olmaz, birbirinden geçebilir, birbirine bakar. Öyle de Cennetler de buna yakın bir tarz ile olduğu, Ehadîsin mütenevvi Rivayatı işaret ediyor.

Sual: Ehadîste denilmiş: "Huriler yetmiş hulleyi giydikleri halde, bacaklarının kemiklerindeki ilikleri görünüyor." Bu ne demektir? Ne mânası var? Nasıl güzelliktir?

Elcevab: Mânası pek güzeldir ve güzelliği pek şirindir. Şöyle ki: Şu çirkin, ölü, camid ve çoğu kışır olan dünyada; Hüsün ve Cemâl, yalnız göze güzel görünüp, ülfete mani olmazsa, yeter. Halbuki güzel, hayatdar, revnakdar, bütün kışırsız lüb ve kabuksuz iç olan Cennet'te; göz gibi bütün İnsanın duyguları, latifeleri cins-i latif olan Hurilerden ve Huriler gibi ve daha güzel, dünyadan gelme, Cennet'teki nisa - i dünyeviyeden ayrı ayrı hisse - i zevklerini, çeşit çeşit lezzetlerini almak isterler.

Demek en yukarı hullenin güzelliğinden tut, tâ kemik içindeki iliklere kadar, birer hissin birer Latifenin medar-ı zevki olduğunu Hadîs işaret ediyor. Evet "Hurilerin yetmiş hulleyi giymeleri ve bacaklarındaki kemiklerin ilikleri görünmesi" tabiriyle Hadîs-i Şerif işaret ediyor ki: İnsanın ne kadar hüsünperver ve zevkperest ve zînete meftun ve Cemâle müştak duyguları ve hassaları ve kuvaları ve latifeleri varsa, umumunu memnun edip doyuracak ve herbirisini ayrı ayrı okşayıp mes'ud edecek, maddî ve manevî her nevi Zînet ve Hüsn-ü Cemâle Huriler câmi'dirler. Demek Huriler Cennet'in aksam-ı zînetinden yetmiş tarzını, bir tek cinsten olmadığından birbirini setretmeyecek surette giydikleri gibi; kendi vücudlarından ve nefis ve cisimlerinden, belki yetmiş mertebeden ziyade ayrı ayrı Hüsün ve Cemâlin aksamını gösteriyorlar. وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ İşaretinin Hakikatını gösteriyorlar. Hem Cennet'te lüzumsuz, kışırlı ve fuzuli maddeler olmadığından; Ehl-i Cennet'in ekl ve şürbünden sonra kazuratı olmadığını, Hadîs-i Şerif beyan ediyor. Mâdem şu süflî dünyada, en âdi zîhayat olan ağaçlar, çok tegaddi ettikleri halde kazuratsız oluyorlar. En yüksek Tabaka-i Hayat olan Cennet Ehli, neden kazuratsız olmasın?

Sual: Ehadîs-i Şerifede denilmiştir ki: "Bazı Ehl-i Cennet'e, dünya kadar bir yer veriliyor, yüzbinler kasr, yüzbinler Huri İhsan ediliyor." Birtek adama bu kadar şeylerin ne lüzumu var, ne ihtiyacı var, nasıl olabilir ve ne demektir?

Elcevab: Eğer İnsan yalnız camid bir vücud olsaydı veyahut yalnız mideden ibaret nebatî bir mahlûk olsaydı veyahut yalnız mukayyed, ağır ve muvakkat ve basit bir zât-ı cismaniye ve bir cism-i hayvanîden ibaret olsaydı; öyle çok kasırlara, çok Hurilere lâyık ve mâlik olmazdı. Fakat İnsan, öyle câmi' bir Mu’cize-i Kudrettir ki; hattâ şu dünya-yı fânide, şu kısa bir ömürde, şu inkişaf etmemiş bazı letaifinin ihtiyacı cihetiyle bütün dünyanın saltanatı, serveti ve lezaizi verilse.. belki hırsı tok olmayacaktır. Halbuki ebedî bir Dâr-ı Saadette, nihayetsiz istidada mâlik, nihayetsiz ihtiyaçlar lisanıyla, nihayetsiz arzular eliyle, nihayetsiz bir Rahmetin kapısını çalan bir İnsan; elbette Ehadîste beyan olunan İhsanat-ı İlâhiyyeye mazhariyeti makuldür ve haktır ve Hakikattır. Ve şu Hakikat-ı Ulviyeye bir temsil dûrbîniyle rasad edeceğiz. Şöyle ki:

Bu dere bahçesi gibi, (Hâşiye) şu Barla bağ ve bahçelerinin herbirinin

----

(Hâşiye): Sekiz sene Kemal-i Sadakatla bu fakire Hizmet eden Süleyman'ın bahçesidir ki, bir veya iki saat zarfında şu Söz orada yazıldı.

ayrı ayrı mâliki bulunduğu halde.. Barla'da gıdası itibariyle ancak bir avuç yeme mâlik olan herbir kuş, herbir serçe, herbir arı "Bütün Barla'nın bağ ve bostanları, benim nüzhetgâhım ve seyrangâhımdır" diyebilir. Barla'yı zabtedip daire-i mülküne dâhil eder. Başkalarının iştiraki onun bu hükmünü bozmaz. Hem İnsan olan bir İnsan diyebilir ki: "Benim Hâlıkım bu dünyayı bana hane yapmış, güneş benim bir lâmbamdır, yıldızlar benim elektriklerimdir, yeryüzü çiçekli-miçekli halılarla serilmiş benim bir beşiğimdir" der, Allah'a şükreder. Sair mahlûkatın iştiraki, onun bu hükmünü nakzetmez. Bilakis mahlûkat onun hanesini tezyin eder. Hanenin müzeyyenatı hükmünde kalırlar. Acaba bu daracık dünyada, İnsan İnsaniyet itibariyle, hattâ bir kuş dahi böyle bir daire-i azîmede bir nevi tasarruf dava etse, cesîm bir nimete mazhar olsa; geniş ve ebedî bir Dâr-ı Saadette, ona beşyüz senelik bir mesafede bir mülk İhsan etmek, nasıl istib'ad edilebilir?

Hem nasılki şu kesafetli, karanlıklı, dar dünyada güneşin pek çok âyinelerde bir anda aynen bulunması gibi, öyle de: Nurani bir Zât, bir anda çok yerlerde aynen bulunması -Onaltıncı Söz'de isbat edildiği gibi- meselâ, Hazret-i Cebrail Aleyhisselâm bin yıldızda bir anda hem Arş'ta, hem Huzur-u Nebevîde, hem Huzur-u İlahîde bir vakitte bulunması; hem Hazret-i Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Haşirde bir anda ekser Etkıya-ı Ümmetiyle görüşmesi ve dünyada hadsiz makamlarda bir anda tezâhür etmesi ve Evliyanın bir nevi garibi olan Abdalların bir vakitte çok yerlerde görünmesi ve avamın rü'yada bazan bir dakikada bir sene kadar işler görmesi ve müşahede etmesi ve herkesin Kalb, Ruh, Hayal cihetiyle bir anda pekçok yerlerle temas edip alâkadarane bulunması, malûm ve meşhud olduğundan.. elbette nuranî, kayıdsız, geniş ve ebedî olan Cennet'te, cisimleri Ruh Kuvvetinde ve Hıffetinde ve Hayal Sür'atinde olan Ehl-i Cennet, bir vakitte yüzbin yerlerde bulunup yüzbin Hurilerle sohbet ederek yüzbin tarzda zevk almak; o ebedî Cennet'e, o nihayetsiz Rahmete lâyıktır ve Muhbir-i Sadık'ın (A.S.M.) haber verdiği gibi Hak ve Hakikattır. Bununla beraber, bu küçücük Aklımızın terazisiyle o muazzam Hakikatlar tartılmaz.

İdrak-i maali bu küçük Akla gerekmez.
Zira bu terazi o kadar sıkleti çekmez.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَآ اِنْ نَسِينَآ اَوْ اَخْطَاْنَا

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى حَبِيبِكَ الَّذِى فَتَحَ اَبْوَابَ الْجَنَّةِ بِحَبِيبِيَّتِهِ وَ بِصَلاٰتِهِ وَ اَيَّدَتْهُ اُمَّتُهُ عَلٰى فَتْحِهَا بِصَلَوَاتِهِمْ عَلَيْهِ عَلَيْهِ الصَّلاَةُ وَ السَّلاَمُ اَللّٰهُمَّ اَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ اْلاَبْرَارِ بِشَفَاعَةِ حَبِيبِكَ الْمُخْتَارِ آمِينَ

* * *

Cennet Sözüne Küçük Bir Zeyl

Cehennem'e Dairdir

İkinci ve Sekizinci Sözlerde isbat edildiği gibi; Îman, manevî bir Cennetin çekirdeğini taşıyor.. küfür dahi, manevî bir Cehennemin tohumunu saklıyor. Nasılki küfür, Cehennem'in bir çekirdeğidir. Öyle de; Cehennem, onun bir meyvesidir. Nasıl küfür, Cehennem'e duhûlüne sebebdir; öyle de Cehennem'in Vücuduna ve İcadına dahi sebebdir. Zira küçük bir hâkimin küçük bir izzeti, küçük bir gayreti, küçük bir celâli bulunsa; bir edebsiz ona serkeşane dese: **"Beni te'dib etmezsin ve edemezsin."** Herhalde o yerde hapishane yoksa da, tek o edebsiz için bir hapishane teşkil edecek, onu içine atacaktır. Halbuki kâfir, Cehennem'i inkâr ile, nihayetsiz İzzet ve Gayret ve Celâl Sahibi ve gayet büyük ve nihayetsiz Kadîr bir Zâtı tekzib ve isnad-ı acz ediyor.. yalancılıkla ve acz ile ittiham ediyor.. İzzetine şiddetle dokunuyor.. Gayretine dehşetli dokunduruyor.. Celâline âsiyane ilişiyor. Elbette farz-ı muhal olarak, Cehennem'in hiç bir sebeb-i vücudu bulunmazsa da; şu derece tekzib ve isnad-ı aczi tazammun eden küfür için bir Cehennem halkedilecek, o kâfir içine atılacaktır...

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

* * *

Yirmidokuzuncu Söz

Beka-i Ruh Ve Melaike Ve Haşre Dairdir.

اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ۞ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم

تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ ۞ قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّى

[Şu Makam, İki Maksad-ı Esas İle Bir **Mukaddime**den İbarettir.]

Mukaddime

Melaike ve Ruhaniyatın Vücudu, İnsan ve hayvanların Vücudu kadar kat'îdir, denilebilir. Evet, Onbeşinci Söz'ün Birinci Basamağında beyan edildiği gibi: Hakikat kat'iyyen iktiza eder ve Hikmet yakînen ister ki; zemin gibi, Semâvatın dahi sekeneleri bulunsun ve Zîşuur sekeneleri olsun ve o sekeneler, o Semâvata münasib bulunsun. Şeriatın lisanında, pekçok muhtelif-ül cins olan o sekenelere **Melaike** ve **Ruhaniyat** tesmiye edilir. Evet, Hakikat böyle iktiza eder. Zira şu zeminimiz, Semaya nisbeten küçüklüğü ve hakaretiyle beraber Zîşuur mahlûklarla doldurulması, arasıra boşaltıp yeniden yeni Zîşuurlarla şenlendirilmesi işaret eder belki tasrih eder ki: Şu muhteşem burçlar sahibi olan müzeyyen kasırlar misâli olan Semâvat dahi, Nur-u Vücudun Nuru olan Zîhayat ve Zîhayatın Ziyası olan Zîşuur ve Zevil-İdrak mahlûklarla elbette doludur. O mahlûklar dahi, ins ve cin gibi, şu Saray-ı Âlemin Seyircileri ve şu Kâinat Kitabının Mütalaacıları ve şu Saltanat-ı Rubûbiyetin Dellâllarıdırlar.

Küllî ve Umumî Ubûdiyyetleri ile Kâinatın büyük ve küllî mevcûdatın Tesbihatlarını temsil ediyorlar. Evet şu Kâinatın keyfiyatı, onların Vücudlarını gösteriyor. Çünki Kâinatı hadd ü hesaba gelmeyen dakik san'atlı tezyinat ve o manidar mehasin ile ve hikmetdar nukuş ile süslendirip tezyin etmesi; bilbedahe ona göre mütefekkir ve istihsan edicilerin ve mütehayyir takdir edicilerin enzarını ister, Vücudlarını taleb eder. Evet nasılki Hüsün elbette bir âşık ister, taam ise aç olana verilir. Öyle ise, şu nihayetsiz Hüsn-ü San'at içinde gıda-yı ervah ve kut-u kulûb; elbette Melaike ve Ruhanîlere bakar, gösterir. Mâdem bu nihayetsiz Tezyinat, nihayetsiz bir Vazife-i Tefekkür ve Ubûdiyyet ister. Halbuki ins ve cin, şu nihayetsiz Vazifeye, şu hikmetli Nezarete, şu vüs'atli Ubûdiyyete karşı, milyondan ancak birisini yapabilir. Demek bu nihayetsiz ve çok mütenevvi olan şu Vezaif ve İbadete, nihayetsiz Melaike enva'ları, Ruhaniyat ecnasları lâzımdır ki, şu Mescid-i Kebir-i Âlemi saflarıyla doldurup şenlendirsin. Evet şu Kâinatın herbir cihetinde, herbir dairesinde, Ruhaniyat ve Melaikelerden birer taife, birer Vazife-i Ubûdiyyetle muvazzaf olarak bulunurlar. Bazı Rivayat-ı Ehadîsiyenin işaretiyle ve şu İntizam-ı Âlemin Hikmetiyle denilebilir ki: Bir kısım ecsam-ı camide-i seyyare -yıldızlar seyyaratından tut, tâ yağmur kataratına kadar- bir kısım Melaikenin sefine ve merakibidirler. O Melaikeler, bu seyyarelere İzn-i İlahî ile binerler, Âlem-i Şehadeti seyredip gezerler ve o merkeblerinin Tesbihatını temsil ederler.

Hem denilebilir: Bir kısım hayatdar ecsam, -bir Hadîs-i Şerifte "Ehl-i Cennet Ruhları, Berzah Âleminde yeşil kuşların cevflerine girerler ve Cennet'te gezerler" diye işaret ettiği طُيُورٌ خُضْرٌ tesmiye edilen Cennet kuşlarından tut, tâ sineklere kadar- bir cins ervahın tayyareleridir. Onlar bunların içine Emr-i Hak'la girerler, Âlem-i Cismaniyatı seyredip, o hayatdar cesedlerdeki göz, kulak gibi duyguları ile, Âlem-i Cismanîdeki Mu'cizat-ı Fıtratı temaşa ediyorlar. Tesbihat-ı Mahsusalarını edâ ediyorlar. İşte nasıl Hakikat böyle iktiza ediyor, Hikmet dahi aynen öyle iktiza eyliyor. Çünki şu kesafetli ve Ruha münasebeti az olan topraktan ve şu küduretli ve Nur-u Hayata münasebeti pek cüz'î olan sudan, mütemadiyen hummalı bir faaliyetle, letafetli hayatı ve nuraniyetli Zevil-İdraki halkeden Fâtır-ı Hakîm, elbette Ruha çok lâyık ve hayata çok münasib, şu Nur denizinden ve hattâ şu zulmet bahrinden, şu havadan, şu elektrik gibi sair madde-i latifeden bir kısım Zîşuur mahlûkları vardır. Hem pekçok kesretli olarak vardır..

Birinci Maksad

Melaikenin Tasdiki Îmanın Bir Rüknüdür. Şu Maksadda Dört Nükte-i Esasiye Vardır.

Birinci Esas

Vücudun Kemali, Hayat iledir. Belki Vücudun hakikî Vücudu, Hayat iledir. Hayat, Vücudun Nurudur. Şuur, Hayatın ziyasıdır. Hayat, herşeyin başıdır ve Esasıdır. Hayat, herşeyi herbir Zîhayat olan şeye mal eder. Bir şeyi, bütün eşyaya mâlik hükmüne geçirir. Hayat ile bir şey-i Zîhayat diyebilir ki: "Şu bütün eşya, malımdır. Dünya, hanemdir. Kâinat Mâlikim tarafından verilmiş bir mülkümdür." Nasılki ziya ecsamın görülmesine sebebdir ve renklerin - bir kavle göre - sebeb-i vücududur. Öyle de: Hayat dahi, mevcûdatın Keşşafıdır. Keyfiyatın tahakkukuna sebebdir. Hem cüz'î bir cüz'ü, küll ve Küllî hükmüne getirir. Ve Küllî şeyleri bir cüz'e sığıştırmaya sebebdir. Ve hadsiz eşyayı, iştirak ve ittihad ettirip bir Vahdete medar, bir Ruha mazhar yapmak gibi, Kemâlât-ı Vücudun umumuna sebebdir. Hattâ Hayat, kesret tabakatında bir çeşit Tecelli-i Vahdettir ve kesrette Ehadiyetin bir âyinesidir. Bak Hayatsız bir cisim, büyük bir dağ dahi olsa yetimdir, garibdir, yalnızdır. Münasebeti yalnız oturduğu mekân ile ve ona karışan şeyler ile vardır. Başka Kâinatta ne varsa, o dağa nisbeten madumdur. Çünki ne Hayatı var ki, Hayat ile alâkadar olsun; ne Şuuru var ki, taalluk etsin. Şimdi bak küçücük bir cisme, meselâ balarısına. Hayat ona girdiği anda, bütün Kâinatla öyle münasebet tesis eder ki, bütün Kâinatla, husûsan zeminin çiçekleriyle ve nebatatları ile, öyle bir ticaret akdeder ki, diyebilir: "Şu arz, benim bahçemdir, ticarethanemdir."

İşte Zîhayattaki meşhur havass-ı zahire ve bâtına duygularından başka, gayr-ı meş'ur Saika ve Şaika hisleriyle beraber o arı, dünyanın ekser enva'ıyla ihtisas ve ünsiyet ve mübadele ve tasarrufa sahib olur. İşte en küçük Zîhayatta Hayat böyle tesirini gösterse, elbette Hayat Tabaka-i İnsaniye olan en yüksek mertebeye çıktıkça, öyle bir inbisat ve inkişaf ve tenevvür eder ki; Hayatın ziyası olan Şuur ile, Akıl ile bir İnsan kendi hanesindeki odalarda gezdiği gibi, o Zîhayat kendi Aklı ile Avalim-i Ulviyede ve Ruhiyede ve Cismaniyede gezer. Yâni, o Zîşuur ve Zîhayat manen o Âlemlere misafir gittiği gibi, o Âlemler dahi o Zîşuurun Mir'at-ı Ruhuna misafir olup, irtisam ve temessül ile geliyorlar.

Hayat, Zât-ı Zülcelâl'in en parlak bir Bürhan-ı Vahdeti ve en büyük bir

Maden-i Nimeti ve en latif bir Tecelli-i Merhameti ve en hafî ve bilinmez bir Nakş-ı Nezih-i San'atıdır. Evet, hafî ve dakiktir. Çünki Enva'-ı Hayatın en ednası olan hayat-ı nebat ve o hayat-ı nebatın en birinci derecesi olan çekirdekteki Ukde-i Hayatiyenin tenebbühü, yâni uyanıp açılarak neşv ü nema bulması, o derece zahir ve kesrette ve mebzuliyette, ülfet içinde, Zaman-ı Âdem'den beri hikmet-i beşeriyenin nazarında gizli kalmıştır. Hakikatı, hakikî olarak beşerin Aklı ile keşfedilmemiş. Hem Hayat, o kadar nezih ve temizdir ki; iki vechi, yâni Mülk ve Melekûtiyet vecihleri temizdir, pâktır, şeffaftır. Dest-i Kudret, esbabın perdesini vaz'etmeyerek, doğrudan doğruya mübaşeret ediyor. Fakat, sair şeylerdeki umûr-u hasiseye ve Kudretin İzzetine uygun gelmeyen nâpâk keyfiyat-ı zahiriyeye menşe' olmak için esbab-ı zahiriyeyi perde etmiştir.

ELHASIL: Denilebilir ki; Hayat olmazsa Vücud Vücud değildir, ademden farkı olmaz. Hayat, Ruhun Ziyasıdır. Şuur, Hayatın Nurudur. Mâdemki Hayat ve Şuur, bu kadar ehemmiyetlidirler. Ve mâdem şu Âlemde bilmüşahede bir İntizam-ı Kâmil-i Ekmel vardır. Ve şu Kâinatta bir İtkan-ı Muhkem, bir İnsicam-ı Ahkem görünüyor. Mâdem şu bîçare perişan küremiz, sergerdan zeminimiz, bu kadar hadd ü hesaba gelmez Zevil-Hayat ile, Zevil-Ervah ile ve Zevil-İdrak ile dolmuştur. Elbette sadık bir Hads ile ve kat'î bir Yakîn ile hükmolunur ki; şu kusûr-u semaviye ve şu büruc-u samiyenin dahi kendilerine münasib Zîhayat, Zîşuur sekeneleri vardır. Balık suda yaşadığı gibi, güneşin ateşinde dahi o nurani sekeneler bulunur. **Nâr Nuru yakmaz**, belki **ateş ışığa meded verir**. Mâdem Kudret-i Ezeliye bilmüşahede en âdi maddelerden, en kesif unsurlardan hadsiz Zîhayat ve Zîruhu halkeder ve gayet ehemmiyetle madde-i kesifeyi, Hayat vasıtasıyla Madde-i Latifeye çevirir ve Nur-u Hayatı herşeyde kesretle serpiyor ve şuur ziyasıyla ekser şeyleri yaldızlıyor. Elbette O Kadîr-i Hakîm bu kusursuz Kudretiyle, bu noksansız Hikmetiyle; Nur gibi, esîr gibi Ruha yakın ve münasib olan sair seyyalat-ı latife maddeleri ihmal edip hayatsız bırakmaz, camid bırakmaz, şuursuz bırakmaz. Belki Madde-i Nurdan, hattâ zulmetten, hattâ Esîr maddesinden, hattâ Mânalardan, hattâ havadan, hattâ Kelimelerden Zîhayat, Zîşuuru kesretle halkeder ki; hayvanatın pekçok muhtelif ecnasları gibi pekçok muhtelif ruhanî mahlûkları, o seyyalat-ı latife maddelerinden halkeder. Onların bir kısmı Melaike, bir kısmı da Ruhanî ve cin ecnaslarıdır. Melaikelerin ve Ruhanîlerin kesretle Vücudlarını kabul etmek ne derece Hakikat ve bedihî ve makul olduğunu ve Kur'anın beyan ettiği gibi onları kabul etmeyen, ne derece hilaf-ı hakikat ve hilaf-ı hikmet bir hurafe, bir dalâlet, bir hezeyan, bir divanelik olduğunu şu temsile bak, gör:

İki adam; biri bedevi, vahşi; biri medenî, aklı başında olarak arkadaş olup İstanbul gibi haşmetli bir şehre gidiyorlar. O medenî muhteşem şehrin uzak bir köşesinde pis, perişan, küçük bir haneye, bir fabrikaya rastgeliyorlar. Görüyorlar ki, o hane; amele, sefil, miskin adamlarla doludur. Acib bir fabrika içinde çalışıyorlar. O hanenin etrafı da Zîruh ve Zîhayatlarla doludur. Fakat onların medar-ı taayyüşü ve hususî Şerait-i Hayatiyeleri vardır ki, onların bir kısmı âkil-ün nebattır, yalnız nebatat ile yaşıyorlar. Diğer bir kısmı âkil-üs semektir, balıktan başka bir şey yemiyorlar. O iki adam, bu hali görüyorlar. Sonra bakıyorlar ki, uzakta binler müzeyyen saraylar, âlî kasırlar görünüyor. O sarayların ortalarında geniş tezgâhlar ve vüs'atli meydanlar vardır. O iki adam, uzaklık sebebiyle veyahut göz zaîfliğiyle veya o sarayın sekenelerinin gizlenmesi sebebiyle; o sarayın sekeneleri, o iki adama görünmüyorlar. Hem şu perişan hanedeki şerait-i hayatiye, o saraylarda bulunmuyor. O vahşi bedevi, hiç şehir görmemiş adam, bu esbaba binaen görünmediklerinden ve buradaki şerait-i hayat orada bulunmadığından der: "O saraylar sekenelerden hâlîdir, boştur, Zîruh içinde yoktur." der, vahşetin en ahmakça bir hezeyanını yapar. İkinci adam der ki: "Ey bedbaht, şu hakir, küçük haneyi görüyorsun ki, Zîruh ile, amelelerle doldurulmuş ve Biri var ki, bunları her vakit tazelendiriyor, istihdam ediyor. Bak, bu hane etrafında boş bir yer yoktur. Zîhayat ve Zîruh ile doldurulmuştur. Acaba hiç mümkün müdür ki: Şu uzakta bize görünen şu muntazam şehrin, şu hikmetli tezyinatın, şu san'atlı sarayların onlara münasib âlî sekeneleri bulunmasın? Elbette o saraylar, umumen doludur ve onlarda yaşayanlara göre başka şerait-i hayatiyeleri var. Evet, ot yerine belki börek yerler; balık yerine baklava yiyebilirler. Uzaklık sebebiyle veyahut gözünün kabiliyetsizliği veya onların gizlenmekliği ile sana görünmemeleri, onların olmamalarına hiçbir vakit delil olamaz... **Adem-i rü'yet, adem-i vücuda delalet etmez. Görünmemek, olmamağa hüccet olamaz.** İşte şu temsil gibi, ecram-ı ulviye ve ecsam-ı seyyare içinde küre-i arzın hakaret ve kesafeti ile beraber bu kadar hadsiz zîruhların, Zîşuurların vatanı olması ve en hasis ve en müteaffin cüz'leri dahi, birer menba-ı hayat kesilmesi, birer mahşer-i huveynat olması, bizzarure ve bilbedahe ve bittarîk-ıl evlâ ve bilhads-is sadık ve bilyakîn-il kat'î delalet eder, şehadet eyler, ilân eder ki: Şu nihayetsiz Feza-yı Âlem ve şu muhteşem Semâvat, burçlarıyla, yıldızlarıyla Zîşuur, Zîhayat, Zîruhlarla doludur. Nârdan, Nurdan, ateşten, ışıktan, zulmetten, havadan, savttan, rayihadan, Kelimattan, Esîrden ve hattâ elektrikten ve sair seyyalât-ı latifeden halk olunan o Zîhayat ve o zîruhlara ve o Zîşuurlara, Şeriat-ı Garra-yı Muhammediye (Aleyhissalâtü Vesselâm), Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan, "Melaike ve Cânn ve Ruhaniyattır" der, tesmiye eder.

Melaikenin ise, ecsamın muhtelif cinsleri gibi, cinsleri muhteliftir. Evet, elbette bir katre yağmura müekkel olan Melek, şemse müekkel Meleğin cinsinden değildir. Cin ve Ruhaniyat dahi, onların da pekçok ecnas-ı muhtelifeleri vardır.

Şu Nükte-i Esasiyenin Hâtimesi: Bittecrübe, madde asıl değil ki, Vücud ona musahhar kalsın ve tabi olsun. Belki madde, bir mâna ile kaimdir. İşte o mâna, Hayattır, Ruhtur. Hem bilmüşahede madde, mahdum değil ki herşey ona irca' edilsin. Belki hâdimdir, bir Hakikatın tekemmülüne hizmet eder. O Hakikat, Hayattır. O Hakikatın esası da Ruhtur. Bilbedahe madde hâkim değil ki, ona müracaat edilsin, Kemâlât ondan istenilsin. Belki mahkûmdur, bir esasın hükmüne bakar, onun gösterdiği yollar ile hareket eder. İşte o esas; Hayattır, Ruhtur, Şuurdur. Hem bizzarure madde lüb değil, esas değil, müstekar değil ki, işler ve Kemâlât ona takılsın, ona bina edilsin; belki yarılmağa, erimeğe, yırtılmağa müheyya bir kışırdır, bir kabuktur ve köpüktür ve bir surettir. Görülmüyor mu ki: Gözle görülmeyen hurdebînî bir hayvanın ne kadar keskin duyguları var ki, arkadaşının sesini işitir, Rızkını görür, gayet hassas ve keskin hisleri vardır. Şu hal gösteriyor ki; maddenin küçülüp inceleşmesi nisbetinde Âsâr-ı Hayat tezayüd ediyor, Nur-u Ruh teşeddüd ediyor. Güya madde inceleştikçe, bizim maddiyatımızdan uzaklaştıkça Ruh Âlemine, Hayat Âlemine, Şuur Âlemine yaklaşıyor gibi Hararet-i Ruh, Nur-u Hayat daha şiddetli Tecelli ediyor. İşte hiç mümkün müdür ki: Bu madde perdesinde bu kadar Hayat ve Şuur ve Ruhun tereşşuhatı bulunsun; o perde altında olan Âlem-i Bâtın, Zîruh ve Zîşuurlarla dolu olmasın. Hiç mümkün müdür ki: Şu maddiyat ve Âlem-i Şehadetteki Mânanın ve Ruhun ve Hayatın ve Hakikatın şu hadsiz tereşşuhatı ve lemaat ve semeratının menabii, yalnız maddeye ve maddenin hareketine irca' edilip izah edilsin. Hâşâ ve kat'â ve aslâ! Bu hadsiz tereşşuhat ve lemaat gösteriyor ki: Şu Âlem-i Maddiyat ve Şehadet ise, Âlem-i Melekût ve Ervah üstünde serpilmiş tenteneli bir perdedir.

İkinci Esas

Melaikenin Vücuduna ve Ruhanîlerin sübutuna ve Hakikatlerinin Vücuduna bir İcma'-ı Manevî ile -tabirde ihtilaflarıyla beraber- bütün Ehl-i Akıl ve Ehl-i Nakil, bilerek bilmeyerek ittifak etmişler denilebilir. Hattâ maddiyatta çok ileri giden Hükema-yı İşrakiyyunun Meşaiyyun kısmı, Melaikenin mânasını inkâr etmeyerek "Her bir nev'in bir Mahiyet-i Mücerrede-i Ruhaniyeleri vardır" derler. Melaikeyi öyle tabir ediyorlar. Eski Hükemanın İşrakiyyun kısmı dahi Melaikenin mânasında kabule

muztar kalarak, yalnız yanlış olarak "Ukûl-ü Aşere ve Erbab-ül Enva'" diye isim vermişler. Bütün ehl-i edyan "Melek-ül Cibal, Melek-ül Bihar, Melek-ül emtar" gibi her nev'e göre birer Melek-i Müekkel, Vahyin İlhamı ve İrşadı ile bulunduğunu kabul ederek o namlarla tesmiye ediyorlar. Hattâ akılları gözlerine inmiş ve insaniyetten cemadat derecesine manen sukut etmiş olan maddiyyun ve tabiiyyun dahi, Melaikenin mânasını inkâr edemeyerek (Hâşiye) **"Kuva-yı Sâriye"** namıyla bir cihette kabule mecbur olmuşlar.

Ey Melaike ve Ruhaniyatın kabulünde tereddüd gösteren bîçare adam! Neye istinad ediyorsun? Hangi Hakikata güveniyorsun ki; bütün Ehl-i Akıl, bilerek bilmeyerek Melaikenin mânasının sübutuna ve tahakkukuna ve Ruhanîlerin tahakkukları hakkında ittifaklarına karşı geliyorsun, kabul etmiyorsun? Mâdemki Birinci Esas'ta isbat edildiği gibi; Hayat mevcûdatın keşşafıdır, belki neticesidir, zübdesidir. Bütün Ehl-i Akıl, Mâna-yı Melaikenin kabulünde manen müttefiktirler ve şu zeminimiz, bu kadar Zîhayat ve Zîruhlarla şenlendirilmiştir. Şu halde hiç mümkün olur mu ki: Şu feza-yı vesîa sekenelerden, şu Semâvat-ı Latife mutavattinînden hâlî kalsın. Hiç hatırına gelmesin ki: Şu Hilkatte cari olan Namuslar, Kanunlar Kâinatın Hayatdar olmasına kâfi gelir. Çünki o cereyan eden Namuslar, şu hükmeden Kanunlar; itibarî emirlerdir, vehmî düsturlardır, ademî sayılır. Onları temsil edecek, onları gösterecek, onların dizginlerini ellerinde tutacak Melaike denilen İbadullah olmazsa; o Namuslara, o Kanunlara bir Vücud taayyün edemez. Bir hüviyet teşahhus edemez. Bir hakikat-ı hariciye olamaz. Halbuki: **"Hayat, bir hakikat-ı hariciyedir. Vehmî bir emr, hakikat-ı hariciyeyi yüklenemez. "**

ELHASIL: Mâdem Ehl-i Hikmetle Ehl-i Din ve Ashab-ı Akıl ve Nakil manen ittifak etmişler ki: Mevcûdat, şu Âlem-i Şehadete münhasır değildir. Hem mâdem zahir olan Âlem-i Şehadet, camid ve teşekkül-ü ervaha nâmuvafık olduğu halde bu kadar Zîruhlarla tezyin edilmiş. Elbette, Vücud ona münhasır değildir. Belki daha çok Tabakat-ı Vücud vardır ki, Âlem-i Şehadet onlara nisbeten münakkaş bir perdedir. Hem mâdem denizin balığa nisbeti gibi, Ervaha muvafık olan Âlem-i Gayb ve Âlem-i Mâna, Ervahlar ile dolu olmak iktiza eder. Hem mâdem bütün Emirler, Mâna-yı Melaikenin Vücuduna şehadet ederler. Elbette bilâşek

----

(Hâşiye): Melaike mânasını ve Ruhaniyatın Hakikatını inkâra mecal bulamamışlar, belki fıtratın namuslarından "Kuva-yı Sâriye" diye, "cereyan eden kuvvetler" namını vererek yanlış bir surette tasvir ile bir cihetten tasdikine mecbur kalmışlar. (Ey kendini akıllı zanneden!..)

velâ şübhe, Melaike Vücudlarının ve Ruhanî Hakikatlarının en güzel sureti ve Ukûl-ü Selime kabul edecek ve istihsan edecek en makul keyfiyeti odur ki; Kur'an, şerh ve beyan etmiştir. O Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan der ki: "Melaike, İbad-ı Mükerremdir. Emre muhalefet etmezler. Ne emrolunsa onu yaparlar. Melaike, Ecsam-ı Latife-i Nuraniyedirler. Muhtelif nevilere münkasımdırlar." Evet nasılki beşer bir Ümmettir, "Kelâm" Sıfatından gelen Şeriat-ı İlâhiyyenin Hameleleri, Mümessilleri, Mütemessilleridir. Öyle de: Melaike dahi muazzam bir Ümmettir ki, onların amele kısmı "İrade" Sıfatından gelen Şeriat-ı Tekviniyenin Hamelesi, Mümessili ve Mütemessilleridirler. Müessir-i Hakikî olan Kudret-i Fâtıranın ve İrade-i Ezeliyenin Emirlerine tabi bir nevi İbadullahtırlar ki; ecram-ı ulviyenin herbiri onların birer Mescidi, birer Mabedi hükmündedirler.

Üçüncü Esas

Mes'ele-i Melaike ve Ruhaniyat, o mesaildendir ki: Tek bir cüz'ün Vücudu ile, bir küllün tahakkuku bilinir. Birtek şahsın rü'yeti ile umum nev'in Vücudu malûm olur. Çünki kim inkâr ederse, külliyyen inkâr eder. Bir tekini kabul eden, o nev'in umumunu kabul etmeye mecburdur. Mâdem öyledir, işte bak: Görmüyor musun ve işitmiyor musun ki; bütün Ehl-i Edyan, bütün asırlarda, Zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar Melaikenin Vücuduna ve Ruhanîlerin tahakkukuna ittifak etmişler ve İnsanın taifeleri, birbirinden bahsi ve muhaveresi ve rivayeti gibi Melaikelerle muhavere edilmesine ve onların müşahedesine ve onlardan rivayet etmesine İcma' etmişlerdir. Acaba hiçbir ferd Melaikelerden bilbedahe görünmezse, hem bilmüşahede bir şahsın veya müteaddid eşhasın Vücudu kat'î bilinmezse, hem onların bilbedahe, bilmüşahede Vücudları hissedilmezse, hiç mümkün müdür ki: Böyle bir İcma' ve İttifak devam etsin ve böyle müsbet ve vücudî bir emirde ve şuhuda istinad eden bir halde müstemirren ve tevatüren o ittifak devam etsin. Hem hiç mümkün müdür ki: Şu İtikad-ı Umumînin menşe'i, mebadi-i zaruriye ve bedihî emirler olmasın. Hem hiç mümkün müdür ki: Hakikatsız bir vehim; bütün inkılabat-ı beşeriyede, bütün Akaid-i İnsaniyede istimrar etsin, beka bulsun. Hem hiç mümkün müdür ki: Şu Ehl-i Edyanın, bu İcma'-i Azîmin senedi; bir Hads-i Kat'î olmasın, bir Yakîn-i Şuhudî olmasın. Hem hiç mümkün müdür ki: O Hads-i Kat'î, o Yakîn-i Şuhudî, hadsiz emarelerden ve o emareler, hadsiz müşahedat vakıalarından ve o müşahedat vakıaları, şeksiz ve şübhesiz mebadi-i zaruriyeye istinad etmesin. Öyle ise, şu Ehl-i Edyandaki bu İtikadat-ı Umumiyenin sebebi ve senedi, tevatür-ü manevî kuvvetini ifade eden pekçok kerrat ile Melaike

müşahedelerinden ve Ruhanîlerin rü'yetlerinden hasıl olan mebadi-i zaruriyedir, esasat-ı kat'iyyedir.

Hem hiç mümkün müdür, hiç makul mudur, hiç kabil midir ki: Hayat-ı içtimaiye-i beşeriye semasının güneşleri, yıldızları, ayları hükmünde olan Enbiya ve Evliya, tevatür suretiyle ve İcma'-ı Manevî kuvveti ile ihbar ettikleri ve şehadet ettikleri Melaike ve Ruhaniyatın Vücudları ve müşahedeleri, bir şübhe kabul etsin, bir şekke medar olsun. Bahusus onlar şu mes'elede Ehl-i İhtisastırlar. Malûmdur ki; iki Ehl-i İhtisas, binler başkasına müreccahtırlar. Hem şu mes'elede Ehl-i İsbattırlar. Malûmdur ki; iki ehl-i isbat, binler ehl-i nefy ve inkâra müreccahtırlar. Ve bilhassa Kâinat Semasında daim parlayan ve hiçbir vakit gurub etmeyen, Âlem-i Hakikatın Şemsüşşümus'u olan Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın ihbaratı ve Risalet güneşi olan Zât-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) şehadatı ve müşahedatı, hiç kabil midir ki, bir şübhe kabul etsin. Mâdem tek bir Ruhaniyatın Vücudu, bir zamanda tahakkuk etse, şu nev'in umumen tahakkukunu gösteriyor. Ve mâdem şu nev'in Vücudu tahakkuk ediyor. Elbette onların suret-i tahakkukunun en ahseni, en makulü, en makbûlü; Şeriatın şerhettiği gibidir, Kur'anın gösterdiği gibidir, Sahib-i Mi'rac'ın gördüğü gibidir.

Dördüncü Esas

Şu Kâinatın mevcûdatına nazar-ı dikkat ile bakılsa görünür ki: Cüz'iyat gibi külliyatın dahi birer Şahs-ı Manevîsi vardır ki, birer Vazife-i Külliyesi görünüyor. Onda bir Hizmet-i Külliye görünüyor. Meselâ: Bir çiçek, kendince bir nakş-ı san'atı gösterip, lisan-ı haliyle Esma-i Fâtır'ı zikrettiği gibi; küre-i arz bahçesi dahi, bir çiçek hükmündedir. Gayet muntazam küllî Vazife-i Tesbihiyesi vardır. Nasılki bir meyve, bir İntizam içinde bir ilânatı, Tesbihatı ifade ediyor. Öyle de: Koca bir ağacın heyet-i umumiyesiyle gayet muntazam bir Vazife-i Fıtriyesi ve Ubûdiyyeti vardır. Nasıl bir ağaç yaprak, meyve ve çiçeklerinin kelimatı ile bir Tesbihatı var. Öyle de: Koca Semâvat denizi dahi, kelimatı hükmünde olan güneşler, yıldızlar ve ayları ile Fâtır-ı Zülcelâline Tesbihat yapar ve Sâni'-i Zülcelâline hamd eder ve hâkeza... Mevcûdat-ı hariciyenin herbiri, sureten camid, şuursuz iken, gayet hayatkârane ve şuurdarane Vazifeleri ve Tesbihatları vardır. Elbette nasıl Melaikeler bunların Âlem-i Melekûtta mümessilidirler, Tesbihatlarını ifade ederler; bunlar dahi Âlem-i Mülk ve Âlem-i Şehadette o Melaikelerin timsalleri, haneleri, Mescidleri hükmündedirler. Yirmidördüncü Söz'ün Dördüncü Dalında beyan edildiği gibi; şu Saray-ı Âlemin Sâni'-i Zülcelâl'i, o saray içinde istihdam

ettiği dört kısım amelenin birincisi: Melaike ve Ruhanîlerdir. Mâdem nebatat ve cemadat bilmeyerek ve bir bilenin emrinde gayet mühim ücretsiz hidemattadırlar. Ve hayvanat, bir ücret-i cüz'iye mukabilinde bilmeyerek gayet küllî maksadlara Hizmet ediyorlar. Ve İnsan, müeccel ve muaccel iki ücret mukabilinde o Sâni'-i Zülcelâl'in makasıdını bilerek tevfik-i hareket etmek ve herşeyde nefislerine de bir hisse çıkarmak ve sair hademelere nezaret etmek ile istihdam edilmeleri, bilmüşahede görünüyor. Elbette dördüncü kısım, belki en birinci kısım olan Hizmetkârlar, ameleler bulunacaktır. Hem İnsana benzer ki, O Sâni'-i Zülcelâl'in Makasıd-ı Külliyesini bilir bir Ubûdiyyet ile tevfik-i hareket ederler. Hem İnsanın hilafına olarak hazz-ı nefisten ve cüz'î ücretlerden tecerrüd ederek yalnız Sâni'-i Zülcelâl'in Nazarı ile, Emri ile, Teveccühü ile, Hesabı ile, Namı ile ve Kurbiyetiyle İhtisas ile ve İntisab ile hasıl ettikleri Lezzet ve Kemal ve Zevk ve Saadeti kâfi görüp, hâlisen muhlisen çalışıyorlar. Cinslerine göre Kâinattaki mevcûdatın enva'ına göre Vazife-i İbadetleri tenevvü' ediyor. Bir hükûmetin muhtelif dairelerde, muhtelif vazifedarları gibi, Saltanat-ı Rubûbiyet dairelerinde Vezaif-i Ubûdiyyeti ve Tesbihatı öyle tenevvü' ediyor. Meselâ: Hazret-i Mikâil, yeryüzü tarlasında ekilen Masnuat-ı İlâhiyyeye Cenab-ı Hakk'ın Havliyle, Kuvvetiyle, Hesabıyla, Emriyle bir Nâzır-ı Umumî hükmündedir. (Tabir caizse) umum çiftçi-misâl Melaikelerin Reisidir. Hem Fâtır-ı Zülcelâl'in İzniyle, Emriyle, Kuvvetiyle, Hikmetiyle umum hayvanatın manevî çobanlarının Reisi, büyük bir Melek-i Müekkeli vardır. İşte mâdem şu mevcûdat-ı hariciyenin, her birisinin üstünde, birer Melek-i Müekkel var olmak lâzım gelir. Tâ ki o cismin gösterdiği Vezaif-i Ubûdiyyet ve Hidemat-ı Tesbihiyesini Âlem-i Melekûtta temsil etsin, Dergâh-ı Uluhiyete bilerek takdim etsin. Elbette Muhbir-i Sadık'ın rivayet ettiği, Melaikeler hakkındaki suretler gayet münasibdir ve makuldür. Meselâ: Ferman etmiş ki: "Bazı Melaikeler bulunur, kırk başı veya kırkbin başı var. Her başta kırkbin ağzı var, herbir ağızda kırkbin dil ile, kırkbin Tesbihat yapar." Şu Hakikat-ı Hadîsiyenin bir mânası var, bir de sureti var.

Mânası şudur ki: Melaikenin İbadatı, hem gayet muntazamdır, mükemmeldir, hem gayet küllîdir, geniştir.

Ve şu Hakikatın sureti ise şudur ki: Bazı büyük mevcûdat-ı cismaniye vardır ki, kırkbin baş, kırkbin tarz ile Vezaif-i Ubûdiyyeti yapar. Meselâ: Sema güneşlerle, yıldızlarla Tesbihat yapar. Zemin tek bir mahlûk iken, yüzbin baş ile, her başta yüzbinler ağız ile, her ağızda yüzbinler lisan ile Vazife-i Ubûdiyyeti ve Tesbihat-ı Rabbaniyeyi yapıyor. İşte küre-i arza müekkel Melek dahi,

Âlem-i Melekûtta şu mânayı göstermek için öyle görülmek lâzımdır. Hattâ ben, mutavassıt bir badem ağacı gördüm ki: Kırka yakın baş hükmünde büyük dalları var. Sonra bir dalına baktım, kırka yakın dili hükmünde küçük dalları var. Sonra o küçük dalının bir diline baktım, kırk çiçek açmıştır. O çiçeklere Nazar-ı Hikmetle dikkat ettim, herbir çiçek içinde kırka yakın incecik, muntazam püskülleri, renkleri ve san'atları gördüm ki; herbiri Sâni'-i Zülcelâl'in ayrı ayrı birer Cilve-i Esmasını ve birer İsmini okutturuyor. İşte hiç mümkün müdür ki, şu badem ağacının Sâni'-i Zülcelâl'i ve Hakîm-i Zülcemâl'i, bu camid ağaca bu kadar vazifeleri yükletsin; onun mânasını bilen, ifade eden, Kâinata ilân eden, Dergâh-ı İlâhiyyeye takdim eden, ona münasib ve Ruhu hükmünde bir Melek-i Müekkeli ona bindirmesin?

Ey arkadaş! Şuraya kadar beyanatımız, Kalbi kabule ihzar etmek ve nefsi teslime mecbur etmek ve Aklı iz'ana getirmek için bir Mukaddeme idi. Eğer o Mukaddemeyi bir derece fehmettin ise, Melaikelerle görüşmek istersen hazır ol. Hem evham-ı seyyieden temizlen. İşte Kur'an Âlemi kapıları açıktır. İşte Kur'an Cenneti مُفَتَّحَةُ الْاَبْوَابُ dır; gir bak. Melaikeyi o Cennet-i Kur'aniye içinde güzel bir surette gör. Herbir Âyet-i Tenzil, birer Menzildir. İşte şu Menzillerden bak:

وَالْمُرْسَلاَتِ عُرْفًا ۞ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًا ۞ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًا ۞ فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًا ۞
فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا ۞ وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًا ۞ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا ۞وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًا ۞
فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا ۞ فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا ۞ تَنَزَّلُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ عَلَيْهَا
مَلٰٓئِكَةٌ غِلاَظٌ شِدَادٌ لاَ يَعْصُونَ اللهَ مَٓا اَمَرَهُمْ وَ يَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ

Hem dinle: سُبْحَانَهُ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ۞ لاَ يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِاَمْرِهِ يَعْمَلُونَ Senalarını işit.

Eğer cinnîlerle görüşmek istersen: قُلْ اُوحِىَ اِلَىَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ surlu Sureye gir, onları gör,dinle ne diyorlar?Onlardan ibret al. Bak, diyorlar ki:

اِنَّا سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ۞ يَهْدِىٓ اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَٓا اَحَدًا

* * *

İkinci Maksad

[Kıyamet Ve Mevt-i Dünya Ve Hayat-ı Âhiret Hakkındadır.]

Şu Maksadın Dört Esası Ve Bir Mukaddime-i Temsiliyesi Vardır.

M U K A D D İ M E

Nasılki bir saray veya bir şehir hakkında biri dava etse: "Şu saray veya şehir, tahrib edilip yeniden muhkem bir surette bina ve tamir edilecektir." Elbette, onun davasına karşı altı sual terettüb eder:

Birincisi: Niçin tahrib edilecek? Sebeb ve muktazi var mıdır?
Eğer "Evet var" diye isbat etti,

İkincisi: şöyle bir sual gelir ki: "Bunu tahrib edip, tamir edecek Usta muktedir midir? Yapabilir mi? Eğer "Evet yapabilir" diye isbat etti,

Üçüncüsü: şöyle bir sual gelir ki: "Tahribi mümkün müdür? Hem, sonra tahrib edilecek midir?" Eğer "Evet" diye imkân-ı tahribi, hem vukuunu isbat etse; iki sual daha ona vârid olur ki:

"Acaba şu acib saray veya şehrin yeniden tamiri mümkün müdür? Mümkün olsa, acaba tamir edilecek midir?" Eğer "Evet" diye bunları da isbat etse; O vakit bu mes'elenin hiçbir cihette hiçbir köşesinde bir delik, bir menfez kalmaz ki, şek ve şübhe ve vesvese girebilsin.

İşte şu temsil gibi; dünya sarayının, şu Kâinat şehrinin Tahrib ve Tamiri için muktazi var. Fâil ve Ustası muktedir. Tahribi mümkün ve vaki' olacak. Tamiri mümkün ve vaki' olacaktır. İşte şu mes'eleler, **Birinci Esas**tan sonra isbat edilecektir.

Birinci Esas

Ruh, kat'iyyen bâkidir. Birinci Maksaddaki Melaike ve Ruhanîlerin Vücudlarına delalet eden hemen bütün deliller, şu mes'elemiz olan Beka-i Ruha dahi delildirler. Bence mes'ele o kadar kat'îdir ki, fazla beyan abes olur. Evet şu Âlem-i Berzahta, Âlem-i Ervahta bulunan ve Âhirete gitmek için bekleyen hadsiz Ervah-ı Bâkiye kafileleri ile bizim mabeynimizdeki

mesafe o kadar ince ve kısadır ki, Bürhan ile göstermeğe lüzum kalmaz. Hadd ü hesaba gelmeyen Ehl-i Keşfin ve Şuhudun onlarla temas etmeleri, hattâ Ehl-i Keşf-el Kuburun onları görmeleri, hattâ bir kısım avamın da onlarla muhabereleri ve umumun da Rü'ya-yı Sadıkada onlarla münasebet peyda etmeleri, muzaaf tevatürler suretinde âdeta beşerin ulûm-u mütearifesi hükmüne geçmiştir. Fakat şu zamanda maddiyyun fikri herkesi sersem ettiğinden, en bedihî bir şeyde zihinlere vesvese vermiş. İşte şöyle vesveseleri izale için; Hads-i Kalbînin ve İz'an-ı Aklînin pek çok menba'larından, bir Mukaddime ile dört Menbaına işaret edeceğiz.

M U K A D D İ M E

Onuncu Söz'ün Dördüncü Hakikatında isbat edildiği gibi; ebedî, sermedî, misilsiz bir Cemâl, elbette âyinedar müştakının Ebediyetini ve Bekasını ister. Hem kusursuz, ebedî bir Kemal-i San'at, mütefekkir Dellâlının devamını taleb eder. Hem nihayetsiz bir Rahmet ve İhsan, muhtaç müteşekkirlerinin devam-ı tena'umlarını iktiza eder. İşte o âyinedar Müştak, o dellâl Mütefekkir, o muhtaç Müteşekkir; en başta Ruh-u İnsanîdir. Öyle ise, Ebed-ül Âbâd yolunda; O Cemâl, O Kemal, O Rahmete refakat edecek, bâki kalacaktır.

Yine Onuncu Söz'ün Altıncı Hakikatında isbat edildiği gibi; değil Ruh-u Beşer, hattâ en basit tabakat-ı mevcûdat dahi, fena için yaratılmamışlar; bir nevi Bekaya mazhardırlar. Hattâ ruhsuz, ehemmiyetsiz bir çiçek dahi, Vücud-u Zahirîden gitse, bin vecihle bir nevi Bekaya mazhardır. Çünki sureti, hadsiz hâfızalarda bâki kalır. Kanun-u teşekkülâtı, yüzer tohumcuklarında Beka bulup devam eder. Mâdem bir parçacık Ruha benzeyen o çiçeğin kanun-u teşekkülü, timsal-i sureti, bir Hafîz-i Hakîm tarafından İbka ediliyor. Dağdağalı inkılablar içinde Kemal-i İntizam ile, zerrecikler gibi tohumlarında muhafaza ediliyor, bâki kalır. Elbette gayet cem'iyetli ve gayet yüksek bir mahiyete mâlik ve haricî Vücud giydirilmiş ve Zîşuur ve Zîhayat ve Nurani Kanun-u Emrî olan Ruh-u Beşer, ne derece kat'iyyetle Bekaya mazhar ve Ebediyetle merbut ve Sermediyetle alâkadar olduğunu anlamazsan, nasıl "Zîşuur bir İnsanım" diyebilirsin? Evet, koca bir ağacın bir derece Ruha benzeyen proğramını ve kanun-u teşekkülâtını, bir nokta gibi en küçük çekirdekte dercedip muhafaza eden bir Zât-ı Hakîm-i Zülcelâl, bir Zât-ı Hafîz-i Bîzevâl hakkında "Vefat edenlerin Ruhlarını nasıl muhafaza eder" denilir mi?

BİRİNCİ MENBA': Enfüsîdir. Yâni, herkes Hayatına ve nefsine dikkat etse, bir Ruh-u Bâkiyi anlar. Evet herbir Ruh, kaç sene yaşamış ise

o kadar beden değiştirdiği halde, bilbedahe aynen bâki kalmıştır. Öyle ise; mâdem cesed gelip geçicidir. Mevt ile bütün bütün çıplak olmak dahi Ruhun Bekasına tesir etmez ve mahiyetini de bozmaz. Yalnız müddet-i hayatta tedricî cesed libasını değiştiriyor. Mevtte ise birden soyunur. Gayet kat'î bir Hads ile belki müşahede ile sabittir ki, cesed Ruh ile kaimdir. Öyle ise Ruh, onun ile kaim değildir. Belki Ruh, binefsihi kaim ve hâkim olduğundan; cesed istediği gibi dağılıp toplansın, Ruhun istiklaliyetine halel vermez. Belki cesed, Ruhun hanesi ve yuvasıdır, libası değil. Belki Ruhun libası bir derece sabit ve letafetçe Ruha münasib bir gılaf-ı latifi ve bir beden-i misâlîsi vardır. Öyle ise, mevt hengâmında bütün bütün çıplak olmaz, yuvasından çıkar, beden-i misâlîsini giyer.

İKİNCİ MENBA': Âfâkîdir. Yâni, mükerrer müşahedat ve müteaddid vakıat ve kerrat ile münasebattan neş'et eden bir nevi hükm-ü tecrübîdir. Evet tek bir Ruhun ba'de-l memat Bekası anlaşılsa, şu Ruh nev'inin külliyetle Bekasını istilzam eder. Zira fenn-i mantıkça kat'îdir ki: Zâtî bir hassa, birtek ferdde görünse; bütün efradda dahi o hassanın Vücuduna hükmedilir. Çünki zâtîdir. Zâtî olsa, her ferdde bulunur. Halbuki değil bir ferd, belki o kadar hadsiz, o kadar hesaba, hasra gelmez müşahedata istinad eden âsâr ve Beka-i Ervaha delalet eden emarat, o derece kat'îdir ki; bize nasıl Yeni Dünya, yâni Amerika var ve orada İnsanlar bulunur; o İnsanların Vücudlarına hiç vehim hatıra gelmez. Öyle de şübhe kabul etmez ki, şimdi Âlem-i Melekût ve Ervahta; ölmüş, vefat etmiş İnsanların Ervahı pekçok kesretle vardır ve bizimle münasebettardırlar. Manevî hedayamız onlara gidiyor, onların nurani Feyizleri de bizlere geliyor. Hem Hads-i Kat'î ile vicdanen hissedilebilir ki; İnsan öldükten sonra esaslı bir ciheti bâkidir. O esas ise Ruhtur. Ruh ise, tahrib ve inhilale maruz değil. Çünki basittir, Vahdeti var. Tahrib ve inhilal ve bozulmak ise; kesret ve terkib edilmiş şeylerin şe'nidir. Sâbıkan beyan ettiğimiz gibi; Hayat, kesrette bir Tarz-ı Vahdeti temin eder, bir nevi Bekaya sebebiyet verir. Demek Vahdet ve Beka, Ruhta esastır ki, ondan kesrete sirayet eder. Ruhun fenası, ya tahrib ve inhilal iledir. O tahrib ve inhilal ise, Vahdet yol vermez ki girsin, besatet bırakmaz ki bozsun. Veyahut i'dam iledir. İ'dam ise Cevvad-ı Mutlak'ın hadsiz Merhameti müsaade etmez ve nihayetsiz Cûdu bırakmaz ki, verdiği Nimet-i Vücudu o Nimet-i Vücuda pek müştak ve lâyık olan Ruh-u İnsanîden geri alsın.

ÜÇÜNCÜ MENBA': Ruh Zîhayat, Zîşuur, Nuranî, Vücud-u Haricî giydirilmiş, Câmi', Hakikatdar, Külliyet Kesbetmeğe müstaid bir Kanun-u

Emrîdir. Halbuki en zaîf olan Kavanin-i Emriye, sebat ve bekaya mazhardırlar. Çünki dikkat edilse, maruz-u tegayyür olan bütün nevilerde birer Hakikat-ı Sabite vardır ki, bütün tegayyürat ve inkılabat ve etvar-ı hayat içinde yuvarlanarak suretler değiştirip, ölmeyerek, yaşayarak bâki kalıyor. İşte herbir Şahs-ı İnsanî, mahiyetinin câmiiyetiyle ve küllî şuuruyla ve umumî tasavvuratıyla bir şahıs iken, bir nev' hükmüne geçmiştir. Bir nev'e gelen ve cari olan Kanun, o Şahs-ı İnsanîde dahi caridir. Mâdem Fâtır-ı Zülcelâl, İnsanı câmi' bir âyine ve küllî bir Ubûdiyyetle ve ulvî bir Mahiyetle yaratmıştır. Her ferddeki Hakikat-ı Ruhiye, yüzbinler suret değiştirse, İzn-i Rabbanî ile ölmeyecek, yaşayarak geldiği gibi gidecek. Öyle ise o Şahs-ı İnsanînin Hakikat-ı Zîşuuru ve Unsur-u Zîhayatı olan Ruhu dahi, Allah'ın Emriyle, İzni ile ve İbkasıyla daima bâkidir.

DÖRDÜNCÜ MENBA': Ruha bir derece müşabih ve ikisi de Âlem-i Emirden ve İradeden geldiklerinden masdar itibariyle Ruha bir derece muvafık, fakat yalnız Vücud-u Hissî olmayan nevilerde hükümran olan Kavanine dikkat edilse ve o Namuslara bakılsa görünür ki: Eğer o Kanun-u Emrî, Vücud-u Haricî giyse idi, o nevilerin birer Ruhu olurdu. Halbuki o Kanun daima bâkidir. Daima müstemir, sabittir. Hiçbir tegayyürat ve inkılabat, o Kanunların Vahdetine tesir etmez, bozmaz. Meselâ: Bir incir ağacı ölse, dağılsa; onun Ruhu hükmünde olan Kanun-u Teşekkülâtı, zerre gibi bir çekirdeğinde ölmeyerek bâki kalır. İşte mâdem en âdi ve zaîf emrî Kanunlar dahi böyle Beka ile, devam ile alâkadardır. Elbette Ruh-u İnsanî, değil yalnız Beka ile, belki Ebed-ül Âbâd ile alâkadar olmak lâzım gelir. Çünki Ruh dahi Kur'anın nassı ile, قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبّ۪ى Ferman-ı Celili ile Âlem-i Emirden gelmiş bir Kanun-u Zîşuur ve bir Namus-u Zîhayattır ki; Kudret-i Ezeliye, ona Vücud-u Haricî giydirmiş. Demek nasılki Sıfat-ı İradeden ve Âlem-i Emirden gelen şuursuz Kavanin, daima veya ağleben bâki kalıyor. Aynen onların bir nevi kardeşi ve onlar gibi Sıfat-ı İradenin Tecellisi ve Âlem-i Emirden gelen Ruh, Bekaya mazhar olmak daha ziyade kat'îdir, lâyıktır. Çünki Zîvücuddur, Hakikat-ı Hariciye sahibidir. Hem onlardan daha kavîdir, daha ulvîdir. Çünki Zîşuurdur. Hem onlardan daha daimîdir, daha kıymetdardır. Çünki Zîhayattır.

İkinci Esas

Saadet-i Ebediyeye muktazi vardır ve o Saadeti verecek Fâil-i Zülcelâl

de muktedirdir. Hem Harab-ı Âlem, Mevt-i Dünya mümkündür. Hem vaki' olacaktır. Yeniden İhya-yı Âlem ve Haşir, mümkündür. Hem vaki' olacaktır. İşte bu altı mes'eleyi, birer birer Aklı ikna edecek muhtasar bir tarzda beyan edeceğiz. Zâten Onuncu Söz'de Kalbi, Îman-ı Kâmil derecesine çıkaracak derecede Bürhanlar zikredilmiştir. Şurada ise, yalnız Aklı ikna' edecek, susturacak, Eski Said'in "Nokta Risalesi"ndeki beyanatı tarzında bahsedeceğiz.

Evet Saadet-i Ebediyeye muktazi mevcuddur. O muktazinin Vücuduna delalet eden Bürhan-ı Kat'î "ON MENBA' VE MEDAR"dan süzülen bir Hadstir.

BİRİNCİ MEDAR: Dikkat edilse, şu Kâinatın umumunda bir Nizam-ı Ekmel, bir İntizam-ı Kasdî vardır. Her cihette reşehat-ı ihtiyar ve lemaat-ı kasd görünür. Hattâ herşeyde bir Nur-u Kasd, her şe'nde bir Ziya-yı İrade, her harekette bir Lem'a-i İhtiyar, her terkibde bir Şu'le-i Hikmet, semeratının şehadetiyle nazar-ı dikkate çarpıyor. İşte eğer Saadet-i Ebediye olmazsa, şu esaslı Nizam, bir suret-i zaîfe-i vahiyeden ibaret kalır. Yalancı, esassız bir nizam olur. Nizam ve İntizamın Ruhu olan Maneviyat ve Revabıt ve Niseb, heba olup gider. Demek Nizamı Nizam eden, Saadet-i Ebediyedir. Öyle ise Nizam-ı Âlem, Saadet-i Ebediyeye işaret ediyor.

İKİNCİ MEDAR: Hilkat-i Kâinatta bir Hikmet-i Tâmme görünüyor. Evet İnayet-i Ezeliyenin timsali olan Hikmet-i İlâhiyye, Kâinatın umumunda gösterdiği maslahatların riayeti ve Hikmetlerin iltizamı lisanı ile, Saadet-i Ebediyeyi ilân eder. Çünki Saadet-i Ebediye olmazsa, şu Kâinatta bilbedahe sabit olan Hikmetleri, faideleri, mükâbere ile inkâr etmek lâzım gelir. Onuncu Söz'ün Onuncu Hakikatı, bu Hakikatı güneş gibi gösterdiğinden, ona iktifaen burada ihtisar ederiz.

ÜÇÜNCÜ MEDAR: Akıl ve Hikmet ve istikra ve tecrübenin şehadetleri ile sabit olan hilkat-ı mevcûdattaki adem-i abesiyet ve adem-i israf, Saadet-i Ebediyeye işaret eder. Fıtratta israf ve Hilkatta abesiyet olmadığına delil, Sâni'-i Zülcelâlin herşeyin Hilkatinde en kısa yolu ve en yakın ciheti ve en hafif sureti ve en güzel keyfiyeti ihtiyar ve intihab etmesidir ve bazan bir şeyi, yüz vazife ile tavzif etmesidir ve bir ince şeye bin meyve ve gayeleri takmasıdır. Mâdem israf yok ve abesiyet olmaz, elbette Saadet-i Ebediye olacaktır. Çünki dönmemek üzere adem, herşeyi abes eder, herşey israf olur. Umum fıtratta, ezcümle İnsanda, Fenn-i Menafi'-ül Aza şehadetiyle sabit olan adem-i israf gösteriyor ki;

İnsanda olan hadsiz istidadat-ı maneviye ve nihayetsiz âmâl ve efkâr ve müyulât dahi israf edilmeyecektir. Öyle ise, İnsandaki o esaslı meyl-i tekemmül, bir kemalin Vücudunu gösterir ve o Meyl-i Saadet, Saadet-i Ebediyeye namzed olduğunu kat'î olarak ilân eder. Öyle olmazsa İnsanın mahiyet-i hakikiyesini teşkil eden o esaslı maneviyat, o ulvî âmâl, hikmetli mevcûdatın hilafına olarak israf ve abes olur, kurur, hebaen gider. Şu Hakikat, Onuncu Söz'ün Onbirinci Hakikatında isbat edildiğinden kısa kesiyoruz.

DÖRDÜNCÜ MEDAR: Pekçok nevilerde, hattâ gece ve gündüzde, kış ve baharda ve cevv-i havada hattâ İnsanın şahıslarında, müddet-i hayatında değiştirdiği bedenler ve mevte benzeyen uyku ile Haşir ve neşre benzer birer nevi Kıyamet, bir Kıyamet-i Kübranın tahakkukunu ihsas ediyor, remzen haber veriyorlar. Evet meselâ: Haftalık bizim saatimizin saniye ve dakika ve saat ve günlerini sayan çarklarına benzeyen; ALLAH'ın dünya denilen büyük saatındaki yevm, sene, ömr-ü beşer, deveran-ı dünya, birbirine mukaddeme olarak birbirinden haber veriyor, döner işlerler. Geceden sonra sabahı, kıştan sonra baharı işledikleri gibi, mevtten sonra Subh-u Kıyamet, o destgâhtan, o saat-ı uzmâdan çıkacağını remzen haber veriyorlar. Bir şahsın müddet-i ömründe başına gelmiş birçok Kıyamet çeşitleri vardır. Her gece bir nevi ölmekle, her sabah bir nevi dirilmekle Emarat-ı Haşriye gördüğü gibi, beş-altı senede bil-ittifak bütün zerratını değiştirerek, hattâ bir senede iki defa tedricî bir Kıyamet ve Haşir taklidini görmüş. Hem hayvan ve nebat nevilerinde üçyüzbinden ziyade Haşir ve Neşir ve Kıyamet-i Nev'iyeyi her baharda müşahede ediyor. İşte bu kadar Emarat ve İşarat-ı Haşriye ve bu kadar Alâmat ve Rumuzat-ı Neşriye elbette Kıyamet-i Kübranın tereşşuhatı hükmünde, o Haşre işaret ediyorlar. Bir Sâni'-i Hakîm tarafından nevilerde böyle Kıyamet-i Nev'iyeyi yâni bütün nebatat köklerini ve bir kısım hayvanları aynen baharda İhya etmek ve yaprakları ve çiçekleri ve meyveleri gibi sair bir kısım şeyleri aynıyla değil, misliyle iade ederek bir nevi Haşir ve Neşir yapmak; herbir Şahs-ı İnsanîde Kıyamet-i Umumiye içinde bir Kıyamet-i Şahsiyeye delil olabilir. Çünki İnsanın birtek şahsı, başkasının bir nev'i hükmündedir. Zira fikir nuru, İnsanın âmâline ve efkârına öyle bir genişlik vermiş ki, mazi ve müstakbeli ihata eder. Dünyayı dahi yutsa tok olmaz. Sair nevilerde ferdlerin mahiyeti cüz'iyedir, kıymeti şahsiyedir, nazarı mahduddur, kemali mahsurdur, lezzeti ve elemi ânîdir. Beşerin ise mahiyeti Ulviyedir, kıymeti Galiyedir, nazarı Âmmdır, kemali Hadsizdir, manevî lezzeti ve elemi kısmen Daimîdir. Öyle ise, bilmüşahede sair nevilerde tekerrür eden bir çeşit Kıyametler ve Haşirler; şu Kıyamet-i Kübra-yı Umumiyede, her şahs-ı

İnsanî aynıyla iade edilerek haşredilmesine remz eder, haber verir. Onuncu Söz'ün Dokuzuncu Hakikatında iki kerre iki dört eder derecesinde kat'iyyet ile isbat edildiğinden burada ihtisar ederiz.

BEŞİNCİ MEDAR: Beşerin Cevher-i Ruhunda derc edilmiş gayr-ı mahdud istidadat ve o istidadatta mündemiç olan gayr-ı mahsur kabiliyetler ve o kabiliyetlerden neş'et eden hadsiz meyiller ve o hadsiz meyillerden hasıl olan nihayetsiz emeller ve o nihayetsiz emellerden tevellüd eden gayr-ı mütenahî efkâr ve tasavvurat-ı insaniye, şu Âlem-i Şehadetin arkasında bulunan Saadet-i Ebediyeye elini uzatmış, ona gözünü dikmiş, o tarafa müteveccih olmuş olduğunu Ehl-i Tahkik görüyor. İşte hiç yalan söylemeyen fıtrat ve fıtrattaki şu kat'î ve şedid ve sarsılmaz Meyl-i Saadet-i Ebediye, Saadet-i Ebediyenin tahakkukuna dair Vicdana bir Hads-i Kat'î veriyor. Onuncu Söz'ün Onbirinci Hakikatı, bu Hakikatı gündüz gibi gösterdiğinden kısa kesiyoruz.

ALTINCI MEDAR: "Rahman-ı Rahîm" olan şu mevcûdatın Sâni'-i Zülcemâlinin Rahmeti, Saadet-i Ebediyeyi gösteriyor. Evet Nimeti Nimet eden, Nimeti nıkmetlikten halas eden ve mevcûdatı, firak-ı ebedîden hasıl olan vaveylâlardan kurtaran Saadet-i Ebediyeyi; o Rahmetin Şe'nindendir ki, beşerden esirgemesin. Çünki bütün Nimetlerin re'si, reisi, gayesi, neticesi olan Saadet-i Ebediye verilmezse, dünya öldükten sonra Âhiret suretinde dirilmezse, bütün Nimetler nıkmetlere tahavvül ederler. O tahavvül ise, bilbedahe ve bizzarure ve umum Kâinatın şehadetiyle muhakkak ve meşhud olan Rahmet-i İlâhiyyenin Vücudunu inkâr etmek lâzım gelir. Halbuki Rahmet, güneşten daha parlak bir Hakikat-ı Sabitedir. Bak Rahmetin Cilvelerinden ve latif âsârından olan Aşk ve Şefkat ve Akıl Nimetlerine dikkat et. Eğer firak-ı ebedî ve hicran-ı lâyezalîye, Hayat-ı İnsaniye incirar edeceğini farz etsen; görürsün ki: O latif Muhabbet, en büyük bir musibet olur. O leziz Şefkat, en büyük bir illet olur. O nurani Akıl, en büyük bir bela olur. Demek Rahmet, (çünki Rahmettir) hicran-ı ebedîyi, Muhabbet-i Hakikiyeye karşı çıkaramaz. Onuncu Söz'ün İkinci Hakikatı, bu Hakikatı gayet güzel bir surette gösterdiğinden burada ihtisar edildi.

YEDİNCİ MEDAR: Şu Kâinatta görünen ve bilinen bütün letaif, bütün mehasin, bütün kemâlât, bütün incizabat, bütün iştiyakat, bütün terahhumat; birer Mânadır, birer Mazmundur, birer Kelime-i Maneviyedir ki: Şu Kâinatın Sâni'-i Zülcelâlinin Lütuf ve Merhametinin Tecelliyatını, İhsan ve Kereminin Cilvelerini bizzarure, bilbedahe Kalbe gösterir, Aklın gözüne sokuyor. Mâdem şu Âlemde bir Hakikat vardır. Bilbedahe

hakikî Rahmet vardır. Mâdem hakikî Rahmet vardır, Saadet-i Ebediye olacaktır. Onuncu Söz'ün Dördüncü Hakikatı, İkinci Hakikatı ile beraber şu Hakikatı gündüz gibi aydınlatmıştır.

SEKİZİNCİ MEDAR: İnsanın Fıtrat-ı Zîşuuru olan Vicdanı, Saadet-i Ebediyeye bakar, gösterir. Evet, kim kendi uyanık Vicdanını dinlerse "Ebed!.. Ebed!" sesini işitecektir. Bütün Kâinat o Vicdana verilse, Ebede karşı olan ihtiyacının yerini dolduramaz. Demek o Vicdan, o Ebed için mahlûktur. Demek bu vicdanî olan İncizab ve Cezbe, bir Gaye-i Hakikiyenin ve bir Hakikat-ı Cazibedarın yalnız Cezbi ile olabilir. Onuncu Söz'ün Onbirinci Hakikatının Hâtimesi bu Hakikatı göstermiştir.

DOKUZUNCU MEDAR: Sadık, masduk, musaddak olan Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ın İhbarıdır. Evet O Zâtın (A.S.M.) Sözleri, Saadet-i Ebediyenin kapılarını açmıştır ve Onun (A.S.M.) Kelâmları Saadet-i Ebediyeye karşı birer penceredir. Zâten bütün Enbiyanın (Aleyhimüsselâm) İcmaını ve bütün Evliyanın Tevatürünü elinde tutmuş, bütün kuvvetiyle bütün Davaları; Tevhid-i İlahîden sonra şu Haşir ve Saadet noktasında temerküz ediyor. Acaba, şu kuvveti sarsacak bir şey var mıdır? Onuncu Söz'ün Onikinci Hakikatı, şu Hakikatı pek zahir bir surette göstermiştir.

ONUNCU MEDAR: Onüç asırda yedi vecihle İ'cazını muhafaza eden ve Yirmibeşinci Söz'de isbat edildiği üzere kırk aded Enva'-ı İ'cazıyla Mu'cize olan Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın İhbarat-ı Kat'iyyesidir. Evet o Kur'anın nefs-i ihbarı, Haşr-i Cismanînin Keşşafıdır ve şu Tılsım-ı Muğlak-ı Âlemin ve şu Remz-i Hikmet-i Kâinatın Miftahıdır. Hem o Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın tazammun ettiği ve mükerreren Tefekküre emredip nazara vaz'eylediği Berahin-i Akliye-i Kat'iyye, binlerdir. Ezcümle: Bir kıyas-ı temsilîyi tazammun eden قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِى اَنْشَاَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ ve وَ قَدْ خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا ve bir Delil-i Adâlete işaret eden وَ مَا رَبُّكَ بِظَلاَّمٍ لِلْعَبِيدِ gibi pekçok Âyât ile Haşr-i Cismanîdeki Saadet-i Ebediyeyi gösterecek pekçok dûrbînleri, nazar-ı beşerin dikkatine vaz'etmiştir. Kur'anın sair Âyetler ile izah ettiği şu قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِى اَنْشَاَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ ve وَ قَدْ خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا deki kıyas-ı temsilînin hülâsasını "Nokta" Risalesinde şöyle beyan etmişiz

ki: Vücud-u İnsan, tavırdan tavıra geçtikçe acib ve muntazam inkılablar geçiriyor. Nutfeden alakaya, alakadan mudgaya, mudgadan azm ve lâhme, azm ve lâhmden halk-ı cedide yâni İnsan suretine inkılabı, gayet dakik düsturlara tâbi'dir. O tavırların herbirisinin öyle Kavanin-i Mahsusa ve öyle Nizamat-ı Muayyene ve öyle Harekât-ı Muttarideleri vardır ki; cam gibi, altında bir Kasd, bir İrade, bir İhtiyar, bir Hikmetin Cilvelerini gösterir. İşte şu tarzda o Vücudu yapan Sâni'-i Hakîm, her sene bir libas gibi o Vücudu değiştirir. O Vücudun değiştirilmesi ve Bekası için inhilal eden eczaların yerini dolduracak, çalışacak yeni zerrelerin gelmesi için bir terkibe muhtaçtır. İşte o beden hüceyreleri, muntazam bir Kanun-u İlahî ile yıkıldığından yine muntazam bir Kanun-u Rabbanî ile tamir etmek için Rızık namıyla bir Madde-i Latifeyi ister ki, o beden uzuvlarının ayrı ayrı hacetleri nisbetinde Rezzak-ı Hakikî, bir Kanun-u Mahsus ile taksim ve tevzi ediyor. Şimdi O Rezzak-ı Hakîm'in gönderdiği o Madde-i Latifenin etvarına bak, göreceksin ki; o maddenin zerratı bir kafile gibi küre-i havada, toprakta, suda dağılmış iken birden hareket Emrini almışlar gibi bir Hareket-i Kasdîyi işmam eden bir keyfiyet ile toplanıyorlar. Güya onlardan herbir zerre, bir vazife ile, bir muayyen mekâna gitmek için memurdur gibi gayet muntazam toplanıyorlar. Hem gidişatından görünüyor ki, bir Fâil-i Muhtar'ın bir Kanun-u Mahsusu ile sevkedilip, cemadat Âleminden mevalide, yâni Zîhayat Âlemine girerler. Sonra nizamat-ı muayyene ve harekât-ı muttaride ile ve desatir-i mahsusa ile Rızk olarak bir bedene girip; o beden içinde dört matbahta pişirildikten sonra ve dört inkılabat-ı acibeyi geçirdikten sonra ve dört süzgeçten süzüldükten sonra bedenin aktarına yayılarak bütün muhtaç olan âzaların muhtelif, ayrı ayrı derece-i ihtiyaçlarına göre Rezzak-ı Hakikî'nin İnayetiyle ve muntazam Kanunları ile inkısam ederler. İşte o zerrattan hangi zerreye bir Nazar-ı Hikmetle baksan göreceksin ki: Basîrane, muntazamane, semîane, alîmane sevk olunan o zerreye, kör ittifak, kanunsuz tesadüf, sağır tabiat, şuursuz esbab, hiç ona karışamaz. Çünki herbirisi unsur-u muhitten tut, tâ beden hüceyresine kadar hangi tavra girmiş ise, o tavrın Kavanin-i Muayyenesi ile güya ihtiyaren amel ediyor, muntazaman giriyor. Hangi tabakaya sefer etmiş ise, öyle muntazam adım atıyor ki; bilbedahe bir Saik-i Hakîm'in Emri ile gidiyor gibi görünüyor. İşte böyle muntazam tavırdan tavıra, tabakadan tabakaya git gide hedef ve maksadından ayrılmayarak tâ makam-ı lâyıkına, meselâ Tevfik'in gözbebeğine Emr-i Rabbanî ile girer, oturur, çalışır. İşte bu halde, yâni Erzaktaki Tecelli-i Rubûbiyet gösteriyor ki; ibtida o zerreler muayyen idiler, muvazzaf idiler, o makamlar için namzed idiler. Güya herbirisinin alnında ve cebhesinde "Filan hüceyrenin Rızkı olacak" yazılı gibi bir İntizamın Vücudu, her adamın alnında Kalem-i Kader

ile Rızkı yazılı olduğuna ve Rızkı üstünde isminin yazılı olmasına işaret eder. Acaba mümkün müdür ki: Bu derece nihayetsiz bir Kudret ve muhit bir Hikmet ile Rubûbiyet eden ve zerrattan tâ seyyarata kadar bütün mevcûdatı Kabza-i Tasarrufunda tutmuş ve İntizam ve Mizan dairesinde döndüren Sâni'-i Zülcelâl, "Neş'e-i Uhra"yı yapmasın veya yapamasın! İşte çok Âyât-ı Kur'aniye, şu hikmetli Neş'e-i Ûlâyı nazar-ı beşere vaz'ediyor. Haşir ve Kıyametteki Neş'e-i Uhrayı ona temsil ederek istib'adı izale eder. Der: قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِى اَنْشَاَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ Yâni: "Sizi hiçten bu derece hikmetli bir surette Kim İnşa etmiş ise, Odur ki, sizi Âhirette diriltecektir."

Hem der ki: وَهُوَ الَّذِى يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِ Yâni: Sizin Haşirde iadeniz, dirilmeniz, dünyadaki Hilkatinizden daha kolay, daha rahattır." Nasılki bir taburun askerleri, istirahat için dağılsa, sonra bir boru ile çağrılsa kolay bir surette tabur bayrağı altında toplanmaları; yeniden bir tabur teşkil etmekten çok kolay ve çok rahattır. Öyle de: "Bir bedende birbiriyle imtizac ile ünsiyet ve münasebet peyda eden zerrat-ı esasiye, Hazret-i İsrafil Aleyhisselâm'ın Sûr'u ile Hâlık-ı Zülcelâl'in Emrine لَبَّيْك demeleri ve toplanmaları; aklen birinci İcaddan daha kolay, daha mümkündür. Hem, bütün zerrelerin toplanmaları belki lâzım değil. Nüveler ve tohumlar hükmünde olan ve Hadîste عَجْبُ الْذَنَبْ tabir edilen ecza-i esasiye ve zerrat-ı asliye, ikinci neş'e için kâfi bir esastır, temeldir. Sâni'-i Hakîm, beden-i İnsanîyi onların üstünde bina eder.

Üçüncü Âyet olan وَ مَا رَبُّكَ بِظَلاَّمٍ لِلْعَبِيدِ gibi Âyetlerin işaret ettikleri kıyas-ı adlînin hülâsası şudur ki:

Âlemde çok görüyoruz ki: Zalim, fâcir, gaddar insanlar gayet refah ve rahatla ve mazlum ve mütedeyyin adamlar gayet zahmet ve zillet ile ömür geçiriyorlar. Sonra ölüm gelir, ikisini müsavi kılar. Eğer şu müsavat nihayetsiz ise, bir nihayeti yoksa, zulüm görünür. Halbuki zulümden tenezzühü, Kâinatın şehadetiyle sabit olan Adâlet ve Hikmet-i İlâhiyye, bu zulmü hiçbir cihetle kabul etmediğinden; bilbedahe bir Mecma'-i Âheri iktiza ederler ki; birinci, cezasını; ikinci, mükâfatını görsün. Tâ şu İntizamsız, perişan beşer, istidadına münasib tecziye ve mükâfat

görüp Adâlet-i Mahzaya medar ve Hikmet-i Rabbaniyeye mazhar ve Hikmetli Mevcûdat-ı Âlemin bir büyük kardeşi olabilsin. Evet şu dâr-ı dünya, beşerin Ruhunda mündemiç olan hadsiz istidadların sünbüllenmesine müsaid değildir. Demek başka Âleme gönderilecektir. Evet İnsanın cevheri büyüktür. Öyle ise, Ebede namzeddir. Mahiyeti âliyedir, öyle ise cinayeti dahi azîmdir. Sair mevcûdata benzemez. İntizamı da mühimdir. İntizamsız olamaz, mühmel kalamaz, abes edilmez, fena-yı mutlak ile mahkûm olamaz, adem-i sırfa kaçamaz. Ona Cehennem ağzını açmış bekliyor. Cennet ise ağuş-u nazdaranesini açmış gözlüyor. Onuncu Söz'ün Üçüncü Hakikatı bu ikinci misâlimizi gayet güzel gösterdiğinden burada kısa kesiyoruz.

İşte misâl için şu iki Âyet-i Kerime gibi pekçok Berahin-i Latife-i Akliyeyi tazammun eden sair Âyetleri dahi kıyas eyle, tetebbu' et. İşte Menabi-i Aşere ve on medar; bir Hads-i Kat'î, bir Bürhan-ı Kat'îyi intaç ediyorlar ve o pek esaslı Hads ve o pek kuvvetli Bürhan, Haşir ve Kıyamete dâî ve muktazinin Vücuduna kat'iyyen delalet ettikleri gibi, Sâni'-i Zülcelâl'in dahi -Onuncu Söz'de kat'iyyen isbat edildiği üzere- Hakîm, Rahîm, Hafîz, Âdil gibi ekser Esma-i Hüsnası, Haşir ve Kıyametin gelmesini ve Saadet-i Ebediyenin Vücudunu iktiza ederler ve Saadet-i Ebediyenin tahakkukuna kat'î delalet ederler. Demek Haşir ve Kıyamete muktazi o derece kuvvetlidir ki, hiçbir şek ve şübheye medar olamaz.

Üçüncü Esas

Fâil, muktedirdir. Evet nasıl Haşrin muktazisi, şübhesiz mevcuddur. Haşri yapacak Zât da nihayet derecede muktedirdir. Onun Kudretinde noksan yoktur. En büyük ve en küçük şeyler, Ona nisbeten birdirler. Bir baharı Halk etmek, bir çiçek kadar kolaydır. Evet bir Kadîr ki: Şu Âlem; bütün güneşleri, yıldızları, avalimi, zerratı, cevahiri nihayetsiz lisanlarla Onun Azametine ve Kudretine şehadet eder. Hiçbir vehim ve vesvesenin hakkı var mıdır ki, Haşr-i Cismanîyi O Kudretten istib'ad etsin. Evet bilmüşahede bir Kadîr-i Zülcelâl şu Âlem içinde, her asırda birer yeni ve muntazam dünyayı halkeden, hattâ her senede birer yeni seyyar, muntazam Kâinatı İcad eden, hattâ her günde birer yeni muntazam Âlem yapan; daima şu Semâvat ve Arz yüzünde ve birbiri arkasında geçici dünyaları, Kâinatları Kemal-i Hikmet ile halkeden, değiştiren ve asırlar ve seneler, belki günler adedince muntazam Âlemleri zaman ipine asan ve onunla Azamet-i Kudretini gösteren ve yüzbin çeşit Haşrin nakışlarıyla tezyin ettiği koca bahar çiçeğini küre-i arzın başına

birtek çiçek gibi takan ve onunla Kemal-i Hikmetini, Cemâl-i San'atını izhar eden bir Zât, "Nasıl Kıyameti getirecek, nasıl bu dünyayı Âhiretle değiştirecek" denilir mi? Şu Kadîr'in Kemal-i Kudretini ve hiçbir şey Ona ağır gelmediğini ve en büyük şey en küçük şey gibi Onun Kudretine ağır gelmediğini ve hadsiz efrad, birtek ferd gibi O Kudrete kolay geldiğini, şu Âyet-i Kerime ilân ediyor: مَا خَلْقُكُمْ وَلاَ بَعْثُكُمْ اِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ Şu Âyetin Hakikatını Onuncu Söz'ün Hâtimesinde icmalen ve "Nokta Risalesi"nde ve Yirminci Mektub'da izahen beyan etmişiz. Şu makam münasebetiyle üç mes'ele suretinde bir parça izah ederiz.

İşte Kudret-i İlâhiyye Zâtiyedir. Öyle ise acz tahallül edemez. Hem Melekûtiyet-i Eşyaya taalluk eder. Öyle ise mevani' tedahül edemez. Hem nisbeti kanunîdir. Öyle ise cüz', külle müsavi gelir ve cüz'î, Küllî hükmüne geçer. İşte şu üç Mes'eleyi isbat edeceğiz.

BİRİNCİ MES'ELE: Kudret-i Ezeliye, Zât-ı Akdes-i İlâhiyyenin Lâzime-i Zaruriye-i Zâtiyesidir. Yâni, bizzarure Zâtın lâzımesidir. Hiç bir cihet-i infikâki olamaz. Öyle ise, Kudretin zıddı olan acz, o Kudreti istilzam eden Zâta bilbedahe ârız olamaz. Çünki o halde cem'-i zıddeyn lâzımgelir. Mâdem acz, Zâta ârız olamaz; bilbedahe o Zâtın lâzımı olan Kudrete tahallül edemez. Mâdem acz, Kudretin içine giremez; bilbedahe o Kudret-i Zâtiyede meratib olamaz. Çünki herşeyin Vücud meratibi, o şeyin zıdlarının tedahülü iledir. Meselâ: Hararetteki meratib, bürudetin tahallülü iledir; Hüsündeki derecat, kubhun tedahülü iledir ve hâkeza kıyas et... Fakat mümkinatta, hakikî ve tabiî lüzum-u zâtî olmadığından, mümkinatta zıdlar birbirine girebilmiş. Mertebeler tevellüd ederek ihtilafat ile tegayyürat-ı Âlem neş'et etmiştir. Mâdemki Kudret-i Ezeliyede meratib olamaz. Öyle ise, makdurat dahi, bizzarure Kudrete nisbeti bir olur. En büyük en küçüğe müsavi ve zerreler, yıldızlara emsal olur. Bütün Haşr-i Beşer, birtek nefsin İhyası gibi; bir baharın İcadı, birtek çiçeğin Sun'u gibi O Kudrete kolay gelir. Eğer esbaba isnad edilse; o vakit birtek çiçek, bir bahar kadar ağır olur.

Şu Söz'ün İkinci Makamı'nın Dördüncü اَللّٰهُ اَكْبَرُ mertebesinin âhir fıkrasının Hâşiyesinde, hem Yirmiikinci Söz'de, hem Yirminci Mektub'da ve Zeylinde isbat edilmiş ki: Hilkat-i Eşya Vâhid-i Ehad'e verilse, bütün eşya, bir şey gibi kolay olur. Eğer esbaba verilse; bir şey, bütün eşya kadar külfetli, ağır olur.

İKİNCİ MES'ELE ki; Kudret, Melekûtiyet-i Eşyaya taalluk eder. Evet, Kâinatın âyine gibi iki yüzü var. Biri, mülk ciheti ki; âyinenin renkli yüzüne benzer. Diğeri, Melekûtiyet ciheti ki; âyinenin parlak yüzüne benzer. Mülk ciheti ise, zıdların cevelangâhıdır. Güzel çirkin, Hayır şer, küçük büyük ağır kolay gibi emirlerin mahall-i vürûdudur. İşte şunun içindir ki: Sâni'-i Zülcelâl esbab-ı zahirîyi, Tasarrufat-ı Kudretine perde etmiştir. Tâ Dest-i Kudret, zahir Akla göre hasis ve nâ-lâyık emirlerle bizzât mübaşereti görünmesin. Çünki Azamet ve İzzet, öyle ister. Fakat o vesait ve esbaba hakikî tesir vermemiştir. Çünki Vahdet-i Ehadiyet öyle ister. Melekûtiyet ciheti ise, her şeyde parlaktır, temizdir. Teşahhusatın renkleri, müzahrefatları, ona karışmaz. O cihet, vasıtasız kendi Hâlıkına müteveccihtir. Onda terettüb-ü esbab, teselsül-ü ilel yoktur. Ona illiyet, ma'luliyet giremez. Eğribüğrüsü yoktur. Maniler müdahale edemezler. Zerre, şemse kardeş olur.

ELHASIL: O Kudret hem basittir, hem nâmütenahîdir, hem Zâtîdir. Mahall-i Taalluk-u Kudret ise, hem vasıtasız, hem lekesiz, hem isyansızdır. Öyle ise, o Kudretin dairesinde büyük küçüğe karşı tekebbürü yok. Cemaat ferde karşı rüchanı olamaz. Küll cüz'e nisbeten, Kudrete karşı fazla nazlanamaz.

ÜÇÜNCÜ MES'ELE ki; Kudretin nisbeti Kanunîdir. Yâni: Çoğa-aza, büyüğe-küçüğe bir bakar. Şu mes'ele-i gamızayı birkaç temsil ile zihne takrib edeceğiz.

İşte Kâinatta **"Şeffafiyet" "Mukabele" "Müvazene" "İntizam" "Tecerrüd" "İtaat"** birer Emirdir ki; çoğu aza, büyüğü küçüğe müsavi kılar.

Birinci Temsil: "Şeffafiyet" Sırrını gösterir.

Meselâ: Şemsin Feyz-i Tecellisi olan timsali ve aksi, denizin yüzünde ve denizin herbir katresinde aynı hüviyeti gösterir. Eğer küre-i arz, perdesiz güneşe karşı muhtelif cam parçalarından mürekkeb olsa; şemsin aksi, herbir parçada ve bütün zemin yüzünde müzahametsiz, tecezzisiz, tenakussuz bir olur. Eğer faraza şems, fâil-i muhtar olsa idi ve feyz-i ziyasını, timsal-i aksini iradesiyle verse idi; bütün zemin yüzüne verdiği feyzi, bir zerreye verdiği feyzden daha ağır olamazdı.

İkinci Temsil: "Mukabele" Sırrıdır. Meselâ:

Zîhayat ferdlerden (yâni İnsanlardan) terekküb eden bir daire-i azîmenin nokta-i merkeziyesindeki ferdin elinde bir mum ve daire-i muhitteki ferdlerin ellerinde de birer âyine farzedilse; nokta-i merkeziyenin muhit âyinelerine verdiği feyiz ve cilve-i aks, müzahametsiz, tecezzisiz, tenakussuz, nisbeti birdir.

Üçüncü Temsil: "Müvazene" Sırrıdır. Meselâ:

Hakikî ve hassas ve çok büyük bir mizan bulunsa; iki gözünde iki güneş veya iki yıldız veya iki dağ veya iki yumurta veya iki zerre herhangisi bulunursa bulunsun, sarf olunacak aynı kuvvet ile o hassas azîm terazinin bir gözü göğe, biri zemine inebilir.

Dördüncü Temsil: "İntizam" Sırrıdır. Meselâ:
En azîm bir gemi, en küçük bir oyuncak gibi çevrilebilir.

Beşinci Temsil: "Tecerrüd" Sırrıdır. Meselâ:

Teşahhusattan mücerred bir mahiyet, bütün cüz'iyatına en küçüğünden en büyüğüne tenakus etmeden, tecezzi etmeden bir bakar, girer. Teşahhusat-ı zahiriye cihetindeki hususiyetler, müdahale edip şaşırtmaz. O mahiyet-i mücerredin nazarını tağyir etmez. Meselâ: İğne gibi bir balık, balina balığı gibi o mahiyet-i mücerredeye mâliktir. Bir mikrop, bir gergedan gibi mahiyet-i hayvaniyeyi taşıyor.

Altıncı Temsil: "İtaat" Sırrını gösterir. Meselâ:

Bir Kumandan, "Arş" emri ile bir neferi tahrik ettiği gibi, aynı emir ile bir orduyu tahrik eder. Şu Temsil-i İtaat Sırrının Hakikatı şudur ki: Kâinatta, bittecrübe herşeyin bir Nokta-i Kemali vardır. O şeyin, o noktaya bir meyli vardır. Muzaaf meyil, ihtiyaç olur. Muzaaf ihtiyaç, iştiyak olur. Muzaaf iştiyak, incizab olur ve incizab, iştiyak, ihtiyaç, meyil; Cenab-ı Hakk'ın Evamir-i Tekviniyesinin, mahiyet-i eşya tarafından birer habbe ve nüve-i imtisalidirler. Mümkinat mahiyetlerinin mutlak kemali, mutlak Vücuddur. Hususî kemali, istidadlarını kuvveden fiile çıkaran ona mahsus bir Vücuddur. İşte bütün Kâinatın كُنْ Emrine İtaatı, birtek nefer hükmünde olan bir zerrenin İtaatı gibidir. İrade-i Ezeliyeden gelen كُنْ Emr-i Ezelîsine mümkinatın İtaatı ve İmtisalinde, yine İradenin Tecellisi olan meyil ve ihtiyaç ve şevk ve incizab; birden, beraber mündemiçtir. Latif su, nazik bir meyille incimad Emrini aldığı vakit demiri parçalaması, İtaat Sırrının kuvvetini gösterir.

Şu altı temsil; hem nâkıs, hem mütenahî, hem zaîf, hem tesir-i hakikîsi yok olan mümkinat kuvvetinde ve fiilinde bilmüşahede görünse; elbette hem gayr-ı mütenahî, hem ezelî, hem ebedî, hem bütün Kâinatı adem-i sırftan İcad eden ve bütün Ukûlü hayrette bırakan, hem Âsâr-ı Azametiyle Tecelli eden Kudret-i Ezeliyeye nisbeten şübhesiz herşey müsavidir. Hiçbir şey Ona ağır gelmez (Gaflet olunmaya). Şu altı Sırrın küçük mizanlarıyla o Kudret tartılmaz ve münasebete giremez. Yalnız fehme takrib ve istib'adı izale için zikredilir.

Üçüncü Esas'ın Netice Ve Hülâsası: Mâdem Kudret-i Ezeliye gayr-ı mütenahîdir. Hem Zât-ı Akdes'e lâzime-i zaruriyedir. Hem herşeyin lekesiz, perdesiz Melekûtiyet ciheti, Ona müteveccihtir. Hem Ona mukabildir. Hem tesavi-i tarafeynden ibaret olan imkân itibariyle müvazenettedir. Hem Şeriat-ı Fıtriye-i Kübra olan Nizam-ı Fıtrata ve Kavanin-i Âdetullaha muti'dir. Hem manilerden ve ayrı ayrı hususiyetlerden Melekûtiyet ciheti mücerred ve safidir. Elbette en büyük şey, en küçük şey gibi, o Kudrete ziyade nazlanmaz, mukavemet etmez. Öyle ise Haşirde bütün Zevil-Ervahın İhyası, bir sineğin baharda İhyasından daha ziyade Kudrete ağır olmaz. Öyle ise مَا خَلْقُكُمْ وَلاَ بَعْثُكُمْ اِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ Fermanı mübalağasızdır, doğrudur, Haktır. Öyle ise, müddeamız olan "Fâil muktedirdir, o cihette hiçbir mani yoktur" kat'î bir surette tahakkuk etti.

Dördüncü Esas

Nasıl Kıyamet ve Haşre muktazi var ve Haşri getirecek Fâil dahi muktedirdir. Öyle de: Şu dünyanın, Kıyamet ve Haşre kabiliyeti vardır. İşte şu **mahal kabildir** olan müddeamızda dört mes'ele vardır.

Birincisi: Şu Âlem-i Dünyanın imkân-ı mevtidir.

İkincisi: O mevtin vukuudur.

Üçüncüsü: O harab olmuş, ölmüş dünyanın, Âhiret suretinde tamir ve dirilmesinin imkânıdır.

Dördüncüsü: O mümkün olan tamir ve İhyanın vuku bulmasıdır.

Birinci Mes'ele: Şu Kâinatın mevti, mümkündür. Çünki bir şey kanun-u tekâmülde dâhil ise, o şeyde alâküllihal neşvünema vardır. Neşvünema ve büyümek varsa, ona alâküllihal bir ömr-ü fıtrî vardır.

Ömr-ü fıtrîsi var ise, alâküllihal bir ecel-i fıtrîsi vardır. Gayet geniş bir istikra ve tetebbu ile sabittir ki, öyle şeyler mevtin pençesinden kendini kurtaramaz. Evet nasılki İnsan küçük bir Âlemdir, yıkılmaktan kurtulamaz. Âlem dahi büyük bir İnsandır, o dahi ölümün pençesinden kurtulamaz. O da ölecek, sonra dirilecek veya yatıp sonra Subh-u Haşirle gözünü açacaktır. Hem nasılki Kâinatın bir nüsha-i musaggarası olan bir şecere-i zîhayat, tahrib ve inhilalden başını kurtaramaz. Öyle de: Şecere-i Hilkatten teşa'ub etmiş olan Silsile-i Kâinat tamir ve tecdid için, tahribden, dağılmaktan kendini kurtaramaz. "Eğer dünyanın ecel-i fıtrîsinden evvel İrade-i Ezeliyenin İzni ile, haricî bir maraz veya muharrib bir hâdise başına gelmezse ve onun Sâni'-i Hakîm'i dahi ecel-i fıtrîden evvel onu bozmazsa, herhalde hattâ fennî bir hesab ile bir gün gelecek ki:

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ۞ وَاِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ ۞ وَاِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ۞ اِذَا السَّمَٓاءُ

انْفَطَرَتْ ۞ وَاِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ ۞وَاِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ

Mânaları ve Sırları, Kadîr-i Ezelî'nin İzni ile tezâhür edip, o dünya olan büyük İnsan sekerata başlayıp acib bir hırıltı ile ve müdhiş bir savt ile fezayı çınlatıp dolduracak, bağırıp ölecek; sonra Emr-i İlahî ile dirilecektir.

İNCE REMİZLİ BİR MES'ELE

Nasılki su, kendi zararına olarak incimad eder. Buz, buzun zararına temeyyu eder. Lüb, kışrın zararına kuvvetleşir. Lafz, mâna zararına kalınlaşır. Ruh, cesed hesabına zaîfleşir. Cesed, Ruh hesabına inceleşir. Öyle de: Âlem-i Kesif olan dünya, Âlem-i Latif olan Âhiret hesabına, Hayat makinesinin işlemesiyle şeffaflaşır, latifleşir. Kudret-i Fâtıra, gayet hayret verici bir faaliyetle kesif, camid, sönmüş, ölmüş eczalarda Nur-u Hayatı serpmesi, bir Remz-i Kudrettir ki; Âlem-i Latif hesabına şu Âlem-i Kesifi Nur-u Hayat ile eritiyor, yandırıyor, ışıklandırıyor, Hakikatını kuvvetleştiriyor. Evet, Hakikat ne kadar zaîf ise de ölmez, suret gibi mahvolmaz. Belki teşahhuslarda, suretlerde seyr ü sefer eder. Hakikat büyür, inkişaf eder, gittikçe genişlenir. Kışır ve suret ise eskileşir, inceleşir, parçalanır. Sabit ve büyümüş Hakikatın kametine yakışmak için daha güzel olarak tazeleşir. Ziyade ve noksan noktasında Hakikatla suret, makûsen mütenasibdirler. Yâni: Suret kalınlaştıkça, Hakikat inceleşir. Suret inceleştikçe, Hakikat o nisbette kuvvet bulur. İşte şu Kanun, Kanun-u Tekâmüle dâhil olan bütün eşyaya şamildir. Demek herhalde bir zaman gelecek ki: Kâinat Hakikat-ı Uzmâsının kışır ve sureti

olan Âlem-i Şehadet, Fâtır-ı Zülcelâl'in İzniyle parçalanacak. Sonra daha güzel bir surette tazelenecektir.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ Sırrı tahakkuk edecektir.

Elhasıl: Dünyanın mevti mümkün, hem hiç şübhe getirmez ki mümkündür.

İkinci Mes'ele: Mevt-i dünyanın vuku bulmasıdır. Şu mes'eleye delil: Bütün Edyan-ı Semaviyenin İcmaıdır ve bütün Fıtrat-ı Selimenin şehadetidir ve şu Kâinatın bütün tahavvülât ve tebeddülât ve tegayyüratının işaretidir. Hem asırlar, seneler adedince Zîhayat dünyaların ve seyyar Âlemlerin, şu dünya misafirhanesinde mevtleriyle, asıl dünyanın da onlar gibi ölmesine şehadetleridir.

Şu dünyanın sekeratını, Âyât-ı Kur'aniyenin işaret ettiği surette tahayyül etmek istersen, bak: Şu Kâinatın eczaları, dakik, ulvî bir Nizam ile birbirine bağlanmış. Hafî, nazik, latif bir rabıta ile tutunmuş ve o derece bir İntizam içindedir ki; eğer ecram-ı ulviyeden tek bir cirm, كُنْ Emrine veya "Mihverinden çık" Hitabına mazhar olunca, şu dünya sekerata başlar. Yıldızlar çarpışacak, ecramlar dalgalanacak, nihayetsiz Feza-yı Âlemde milyonlar gülleleri, küreler gibi büyük topların müdhiş sadâları gibi vaveylâya başlar. Birbirine çarpışarak, kıvılcımlar saçarak, dağlar uçarak, denizler yanarak yeryüzü düzlenecek. İşte şu mevt ve sekerat ile Kadîr-i Ezelî Kâinatı çalkalar; Kâinatı tasfiye edip, Cehennem ve Cehennem'in maddeleri bir tarafa, Cennet ve Cennet'in mevadd-ı münasibeleri başka tarafa çekilir, Âlem-i Âhiret tezâhür eder.

Üçüncü Mes'ele: Ölecek Âlemin dirilmesi mümkündür. Çünki İkinci Esas'ta isbat edildiği gibi; Kudrette noksan yoktur. Muktazi ise, gayet kuvvetlidir. Mes'ele ise mümkinattandır. Mümkün bir mes'elenin gayet kuvvetli bir muktazisi var ise, Fâilin Kudretinde noksaniyet yok ise, ona mümkün değil, belki vaki' suretiyle bakılabilir.

REMİZLİ BİR NÜKTE

Şu Kâinata dikkat edilse görünüyor ki: İçinde iki unsur var ki, her tarafa uzanmış, kök atmış. Hayır şer, Güzel çirkin, Nef' zarar, Kemal noksan, Ziya zulmet, Hidayet dalâlet, Nur nâr, Îman küfür, Taat isyan, Havf Muhabbet gibi âsârlarıyla, meyveleriyle şu Kâinatta ezdad birbiriyle çarpışıyor. Daima tagayyür ve tebeddülâta mazhar oluyor. Başka bir Âlemin mahsulâtının tezgâhı hükmünde çarkları dönüyor. Elbette o iki unsurun birbirine zıd olan dalları ve neticeleri, Ebede gidecek; temerküz edip birbirinden ayrılacak. O vakit, Cennet-Cehennem suretinde tezâhür

edecektir. Mâdem Âlem-i Beka, şu Âlem-i Fenadan yapılacaktır. Elbette anasır-ı esasiyesi, Bekaya ve Ebede gidecektir. Evet **Cennet-Cehennem, Şecere-i Hilkatten Ebed tarafına uzanıp eğilerek giden dalının iki meyvesidir ve şu Şilsile-i Kâinatın iki neticesidir ve şu seyl-i şuûnatın iki mahzenidir ve Ebede karşı cereyan eden ve dalgalanan mevcûdatın iki havzıdır ve lütuf ve kahrın iki Tecelligâhıdır** ki; Dest-i Kudret bir hareket-i şedide ile Kâinatı çalkaladığı vakit, o iki havuz münasib maddelerle dolacaktır.

Şu Remizli Nükte'nin Sırrı şudur ki:

Hakîm-i Ezelî İnayet-i Sermediye ve Hikmet-i Ezeliyenin iktizası ile, şu dünyayı tecrübeye mahal ve imtihana meydan ve Esma-i Hüsnasına âyine ve Kalem-i Kader ve Kudretine sahife olmak için yaratmış ve tecrübe ve imtihan ise neşvünemaya sebebdir. O neşvünema ise, istidadların inkişafına sebebdir. O inkişaf ise, kabiliyetlerin tezâhürüne sebebdir. O kabiliyetlerin tezâhürü ise, hakaik-i nisbiyenin zuhuruna sebebdir. Hakaik-i nisbiyenin zuhuru ise, Sâni'-i Zülcelâl'in Esma-i Hüsnasının Nukuş-u Tecelliyatını göstermesine ve Kâinatı Mektubat-ı Samedaniye suretine çevirmesine sebebdir. İşte şu Sırr-ı İmtihan ve Sırr-ı Teklif iledir ki; Ervah-ı Âliyenin elmas gibi cevherleri, ervah-ı safilenin kömür gibi maddelerinden tasaffi eder, ayrılır...

İşte bu mezkûr Sırlar gibi daha bilmediğimiz çok ince, âlî Hikmetler için, Âlemi bu surette İrade ettiğinden şu Âlemin tegayyür ve tahavvülünü dahi o Hikmetler için İrade etti. Tahavvül ve tegayyür için zıdları birbirine Hikmetle karıştırdı ve karşı karşıya getirdi. Zararları menfaatlara mezcederek, şerleri Hayırlara idhal ederek, çirkinlikleri Güzelliklerle cem'ederek, hamur gibi yoğurarak şu Kâinatı tebeddül ve tagayyür Kanununa ve tahavvül ve tekâmül Düsturuna tabi kıldı. **Vaktaki meclis-i imtihan kapandı.** Tecrübe vakti bitti. Esma-i Hüsna Hükmünü icra etti. Kalem-i Kader, mektubatını tamamıyla yazdı. Kudret, Nukuş-u San'atını tekmil etti. Mevcûdat, Vezaifini îfa etti. Mahlûkat, Hizmetlerini bitirdi. Herşey, mânasını ifade etti. Dünya, Âhiret fidanlarını yetiştirdi. Zemin, Sâni'-i Kadîr'in bütün Mu'cizat-ı Kudretini, umum havarik-ı san'atını teşhir edip gösterdi. Şu Âlem-i Fena, sermedî manzaraları teşkil eden levhaları zaman şeridine taktı. O Sâni'-i Zülcelâl'in Hikmet-i Sermediyesi ve İnayet-i Ezeliyesi; o imtihan neticelerini, o tecrübenin neticelerini, o Esma-i Hüsnanın Tecellilerinin Hakikatlarını, o Kalem-i Kader mektubatının Hakaikını, o nümune-misâl Nukuş-u San'atının asıllarını, o vezaif-i mevcûdatın faidelerini, gayelerini, o hidemat-ı mahlûkatın ücretlerini ve o Kelimat-ı Kitab-ı Kâinatın ifade ettikleri mânaların Hakikatlarını ve istidad çekirdeklerinin sünbüllenmesini ve bir Mahkeme-i

Kübra açmasını ve dünyadan alınmış misâlî manzaraların göstermesini ve esbab-ı zahiriyenin perdesini yırtmasını ve herşey doğrudan doğruya Hâlık-ı Zülcelâl'ine teslim etmesi gibi Hakikatları iktiza etti ve o mezkûr Hakikatları iktiza ettiği için, Kâinatı dağdağa-i tegayyür ve fenadan, tahavvül ve zevâlden kurtarmak ve ebedîleştirmek için o zıdların tasfiyesini istedi ve tagayyürün esbabını ve ihtilafatın maddelerini tefrik etmek istedi. Elbette Kıyameti koparacak ve o neticeler için tasfiye edecek. İşte şu tasfiyenin neticesinde Cehennem ebedî ve dehşetli bir suret alıp, taifeleri وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ tehdidine mazhar olacak. Cennet ebedî, haşmetli bir suret giyerek ehil ve ashabı سَلاَمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ Hitabına mazhar olacak. Yirmisekizinci Söz'ün Birinci Makamının İkinci Sualinde isbat edildiği gibi; Hakîm-i Ezelî, şu iki hanenin sekenelerine, Kudret-i Kâmilesiyle ebedî ve sabit bir Vücud verir ki; hiç inhilal ve tagayyüre ve ihtiyarlığa ve inkıraza maruz kalmazlar. Çünki inkıraza sebebiyet veren tagayyürün esbabı bulunmaz...

Dördüncü Mes'ele: Şu mümkün, vaki' olacaktır. Evet dünya, öldükten sonra Âhiret olarak diriltilecektir. Dünya harab edildikten sonra, o dünyayı yapan Zât, yine daha güzel bir surette onu tamir edecek, Âhiretten bir menzil yapacaktır. Şuna delil başta Kur'an-ı Kerim binler Berahin-i Akliyeyi tazammun eden umum Âyâtıyla ve bütün Kütüb-ü Semaviye bunda müttefik bulunduğu gibi; Zât-ı Zülcelâl'in Evsaf-ı Celâliyesi ve Evsaf-ı Cemâliyesi ve Esma-i Hüsnası, bunun vukuuna kat'î surette delalet ederler ve Enbiyaya gönderdiği bütün semavî Fermanları ile Kıyameti ve Haşrin İcadını va'detmiş. İşte mâdem va'detmiş, elbette yapacaktır. Onuncu Söz'ün Sekizinci Hakikatına müracaat et. Hem başta Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'ın bin Mu'cizatının kuvveti ile, bütün Enbiya ve Mürselînin ve Evliya ve Sıddıkînin, vukuunda müttefik olup haber verdikleri gibi; şu Kâinat bütün Âyât-ı Tekviniyesiyle, vukuundan haber veriyor.

Elhasıl: Onuncu Söz bütün Hakaikıyla, Yirmisekizinci Söz İkinci Makamında Lasiyyemalardaki bütün Berahiniyle, gurub etmiş güneşin sabahleyin yeniden tulû' edeceği derecesinde bir kat'iyyetle göstermiştir ki: Hayat-ı dünyeviyenin gurubundan sonra Şems-i Hakikat, Hayat-ı Uhreviye suretinde çıkacaktır.

İşte baştan buraya kadar beyanatımız, İsm-i Hakîm'den istimdad ve

Feyz-i Kur'andan istifade suretinde Kalbi Kabule, nefsi Teslime, Aklı İknaa ihzar için "Dört Esas" söyledik. Fakat biz neyiz ki, buna dair söz söyleyeceğiz. Asıl şu dünyanın Sahibi, şu Kâinatın Hâlıkı, şu mevcûdatın Mâliki ne söylüyor.. Onu dinlemeliyiz. Mülk Sahibi Söz söylerken başkalarının ne haddi var ki, fuzuliyane karışsın...

İşte o Sâni'-i Hakîm, dünya mescidinde ve arz mektebinde, asırlar arkasında oturan taifelerin umum saflarına hitaben irad ettiği Hutbe-i Ezeliyesinde, Kâinatı zelzeleye veren

اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ زِلْزَالَهَا ۞ وَاَخْرَجَتِ الْاَرْضُ اَثْقَالَهَا ۞ وَ قَالَ الْاِنْسَانُ مَالَهَا ۞ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ اَخْبَارَهَا ۞ بِاَنَّ رَبَّكَ اَوْحٰى لَهَا ۞ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ اَشْتَاتًا لِيُرَوْا اَعْمَالَهُمْ ۞ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۞ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ

ve bütün mahlûkatı neş'elendiren, şevke getiren

وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هٰذَا الَّذِى رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَ اُتُوا بِهٖ مُتَشَابِهًا وَ لَهُمْ فِيهَآ اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

gibi binler Fermanları, Mâlik-ül Mülk'ten, Sahib-i Dünya ve Âhiret'ten dinlemeliyiz. اٰمَنَّا وَ صَدَّقْنَا demeliyiz.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لاَ تُوءَاخِذْنَآ اِنْ نَسِينَآ اَوْ اَخْطَاْنَا

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلٰٓى اٰلِ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى سَيِّدِنَا اِبْرَاهِيمَ وَ عَلٰٓى اٰلِ سَيِّدِنَا اِبْرَاهِيمَ اِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

* * *

Tılsım-ı Kâinatı Keşfeden, Kur'an-ı Hakîm'in Mühim
Bir Tılsımını Halleden

Otuzuncu Söz

"**Ene**" ve "**zerre**"den ibaret bir "**elif**" bir "**nokta**"dır.

Şu Söz İki Maksaddır. **Birinci Maksad**, "Ene"nin Mahiyet Ve Neticesinden; İkinci Maksad, "**Zerre**"nin Hareket Ve Vazifesinden Bahseder.

Birinci Maksad

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا وَاَشْفَقْنَ

مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُ اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولاً

Şu Âyetin büyük Hazinesinden tek bir Cevherine işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Gök, zemin, dağ tahammülünden çekindiği ve korktuğu Emanetin müteaddid vücuhundan bir ferdi, bir vechi, **ene**'dir. Evet **ene**, Zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar Âlem-i İnsaniyetin etrafına dal budak salan nurani bir Şecere-i Tûbâ ile, müdhiş bir şecere-i zakkumun çekirdeğidir. Şu azîm Hakikata girişmeden evvel, o Hakikatın fehmini teshil edecek bir Mukaddime beyan ederiz. Şöyle ki:

Ene, künuz-u mahfiye olan Esma-i İlâhiyyenin anahtarı olduğu gibi, Kâinatın Tılsım-ı Muğlakının dahi anahtarı olarak bir Muamma-yı Müşkil-küşadır,

bir Tılsım-ı Hayretfezadır. O ene mahiyetinin bilinmesiyle, o garib Muamma, o acib Tılsım olan ene açılır ve Kâinat Tılsımını ve Âlem-i Vücubun Künuzunu dahi açar. Şu mes'eleye dair "Şemme" isminde bir Risale-i Arabiyemde şöyle bahsetmişiz ki: Âlemin miftahı İnsanın elindedir ve nefsine takılmıştır. Kâinat kapıları zahiren açık görünürken, hakikaten kapalıdır. Cenab-ı Hak, Emanet cihetiyle İnsana "ene" namında öyle bir miftah vermiş ki; Âlemin bütün kapılarını açar ve öyle tılsımlı bir enaniyet vermiş ki; Hallak-ı Kâinat'ın Künuz-u Mahfiyesini onun ile keşfeder. Fakat ene, kendisi de gayet muğlak bir Muamma ve açılması müşkil bir Tılsımdır. Eğer onun hakikî mahiyeti ve Sırr-ı Hilkati bilinse; kendisi açıldığı gibi Kâinat dahi açılır. Şöyle ki:

Sani-i Hakîm, İnsanın eline emanet olarak, Rubûbiyetinin Sıfât ve Şuûnatının Hakikatlarını gösterecek, tanıttıracak, işarat ve nümuneleri câmi' bir ene vermiştir. Tâ ki o ene, bir vâhid-i kıyasî olup, Evsaf-ı Rubûbiyet ve Şuûnat-ı Uluhiyet bilinsin. Fakat vâhid-i kıyasî, bir mevcud-u hakikî olmak lâzım değil. Belki hendesedeki farazî hatlar gibi, farz ve tevehhümle bir vâhid-i kıyasî teşkil edilebilir. İlim ve tahakkukla hakikî Vücudu lâzım değildir.

SUAL: Niçin Cenab-ı Hakk'ın Sıfât ve Esmasının marifeti, enaniyete bağlıdır?

ELCEVAB: Çünki mutlak ve muhit bir şeyin hududu ve nihayeti olmadığı için, ona bir şekil verilmez ve üstüne bir suret ve bir taayyün vermek için hükmedilmez, mahiyeti ne olduğu anlaşılmaz. Meselâ: Zulmetsiz daimî bir ziya, bilinmez ve hissedilmez. Ne vakit hakikî veya vehmî bir karanlık ile bir hat çekilse, o vakit bilinir. İşte Cenab-ı Hakk'ın İlim ve Kudret, Hakîm ve Rahîm gibi Sıfât ve Esması; muhit, hududsuz, şeriksiz olduğu için Onlara hükmedilmez ve ne oldukları bilinmez ve hissolunmaz. Öyle ise hakikî nihayet ve hadleri olmadığından, farazî ve vehmî bir haddi çizmek lâzım geliyor. Onu da enaniyet yapar. Kendinde bir rubûbiyet-i mevhume, bir mâlikiyet, bir kudret, bir ilim tasavvur eder; bir had çizer. Onun ile muhit Sıfatlara bir hadd-i mevhum vaz'eder. "Buraya kadar benim, ondan sonra Onundur" diye bir taksimat yapar. Kendindeki ölçücükler ile, onların mahiyetini yavaş yavaş anlar. Meselâ: Daire-i mülkünde mevhum rubûbiyetiyle, daire-i mümkinatta Hâlıkının Rubûbiyetini anlar ve zahir mâlikiyetiyle, Hâlıkının hakikî Mâlikiyetini fehmeder ve "Bu haneye mâlik olduğum gibi, Hâlık da şu Kâinatın Mâlikidir." der ve cüz'î ilmiyle Onun İlmini fehmeder ve kesbî san'atçığıyla O Sâni'-i Zülcelâl'in İbda-i San'atını anlar.

Meselâ: "Ben şu evi nasıl yaptım ve tanzim ettim. Öyle de şu dünya hanesini birisi yapmış ve tanzim etmiş" der. Ve hakeza... **Bütün Sıfât ve Şuûnat-ı İlâhiyyeyi bir derece bildirecek, gösterecek binler Esrarlı ahval ve Sıfât ve Hissiyat, ene'de münderiçtir.** Demek ene, âyine-misâl ve vâhid-i kıyasî ve âlet-i inkişaf ve mâna-yı harfî gibi; mânası kendinde olmayan ve Başkasının mânasını gösteren, Vücud-u İnsaniyetin kalın ipinden şuurlu bir tel ve mahiyet-i beşeriyenin hullesinden ince bir ip ve şahsiyet-i âdemiyetin Kitabından bir eliftir ki, o elif'in "iki yüzü" var. Biri, Hayra ve Vücuda bakar. O yüz ile yalnız Feyze kabildir. Vereni kabul eder, kendi icad edemez. O yüzde fâil değil, icaddan eli kısadır. Bir yüzü de şerre bakar ve ademe gider. Şu yüzde o fâildir, fiil sahibidir. Hem onun mahiyeti, harfiyedir; Başkasının mânasını gösterir. Rubûbiyeti hayaliyedir. Vücudu o kadar zaîf ve incedir ki; bizzât kendinde hiç bir şeye tahammül edemez ve yüklenemez. Belki eşyanın derecat ve miktarlarını bildiren mizan-ül hararet ve mizan-ül hava gibi mizanlar nev'inden bir mizandır ki; Vâcib-ül Vücud'un mutlak ve muhit ve hududsuz Sıfâtını bildiren bir mizandır.

İşte mahiyetini şu tarzda bilen ve İz'an eden ve ona göre hareket eden قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا Beşaretinde dâhil olur. Emaneti bihakkın eda eder ve o enenin dûrbîniyle, Kâinat ne olduğunu ve ne vazife gördüğünü görür ve âfâkî malûmat nefse geldiği vakit, ene'de bir musaddık görür. O Ulûm, Nur ve Hikmet olarak kalır. Zulmet ve abesiyete inkılab etmez. Vaktaki ene, vazifesini şu suretle îfa etti; vâhid-i kıyasî olan mevhum rubûbiyetini ve farazî mâlikiyetini terkeder. لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ وَ لَهُ الْحُكْمُ وَ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ der. Hakikî Ubûdiyyetini takınır. Makam-ı "Ahsen-i Takvim"e çıkar.

Eğer o ene, Hikmet-i Hilkatini unutup, Vazife-i Fıtriyesini terkederek kendine mâna-yı ismiyle baksa, kendini mâlik itikad etse; o vakit emanete hıyanet eder, وَ قَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا altında dâhil olur. İşte bütün şirkleri ve şerleri ve dalâletleri tevlid eden enaniyetin şu cihetindendir ki; Semâvat ve arz ve cibal tedehhüş etmişler, farazî bir şirkten korkmuşlar. Evet ene ince bir elif, bir tel, farazî bir hat iken, mahiyeti bilinmezse, tesettür toprağı altında neşvünema bulur; gittikçe

kalınlaşır. Vücud-u İnsanın her tarafına yayılır. Koca bir ejderha gibi, Vücud-u İnsanı bel' eder. Bütün o İnsan, bütün Letaifiyle âdeta ene olur. Sonra nev'in enaniyeti de bir asabiyet-i nev'iye ve milliye cihetiyle o enaniyete kuvvet verip; o ene, enaniyet-i nev'iyeye istinad ederek, şeytan gibi, Sâni'-i Zülcelâl'in evamirine karşı mübareze eder. Sonra kıyas-ı binnefs suretiyle herkesi, hattâ herşeyi kendine kıyas edip, Cenab-ı Hakk'ın mülkünü onlara ve esbaba taksim eder. Gayet azîm bir şirke düşer. اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ mealini gösterir. Evet nasıl mîrî malından kırk parayı çalan bir adam, bütün hazır arkadaşlarına birer dirhem almasını kabul ile hazmedebilir. Öyle de "Kendime mâlikim" diyen adam, "Herşey kendine mâliktir" demeye ve itikad etmeye mecburdur.

İşte ene, şu hainane vaziyetinde iken; cehl-i mutlaktadır. Binler fünunu bilse de, cehl-i mürekkeble bir echeldir. Çünki duyguları, efkârları Kâinatın Envâr-ı Marifetini getirdiği vakit, nefsinde onu tasdik edecek, ışıklandıracak ve idame edecek bir madde bulmadığı için sönerler. Gelen herşey, nefsindeki renkler ile boyalanır. Mahz-ı Hikmet gelse, nefsinde abesiyet-i mutlaka suretini alır. Çünki şu haldeki ene'nin rengi, şirk ve ta'tildir, Allah'ı inkârdır. Bütün Kâinat parlak Âyetlerle dolsa; o ene'deki karanlıklı bir nokta, onları nazarda söndürür, göstermez. Onbirinci Söz'de Mahiyet-i İnsaniyenin ve Mahiyet-i İnsaniyedeki enaniyetin, -Mâna-yı Harfî cihetiyle- ne kadar hassas bir mizan ve doğru bir mikyas ve muhit bir fihriste ve mükemmel bir harita ve câmi' bir âyine ve Kâinata güzel bir takvim, bir ruzname olduğu gayet kat'î bir surette tafsil edilmiştir. Ona müracaat edilsin. O Söz'deki tafsilata iktifaen kısa keserek Mukaddimeye nihayet verdik. Eğer Mukaddimeyi anladınsa gel, Hakikata giriyoruz.

İşte bak: Âlem-i İnsaniyette, Zaman-ı Âdem'den şimdiye kadar iki Cereyan-ı Azîm, iki Silsile-i Efkâr; her tarafta ve her tabaka-i İnsaniyede dal budak salmış, iki Şecere-i Azîme hükmünde.. Biri, Silsile-i Nübüvvet ve Diyanet; diğeri, silsile-i felsefe ve hikmet.. gelmiş gidiyor. Her ne vakit o iki silsile imtizaç ve ittihad etmiş ise, yâni silsile-i felsefe, Silsile-i Diyanete dehalet edip İtaat ederek Hizmet etmişse; Âlem-i İnsaniyet parlak bir surette bir Saadet, bir hayat-ı içtimaiye geçirmiştir. Ne vakit ayrı gitmişler ise, bütün Hayır ve Nur, Silsile-i Nübüvvet ve Diyanet etrafına toplanmış ve şerler ve dalâletler, felsefe silsilesinin etrafına cem'olmuştur. Şimdi şu iki silsilenin menşe'lerini, esaslarını bulmalıyız.

İşte diyanet silsilesine itaat etmeyen silsile-i felsefe ki, bir şecere-i zakkum suretini alıp, şirk ve dalâlet zulümatını etrafına dağıtır. Hattâ kuvve-i akliye dalında; dehriyyun, maddiyyun, tabiiyyun meyvelerini, beşer aklının eline vermiş. Ve kuvve-i gadabiye dalında; nemrudları, firavunları, şeddadları (Hâşiye) beşerin başına atmış. Ve kuvve-i şeheviye-i behimiye dalında; âliheleri, sanemleri ve uluhiyet dava edenleri semere vermiş, yetiştirmiş. O şecere-i zakkumun menşei ile Silsile-i Nübüvvetin ki bir Şecere-i Tûbâ-i Ubûdiyyet hükmünde bulunan o Silsilenin, küre-i zeminin bağında mübarek dalları: Kuvve-i Akliye dalında Enbiya ve Mürselîn ve Evliya ve Sıddıkîn meyvelerini yetiştirdiği gibi.. Kuvve-i Dafia dalında âdil Hâkimleri, Melek gibi Melikler meyvesini veren ve Kuvve-i Cazibe dalında hüsn-ü sîret ve ismetli cemâl-i suret ve sehavet ve keremnamdarlar meyvesini yetiştiren ve beşer nasıl şu Kâinatın en mükemmel bir meyvesi olduğunu gösteren o şecerenin menşei ile beraber ene'nin iki cihetindedir. O iki şecereye menşe' ve medar, esaslı bir çekirdek olarak ene'nin iki vechini beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Ene'nin bir vechini Nübüvvet tutmuş gidiyor; diğer vechini felsefe tutmuş geliyor.

Nübüvvetin vechi olan birinci vecih: Ubûdiyyet-i Mahzanın menşeidir. Yâni ene, kendini Abd bilir. Başkasına hizmet eder, anlar. Mahiyeti harfiyedir. Yâni Başkasının mânasını taşıyor, fehmeder. Vücudu, tebaîdir. Yâni Başka birisinin Vücudu ile kaim ve İcadıyla sabittir, itikad eder. Mâlikiyeti, vehmiyedir. Yâni kendi Mâlikinin İzni ile; surî, muvakkat bir mâlikiyeti vardır, bilir. Hakikatı, zılliyedir. Yâni, Hak ve Vâcib bir Hakikatın Cilvesini taşıyan mümkin ve miskin bir zılldir. Vazifesi ise, kendi Hâlıkının Sıfât ve Şuûnatına mikyas ve mizan olarak, şuurkârane bir Hizmettir. İşte Enbiya ve Enbiya silsilesindeki Asfiya ve Evliya ene'ye şu vecihle bakmışlar, böyle görmüşler, Hakikatı anlamışlar. Bütün mülkü Mâlik-ül Mülk'e teslim etmişler ve hükmetmişler ki: O Mâlik-i Zülcelâl'in ne Mülkünde, ne Rubûbiyetinde, ne Uluhiyetinde şerik ve naziri yoktur; muin ve vezire muhtaç değil; herşeyin anahtarı Onun Elindedir; herşeye Kadir-i Mutlaktır. Esbab, bir perde-i zahiriyedir; tabiat, bir Şeriat-ı Fıtriyesidir ve Kanunlarının bir Mecmuasıdır

----

(Hâşiye): Evet nemrudları, firavunları yetiştiren ve dayelik edip emziren, eski Mısır ve Babil'in ya sihir derecesine çıkmış veyahut hususî olduğu için etrafında sihir telakki edilen eski felsefeleri olduğu gibi.. âliheleri eski yunan kafasında yerleştiren ve esnamı tevlid eden felsefe-i tabiiye bataklığıdır. Evet tabiatın perdesi ile Allah'ın Nurunu görmeyen insan, herşeye bir uluhiyet verip kendi başına musallat eder.

ve Kudretinin bir mistarıdır. İşte şu parlak nurani güzel yüz, Hayatdar ve manidar bir çekirdek hükmüne geçmiş ki; Hâlık-ı Zülcelâl bir Şecere-i Tûbâ-i Ubûdiyyeti Ondan halketmiştir ki, Onun Mübarek Dalları, Âlem-i Beşeriyetin her tarafını Nurani Meyvelerle tezyin etmiştir. Bütün zaman-ı mazideki zulümatı dağıtıp, o uzun zaman-ı mazi; felsefenin gördüğü gibi bir mezar-ı ekber, bir ademistan olmadığını.. belki istikbale ve Saadet-i Ebediyeye atlamak için, Ervah-ı Âfilîne bir Medar-ı Envâr ve muhtelif basamaklı bir Mi'rac-ı Münevver ve ağır yüklerini bırakan ve serbest kalan ve dünyadan göçüp giden Ruhların nurani bir Nuristanı ve bir Bostanı olduğunu gösterir.

İkinci vecih ise: Felsefe tutmuştur. Felsefe ise, ene'ye mâna-yı ismiyle bakmış. Yâni kendi kendine delalet eder, der. Mânası kendindedir, kendi hesabına çalışır, hükmeder. Vücudu aslî, zâtî olduğunu telakki eder. Yâni zâtında bizzât bir Vücudu vardır, der. Bir hakk-ı hayatı var.. daire-i tasarrufunda hakikî mâliktir, zu'meder. Onu bir hakikat-ı sabite zanneder. Vazifesini, hubb-u zâtından neş'et eden bir tekemmül-ü zâtî olduğunu bilir ve hakeza.. çok esasat-ı fasideye mesleklerini bina etmişler. O esasat, ne kadar esassız ve çürük olduğunu sair Risalelerimde ve bilhassa Sözlerde husûsan Onikinci ve Yirmibeşinci Sözlerde kat'î isbat etmişiz. Hattâ silsile-i felsefenin en mükemmel ferdleri ve o silsilenin dâhîleri olan **Eflatun** ve **Aristo, İbn-i Sina** ve **Farabî** gibi adamlar; "İnsaniyetin gayet-ül gayatı, **"teşebbüh-ü bil-vâcib"**dir.. yâni Vâcib-ül Vücud'a benzemektir" deyip firavunane bir hüküm vermişler ve enaniyeti kamçılayıp şirk derelerinde serbest koşturarak; esbabperest, sanemperest, tabiatperest, nücumperest gibi çok enva'-ı şirk taifelerine meydan açmışlar. İnsaniyetin esasında münderiç olan acz ve za'f, fakr ve ihtiyaç, naks ve kusur kapılarını kapayıp, Ubûdiyyetin yolunu seddetmişler. Tabiata saplanıp, şirkten tamamen çıkamayıp, şükrün geniş kapısını bulamamışlar...

N ü b ü v v e t i s e : Gaye-i İnsaniyet ve Vazife-i Beşeriyet, Ahlâk-ı İlâhiyye ile ve Secaya-yı Hasene ile tahalluk etmekle beraber, aczini bilip Kudret-i İlâhiyyeye iltica, za'fını görüp Kuvvet-i İlâhiyyeye istinad, fakrını görüp Rahmet-i İlâhiyyeye itimad, ihtiyacını görüp Gına-yı İlâhiyyeden istimdad, kusurunu görüp Afv-ı İlahîye istiğfar, naksını görüp Kemal-i İlahîye Tesbihhan olmaktır diye, Ubûdiyyetkârane hükmetmişler.

İşte Diyanete itaat etmeyen felsefenin böyle yolu şaşırdığı içindir ki; ene kendi dizginini eline almış.. dalâletin herbir nev'ine koşmuş. İşte

şu vecihteki ene'nin başı üstünde bir şecere-i zakkum neşvünema bulup, Âlem-i İnsaniyetin yarısından fazlasını kaplamış.

İşte o şecerenin kuvve-i şeheviye-i behimiye dalında, beşerin enzarına verdiği meyveler ise; esnamlar ve âlihelerdir. Çünki felsefenin esasında, kuvvet müstahsendir. Hattâ "Elhükmü lil-galib" bir düsturudur. "Galebe edende bir kuvvet var. Kuvvette hak vardır." der. (Hâşiye-1) Zulmü manen alkışlamış; zalimleri teşci' etmiştir ve cebbarları, uluhiyet davasına sevketmiştir. Hem masnu'daki güzelliği ve nakıştaki hüsnü, masnua ve nakşa mal edip, Sâni' ve Nakkaş'ın mücerred ve mukaddes Cemâlinin Cilvesine nisbet etmeyerek, "Ne güzel yapılmış" yerine "Ne güzeldir" der. Perestişe lâyık bir sanem hükmüne getirir. Hem herkese satılan müzahref, hodfüruş, gösterici, riyakâr bir hüsnü istihsan ettiği için riyakârları alkışlamış, sanem-misâlleri kendi âbidlerine âbide (Hâşiye-2) yapmıştır. O şecerenin kuvve-i gadabiye dalında, bîçare beşerin başında küçük-büyük nemrudlar, firavunlar, şeddadlar meyvelerini yetiştirmiş. Kuvve-i akliye dalında, Âlem-i İnsaniyetin dimağına dehriyyun, maddiyyun, tabiiyyun gibi meyveleri vermiş; beşerin beynini bin parça etmiştir...

Şimdi şu Hakikatı tenvir için, felsefe mesleğinin esasat-ı fasidesinden neş'et eden neticeleriyle, Silsile-i Nübüvvetin Esasat-ı Sadıkasından tevellüd eden neticelerinin binler müvazenesinden nümune olarak üç-dört misâl zikrediyoruz.

Meselâ: Nübüvvetin hayat-ı şahsiyedeki düsturî neticelerinden تَخَلَّقُوا بِاَخْلاَقِ اللّٰهِ kaidesiyle "Ahlâk-ı İlâhiyye ile muttasıf olup Cenab-ı Hakk'a mütezellilane teveccüh edip acz, fakr, kusurunuzu bilip Dergahına Abd olunuz" düsturu nerede? Felsefenin teşebbüh-ü bil-Vâcib insaniyetin gayet-i kemalidir kaidesiyle "Vâcib-ül Vücud'a benzemeğe çalışınız" hodfüruşane düsturu nerede? Evet nihayetsiz acz, za'f, fakr, ihtiyaç ile yoğrulmuş olan Mahiyet-i İnsaniye nerede? Nihayetsiz Kadir, Kavî, Gani ve Müstağni olan Vâcib-ül Vücud'un mahiyeti nerede!..

(Hâşiye-1): Düstur-u Nübüvvet "Kuvvet Haktadır, Hak kuvvette değildir" der, zulmü keser, Adâleti temin eder.

(Hâşiye-2): Yâni o sanem-misâller perestişkârlarının hevesatlarına hoş görünmek ve teveccühlerini kazanmak için riyakârane gösteriş ile İbadet gibi bir vaziyet gösteriyorlar.

İ k i n c i   M i s â l : Nübüvvetin hayat-ı içtimaiyedeki düsturî neticelerinden ve şems ve kamerden tut, tâ nebatat hayvanatın imdadına ve hayvanat İnsanın imdadına, hattâ zerrat-ı taamiye hüceyrat-ı bedenin imdadına ve muavenetine koşturulan Düstur-u Teâvün, Kanun-u Kerem, Namus-u İkram nerede? Felsefenin hayat-ı içtimaiyedeki düsturlarından ve yalnız bir kısım zalim ve canavar insanların ve vahşi hayvanların, fıtratlarını sû'-i istimallerinden neş'et eden düstur-u cidal nerede? Evet düstur-u cidali o kadar esaslı ve küllî kabul etmişler ki, "Hayat bir cidaldir" diye eblehane hükmetmişler.

Ü ç ü n c ü   M i s â l : Nübüvvetin Tevhid-i İlahî hakkındaki Netaic-i Âliyesinden ve Düstur-u Galiyesinden اَلْوَاحِدُ لاَ يَصْدُرُ اِلاَّ عَنِ الْوَاحِدِ yâni "Her birliği bulunan, yalnız Birden sudûr edecektir. Mâdem her şeyde ve bütün eşyada bir birlik var, demek birtek Zâtın İcadıdır" diye olan Tevhidkârane Düsturu nerede? Eski felsefenin bir düstur-u itikadiyesinden olan اَلْوَاحِدُ لاَ يَصْدُرُ عَنْهُ اِلاَّ الْوَاحِدُ "Birden bir sudûr eder" yâni "Bir Zâttan, bizzât birtek sudûr edebilir. Sair şeyler, vasıtalar vasıtasıyla ondan sudûr eder" diye Ganiyy-i Ale-l-ıtlak ve Kadir-i Mutlak'ı âciz vesaite muhtaç göstererek, bütün esbaba ve vesaite, Rubûbiyette bir nevi şirket verip Hâlık-ı Zülcelâl'e, "akl-ı evvel" namında bir mahlûku verip, âdeta sair mülkünü esbaba ve vesaite taksim ederek bir şirk-i azîme yol açan, şirk-âlûd ve dalâlet-pişe o felsefenin düsturu nerede?.. Hükemanın yüksek kısmı olan işrakiyyun böyle haltetseler; maddiyyun, tabiiyyun gibi aşağı kısımları ne kadar haltedeceklerini kıyas edebilirsin.

D ö r d ü n c ü   M i s â l : Nübüvvetin Düstur-u Hakîmanesinden وَاِنْ مِنْ شَیْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهٖ Sırrıyla: "Herşeyin, her Zîhayatın neticesi ve Hikmeti kendine aid bir ise; Sâniine aid neticeleri, Fâtırına bakan Hikmetleri binlerdir. Herbir şeyin, hattâ bir meyvenin; bir ağacın meyveleri kadar Hikmetleri, neticeleri bulunduğu" Mahz-ı Hakikat olan Düstur-u Hikmet nerede? Felsefenin "Herbir Zîhayatın neticesi kendine bakar veyahut İnsanın menafi'ine aid'dir" diye, koca bir dağ gibi ağaca, hardal gibi bir meyve, bir netice takmak gibi gayet mânasız bir abesiyet içinde gördüğü hikmetsiz hikmet-i müzahrefe düsturları nerede?

Şu Hakikat, Onuncu Söz'ün Onuncu Hakikatında bir derece gösterildiğinden kısa kestik. İşte bu dört misâle, binler misâli kıyas edebilirsin. **"Lemaat"** namındaki bir Risalede bir kısmına işaret etmişiz.

İşte felsefenin şu esasat-ı fasidesinden ve netaic-i vahîmesindendir ki: İslâm hükemasından **İbn-i Sina** ve **Farabî** gibi dâhîler, şaşaa-i suriyesine meftun olup, o mesleğe aldanıp, o mesleğe girdiklerinden; âdi bir Mü'min derecesini ancak kazanabilmişler. Hattâ **İmam-ı Gazalî** gibi bir Hüccet-ül İslâm, onlara o dereceyi de vermemiş.

Hem Mütekellimînin Mütebahhirîn ülemasından olan mu'tezile imamları, zînet-i surîsine meftun olup, o mesleğe ciddî temas ederek, Aklı hâkim ittihaz ettiklerinden, ancak fâsık, mübtedi bir Mü'min derecesine çıkabilmişler. Hem üdeba-yı İslâmiyenin meşhurlarından bedbînlikle maruf Ebu-l Alâ-i Maarri ve yetimane ağlayışıyla mevsuf Ömer Hayyam gibilerin, o mesleğin nefs-i emmareyi okşayan zevkiyle zevklenmesi sebebiyle, Ehl-i Hakikat ve Kemalden bir sille-i tahkir ve tekfir yiyip; **"Edebsizlik ediyorsunuz, zendekaya giriyorsunuz, zındıkları yetiştiriyorsunuz"** diye zecirkârane te'dib tokatlarını almışlar.

Hem meslek-i felsefenin esasat-ı fasidesindendir ki: **Ene**, kendi zâtında hava gibi zaîf bir mahiyeti olduğu halde, felsefenin meş'um nazarı ile mâna-yı ismî cihetiyle baktığı için; güya buhar-misâl o **ene** temeyyu edip, sonra ülfet cihetiyle ve maddiyata tevaggul sebebiyle güya tasallub ediyor. Sonra gaflet ve inkâr ile o **enaniyet** tecemmüd eder. Sonra isyan ile tekeddür eder, şeffafiyetini kaybeder. Sonra gittikçe kalınlaşıp sahibini yutar. Nev'-i İnsanın efkârıyla şişer. Sonra sair İnsanları, hattâ esbabı kendine ve nefsine kıyas edip, onlara -kabul etmedikleri ve teberri ettikleri halde- birer firavunluk verir. İşte o vakit, Hâlık-ı Zülcelâl'in Evamirine karşı mübareze vaziyetini alır. مَنْ يُحْيِى الْعِظَامَ وَ هِىَ رَمِيمٌ der. Meydan okur gibi Kadîr-i Mutlak'ı acz ile ittiham eder. Hattâ Hâlık-ı Zülcelâl'in evsafına müdahale eder. İşine gelmeyenleri ve nefs-i emmarenin firavunluğunun hoşuna gitmeyenleri ya red, ya inkâr, ya tahrif eder. Ezcümle:

Felasifenin bir taifesi, Cenab-ı Hakk'a "mûcib-i bizzât" demişler, İhtiyarını nefyetmişler; İhtiyarını isbat eden bütün Kâinatın nihayetsiz şehadetlerini tekzib etmişler. فَيَا سُبْحَانَ اللّٰهِ! Şu Kâinatta zerreden şemse kadar bütün mevcûdat Taayyünatlarıyla, İntizamatıyla, Hikmetleriyle,

Mizanlarıyla Sâniin İhtiyarını gösterdikleri halde, şu kör olası felsefenin gözü görmüyor. Hem bir kısım felasife, "Cüz'iyata İlm-i İlahî taalluk etmiyor" diye İlm-i İlahînin Azametli İhatasını nefyedip, bütün mevcûdatın şehadat-ı sadıkalarını reddetmişler. Hem felsefe, esbaba tesir verip, tabiat eline icad verir. Yirmiikinci Söz'de kat'î bir surette isbat edildiği gibi; her şeyde Hâlık-ı Külli Şey'e has, parlak sikkeyi görmeyip âciz, camid, şuursuz, kör ve iki eli tesadüf ve kuvvet gibi iki körün elinde olan tabiata masdariyet verip, binler Hikmet-i Âliyeyi ifade eden ve herbiri birer Mektubat-ı Samedaniye hükmünde olan mevcûdatın bir kısmını ona mal eder.

Hem Onuncu Söz'de isbat edildiği gibi, Cenab-ı Hak bütün Esmasıyla ve Kâinat bütün Hakaikıyla ve Silsile-i Nübüvvet bütün Tahkikatıyla ve Kütüb-ü Semaviye bütün Âyâtıyla gösterdikleri Haşir ve Âhiret kapısını bulmayıp, Haşri nefyedip, ervahlara bir ezeliyet isnad etmişler. İşte bu hurafatlara sair mes'elelerini kıyas edebilirsin. Evet şeytanlar, güya ene'nin gaga ve pençesiyle dinsiz feylesoflarının akıllarını havaya kaldırıp dalâlet derelerine atıp dağıtmıştır. **Küçük Âlemde ene, büyük Âlemde tabiat gibi tağutlar-dandır.**

فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى

لاَ انْفِصَامَ لَهَا وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Geçen Hakikatı tenvir edecek bir seyahat-ı hayaliye suretinde nim-manzum olarak "Lemaat"ta yazdığım bir vakıa-i misâliyenin mealini şurada zikretmeğe münasebet geldi. Şöyle ki:

Bu Risalenin Te'lifinden sekiz sene evvel İstanbul'da, Ramazan-ı Şerifte, meslek-i felsefe ile münasebette bulunan Eski Said'in Yeni Said'e inkılab edeceği bir hengâmdadır ki, Fatiha – i Şerife'nin âhirinde

صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَ لاَ الضَّآلِّينَ

ile işaret ettiği üç mesleği düşünürken şöyle bir vakıa-i hayaliye, bir hâdise-i misâliye, rü'yaya benzer bir hâdise gördüm ki:

Kendimi, bir sahra-yı azîmede görüyorum. Bütün zeminin yüzünü; karan-lıklı, sıkıcı ve boğucu bir bulut tabakası kaplamış. Ne nesim var, ne ziya, ne Âb-ı hayat.. hiçbirisi bulunmuyor. Her tarafı canavarlar, muzır ve muvahhiş mahlûklarla dolu olduğunu tevehhüm ettim. Kalbime geldi

ki: "Şu zeminin öteki tarafında Ziya, Nesim, Âb-ı hayat var. Oraya geçmek lâzım." Baktım ki, ihtiyarsız sevk olunuyorum. Zeminin içinde, tünel-vari bir mağaraya sokuldum. Gitgide zeminin içinde seyahat ettim. Bakıyorum ki: Benden evvel o taht-el arz yolda çok kimseler gitmişler. Her tarafta boğulup kalmışlar. Onların ayak izlerini görüyordum. Bazılarının bir zaman seslerini işitiyordum. Sonra sesleri kesiliyordu.

Ey, hayali ile benim seyahat-ı hayaliyeme iştirak eden arkadaş! O zemin, tabiattır ve felsefe-i tabiiyedir. Tünel ise, ehl-i felsefenin efkârı ile Hakikata yol açmak için açtıkları meslektir. Gördüğüm ayak izleri, **Eflatun** ve **Aristo** (Hâşiye) gibi meşahirlerindir. İşittiğim sesler, **İbn-i Sina** ve **Farabî** gibi dâhîlerindir. Evet **İbn-i Sina**'nın bazı sözlerini, kanunlarını bazı yerlerde görüyordum. Sonra, bütün bütün kesiliyordu. Daha ileri gidememiş. Demek boğulmuş. Her ne ise, seni meraktan kurtarmak için hayalin altındaki Hakikatın bir köşesini gösterdim. Şimdi seyahatıma dönüyorum.

Gitgide baktım ki benim elime iki şey verildi. Biri, bir elektrik; o **taht-el arz tabiatın zulümatını dağıtır.** Diğeri, bir âlet ile dahi azîm kayalar, dağ-misâl taşlar parçalanıp bana yol açılıyor. Kulağıma denildi ki: "Bu elektrik ile o âlet, Kur'anın Hazinesinden size verilmiştir." Her ne ise, çok zaman öylece gittim. Baktım ki, öteki tarafa çıktım. Gayet güzel bir bahar mevsiminde bulutsuz bir güneş, Ruh-efza bir Nesim, hayatdar bir Âb-ı Leziz, her taraf şenlik içinde bir Âlem gördüm. اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ dedim.

Sonra baktım ki, ben kendi kendime mâlik değilim. Birisi beni tecrübe ediyor. Yine evvelki vaziyette o sahra-yı azîmede, boğucu bulut altında yine ben kendimi gördüm. Daha başka bir yolda bir saik beni sevkediyordu. Bu defa taht-ez zemin değil, belki seyr ve seyahatla yeryüzünü kat'edip öteki yüze geçmek için gidiyordum. O seyahatımda öyle acaib ve garaibi görüyordum ki, tarif edilmez. Deniz bana hiddet ediyor, fırtına beni tehdid eder, herşey bana müşkilât peyda eder. Fakat yine Kur'andan bana verilen bir vasıta-i seyahatımla geçiyordum, galebe çalıyordum. Gitgide bakıyordum, her tarafta seyyahların cenazeleri

----

(Hâşiye): Eğer desen: "Sen necisin, bu meşahire karşı meydana çıkıyorsun? Sen bir sinek gibi olup da, kartalların uçmalarına karışıyorsun?" Ben de derim ki: "**Kur'an** gibi bir Üstad-ı Ezeliyem varken, dalâlet-âlûd felsefenin ve evham-âlûd aklın şakirdleri olan o kartallara, Hakikat ve Marifet yolunda, sinek kanadı kadar da kıymet vermeğe mecbur değilim. Ben onlardan ne kadar aşağı isem, onların üstadı dahi, benim Üstadımdan bin defa daha aşağıdır. Üstadımın Himmetiyle, onları garkeden madde, ayağımı da ıslatamadı. Evet büyük bir padişahın, onun kanununu ve evamirini hâmil küçük bir neferi, küçük bir şahın büyük bir müşirinden daha büyük işler görebilir..."

bulunuyor. O seyahatı bitirenler, binde ancak birdir. Her ne ise... O buluttan kurtulup, zeminin öteki yüzüne geçip güzel güneşle karşılaştım. Ruh-efza Nesimi teneffüs ederek, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ dedim. O Cennet gibi o Âlemi seyre başladım.

Sonra baktım: Biri var ki, beni orada bırakmıyor. Başka yolu bana gösterecek gibi, yine beni bir anda o müdhiş sahraya getirdi. Baktım ki: Yukarıdan inmiş aynı asansörler gibi muhtelif tarzlarda bazı tayyare, bazı otomobil, bazı zenbil gibi şeyler görünüyor. Kuvvet ve istidada göre onlara atılsa yukarıya çekiliyor. Ben de birisine atladım. Baktım, bir dakika zarfında bulutun fevkine beni çıkardı. Gayet güzel, müzeyyen, yeşil dağların üstüne çıktım. O bulut tabakası, dağın yarısına kadar gelmemişti. En latif bir Nesim, en leziz bir Âb, en şirin bir Ziya her tarafta görünüyor. Baktım ki: O asansörler gibi nurani Menziller, her tarafta var. Hattâ iki seyahatımda ve zeminin öteki yüzünde onları görmüştüm. anlamamıştım. Şimdi anlıyorum ki şunlar, Kur'an-ı Hakîm'in Âyetlerinin Cilveleridir.

İşte وَ لاَ الضَّآلّٖينَ ile işaret olunan evvelki yol, tabiata saplananların ve tabiiyyun fikrini taşıyanların mesleğidir ki; onda, Hakikata ve Nura geçmek için ne kadar müşkilât olduğunu hissettiniz. غَيْرِ الْمَغْضُوبِ ile işaret olunan ikinci yol, esbabperestlerin ve vesaite icad ve tesir verenlerin, meşaiyyun hükeması gibi; yalnız akıl ile, fikir ile Hakikat-ül Hakaika ve Vâcib-ül Vücud'un Marifetine yol açanların mesleğidir. اَلَّذٖينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ ile işaret olunan üçüncü yol ise: Sırat-ı Müstakim Ehli olan Ehl-i Kur'anın Cadde-i Nuraniyesidir ki en kısa, en rahat, en selâmet ve herkese açık, Semavî ve Rahmanî ve Nuranî bir Meslektir.

* * *

İkinci Maksad

[Tahavvülât-ı Zerrata Dair]

Şu Âyetin Hazinesinden Bir Zerreye İşaret Edecektir.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لاَ تَاْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلٰى وَ رَبِّى لَتَاْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لاَ يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَلاَ فِى اْلاَرْضِ وَ لاَ اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَ لاَ اَكْبَرُ اِلاَّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ

[Şu Âyetin pek büyük Hazinesinden bir miskal zerre miktarında, yâni zerre sandukçasında olan Cevheri gösterir ve zerrenin hareket ve vazifesinden bir nebze bahseder. Şu maksad, bir "**Mukaddime**" ile "Üç Nokta"dan ibarettir.]

Mukaddime

Tahavvülât-ı Zerrat; Nakkaş-ı Ezelî'nin Kalem-i Kudreti, Kitab-ı Kâinatta yazdığı Âyât-ı Tekviniyenin hengâmındaki ihtizazatı ve cevelanıdır. Yoksa maddiyyun ve tabiiyyunların tevehhüm ettikleri gibi tesadüf oyuncağı ve karışık, mânasız bir hareket değildir. Çünki bütün mevcûdat gibi zerreler ve herbir zerre, mebde'-i hareketinde بِسْمِ اللّٰهِ der. Çünki nihayetsiz, Kuvvetinden fazla yükleri kaldırır ve buğday tanesi kadar bir çekirdeğin koca bir çam ağacı gibi bir yükü omuzuna

alması gibi... Hem vazifesinin hitamında اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ der. Çünki bütün Ukûlü hayrette bırakan hikmetli bir Cemâl-i San'at, faideli bir Hüsn-ü Nakış göstererek Sâni'-i Zülcelâl'in Medayihine bir Kaside-i Medhiye gibi bir eser gösterir; meselâ, nar ve mısıra dikkat et.

Evet **tahavvülât-ı zerrat**; (Hâşiye) Âlem-i Gaybdan olan herşeyin

----

(Hâşiye): İkinci Maksad'ın tahavvülât-ı zerratın tarifine dair olan uzun cümlenin Hâşiyesidir.

Kur'an-ı Hakîm'de **"İmam-ı Mübin"** ve **"Kitab-ı Mübin"**, mükerrer yerlerde zikredilmiştir. Ehl-i Tefsir, "ikisi birdir"; bir kısmı, "Ayrı ayrıdır" demişler. Hakikatlarına dair beyanatları muhteliftir. Hülâsa: "İlm-i İlahî'nin Ünvanlarıdır" demişler. Fakat Kur'anın Feyzi ile şöyle kanaatım gelmiş ki: **"İmam-ı Mübin"**, İlim ve Emr-i İlahînin bir nev'ine bir ünvandır ki, Âlem-i Şehadetten ziyade Âlem-i Gayba bakıyor. Yâni zaman-ı halden ziyade mazi ve müstakbele nazar eder. Yâni, herşey'in Vücud-u Zahirîsinden ziyade Aslına, Nesline ve Köklerine ve Tohumlarına bakar. Kader-i İlahînin bir Defteridir. Şu Defterin Vücudu, Yirmialtıncı Söz'de, hem Onuncu Söz'ün Hâşiyesinde isbat edilmiştir. Evet şu **"İmam-ı Mübin"**, bir nevi İlim ve Emr-i İlahînin bir Ünvanıdır. Yâni, eşyanın Mebadileri ve Kökleri ve Asılları, Kemal-i İntizam ile eşyanın Vücudlarını gayet san'atkârane intac etmesi cihetiyle elbette Desatir-i İlm-i İlahînin bir Defteri ile tanzim edildiğini gösteriyor ve eşyanın Neticeleri, Nesilleri, Tohumları; ileride gelecek mevcûdatın Proğramlarını, Fihristelerini tazammun ettiklerinden elbette Evamir-i İlâhiyyenin bir küçük Mecmuası olduğunu bildiriyorlar. Meselâ: Bir çekirdek bütün ağacın teşkilâtını tanzim edecek olan Proğramları ve Fihristeleri ve o Fihriste ve Proğramları tayin eden o Evamir-i Tekviniyenin küçücük bir mücessemi hükmünde denilebilir. Elhasıl **"İmam-ı Mübin"**, mazi ve müstakbelin ve Âlem-i Gaybın etrafında dal-budak salan Şecere-i Hilkatın bir Proğramı, bir Fihristesi hükmündedir. Şu mânadaki **"İmam-ı Mübin"**, Kader-i İlahînin bir Defteri, bir Mecmua-i Desatiridir. O Desatirin imlâsı ile ve hükmü ile zerrat, Vücud-u Eşyadaki hidematına ve harekâtına sevkedilir. Amma **"Kitab-ı Mübin"** ise, Âlem-i Gaybdan ziyade, Âlem-i Şehadete bakar. Yâni, mazi ve müstakbelden ziyade, zaman-ı hazıra nazar eder ve İlim ve Emirden ziyade, Kudret ve İrade-i İlâhiyyenin bir Ünvanı, bir Defteri, bir Kitabıdır. **"İmam-ı Mübin"** Kader defteri ise, **"Kitab-ı Mübin"** Kudret defteridir. Yâni herşey vücudunda, mahiyetinde ve sıfât ve şuûnatında Kemal-i San'at ve İntizamları gösteriyor ki; bir Kudret-i Kâmilenin Desatiri ile ve bir İrade-i Nafizenin Kavanini ile Vücud giydiriliyor. Suretleri tayin, teşhis edilip; birer mikdar-ı muayyen, birer şekl-i mahsus veriliyor. Demek o Kudret ve İradenin küllî ve umumî bir Mecmua-i Kavanini, bir Defter-i Ekberi vardır ki; herbir şey'in hususî Vücudları ve mahsus suretleri ona göre biçilir, dikilir, giydirilir. İşte şu Defterin Vücudu **"İmam-ı Mübin"** gibi Kader ve cüz'-i ihtiyarî mesailinde isbat edilmiştir. Ehl-i gaflet ve dalâlet ve felsefenin ahmaklığına bak ki: Kudret-i Fâtıra'nın o Levh-i Mahfuzunu ve Hikmet ve İrade-i Rabbaniyenin o basîrane Kitabının eşyadaki cilvesini, aksini, misâlini hissetmişler. Hâşâ, "Tabiat" namıyla tesmiye etmişler, körletmişler. İşte **"İmam-ı Mübin"**in imlâsı ile, yâni Kaderin hükmüyle ve düsturu ile Kudret-i İlâhiyye, İcad-ı Eşyada herbiri birer Âyet olan silsile-i mevcûdatı, **"Levh-i Mahv-İsbat"** denilen zamanın sahife-i misâliyesinde yazıyor, İcadediyor, zerratı tahrik ediyor.

Demek harekât-ı zerrat; o Kitabetten, o istinsahtan; mevcûdat Âlem-i Gaybdan Âlem-i Şehadete ve İlimden Kudrete geçmelerinde bir ihtizazdır, bir harekâttır. Amma **"Levh-i Mahv-İsbat"**

geçmiş aslında ve gelecek neslindeki İntizamata medar ve İlim ve Emr-i İlahînin bir Ünvanı olan **"İmam-ı Mübin"**in Düsturları ve İmlası tahtında ve zaman-ı hazır ve Âlem-i Şehadetten teşkil ve İcad-ı Eşyada tasarrufa medar ve Kudret ve İrade-i İlâhiyyenin bir Ünvanı olan "Kitab-ı Mübin"den istinsah ile ve seyyal Zamanın Hakikatı ve Sahife-i Misâliyesi olan "Levh-i Mahv-İsbat"ta Kelimat-ı Kudreti yazmak ve çizmekten gelen harekâttır ve manidar ihtizazattır.

BİRİNCİ NOKTA: İki Mebhastır.

Birinci Mebhas: Her zerrede -hem harekâtında, hem sükûnetinde- iki güneş gibi iki Nur-u Tevhid parlıyor. Çünki Onuncu Söz'ün Birinci İşaretinde icmalen ve Yirmiikinci Söz'de tafsilen isbat edildiği gibi; herbir zerre, eğer Memur-u İlahî olmazsa ve Onun İzni ve Tasarrufu ile hareket etmezse ve İlim ve Kudretiyle tahavvül etmezse; o vakit herbir zerrenin nihayetsiz bir İlmi, hadsiz bir Kudreti, herşeyi görür bir gözü, herşeye bakar bir yüzü, herşeye geçer bir sözü bulunmak lâzım gelir. Çünki anasırın herbir zerresi, herbir cism-i Zîhayatta muntazaman işler veya işleyebilir. Eşyanın İntizamatı ve Kavanin-i Teşekkülâtı birbirine muhaliftir. Onların Nizamatı bilinmezse, işlenilmez; işlenilse de yanlışsız yapılmaz. Halbuki yanlışsız yapılıyor. Öyle ise o Hizmet eden zerreler, ya bir İlm-i Muhit Sahibinin İzin ve Emriyle ve İlim ve İradesiyle işliyorlar veyahut kendilerinde öyle bir muhit ilim ve kudret bulunmak lâzım geliyor. Evet havanın herbir zerresi, herbir Zîhayatın cismine, herbir çiçeğin herbir meyvesine, herbir yaprağın binasına girip işleyebilir. Halbuki onların teşkilâtları ayrı ayrı tarzdadır, başka başka Nizamatı var. Bir incir meyvesinin fabrikası, faraza çuha makinesi gibi olsa; bir nar meyvesinin fabrikası da şeker makinesi gibi olacaktır ve hâkeza.. o binaların, o cisimlerin proğramları birbirinden başkadır. Şimdi şu zerre-i havaiye, bütün onlara girer veya girebilir ve gayet hakîmane ve üstadane yanlışsız olarak işler, vaziyetler alır. Vazifesi bittikten sonra kalkar gider. İşte müteharrik havanın müteharrik zerresi, ya nebatata ve hayvanata, hattâ meyvelerine ve çiçeklerine giydirilen suretlerin, mikdarların teşkilâtını, biçimini bilmesi lâzımgeldiği..

---

ise, sabit ve daim olan **Levh-i Mahfuz-u Â'zam**'ın daire-i mümkinatta, yâni mevt ve Hayata, Vücud ve fenaya daima mazhar olan eşyada mütebeddil bir Defteri ve yazar bozar bir Tahtasıdır ki, **Hakikat-ı Zaman** odur. Evet herşeyin bir Hakikatı olduğu gibi, zaman dediğimiz, Kâinatta cereyan eden bir nehr-i azîmin Hakikatı dahi **"Levh-i Mahv-İsbat"**taki Kitabet-i Kudretin Sahifesi ve Mürekkebi hükmündedir.

لاَيَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلاَّ اللهُ

veyahut onlar, bir Bilenin Emir ve İradesiyle memur olması lâzım geldiği gibi; sâkin toprak, sâkin olan herbir zerresi; bütün çiçekli nebatatın ve meyvedar ağaçların tohumlarına medar ve menşe' olmak kabil olduğundan hangi tohum gelse o zerrede, yâni misliyet itibariyle bir zerre hükmünde olan bir avuç toprakta kendine mahsus bir fabrika ve bütün levazımatına ve teşkilâtına lâzım bütün cihazatı bulunduğundan; o zerrede ve o zerrenin kulübeciği olan o bir avuç toprakta; eşcar ve nebatat ve çiçekler ve meyveler enva'ı adedince muntazam manevî makine ve fabrikaları bulunması veyahut Mu'cizekâr, herşeyi hiçten icad eder ve herşeyin herşeyini ve her cihetini bilir bir ilim ve kudret bulunması lâzımdır veyahut bir Kadîr-i Mutlak, bir Alîm-i Küll-i Şey'in Emir ve İzniyle, Havl ve Kuvveti ile o vazifeler gördürülür.

Evet nasılki bir acemî, ham, âmi, âdi, hem kör bir adam Avrupa'ya gitse; bütün fabrikalara, tezgâhlara girse, üstadane kemal-i İntizam ile herbir san'atta, herbir binada işler, öyle eserler yapar ki nihayet derecede hikmetli, san'atlı, herkesi hayrette bırakıyor. Zerre miktar şuuru olan bilir ki: O adam, kendi başı ile işlemiyor, belki bir Üstad-ı Küll, ona Ders verir, işlettirir. Hem nasılki bir kör, âciz, yerinden kalkamıyor, basit bir kulübeciğinde oturmuş bir adam bulunuyor. Halbuki o kulübeciğe bir dirhem gibi küçük bir taş, kemik ve pamuk gibi birer madde veriliyor. Halbuki o kulübecikten batmanlarla şeker, toplarla çuha, binlerle mücevherat, gayet san'atlı, murassaatlı libaslar, lezzetli taamlar çıkıp gelse; zerre miktar Aklı olan demeyecek mi ki: "O adam, gayet Mu'cizekâr bir Zâtın Menşe-i Mu'cizatı olan fabrikasının bir mandalı veyahut miskin bir kapıcısıdır." Aynen öyle de: Havanın zerreleri, herbiri birer Mektubat-ı Samedaniye, birer Antika-i San'at-ı Rabbaniye, birer Mu'cize-i Kudret, birer Hârika-i Hikmet olan nebatat ve eşcar, ezhar ve esmardaki harekât ve hidematları; bir Sâni'-i Hakîm-i Zülcelâl'in, bir Fâtır-ı Kerim-i Zülcemâl'in Emir ve İradesiyle hareket ettiğini ve toprağın zerreleri dahi herbiri birer ayrı makine ve tezgâh, birer ayrı matbaa, birer ayrı hazine, birer ayrı antika ve Sâni'-i Zülcelâl'in Esmasını ilân eden birer ayrı İlânname ve Kemâlâtını söyleyen birer ayrı Kaside hükmünde olan o tohumcuklarının, o çekirdeklerinin sünbüllerine, ağaçlarına menşe' ve medar olmaları; Emr-i كُنْ فَيَكُونُ 'e mâlik, her şey Emrine musahhar bir Sâni'-i Zülcelâl'in Emriyle, İzniyle, İradesiyle, Kuvvetiyle olması; iki kerre iki dört eder gibi kat'îdir. **Âmennâ.**

İkinci Mebhas: Zerratın harekâtındaki Vazifelere, Hikmetlere küçük bir işarettir.

Evet, akılları gözlerine sukut etmiş maddiyyunların hikmetsiz hikmetleri, abesiyet esasına istinad eden felsefeleri nazarında tesadüfle bağlı olan tahavvülât-ı zerratı, bütün düsturlarına üss-ül esas tutup, Masnuat-ı İlâhiyyeye masdar göstermişler. Nihayetsiz Hikmetlerle müzeyyen masnuatı; Hikmetsiz, mânasız, karmakarışık bir şeye isnad etmeleri, ne kadar hilaf-ı akıl olduğunu zerre miktar şuuru bulunan bilir.

Şimdi, Kur'an-ı Hakîm'in Hikmeti nokta-i nazarında tahavvülât-ı zerratın pekçok Gayeleri, Hikmetleri ve Vazifeleri vardır.

وَاِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ gibi çok Âyetlerle Hikmetlerine ve Vazifelerine işaret eder. Nümune olarak birkaçına işaret ediyoruz.

Birincisi: Cenab-ı Vâcib-ül Vücud'un Tecelliyat-ı İcadiyesini tecdid ve tazelendirmek için her birtek Ruhu model gibi ederek, her sene Mu'cizat-ı Kudretinden taze birer cesed giydirmek ve her birtek Kitabdan ayrı ayrı bin muhtelif Kitabı, Hikmetiyle istinsah etmek ve birtek Hakikatı başka başka surette göstermek ve Kâinatların ve Âlemlerin ve mevcûdatların, taife taife arkasından gelmelerine yer vermek ve zemin hazırlamak için Fâtır-ı Zülcelâl Kudretiyle zerratı tahrik ve tavzif etmiştir.

İkincisi: Mâlik-ül Mülk-ü Zülcelâl; şu dünyayı, bahusus rûy-i zemin tarlasını bir mülk suretinde yaratmıştır. Yâni neşvünemaya, taze taze mahsulât vermeğe kabil bir surette müheyya etmiştir. Tâ ki, nihayetsiz Mu'cizat-ı Kudretini orada ekip biçsin. İşte şu zemin yüzündeki tarlasında, zerratı Hikmetle tahrik ederek, İntizam dairesinde tavzif edip, her asırda, her fasılda, her ayda, belki her günde belki her saatte Mu'cizat-ı Kudretinden yeni yeni birer Kâinat gösterir, yeryüzü avlusuna başka başka mahsulât verdirir. Nihayetsiz Hazine-i Rahmetinin hedayasını, nihayetsiz Kudretinin Mu'cizatının nümunelerini harekât-ı zerrat ile izhar eder.

Üçüncüsü: Nihayetsiz Tecelliyat-ı Esma-i İlâhiyyenin Nakışlarını göstermekle, o Esmanın Cilvelerini ifade için mahdud bir zeminde hadsiz Nukuş göstermek, küçük bir sahifede nihayetsiz Maânîleri ifade edecek olan hadsiz Âyâtları yazmak için Nakkaş-ı Ezelî zerratı, Kemal-i Hikmetle tahrik edip Kemal-i İntizamla tavzif etmiştir. Evet, geçen senenin mahsulâtıyla şu senenin mahsulâtının mahiyetleri bir hükmündedir. Fakat, maânîleri başka başkadır. Taayyünat-ı İtibariyeyi değiştirmekle, maânîleri

değişir ve çoğalır. Taayyünat-ı itibariye ve teşahhusat-ı muvakkate, tebdil edildikleri ve zahiren fâni oldukları halde; onların maânî-i cemileleri muhafaza olunup, sabit ve bâki kalır. Şu ağacın geçen bahardaki yaprak ve çiçek ve meyvelerinin Ruhları olmadığından, şu bahardaki emsalinin, hakikatça aynılarıdır. Yalnız teşahhusat-ı itibariyede fark var. Fakat o itibarî teşahhuslar, her vakit Tecelliyatı tazelenmekte olan Şuûnat-ı Esma-i İlâhiyyenin maânîlerini ifade için, şu bahardakiler ayrı teşahhusatla onların yerine geldiler.

Dördüncüsü: Hadsiz Âlem-i Misâl gibi gayet geniş Âlem-i Melekût ve gayr-ı mahdud sair Uhrevî Âlemlere birer mahsulât veya tezyinat veya levazımat gibi onlara münasib şeyleri yetiştirmek için şu dar mezraa-i dünyada, zemin yüzünün tezgâhında ve tarlasında Hakîm-i Zülcelâl, zerratı tahrik edip; Kâinatı seyyale ve mevcûdatı seyyare ederek, şu küçük zeminde o pek büyük Âlemlere pek çok mahsulât-ı maneviye yetiştiriyor. Nihayetsiz Hazine-i Kudretinden nihayetsiz bir seyli, dünyadan akıttırıp Âlem-i Gayba ve bir kısmını Âhiret Âlemlerine döküyor.

Beşincisi: Nihayetsiz Kemâlât-ı İlâhiyyeyi, hadsiz Celevat-ı Cemâliyeyi ve gayetsiz Tecelliyat-ı Celâliyeyi ve gayr-ı mütenahî Tesbihat-ı Rabbaniyeyi şu dar ve mahdud zeminde ve mütenahî ve az bir zamanda göstermek için zerratı Kemal-i Hikmetle Kudretiyle tahrik edip, Kemal-i İntizamla tavzif ederek; mütenahî bir zamanda, mahdud bir zeminde gayr-ı mütenahî Tesbihat yaptırıyor. Gayr-ı Mahdud Tecelliyat-ı Cemâliye ve Celâliye ve Kemaliyesini gösteriyor. Çok Hakaik-i Gaybiye ve çok Semerat-ı Uhreviye ve fânilerin bâki olan hüviyet ve suretlerinden pekçok nukuş-u misâliye ve çok manidar nüsuc-u levhiyeyi İcad ediyor. Demek zerreyi tahrik eden; şu makasıd-ı azîmeyi, şu hikem-i cesîmeyi gösteren bir Zâttır. Yoksa herbir zerrede, güneş gibi bir dimağ bulunması lâzım gelir.

Daha bu beş nümune gibi belki beşbin Hikmetle tahrik olunan zerratın tahavvülâtını, o akılsız feylesoflar hikmetsiz zannetmişler ve hakikatta biri enfüsî, diğeri âfâkî iki hareket-i cezbekâranede Zikir ve Tesbih-i İlâhî ile Mevlevî gibi zikreden ve deverana kalkan o zerreleri, kendi kendine, sersem gibi dönüp oynuyorlar zu'metmişler.

İşte bundan anlaşılıyor ki; onların ilimleri ilim değil, cehildir. hikmetleri, hikmetsizliktir.

(Üçüncü Noktada altıncı uzun bir Hikmet daha söylenecektir.)

İKİNCİ NOKTA: Herbir zerrede, Vâcib-ül Vücud'un Vücuduna ve Vahdetine iki Şahid-i Sadık vardır. Evet zerre acz ve cümuduyla beraber şuurkârane büyük vazifeleri yapmakla, büyük yükleri kaldırmakla Vâcib-ül Vücud'un Vücuduna kat'î şehadet ettiği gibi, harekâtında Nizamat-ı Umumiyeye tevfik-i hareket edip her girdiği yerde ona mahsus nizamatı müraat etmekle, her yerde kendi vatanı gibi yerleşmesiyle Vâcib-ül Vücud'un Vahdetine ve Mülk ve Melekûtun Mâliki olan Zâtın Ehadiyetine şehadet eder. Yâni zerre Kimin ise, gezdiği bütün yerler de Onundur. Demek zerre, -çünki âcizdir, yükü nihayetsiz ağırdır ve vazifeleri nihayetsiz çoktur- bir Kadîr-i Mutlak'ın İsmiyle, Emriyle kaim ve müteharrik olduğunu bildirir. Hem Kâinatın Nizamat-ı Külliyesini bilir bir tarzda tevfik-i hareket etmesi ve her yere manisiz girmesi; tek bir Alîm-i Mutlak'ın Kudretiyle, Hikmetiyle işlediğini gösterir. Evet nasılki bir nefer; takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında ve hâkeza.. herbir dairede birer nisbeti ve o nisbete göre birer vazifesi oluduğunu ve o nisbetleri, o vazifeleri bilmekle tevfik-i hareket etmek, nizamat-ı askeriye tahtında talim ve talimat görmekle bütün o dairelere kumanda eden birtek Kumandan-ı Â'zamın Emrine ve Kanununa tebaiyetle oluyor. Öyle de herbir zerre, birbiri içindeki mürekkebatta birer münasib vaziyeti, ayrı ayrı maslahatlı birer nisbeti, ayrı ayrı muntazam birer vazifesi, ayrı ayrı hikmetli neticeleri bulunduğundan elbette o zerreyi, o mürekkebatta bütün nisbet ve vazifelerini muhafaza edip netice ve hikmetleri bozmayacak bir tarzda yerleştirmek; bütün Kâinat Kabza-i Tasarrufunda olan bir Zâta mahsustur. Meselâ: Tevfik'in (*)göz bebeğinde yerleşen zerre, gözün asab-ı muharrike ve hassase ve şerayin ve evride gibi damarlara karşı münasib vaziyet alması ve yüzde ve sonra başta ve gövdede, daha sonra heyet-i mecmua-i İnsaniyede herbirisine karşı birer nisbeti, birer vazifesi, birer faydası Kemal-i Hikmetle bulunması gösteriyor ki; bütün o cismin bütün âzasını İcad eden bir Zât, o zerreyi o yerde yerleştirebilir. Ve bilhassa Rızk için gelen zerreler, Rızk kafilesinde seyr ü sefer eden o zerreler, o kadar hayret-feza bir İntizam ve Hikmetle seyr ü seyahat ederler ve öyle tavırlarda, tabakalarda İntizamperverane geçip gelirler ve öyle şuurkârane ayak atıp hiç şaşırmayarak gele gele tâ beden-i zîhayatta dört süzgeçle süzülüp Rızka muhtaç âza ve hüceyratın imdadına yetişmek için kandaki küreyvat-ı hamraya yüklenip bir Kanun-u Keremle imdada yetişirler. Ondan bilbedahe anlaşılır ki: Şu zerreleri binler muhtelif menzillerden geçiren, sevk eden; elbette ve elbette bir Rezzak-ı Kerim, bir Hallak-ı Rahîm'dir ki, Kudretine nisbeten zerreler, yıldızlar omuz omuza müsavidirler.

(*): Nur'un birinci Kâtibidir.

Hem her bir zerre, öyle bir nakş-ı san'atta işler ki; ya bütün zerratla münasebettar, herbirisine ve umumuna hem hâkim ve hem herbirisine ve umumuna mahkûm bir vaziyette bulunmakla, o hayretfeza san'atlı nakşı ve hikmetnüma nakışlı san'atı bilir ve icad eder. Bu ise, binler defa muhaldir. Veya bir Sâni'-i Hakîm'in Kanun-u Kader ve Kalem-i Kudretinden çıkan, harekete memur birer noktadır. Nasılki meselâ Ayasofya Kubbesindeki taşlar, eğer mimarının emrine ve san'atına tabi olmazlarsa; herbir taşı, Mimar Sinan gibi dülgerlik san'atında bir mahareti ve sair taşlara hem mahkûm, hem hâkim olmak, yâni "Geliniz, düşmemek, sukut etmemek için başbaşa vereceğiz" diye bir hüküm sahibi olması lâzımdır. Öyle de: Binler defa Ayasofya Kubbesinden daha san'atlı, daha hayretli ve hikmetli olan masnuattaki zerreler, Kâinat Ustasının Emrine tabi olmazlarsa; herbirine Sâni'-i Kâinat'ın evsafı kadar evsaf-ı kemal verilmesi lâzım gelir.

فَيَا سُبْحَانَ اللهِ! Zındık maddiyyun gâvurlar bir Vâcib-ül Vücud'u kabul etmediklerinden, zerrat adedince bâtıl âliheleri kabul etmeğe mezheblerine göre muztar kalıyorlar. İşte şu cihette münkir kâfir ne kadar feylesof, âlim de olsa; nihayet derecede bir cehl-i azîm içindedir, bir echel-i mutlaktır.

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Şu nokta, Birinci Nokta'nın âhirinde va'd olunan altıncı Hikmet-i Azîmeye bir işarettir. Şöyle ki:

Yirmisekizinci Söz'ün İkinci Sualinin cevabındaki Hâşiyede denilmişti ki: Tahavvülât-ı zerratın ve Zîhayat cisimlerde zerrat harekâtının binler Hikmetlerinden bir Hikmeti dahi, zerreleri Nurlandırmaktır ve Âlem-i Uhreviye binasına lâyık zerreler olmak için, hayattar ve manidar olmaktır. Güya cism-i hayvanî ve İnsanî hattâ nebatî; terbiye dersini almak için gelenlere bir misafirhane, bir kışla, bir mekteb hükmündedir ki; camid zerreler ona girerler, Nurlanırlar. Âdeta bir Talim ve Talimata mazhar olurlar, letafet peyda ederler. Birer vazifeyi görmekle Âlem-i Bekaya ve bütün eczasıyla hayattar olan Dâr-ı Âhirete zerrat olmak için liyakat kesbederler.

Sual: Zerratın harekâtında şu Hikmetin bulunması ne ile bilinir?

Elcevab:

Evvelâ, bütün masnuatın bütün İntizamatıyla ve Hikmetleriyle sabit olan Sâniin Hikmetiyle bilinir. Çünki en cüz'î bir şeye küllî Hikmetleri takan bir Hikmet; Seyl-i Kâinatın içinde en büyük faaliyet gösteren

ve Hikmetli Nakışlara medar olan harekât-ı zerratı hikmetsiz bırakmaz. Hem en küçük mahlûkatı, vazifelerinde ücretsiz, maaşsız, kemalsiz bırakmayan bir Hikmet, bir Hâkimiyet; en kesretli ve esaslı memurlarını, hizmetkârlarını nursuz, ücretsiz bırakmaz.

Sâniyen: Sâni'-i Hakîm, anasırı tahrik edip tavzif ederek (onlara bir ücret-i kemal hükmünde) madeniyat derecesine çıkarmasıyla ve madeniyata mahsus Tesbihatları onlara bildirmesiyle ve madeniyatı tahrik ve tavzif edip nebatat mertebe-i hayatiyesinin makamını vermesiyle ve nebatatı Rızk ederek tahrik ve tavzif ile hayvanat mertebe-i letafetini onlara İhsan etmesiyle ve hayvanattaki zerratı tavzif edip Rızk yoluyla Hayat-ı İnsaniye derecesine çıkarmasıyla ve İnsanın Vücudundaki zerratı süze süze tasfiye ve taltif ederek tâ Dimağın ve Kalbin en nazik ve latif yerinde makam vermesiyle bilinir ki; harekât-ı zerrat hikmetsiz değil, belki kendine lâyık bir nevi Kemâlâta koşturuluyor.

Sâlisen: Zîhayat cisimlerin zerratı içinde çekirdek ve tohumdaki gibi bir kısım zerreler öyle manevî bir Nura, bir Letafete, bir Meziyete mazhar oluyorlar ki; sair zerrelere ve o koca ağaca bir Ruh, bir Sultan hükmüne geçer. İşte azîm bir ağacın bütün zerratı içinde bir kısım zerrelerin şu mertebeye çıkmaları, o ağacın tabaka-i hayatında çok devirleri ve nazik vazifeleri görmesiyle olduğundan gösteriyor ki: Sâni'-i Hakîm'in Emriyle Vazife-i Fıtrat içinde zerratın enva'-ı harekâtına göre onlara Tecelli eden Esmanın hesabına ve şerefine olarak birer manevî Letafet, birer manevî Nur, birer makam, birer manevî Ders almalarını gösteriyor.

Elhasıl: Mâdem Sâni'-i Hakîm her şey için o şeye münasib bir Nokta-i Kemal ve ona lâyık bir Mertebe-i Feyz-i Vücud tayin edip ve o şeye, o Nokta-i Kemale sa'yedip gitmek için bir istidad vererek ona sevk ediyor ve bütün nebatat ve hayvanatta şu Kanun-u Rubûbiyet câri olmakla beraber, cemadatta dahi câridir ki; âdi toprağa, elmas derecesine ve cevahir-i âliye mertebesine bir terakkiyat veriyor ve şu Hakikatta muazzam bir **"Kanun-u Rubûbiyet"**in ucu görünüyor.

Hem mâdem o Hâlık-ı Kerim, tenasül Kanun-u Azîminde istihdam ettiği hayvanata ücret olarak birer maaş gibi birer lezzet-i cüz'iye veriyor. Ve arı ve bülbül gibi, sair Hidemat-ı Rabbaniyede istihdam olunan hayvanlara birer Ücret-i Kemal verir. Şevk ve Lezzete medar birer makam veriyor ve şunda bir muazzam **"Kanun-u Kerem"**in ucu görünüyor.

Hem mâdem her şeyin Hakikatı, Cenab-ı Hakk'ın bir İsminin Tecellisine bakar, Ona bağlıdır, Ona âyinedir. O şey, ne kadar güzel bir vaziyet alsa, O İsmin şerefinedir; O İsim öyle ister. O şey bilse, bilmese; o güzel vaziyet, Hakikat nazarında matlubdur. Ve şu Hakikattan gayet muazzam bir **"Kanun-u Tahsin ve Cemâl"**in ucu görünüyor.

Hem mâdem Fâtır-ı Kerim, Düstur-u Kerem iktizasıyla bir şeye verdiği makamı ve Kemali, o şeyin müddeti ve ömrü bitmesiyle, O Kemali geriye almıyor. Belki o zîkemalin meyvelerini, neticelerini, manevî hüviyetini ve mânasını, ruhlu ise Ruhunu İbka ediyor. Meselâ: Dünyada İnsanı mazhar ettiği Kemâlâtın mânalarını, meyvelerini İbka ediyor. Hattâ müteşekkir bir Mü'minin yediği zâil meyvelerin Şükrünü, Hamdini; mücessem bir Meyve-i Cennet suretinde tekrar ona veriyor. Ve şu Hakikatta muazzam bir **"Kanun-u Rahmet"**in ucu görünüyor.

Hem mâdem Hallak-ı Bîmisâl israf etmiyor, abes işleri yapmıyor. Hattâ güz mevsiminde vazifesi bitmiş, vefat etmiş mahlûkların enkaz-ı maddiyesini bahar masnuatında istimal ediyor; onların binalarında dercediyor. Elbette وَاِنَّ الدَّارَ اْلاٰخِرَةَ لَهِىَ الْحَيَوَانُ Sırrıyla, يَوْمَ تُبَدَّلُ اْلاَرْضُ غَيْرَ اْلاَرْضِ işaretiyle şu dünyada camid, şuursuz ve mühim vazifeler gören zerrat-ı arziyenin elbette taşı, ağacı, herşeyi Zîhayat ve Zîşuur olan Âhiretin bazı binalarında derc ve istimali Mukteza-yı Hikmettir. Çünki harab olmuş dünyanın zerratını dünyada bırakmak veya ademe atmak israftır. Ve şu Hakikattan pek muazzam bir **"Kanun-u Hikmet"**in ucu görünüyor.

Hem mâdem şu dünyanın pek çok âsârı ve maneviyatı ve meyveleri ve cin ve ins gibi mükellefînin Mensucat-ı Amelleri, Sahaif-i Ef'alleri, Ruhları, cesedleri Âhiret pazarına gönderiliyor. Elbette o semerata ve mânalara hizmet eden ve arkadaşlık eden zerrat-ı arziye dahi, vazife noktasında kendine göre tekemmül ettikten sonra, yâni Nur-u Hayata çok defa hizmet ve mazhar olduktan sonra ve hayatî Tesbihata medar olduktan sonra şu harab olacak dünyanın enkazı içinde, şu zerratı dahi öteki Âlemin binasında dercetmek Mukteza-yı Adl ve Hikmettir. Ve şu Hakikattan pek muazzam bir **"Kanun-u Adl"**in ucu görünüyor.

Hem mâdem Ruh cisme hâkim olduğu gibi; camid maddelerde dahi

Kaderin yazdığı Evamir-i Tekviniye, o maddelere hâkimdir. O maddeler, Kaderin manevî yazısına göre mevki ve nizam alabilirler. Meselâ: Yumurtaların enva'ında ve nutfelerin aksamında ve çekirdeklerin esnafında ve tohumların ecnasında Kaderin ayrı ayrı yazdığı Evamir-i Tekviniye cihetiyle ayrı ayrı makam ve Nur sahibi oluyorlar. Ve o madde itibariyle mahiyetleri (Hâşiye-1) bir hükmünde olan o maddeler, hadsiz muhtelif mevcûdata menşe' oluyorlar. Ayrı ayrı makam ve Nur sahibi oluyorlar. Elbette hidemat-ı hayatiye ve hayattaki Tesbihat-ı Rabbaniyede defaatla bir zerre bulunmuş ise ve hizmet etmiş ise, o zerrenin manevî alnında o mânaların Hikmetlerini, hiçbir şeyi kaybetmeyen Kader Kalemiyle kaydetmesi; Mukteza-yı İhata-i İlmîdir. Ve şunda pek muazzam bir **"Kanun-u İlm-i Muhit"**in ucu görünüyor.

Öyle ise zerreler (Hâşiye-2) **başıboş değiller.**

Netice-i Kelâm: Geçmiş yedi kanun, yâni **Kanun-u Rubûbiyet, Kanun-u Kerem, Kanun-u Cemâl, Kanun-u Rahmet, Kanun-u Hikmet, Kanun-u Adl, Kanun-u İhata-i İlmî** gibi pekçok muazzam Kanunların görünen uçları arkalarında birer İsm-i Â'zam ve o İsm-i Â'zamın Tecelli-i Â'zamını gösteriyor. Ve o Tecelliden anlaşılıyor ki: Sair mevcûdat gibi şu dünyadaki tahavvülât-ı zerrat dahi, gayet âlî Hikmetler için Kaderin çizdiği hudud üzerine Kudretin verdiği Evamir-i Tekviniyeye göre hassas bir Mizan-ı İlmî ile cevelan ediyorlar. Âdeta başka yüksek bir Âleme (Hâşiye-3) gitmeğe hazırlanıyorlar. Öyle ise Zîhayat cisimler, o seyyah zerrelere güya birer mekteb, birer kışla, birer misafirhane-i terbiye hükmündedir. Ve öyle olduğuna bir Hads-i Sadıkla hükmedilebilir.

(Hâşiye-1): Evet bütün onlar bu dört unsurdan mürekkeptir. **Müvellid-ül-mâ, müvellid-ül-humuza, azot, karbon** gibi maddelerden teşkil olunuyorlar. Maddece bir sayılabilirler. Farkları yalnız Kaderin manevî yazısındadır.

(Hâşiye-2): Şu cevab, yedi "Mâdem" Kelimelerine bakar.

(Hâşiye-3): Çünki bilmüşahede gayet cevvadane bir faaliyetle şu âlem-i kesif ve süflîde pek kesretle Nur-u Hayatı serpmek ve iş'al etmek, hattâ en hasis maddelerde ve taaffün etmiş cisimlerde kesretle taze bir Nur-u Hayatı ışıklandırmak, o kesif ve hasis maddeleri Nur-u Hayatla letafetlendirmek, cilâlandırmak sarahata yakın işaret ediyor ki: Gayet latif, ulvî, nazif, hayatdar diğer bir Âlemin hesabına şu kesif, camid Âlemi; zerratın hareketiyle, Hayatın Nuruyla cilâlandırıyor, eritiyor, güzelleştiriyor. Güya latif bir Âleme gitmek için, zînetlendiriyor. İşte beşer Haşrini aklına sığıştıramayan dar akıllı adamlar, Kur'anın Nuruyla rasad etseler görecekler ki: Bütün zerratı bir ordu gibi haşredecek kadar muhit bir **"Kanun-u Kayyumiyet"** görünüyor, bilmüşahede Tasarruf ediyor.

ELHASIL: Birinci Söz'de denildiği ve isbat edildiği gibi; her şey بِسْمِ اللّٰهِ der. İşte bütün mevcûdat gibi herbir zerre ve zerratın herbir taifesi ve mahsus herbir cemaati, lisan-ı hal ile بِسْمِ اللّٰهِ der, hareket eder.

Evet, geçmiş üç nokta Sırrıyla; herbir zerre, mebde'-i hareketinde lisan-ı hal ile بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيم der. Yâni: "Ben, Allah'ın Namıyla, Hesabıyla, İsmiyle, İzniyle, Kuvvetiyle hareket ediyorum." Sonra netice-i hareketinde, herbir masnu' gibi herbir zerre, herbir taifesi, lisan-ı hal ile اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِين der ki, bir Kaside-i Medhiye hükmünde olan san'atlı bir mahlûkun nakşında, Kudretin küçük bir Kalem ucu hükmünde kendini gösterir. Belki herbiri; manevî, Rabbanî, muazzam, hadsiz başlı bir fonoğrafın birer plağı hükmünde olan masnuların üstünde dönen ve Tahmidat-ı Rabbaniye Kasideleriyle o masnuatı konuşturan ve Tesbihat-ı İlâhiyye Neşidelerini okutturan birer iğne başı suretinde kendini gösteriyorlar..

دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ وَ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلاَمٌ

وَ اٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلاَةً تَكُونُ لَكَ رِضَآءً وَ لِحَقِّهِ اَدَآءً وَ عَلٰى اٰلِهِ وَ صَحْبِهِ

وَ اِخْوَانِهِ وَ سَلِّمْ وَسَلِّمْنَا وَ سَلِّمْ دِينَنَا آمِينَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ

* * *

Otuzbirinci Söz

Mi'rac-ı Nebeviyeye Dairdir (A.S.M.)

İ H T A R : Mi'rac mes'elesi, Erkân-ı Îmaniyenin usûlünden sonra terettüb eden bir neticedir. Ve Erkân-ı Îmaniyenin Nurlarından meded alan bir Nurdur. Erkân-ı Îmaniyeyi kabul etmeyen dinsiz mülhidlere karşı elbette bizzât isbat edilmez. Çünki Allah'ı bilmeyen, Peygamberi tanımayan ve Melaikeyi kabul etmeyen veya Semâvatın Vücudunu inkâr eden adamlara Mi'racdan bahsedilmez. Evvelâ o Erkânı isbat etmek lâzım geliyor. Öyle ise biz, Mi'racda istib'ad ile vesveseye düşen bir Mü'mini muhatab ittihaz ederek, ona karşı beyan edeceğiz. Arasıra makam-ı istima'da olan mülhidi nazara alıp serd-i kelâm edeceğiz. Bazı sözlerde Hakikat-ı Mi'racın bir kısım Lem'aları zikredilmişti. İhvanlarımın ısrarı ile ayrı ayrı o Lem'aları Hakikatın aslıyla birleştirmek ve Kemâlât-ı Ahmediyenin (A.S.M.) Cemâline birden bir âyine yapmak için, İnayeti ALLAH'tan istedik.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

سُبْحَانَ الَّذٖٓى اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَى الَّذٖى بَارَكْنَا
حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا اِنَّهُ هُوَ السَّمٖيعُ الْبَصٖيرُ ۞ اِنْ هُوَ اِلاَّ وَحْىٌ يُوحٰى ۞ عَلَّمَهُ شَدٖيدُ
الْقُوٰى ۞ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوٰى ۞ وَ هُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ۞ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ۞ فَكَانَ قَابَ
قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ۞ فَاَوْحٰٓى اِلٰى عَبْدِهٖ مَٓا اَوْحٰى ۞ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ۞اَفَتُمَارُونَهُ
عَلٰى مَا يَرٰى ۞وَلَقَدْ رَاٰهُ نَزْلَةً اُخْرٰى ۞ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهٰى ۞ عِنْدَهَا جَنَّةُ الْمَاْوٰى ۞
اِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشٰى ۞ مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى ۞
لَقَدْ رَاٰى مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِ الْكُبْرٰى

Evvelki Âyet-i Azîmenin azîm Hazinesinden yalnız إِنَّهُ Zamirinde bir Düstur-u Belâgata istinad eden iki remzin mes'elemize münasebeti olduğu için, İ'caz bahsinde beyan edildiği üzere yazacağız.

İşte Kur'an-ı Hakîm, Habib-i Ekrem Aleyhi Efdalüssalâtü Ve Ekmelüs-selâm'ın Mi'racının mebde'i olan, Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya olan seyranını zikrettikten sonra إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ der. Ve şu Kelâm ile Sure-i وَ النَّجْمِ إِذَا هَوٰى da işaret olunan Münteha-yı Mi'raca remzeden إِنَّهُ deki Zamir, ya Cenab-ı Hakk'a raci'dir veyahut Peygamberedir (A.S.M.). Peygambere göre olsa, Kanun-u Belâgat ve münasebet-i siyak-ı kelâm şöyle ifade ediyor ki: Bu Seyahat-ı Cüz'iyede bir Seyr-i Umumî ve bir Urûc-u Küllî var ki; tâ Sidret-ül Münteha'ya, tâ Kab-ı Kavseyn'e kadar Meratib-i Külliye-i Esmaiyede gözüne, kulağına tesadüf eden Âyât-ı Rabbaniyeyi ve Acaib-i San'at-ı İlâhiyyeyi işitmiş, görmüştür, der. O küçük Cüz'î Seyahatı hem Küllî, hem mahşer-i acaib bir seyahatın anahtarı hükmünde gösteriyor.

Eğer Zamir, Cenab-ı Hakk'a raci' olsa, şöyle oluyor ki: Bir Abdini bir seyahatta huzuruna davet edip, bir vazife ile tavzif etmek için, Mescid-i Haram'dan Mecma-ı Enbiya olan Mescid-i Aksa'ya gönderip, Enbiyalarla görüştürüp, bütün Enbiyaların Usûl-ü Dinlerine Vâris-i Mutlak olduğunu gösterdikten sonra, tâ Sidret-ül Münteha'ya, tâ Kab-ı Kavseyn'e kadar mülk ve Melekûtunda gezdirdi.

İşte çendan o bir Abddir ve o Seyahat, bir Mi'rac-ı Cüz'îdir. Fakat bu Abdin, bütün Kâinata taalluk eden bir Emanet beraberindedir. Hem şu Kâinatın rengini değiştirecek bir Nur beraberdir. Hem Saadet-i Ebediyenin kapısını açacak bir anahtar beraber olduğu için, Cenab-ı Hak kendini "bütün eşyayı işitir ve görür" Sıfatıyla tavsif eder. Tâ o Emanet, o Nur, o Anahtarın cihan-şümul ve muhit ve umum Kâinata âmm ve bütün mahlûkata şamil Hikmetlerini göstersin.

Bu Sırr-ı Azîmin "DÖRT ESAS"ı var.

Birincisi: Mi'racın Sırr-ı Lüzumu nedir?
İkincisi: Hakikat-ı Mi'rac nedir?

Üçüncüsü: Hikmet-i Mi'rac nedir?
Dördüncüsü: Mi'racın Semerat ve Faidesi nedir?

B İ R İ N C İ E S A S

Mi'racın Sırr-ı lüzumu:

Meselâ deniliyor ki: "Cenab-ı Hak اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ dir. Herşeye, herşeyden daha yakındır. Cisimden, mekândan münezzehtir. Her Veli, Kalbi içinde Onunla görüşebilir. Neden dolayı Velayet-i Ahmediye (A.S.M.) Mi'rac gibi uzun bir seyahatın neticesinden sonra, her Velinin kendi Kalbinde muvaffak olduğu Münacata muvaffak oluyor?"

Elcevab: Şu Sırr-ı Gamızı "iki temsil" ile fehme takrib ediyoruz. Onikinci Söz'ün Sırr-ı İ'caz-ı Kur'an ve Sırr-ı Mi'rac hakkında olan şu iki temsili dinle:

Birinci Temsil: Bir Sultanın iki çeşit mükalemesi, sohbeti, görüşmesi vardır. İki tarzda hitabı, iltifatı vardır. Birisi: Âmi bir raiyyetiyle cüz'î bir iş için, hususî bir hacete dair, has bir telefonla sohbet etmektir. Diğeri: Saltanat-ı Uzmâ ünvanı ile ve Hilafet-i Kübra namıyla ve Hâkimiyet-i Âmme haysiyetiyle ve evamirini etrafa neşir ve teşhir maksadıyla, o işlerle alâkadar bir elçisiyle veya o evamir ile münasebetdar büyük bir memuru ile konuşmaktır, sohbet etmektir. Ve Haşmetini izhar eden ulvî bir Fermanla bir Mükalemedir.

İşte وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى şu temsil gibi: Şu Kâinat Hâlıkının ve Mâlik-ül Mülk Vel Melekût'un ve Hâkim-i Ezel ve Ebed'in iki tarzda Mükalemesi, Sohbeti, İltifatı vardır. Birisi cüz'î ve has, diğeri Küllî ve âmm... İşte Mi'rac, Velayet-i Ahmediyenin (A.S.M.) bütün Velayatın fevkinde bir Külliyet, bir Ulviyet suretinde bir tezâhürüdür ki; bütün Kâinatın Rabbi İsmiyle, bütün mevcûdatın Hâlıkı Ünvanıyla Cenab-ı Hakk'ın Sohbetine ve Münacatına müşerrefiyettir.

İkinci Temsil: Bir adam elindeki bir âyineyi güneşe karşı tutar. O âyine kendi miktarınca bir ışık ve yedi rengi havi bir ziyayı, bir aksi, şemsten alır. Onun nisbetinde güneşle münasebetdar olur, sohbet eder. Ve o ışıklı âyineyi karanlıklı hanesine veya dam altındaki küçük, hususî bağına tevcih etse; güneşin kıymeti nisbetinde değil, belki o âyinenin

kabiliyeti miktarınca istifade edebilir. Diğeri ise âyineyi bırakır, doğrudan doğruya güneşe karşı çıkar, Haşmetini görür, Azametini anlar. Sonra pek yüksek bir dağa çıkar, güneşin pek geniş Şaşaa-i Saltanatını görür ve bizzât perdesiz onunla görüşür. Sonra döner, hanesinden veya bağının damından geniş pencereler açar, gökteki güneşe karşı yollar yapar, hakikî güneşin daimî ziyası ile sohbet eder, konuşur. Ve böylece minnetdarane bir sohbet edebilir ve diyebilir: "Ey yeryüzünü ışığıyla yaldızlayan ve zeminin vechini ve bütün çiçeklerin yüzlerini güldüren dünya güzeli, gök nazdarı olan nazenin güneş!. Onlar gibi benim haneciğimi, bahçeciğimi ısındırdın ve ışıklandırdın, bütün dünyayı ışıklandırdığın ve yeryüzünü ısındırdığın gibi.." Halbuki evvelki âyine sahibi böyle diyemez. O âyine kaydı altında güneşin aksi ise, âsârı mahduddur, o kayda göredir.

İşte Şems-i Ezel ve Ebed Sultanı olan Zât-ı Ehad ve Samed'in Tecellisi, Mahiyet-i İnsaniyeye hadsiz meratibi tazammun eden iki suretle tezâhür eder:

Birincisi: Âyine-i Kalbe uzanan bir Nisbet-i Rabbaniye ile bir tezâhürdür ki; herkes istidadına ve tayy-ı meratibde seyr ü sülûküne, Esma ve Sıfâtın Tecelliyatına nisbeten cüz'î ve küllî o Şems-i Ezelî'nin Nuruna ve Sohbetine ve Münacatına mazhariyeti var. Galib-i Esma ve Sıfâtın zılalinde giden Velayetlerin derecatı bu kısımdan ileri gelir.

İkincisi: İnsanın câmiiyeti ve Şecere-i Kâinatın en münevver meyvesi olduğundan, bütün Kâinatta Cilveleri tezâhür eden Esma-i Hüsnayı, birden Âyine-i Ruhunda gösterebilmesi cihetiyle Cenab-ı Hak, Tecelli-i Zâtıyla ve Esma-i Hüsnanın Â'zamî mertebede, Nev'-i İnsanın manen en Â'zam bir Ferdine, Tecelli-i Â'zam tezâhür eder ki; bu Tezâhür ve Tecelli, Mi'rac-ı Ahmedî (A.S.M.) Sırrıdır ki; Onun Velayeti, Risaletine mebde' olur. Velayet ki; zıllden geçer, ikinci temsilin birinci adamına benzer. Risalette zıll yoktur, doğrudan doğruya Zât-ı Zülcelâl'in Ehadiyetine bakar, ikinci temsilin ikinci adamına benzer. Mi'rac ise, Velayet-i Ahmediyenin (A.S.M.) Keramet-i Kübrası, hem Mertebe-i Ulyâsı olduğundan, Risalet mertebesine inkılab etmiş. Mi'racın bâtını Velayettir, halktan Hakk'a gitmiş. Zahir-i Mi'rac Risalettir, Hak'tan halka geliyor. Velayet, Kurbiyet meratibinde sülûktur. Çok meratibin tayyına ve bir derece zamâna muhtaçtır. Nur-u Â'zam olan Risalet ise, Akrebiyet-i İlâhiyyenin İnkişafı Sırrına bakar ki, bir ân-ı seyyale kâfidir. Onun için Hadîste denilmiş: "Bir anda dönmüş gelmiş."

Şimdi makam-ı istima'da bulunan mülhide deriz ki: Mâdem bu Kâinat,

gayet muntazam bir memleket, gayet muhteşem bir şehir, gayet müzeyyen bir saray hükmündedir. Elbette onun bir Hâkimi, bir Mâliki, bir Ustası vardır. Mâdem böyle haşmetli bir Mâlik-i Zülcelâl, bir Hâkim-i Zülkemal, bir Sâni'-i Zülcemâl vardır.. Hem mâdem umum o Âleme, o memlekete, o şehre, o saraya alâkadarlık gösteren ve havas ve duygularıyla umumuna münasebetdar ve nazarı küllî olan bir İnsan vardır. Elbette O Sâni'-i Muhteşem, o küllî nazarlı ve umumî şuurlu olan İnsan ile Ulvî, Â'zamî bir Münasebeti bulunacaktır ve Ona Kudsî bir Hitabı ve Âlî bir Teveccühü olacaktır. Hem mâdem Âdem Aleyhisselâm'dan şimdiye kadar şu münasebete mazhar olanların içinde âsârının şehadetiyle, yâni Küre-i Arz'ın nısfını ve nev'-i beşerin humsunu daire-i tasarrufuna aldığı ve Kâinatın şekl-i manevîsini değiştirdiği, ışıklandırdığı gibi, en Â'zamî bir mertebede o münasebeti Muhammed-i Arabî Sallallahü Aleyhi Vesellem göstermiştir... Öyle ise, o münasebetin en Â'zamî bir Mertebesinden ibaret olan Mi'rac, Ona elyak ve Ona evfaktır.

İ K İ N C İ   E S A S

Hakikat-ı Mi'rac nedir?

Elcevab: Zât-ı Ahmediyenin (A.S.M.) Meratib-i Kemâlâtta Seyr ü Sülûkünden ibarettir. Yâni, Cenab-ı Hakk'ın tertib-i mahlûkatta Tecelli ettirdiği ayrı ayrı İsim ve Ünvanlarla ve Saltanat-ı Rubûbiyetinde teşkil ettiği Devair-i Tedbir ve İcadda ve o dairelerde birer Arş-ı Rubûbiyet ve birer Merkez-i Tasarrufa medar olan bir Sema tabakasında gösterdiği Âsâr-ı Rubûbiyeti, birer birer o Abd-i Mahsusa göstermekle, O Abdi, hem bütün Kemâlât-ı İnsaniyeyi câmi', hem bütün Tecelliyat-ı İlâhiyyeye mazhar, hem bütün Tabakat-ı Kâinata Nâzır ve Saltanat-ı Rubûbiyetin Dellâlı ve Marziyat-ı İlâhiyyenin Mübelliği ve Tılsım-ı Kâinatın Keşşafı yapmak için, Burak'a bindirip, berk gibi Semâvatı seyrettirip, kat'-ı meratib ettirerek, kamer-vari menzilden menzile, daireden daireye Rubûbiyet-i İlâhiyyeyi temaşa ettirip, o dairelerin Semâvatında makamları bulunan ve İhvanı olan Enbiyayı birer birer göstererek, tâ Kab-ı Kavseyn makamına çıkarmış, Ehadiyet ile Kelâmına ve Rü'yetine mazhar kılmıştır. Şu yüksek Hakikata "iki temsil" dûrbîni ile bakılabilir.

Birincisi: Yirmidördüncü Söz'de izah edildiği gibi; nasılki bir Padişahın kendi hükûmetinin dairelerinde ayrı ayrı ünvanları ve raiyyetinin tabakalarında başka başka nam ve vasıfları ve Saltanatının mertebelerinde çeşit çeşit İsim ve alâmetleri vardır. Meselâ: Adliye dairesinde Hâkim-i Âdil ve mülkiyede Sultan ve askeriyede Kumandan-ı Â'zam ve

ilmiyede Halife ve hâkeza.. sair İsim ve Ünvanları bulunur. Herbir dairede birer manevî tahtı hükmünde olan makam ve iskemlesi bulunur. O tek Padişah, o Saltanatın dairelerinde ve Tabakat-ı Hükûmetin Mertebelerinde, bin İsim ve Ünvana sahib olabilir. Birbiri içinde bin Taht-ı Saltanatı olabilir. Güya o Hâkim, herbir dairede şahsiyet-i maneviye haysiyetiyle ve telefonu ile mevcud ve hazır bulunur, bilir. Ve her tabakada Kanunuyla, Nizamıyla, Mümessiliyle görünür, görür. Ve her mertebede perde arkasında Hükmüyle, İlmiyle, Kuvvetiyle idare eder, bakar. Ve her bir dairenin başka bir merkezi, bir menzili vardır. Ahkâmları birbirinden ayrıdır. Tabakatları birbirinden başkadır. İşte böyle bir Sultan, istediği bir Zâtı, bütün o dairelerinde gezdirip, her daireye mahsus Saltanat-ı Şahanesini ve Evamir-i Hâkimanesini gösterip, daireden daireye, tabakadan tabakaya gezdirip, tâ huzuruna getirir. Sonra bütün o dairelere taalluk eden bazı Evamir-i Umumiye-i Külliyeyi ona tevdi' eder, gönderir.

İşte bu misâl gibi; Ezel ve Ebed Sultanı olan Rabb-ül Âlemîn için, Rubûbiyetinin mertebelerinde ayrı ayrı fakat birbirine bakar Şe'n ve Namları vardır. Ve Uluhiyetinin Dairelerinde başka başka fakat birbiri içinde görünür İsim ve Alâmetleri vardır. Ve Haşmetli İcraatında ayrı ayrı fakat birbirine benzer Tecelli ve Cilveleri vardır. Ve Kudretinin Tasarrufatında başka başka, fakat birbirini ihsas eder Ünvanları vardır. Ve Sıfatlarının Tecelliyatında başka başka, fakat birbirini gösterir Mukaddes Zuhuratı vardır. Ve Ef'alinin Cilvelerinde çeşit çeşit, fakat birbirini ikmal eder Tasarrufatı vardır. Ve rengârenk san'atında ve masnuatında çeşit çeşit, fakat birbirini temaşa eder Haşmetli Rubûbiyeti vardır.

İşte şu Sırr-ı Azîme binaen Kâinatı hayret-feza acib bir tertib ile tanzim etmiş. En küçük tabakat-ı mahlûkattan olan zerrattan tâ Semâvata ve Semâvatın birinci tabakasından tâ Arş-ı Â'zama kadar birbiri üstünde teşkilât var. Her bir Sema, bir ayrı Âlemin damı ve Rubûbiyet için bir Arş ve Tasarrufat-ı İlâhiyye için bir Merkez hükmündedir. O dairelerde ve o tabakatta çendan Ehadiyet itibariyle bütün Esma bulunabilir. Bütün Ünvanlarla Tecelli eder. Fakat nasılki adliyede Hâkim-i Âdil ünvanı asıldır, hâkimdir. Sair Ünvanlar orada onun Emrine bakar, ona tabidir. Öyle de, herbir tabakat-ı mahlûkatta, herbir Semada bir İsim, bir Ünvan-ı İlahî hâkimdir. Sair Ünvanlar da Onun zımnındadır. Meselâ: İsm-i Kadîr'e mazhar Hazret-i İsa Aleyhisselâm, hangi Semada Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm ile görüştü ise; işte o Sema dairesinde Cenab-ı Hak **Kadîr** Ünvanıyla bizzât orada mütecellidir. Meselâ: Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın makamı olan Sema dairesinde en ziyade hükümferma,

Hazret-i Musa Aleyhisselâm'ın mazhar olduğu **"Mütekellim"** Ünvanıdır ve hâkeza... İşte **Zât-ı Ahmediye** Aleyhissalâtü Vesselâm, çünki İsm-i Â'zama mazhardır ve Nübüvveti umumîdir ve bütün Esmaya mazhardır. Elbette bütün Devair-i Rubûbiyetle alâkadardır... Elbette o dairelerde makam sahibi olan Enbiyalarla görüşmek ve umum tabakattan geçmek; **Hakikat-ı Mi'racı** iktiza ediyor.

İkinci Temsil: Nasılki bir Sultanın ünvanlarından olan "Kumandan-ı Â'zam" ünvanı, devair-i askeriyenin serasker dairesi gibi küllî ve geniş daireden tut, tâ onbaşı dairesi gibi cüz'î ve hususî herbir dairede bir zuhuru, bir cilvesi vardır. Meselâ: Bir nefer; o Kumandanlık Ünvan-ı Â'zamının nümunesini onbaşı şahsında görür, ona bakar, ondan emir alır. O nefer onbaşı olduğunda; çavuş dairesindeki Kumandanlık dairesi nazarına çarpar, ona bakar. Sonra çavuş olsa, o vakit Kumandanlık nümunesini ve cilvesini mülazım dairesinde görür. O makamda ona mahsus bir iskemle bulunur. Ve hakeza... Yüzbaşı, binbaşı, ferik, müşir dairelerinden her birinde, dairelerin büyük ve küçüklüğü nisbetinde o Kumandanlık ünvanını görür.

Şimdi bir neferi o Kumandan-ı Â'zam, bütün devair-i askeriyeye taalluk edecek bir vazife ile tavzif etmek istese, bir müfettiş gibi her devairi görüp ve görünecek bir makam vermek istese; elbette o Kumandan-ı Â'zam o neferi, onbaşı dairesinden tut tâ Daire-i Â'zamına kadar birer birer gezdirecek; tâ görsün, görülsün... Sonra huzuruna kabul edip sohbetine müşerref ederek, nişan ve ferman verip taltif ederek, tâ geldiği yere kadar bir anda gönderir.

Şu temsilde bir noktayı nazara almak lâzım ki: Padişah eğer âciz olmazsa, surî olduğu gibi, manevî cihetinde de iktidarı olsa; o vakit ferik, müşir, mülazım gibi eşhası tevkil etmez. Bizzât her yerde bulunur. Yalnız bazı perdeler altında ve makam sahibi eşhasın arkasında, doğrudan doğruya emri o verir. Bazı Veliyy-i Kâmil olan Padişahlar; çok dairelerde, bazı eşhas suretinde icraatını yaptığı rivayet edilir.

Şu temsil ile baktığımız Hakikat ise: Acz, onun içinde olmadığı için, doğrudan doğruya herbir dairede Emir ve Hüküm Kumandan-ı Â'zamdan geliyor. Onun Emriyle, İradesiyle, Kuvvetiyledir.

İşte şu temsil gibi; Hâkim-i Arz ve Semâvat, "Emr-i كُنْ فَيَكُونُ "e mâlik, Âmir-i Mutlak olan Sultan-ı Ezelî ve Ebedî, tabakat-ı mahlûkatında cereyan eden ve Kemal-i İtaat ve İntizam ile imtisal olunan, Evamir

ve Kumandanlığının Şuûnatı ve zerrattan seyyarata ve sinekten Semâvata kadar olan tabakat-ı mahlûkat ve tavaif-i mevcûdatta küçük-büyük, cüz'î-küllî tabakatı ve taifeleri ayrı ayrı, fakat birbirine bakar bir tarzda birer Daire-i Rubûbiyet, birer Tabaka-i Hâkimiyet görünüyor. Şimdi, bütün Kâinattaki Makasıd-ı Ulya ve Netaic-i Uzmâyı anlayacak ve bütün tabakatın ayrı ayrı Vezaif-i Ubûdiyyetlerini görmekle, Zât-ı Kibriya'nın Saltanat-ı Rubûbiyetini, Haşmet-i Hâkimiyetini müşahede ederek, o Zâtın marziyatı ne olduğunu anlamak ve onun Saltanatına Dellâl olmak için, alâküllihal o tabakat ve dairelere bir Seyr ü Sülûk olacaktır. Tâ Daire-i Â’zamiyesinin Ünvanı olan Arş-ı Â’zamına girecek, tâ Kab-ı Kavseyn'e, yâni imkân ve Vücub ortasında Kab-ı Kavseyn ile işaret olunan makama girecek ve Zât-ı Celil-i Zülcemâl ile görüşecektir ki: Şu Seyr ü Sülûk ise, Mi'racın Hakikatıdır. Herbir İnsan Aklıyla hayal sür'atinde seyeranı, herbir Veli Kalbiyle berk sür'atinde cevelanı ve Cism-i Nuranî olan herbir Melek Ruh sür'atinde Arştan Ferşe, Ferşten Arşa deveranı, Ehl-i Cennet'in İnsanları, Burak sür'atinde Haşirden beşyüz sene fazla mesafeden Cennet'e çıkmaları olduğu gibi; Nur ve Nur kabiliyetinde ve Evliya Kalblerinden daha latif ve emvatın Ruhlarından ve Melaike cisimlerinden daha hafif ve Cesed-i Necmî ve Beden-i Misâlîden daha zarif olan **Ruh-u Muhammediye**'nin (A.S.M.) hadsiz vezaifine medar ve cihazatının mahzeni olan **Cism-i Muhammedî** (A.S.M.), elbette onun Ruh-u Âlîsiyle Arşa kadar beraber gidecektir.

Şimdi makam-ı istima'da olan mülhide bakıyoruz. Hatıra geliyor ki, o mülhid kalbinden der: "Ben Allah'ı tanımıyorum, Peygamberi bilmiyorum, nasıl Mi'raca inanacağım?"

Biz de deriz ki: Mâdem şu Kâinat ve mevcûdat var ve içinde Ef'al ve İcad var. Hem mâdem muntazam bir fiil, fâilsiz olmaz. Manidar bir Kitab, kâtibsiz olmaz. San'atlı bir nakış, nakkaşsız olmaz... Elbette şu Kâinatı dolduran Ef'al-i Hakîmanenin bir Fâili ve yeryüzünün mevsim-be-mevsim tazelenen hayretfeza Nukuşlarının, manidar Mektubatının bir Kâtibi, bir Nakkaşı vardır. Hem mâdem bir işde iki hâkimin bulunması, o işin İntizamını bozuyor. Hem mâdem sinek kanadından tâ Semâvat kandiline kadar mükemmel bir İntizam var. Öyle ise, o Hâkim birdir. (Bir olmazsa) çünki herşeyde San'at ve Hikmet o derece acibdir ki; o şeyin Sânii, herbir şeye muktedir olacak, herbir işi bilecek bir derecede Kadîr-i Mutlak olmak lâzım gelir. Öyle ise bir olmazsa, mevcûdat adedince İlahların bulunması lâzım gelir. O İlahlar hem birbirine zıd, hem birbirine misil olacaklar ve o halde şu acib İntizam bozulmamak, yüzbin defa muhaldir. Hem mâdem şu mevcûdatın tabakatı , bir ordudan bin defa daha muntazam

bir Emir ile hareket ettiği bilbedahe görünüyor. Yıldızların, güneş ve kamerin muntazaman hareketlerinden tut, tâ badem çiçeklerine kadar herbir taife o kadar muntazam, o kadar mükemmel bir surette Kadîr-i Ezelî'nin o taifeye verdiği nişanları, formaları, güzel libasları ve tayin ettiği harekâtı, bin defa ordudan daha muntazam bir tarzda izhar ediyor. Öyle ise şu Kâinatın mevcûdatı, (Onun Emrine bakar ve İmtisal eder) perde-i gayb arkasında bir Hâkim-i Mutlak'ı vardır. Hem mâdem o Hâkim, bütün yaptığı İcraat-ı Hakîmane şehadetiyle, hem gösterdiği Âsâr-ı Haşmetle bir Sultân-ı Zülcelâl'dir. Hem gösterdiği İhsanat ile, gayet Rahîm bir Rab'dir. Hem izhar ettiği güzel san'atlarıyla, san'atperver ve san'atını çok sever bir Sâni'dir. Hem gösterdiği tezyinat ve merak-aver san'atlarıyla, Zîşuurların nazar-ı istihsanını âsârına celbetmek isteyen bir Hâlık-ı Hakîm'dir. Hem Hilkat-i Âlemde gösterdiği muhayyir-ül ukûl tezyinatın ne demek olduğunu ve mahlûkat nereden gelip nereye gideceğini, Rubûbiyetinin Hikmetiyle Zîşuura bildirmek istediği anlaşılıyor. Elbette bu Hâkim-i Hakîm ve Sâni'-i Alîm, Rubûbiyetini göstermek ister. Hem mâdem bu kadar gösterdiği Âsâr-ı Lütuf ve Merhamet ve Garaib-i San'at ile Zîşuura kendini tanıttırmak ve sevdirmek ister. Elbette Zîşuurlardan arzularını ve onlardaki marziyatı ne olduğunu, bir Mübelliğ vasıtasıyla bildirecektir. Öyle ise Zîşuurlardan birisini tayin edip, Onun ile o Rubûbiyetini ilân edecektir. Ve sevdiği san'atlarını teşhir için, bir Dellâlı Kurb-u Huzuruna müşerref edip, teşhire vasıta edecektir. Ve o ulvî makasıdını sair Zîşuurlara bildirmekle Kemâlâtını izhar etmek için, birisini Muallim tayin edecektir. Ve şu Kâinatta dercettiği Tılsımı ve şu mevcûdatta gizlediği Muamma-i Rubûbiyeti mânasız kalmamak için, herhalde bir Rehber tayin edecektir. Ve gösterdiği ve enzarın temaşasına neşrettiği mehasin-i san'at, faidesiz ve abes kalmamak için; onlardaki Makasıdı Ders verecek bir Rehber tayin edecektir. Hem marziyatını Zîşuurlara Tebliğ etmek için, birisini bütün Zîşuurların fevkinde bir makama çıkaracak ve Marziyatını Ona bildirecek, onlara gönderecektir. Mâdem Hakikat ve Hikmet böyle iktiza ediyor ve şu vezaife en elyak **Hazret-i Muhammed** Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Çünki bilfiil en mükemmel bir surette O Vazifeleri yapmıştır. Teşkil ettiği Âlem-i İslâm ve gösterdiği Nur-u İslâmiyet, bir Şahid-i Âdil ve Sadıktır. Öyle ise o Zât, doğrudan doğruya bütün Kâinatın fevkine çıkıp, bütün mevcûdattan geçip, bir makama girmek lâzımdır ki; bütün mahlûkatın Hâlıkı ile umumî, ulvî, küllî bir Sohbet etsin. İşte Mi'rac dahi, bu Hakikatı ifade ediyor.

Elhasıl: Mâdem şu azîm Kâinatı mezkûr maksadlar gibi çok azîm makasıd ve çok büyük gayeler için şu surette teşkil, tertib ve tezyin

etmiştir. Hem mâdem şu mevcûdat içinde, şu umumî Rubûbiyeti, bütün dekaikı ile; şu azîm Saltanat-ı Uluhiyeti, bütün Hakaikı ile görecek İnsan nev'i vardır. Elbette o Hâkim-i Mutlak, o İnsan ile konuşacaktır, makasıdını bildirecektir. Mâdem her İnsan cüz'iyetten ve süfliyetten tecerrüd edip, en yüksek bir makam-ı küllîye çıkamıyor. O Hâkim'in küllî Hitabına bizzât muhatab olamıyor. Elbette o İnsanlar içinde bazı Efrad-ı Mahsusa, o Vazife ile muvazzaf olacaklar; tâ iki cihetle münasebeti bulunsun. Hem İnsan olmalı, tâ İnsanlara Muallim olsun. Hem Ruhen gayet ulvî olmalı ki, tâ doğrudan doğruya Hitaba mazhar olsun. Şimdi mâdem şu İnsanlar içinde, şu Kâinat Sâniinin makasıdını en mükemmel bir surette bildiren ve şu Kâinat Tılsımını keşfeden ve Hilkatin Muammasını açan ve Rubûbiyetin Mehasin-i Saltanatına en mükemmel tarzda Dellâllık eden Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Elbette bütün Efrad-ı İnsaniye içinde öyle bir manevî Seyr ü Sülûkü olacaktır ki; cismanî Âlemde Seyr ü Seyahat suretinde bir Mi'racı olacaktır. "Yetmiş bin perde" tabir olunan Berzah-ı Esma ve Tecelli-i Sıfât ve Ef'al ve tabakat-ı mevcûdatın arkasına kadar kat'-ı meratib edecektir. İşte Mi'rac budur.

Yine hatıra geliyor ki: Ey müstemi'! Sen kalbinden diyorsun ki: "Nasıl inanayım, herşeyden daha yakın bir Rabb'a binler sene mesafeyi kat'edip, yetmişbin perdeyi geçtikten sonra Onunla görüşmek ne demektir?"

Biz de deriz ki: Cenab-ı Hak herşeye, herşeyden daha yakındır. Fakat herşey, Ondan nihayetsiz uzaktır. Nasılki Güneş'in şuuru ve konuşması olsa, senin elindeki âyine vasıtası ile seninle konuşabilir. İstediği gibi sende tasarruf eder. Belki âyine-misâl senin gözbebeğinden sana daha yakın olduğu halde, sen dörtbin sene kadar ondan uzaksın, hiçbir cihette ona yanaşamazsın. Eğer terakki etsen, Kamer makamına gelip, doğrudan doğruya bir mukabele noktasına çıksan, ona yalnız bir nevi âyinedarlık edebilirsin. Öyle de, Şems-i Ezel ve Ebed olan Zât-ı Zülcelâl herşeye herşeyden daha yakın olduğu halde; herşey Ondan nihayetsiz uzaktır. Yalnız bütün mevcûdatı kat'edip, cüz'iyetten çıkıp, Külliyetin meratibinde gitgide binler hicablardan geçip, tâ bütün mevcûdata muhit bir İsmine yanaşır, Ondan daha ileride çok meratibi kat'eder. Sonra bir nevi Kurbiyete müşerref olur. Hem meselâ: Bir nefer, Kumandan-ı Â'zamın şahs-ı manevîsinden çok uzaktır. O nefer, Kumandanını onbaşılıkta gördüğü küçük bir nümune ile gayet uzak bir mesafede, manevî çok perdeler arkasında ona bakar. Hakikî onun şahs-ı manevîsiyle kurbiyet ise; mülazımlık, yüzbaşılık, binbaşılık gibi çok meratib-i külliyeden

geçmek lâzım geliyor. Halbuki Kumandan-ı Â'zam; Emriyle, Kanunuyla, Nazarıyla, Hükmüyle, İlmiyle, -sureten olduğu gibi manen de Kumandan ise- bizzât Zâtıyla o neferin yanında bulunur, görür. Şu Hakikat Onaltıncı Söz'de gayet kat'î bir surette isbat edildiğinden, ona iktifaen burada kısa kesiyoruz.

Yine hatıra gelir ki: Sen kalbinden dersin: "Ben Semâvatı inkâr ediyorum, Melaikelere inanmıyorum. Semâvatta birinin gezmesine, Melaikelerle görüşmesine nasıl inanayım?"

Evet, senin gibi aklı gözüne inmiş ve gözüne perde çekilmiş adamlara söz anlatmak ve bir şey göstermek, elbette müşküldür. Fakat Hak o kadar parlaktır ki, körler de görebildiği için biz de deriz ki: Feza-yı ulvî, bilittifak "Esîr" ile doludur. Ziya, elektrik, hararet gibi sair seyyalat-ı latife, o fezayı dolduran bir maddenin Vücuduna delalet eder. Meyveler ağacını, çiçekler çimenlerini, sünbüller tarlalarını, balıklar denizini bilbedahe gösterdiği gibi; şu yıldızlar dahi bizzarure menşe'lerini, tarlasını, denizini, çimengâhının Vücudunu, Aklın gözüne sokuyorlar. Mâdem Âlem-i ulvîde muhtelif teşkilât var. Muhtelif vaziyetlerde muhtelif Ahkâmlar görünüyor. Öyle ise o Ahkâmların menşe'leri olan Semâvat, muhteliftir. İnsanda cisimden başka nasıl Akıl, Kalb, Ruh, Hayal, Hâfıza gibi manevî Vücudlar da var... Elbette İnsan-ı Ekber olan Âlemde ve şu İnsan meyvesinin şeceresi olan Kâinatta, Âlem-i Cismaniyetten başka Âlemler var. Hem Âlem-i Arzdan, tâ Cennet Âlemine kadar herbir Âlemin birer Seması vardır.

Hem Melaike için deriz ki: Seyyarat içinde mutavassıt ve yıldızlar içinde küçük ve kesif olan küre-i arz; mevcûdat içinde en kıymetdar ve nuranî olan Hayat ve Şuur, hesabsız bir surette onda bulunuyorlar. Elbette karanlıklı bir hane hükmünde olan şu arza nisbeten müzeyyen kasırlar, mükemmel saraylar hükmünde olan yıldızlar ve yıldızların denizleri olan gökler; Zîşuur ve Zîhayat ve pek kesretli ve muhtelif-ül ecnas olan Melaike ve Ruhanîlerin meskenleridir. Pek kat'î bir surette İşarat-ül İ'caz namındaki Tefsirimde ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ Âyetinde, Semâvatın hem Vücudu, hem taaddüdü isbat edildiğinden ve Melaike hakkında Yirmidokuzuncu Söz'de iki kerre iki dört eder kat'iyyetinde, Melaikelerin Vücudunu isbat ettiğimizden, onlara iktifaen burada kısa kesiyoruz.

Elhasıl: Esîrden yapılmış; elektrik, ziya, hararet, cazibe gibi seyyalat-ı

latifenin medarı olmuş ve hadîste اَلسَّمَاءُ مَوْجٌ مَكْفُوفٌ işaretiyle, seyyarat ve nücumun harekâtına müsaid olmuş ve Samanyolu denilen مَجَرَّةُ السَّمَاء dan tâ en yakın seyyareye kadar, muhtelif vaziyet ve teşekkülde yedi tabaka, herbir tabaka Âlem-i Arzdan, tâ Âlem-i Berzaha, Âlem-i Misâle, tâ Âlem-i Âhirete kadar birer Âlemin damı hükmünde birer Semanın bulunması, Hikmeten, aklen iktiza eder.

Hem hatıra gelir ki: Ey mülhid! Sen dersin: "Bin müşkilât ile tayyare vasıtasıyla ancak bir-iki kilometre yukarıya çıkılabilir. Nasıl, bir İnsan Cismiyle binler sene mesafeyi birkaç dakika zarfında kat'eder, gider, gelir?."

Biz de deriz: Arz gibi ağır bir cisim, fenninizce hareket-i seneviyesiyle bir dakikada takriben yüz seksen sekiz saat mesafeyi keser. Takriben yirmibeş bin senelik mesafeyi, bir senede kat'ediyor. Acaba, şu muntazam harekâtı ona yaptıran ve bir sapan taşı gibi döndüren bir Kadîr-i Zülcelâl; bir İnsanı, Arşa getiremez mi? Şemsin cazibesi denilen bir Kanun-u Rabbanî ile Mevlevî gibi etrafında pek ağır olan cism-i arzı gezdiren bir Hikmet, Cazibe-i Rahmet-i Rahman ile ve İncizab-ı Muhabbet-i Şems-i Ezel ile bir Cism-i İnsanı berk gibi Arş-ı Rahman'a çıkaramaz mı?

Yine hatıra gelir ki, diyorsun: "Haydi çıkabilir.. niçin çıkmış? Ne lüzumu var? Veliler gibi Ruh ve Kalbi ile gitse, yeter?"

Biz de deriz ki: Mâdem Sâni'-i Zülcelâl, Mülk ve Melekûtundaki Âyât-ı Acibesini göstermek ve şu Âlemin Tezgâh ve Menba'larını temaşa ettirmek ve a'mal-i beşeriyenin Netaic-i Uhreviyesini irae etmek istemiş. Elbette Âlem-i Mubsıratın anahtarı hükmünde olan gözünü ve mesmuat Âlemindeki Âyâtı temaşa eden kulağını, Arş'a kadar beraber alması lâzım geldiği gibi; Ruhunun hadsiz vezaife medar olan âlât ve cihazatının makinesi hükmünde olan Cism-i Mübarekini dahi, tâ Arş'a kadar beraber alması Mukteza-yı Akıl ve Hikmettir. Nasılki Cennet'te, Hikmet-i İlâhiyye Cismi Ruha arkadaş ediyor. Çünki pekçok Vezaif-i Ubûdiyyete ve hadsiz lezaiz ve âlâma medar olan Ceseddir. Elbette o Cesed-i Mübarek, Ruha arkadaş olacaktır. Mâdem Cennet'e Cisim, Ruh ile beraber gider. Elbette Cennet-ül Me'va gövdesi olan Sidret-ül Münteha'ya uruc eden Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) ile Cesed-i Mübarekini refakat ettirmesi, Ayn-ı Hikmettir.

Yine hatıra gelir ki, dersin: "Birkaç dakikada binler sene mesafeyi kat'etmek, aklen muhaldir?."

Biz de deriz ki: Sâni'-i Zülcelâl'in san'atında harekât, nihayet derecede muhteliftir. Meselâ: Savtın sür'atiyle; ziya, elektrik, Ruh, hayal sür'atleri ne kadar mütefavit olduğu malûm. Seyyaratın dahi fennen harekâtı o kadar muhteliftir ki, Akıl hayrettedir. Acaba Latif Cismi, urucda sür'atli olan Ulvî Ruhuna tabi olmuş; Ruh sür'atinde hareketi nasıl Akla muhalif görünür? Hem on dakika yatsan, bazı olur ki bir sene kadar hâlâta maruz olursun. Hattâ bir dakikada İnsan gördüğü rü'yayı, onun içinde işittiği sözleri, söylediği kelimatı toplansa, uyanık Âleminde bir gün, belki daha fazla zaman lâzımdır. Demek oluyor ki: Bir zaman-ı vâhid, iki şahsa nisbeten, birisine bir gün, birisine de bir sene hükmüne geçer.

Şu mânaya bir temsil ile bak ki: İnsanın hareketinden, güllenin hareketinden, savttan, ziyadan, elektrikten, Ruhtan, hayalden tezâhür eden sür'at-i harekâtta bir mikyas olmak için şöyle bir saat farzediyoruz ki; o saatta on iğne var. Birisi, saatleri gösterir. Biri de, ondan altmış defa daha geniş bir dairede dakikayı sayar. Birisi, altmış defa daha geniş bir daire içinde Saniyeleri; diğeri, yine altmış defa daha geniş bir dairede sâliseleri ve hakeza.. râbiaları, hâmiseleri, sâdise, sâbia, sâmine, tâsia, tâ âşireleri sayacak gayet muntazam azîm bir dairede birer ibre farz ediyoruz. Faraza saati sayan ibrenin dairesi, küçük saatimiz kadar olsa; herhalde âşireleri sayan ibrenin dairesi, arzın medar-ı senevîsi kadar, belki daha fazla olmak lâzım gelir. Şimdi iki şahıs farzediyoruz: Biri, saati sayan ibreye binmiş gibi o ibrenin harekâtına göre temaşa ediyor. Diğeri, âşireleri sayan ibreye binmiş. Bu iki şahsın bir zaman-ı vâhidde müşahede ettikleri eşya; saatimizle arzın medar-ı senevîsi nisbeti gibi, meşhudatça pekçok farkları vardır. İşte zaman, (çünki) harekâtın bir rengi, bir levni yahut bir şeridi hükmünde olduğundan, harekâtta câri olan bir hüküm, zamanda dahi câridir. İşte bir saatte meşhudatımız, bir saatin saati sayan ibresine binen Zîşuur şahsın meşhudatı kadar olduğu ve Hakikat-ı ömrü de o kadar olduğu halde; âşire ibresine binen şahıs gibi, aynı zamanda, o muayyen saatte Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, Burak-ı Tevfik-i İlahîye biner; berk gibi bütün daire-i mümkinatı kat'edip, Acaib-i Mülk ve Melekûtu görüp, Daire-i Vücub noktasına çıkıp, Sohbete müşerref olup, Rü'yet-i Cemâl-i İlahîye mazhar olarak, fermanı alıp vazifesine dönebilir ve dönmüş ve öyledir.

Yine hatıra gelir ki: Dersiniz: "Evet olabilir, mümkündür. Fakat her

mümkün vaki' olmuyor. Bunun emsali var mı ki kabul edilsin? Emsali olmayan bir şeyin, yalnız imkânı ile vukuuna nasıl hükmedilebilir?"

Biz de deriz ki: Emsali o kadar çoktur ki, hesaba gelmez. Meselâ: Her zînazar gözüyle yerden tâ Neptün seyyaresine kadar bir Saniyede çıkar. Her Zîilim Aklıyla kozmoğrafya kanunlarına binip, yıldızların tâ arkasına bir dakikada gider. Her Zîiman, Namazın Ef'al ve Erkânına fikrini bindirip, bir nevi Mi'rac ile Kâinatı arkasına atıp, Huzura kadar gider. Her Zîkalb ve kâmil Veli, Seyr ü Sülûk ile, Arştan ve Daire-i Esma ve Sıfâttan kırk günde geçebilir. Hattâ Şeyh-i Geylanî, İmam-ı Rabbanî gibi bazı Zâtların İhbarat-ı Sadıkaları ile; bir dakikada Arşa kadar Uruc-u Ruhanîleri oluyor. Hem ecsam-ı nurani olan Melaikelerin Arştan ferşe, ferşten Arşa kısa bir zamanda gitmeleri ve gelmeleri vardır. Hem Ehl-i Cennet, Mahşerden Cennet bağlarına kısa bir zamanda uruc ediyorlar. Elbette bu kadar nümuneler gösteriyorlar ki: Bütün Evliyaların Sultanı, umum Mü'minlerin İmamı, umum Ehl-i Cennet'in Reisi ve umum Melaikenin Makbûlü olan Zât-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) Seyr ü Sülûkuna medar bir Mi'racı bulunması ve Onun makamına münasib bir surette olması, Ayn-ı Hikmettir ve gayet makuldür ve şübhesiz vaki'dir...

ÜÇÜNCÜ ESAS

Hikmet-i Mi'rac nedir?.

Elcevab: Mi'racın Hikmeti o kadar yüksektir ki, fikr-i beşer ulaşamıyor. O kadar derindir ki, Ona yetişemiyor. O kadar incedir ve latiftir ki, Akıl kendi başıyla göremiyor. Fakat bazı işaretlerle, Hakikatları bilinmezse de Vücudları bildirilebilir. Şöyle ki:

Şu Kâinatın Hâlıkı, şu kesret tabakatında Nur-u Vahdetini ve Tecelli-i Ehadiyetini göstermek için, kesret tabakatının müntehasından tâ Mebde'-i Vahdete bir Hayt-ı İttisal suretinde bir Mi'rac ile bir Ferd-i Mümtazı, bütün mahlûkat hesabına, kendine Muhatab ittihaz ederek, bütün Zîşuur namına, Makasıd-ı İlâhiyyesini Ona anlatmak ve Onunla bildirmek ve Onun Nazarı ile, âyine-i mahlûkatında Cemâl-i San'atını, Kemal-i Rubûbiyetini müşahede etmek ve ettirmektir. Hem Sâni'-i Âlem'in, âsârın şehadetiyle nihayetsiz Cemâl ve Kemali vardır. Cemâl hem Kemal, ikisi de Mahbub-u Lizâtihîdirler. Yâni bizzât sevilirler. Öyle ise, o Cemâl ve Kemal Sahibinin Cemâl ve Kemaline nihayetsiz bir Muhabbeti vardır. O nihayetsiz Muhabbeti, masnuatında çok tarzlarda tezâhür ediyor. Masnuatını sever, çünki masnuatının içinde Cemâlini, Kemalini görür. Masnuat

içinde en sevimli ve en âlî, Zîhayattır. Zîhayatlar içinde en sevimli ve âlî, Zîşuurdur. Ve Zîşuurun içinde câmiiyet itibariyle en sevimli, İnsanlar içinde bulunur. İnsanlar içinde istidadı tamamıyla inkişaf eden, bütün masnuatta münteşir ve mütecelli Kemâlâtın nümunelerini gösteren Ferd, en sevimlidir... İşte Sâni'-i mevcûdat, bütün mevcûdatta intişar eden Tecelli-i Muhabbetin bütün enva'ını; bir noktada, bir âyinede görmek ve bütün Enva'-ı Cemâlini, Ehadiyet Sırrıyla göstermek için Şecere-i Hilkatten bir Meyve-i Münevver derecesinde ve Kalbi, o şecerenin Hakaik-i Esasiyesini istiab edecek bir çekirdek hükmünde olan bir Zâtı, o mebde'-i evvel olan çekirdekten, tâ münteha olan meyveye kadar bir hayt-ı ittisal hükmünde olan bir Mi'rac ile, O Ferdin Kâinat namına Mahbubiyetini göstermek ve Huzuruna celbetmek ve Rü'yet-i Cemâline müşerref etmek ve Ondaki Halet-i Kudsiyeyi başkasına sirayet ettirmek için Kelâmıyla taltif edip, Fermanıyla tavzif etmektir...

Şimdi şu Hikmet-i Âliyeye bakmak için **iki temsil** dûrbîni ile tarassud edeceğiz.

Birinci temsil: Onbirinci Söz'ün hikâye-i temsiliyesinde tafsilen beyan edildiği gibi: Nasılki bir Sultan-ı Zîşan'ın, pekçok hazineleri ve o hazinelerde pekçok cevahirlerin enva'ı bulunsa, hem sanayi-i garibede çok mehareti olsa ve hesabsız fünun-u acibeye marifeti, ihatası bulunsa, nihayetsiz ulûm-u bediaya ilim ve ıttılaı olsa.. her Cemâl ve Kemal Sahibi, kendi Cemâl ve Kemalini görüp ve göstermek istemesi Sırrınca: Elbette o Sultan-ı Zîfünun dahi, bir meşher açmak ister ki; içinde sergiler dizsin, tâ nâsın enzarına Saltanatının Haşmetini, hem Servetinin Şaşaasını, hem kendi San'atının Hârikalarını, hem kendi Marifetinin Garibelerini izhar edip göstersin; tâ, Cemâl ve Kemal-i Manevîsini, iki vecihle müşahede etsin. Bir vechi: Bizzât nazar-ı dekaik-aşinasıyla görsün. Diğeri: Gayrın Nazarıyla baksın. Ve şu Hikmete binaen elbette cesîm, muhteşem, geniş bir saray yapmağa başlar. Şahane bir surette dairelere, menzillere taksim eder. Hazinelerinin türlü türlü murassaatıyla süslendirip, kendi Dest-i San'atının en güzel, en latif san'atlarıyla zînetlendirir. Fünun ve Hikmetinin en incelikleriyle tanzim eder. Ve Ulûmunun Âsâr-ı Mu'cizekâraneleriyle donatır, tekmil eder. Sonra nimetlerinin çeşitleriyle, taamlarının lezizleriyle, her taifeye lâyık sofraları serer. Bir ziyafet-i âmme ihzar eder. Sonra raiyyetine kendi Kemâlâtını göstermek için, onları seyre ve ziyafete davet eder. Sonra birisini Yaver-i Ekrem yapar, aşağıki tabakat ve menzillerden yukarıya davet eder; daireden daireye, üst üstteki tabakalarda gezdirir. O acib san'atının makinelerini ve tezgâhlarını ve aşağıdan

gelen mahsulâtın mahzenlerini göstere göstere, tâ Daire-i Hususiyesine kadar getirir. Bütün o Kemâlâtının madeni olan mübarek Zâtını Ona göstermekle ve Huzuruyla Onu müşerref eder. Kasrın Hakaikını ve kendi Kemâlâtını Ona bildirir. Seyircilere Rehber tayin eder, gönderir. Tâ o sarayın Sâniini, o sarayın müştemilâtıyla, nukuşuyla, acaibiyle, ahaliye tarif etsin. Ve sarayın nakışlarındaki rumuzunu bildirip ve içindeki san'atlarının işaretlerini öğretip, (derunundaki manzum murassa'lar ve mevzun nukuş nedir?. Ve Saray Sahibinin Kemâlâtını ve Hünerlerini nasıl gösterirler..) o saraya girenlere tarif etsin ve girmenin âdâbını ve seyrin merasimini bildirip ve görünmeyen Sultan-ı Zîfünun ve Zîşuuna karşı, marziyatı ve arzuları dairesinde teşrifat merasimini tarif etsin...

Aynen öyle de: وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى Ezel-Ebed Sultanı olan Sâni'-i Zülcelâl, nihayetsiz Kemâlâtını ve nihayetsiz Cemâlini görmek ve göstermek istemiştir ki: Şu Âlem sarayını öyle bir tarzda yapmıştır ki; herbir mevcud, pekçok dillerle Onun Kemâlâtını zikreder. Pekçok işaretlerle Cemâlini gösterir. Esma-i Hüsnasının herbir İsminde ne kadar gizli manevî Defineler ve herbir Ünvan-ı Mukaddesesinde ne kadar mahfî letaif bulunduğunu, şu Kâinat bütün mevcûdatıyla gösterir. Ve öyle bir tarzda gösterir ki: Bütün fünun, bütün desatiriyle şu Kitab-ı Kâinatı, Zaman-ı Âdem'den beri mütalaa ediyor. Halbuki o Kitab, Esma ve Kemâlât-ı İlâhiyyeye dair ifade ettiği mânaların ve gösterdiği Âyetlerin öşr-i mi'şarını daha okuyamamış. İşte şöyle bir Saray-ı Âlemi, kendi Kemâlât ve Cemâl-i Manevîsini görmek ve göstermek için bir meşher hükmünde açan Celil-i Zülcemâl, Cemil-i Zülcelâl, Sâni'-i Zülkemal'in Hikmeti iktiza ediyor ki: Şu Âlem-i Arzdaki Zîşuurlara nisbeten abes ve faidesiz olmamak için, o sarayın Âyetlerinin mânasını Birisine bildirsin. O saraydaki acaibin menba'larını ve netaicinin mahzenleri olan Avalim-i Ulviyede Birisini gezdirsin. Ve bütün onların fevkine çıkarsın ve Kurb-u Huzuruna müşerref etsin ve Âhiret Âlemlerinde gezdirsin, umum İbadına bir Muallim ve Saltanat-ı Rubûbiyetine bir Dellâl ve Marziyat-ı İlâhiyyesine bir Mübelliğ ve Saray-ı Âlemindeki Âyât-ı Tekviniyesine bir Müfessir gibi, çok Vazifeler ile Tavzif etsin. Mu’cizat nişanlarıyla imtiyazını göstersin. Kur'an gibi bir Ferman ile o Şahsı, Zât-ı Zülcelâl'in Has ve Sadık bir Tercümanı olduğunu bildirsin...

İşte Mi'racın pekçok Hikmetlerinden şu temsil dûrbîniyle bir-ikisini nümune olarak gösterdik. Sairlerini kıyas edebilirsin...

İkinci Temsil: Nasılki bir Zât-ı Zîfünun, Mu’ciznüma bir Kitabı te'lif edip yazsa.. öyle

bir Kitab ki, her sahifesinde yüz Kitab kadar Hakaik, her satırında yüz sahife kadar latif mânalar, herbir Kelimesinde yüz satır kadar Hakikatlar, her Harfinde yüz Kelime kadar mânalar bulunsa; bütün o Kitabın Maânî ve Hakaikları, o Kâtib-i Mu'ciznümanın Kemâlât-ı Maneviyesine baksa, işaret etse, elbette öyle bitmez bir hazineyi kapalı bırakıp abes etmez... Her halde o Kitabı, bazılara Ders verecek. Tâ o kıymetdar Kitab, mânasız kalıp, beyhude olmasın. Onun gizli Kemâlâtı zahir olup, Kemalini bulsun ve Cemâl-i Manevîsi görünsün. O da sevinsin ve sevdirsin. Hem o acib Kitabı bütün Meânisiyle, Hakaikıyla Ders verecek birisini, en birinci sahifeden, tâ nihayete kadar üstünde Ders vere vere geçirecektir.

Aynen öyle de: Nakkaş-ı Ezelî, şu Kâinatı, Kemâlâtını ve Cemâlini ve Hakaik-i Esmasını göstermek için öyle bir tarzda yazmıştır ki; bütün mevcûdat, hadsiz cihetlerle nihayetsiz Kemâlâtını ve Esma ve Sıfâtını bildirir, ifade eder. Elbette bir Kitabın mânası bilinmezse hiçe sukut eder. Bahusus böyle herbir Harfi, binler mânayı tazammun eden bir Kitab, sukut edemez ve ettirilmez... Öyle ise o Kitabı yazan, elbette Onu bildirecektir, her taifenin istidadına göre bir kısmını anlattıracaktır. Hem umumunu, en âmm nazarlı, en küllî şuurlu, en mümtaz istidadlı bir Ferde Ders verecektir. Öyle bir Kitabın umumunu ve küllî Hakaikını Ders vermek için, gayet yüksek bir Seyr ü Sülûk ettirmek hikmeten lâzımdır. Yâni, birinci sahifesi olan tabakat-ı kesretin en nihayetinden tut, tâ münteha sahifesi olan Daire-i Ehadiyete kadar bir Seyeran ettirmek lâzım geliyor... İşte şu temsil ile Mi'racın ulvî Hikmetlerine bir derece bakabilirsin.

Şimdi makam-ı istima'da olan mülhide bakıp, kalbini dinleyeceğiz; ne hale girdiğini göreceğiz. İşte, hatıra geliyor ki: Onun kalbi diyor: "Ben inanmağa başladım. Fakat iyi anlayamıyorum. Üç mühim müşkilim daha var.

Birincisi: Şu Mi'rac-ı Azîm, niçin Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'a mahsustur?

İkincisi: O Zât, nasıl şu Kâinatın Çekirdeğidir? Dersiniz: Kâinat, Onun Nurundan halkolunmuş. Hem Kâinatın en âhir ve en münevver Meyvesidir. Bu ne demektir?

Üçüncüsü: Sâbık beyanatınızda diyorsunuz ki: Âlem-i Ulvîye çıkmak; şu Âlem-i Arziyedeki âsârların makinelerini , tezgâhlarını ve netaicinin

mahzenlerini görmek için uruc etmiştir. Ne demektir?

Elcevab:

Birinci müşkiliniz: Otuz aded Sözlerde tafsilen halledilmiştir. Yalnız şurada Zât-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) Kemâlâtına ve Delail-i Nübüvvetine ve o Mi'rac-ı Â'zama en elyak O olduğuna icmalî işaretler nev'inde, bir muhtasar fihriste gösteriyoruz. Şöyle ki:

Evvelâ: Tevrat, İncil, Zebur gibi Kütüb-ü Mukaddeseden, pek çok tahrifata maruz oldukları halde, şu zamanda dahi, Hüseyin-i Cisrî gibi bir Muhakkik, Nübüvvet-i Ahmediyeye (A.S.M.) dair yüzondört işarî beşaretleri çıkarıp **"Risale-i Hamîdiye"**de göstermiştir.

Sâniyen: Tarihçe sabit, Şıkk ve Satih gibi meşhur iki kâhinin, Nübüvvet-i Ahmediyeden (A.S.M.) biraz evvel, Nübüvvetine ve Âhirzaman Peygamberi O olduğuna beyanatları gibi çok beşaretler, sahih bir surette tarihen nakledilmiştir.

Sâlisen: Veladet-i Ahmediye (A.S.M.) gecesinde Kâ'be'deki sanemlerin sukutuyla, kisra-yı faris'in saray-ı meşhuresi olan Eyvan'ı inşikak etmesi gibi, İrhasat denilen yüzer Hârika, tarihçe meşhurdur.

Râbian: Bir orduya parmağından gelen suyu içirmesi ve Câmide bir Cemaat-ı Azîme huzurunda, kuru direğin, minberin naklinden dolayı Müfarakat-ı Ahmediyeden (A.S.M.) deve gibi enîn ederek ağlaması; وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ nassı ile, Şakk-ı Kamer gibi, Muhakkiklerin tahkikatıyla bine baliğ Mu'cizatla serfiraz olduğunu tarih ve Siyer gösteriyor.

Hâmisen: Dost ve düşmanın ittifakıyla Ahlâk-ı Hasenenin Şahsında en yüksek derecede; ve bütün muamelâtının şehadetiyle Secaya-yı Sâmiye, Vazifesinde ve Tebliğatında en âlî bir derecede; ve Din-i İslâmdaki Mehasin-i Ahlâkın şehadetiyle, Şeriatında en âlî hisal-ı hamîde, en mükemmel derecede bulunduğuna Ehl-i İnsaf ve Dikkat tereddüd etmez.

Sâdisen: Onuncu Söz'ün İkinci İşaretinde işaret edildiği gibi: Uluhiyet, Mukteza-yı Hikmet olarak tezâhür istemesine mukabil, en Â'zamî bir derecede Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) Dinindeki Â'zamî Ubûdiyyetiyle en parlak bir derecede göstermiştir. Hem Hâlık-ı Âlem'in nihayet Kemaldeki Cemâlini bir vasıta ile göstermek, Mukteza – yı Hikmet ve Hakikat

olarak istemesine mukabil; en güzel bir surette gösterici ve tarif edici, bilbedahe o Zâttır.

Hem Sâni'-i Âlem'in nihayet Cemâlde olan Kemal-i San'atı üzerine enzar-ı dikkati celb etmek, teşhir etmek istemesine mukabil; en yüksek bir Sadâ ile Dellâllık eden, yine bilmüşahede o Zâttır.

Hem bütün Âlemlerin Rabbi, kesret tabakatında Vahdaniyetini ilân etmek istemesine mukabil, -Tevhidin en Â'zamî bir derecede- bütün Meratib-i Tevhidi ilân eden yine bizzarure o Zâttır.

Hem Sahib-i Âlem'in nihayet derecede âsârındaki Cemâlin işaretiyle, nihayetsiz Hüsn-ü Zâtîsini ve Cemâlinin Mehasinini ve Hüsnünün Letaifini âyinelerde Mukteza-yı Hakikat ve Hikmet olarak görmek ve göstermek istemesine mukabil; en şaşaalı bir surette âyinedarlık eden ve gösteren ve sevip ve başkasına sevdiren yine bilbedahe o Zâttır.

Hem şu Saray-ı Âlemin Sâni'i, gayet Hârika Mu'cizeleri ile ve gayet kıymetdar cevahirler ile dolu Hazine-i Gaybiyelerini izhar ve teşhir istemesi ve onlarla Kemâlâtını tarif etmek ve bildirmek istemesine mukabil, en Â'zamî bir surette teşhir edici ve tavsif edici ve tarif edici yine bilbedahe o Zâttır.

Hem şu Kâinatın Sâni'i, şu Kâinatı enva'-ı acaib ve zînetlerle süslendirmek suretinde yapması ve Zîşuur mahlûkatına Seyr ve Tenezzüh ve İbret ve Tefekkür için ona idhal etmesi ve Mukteza-yı Hikmet olarak onlara o âsâr ve sanayiinin mânalarını, kıymetlerini, Ehl-i Temaşa ve Tefekküre bildirmek istemesine mukabil; en Â'zamî bir surette cin ve inse, belki Ruhanîlere ve Melaikelere de Kur'an-ı Hakîm vasıtasıyla Rehberlik eden, yine bilbedahe o Zâttır.

Hem şu Kâinatın Hâkim-i Hakîm'i, şu Kâinatın tahavvülâtındaki maksad ve gayeyi tazammun eden Tılsım-ı Muğlakını ve mevcûdatın "Nereden? Nereye? Ve ne oldukları?" olan şu üç sual-i müşkilin Muammasını bir Elçi vasıtasıyla umum Zîşuurlara açtırmak istemesine mukabil, en vâzıh bir surette ve en Â'zamî bir derecede Hakaik-i Kur'aniye vasıtasıyla o Tılsımı açan ve o Muammayı halleden, yine bilbedahe o Zâttır.

Hem şu Âlemin Sâni'-i Zülcelâl'i, bütün güzel masnuatıyla Kendini Zîşuur olanlara tanıttırmak ve kıymetli Nimetlerle Kendini onlara sevdirmesi, bizzarure onun mukabilinde Zîşuur olanlara Marziyatı ve Arzu - yu

İlâhiyyelerini bir Elçi vasıtasıyla bildirmesini istemesine mukabil, en a'lâ ve ekmel bir surette, Kur'an vasıtasıyla o Marziyat ve Arzuları beyan eden ve getiren, yine bilbedahe o Zâttır.

Hem Rabb-ül Âlemîn, Meyve-i Âlem olan İnsana, Âlemi içine alacak bir vüs'at-i istidad verdiğinden ve bir Ubûdiyyet-i Külliyeye müheyya ettiğinden ve hissiyatça kesrete ve dünyaya mübtela olduğundan, bir Rehber vasıtasıyla, yüzlerini kesretten Vahdete, fâniden Bâkiye çevirmek istemesine mukabil; en Â'zamî bir derecede, en Eblağ bir surette, Kur'an vasıtasıyla en Ahsen bir tarzda Rehberlik eden ve Risaletin Vazifesini en Ekmel bir tarzda îfa eden, yine bilbedahe o Zâttır.

İşte mevcûdatın en eşrefi olan Zîhayat ve Zîhayat içinde en eşref olan Zîşuur ve Zîşuur içinde en eşref olan hakikî İnsan ve hakikî İnsan içinde geçmiş vezaifi en Â'zamî derecede, en ekmel bir surette îfa eden Zât; elbette o Mi'rac-ı Azîm ile Kab-ı Kavseyn'e çıkacak, Saadet-i Ebediye kapısını çalacak, Hazine-i Rahmetini açacak, Îmanın Hakaik-i Gaybiyesini görecek, yine O olacaktır.

Sâbian: Bilmüşahede şu masnuatta gayet güzel Tahsinat, nihayet derecede süslü Tezyinat vardır. Ve bilbedahe şöyle Tahsinat ve Tezyinat, onların Sâniinde gayet şiddetli bir İrade-i Tahsin ve Kasd-ı Tezyin var olduğunu gösterir. Ve İrade-i Tahsin ve Tezyin ise, bizzarure o Sâni'de san'atına karşı kuvvetli bir rağbet ve Kudsî bir Muhabbet olduğunu gösterir. Ve masnuat içinde en câmi' ve letaif-i san'atı birden kendinde gösteren ve bilen ve bildiren ve kendini sevdiren ve başka masnuattaki güzellikleri مَا شَآءَ اللّٰهُ deyip istihsan eden, bilbedahe o san'atperver ve san'atını çok seven Sâniin nazarında en ziyade mahbub, O olacaktır.

İşte masnuatı yaldızlayan Mezaya ve Mehasine ve mevcûdatı ışıklandıran Letaif ve Kemâlâta karşı: سُبْحَانَ اللّٰهِ, مَا شَآءَ اللّٰهُ , اَللّٰهُ اَكْبَرُ diyerek Semâvatı çınlattıran ve Kur'anın nağamatıyla Kâinatı velveleye verdiren, İstihsan ve Takdir ile, Tefekkür ve Teşhir ile, Zikir ve Tevhid ile, berr ve bahri cezbeye getiren yine bilmüşahede o Zâttır.

İşte böyle bir Zât ki: اَلسَّبَبُ كَالْفَاعِلِ Sırrınca bütün Ümmetin işlediği Hasenatın bir misli, onun kefe-i mizanında bulunan ve umum Ümmetinin Salâvatı, Onun manevî Kemâlâtına imdad veren ve Risaletinde gördüğü Vezaifin netaicini ve manevî ücretleriyle beraber Rahmet ve Muhabbet-i İlâhiyyenin nihayetsiz Feyzine mazhar olan bir Zât , elbette

Mi'rac merdiveniyle Cennet'e, Sidret-ül Münteha'ya, Arş'a ve Kab-ı Kavseyn'e kadar gitmek, Ayn-ı Hak, Nefs-i Hakikat ve Mahz-ı Hikmettir.

İkinci Müşkül: Ey makam-ı istima'daki İnsan! Şu ikinci işkal ettiğin Hakikat o kadar derindir, o kadar yüksektir ki, Akıl ona ne ulaşır, ne de yanaşır.. illâ Nur-u Îman ile görünür. Fakat bazı temsilât ile, o Hakikatın Vücudu, fehme takrib edilir. Öyle ise, bir nebze takribe çalışacağız.

İşte şu Kâinata Nazar-ı Hikmetle bakıldığı vakit, azîm bir şecere mânasında görünür. Ve şecerenin nasıl dalları, yaprakları, çiçekleri, meyveleri vardır. Şu Şecere-i Hilkatin de bir şıkkı olan âlem-i süflinin; anasır dalları, nebatat ve eşcar yaprakları, hayvanat çiçekleri, İnsan meyveleri hükmünde görünür. Sâni'-i Zülcelâl'in ağaçlar hakkında câri olan bir Kanunu, elbette şu Şecere-i Â'zamda da câri olmak, Mukteza-yı İsm-i Hakîm'dir. Öyle ise Mukteza-yı Hikmet, şu Şecere-i Hilkatin de bir çekirdekten yapılmasıdır. Hem öyle bir çekirdek ki; Âlem-i Cismanîden başka, sair Âlemlerin nümunesini ve esasatını câmi' olsun. Çünki binler muhtelif Âlemleri tazammun eden Kâinatın çekirdek-i aslîsi ve menşei, kuru bir madde olamaz. Mâdem şu Şecere-i Kâinattan daha evvel, o nev'den başka şecere yok. Öyle ise ona menşe' ve çekirdek hükmünde olan mâna ve Nur, elbette yine Şecere-i Kâinatta bir meyve libasının giydirilmesi, yine Hakîm İsminin muktezasıdır. Çünki çekirdek daima çıplak olamaz. Mâdem evvel-i fıtratta meyve libasını giymemiş. Elbette, âhirde o libası giyecektir. Mâdem o meyve İnsandır. Ve mâdem İnsan içinde sâbıkan isbat edildiği üzere, en meşhur meyve ve en muhteşem semere ve umumun nazar-ı dikkatini celbeden ve arzın nısfını ve beşerin humsunun nazarını kendine hasreden ve mehasin-i maneviyesi ile Âlemi, ya nazar-ı muhabbet veya hayretle kendine baktıran meyve ise: **Zât-ı Muhammediye Aleyhissalâtü Vesselâm'dır**... Elbette Kâinatın teşekkülüne çekirdek olan Nur, Onun Zâtında cismini giyerek en âhir bir meyve suretinde görünecektir.

Ey müstemi'!. Şu acib Kâinat-ı Azîme, bir İnsanın cüz'î mahiyetinden halkolunmasını istib'ad etme! Bir nevi Âlem gibi olan muazzam Çam ağacını, buğday tanesi kadar bir çekirdekten halkeden Kadîr-i Zülcelâl, şu Kâinatı **"Nur-u Muhammedî"**den (Aleyhissalâtü Vesselâm) nasıl halketmesin veya edemesin? İşte Şecere-i Kâinat, Şecere-i Tûbâ gibi, gövdesi ve kökü yukarıda, dalları aşağıda olduğu için; aşağıdaki meyve makamından, tâ Çekirdek-i Aslî makamına kadar, nurani bir Hayt-ı Münasebet var. İşte Mi'rac, o Hayt-ı Münasebetin gılafı ve suretidir ki: **Zât-ı**

Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm, o yolu açmış; Velayetiyle gitmiş, Risaletiyle dönmüş ve kapıyı da açık bırakmış. Arkasındaki Evliya-yı Ümmeti, Ruh ve Kalb ile o Cadde-i Nuranide, Mi'rac-ı Nebevî'nin gölgesinde Seyr ü Sülûk edip istidadlarına göre Makamat-ı Âliyeye çıkıyorlar.

Hem sâbıkan isbat edildiği üzere: Şu Kâinatın Sânii, birinci işkalin cevabında gösterilen makasıd için şu Kâinatı, bir saray suretinde yapmış ve tezyin etmiştir. O makasıdın medarı, Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) olduğu için, Kâinattan evvel Sâni'-i Kâinat'ın Nazar-ı İnayetinde olması ve en evvel Tecellisine mazhar olmak lâzım geliyor. Çünki **bir şeyin neticesi, semeresi; evvel düşünülür. Demek vücuden en âhir, manen de en evveldir. Halbuki Zât-ı Ahmediye, (A.S.M.) hem en mükemmel meyve, hem bütün meyvelerin medar-ı kıymeti ve bütün maksadların medar-ı zuhuru** olduğundan en evvel Tecelli-i İcada mazhar, Onun Nuru olmak lâzım gelir.

Üçüncü Müşkülün o kadar geniştir ki; bizim gibi dar zihinli İnsanlar, istiab ve ihata edemez. Fakat uzaktan uzağa bakabiliriz.

Evet âlem-i süflînin manevî tezgâhları ve küllî kanunları, Avalim-i Ulviyededir. Ve mahşer-i masnuat olan küre-i arzın hadsiz mahlûkatının netaic-i a'malleri ve cin ve insin semerat-ı ef'alleri, yine Avalim-i Ulviyede temessül eder. Hattâ Hasenat Cennet'in meyveleri suretine, seyyiat ise Cehennem'in zakkumları şekline girdikleri, pek çok emarat ve pekçok Rivayatın şehadeti ile ve Hikmet-i Kâinatın ve İsm-i Hakîm'in iktizasıyla beraber, Kur'an-ı Hakîm'in işaratı gösteriyor. Evet zeminin yüzünde kesret o kadar intişar etmiş ve Hilkat o kadar teşa'ub etmiş ki, bütün Kâinatta münteşir umum masnuatın pekçok fevkinde ecnas-ı mahlûkat ve esnaf-ı masnuat, küre-i zeminde bulunur, değişir; daima dolup boşalır. İşte şu cüz'iyat ve kesretin menba'ları, madenleri elbette küllî Kanunlar ve küllî Tecelliyat-ı Esmaiyedir ki: O küllî Kanunlar, o küllî Tecelliler ve o muhit Esmaların mazharları da bir derece basit ve safi ve herbiri bir Âlemin Arşı ve Sakfı ve bir Âlemin Merkez-i Tasarrufu hükmünde olan Semâvattır ki: O Âlemlerin birisi de **Sidret-ül Münteha'daki Cennet-ül Me'vadır.** Yerdeki Tesbihat ve Tahmidat, o Cennet'in meyveleri suretinde (Muhbir-i Sadık'ın ihbarı ile) temessül ettiği sabittir. İşte bu üç nokta gösteriyorlar ki: Yerde olan netaic ve semeratın mahzenleri oralardadır ve mahsulâtı o tarafa gider...

Deme ki: Havaî bir اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ Kelimem, nasıl mücessem bir Meyve-i Cennet olur?.

Çünki sen gündüz uyanık iken güzel bir söz söylersin; bazan rü'yada güzel bir elma şeklinde yersin. Gündüz çirkin bir sözün, gecede acı bir şey suretinde yutarsın. Bir gıybet etsen, murdar bir et suretinde sana yedirirler. Öyle ise, şu dünya uykusunda söylediğin güzel sözlerin ve çirkin sözlerin; meyveler suretinde uyanık Âlemi olan Âlem-i Âhirette yersin ve yemesini istib'ad etmemelisin...

D Ö R D Ü N C Ü   E S A S

Mi'racın semeratı ve faydası nedir?

Elcevab: Şu Şecere-i Tûbâ-i Maneviye olan Mi'racın beşyüzden fazla meyvelerinden nümune olarak yalnız beş tanesini zikredeceğiz.

BİRİNCİ MEYVE:

Erkân-ı Îmaniyenin Hakaikını Göz ile görüp, Melaikeyi, Cennet'i, Âhireti, hattâ Zât-ı Zülcelâl'i Göz ile müşahede etmek; Kâinata ve beşere öyle bir Hazine ve bir Nur-u Ezelî ve Ebedî bir Hediye getirmiştir ki: Şu Kâinatı, perişan ve fâni ve karmakarışık bir vaziyet-i mevhumeden çıkarıp, o Nur ve o Meyve ile, o Kâinatı Kudsî Mektubat-ı Samedaniye, güzel Âyine-i Cemâl-i Zât-ı Ehadiye vaziyeti olan Hakikatını göstermiş. Kâinatı ve bütün Zîşuuru sevindirip mesrur etmiş. Hem o Nur ve o Meyve ile beşeri müşevveş, perişan, âciz, fakir, hacatı hadsiz, a'dası nihayetsiz ve fâni, bekasız bir vaziyet-i dalâletkâraneden o İnsanı o Nur, o Meyve-i Kudsiye ile Ahsen-i Takvimde bir Mu'cize-i Kudret-i Samedaniyesi ve Mektubat-ı Samedaniyenin bir Nüsha-i Câmiası ve Sultan-ı Ezel ve Ebed'in bir Muhatabı, bir Abd-i Hassı, Kemâlâtının İstihsancısı, Halili ve Cemâlinin Hayretkârı, Habibi ve Cennet-i Bâkiyesine namzed bir Misafir-i Azizi Suret-i Hakikîsinde göstermiş. İnsan olan bütün İnsanlara, nihayetsiz bir sürur, hadsiz bir şevk vermiştir.

İKİNCİ MEYVE:

Sâni'-i Mevcûdat ve Sahib-i Kâinat ve Rabb-ül Âlemîn olan Hâkim-i Ezel ve Ebed'in Marziyat-ı Rabbaniyesi olan İslâmiyet'in -başta Namaz olarak- Esasatını, cin ve inse hediye getirmiştir ki; o Marziyatı anlamak, o kadar merak-aver ve saadet-averdir ki, tarif edilmez. Çünki herkes, büyükçe bir veliyy-i nimet, yahut muhsin bir Padişahının uzaktan arzularını anlamağa ne kadar arzukeş ve anlasa ne kadar memnun olur. Temenni eder ki: "Keşki bir vasıta-i muhabere olsa

idi doğrudan doğruya o Zât ile konuşsa idim. Benden ne istiyor, anlasa idim. Benden Onun hoşuna gideni bilse idim." der. Acaba bütün mevcûdat Kabza-i Tasarrufunda ve bütün mevcûdattaki Cemâl ve Kemâlât, Onun Cemâl ve Kemaline nisbeten zayıf bir gölge ve her anda nihayetsiz cihetlerle Ona muhtaç ve nihayetsiz İhsanlarına mazhar olan beşer, ne derece Onun Marziyatını ve Arzularını anlamak hususunda hâhişger ve merak-aver olması lâzım olduğunu anlarsın.

İşte Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) yetmiş bin perde arkasında O Sultan-ı Ezel ve Ebed'in Marziyatını doğrudan doğruya Mi'rac semeresi olarak Hakkalyakîn işitip, getirip beşere hediye etmiştir.

Evet beşer, Kamer'deki hali anlamak için ne kadar merak eder ki: Biri gidip, dönüp haber verse. Hem ne kadar fedakârlık gösterir. Eğer anlasa, ne kadar hayret ve meraka düşer. Halbuki Kamer, öyle bir Mâlik-ül Mülk'ün memleketinde geziyor ki: Kamer, bir sinek gibi Küre-i Arz'ın etrafında pervaz eder. Küre-i Arz, pervane gibi Şems'in etrafında uçar. Şems, binler lâmbalar içinde bir lâmbadır ki; o Mâlik-ül Mülk-ü Zülcelâl'in bir misafirhanesinde mumdarlık eder. İşte Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) öyle bir Zât-ı Zülcelâl'in Şuûnatını ve Acaib-i San'atını ve Âlem-i Bekada Hazain-i Rahmetini görmüş, gelmiş, beşere söylemiş. İşte beşer, bu Zâtı kemal-i merak ve hayret ve muhabbetle dinlemezse, ne kadar hilaf-ı akıl ve hikmetle hareket ettiğini anlarsın.

ÜÇÜNCÜ MEYVE:

Saadet-i Ebediyenin Definesini görüp, Anahtarını alıp getirmiş; cin ve inse hediye etmiştir. Evet Mi'rac vasıtasıyla ve kendi Gözüyle Cennet'i görmüş ve Rahman-ı Zülcelâl'in Rahmetinin bâki Cilvelerini müşahede etmiş ve Saadet-i Ebediyeyi kat'iyyen Hakkalyakîn anlamış, Saadet-i Ebediyenin Vücudunun müjdesini cin ve inse hediye etmiştir ki: Bîçare cin ve ins, kararsız bir dünyada ve zelzele-i zevâl ve firak içindeki mevcûdatı, seyl-i zaman ve harekât-ı zerrat ile adem ve firak-ı ebedî denizine döküldüğü olan vaziyet-i mevhume-i canhıraşanede oldukları hengâmda; şöyle bir müjde, ne kadar kıymetdar olduğu ve i'dam-ı ebedî ile kendilerini mahkûm zanneden fâni cin ve insin kulağında öyle bir müjde, ne kadar saadet-aver olduğu tarif edilmez. Bir adama, i'dam edileceği anda, onun afvıyla kurb-u şahanede bir saray verilse, ne kadar sürura sebebdir. Bütün cin ve ins adedince böyle sürurları topla, sonra bu müjdeye kıymet ver...

DÖRDÜNCÜ MEYVE:

Rü'yet-i Cemâlullah meyvesini kendi aldığı gibi, o meyvenin her Mü'mine dahi mümkün olduğunu, cin ve inse hediye getirmiştir ki, o meyve, ne derece leziz ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu bununla kıyas edebilirsin. Yâni: Her Kalb sahibi bir İnsan; Zîcemâl, Zîkemal, Zîihsan bir Zâtı sever. Ve o sevmek dahi, Cemâl ve Kemal ve İhsanın derecatına nisbeten tezayüd eder, perestiş derecesine gelir, canını feda eder derecede muhabbet bağlar. Yalnız bir defa görmesine, dünyasını feda etmek derecesine çıkar. Halbuki bütün mevcûdattaki Cemâl ve Kemal ve İhsan, Onun Cemâl ve Kemal ve İhsanına nisbeten; küçük birkaç lemaatın, güneşe nisbeti gibi de olmaz. Demek nihayetsiz bir Muhabbete lâyık ve nihayetsiz Rü'yete ve nihayetsiz bir iştiyaka elyak bir Zât-ı Zülcelâli Velkemal'in Saadet-i Ebediyede Rü'yetine muvaffak olması, ne kadar saadet-aver ve medar-ı sürur ve hoş ve güzel bir meyve olduğunu İnsan isen anlarsın...

BEŞİNCİ MEYVE:

İnsan Kâinatın kıymetdar bir Meyvesi ve Sâni'-i Kâinat'ın nazdar Sevgilisi olduğu, Mi'rac ile anlaşılmış ve o meyveyi cin ve inse getirmiştir. Küçük bir mahlûk, zayıf bir hayvan ve âciz bir Zîşuur olan İnsanı, o meyve ile o kadar yüksek bir makama çıkarır ki: Kâinatın bütün mevcûdatı üstünde bir Makam-ı Fahr veriyor. Ve öyle bir sevinç ve sürur-u mes'udiyetkârane veriyor ki, tasvir edilmez. Çünki âdi bir nefere denilse: "Sen müşir oldun." Ne kadar memnun olur. Halbuki fâni, âciz bir hayvan-ı nâtık, zevâl ve firak sillesini daima yiyen bîçare İnsana, birden ebedî, bâki bir Cennet'te, Rahîm ve Kerim bir Rahman'ın Rahmetinde ve hayal sür'atinde, Ruhun vüs'atinde, Aklın cevelanında, Kalbin bütün arzularında, Mülk ve Melekûtunda Tenezzühe, Seyerana ve Cevelana muvaffak olduğun gibi, Saadet-i Ebediyede Rü'yet-i Cemâline de muvaffak olursun denildiği vakit, İnsaniyeti sukut etmemiş bir İnsan, ne kadar derin ve ciddî bir sevinç ve süruru kalbinde hissedeceğini tahayyül edebilirsin...

Şimdi, makam-ı istima'da olan Zâta deriz ki: İlhad gömleğini yırt, at. Mü'min kulağını geçir ve Müslim gözlerini tak. Sana iki küçük temsil ile bir-iki meyvenin derece-i kıymetini göstereceğiz.

Meselâ: Senin ile biz beraber bir memlekette bulunuyoruz. Görüyoruz ki; herşey bize ve birbirine düşman ve bize yabancı.. her taraf müdhiş

cenazelerle dolu.. işitilen sesler yetimlerin ağlayışı, mazlumların vaveylâsıdır. İşte biz, şöyle bir vaziyette olduğumuz vakitte; biri gitse, o memleketin Padişahından bir müjde getirse, o müjde ile, bize yabancı olanlar ahbab şekline girse.. düşman gördüğümüz kimseler, kardeşler suretine dönse.. o müdhiş cenazeler, Huşu ve Huzûda, Zikir ve Tesbihte birer İbadetkâr şeklinde görünse.. o yetimane ağlayışlar, senakârane "yaşasın"lar hükmüne girse.. ve o ölümler ve o soymaklar, garatlar terhisat suretine dönse.. kendi sürurumuz ile beraber, herkesin süruruna müşterek olsak; o müjde ne kadar mesrurane olduğunu elbette anlarsın. İşte Mi'rac-ı Ahmediye'nin (A.S.M.) bir meyvesi olan Nur-u Îmandan evvel, şu Kâinatın mevcûdatı, nazar-ı dalâletle bakıldığı vakit; yabancı, muzır, müz'iç, muvahhiş ve dağ gibi cirmler birer müdhiş cenaze, ecel herkesin başını kesip adem-âbâd kuyusuna atar. Bütün sadâlar, firak ve zevâlden gelen vaveylâlar olduğu halde, dalâletin öyle tasvir ettiği hengâmda; Meyve-i Mi'rac olan Hakaik-i Erkân-ı Îmaniye nasıl mevcûdatı sana kardeş, dost ve Sâni'-i Zülcelâline Zâkir ve Müsebbih; ve mevt ve zevâl, bir nevi terhis ve vazifeden âzad etmek; ve sadâlar, birer Tesbihat Hakikatında olduğunu sana gösterir. Bu Hakikatı tamam görmek istersen, İkinci ve Sekizinci Sözlere bak...

İkinci Temsil:

Senin ile biz, sahra-yı kebir gibi bir mevkideyiz. Kum denizi fırtınasında, gece o kadar karanlık olduğundan, elimizi bile göremiyoruz. Kimsesiz, hâmisiz, aç ve susuz, me'yus ve ümidsiz bir vaziyette olduğumuz dakikada, birden bir Zât, o karanlık perdesinden geçip; sonra gelip, bir otomobil hediye getirse ve bizi bindirse, birden cennet-misâl bir yerde istikbalimiz temin edilmiş, gayet merhametkâr bir hâmimiz bulunmuş, yiyecek ve içecek ihzar edilmiş bir yerde bizi koysa; ne kadar memnun oluruz, bilirsin.

İşte o sahra-yı kebir, bu dünya yüzüdür. O kum denizi, bu hâdisat içinde harekât-ı zerrat ve seyl-i zaman tahrikiyle çalkanan mevcûdat ve bîçare İnsandır. Her İnsan, endişesiyle Kalbi dağdar olan istikbali; müdhiş zulümat içinde, nazar-ı dalâletle görüyor. Feryadını işittirecek kimseyi bilmiyor. Nihayetsiz aç, nihayetsiz susuzdur. İşte Semere-i Mi'rac olan Marziyat-ı İlâhiyye ile şu dünya, gayet Kerim bir Zâtın misafirhanesi, İnsanlar dahi Onun misafirleri, memurları, istikbal dahi Cennet gibi güzel, Rahmet gibi şirin ve Saadet-i Ebediye gibi parlak göründüğü vakit; ne kadar hoş, güzel, şirin bir meyve olduğunu anlarsın..

Makam-ı istima'da olan Zât diyor ki: "Cenab-ı Hakk'a yüz binler Hamd ve Şükür olsun ki ilhaddan kurtuldum, Tevhide girdim, tamamıyla inandım ve Kemal-i Îmanı kazandım."

Biz de deriz: **Ey kardeş! Seni tebrik ediyoruz... Cenab-ı Hak bizleri,** RESUL-İ EKREM ALEYHİSSALÂTÜ VESSELÂM'IN ŞEFAATINA MAZHAR ETSİN, آمِين...

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مَنِ انْشَقَّ بِاِشَارَتِهِ الْقَمَرُ وَ نَبَعَ مِنْ اَصَابِعِهِ الْمَٓاءُ كَالْكَوْثَرِ صَاحِبُ الْمِعْرَاجِ وَ مَا زَاغَ الْبَصَرُ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَ عَلٰٓى اٰلِهِ وَ اَصْحَابِهِ اَجْمَعِينَ مِنْ اَوَّلِ الدُّنْيَا اِلٰى اٰخِرِ الْمَحْشَرِ

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَٓا اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَٓا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۞ رَبَّنَا لاَ تُوءَاخِذْنَٓا اِنْ نَسِينَٓا اَوْ اَخْطَاْنَا ۞رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا ۞ رَبَّنَا اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْلَنَا اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

وَ اٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

ONDOKUZUNCU VE OTUZBİRİNCİ SÖZLERİN ZEYLİ

"Şakk-ı Kamer" Mu’cizesine Dairdir

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ ۝ وَاِنْ يَرَوْا اٰيَةً يُعْرِضُوا وَ يَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ

Kamer gibi parlak bir Mu’cize-i Ahmediye (A.S.M.) olan İnşikak-ı Kamer'i, evham-ı faside ile inhisafa uğratmak isteyen feylesoflar ve onların muhakemesiz mukallidleri diyorlar ki: "Eğer İnşikak-ı Kamer vuku bulsa idi umum Âleme malûm olurdu. Bütün tarih-i beşerin nakletmesi lâzım gelirdi?"

Elcevab: İnşikak-ı Kamer Dava-yı Nübüvvete delil olmak için o Davayı işiten ve inkâr eden hazır bir cemaate, gecede, vakt-i gaflette âni olarak gösterildiğinden; hem ihtilaf-ı metali' ve sis ve bulutlar gibi rü'yete mani esbabın vücudu ile beraber, o zamanda medeniyet taammüm etmediğinden ve hususî kaldığından ve tarassudat-ı semaviye pek az olduğundan; bütün etraf-ı âlemde görülmek, umum tarihlere geçmek, elbette lâzım değildir. Şakk-ı Kamer yüzünden bu evham bulutlarını dağıtacak çok noktalardan şimdilik "Beş Nokta"yı dinle...

BİRİNCİ NOKTA: O zaman, o zemindeki küffarın gayet şedid derecede inadları, tarihen malûm ve meşhur olduğu halde; Kur'an - ı Hakîm'in وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ demesiyle şu vak'ayı umum Âleme ihbar ettiği

halde; Kur'anı inkâr eden o küffardan hiçbir kimse, şu Âyetin tekzibine, yâni ihbar ettiği şu vakıanın inkârına ağız açmamışlar. Eğer o zamanda o hâdise, o küffarca kat'î ve vaki' bir hâdise olmasa idi; şu sözü serrişte ederek, gayet dehşetli bir tekzibe ve Peygamberin ibtal-i davasına hücum göstereceklerdi. Halbuki şu vak'aya dair Siyer ve Tarih, o vak'a ile münasebetdar küffarın adem-i vukuuna dair hiçbir şeyini nakletmemişlerdir. Yalnız وَ يَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ Âyetinin beyan ettiği gibi, tarihçe menkul olan şudur ki: O hâdiseyi gören küffar, "sihirdir" demişler ve "Bize sihir gösterdi. Eğer sair taraflardaki kervan ve kafileler görmüşlerse Hakikattır. Yoksa bize sihir etmiş." demişler. Sonra sabahleyin Yemen ve başka taraflardan gelen kafileler ihbar ettiler ki: "Böyle bir hâdiseyi gördük." Sonra küffar, Fahr-i Âlem (A.S.M.) hakkında (hâşâ) "Yetim-i Ebu Talib'in sihri semaya da tesir etti" dediler.

İKİNCİ NOKTA: Sa'd-ı Taftazanî gibi Eazım-ı Muhakkikînin ekseri demişler ki: "İnşikak-ı Kamer; Parmaklarından su akması umum bir orduya su içirmesi, Câmide Hutbe okurken dayandığı kuru direğin Müfarakat-ı Ahmediye'den (A.S.M.) ağlaması umum Cemaatin işitmesi gibi mütevatirdir. Yâni öyle tabakadan tabakaya bir Cemaat-ı Kesîre nakletmiştir ki, kizbe ittifakları muhaldir. "Hâle" gibi meşhur bir kuyruklu yıldızın bin sene evvel çıkması gibi mütevatirdir. "Görmediğimiz Serendib Adası'nın Vücudu gibi tevatürle Vücudu kat'îdir, demişler. İşte böyle gayet kat'î ve şuhudî mesailde teşkikat-ı vehmiye yapmak, akılsızlıktır. Yalnız muhal olmamak kâfidir. Halbuki Şakk-ı Kamer, bir volkanla inşikak eden bir dağ gibi mümkündür.

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Mu'cize; Dava-yı Nübüvvetin isbatı için, münkirleri ikna' etmek içindir, icbar için değildir. Öyle ise Dava-yı Nübüvveti işitenler için, ikna' edecek bir derecede Mu'cize göstermek lâzımdır. Sair taraflara göstermek veyahut icbar derecesinde bir bedahetle izhar etmek, Hakîm-i Zülcelâl'in Hikmetine münafî olduğu gibi, Sırr-ı Teklife dahi muhaliftir. Çünki **"Akla kapı açmak, ihtiyarı elinden almamak"** Sırr-ı Teklif iktiza ediyor. Eğer Fâtır-ı Hakîm İnşikak-ı Kamer'i, feylesofların hevesatına göre bütün Âleme göstermek için bir-iki saat öyle bıraksa idi ve beşerin umum tarihlerine geçse idi, o vakit sair Hâdisat-ı Semaviye gibi; ya Dava-yı Nübüvvete delil olmazdı, Risalet-i Ahmediyeye (A.S.M.) hususiyeti kalmazdı veyahut bedahet derecesinde öyle bir Mu'cize olacaktı ki; Aklı icbar edecek, Aklın ihtiyarını elinden alacak, ister istemez Nübüvveti tasdik edecek. Ebucehil gibi kömür ruhlu,

Ebubekir-i Sıddık gibi Elmas Ruhlu adamlar bir seviyede kalıp, Sırr-ı Teklif zayi' olacaktı. İşte bu Sır içindir ki; hem âni, hem gece, hem vakt-i gaflet, hem ihtilaf-ı metali', sis ve bulut gibi sair mevanii perde ederek umum Âleme gösterilmedi veyahut tarihlere geçirilmedi...

DÖRDÜNCÜ NOKTA: Şu hâdise, gece vakti herkes gaflette iken âni bir surette vuku bulduğundan etraf-ı âlemde elbette görülmeyecek. Bazı efrada görünse de, gözüne inanmayacak. İnandırsa da, elbette böyle mühim bir hâdise, haber-i vâhid ile tarihlere bâki bir sermaye olmayacak.

Bazı Kitablarda: "Kamer, iki parça olduktan sonra yere inmiş" ilâvesi ise; Ehl-i Tahkik reddetmişler. "Şu Mu'cize-i Bahireyi kıymetten düşürmek niyetiyle, belki bir münafık ilhak etmiş" demişler...

Hem meselâ o vakit, cehalet sisiyle muhat ingiltere, ispanya'da yeni gurub; amerika'da gündüz; çin'de, Japonya'da sabah olduğu gibi, başka yerlerde başka esbab-ı maniaya binaen elbette görülmeyecek. Şimdi bu akılsız muterize bak, diyor ki: "ingiltere, çin, Japon, amerika gibi akvamın tarihleri bundan bahsetmiyor. Öyle ise vuku bulmamış**." Bin nefrin onun gibi avrupa kâselislerinin başına...**

BEŞİNCİ NOKTA: İnşikak-ı Kamer, kendi kendine bazı esbaba binaen vuku bulmuş, tesadüfî, tabiî bir hâdise değil ki; âdi ve tabiî kanunlarına tatbik edilsin. Belki Şems ve Kamer'in Hâlık-ı Hakîm'i, Resulünün Risaletini Tasdik ve Davasını Tenvir için hârikulâde olarak o hâdiseyi îka etmiştir. Sırr-ı İrşad ve Sırr-ı Teklif ve Hikmet-i Risaletin iktizasıyla, Hikmet-i Rubûbiyetin istediği İnsanlara ilzam-ı hüccet için gösterilmiştir. O Sırr-ı Hikmetin iktiza etmedikleri, istemedikleri ve Dava-yı Nübüvveti henüz işitmedikleri aktar-ı zemindeki İnsanlara göstermemek için, sis ve bulut ve ihtilaf-ı metali' haysiyetiyle; bazı memleketin kameri daha çıkmaması ve bazıların güneşleri çıkması ve bir kısmının sabahı olması ve bir kısmının güneşi yeni gurub etmesi gibi, o hâdiseyi görmeye mani pekçok esbaba binaen gösterilmemiş. Eğer umum onlara dahi gösterilse idi, o halde ya İşaret-i Ahmediye'nin (A.S.M.) Neticesi ve Mu'cize-i Nübüvvet olarak gösterilecekti; o vakit Risaleti, bedahet derecesine çıkacaktı. Herkes tasdike mecbur olurdu, Aklın ihtiyarı kalmazdı. **Îman ise, Aklın ihtiyarıyladır.** Sırr-ı Teklif zayi' olurdu. Eğer sırf bir Hâdise-i Semaviye olarak gösterilse idi; Risalet-i Ahmediye (A.S.M.) ile münasebeti kesilirdi ve Onunla hususiyeti kalmazdı.

Elhasıl: Şakk-ı Kamer'in imkânında şübhe kalmadı. Kat'î isbat edildi.

Şimdi, vukuuna delalet eden çok Bürhanlarından altısına (Hâşiye) işaret ederiz. Şöyle ki:

Ehl-i Adâlet olan Sahabelerin, vukuuna İcmaı ve Ehl-i Tahkik umum Müfessirlerin, وَ انْشَقَّ الْقَمَرُ tefsirinde onun vukuuna İttifakı ve Ehl-i Rivayet-i Sadıka bütün Muhaddisînin, pek çok senedlerle ve muhtelif tarîklerle vukuunu nakletmesi ve Ehl-i Keşif ve İlham bütün Evliya ve Sıddıkînin şehadeti ve İlm-i Kelâm'ın meslekçe birbirinden çok uzak olan İmamların ve mütebahhir Ülemanın tasdiki ve nass-ı kat'î ile dalâlet üzerine İcma'ları vaki' olmayan Ümmet-i Muhammediyenin (A.S.M.) o vak'ayı telakki-i bilkabul etmesi; güneş gibi İnşikak-ı Kamer'i isbat eder.

ELHASIL: Buraya kadar Tahkik namına ve hasmı ilzam hesabına idi. Bundan sonraki Cümleler, Hakikat namına ve Îman hesabınadır. Evet, Tahkik öyle dedi. Hakikat ise diyor ki:

Sema-yı Risaletin Kamer-i Müniri olan Hâtem-i Divan-ı Nübüvvet, nasılki Mahbubiyet derecesine çıkan Ubûdiyyetindeki Velayetin Keramet-i Uzmâsı ve Mu'cize-i Kübrası olan Mi'rac ile, yâni bir Cism-i Arzı Semâvatta gezdirmekle Semâvatın sekenesine ve Âlem-i Ulvî Ehline Rüchaniyeti ve Mahbubiyeti gösterildi ve Velayetini isbat etti. Öyle de: Arz'a bağlı, Semaya asılı olan Kamer'i, bir Arzlının işaretiyle iki parça ederek Arz'ın sekenesine, o Arzlının Risaletine öyle bir Mu'cize gösterildi ki: Zât-ı Ahmediye (A.S.M.) Kamer'in açılmış iki nurani kanadı gibi; Risalet ve Velayet gibi iki nurani kanadıyla, iki ziyadar cenah ile, Evc-i Kemâlâta uçmuş; tâ Kab-ı Kavseyn'e çıkmış, hem Ehl-i Semâvat, hem Ehl-i Arz'a Medar-ı Fahr olmuştur...

عَلَيْهِ وَ عَلٰٓى اٰلِهِ اَلصَّلٰوةُ وَ التَّسْلِيمَاتُ مِلْأَ الْاَرْضِ وَ السَّمٰوَاتِ

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَٓا اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَٓا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اَللّٰهُمَّ بِحَقِّ مَنِ انْشَقَّ الْقَمَرُ بِاِشَارَتِهِ اجْعَلْ قَلْبِى وَ قُلُوبَ طَلَبَةِ رَسَائِلِ النُّورِ

الصَّادِقِينَ كَالْقَمَرِ فِى مُقَابَلَةِ شَمْسِ الْقُرْاٰنِ آمِينَ آمِينَ

(Hâşiye): Yâni, altı defa İcma' suretinde, vukuuna dair altı hüccet vardır. Bu makam çok izaha lâyık iken, maatteessüf kısa kalmıştır.

Otuzikinci Söz

Şu Söz üç Mevkıftır.

[Yirmiikinci Söz'ün Sekizinci Lem'asını izah eden bir Zeyildir. Mevcûdat-ı Âlem, Vahdaniyete şehadet ettikleri ellibeş lisandan (ki Katre Risalesi'nde onlara işaret edilmiş) birinci lisanına bir tefsirdir. Ve لَوْ كَانَ فِيهِمَٓا اٰلِهَةٌ اِلاَّ اللّٰهُ لَفَسَدَتَا **Âyetinin pek çok Hakaikından, temsil libası giydirilmiş bir Hakikattır.]**

Birinci Mevkıf

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

لَوْ كَانَ فِيهِمَٓا اٰلِهَةٌ اِلاَّ اللّٰهُ لَفَسَدَتَا

لآ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَ لَهُ الْحَمْدُ يُحْيِى وَ يُمِيتُ وَ هُوَ حَىٌّ لاَ يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَ هُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

وَ اِلَيْهِ الْمَصِيرُ

Bir Ramazan gecesinde, şu Kelâm-ı Tevhidînin onbir Cümlesinin herbirinde birer Tevhid Mertebesi ve birer müjde bulunduğunu ve o mertebelerden yalnız لاَشَرِيكَ لَهُ deki manayı, basit avamın fehmine gelecek bir muhavere-i temsiliye ve bir münazara-i faraziye tarzında ve lisan-ı hali, lisan-ı kal suretinde söylemiştim. Bana hizmet eden kıymetdar

Kardaşlarımın ve mescid arkadaşlarımın arzuları ve istemeleri üzerine o muhavereyi yazıyorum. Şöyle ki:

Bütün tabiatperest, esbabperest ve müşrik gibi umum enva'-ı ehl-i şirkin ve küfrün ve dalaletin tevehhüm ettikleri şeriklerin namına bir şahıs farzediyoruz ki: O şahs-ı farazî, mevcudat-ı âlemden bir şeye Rab olmak istiyor ve hakikî Mâlik olmak dava etmektedir.

İşte o müddeî, evvelâ mevcudatın en küçüğü olan bir zerreye rast gelir. Ona Rab ve hakikî Mâlik olmakta olduğunu; zerreye, tabiat lisanıyla, felsefe diliyle söyler. O zerre dahi, Hakikat Lisanıyla ve Hikmet-i Rabbanî Diliyle der ki: "Ben hadsiz vazifeleri görüyorum. Ayrı ayrı her masnua girip işliyorum, bütün o vezaifi bana gördürecek, sende İlim ve Kudret varsa.. hem, benim gibi hadd ve hesaba gelmeyen zerrat içinde beraber gezip (Haşiye) iş görüyoruz. Eğer bütün emsalim o zerreleri de istihdam edip emir tahtına alacak bir Hüküm ve İktidar sende varsa.. hem Kemal-i İntizam ile cüz olduğum mevcudlara, meselâ kandaki küreyvat-ı hamraya hakikî Mâlik ve Mutasarrıf olabilirsen, bana Rab olmak dava et; beni, Cenab-ı Hak'tan başkasına isnad et. Yoksa sus! Hem bana Rab olamadığın gibi, müdahale dahi edemezsin. Çünki vezaifimizde ve harekâtımızda o kadar mükemmel bir İntizam var ki; nihayetsiz bir Hikmet ve muhit bir İlim Sahibi olmayan bize parmak karıştıramaz. Eğer karışsa, karıştıracak. Halbuki senin gibi camid, âciz ve kör ve iki eli tesadüf ve tabiat gibi iki körün elinde olan bir şahıs, hiçbir cihette parmak uzatamaz."

O müddeî, Maddiyyunların dedikleri gibi dedi ki: "Öyle ise sen kendi kendine Mâlik ol. Neden başkasının hesabına çalışmasını söylüyorsun?" Zerre ona cevaben der: "Eğer, güneş gibi bir dimağım ve ziyası gibi ihatalı bir ilmim ve harareti gibi şümullü bir kudretim ve ziyasındaki yedi renk gibi muhit duygularım ve gezdiğim her yere ve işlediğim

----

(Haşiye): Evet müteharrik herbir şey, zerrattan seyyarata kadar, kendilerinde olan Sikke-i Samediyet ile Vahdeti gösterdikleri gibi, harekâtlarıyla dahi, gezdikleri bütün yerleri Vahdet namına zabtederler. Kendi Mâlikinin mülküne idhal ederler. Hareket etmeyen masnuat ise, nebatattan nücum-u sevabite kadar, birer Mühr-ü Vahdaniyet hükmündedirler ki; bulunduğu mekânı, kendi Sâniinin Mektubu olduğunu gösterirler. Demek herbir nebat, herbir meyve, birer Mühr-ü Vahdaniyet, birer Sikke-i Vahdettirler ki; mekânlarını ve vatanlarını, Vahdet namına Sâni'lerinin Mektubu olduğunu gösterirler.

ELHASIL: Her bir şey, hareketiyle bütün eşyayı Vahdet namına zabteder. Demek bütün yıldızları Elinde tutmayan, birtek zerreye Rab olamaz.

her mevcuda müteveccih birer yüzüm ve bakar birer gözüm ve geçer birer sözüm bulunsa idi, belki senin gibi ahmaklık edip kendi kendime mâlik olduğumu dava ederdim. Haydi def'ol git, sen benden iş bulamazsın!"

İşte şeriklerin vekili, zerreden me'yus olunca, küreyvat-ı hamradan iş bulacağım diye, kandaki bir küreyvat-ı hamraya rast gelir. Ona esbab namına ve tabiat ve felsefe lisanıyla der ki: "Ben sana Rab ve Mâlikim." O küreyvat-ı hamra, yani yuvarlak kırmızı mevcud, ona Hakikat Lisanıyla ve Hikmet-i İlahiye Dili ile der: "Ben yalnız değilim. Eğer sikkemiz ve memuriyetimiz ve nizamatımız bir olan kan ordusundaki bütün emsalime Mâlik olabilirsen, hem gezdiğimiz ve Kemal-i Hikmetle istihdam olunduğumuz bütün hüceyrat-ı bedene Mâlik olacak bir dakik Hikmet ve azîm Kudret, sende varsa göster ve gösterebilirsen belki senin davanda bir mana bulunabilir. Halbuki senin gibi sersem ve senin elindeki sağır tabiat ve kör kuvvetle, değil Mâlik olmak belki zerre miktar karışamazsın. Çünki bizdeki İntizam o kadar mükemmeldir ki, ancak herşeyi görür ve işitir ve bilir ve yapar bir Zât bize hükmedebilir. Öyle ise sus! Vazifem o kadar mühim ve İntizam o kadar mükemmeldir ki; senin ile, senin böyle karmakarışık sözlerine cevab vermeğe vaktim yok" der, onu tardeder.

Sonra onu kandıramadığı için o müddeî gider, bedendeki hüceyre tabir ettikleri menzilciğe rast gelir. Felsefe ve tabiat lisanıyla der: "Zerreye ve küreyvat-ı hamraya söz anlattıramadım; belki sen sözümü anlarsın. Çünki sen, gayet küçük bir menzil gibi birkaç şeyden yapılmışsın. Öyle ise ben seni yapabilirim. Sen benim masnuum ve hakiki mülküm ol." der. O hüceyre ona cevaben, Hikmet ve Hakikat Lisanıyla der ki:

"Ben çendan küçücük bir şeyim. Fakat pek büyük vazifelerim, pek ince münasebetlerim ve bedenin bütün hüceyratına ve heyet-i mecmuasına bağlı alâkalarım var. Ezcümle: Evride ve şerayin damarlarına ve hassase ve muharrike asablarına ve cazibe, dafia, müvellide, musavvire gibi kuvvelere karşı derin ve mükemmel vazifelerim var. Eğer bütün bedeni, bütün damar ve asab ve kuvveleri teşkil ve tanzim ve istihdam edecek bir Kudret ve İlim sende varsa ve benim emsalim ve san'atça ve keyfiyetçe birbirimizin Kardeşi olan bütün hüceyrat-ı bedeniyeye tasarruf edecek nafiz bir Kudret, şamil bir Hikmet, sende varsa göster, sonra ben seni yapabilirim diye dava et. Yoksa haydi git! Küreyvat-ı hamra, bana erzak getiriyorlar. Küreyvat-ı beyza da, bana hücum eden hastalıklara mukabele ediyorlar. İşim var, beni meşgul etme. Hem senin gibi

âciz, camid, sağır, kör bir şey, bize hiçbir cihetle karışamaz. Çünki bizde o derece ince ve nazik ve mükemmel bir intizam (Haşiye) var ki; eğer bize hükmeden bir Hakîm-i Mutlak ve Kadîr-i Mutlak ve Alîm-i Mutlak olmazsa, intizamımız bozulur, nizamımız karışır."

Sonra o müddeî, onda da me'yus oldu. Bir insanın bedenine rast gelir. Yine kör tabiat ve serseri felsefe lisanı ile tabiiyyunun dedikleri gibi der ki: "Sen benimsin? Seni yapan benim. Veya sende hissem var." Cevaben o beden-i insanî, Hakikat ve Hikmet diliyle ve İntizamının Lisan-ı Haliyle der ki: "Eğer bütün emsalim ve yüzümüzdeki Sikke-i Kudret ve

----

(Haşiye): Sâni'-i Hakîm, beden-i insanı gayet muntazam bir şehir hükmünde halketmiştir. Damarların bir kısmı, telgraf ve telefon vazifesini görür. Bir kısmı da çeşmelerin boruları hükmünde, âb-ı hayat olan kanın cevelanına medardırlar. Kan ise içinde iki kısım küreyvat halkedilmiş. Bir kısmı küreyvat-ı hamra tabir edilir ki, bedenin hüceyrelerine erzak dağıtıyor ve bir Kanun-u İlahî ile hüceyrelere erzak yetiştiriyor (tüccar ve erzak memurları gibi). Diğer kısmı küreyvat-ı beyzadırlar ki; ötekilere nisbeten ekalliyettedirler. Vazifeleri, hastalık gibi düşmanlara karşı asker gibi müdafaadır ki, ne vakit müdafaaya girseler Mevlevî gibi iki hareket-i devriye ile sür'atli bir vaziyet-i acibe alırlar. Kanın heyet-i mecmuası ise; iki vazife-i umumiyesi var: Biri: Bedendeki hüceyratın tahribatını tamir etmek. Diğeri: Hüceyratın enkazlarını toplayıp, bedeni temizlemektir. Evride ve şerayin namında iki kısım damarlar var ki: Biri safi kanı getirir, dağıtır, safi kanın mecralarıdır. Diğer kısmı; enkazı toplayan bulanık kanın mecrasıdır ki, şu ikinci ise kanı **"Ree"** denilen nefesin geldiği yere getirirler.

Sâni'-i Hakîm, havada iki unsur halketmiştir. Biri azot, biri müvellid-ül humuza. Müvellid-ül humuza ise nefes içinde kana temas ettiği vakit, kanı telvis eden karbon unsur-u kesifini kehribar gibi kendine çeker. İkisi imtizac eder. Buharî hâmız-ı karbon denilen (semli havaî) bir maddeye inkılab ettirir. Hem hararet-i gariziyeyi temin eder, hem kanı tasfiye eder. Çünki Sâni'-i Hakîm, fenn-i Kimya'da Aşk-ı Kimyevî tabir edilen bir münasebet-i şedideyi müvellid-ül humuza ile karbona vermiş ki; o iki unsur birbirine yakın olduğu vakit, o Kanun-u İlahî ile o iki unsur imtizac ederler. Fennen sabittir ki; imtizacdan hararet hasıl olur. Çünki imtizac, bir nevi ihtiraktır. Şu Sırrın Hikmeti şudur ki: O iki unsurun herbirisinin zerrelerinin ayrı ayrı hareketleri var. İmtizac vaktinde her iki zerre, yani onun zerresi bunun zerresiyle imtizac eder, birtek hareketle hareket eder. Bir hareket muallak kalır. Çünki imtizacdan evvel iki hareket idi; şimdi iki zerre bir oldu, her iki zerre bir zerre hükmünde bir hareket aldı. Diğer hareket, Sâni'-i Hakîm'in bir Kanunu ile hararete inkılab eder. Zâten "hareket, harareti tevlid eder" bir kanun-u mukarreredir. İşte bu Sırra binaen beden-i insanîdeki hararet-i gariziye, bu imtizac-ı kimyeviye ile temin edildiği gibi, kandaki karbon alındığı için kan dahi safi olur. İşte nefes dâhile girdiği vakit, vücudun hem âb-ı hayatını temizliyor, hem nâr-ı hayatı iş'al ediyor. Çıktığı vakit ağızda Mu'cizat-ı Kudret-i İlahiye olan Kelime meyvelerini veriyor. فَسُبْحَانَ مَنْ تَحَيَّرَ فِى صُنْعِهِ الْعُقُولُ

Turra-i Fıtrat bir olan bütün insanların bedenlerine Hakikî Mutasarrıf olacak bir Kudret ve İlim sende varsa, hem sudan ve havadan tut, tâ nebatat ve hayvanata kadar benim erzakımın mahzenlerine Mâlik olacak bir servetin ve bir Hâkimiyetin varsa, hem ben kılıf olduğum gayet geniş ve yüksek olan Ruh, Kalb, Akıl gibi Letaif-i Maneviyeyi benim gibi dar, süflî bir zarfta yerleştirerek, Kemal-i Hikmet ile istihdam edip ibadet ettirecek sende nihayetsiz bir Kudret, hadsiz bir Hikmet varsa göster, sonra "Ben seni yaptım" de. Yoksa sus! Hem bendeki İntizam-ı Ekmelin şehadetiyle ve yüzümdeki Sikke-i Vahdetin delaletiyle, benim Sâniim herşeye Kadîr, herşeye Alîm, herşeyi görür ve herşeyi işitir bir Zâttır. Senin gibi sersem, âcizin parmağı, Onun San'atına karışamaz. Zerre miktar müdahale edemez."

O şeriklerin vekili, bedende dahi parmak karıştıracak yer bulamaz, gider, insanın nev'ine rast gelir. Kalbinden der ki: "Belki bu dağınık, karmakarışık olan cemaat içinde; şeytan, onların ef'al-i ihtiyariye ve içtimaiyelerine karıştığı gibi, belki ben de ahval-i vücudiye ve fıtriyelerine karışabileceğim ve parmak karıştıracak bir yer bulacağım. Ve onda bir yer bulup beni tardeden bedene ve beden hüceyresine hükmümü icra ederim." Onun için beşerin nev'ine, yine sağır tabiat ve sersem felsefe lisanıyla der ki: "Siz çok karışık birşey görünüyorsunuz. Ben size Rab ve Mâlikim veyahut hissedarım." der. O vakit nev'-i insan, Hak ve Hakikat Lisanıyla, Hikmet ve İntizamın Diliyle der ki: "Eğer bütün küre-i arza giydirilen ve nev'imiz gibi bütün hayvanat ve nebatatın yüz bin enva'ından, rengârenk atkı ve iplerden Kemal-i Hikmetle dokunan ve dikilen gömleği ve yeryüzüne serilen ve yüzbinler zîhayat enva'ından nescolunan ve gayet nakışlı bir surette İcad edilen haliçeyi yapacak ve her vakit Kemal-i Hikmetle tecdid edip tazelendirecek bir Kudret ve Hikmet sende varsa, hem eğer biz meyve olduğumuz küre-i arza ve çekirdek olduğumuz Âlemde tasarruf edecek ve hayatımıza lâzım maddeleri Mizan-ı Hikmetle aktar-ı âlemden bize gönderecek bir muhit Kudret ve şamil bir Hikmet sende varsa, ve yüzümüzdeki Sikke-i Kudret bir olan bütün gitmiş ve gelecek emsalimizi İcad edecek bir İktidar sende varsa; belki bana Rububiyet dava edebilirsin. Yoksa haydi sus! Benim nev'imdeki karmakarışıklığa bakıp parmak karıştırabilirim deme. Çünki intizam mükemmeldir. O karmakarışık zannettiğin vaziyetler, Kudretin Kader Kitabına göre Kemal-i İntizam ile bir istinsahtır. Çünki bizden çok aşağı olan ve bizim taht-ı nezaretimizde bulunan hayvanat ve nebatatın Kemal-i İntizamları gösteriyor ki, bizdeki karışıklıklar bir nevi kitabettir.

Hiç mümkün müdür ki: Bir haliçenin her tarafına yayılan bir atkı

ipini san'atkârane yerleştiren, haliçenin Ustasından başkası olsun. Hem bir meyvenin mûcidi, ağacının mûcidinden başkası olsun. Hem çekirdeği İcad eden, çekirdekli cismin sâniinden başkası olsun. Hem gözün kördür. Yüzümdeki Mu'cizat-ı Kudreti, mahiyetimizdeki Havarik-ı Fıtratı görmüyorsun. Eğer görsen, anlarsın ki: Benim Sâniim öyle bir Zâttır ki, hiçbir şey Ondan gizlenemez, hiçbir şey Ona nazlanıp ağır gelemez. Yıldızlar, zerreler kadar Ona kolay gelir. Bir baharı bir çiçek kadar sühuletle İcad eder. Koca Kâinatın fihristesini, Kemal-i İntizamla benim Mahiyetimde derceden bir Zâttır. Böyle bir Zâtın san'atına senin gibi camid, âciz ve kör, sağır parmak karıştırabilir mi? Öyle ise, sus! Def'ol git!" der onu tardeder.

Sonra o müddeî gider zeminin yüzüne serilen geniş haliçeye ve zemine giydirilen gayet müzeyyen ve münakkaş gömleğe esbab namına ve tabiat lisanıyla ve felsefe diliyle der ki: "Sende tasarruf edebilirim ve sana Mâlikim veya sende hissem var" diye dava eder. O vakit o gömlek, (Haşiye) o haliçe, Hak ve Hakikat namına, Lisan-ı Hikmetle o müddeîye der ki: "Eğer seneler, karnlar adedince yere giydirilip sonra İntizam ile çıkarılıp geçmiş zamanın ipine asılan ve yeniden gelecek giydirilecek ve Kemal-i İntizam ile Kader dairesinde proğramları ve biçimleri çizilen ve tayin olunan ve gelecek zamanın şeridine takılan ve intizamlı ve hikmetli, ayrı ayrı nakışları bulunan bütün gömlekleri, haliçeleri dokuyacak, İcad edecek Kudret ve San'at sende varsa, hem Hilkat-i Arzdan tâ Harab-ı Arza kadar, belki Ezelden Ebede kadar ulaşacak, hikmetli, kudretli iki manevî elin varsa ve bütün atkılarımdaki bütün ferdleri İcad edecek Kemal-i İntizam ve hikmetle tamir ve tecdid edecek sende bir İktidar ve Hikmet varsa, hem bizim modelimiz ve bizi giyen ve bizi kendine peçe ve çarşaf yapan küre-i arzı elinde tutup Mûcid olabilirsen, bana Rububiyet dava et. Yoksa haydi dışarıya! Bu yerde yer bulamazsın. Hem bizde öyle bir Sikke-i Vahdet ve öyle bir Turra-i Ehadiyet vardır ki, bütün Kâinat Kabza-i Tasarrufunda olmayan ve bütün eşyayı, bütün Şuunatıyla birden görmeyen ve nihayetsiz işleri beraber yapamayan ve her yerde hazır ve nâzır bulunmayan ve mekândan münezzeh olmayan ve nihayetsiz Hikmet ve İlim ve Kudrete Mâlik olmayan bize sahib olamaz ve müdahale edemez."

Sonra o müddeî gider. "Belki küre-i arzı kandırıp orada bir yer bulurum"

(Haşiye): Fakat şu haliçe hem hayattardır, hem intizamlı bir ihtizazdadır. Her vakit nakışları Kemal-i Hikmet ve İntizam ile tebeddül eder. Tâ ki nessacının muhtelif Cilve-i Esmasını ayrı ayrı göstersin...

der. Gider, küre-i arza (Haşiye 1) yine esbab namına ve tabiat lisanıyla der ki: "Böyle serseri gezdiğinden, sahibsiz olduğunu gösteriyorsun. Öyle ise, sen benim olabilirsin." O vakit küre-i arz, Hak Namına ve Hakikat Diliyle, gök gürültüsü gibi bir sadâ ile ona der ki: "Haltetme... Ben, nasıl serseri, sahibsiz olabilirim? Benim elbisemi ve elbisemin içindeki en küçük bir noktayı, bir ipi intizamsız bulmuş musun ve hikmetsiz ve san'atsız görmüş müsün ki, bana sahibsiz, serseri dersin. Eğer Hareket-i Seneviyem ile takriben yirmibeş bin senelik (Haşiye-2) bir mesafede, bir senede gezdiğim ve Kemal-i Mizan ve Hikmetle Vazife-i Hizmetimi gördüğüm o Daire-i Azîmeye hakikî Mâlik olabilirsen ve Kardeşlerim ve benim gibi vazifedar olan on seyyareye ve gezdikleri bütün dairelere ve bizim imamımız ve biz onunla bağlı ve Cazibe-i Rahmetle ona takılı olduğumuz güneşi icad edip, yerleştirecek ve sapan taşı gibi beni ve seyyarat yıldızları ona bağlayacak ve Kemal-i İntizam ve Hikmetle döndürüp istihdam edecek bir nihayetsiz Hikmet ve nihayetsiz Kudret sende varsa, bana Rububiyet dava et, yoksa haydi cehennem ol, git! Benim işim var. Vazifeme gidiyorum. Hem bizlerdeki haşmetli İntizamat ve dehşetli Harekât ve hikmetli Teshirat gösteriyor ki, bizim Ustamız öyle bir Zâttır ki; bütün mevcudat, zerrelerden yıldızlara ve güneşlere kadar emirber nefer hükmünde Ona muti' ve musahhardırlar. Bir ağacı, meyveleriyle tanzim ve tezyin ettiği gibi, kolayca güneşi, seyyaratla tanzim eder bir Hakîm-i Zülcelal ve Hâkim-i Mutlak'tır."

Sonra o müddeî, yerde yer bulamadığı için gider güneşe. Kalbinden der ki: "Bu çok büyük bir şeydir, belki içinde bir delik bulup, bir yol açarım. Yeri de musahhar ederim." Güneşe şirk namına ve şeytanlaşmış felsefe lisanıyla, mecusilerin dedikleri gibi der ki: "Sen bir sultansın, kendi kendine mâliksin, istediğin gibi tasarruf edersin." Güneş ise, Hak namına ve Hakikat Lisanıyla ve Hikmet-i İlahiye Diliyle ona der: "Hâşâ yüzbin defa hâşâ ve kellâ!.. Ben musahhar bir memurum.

(Haşiye 1): Elhasıl: Zerre, o müddeîyi küreyvat-ı hamraya havale eder. Küreyvat-ı hamra onu hüceyreye, hüceyre dahi beden-i insana, beden-i insan ise nev-i insana, nev-i insan onu zîhayat enva'ından dokunan arzın gömleğine, arzın gömleği dahi küre-i arza, küre-i arz onu güneşe, güneş ise bütün yıldızlara havale eder. Herbiri der: "Git, benden yukarıdakini zabtedebilirsen sonra gel benim zabtıma çalış. Eğer onu mağlub etmezsen, beni ele geçiremezsin."

Demek, bütün yıldızlara sözünü geçiremiyen, birtek zerreye Rububiyetini dinletemez.

(Haşiye-2): Bir dairenin takriben nısf-ı kutru, yüzseksen milyon kilometre olsa; o daire (kendisi) takriben yirmibeş bin senelik mesafe olur.

Seyyidimin misafirhanesinde bir mumdarım. Bir sineğe, belki bir sineğin kanadına dahi hakikî Mâlik olamam. Çünki sineğin vücudunda öyle manevî cevherler ve göz, kulak gibi antika san'atlar var ki; benim dükkânımda yok. Daire-i İktidarımın haricindedir." der, müddeîyi tekdir eder.

Sonra o müddeî döner, firavunlaşmış felsefe lisanıyla der ki: "Madem kendine Mâlik ve sahib değilsin, bir hizmetkârsın; esbab namına benimsin." der. O vakit güneş, Hak ve Hakikat namına ve Ubudiyet Lisanıyla der ki: "Ben öyle Birinin olabilirim ki; bütün emsalim olan ulvî yıldızları İcad eden ve Semavatında Kemal-i Hikmetle yerleştiren ve Kemal-i Haşmetle döndüren ve Kemal-i Zînetle süslendiren bir Zât olabilir."

Sonra o müddeî, kalbinden der ki: "Yıldızlar çok kalabalıktırlar. Hem dağınık, karmakarışık görünüyorlar. Belki onların içinde, müekkillerim namına birşey kazanırım." der. Onların içine girer. Onlara esbab namına, şerikleri hesabına ve tuğyan etmiş felsefe lisanıyla, nücumperest olan sabiiyyunların dedikleri gibi der ki: "Sizler, pekçok dağınık olduğunuzdan, ayrı ayrı Hâkimlerin taht-ı hükmünde bulunuyorsunuz." O vakit yıldızlar namına bir yıldız der ki: "Ne kadar sersem, akılsız ve ahmak ve gözsüzsün ki; bizim yüzümüzdeki Sikke-i Vahdeti ve Turra-i Ehadiyeti görmüyorsun, anlamıyorsun. Ve bizim Nizamat-ı Âliyemizi ve Kavanin-i Ubudiyetimizi bilmiyorsun. Bizi intizamsız zannediyorsun. Bizler öyle bir Zâtın san'atıyız ve hizmetkârlarıyız ki, bizim denizimiz olan Semavatı ve şeceremiz olan Kâinatı ve mesiregâhımız olan nihayetsiz Feza-yı Âlemi Kabza-i Tasarrufunda tutan bir Vâhid-i Ehad'dir. Bizler donanma elektrik lâmbaları gibi, Onun Kemal-i Rububiyetini gösteren Nurani Şahidleriz ve Saltanat-ı Rububiyetini ilân eden ışıklı Bürhanlarız. Herbir taifemiz Onun Daire-i Saltanatında ulvî, süflî, dünyevî, berzahî, uhrevî Menzillerde Haşmet-i Saltanatını gösteren ve ziya veren nurani hizmetkârlarız.

Evet herbirimiz Kudret-i Vâhid-i Ehad'in birer Mu'cizesi ve Şecere-i Hilkatin birer muntazam meyvesi ve Vahdaniyetin birer münevver Bürhanı ve Melaikelerin birer Menzili, birer Tayyaresi, birer Mescidi ve Avalim-i Ulviyenin birer Lâmbası, birer Güneşi ve Saltanat-ı Rububiyetin birer Şahidi ve Feza-yı Âlemin birer Zîneti, birer Kasrı, birer Çiçeği ve Sema denizinin birer nurani balığı ve gökyüzünün birer güzel Gözü (Haşiye) olduğumuz gibi, heyet-i mecmuamızda sükûnet içinde bir sükût

----

(Haşiye): Cenab-ı Hakk'ın acaib-i masnuatına bakıp, temaşa edip ve ettiren işaretleriz. Yani: Semavat, hadsiz gözlerle zemindeki Acaib-i San'at-ı İlahiyeyi temaşa eder

ve Hikmet içinde bir hareket ve Haşmet içinde bir zînet ve İntizam içinde bir Hüsn-ü Hilkat ve Mevzuniyet içinde bir Kemal-i San'at bulunduğundan Sâni'-i Zülcelalimizi, nihayetsiz diller ile Vahdetini, Ehadiyetini, Samediyetini ve Evsaf-ı Cemal ve Celal ve Kemalini bütün Kâinata ilân ettiğimiz halde, bizim gibi nihayet derecede safi, temiz, muti', musahhar hizmetkârları, karmakarışıklık ve intizamsızlık ve vazifesizlik hattâ sahibsizlik ile ittiham ettiğinden tokata müstehaksın." der. O müddeînin yüzüne Recm-i Şeytan gibi, bir yıldız öyle bir tokat vurur ki, yıldızlardan tâ cehennemin dibine onu atar. Ve beraberinde olan tabiatı **(Haşiye)** evham derelerine ve tesadüfü adem kuyusuna ve şerikleri, imtina' ve muhaliyet zulümatına ve Din aleyhindeki felsefeyi, esfel-i safilînin dibine atar. Bütün yıldızlarla beraber o yıldız لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلاَّ اللّٰهُ لَفَسَدَتَا Ferman-ı Kudsîsini okuyorlar. Ve "Sinek kanadından tut, tâ Semavat kandillerine kadar, bir sinek kanadı kadar şerike yer yoktur ki, parmak karıştırsın" diye ilân ederler.

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَآ اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَآ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ سِرَاجِ وَحْدَتِكَ فِى كَثْرَةِ مَخْلُوقَاتِكَ وَ دَلاَّلِ وَحْدَانِيَّتِكَ فِى مَشْهَرِ كَآئِنَاتِكَ وَ عَلٰٓى اٰلِهِ وَ صَحْبِهٖٓ اَجْمَعِينَ

----

* * *

----

gibi görünüyor. Semanın Melaikeleri gibi, yıldızlar dahi Mahşer-i Acaib ve Garaib olan arza bakıyorlar ve Zîşuurları dikkatle baktırıyorlar, demektir.

(Haşiye): Fakat sukuttan sonra tabiat tövbe etti. Hakikî vazifesi, tesir ve fiil olmadığını, belki kabul ve infial olduğunu anladı. Ve kendisi Kader-i İlahînin bir nevi Defteri -fakat tebeddül ve tegayyüre kabil bir Defteri- ve Kudret-i Rabbaniyenin bir nevi Proğramı ve Kadîr-i Zülcelal'in bir nevi fıtrî Şeriatı ve bir nevi Mecmua-i Kavanini olduğunu bildi. Kemal-i Acz ve inkıyad ile Vazife-i Ubudiyetini takındı. Ve Fıtrat-ı İlahiye ve San'at-ı Rabbaniye ismini aldı...

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

فَانْظُرْ اِلٰٓى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِى الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

Âyetinin ezelî bağından, bir çiçeğine işaret eden Arabî Fıkralardır.

حَتّٰى كَاَنَّ الشَّجَرَ الْمُزَهَّرَةَ   قَصِيدَةٌ مَنْظُومَةٌ مُحَرَّرَةٌ..

وَ تُنْشِدُ لِلْفَاطِرِ الْمَدَائِحَ الْمُبَهَّرَةَ   اَوْ فَتَحَتْ بِكَثْرَةٍ عُيُونَهَا الْمُبَصَّرَةَ..

لِتُنْظِرَ لِلصَّانِعِ الْعَجَائِبَ الْمُنَشَّرَةَ   اَوْ زَيَّنَتْ لِعِيدِهَا اَعْضَائَهَا الْمُخَضَّرَةَ

لِيَشْهَدَ سُلْطَانَهَا اٰثَارَهُ الْمُنَوَّرَةَ   وَ تُشْهِرَ فِى الْمَحْضَرَةِ مُرَصَّعَاتِ الْجَوْهَرِ

وَ تُعْلِنَ لِلْبَشَرِ حِكْمَةَ خَلْقِ الشَّجَرِ   بِكَنْزِهَا الْمُدَخَّرِ مِنْ جُودِ رَبِّ الثَّمَرِ..

سُبْحَانَهُ مَا اَحْسَنَ اِحْسَانَهُ   مَا اَزْيَنَ بُرْهَانَهُ مَا اَبْيَنَ تِبْيَانَهُ..

خَيَالْ بِيندْ اَزِينْ اَشْجَارْ مَلاَئِكْ رَا جَسَدْ آمَدْ سَمَاوِى بَا هَزَارَانْ نَىْ .. اَزِينْ نَيْهَا شُنِيدَتْ هُوشْ سِتَايِشْهَاىِ ذَاتِ حَىْ .. وَرَقْهَارَا زَبَانْ دَارَنْد هَمَه هُو هُو ذِكْر آرَنْد بَدَرْ مَعْنَاىِ حَىُّ حَىْ .. چُو لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُو بَرَابَرْ مِيزَنَنْدْ هَرْشَىْ .. دَمَادَمْ جُويَدَنْد يَا حَقْ سَرَاسَرْ گُويَدَنْد يَا حَىْ بَرَابَرْ مِيزَنَنْد اَللّٰهْ

وَ نَزَّلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً مُبَارَكًا

Arabî Fıkranın tercümesi :

Yâni: Güya çiçek açmış herbir ağaç, güzel yazılmış manzum bir Kasidedir ki; o Kaside Fâtır-ı Zülcelâl'in medayih-i bahiresini inşad edip, şâirane lisan-ı hal ile söylüyor. Veyahut o çiçek açmış herbir ağaç, binler bakar ve baktırır gözlerini açmış, tâ Sâni'-i Zülcelâl'in neşir ve teşhir olunan Acaib-i San'atını bir-iki gözle değil, belki binler gözlerle baksın; tâ Ehl-i Dikkati öyle baktırsın. Veyahut o çiçek açan herbir ağaç, umumî Bayram olan baharın içindeki hususî Bayramında ve resm-i geçit-misâl bir anda yeşillenmiş a'zalarını en süslü müzeyyenatla süslemiş. Tâ ki, onun Sultân-ı Zülcelâl'i, ona ihsan ettiği hedayayı ve letaifi ve Âsâr-ı Nuraniyesini müşahede etsin. Hem Meşher-i San'at-ı İlâhiyye olan zeminin yüzünde ve bahar mevsiminde, Murassaat-ı Rahmetini enzar-ı halka teşhir etsin. Ve şecerin Hikmet-i Hilkatini beşere ilân etsin. İncecik dallarında ne kadar mühim Hazineler bulunduğunu ve İhsanat-ı Rahmaniyenin meyvelerinde ne derece mühim defineler var olduğunu göstermekle Kemal-i Kudret-i İlâhiyyeyi göstersin...

* * *

BİRİNCİ MEVKIF'IN KÜÇÜK BİR ZEYLİ

فَاسْتَمِعْ آيَةَ

اَفَلَمْ يَنْظُرُوٓا اِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَ زَيَّنَّاهَا الى اخرالاية

ثُمَّ انْظُرْ اِلٰى وَجْهِ السَّمَآءِ كَيْفَ تَرٰى سُكُوتًا فٖى سُكُونَةٍ حَرَكَةً فٖى حِكْمَةٍ تَلَئْلاُءً فٖى حِشْمَةٍ تَبَسُّمًا فٖى زٖينَةٍ مَعَ اِنْتِظَامِ الْخِلْقَةِ مَعَ اِتِّزَانِ الصَّنْعَةِ تَشَعْشُعُ سِرَاجِهَا تَهَلْهُلُ مِصْبَاحِهَا تَلَئْلاُءُ نُجُومِهَا تُعْلِنُ لاَهْلِ النُّهٰى سَلْطَنَةً بِلَٓا اِنْتِهَاۤءٍ

اَفَلَمْ يَنْظُرُوٓا اِلَى السَّمَآءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَ زَيَّنَّاهَا الى اخرالاية

Bu Âyetin bir nevi tercümesi olan

ثُمَّ انْظُرْ اِلٰى وَجْهِ السَّمَآءِ كَيْفَ تَرٰى سُكُوتًا فٖى سُكُونَةٍ

tercümesidir. Yani Âyet-i Kerime nazar-ı dikkati Semanın zînetli ve güzel yüzüne çeviriyor. Tâ dikkat-i nazar ile, Semanın yüzünde fevkalâde sükûnet içinde bir sükûtu görüp, bir Kadîr-i Mutlak'ın Emir ve Teshiriyle o vaziyeti aldığını anlasın. Yoksa eğer başıboş olsa idiler, birbiri içinde o dehşetli hadsiz ecram, o gayet büyük küreler ve gayet sür'atli hareketleriyle öyle bir velveleyi çıkarmak lâzım idi ki, Kâinatın kulağını sağır edecekti. Hem öyle bir zelzele-i herc ü merc içinde karışıklık olacaktı ki, Kâinatı dağıtacaktı. Yirmi camus, birbiri içinde hareket etse ne kadar velveleli bir herc ü merce sebebiyet verdiği malûm… Halbuki Küre-i Arz'dan bin defa büyük ve top güllesinden yetmiş defa sür'atli hareket edenler, yıldızlar içerisinde var olduğunu kozmoğrafya söylüyor.

İşte sükûnet içindeki sükût-u ecramdan Sâni'-i Zülcelal'in ve Kadîr-i Zülkemal'in Derece-i Kudret ve teshirini ve nücumun Ona Derece-i İnkıyad ve itaatini anla.

حَرَكَةً فِى حِكْمَةٍ Hem Semanın yüzünde, Hikmet içinde bir hareketi görmeyi Âyet emrediyor. Evet gayet acib ve azîm o harekât, gayet dakik ve geniş Hikmet içindedir. Nasılki bir fabrikanın çarklarını ve dolaplarını bir hikmet içinde çeviren bir san'atkâr, fabrikanın azamet ve intizamı derecesinde derece-i san'at ve meharetini gösterir. Öyle de: Koca Güneşe, seyyarat ile beraber fabrika vaziyetini veren ve o müdhiş azîm küreleri sapan taşları misillü ve fabrika çarkları gibi etrafında döndüren bir Kadîr-i Zülcelal'in Derece-i Kudret ve Hikmeti, o nisbette nazara tezahür eder.

تَلَئْلاُءً فِى حِشْمَةٍ تَبَسُّمًا فِى زِينَةٍ Yani: Hem Semavat yüzünde, öyle bir Haşmet içinde bir parlamak ve bir zînet içinde bir tebessüm var ki; Sâni'-i Zülcelal'in ne kadar muazzam bir Saltanatı, ne kadar güzel bir San'atı olduğunu gösterir. Donanma günlerinde kesretli elektrik lâmbaları, Sultanın Derece-i Haşmetini ve Terakkiyat-ı Medeniyede Derece-i Kemalini gösterdiği gibi; koca Semavat o haşmetli, zînetli yıldızlarıyla Sâni'-i Zülcelal'in Kemal-i San'atını ve Cemal-i San'atını, öylece nazar-ı dikkate gösteriyorlar.

مَعَ اِنْتِظَامِ الْخِلْقَةِ مَعَ اِتِّزَانِ الصَّنْعَةِ Hem diyor ki: Semanın yüzündeki mahlukatın İntizamını, dakik Mizanlar içinde masnuatın mevzuniyetini gör ve anla ki: Onların Sânii ne kadar Kadîr ve ne kadar Hakîm olduğunu bil. Evet muhtelif ve küçük cirimleri veyahut hayvanları döndüren ve bir vazife için çeviren ve bir Mizan-ı Mahsus ile, herbirini muayyen bir yolda sevkeden bir Zâtın Derece-i İktidar ve Hikmetini ve hareket eden cirimlerin Ona Derece-i İtaat ve musahhariyetlerini gösterdikleri gibi, koca Semavat o dehşetli Azametiyle hadsiz yıldızlarıyla ve o yıldızlar da dehşetli büyüklükleriyle ve gayet şiddetli hareketleriyle beraber, zerre miktar ve bir saniyecik kadar hududlarından tecavüz etmemeleri, bir âşire-i dakika kadar vazifelerinden geri kalmamaları, Sâni'-i Zülcelallerinin ne kadar dakik bir Mizan-ı Mahsus ile Rububiyetini icra ettiğini nazar-ı dikkate gösterirler. Hem de şu Âyet gibi Sure-i Amme'de ve sair Âyetlerde beyan olunan Teshir-i Şems ve Kamer ve Nücumla işaret ettiği gibi:

تَشَعْشُعُ سِرَاجِهَا تَهَلْهُلُ مِصْبَاحِهَا تَلَئْلُؤُ نُجُومِهَا
تُعْلِنُ لاَهْلِ النُّهٰى سَلْطَنَةً بِلَٓا اِنْتِهَٓاءٍ

Yani: Semanın müzeyyen tavanına, güneş gibi ışık verici, ısındırıcı bir lâmbayı takmak; gece gündüz hatlarıyla, kış yaz sahifelerinde Mektubat-ı Samedaniyeyi yazmasına bir Nur hokkası hükmüne getirmek ve yüksek Minare ve kulelerdeki büyük saatların parlayan akrebleri misillü, Kubbe-i Semada Kameri, zamanın Saat-ı Kübrasına bir akreb yapmak; mütefavit çok Hilâller suretinde her geceye güya ayrı bir Hilâl bırakıp, sonra dönüp kendine toplamak, menzillerinde Kemal-i Mizanla, dakik hesabla hareket ettirmek ve Kubbe-i Semada parlayan, tebessüm eden yıldızlarla, göğün güzel yüzünü yaldızlamak, elbette nihayetsiz bir Saltanat-ı Rububiyetin Şeairidir. Zîşuura, Onu iş'ar eden muhteşem bir Uluhiyetin işaratıdır. Ehl-i Fikri, İmana ve Tevhide davet eder.

Bak Kitab-ı Kâinatın safha-i rengînine
Hâme-i Zerrîn-i Kudret, gör ne tasvir eylemiş.
Kalmamış bir nokta-i muzlim, çeşm-i dil erbabına
Sanki Âyâtın Huda, Nur ile tahrir eylemiş.
Bak, ne Mu'ciz-i Hikmet, iz'anrubâ-yı Kâinat;
Bak, ne âlî bir temaşadır Feza-yı Kâinat;
Dinle de yıldızları, şu Hutbe-i Şirinine,
Name-i Nurîn-i Hikmet, bak ne takrir eylemiş.
Hep beraber nutka gelmiş, Hak Lisanıyla derler:
Bir Kadîr-i Zülcelal'in Haşmet-i Sultanına
Birer Bürhan-ı Nur-Efşanız Vücub-u Sânia, hem Vahdete, hem Kudrete şahidleriz biz.
Şu zeminin yüzünü yaldızlayan nazenin Mu'cizatı çün Melek seyranına
Bu Semanın arza bakan, Cennet'e dikkat eden, binler müdakkik gözleriz biz.
Tûbâ-yı Hilkatten Semavat şıkkına, hep kehkeşan ağsanına
Bir Cemil-i Zülcelal'in Dest-i Hikmetiyle takılmış, binler güzel meyveleriz biz.
Şu Semavat Ehline birer Mescid-i Seyyar, birer Hane-i Devvar, birer ulvî aşiyane,
Birer misbah-ı nevvar, birer gemi-i cebbar, birer tayyareyiz

biz...

Bir Kadîr-i Zülkemal'in, bir Hakîm-i Zülcelal'in, birer Mu'cize-i Kudret, birer Hârika-i San'at-ı Hâlıkane,
Birer Nadire-i Hikmet, birer Dâhiye-i Hilkat, birer Nur Âlemiyiz biz.
Böyle yüzbin dil ile, yüzbin Bürhan gösteririz, işittiririz İnsan olan İnsana,
Kör olası dinsiz gözü, görmez oldu yüzümüzü. Hem işitmez sözümüzü. Hak söyleyen Âyetleriz biz.
Sikkemiz bir, Turramız bir, Rabbimize müsahharız, müsebbihiz abîdane
Zikrederiz, kehkeşanın Halka-i Kübrasına mensub birer meczublarız biz…

* * *

İKİNCİ MEVKIF

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۞ اَللّٰهُ الصَّمَدُ

Şu Mevkıfın Üç Maksadı Var

B İ R İ N C İ   M A K S A D

[Bir yıldızın tokatıyla yere sukut eden ehl-i şirk ve dalâletin vekili, zerrelerden yıldızlara kadar hiçbir yerde zerre miktar şirke yer bulamadığından, o tarzdaki davadan vazgeçip, fakat şeytan gibi, Vahdete dair teşkikat yapmak için **Üç Mühim Sual** ile, Ehadiyete ve Vahdete dair Ehl-i Tevhide vesvese yapmak istedi.]

BİRİNCİ SUAL: Zendeka lisanıyla diyor ki: "Ey Ehl-i Tevhid! Ben, kendi müekkillerim namına bir şey bulamadım, mevcûdatta bir hisse çıkaramadım, mesleğimi isbat edemedim. Fakat siz ne ile nihayetsiz bir Kudret Sahibi bir Vâhid-i Ehad'i isbat ediyorsunuz? Neden Onun Kudretiyle beraber başka eller karışmasını kabil görmüyorsunuz?"

ELCEVAB: Yirmiikinci Söz'de kat'î isbat edilmiş ki; bütün mevcûdat, bütün zerrat, bütün yıldızlar, herbiri Vâcib-ül Vücud'un ve Kadîr-i Mutlak'ın Vücub-u Vücuduna birer Bürhan-ı Neyyirdir. Bütün Kâinattaki silsilelerin herbiri, Onun Vahdaniyetine birer delil-i kat'îdir. Kur'an-ı Hakîm hadsiz Bürhanlarında isbat ettiği gibi, umumun nazarına en zahir Bürhanları daha ziyade zikreder. Ezcümle:

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ۞ وَمِنْ اٰيَاتِهِ

خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ اَلْسِنَتِكُمْ وَ اَلْوَانِكُمْ

gibi pekçok Âyâtla, Kur'an-ı Hakîm; Hilkat-ı Arz ve Semâvatı, Vahdaniyete bedahet derecesinde bir Bürhan gösteriyor ki, ister istemez Zîşuur

olan her adam, Hilkat-ı Arz ve Semâvatta bizzarure Hâlık-ı Zülcelâlini tasdik etmeğe mecburdur ki, لَيَقُولُنَّ اللهُ der.

Birinci Mevkıf'ta nasıl bir zerreden başladık, tâ yıldızlara ve Semâvata kadar Sikke-i Tevhidi gösterdik. Kur'an-ı Hakîm şu nevi Âyâtla, yıldızlardan ve Semâvattan tutup, tâ zerrelere kadar, şirki tard eder. Şöyle işaret eder ve manen der:

Semâvat ve Arzı böyle muntazam halkeden bir Kadîr-i Mutlak'ın, elbette devair-i masnuatından olan manzume-i şemsiye bilbedahe Onun Kabza-i Tasarrufundadır. Mâdem o Kadîr-i Mutlak, şemsi seyyaratıyla Kabza-i Tasarrufunda tutuyor ve Tanzim ve Teshir ve Tedvir ediyor. Elbette o manzume-i şemsiyenin bir cüz'ü ve şems ile bağlanan küre-i arz dahi Kabza-i Tasarrufunda ve Tedbir ve Tedvirindedir. Mâdem küre-i arz, Kabza-i Tasarrufunda ve Tedbir ve Tedvirindedir; bilbedahe arzın yüzünde yazılan ve İcad edilen ve yerin meyveleri ve gayatı hükmünde olan masnuat dahi, Onun Kabza-i Rubûbiyetinde ve Terbiyesindedir. Mâdem bütün zeminin yüzüne serilen ve serpilen ve yüzünü yaldızlayan ve zînetlendiren ve her zaman tazelenen, gelip giden ve zemin onlarla dolup boşalan umum masnuat, Kabza-i Kudret ve İlmindedir ve Adl ü Hikmetinin Mizanıyla ölçülüp ve tanzim edilir. Mâdem bütün enva', Onun Kabza-i Kudretindedir. Elbette o enva'ın muntazam ve mükemmel ferdleri ve Âlemin küçük Misâl-i Musaggarları ve Enva'-ı Kâinatın blançoları ve Kitab-ı Âlemin küçücük fihristeleri hükmünde olan cüz'î ferdleri, bilbedahe Onun Kabza-i Rubûbiyetinde ve İcadındadır ve Tedvir ve Terbiyesindedir. Mâdem herbir Zîhayat, Kabza-i Tedbir ve Terbiyesindedir. Elbette o Zîhayatın Vücudunu teşkil eden hüceyrat ve küreyvat ve a'za ve asab; bilbedahe Onun Kabza-i İlim ve Kudretindedir. Mâdem herbir hüceyre ve kandaki herbir küreyvat, Onun Taht-ı Emrindedir ve Daire-i Tasarrufundadır ve Onun Kanunuyla hareket ederler. Elbette bütün bunların madde-i esasiyesi ve bütün onlardaki nakş-ı san'ata ve nesc-i nakşa mekikler ve yaylar hükmünde olan zerrat dahi bizzarure Onun Kabza-i Kudretinde ve Daire-i İlmindedir ve Onun Emriyle, İzniyle, Kuvvetiyle muntazam harekât yapar, mükemmel vezaif görürler. Mâdem herbir zerrenin hareketi ve vazife görmesi, Onun Kanunuyla, İzniyle, Emriyledir. Elbette teşahhusat-ı vechiye ve herkesin yüzünde herkesten onu temyiz edecek birer alâmet-i farika bulunması ve sîmalar gibi seslerde, dillerde ayrı ayrı farklar bulunması, bilbedahe Onun İlim ve Hikmetiyledir. İşte şu silsileye mebde' ve müntehayı zikrederek işaret eden şu Âyete bak:

وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلاَفُ اَلْسِنَتِكُمْ وَ اَلْوَانِكُمْ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لاَيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ

Şimdi deriz: Ey ehl-i şirkin vekili! İşte Silsile-i Kâinat kadar kuvvetli Bürhanlar, Meslek-i Tevhidi isbat eder. Ve bir Kadîr-i Mutlak'ı gösterir. Mâdem Hilkat-ı Semâvat ve Arz, bir Sâni'-i Kadîr'i ve o Sâni'-i Kadîr'in nihayetsiz bir Kudretini ve o nihayetsiz bir Kudretin, nihayetsiz bir Kemalde olduğunu gösterir. Elbette şeriklerden istiğna-yı mutlak var. Yâni, hiçbir cihette şeriklere ihtiyaç yok. İhtiyaç olmadığı halde neden bu zulümatlı meslekte gidiyorsunuz? Ne zorunuz var ki, oraya giriyorsunuz? Hem de şürekaya hiçbir ihtiyaç olmadığı ve Kâinat onlardan müstağni-i mutlak oldukları halde, şerik-i uluhiyet gibi, rubûbiyet ve icad şerikleri dahi mümteni'dirler. Vücudları muhaldir. Çünki Semâvat ve Arzın Sâniindeki Kudret hem nihayet Kemalde, hem nihayetsiz olduğunu isbat ettik. Eğer şerik bulunsa, mütenahî diğer bir Kudret, o nihayetsiz ve gayet Kemaldeki Kudreti mağlub edip, bir kısım yer zabtetmek ve ona nihayet vermek ve manen âciz bırakıp, hadsiz olduğu halde tahdid etmek ve hiçbir mecburiyet olmadan bir mütenahî şey, nihayetsiz bir şeye, nihayetsiz olduğu bir vakitte nihayet vermek ve mütenahî yapmak lâzımgelir ki; bu, muhalatın en gayr-ı makulü ve mümteniatın en katmerlisidir.

Hem şerikler **"müstağniyetün anha"** ve **"mümteniatün bizzât"** yâni hiç onlara ihtiyaç olmadığı gibi, vücudları muhal oldukları halde onları dava etmek, sırf tahakkümîdir. Yâni aklen, mantıkan, fikren o davayı ettirecek bir sebeb olmadığı için, mânasız sözler hükmündedir. İlm-i Usûlce "tahakkümî" tabir edilir. Yâni mânasız dava-yı mücerreddir. İlm-i Kelâm ve İlm-i Usûl'ün düsturlarındandır ki, denilir:

لاَ عِبْرَةَ لِلْاِحْتِمَالِ الْغَيْرِ النَّاشِى عَنْ دَلِيلٍ

وَ لاَ يُنَافِى اْلاِمْكَانُ الذَّاتِىُّ الْيَقِينَ الْعِلْمِىَّ

Yâni: **Bir delilden, bir emareden neş'et etmeyen bir ihtimalin ehemmiyeti yok.** Kat'î ilme şek katmaz. Yakîn-i hükmîyi sarsmaz." Meselâ; Zâtında Barla denizi, (yâni Eğirdir Gölü) imkân ve ihtimal var ki, pekmez olsun; yağa inkılab etmiş olsun. Fakat mâdem bir emareden, o imkân ve ihtimal neş'et etmiyor; onun vücuduna ve su olduğuna, kat'î ilmimize, tesir etmez, şek ve vesvese vermez.

İşte bunun gibi, mevcûdatın her tarafından, Kâinatın her köşesinden sorduk: Birinci Mevkıf'ta gösterildiği gibi, zerrattan yıldızlara kadar ve İkinci Mevkıf'ta görüldüğü gibi; Hilkat-ı Semâvat ve Arzdan, tâ sîmalardaki teşahhusata kadar hangi şeyden soruldu ise, lisan-ı hal ile Vahdaniyete şehadet ve Sikke-i Tevhidi gösterdi. Sen de gördün... Öyle ise; Kâinatın mevcûdatında bir emare yok ki, bir şirk ihtimali ona bina edilsin. Demek dava-yı şirk, sırf tahakkümî ve mânasız söz ve dava-yı mücerred olduğundan; şirki iddia etmek, mahz-ı cehalet, ayn-ı belâhettir.

İşte ehl-i dalâletin vekili, buna karşı diyeceği kalmıyor. Yalnız diyor ki: "Şirke emare, Kâinattaki tertib-i esbabdır. Herşeyin bir sebeble bağlı olduğudur. Demek esbabın hakikî tesirleri vardır. Tesirleri varsa, şerik olabilirler?"

ELCEVAB: Meşiet ve Hikmet-i İlâhiyyenin muktezasıyla ve çok Esmanın tezâhür etmek istemesiyle; müsebbebat, esbaba rabtedilmiş. Herbir şey, bir sebeble bağlanmış. Fakat çok yerlerde ve müteaddid Sözlerde kat'î isbat etmişiz ki: **"Esbabda hakikî tesir-i icadî yok."** Şimdi yalnız bu kadar deriz ki: Esbab içinde, bilbedahe en eşrefi ve ihtiyarı en geniş ve tasarrufatı en vasi', İnsandır. İnsanın dahi en zahir ef'al-i ihtiyariyesi içinde en zahiri; ekl ve kelâm ve fikirdir. Yâni: Yemek, söylemek, düşünmektir. Şu yemek, söylemek, düşünmek ise gayet muntazam, acib, hikmetli birer silsiledir. O silsilenin yüz cüz'ünden, İnsanın dest-i ihtiyarına verilen ancak bir cüz'üdür. Meselâ: Yemekten, bedenin tegaddi-i hüceyratından tut, tâ semeratın teşekkülüne kadar olan silsile-i ef'al içinde, İnsanın dest-i ihtiyarına verilen yalnız ağızdaki dişlerin değirmenini tahrik edip onu çiğnemektir. Ve söylemek silsilesinden yalnız meharic-i huruf kalıplarına, havayı sokup çıkarmaktır. Halbuki ağzında birtek kelime, bir çekirdek gibi iken, bir ağaç hükmündedir. Hava içinde milyonlar aynı kelime gibi meyveler verir. Milyonlarla dinleyenlerin kulaklarına girer. Bu misâlî sünbüle, İnsandaki hayalin eli ancak yetişebilir. İhtiyarın kısacık eli, nasıl yetişir? Mâdem esbab içinde en eşrefi ve en ziyade ihtiyar sahibi olan İnsan, böyle hakikî icaddan eli bağlansa, sair cemadat ve behimat ve anasır ve tabiat; nasıl hakikî mutasarrıf olabilirler? Yalnız o esbab, birer zarftır ve Masnuat-ı Rabbaniyeye bir kılıftırlar ve Hedaya-yı Rahmaniyeye birer tablacıdırlar. Elbette bir Padişahın hediyesinin kabı veya hediyeye sarılan mendil veyahut hediye eline verilip getiren nefer, o Padişahın Saltanatına şerik olamazlar. Ve onları şerik tevehhüm eden, saçma

bir hezeyan eder. Öyle de esbab-ı zahiriye ve vesait-i suriyenin, Rubûbiyet-i İlâhiyyeden hiçbir cihette hisseleri olamaz. Hizmet-i Ubûdiyyetten başka nasibleri yoktur...

İKİNCİ MAKSAD

Ehl-i şirkin vekili, meslek-i şirki hiçbir cihette isbat edemediğinden ve onun isbatından me'yus kaldığından; Ehl-i Tevhidin mesleğini, teşkikatıyla ve şübheleriyle tahrib etmeğe çalışmak istediğinden; şöyle ikinci bir sual ediyor. Diyor ki:

Ey Ehl-i Tevhid! Siz diyorsunuz ki: قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۞ اَللّٰهُ الصَّمَدُ Hâlık-ı Âlem birdir; Ehaddir, Sameddir. Hem, herşeyin Hâlıkı Odur. Ehadiyet-i Zâtiyesiyle beraber doğrudan doğruya herşeyin dizgini Onun Elinde; herşeyin anahtarı Kabzasında, herşeyin nasiyesini tutuyor; bir iş bir işe mani olmuyor. Bütün eşyada, bütün ahvaliyle bir anda tasarruf edebilir." Böyle acib bir Hakikata nasıl inanılabilir? Müşahhas bir tek Zât, nihayetsiz yerlerde, nihayetsiz işleri külfetsiz yapabilir mi?

ELCEVAB: Şu suale, gayet derin ve ince ve gayet yüksek ve geniş olan bir Sırr-ı Ehadiyet ve Samediyetin beyanıyla cevab verilir. Fikr-i beşer ise o Sırra, ancak bir temsil dûrbîniyle ve mesel rasadıyla bakabilir. Cenab-ı Hakk'ın Zât ve Sıfâtında misil ve misâli yok. Fakat mesel ve temsil ile bir derece Şuûnatına bakılabilir. İşte biz de, temsilât-ı maddiye ile o Sırra işaret edeceğiz.

Birinci Temsil: Şöyle ki: Onaltıncı Söz'de isbat edildiği gibi: Birtek zât-ı müşahhas, muhtelif âyineler vasıtasıyla Külliyet kesbeder. Bir cüz'i-yi hakikî iken, Şuûnat-ı Kesîreye mâlik bir küllî hükmüne geçer. Evet nasıl cismanî şeylere cam ve su gibi maddeler âyine olup, cismanî birtek şey, o âyinelerde bir Külliyet kesbeder. Öyle de: Nurani şeylere ve Ruhaniyata dahi, hava ve Esîr ve Âlem-i misâlin bazı mevcûdatı, âyineler hükmünde ve berk ve hayal sür'atinde birer vasıta-i seyr ü seyahat suretine geçerler ki, o Nuraniler ve o Ruhanîler, hayal sür'atiyle o meraya-yı nazifede ve o menazil-i latifede gezerler. Bir anda binler yerlere girerler. Ve her âyinede, nurani oldukları ve akisleri onların aynı ve onların hâsiyetine mâlik oldukları için, cismaniyetin aksine olarak, her yerde bizzât bulunur gibi hükmederler. Kesif cismanilerin akisleri

ve misâlleri, o cismaniyetin aynları olmadığı gibi, hâsiyetine dahi mâlik değil, ölü sayılırlar. Meselâ: Güneş, müşahhas bir cüz'î olduğu halde, parlak eşya vasıtasıyla bir küllî hükmüne geçer. Zemin yüzündeki bütün parlak şeylere, hattâ herbir katre suya ve cam zerreciklerine birer aksini, birer misâlî güneşi, onların kabiliyetine göre verir. Güneşin hararet ve ziyası ve ziyasındaki yedi rengi ve Zâtının bir nevi misâli, herbir parlak cisimde bulunur. Faraza güneşin ilmi, şuuru bulunsa idi; her âyine onun bir nevi menzili ve tahtı ve iskemlesi hükmünde olup, her şeyle bizzât temas eder, her Zîşuurla âyineleri vasıtasıyla, hattâ gözbebeğiyle birer telefon hükmünde muhabere edebilirdi. Bir şey, bir şeye mani olmazdı. Bir muhabere, bir muhabereye sed çekmezdi. Her yerde bulunmakla beraber, hiçbir yerde bulunmazdı.

Acaba: Bir Zâtın binbir İsminden yalnız **NUR** İsminin maddî ve cüz'î ve camid bir âyinesi hükmünde olan güneş, böyle teşahhusu ile beraber, küllî yerlerde küllî işlere mazhar olsa; o Zât-ı Zülcelâl, Ehadiyet-i Zâtiyesiyle beraber nihayetsiz işleri bir anda yapamaz mı?

İkinci Temsil: Kâinat bir şecere hükmünde olduğu için, herbir şecere, Kâinatın Hakaikına misâl olabilir. İşte biz de şu odamızın önündeki muhteşem, muazzam Çınar Ağacını, Kâinata bir Misâl-i Musaggar hükmünde tutup, Kâinattaki Cilve-i Ehadiyeti onun ile göstereceğiz. Şöyle ki:

Şu ağacın, lâakal on bin meyvesi var. Herbir meyvesinin, lâakal yüzer kanatlı çekirdeği var. Bütün on bin meyve ve bir milyon çekirdek; bir anda, beraber bir san'at ve icada mazhardırlar. Halbuki şu ağacın çekirdek-i aslîsinde ve kökünde ve gövdesinde, cüz'î ve müşahhas ve ukde-i hayatiye tabir edilen bir Cilve-i İrade-i İlâhiyye ve bir Nüve-i Emr-i Rabbanî ile, şu ağacın kavanin-i teşkiliyesinin merkeziyeti; her dalın başında, herbir meyvenin içinde, herbir çekirdeğin yanında bulunur ki, hiçbirinin bir şeyini, noksan bırakmayarak, birbirine mani olmayarak; onunla yapılır. Ve o birtek Cilve-i İrade ve o Kanun-u Emrî; ziya, hararet, hava gibi dağılıp her yere gitmiyor. Çünki gittiği yerlerin ortalarındaki uzun mesafelerde ve muhtelif masnularda hiçbir iz bırakmıyor, hiçbir eseri görülmüyor. Eğer intişar ile olsa idi; izi ve eseri görülecekti. Belki bizzât, tecezzi ve intişar etmeden her birisinin yanında bulunuyor. Ehadiyetine ve Şahsiyetine o küllî işler, münafî olmuyor. Hattâ denilebilir ki: O Cilve-i İrade, o Kanun-u Emrî, o Ukde-i Hayatiye; herbirinin yanında bulunur, hiçbir yerde de bulunmaz. Güya şu muhteşem ağaçta meyveler, çekirdekler adedince o Kanun-u Emrînin birer gözü, birer

kulağı var. Belki ağacın herbir cüz'ü, o Kanun-u Emrînin duygularının birer merkezi hükmündedir ki; uzun vasıtaları perde olup bir mani teşkil etmek değil, belki telefon telleri gibi birer vesile-i teshil ve takrib olur. En uzak, en yakın gibidir.

Mâdem bilmüşahede Zât-ı Ehad-i Samed'in, İrade gibi bir Sıfatının birtek cilve-i cüz'îsi, bilmüşahede milyon yerde, milyonlar işe vasıtasız medar olur. Elbette Zât-ı Zülcelâl'in Tecelli-i Kudret ve İradesiyle, Şecere-i Hilkatı bütün ecza ve zerratıyla beraber tasarruf edebilmesine şuhud derecesinde yakîn etmek lâzımgelir.

Onaltıncı Söz'de isbat ve izah edildiği gibi deriz ki: Mâdem, güneş gibi âciz ve musahhar mahlûklar ve Ruhanî gibi madde ile mukayyed nim-nuranî masnular ve şu Çınar ağacının manevî Nuru, Ruhu hükmünde olan Ukde-i Hayatiyesi ve Merkez-i Tasarrufu olan Emrî Kanunlar ve İradevî Cilveler, Nuraniyet Sırrıyla bir yerde iken ve birtek müşahhas cüz'î oldukları halde, pekçok yerlerde ve pekçok işlerde bilmüşahede bulunabilirler. Ve madde ile mukayyed bir cüz'î oldukları halde, mutlak bir küllî hükmünü alırlar. Ve bir anda bir cüz'-i ihtiyarî ile, pekçok muhtelif işleri bilmüşahede kesbederler. Sen de görüyorsun ve inkâr edemezsin.

Acaba: Maddeden mücerred ve muallâ.. hem kaydın tahdidinden ve kesafetin zulmetinden münezzeh ve müberra.. hem şu umum Envâr ve şu bütün Nuraniyat Onun Envâr-ı Kudsiye-i Esmaiyesinin kesif bir gölgesi ve zılali.. hem umum Vücud ve bütün Hayat ve Âlem-i Ervah ve Âlem-i Berzah ve Âlem-i Misâl nim-şeffaf birer Âyine-i Cemâli.. hem Sıfâtı muhita ve Şuûnatı külliye olan birtek Zât-ı Akdes'in İrade-i Külliye ve Kudret-i Mutlaka ve İlm-i Muhit ile zahir olan Tecelli-i Sıfâtı ve Cilve-i Ef'ali içindeki Teveccüh-ü Ehadiyetinden hangi şey saklanabilir? Hangi iş Ona ağır gelebilir? Hangi yer Ondan gizlenebilir? Hangi ferd Ondan uzak kalabilir? Hangi şahıs Külliyet kesbetmeden Ona yanaşabilir? Hiç eşya Ondan gizlenebilir mi? Hiç bir iş, bir işe mani olur mu? Hiçbir yer, Onun huzurundan hâlî kalır mı? İbn-i Abbas Radıyallahü Anh'ın dediği gibi: "Herbir mevcuda bakar birer manevî Basarı ve işitir birer manevî Sem'i" bulunmaz mı? Silsile-i eşya, Onun Evamir ve Kanunlarının sür'atle cereyanlarına birer tel, birer damar hükmüne geçmez mi? Mevani' ve avaik, Onun Tasarrufuna vesail ve vesait olamaz mı? Esbab ve vesait, sırf zahirî bir perde olamaz mı? Hiçbir yerde bulunmadığı halde, her yerde bulunmaz mı? Hiç tahayyüz ve temekküne muhtaç olur mu? Hiç uzaklık ve küçüklük ve tabakat-ı vücudun perdeleri,

Onun Kurbiyetine ve Tasarrufuna ve Şuhuduna mani olabilir mi? Hem hiç maddîlerin, mümkinlerin, kesiflerin, kesîrlerin, mukayyedlerin, mahdudların hassaları ve maddenin ve imkânın ve kesafetin ve kesretin ve takayyüdün ve mahdudiyetin mahsus ve münhasır lâzımları olan tagayyür, tebeddül, tahayyüz ve tecezzi gibi emirler; maddeden mücerred ve Vâcib-ül Vücud ve Nur-ul Envâr ve Vâhid-i Ehad ve kuyuddan münezzeh ve hududdan müberra ve kusurdan mukaddes ve noksandan muallâ bir Zât-ı Akdes'e lâhik olabilir mi? Acz, hiç Ona yakışır mı? Kusur, hiç Onun damen-i İzzetine yanaşır mı!..

İKİNCİ MAKSAD'IN HÂTİMESİ

Bir zaman Ehadiyete dair bir Tefekkürde bulunduğum zaman, odamın yanındaki Çınar ağacının meyvelerine baktım: Arabiyy-ül İbare bir Silsile-i Tefekkür Kalbe geldi. Nasıl gelmiş ise, öyle arabî olarak yazıp, sonra kısa bir mealini söyleyeceğim. İşte:

نَعَمْ فَالْاَثْمَارُ وَالْبُذُورُ مُعْجِزَاتُ الْحِكْمَةِ خَوَارِقُ الصَّنْعَةِ هَدَايَاءُ الرَّحْمَةِ بَرَاهِينُ
الْوَحْدَةِ بَشَائِرُ لُطْفِهِ فِى دَارِ الْاٰخِرَةِ شَوَاهِدُ صَادِقَةٌ بِاَنَّ خَلَّاقَهَا لِكُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلِيمٌ كُلُّ الْاَثْمَارِ وَالْبُذُورِ مَرَايَاءُ الْوَحْدَةِ فِى اَطْرَافِ الْكَثْرَةِ اِشَارَاتُ الْقَدَرِ رُمُوزَاتُ
الْقُدْرَةِ بِاَنَّ تَاكَ الْكَثْرَةَ مِنْ مَنْبَعِ الْوَحْدَةِ تَصْدُرُ شَاهِدَةً لِوَحْدَةِ الْفَاطِرِ فِى الصُّنْعِ
وَالتَّصْوِيرِ ثُمَّ اِلَى الْوَحْدَةِ تَنْتَهِى ذَاكِرَةً لِحِكْمَةِ الْقَادِرِ فِى الْخَلْقِ وَالتَّدْبِيرِ وَكَذَاهُنَّ
تَلْوِيحَاتُ الْحِكْمَةِ بِاَنَّ صَانِعَ الْكُلِّ بِكُلِّيَّةِ النَّظَرِ اِلَى الْجُزْئِىِّ يَنْظُرُ ثُمَّ اِلَى جُزْئِهِ اِذْ اِنْ
كَانَ ثَمَرًا فَهُوَ الْمَقْصُودُ الْاَظْهَرُ مِنْ خَلْقِ هٰذَا الشَّجَرِ فَالْبَشَرُ ثَمَرٌ لِهٰذِهِ الْكَائِنَاتِ فَهُوَ
الْمَطْلُوبُ الْاَظْهَرُ لِخَالِقِ الْمَوْجُودَاتِ وَالْقَلْبُ كَالنَّوَاةِ فَهُوَ الْمِرْآةُ الْاَنْوَرُ لِصَانِعِ
الْكَائِنَاتِ مِنْ هٰذِهِ الْحِكْمَةِ صَارَ الْاِنْسَانُ الْاَصْغَرُ فِى هٰذِهِ الْمَخْلُوقَاتِ هُوَ الْمَدَارُ
الْاَظْهَرُ لِلنَّشْرِ وَالْمَحْشَرِ فِى هٰذِهِ الْمَوْجُودَاتِ وَالتَّخْرِيبِ وَالتَّبْدِيلِ لِهٰذِهِ الْكَائِنَاتِ

Bu Arabî Fıkranın Mebdei Şudur:

فَسُبْحَانَ مَنْ جَعَلَ حَدِيقَةَ اَرْضِهِ :مَشْهَرَ صَنْعَتِهِ :مَحْشَرَ حِكْمَتِهِ: مَظْهَرَ قُدْرَتِهِ :مَزْهَرَ
رَحْمَتِهِ :مَزْرَعَ جَنَّتِهِ :مَمَرَّ الْمَخْلُوقَاتِ: مَسِيلَ الْمَوْجُودَاتِ :مَكِيلَ الْمَصْنُوعَاتِ:
فَمُزَيَّنُ الْحَيْوَانَاتِ :مُنَقَّشُ الطُّيُورَاتِ :مُثَمَّرُ الشَّجَرَاتِ؛ مُزَهَّرُ النَّبَاتَاتِ مُعْجِزَاتُ
عِلْمِهِ ،خَوَارِقُ صُنْعِهِ ،هَدَايَاءُ جُودِهِ، بَشَائِرُ لُطْفِهِ ،تَبَسُّمُ اْلاَزْهَارِمِنْ زِينَةِ اْلاَثْمَارِ، تَسَجُّعُ
اْلاَطْيَارِ، فِى نَسْمَةِ اْلاَسْحَارِ: تَهَزُّجُ اْلاَمْطَارِ :عَلٰى خُدُودِ اْلاَزْهَارِ، تَرَحُّمُ الْوَالِدَاتِ عَلَى
اْلاَطْفَالِ الصِّغَارِ تَعَرُّفُ وَدُودٍ تَوَدُّدُ رَحْمٰنٍ تَرَحُّمُ حَنَّانٍ تَحَنُّنُ مَنَّانٍ لِلْجِنِّ وَ اْلاِنْسَانِ
وَ الرُّوحِ وَالْحَيْوَانِ وَ الْمَلَكِ وَ الْجَانِّ

İşte Bu Arabî Tefekkürün Kısa Bir Meali Şudur Ki:

Bütün meyveler ve içindeki tohumcuklar; Hikmet-i Rabbaniyenin birer Mu'cizesi.. San'at-ı İlâhiyyenin birer Hârikası.. Rahmet-i İlâhiyyenin birer Hediyesi.. Vahdet-i İlâhiyyenin birer Bürhan-ı Maddîsi.. Âhirette Eltaf-ı İlâhiyyenin birer Müjdecisi.. Kudretinin ihatasına ve İlminin şümulüne birer Şahid-i Sadık oldukları gibi; şunlar, Âlem-i Kesretin aktarında ve şu ağaç gibi tekessür etmiş bir nevi Âlemin etrafında Vahdet Âyineleridirler. Enzarı, kesretten Vahdete çeviriyorlar. Lisan-ı hal ile herbirisi der: **"Dal budak salmış şu koca ağacın içinde dağılma, boğulma, bütün o ağaç bizdedir. Onun kesreti, Vahdetimizde dâhildir."** Hattâ her meyvenin kalbi hükmünde olan herbir çekirdek dahi, Vahdetin birer maddî âyinesi oldukları gibi; Zikr-i Kalbi-yi Hafî ile koca ağacın zikr-i cehrî suretiyle çektiği ve okuduğu bütün Esmayı zikreder, okur. Hem o meyveler, tohumlar; Vahdetin Âyineleri oldukları gibi, Kaderin meşhud işaratı ve Kudretin mücessem rumuzatıdır ki; Kader onlar ile işaret eder ve Kudret o Kelimeler ile remzen der: **"Nasılki şu ağacın kesretli dal ve budakları, birtek çekirdekten gelmiş ve şu ağacın San'atkârının İcad ve Tasvirde Vahdetini gösteriyor. Sonra şu ağaç, dal ve budak salıp tekessür ve intişar ettikten sonra, bütün Hakikatını bir meyvede toplar. Bütün mânasını bir çekirdekte derceder. Onunla Hâlık-ı Zülcelâlinin Halk ve Tedbirindeki Hikmetini gösterir."**

Öyle de: Şu Şecere-i Kâinat, bir Menba-ı Vahdetten Vücud alır, terbiye görür. Ve o Kâinatın meyvesi olan İnsan, şu kesret-i mevcûdat içinde, Vahdeti gösterdiği gibi; Kalbi dahi, Îman gözüyle kesret içinde Sırr-ı Vahdeti görür.

Hem o meyveler ve tohumlar, Hikmet-i Rabbaniyenin telvihatıdır. Hikmet onlarla Ehl-i Şuura şöyle ifade ediyor ve diyor ki: "Nasıl şu ağaca müteveccih küllî nazar, küllî tedbir, külliyetiyle ve umumiyetiyle birtek meyveye bakar. Çünki o meyve, o ağaca bir misâl-i musaggardır. Hem o ağaçtan maksud, odur. Hem o küllî nazar ve umumî tedbir, bir meyvenin içinde herbir çekirdeğe dahi nazar eder. Çünki çekirdek, umum ağacın mânasını, fihristesini taşıyor. Demek ağacın tedbirini gören Zât, o tedbir ile alâkadar bütün Esmasıyla, ağacın Vücudundan maksud ve İcadının gayesi olan herbir semereye müteveccihtir. Hem şu koca ağaç, o küçük meyveler için bazan budanır, kesilir, tecdid için bazı cihetleri tahrib edilir. Daha güzel, bâki meyveler vermek için, aşılanır..

Öyle de: Şu Şecere-i Kâinatın semeresi olan beşer; Kâinatın Vücudundan ve İcadından maksud Odur ve İcad-ı Mevcûdatın gayesi de Odur. Ve o meyvenin çekirdeği olan İnsanın Kalbi dahi, Sâni'-i Kâinat'ın en münevver ve en câmi' bir âyinesidir. İşte şu Hikmettendir ki: Şu küçücük İnsan, Neşir ve Haşir gibi muazzam inkılablara medar olmuş. Kâinatın tahrib ve tebdiline sebeb olur. Onun muhakemesi için dünya kapısı kapanıp, Âhiret kapısı açılır.

Mâdem Haşrin bahsi geldi. Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın Haşrin isbatına dair Cezalet-i Beyanını ve Kuvvet-i İfadesini gösteren bir Nükte-i Hakikatını beyan etmeğe münasebet geldi. Şöyle ki:

Şu Tefekkür neticesi gösteriyor ki: Beşerin muhakemesi ve Saadet-i Ebediye kazanması için lüzum olsa bütün Kâinat tahrib edilir ve tahrib ve tebdil edecek bir Kudret görünüyor ve vardır. Fakat Haşrin meratibi var. Bir kısmına Îman Farzdır. Marifeti lâzımdır. Diğer kısmı, Terakkiyat-ı Ruhiye ve Fikriyenin derecatına göre görünür. Ve ilim ve marifeti lâzım olur. Kur'an-ı Hakîm, en basit ve kolay olan mertebeyi kat'î ve kuvvetli isbat için en geniş ve en büyük bir Daire-i Haşri açacak bir Kudreti gösteriyor. İşte umuma Îman lâzım olan Haşrin mertebesi şudur ki: İnsanlar öldükten sonra, Ruhları başka makamlara gider. Cesedleri çürüyor. Fakat İnsanın cesedinden, bir çekirdek, bir tohum hükmünde olacak عَجْبُ الذَّنَبْ tabir edilen küçük bir cüz'ü bâki kalıp Cenab-ı Hak, onun üstünde Cesed-i İnsanîyi Haşirde halkeder, onun

Ruhunu ona gönderir. İşte bu mertebe o kadar kolaydır ki; her baharda milyonlarla misâli görülüyor. İşte bazan şu mertebeyi isbat için Âyât-ı Kur'aniye öyle bir daireyi gösteriyor ki: Bütün zerratı Haşr ve Neşredecek bir Kudretin Tasarrufatını gösterir. Bazan da bütün mahlûkatı fenaya gönderip, yeniden getirecek bir Kudret ve Hikmetin âsârını gösterir. Bazı, yıldızları dağıtıp, Semâvatı parçalayabilir bir Kudret ve Hikmetin tasarrufatını ve âsârını gösterir. Bazı, bütün Zîhayatı öldürecek, yeniden def'aten bir sayha ile diriltecek bir Kudret ve Hikmetin Tasarrufatını ve Tecelliyatını gösterir. Bazı, bütün rûy-i zeminde Zîhayat olanları ayrı ayrı Haşr ve Neşredecek bir Kudret ve Hikmetin Tecelliyatını gösterir. Bazan, küre-i arzı bütün bütün dağıtacak, dağları uçuracak, düzeltip daha güzel bir surete çevirecek bir Kudret ve Hikmetin âsârını gösterir. Demek, herkese Îmanı ve Marifeti Farz olan Haşirden başka, çok Mertebe-i Haşirleri dahi o Kudret ve Hikmetle yapabilir. Hikmet-i Rabbaniye iktiza etmiş ise, elbette Haşr ve Neşr-i İnsanî ile beraber umum onları dahi yapacak veyahut bazı mühimlerini yapar...

BİR SUAL: Diyorsunuz ki: "Sen Sözler'de kıyas-ı temsili çok istimal ediyorsun. Halbuki Fenn-i Mantıkça kıyas-ı temsilî, yakîni ifade etmiyor. Mesail-i yakîniyede bürhan-ı mantıkî lâzımdır. Kıyas-ı temsilî, Usûl-ü Fıkıh Ülemasınca zann-ı galib kâfi olan metalibde istimal edilir. Hem de sen, temsilâtı bazı hikâyeler suretinde zikrediyorsun. Hikâye hayalî olur, hakikî olmaz, vakıa muhalif olur?"

ELCEVAB: İlm-i Mantıkça çendan "Kıyas-ı temsilî, yakîn-i kat'î ifade etmiyor" denilmiş. Fakat kıyas-ı temsilînin bir nev'i var ki; mantıkın yakînî bürhanından çok kuvvetlidir ve mantıkın birinci şeklinin birinci darbından daha yakînîdir. O kısım da şudur ki: Bir temsil-i cüz'î vasıtasıyla bir Hakikat-ı Küllînin ucunu gösterip, Hükmü o Hakikata bina ediyor. O Hakikatın Kanununu, bir hususî maddede gösteriyor. Tâ o Hakikat-ı Uzmâ bilinsin ve cüz'î maddeler, ona irca' edilsin. Meselâ: "Güneş nuraniyet vasıtasıyla, birtek Zât iken her parlak şeyin yanında bulunuyor." temsiliyle bir Kanun-u Hakikat gösteriliyor ki, Nur ve Nurani için kayıd olamaz. Uzak ve yakın bir olur. Az ve çok müsavi olur. Mekân onu zabtedemez.

Hem meselâ: "Ağacın meyveleri, yaprakları; bir anda, bir tarzda kolaylıkla ve mükemmel olarak birtek merkezde, bir kanun-u emrî ile teşkili ve tasviri" bir temsildir ki, muazzam bir Hakikatın ve küllî bir Kanunun ucunu gösterir. O Hakikat ve o Hakikatın Kanununu gayet kat'î bir surette isbat eder ki, o koca Kâinat dahi şu ağaç gibi o Kanun-u Hakikatın

ve o Sırr-ı Ehadiyetin bir mazharıdır, bir meydan-ı cevelanıdır.

İşte bütün Sözlerdeki kıyasat-ı temsiliyeler bu çeşittirler ki, Bürhan-ı Kat'î-yi Mantıkîden daha kuvvetli, daha yakînîdirler.

İKİNCİ SUALE CEVAB: Malûmdur ki: Fenn-i Belâgatta bir Lafzın, bir kelâmın mâna-yı hakikîsi, başka bir maksud mânaya sırf bir âlet-i mülahaza olsa, ona "lafz-ı kinaî" denilir. Ve "kinaî" tabir edilen bir kelâmın mâna-yı aslîsi, medar-ı sıdk ve kizb değildir. Belki kinaî mânasıdır ki, medar-ı sıdk ve kizb olur. Eğer o kinaî mâna doğru ise, o kelâm sadıktır. Mâna-yı aslî, kâzib dahi olsa sıdkını bozmaz. Eğer mâna-yı kinaî doğru değilse; mâna-yı aslîsi doğru olsa, o kelâm kâzibdir. Meselâ: Kinaî misâllerinden: (Filanün tavîl-ün necad) denilir. Yâni: "Kılıncının kayışı, bendi uzundur." Şu kelâm, o adamın kametinin uzunluğuna kinayedir. Eğer o adam uzun ise, kılıncı ve kayışı ve bendi olmasa de, yine bu kelâm sadıktır, doğrudur. Eğer o adamın boyu uzun olmazsa; çendan uzun bir kılıncı ve uzun bir kayışı ve uzun bir bendi bulunsa, yine bu kelâm kâzibdir. Çünki mâna-yı aslîsi, maksud değil.

İşte Onuncu Söz'ün ve Yirmiikinci Söz'ün hikâyeleri gibi, sair Sözlerin hikâyeleri, kinaiyat kısmındandırlar ki, begayet doğru ve gayet sadık ve mutabık-ı vaki' olan hikâyelerin sonlarındaki Hakikatlar, o hikâyelerin mâna-yı kinaiyeleridir. Mâna-yı asliyeleri, bir temsil-i dûrbînîdir. Nasıl olursa olsun, sıdkına ve hakkaniyetine zarar vermez. Hem o hikâyeler birer temsildirler. Yalnız umuma tefhim için lisan-ı hal, lisan-ı kal suretinde ve şahs-ı manevî, bir şahs-ı maddî şeklinde gösterilmiştir.

ÜÇÜNCÜ MAKSAD

Umum ehl-i dalâletin vekili, İkinci Sualine (Hâşiye) karşı, kat'î ve mukni' ve mülzim cevabı aldıktan sonra, şöyle üçüncü bir sual ediyor, diyor ki:

Kur'anda: " أَرْحَمُ الرَّحِمِينَ " " أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ " gibi Kelimat, başka hâlıklar, râhimler bulunduğunu iş'ar eder. Hem diyorsunuz ki: "Hâlık-ı Âlem'in nihayetsiz Kemâlâtı var. Bütün Enva'-ı Kemâlâtın en nihayet mertebelerini câmi'dir." Halbuki eşyanın kemâlâtı, ezdad ile bilinir; elem olmazsa lezzet bir kemal olmaz, zulmet olmazsa ziya tahakkuk etmez, firak olmazsa visal lezzet vermez ve hakeza?..

(Hâşiye): İkinci Maksad'ın başındaki sual demektir. Yoksa, Hâtimenin âhirindeki bu küçücük sual değildir..

Elcevab: Birinci şıkka "beş işaret" ile cevab veririz:

BİRİNCİ İŞARET: Kur'an baştan başa Tevhidi isbat ettiği ve gösterdiği için, bir delil-i kat'îdir ki; Kur'an-ı Hakîm'in o nevi Kelimeleri sizin fehmettiğiniz gibi değildir. Belki اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ demesi, "Hâlıkıyet mertebelerinin en Ahsenindedir" demektir ki, başka Hâlık bulunduğuna hiç delaleti yok. Belki Hâlıkıyetin sair Sıfatlar gibi çok meratibi var.

اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ demek, "Meratib-i Hâlıkıyetin en güzel, en münteha mertebesinde bir Hâlık-ı Zülcelâl'dir" demektir.

İKİNCİ İŞARET: اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ gibi Tabirler, Hâlıkların taaddüdüne bakmıyor. Belki mahlûkıyetin enva'ına bakıyor. Yâni "herşeyi, herşeye lâyık bir tarzda, en güzel bir mertebede halkeder bir Hâlıktır." Nasılki şu mânayı اَحْسَنَ كُلَّ شَىْءٍ خَلَقَهُ gibi Âyetler ifade eder.

ÜÇÜNCÜ İŞARET: " اَللّٰهُ اَكْبَرُ " " اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ " " خَيْرُ الْمُحْسِنِينَ " " خَيْرُ الْفَاصِلِينَ "gibi Tabirattaki müvazene, Cenab-ı Hakk'ın vaki'deki Sıfât ve Ef'ali, sair o Sıfât ve Ef'alin nümunelerine mâlik olanlarla müvazene ve tafdil değildir. Çünki bütün Kâinatta cin ve ins ve Melekte olan Kemâlât, Onun Kemaline nisbeten zaîf bir gölgedir; nasıl müvazeneye gelebilir? Belki müvazene, insanların ve bahusus ehl-i gafletin nazarına göredir. Meselâ: Nasılki bir nefer, onbaşısına karşı kemal-i itaat ve hürmeti gösteriyor, bütün iyilikleri ondan görüyor; Padişahı az düşünür. Onu düşünse de yine teşekküratını onbaşıya veriyor. İşte böyle bir nefere karşı denilir: "Yahu, Padişah senin onbaşından daha büyüktür. Yalnız ona teşekkür et.." Şimdi şu söz, vaki'deki Padişahın haşmetli hakikî kumandanlığıyla, onbaşısının cüz'î, surî kumandanlığını müvazene değil; çünki o müvazene ve tafdil, mânasız-dır. Belki neferin nazar-ı ehemmiyet ve irtibatına göredir ki, onbaşısını tercih eder, teşekküratını ona verir, yalnız onu sever.

İşte bunun gibi, Hâlık ve Mün'im tevehhüm olunan zahirî esbab, ehl-i gafletin nazarında Mün'im-i Hakikî'ye perde olur. Ehl-i gaflet onlara yapışır, Nimet ve İhsanı, onlardan bilir. Medih ve Senalarını, onlara verir. Kur'an der ki: "Cenab-ı Hak daha büyüktür, daha güzel bir Hâlıktır, daha iyi bir Muhsindir. Ona bakınız, Ona teşekkür ediniz."

DÖRDÜNCÜ İŞARET: Müvazene ve tafdil, vaki' mevcudlar içinde olduğu gibi; imkânî, hattâ farazî eşyalar içinde dahi olabilir. Nasılki ekser mahiyetlerde, müteaddid meratib bulunur. Öyle de: Esma-i İlâhiyye ve Sıfât-ı Kudsiyenin mahiyetlerinde de, Akıl itibariyle hadsiz meratib bulunabilir. Halbuki Cenab-ı Hak, o Sıfât ve Esmanın mümkün ve mutasavver bütün meratibinin en Ekmelinde, en Ahsenindedir. Bütün Kâinat, Kemâlâtıyla bu Hakikata şahiddir. لَهُ اْلاَسْمَآءُ الْحُسْنٰى bütün Esmasını Ahseniyet ile tavsif, şu mânayı ifade ediyor...

BEŞİNCİ İŞARET: Şu müvazene ve müfadale; Cenab-ı Hakk'ın masivaya mukabil değil, belki iki nevi Tecelliyat ve Sıfâtı var.

Biri: Vâhidiyet Sırrıyla ve vesait ve esbab perdesi altında ve bir Kanun-u Umumî suretinde Tasarrufatıdır.

İkincisi: Ehadiyet Sırrıyla; perdesiz, doğrudan doğruya, hususî bir teveccüh ile Tasarruftur. İşte Ehadiyet Sırrıyla, doğrudan doğruya olan İhsanı ve İcadı ve Kibriyası ise; vesait ve esbabın mezahiriyle görünen âsâr-ı ihsanından ve İcad ve Kibriyasından daha büyük, daha güzel, daha yüksektir, demektir. Meselâ nasıl bir Padişahın, -fakat Veli bir Padişahın- ki, umum memurları ve kumandanları sırf bir perde olup, bütün hüküm ve icraat onun elinde farzediyoruz. O Padişahın tasarrufat ve icraatı iki çeşittir. Birisi: Umumî bir kanunla, zahirî memurların ve kumandanların suretinde ve makamların kabiliyetine göre verdiği emirler ve gösterdiği icraatlardır. İkincisi: Umumî kanunla değil ve zahirî memurları da perde yapmayarak, doğrudan doğruya İhsanat-ı Şahanesi ve İcraatı daha güzel, daha yüksek denilebilir. Öyle de: Sultan-ı Ezel ve Ebed olan Hâlık-ı Kâinat, çendan vesait ve esbabı icraatına perde yapmış, Haşmet-i Rubûbiyetini göstermiş. Fakat İbadının Kalbinde hususî bir telefon bırakmış ki, esbabı arkada bırakıp, doğrudan doğruya Ona teveccüh etmek için, Ubûdiyyet-i Hâssa ile mükellef edip اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَ اِيَّاكَ نَسْتَعِينُ deyiniz diye, Kâinattan yüzlerini Kendine çevirir.

İşte " اَللّٰهُ اَكْبَرُ " " اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ " " اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ " meânîsi, şu mânaya da bakıyor.

Vekilin ikinci şık sualine "Beş Remiz" ile cevabdır:

BİRİNCİ REMİZ: Sualde diyor ki: "Bir şeyin zıddı olmazsa, o şeyin nasıl kemali olabilir?

ELCEVAB: Şu sual sahibi, Hakikî Kemali bilmiyor. Yalnız nisbî bir kemal zannediyor. Halbuki gayra bakan ve gayra nisbeten hasıl olan meziyetler, faziletler, tefevvuklar; hakikî değiller, nisbîdirler, zaîftirler. Eğer gayr, nazardan sâkıt olsalar; onlar da sukut ederler. Meselâ: Sıcaklığın nisbî lezzeti ve fazileti, soğuğun tesiri iledir. Yemeğin nisbî lezzeti, açlık eleminin tesiri iledir. Onlar gitse, bunlar da azalır. Halbuki hakikî Lezzet ve Muhabbet ve Kemal ve Fazilet odur ki; gayrın tasavvuruna bina edilmesin, Zâtında bulunsun ve bizzât bir hakikat-ı mukarrere olsun. **"Lezzet-i Vücud ve Lezzet-i Hayat ve Lezzet-i Muhabbet ve Lezzet-i Marifet ve Lezzet-i Îman ve Lezzet-i Beka ve Lezzet-i Rahmet ve Lezzet-i Şefkat ve Hüsn-ü Nur ve Hüsn-ü Basar ve Hüsn-ü Kelâm ve Hüsn-ü Kerem ve Hüsn-ü Sîret ve Hüsn-ü Suret ve Kemal-i Zât ve Kemal-i Sıfât ve Kemal-i Ef'al"** gibi bizzât meziyetler; gayr olsun olmasın, şu meziyetler tebeddül etmez.

İşte Sâni'-i Zülcelâl ve Fâtır-ı Zülcemâl ve Hâlık-ı Zülkemal'in bütün Kemâlâtı Hakikiyedir, Zâtiyedir; gayr ve masiva, Ona tesir etmez. Yalnız mezahir olabilirler.

İKİNCİ REMİZ: Seyyid Şerif-i Cürcanî "Şerh-ül Mevakıf"ta demiş ki: "Sebeb-i muhabbet ya lezzet veya menfaat, ya müşakelet (yâni meyl-i cinsiyet), ya kemaldir. Çünki Kemal, Mahbub-u Lizâtihîdir." Yâni, ne şeyi seversen ya lezzet için seversin, ya menfaat için, ya evlâda meyil gibi bir müşakele-i cinsiye için, ya kemal olduğu için seversin. Eğer Kemal ise, başka bir sebeb, bir garaz lâzım değil. O bizzât sevilir. Meselâ; eski zamanda Sahib-i Kemâlât İnsanları herkes sever, onlara karşı hiçbir alâka olmadığı halde istihsankârane muhabbet edilir.

İşte Cenab-ı Hakk'ın bütün Kemâlâtı ve Esma-i Hüsnasının bütün meratibleri ve bütün Faziletleri, hakikî Kemâlât olduklarından bizzât sevilirler. **"Mahbubetün Lizâtihâ"**dırlar. Mahbub-u Bilhak ve Habib-i Hakikî

olan Zât-ı Zülcelâl, hakikî olan Kemâlâtını ve Sıfât ve Esmasının güzelliklerini kendine lâyık bir tarzda sever, Muhabbet eder. Hem o Kemâlâtın mazharları, âyineleri olan san'atını ve masnuatını ve mahlûkatının mehasinini sever, Muhabbet eder. Enbiyasını ve Evliyasını, husûsan Seyyid-ül Mürselîn ve Sultan-ül Evliya olan Habib-i Ekremini sever. Yâni kendi Cemâlini sevmesiyle, o Cemâlin âyinesi olan Habibini sever. Ve kendi Esmasını sevmesiyle, o Esmanın Mazhar-ı Câmii ve Zîşuuru olan o Habibini ve İhvanını sever. Ve san'atını sevmesiyle, o san'atın Dellâl ve Teşhircisi olan o Habibini ve Emsalini sever. Ve masnuatını sevmesiyle, o masnuata karşı" بَارَكَ اللّٰهُ , مَا شَٓاءَ اللّٰهُ ne kadar güzel yapılmışlar" diyen ve takdir eden ve istihsan eden o Habibini ve Onun arkasında olanları sever. Ve mahlûkatının mehasinini sevmesiyle, o Mehasin-i Ahlâkın umumunu câmi' olan o Habib-i Ekremini ve Onun Etba ve İhvanını sever, Muhabbet eder.

ÜÇÜNCÜ REMİZ: Umum Kâinattaki umum Kemâlât, bir Zât-ı Zülcelâl'in Kemalinin Âyâtıdır ve Cemâlinin işaratıdır. Belki hakikî Kemaline nisbeten bütün Kâinattaki Hüsün ve Kemal ve Cemâl, zaîf bir gölgedir. Şu Hakikatın beş hüccetine icmalen işaret ederiz.

Birinci Hüccet: Nasılki mükemmel, muhteşem, münakkaş, müzeyyen bir saray; mükemmel bir ustalık, bir dülgerliğe bilbedahe delalet eder. Ve mükemmel fiil olan o dülgerlik, o nakkaşlık; bizzarure mükemmel bir fâile, bir ustaya, bir mühendise ve "nakkaş ve musavvir" gibi ünvan ve isimleriyle beraber delalet eder. Ve mükemmel o isimler dahi, şübhesiz o ustanın mükemmel, san'atkârane sıfatına delalet eder. Ve o kemal-i san'at ve sıfat, bilbedahe o ustanın kemal-i istidadına ve kabiliyetine delalet eder. Ve o kemal-i istidad ve kabiliyet, bizzarure o ustanın kemal-i zâtına ve ulviyet-i mahiyetine delalet eder.

Aynen öyle de: Şu Saray-ı Âlem, şu mükemmel, müzeyyen eser; bilbedahe gayet Kemaldeki Ef'ale delalet eder. Çünki eserdeki Kemâlât, o ef'alin Kemâlâtından ileri gelir ve onu gösterir. Kemal-i Ef'al ise, bizzarure bir Fâil-i Mükemmele ve o Fâilin Kemal-i Esmasına, yâni âsâra nisbeten Müdebbir, Musavvir, Hakîm, Rahîm, Müzeyyin gibi İsimlerin Kemaline delalet eder. İsimlerin ve Ünvanların Kemali ise, şeksiz şübhesiz o Fâilin Kemal-i Evsafına delalet eder. Zira Sıfat mükemmel olmazsa, Sıfattan neş'et eden İsimler, Ünvanlar mükemmel olamaz. Ve o evsafın Kemali, bilbedahe Şuûnat-ı Zâtiyenin Kemaline delalet eder. Çünki Sıfâtın mebde'leri, o Şuun-u Zâtiyedir. Ve Şuun-u Zâtiyenin Kemali ise; biilmelyakîn Zât-ı Zîşuunun Kemaline ve öyle lâyık bir Kemaline delalet

eder ki; o Kemalin ziyası, Şuun ve Sıfât ve Esma ve Ef'al ve Âsâr perdelerinden geçtiği halde, şu Kâinatta yine bu kadar Hüsnü ve Cemâli ve Kemali göstermiş.

İşte şu derece hakikî Kemâlât-ı Zâtiyenin Bürhan-ı Kat'î ile Vücudu sabit olduktan sonra, gayra bakan ve emsal ve ezdada tefevvuk cihetiyle olan nisbî Kemâlâtın ne ehemmiyeti kalır, ne derece sönük düşer, anlarsın...

İkinci Hüccet: Şu Kâinata Nazar-ı İbretle bakıldığı vakit, Vicdan ve Kalb bir Hads-i Sadıkla hisseder ki: Şu Kâinatı bu derece güzelleştiren ve süslendiren ve enva'-ı mehasin ile tezyin edenin, nihayet derecede bir Cemâl ve Kemâlâtı vardır ki, şöyle yapıyor.

Üçüncü Hüccet: Malûmdur ki; mevzun ve muntazam ve mükemmel ve güzel san'atlar, gayet güzel bir proğrama istinad eder. Mükemmel ve güzel bir proğram ise, mükemmel ve güzel bir İlme ve güzel bir Zihne ve güzel bir Kabiliyet-i Ruhiyeye delalet eder. Demek Ruhun manevî güzelliğidir ki; İlim vasıtasıyla san'atında tezâhür ediyor.

İşte şu Kâinat, hadsiz mehasin-i maddiyesiyle, bir manevî ve ilmî mehasinin tereşşuhatıdır. Ve o ilmî ve manevî Mehasin ve Kemâlât, elbette hadsiz bir sermedî Hüsün ve Cemâlin ve Kemalin Cilveleridir.

Dördüncü Hüccet: Malûmdur ki; ziyayı verenin ziyadar olması lâzım.. tenvir edenin nuranî olması gerek.. İhsan Gınadan gelir.. Lütuf Latiften zuhur eder. Mâdem öyledir; Kâinata bu kadar Hüsün ve Cemâl vermek ve mevcûdata muhtelif Kemâlât vermek; ışık, güneşi gösterdiği gibi, bir Cemâl-i Sermedîyi gösterirler.

Mâdem mevcûdat, zeminin yüzünde büyük bir nehir gibi Kemâlâtın lem'alarıyla parlar geçer. O nehir, güneşin Cilveleriyle parladığı gibi, şu seyl-i mevcûdat dahi, Hüsün ve Cemâl ve Kemalin Lem'alarıyla muvakkaten parlar gider. Arkalarından gelenler aynı parlamayı, aynı Lem'aları gösterdiklerinden anlaşılıyor ki: Cereyan eden suyun kabarcıklarındaki cilveler, güzellikler, nasıl kendilerinden değil; belki bir güneşin ziyasının güzellikleri, cilveleridir. Öyle de: Şu Seyl-i Kâinattaki muvakkat parlayan Mehasin ve Kemâlât, bir Şems-i Sermedî'nin Lemaat-ı Cemâl-i Esmasıdır.

نَعَمْ تَفَانِى الْمِرْاٰتِ زَوَالُ الْمَوْجُودَاتِ مَعَ تَجَلِّى الدَّائِمِ مَعَ الْفَيْضِ

الْمُلاَزِمِ مِنْ اَظْهَرِ الظَّوَاهِرِ اَنَّ الْجَمَالَ الظَّاهِرَ لَيْسَ مُلْكَ الْمَظَاهِرِ مِنْ اَفْصَحِ تِبْيَانٍ
مِنْ اَوْضَحِ بُرْهَانٍ لِلْجَمَالِ الْمُجَرَّدِ لِلاِحْسَانِ الْمُجَدَّدِ
لِلْوَاجِبِ الْوُجُودِ لِلْبَاقِى الْوَدُودِ...

Beşinci Hüccet: Malûmdur ki; üç dört muhtelif yoldan gelenler, aynı bir hâdiseyi söyleseler, yakîni ifade eden tevatür derecesinde o hâdisenin kat'î vukuuna delalet eder.

İşte meşrebce ve meslekçe ve istidadca ve asırca gayet muhtelif ayrı ayrı bütün Muhakkikînin muhtelif tabakatından ve Evliyanın muhtelif Turuklarından ve Asfiyanın muhtelif Mesleklerinden ve Hükema-yı Hakikiyenin muhtelif Mezheblerinden olan bütün Ehl-i Keşif ve Zevk ve Şuhud ve Müşahede, Keşif ve Zevk ve Şuhud ile İttifak etmişler ki: Kâinat mezahirinde ve mevcûdat âyinelerinde görülen Mehasin ve Kemâlât, bir tek Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un Tecelliyat-ı Kemalidir ve Cilve-i Cemâl-i Esmasıdır.

İşte bunların İcmaı, sarsılmaz bir Hüccet-i Katıadır.

Tahmin ederim ki: Şu remizde ehl-i dalâletin vekili, işitmemek için kulağını kapayıp kaçmağa mecburdur. Zâten zulmetli kafaları, huffaş misillü, bu Nurları görmeğe tahammül edemezler. Öyle ise bundan sonra onları, pek de nazara almayacağız...

DÖRDÜNCÜ REMİZ: Bir şeyin lezzeti, hüsnü, cemâli, emsal ve ezdadına bakmaktan ziyade, mazharlarına bakarlar. Meselâ: Kerem, güzel ve hoş bir sıfattır. Kerim olan Zât, başka mükrimlere tefevvuk cihetiyle aldığı lezzet-i nisbiyeden bin defa daha hoş bir lezzeti, ikram ettiği adamların telezzüzleriyle, ferahlarıyla alır. Hem bir Şefkat ve Merhamet sahibi, Şefkat ettiği mahlûkların istirahatleri derecesinde hakikî bir lezzet alır. Meselâ: Bir vâlidenin evlâdının mes'udiyetlerinden ve istirahatlerinden, Şefkat vasıtasıyla aldığı lezzet, o derece kuvvetlidir ki; onların rahatı için Ruhunu feda eder derecesine getirir. Hattâ o Şefkatin lezzeti, tavuğu civcivlerini himaye etmek için arslana saldırtır.

İşte mâdem evsaf-ı âliyedeki hakikî Lezzet ve Hüsün ve Saadet ve Kemal, akran ve ezdada bakmıyor. Belki mezahir ve müteallikatına bakıyor. Elbette **Hayy-ı Kayyum ve Hannan-ı Mennan ve Rahîm ve Rahman olan Zât-ı Zülcemâl ve-l Kemal**'in Rahmetindeki Cemâl ise, merhumlara

bakar. Merhametine mazhar olanların, husûsan Cennet-i Bâkiyede nihayetsiz Enva'-ı Rahmet ve Şefkatine mazhar olanların Derece-i Saadetlerine ve Tena'umlarına ve Ferahlarına göre o Zât-ı Rahmanurrahîm, Ona lâyık bir tarzda bir Muhabbet, bir Sevmek gibi (Ona lâyık Şuûnatla tabir edilen) ulvî, kudsî, güzel, münezzeh mânaları vardır. "Lezzet-i Kudsiye, Aşk-ı Mukaddes, Ferah-ı Münezzeh, Mesruriyet-i Kudsiye" tabir edilen, İzn-i Şer'î olmadığından yâd edemediğimiz gayet münezzeh, mukaddes Şuûnatı vardır ki; herbiri Kâinatta gördüğümüz ve mevcûdat mabeyninde hissettiğimiz aşk ve ferah ve mesruriyetten nihayetsiz derecelerde daha yüksek, daha ulvî, daha mukaddes, daha münezzeh olduğunu çok yerlerde isbat etmişiz. O mânaların birer lem'asına bakmak istersen, gelecek temsilâtın dürbünü ile bak:

Meselâ: Nasılki sehavetli, âlîcenab, müşfik bir Zât, güzel bir ziyafeti, gayet fakir ve aç ve muhtaç olanlara vermek için, seyahat eden güzel bir gemisine serer. Kendi de üstünde seyreder. O fukaranın minnetdarane tena'umları ve o aç olanların müteşekkirane telezzüzleri ve o muhtaç olanların senakârane memnuniyetleri; ne derece o kerim Zâtı mesrur ve müferrah eder, ne kadar onun hoşuna gider, anlarsın.

İşte küçücük bir sofranın hakikî mâliki olmayan ve bir tevziat memuru hükmünde olan bir İnsanın mesruriyeti böyle ise; cin ve insi ve hayvanatı, Feza-yı Âlem denizinde seyr ü seyahat ettiren ve bir Sefine-i Rabbaniye olan koca zeminin üstüne bindirip, yüzünde hadsiz enva'-ı mat'umatı câmi' bir sofrayı serip, bütün Zîhayatı küçük bir kahvaltı nev'inde o ziyafete davet etmekle beraber, gayet mükemmel ve bütün enva'-ı lezaizi câmi', sermedî, ebedî bir Dâr-ı Bekada Cennetleri, herbirisini birer Sofra-i Nimet ederek hadsiz lezaizi ve letaifi câmi' bir tarzda, nihayetsiz bir zamanda, nihayetsiz muhtaç, nihayetsiz müştak, nihayetsiz İbadına, hakikî yemek için ziyafet açan bir Rahman-ı Rahîm'e aid ve tabirinde âciz olduğumuz Meâni-i Mukaddese-i Muhabbeti ve Netaic-i Rahmeti kıyas edebilirsin.

Hem meselâ: Mahir bir san'atperver meharetini göstermeyi sever bir usta; güzel, plâksız konuşan fonoğraf gibi bir san'atı icad ettikten sonra, onu kurup tecrübe ediyor, gösteriyor. O san'atkârın düşündüğü ve istediği neticeleri en mükemmel bir tarzda gösterse; onun mucidi ne kadar iftihar eder, ne kadar memnun olur, ne derece hoşuna gider. Kendi kendine بَارَكَ اللّٰهُ der.

İşte küçücük bir İnsan, icadsız, sırf surî bir san'atçığı ile, bir fonoğrafın güzel işlemesiyle böyle memnun olsa; acaba bir Sâni'-i Zülcelâl, koca

Kâinatı, bir musikî, bir fonoğraf hükmünde İcad ettiği gibi, zemini ve zemin içindeki bütün Zîhayatı ve bilhassa Zîhayat içinde İnsanın başını öyle bir Fonoğraf-ı Rabbanî ve bir Musika-i İlahî tarzında yapmış ki; hikmet-i beşer, O San'at karşısında hayretinden parmağını ısırıyor...

İşte bütün o masnuat, bütün onlardan matlub neticeleri, nihayet derecede ve gayet güzel bir surette gösterdiklerinden ve İbadat-ı Mahsusa ve Tesbihat-ı Hususiye ve Tahiyyat-ı Muayyene ile tabir edilen Evamir-i Tekviniyeye karşı onların İtaatları ve onlardan matlub olan Makasıd-ı Rabbaniyenin husulünden hasıl olan ve İftihar ve Memnuniyet ve Ferahla tabir edemediğimiz Maânî-i Mukaddese ve Şuun-u Münezzeh, o derece Âlî ve Mukaddestir ki; bütün Ukûl-ü Beşer ittihad edip bir Akıl olsa, yine onların künhüne yetişemez ve ihata edemez.

Hem meselâ adâletperver, ihkak-ı hakkı sever ve ondan zevk alır bir hâkim, mazlumların haklarını vermekten ve mazlumların teşekkürlerinden ve zalimleri tecziye etmekle mazlumların intikamlarını almaktan nasıl memnun olur, bir zevk alır. İşte Hakîm-i Mutlak ve Âdil-i Bilhak ve Kahhar-ı Zülcelâl, değil yalnız cin ve inste, belki bütün mevcûdatta ihkak-ı haktan, yâni herşeye hakk-ı vücudu ve hakk-ı hayatı vermekten ve Vücud ve Hayatını mütecavizlerden muhafaza etmekten ve dehşetli mevcudları tecavüzlerden tevkif ve durdurmaktan, husûsan Mahşerde ve Dâr-ı Âhirette cin ve insin muhakemesinden başka bütün Zîhayata karşı Tecelli-i Kübra-yı Adl ve Hikmetten gelen Maânî-i Mukaddeseyi kıyas edebilirsin.

İşte şu üç misâl gibi, binbir Esma-i İlâhiyyenin herbirinde pek çok Tabakat-ı Hüsün ve Cemâl ve Fazl ve Kemal bulunduğu gibi, pek çok Meratib-i Muhabbet ve İftihar ve İzzet ve Kibriya vardır. İşte bundandır ki: "Vedud" İsmine mazhar olan Muhakkikîn-i Evliya; "Bütün Kâinatın mayesi, Muhabbettir. Bütün mevcûdatın harekâtı, Muhabbetledir. Bütün mevcûdattaki İncizab ve Cezbe ve Cazibe Kanunları, Muhabbettendir." demişler. Onlardan birisi demiş:

فَلَكْ مَسْت مَلَكْ مَسْت نُجُومْ مَسْت سَمَوَاتْ مَسْت شَمْس مَسْت قَمَرْ

مَسْت زَمِينْ مَسْت عَنَاصِرْ مَسْت نَبَاتْ مَسْت شَجَرْ مَسْت بَشَرْ مَسْت

سَرَاسَرْ ذِى حَيَاتْ مَسْت هَمَه ذَرَّاتِ مَوْجُودَاتْ بَرَابَرْ مَسْت دَرْمَسْتَسْت

Yâni: Muhabbet-i İlâhiyyenin Tecellisinde ve o Şarab-ı Muhabbetten herkes istidadına göre mesttir. Malûmdur ki: Her Kalb, kendine İhsan edeni sever ve Hakikî Kemale Muhabbet eder ve Ulvî Cemâle meftun olur. Kendiyle beraber sevdiği ve Şefkat ettiği Zâtlara dahi İhsan edeni daha pek çok sever. Acaba, -sâbıkan beyan ettiğimiz gibi- herbir İsminde binler İhsan Defineleri bulunan ve bütün sevdiklerimizi İhsanatıyla mes'ud eden ve binler Kemâlâtın menbaı olan ve binler Tabakat-ı Cemâlin medarı olan binbir Esmasının Müsemması olan Cemil-i Zülcelâl, Mahbub-u Zülkemal, ne derece Aşk ve Muhabbete lâyık olduğu ve bütün Kâinat, Onun Muhabbetiyle mest ve sergerdan olmasının şayeste bulunduğu anlaşılmaz mı?

İşte şu Sırdandır ki; "Vedud" İsmine mazhar bir kısım Evliya, "Cennet'i istemiyoruz. Bir Lem'a-i Muhabbet-i İlâhiyye, Ebeden bize kâfidir" demişler.

Hem ondandır ki; Hadîste geldiği gibi**: "Cennet'te bir dakika Rü'yet-i Cemâl-i İlahî, bütün Cennet Lezaizine faiktir."**

İşte şu nihayetsiz Kemâlât-ı Muhabbet, Vâhidiyet ve Ehadiyet dairesinde Zât-ı Zülcelâl'in kendi Esma ve mahlûkatıyla hasıl olur. Demek o daire haricinde tevehhüm olunan kemâlât, kemâlât değildir...

BEŞİNCİ REMİZ: Beş noktadır:

Birinci Nokta: Ehl-i dalâletin vekili der ki: "Ehadîsinizde dünya tel'in edilmiş, "cîfe" ismiyle yâdedilmiş. Hem bütün Ehl-i Velayet ve Ehl-i Hakikat, dünyayı tahkir ediyorlar. "Fenadır, pistir" diyorlar. Halbuki sen, bütün Kemâlât-ı İlâhiyyeye medar ve hüccet, onu gösteriyorsun ve âşıkane ondan bahsediyorsun?

ELCEVAB: Dünyanın üç yüzü var:

Birinci yüzü: Cenab-ı Hakk'ın Esmasına bakar. Onların Nukuşunu gösterir. Mâna-yı Harfiyle, Onlara âyinedarlık eder. Dünyanın şu yüzü, hadsiz Mektubat-ı Samedaniyedir. Bu yüzü gayet güzeldir. Nefrete değil, Aşka lâyıktır.

İ k i n c i y ü z ü : Âhirete bakar. Âhiretin tarlasıdır, Cennet'in mezraasıdır, Rahmetin mezheresidir. Şu yüzü dahi, evvelki yüzü gibi güzeldir. Tahkire değil, Muhabbete lâyıktır.

Ü ç ü n c ü y ü z ü : İnsanın hevesatına bakan ve gaflet perdesi olan ve ehl-i dünyanın mel'abe-i hevesatı olan yüzdür. Şu yüz çirkindir. Çünki fânidir, zâildir, elemlidir, aldatır. İşte Hadîste vârid olan tahkir ve Ehl-i Hakikatın ettiği nefret, bu yüzdedir.

Kur'an-ı Hakîm'in Kâinattan ve mevcûdattan ehemmiyetkârane, istihsankârane bahsi ise; evvelki iki yüze bakar. Sahabelerin ve sair Ehlullahın mergub dünyaları, evvelki iki yüzdedir.

Şimdi, dünyayı tahkir edenler dört sınıftır:

Birincisi: Ehl-i Marifettir ki, Cenab-ı Hakk'ın Marifetine ve Muhabbet ve İbadetine sed çektiği için tahkir eder.

İkincisi: Ehl-i Âhirettir ki; ya dünyanın zarurî işleri onları Amel-i Uhrevîden men'ettiği için veyahut Şuhud derecesinde Îman ile Cennet'in Kemâlât ve Mehasinine nisbeten dünyayı çirkin görür. Evet Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm'a güzel bir adam nisbet edilse, yine çirkin göründüğü gibi; dünyanın ne kadar kıymetdar mehasini varsa, Cennet'in Mehasinine nisbet edilse, hiç hükmündedir.

Üçüncüsü: Dünyayı tahkir eder. Çünki eline geçmez. Şu tahkir, dünyanın nefretinden gelmiyor; muhabbetinden ileri geliyor.

Dördüncüsü: Dünyayı tahkir eder. Zira dünya, eline geçiyor. Fakat durmuyor, gidiyor. O da kızıyor. Teselli bulmak için tahkir eder. "Pistir" der. Şu tahkir ise; o da, dünyanın muhabbetinden ileri geliyor. Halbuki makbûl tahkir odur ki, Hubb-u Âhiretten ve Marifetullahın Muhabbetinden ileri gelir...

Demek makbûl tahkir, evvelki iki kısımdır. Cenab-ı Hak, bizi onlardan yapsın. آمِينَ بِحُرْمَةِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ.

* * *

ÜÇÜNCÜ MEVKIF

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Şu Üçüncü Mevkıf İki Nokta'dır. O da İki Mebhas'tır.

BİRİNCİ MEBHAS

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ Sırrınca: **Herşeyden Cenab-ı Hakk'a karşı pencereler hükmünde çok vecihler var.** Bütün mevcûdatın Hakaikı, bütün Kâinatın Hakikatı; Esma-i İlâhiyyeye istinad eder. Herbir şeyin Hakikatı, bir İsme veyahut çok Esmaya istinad eder. Eşyadaki sıfatlar, san'atlar dahi, herbiri birer İsme dayanıyor. Hattâ hakikî fenn-i hikmet, "Hakîm" İsmine ve hakikatlı fenn-i tıp "Şâfî" İsmine ve fenn-i hendese "Mukaddir" İsmine ve hâkeza... herbir fen, bir İsme dayandığı ve Onda nihayet bulduğu gibi, bütün fünun ve kemâlât-ı beşeriye ve tabakat-ı kümmelîn-i insaniyenin Hakikatları, Esma-i İlâhiyyeye istinad eder. Hattâ Muhakkikîn-i Evliyanın bir kısmı demişler: "Hakikî Hakaik-i Eşya, Esma-i İlâhiyyedir. Mahiyet-i Eşya ise, o Hakaikın gölgeleridir." Hattâ birtek Zîhayat şeyde, yalnız zahir olarak yirmi kadar Esma-i İlâhiyyenin Cilve-i Nakşı görünebilir. Şu ince ve dakik ve pek büyük ve geniş Hakikatı, bir temsil ile fehme takribe çalışacağız. İki üç ayrı ayrı elek ile elemek suretinde tahlil edeceğiz. Ne kadar uzun beyan etsek yine kısadır. Usanmamak gerek. Şöyle:

Nasılki gayet mahir bir tasvirci ve heykeltraş bir Zât, gayet güzel bir çiçekle ve İnsan cins-i latifinden gayet güzel bir hasna'nın suret ve heykelini yapmak istese; evvelâ, o iki şeyin umumî şekillerini bazı hatlarla tayin eder. Şu tayini, bir tanzim iledir, bir takdir ile yapıyor. Hendeseye istinaden hudud tayin ediyor. Şu tanzim ve takdir, bir Hikmet

ve İlim ile yapıldığını gösteriyor ki, Tanzim ve Tahdid Fiilleri, İlim ve Hikmet pergeliyle dönüyor. Öyle ise, Tanzim ve Tahdid arkasında, İlim ve Hikmet mânaları hükmediyor. Öyle ise, İlim ve Hikmet pergeli, kendini gösterecek. İşte kendini gösterdi ki, o hududlar içinde, göz, kulak, burun, yaprak ve incecik püskülcükler gibi şeylerin tasvirine başladı. Şimdi görüyoruz ki: İçindeki pergelin harekâtıyla tayin edilen a'zalar, san'atkârane ve inayetkârane düşüyor. Öyle ise o İlim ve Hikmet pergelini çeviren, arkada Sun' ve İnayet mânaları var, hükmediyorlar ve kendilerini gösterecekler. İşte ondandır ki; bir Hüsün ve Zînete kabiliyet gösteriyor. Öyle ise; Sun' ve İnayeti çalıştıran, İrade-i Tahsin ve Kasd-ı Tezyindir. Öyle ise Onlar hükmediyorlar ki; Tezyine, Tenvire başladı. Bir tebessüm vaziyetini gösterdi ve hayatdarlık heyetini verdi. Elbette şu Tahsin ve Tenvir mânasını çalıştıran, Lütuf ve Kerem mânasıdır. Evet o iki mâna, onda o derece hükmeder ki; âdeta o çiçek bir lütf-u mücessem, o heykel bir kerem-i mütecessiddir. Şimdi bu mâna-yı kerem ve lütfu çalıştıran ve tahrik eden, "Teveddüd ve Taarrüf" mânalarıdır. Yâni: Kendini, hüneri ile tanıttırmak ve halka kendini sevdirmek mânaları arkada hükmediyor. Bu tanıttırmak ve sevdirmek, elbette Meyl-i Merhamet ve İrade-i Nimetten geliyor. Mâdem Rahmet ve İrade-i Nimet, arkada hükmediyor. Öyle ise o heykeli, Nimetin enva'ıyla dolduracak, tezyin edecek, o çiçeğin suretini de bir hediyeye takacak. İşte o heykelin ellerini, kucağını ve ceplerini kıymetdar Nimetler ile doldurdu ve o çiçek suretini de bir mücevherata taktı. Demek bu Rahmet ve İrade-i Nimeti çalıştıran, Terahhum ve Tahannündür. Yâni "acımak ve Şefkat etmek" mânası, Rahmet ve Nimeti tahrik ediyor. Ve o müstağni ve hiç kimseye ihtiyacı olmayan Zâtta olan Terahhum ve Tahannün mânasını tahrik eden ve izhara sevkeden, elbette o Zâttaki manevî Cemâl ve Kemaldir ki, tezâhür etmek isterler. Ve o Cemâlin en şirin cüz'ü olan Muhabbet ve en tatlı kısmı olan Rahmet ise, san'at âyinesiyle görünmek ve müştakların gözleriyle kendilerini görmek isterler. Yâni Cemâl ve Kemal, (çünki bizzât sevilirler) her şeyden ziyade kendi kendini severler. Hem Hüsündür, hem Aşktırlar. Hüsün ve Aşkın İttihadı bu noktadandır. Cemâl mâdem kendini sever, kendini âyinelerde görmek ister. İşte heykele konulan ve surete takılan sevimli nimetler, güzel meyveler, o Cemâl-i Manevînin -kendi kabiliyetlerine göre- birer Lem'asını taşıyorlar. O Lem'aları hem Cemâl Sahibine, hem başkasına gösteriyorlar.

Aynen öyle de: Sâni'-i Hakîm, Cenneti ve dünyayı, Semâvatı ve zemini, nebatat ve hayvanatı, cin ve insi, Melek ve Ruhaniyatı, küllî ve cüz'î bütün eşyayı; Cilve-i Esmasıyla eşkalini tahdid ediyor, tanzim ediyor, birer miktar-ı muayyene veriyor. Onun ile bunlara "Mukaddir, Munazzım,

Musavvir" İsimlerini okutturuyor. Öyle bir tarzda şekl-i umumîsinin hududunu tayin eder ki, "Alîm, Hakîm" İsmini gösterir. Sonra İlim ve Hikmet cedveliyle, o hudud içinde, o şeyin tasvirine başlar. Öyle bir tarzda ki, Sun' ve İnayet mânalarını ve "Sâni' ve Kerim" İsimlerini gösteriyor. Sonra san'atın Yed-i Beyzasıyla, İnayetin fırçasıyla o suretin, -eğer birtek İnsan ve birtek çiçek ise- göz, kulak, yaprak, püskül gibi a'zalarına bir Hüsün, bir Zînet renkleri veriyor. Eğer zemin ise; maadin, nebatat ve hayvanatına bir Hüsün ve Zînet renkleri veriyor. Eğer Cennet ise; bağlarına, kasırlarına, Hurilerine bir Hüsün ve Zînet renkleri veriyor ve hâkeza... Başkalarını kıyas et.

Hem öyle bir tarzda Tezyin ve Tenvir eder ki: Lütuf ve Kerem mânaları, Onda o derece hükmediyor ki; âdeta o mevcud-u müzeyyen, o masnu-u münevver; bir lütf-u mücessem, bir kerem-i mütecessid hükmüne geçer. "Latif ve Kerim" İsmini zikreder. Sonra o lütuf ve keremi şu Cilveye sevkeden, elbette Teveddüd ve Taarrüftür, yâni kendini Zîhayata sevdirmek ve Zîşuura bildirmek şe'nleridir ki, "Latif, Kerim" İsimlerinin arkalarında "Vedud ve Maruf" İsimlerini okutuyor ve masnuun lisan-ı halinden işitiliyor. Sonra o müzeyyen mevcudu, o güzel mahlûku, leziz meyveler, sevimli neticelerle süslendirip, Zînetten Nimete, Lütuftan Rahmete çevirir. "Mün'im ve Rahîm" İsmini okutturur ve zahirî perdeler arkasında, o iki İsmin Cilvesini gösterir. Sonra bu Rahîm ve Kerim'i, (Müstağni-i Ale-l Itlak olan Zât'ta) bu Cilveye sevkeden, elbette bir Terahhum, Tahannün Şe'nleridir ki; İsm-i "Hannan ve Rahman"ı okutturuyor ve gösteriyor. Şu Terahhum, Tahannün mânalarını Cilveye sevkeden, elbette bir Cemâl ve Kemal-i Zâtîdir ki, tezâhür etmek ister. "Cemil" İsmini ve Cemil İsminde münderiç olan "Vedud ve Rahîm" İsimlerini okutturuyor. Çünki Cemâl, bizzât sevilir. Zîcemâl ve Cemâl, kendi kendini sever. Hem Hüsündür, hem Muhabbettir. Kemal dahi, bizzât Mahbubdur, sebebsiz olarak sevilir. Hem Muhibdir, hem Mahbubdur. Mâdem nihayetsiz Derece-i Kemalde bir Cemâl ve nihayetsiz Derece-i Cemâlde bir Kemal; nihayet derecede sevilir, Muhabbete ve Aşka lâyıktır. Elbette âyinelerde ve âyinelerin kabiliyetlerine göre Lemaatını ve Cilvelerini görmek ve göstermekle tezâhür etmek ister. Demek Sâni'-i Zülcelâl'in ve Hakîm-i Zülcemâl'in ve Kadîr-i Zülkemal'in Zâtındaki Cemâl-i Zâtî ve Kemâlât-ı Zâtiyesi, Terahhum ve Tahannün ister ve "Rahman ve Hannan" İsimlerini Tecelliye sevkeder. Terahhum ve Tahannün ise, Rahmet ve Nimeti göstermekle "Rahîm ve Mün'im" İsimlerini Cilveye sevkeder. Rahmet ve Nimet ise; Teveddüd, Taarrüf Şe'nlerini iktiza edip "Vedud ve Maruf" İsimlerini Tecelliye sevkeder. Masnuun bir perdesinde onları gösterir, Teveddüd ve Taarrüf ise; Lütuf ve Kerem mânalarını tahrik

eder. "Latif ve Kerim" İsimlerini masnuun bazı perdelerinde okutturuyor. Lütuf ve Kerem Şe'nleri ise, Tezyin ve Tenvir Fiillerini tahrik eder. "Müzeyyin ve Münevvir" İsimlerini masnuun Hüsün ve Nuraniyeti lisanıyla okutturur. Ve o Tezyin ve Tahsin Şe'nleri ise, Sun' ve İnayet mânalarını iktiza eder. Ve "Sâni' ve Muhsin" İsimlerini, o masnuun güzel sîmasıyla okutturur. Ve o Sun' ve İnayet ise, bir İlim ve Hikmeti iktiza eder. Ve İsm-i "Alîm ve Hakîm"i, o masnuun intizamlı, hikmetli a'zasıyla okutturur. O İlim ve Hikmet ise Tanzim, Tasvir, Teşkil Fiillerini iktiza ediyor. "Musavvir ve Mukaddir" İsimlerini masnuun heyetiyle, şekliyle okutturur, gösterir.

İşte Sâni'-i Zülcelâl, bütün masnuatını öyle bir tarzda yapmış ki; ekserisi, husûsan Zîhayat kısmı, çok Esma-i İlâhiyyeyi okutturur. Güya herbir masnuuna ayrı ayrı, birbiri üstünde yirmi gömlek giydirmiş, yirmi perdeye sarmış. Her gömlekte, her perdede ayrı ayrı Esmasını yazmış. Meselâ: Temsilde gösterildiği gibi, tek güzel bir çiçekle, İnsanın kısm-ı sânisinden bir ferd-i hasnanın yalnız zahirî Hilkatlerinde, çok sahifeler vardır. Başka büyük ve küllî masnuatı, o iki cüz'î misâle kıyas et.

Birinci sahife: Umumî şekil ve mikdarını gösteren heyettir ki: **"Ya Musavvir, ya Mukaddir, ya Munazzım"** İsimlerini yâdeder.

İkinci sahife: Suretlerinde ayrı ayrı a'zaların inkişafıyla hasıl olan çiçek ve İnsanın basit heyetidir ki; o sahifede **"Alîm, Hakîm"** İsimleri gibi çok İsimler yazılıyor.

Üçüncü sahife: O iki mahlûkun ayrı ayrı a'zalarına, ayrı ayrı Hüsün ve Zînet vermekle, o sahifede **"Sâni'** ve **Bâri'"** İsimleri gibi çok İsimler yazılıyor.

Dördüncü sahife: Öyle bir Zînet ve Hüsün, o iki masnua veriliyor ki; güya Lütuf ve Kerem tecessüm etmiş, onlar olmuş. O sahife **"Ya Latif, Ya Kerim"** gibi çok İsimleri yâdeder, okur.

Beşinci sahife: O çiçeğe leziz meyveler, o hasnaya sevimli evlâdlar, güzel ahlâklar takmakla; o sahife **"Ya Vedud, ya Rahîm, ya Mün'im"** gibi İsimleri okutturuyor.

Altıncı sahife: O İn'am ve İhsan sahifesinde, **"Ya Rahman, ya Hannan"** gibi İsimler okunuyor.

Yedinci sahife: O Nimetlerde, o neticelerde, öyle Lemaat-ı Hüsün ve Cemâl görünüyor ki, hakikî bir Şevk ve Şefkatle yoğrulmuş hâlis bir Şükür ve safi bir Muhabbete lâyık olur. O **Sahifede "Ya Cemil-i Zülkemal, ya Kâmil-i Zülcemâl"** İsimleri yazılı okunuyor.

İşte yalnız bir güzel çiçek ve hasna bir İnsan ve yalnız maddî ve zahir suretinde bu kadar Esmayı gösterirse; acaba umum çiçekler ve bütün Zîhayat ve büyük ve küllî mevcûdat, ne derece ulvî ve küllî Esmayı okutuyor, kıyas edebilirsin.

Hem İnsan Ruh, Kalb, Akıl cihetiyle ve Hayat ve Letaif sahifeleriyle "Hayy, Kayyum ve Muhyî" gibi ne kadar Esma-i Kudsiye-i Nuraniyeyi okur ve okutturur, kıyas edebilirsin.

İşte, Cennet bir çiçektir. Huri taifesi dahi bir çiçektir. Rûy-i zemin dahi bir çiçektir. Bahar da bir çiçektir. Sema da bir çiçektir; yıldızlar, o çiçeğin yaldızlı nakışlarıdır. Güneş de bir çiçektir; ziyasındaki yedi rengi, o çiçeğin nakışlı boyalarıdır. Âlem, güzel ve büyük bir İnsandır; nasılki İnsan, küçük bir Âlemdir. Huriler nev'i ve Ruhanîler Cemaatı ve Melek cinsi ve cin taifesi ve İnsan nev'i, birer güzel şahıs hükmünde Tasvir ve Tanzim ve İcad edilmiştir. Hem herbiri külliyetiyle; hem herbir ferdi, tek başıyla Sâni'-i Zülcemâlinin Esmasını gösterdikleri gibi; Onun Cemâline, Kemaline, Rahmetine ve Muhabbetine birer ayrı ayrı âyinelerdir. Ve nihayetsiz Cemâl ve Kemaline ve Rahmet ve Muhabbetine birer şahid-i sadıktır. Ve o Cemâl ve Kemalin ve Rahmet ve Muhabbetin birer Âyâtıdır, birer emaratıdır. İşte şu nihayetsiz Enva'-ı Kemâlât, Daire-i Vâhidiyette ve Ehadiyette hasıldır. Demek o Daire haricinde tevehhüm olunan Kemâlât, Kemâlât değildir.

İşte hakaik-i eşyanın Esma-i İlâhiyyeye dayandığını ve istinad ettiğini, belki hakikî Hakaik, o Esmanın Cilveleri olduğunu ve herşeyin çok cihetlerle, çok dillerle Sâniini Zikr ve Tesbih ettiğini anla.

وَاِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ nin bir mânasını bil ve سُبْحَانَ مَنِ اخْتَفٰى بِشِدَّةِ ظُهُورِهِ de. Ve Âyetlerin âhirlerinde olan وَ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ۞ وَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ۞ وَ هُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ gibi Zikir ve tekrarlarındaki bir Sırrı fehmet.

Eğer bir çiçekte Esmayı okuyamıyorsan ve vâzıh göremiyorsan; Cennet'e bak, bahara dikkat et, zeminin yüzünü temaşa et. Rahmetin şu büyük çiçekleri olan Cennet ve bahar ve zeminde yazılan Esmayı vâzıhan okuyabilirsin, Cilvelerini ve Nakışlarını anlar, görürsün.

* * *

İKİNCİ NOKTANIN İKİNCİ MEBHASI

Ehl-i dalâletin vekili, tutunacak ve dalâletini ona bina edecek hiçbir şey bulamadığı ve mülzem kaldığı zaman şöyle diyor ki:

"Ben, saadet-i dünyayı ve lezzet-i hayatı ve terakkiyat-ı medeniyeti ve kemal-i san'atı; kendimce, Âhireti düşünmemekte ve Allah'ı tanımamakta ve hubb-u dünyada ve hürriyette ve kendine güvenmekte gördüğüm için, insanın ekserisini bu yola şeytanın himmetiyle sevkettim ve ediyorum.

ELCEVAB: Biz dahi Kur'an namına diyoruz ki: Ey bîçare İnsan! Aklını başına al! Ehl-i dalâletin vekilini dinleme! Eğer onu dinlersen hasaretin o kadar büyük olur ki, tasavvurundan Ruh, Akıl ve Kalb ürperir. Senin önünde iki yol var:

Birisi: Ehl-i dalâletin vekilinin gösterdiği şekavetli yoldur.

Diğeri: Kur'an-ı Hakîm'in tarif ettiği Saadetli yoldur. İşte o iki yolun pekçok müvazenelerini, çok Sözlerde, husûsan Küçük Sözlerde gördün ve anladın. Şimdi makam münasebetiyle binde bir müvazenelerini yine gör, anla. Şöyle ki:

Şirk ve dalâletin ve fısk ve sefahetin yolu, İnsanı nihayet derecede sukut ettiriyor. Hadsiz elemler içinde nihayetsiz ağır bir yükü zaîf ve âciz beline yükletir. Çünki İnsan, Cenab-ı Hakk'ı tanımazsa ve Ona Tevekkül etmezse, o vakit İnsan, gayet derecede âciz ve zaîf, nihayet derecede muhtaç, fakir, hadsiz musibetlere maruz, elemli, kederli bir fâni hayvan hükmünde olup, bütün sevdiği ve alâka peyda ettiği bütün eşyadan mütemadiyen firak elemini çeke çeke, nihayette, bâki kalan bütün ahbabını bir firak-ı elîm içinde bırakıp, kabrin zulümatına yalnız olarak gider. Hem müddet-i hayatında gayet cüz'î bir ihtiyar ve küçük bir iktidar ve kısacık bir hayat ve az bir ömür ve sönük bir fikir ile nihayetsiz elemler ile ve emeller ile faydasız çarpışır ve hadsiz arzuların

ve makasıdın tahsiline, semeresiz boşu boşuna çalışır. Hem kendi Vücudunu yüklenemediği halde, koca dünya yükünü bîçare beline ve kafasına yüklenir. Daha Cehenneme gitmeden Cehennem azabını çeker.

Evet şu elîm elemi ve dehşetli manevî azabı hissetmemek için, ehl-i dalâlet ibtal-i his nev'inden gaflet sarhoşluğu ile muvakkaten hissetmez. Fakat hissedeceği zaman yâni kabre yakın olduğu vakit birden hisseder. Çünki Cenab-ı Hakk'a hakikî Abd olmazsa, kendi kendine mâlik zannedecek. Halbuki o cüz'î ihtiyar, o küçük iktidarı ile şu fırtınalı dünyada Vücudunu idare edemiyor. Hayatına muzır mikroptan tut, tâ zelzeleye kadar binler taife düşmanları, hayatına karşı tehacüm vaziyetinde görür. Elîm bir korku dehşeti içinde her vakit kendine müdhiş görünen kabir kapısına bakıyor. Hem bu vaziyette iken İnsaniyet itibariyle Nev'-i İnsanî ile ve dünya ile alâkadar olduğu halde, dünyayı ve İnsanı **Hakîm, Alîm, Kadîr, Rahîm, Kerim** bir Zâtın Tasarrufunda tasavvur etmediği ve onları tesadüf ve tabiata havale ettiği için, dünyanın ehvali ve İnsanın ahvali onu daima iz'ac eder. Kendi elemiyle beraber İnsanların elemini de çeker. Dünyanın zelzelesi, taunu, tufanı, kaht u galası, fena ve zevâli, ona gayet müz'iç ve karanlıklı birer musibet suretinde onu tazib eder.

Hem şu haldeki İnsan, Merhamet ve Şefkate lâyık değildir. Çünki kendi kendine bu dehşetli vaziyeti veriyor. Sekizinci Söz'de kuyuya girmiş iki kardeşin müvazene-i halinde denildiği gibi; nasıl bir adam, güzel bir bahçede, güzel bir ziyafette, güzel ahbablar içinde, nezahetli, tatlı, namuslu, hoş, meşru bir lezzet ve eğlenceye kanaat etmeyip, gayr-ı meşru ve mülevves bir lezzet için çirkin ve necis bir şarabı içse, sarhoş olup kendini kış ortasında, pis bir yerde ve hattâ canavarlar içinde tahayyül etse, titreyip bağırıp çağırsa nasıl Merhamete lâyık değil. Çünki Ehl-i Namus ve Mübarek Arkadaşlarını canavar tasavvur eder, onlara karşı hakaret eder. Hem ziyafetteki leziz taamları ve temiz kapları mülevves, pis taşlar tasavvur eder, kırmağa başlar. Hem mecliste muhterem Kitabları ve manidar Mektubları mânasız ve âdi nakışlar tasavvur eder, yırtarak ayak altına atar ve hâkeza... Böyle bir şahıs, nasıl Merhamete müstehak değil, belki tokata müstehaktır. Öyle de: Sû'-i ihtiyarından neş'et eden küfür sarhoşluğu ile ve dalâlet divaneliğiyle Sâni'-i Hakîm'in şu misafirhane-i dünyasını, tesadüf ve tabiat oyuncağı olduğunu tevehhüm edip ve Cilve-i Esma-i İlâhiyyeyi tazelendiren masnuatın, zamanın geçmesiyle vazifelerinin bittiğinden Âlem-i gayba geçmelerini, adem ile i'dam tasavvur ederek ve Tesbihat sadâlarını, zevâl ve firak-ı ebedî vaveylâsı olduklarını tahayyül ettiğinden ve Mektubat-ı Samedaniye

olan şu mevcûdat sahifelerini, mânasız, karmakarışık tasavvur ettiğinden ve Âlem-i Rahmete yol açan kabir kapısını zulümat-ı adem ağzı tasavvur ettiğinden ve eceli, hakikî Ahbablara visal daveti olduğu halde, bütün Ahbablardan firak nöbeti tasavvur ettiğinden; hem kendini dehşetli bir azab-ı elîmde bırakıyor, hem mevcûdatı, hem Cenab-ı Hakk'ın Esmasını, hem Mektubatını inkâr ve tezyif ve tahkir ettiğinden, Merhamete ve Şefkate lâyık olmadığı gibi, şiddetli bir azaba da müstehaktır. Hiçbir cihette Merhamete lâyık değildir.

İşte ey bedbaht ehl-i dalâlet ve sefahet! Şu dehşetli sukuta karşı ve ezici me'yusiyete mukabil; hangi tekemmülünüz, hangi fününunuz, hangi kemaliniz, hangi medeniyetiniz, hangi terakkiyatınız karşı gelebilir? Ruh-u Beşerin eşedd-i ihtiyaç ile muhtaç olduğu Hakikî Teselliyi nerede bulabilirsiniz? Hem güvendiğiniz ve bel bağladığınız ve Âsâr-ı İlâhiyyeyi ve İhsanat-ı Rabbaniyeyi onlara isnad ettiğiniz hangi tabiatınız, hangi esbabınız, hangi şerikiniz, hangi keşfiyatınız, hangi milletiniz, hangi bâtıl mabudunuz, sizi sizce i'dam-ı ebedî olan mevtin zulümatından kurtarıp, kabir hududundan, Berzah hududundan, Mahşer hududundan, Sırat Köprüsünden hâkimane geçirebilir, Saadet-i Ebediyeye mazhar edebilir? **Halbuki kabir kapısını kapamadığınız için, siz kat'î olarak bu yolun yolcususunuz.** Böyle bir yolcu, öyle birisine dayanır ki, bütün bu Daire-i Azîme ve bu geniş hududlar, Onun Taht-ı Emrinde ve Tasarrufundadır.

Hem dahi, ey bedbaht ehl-i dalâlet ve gaflet! **"Gayr-ı meşru bir muhabbetin neticesi, merhametsiz azab çekmektir."** kaidesi Sırrınca, siz, fıtratınızdaki Cenab-ı Hakk'ın Zât ve Sıfât ve Esmasına sarfedilecek Muhabbet ve Marifet istidadını ve Şükür ve İbadat cihazatını, nefsinize ve dünyaya gayr-ı meşru bir surette sarfettiğinizden, bil-istihkak cezasını çekiyorsunuz. Çünki Cenab-ı Hakk'a aid Muhabbeti, nefsinize verdiniz. Mahbubunuz olan nefsinizin hadsiz belasını çekiyorsunuz. Çünki hakikî bir rahatı o mahbubunuza vermiyorsunuz. Hem onu, Hakikî Mahbub olan Kadîr-i Mutlak'a Tevekkül ile teslim etmiyorsunuz, daima elem çekiyorsunuz. Hem Cenab-ı Hakk'ın Esma ve Sıfâtına aid Muhabbeti, dünyaya verdiniz ve âsâr-ı san'atını, Âlemin esbabına taksim ettiniz; belasını çekiyorsunuz. Çünki o hadsiz mahbublarınızın bir kısmı size Allahaısmarladık demeyip, size arkasını çevirip, bırakıp gidiyor. Bir kısmı sizi hiç tanımıyor, tanısa da sizi sevmiyor. Sevse de size bir fayda vermiyor. Daima hadsiz firaklardan ve ümidsiz dönmemek üzere zevâllerden azab çekiyorsunuz.

İşte ehl-i dalâletin Saadet-i Hayatiye ve Tekemmülât-ı İnsaniye ve

mehasin-i medeniyet ve lezzet-i hürriyet dedikleri şeylerin iç yüzleri ve mahiyetleri budur. Sefahet ve sarhoşluk bir perdedir, muvakkaten hissettirmez. "Tuh onların aklına!" de...

Amma Kur'anın Cadde-i Nuraniyesi ise: Bütün ehl-i dalâletin çektiği yaraları, Hakaik-i Îmaniye ile tedavi eder. Bütün evvelki yoldaki zulümatı dağıtır. Bütün dalâlet ve helâket kapılarını kapatır. Şöyle ki:

İnsanın za'f ve aczini ve fakr ve ihtiyacını, bir Kadîr-i Rahîm'e Tevekkül ile tedavi eder. Hayat ve Vücudun yükünü, Onun Kudretine, Rahmetine teslim edip; kendine yüklemeyip belki kendisi o Hayatına ve nefsine biner hükmünde bir rahat makam bulur. Kendisinin "nâtık bir hayvan" değil, belki hakikî bir İnsan ve makbûl bir Misafir-i Rahman olduğunu bildirir. Dünyayı, bir Misafirhane-i Rahman olduğunu göstermekle ve dünyadaki mevcûdat ise, Esma-i İlâhiyyenin âyineleri olduklarını ve masnuatı ise, her vakit tazelenen Mektubat-ı Samedaniye olduklarını bildirmekle, İnsanın fena-yı dünyadan ve zevâl-i eşyadan ve hubb-u fâniyattan gelen yaralarını güzelce tedavi eder ve evhamın zulümatından kurtarır. Hem mevt ve eceli, Âlem-i Berzaha giden ve Âlem-i Bekada olan Ahbablara visal ve mülâkat mukaddemesi olarak gösterir. Ehl-i dalâletin nazarında bütün Ahbabından bir firak-ı ebedî telakki ettiği ölüm yaralarını böylece tedavi eder. Ve o firak, ayn-ı lika olduğunu isbat eder. Hem kabrin Âlem-i Rahmete ve Dâr-ı Saadete ve Bağistan-ı Cinana ve Nuristan-ı Rahman'a açılan bir kapı olduğunu isbat etmekle, beşerin en müdhiş korkusunu izale edip, en elîm ve kasavetli ve sıkıntılı olan Berzah seyahatini, en leziz ve ünsiyetli ve ferahlı bir seyahat olduğunu gösterir. Kabir ile ejderha ağzını kapatır, güzel bir bahçeye kapı açar. Yâni kabir ejderha ağzı olmadığını, belki Bağistan-ı Rahmete açılan bir kapı olduğunu gösterir.

Hem Mü'mine der: "İhtiyarın cüz'î ise; kendi Mâlikinin İrade-i Külliyesine işini bırak. İktidarın küçük ise, Kadîr-i Mutlak'ın Kudretine itimad et. Hayatın az ise, Hayat-ı Bâkiyeyi düşün. Ömrün kısa ise; ebedî bir ömrün var, merak etme. Fikrin sönük ise; Kur'anın güneşi altına gir, Îmanın Nuruyla bak ki: Yıldız böceği olan fikrin yerine herbir Âyet-i Kur'an, birer yıldız misillü sana ışık verir. Hem hadsiz emellerin, elemlerin varsa, nihayetsiz bir Sevab ve hadsiz bir Rahmet seni bekliyor. Hem hadsiz arzuların, makasıdın varsa, onları düşünüp muztarib olma. Onlar bu dünyaya sığışmaz. Onların yerleri başka diyardır ve onları veren de başkadır."

Hem der: "Ey İnsan! Sen kendine Mâlik değilsin. Sen, Kudreti nihayetsiz

bir Kadîr, Rahmeti hadsiz bir Rahîm-i Zât-ı Zülcelâl'in memlukusün. Öyle ise sen, kendi hayatını kendine yükleyip zahmet çekme; çünki Hayatı veren Odur, İdare eden de Odur. Hem dünya sahibsiz değil ki, sen kendi kafana dünya yükünü yüklettirerek ehvalini düşünüp merak etme; çünki onun Sahibi Hakîm'dir, Alîm'dir. Sen de misafirsin; fuzulî olarak karışma, karıştırma. Hem İnsanlar, hayvanlar gibi mevcûdat, başı boş değilller; belki vazifedar memurdurlar. Bir Hakîm-i Rahîm'in nazarındadırlar. Onların âlâm ve meşakkatlarını düşünüp, Ruhuna elem çektirme. Ve onların Hâlık-ı Rahîm'inin Rahmetinden daha ileri şefkatini sürme. Hem sana düşmanlık vaziyetini alan mikroptan tâ taun ve tufan ve kaht ve zelzeleye kadar bütün eşyanın dizginleri, o Rahîm-i Hakîm'in Elindedirler. O Hakîm'dir, abes iş yapmaz. Rahîm'dir, Rahîmiyeti çoktur. Yaptığı her işinde bir nevi lütuf var."

Hem der: "Şu Âlem çendan fânidir, fakat ebedî bir Âlemin levazımatını yetiştiriyor. Çendan zâildir, geçicidir; fakat bâki meyveler veriyor, bâki bir Zâtın bâki Esmasının Cilvelerini gösteriyor. Ve çendan lezzetleri az, elemleri çoktur; fakat Rahman-ı Rahîm'in iltifatatı, zevâlsiz hakikî lezzetlerdir. Elemler ise Sevab cihetiyle manevî lezzet yetiştiriyor. Mâdem meşru daire; Ruh ve Kalb ve nefsin bütün lezzetlerine, safalarına, keyiflerine kâfidir. Gayr-ı meşru daireye girme. Çünki o dairedeki bir lezzetin bazan bin elemi var. Hem hakikî ve daimî lezzet olan İltifatat-ı Rahmaniyeyi kaybetmeğe sebebdir."

Hem dalâletin yolunda sâbıkan beyan edildiği gibi esfel-i safilîne İnsanı öyle bir sukut ettiriyor ki; hiçbir medeniyet, hiçbir felsefe ona çare bulamadıkları ve o derin zulümat kuyusundan hiçbir terakkiyat-ı beşeriye, hiçbir kemâlât-ı fenniye İnsanı çıkaramadığı halde, Kur'an-ı Hakîm Îman ve Amel-i Sâlih ile o esfel-i safilîne sukuttan İnsanı A'lâ-yı İlliyyîne çıkarır ve delail-i kat'iyye ile çıkarmasını isbat ediyor ve o derin kuyuyu Terakkiyat-ı Maneviyenin basamaklarıyla ve Tekemmülât-ı Ruhiyenin cihazatıyla dolduruyor.

Hem beşerin uzun ve fırtınalı ve dağdağalı olan Ebed tarafındaki yolculuğunu gayet derecede teshil eder ve kolaylaştırır. Bin, belki ellibin senelik mesafeyi bir günde kestirecek vesaiti gösterir.

Hem Sultan-ı Ezel ve Ebed olan Zât-ı Zülcelâl'i tanıttırmakla, İnsanı Ona bir memur Abd ve bir vazifedar misafir vaziyetini verir. Hem dünya misafirhanesinde, hem berzahî ve uhrevî menzillerde kemal-i rahatla seyahatini temin eder. Nasılki bir Padişahın müstakim bir memuru, onun daire-i memleketinde, hem her vilayetin hududlarından sühuletle

ve tayyare, gemi, şimendifer gibi sür'atli vasıta-i seyahatle gezer, geçer. Öyle de: Sultan-ı Ezelî'ye Îman ile İntisab eden ve Amel-i Sâlih ile İtaat eden bir İnsan, şu misafirhane-i dünya menzillerinden ve Âlem-i Berzah ve Âlem-i Mahşer dairelerinden ve hâkeza kabirden sonraki bütün Âlemlerin geniş hududlarından berk ve burak sür'atinde geçer. Tâ Saadet-i Ebediyeyi bulur. Ve şu Hakikatı kat'î isbat eder ve Asfiya ve Evliyaya gösterir.

Hem de Kur'anın Hakikatı der ki: "Ey Mü'min! Sendeki nihayetsiz Muhabbet kabiliyetini, çirkin ve noksan ve şerûr ve sana muzır olan nefs-i emmarene verme. Onu mahbub ve onun hevasını kendine mabud ittihaz etme. Belki sendeki o nihayetsiz Muhabbet kabiliyetini, nihayetsiz bir Muhabbete lâyık, hem nihayetsiz sana İhsan edebilen, hem istikbalde seni nihayetsiz mes'ud eden, hem bütün alâkadar olduğun ve onların Saadetleriyle mes'ud olduğun bütün Zâtları, İhsanatıyla mes'ud eden, hem nihayetsiz Kemâlâtı bulunan ve nihayetsiz derecede Kudsî, ulvî, münezzeh, kusursuz, noksansız, zevâlsiz Cemâl Sahibi olan ve bütün Esması, nihayet derecede güzel olan ve her İsminde pek çok Envâr-ı Hüsün ve Cemâl bulunan ve Cennet bütün Güzellikleriyle ve Nimetleriyle, Onun Cemâl-i Rahmetini ve Rahmet-i Cemâlini gösteren ve sevimli ve sevilen bütün Kâinattaki bütün Hüsün ve Cemâl ve Mehasin ve Kemâlât, Onun Cemâline ve Kemaline işaret eden ve delalet eden ve emare olan bir Zâtı, Mahbub ve Mabud ittihaz et!..."

Hem der: "Ey İnsan! Onun Esma ve Sıfâtına aid istidad-ı muhabbetini, sair bekasız mevcûdata verme; faidesiz mahlûkata dağıtma. Çünki âsâr ve mahlûkat fânidirler. Fakat o âsârda ve o masnuatta Nakışları, Cilveleri görünen Esma-i Hüsna Bâkidirler, Daimîdirler. Ve Esma ve Sıfâtın herbirisinde binler Meratib-i İhsan ve Cemâl ve binler Tabakat-ı Kemal ve Muhabbet var. Sen yalnız Rahman İsmine bak ki: Cennet bir Cilvesi ve Saadet-i Ebediye bir Lem'ası ve dünyadaki bütün Rızk ve Nimet, bir katresidir."

İşte şu müvazene, ehl-i dalâletle Ehl-i Îmanın hayat ve vazife cihetindeki mahiyetlerine işaret eden

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِى اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ۞ ثُمَّ رَدَدْنَاهُ اَسْفَلَ سَافِلِينَ ۞ اِلاَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ

hem netice ve akibetlerine işaret eden فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاۤءُ وَ الْاَرْضُ

olan Âyete dikkat et. Ne kadar Ulvî, Mu'cizane, beyan ettiğimiz müvazeneyi ifade ederler. Birinci Âyet, Onbirinci Söz'de tafsilen o Âyetin İ'cazkârane ve Îcazkârane ifade ettiği Hakikatı, o Sözde beyan edildiğinden, onu oraya havale ederiz. İkinci Âyet ise, yalnız bir küçük işaretle göstereceğiz ki, ne kadar ulvî bir Hakikatı ifade ediyor. Şöyle ki:

Şu Âyet, mefhum-u muvafık ile şöyle ferman ediyor: "Ehl-i dalâletin ölmesiyle, Semâvat ve Zemin, onların üstünde ağlamıyorlar." Ve mefhum-u muhalif ile delalet ediyor ki: "Ehl-i Îmanın dünyadan gitmesiyle, Semâvat ve Zemin, onların üstünde ağlıyor." Yâni: Ehl-i dalâlet, mâdem Semâvat ve Arzın vazifelerini inkâr ediyor. Mânalarını bilmiyor. Onların kıymetlerini iskat ediyor. Sâni'lerini tanımıyor. Onlara karşı bir hakaret, bir adavet ettiğinden elbette Semâvat ve Zemin, onlara ağlamak değil, belki onlara nefrin eder, onların gebermesiyle memnun olurlar. Ve mefhum-u muhalif ile der: "Semâvat ve Arz, Ehl-i Îmanın ölmesiyle ağlarlar." Zira Ehl-i Îman ise (çünki) Semâvat ve Arzın vazifelerini bilir. Hakikî Hakikatlarını tasdik ediyor. Ve onların ifade ettikleri mânaları Îman ile anlıyor. "Ne kadar güzel yapılmışlar, ne kadar güzel Hizmet ediyorlar." diyor. Ve onlara lâyık kıymeti veriyor ve ihtiram ediyor. Cenab-ı Hak hesabına onlara ve onlar âyine oldukları Esmaya muhabbet ediyor. İşte bu Sır içindir ki, Semâvat ve Zemin, ağlar gibi Ehl-i Îmanın zevâline mahzun oluyorlar.

MÜHİM BİR SUAL: Diyorsunuz ki: "Muhabbet, ihtiyarî değil. Hem ihtiyac-ı fıtrîye binaen, leziz taamları ve meyveleri severim. Peder ve vâlide ve evlâdlarımı severim. Refika-i hayatımı severim. Dost ve Ahbablarımı severim. Enbiya ve Evliyayı severim. Hayatımı, gençliğimi severim. Baharı ve güzel şeyleri ve dünyayı severim. Nasıl bunları sevmeyeceğim? Nasıl bütün bu muhabbetleri, Cenab-ı Hakk'ın Zât ve Sıfât ve Esmasına verebilirim? Bu ne demektir?

Elcevab: "Dört Nükte"yi dinle.

BİRİNCİ NÜKTE: Muhabbet, çendan ihtiyarî değil. Fakat ihtiyar ile, Muhabbetin yüzü, bir mahbubdan diğer bir mahbuba dönebilir. Meselâ: Bir mahbubun çirkinliğini göstermekle veyahut asıl lâyık-ı muhabbet olan diğer bir mahbuba perde veya âyine olduğunu göstermekle, muhabbetin yüzü, mecazî mahbubdan hakikî mahbuba çevrilebilir.

İKİNCİ NÜKTE: Ta'dad ettiğin sevdiklerini, sevme demiyoruz. Belki onları Cenab-ı Hakk'ın hesabına ve Onun Muhabbeti namına sev,

deriz. Meselâ: Leziz taamları, güzel meyveleri, Cenab-ı Hakk'ın İhsanı ve o Rahman-ı Rahîm'in İn'amı cihetinde sevmek, "Rahman" ve "Mün'im" İsimlerini sevmektir, hem manevî bir Şükürdür. Şu Muhabbet, yalnız nefis hesabına olmadığını ve Rahman namına olduğunu gösteren; meşru dairesinde kanaatkârane kazanmak ve mütefekkirane, müteşekkirane yemektir.

Hem peder ve vâlideyi Şefkat ile teçhiz eden ve seni onların Merhametli elleriyle terbiye ettiren Hikmet ve Rahmet hesabına onlara Hürmet ve Muhabbet, Cenab-ı Hakk'ın Muhabbetine aid'dir. O Muhabbet ve Hürmet, Şefkat **Lillah** için olduğuna alâmeti şudur ki: Onlar ihtiyar oldukları ve sana hiçbir faideleri kalmadığı ve seni zahmet ve meşakkate attıkları zaman, daha ziyade Muhabbet ve Merhamet ve Şefkat etmektir.

اِمَّا يَبْلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَا اَوْ كِلاَهُمَا فَلاَ تَقُلْ لَهُمَا اُفٍّ Âyeti beş mertebe Hürmet ve Şefkate evlâdı davet etmesi; Kur'anın nazarında vâlideynin hukukları ne kadar ehemmiyetli ve ukukları ne derece çirkin olduğunu gösterir. Mâdem peder; kimseyi değil, yalnız veledinin kendinden daha ziyade iyi olmasını ister. Ona mukabil veled dahi, pedere karşı hak dava edemez. Demek vâlideyn ve veled ortasında fıtraten sebeb-i münakaşa yok. Zira münakaşa, ya gıbta ve hasedden gelir. Pederde oğluna karşı o yok. Veya münakaşa, haksızlıktan gelir. Veledin hakkı yoktur ki, pederine karşı hak dava etsin. Pederini haksız görse de, ona isyan edemez. Demek pederine isyan eden ve onu rencide eden, İnsan bozması bir canavardır.

Ve evlâdlarını, o Zât-ı Rahîm-i Kerim'in hediyeleri olduğu için Kemal-i Şefkat ve Merhamet ile onları sevmek ve muhafaza etmek, yine Hakk'a aid'dir. Ve o Muhabbet ise, Cenab-ı Hakk'ın hesabına olduğunu gösteren alâmet ise: Vefatlarında Sabır ile Şükürdür, me'yusane feryad etmemektir. "Hâlıkımın benim nezaretime verdiği sevimli bir mahlûku idi, bir memlukü idi, şimdi Hikmeti iktiza etti, benden aldı, daha iyi bir yere götürdü. Benim o memlukte bir zahirî hissem varsa, hakikî bin hisse onun Hâlıkına aid'dir. اَلْحُكْمُ لِلّٰهِ deyip teslim olmaktır.

Hem dost ve ahbab ise: Eğer onlar Îman ve Amel-i Sâlih sebebiyle Cenab-ı Hakk'ın dostları iseler, اَلْحُبِّ فِى لِلّٰهِ Sırrınca o Muhabbet dahi, Hakk'a aid'dir.

Hem Refika-i Hayatını, Rahmet-i İlâhiyyenin munis, latif bir hediyesi

olduğu cihetiyle sev ve muhabbet et. Fakat çabuk bozulan hüsn-ü suretine Muhabbetini bağlama. Belki kadının en cazibedar, en tatlı güzelliği, kadınlığa mahsus bir letafet ve nezaket içindeki hüsn-ü sîretidir. Ve en kıymetdar ve en şirin Cemâli ise; ulvî, ciddî, samimî, nuranî Şefkatidir. Şu Cemâl-i Şefkat ve Hüsn-ü Sîret, âhir hayata kadar devam eder, ziyadeleşir. Ve o zaîfe, latife mahlûkun hukuk-u hürmeti, o Muhabbetle muhafaza edilir. Yoksa hüsn-ü suretin zevâliyle, en muhtaç olduğu bir zamanda bîçare hakkını kaybeder.

Hem Enbiya ve Evliyayı sevmek, Cenab-ı Hakk'ın makbûl ibadı olmak cihetiyle, Cenab-ı Hakk'ın namına ve hesabınadır ve o nokta-i nazardan Ona aid'dir.

Hem Hayatı, Cenab-ı Hakk'ın İnsana ve sana verdiği en kıymetdar ve Hayat-ı Bâkiyeyi kazandıracak bir sermaye ve bir define ve bâki Kemâlâtın cihayatını câmi' bir hazine cihetiyle onu sevmek, muhafaza etmek, Cenab-ı Hakk'ın Hizmetinde istihdam etmek, yine O Muhabbet bir cihette Mabud'a aid'dir.

Hem gençliğin letafetini, güzelliğini; Cenab-ı Hakk'ın latif, şirin, güzel bir nimeti nokta-i nazarından istihsan etmek, sevmek, hüsn-ü istimal etmek, şâkirane bir nevi Muhabbet-i Meşruadır.

Hem baharı; Cenab-ı Hakk'ın nurani Esmalarının en latif, güzel nakışlarının sahifesi ve Sâni'-i Hakîm'in antika san'atının en müzeyyen ve şaşaalı bir meşher-i san'atı olduğu cihetiyle mütefekkirane sevmek, Cenab-ı Hakk'ın Esmasını sevmektir.

Hem dünyayı; Âhiretin mezraası ve Esma-i İlâhiyyenin âyinesi ve Cenab-ı Hakk'ın mektubatı ve muvakkat bir misafirhanesi cihetinde sevmek, -nefs-i emmare karışmamak şartıyla- Cenab-ı Hakk'a aid olur.

Elhasıl: Dünyayı ve ondaki mahlûkatı Mâna-yı Harfiyle sev. Mâna-yı ismiyle sevme. "Ne kadar güzel yapılmış" de. "Ne kadar güzeldir" deme. Ve Kalbin bâtınına, başka muhabbetlerin girmesine meydan verme. Çünki Bâtın-ı Kalb, Âyine-i Samed'dir ve Ona mahsustur.

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا حُبَّكَ وَ حُبَّ مَا يُقَرِّبُنَا اِلَيْكَ de.

İşte bütün ta'dad ettiğimiz Muhabbetler, eğer bu suretle olsa, hem elemsiz bir lezzet verir, hem bir cihette zevâlsiz bir visaldir. Hem Muhabbet-i

İlâhiyyeyi ziyadeleştirir. Hem meşru bir Muhabbettir. Hem ayn-ı lezzet bir Şükürdür. Hem Ayn-ı Muhabbet bir Fikirdir.

Meselâ: Nasılki bir Padişah-ı Âlî, (Hâşiye) sana bir elmayı İhsan etse, o elmaya iki muhabbet ve onda iki lezzet var: Biri; elma, elma olduğu için sevilir ve elmaya mahsus ve elma kadar bir lezzet var. Şu muhabbet Padişaha aid değil. Belki huzurunda o elmayı ağzına atıp yiyen adam, Padişahı değil, elmayı sever ve nefsine muhabbet eder. Bazan olur ki; Padişah o nefisperverane olan muhabbeti beğenmez, ondan nefret eder. Hem elma lezzeti dahi cüz'îdir. Hem zevâl bulur; elmayı yedikten sonra o lezzet dahi gider, bir teessüf kalır. İkinci muhabbet ise: Elma içindeki elma ile gösterilen İltifatat-ı Şahanedir. Güya o elma, İltifat-ı Şahanenin nümunesi ve mücessemidir diye başına koyan adam, Padişahı sevdiğini izhar eder. Hem iltifatın gılafı olan o meyvede öyle bir lezzet var ki, bin elma lezzetinin fevkindedir. İşte şu lezzet Ayn-ı Şükrandır. Şu Muhabbet, Padişaha karşı hürmetli bir Muhabbettir.

Aynen onun gibi bütün Nimetlere ve meyvelere, zâtları için muhabbet edilse, yalnız maddî lezzetleriyle gafilane telezzüz etse, o muhabbet nefsanîdir. O lezzetler de geçici ve elemlidir. Eğer Cenab-ı Hakk'ın İltifatat-ı Rahmeti ve İhsanatının meyveleri cihetiyle sevse ve o İhsan ve İltifatatın Derece-i Lütuflarını takdir etmek suretinde kemal-i iştiha ile lezzet alsa; hem manevî bir Şükür, hem elemsiz bir Lezzettir...

ÜÇÜNCÜ NÜKTE: Cenab-ı Hakk'ın Esmasına karşı olan Muhabbetin tabakatı var: Sâbıkan beyan ettiğimiz gibi; bazan âsâra muhabbet suretiyle Esmayı sever. Bazan Esmayı, Kemâlât-ı İlâhiyyenin Ünvanları olduğu cihetle sever. Bazan İnsan, câmiiyet-i mahiyet cihetiyle hadsiz ihtiyacat noktasında Esmaya muhtaç ve müştak olur ve o ihtiyaçla sever. Meselâ: Sen bütün Şefkat ettiğin akraba ve fukara ve zaîf ve muhtaç mahlûkata karşı, âcizane istimdad ihtiyacını hissettiğin halde; biri çıksa, istediğin gibi onlara iyilik etse, o Zâtın İn'am edici Ünvanı ve Kerim İsmi ne kadar senin hoşuna gider, ne kadar o Zâtı, o Ünvan ile seversin. Öyle de: Yalnız Cenab-ı Hakk'ın Rahman ve Rahîm İsimlerini düşün ki: Sen sevdiğin ve Şefkat ettiğin bütün Mü’min âbâ ve ecdadını ve akraba ve ahbabını dünyada Nimetlerin enva'ıyla ve Cennet'te enva'-ı lezaiz ile ve Saadet-i Ebediyede onları sana gösterip ve kendini onlara göstermesiyle mes'ud ettiği cihette o "Rahman" İsmi ve "Rahîm"

(Hâşiye): Bir zaman iki aşiret reisi, bir Padişahın huzuruna girmişler, yazılan aynı vaziyette bulunmuşlar.

Ünvanı, ne kadar sevilmeğe lâyıktırlar ve ne derece o iki İsme Ruh-u Beşer muhtaç olduğunu kıyas edebilirsin. Ve ne derece, اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلٰى رَحْمٰنِيَّتِهِ وَعَلٰى رَحِيمِيَّتِهِ yerindedir anlarsın.

Hem alâkadar olduğun ve perişaniyetlerinden müteessir olduğun; senin bir nevi hanen ve içindeki mevcûdat, senin o hanenin ünsiyetli levazımatı ve sevimli müzeyyenatı hükmünde olan dünyayı ve içindeki mahlûkatı Kemal-i Hikmet ile Tanzim ve Tedbir ve Terbiye eden Zâtın "Hakîm" İsmine ve "Mürebbi" Ünvanına Senin Ruhun ne kadar muhtaç, ne kadar müştak olduğunu dikkat etsen anlarsın. Hem bütün alâkadar olduğun ve zevâlleriyle müteellim olduğun İnsanları, mevtleri hengâmında adem zulümatından kurtarıp şu dünyadan daha güzel bir yerde yerleştiren bir Zâtın "Vâris, Bâis" İsimlerine, "Bâki, Kerim, Muhyî ve Muhsin" Ünvanlarına ne kadar Ruhun muhtaç olduğunu dikkat etsen anlarsın.

İşte İnsanın mahiyeti ulviye, fıtratı câmia olduğundan; binler enva'-ı hacat ile binbir Esma-i İlâhiyyeye, herbir İsmin çok mertebelerine fıtraten muhtaçtır. Muzaaf ihtiyaç, İştiyaktır. Muzaaf iştiyak, Muhabbettir. Muzaaf Muhabbet dahi Aşktır. Ruhun tekemmülatına göre Meratib-i Muhabbet, Meratib-i Esmaya göre inkişaf eder. Bütün Esmaya Muhabbet dahi -çünki o Esma Zât-ı Zülcelâl'in Ünvanları ve Cilveleri olduğundan- Muhabbet-i Zâtiyeye döner. Şimdi yalnız nümune olarak binbir Esmadan yalnız **"Adl"** ve **"Hakem"** ve **"Hak"** ve **"Rahîm"** İsimlerinin binbir mertebelerinden bir mertebeyi beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Hikmet ve Adl içindeki **"Rahmanurrahîm"** ve **"Hak"** İsmini Â'zamî bir dairede görmek istersen, şu temsile bak: Nasılki bir orduda dörtyüz muhtelif taifeler bulunduğunu farz ediyoruz ki, herbir taife beğendiği elbiseleri ayrı, hoşuna gittiği erzakı ayrı, rahatla istimal edeceği silâhları ayrı ve mizacına deva olacak ilâçları ayrı oldukları halde, bütün o dörtyüz taife, ayrı ayrı takım, bölük tefrik edilmeyerek, belki birbirine karışık olduğu halde onları Kemal-i Şefkat ve Merhametinden ve hârikulâde İktidarından ve Mu'cizane İlim ve ihatasından ve fevkalâde Adâlet ve Hikmetinden, misilsiz birtek Padişah onların hiçbirini şaşırmayarak, hiçbirini unutmayarak, bütün ayrı ayrı onlara lâyık elbise, erzak, ilâç ve silâhlarını muinsiz olarak bizzât kendisi verse, o Zât acaba ne kadar muktedir, müşfik, âdil, kerim bir padişah olduğunu anlarsın. Çünki bir taburda on milletten efrad bulunsa, onları ayrı ayrı giydirmek ve teçhiz etmek çok müşkil olduğundan, bilmecburiye ne cinsten olursa olsun, bir tarzda teçhiz edilir.

İşte öyle de: Cenab-ı Hakk'ın Adl ve Hikmet içindeki İsm-i "Hak ve **Rahmanurrahîm**"in Cilvesini görmek istersen bahar mevsiminde zeminin yüzünde çadırları kurulmuş, muhteşem dörtyüzbin milletten mürekkeb nebatat ve hayvanat ordusuna bak ki; bütün o milletler, o taifeler, birbiri içinde oldukları halde, herbirinin libası ayrı, erzakı ayrı, silâhı ayrı, tarz-ı hayatı ayrı, talimatı ayrı, terhisatı ayrı oldukları halde ve o hacatlarını tedarik edecek iktidarları ve o metalibi isteyecek dilleri olmadığı halde, Daire-i Hikmet ve Adl içinde, Mizan ve İntizam ile **"Hak"** ve **"Rahman", "Rezzak"** ve **"Rahîm", "Kerim"** Ünvanlarını seyret, gör. Nasıl hiçbirini şaşırmayarak, unutmayarak, iltibas etmeyerek Terbiye ve Tedbir ve İdare eder.

İşte, böyle hayret verici muhit bir İntizam ve Mizan ile yapılan bir işe, başkalarının parmakları karışabilir mi? Vâhid-i Ehad, Hakîm-i Mutlak, Kadîr-i Külli Şey'den başka, bu San'ata, bu Tedbire, bu Rubûbiyete, bu Tedvire hangi şey elini uzatabilir? Hangi sebeb müdahale edebilir?

DÖRDÜNCÜ NÜKTE: Diyorsun: Benim taamlara, nefsime, refikama, vâlideynime, evlâdıma, Ahbabıma, Evliyaya, Enbiyaya, güzel şeylere, bahara, dünyaya müteallik ayrı ayrı muhtelif Muhabbetlerimin (Kur'anın emrettiği tarzda olsa) neticeleri, faideleri nedir?

Elcevab: Bütün neticeleri beyan etmek için büyük bir Kitab yazmak lâzımgelir. Şimdilik yalnız icmalen bir iki neticeye işaret edilecek. Evvelâ, dünyadaki muaccel neticeleri beyan edilecek. Sonra Âhirette tezâhür eden neticeleri zikredilecek. Şöyle ki:

Sâbıkan beyan edildiği gibi; ehl-i gaflet ve ehl-i dünya tarzında ve nefis hesabına olan muhabbetlerin; dünyada belaları, elemleri, meşakkatleri çoktur. Safaları, lezzetleri, rahatları azdır. Muhabbet, firak yüzünden belalı bir hirkat olur. Meselâ: Şefkat, acz yüzünden elemli bir musibet olur. Lezzet, zevâl yüzünden zehirli bir şerbet olur. Âhirette ise; Cenab-ı Hakk'ın hesabına olmadıkları için, ya faidesizdir veya azabdır. (Eğer harama girmiş ise.)

Sual: Enbiya ve Evliyaya Muhabbet, nasıl faidesiz kalır?

Elcevab: Ehl-i Teslis'in İsa Aleyhisselâm'a ve Râfızîlerin Hazret-i Ali Radıyallahü Anh'a muhabbetleri faidesiz kaldığı gibi.

Eğer o muhabbetler, Kur'anın İrşad ettiği tarzda ve Cenab-ı Hakk'ın

hesabına ve Muhabbet-i Rahman namına olsalar, o zaman hem dünyada, hem Âhirette güzel neticeleri var. Amma dünyada ise leziz taamlara, güzel meyvelere muhabbetin, elemsiz bir Nimet ve Ayn-ı Şükür bir lezzettir.

Nefsine Muhabbet ise: Ona acımak, terbiye etmek, zararlı hevesattan men'etmektir. O vakit nefis sana binmez, seni hevasına esir etmez. Belki sen nefsine binersin. Onu hevaya değil, Hüdaya sevkedersin.

Refika-i Hayatına Muhabbetin, mâdem Hüsn-ü Sîret ve Maden-i Şefkat ve Hediye-i Rahmet olduğuna bina edilmiş. O refikaya samimî Muhabbet ve Merhamet edersen, o da sana ciddî Hürmet ve Muhabbet eder. İkiniz ihtiyar oldukça o hal ziyadeleşir, mes'udane hayatını geçirirsin. Yoksa hüsn-ü surete muhabbet nefsanî olsa, o muhabbet çabuk bozulur, hüsn-ü muaşereti de bozar.

Peder ve vâlideye karşı Muhabbetin, Cenab-ı Hak hesabına olduğu için hem bir İbadet, hem de onlar ihtiyarlandıkça Hürmet ve Muhabbeti ziyadeleştirirsin. En âlî bir his ile, en merdane bir himmet ile onların tul-ü ömrünü ciddî arzu edip bekalarına Dua etmek, tâ onların yüzünden daha ziyade Sevab kazanayım diye samimî Hürmetle onların elini öpmek, ulvî bir Lezzet-i Ruhanî almaktır. Yoksa nefsanî, dünya itibariyle olsa, onlar ihtiyar oldukları ve sana bâr olacak bir vaziyete girdikleri zaman; en süflî ve en alçak bir his ile Vücudlarını istiskal etmek, sebeb-i hayatın olan o muhterem Zâtların mevtlerini arzu etmek gibi vahşi, kederli, ruhanî bir elemdir.

Evlâdına Muhabbet ise: Cenab-ı Hakk'ın senin nezaretine ve terbiyene emanet ettiği sevimli, ünsiyetli o mahlûklara Muhabbet ise; Saadetli bir Muhabbet, bir Nimettir. Ne musibetleriyle fazla elem çekersin, ne de ölümleriyle me'yusane feryad edersin. Sâbıkan geçtiği gibi; onların Hâlıkları hem Hakîm, hem Rahîm olduğundan, onlar hakkında o mevt bir Saadettir dersin. Senin hakkında da, onları sana veren Zâtın Rahmetini düşünürsün, firak eleminden kurtulursun.

Ahbablara Muhabbetin ise: Mâdem "Lillah" içindir. O Ahbabların firakları, hattâ ölümleri, Sohbetinize ve Uhuvvetinize mani olmadığı için, o manevî muhabbet ve ruhanî irtibattan istifade edersin. Ve mülâkat lezzeti daimî olur. "Lillah" için olmazsa, bir günlük mülâkat lezzeti, yüz günlük firak elemini netice verir. (Hâşiye)

(Hâşiye): Lillah için bir Saniye mülâkat, bir senedir. Dünya için olsa; bir sene, bir Saniyedir.

Enbiya ve Evliyaya Muhabbetin ise: Ehl-i gaflete karanlıklı bir vahşetgâh görünen Âlem-i Berzah, o Nuranîlerin Vücudlarıyla tenevvür etmiş menzilgâhları suretinde sana göründüğü için o Âleme gitmeğe tevahhuş, tedehhüş değil; belki bilakis temayül ve iştiyak hissini verir; hayat-ı dünyeviyenin lezzetini kaçırmaz. Yoksa onların Muhabbeti, ehl-i medeniyetin meşahir-i insaniyeye muhabbeti nev'inden olsa, o kâmil İnsanların fena ve zevâllerini ve mazi denilen mezar-ı ekberinde çürümelerini düşünmekle, elemli hayatına bir keder daha ilâve eder. Yâni "Öyle kâmilleri çürüten bir mezara, ben de gideceğim" diye düşünür; mezaristana endişeli bir nazarla bakar. "Ah!" çeker. Evvelki nazarda ise: cisim libasını mazide bırakıp, kendileri istikbal salonu olan berzah Âleminde kemal-i rahatla ikametlerini düşünür, mezaristana ünsiyetkârane bakar.

Hem güzel şeylere Muhabbetin, mâdem Sâni'leri hesabınadır. **"Ne güzel yapılmışlar"** tarzındadır. O Muhabbetin bir leziz Tefekkür olduğu halde, hüsün-perest, cemâl-perest zevkinin nazarını daha yüksek, daha mukaddes ve binler defa daha güzel Cemâl mertebelerinin definelerine yol açar, baktırır. Çünki o güzel âsârdan Ef'al-i İlâhiyyenin güzelliğine intikal ettirir. Ondan Esmanın güzelliğine, ondan Sıfâtın güzelliğine, ondan Zât-ı Zülcelâl'in Cemâl-i Bîmisâline karşı Kalbe yol açar. İşte bu Muhabbet bu surette olsa, hem lezzetlidir, hem İbadettir ve hem Tefekkürdür...

Gençliğe Muhabbetin ise: Mâdem Cenab-ı Hakk'ın güzel bir Nimeti cihetinde sevmişsin; elbette onu İbadette sarfedersin, sefahette boğdurup öldürmezsin**... Öyle ise o gençlikte kazandığın İbadetler, o fâni gençliğin bâki meyveleridir.** Sen ihtiyarlandıkça, gençliğin iyilikleri olan bâki meyvelerini elde ettiğin halde, gençliğin zararlarından, taşkınlıklarından kurtulursun. Hem ihtiyarlıkta daha ziyade İbadete muvaffakıyet ve Merhamet-i İlâhiyyeye daha ziyade liyakat kazandığını düşünürsün. Ehl-i gaflet gibi beş-on senelik bir gençlik lezzetine mukabil, elli **senede "Eyvah gençliğim gitti"** diye teessüf edip, gençliğe ağlamayacaksın. Nasılki, öylelerin birisi demiş: لَيْتَ الشَّبَابَةَ يَعُودُ يَوْمًا فَاُخْبِرُهُ بِمَا فَعَلَ الْمَشِيبُ Yâni: Keşke gençliğim bir gün dönse idi; ihtiyarlık benim başıma neler getirdiğini şekva ederek haber verecektim."

Bahar gibi zînetli meşherlere muhabbet ise: Mâdem San'at-ı İlâhiyyeyi

seyran itibariyledır. O baharın gitmesiyle, temaşa lezzeti zâil olmaz. Çünki bahar yaldızlı bir mektub gibi.. verdiği mânaları her vakit temaşa edebilirsin. Senin hayalin ve zaman, ikisi de sinema şeridleri gibi sana o temaşa lezzetini idame ettirmekle beraber o baharın mânalarını, güzelliklerini sana tazelendirirler. O vakit muhabbetin esefli, elemli, muvakkat olmaz. Lezzetli, safalı olur.

Dünyaya Muhabbetin ise: Mâdem Cenab-ı Hakk'ın namınadır. O vakit dünyanın dehşetli mevcûdatı, sana ünsiyetli bir arkadaş hükmüne geçer. Mezraa-i Âhiret cihetiyle sevdiğin için, her şeyinde, Âhirete faide verecek bir sermaye, bir meyve alabilirsin. Ne musibetleri sana dehşet verir, ne zevâl ve fenası sana sıkıntı verir. Kemal-i rahatla o misafirhanede müddet-i ikametini geçirirsin. Yoksa ehl-i gaflet gibi seversen, yüz defa sana söylemişiz ki: Sıkıntılı, ezici, boğucu, fenaya mahkûm, neticesiz bir muhabbet içinde boğulur, gidersin.

İşte bazı mahbubların, Kur'anın İrşad ettiği surette olduğu vakit, herbirisinden yüzde ancak bir letafetini gösterdik. Kur'anın gösterdiği yolda olmazsa, yüzden bir mazarratına işaret ettik. Şimdi şu mahbubların Dâr-ı Bekada, Âlem-i Âhirette, Kur'an-ı Hakîm'in Âyât-ı Beyyinatıyla işaret ettiği neticeleri işitmek ve anlamak istersen, işte o çeşit meşru muhabbetlerin Dâr-ı Âhiretteki neticelerini **bir Mukaddeme** ve **Dokuz İşaret**"le yüzden bir faidesini icmalen göstereceğiz:

MUKADDEME: Cenab-ı Hak Celil Uluhiyetiyle, Cemil Rahmetiyle, Kebîr Rubûbiyetiyle, Kerim Re'fetiyle, Azîm Kudretiyle, Latif Hikmetiyle, şu küçük İnsanın Vücudunu bu kadar havas ve hissiyat ile, bu derece cevarih ve cihazat ile ve muhtelif a'za ve âlât ile ve mütenevvi letaif ve maneviyat ile, Techiz ve Tezyin etmiştir ki; tâ, mütenevvi ve pekçok âlât ile, hadsiz enva'-ı nimetini, aksam-ı ihsanatını, Tabakat-ı Rahmetini, o İnsana ihsas etsin, bildirsin, tattırsın, tanıttırsın. Hem tâ binbir Esmasının hadsiz Enva'-ı Tecelliyatlarını, İnsana o âlât ile bildirsin, tarttırsın, sevdirsin. Ve o İnsandaki pek kesretli âlât ve cihazatın herbirisinin ayrı ayrı Hizmeti, Ubûdiyyeti olduğu gibi, ayrı ayrı lezzeti, elemi, vazifesi ve mükâfatı vardır. Meselâ göz, suretlerdeki güzellikleri ve Âlem-i Mubsıratta güzel Mu’cizat-ı Kudretin enva'ını temaşa eder. Vazifesi, nazar-ı ibretle Sâniine Şükrandır. Nazara mahsus lezzet ve elem malûmdur, tarife hacet yok. Meselâ kulak, sadâların enva'larını, latif nağmelerini ve Mesmuat Âleminde Cenab-ı Hakk'ın Letaif-i Rahmetini hisseder. Ayrı bir Ubûdiyyet, ayrı bir Lezzet, ayrı da bir Mükâfatı var. Meselâ kuvve-i şâmme, kokular taifesindeki Letaif-i Rahmeti hisseder. Kendine

mahsus bir Vazife-i Şükraniyesi, bir Lezzeti vardır. Elbette Mükâfatı dahi vardır. Meselâ dildeki kuvve-i zaika, bütün mat'umatın ezvakını anlamakla gayet mütenevvi bir Şükr-ü Manevî ile vazife görür ve hâkeza... **Bütün Cihazat-ı İnsaniyenin ve Kalb ve Akıl ve Ruh gibi büyük ve mühim Letaifin böyle ayrı ayrı Vazifeleri, Lezzetleri ve elemleri vardır.**

İşte Cenab-ı Hak ve Hakîm-i Mutlak, bu İnsanda istihdam ettiği bu cihazatın elbette her birerlerine lâyık ücretlerini verecektir. O müteaddid enva'-ı muhabbetin sâbıkan beyan edilen dünyadaki muaccel neticelerini, herkes Vicdan ile hisseder ve bir Hads-i Sadık ile isbat edilir. Âhiretteki neticeleri ise; kat'iyyen Vücudları ve tahakkukları, icmalen Onuncu Söz'ün oniki Hakikat-ı Katıa-i Satıasıyla ve Yirmidokuzuncu Söz'ün altı Esas-ı Bahiresiyle isbat edildiği gibi, tafsilen اَصْدَقُ الْكَلاَمِ وَاَبْلَغُ النِّظَامِ كَلاَمُ اللّٰهِ الْمَلِكِ الْعَزِيزِ الْعَلاَّمِ olan Kur'an - ı Hakîm'in Âyât-ı Beyyinatıyla tasrih ve telvih ve remiz ve işaratıyla kat'iyyen sabittir. Daha uzun Bürhanları getirmeğe lüzum yok. Zâten başka Sözlerde ve Cennet'e dair Yirmisekizinci Söz'ün arabî olan ikinci makamında ve Yirmidokuzuncu Söz'de çok Bürhanlar geçmiştir.

BİRİNCİ İŞARET: Leziz taamlara, hoş meyvelere şâkirane Muhabbet-i Meşruanın uhrevî neticesi, Kur'anın Nassıyla, Cennet'e lâyık bir tarzda leziz taamları, güzel meyveleridir. Ve o taamlara ve o meyvelere müştehiyane bir Muhabbettir. Hattâ dünyada yediğin meyve üstünde söylediğin اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ Kelimesi, Cennet meyvesi olarak tecessüm ettirilip sana takdim edilir. Burada meyve yersin, orada اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ yersin. Ve nimette ve taam içinde İn'am-ı İlahîyi ve İltifat-ı Rahmanîyi gördüğünden o lezzetli Şükr-ü Manevî, Cennet'te gayet leziz bir taam suretinde sana verileceği, Hadîsin Nassıyla, Kur'anın işaratıyla ve Hikmet ve Rahmetin iktizasıyla sabittir.

İKİNCİ İŞARET: Dünyada meşru bir surette nefsine Muhabbet, yâni mehasinine bina edilen muhabbet değil, belki noksaniyetlerini görüp tekmil etmeğe bina edilen Şefkat ile onu terbiye etmek ve onu Hayra sevketmek neticesi; o nefse lâyık mahbubları, Cennet'te veriyor. Nefis, mâdem dünyada heva ve hevesini Cenab-ı Hak yolunda hüsn-ü istimal etmiş. Cihazatını, duygularını hüsn-ü suretle istihdam etmiş. Kerim-i Mutlak, ona dünyadaki meşru ve Ubûdiyyetkârane Muhabbetin neticesi olarak Cennet'te, Cennet'in yetmiş ayrı ayrı Enva'-ı Zînet ve Letafetinin

nümuneleri olan yetmiş muhtelif hulleyi giydirip, nefisteki bütün hasseleri memnun edecek, okşayacak yetmiş enva'-ı hüsün ile Vücudunu süslendirip; herbiri, Ruhlu küçük birer Cennet hükmünde olan Hurileri, o Dâr-ı Bekada vereceği, pekçok Âyât ile tasrih ve isbat edilmiştir.

Hem dünyada gençliğe Muhabbet, yâni İbadette gençlik kuvvetini sarfetmenin neticesi: **Dâr-ı Saadette ebedî bir gençliktir.**

ÜÇÜNCÜ İŞARET: Refika-i hayatına meşru dairesinde, yâni latif Şefkatine, güzel hasletine, hüsn-ü sîretine binaen samimî Muhabbet ile, refika-i hayatını da naşizelikten, sair günahlardan muhafaza etmenin netice-i uhreviyesi ise: Rahîm-i Mutlak, o refika-i hayatı, hurilerden daha güzel bir surette ve daha zînetli bir tarzda, daha cazibedar bir şekilde, ona Dâr-ı Saadette ebedî bir refika-i hayatı ve dünyadaki eski maceraları birbirine mütelezzizane nakletmek ve eski hatıratı birbirine tahattur ettirecek enis, latif, ebedî bir arkadaş, bir muhib ve mahbub olarak verileceğini va'detmiştir. Elbette va'dettiği şeyi kat'î verecektir.

DÖRDÜNCÜ İŞARET: Vâlideyn ve evlâda Muhabbet-i Meşruanın neticesi: (Nass-ı Kur'an ile) Cenab-ı Erhamürrâhimîn, onların makamları ayrı ayrı da olsa yine o mes'ud aileye safi olarak Lezzet-i Sohbeti, Cennet'e lâyık bir hüsn-ü muaşeret suretinde, Dâr-ı Bekada ebedî mülâkat ile ihsan eder. Ve onbeş yaşına girmeden, yâni hadd-i büluğa vâsıl olmadan vefat eden çocuklar, وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ile tabir edilen Cennet çocukları şeklinde ve Cennet'e lâyık bir tarzda gayet süslü, sevimli bir surette, onları Cennet'te dahi peder ve vâlidelerinin kucaklarına verir. Veledperverlik hislerini memnun eder. Ebedî o zevki ve o lezzeti onlara verir. Zira çocuklar sinn-i teklife girmediklerinden; ebedî, sevimli, şirin çocuk olarak kalacaklar. Dünyadaki her lezzetli şeyin en a'lâsı Cennet'te bulunur. Yalnız çok şirin olan veledperverlik, yâni çocuklarını sevip okşamak zevki -Cennet tenasül yeri olmadığından- Cennet'te yoktur zannedilirdi. İşte bu surette o dahi vardır. Hem en zevkli ve en şirin bir tarzda vardır. İşte kabl-el büluğ evlâdı vefat edenlere Müjde...

BEŞİNCİ İŞARET: Dünyada اَلْحُبِّ فِى اللّٰهِ hükmünce Sâlih Ahbablara Muhabbetin neticesi: Cennet'te عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ile tabir

edilen, karşı karşıya kurulmuş Cennet iskemlelerinde oturup hoş, şirin, güzel, tatlı bir surette, dünya maceralarını ve kadîm olan hatıratlarını birbirine nakledip eğlendirmeleri suretinde; firaksız, safi bir Muhabbet ve Sohbet suretinde Ahbablarıyla görüştüreceği, Kur'anın Nassıyla sabittir.

ALTINCI İŞARET: Enbiya ve Evliyaya Kur'anın tarif ettiği tarzda Muhabbetin neticesi: O Enbiya ve Evliyanın Şefaatlarından Berzahta, Haşirde istifade etmekle beraber; gayet ulvî ve Onlara lâyık makam ve Füyuzattan o Muhabbet vasıtasıyla istifaza etmektir.

Evet اَلْمَرْءُ مَعَ مَنْ اَحَبَّ Sırrınca, âdi bir adam, en yüksek bir makama, Muhabbet ettiği âlî makam bir Zâtın tebaiyetiyle girebilir.

YEDİNCİ İŞARET: Güzel şeylere ve bahara meşru Muhabbetin, yâni "ne kadar güzel yapılmış" nazar ile, o âsârın arkasındaki Ef'alin güzelliğini ve İntizamını ve İntizam-ı Ef'al arkasındaki güzel Esmanın Cilvelerini ve o güzel Esmanın arkasında Sıfâtın Tecelliyatını ve hâkeza.. sevmekliğin neticesi ise: Dâr-ı Bekada o güzel gördüğü masnuattan bin defa daha güzel bir tarzda Esmanın Cilvesini ve Esma içindeki Cemâl ve Sıfâtını, Cennet'te görmektir. Hattâ İmam-ı Rabbanî (Radıyallahü Anhü) demiş ki: "Letaif-i Cennet, Cilve-i Esmanın Temessülâtıdır." Teemmel!..

SEKİZİNCİ İŞARET: Dünyada, dünyanın Âhiret mezraası ve Esma-i İlâhiyye âyinesi olan iki güzel yüzüne karşı mütefekkirane Muhabbetin Uhrevî neticesi: Dünya kadar, fakat fâni dünya gibi fâni değil, bâki bir Cennet verilecektir. Hem dünyada yalnız zaîf gölgeleri gösterilen Esma, o Cennet'in âyinelerinde en şaşaalı bir surette gösterilecektir. Hem dünyayı, Mezraa-i Âhiret yüzünde sevmenin neticesi: Dünyayı fidanlık, yâni ancak fidanları bir derece yetiştiren küçük bir mezraası hükmünde olacak öyle bir Cennet'i verecek ki: Dünyada havas ve hissiyat-ı İnsaniye, küçük fidanlar olduğu halde, Cennet'te en mükemmel bir surette inkişaf ve dünyada tohumcuklar hükmünde olan istidadları, Enva'-ı Lezaiz ve Kemâlât ile sünbüllenecek surette ona verileceği, Rahmetin ve Hikmetin muktezası olduğu gibi, Hadîsin Nususuyla ve Kur'anın İşaratıyla sabittir. Hem mâdem dünyanın; her hatanın başı olan mezmum muhabbeti değil, belki Esmaya ve Âhirete bakan iki yüzünü, Esma ve Âhiret için sevmiş ve İbadet-i Fikriye ile o yüzleri ma'mur etmiş, güya bütün dünyasıyla İbadet etmiş. Elbette dünya kadar bir mükâfat

alması, Mukteza-yı Rahmet ve Hikmettir. Hem mâdem Âhiretin Muhabbetiyle onun mezraasını sevmiş ve Cenab-ı Hakk'ın Muhabbetiyle Âyine-i Esmasını sevmiş. Elbette dünya gibi bir mahbub ister. O da, dünya kadar bir Cennet'tir.

Sual: O kadar büyük ve hâlî bir Cennet neye yarar?

Elcevab: Nasılki eğer mümkin olsa idi, hayal sür'atiyle zeminin aktarını ve yıldızların ekserini gezsen, "Bütün Âlem benimdir" diyebilirsin. Melaike ve İnsan ve hayvanların iştirakleri, senin o hükmünü bozmaz. Öyle de: O Cennet dahi dolu olsa, "O Cennet benimdir" diyebilirsin. Hadîste bazı Ehl-i Cennet'e verilen beşyüz senelik bir Cennet Sırrı, Yirmisekizinci Söz'de ve İhlas Lem'asında beyan edilmiştir.

DOKUZUNCU İŞARET: Îman ve Muhabbetullahın neticesi: Ehl-i Keşif ve Tahkikin İttifakıyla; dünyanın bin sene hayat-ı mes'udanesi, bir saatine değmeyen Cennet Hayatı.. ve Cennet Hayatının dahi bin senesi, bir saat müşahedesine değmeyen bir Kudsî, münezzeh Cemâl ve Kemal Sahibi olan Zât-ı Zülcelâl'in Müşahedesi, Rü'yetidir ki; (Hâşiye) Hadîs-i Kat'î ile ve Kur'anın Nassıyla sabittir. Hazret-i Süleyman Aleyhisselâm gibi muhteşem bir kemal ile meşhur bir Zâtın Rü'yetine iştiyaklı bir merak, Hazret-i Yusuf Aleyhisselâm gibi bir Cemâl ile mümtaz bir Zâtın Şuhuduna meraklı bir iştiyak; herkes vicdanen hisseder. Acaba dünyanın bütün mehasin ve kemâlâtından binler derece yüksek olan Cennet'in bütün Mehasin ve Kemâlâtı, bir Cilve-i Cemâli ve Kemali olan bir Zâtın Rü'yeti, ne kadar mergub, merak-aver ve şuhudu ne derece matlub ve iştiyak-aver olduğunu kıyas edebilirsen et...

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنَا فِى الدُّنْيَا حُبَّكَ وَ حُبَّ مَا يُقَرِّبُنَا اِلَيْكَ وَ الْاِسْتِقَامَةَ كَمَا اَمِرْتَ وَ

فِى الْاٰخِرَةِ رَحْمَتَكَ وَ رُؤْيَتَكَ

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَٓا اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَٓا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

(Hâşiye): Hadîsin Nassıyla "O Şuhud, bütün Lezaiz-i Cennet'in o derece fevkindedir ki, onları unutturur. Ve Şuhuddan sonra Ehl-i Şuhudun Hüsn-ü Cemâli o derece fazlalaşır ki; döndükleri vakit, saraylarındaki aileleri çok dikkat ile zor ile onları tanıyabilirler" Hadîste vârid olmuştur.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى مَنْ اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ وَ عَلٰى اٰلِهٖ وَ صَحْبِهٖ

اَجْمَعِينَ آمِينَ

T E N B İ H

Şu sözün âhirinde uzun tafsilâtı uzun görme; ehemmiyetine nisbeten kısadır, daha uzun ister.

Bütün Sözlerde konuşan ben değilim. Belki, İşarat-ı Kur'aniye namına Hakikattır. Hakikat ise Hak söyler, doğru konuşur. Eğer yanlış bir şey gördünüz, muhakkak biliniz ki: Haberim olmadan fikrim karışmış, karıştırmış, yanlış etmiş.

* * *

MÜNACAT

Yâ Rab! Nasıl büyük bir sarayın kapısını çalan bir adam, açılmadığı vakit, o sarayın kapısını, diğer makbûl bir Zâtın sarayca me'nus sadâsıyla çalar; tâ ona açılsın... Öyle de: Bîçare ben dahi, Senin Dergâh-ı Rahmetini, mahbub Abdin olan Üveys-el Karanî'nin nidasıyla ve Münacatıyla şöyle çalıyorum. O Dergâhını ona açtığın gibi, Rahmetinle bana da aç.

اَقُولُ كَمَا قَالَ

اِلٰهِى اَنْتَ رَبِّى وَ اَنَا الْعَبْدُ ۞ وَ اَنْتَ الْخَالِقُ وَ اَنَا الْمَخْلُوقُ

وَ اَنْتَ الرَّزَّاقُ وَ اَنَا الْمَرْزُوقُ ۞ وَ اَنْتَ الْمَالِكُ وَ اَنَا الْمَمْلُوكُ

وَ اَنْتَ الْعَزِيزُ وَ اَنَا الذَّلِيلُ ۞ وَ اَنْتَ الْغَنِىُّ وَ اَنَا الْفَقِيرُ

وَ اَنْتَ الْحَىُّ وَ اَنَا الْمَيِّتُ ۞ وَ اَنْتَ الْبَاقِى وَ اَنَا الْفَانِى

وَ اَنْتَ الْكَرِيمُ وَ اَنَا اللَّئِيمُ ۞ وَ اَنْتَ الْمُحْسِنُ وَ اَنَا الْمُسِىءُ

وَ اَنْتَ الْغَفُورُ وَ اَنَا الْمُذْنِبُ ۞ وَ اَنْتَ الْعَظِيمُ وَ اَنَا الْحَقِيرُ

وَ اَنْتَ الْقَوِىُّ وَ اَنَا الضَّعِيفُ ۞ وَ اَنْتَ الْمُعْطِى وَ اَنَا السَّآئِلُ

وَ اَنْتَ اْلاَمِينُ وَ اَنَا الْخَآئِفُ ۞ وَ اَنْتَ الْجَوَّادُ وَ اَنَا الْمِسْكِينُ

وَ اَنْتَ الْمُجِيبُ وَ اَنَا الدَّاعِى ۞ وَ اَنْتَ الشَّافِى وَ اَنَا الْمَرِيضُ

فَاغْفِرْلِى ذُنُوبِى وَ تَجَاوَزْ عَنِّى وَ اشْفِ اَمْرَاضِى يَآ اَللّٰهُ يَا كَافِى ۞ يَا رَبُّ يَا وَافِى ۞

يَا رَحِيمُ يَا شَافِى ۞ يَا كَرِيمُ يَا مُعَافِى ۞ فَاعْفُ عَنِّى مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ وَ عَافِنِى مِنْ كُلِّ

دَآءٍ وَارْضَ عَنِّى اَبَدًا بِرَحْمَتِكَ يَآ اَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

وَ اٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Otuzüçüncü Söz

Otuzüç Penceredir

[Bir Cihette Otuzüçüncü Mektub Ve Bir Cihette Otuzüçüncü Söz]

بسم الله الرحمن الرحيم

سَنُرِيهِمْ اٰيَاتِنَا فِى الْاٰفَاقِ وَفِىٓ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ

Sual: Şu iki Âyet-i Câmianın ifade ettiği Vücub ve Vahdaniyet-i İlâhiyye ve Evsaf ve Şuûnat-ı Rabbaniyeye, Âlem-i Asgar ve Ekber olan İnsan ve Kâinatın vech-i delaletlerini, mücmel ve kısa bir surette beyanlarını isteriz. Çünki münkirler pek ileri gittiler. Ne vakte kadar وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ deyip, elimizi kaldıracağız? diyorlar.

Elcevab: Yazılan bütün otuzüç aded Sözler, o Âyetin denizinden ve ifaza ettiği Hakikat bahrinden otuzüç katredir. Onlara baksanız, cevabınızı alabilirsiniz. Şimdilik yalnız o denizden bir katrenin reşehatına işaret nev'inden şöyle deriz ki:

Meselâ: Nasılki bir Zât-ı Mu'ciznüma, büyük bir saray yapmak istese: Evvelâ temellerini, esaslarını muntazaman hikmetle vaz'eder ve ilerideki neticelerine ve gayelerine muvafık bir tarzda tertib eder. Sonra

menzillere, kısımlara meharetle tefrik ve tafsil ediyor. Sonra o menzilleri tanzim ve tertib ediyor. Sonra nukuşlarla tezyin ediyor. Sonra elektrik lâmbalarıyla tenvir ediyor. Sonra o muhteşem ve müzeyyen sarayda meharetini, ihsanatını tecdid etmek için herbir tabakada yeni yeni icadlar, tebdiller, tahviller yapıyor. Sonra herbir menzilde kendi makamına merbut bir telefon rabtedip birer pencere açarak, herbirinden onun makamı görünür.

Aynen öyle de: وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى Sâni'-i Zülcelâl, Hâkim-i Hakîm, Adl-i Hakem ve binbir Esma-yı Kudsiye ile müsemma Fâtır-ı Bîmisâl, şu Âlem-i Ekber olan Kâinat Sarayının ve Hilkat Şeceresinin İcadını irade etti. Altı günde o sarayın, o şecerenin esasatını Desatir-i Hikmet ve Kavanin-i İlm-i Ezelîsi ile vaz'etti. Sonra ulvî ve süflî tabakata ve dallara ayırıp, kaza ve Kader desatiri ile tafsil ve tasvir etti. Sonra her mahlûkatın her taifesini ve her tabakasını Sun' ve İnayet Düsturu ile Tanzim etti. Sonra herşeyi, herbir Âlemi ona lâyık bir tarzda, meselâ semayı yıldızlarla, zemini çiçeklerle tezyin ettiği gibi, süslendirip tezyin etti. Sonra o Kavanin-i Külliye ve Desatir-i Umumiye meydanlarında Esmalarını Tecelli ettirip Tenvir etti. Sonra bu Kanun-u Küllînin tazyikinden feryad eden ferdlere Rahman-ı Rahîm İsimlerini hususî bir surette imdada yetiştirdi. Demek o küllî ve umumî desatiri içinde hususî İhsanatı, hususî İmdadları, hususî Cilveleri var ki: Herşey, her vakit, her haceti için Ondan istimdad eder, Ona bakabilir. Sonra her menzilden, her tabakadan, her Âlemden, her taifeden, her ferdden, herşeyden, kendini gösterecek yâni Vücudunu ve Vahdetini bildirecek pencereler açmış. Her Kalb içinde bir telefon bırakmış. Şimdi şu hadsiz pencerelerden elbette haddimizin fevkinde olarak bahse girişmeyeceğiz. Onları İlm-i Muhit-i İlahîye havale edip, yalnız Âyât-ı Kur'aniyenin Lemaatı olan otuzüç pencereyi Otuzüçüncü Söz'ün Otuzüçüncü Mektubunun Namazdan sonraki Tesbihatın otuzüç Aded-i Mübarekine muvafık olmak için otuzüç pencereye icmalî ve muhtasar bir surette işaret edip, izahını sair Sözler'e havale ederiz...

Birinci Pencere

Bilmüşahede görüyoruz ki: Bütün eşya, husûsan Zîhayat olanların pekçok muhtelif hacatı ve pekçok mütenevvi metalibi vardır. O matlabları, o hacetleri, ummadığı ve bilmediği ve eli yetişmediği yerden münasib

ve lâyık bir vakitte onlara veriliyor, imdada yetiştiriliyor. Halbuki o hadsiz maksudların en küçüğüne o muhtaçların kudreti yetişmez, elleri ulaşmaz. Sen kendine bak: Zahirî ve bâtınî hasselerin ve onların levazımatı gibi elin yetişmediği ne kadar eşyaya muhtaçsın. Bütün Zîhayatları kendine kıyas et. İşte bütün onlar, birer birer, Vücud-u Vâcib'e şehadet ve Vahdetine işaret ettikleri gibi, heyet-i mecmuasıyla, güneşin ziyası güneşi gösterdiği gibi, o hal ve bu keyfiyet, Perde-i Gayb arkasında bir Vâcib-ül Vücud'u, bir Vâhid-i Ehad'i, hem gayet Kerim, Rahîm, Mürebbi, Müdebbir Ünvanları içinde Akla gösterir.

Şimdi ey münkir-i cahil ve ey fâsık-ı gafil! Bu Faaliyet-i Hakîmaneyi, Basîraneyi, Rahîmaneyi ne ile izah edebilirsin? Sağır tabiatla mı, kör kuvvetle mi, sersem tesadüfle mi, âciz camid esbabla mı izah edebilirsin!..

İkinci Pencere

Eşya, Vücud ve teşahhusatlarında, nihayetsiz imkânat yolları içinde mütereddid, mütehayyir, şekilsiz bir surette iken, birdenbire gayet muntazam, hakîmane öyle bir teşahhus-u vechî veriliyor ki; meselâ herbir İnsanın yüzünde, bütün ebna-yı cinsinden herbirisine karşı birer alâmet-i fârika, o küçük yüzde bulunduğu ve zahir ve bâtın duygularıyla Kemal-i Hikmetle teçhiz edildiği cihetle, o yüz gayet parlak bir Sikke-i Ehadiyet olduğunu isbat eder. Herbir yüz, yüzer cihetle bir Sâni'-i Hakîm'in Vücuduna şehadet ve Vahdetine işaret ettikleri gibi, bütün yüzlerin heyet-i mecmuasıyla izhar ettikleri o sikke, bütün eşyanın Hâlıkına mahsus bir hâtem olduğunu Akıl gözüne gösterir.

Ey münkir! Hiçbir cihetle kabil-i taklid olmayan şu Sikkeleri ve mecmuundaki parlak Sikke-i Samediyeti hangi tezgâha havale edebilirsin!..

Üçüncü Pencere

Zeminin yüzünde dörtyüzbin muhtelif taifeden (Hâşiye) ibaret olan

----

(Hâşiye): Hattâ o taifelerden bir kısım var ki; bir senedeki efradı, Zaman-ı Âdem'den Kıyamete kadar Vücuda gelen bütün İnsan efradından ziyadedir...

bütün hayvanat ve nebatat enva'ının ordusu; bilmüşahede ayrı ayrı erzakları, suretleri, silâhları, libasları, talimatları, terhisatları Kemal-i Mizan ve İntizamla hiçbir şey unutulmayarak, hiçbirini şaşırmayarak bir surette Tedbir ve Terbiye etmek öyle bir Sikkedir ki; -hiçbir şübhe kabul etmez- güneş gibi parlak bir Sikke-i Vâhid-i Ehad'dir. Hadsiz bir Kudret ve muhit bir İlim ve nihayetsiz bir Hikmet Sahibinden başka kimin haddi var ki, o hadsiz derecede Hârika olan şu İdareye karışsın. Çünki şu birbiri içinde girift olan enva'ları, milletleri, umumunu birden İdare ve Terbiye edemeyen, onlardan birisine karışsa elbette karıştıracak.Halbuki فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ Sırrı ile, hiçbir karışık alâmeti yoktur. Demek ki hiçbir parmak karışamıyor.

Dördüncü Pencere

İstidad lisanıyla bütün tohumlar tarafından ve ihtiyac-ı fıtrî lisanıyla bütün hayvanlar tarafından ve lisan-ı ızdırarî ile bütün muztarlar tarafından edilen Duaların makbûliyetidir.

İşte bu nihayetsiz Duaların bilmüşahede kabul ve icabeti, herbiri Vücuba ve Vahdete şehadet ve işaret ettikleri gibi, mecmuu büyük bir mikyasta bilbedahe bir Hâlık-ı Rahîm ve Kerim ve Mücîb'e delalet eder ve baktırır.

Beşinci Pencere

Görüyoruz ki: Eşya husûsan Zîhayat olanlar, def'î gibi âni bir zamanda Vücuda gelir. Halbuki def'î ve âni bir surette basit bir maddeden çıkan şeyler, gayet basit, şekilsiz, san'atsız olması lâzım gelirken; çok meharete muhtaç bir hüsn-ü san'atta, çok zamâna muhtaç ihtimamkârane nakışlarla münakkaş, çok âlâta muhtaç acib san'atlarla müzeyyen, çok maddelere muhtaç bir surette Halk olunuyorlar. İşte bu def'î ve âni bir surette bu Hârika san'at ve güzel heyet, herbiri bir Sâni'-i Hakîm'in Vücub-u Vücuduna şehadet ve Vahdet-i Rubûbiyetine işaret ettikleri gibi mecmuu gayet parlak bir tarzda nihayetsiz Kadîr, nihayetsiz

Hakîm bir Vâcib-ül Vücud'u gösterir.

Şimdi, ey sersem münkir! Haydi bunu ne ile izah edersin? Senin gibi sersem, âciz, cahil tabiatla mı? Veyahut hadsiz derece hata ederek o Sâni'-i Mukaddes'e "tabiat" ismini verip Onun Mu'cizat-ı Kudretini, o tesmiye bahanesiyle tabiata isnad edip, bin derece muhali birden irtikâb etmek mi istersin?

Altıncı Pencere

إِنَّ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلاَفِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِى تَجْرِى فِى
الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ مَٓاءٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَٓابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَٓاءِ
وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

Şu Âyet, Vücub ve Vahdeti gösterdiği gibi, bir İsm-i Â'zamı gösteren gayet büyük bir penceredir.

İşte şu Âyetin hülâsat-ül hülâsası şudur ki: Kâinatın ulvî ve süflî tabakatındaki bütün Âlemler ayrı ayrı lisanla birtek neticeyi, yâni birtek Sâni'-i Hakîm'in Rubûbiyetini gösteriyorlar. Şöyle ki: Nasıl göklerde (hattâ Kozmoğrafyanın itirafıyla dahi) gayet büyük neticeler için gayet muntazam hareketler, bir Kadîr-i Zülcelâl'in Vücud ve Vahdetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. Öyle de: Zeminde bilmüşahede (hattâ Coğrafyanın şehadetiyle ve ikrarıyla) gayet büyük maslahatlar için mevsimlerdeki gibi gayet muntazam tahavvülâtlar dahi, aynı o Kadîr-i Zülcelâl'in Vücub ve Vahdetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. Hem nasıl berr'de ve bahr'de Kemal-i Rahmet ile Rızıkları verilen ve Kemal-i Hikmet ile muhtelif şekiller giydirilen ve Kemal-i Rubûbiyetle türlü türlü duygularla teçhiz edilen bütün hayvanat, birer birer yine o Kadîr-i Zülcelâl'in Vücuduna Şehadet ve Vahdetine işaret etmekle beraber, heyet-i mecmuasıyla gayet geniş bir mikyasta Azamet-i Uluhiyetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. Öyle de: Bağlardaki muntazam nebatat ve nebatatın gösterdikleri müzeyyen çiçekler ve çiçeklerin gösterdikleri mevzun meyveler ve meyvelerin gösterdikleri müzeyyen nakışlar, birer birer yine o Sâni'-i Hakîm'in Vücuduna şehadet ve Vahdetine işaret etmekle

beraber külliyetleriyle gayet şaşaalı bir surette Cemâl-i Rahmetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. Hem nasıl cevv-i semadaki bulutlardan mühim hikmetler ve gayeler ve lüzumlu faideler ve semereler için tavzif edilen ve gönderilen katreler, katreler adedince yine o Sâni'-i Hakîm'in Vücubunu ve Vahdetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. Öyle de: Zemindeki bütün dağların ve dağlar içindeki madenlerin ayrı ayrı hasiyetleriyle beraber ayrı ayrı maslahatlar için ihzar ve iddiharları, dağ metanetinde bir kuvvetle yine o Sâni'-i Hakîm'in Vücub ve Vahdetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. Hem nasıl sahralarda ve dağlardaki küçük küçük tepelerin türlü türlü muntazam çiçeklerle süslenmeleri, herbiri bir Sâni'-i Hakîm'in Vücubuna şehadet ve Vahdetine işaret etmekle beraber, heyet-i mecmuasıyla Haşmet-i Saltanatını ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. Öyle de: Bütün otlarda ve ağaçlardaki bütün yaprakların türlü türlü eşkâl-i muntazamaları ve ayrı ayrı vaziyetleri ve cezbekârane mevzun hareketleri, yapraklar adedince yine o Sâni'-i Hakîm'in Vücub-u Vücudunu ve Vahdetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. Hem nasıl bütün ecsam-ı nâmiyede, büyümek zamanında muntazaman hareketleri ve türlü türlü âlât ile teçhizleri ve çeşit çeşit meyvelere şuurkârane teveccühleri, herbiri ferden-ferda yine o Sâni'-i Hakîm'in Vücub-u Vücuduna şehadet ve Vahdetine işaret eder. Ve heyet-i mecmuasıyla gayet büyük bir mikyasta İhata-i Kudretini ve Şümul-ü Hikmetini ve Cemâl-i San'atını ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. Öyle de: Bütün hayvanî cesedlerde Kemal-i Hikmetle nefislerini, Ruhlarını yerleştirmek, türlü türlü cihazat ile Kemal-i İntizam ile teslih etmek, türlü türlü Hizmetlerde Kemal-i Hikmetle göndermek, hayvanat adedince belki cihazatları sayısınca yine o Sâni'-i Hakîm'in Vücub-u Vücuduna ve Vahdetine şehadet ve işaret ettikleri gibi, heyet-i mecmuasıyla gayet parlak bir surette Cemâl-i Rahmetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. Hem nasıl bütün Kalblere, İnsan ise her nevi Ulûm ve Hakikatları bildiren, hayvan ise her nevi hacetlerinin tedarikini öğreten bütün İlhamat-ı Gaybiye, bir Rabb-ı Rahîm'in Vücudunu ihsas eder ve Rubûbiyetine işaret eder. Öyle de: Gözlere Kâinat bostanındaki manevî çiçekleri toplayan Şuaat-ı Ayniye gibi zahirî ve bâtınî bütün duyguların, ayrı ayrı Âlemlere herbiri birer anahtar olmaları, yine O Sâni'-i Hakîm, O Fâtır-ı Alîm, O Hâlık-ı Rahîm, O Rezzak-ı Kerim'in Vücub-u Vücudunu ve Vahdet ve Ehadiyetini ve Kemal-i Rubûbiyetini güneş gibi gösterir.

İşte şu yukarıda geçen oniki ayrı ayrı pencerelerden, oniki vecihten bir Pencere-i Â'zam açılıyor ki; oniki renkli bir Ziya-yı Hakikat ile Cenab-ı Hakk'ın Ehadiyetini ve Vahdaniyetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir.

İşte ey bedbaht münkir! Şu daire-i arz kadar, belki medar-ı senevîsi kadar geniş olan şu pencereyi ne ile kapatabilirsin? Ve güneş gibi parlak olan şu Maden-i Nuru ne ile söndürebilirsin ve hangi perde-i gaflette saklayabilirsin!..

Yedinci Pencere

Şu Kâinat yüzünde serpilen masnuatın Kemal-i İntizamları ve Kemal-i Mevzuniyetleri ve Kemal-i Zînetleri ve İcadlarının sühuleti ve birbirine benzemeleri ve birtek fıtrat izhar etmeleri, nasılki bir Sâni'-i Hakîm'in Vücub-u Vücudunu ve Kemal-i Kudretini ve Vahdetini gayet geniş bir mikyasta gösteriyorlar. Öyle de: Camid ve basit unsurlardan, hadsiz ve ayrı ayrı ve muntazam mürekkebatın İcadı, mürekkebat adedince yine O Sâni'-i Hakîm'in Vücub-u Vücuduna şehadet ve Vahdetine işaret etmekle beraber, heyet-i mecmuasıyla gayet parlak bir tarzda Kemal-i Kudretini ve Vahdetini gösterdiği gibi terkibat-ı mevcûdat tabir edilen terkib ve tahlil hengâmındaki teceddüdde nihayet derecede ihtilat ve karışma içinde nihayet derecede bir imtiyaz ve tefrik ile, meselâ topraktaki tohumların ve köklerin çok karışık olduğu halde hiç şaşırmayarak bir surette sünbüllerini ve Vücudlarını temyiz ve tefrik etmek ve ağaçlara giren karışık maddeleri yaprak ve çiçek ve meyvelere tefrik etmek ve hüceyrat-ı bedene karışık bir surette giden gıdaî maddeleri Kemal-i Hikmetle ve Kemal-i Mizanla ayırıp tefrik etmek, yine O Hakîm-i Mutlak ve O Alîm-i Mutlak ve O Kadîr-i Mutlak'ın Vücub-u Vücudunu ve Kemal-i Kudretini ve Vahdetini gösterdiği gibi; zerreler Âlemini hadsiz ve geniş bir tarla hükmüne getirip, her dakikada Kemal-i Hikmetle ekip biçip, yeni yeni Kâinatlar mahsulâtını ondan almak ve o camide, âcize, cahile olan zerrata gayet şuurkârane ve gayet hakîmane ve muktedirane hadsiz muntazam vazifeleri gördürmek, yine o Kadîr-i Zülcelâl'in ve o Sâni'-i Zülkemal'in Vücub-u Vücudunu ve Kemal-i Kudretini ve Azamet-i Rubûbiyetini ve Vahdetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir.

İşte bu dört yol ile büyük bir pencere Marifetullaha açılır. Ve büyük bir mikyasta bir Sâni'-i Hakîm'i Akla gösterir.

Şimdi ey bedbaht gafil! Şu halde Onu görmek ve tanımak istemezsen; Aklını çıkar at, hayvan ol, kurtul...

Sekizinci Pencere

Nev'-i beşerdeki bütün Ervah-ı Neyyire Ashabı olan Enbiyalar (Aleyhimüsselâm), bahir ve zahir Mu'cizatlarına istinad ederek ve bütün Kulûb-u Münevvere Aktabı olan Evliyalar, Keşf ve Kerametlerine itimad ederek ve bütün Ukûl-ü Nuraniye Erbabı olan Asfiyalar, Tahkikatlarına istinad ederek, birtek Vâhid-i Ehad, Vâcib-ül Vücud, Hâlık-ı Külli Şey'in Vücub-u Vücuduna ve Vahdetine ve Kemal-i Rubûbiyetine şehadetleri, pek büyük ve nurani bir penceredir. Hem her vakit o Makam-ı Rubûbiyeti göstermektedir.

Ey bîçare münkir! Kime güveniyorsun ki, bunları dinlemiyorsun? Veyahut gündüz içinde gözünü kapamakla, dünyayı gece mi oldu zannediyorsun!..

Dokuzuncu Pencere

Kâinattaki İbadat-ı Umumiye, bilbedahe bir Mabud-u Mutlak'ı gösteriyor. Evet Âlem-i Ervaha ve Bâtına giden ve Ruhanî ve Meleklerle görüşen Zâtların şehadetleriyle sabit olan umum Ruhanî ve Melaikelerin kemal-i imtisal ile Ubûdiyyetleri ve bilmüşahede bütün Zîhayatların kemal-i intizamla Ubûdiyyetkârane vazifeler görmeleri ve bilmüşahede anasır gibi bütün cemadatın kemal-i itaatla Ubûdiyyetkârane Hizmetleri, bir Mabud-u Bilhakk'ın Vücub-u Vücudunu ve Vahdetini gösterdiği gibi, herbir taifesi icma' ve tevatür kuvvetini taşıyan bütün Âriflerin Hakikatlı Marifetleri, bütün şâkirler taifesinin semeredar şükürleri ve bütün zâkirlerin feyizli zikirleri ve bütün hâmidlerin nimet artıran Hamdleri ve bütün muvahhidlerin bürhanlı Tevhidleri ve tavsifleri ve bütün muhiblerin hakikî Muhabbet ve Aşkları ve bütün müridlerin sadık irade ve rağbetleri ve bütün münîblerin ciddî taleb ve inabeleri, yine Maruf, Mezkûr, Meşkûr, Mahmud, Vâhid, Mahbub, Mergub, Maksud olan O Mabud-u Ezelî'nin Vücub-u Vücudunu ve Kemal-i Rubûbiyetini ve Vahdetini gösterdiği gibi, Kâmil İnsanlardaki bütün makbûl İbadatın ve o makbûl İbadatın neticesinden hasıl olan Füyuzat ve Münacat, Müşahedat ve Keşfiyat, yine o Mevcud-u Lemyezel ve o Mabud-u Lâyezal'in Vücub-u Vücudunu ve Vahdetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. İşte şu üç cihette ziyadar büyük bir pencere, Vahdaniyete açılır.

Onuncu Pencere

وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَاۤءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِىَ فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ وَسَخَّرَ لَكُمُ اْلاَنْهَارَ ۞ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۞ وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لاَ تُحْصُوهَا

Şu Kâinattaki mevcûdatın birbirine Teâvünü, Tecavübü, Tesanüdü gösterir ki; umum mahlûkat, birtek Mürebbi'nin Terbiyesindedirler. Birtek Müdebbir'in İdaresindedirler. Birtek Mutasarrıf'ın Taht-ı Tasarrufundadırlar. Birtek Seyyid'in Hizmetkârlarıdırlar. Çünki zemindeki Zîhayatlara levazımat-ı hayatiyeyi Emr-i Rabbanî ile pişiren Güneş'ten ve takvimcilik eden Kamer'den tut, tâ ziya, hava, mâ, gıdanın Zîhayatların imdadına koşmalarına ve nebatatın dahi hayvanatın imdadına koşmalarına ve hayvanat dahi İnsanların imdadına koşmalarına, hattâ a'za-yı bedenin birbirinin muavenetine koşmalarına ve hattâ gıda zerratının hüceyrat-ı bedeniyenin imdadına koşmalarına kadar cari olan bir Düstur-u Teâvün ile, camid ve şuursuz olan o mevcûdat-ı müteavine, bir Kanun-u Kerem, bir Namus-u Şefkat, bir Düstur-u Rahmet altında gayet hakîmane, kerimane birbirine yardım etmek, birbirinin sadâ-yı hacetine cevab vermek, birbirini takviye etmek, elbette bilbedahe birtek, yekta, Vâhid-i Ehad, Ferd-i Samed, Kadîr-i Mutlak, Alîm-i Mutlak, Rahîm-i Mutlak, Kerim-i Mutlak bir Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un Hizmetkârları ve memurları ve masnuları olduklarını gösterir.

İşte ey bîçare müflis felsefî! Bu muazzam pencereye ne diyorsun? Senin tesadüfün buna karışabilir mi!..

Onbirinci Pencere

اَلاَ بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ Bütün Ervah ve Kulûbün dalâletten

neş'et eden ızdırabat ve keşmekeş ve ızdırabattan neş'et eden manevî elemlerden kurtulmaları, birtek Hâlık'ı tanımakla olur. Bütün mevcûdatı, birtek Sâni'a vermekle necat buluyorlar, birtek Allah'ın Zikriyle mutmain olurlar. Çünki hadsiz mevcûdat birtek Zâta verilmezse (Yirmiikinci Söz'de kat'î isbat edildiği gibi) o zaman her birtek şeyi, hadsiz esbaba isnad etmek lâzım gelir ki, o halde birtek şeyin Vücudu, umum mevcûdat kadar müşkil olur. Çünki Allah'a verse, hadsiz eşyayı bir Zâta verir. Ona vermezse, herbir şeyi hadsiz esbaba vermek lâzım gelir. O vakit bir meyve, Kâinat kadar müşkilât peyda eder, belki daha ziyade müşkil olur. Çünki nasıl bir nefer yüz muhtelif adamın idaresine verilse, yüz müşkilât olur. Ve yüz nefer, bir zabitin idaresine verilse, bir nefer hükmünde kolay olur. Öyle de: Çok muhtelif esbabın birtek şeyin İcadında İttifakları, yüz derece müşkilâtlı olur. Ve pek çok eşyanın İcadı, birtek Zâta verilse yüz derece kolay olur. İşte Mahiyet-i İnsaniyedeki merak ve Taleb-i Hakikat cihetinden gelen nihayetsiz ızdırabdan kurtaracak yalnız Tevhid-i Hâlık ve Marifet-i İlâhiyyedir. Mâdem küfürde ve şirkte nihayetsiz müşkilât ve ızdırabat var. Elbette o yol muhaldir, Hakikatı yoktur. Mâdem Tevhidde, mevcûdatın yaratılışındaki sühulete ve kesrete ve hüsn-ü san'ata muvafık olarak nihayetsiz sühulet ve kolaylık var. Elbette o yol Vâcibdir, Hakikattır.

İşte ey bedbaht ehl-i dalâlet! Bak: Dalâlet yolu ne kadar karanlıklı ve elemli!. Ne zorun var ki, oradan gidiyorsun? Hem bak: Îman ve Tevhid yolu ne kadar kolay ve safalı.. Oraya gir, kurtul...

Onikinci Pencere

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰى ۞ اَلَّذٖى خَلَقَ فَسَوّٰى ۞ وَالَّذٖى قَدَّرَ فَهَدٰى

Sırrınca: Umum eşyada husûsan Zîhayat masnularda Hikmetli bir kalıbdan çıkmış gibi her şeye bir miktar-ı muntazam ve bir suret, Hikmetle verildiği ve o suret ve o miktarda maslahatlar ve faideler için eğri büğrü hududlar bulunması; hem müddet-i hayatlarında değiştirdikleri suret-i libasları ve miktarları yine Hikmetlere, maslahatlara muvafık bir tarzda mukadderat-ı hayatiyeden terkib edilen manevî ve muntazam birer suret, birer miktar bulunması, bilbedahe gösterir ki: Bir Kadîr-i Zülcelâl'in ve bir Hakîm-i Zülkemal'in Kader dairesinde suretleri ve biçimleri tertib edilen ve Kudretin Destgâhında Vücudları verilen o hadsiz masnuat, o Zâtın Vücub-u Vücuduna delalet ve Vahdetine ve

Kemal-i Kudretine hadsiz lisan ile şehadet ederler. Sen kendi cismine ve a'zalarına ve onlardaki eğri büğrü yerlerin meyvelerine ve faidelerine bak! Kemal-i Hikmet içinde Kemal-i Kudreti gör.

Onüçüncü Pencere

وَاِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ Sırrınca: Herşey lisan-ı mahsusu ile Hâlıkını yâdeder, Takdis eder. Evet bütün mevcûdatın lisan-ı hal ve kal ile ettiği Tesbihat, birtek Zât-ı Mukaddes'in Vücudunu gösteriyor. Evet fıtratın şehadeti reddedilmez. Delalet-i hal ise, husûsan çok cihetlerle gelse, şübhe getirmez. Bak hadsiz fıtrî şehadeti tazammun eden ve nihayetsiz tarzlarda lisan-ı hal ile delalet eden ve mütedâhil daireler gibi birtek merkeze bakan şu mevcûdatın muntazam suretleri, herbiri birer dildir. Ve mevzun heyetleri, herbiri birer lisan-ı şehadettir. Ve mükemmel hayatları, herbiri birer Lisan-ı Tesbihtir ki, Yirmidördüncü Söz'de kat'î isbat edildiği gibi, o bütün diller ile pek zahir bir surette Tesbihatları ve Tahiyyatları ve birtek mukaddes Zâta şehadetleri, ziya güneşi gösterdiği gibi bir Zât-ı Vâcib-ül Vücud'u gösterir. Ve Kemal-i Uluhiyetine delalet eder.

Ondördüncü Pencere

قُلْ مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ ۞ وَاِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلاَّ عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ مَا مِنْ دَآبَّةٍ اِلاَّ هُوَ

آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۞ اِنَّ رَبِّى عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ حَفِيظٌ

Sırlarınca: Herşey herşeyinde ve her şe'ninde tek bir Hâlık-ı Zülcelâl'e muhtaçtır. Evet Kâinattaki mevcûdata bakıyoruz ve görüyoruz ki: Za'f-ı mutlak içinde bir Kuvvet-i Mutlaka tezâhüratı var. Ve acz-i mutlak içinde bir Kudret-i Mutlakanın âsârı görünüyor. Meselâ nebatatın tohumlarında ve köklerindeki Ukde-i Hayatiyelerinin intibahları zamanında gösterdikleri Hârika vaziyetleri gibi. Hem fakr-ı mutlak ve kuruluk içinde bir Gına-i Mutlakın tezâhüratı var: Kıştaki toprağın ve ağaçların vaziyet-i fakiraneleri ve baharda şaşaalı servet ve gınaları gibi. Hem Cümud-u Mutlak içinde bir hayat-ı mutlakanın tereşşuhatı görünüyor: Anasır-ı camidenin Zîhayat maddelere inkılabı gibi.

Hem bir cehl-i mutlak içinde muhit bir Şuurun tezâhüratı görünüyor: Zerrelerden yıldızlara kadar herşeyin harekâtında Nizamat-ı Âleme ve Mesalih-i Hayata ve Metalib-i Hikmete muvafık bir tarzda hareket etmeleri ve şuurkârane vaziyetleri gibi.

İşte bu acz içindeki kudret ve za'f içindeki kuvvet ve fakr içindeki servet ve gına ve cümud ve cehil içindeki hayat ve şuur; bilbedahe ve bizzarure bir Kadîr-i Mutlak ve Kaviyy-i Mutlak ve Ganiyy-i Mutlak ve Alîm-i Mutlak ve Hayy-ı Kayyum bir Zâtın Vücub-u Vücuduna ve Vahdetine karşı her taraftan pencereler açar. Heyet-i mecmuası ile büyük bir mikyasta bir Cadde-i Nuraniyeyi gösterir. İşte ey tabiat bataklığına düşen gafil! Eğer tabiatı bırakıp Kudret-i İlâhiyyeyi tanımazsan; herbir şeye, hattâ herbir zerreye, hadsiz bir kuvvet ve kudret ve nihayetsiz bir hikmet ve meharet, belki ekser eşyayı görecek, bilecek, idare edecek bir iktidar, herşeyde bulunduğunu kabul etmek lâzım gelir.

Onbeşinci Pencere

اَلَّذِى اَحْسَنَ كُلَّ شَىْءٍ خَلَقَهُ Sırrınca: Herşeye, o şeyin kabiliyet-i mahiyetine göre Kemal-i Mizan ve İntizam ile biçilip Hüsn-ü San'at ile tertib edilip, en kısa yolda, en güzel bir surette, en hafif bir tarzda, istimalce en kolay bir şekilde, (meselâ kuşların elbiselerine ve her vakit tüylerini kolayca oynatmalarına ve istimal etmelerine bak) hem israfsız Hikmetli bir tarzda Vücud vermek, suret giydirmek, eşya adedince diller ile bir Sâni'-i Hakîm'in Vücub-u Vücuduna şehadet ve bir Kadîr-i Alîm-i Mutlak'a işaret ederler.

Onaltıncı Pencere

Rûy-i zeminde mevsim-bemevsim tazelenen mahlûkatın İcad ve Tedbirlerindeki İntizamat ve tanzimat, bilbedahe bir Hikmet-i Âmmeyi gösterir. Sıfat, mevsufsuz olmadığından; elbette o Hikmet-i Âmme, bizzarure bir Hakîm'i gösterir. Hem o Perde-i Hikmet içinde Hârika Tezyinat, bilbedahe bir İnayet-i Tâmmeyi gösterir. Ve o İnayet-i Tâmme, bizzarure inayetkâr bir Hâlık-ı Kerim'i gösterir. Ve o Perde-i İnayette umuma şamil bir Taltifat ve İhsanat, bilbedahe bir Rahmet-i Vasiayı gösterir. Ve o Rahmet-i Vasia, bizzarure bir Rahman-ı Rahîm'i gösterir. Ve o Perde-i

Rahmet üstünde dahi bütün Rızka muhtaç Zîhayatların lâyık ve mükemmel bir tarzda İaşeleri ve Erzakları, bilbedahe terbiyekârane bir Rezzakıyet ve Şefkatkârane bir Rubûbiyeti gösterir. Ve o Terbiye ve İdare, bizzarure bir Rezzak-ı Kerim'i gösterir. Evet zeminin yüzünde Kemal-i Hikmetle terbiye edilen ve Kemal-i İnayetle Tezyin edilen ve Kemal-i Rahmetle Taltif edilen ve Kemal-i Şefkatle İaşe edilen bütün mahlûkat, birer birer bir Sâni'-i Hakîm, Kerim, Rahîm, Rezzak'ın Vücubuna şehadet ve Vahdetine işaret ettikleri gibi, yeryüzünün mecmuunda tezâhür eden ve umumunda görülen ve Kasd ve İradeyi bilbedahe gösteren Hikmet-i Âmme; ve Hikmeti dahi tazammun eden umum masnuata şamil İnayet-i Tâmme; ve İnayet ve Hikmeti tazammun eden ve umum mevcûdat-ı arziyeye şamil olan Rahmet-i Vasia; ve Rahmet ve Hikmet ve İnayeti de tazammun eden umum Zîhayata şamil bir surette ve gayet kerimane bir tarzda olan Rızk ve İaşe-i Umumiyeyi birden nazara al, bak! Nasılki elvan-ı seb'a, ziyayı teşkil eder. Ve yeryüzünü tenvir eden o ziya, nasıl şübhesiz güneşi gösterir. Öyle de; o Hikmet içindeki İnayet ve İnayet içindeki Rahmet ve Rahmet içindeki İaşe-i Rızkî, nihayet derecede Hakîm, Kerim, Rahîm, Rezzak bir Vâcib-ül Vücud'un Vahdetini ve Kemal-i Rubûbiyetini büyük bir mikyasta, yüksek bir derecede, parlak bir surette gösterir. İşte ey sersem münkir-i gafil! Göz önündeki bu hakîmane, kerimane, rahîmane, rezzakane Terbiyeti ve bu acib ve Hârika ve Mu'cize Keyfiyeti ne ile izah edebilirsin? Senin gibi serseri tesadüfle mi? Ve kalbin gibi kör kuvvetle mi? Ve kafan gibi sağır tabiatla mı? Ve senin gibi âciz, camid, cahil esbabla mı? Yoksa nihayetsiz derecede mukaddes, münezzeh ve müberra, muallâ ve nihayetsiz derecede Kadîr, Alîm, Semi', Basîr olan Zât-ı Zülcelâl'e nihayetsiz derecede âciz, cahil, sağır, kör, mümkin, miskin olan "tabiat" namını verip nihayetsiz hata işlemek mi istersin? Hem güneş gibi parlak şu Hakikatı, hangi kuvvet ile söndürebilirsin? Hangi perde-i gaflet altında saklayabilirsin?

Onyedinci Pencere

اِنَّ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ

Zeminin yüzünü yaz zamanında temaşa edip görüyoruz ki: İcad-ı Eşyada müşevveşiyeti iktiza eden ve intizamsızlığa sebeb olan nihayetsiz Sehavet ve bir Cûd-u Mutlak, gayet derecede bir İnsicam ve İntizam içinde görünüyor. İşte zemin yüzünü tezyin eden bütün nebatatı gör. Hem mizansızlığı ve kabalığı iktiza eden İcad-ı Eşyadaki sür'at-i mutlaka dahi Kemal-i Mevzuniyet içinde görünüyor. İşte zemin yüzünü süslendiren

bütün meyvelere bak. Hem ehemmiyetsizliği, belki çirkinliği iktiza eden kesret-i mutlaka dahi, kemal-i hüsn-ü san'at içinde görünüyor. İşte yeryüzünü yaldızlayan bütün çiçeklere bak! Hem san'atsızlığı, basitliği iktiza eden İcad-ı Eşyadaki sühulet-i mutlaka dahi, nihayetsiz derecede san'atkârlık ve meharet ve ihtimamkârlık içinde görünüyor. İşte yeryüzündeki ağaç ve nebatat cihazatının sandukçaları ve proğramları ve tarihçe-i hayatlarının kutucukları hükmünde olan bütün tohumlara, çekirdeklere dikkatle bak. Hem ihtilaf ve ayrılığı iktiza eden uzaklık ve bu'd-u mutlak dahi bir ittifak-ı mutlak içinde görünüyor. İşte bütün aktar-ı zeminde zer'edilen her nevi hububata bak. Hem karışmayı ve bulaşmayı iktiza eden Kemal-i İhtilat, bilakis Kemal-i İmtiyaz ve tefrik içinde görünüyor. İşte bütün yer altına karışık atılan ve madde itibariyle birbirine benzeyen tohumların sünbül vaktinde Kemal-i İmtiyazları ve ağaçlara giren muhtelif maddelerin yaprak, çiçek ve meyvelere Kemal-i İmtiyaz ile tefrikleri ve mideye giren karışık gıdaların muhtelif a'za ve hüceyrata göre Kemal-i İmtiyazla ayrılmalarına bak, Kemal-i Hikmet içinde Kemal-i Kudreti gör. Hem ehemmiyetsizliği, kıymetsizliği iktiza eden gayet derecede mebzuliyet ve nihayet derecede ucuzluk dahi, yeryüzünde masnuatça, san'atça nihayet derecede kıymettar ve pahalı bir keyfiyette görünüyor. İşte o hadsiz acaib-i san'at içinde yeryüzünün Rahmanî sofrasında yalnız Kudretin şekerlemeleri olan dutların nevilerine bak! Kemal-i Rahmeti, Kemal-i San'at içinde gör.

İşte bütün rûy-i zeminde gayet kıymettarlık ile beraber hadsiz ucuzluk; ve hadsiz ucuzluk içinde hadsiz ihtilat ve karışıklık ile beraber hadsiz imtiyaz ve tefrik; ve hadsiz imtiyaz ve tefrik içinde gayet uzaklık ile beraber son derecede muvafakat ve benzeyiş; ve son derece benzemek içinde gayet derecede sühulet ve kolaylık ile beraber gayet derecede ihtimamkârane yapılış; ve gayet derecede güzel yapılış içerisinde sür'at-i mutlaka ve çabuklukla beraber gayet derecede mevzun ve mizanlı ve israfsızlık; ve gayet derecede israfsızlık içinde son derece çokluk ve kesret ile beraber son derecede Hüsn-ü San'at; ve son derece Hüsn-ü San'at içinde nihayet derecede sehavet ile beraber İntizam-ı Mutlak.. elbette gündüz ışığı, ışık güneşi gösterdiği gibi, bir Kadîr-i Zülcelâl'in, bir Hakîm-i Zülkemal'in, bir Rahîm-i Zülcemâl'in Vücub-u Vücuduna ve Kemal-i Kudretine ve Cemâl-i Rubûbiyetine ve Vahdaniyetine ve Ehadiyetine şehadet ederler, لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى Sırrını gösterirler.

Şimdi ey bîçare cahil, gafil, muannid, muattıl! Bu Hakikat-ı Uzmâyı ne ile tefsir edebilirsin? Bu nihayet derecede Mu'cize ve Hârika keyfiyeti

ne ile izah edebilirsin? Bu hadsiz derecede acib şu san'atları neye isnad edebilirsin? Bu yeryüzü derecesinde geniş bu pencereye hangi perde-i gafleti atıp kapatabilirsin? Senin tesadüfün nerede, tabiat dediğin ve güvendiğin şuursuz yoldaşın ve dalâlette istinadgâhın ve arkadaşın nerede? Bu işlere tesadüfün karışması yüz derece muhal değil mi? Ve şu Hârika işlerin binden birinin tabiata havalesi, bin derece muhal olmuyor mu?

Yoksa camid, âciz tabiatın; herbir şeyin içinde o şeyden yapılan eşya adedince manevî makine ve matbaaları mı var!..

Onsekizinci Pencere

اَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِى مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَ اْلاَرْضِ

Yirmiikinci Söz'de izah edilen şu temsile bak ki: Nasıl mükemmel, muntazam, san'atlı, saray gibi bir eser, bilbedahe muntazam bir fiile delalet eder. Yâni bir bina, bir dülgerliğe delalet eder. Ve mükemmel, muntazam bir fiil, bizzarure mükemmel bir fâile ve mahir bir ustaya, bir dülgere delalet eder. Ve mükemmel usta ve dülger ünvanları, bilbedahe mükemmel bir sıfata, yâni san'at melekesine delalet eder. Ve mükemmel sıfat ve o mükemmel meleke-i san'at, bilbedahe mükemmel bir istidadın Vücuduna delalet eder. Ve mükemmel bir istidad ise, âlî bir Ruh ve yüksek bir Zâtın Vücuduna delalet eder.

Öyle de: Zeminin yüzünü, belki Kâinatı dolduran müteceddid eserler, bilbedahe gayet Derece-i Kemalde bulunan Ef'ali gösteriyor. Ve şu nihayet derecedeki İntizam ve Hikmet dairesindeki Ef'al, bilbedahe Ünvanları ve İsimleri mükemmel olan bir Fâili gösteriyor. Çünki muntazam, hakîmane fiiller, fâilsiz olmadığı kat'iyyen malûm. Ve son derece mükemmel Ünvanlar, o Fâilin son derece Kemaldeki Sıfatlarına delalet eder. Çünki Fenn-i Sarfça nasıl ism-i fâil masdardan yapılır. Öyle de, Ünvanların ve İsimlerin dahi masdarları ve menşe'leri, sıfatlardır. Ve son Derece-i Kemalde Sıfatlar, şübhesiz son derece mükemmel olan Şuûnat-ı Zâtiyeye delalet eder. Ve Kabiliyet-i Zâtiye (tabir edemediğimiz) o mükemmel Şuun-u Zâtiye, Bihakkalyakîn hadsiz Derece-i Kemalde olan bir Zâta delalet eder.

İşte bütün Âlemdeki âsâr-ı san'at ve bütün mahlûkat, herbiri birer eser-i mükemmel olduğundan, herbiri bir Fiile ve Fiil ise İsme, İsim ise Vasfa ve Vasıf ise Şe'ne ve Şe'n ise Zâta şehadet ettikleri için;

masnuat adedince birtek Sâni'-i Zülcelâl'in Vücub-u Vücuduna şehadet ve Ehadiyetine işaret ettikleri gibi; heyet-i mecmuası ile, silsile-i mahlûkat kadar kuvvetli bir tarzda bir Mi'rac-ı Marifettir. Hiçbir cihette içine şübhe girmeyen müteselsil bir Bürhan-ı Hakikattır.

Şimdi ey bîçare münkir-i gafil! Silsile-i Kâinat kadar kuvvetli şu Bürhanı ne ile kırabilirsin? Şu masnuat adedince Hakikatın Şuaını gösteren hadsiz delikli ve kafesli şu pencereyi ne ile kapatabilirsin? Hangi perde-i gafleti üstüne çekebilirsin!..

Ondokuzuncu Pencere

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ

وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Sırrınca: Sâni'-i Zülcelâl, Semâvatın ecramına o kadar Hikmetler, mânalar takmış ki; güya Celâl ve Cemâlini ifade etmek için Semâvatı; güneşler, aylar, yıldızlar Kelimeleriyle süslendirdiği gibi, cevv-i semada dahi olan mevcûdata öyle Hikmetler ve mânalar ve maksadlar takmış ki; güya o cevv-i semayı berkler, şimşekler, ra'dlar, katreler kelimeleriyle intak ediyor. Ve Kemal-i Hikmet ve Cemâl-i Rahmetini Ders veriyor. Ve nasıl zemin kafasını, hayvanat ve nebatat denilen manidar kelimeleriyle söyleştirip Kemâlât-ı San'atını Kâinata gösteriyor. Öyle de; o kafanın birer Kelimesi olan nebatları ve ağaçları dahi; yapraklar, çiçekler, meyveler Kelimeleriyle intak edip yine Kemal-i San'atını ve Cemâl-i Rahmetini ilân ediyor. Ve birer kelime olan çiçekleri ve meyveleri dahi tohumcuklar kelimeleriyle konuşturup Dekaik-ı San'atını ve Kemal-i Rubûbiyetini Ehl-i Şuura talim ediyor. İşte bu hadsiz Kelimat-ı Tesbihiye içinde yalnız tek bir sünbül ve tek bir çiçeğin tarz-ı ifadesine kulak verip dinleyeceğiz. Nasıl şehadet eder, bileceğiz.

Evet herbir nebat, herbir ağaç, pekçok lisan ile Sâni'lerini öyle gösteriyorlar ki; Ehl-i Dikkati hayretlerde bırakır ve bakanlara " سُبْحَانَ الله! Ne kadar güzel şehadet ediyor!" dedirtirler.

Evet, herbir nebatın çiçek açması zamanında ve sünbül vermesi anında, tebessümkârane manevî tekellümleri hengâmındaki Tesbihleri, kendileri gibi güzel ve zahirdir. Çünki herbir çiçeğin güzel ağzı ile ve muntazam sünbülün lisanıyla ve mevzun tohumların ve muntazam habbelerin kelimatıyla Hikmeti gösteren o Nizam, bilmüşahede İlmi gösteren

bir Mizan içindedir. Ve o Mizan ise, meharet-i san'atı gösteren bir Nakş-ı San'at içindedir ve o Nakş-ı San'at, Lütuf ve Keremi gösteren bir Zînet içindedir. Ve o Zînet dahi, Rahmet ve İhsanı gösteren latif kokular içindedir. Ve birbiri içinde bulunan şu manidar keyfiyetler, öyle bir lisan-ı şehadettir ki; hem Sâni'-i Zülcemâl'ini Esmasıyla tarif eder, hem Evsafıyla tavsif eder, hem Cilve-i Esmasını tefsir eder, hem Teveddüd ve Taarrüfünü, yâni sevdirilmesini ve tanıttırılmasını ifade eder.

İşte bir tek çiçekten böyle bir şehadet işitsen, acaba zemin yüzündeki Rabbanî bağlarda umum çiçekleri dinleyebilsen, ne derece yüksek bir kuvvetle Sâni'-i Zülcelâl'in Vücub-u Vücudunu ve Vahdetini ilân ettiklerini işitsen, hiç şübhen ve vesvesen ve gafletin kalabilir mi? Eğer kalsa, sana İnsan ve Zîşuur denilebilir mi?

Gel şimdi bir ağaca dikkatle bak! İşte bahar mevsiminde yaprakların muntazaman çıkması, çiçeklerin mevzunen açılması, meyvelerin Hikmetle, Rahmetle büyümesi ve dalların ellerinde, masum çocuklar gibi, nesimin esmesiyle oynaması içindeki latif ağzını gör. Nasıl bir Dest-i Kerem ile yeşillenen yaprakların dili ile ve bir Neş'e-i Lütuf ile tebessüm eden çiçeklerin lisanıyla ve bir Cilve-i Rahmet ile gülen meyvelerin kelimatı ile ifade edilen Hikmetli Nizam içindeki Adilli Mizan; ve Adli gösteren Mizan içinde bulunan dikkatli san'atlar, nakışlar ve meharetli nakışlar ve zînetler içinde Rahmet ve İhsanı gösteren ayrı ayrı tatlı tatmaklar ve ayrı ayrı güzel kokular ve hoş tatmaklar içinde birer Mu'cize-i Kudret olan tohumlar ve çekirdekler, gayet zahir bir surette bir Sâni'-i Hakîm, Kerim, Rahîm, Muhsin, Mün'im, Mücemmil, Mufaddıl'ın Vücub-u Vücudunu ve Vahdetini ve Cemâl-i Rahmetini ve Kemal-i Rubûbiyetini gösterir. İşte eğer bütün rûy-i zemindeki ağaçların lisan-ı hallerini birden dinleyebilsen,

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى اْلاَرْضِ Hazinesinde ne kadar güzel cevherler bulunduğunu göreceksin, anlayacaksın.

İşte ey nankörlük içinde kendini başıboş zanneden bedbaht gafil! Bu derece hadsiz lisanlarla kendini sana tanıttıran ve bildiren ve sevdiren bir Kerim-i Zülcemâl, tanımak istenilmezse bu lisanları susturmalı. Mâdemki susturulmaz, dinlemeli. Gafletle kulağını kapasan kurtulamazsın. Çünki sen kulağını kapamakla Kâinat sükût etmez, mevcûdat susmaz, Vahdaniyet şahidleri seslerini kesmezler. Elbette seni mahkûm ederler...

Yirminci Pencere

(Hâşiye)

فَسُبْحَانَ الَّذِى بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ ۞ وَاِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلاَّ عِنْدَنَا خَزَآئِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُٓ اِلاَّ بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ۞ وَاَرْسَلْنَا الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَآءِ مَآءً مُبَارَكًا فَاَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَ مَآاَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ

Nasıl cüz'iyat ve neticelerde ve teferruatta Kemal-i Hikmet ve Cemâl-i San'at görünüyor. Öyle de: Tesadüfî ve karışık tevehhüm edilen küllî unsurların, büyük mahlûkatın zahiren karışık vaziyetleri dahi, bir Hikmet ve San'at ile vaziyetler alıyorlar. İşte ziyanın parlaması, sair Hikmetli hidematının delaletiyle, yeryüzünde Masnuat-ı İlâhiyyeyi İzn-i Rabbanî

(Hâşiye): Şu Yirminci Pencere'nin Hakikatı, bir zaman Arabî bir surette şöyle Kalbe gelmişti:

تَلَئْلاَءَ الضِّيَآءُ مِنْ تَنْوِيرِكَ تَشْهِيرِكَ ۞ تَمَوَّجَ الْاَعْصَارُ مِنْ تَصْرِيفِكَ تَوْظِيفِكَ

سُبْحَانَكَ مَا اَعْظَمَ سُلْطَانَكَ

تَفَجَّرَ الْاَنْهَارُ مِنْ تَدْخِيرِكَ تَسْخِيرِكَ ۞ تَزَيَّنَ الْاَحْجَارُ مِنْ تَدْبِيرِكَ تَصْوِيرِكَ

سُبْحَانَكَ مَا اَبْدَعَ حِكْمَتَكَ

تَبَسَّمَ الْاَزْهَارُ مِنْ تَزْيِينِكَ تَحْسِينِكَ ۞ تَبَرَّجَ الْاَثْمَارُ مِنْ اِنْعَامِكَ اِكْرَامِكَ

سُبْحَانَكَ مَا اَحْسَنَ صَنْعَتَكَ

تَسَجَّعَ الْاَطْيَارُ مِنْ اِنْطَاقِكَ اِرْفَاقِكَ ۞ تَهَزَّجَ الْاَمْطَارُ مِنْ اِنْزَالِكَ اِفْضَالِكَ

سُبْحَانَكَ مَا اَوْسَعَ رَحْمَتَكَ

تَحَرَّكَ الْاَقْمَارُ مِنْ تَقْدِيرِكَ ۞ تَدْبِيرِكَ تَدْوِيرِكَ تَنْوِيرِكَ

سُبْحَانَكَ مَا اَنْوَرَ بُرْهَانَكَ وَاَبْهَرَ سُلْطَانَكَ

ile teşhir ve ilân etmektir. Demek bir Sâni'-i Hakîm tarafından ziya istihdam ediliyor. Çarşı-yı Âlem sergilerindeki antika san'atlarını onun ile irae ediyor. Şimdi rüzgârlara bak ki: Sair hakîmane, kerimane Faidelerinin ve Vazifelerinin şehadetiyle gayet mühim ve kesretli Vazifelere koşuyorlar. Demek o dalgalanmak bir Sâni'-i Hakîm tarafından bir Tavziftir, bir Tasriftir, bir kullanmaktır. Dalgalanmaları ise, Emr-i Rabbanînin çabuk yerine getirilmesine sür'atle çalışmaktır.

Şimdi bak çeşmelere, çaylara, ırmaklara.. Yerden, dağlardan kaynamaları tesadüfî değildir. Çünki onlara terettüb eden Âsâr-ı Rahmet olan faidelerin ve semerelerin şehadetiyle ve dağlarda bir mizan-ı hacetle iddiharlarının ifadesi ile ve bir Mizan-ı Hikmetle gönderilmelerinin delaletiyle gösteriliyor ki; bir Rabb-ı Hakîm'in Teshiriyle ve İddiharıyladır. Ve kaynamaları ise, Onun Emrine heyecanla imtisal etmeleridir.

Şimdi yerdeki bütün taşların ve cevahirlerin ve madenlerin enva'ına bak. Bunların Tezyinatları ve menfaatlı hâsiyetleri bir Sâni'-i Hakîm'in Tezyini ile, Tertibi ile, Tedbiri ile, Tasviri ile olduğunu, onlara müteallik hakîmane faideleri ve mesalih-i hayatiye ve levazımat-ı insaniye ve hacat-ı hayvaniyeye muvafık bir tarzda ihzarları gösteriyor.

Şimdi çiçeklere, meyvelere bak! Bunların gülümsemeleri ve tadları ve güzellikleri ve nakışları ve koku vermeleri; bir Sâni'-i Kerim'in, bir Mün'im-i Rahîm'in sofrasında birer tarife, birer davetname hükmünde olarak muhtelif renk ve koku ve tadlarla her nev'e ayrı ayrı tarife ve davetname olarak verilmiştir.

Şimdi kuşlara bak! Onların söyleşmeleri ve cıvıldaşmaları, bir Sâni'-i Hakîm'in İntak ve söyletmesi olduğuna delil-i kat'î ise, hayret verir bir tarzda birbirine o seslerle müdavele-i hissiyat ve ifade-i maksad etmeleridir.

Şimdi bulutlara bak! Yağmurun şıpıltıları, mânasız bir ses olmadığına ve şimşek ile gök gürlemesi, boş bir gürültü olmadığına kat'î delil ise, hâlî bir boşlukta o acaibi İcad etmek ve onlardan Âb-ı Hayat hükmündeki damlaları sağmak ve zemin yüzündeki muhtaç ve müştak Zîhayatlara emzirmek, gösteriyor ki: O şırıltı, o gürültü gayet manidar ve hikmettardır ki; bir Rabb-i Kerim'in Emriyle, müştaklara o yağmur bağırıyor ki, "Sizlere müjde, geliyoruz!.." mânasını ifade ederler.

Şimdi göğe bak! Gök içinde hadsiz ecramdan yalnız Kamer'e dikkat

et! Onun hareketi, bir Kadîr-i Hakîm'in Emriyle olduğu, ona müteallik ve yeryüzüne aid mühim Hikmetlerdir ki, başka yerde beyan ettiğimizden kısa kesiyoruz.

İşte ziyadan tut, tâ Kamer'e kadar saydığımız küllî unsurlar gayet geniş bir tarzda ve büyük bir mikyasta bir pencere açar. Bir Vâcib-ül Vücud'un Vahdetini ve Kemal-i Kudretini ve Azamet-i Saltanatını gösterir, ilân ederler.

İşte ey gafil! Eğer bu gök gürlemesi gibi bu sadâyı susturabilirsen ve güneşin ışığı gibi parlak o ziyayı söndürebilirsen, Allah'ı unut! Yoksa Aklını başına al!

سُبْحَانَ مَنْ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ de.

Yirmibirinci Pencere

وَ الشَّمْسُ تَجْرِى لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ

Şu Kâinatın lâmbası olan güneş, Kâinat Sâniinin Vücuduna ve Vahdaniyetine güneş gibi parlak ve nurani bir penceredir. Evet, manzume-i şemsiye denilen küremizle beraber oniki seyyare; cirmleri küçüklük-büyüklük itibariyle pekçok muhtelif ve mevkileri uzaklık-yakınlık noktasında pekçok mütefavit ve sür'at-i hareketleri çok mütenevvi' olduğu halde Kemal-i İntizam ve Hikmet ile ve Kemal-i Mizan ile ve bir saniye kadar şaşırmayarak hareketleri ve deveranları ve güneş ile, cazibe kanunu tabir edilen bir Kanun-u İlahî ile bağlanmaları, yâni onlar İmamlarına iktidaları; büyük bir mikyasta bir Azamet-i Kudret-i İlâhiyyeyi ve Vahdaniyet-i Rabbaniyeyi gösterir. Çünki o camid cirmleri, o şuursuz büyük kütleleri, nihayet derecede İntizam ve Mizan-ı Hikmet içinde muhtelif şekillerde ve muhtelif mesafelerde ve muhtelif hareketlerde döndürmek, istihdam etmek, ne derece bir Kudreti ve bir Hikmeti isbat ettiğini kıyas et. Bu büyük ve ağır işe zerre mikdar tesadüf karışsa, öyle bir patlayış verecek ki, Kâinatı dağıtacak. Çünki bir dakika, tesadüf birisini tevkif etse, mihverinden çıkmasına sebebiyet verir, başkaları ile müsademe etmesine yol açar. Küre-i Arzdan bin defa büyük cirmlerle müsademenin ne derece dehşetli olduğunu kıyas edebilirsin.

Manzume-i Şemsiyenin yâni şemsin me'mumları ve meyveleri olan oniki seyyarenin acaibini İlm-i Muhit-i İlahîye havale edip, yalnız gözümüzün önünde seyyaremiz bulunan arza bakıyoruz, görüyoruz ki: Bu

seyyaremiz, bir Azamet-i Şevket-i Rubûbiyeti ve Haşmet-i Saltanat-ı Uluhiyeti ve Kemal-i Rahmeti ve Hikmeti gösterir bir surette Güneşin etrafında, Emr-i Rabbanî ile (Üçüncü Mektub'da beyan edildiği gibi) pek büyük bir Hizmet için bir uzun seyr ü seyahat ona ettiriliyor. Bir Sefine-i Rabbaniye olarak Acaib-i Masnuat-ı İlâhiyye ile doldurulmuş ve Zîşuur İbadullaha seyrangâh gibi bir mesken-i seyyar vaziyeti verilmiş. Ve evkat ve hesabı bildirecek saat akrebi gibi Kamer dahi dakik hesablarla, azîm Hikmetlerle ona takılmış ve o Kamer'e başka menzillerde ayrı seyr ve seyahat verilmiş. İşte bu mübarek seyyaremizin şu halleri, küre-i arz kuvvetinde bir şehadetle, bir Kadîr-i Mutlak'ın Vücub-u Vücudunu ve Vahdetini isbat eder. Mâdem şu seyyaremiz böyledir, manzume-i şemsiyeyi ona kıyas edebilirsin. Hem şemse kendi mihveri üstünde cazibe denilen manevî ipleri yumak yaptırmak için dolap ve çıkrık hükmünde olan güneşi, bir Kadîr-i Zülcelâl'in Emriyle döndürüp, o seyyaratı o manevî iplerle bağlayıp tanzim etmek ve güneşi bütün seyyaratı ile Saniyede beş saatlik bir mesafeyi kestirecek kadar bir sür'atle, bir tahmine göre **"Herkül Burcu"** tarafına veya Şems-üş Şümus canibine sevk etmek, elbette Ezel ve Ebed Sultanı olan Zât-ı Zülcelâl'in Kudretiyle ve Emriyledir. Güya Haşmet-i Rubûbiyetini göstermek için, bu emirber neferleri hükmünde olan Manzume-i Şemsiye ordusu ile bir manevra yaptırır.

Ey kozmoğrafyacı efendi! Hangi tesadüf bu işlere karışabilir? Hangi esbabın eli buna ulaşabilir? Hangi kuvvet buna yanaşabilir!. Haydi sen söyle. Hiç böyle bir Sultân-ı Zülcelâl, aczini gösterip mülküne başkasını karıştırır mı? Bahusus Kâinatın meyvesi, neticesi, gayesi, hülâsası olan Zîhayatları, başka ellere verir mi? Başkasını müdahale ettirir mi? Bahusus o meyvelerin en câmii ve o neticelerin en mükemmeli ve zeminin Halifesi ve o Sultanın âyinedar bir misafiri olan İnsanları başıboş bırakır mı? Ve onları tabiata ve tesadüfe havale edip Haşmet-i Saltanatını hiçe indirir mi, Kemal-i Hikmetini sukut ettirir mi?

Yirmiikinci Pencere

اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَادًا ۞ وَ الْجِبَالَ اَوْتَادًا ۞ وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًا ۞

فَانْظُرْ اِلَى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِي الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

Küre-i Arz bir kafadır ki, yüzbin ağzı vardır. Herbir ağzında, yüzbin lisanı vardır. Her lisanında, yüzbin Bürhanı var ki; herbiri çok cihetle Vâcib-ül Vücud, Vâhid-i Ehad, herşeye Kadîr, herşeye Alîm bir Zât-ı Zülcelâl'in Vücub-u Vücuduna ve Vahdetine ve Evsaf-ı Kudsiyesine ve Esma-i Hüsnasına şehadet ederler. Evet arzın Evvel-i Hilkatına bakıyoruz ki: Mayi haline gelen bir madde-i seyyaleden taş ve taştan toprak halkedilmiş. Mayi kalsaydı, kabil-i sükna olmazdı. O mayi taş olduktan sonra, demir gibi sert olsa idi kabil-i istifade olmazdı. Elbette buna bu vaziyeti veren, yerin sekenelerinin hacetlerini gören bir Sâni'-i Hakîm'in Hikmetidir. Sonra tabaka-i turabiye, dağlar direği üzerine atılmış, tâ içindeki dâhilî inkılablardan gelen zelzeleler, dağlarla teneffüs edip, zemini hareketinden ve vazifesinden şaşırtmasın. Hem denizin istilâsından toprağı kurtarsın. Hem Zîhayatların levazımat-ı hayatiyesine birer hazine olsun. Hem havayı tarasın, gazat-ı muzırradan tasfiye etsin, tâ teneffüse kabil olsun. Hem suları biriktirip iddihar etsin. Hem Zîhayata lâzım olan sair madenlere menşe' ve medar olsun.

İşte bu vaziyet bir Kadîr-i Mutlak ve bir Hakîm-i Rahîm'in Vücub-u Vücuduna ve Vahdetine gayet kat'î ve kuvvetli şehadet eder.

Ey coğrafyacı efendi! Bunu ne ile izah edersin? Hangi tesadüf şu acaib-i masnuat ile dolu Sefine-i Rabbaniyeyi bir meşher-i acaib yaparak yirmidörtbin sene bir mesafede, bir senede sür'atle çevirip, onun yüzünde dizilmiş eşyadan hiçbir şey düşürmesin?

Hem zeminin yüzündeki acib san'atlara bak! Anasırlar, ne derece Hikmetle tavzif edilmişler. Bir Kadîr-i Hakîm'in Emriyle zemin yüzündeki Rahman misafirlerine nasıl güzel bakıyorlar, Hizmetlerine koşuyorlar.

Hem acib ve garib san'atlar içinde rengârenk acib Hikmetli zemin yüzünün sîmasındaki bu nakışlı çizgilere bak! Nasıl sekenelerine enhar ve çayları, deniz ve ırmakları, dağ ve tepeleri, ayrı ayrı mahlûklarına ve İbadına lâyık birer mesken ve vesait-i nakliye yapmış. Sonra yüzbinler ecnas-ı nebatat ve enva'-ı hayvanatı ile Kemal-i Hikmet ve İntizam ile doldurup hayat vererek şenlendirmek, vakit-bevakit muntazaman mevt ile terhis ederek boşaltıp yine muntazaman بَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ suretinde doldurmak; bir Kadîr-i Zülcelâl'in ve bir Hakîm-i Zülkemal'in Vücub-u Vücuduna ve Vahdetine yüzbinler lisanlarla şehadet ederler.

Elhasıl: Yüzü, acaib-i san'ata bir meşher ve garaib-i mahlûkata bir mahşer ve kafile-i mevcûdata bir memer ve sufûf-u ibadına bir mescid

ve makarr olan zemin; bütün Kâinatın kalbi hükmünde olduğundan, Kâinat kadar Nur-u Vahdaniyeti gösterir.

İşte ey coğrafyacı efendi! Bu zemin kafası yüzbin ağız, herbirinde yüzbin lisan ile Allah'ı tanıttırsa ve sen Onu tanımazsan, başını tabiat bataklığına soksan, derece-i kabahatını düşün. Ne derece dehşetli bir cezaya seni müstehak eder, bil, ayıl ve başını bataklıktan çıkar.

اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ الَّذٖى بِيَدِهٖ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ de.

Yirmiüçüncü Pencere

اَلَّذٖى خَلَقَ الْمَوْتَ وَ الْحَيٰوةَ

Hayat, Kudret-i Rabbaniye Mu'cizatının en nuranisidir, en güzelidir. Ve Vahdaniyet Bürhanlarının en kuvvetlisi ve en parlağıdır. Ve Tecelliyat-ı Samedaniye âyinelerinin en câmii ve en berrakıdır. Evet, Hayat tek başıyla bir Hayy-ı Kayyum'u bütün Esma ve Şuûnatı ile bildirir. Çünki Hayat, pekçok Sıfâtın memzuç bir macunu hükmünde bir ziya, bir tiryaktır. Elvan-ı Seb'a, ziyada; ve muhtelif edviyeler, tiryakta nasılki mümtezicen bulunur. Öyle de: Hayat dahi, pekçok Sıfâttan yapılmış bir Hakikattır. O Hakikattaki Sıfatlardan bir kısmı, duygular vasıtasıyla inbisat ederek inkişaf edip ayrılırlar. Kısm-ı ekseri ise hissiyat suretinde kendilerini ihsas ederler. Ve Hayattan kaynama suretinde kendilerini bildirirler.

Hem Hayat, Kâinatın Tedbir ve İdaresinde hükümferma olan Rızk ve Rahmet ve İnayet ve Hikmeti tazammun ediyor. Güya Hayat onları arkasına takıp, girdiği yere çekiyor. Meselâ Hayat bir cisme, bir bedene girdiği vakit; Hakîm İsmi dahi Tecelli eder, Hikmetle yuvasını güzelce yapıp tanzim eder. Aynı halde Kerim İsmi de Tecelli edip, meskenini hacatına göre tertib ve tezyin eder. Yine aynı halde Rahîm İsminin Cilvesi görünüyor ki, o Hayatın devam ve Kemali için türlü türlü İhsanlarla taltif eder. Yine aynı halde Rezzak İsminin Cilvesi görünüyor ki, o Hayatın Bekasına ve İnkişafına lâzım maddî, manevî gıdaları yetiştiriyor. Ve kısmen bedeninde iddihar ediyor. Demek Hayat bir nokta-i mihrakıye hükmünde; muhtelif Sıfât birbiri içine girer, belki birbirinin aynı olur. Güya Hayat tamamıyla hem İlimdir, aynı halde Kudrettir, aynı halde de Hikmet ve Rahmettir ve hâkeza... İşte Hayat bu câmi' mahiyeti itibariyle

Şuun-u Zâtiye-i Rabbaniyeye âyinedarlık eden bir Âyine-i Samediyettir. İşte bu Sırdandır ki: Hayy-ı Kayyum olan Zât-ı Vâcib-ül Vücud, Hayatı pek çok kesretle ve mebzuliyetle halkedip, Neşir ve Teşhir eder. Ve herşeyi Hayatın etrafına toplattırıp, ona hizmetkâr eder. Çünki Hayatın Vazifesi büyüktür. Evet Samediyetin âyinesi olmak kolay bir şey değil, âdi bir Vazife değil.

İşte göz önünde her vakit gördüğümüz bu hadd ve hesaba gelmeyen yeni yeni Hayatlar ve Hayatların asılları ve Zâtları olan Ruhlar, birden ve hiçten Vücuda gelmeleri ve gönderilmeleri, bir Zât-ı Vâcib-ül Vücud ve Hayy-ı Kayyum'un Vücub-u Vücudunu ve Sıfât-ı Kudsiyesini ve Esma-i Hüsnasını; Lemaatın güneşi gösterdiği gibi gösteriyorlar. Güneşi tanımayan ve kabul etmeyen adam, nasıl gündüzü dolduran ziyayı inkâr etmeye mecbur oluyor. Öyle de: Hayy-ı Kayyum, Muhyî ve Mümît olan Şems-i Ehadiyeti tanımayan adam, zeminin yüzünü belki mazi ve müstakbeli dolduran Zîhayatların Vücudunu inkâr etmeli ve yüz derece hayvandan aşağı düşmeli. Hayat mertebesinden düşüp camid bir cahil-i echel olmalı.

Yirmidördüncü Pencere

لآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلاَّ وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Mevt, Hayat kadar bir Bürhan-ı Rubûbiyettir. Gayet kuvvetli bir Hüccet-i Vahdaniyettir. اَلَّذِى خَلَقَ الْمَوْتَ وَ الْحَيٰوةَ delaletince, mevt; adem, i'dam, fena, hiçlik, fâilsiz bir inkıraz değil, belki bir Fâil-i Hakîm tarafından Hizmetten terhis ve tahvil-i mekân ve tebdil-i beden ve vazifeden paydos ve haps-i bedenden âzad etmek ve muntazam bir Eser-i Hikmet olduğu, Birinci Mektub'da gösterilmiştir. Evet nasıl zemin yüzündeki masnuat ve Zîhayatlar ve hayattar zemin yüzü, bir Sâni'-i Hakîm'in Vücub-u Vücuduna ve Vahdaniyetine şehadet ediyorlar. Öyle de: O Zîhayatlar ölümleriyle bir Hayy-ı Bâki'nin Sermediyetine ve Vâhidiyetine şehadet ediyorlar. Yirmiikinci Söz'de; mevt, gayet kuvvetli bir Bürhan-ı Vahdet ve bir Hüccet-i Sermediyet olduğu isbat ve izah edildiğinden, şu bahsi o Söze havale edip yalnız mühim bir Nüktesini beyan edeceğiz. Şöyle ki:

Nasıl Zîhayatlar, Vücudları ile bir Vâcib-ül Vücud'un Vücuduna delalet ediyorlar. Öyle de: O Zîhayatlar, ölümleri ile bir Hayy-ı Bâki'nin Sermediyetine, Vâhidiyetine şehadet ediyorlar. Meselâ yalnız birtek Zîhayat olan zemin yüzü, İntizamatı ile, ahvaliyle Sânii gösterdiği gibi, öldüğü vakit yâni kış, beyaz kefeni ile ölmüş o zemin yüzünü kapaması ile nazar-ı beşeri ondan çeviriyor. Veyahut nazar, o giden bahar cenazesinin arkasından maziye gider, daha geniş bir manzarayı gösterir. Yâni herbiri birer Mu'cize-i Kudret olan zemin dolusu bütün geçen baharlar misillü yeni gelecek birer Hârika-i Kudret ve birer hayattar zemin olan, bahar dolusu hayattar mevcûdat-ı arziyenin gelmelerini ihsas ve Vücudlarına şehadet ettiklerinden; öyle geniş bir mikyasta, öyle parlak bir surette, öyle kuvvetli bir derecede bir Sâni'-i Zülcelâl'in bir Kadîr-i Zülkemal'in, bir Kayyum-u Bâki'nin, bir Şems-i Sermedî'nin Vücub-u Vücuduna ve Vahdetine ve Beka ve Sermediyetine şehadet ederler ve öyle parlak delaili gösterirler ki, ister istemez bedahet derecesinde اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ الْوَاحِدِ اْلاَحَدِ dedirtir.

Elhasıl: وَ يُحْيِى اْلاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا Sırrınca; hayattar bu zemin, bir baharda Sâni'a şehadet ettiği gibi; onun ölmesiyle, zamanın geçmiş ve gelecek iki kanadına dizilmiş Mu'cizat-ı Kudretine nazarı çeviriyor. Bir bahar yerine binler baharı gösteriyor. Bir Mu'cize yerine binler Mu'cizat-ı Kudretine işaret eder. Ve onlardan her bahar, şu hazır bahardan daha kat'î şehadet eder. Çünki mazi tarafına geçenler, zahirî esbablarıyla beraber gitmişler; arkalarında yine kendileri gibi başkalar yerlerine gelmişler. Demek esbab-ı zahiriye hiçtir. Yalnız bir Kadîr-i Zülcelâl, onları halkedip, Hikmetiyle esbaba bağlayarak gönderdiğini gösteriyor. Ve gelecek zamanda dizilmiş hayattar olan zemin yüzleri ise, daha parlak şehadet eder. Çünki yeniden, yoktan, hiçten yapılıp gönderilecek, yere konup vazife gördürüp sonra gönderilecekler.

İşte ey tabiata saplanan ve bataklıkta boğulmak derecesine gelen gafil! Bütün mazi ve müstakbele ulaşacak Hikmetli ve Kudretli manevî El Sahibi olmayan bir şey, nasıl bu zeminin hayatına karışabilir? Senin gibi hiç ender hiç olan tesadüf ve tabiat buna karışabilir mi? Kurtulmak istersen: "Tabiat, olsa olsa bir Defter-i Kudret-i İlâhiyyedir. Tesadüf ise, cehlimizi örten gizli bir Hikmet-i İlâhiyyenin perdesidir" de, Hakikata yanaş.

Yirmibeşinci Pencere

Nasılki madrub, elbette dâribe delalet eder. San'atlı bir eser, san'atkârı îcab eder. Veled, vâlidi iktiza eder. Tahtiyet, fevkıyeti istilzam eder ve hâkeza... Bütün umûr-u izafiye tabir ettikleri biri birisiz olmayan evsaf-ı nisbiye misillü şu Kâinatın cüz'iyatında ve heyet-i umumiyesinde görünen imkân dahi, Vücubu gösterir. Ve bütün onlarda görünen infial, bir fiili gösterir. Ve umumunda görünen mahlûkıyet, Hâlıkıyeti gösterir. Ve umumunda görünen kesret ve terkib, Vahdeti istilzam eder. Ve Vücub ve Fiil ve Hâlıkıyet ve Vahdet, bilbedahe ve bizzarure mümkin, münfail, kesîr, mürekkeb, mahlûk olmayan; Vâcib ve Fâil, Vâhid ve Hâlık olan mevsuflarını ister. Öyle ise bilbedahe bütün Kâinattaki bütün imkânlar, bütün infialler, bütün mahlûkıyetler, bütün kesret ve terkibler bir Zât-ı Vâcib-ül Vücud, Fa'alün-Lima Yürîd, Hâlık-ı Külli Şey'e, Vâhid-i Ehad'e şehadet eder.

Elhasıl: Nasıl imkândan Vücub görünüyor, infialden fiil ve kesretten Vahdet; bunların Vücudu, onların Vücuduna kat'iyyen delalet eder. Öyle de: Mevcûdat üstünde görünen mahlûkıyet ve merzukıyet gibi Sıfatlar dahi, Sâniiyet, Rezzakıyet gibi Şe'nlerin Vücudlarına kat'î delalet ediyor. Şu Sıfâtın Vücudu dahi, bizzarure ve bilbedahe bir Hallak ve bir Rezzak Sâni'-i Rahîm'in Vücuduna delalet eder. Demek herbir mevcud, taşıdığı yüzler bu çeşit Sıfatlar lisanı ile, Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un yüzler Esma-i Hüsnasına şehadet ederler. Bu şehadetler kabul edilmezse, mevcûdatın bütün bu çeşit Sıfatlarını inkâr etmek lâzım gelir...

Yirmialtıncı Pencere (Hâşiye)

Şu Kâinatın mevcûdatı yüzünde tazelenen ve gelip geçen Cemâller ve Hüsünler; bir Cemâl-i Sermedî Cilvelerinin bir nevi gölgeleri olduğunu gösterir. Evet, ırmağın yüzündeki kabarcıkların parlayıp gitmesinden sonra arkadan gelenlerin gidenler gibi parlamaları, daimî bir şemsin şualarının âyineleri olduklarını gösterdikleri gibi; seyyal zaman ırmağında,

----

(Hâşiye): Şu pencerenin umuma değil, Ehl-i Kalbe ve Ehl-i Muhabbete hususiyeti var.

seyyar mevcûdatın üstünde parlayan Lemaat-ı Cemâliye dahi, bir Cemâl-i Sermedîye işaret ederler ve Onun bir nevi emareleridirler. Hem Kâinat kalbindeki ciddî Aşk, bir Maşuk-u Lâyezalî'yi gösterir. Evet, ağacın mahiyetinde olmayan bir şey, esaslı bir surette meyvesinde bulunmadığı delaletiyle; Şecere-i Kâinatın hassas meyvesi olan Nev'-i İnsandaki ciddî Aşk-ı Lahutî gösterir ki; bütün Kâinatta -fakat başka şekillerde- hakikî Aşk ve Muhabbet bulunuyor. Öyle ise Kalb-i Kâinattaki şu hakikî Muhabbet ve Aşk, bir Mahbub-u Ezelî'yi gösterir. Hem Kâinatın sinesinde çok suretlerde tezâhür eden İncizablar, Cezbeler, Cazibeler; ezelî bir Hakikat-ı Cazibedarın Cezbiyle olduğunu hüşyar Kalblere gösterir. Hem mahlûkatın en hassas ve nuranî taifesi olan Ehl-i Keşf ve Velayetin İttifakıyla, Zevk ve Şuhuda istinad ederek, bir Cemil-i Zülcelâl'in Cilvesine, Tecellisine mazhar olduklarını ve o Celil-i Zülcemâl'in (kendini) tanıttırılmasına ve sevdirilmesine Zevk ile muttali olduklarını, müttefikan haber vermeleri, yine bir Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un, bir Cemil-i Zülcelâl'in Vücuduna ve İnsanlara kendini tanıttırmasına kat'iyyen şehadet eder. Hem Kâinat yüzünde ve mevcûdat üstünde işleyen Kalem-i Tahsin ve Tezyin; o Kalem Sahibi Zâtın Esmasının güzelliğini vâzıhan gösteriyor.

İşte Kâinat yüzündeki Cemâl ve Kalbindeki Aşk ve sinesindeki İncizab ve gözlerindeki Keşf ve Şuhud ve hey'atındaki Hüsün ve Tezyinat; pek latif, nurani bir pencere açar. Onun ile, bütün Esması Cemile bir Cemil-i Zülcelâl'i ve bir Mahbub-u Lâyezalî'yi ve bir Mabud-u Lemyezel'i, hüşyar olan Akıl ve Kalblere gösterir. İşte ey maddiyat karanlığında, evham zulümatında, boğucu şübehat içinde çırpınan gafil! Kendine gel. İnsaniyete lâyık bir surette yüksel. Şu dört delik ile bak; Cemâl-i Vahdeti gör, Kemal-i Îmanı kazan, hakikî İnsan ol!..

Yirmiyedinci Pencere

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ

Kâinatta, "esbab ve müsebbebat" görünen eşyaya bakıyoruz ve görüyoruz ki: En a'lâ bir sebeb, en âdi bir müsebbebe kuvveti yetmiyor. Demek esbab bir perdedir. Müsebbebleri yapan başkadır. Meselâ; hadsiz masnuattan yalnız cüz'î bir misâl olarak İnsan başı içinde bir hardal küçüklüğünde bir yerde yerleştirilen kuvve-i hâfızaya bakıyoruz. Görüyoruz

ki: Öyle bir câmi' Kitab belki kütübhane hükmündedir ki, bütün sergüzeşt-i hayatı, içinde karıştırılmaksızın yazılıyor.

Acaba şu Mu'cize-i Kudrete hangi sebeb gösterilebilir? Telâfif-i dimağiye mi? Basit, şuursuz hüceyrat zerreleri mi? Tesadüf rüzgârları mı? Halbuki o Mu'cize-i San'at, öyle bir Zâtın San'atı olabilir ki; beşerin Haşirde neşredilecek büyük Defter-i A'malinden muhasebe vaktinde hatıra getirilecek ve işlediği her fiilleri yazıldığını bildirmek için bir küçük sened istinsah edip, yazıp Aklının eline verecek bir Sâni'-i Hakîm'in San'atı olabilir. İşte beşerin kuvve-i hâfızasına misâl olarak bütün yumurtaları, çekirdekleri, tohumları kıyas et ve bu câmi' küçücük Mu'cizelere, sair müsebbebatı da kıyas et. Çünki hangi müsebbebe ve masnua baksan, o derece Hârika bir san'at var ki, değil onun âdi, basit sebebi, belki bütün esbab toplansa, ona karşı izhar-ı acz edecekler. Meselâ: Büyük bir sebeb zannedilen güneşi; ihtiyarlı, şuurlu farz ederek ona denilse: "Bir sineğin Vücudunu yapabilir misin?" Elbette diyecek ki: "Hâlıkımın ihsanı ile dükkânımda ziya, renkler, hararet çok. Fakat sineğin Vücudunda göz, kulak, hayat gibi öyle şeyler var ki, ne benim dükkânımda bulunur ve ne de benim iktidarım dâhilindedir."

Hem nasılki müsebbebdeki Hârika San'at ve Tezyinat, esbabı azledip Müsebbib-ül Esbab olan Vâcib-ül Vücud'a işaret ederek, وَ اِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ Sırrınca: Ona teslim-i umûr eder. Öyle de:

Müsebbebata takılan neticeler, gayeler, faideler; bilbedahe perde-i esbab arkasında bir Rabb-ı Kerim'in, bir Hakîm-i Rahîm'in işleri olduğunu gösterir. Çünki şuursuz esbab, elbette bir gayeyi düşünüp çalışmaz. Halbuki görüyoruz: Vücuda gelen her mahlûk, bir gaye değil, belki çok gayeleri, çok faideleri, çok Hikmetleri takib ederek Vücuda geliyor. Demek bir Rabb-ı Hakîm ve Kerim, o şeyleri yapıp gönderiyor. O faideleri onlara Gaye-i Vücud yapıyor. Meselâ, yağmur geliyor. Yağmuru zahiren intac eden esbab; hayvanatı düşünüp, onlara acıyıp Merhamet etmekten ne kadar uzak olduğu malûmdur. Demek hayvanatı Halkeden ve Rızıklarını taahhüd eden bir Hâlık-ı Rahîm'in Hikmetiyle imdada gönderiliyor. Hattâ yağmura "Rahmet" deniliyor. Çünki çok Âsâr-ı Rahmet ve faideleri tazammun ettiğinden, güya yağmur şeklinde Rahmet tecessüm etmiş, takattur etmiş, katre katre geliyor. Hem bütün mahlûkatın yüzüne tebessüm eden bütün zînetli nebatat ve hayvanattaki Tezyinat ve gösterişler, bilbedahe perde-i gayb arkasında bu süslü ve güzel san'atlar ile kendini tanıttırmak ve sevdirmek ve bildirmek isteyen bir

Zât-ı Zülcelâl'in Vücub-u Vücuduna ve Vahdetine delalet ederler. Demek eşyadaki süslü vaziyetler, gösterişli keyfiyetler; tanıttırmak ve sevdirmek sıfatlarına kat'iyyen delalet eder. Sevdirmek ve tanıttırmak sıfatları ise; bilbedahe Vedud, Maruf bir Sâni'-i Kadîr'in Vücub-u Vücuduna ve Vahdetine şehadet eder.

Elhasıl: Sebeb gayet âdi, âciz ve ona isnad edilen müsebbeb ise gayet san'atlı ve kıymetli olduğundan, sebebi azleder. Hem müsebbebin gayesi, faidesi dahi, cahil ve camid olan esbabı ortadan atar, bir Sâni'-i Hakîm'in Eline teslim eder. Hem müsebbebin yüzündeki Tezyinat ve Meharetler, kendi Kudretini Zîşuurlara bildirmek isteyen ve kendini sevdirmek arzu eden bir Sâni'-i Hakîm'e işaret eder.

Ey esbab-perest bîçare! Bu üç mühim Hakikatı ne ile izah edebilirsin? Sen nasıl kendini kandırabilirsin? Aklın varsa, esbab perdesini yırt. وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ de, hadsiz evhamdan kurtul.

Yirmisekizinci Pencere

وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلاَفُ اَلْسِنَتِكُمْ وَ اَلْوَانِكُمْ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لاَيَاتٍ لِلْعَالِمِينَ

Şu Kâinata bakıyoruz, görüyoruz ki: Hüceyrat-ı bedenden tut, tâ Mecmu-u Âleme şamil bir Hikmet ve Tanzim var. Hüceyrat-ı bedene bakıyoruz, görüyoruz ki: Mesalih-i bedeni gören ve İdare eden birisinin Emriyle, Kanunuyla o küçücük hüceyrelerde ehemmiyetli bir Tedbir var. Mideye, nasıl bir kısım Rızk, iç yağı suretinde iddihar olunup vakt-i hacette sarfedilir. Aynen o küçücük hüceyrelerde de, o Tasarruf ve İddihar var. Nebatata bakıyoruz, gayet hakîmane bir Terbiye, bir Tedbir görünüyor. Hayvanata bakıyoruz; nihayet derecede kerimane bir Terbiye ve İaşe görüyoruz. Kâinatın Erkân-ı Azîmesine bakıyoruz; mühim gayeler için haşmetkârane bir Tedvir ve Tenvir görüyoruz. Âlemin mecmuuna bakıyoruz; muntazam bir memleket, bir şehir, bir saray hükmünde âlî Hikmetler, galî gayeler için mükemmel bir tanzimat görüyoruz. (Otuzikinci Söz'ün Birinci Mevkıfında izah ve isbat edildiği üzere) bir zerreden tut, tâ yıldızlara kadar zerre mikdar şirke yer bırakmıyor. Öyle birbirlerine

manen münasebetdardırlar ki; bütün yıldızları musahhar etmeyen ve elinde tutmayan, bir zerreye Rubûbiyetini dinlettiremez. Bir zerreye hakikî Rab olmak için, bütün yıldızlara sahib olmak lâzım gelir. Hem (Otuzikinci Söz'ün İkinci Mevkıfında izah ve isbat edildiği üzere) Semâvatın Halk ve Tesviyesine muktedir olmayan, beşerin sîmasındaki teşahhusu yapamaz. Demek bütün Semâvatın Rabbı olmayan, birtek İnsanın sîmasındaki alâmet-i fârika olan nakş-ı sîmavîyi yapamaz. İşte Kâinat kadar büyük bir pencere ki; onunla bakılsa

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ وَكِيلٌ۞ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَ الْاَرْضِ

Âyetleri, büyük Harflerle Kâinat sahifelerinde yazılı olduğu, Akıl gözüyle de görülecek. Öyle ise: Görmeyenin ya Aklı yok, ya Kalbi yok veya İnsan suretinde bir hayvandır!

Yirmidokuzuncu Pencere

وَاِنْ مِنْ شَىْءٍ اِلاَّ يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

Bir bahar mevsiminde, garibane, mütefekkirane seyahata gidiyordum. Bir tepeciğin eteğinden geçerken, parlak bir sarıçiçek nazarıma ilişti. Eskiden vatanımda ve sair memleketlerde gördüğüm o cins sarıçiçekleri derhatır ettirdi. Şöyle bir mâna Kalbe geldi ki: Bu çiçek kimin turrası ise, kimin sikkesi ise ve kimin mührü ise ve kimin nakşı ise, elbette bütün zemin yüzündeki o nevi çiçekler, Onun mühürleridir, sikkeleridir. Şu mühür tahayyülünden sonra şöyle bir tasavvur geldi ki: Nasıl bir mühür ile mühürlenmiş bir mektub; o mühür, o mektubun sahibini gösterir. Öyle de; şu çiçek, bir Mühr-ü Rahmanîdir. Şu Enva'-ı Nakışlarla ve manidar nebatat satırlarıyla yazılan şu tepecik dahi, bu çiçek Sâniinin mektubudur. Hem şu tepecik dahi bir mühürdür. Şu sahra ve ova bir Mektub-u Rahmanî hey'atını aldı. İşbu tasavvurdan şöyle bir Hakikat zihne geldi ki: Herbir şey, bir Mühr-ü Rabbanî hükmünde bütün eşyayı kendi Hâlıkına isnad eder. Kendi Kâtibinin Mektubu olduğunu isbat eder. İşte herbir şey, öyle bir Pencere-i Tevhiddir ki, bütün eşyayı bir Vâhid-i Ehad'e mal eder. Demek herbir şeyde, husûsan Zîhayatlarda öyle Hârika bir nakış, öyle Mu’cizekâr bir san'at var ki: Onu öyle yapan ve öyle manidar nakşeden, bütün eşyayı yapabilir ve bütün eşyayı yapan, elbette O olacaktır. Demek bütün eşyayı yapamayan, birtek şeyi İcad edemez.

İşte ey gafil! Şu Kâinatın yüzüne bak ki: Birbiri içinde hadsiz Mektubat-ı Samedaniye hükmünde olan sahaif-i mevcûdat ve her bir mektub üstünde hadsiz Sikke-i Tevhid mühürleriyle temhir edilmiş. Bütün bu mühürlerin şehadetlerini kim tekzib edebilir? Hangi kuvvet onları susturabilir? Kalb kulağı ile hangisini dinlesen, اَشْهَدُ اَنْ لآَ اِلٰهَ اِلاَّ اللّٰهُ dediğini işitirsin.

Otuzuncu Pencere

لَوْ كَانَ فِيهِمَآ اٰلِهَةٌ اِلاَّ اللّٰهُ لَفَسَدَتَا ۞ كُلُّ شَىْءٍ هَالِكٌ اِلاَّ وَجْهَهُ

لَهُ الْحُكْمُ وَ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

Şu pencere, imkân ve hudûsa müesses umum Mütekellimînin pencere-sidir ve İsbat-ı Vâcib-ül Vücud'a karşı caddeleridir. Bunun tafsilâtını, "Şerh-ül Mevakıf" ve "Şerh-ül Makasıd" gibi Muhakkiklerin büyük Kitablarına havale ederek, yalnız Kur'anın Feyzinden ve şu pencereden Ruha gelen bir-iki Şuaı göstereceğiz. Şöyle ki:

Âmiriyet ve Hâkimiyetin muktezası; rakib kabul etmemektir, iştiraki reddetmektir, müdahaleyi ref'etmektir... Onun içindir ki; küçük bir köyde iki muhtar bulunsa, köyün rahatını ve nizamını bozarlar. Bir nahiyede iki müdür, bir vilayette iki vali bulunsa, herc ü merc ederler. Bir memlekette iki padişah bulunsa, fırtınalı bir karmakarışıklığa sebebiyet verirler. Mâdem hâkimiyet ve âmiriyetin gölgesinin zaîf bir gölgesi ve cüz'î bir nümunesi, muavenete muhtaç âciz İnsanlarda böyle rakib ve zıddı ve emsalinin müdahalesini kabul etmezse; acaba Saltanat-ı Mutlaka suretindeki Hâkimiyet ve Rubûbiyet derecesindeki Âmiriyet, bir Kadîr-i Mutlak'ta ne derece o redd-i müdahale kanunu ne kadar esaslı bir surette hükmünü icra ettiğini kıyas et. Demek Uluhiyet ve Rubûbiyetin en kat'î ve daimî lâzımı; Vahdet ve İnfiraddır. Buna bir Bürhan-ı Bahir ve şahid-i kat'î, Kâinattaki İntizam-ı Ekmel ve İnsicam-ı Ecmeldir. Sinek kanadından tut, tâ Semâvat kandillerine kadar öyle bir Nizam var ki; Akıl onun karşısında hayretinden ve istihsanından سُبْحَانَ اللّٰهِ، مَا شَآءَ اللّٰهُ، بَارَكَ اللّٰهُ der, Secde eder. Eğer zerre miktar şerike yer bulunsa idi, müdahalesi olsa idi,

لَوْ كَانَ فِيهِمَٓا اٰلِهَةٌ اِلاَّ اللّٰهُ لَفَسَدَتَا Âyet-i Kerimesinin delaletiyle: Nizam bozulacaktı, suret değişecekti, fesadın âsârı görünecekti. Halbuki فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئًا وَ هُوَ حَسِيرٌ delaletiyle ve şu ifade ile nazar-ı beşer, kusuru aramak için ne kadar çabalasa, hiçbir yerde kusuru bulamayarak, yorgun olarak menzili olan göze gelip, onu gönderen münekkid akla diyecek: "Beyhude yoruldum, kusur yok" demesiyle gösteriyor ki: Nizam ve İntizam, gayet mükemmeldir. Demek İntizam-ı Kâinat, Vahdaniyetin kat'î şahididir.

Gel gelelim "**hudûs**"a. Mütekellimîn demişler ki:

"Âlem, mütegayyirdir. Her mütegayyir, hâdistir. Her bir hâdisin, bir muhdisi, yâni mûcidi var. Öyle ise bu Kâinatın kadîm bir mûcidi var."

Biz de deriz: Evet Kâinat hâdistir. Çünki görüyoruz: Her asırda, belki her senede, belki her mevsimde bir Kâinat, bir Âlem gider, biri gelir. Demek bir Kadîr-i Zülcelâl var ki, bu Kâinatı hiçten İcad ederek her senede belki her mevsimde, belki her günde birisini İcad eder, Ehl-i Şuura gösterir ve sonra onu alır, başkasını getirir. Birbiri arkasına takıp zincirleme bir surette zamanın şeridine asıyor. Elbette bu Âlem gibi birer Kâinat-ı Müteceddide hükmünde olan her baharda gözümüzün önünde hiçten gelen ve giden Kâinatları İcad eden bir Zât-ı Kadîr'in Mu'cizat-ı Kudretidirler. Elbette Âlem içinde her vakit Âlemleri halkedip değiştiren Zât, mutlaka şu Âlemi dahi O halketmiştir. Ve şu Âlemi ve rûy-i zemini, o büyük misafirlere misafirhane yapmıştır.

Gelelim "**imkân**" bahsine. Mütekellimîn demişler ki:

"**İmkân, mütesaviy-üt tarafeyn**"dir. Yâni: Adem ve Vücud, ikisi de müsavi olsa; bir tahsis edici, bir tercih edici, bir Mûcid lâzımdır. Çünki mümkinat, birbirini İcad edip teselsül edemez. Yahut o onu, o da onu İcad edip devir suretinde dahi olamaz. Öyle ise bir Vâcib – ül Vücud vardır ki, bunları İcad ediyor. Devir ve teselsülü, oniki Bürhan yâni Arşî

ve süllemî gibi namlar ile müsemma meşhur oniki delil-i kat'î ile devri ibtal etmişler ve teselsülü muhal göstermişler. Silsile-i esbabı kesip, Vâcib-ül Vücud'un Vücudunu isbat etmişler.

Biz de deriz ki: Esbab, teselsülün berahini ile Âlemin nihayetinde kesilmesinden ise, her şeyde Hâlık-ı Külli Şey'e has sikkeyi göstermek daha kat'î, daha kolaydır. Kur'anın Feyziyle bütün Pencereler ve bütün Sözler, o Esas üzerine gitmişler. Bununla beraber imkân noktasının hadsiz bir vüs'atı var. Hadsiz cihetlerle Vâcib-ül Vücud'un Vücudunu gösteriyor. Yalnız, Mütekellimînin teselsülün kesilmesi yoluna, (elhak geniş ve büyük olan o caddeye) münhasır değildir. Belki hadd ve hesaba gelmeyen yollar ile, Vâcib-ül Vücud'un Marifetine yol açar. Şöyle ki:

Herbir şey Vücudunda, Sıfâtında, Müddet-i Bekasında hadsiz imkânat, yâni gayet çok yollar ve cihetler içinde mütereddid iken, görüyoruz ki; o hadsiz cihetler içinde vücudça muntazam bir yolu takib ediyor. Herbir Sıfatı da mahsus bir tarzda ona veriyor. Müddet-i Bekasında bütün değiştirdiği sıfat ve haller dahi, böyle bir tahsis ile veriliyor. Demek bir Muhassısın İradesiyle, bir Müreccihin tercihiyle, bir Mûcid-i Hakîmin İcadıyladır ki; hadsiz yollar içinde, Hikmetli bir yolda onu sevkeder, muntazam sıfâtı ve ahvali ona giydiriyor. Sonra infiraddan çıkarıp, bir terkibli cisme cüz' yapar, imkânat ziyadeleşir. Çünki o cisimde binler tarzda bulunabilir. Halbuki neticesiz o vaziyetler içinde neticeli, mahsus bir vaziyet ona verilir ki; mühim neticeleri ve faideleri ve o cisimde vazifeleri gördürülüyor. Sonra o cisim dahi diğer bir cisme cüz' yaptırılıyor. İmkânat daha ziyadeleşir. Çünki binlerle tarzda bulunabilir. İşte o binler tarz içinde, birtek vaziyet veriliyor. O vaziyet ile mühim vazifeler gördürülüyor ve hâkeza... Gittikçe daha ziyade kat'î bir Hakîm-i Müdebbir'in Vücub-u Vücudunu gösteriyor. Bir Âmir-i Alîm'in Emriyle sevk edildiğini bildiriyor. Cisim içinde cisim, birbiri içinde cüz' olup giden bütün bu terkiblerde; nasıl bir nefer, takımında, bölüğünde, taburunda, alayında, fırkasında, ordusunda mütedâhil o heyetlerden herbirisine mahsus birer vazifesi, Hikmetli birer nisbeti, İntizamlı birer Hizmeti bulunuyor. Hem nasılki senin gözbebeğinden bir hüceyre; gözünde bir nisbeti ve bir vazifesi var. Senin başın heyet-i umumiyesi nisbetine dahi, Hikmetli bir vazifesi ve Hizmeti vardır. Zerre miktar şaşırsa, sıhhat ve idare-i beden bozulur. Kan damarlarına, his ve hareket asablarına, hattâ bedenin heyet-i umumiyesinde birer mahsus vazifesi, Hikmetli birer vaziyeti vardır. Binlerle imkânat içinde, bir Sâni'-i Hakîm'in Hikmetiyle o muayyen vaziyet verilmiştir. Öyle de: Bu Kâinattaki mevcûdat, herbiri kendi Zâtı ile, Sıfâtı ile çok imkânat yolları

içinde has bir Vücudu ve hikmetli bir sureti ve faideli sıfatları, nasıl bir Vâcib-ül Vücud'a şehadet ederler. Öyle de: Mürekkebata girdikleri vakit, herbir mürekkebde daha başka bir lisanla yine Sâniini ilân eder. Git gide, tâ en büyük mürekkebe kadar nisbeti ve vazifesi, Hizmeti itibariyle Sâni'-i Hakîm'in Vücub-u Vücuduna ve İhtiyarına ve İradesine şehadet eder. Çünki bir şeyi, bütün mürekkebata Hikmetli münasebetleri muhafaza suretinde yerleştiren, bütün o mürekkebatın Hâlıkı olabilir. Demek birtek şey, binler lisanlarla ona şehadet eder hükmündedir. İşte Kâinatın mevcûdatı kadar değil, belki mevcûdatın sıfât ve mürekkebatı adedince imkânat noktasından da Vâcib-ül Vücud'un Vücuduna karşı şehadetler geliyor.

İşte ey gafil! Kâinatı dolduran bu şehadetleri, bu sadâları işitmemek.. ne derece sağır ve akılsız olmak lâzım geliyor? Haydi sen söyle!..

Otuzbirinci Pencere

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فٖٓى اَحْسَنِ تَقْوٖيمٍ ۞ وَ فِى الْاَرْضِ اٰيَاتٌ لِلْمُوقِنٖينَ ۞

وَ فٖٓى اَنْفُسِكُمْ اَفَلاَ تُبْصِرُونَ

Şu pencere İnsan penceresidir ve enfüsîdir. Ve enfüsî cihetinde şu pencerenin tafsilâtını binler Muhakkikîn-i Evliyanın mufassal Kitablarına havale ederek yalnız Feyz-i Kur'andan aldığımız birkaç Esasa işaret ederiz. Şöyle ki:

Onbirinci Söz'de beyan edildiği gibi: "İnsan, öyle bir Nüsha-i Câmiadır ki: Cenab-ı Hak bütün Esmasını, İnsanın nefsi ile İnsana ihsas ediyor." Tafsilâtını başka Sözlere havale edip yalnız üç noktayı göstereceğiz.

BİRİNCİ NOKTA: İnsan, üç cihetle Esma-i İlâhiyyeye bir âyinedir.

Birinci Vecih: Gecede zulümat, nasıl Nuru gösterir. Öyle de: İnsan, za'f ve acziyle, fakr ve hacatıyla, naks ve kusuru ile, bir Kadîr-i Zülcelâl'in Kudretini, Kuvvetini, Gınasını, Rahmetini bildiriyor ve hakeza.. pek çok Evsaf-ı İlâhiyyeye bu suretle âyinedarlık ediyor. Hattâ hadsiz aczinde ve nihayetsiz za'fında, hadsiz a'dasına karşı bir Nokta-i İstinad aramakla,

Vicdan daima Vâcib-ül Vücud'a bakar. Hem nihayetsiz fakrında, nihayetsiz hacatı içinde, nihayetsiz maksadlara karşı bir Nokta-i İstimdad aramağa mecbur olduğundan, Vicdan daima o noktadan bir Ganiyy-i Rahîm'in Dergâhına dayanır, Dua ile el açar. Demek her Vicdanda şu Nokta-i İstinad ve Nokta-i İstimdad cihetinde iki küçük pencere, Kadîr-i Rahîm'in Barigâh-ı Rahmetine açılır, her vakit onunla bakabilir.

İkinci Vecih âyinedarlık ise: İnsana verilen nümuneler nev'inden cüz'î ilim, kudret, basar, sem', mâlikiyet, hâkimiyet gibi cüz'iyat ile Kâinat Mâlikinin İlmine ve Kudretine, Basarına, Sem'ine, Hâkimiyet-i Rubûbiyetine âyinedarlık eder. Onları anlar, bildirir. Meselâ: "Ben nasıl bu evi yaptım ve yapmasını biliyorum ve görüyorum ve onun mâlikiyim ve idare ediyorum. Öyle de şu koca Kâinat sarayının bir Ustası var. O Usta onu bilir, görür, yapar, idare eder ve hâkeza...

Üçüncü Vecih âyinedarlık ise: İnsan, üstünde Nakışları görünen Esma-i İlâhiyyeye âyinedarlık eder. Otuzikinci Söz'ün Üçüncü Mevkıfının başında bir nebze izah edilen İnsanın Mahiyet-i Câmiasında Nakışları zahir olan yetmişten ziyade Esma vardır. Meselâ: Yaradılışından **Sâni'**, **Hâlık** İsmini ve Hüsn-ü Takviminden Rahman ve Rahîm İsimlerini ve Hüsn-ü Terbiyesinden **Kerim, Latif** İsimlerini ve hâkeza... Bütün a'za ve âlâtı ile, cihazat ve cevarihi ile, letaif ve maneviyatı ile, havas ve hissiyatı ile ayrı ayrı Esmanın ayrı ayrı Nakışlarını gösteriyor. Demek nasıl Esmada bir İsm-i Â'zam var, öyle de o Esmanın Nukuşunda dahi bir Nakş-ı Â'zam var ki, o da İnsandır.

Ey kendini İnsan bilen İnsan! Kendini oku... Yoksa hayvan ve camid hükmünde İnsan olmak ihtimali var!

İKİNCİ NOKTA: Mühim bir Sırr-ı Ehadiyete işaret eder. Şöyle ki:

İnsanın nasıl Ruhu bütün cesedine öyle bir münasebeti var ki: Bütün a'zasını ve eczasını birbirine yardım ettirir. Yâni, İrade-i İlâhiyye Cilvesi olan Evamir-i Tekviniye ve o Emirden Vücud-u Haricî giydirilmiş bir Kanun-u Emrî ve Latife-i Rabbaniye olan Ruh, onların idaresinde onların manevî seslerini hissetmesinde ve hacatlarını görmesinde birbirine mani olmaz, Ruhu şaşırtmaz. Ruha nisbeten uzak-yakın bir hükmünde. Birbirine perde olmaz. İsterse, çoğunu birinin imdadına yetiştirir. İsterse bedenin her cüz'ü ile bilebilir, hissedebilir, idare edebilir. Hattâ çok Nuraniyet kesbetmiş ise, herbir cüz'ü ile görebilir ve işitebilir. Öyle de:

وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى Cenab-ı Hakk'ın mâdem Onun bir Kanun-u Emri olan Ruh, küçük bir Âlem olan İnsan cisminde ve a'zasında bu vaziyeti gösteriyor. Elbette Âlem-i Ekber olan Kâinatta O Zât-ı Vâcib-ül Vücud'un İrade-i Külliyesine ve Kudret-i Mutlakasına hadsiz fiiller, hadsiz sadâlar, hadsiz Dualar, hadsiz işler, hiçbir cihette Ona ağır gelmez, birbirine mani olmaz. O Hâlık-ı Zülcelâl'i meşgul etmez, şaşırtmaz. Bütününü birden görür, bütün sesleri birden işitir. Yakın uzak birdir. İsterse, bütününü birinin imdadına gönderir. Herşey ile her şeyi görebilir, seslerini işitebilir ve her şey ile herşeyi bilir ve hâkeza...

ÜÇÜNCÜ NOKTA: Hayatın pek mühim bir mahiyeti ve ehemmiyetli bir vazifesi var. Fakat o bahis, Hayat Penceresinde ve Yirminci Mektub'un Sekizinci Kelimesinde tafsili geçtiğinden ona havale edip yalnız bunu ihtar ederiz ki:

Hayatta hissiyat suretinde kaynayan memzuç nakışlar; pekçok Esma ve Şuûnat-ı Zâtiyeye işaret eder. Gayet parlak bir surette Hayy-ı Kayyum'un Şuûnat-ı Zâtiyesine âyinedarlık eder. Şu Sırrın izahı, Allah'ı tanımayanlara ve daha tam tasdik etmeyenlere karşı zamanı olmadığından kapıyı kapıyoruz...

Otuzikinci Pencere

هُوَ الَّذٖى اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدٖينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّٖينِ كُلِّهٖ وَ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهٖيدًا ۞ قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنّٖى رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمٖيعًا الَّذٖى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَ الْاَرْضِ لاَ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ يُحْيٖى وَ يُمٖيتُ

Şu pencere, Sema-i Risaletin güneşi, belki güneşler güneşi olan Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'ın penceresidir. Şu gayet parlak ve pek büyük ve çok nurani pencere Otuzbirinci Söz olan Mi'rac Risalesiyle, Ondokuzuncu Söz olan Nübüvvet-i Ahmediye (Aleyhissalâtü Vesselâm) Risalesinde ve ondokuz işaretli olan Ondokuzuncu Mektub'da,

ne derece nurani ve zahir olduğu isbat edildiğinden, o iki Sözü ve o Mektubu ve o Mektubun Ondokuzuncu İşaretini bu makamda düşünüp, sözü onlara havale edip, yalnız deriz ki:

Tevhidin bir Bürhan-ı Nâtıkı olan Zât-ı Ahmediye Aleyhissalâtü Vesselâm Risalet ve Velayet cenahlarıyla, yâni kendinden evvel bütün Enbiyanın tevatürle İcma'larını ve ondan sonraki bütün Evliyanın ve Asfiyanın icma'kârane Tevatürlerini tazammun eden bir kuvvetle bütün hayatında bütün kuvvetiyle Vahdaniyeti gösterip ilân etmiş. Ve Âlem-i İslâmiyet gibi geniş, parlak, nurani bir pencereyi, Marifetullaha açmıştır. İmam-ı Gazalî, İmam-ı Rabbanî, Muhyiddin-i Arabî, Abdülkadir-i Geylanî gibi milyonlar Muhakkikîn-i Asfiya ve Sıddıkîn o pencereden bakıyorlar, başkalarına da gösteriyorlar. Acaba böyle bir pencereyi kapatacak bir perde var mı? Ve onu ittiham edip, bu pencereden bakmayanın Aklı var mı? Haydi sen söyle!

Otuzüçüncü Pencere

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجًا قَيِّمًا ۞ الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ

Bütün geçmiş pencereler, Kur'an denizinden bazı katreler olduğunu düşün. Sonra Kur'anda ne kadar Âb-ı Hayat hükmünde olan Envâr-ı Tevhid var olduğunu kıyas edebilirsin. Fakat bütün o pencerelerin menbaı ve madeni ve aslı olan Kur'ana gayet mücmel bir surette, gayet basit bir tarzda bakılsa dahi, yine gayet parlak, nurani bir pencere-i câmiadır. O pencere ne kadar kat'î ve parlak ve nurani olduğunu, Yirmibeşinci Söz olan İ'caz-ı Kur'an Risalesine ve Ondokuzuncu Mektub'un Onsekizinci İşaretine havale ediyoruz. Ve Kur'anı bize gönderen Zât-ı Zülcelâl'in Arş-ı Rahmanîsine Niyaz edip deriz:

رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَٓا اِنْ نَسٖينَٓا اَوْ اَخْطَاْنَا ۞ رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا ۞ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ ۞ وَ تُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحٖيمُ

İHTAR

Şu Otuzüç Pencereli olan Otuzüçüncü Mektub, Îmanı olmayanı إِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ Îmâna getirir. Îmanı zaîf olanın Îmanını kuvvetleştirir. Îmanı kavî ve taklidî olanın Îmanını Tahkikî yapar. Îmanı Tahkikî olanın Îmanını genişlendirir. Îmanı geniş olana bütün Kemâlât-ı Hakikiyenin medarı ve esası olan **Marifetullahta** terakkiyat verir; daha nurani, daha parlak manzaraları açar. İşte bunun için, "Bir pencere bana kâfi geldi, yeter" diyemezsin. Çünki senin Aklına kanaat geldi, hissesini aldı ise; Kalbin de hissesini ister, Ruhun da hissesini ister. Hattâ hayal de o Nurdan hissesini isteyecek. Binaenaleyh herbir pencerenin ayrı ayrı faideleri vardır.

Mi'rac Risalesi'nde asıl muhatab, Mü'min idi; mülhid ikinci derecede istima' makamında idi. Şu Risalede ise muhatab, münkirdir; istima' makamlarında Mü'mindir. Bunu düşünüp öylece bakmalı.

Fakat maatteessüf mühim bir sebebe binaen şu Mektub gayet sür'atle yazıldığından ve hattâ müsvedde halinde kaldığından, elbette bana aid olan tarz-ı ifadede müşevveşiyet ve kusurlar olacaktır. Nazar-ı müsamaha ile bakmalarını ve ellerinden gelirse ıslahlarını ve mağfiret ile bana Dua eylemelerini İhvanlarımdan isterim..

وَالسَّلاَمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ۞ وَالْمَلاَمُ عَلٰى مَنِ اتَّبَعَ الْهَوٰى

سُبْحَانَكَ لاَ عِلْمَ لَنَٓا اِلاَّ مَا عَلَّمْتَنَٓا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَ سَلِّمْ عَلٰى مَنْ اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِلْعَالَمِينَ وَ عَلٰٓى اٰلِهِ وَ صَحْبِهٖ وَ سَلِّمْ آمِينَ

***

Lemeat

مِنْ بَيْنِ هِلاَلِ الصَّوْمِ وَ هِلاَلِ الْعِيدِ

Çekirdekler Çiçekleri

Risale-i Nur Şakirdlerine Küçük Bir Mesnevî
Ve Îmanî Bir Divandır.

Müellifi:
Bediüzzaman
S A İ D   N U R S Î

TENBİH

Bu **Lemeat** namındaki Eserin sair Divanlar gibi bir tarzda bir-iki mevzu ile gitmediğinin sebebi: Eski Eserlerinden Hakikat Çekirdekleri namındaki kısacık vecizeleri bir derece izah etmek için, hem nesir tarzında yazılmış, hem de sair Divanlar gibi hayalata, mizansız hissiyata girilmemiş olmasıdır. Baştan aşağıya mantık ile Hakaik-i Kur'aniye ve Îmaniye olarak, yanında bulunan biraderzadesi gibi bazı Talebelerine bir Ders-i İlmîdir, belki bir Ders-i Îmanî ve Kur'anîdir. Üstadımızın baştaki ifadesinde dediği gibi, biz de anlamışızdır ki: Nazma ve şiire hiç meyli ve onlarla iştigali de yoktur. وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ Sırrının bir nümunesini gösteriyor.

Bu Eser, birçok meşagil ve Dâr-ül Hikmet'teki vazife içinde yirmi gün Ramazanda, günde iki veya ikibuçuk saat çalışmak suretiyle manzum gibi yazılmıştır. Bu kadar kısa zamanda ve manzum bir sahife on sahife kadar müşkil olduğu cihetle, birden dikkatsiz, tashihsiz böyle söylenmiş, tab'edilmiştir. Bizce Risale-i Nur hesabına bir Hârikadır. Hiçbir nazımlı Divan, bunun gibi tekellüfsüz, nesren okunabilir görülmüyor. إِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ bu Eser bir zaman Risale-i Nur Şakirdlerine bir nevi Mesnevî olacak. Hem bu Eser, kendisinden on sene sonra çıkan ve yirmiüç senede tamamlanan Risale-i Nur'un mühim Eczalarına bir İşaret-i Gaybiye nev'inden müjdeli bir Fihrist hükmündedir.

Risale-i Nur Şakirdlerinden

Sungur, Mehmed Feyzi, Hüsrev

İ H T A R

اَلْمَرْءُ عَدُوٌّ لِمَا جَهِلَ Kaidesiyle, ben dahi nazım ve kafiyeyi bilmediğimden ona kıymet vermezdim. Safiye'yi kafiyeye feda etmek tarzında Hakikatın suretini nazmın keyfine göre tağyir etmek hiç istemezdim. Şu kafiyesiz, nazımsız Kitabda en âlî Hakikatlere, en müşevveş bir libas giydirdim. Evvelâ: Daha iyisini bilmezdim. Yalnız mânayı düşünüyordum. Sâniyen: Cesedi libasa göre yontmakla rendeleyen şuaraya tenkidimi göstermek istedim. Sâlisen: Ramazanda Kalb ile beraber nefsi dahi Hakikatlerle meşgul etmek için, böyle çocukça bir üslûb ihtiyar edildi. Fakat ey kari'! Ben hata ettim, itiraf ederim. Sakın sen hata etme! Yırtık üslûba bakıp o âlî Hakikatlere karşı dikkatsizlik ile hürmetsizlik etme!...

İ F A D E – İ M E R A M

Ey kari'! Peşinen bunu itiraf ederim ki: San'at-ı hat ve nazımda istidadımdan çok müştekiyim. Hattâ şimdi ismimi de düzgün yazamıyorum. Nazım, vezin ise; ömrümde bir fıkra yapamamıştım. Birdenbire zihnime, nazma musırrane bir arzu geldi. Sahabelerin gazevatına dair kürdçe قَوْلِ نَوَالاَسِيسَبَانْ namında bir Destan vardı. Onun ilahî tarzındaki tabiî nazmına Ruhum hoşlanıyordu. Ben de kendime mahsus onun tarz-ı nazmını ihtiyar ettim. Nazma benzer bir nesir yazdım. Fakat vezin için kat'iyyen tekellüf yapmadım. İsteyen adam, nazmı hatıra getirmeden zahmetsiz, nesren okuyabilir. Hem nesren olarak bakmalı.. tâ mâna anlaşılsın. Her kıt'ada ittisal-i mâna vardır. Kafiyede tevakkuf edilmesin. Külâh püskülsüz olur, vezin de kafiyesiz olur, nazım

da kaidesiz olur. Zannımca Lafz ve nazım, san'atça cazibedar olsa, nazarı kendiyle meşgul eder. Nazarı mânadan çevirmemek için perişan olması daha iyidir.

Şu Eserimde Üstadım, Kur'andır. Kitabım, Hayattır. Muhatabım, yine benim. Sen ise ey kari' müstemi'sin. Müstemi'in tenkide hakkı yoktur; beğendiğini alır, beğenmediğine ilişmez. Şu Eserim, bu mübarek Ramazanın Feyzi (*) olduğundan, ümid ederim ki اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ Din Kardeşimin Kalbine tesir eder de lisanı bana bir Dua-i Mağfiret bahşeder veya bir Fatiha okur...

E D D A Î

(*) Yıkılmış bir mezarım ki, yığılmıştır içinde
Said'den yetmiş dokuz emvat (**) bâ-âsam âlâma.
Sekseninci olmuştur, mezara bir mezar taş.
Beraber ağlıyor (***) hüsran-ı İslâm'a.
Mezar taşımla pür-emvat enindar o mezarımla
Revanım saha-i ukba-yı ferdâma.
Yakînim var ki: İstikbal Semâvatı, zemin-i Asya
Bâhem olur teslim, Yed-i Beyza-yı İslâm'a.
Zira Yemin-i Yümn-i Îmandır
Verir Emn-ü Eman ile enama...

(*): Hattâ tarihi نَجْمُ اَدَبٍ وُلِدَ لِهِلاَلَىْ رَمَضَانَ çıkmış. Yâni: "Ramazanın iki Hilâlinden doğmuş bir edeb yıldızıdır." (Bin üçyüz otuzyedi eder.)

(**): Bu kıt'a, onun imzasıdır.

(**): Her senede iki defa cisim tazelendiği için iki Said ölmüş demektir. Hem bu sene Said yetmişdokuz senesindedir. Herbir senede bir Said ölmüş demektir ki, bu tarihe kadar Said yaşayacak.

(***): Yirmi sene sonraki bu şimdiki hali, Hiss-i Kabl-el Vuku' ile hissetmiş.

بسم الله الرحمن الرحيم

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلاَةُ وَالسَّلاَمُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ

وَعَلٰى اٰلِهِ وَصَحْبِهٖ اَجْمَعِينَ

Tevhidin İki Bürhan-ı Muazzamı

Şu Kâinat tamamıyla bir Bürhan-ı Muazzamdır. Lisan-ı Gayb, şehadetle Müsebbihtir, Muvahhiddir. Evet Tevhid-i Rahman'la, büyük bir sesle zâkirdir ki: لَآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

Bütün zerrat hüceyratı, bütün erkân u a'zası birer Lisan-ı Zâkirdir; o büyük sesle beraber der ki: لَآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

O dillerde tenevvü' var, o seslerde meratib var. Fakat bir noktada toplar, onun Zikri, onun savtı ki: لَآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

Bu bir İnsan-ı Ekberdir, büyük sesle eder Zikri; bütün eczası, zerratı, küçücük sesleriyle, o bülend sesle beraber der ki:

لَآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

Şu Âlem Halka-i Zikri içinde okuyor Aşrı, şu Kur'an Maşrık-ı Nuru. Bütün zîruh eder fikri ki: لَآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

Bu Furkan-ı Celilüşşan, o Tevhide nâtık bürhan, bütün Âyât Sadık Lisan. Şuâât-ı Barika-i İman. Beraber der ki: لَآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

Kulağı ger yapıştırsan şu Furkan'ın sinesine, derinden tâ derine, sarihan işitirsin Semavî bir Sadâ der ki: لَآ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

O sestir gayeten ulvî, nihayet derece ciddî, hakikî pek samimî, hem nihayet munis ve mukni' ve bürhanla mücehhezdir. Mükerrer der ki:

لاَۤ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

Şu Bürhan-ı Münevverde, Cihat-ı Sittesi şeffaf ki, **üstünde** münakkaştır müzehher Sikke-i İ'caz, içinde parlayan Nur-u Hidayet der ki: لاَۤ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

Evet **altında** nescolmuş mühefhef mantık ve Bürhan, sağında Aklı istintak; mürefref her taraf, ezhan "Sadakte" der ki:

لاَۤ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

Yemîn olan şimalinde, eder Vicdanı istişhad. **Emamında** Hüsn-ü Hayırdır, hedefinde Saadettir. Onun miftahıdır her dem ki:

لاَۤ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

Emam olan **verasında** ona mesned Semavîdir ki, Vahy-i Mahz-ı Rabbanî. Bu şeş cihet ziyadardır; bürucunda tecellidar ki:

لاَۤ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

Evet vesvese-i sârık, bâvehm şübhe-i târık, ne haddi var ki o mârık, girebilsin bu bârık kasra. Hem şârık ki, Sur Sureler şâhik, her Kelime bir Melek-i Nâtık ki: لاَۤ اِلٰهَ اِلاَّ هُوَ...

O Kur'an-ı Azîmüşşan nasıl bir Bahr-ı Tevhiddir. Birtek katre, misal için birtek Sure-i İhlas.. fakat kısa birtek remzi, nihayetsiz rumuzundan. Bütün enva'-ı şirki reddeder, hem de yedi Enva'-ı Tevhidi eder isbat; üçü menfî, üçü müsbet şu altı Cümlede birden:

Birinci Cümle: قُلْ هُوَ karinesiz işarettir. Demek ıtlakla tayindir. O tayinde taayyün var. اَىْ لاَ هُوَ اِلاَّ هُوَ ...

Şu **Tevhid-i Şuhuda** bir işarettir. Hakikat-Bîn Nazar Tevhide müstağrak olursa der ki: لاَ مَشْهُودَ اِلاَّ هُوَ...

İkinci Cümle: اَللّٰهُ اَحَدٌ dır ki, Tevhid-i Uluhiyete tasrihtir. Hakikat, Hak Lisanı der ki: لاَ مَعْبُودَ اِلاَّ هُوَ ...

Üçüncü Cümle: اَللّٰهُ الصَّمَدُ dir. İki Cevher-i Tevhide sadeftir. Birinci dürrü: Tevhid-i Rububiyet. Evet Nizam-ı Kevn Lisanı der ki: لاَ خَالِقَ اِلاَّ هُوَ...

İkinci dürrü: Tevhid-i Kayyumiyet. Evet seraser Kâinatta, Vücud ve hem Bekada, müessire ihtiyaç lisanı der ki: لاَ قَيُّومَ اِلاَّ هُوَ ...

Dördüncü: لَمْ يَلِدْ dir. Bir Tevhid-i Celalî müstetirdir; enva'-ı şirki reddeder, küfrü keser bîiştibah.
Yani tegayyür, ya tenasül, ya tecezzi eden elbet ne Hâlık'tır, ne Kayyum'dur, ne İlah…

Veled fikri, tevellüd küfrünü لَمْ reddeder, birden keser atar. Şu şirktendir ki, olmuştur beşer ekserisi gümrah...
Ki İsa (A.S.) ya Üzeyr'in ya Melaik, ya ukûlün tevellüd şirki meydan alıyor nev-i beşerde gâh bâ-gâh…

Beşincisi: وَ لَمْ يُولَدْ Bir **Tevhid-i Sermedî** işareti şöyledir: Vâcib, Kadîm, Ezelî olmazsa, olmaz İlah…

Yani: Ya müddeten hâdis ise, ya maddeden tevellüd, ya bir asıldan münfasıl olsa, elbette olmaz şu Kâinata penah...

Esbabperestî, nücumperestlik, sanemperestî, tabiatperestlik şirkin birer nev'idir; dalalette birer çâh…

Altıncı: وَ لَمْ يَكُنْ Bir Tevhid-i Câmi'dir. Ne Zâtında naziri, ne Ef'alinde şeriki, ne Sıfâtında şebihi لَمْ Lafzına nazargâh…

Şu altı Cümle manen birbirine netice, hem birbirinin bürhanı, müselseldir berahin, mürettebdir netaic şu Surede karargâh…

Demek şu **Sure-i İhlas**'ta, kendi Mikdar-ı Kametinde müselsel, hem müretteb otuz Sure münderiç; bu bunlara sehergâh…

لاَ يَعْلَمُ الْغَيْبَ اِلاَّ اَللّٰهُ

* * *

Sebeb Sırf Zahirîdir

İzzet-i Azamet ister ki; esbab-ı tabiî, Perdedar-ı Dest-i Kudret ola Aklın nazarında

Tevhid ve Celâl ister ki: Esbab-ı tabiî, Dâmenkeş-i Tesir-i Hakikî ola (*) Kudret eserinde.

* * *

Vücud, Âlem-i Cismanîde Münhasır Değil

Vücudun hasra gelmez muhtelif enva'ını, münhasır olmaz, sıkışmaz şu şehadet Âleminde.

Âlem-i Cismanî bir tenteneli perde gibi, şu'le-feşan gaybî avalim üzerinde.

* * *

Kalem-i Kudrette İttihad, Tevhidi İlân Eder

Eser-i itkan-ı san'at, fıtratın her köşesinde bilbedahe reddeder esbabının icadını.

Nakş-ı Kilkî Ayn-ı Kudret; Hilkatın her noktasında bizzarure reddeder vesaitin Vücudunu.

* * *

Bir Şey, Her Şeysiz Olmaz

Kâinatta serbeser Sırr-ı Tesanüd Müstetir, hem Münteşir. Hem cevanibde Tecavüb, hem Teâvün gösterir

Ki yalnız bir Kudret-i Âlem-Şümuldür yaptırır, zerreyi her nisbetiyle halkedip yerleştirir.

Kitab-ı Âlemin her satırıyla her harfi hayy.. ihtiyaç sevkediyor, tanıştırır.

Her nereden gelirse gelsin nida-i hacete lebbeyk-zendir, Sırr-ı Tevhid namına etrafı görüştürür.

Zîhayat her Harfi, herbir Cümleye müteveccih birer yüzü, hem de nâzır birer gözü baktırır.

* * *

Güneşin hareketi cazibe içindir, cazibe istikrar-ı manzumesi içindir

Güneş bir meyvedardır, silkinir tâ düşmesin müncezib seyyar olan yemişleri.

(*): Hakikî tesirden elini çeksin, İcada karışmasın, demektir.

Ger sükûtuyla sükûnet eylese, cezbe kaçar, ağlar fezada muntazam meczubları.

* * *

Küçük Şeyler Büyük Şeylerle Merbuttur

Sivrisinek gözünü halkeyleyendir mutlaka, Güneşi hem kehkeşi halkeylemiş.

Pirenin midesini tanzim edendir mutlaka, manzume-i şemsiyeyi nazmeylemiş.

Gözde rü'yet, midede hem ihtiyacı dercedendir mutlaka, sema gözüne ziya sürmesi çekmiş, zemin yüzüne gıda sofrası sermiş.

* * *

Kâinatın Nazmında Büyük Bir İ'caz Var

Kâinatın gör ki te'lifinde bir İ'caz var. Ger bütün esbab-ı tabiiye bilfarz-ıl muhal

Ola herbiri muktedir bir fâil-i muhtar. O İ'caza karşı nihayet acz ile bil-imtisal

Ederek Secde ki سُبْحَانَكَ لاَ قُدْرَةَ فِينَا رَبَّنَا اَنْتَ الْقَدِيرُ اْلاَزَلِىُّ ذُوالْجَلاَلِ

* * *

Kudrete Nisbet Her Şey Müsavidir

مَا خَلْقُكُمْ وَلاَ بَعْثُكُمْ اِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ

Bir Kudret-i Zâtiyedir, hem Ezelî; acz tahallül edemez.

Onda meratib olmayıp, mevani' tedahül edemez. İsterse küll, isterse cüz' nisbet tefavüt eylemez.

Çünki her şey bağlıdır her şey ile. Her şeyi yapamayan bir şeyi de yapamaz.

* * *

Kâinatı Elinde Tutamayan, Zerreyi Halkedemez

Tesbih gibi nazmeyleyip kaldıracak; arzımızı, şümusu, nücumu, hasra gelmez

Şu fezanın başına hem sinesine takacak öyle kuvvetli ele bir kimse mâlik olmasa

Dünyada hiçbir şeyde dava-yı halk edip, iddia-yı icad edemez.

* * *

İhya-yı Nev', İhya-yı Ferd Gibidir

Mevt-âlûd bir nevm ile kışta uyuşmuş bir sinek, nasıl onun İhyası Kudrete ağır gelmez.

Şu dünyanın mevti de, İhyası da öyledir. Bütün Zîruh İhyası Onda fazla nazlanmaz.

* * *

Tabiat, Bir San'at-ı İlâhiyyedir

Değil Tabi' tabiat, belki matba'. Değil Nakkaş, o belki bir nakıştır.

Değil Fâil, o kabildir. Değil Masdar, o mistardır.

Değil Nâzım, o nizamdır.

Değil Kudret, o kanundur. İradî bir Şeriattır, değil haric Hakikatdar.

* * *

Vicdan, Cezbesi İle Allah'ı Tanır

Vicdanda mündemiçtir, bir İncizab ve Cezbe. Bir Cazibin Cezbiyle daim olur İncizab.

Cezbe düşer Zîşuur, ger Zülcemâl görünse. Etse Tecelli daim pürşaşaa bî-hicab.

Bir Vâcib-ül Vücud'a, Sahib-i Celâl ve Cemâl; şu Fıtrat-ı Zîşuur kat'î şehadetmeab.

Bir şahidi o Cezbe, hem diğeri İncizab.

* * *

Fıtratın Şehadeti Sadıkadır

Fıtratta yalan yoktur; ne dediyse doğrudur. Çekirdeğin lisanı,

Meyl-i nümuv der: "Ben, sünbüllenip meyvedar..." Doğru çıkar beyanı.
Yumurtanın içinde, derin derin söyler hayatın meyelânı
Ki: "Ben piliç olurum, İzn-i İlahî ola." Sadık olur lisanı.
Bir avuç su, bir demir gülle içinde eğer niyet etse incimad. Bürudetin zamanı
İçindeki inbisat meyli der: "Genişlen, bana lâzım fazla yer." Bir Emr-i Bîemanî...
Metin demir çalışır, onu yalan çıkarmaz. Belki onda doğruluk, hem de Sıdk-ı Cenanî
O demiri parçalar. Şu meyelanlar bütün birer Emr-i Tekvinî, birer Hükm-ü Yezdanî,
Birer fıtrî Şeriat, birer Cilve-i İrade. İrade-i İlahî, İdare-i Ekvanî
Emirleri şunlardır: Birer birer meyelan, birer birer imtisal, Evamir-i Rabbânî.
Vicdandaki Tecelli aynen böyle Cilvedir; ki İncizab ve Cezbe iki musaffa cânı.
İki mücellâ camdır, akseder içinde Cemâl-i Lâyezalî, hem de Nur-u Îmanî.

* * *

Nübüvvet Beşerde Zaruriyedir

Karıncayı emîrsiz, arıları ya'subsuz bırakmayan Kudret-i Ezeliye elbette
Beşeri de bırakmaz Şeriatsız, Nebîsiz. Sırr-ı Nizam-ı Âlem, böyle ister elbette.

* * *

Meleklerde Mi'rac, İnsanlarda Şakk-ı Kamer Gibidir

Bir Mi'racî Kerametle Melekler, gördüler elhak ki müsellem bir Nübüvvette muazzam bir Velayet var.
O parlak Zât, Buraka binmiş de berk olmuş. Kamervari seraser, Âlem-i Nuru da görmüştür.
Şu şehadet Âleminde münteşir İnsanlara hissî büyük bir Mu’cize nasılki
اِنْشَقَّ الْقَمَرُ dir.

Bu Mi'racdır, Âlem-i Ervahtaki sâkinlere en büyük bir Mu’cize ki,

سُبْحَانَ الَّذٖى اَسْرٰى dır.

* * *

Kelime-i Şehadetin Bürhanı İçindedir

Kelime-i Şehadet.. vardır iki Kelâmı. Birbirine şahiddir, hem delil ve Bürhandır.
Birincisi, sâniye bir Bürhan-ı Limmîdir. İkincisi, evvele bir Bürhan-ı İnnîdir.

* * *

Hayat Bir Çeşit Tecelli-i Vahdettir

Hayat bir Nur-u Vahdettir. Şu kesrette eder Tevhid Tecelli. Evet, bir Cilve-i Vahdet eder kesretleri Tevhid ve yekta.
Hayat bir şeyi herşeye eder mâlik. Hayatsız şey.. ona nisbet ademdir cümle eşya.

* * *

Ruh, Vücud-u Haricî Giydirilmiş Bir Kanundur

Ruh bir nuranî Kanundur, Vücud-u Haricî giymiş bir Namustur; Şuuru başına takmış.
Bu mevcud Ruh, şu makul Kanuna olmuş iki kardeş, iki yoldaş.
Sabit ve hem daim fıtrî Kanunlar gibi, Ruh dahi hem Âlem-i Emir, hem İrade vasfından gelir.
Kudret Vücud-u Hissî giydirir, Şuuru başına takar, bir Seyyâle-i Latifeyi o cevhere sadef eder.
Eğer enva'daki Kanunlara Kudret-i Hâlık Vücud-u Haricî giydirirse, herbiri bir Ruh olur.
Ger Vücudu Ruh çıkarsa, başından Şuuru indirirse, yine lâyemut Kanun olur.

* * *

Hayatsız Vücud, Adem Gibidir

Ziya ile Hayatın herbiri, mevcûdatın birer keşşafıdır. Bak Nur-u Hayat olmazsa,

Vücud, adem-âlûddur; belki adem gibidir. Evet garib, yetimdir; hayatsız ger Kamer'se..

* * *

Hayat Sebebiyle Karınca Küreden Büyük Olur

Ger Mizan-ül Vücudla karıncayı tartarsan, ondan çıkan Kâinat küremize sıkışmaz.
Bence küre hayevandır, başkaların zannınca meyyit olan küreyi ger getirip koyarsan
Karıncanın karşısına, o Zîşuur başının nısfı bile olamaz.

* * *

Nasraniyet İslâmiyete Teslim Olacak

Nasraniyet, ya intifa ya ıstıfa bulacak. İslâm'a karşı teslim olup terk-i silâh edecek.
Mükerreren yırtıldı, purutluğa tâ geldi, purutlukta görmedi ona salah verecek.
Perde yine yırtıldı, mutlak dalale düştü. Bir kısmı lâkin, bazı yakınlaştı Tevhide; onda felâh görecek.
Hazırlanır şimdiden (*) yırtılmaya başlıyor. Sönmezse safvet bulup İslâm'a mal olacak.
Bu bir Sırr-ı Azîmdir, ona remz u işaret; Fahr-i Rusül demiştir: "İsa, Şer'im ile amel edip Ümmetimden olacak."

* * *

Tebaî Nazar, Muhali Mümkün Görür

Meşhurdur ki: Îdin Hilâline bakardı cemaat-ı kesîre. Kimse bir şey görmedi.
Zevâlî bir ihtiyar yemin etti ki:"Gördüm."Halbuki gördüğü, kirpiğinin tekavvüs etmiş beyaz bir kılı idi.
O kıl oldu onun Hilâli. O mukavves kıl nerede? Hilâl olmuş Kamer nerede? Ger anladın şu remzi:
Zerrattaki harekât; kirpik-i aklın olmuş, birer kıl-ı zulmettar.. kör etmiş maddî gözü.

(*): Bu dehşetli Harb-i Umumî neticesindeki vaziyete işaret eder. Belki, İkinci Harb-i Umumîden tam haber verir.

Teşkil-i cümle enva' fâilini göremez, düşer başına dalal.
O hareket nerede? Nazzam-ı kevn nerede? Onu ona vehmetmek, muhal ender muhal!..

* * *

Kur'an Âyine İster, Vekil İstemez

Ümmetteki Cumhuru, hem avamın umumu; Bürhandan ziyade me'hazdaki Kudsiyet şevk-i itaat verir, sevkeder imtisale.
Şeriat yüzde doksanı; Müsellemat-ı Şer'î, Zaruriyat-ı Dinî birer elmas sütundur.
İçtihadî, hilafî, fer'î olan mesail; yüzde ancak on olur. Doksan elmas sütunu, on altınun sahibi
Kesesine koyamaz, ona tâbi kılamaz. Elmasların madeni: Kur'an ve hem Hadîstir. Onun malı.. oradan, her zaman istemeli.
Kitablar, İçtihadlar Kur'anın âyinesi, yahut dûrbîn olmalı. Gölge, vekil istemez o Şems-i Mu'cizbeyan.

* * *

Mübtıl, Bâtılı Hak Nazarıyla Alır

İnsandaki fıtratı mükerrem olduğundan, kasden Hakkı arıyor. Bazan gelir eline, bâtılı Hak zanneder, koynunda saklıyor...
Hakikatı kazarken ihtiyarı olmadan dalal düşer başına; Hakikattır zanneder, kafasına geçirir.

* * *

Kudretin Âyineleri Çoktur

Kudret-i Zülcelâl'in pekçoktur mir'atleri. Herbiri ötekinden daha eşeff ve eltaf pencereler açıyor bir Âlem-i Misâle.
Sudan havaya kadar, havadan tâ esîre, esîrden tâ misâle, misâlden tâ ervaha, ervahtan tâ zamâna, zamandan tâ hayale,
Hayalden fikre kadar muhtelif âyineler, daima temsil eder Şuûnat-ı Seyyale.
Kulağınla nazar et âyine-i havaya: Kelime-i vâhide, olur milyon Kelimat!
Acib istinsah eder o Kudretin Kalemi.. şu Sırr-ı Tenasülât...

* * *

Temessülün Aksamı Muhtelifedir

Âyinede temessül, münkasım dört surete: Ya yalnız hüviyet; ya beraber hâsiyet; ya hüviyet hem şu'le-i mahiyet; ya mahiyet, hüviyet.
Eğer misâl istersen, işte İnsan ve hem şems, Melek ve hem Kelime. Kesifin timsalleri, âyinede oluyor birer müteharrik meyyit.
Bir Ruh-u Nuranînin, kendi mir'atlarında timsalleri oluyor birer hayy-ı murtabıt; aynı olmazsa eğer, gayrı dahi olmayıp
Birer Nur-u Münbasit. Ger şems hayevan olaydı; olur harareti hayatı, ziya onun Şuuru.. şu havassa mâliktir âyinede timsali.
İşte budur şu Esrarın miftahı: Cebrail hem Sidre'de, hem suret-i Dıhye'de Meclis-i Nebevî'de,
Hem kim bilir kaç yerde!.. Azrail'in bir anda Allah bilir kaç yerde, Ruhları kabzediyor. Peygamber'in bir anda,
Hem Keşf-i Evliyada, hem Sadık Rü'yalarda Ümmetine görünür, hem Haşirde umum ile Şefaatle görüşür.
Velilerin Ebdalı, çok yerlerde bir anda zuhur eder, görünür.

* * *

Müstaid, Müçtehid Olabilir; Müşerri' Olamaz

İçtihadın şartını haiz olan her müstaid, ediyor nefsi için, nass olmayanda İçtihad. Ona lâzım, gayre ilzam edemez.
Ümmeti davetle teşri' edemez. Fehmi, Şeriattan olur; lâkin Şeriat olamaz. Müctehid olabilir, fakat Müşerri' olamaz.
İcma' ile Cumhurdur, Sikke-i Şer'i görür. Bir fikre davet etmek; Zann-ı Kabul-ü Cumhur, şart-ı evvel oluyor.
Yoksa davet bid'attır, reddedilir. Ağzına tıkılır, onda daha çıkamaz...

* * *

Nur-u Akıl, Kalbden Gelir

Zulmetli münevverler bu sözü bilmeliler: Ziya-yı kalbsiz olmaz Nur-u Fikir münevver.
O Nur ile bu ziya mezcolmazsa zulmettir, zulüm ve cehli fışkırır. Nurun libasını giymiş bir zulmet-i müzevver.
Gözünde bir nehar var, lâkin ebyaz ve muzlim. İçinde bir sevad var ki, bir leyl-i münevver.

O içinde bulunmazsa, o şahm-pare göz olmaz; sen de birşey göremez. Basiretsiz basar da para etmez.
Ger fikret-i beyzada Süveyda-i Kalb olmazsa, Halita-i Dimağî İlim ve Basiret olmaz. Kalbsiz Akıl olamaz.

* * *

Dimağda Meratib-i İlim Muhtelifedir, Mültebise

Dimağda meratib var; birbiriyle mültebis, ahkâmları muhtelif. Evvel tahayyül olur, sonra tasavvur gelir,
Sonra gelir taakkul, sonra tasdik ediyor, sonra iz'an oluyor, sonra gelir iltizam, sonra itikad gelir.
İtikadın başkadır, iltizamın başkadır. Herbirinden çıkar bir halet: Salabet itikaddan,
Taassub iltizamdan, imtisal iz'andan, tasdikten iltizam, taakkulde bîtaraf, bîbehre tasavvurda.
Tahayyülde safsata hasıl olur, mezcine eğer olmaz muktedir. Bâtıl şeyleri güzel tasvir etmek, her demde safi olan zihinleri cerhdir, hem idlâli..

* * *

Hazmolmayan İlim Telkin Edilmemeli

Hakikî Mürşid-i Âlim koyun olur, kuş olmaz. Hasbî verir İlmini.
Koyun verir kuzusuna hazmolmuş musaffâ sütünü.
Kuş veriyor ferhine lüab-âlûd kayyını.

* * *

Tahrib Esheldir; Zaîf, Tahribci Olur

Vücud-u cümle-ecza, şart-ı vücud-u külldür. Adem ise, oluyor bir cüz'ün ademiyle; tahrib eshel oluyor.
Bundandır ki: Âciz adam, sebeb-i zuhur-u iktidar müsbete hiç yanaşmaz. Menfîce müteharrik, daim tahribkâr olur.

* * *

Kuvvet Hakka Hizmetkâr Olmalı

Hikmetteki desatir, hükûmette nevamis, Hakta olan kavanin, kuvvetteki

kavaid birbiriyle olmazsa müstenid ve müstemid:
Cumhur-u Nâsta olmaz, ne müsmir ve müessir. Şeriatta Şeair; kalır mühmel, muattal. Umûr-u Nâsta olmaz, müstenid ve mu'temid.

* * *

Bazan Zıd, Zıddını Tazammun Eder

Zaman olur zıd, zıddını saklarmış. Lisan-ı siyasette Lafz, mânanın zıddıdır.
Adâlet külahını (*)
Zulüm başına geçirmiş. Hamiyet libasını, hıyanet ucuz giymiş.
Cihad ve hem gazâya, bagy ismi takılmış. Esaret-i hayvanî, istibdad-ı şeytanî; hürriyet nam verilmiş. Zıdlarda emsal olmuş, suretlerde tebadül, İsimlerde tekabül, makamlarda becayiş-i mekânî.

* * *

Menfaatı Esas Tutan Siyaset Canavardır

Menfaat üzere çarkı kurulmuş olan siyaset-i hazıra; müfteristir, canavar. Aç olan canavara karşı tahabbüb etsen; Merhametini değil, iştihasını açar. Sonra döner, geliyor; tırnağının, hem dişinin kirasını senden ister.

* * *

Kuva-yı İnsaniye Tahdid Edilmediğinden Cinayeti Büyük Olur

Hayvanın hilafına, İnsandaki kuvveler, fıtrî tahdid olmamış. Onda çıkan hayr u şerr, lâ-yetenahî gider.
Onda olan hodgâmlık, bundan çıkan hodbinlik, gurur, inad birleşse; öyle günah oluyor (**) ki beşer şimdiye kadar ona isim bulmamış. Cehennem'in lüzumuna delil olduğu gibi, cezası da yalnız Cehennem olabilir.
Hem meselâ: Bir adam, tek yalancı sözünü doğru göstermek için, İslâm'ın felâketini kalben arzu eder.

(*): Bu zamanı tam görmüş gibi bahseder.

(**): Bunda da bir İşaret-i Gaybiye var.

Şu zaman da gösterdi: **Cehennem lüzumsuz olmaz, Cennet ucuz değildir.**

* * *

Bazan Hayır, Şerre Vasıta Olur

Havastaki meziyet filhakika sebebdir tevazu', mahviyete. Olmuş maatteessüf sebeb-i tahakküme,
Tekebbüre hem illet. Fakirlerdeki aczi, âmilerdeki fakrı filhakika sebebdir İhsan ve Merhamete.
Lâkin maatteessüf müncer olmuştur şimdi, zillet ve esarete. Bir şeyde hasıl olan mehasin ve şerefse;
Havas ve rüesaya o şey peşkeş edilir. O şeyden neş'et eden seyyiat ve şerr ise; efrad ve hem avama
Taksim, tevzi' edilir. Aşiret-i galibde hasıl olan şerefse: "Hasan Ağa, âferin!" Hasıl olan şerr ise,
Efrada olur nefrin. Beşerde şerr-i hazîn!..

* * *

Gaye-i Hayal Olmazsa, Enaniyet Kuvvetleşir

Bir gaye-i hayal olmazsa, yahut nisyan basarsa, ya tenasi edilse; elbette zihinler enelere dönerler,
Etrafında gezerler. Ene kuvvetleşiyor, bazan sinirleniyor.
Delinmez, tâ نَحْنُ olsun. Enesini sevenler, başkaları sevmezler.

* * *

Hayat-ı İhtilal; Mevt-i Zekat, Hayat-ı Ribadan Çıkmış

Bilcümle ihtilalat, bütün herc ü fesadat; hem asıl, hem madeni.. rezail ve seyyiat, bütün fasid hasletler,
Muharrik ve menbaı iki kelimedir tek.. yahut iki kelâmdır. Birincisi şudur ki: "Ben tok olsam, başkalar
Acından ölse neme lâzım!.." İkincisi: "Rahatım için zahmet çek; sen çalış, ben yiyeyim. Benden yemek, senden emekler!"
Birinci kelimede olan semm-i katili, hem kökünü kesecek, şâfî deva olacak tek bir devası vardır.
O da Zekat-ı Şer'î ki, bir Rükn-ü İslâmdır. İkinci Kelimede, zakkum-şecer

münderic. Onun ırkını kesecek, ribanın Hurmetidir.
Beşer salah isterse, hayatını severse; Zekatı vaz' etmeli, ribayı kaldırmalı.

* * *

Beşer Hayatını İsterse, Enva'-ı Ribayı Öldürmeli

Tabaka-i havastan tabaka-i avama Sıla-i Rahm kopmuştur. Aşağıdan fırlıyor
Sadâ-yı ihtilalî, vaveylâ-yı intikamî, kin ü hased enîni... Yukarıdan iniyor
Zulüm ve tahkir ateşi, tekebbürün sıkleti, tahakküm sâıkası... Aşağıdan çıkmalı
Tahabbüb ve İtaat, Hürmet ve hem İmtisal. Fakat Merhamet ve İhsan yukarıdan inmeli,
Hem Şefkat ve Terbiye... Beşer bunu isterse sarılmalı Zekata, ribayı tardetmeli.
Kur'anın Adâleti Bâb-ı Âlemde durup ribaya der: "Yasaktır! Hakkın yoktur, dönmeli!"
Dinlemedi bu Emri, beşer yedi bir sille. (*) Müdhişini yemeden bu Emri dinlemeli.

* * *

Beşer Esirliği Parçaladığı Gibi, Ecîrliği De Parçalayacaktır

Bir rü'yada demiştim: Devletler, milletlerin hafif muharebesi; tabakat-ı beşerin şedid olan harbine terk-i mevki ediyor.
Zira beşer, edvarda esirlik istemedi, kanıyla parçaladı. Şimdi ecîr olmuştur; onun yükünü çeker, onu da parçalıyor.
Beşerin başı ihtiyar; edvar-ı hamsesi var. Vahşet ve bedeviyet, memlukiyet, esaret, şimdi dahi ecîrdir, başlamıştır geçiyor.

* * *

Gayr-ı Meşru Tarîk, Zıdd-ı Maksuda Gider

اَلْقَاتِلُ لاَ يَرِثُ bir Düstur-u Azîmdir: "Gayr-ı meşru tarîk ile

----

(*): Kuvvetli bir İşaret-i Gaybiyedir. Evet beşer dinlemedi, ikinci harb-i umumî ile bu dehşetli silleyi de yedi.

bir maksada giden Zât, galiben maksudunun zıddıyla görür mücazat."
Avrupa muhabbeti, gayr-ı meşru muhabbet, hem taklid ve hem ülfet.
Akibeti mükâfat: Mahbubun gaddarane adaveti, cinayat..
Fâsık-ı mahrum bulmaz, ne lezzet ve ne necat.

* * *

Cebr Ve İtizalde Birer Dane-i Hakikat Bulunur

Ey Talib-i Hakikat! Maziye, hem musibet; müstakbel ve masiyet ayrı görür Şeriat. Maziye, mesaibe nazar olur Kadere.
Söz olur Cebriye. Müstakbel ve maasi nazar olur teklife, söz olur İtizale. İtizal ile Cebr
Şurada barışırlar. Şu bâtıl mezheblerde birer Dane-i Hakikat mevcud münderiçtir; mahsus mahalli vardır; bâtıl olan ta'mimdir.

* * *

Acz Ve Ceza' Bîçarelerin Kârıdır

Ger istersen Hayatı, çareleri bulunan şeyde acze yapışma.
Ger istersen rahatı, çaresi bulunmayan şeyde ceza'a sarılma.

* * *

Bazan Küçük Bir Şey, Büyük Bir İş Yapar

Öyle Şerait oluyor, tahtında az bir hareke sahibini çıkarıyor tâ A'lâ-yı İlliyyîn..
Öyle hâlât oluyor ki; küçük bir hareket, kâsibini indiriyor tâ esfel-i safilîn..

* * *

Bazılara Bir An, Bir Senedir

Fıtratların bir kısmı birdenbire parlıyor. Bir kısmı tedricîdir, şey'en şey'en kalkıyor. Tabiat-ı İnsanî ikisine de benziyor.
Şeraite bakıyor; ona göre değişir. Bazan tedricî gider. Bazan dahi oluyor barut gibi zulmanî, birdenbire fışkırıyor.
Nuranî bir nar olur. Bazı olur bir nazar, fahmi elmas ediyor. Bazı

olur bir temas, taşı iksir ediyor. Bir Nazar-ı Peygamber,
Birdenbire kalbeder; bir bedevi-i cahil, bir Ârif-i Münevver. Eğer mizan istersen: İslâm'dan evvel Ömer, İslâm'dan sonra Ömer...
Birbiriyle kıyası: Bir çekirdek, bir şecer.. Def'aten verdi semer, o Nazar-ı Ahmedî, o Himmet-i Peygamber...
Ceziret-ül Arab'da, fahmolmuş fıtratları kalbetti elmaslara... Birdenbire serâser..
Barut gibi Ahlâkı parlattırdı, oldular birer Nur-u Münevver.

* * *

Yalan, Bir Lafz-ı Kâfirdir

Bir dane sıdk, yakar milyonla yalanı. Bir Dane-i Hakikat, yıkar kasr-ı hayali. Sıdk büyük esastır, bir cevher-i ziyalı.
Yeri verir sükûta, eğer çıksa zararlı... Yalana yer hiç yoktur, çendan olsa faydalı. Her sözün doğru olsun, her hükmün Hak olmalı.
Lâkin hakkın olamaz, her doğruyu söz etmek. Bunu iyi bilmeli.
خُذْ مَا صَفَا دَعْ مَا كَدَرْ kendine düstur etmeli.

Güzel gör, hem güzel bak. Tâ güzel düşünmeli. Güzel bil, hem güzel düşün. Tâ leziz hayatı bulmalı..
Hayat içinde Hayattır, hüsn-ü zanda emeli. Sû'-i zanla yeistir: Saadet muharribi, hem de hayatın katili.

* * *

Bir Meclis-i Misâlîde

Şeriatla medeniyet-i hazıra, deha-i fennî ile Hüda-yı Şer'î müvazeneleri (Birinci Harbin) Mütareke başında, bir Cuma gecesinde bir Rü'ya-yı Sadıkada, misâlî Âleminde, bir Meclis-i Azîmde, benden sual ettiler:
"Mağlubiyet sonunda İslâm'ın Âleminde ne hal peyda olacak?" Asr-ı Hazır Meb'usu Sıfatıyla söyledim; Onlar da dinlediler:
Eski zamandan beri İstiklal-i İslâm'ın bekası, hem Kelimetullah'ın i'lâsı için, Farz-ı Kifaye-i Cihadı; o Lâzime-i Diyanet
Deruhde ile, kendini yekvücud-u vahdanî, İslâm'ın Âlemine fedaya vazifedar, Hilafete bayrakdar görmüş olan bu devlet,

Şu Millet-i İslâm'ın felâket-i mazisi, getirecek de elbet İslâm'ın Âlemine Saadet
ve Hürriyet. Olur geçen musibet,
İstikbalde telafi. Üçü veren, üçyüzü kazandıran, etmiyor elbette hiç hasaret. Ha-
lini istikbale tebdil eder, zîhimmet...
Zira ki şu musibet; hayatımız mâyesi olan Şefkat, Uhuvvet, Tesanüd-ü İslâmı
hârikulâde etti, İnkişaf-ı Uhuvvet
Tesri'-i ihtizazı. Tahrib-i medeniyet, deniyet-i hazıra sureti değişecek, sistemi
bozulacak; zuhur edecek o vakit,
İslâmî Medeniyet. Müslümanlar bil'ihtiyar elbet evvel girecek. Müvazene ister-
sen: Şer'in Medeniyeti, şimdiki medeniyet
Esaslara dikkat et, âsârlara nazar et. Şimdiki medeniyet esasatı menfîdir. Menfî
olan beş esas ona temel, hem kıymet.
Onlarla çark kurulur. İşte Nokta-i İstinad: Hakka bedel kuvvettir.
Kuvvet ise, şe'nidir tecavüz ve taâruz; bundan çıkar hıyanet.
Hedef-i kasdı, Fazilet bedeline hasis bir menfaattır. Menfaatın şe'nidir tezahüm
ve tehasum; bundan çıkar cinayet.
Hayattaki kanunu, Teâvün bedeline bir düstur-u cidaldir. Cidalin şe'ni budur:
Tenazü' ve tedafü'; bundan çıkar sefalet..
Akvamların beyninde rabıta-i esası: Âherin zararına müntebih unsuriyet. Başka-
ları yutmakla beslenir, alır kuvvet.
Milliyet-i menfiye, unsuriyet, milliyet; şe'ni olur daima böyle müdhiş tesadüm,
böyle feci' telatum, bundan çıkar helâket.
Beşincisi şudur ki: Cazibedar Hizmeti: Heva, hevesi teşci', teshil; hevesatı, ar-
zuları da tatmin; bundan çıkar sefahet.
O heva, hem heves, şe'ni budur daima: İnsanı memsuh eder, sîreti değiştirir. Ma-
nevî meshediyor, değişir İnsaniyet.
Şu medenîlerden çoğunun, eğer içini dışına çevirirsen, görürsün: Başta may-
munla tilki, yılanla ayı, hınzır. Sîreti olur suret.
Gelir hayali karşına, postlarıyla tüyleri. İşte şununla görünür meydandaki âsârı.
Zemindeki mevazin mizanıdır şeriat...
Şeriattaki Rahmet, Sema-i Kur'andandır. Medeniyet-i Kur'an Esasları müsbet-
tir. Beş müsbet esas üzere döner Çark-ı Saadet.
Nokta-i İstinadı; kuvvete bedel Haktır. Hakkın daim şe'nidir Adâlet ve Tevazün.
Bundan çıkar Selâmet, zâil olur şekavet.
Hedefinde menfaat yerine Fazilettir. Faziletin şe'nidir Muhabbet ve Tecazüb.
Bundan çıkar Saadet, zâil olur adavet.
Hayattaki düsturu, cidal kıtal yerine, Düstur-u Teâvündür. O Düsturun şe'nidir
İttihad ve Tesanüd; hayatlanır Cemaat.
Suret-i Hizmetinde, heva heves yerine Hüda-yı Hidayettir. O Hüdanın şe'nidir:
İnsana lâyık tarzda terakki ve refahet.
Ruha lâzım surette tenevvür ve tekâmül. Kitlelerin içinde cihet-ül Vahdeti

de tardeder unsuriyet, hem de menfî milliyet.
Hem onların yerine Rabıta-i Dinîdir, Nisbet-i Vatanîdir, Alâka-i Sınıfîdir,
Uhuvvet-i Îmanî. Şu rabıtanın Şe'nidir; samimî bir Uhuvvet,
Umumî bir Selâmet. Haric etse tecavüz, o da eder tedafü'. İşte şimdi anladın;
Sırrı nedir ki küsmüş, almadı medeniyet.
Şimdiye kadar İslâmlar ihtiyarla girmemiş, şu medeniyet-i hazıra.
Onlara yaramamış; hem de onlara vurmuş müdhiş kayd-ı esaret.
Belki nev'-i beşere tiryak iken zehir olmuş. Yüzde seksenini atmış meşakkat ve
şekavet. Yüzde onu çıkarmış müzahref bir Saadet!
Diğer onu bırakmış beyne beyne bîrahat! Zalim ekallin olmuş gelen rıbh-i
ticaret. Lâkin Saadet odur: Külle ola Saadet.
Lâakal ekseriyete olsa Medar-ı Necat. Nev'-i Beşere Rahmet nâzil olan şu
Kur'an, ancak kabul ediyor bir Tarz-ı Medeniyet;
Umuma, ya eksere verirse bir Saadet. Şimdiki tarz-ı hazır, heves serbest
olmuştur, heva da hür olmuştur, hayvanî bir hürriyet.
Heves tahakküm eder. Heva da müstebiddir, gayr-ı zarurî hacatı hevaic-i zarurî
hükmüne geçirmiştir. İzale etti rahat..
Bedavette bir adam dört şeye muhtaç iken, medeniyet yüz şeye muhtaç, fakir
etmiştir. Sa'y-i Helâl, masrafa etmemiştir kifayet.
Onda hile, harama beşeri sevketmiştir. Ahlâkın esasını şu noktadan bozmuştur.
Cemaate hem nev'e vermiştir servet, haşmet.
Ferdi, şahsı ahlâksız, hem fakir eylemiştir. Bunun şahidi çoktur.
Kurûn-u ûlâdaki mecmu-u vahşet ve cinayet, hem gadr ve hem hıyanet..
Şu medeniyet-i habîse tek bir defada kustu. Midesi (*) daha bulanır.
Âlem-i İslâm'daki istinkâf-ı manidar hem de bir cây-ı dikkat.
Kabulde muzdaribdir, soğuk da davranmıştır. Evet Şeriat-ı Garra'da olan Nur-u
İlahî, hassa-i mümtazıdır: İstiğna, İstiklaliyet.
O hassadır bırakmaz ki o Nur-u Hidayet, şu medeniyet ruhu olan roma dehası
ona tahakküm etsin. Onda olan Hidayet,
Bundaki felsefe ile mezcolmaz, hem aşılanmaz, hem de tâbi' olamaz. İslâmiyet
Ruhunda Şefkat İzzet-i Îman, beslediği Şeriat Kur'an-ı Mu'ciz-Beyan tutmuş
Yed-i Beyzada Hakaik-i Şeriat.
O Yemin-i Beyzada birer Asâ-yı Musa'dır. Sehhar medeniyet, istikbalde edecek
ona Secde-i Hayret...

(*): Demek daha dehşetli kusacak. Evet iki harb-i umumî ile öyle kustu ki: Hava, deniz, kara yüzlerini bulandırdı, kanla lekeledi…

Şimdi buna dikkat et: Eski roma, yunan'ın iki dehası vardı; bir asıldan tev'emdi,
biri hayal-âlûddu, biri madde-perestti.
Su içinde yağ gibi imtizac olamadı. Mürur-u zaman istedi, medeniyet çabaladı.
Hristiyanlık da çalıştı, temzicine muvaffak hiçbiri de olmadı.
Herbiri istiklalini filcümle hıfzeyledi. Hattâ el'an âdeta o iki Ruh, şimdi de
cesedleri değişmiş, Alman fransız oldu.
Güya bir nevi tenasüh başlarından geçmişti. Ey birader-i misâlî! Zaman böyle
gösterdi. O ikiz iki deha, öküz gibi reddetti
Temzicin esbabını. Şimdi de barışmadı. Mâdem onlar tev'emdi, kardeş ve
arkadaştı, terakkide yoldaştı; birbiriyle döğüştü.
Hiç de barışmadılar. Nasıl olur ki aslı, hem madeni, matlaı başka çeşit olmuştu.
Kur'anda olan Nuru, Şeriat Hidayeti
Şu medeniyetin ruhu olan roma dehası, birbiriyle barışır hem mezc u ittihadı.
O deha ile bu Hüda menşe'leri ayrıdır: Hüda Semadan indi, deha zeminden çıktı.
Hüda Kalbde işliyor, dimağı da işletir.
Deha dimağda işler, kalbi de karıştırır. Hüda Ruhu eder Tenvir, taneleri sün-
büllettirir. Karanlıklı tabiat onunla ışıklanır.
İstidad-ı kemali birdenbire yol alır, nefs-i cismanî yapar Hizmetkâr-ı Emirber.
Melek-Sîma ediyor İnsan-ı Himmetperver.
Deha ise: Evvelâ nefs u cisme bakıyor, tabiata giriyor, nefsi tarla ediyor. İstidad-
ı nefsanî neşvünema buluyor.
Ruhu eder Hizmetkâr, taneleri kuruyor. Şeytanın sîmasını beşerde gösteriyor.
Hüda, Hayateyne Saadet veriyor. Dâreyne Ziya neşrediyor. İnsanı yükseltiyor.
Deccal-misâl (*) dehâ-i a'ver, bir dar ile bir hayatı anlar; madde-perest olur ve
dünya-perver. İnsanı yapar birer canavar.
Evet deha, sağır tabiata tapar. Kör kuvvete fermanber. Fakat Hüda, Şuurlu san'atı tanır, Hikmetli Kudrete bakar. Deha, zemine küfran perdesi çeker. Hüda,
Şükran Nurunu serper.
Bu Sırdandır: Deha, a'ma-i asamm; Hüda, Semî-i Basîr. Dehanın nazarında,
zemindeki Nimetler sahibsiz ganîmettir.
Minnetsiz gasb ve sirkat, tabiattan koparmak canavarca his verir. Hüdanın
nazarında; zeminin sinesinde Kâinatın yüzünde
Serpilmiş olan Niam, Rahmetin semeratı. Her Nimetin altında bir Yed-i Muhsin
görür, Şükran ile öptürür.
Bunu da inkâr etmem: Medeniyette vardır mehasin-i kesîre.. lâkin

----

(*): Bunda da bir ince işaret var.

onlar değildir ne nasraniyet malı, ne avrupa icadı,
Ne şu asrın san'atı... Belki umum malıdır: Telahuk-u efkârdan, semavî şerâyi-
'den, hem hacat-ı fıtrîden, husûsan Şer'-i Ahmedî,
İslâmî inkılabdan neş'et eden bir maldır. Kimse temellük etmez.
Misâlîler meclisi, o meclisin Reisi tekrar sordu; hem dedi: "Musibet olur her dem hıyanet neticesi, mükâfatın sebebi. Ey şu Asrın Adamı! Kader bir sille vur-
du, kazaya da çarptırdı
Hangi ef'alinizle kazaya, hem Kadere şöyle fetva verdiniz ki, Kaza-i İlahî mu-
sibetle hükmetti, sizleri hırpaladı?
Hata-yı ekseriyet olur sebeb daima musibet-i âmmeye." Dedim: Beşerin dalâlet-
i fikrîsi, nemrudane inadı,
firavunane gururu şişti şişti zeminde, yetişti Semâvata. Hem de dokundu hassas
Sırr-ı Hilkate. Semâvattan indirdi
Tufan, taun misâli, şu harbin zelzelesi; gâvura yapıştırdı semavî bir silleyi. De-
mek ki şu musibet, bütün beşer musibetiydi,
Nev'en umuma şamil. Bir müşterek sebebi; maddiyyunluktan gelen dalâlet-i
fikrîydi, hürriyet-i hayvanî, hevanın istibdadı...
Hissemizin sebebi; Erkân-ı İslâmîde ihmal ve terkimizdi. Zira Hâlık Teâlâ yir-
midört saatten bir saati istedi,
Beş vakit Namaz için yalnız o saati, bizden yine bizim için emretti, hem istedi.
Tenbellikle terkettik, gafletle ihmal oldu.
Şöyle de ceza gördük: Beş senede, yirmidört saatte daima talim ve meşakkatle
tahrik ve koşturmakla bir nevi Namaz kıldırdı.
Hem senede yalnız bir ay Oruç için nefsimizden istedi. Nefsimize acıdık, kef-
fareten beş sene cebren Oruç tutturdu.
Kendi verdiği malından, kırkından ya onundan birini Zekat istedi.
Buhl ile hem zulmettik, haramı karıştırdık, ihtiyarla vermedikti.
O da bizden aldırdı müterakim Zekatı, haramdan da kurtardı. Amel, cins-i ceza-
dır. Ceza, cins-i ameldir. Sâlih Amel ikiydi:
Biri müsbet ve ihtiyarî, biri menfî ızdırarî. Bütün âlâm, mesaib, A'mal-i Sâliha-
dır; lâkin menfîdir, ızdırarî. Hadîs teselli verdi.
Bu millet-i günahkâr kanıyla Abdest aldı. Fiilî bir tövbe etti. Mükâfat-ı Âcili, şu
milletin humsu dört milyonu çıkardı
Derece-i Velayet, Mertebe-i Şehadet ile Gazilik verdi, günahı sildi. Bu Meclis-
i Âlî-i Misâlî, bu sözü tahsin etti.
Ben de birden uyandım, belki yakaza ile yeni yattım. Bence yakaza rü'yadır,
Rü'ya bir nevi yakazadır. Orada Asrın Vekili, burada Said-i Nursî...

* * *

Cehil, Mecazı Eline Alsa Hakikat Yapar

İlmin elinden eğer cehlin eline düşse mecaz, eder inkılab Hakikata, hem açar hurafata kapılar.
Küçüklüğümde gördüm ki hasf olmuştu Kamer. Sordum ben vâlidemden. Dedi: "Yılan yutmuştur." Dedim: "Neden görünür?"
Dedi: "Orada yılanlar böyle nim-şeffaf olur." İşte böyle bir mecaz Hakikat zannedilmiş: Medar-ı Şems ve Kamer
Tekatu' noktaları olan re's ve zenebde Arz'ın heyluletiyle bir Emr-i İlahiyle münhasif olur Kamer.
İki kavs-i mevhume tinnineyn yâdedilmiş, hayalî bir teşbih ile isim, müsemma olmuş. Tinnin ise yılandır.

* * *

Mübalağa Zemm-i Zımnîdir

Hangi şeyi vasfetsen olduğu gibi vasfet. Medhin mübalağası bence zemm-i zımnîdir.
İhsan-ı İlahîden fazla İhsan, ihsan değildir...

* * *

Şöhret Zalimedir

Şöhret bir müstebiddir, sahibine mal eder başkasının malını.
Meşhur Hoca Nasreddin letaifi içinde, zekatı -yâni, onda biri onundur- asıl malı..
Rüstem-i Sistanî onun hayal-i şanı garet etti bir asır mefahir-i İranı. Gasb ve garetle şişti o namdar hayali..
Hurafata karıştı, attı nev'-i İnsanı...

* * *

Din İle Hayat Kabil-i Tefrik Olduğunu Zannedenler Felâkete Sebebdirler

Şu jön-türkün hatası; bilmedi o bizdeki din hayatın esası. Millet ve İslâmiyet ayrı ayrı zannetti.
Medeniyet müstemir, müstevli vehmeyledi. Saadet-i Hayatı içinde görüyordu. Şimdi zaman gösterdi,
Medeniyet sistemi (*) bozuktu, hem muzırdı; tecrübe-i kat'iyye bize bunu gösterdi.

(*): Tam bir İşaret-i Gaybiyedir. Sekeratta olan dinsiz zalim medeniyete bakıyor.

Din Hayatın Hayatı, hem Nuru, hem Esası. İhya-yı Din ile olur şu milletin
İhyası. İslâm bunu anladı...
Başka dinin aksine, Dinimize temessük derecesi nisbeten milletin terakkisi.
İhmali nisbetinde idi milletin tedennisi. Tarihî bir Hakikat, ondan olmuş te-
nâsi...

* * *

Mevt, Tevehhüm Edildiği Gibi Dehşetli Değil

Dalâlet vehmidir; mevti dehşetlendirir. Mevt, tebdil-i câmedir, ya tahvil-i
mekândır. Sicinden bostana çıkar.
Kim Hayatı isterse şehadet istemeli. Şehidin Hayatına Kur'an işaret eder. Se-
keratı tatmamış herbir Şehid, kendini
Hayy biliyor, görüyor. Lâkin yeni hayatı daha nezih buluyor..
Zanneder ki ölmemiş. Meyyitlere nisbeti, dikkat et şuna benzer:
İki adam, rü'yada lezaiz enva'ına câmi' güzel bahçede ikisi geziyorlar. Biri
rü'ya olduğunu bilir; lezzet almıyor.
Onu müferrah etmez, belki teessüf eder. Öbürüsü; biliyor ki Âlem-i Yakaza-
dır; hakikî lezzet alır, ona hakikî olur.
Rü'ya misâlin zılli, misâl ise Berzahın zılli olmuştur. Ondan onların düstur-
ları birbirine benziyor.

* * *

Siyaset, Efkârın Âleminde Bir Şeytandır; İstiaze Edilmeli!

Siyaset-i medenî, ekserin rahatına feda eder ekalli. Belki ekall-i zalim, ken-
dine kurban eder ekserîn-i avamı.
Adâlet-i Kur'anî; tek masumun hayatı, kanı heder göremez, onu feda edemez
değil ekseriyete, hattâ nev'in umumu...
Âyet-i مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ iki Sırr-ı Azîmi vaz'ediyor nazara. Biri:
Mahz-ı Adâlet. Bu Düstur-u Azîmi
Ki ferd ile cemaat, şahıs ile nev'-i beşer, Kudret nasıl bir görür; Adâlet-i İlahî,
ikisine bir bakar. Bir Sünnet-i Daimî.
Şahs-ı vâhid, hakkını kendi feda ediyor. Lâkin feda edilmez, hattâ umum
İnsana. Onun ibtal-i hakkı, hem iraka-i demi,
Hem zevâl-i ismeti: İbtal-i hakk-ı nev'in hem ismet-i beşerin mislidir, hem
naziri. İkinci Sırrı budur: Hodgâmî bir adamı

Hırs ve heves yolunda bir masumu öldürse, eğer elinden gelse, hevesine mani ise harab eder dünyayı, imha eder benî-âdemi.

* * *

Za'f, Hasmı Teşci' Eder. Allah Abdini Tecrübe Eder. Abd Allah'ını Tecrübe Edemez.

Ey hâif ve hem zaîf! Havf ve za'fın beyhude, hem senin aleyhinde; tesirat-ı haricî teşci' eder, celbeder.
Ey vesveseli vehham! Muhakkak bir maslahat, mazarrat-ı mevhume için feda edilmez. Sana lâzım hareket, netice Allah'ındır.
İşine karışılmaz. Allah çeker Abdini meydan-ı imtihana. "Böyle yaparsan eğer, böyle yaparım ben" der.
Abd ise hiç yapamaz Allah'ını tecrübe. "Rabbim muvaffak etsin, ben de bunu işlerim" dese, tecavüz eder.
İsa'ya demiş şeytan: "Mâdem herşeyi O yapar; Kader birdir, değişmez. Dağdan kendini at. O da sana ne yapar?"
İsa dedi: "Ey mel'un! Abd edemez Rabbini tecrübe ve imtihan!."

* * *

Beğendiğin Şeyde İfrat Etme

Bir derdin dermanı, başka derde derd olur. Panzehiri zehir olur. Derman hadden geçerse derd getirir, öldürür.

* * *

İnadın Gözü, Meleği Şeytan Görür

İnadın işi budur: Şeytan yardım ederse birisine "Melek" der, Rahmeti de okutur.
Muhalif tarafında eğer Meleği görse; libasını değişmiş, onu şeytan zanneder, adavet lanet eder.

* * *

Hakkı Bulduktan Sonra Ehak İçin İhtilafı Çıkarma

Ey Talib-i Hakikat, mâdem Hakta İttifak, Ehakta ihtilaftır. Bazan Hak, Ehaktan Ehaktır. Hem de olur Hasen, Ahsenden Ahsen.

* * *

İslâmiyet, Selm Ve Müsalemettir; Dâhilde Niza Ve Husumet İstemez

Ey Âlem-i İslâmî! Hayatın İttihadda. Ger ittihad istersen düsturun bu olmalı: "Hüvel Hakku" yerine "Hüve Hakkun" olmalı. "Hüvel Hasen" yerine "Hüvel Ahsen" olmalı...
Her Müslim kendi meslek, mezhebine demeli: "İşte bu Haktır, başkasına ilişmem. Başkaları güzelse, benim en güzelidir."
Dememeli: "Budur Hak, başkaları battaldır." Ya "Yalnız benimkidir güzeli; başkaları yanlıştır, hem çirkindir."
Zihniyet-i inhisar, hubb-u nefisten geliyor, sonra maraz oluyor, niza ondan çıkıyor. Derd ile dermanlar
Taaddüdü Hak olur, Hak da taaddüd eder. Hacat ve ağdiyenin tenevvüü Hak olur, Hak da tenevvü eder.
İstidad, terbiyeler, tekessürü Hak olur, Hak da tekessür eder. Bir madde-i vâhide, hem zehir ve hem panzehir.
İki mizaca göre mesail-i fer'îde Hakikat sabit değil, izafî ve mürekkeb, mükellefîn mizaclar
Ona bir hisse verip, ona göre ederek tahakkuk ve terekküb, her mezhebin sahibi mühmel mutlak hükmeder.
Mezhebinin hududu tayinini bırakır temayül-ü mizaca; taassub-u mezhebî tamime sebeb olur.
Tamimin iltizamı sebeb olur nizaa. İslâmiyet'ten evvel tabakat-ı beşerde derin uçurumlar,
Hem tebaüd-ü acibi istedi bir vakitte taaddüd-ü Enbiya, tenevvü-ü şerâyi', müteaddid Mezhebler.
Beşerde bir inkılab İslâmiyet yaptırdı, beşer tekarüb etti, Şer' etti ittihad, vâhid oldu Peygamber.
Seviye bir olmadı; Mezheb taaddüd etti. Terbiye-i vâhide kâfi geldiği zaman, İttihad eder Mezhebler...

* * *

İcad Ve Cem'-i Ezdadda Büyük Bir Hikmet Var. Kudret Elinde Şems Ve Zerre Birdir

Ey Birader-i Kalbhüşyar! Ezdadın cem'indendir Tecelli-i iktidar; lezzet içinde elem, hayrın içinde şerri,
Hüsnün içinde kubhu, nef'in içinde dârrı, nimet içinde nıkmet, Nurun içinde nârı bilir misin ki Sırrı?
Hakaik-i nisbiye, sübut takarrür etsin, birşeyde çok şey olsun,

bulsun Vücud, görünsün. Sür'at-i hareketle bir nokta bir hat olur.
Çevirmenin sür'ati yapar bir Lem'a-i Nur, Daire-i Nurani. Hakaik-i nisbiye
vazifesi, dünyada taneler sünbül olur.
Kâinatın çamuru, revabıt-ı nizamı, alâik-ı nakşını odur teşkil ediyor. Âhirette
bu nisbî Emirler orada Hakaik olur.
Hararette meratib, ona olmuştur sebeb tahallül-ü bürudet.
Hüsündeki derecat kubhun tedahülüdür. Sebeb, illet oluyor.
Ziya zulmete borçlu, lezzet eleme medyun; sıhhat, marazsız olmaz. Cennet
olmazsa belki Cehennem tazib etmez. Zemherirsiz olmuyor... Ger zemherir
olmazsa, o da ihrak edemez.
O Hallak-ı Lemyezel, Halk-ı Ezdad içinde Hikmetini gösterdi. Haşmeti etti
zuhur...
O Kadîr-i Lâyezal, cem'-i ezdad içinde İktidarı gösterdi. Azamet etti zuhur.
Mâdem o Kudret-i İlahî Lâzıme-i Zâtî olur
O Zât-ı Ezelî'ye, hem zarure-i nâşie; onda zıddı olamaz, acz tahallül edemez,
onda meratib olamaz, herşeye nisbeti bir, hiç bir şey ağır olmuyor.
O Kudretin Ziyasına Güneş mişkât olmuştur. Bu mişkâtın Nuruna deniz
yüzü âyine, şebnemlerin gözleri birer mir'at olmuştur.
Denizin geniş yüzü, gösterdiği güneşi çin-i cebînindeki katreler de gösterir,
şebnemin küçük gözü yıldız gibi parlıyor.
Aynı hüviyet tutar; şebnem, deniz bir olur güneşin nazarında, Kudreti tanzir
eder; şebnemin gözbebeği küçücük bir güneştir.
Şu muhteşem güneş de küçücük bir şebnemdir; gözbebeği bir Nurdur ki
Şems-i Kudretten gelir, o Kudrete kamer olur.
Semâvat bir denizdir; bir Nefes-i Rahman'la çin-i cebînlerinde mevcelenip,
katarat ki nücum ve hem şümustur.
Kudret Tecelli etti, o katarata serpti nurani lemaatı. Herbir güneş bir katre,
herbir yıldız bir şebnem, herbir Lem'a timsaldir.
O Feyz-i Tecellînin küçücük bir aksidir o katre-misâl güneş. Eder mücellâ
camını o lümey'a zücace dürri-misâl parlıyor
O şebnem-misâl yıldız latif gözü içinde, bir yer yapar Lem'aya, Lem'a olur
bir Sirac, gözü olur Zücace, Misbahı nurlanıyor.

* * *

Meziyetin Varsa Hafa Türabında Kalsın; Tâ Neşvünema Bulsun

Ey zîhassa-i meşhure! Taayyünle zulmetme, ger perde-i hafanın altında sen kalırsan, ihvanına verirsin İhsan ve Bereketi.

Herbir ihvanın altında sen çıkması, hem de o sen olması imkân ve ihtimali,
herbirine celbeder bir nazar-ı hürmeti.
Eğer taayyün edip perde altından çıksan, mükerrem iken altında; üstünde
zalim olursun. Güneş iken orada; burada gölge edersin.
İhvanını düşürttürüp hem nazar-ı hürmetten. Demek taayyün ve teşahhus,
zalim birer emirdir, sahih doğru böyle ise, hem de böyle görürsün.
Nerede kaldı yalancı tasannu' ve riya ile kesb-i teşahhus-u şöhret? İşte bir
Sırr-ı Azîm ki Hikmet-i İlahî, hem o Nizam-ı Ahsen
Bir ferd-i fevkalâde, kendi nev'i içinde setr ile perde çeker, bununla kıymet
verdirir, hem de eder müstahsen.
İşte sana misâli: İnsan içinde Veli, ömür içinde Ecel, olmuş meçhul ve mühmel. Cum'ada müstetirdir bir saat, kabul olur Dua edersen.
Ramazanda münteşir bir Leyle-i Zû-Kadir, Esma-ül Hüsnada muzmer İksir-i İsm-i Â'zam. Bu misâllerin haşmeti, hem de o Sırr-ı Hasen
İbhamda izhar eder, ihfada isbat eder. Meselâ: Ecelin ibhamında bir müvazene vardır; her dakikada tutar ne vaziyet alırsan.
Kefeteyn-i havf u reca, Hizmet-i ukba, dünya; tevehhüm-ü bekaî, lezzet-i
ömrü verir. Yirmi sene mübhem bir ömür olsa ahsen
Nihayeti muayyen bin senelik bir ömre. Zira nısfı geçerse, her saati geldikçe
güya adım atarak dar ağacına gidersin.
Şey'en şey'en üzülmek.. vehm de teselli vermez, sen de rahat etmezsin...

* * *

Allah'ın Rahmet Ve Gadabından Fazla Tahassüs Hatadır

Allah'ın Rahmetinden fazla Rahmet edilmez. Allah'ın Gadabından fazla Gadab edilmez.
Öyle ise işi bırak o Âdil-i Rahîm'e. Fazla Şefkat elemdir, fazla Gadab zemîme...

* * *

İsraf Sefahetin, Sefahet Sefaletin Kapısıdır

Ey müsrifli kardeşim! Tagaddi noktasında bir iken iki lokma; bir lokma bir
kuruşa, bir lokma on kuruşa.

Hem ağıza girmeden, hem boğazdan geçtikten, müsavi bir olurlar. Yalnız ağızda, o da kaç saniyede bîhûşe verir nûşe.
Zevkî bir fark bulunur, daim onu aldatır o kuvve-i zaika, bedene, hem mideye kapıcı, müfettişe.
Onun tesiri menfî, müsbet değil! Vazife yalnız kapıcıyı taltif ve memnun etmek? Nûş verirsin o bîhûşe
Aslî vazifesinde onu müşevveş etmek, tek bir kuruş yerine onbir kuruşu vermek, olur şeytanî pişe.
İsrafın en sefihi, tebzirin en sakîmi, bir tarzdır bir çeşidi; heves etme bu işe...

* * *

Zaika Telgrafçıdır, Telziz İle Baştan Çıkarma

(*) Rubûbiyet-i İlah Hikmet ve İnayeti, ağızla hem burunla iki merkezi teşkil eylemiştir, içinde hudud karakolu, hem
Muhbirleri de koymuş. Şu Âlem-i Sagirde damarları telefon, a'sabları telgraf hükmüne vaz'eylemiş. Şâmme telefonu, hem
Telgrafa zaika İnayet memur etmiş. O Rezzak-ı Hakikî, erzak üstüne koymuş Rahmetten bir tarife; taam ve levn ve hem
Rayiha. İşte şu havass-ı selâse, o Rezzak canibinden birer ilânnamesi, birer davetnamesi, bir izinnamesi, hem
Bir Dellâldır ki muhtaç ve müşteriler hep onlarla celb olur. Mürtezik hayvanlara zevk ve rü'yet ve şemm, birer âlet vermiş. Hem
Taamları muhtelif zînetlerle süsletmiş; hevaî gönülleri avutup, lâkaydları tehyic ile cezbetmiş. Vakta, taam girse hem
Ağıza, birdenbire zaika her tarafa bir telgraf çekiyor bedenin aktarına. Şâmme telefon veriyor, gelen taam nev'i, hem
Çeşitleri de söyler. Hacetleri muhtelif, ayrı ayrı mürtezik, ona göre davranır, ona da hazırlanır ya cevab-ı red gelir. Hem
Kapı dışarı atar, yüzüne de tükürür. İnayet tarafından mâdem buna memurdur; zevkle baştan çıkarma. Hem
Telziz ile aldatma. Sonra o da unutur doğru iştiha nedir, bir iştiha-yı kâzib gelir; başına çatar. Hatası, maraz ile hem
İlletlerle cezalar gelir. Hakikî lezzet hakikî iştihadan çıkar, doğru iştiha sadık bir ihtiyaçtan. Bu lezzet-i kâfide, şah hem

----

(*): İktisad Risalesi'nin çekirdeğidir. Belki on sahife olan İktisad Risalesini kabl-el vücud on satırda okumuş.

Geda beraber. Hem bahemdir bir dinar ve bir dirhem o lezzet berhem-zened
eleme olur merhem.

* * *

Niyet Gibi, Tarz-ı Nazar Dahi Âdeti İbadete Çevirir

Şu noktaya dikkat et; nasıl olur niyetle mubah âdât, ibadat... Öyle tarz-ı
nazarla fünun-u ekvan, olur Maarif-i İlahî...
Tedkik dahi Tefekkür, yâni ger harfî nazarla, hem san'at noktasında "ne
güzeldir" yerine "ne güzel yapmış Sani', nasıl yapmış o Mâhi"
Nokta-i nazarında Kâinata bir baksan, Nakş-ı Nakkaş-ı Ezel, Nizam ve Hik-
metiyle Lem'a-i Kasd ve İtkan, Tenvir eder şübehi.
Döner Ulûm-u Kâinat, Maarif-i İlahî. Eğer mâna-yı ismiyle, tabiat noktasın-
da, "Zâtında nasıl olmuş" eğer etsen nigahı,
Bakarsan Kâinata, daire-i fünunun daire-i cehl olur. Bîçare Hakikatlar, kıy-
metsiz eller kıymetsiz eder. Çoktur bunun güvahı...

* * *

Böyle Zamanda Tereffühde İzn-i Şer'î Bizi Muhtar Bırakmaz

Lezaiz çağırdıkça "Sanki yedim" demeli. Sanki yedim düstur eden, bir Mes-
cidi yemedi. (*)
Eskide ekser İslâm filcümle aç değildi. Tena'uma ihtiyar bir derece var idi.
Şimdi ise, ekseri açlığa düştü kaldı. Telezzüze ihtiyar, İzn-i Şer'î kalmadı.
Sevad-ı Â'zam, hem ekseriyet-i masumun maişeti basittir. Tagaddi besate-
tiyle onlara tabi olmak
Bin kerre müreccahtır, ekalliyet-i müsrife, ya bir kısım sefihe tagaddide te-
reffüh noktasında benzemek...

* * *

Zaman Olur Ki, Adem-i Nimet Nimettir

Hâfıza bir Nimettir. Fakat ahlâksız bir adamda musibet zamanında nisyan
ona racihtir.

(*): İstanbul'da Sanki Yedim namında bir Mescid var. "Sanki Yedim" diyen adam, hevesinden kurtardığı paralarla bina etmiş.

Nisyan da bir Nimettir. Yalnız her günün âlâmını çektirir, müterakim olmuş
âlâmı unutturur.

* * *

Her Musibette, Bir Cihet-i Nimet Var

Ey musibetzede! Musibetin içinde bir Nimet münderiçtir. Dikkat et de onu
gör. Nasıl her şeyde vardır
Bir derece-i hararet, her musibette vardır bir Derece-i Nimet. Daha büyüğü
düşün. Küçükteki Nimetin
Dereceyi görerek Allah'a çok şükür et. Yoksa isti'zamla ürkersen, "of of"la
üflersen, o da aksine şişer.
Şişer de dehşetlenir. Eğer merak da etsen, bir iken ikileşir. Kalbde olan mi-
sâli, döner Hakikat olur;
Hakikattan Ders alır. Sonra döner, başlıyor, Kalbini tokatlıyor...

* * *

Büyük Görünme Küçülürsün

Ey enesi çifteli, kafası da kibirli! Şu mizanı bilmeli: Her adam için elbet cem-
'iyet-i beşerde, içtimaî binada,
Görmek görünmek için şu mertebe denilen bir penceresi var.
Ger pencere, kamet-i kıymetinden yüksekse, tekebbürle tetavül edecek, uza-
nacak. Ger pencere, kamet-i himmetinden alçaksa, tevazu'la tekavvüs ede-
cek, eğilecek.
Kâmillerde, büyüklük mikyasıdır küçüklük. Nâkıslarda, küçüklük mizanıdır
büyüklük...

* * *

Hasletlerin Yerleri Değişse, Mahiyetleri Değişir

Bir haslet.. yer ayrı, sîma bir. Kâh dev, kâh Melek, kâh sâlih, kâh tâlih; misâli
şunlardır:
Zaîfin kavîye karşı izzet-i nefsi sayılan bir sıfat, ger olursa kavîde, tekebbür
ve gururdur.
Kavînin bir zaîfe karşı da tevazuu sayılan bir sıfatı, ger olursa zaîfte, tezellül
ve riyadır.
Bir ulü-l emr, makamında olursa ciddiyeti, vakardır; mahviyeti, zillettir.
Hanesinde bulunsa mahviyeti Tevazu', ciddiyeti kibirdir.

Mütekellim-i vahde olsa eğer bir Zâtta: Müsamaha, Hamiyet. Fedakârlık; bir haslet, bir Amel-i Sâlihtir.
Mütekellim-i maalgayr olsa eğer o Zâtta: Müsamaha, hıyanet. Fedakârlık; bir sıfat, bir amel-i tâlihtir.
Tertib-i mebadide tevekkül, tenbelliktir. Terettüb-ü netice noktasındaki tefviz, tevekkül-ü şer'îdir.
Semere-i sa'yine, kısmetine Rıza ise, memduh bir kanaattır, meyl-i sa'ye kuvvettir.
Mevcud mala iktifa, mergub kanaat değil; belki dûn-himmetliktir. Misâller daha çoktur.
Kur'an mutlak zikreder, Sâlihat ve Takvayı. İbhamında remz eder makamatın tesiri. Îcazı bir tafsildir. Sükûtu geniş sözdür.

* * *

اَلْحَقُّ يَعْلُو Bizzât, Hem Akibet Muraddır

Ey arkadaş! Bir zaman bir sâil dedi: "Mâdem اَلْحَقُّ يَعْلُو haktır. Neden kâfir, Müslime; kuvvet Hakka galibdir?"
Dedim: Dört noktaya bak! Bu müşkil de hallolur. Birinci nokta şudur: Her Hakkın her vesilesi Hak olması lâzım değildir.
Öyle de, her bâtılın her vesilesi bâtıl olması, yine lâzım değildir. Neticesi şu çıkar: Hak olan bir vesile, bâtıl vesileye galibdir.
Dolayısıyla, bir Hak bir bâtıla mağlubdur. Muvakkaten, bilvasıta olmuştur. Yoksa bizzât, hem daima değildir.
Lâkin akibet-ül akibe, her dem yine hakkındır. Kuvvetin bir Hakkı var, bir Sırr-ı Hilkati var. İkinci nokta şudur:
Her Müslimin her vasfı Müslim olmak vâcib iken, haricen her dem vaki', sabit değildir.
Öyle de: Her kâfirin her vasfı kâfir olmak, küfründen neş'et etmek yine lâzım değildir.
Her fâsıkın her vasfı fâsık olmak, fıskından neş'et etmek, öyle de her dem sabit değildir.
Demek bir kâfirin Müslim olan bir vasfı, Müslimdeki lâmeşru' vasfına galib olur. Bilvasıta, o kâfir dahi ona galibdir.
Hem dünyada, hayatın hakkı şamil ve âmmdır. O Rahmet-i Âmmenin bir Cilve-i Manidar, onun bir Sırr-ı Hikmeti var; küfür mani değildir.
Üçüncü nokta şudur: O Zât-ı Zülcelâl'in iki Vasf-ı Kemalden iki Şer'i Tecelli; Vasf-ı İradeden gelen meşietle takdirdir,
O da Şer'-i Tekvinî... Vasf-ı Kelâm'dan gelen Şeriat-ı Meşhure. Teşriî Evamire karşı İtaat, isyan

Nasıl olur. Öyle de Tekvinî Evamire İtaat ve isyan olur. Birincisi galiba Dâr-ı Uhrada görür,
Mücazatı, Sevabı. İkincisi ağleba dâr-ı dünyada çeker, Mükâfat ve İkabı.
Meselâ: Nasıl Sabrın mükâfatı zaferdir;
Ataletin mücazatı sefalet. Öyle de, sa'yin Sevabı olur servet. Sebatta da galebedir mükâfat. Zehirin ikabı bir maraz, panzehirin Sevabı bir sıhhattır.
Bazan iki Şeriat Evamiri, bir şeyde beraber müctemi'dir. Her birine bir cihet..
Demek tekvinî Emre İtaat ki bir Haktır.
İtaat galib olur, o Emrin isyanına ki bir tavr-ı bâtıldır. Bir bâtıla vesile olmuş olursa bir Hak, vaktaki galib olsa
Bir bâtıla ki, olmuş o da Vesile-i Hak. Bilvasıta bir Hakkın bir bâtıla mağlubdur. Fakat bizzât değildir.

Demek اَلْحَقُّ يَعْلُو bizzât demektir. Hem akibet muraddır, kayd-ı haysiyet maksuddur. Dördüncü Nokta şudur:
Bir Hak bilkuvve kalmış, yahut kuvvetsiz kalmış, ya mahluttur, hem mahşuş.
Ona da bir inkişaf, ya bir taze kuvvet vermek lâzım gelmiştir.
Mühezzeb ve müzehheb yapmak için, muvakkat bâtıl ona musallat, tâ ki sebike-i hak ne miktar lüzum vardır
Tâ mahz ve hâlis çıksın. Mebadide, dünyada bâtıl etse galebe, fakat kazanmaz harbi. عَاقِبَةُ الْمُتَّقِينَ ona vurur bir darbe!

İşte bâtıl mağlubdur. اَلْحَقُّ يَعْلُو Sırrı onu çarpar ikaba; işte Hak da galibdir.

* * *

Bir Kısım Desatir-i İçtimaiye

İçtimaî heyette düsturları istersen: Müsavatsız Adâlet, önce Adâlet değil.
Temasülse, tezadın mühim bir sebebidir.
Tenâsübse Tesanüdün esası. Sıgar-ı nefistir tekebbürün menbaı. Za'f-ı Kalbdir gururun madeni. Olmuş acz, muhalefet menşei. Meraksa İlme hocadır.
İhtiyaçtır terakkinin Üstadı. Sıkıntıdır muallime-i sefahet. Demek sefahetin menbaı sıkıntı olmuş. Sıkıntı ise madeni: Yeisle sû'-i zandır,
Dalâlet fikrîdir, zulümat kalbîdir, israf cesedîdir.

* * *

Kadınlar Yuvalarından Çıkıp Beşeri Yoldan Çıkarmış, Yuvalarına Dönmeli

(*) اِذَا تَاَنَّثَ الرِّجَالُ السُّفَهَاءُ بِالْهَوَسَاتِ

اِذًا تَرَجَّلَ النِّسَاءُ النَّاشِزَاتُ بِالْوَقَاحَاتِ

Mimsiz medeniyet, taife-i nisayı yuvalardan uçurmuş, hürmetleri de kırmış,
mebzul metaı yapmış. Şer'-i İslâm onları
Rahmeten davet eder eski yuvalarına. Hürmetleri orada, rahatları evlerde,
hayat-ı ailede. Temizlik zînetleri.
Haşmetleri, hüsn-ü hulk; Lütf-u Cemâli, ismet; hüsn-ü kemali, Şefkat; eğlencesi, evlâdı. Bunca esbab-ı ifsad, demir-sebat kararı
Lâzımdır tâ dayansın. Bir meclis-i ihvanda güzel karı girdikçe riya ile rekabet, hased ile hodgâmlık debretir damarları!
Yatmış olan hevesat, birdenbire uyanır. Taife-i nisada serbestî inkişafı, sebeb olmuş beşerde ahlâk-ı seyyienin birdenbire inkişafı. Şu medenî beşerin hırçınlaşmış ruhunda, şu suretler denilen küçük cenazelerin, mütebessim meyyitlerin rolleri pek azîmdir; hem müdhiştir tesiri.(**)
Memnu' heykel, suretler: Ya zulm-ü mütehaccir, ya mütecessid riya, ya müncemid hevestir. Ya tılsımdır: Celbeder o habis ervahları.

* * *

Tasarruf-u Kudretin Vüs'ati, Vesait Ve Muinleri Reddeder

O Kadîr-i Zülcelâl; Tasarruf-u Kudreti tevessü-ü tesiri noktasında oluyor şemsimiz zerre-misâl
Nev'-i vâhidde olan tasarruf-u azîmi mesafesi vasi'dir. İki zerre beyninde cazibeyi ele al;

(*): Tesettür Risalesi'nin esasıdır. Yirmi sene sonra Müellifinin mahkûmiyetine sebeb gösteren bir mahkeme, kendini ve hâkimlerini ebedî mahkûm ve mahcub eylemiş.

(**): Nasıl meyyite bir karıya nefsanî nazarla bakmak nefsin dehşetle alçaklığını gösterir. Öyle de, Rahmete muhtaç bir bîçare meyyitenin güzel tasvirine müştehiyane bir nazarla bakmak, Ruhun hissiyat-ı ulviyesini söndürür.

Git de tâ Şemsüşşümus ve Kehkeşan beynindeki cazibenin yanında koy. Yükü bir kar danesi bir Melek, şemsi ele almış bir şems-misâl melekin yanına getir. İğne kadar bir balığı, balina balığı da yanyana bırak. O Kadîr-i
Ezelî-i Zülcelâl
Tecelli-i Vasii, asgardan tâ Ekbere itkan-ı mükemmeli birden tasavvura al.
Cazibe ve nevamis, vesail-i pür-seyyal
Gibi örfî emirler; Tecelli-i Kudrete, Tasarruf-u Hikmete birer isim olması..
odur yalnız meal.
Başka meali olmaz, beraber de bir düşün; bileceksin bizzarure ki: Esbab-ı
Hakikî, vesait-i zî-misâl,
Muinler, hem şerikler birer emr-i bâtıldır, birer hayal-i muhal, o Kudret nazarında. Hayat Vücuda Kemal,
Makamı büyük, mühimdir; buna binaen derim: Küremiz, Âlemimiz neden
muti, musahhar olmasın hayvan-misâl.
O Sultan-ı Ezel'in bu tarz hayvan tuyuru kesretle münteşirdir şu meydan-ı
fezada, muhteşem ve pür-Cemâl.
Bostan-ı Hilkatinde salmış da döndürüyor, onlardaki nağamat, bunlardaki
harekât; Tesbihattır o akval,
İbadettir o ahval, Kadîm-i Lemyezel'e, Hakîm-i Lâyezal'e. Küremiz hayvana pek benziyor, âsâr-ı hayat gösteriyor. Eğer yumurta kadar küçülse bilfarzıl-
muhal,
Minimini bir hayvan olması pek muhtemel. Yuvarlak bir huveyne, küre kadar büyüse, o da böyle olması pek karib bir ihtimal.
Âlemimiz İnsan kadar küçülse; yıldızları, zerreler suretine dönerse, bir Zîşuur hayvana dönmesi caiz olur, Akıl da bulur mecal.
Demek Âlem erkânlarıyla birer Âbid-i Müsebbih, birer muti' musahhar
Hâlık-ı Lemyezel'e, Kadîr-i Lâyezal'e.
Kemmen büyük olması, keyfen büyük olması her vakit lâzım gelmez; zira
daha cezaletlidir saat-ı hardal-misâl,
Bir saattan ki timsali Ayasofya kadardır. Bir sineğin Hilkati hayretfezadır
filden, o mahlûk-u bîfasal.
Ger Kalem-i Kudretle bir cüz-ü ferd üstüne esîrin Cevahir-i Ferdiyle yazılsa
bir Kur'an ki, sıgar-ı sahife nisbeti, bir kibr-i san'at-meal
Sahife-i Semada yıldızlarla yazılan bir Kur'an-ı Kerim'e cezaletle müsavi.
Nakkaş-ı Ezelî'nin san'atı her tarafta pürcemâl ve pürkemal.
Her tarafta böyledir. Derece-i Kemalde kalemdeki İttihad, Tevhidi ilân eder.
Bu kelâm-ı pür-meal; iyi bir dikkate al!

* * *

Melaike Bir Ümmettir; Şeriat-ı Fıtriye İle Memurdur

Şeriat-ı İlahî ikidir. Hem iki Sıfattan gelmiş, iki İnsan muhatab, hem de mükellef olmuş. Sıfat-ı İradeden gelen Şer'-i Tekvinî.
İnsan-ı Ekber olan Âlemin ahvalini, hem de harekâtını ki ihtiyarî değil, tanzim eden şer'dir. O Meşiet-i Rabbanî
Yanlış bir ıstılahla tabiat da denilir. Sıfat-ı Kelâmından gelen Şeriat ise,
Âlem-i Asgar olan İnsanın Ef'âlini,
Ki ihtiyarî olmuş, tanzim eden Şer'dir. İki Şer' bir yerde bazan eder içtima'.
Melaike-i İlahî, bir Ümmet-i Azîme, hem bir Cünd-ü Sübhanî
Birinci Şer'a olmuş Hamele-i Mümtesil, Amele-i Mümessil. Hem onlardan bir kısmı İbad-ı Müsebbihtir. Bir kısmı da müstağrak, Arşın Mukarrebîni.

* * *

Madde Rikkat Peyda Ettikçe, Hayat Şiddet Peyda Eder

Hayat asıl, esastır; madde ona tabidir, hem de onunla kaimdir.
Bir hurdebînî huveyn havass-ı hamsesiyle, İnsanın havassını müvazene edersen, görürsün; İnsan ondan ne derece büyükse, havassı o derece onunkinden aşağı. O huveyne işitir kardeşinin sesini.
Hem de görür Rızkını. Ger İnsan kadar büyüse, havassı hayret-feza; hayatı şu'le-feşan; rü'yeti de berk-âsâ bir Nur-u Âsumanî.
İnsan, bir kitle-i mevattan bir Zîhayat değildir. Belki de milyarlarla Zîhayat hüceyratından mürekkeb ve Zîhayat bir hücre-i İnsanî.

اِنَّ اْلاِنْسَانَ كَصُورَةِ (يٰسٓ) كُتِبَتْ فِيهَا سُورَةُ (يٰسٓ)

فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

* * *

Maddiyyunluk, Bir Taun-u Manevîdir

Maddiyyunluk bir taun-u manevî, beşere de tutturdu şu müdhiş bir sıtmayı (*). Hem de âni çarptırdı bir Gazab-ı İlahî, telkin hem de taklid,

----
(*): Eski harb-i umumîye işaret eder.

Tenkide kabiliyet-i tevessüü nisbeten, o taun da ediyor tevessü' ve intişar.
Telkini fenden almış, medeniyetten taklid.
Hürriyet, tenkid vermiş, gururundan dalâlet çıkmış.

* * *

Vücudda Atalet Yok. İşsiz Adam, Vücudda Adem Hesabına İşler

En bedbaht sıkıntılı muzdarib, işsiz olan adamdır; zira ki atalet: Vücud içinde
adem, Hayat içinde mevttir. Sa'y ise:
Vücudun Hayatı, hem Hayatın yakazasıdır elbet!

* * *

Riba, İslâm'a Zarar-ı Mutlaktır

Riba atalet verir, şevk-i sa'yi söndürür. Ribanın kapıları hem de onun kapları olan bu bankaların her dem nef'i ise, beşerin en fena kısmınadır; onlar da gâvurlardır. Gâvurlardaki nef'i en fena kısmınadır, onlar da zalimler. Her dem zalimlerdeki nef'i en fena kısmınadır, onlar da sefihlerdir. Âlem-i İslâm'a bir zarar-ı mutlaktır. Mutlak beşer her dem refahı Nazar-ı Şer'îde yoktur; zira harbî bir gâvur hürmetsiz, ismetsizdir; demi hederdir... her de..........m.

* * *

(*)Kur'an, Kendi Kendini Himaye Edip Hâkimiyetini İdame Eder

Bir Zâtı gördüm ki yeis ile mübtela, bedbînlikle hasta idi. Dedi: Ülema azaldı, kemmiyet keyfiyeti. Korkarız Dinimiz sönecek de bir zaman..
Dedim: Nasıl Kâinat söndürülmezse, Îman-ı İslâmî de sönemez. Öyle de, zeminin yüzünde çakılmış mismarlar hükmünde her an
Olan İslâmî Şeair, Dinî Minarat, İlahî Maabid, Şer'î Maalim itfa olmazsa,
İslâmiyet parlayacak an be-an!..

(*): Otuzbeş sene evvel yazılan bu makam, bu sene yazılmış tarzını gösteriyor. Demek Ramazan Bereketiyle yazdırılmış bir nevi İhbar-ı Gaybîdir.

Her bir Mabed bir muallim olmuş tab'ıyla tabayie Ders verir. Her maâlim dahi birer üstad olmuştur; onun lisan-ı hali eder Telkin-i Dinî; hatasız, hem bînisyan.
Herbir Şeair bir Hoca-i Dânâdır, Ruh-u İslâmı daim enzara Ders veriyor. Mürur-u a'sar ile sebeb-i istimrar-ı zaman.
Güya tecessüm etmiş Envâr-ı İslâmiyet, Şeairi içinde. Güya tasallüb etmiş Zülâl-i İslâmiyet, maâbidi içinde. Birer Sütun-u Îman.
Güya tecessüd etmiş Ahkâm-ı İslâmiyet, maâlimi içinde. Güya tahaccür etmiş Erkân-ı İslâmiyet, avalimi içinde. Birer Sütun-u Elmas. Onunla murtabıttır zemin ile âsuman.
Lasiyyema bu Kur'an-ı Hatib-i Mu'ciz-beyan; daima tekrar eder bir Hutbe-i Ezelî, Aktar-ı İslâmîde kalmamış hiç de bir köy, hem dahi hiç bir mekân;
Nutkunu dinlemesin, talimi işitmesin. اِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ Sırrı ile Hâfızlıktır pek de büyük bir rütbe. Tilavet ise, İbadet-i İns ü Cân.
Onun içinde Talim, hem Müsellematı Tezkir. Tekerrür-ü zamanla nazariyat, kalbolur müsellemata hem döner bedihiyata. İstemez daha beyan.
Zaruriyat-ı Dinî, nazariyattan çıkıp zaruriyat olmuştur. Tezkir ise kâfidir. İhtar ise vâfidir. Şâfîdir her dem Kur'an.
İhtara, hem Tezkire, şu İntibah-ı İslâm, hem içtimaî yakaza her birine veriyor: Umuma aid olan delail ve hem mizan.
Mâdem içtimaî hayat İslâmda başlamıştır; her birinin Îmanı kendine mahsus olan delile münhasıran değil; müstenid Vicdan.
Belki cemaatın kalbinde gayr-ı mahdud esbaba dahi eder istinad.
Hattâ cây-ı dikkattir: Bir mezheb-i zaîfi, mürur ettikçe zaman, ibtali müşkil olur. Nerede kaldı ki İslâm, Vahy ile Fıtrat gibi, iki metin Esasa hem istinad etmiştir; hem bu kadar a'sarda nafizane hükümran!..
Râsih esaslarıyla, bahir eserleriyle kürenin yarısıyla iltiham peyda etmiş, bir Ruh-u Fıtrî olmuş; nasıl küsufa girer.. küsuftan çıkmış el'ân!
Fakat maatteessüf, bazı zevzek kefere, safsatalı adamlar şu kasr-ı âlînin metin esaslarına ilişir buldukça imkân.
Onları deprettirir. Esaslara ilişilmez, onlarla oynanılmaz, sussun şimdi dinsizlik! İflas etti o teres. Bestir tecrübe-i küfran ve yalan.
Bu Âlem-i İslâmın âlem-i küfre karşı en ileri karakolu şu dârülfünun

idi. Lâkayd ve gafletlikle hasm-ı tabiat-yılan
Gediği açtı cephenin arkasında, dinsizlik hücum etti, millet epey sarsıldı. En
ileri karakol, İslâmiyet Ruhuyla tenevvür etmiş Cinan.
En mütesallib olmalı. En müteyakkız olmalı yahut o dar olmamalı, İslâmı
aldatmamalı. Îmanın yeri Kalbdir; Dimağ ise oluyor Ma'kes-i Nur-u Îman.
Bazan da Mücahiddir, bazan süpürgecidir, dimağda vesveseler, hem pek çok
ihtimaller Kalb içine girmese, sarsılmaz Îman, Vicdan.
Yoksa bazıların zannınca Îman dimağda olsa; Ruh-u Îman olan Hakkalya-
kîne, ihtimalât-ı kesîre olur birer hasm-i bîeman.
Kalb ile Vicdan, Mahall-i Îman. Hads ile İlham, Delil-i Îman.
Bir Hiss-i Sâdis; Tarîk-ı Îman... Fikr ile Dimağ, Bekçi-i Îman.

* * *

Talim-i Nazariyattan Ziyade, Tezkir-i Müsellemata İhtiyaç Var

Zaruriyat-ı Dinî, Müsellemat-ı Şer'î; Kulûblerde hasıldır, ihtar ile huzuru,
tezkir ile Şuuru.
Matlub da hasıl olur. İbare-i Arabî (*) daha ulvî ediyor Tezkiri, hem ihtarı.
Onun için Cum'ada Hutbe-i Arabiye, Zaruriyatı İhtar, Müsellematı Tezkir,
maalkifaye olur onun tarz-ı tezkiri.
Nazariyatı Talim onda maksud değildir; hem İslâmın vahdanî sîmasında şu
Arabî ibare bir Nakş-ı Vahdettir; kabul etmez teksiri.

* * *

Hadîs Der Âyete: Sana Yetişmek Muhal!

Hadîs ile Âyeti müvazene edersen, bilbedahe görürsün beşerin en Beliği,
Vahyin de mübelliği, o dahi baliğ olmaz
Belâgat-ı Âyete. O da ona benzemez. Demek ki: Lisan-ı Ahmedî'den gelen
herbir Kelâm her dem Onun olamaz.

* * *

(*): On sene sonra gelen bir hâdiseyi hissetmiş, mukabeleye çalışmış.

Îcaz İle Beyan İ'caz-ı Kur'an

Bir zaman rü'yada gördüm ki: Ağrı Dağı altındayım. Birden o dağ patladı,
dağ gibi taşları Âleme dağıttı, sarstı cihanı.
Füc'eten bir adam yanımda peyda oldu. Dedi ki: Îcaz ile beyan et, icmal ile
Îcaz et, bildiğin Enva'-ı İ'caz-ı Kur'anı!
Daha rü'yada iken tabirini düşündüm, dedim: Şuradaki infilâk, beşerde bir
inkılaba misâl. İnkılabda ise elbet Hüda-yı Furkanî,
Her tarafta yükselip hem de hâkim olacak. İ'cazının beyanı, zamanı da gelecek! O sâile cevaben dedim: İ'caz-ı Kur'anî, Yedi menabi-i külliyeden
Tecelli, hem yedi anasırdan terekküb eder.
Birinci Menba': Lafzın Fesahatından Selaset-i Lisanı;
Nazmın Cezaletinden, mâna Belâgatından, mefhumların Bedaatından, mazmunların Beraatından, üslûbların Garabetinden birden tevellüd eden Bârika-i Beyanı.
Onlarla oldu mümtezic, Mizac-ı İ'cazında acib bir nakş-ı beyan, garib bir
San'at-ı Lisanî. Tekrarı hiç bir zaman usandırmaz İnsanı.
İkinci Unsur ise: Umûr-u kevniyede gaybî olan esasat, İlahî Hakaikten gaybî olan Esrardan, gaybî-yi âsumanî. Mazide kaybolan gaybî olan umûrdan, müstakbelde müstetir kalmış olan ahvalden birden tazammun
eden bir İlm-ül Guyub hızanı,
Âlem-ül Guyub lisanı, şehadet Âlemiyle konuşuyor erkânı, rumuz ile beyanı,
hedef Nev-i İnsanî, İ'cazın bir Lem'a-i Nuranî...
Üçüncü Menba' ise: Beş cihetle Hârika bir Câmiiyet vardır.
Lafzında, Mânasında, Ahkâmda, hem İlminde, makasıdın mizanı.
Lafzı tazammun eder pek vasi' ihtimalat; hem vücuh-u kesîre ki, her biri nazar-ı Belâgatta müstahsen, arabiyece sahih, Sırr-ı Teşriî lâyık görüyor ânı.
Mânasında: Meşarib-i Evliya, Ezvak-ı Ârifîni, Mezahib-i Sâlikîn, Turuk-u
Mütekellimîn, Menahic-i Hükema, o İ'caz-ı Beyanı
Birden ihata etmiş, hem de tazammun etmiş. Delaletinde vüs'at, mânasında
genişlik. Bu pencere ile baksan, görürsün ne geniştir meydanı!..
Ahkâmdaki istiab: Şu Hârika Şeriat ondan olmuş istinbat, Saadet-i Dâreynin bütün desatirini, bütün esbab-ı emni.
İçtimaî hayatın bütün revabıtını, vesail-i terbiye, Hakaik-i Ahvali birden tazammun etmiş onun tarz-ı beyanı..

İlmindeki istiğrak: Hem Ulûm-u Kevniye, hem Ulûm-u İlahî, onda meratib-i delalat, rumuz ile işarat, Sureler surlarında cem'etmiştir Cinanı.
Makasıd ve gayatta: Müvazenet, ıttırad, fıtrat desatirine mutabakat, ittihad; tamam müraat etmiş, hıfzeylemiş mizanı.
İşte Lafzın ihatasında, Mânanın vüs'atında, Hükmün istiabında, İlmin istiğrakında, müvazene-i gayatta Câmiiyet-i Pürşanı!..
D ö r d ü n c ü   u n s u r   i s e : Her asrın derece-i fehmine, edebî rütbesine, hem her asırdaki tabakata, derece-i istidad, rütbe-i kabiliyet nisbetinde ediyor bir İfaze-i Nuranî.
Her asra, her asırdaki her tabakaya kapısı küşade. Güya her demde, her yerde taze nâzil oluyor o Kelâm-ı Rahmanî.
İhtiyarlandıkça zaman, Kur'an da gençleşiyor. Rumuzu hem tavazzuh eder, tabiat ve esbabın perdesini de yırtar o Hitab-ı Yezdanî.
Nur-u Tevhidi, her dem her Âyetten fışkırır. Şehadet perdesini gayb üstünden kaldırır. Ulviyet-i Hitabı dikkate davet eder, o Nazar-ı İnsanı.
Ki o Lisan-ı Gaybdır; şehadet Âlemiyle bizzât Odur konuşur. Şu unsurdan bu çıkar Hârika tazeliği bir İhata-i Ummanî!
Te'nis-i Ezhan için Akl-ı Beşere karşı İlahî Tenezzülât. Tenzil'in üslûbunda Tenevvü-ü Munisliğidir mahbub-u ins ü cânı.
B e ş i n c i   M e n b a '   i s e : Nakil ve hikâyatında, İhbar-ı Sadıkada esasî noktalardan hazır müşahid gibi bir Üslûb-u Bedi-i Pür-Maânî
Naklederek, beşeri onunla ikaz eder. Menkulâtı şunlardır: İhbar-ı Evvelîni, Ahval-i Âhirîni, Esrar-ı Cehennem ve Cinanı.
Hakaik-i Gaybiye, hem Esrar-ı Şehadet, Serair-i İlahî, Ravabıt-ı Kevnîye dair hikâyatıdır Hikâyet-i Ayânî
Ki ne vaki' reddeylemiş, ne mantık tekzib etmiş. Mantık kabul etmezse red de bile edemez. Semavî Kitabların ki matmah-ı cihanî.
İttifakî noktalarda musaddıkane nakleder. İhtilafî yerlerinde musahhihane bahseder. Böyle naklî umûrlar bir "Ümmi"den sudûru Hârika-i Zamanî...
A l t ı n c ı   U n s u r   i s e : Mutazammın ve müessis olmuş Din-i İslâma. İslâmiyet misline ne mazi muktedirdir, ne müstakbel muktedir; araştırsan zaman ile mekânı!..
Arzımızı senevî, yevmî dairesinde şu Hayt-ı Semavîdir; tutmuş da döndürüyor. Küreye ağır basmış, hem dahi ona binmiş. Bırakmıyor isyanı.

Y e d i n c i   M e n b a '   i s e : Şu altı menba'dan çıkan Envâr-ı Sitte, birden eder İmtizac. Ondan çıkar bir Hüsün, bundan gelir bir Hads, Vasıta-i Nurânî.
Şundan çıkan bir zevktir; Zevk-i İ'caz bilinir, tabirine lisanımız yetişmez.
Fikir dahi kasırdır, görünür de tutulmaz o Nücum-u Âsumanî.
Onüç asır müddette meyl-üt tahaddî varmış Kur'anın a'dâsında, şevk-i taklid uyanmış Kur'anın ahbabında. İşte İ'cazın bir Bürhanı...
Şu iki meyl-i şedidle yazılmıştır meydanda, milyonlarla Kütüb-ü Arabiye, gelmiştir Kütübhane-i Vücuda. Onlar ile Tenzil'i düşerse bir mizanı
Müvazene edilse, değil dânâ-i bî-müdânî, hattâ en âmî adam, göz kulakla diyecek: Bunlar ise insanî, şu ise Âsumanî!
Hem de hükmedecek: Şu bunlara benzemez, rütbesinde olamaz. Öyle ise ya umumdan aşağı; bu ise, bilbedahe malûm olmuş butlanı.
Öyle ise, umumun fevkindedir. Mazmunları o kadar zamanda, kapı açık, beşere vakfedilmiş; kendine davet etmiş Ervah ile ezhanı!
Beşer onda tasarruf, kendine de maletmiş. Onun mazmunları ile yine Kur'ana karşı çıkmamış, hiçbir zaman çıkamaz; geçti zaman-ı imtihanı.
Sair Kitablara benzemez, onlara makîs olmaz; zira yirmi sene zarfında müneccemen hacetlere nisbeten Nüzulü; müteferrik mütekatı', bir Hikmet-i Rabbanî.
Esbab-ı Nüzulü muhtelif, mütebayin. Bir maddede es'ile mütekerrir, mütefavit. Hâdisat-ı Ahkâmı müteaddid, mütegayir. Muhtelif, mütefarık Nüzulünün ezmanı.
Hâlât-ı telakkisi mütenevvi', mütehalif. Aksam-ı muhatabı müteaddid, mütebaid. Gayat-ı İrşadında mütederric, mütefavit. Şu esaslara müstenid Binaı, hem Beyanı,
Cevabı, hem Hitabı. Bununla da beraber Selaset ve Selâmet, Tenâsüb ve Tesanüd, kemalini göstermiş; işte onun şahidi: Fenn-i Beyan Maânî.
Kur'anda bir hassa var; başka kelâmda yoktur. Bir kelâmı işitsen, asıl sahib-i kelâmı arkasında görürsün, ya içinde bulursun. Üslûb: Âyine-i İnsanî.
Ey sâil-i misâlî! Sen ki Îcaz istedin, ben de işaret ettim. Eğer tafsil istersen, haddimin haricinde!.. Sinek seyretmez âsumanı.
Zira o kırk Enva'-ı İ'cazından yalnız bir tekini ki, Cezalet-i Nazmıdır;

İşarat-ül İ'cazda sıkışmadı tibyanı.
Yüz sahife tefsirim ona kâfi gelmedi. Senin gibi ruhanî İlhamları ziyade..
Ben istiyorum senden tafsil ile beyanı!

اولاشماز دست اءدب غرب هوسبار هواكار دهادار ۞ داءب اءدب اءبد
مدت قرآن ضيابار شفاكار هداوار

Kâmilîn İnsanların zevk-i maalîsini hoşnud eden bir halet, çocukça bir hevese, sefihçe bir tabiat sahibine hoş gelmez,
Onları eğlendirmez. Bu Hikmete binaen, bir zevk-i süflî, sefih, hem nefsî ve şehvanî içinde tam beslenmiş, Zevk-i Ruhîyi bilmez.
Avrupa'dan tereşşuh etmiş şu hazır edebiyat romanvari nazarla, Kur'anda olan Letaif-i Ulviyet, Mezaya-yı Haşmeti göremez, hem tadamaz.
Kendindeki miheki ona ayar edemez. Edebiyatta vardır üç meydan-ı cevelan; onlar içinde gezer, haricine çıkamaz:
Ya Aşkla Hüsündür, ya Hamaset ve Şehamet, ya Tasvir-i Hakikat. İşte yabani edebse hamaset noktasında hakperestliği etmez.
Belki zalim nev-i beşerin gaddarlıklarını alkışlamakla kuvvetperestlik hissini telkin eder. Hüsün ve Aşk noktasında, Aşk-ı Hakikî bilmez.
Şehvet-engiz bir zevki nefislere de zerkeder. Tasvir-i Hakikat maddesinde, Kâinata San'at-ı İlahî suretinde bakmaz,
Bir Sıbga-i Rahmanî suretinde göremez. Belki tabiat noktasında tutar, tasvir ediyor, hem ondan da çıkamaz.
Onun için telkini aşk-ı tabiat olur. Maddeperestlik hissi, kalbe de yerleştirir, ondan ucuzca kendini kurtaramaz.
Yine ondan gelen, dalâletten neş'et eden Ruhun ızdırabatına o edebsizlenmiş edeb (müsekkin hem münevvim); hakikî fayda vermez.
Tek bir ilâcı bulmuş, o da romanlarıymış. Kitab gibi bir hayy-ı meyyit, sinema gibi bir müteharrik emvat! Meyyit Hayat veremez.
Hem tiyatro gibi tenasühvari, mazi denilen geniş kabrin hortlakları gibi şu üç nevi romanlarıyla hiç de utanmaz.
Beşerin ağzına yalancı bir dil koymuş, hem İnsanın yüzüne fâsık bir göz takmış, dünyaya bir âlüfte fistanını giydirmiş, hüsn-ü mücerred tanımaz.

Güneşi gösterirse, sarı saçlı güzel bir aktrisi karie ihtar eder. Zahiren der:
"Sefahet fenadır, İnsanlara yakışmaz."
Netice-i muzırrayı gösterir. Halbuki sefahete öyle müşevvikane bir tasviri
yapar ki, ağız suyu akıtır, akıl hâkim kalamaz.
İştihayı kabartır, hevesi tehyic eder, his daha söz dinlemez. Kur'andaki Edeb-
se hevayı karıştırmaz.
Hakperestlik hissi, Hüsn-ü Mücerred aşkı, Cemâlperestlik zevki, Hakikat-
perestlik şevki verir; hem de aldatmaz.
Kâinata tabiat cihetinde bakmıyor; belki bir San'at-ı İlahî, bir Sıbga-i Rah-
manî noktasında bahseder, Akılları şaşırtmaz.
Marifet-i Sani'in Nurunu telkin eder. Herşeyde Âyetini gösterir. Her ikisi
rikkatli birer hüzün de veriyor, fakat birbirine benzemez.
Avrupazade edebse fakd-ül ahbabdan, sahibsizlikten neş'et eden gamlı bir
hüznü veriyor, ulvî hüznü veremez.
Zira sağır tabiat, hem de bir kör kuvvetten mülhemane aldığı bir hiss-i hüzn-
ü gamdar. Âlemi bir vahşetzar tanır, başka çeşit göstermez.
O surette gösterir, hem de mahzunu tutar, sahibsiz de olarak yabaniler içinde
koyar, hiçbir ümid bırakmaz.
Kendine verdiği şu hissî heyecanla git gide ilhada kadar gider, ta'tile kadar
yol verir, dönmesi müşkil olur, belki daha dönemez.
Kur'anın Edebi ise: Öyle bir hüznü verir ki, âşıkane hüzündür, yetimane
değildir. Firak-ul ahbabdan gelir, fakd-ül ahbabdan gelmez.
Kâinatta nazarı, kör tabiat yerine şuurlu, hem Rahmetli bir San'at-ı İlahî onun
medar-ı bahsi, tabiattan bahsetmez.
Kör kuvvetin yerine İnayetli, Hikmetli bir Kudret-i İlahî ona medar-ı beyan.
Onun için Kâinat, vahşetzar suret giymez.
Belki muhatab-ı mahzunun nazarında oluyor bir cem'iyet-i ahbab. Her ta-
rafta tecavüb, her canibde tahabbüb; ona sıkıntı vermez.
Her köşede istinas, o cem'iyet içinde mahzunu vaz'ediyor bir Hüzn-ü Müşta-
kane, bir Hiss-i Ulvî verir, gamlı bir hüznü vermez.
İkisi birer şevki de verir: O yabani edebin verdiği bir şevk ile nefis düşer
heyecana, heves olur münbasit; Ruha ferah veremez.
Kur'anın Şevki ise: Ruh düşer heyecana, Şevk-i Maâlî verir. İşte bu Sırra
binaen, Şeriat-ı Ahmediye (A.S.M) lehviyatı istemez.

Bazı âlât-ı lehvi tahrim edip, bir kısmı Helâl diye izin verip.. Demek Hüzn-
ü Kur'anî veya Şevk-i Tenzilî veren âlet, zarar vermez...
Eğer hüzn-ü yetimî veya şevk-i nefsanî verse, âlet haramdır. Değişir eşhasa
göre, herkes birbirine benzemez.

* * *

Dallar Semeratı Rahmet Namına Takdim Ediyor

Şecere-i Hilkatın dalları her tarafta semerat-ı niamı zîruhun ellerine zahiren
uzatıyor.
Hakikatte bir Yed-i Rahmet, bir Dest-i kudrettir ki, o semeratı, o dalları için-
de sizlere uzatıyor.
O Yed-i Rahmeti, siz de Şükr ile öpünüz. O Dest-i Kudreti de minnetle Tak-
dis ediniz...

* * *

Fatihanın Âhirinde İşaret Olunan Üç Yolun Beyanı

Ey birader-i pür emel! Hayalini ele al, benimle beraber gel. İşte bir zemin-
deyiz, etrafına bakarız; kimse de görmez bizi.
Çadır direkleri hükmünde yüksek dağlar üstünde karanlıklı bir bulut tabakası
atılmış, hem o dahi kaplatmış zeminimizin yüzü.
Müncemid bir sakf olmuş, fakat altı yüzü açıkmış, o yüz güneş görürmüş.
İşte bulut altındayız, sıkıyor zulmet bizi.
Sıkıntı da boğuyor, havasızlık öldürür. Şimdi bize üç yol var: Bir Âlem-i Zi-
yadar, bir kerre seyrettimdi bu zemin-i mecazî.
Evet bir kere buraya da gelmişim, üçünde ayrı ayrı gitmişim. Birinci yolu
budur: Ekseri burdan gider; o da Devr-i Âlemdir, seyahata çeker bizi.
İşte biz de yoldayız, böyle yayan gideriz. Bak şu sahranın kum deryalarına,
nasıl hiddet saçıyor, tehdid ediyor bizi!
Bak şu deryanın dağvari emvacına! O da bize kızıyor. İşte اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ öteki
yüze çıktık; görürüz güneş yüzü.
Fakat, çektiğimiz zahmeti ancak da biz biliriz. Of, tekrar buraya döndük şu
zemin-i vahşetzâr, bulut damı zulmetdar. Bize lâzım: Revnakdar eder Kalb-
deki gözü
Bir Âlem-i Ziyadar. Fevkalâde eğer bir cesaretin var; gireriz de beraber, bu
yol-u pür-hatarkâr. İkinci yolumuzu:
Tabiat-ı arzı deleriz, o tarafa geçeriz. Ya fıtrî bir tünelden titreyerek gideriz.
Bir vakitte bu yolda seyrettim de geçtim bînâz ve pürniyazî.

Fakat o zaman tabiatın zemini eritecek, yırtacak bir madde var idi elimde.
Üçüncü yolun o Delil-i Mu'cizi Kur'an onu bana vermişti.
Kardeşim, arkamı da bırakma, hiç de korkma! Bak hâ şurada tünelvari mağa-
ralar, taht-el arz akıntılar beklerler ikimizi.
Bizi geçirecekler. Tabiat da şu müdhiş cümudiyeleri de seni hiç korkutmasın.
Zira bu abus çehresi altında merhametli Sahibinin tebessümlü yüzü.
Radyumvari o Madde-i Kur'anî ışığıyla sezmiştim. İşte, gözüne aydın! Ziya-
dar Âleme çıktık, bak şu zemin-i pürnâzî
Bu feza-yı latif, şirin. Yahu başını kaldır! Bak Semavata ser çekmiş, bulutları
da yırtmış, aşağıda bırakmış. Davet ediyor bizi.
Şu Şecere-i Tûbâ, meğer o Kur'an imiş. Dalları her tarafa uzanmış. Tedelli
eden bu dala biz de asılmalıyız, oraya alsın bizi.
O Şecere-i Semavî; bir timsali zeminde olmuş şer'-i enveri. Demek zahmet
çekmeden o yol ile çıkardık bu Âlem-i Ziyaya, sıkmadan zahmet bizi.
Madem yanlış etmişiz; eski yere döneriz, doğru yolu buluruz. Bak, üçüncü
yolumuz: Şu dağlar üstünde durmuş olan şehbazî
Hem de bütün cihana okuyor bir Ezanı. Bak Müezzin-i A'zama, Muhammed-
ül Haşimî (A.S.M.) davet eder insanı Âlem-i Nur-u Envere. İlzam eder Niyaz
ile Namazı.
Bulutları da yırtmış, bak bu Hüda dağlarına. Semavata ser çekmiş, bak Şeriat
cibaline. Nasıl müzeyyen etmiş zeminimizin yüzü gözü.
İşte çıkmalıyız buradan Himmet tayyaresiyle. Ziya, nesim orada, Nur u
Cemal orada. İşte buradadır Uhud-u Tevhid, o Cebel-i Azizi.
İşte şuradadır Cudi-i İslâmiyet, o Cebel-i Selâmet. İşte Cebel-ül Kamer olan
Kur'an-ı Ezher, Zülâl-i Nil akıyor o muhteşem menba'dan. İç o Âb-ı Lezizi!..

فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ۞ وَ اٰخِرُ دَعْوٰينَا اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Ey arkadaş! Şimdi hayali baştan çıkar, Aklı kafaya geçir! Evvelki iki yolun
mağdub ve dâllîn yolu; hatarları pek çoktur, kıştır daim güz yazı..
Yüzde biri kurtulur; Eflatun, Sokrat gibi. Üçüncü yol; sehildir, hem Karib-i
Müstakimdir. Zaîf, kavî müsavi. Herkes o yoldan

gider. En rahatı budur ki: Şehid olmak ya Gazi.
İşte neticeye gireriz. Evet deha-yı fennî: Evvelki iki yoldur ona meslek ve mezheb. Fakat Hüda-yı Kur'anî: Üçüncü yoldur onun Sırat-ı Müstakimi, îsal eder o bizi.

اَللّٰهُمَّ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ
غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلاَالضَّآلِّينَ آمِينَ

Hakikî Bütün Elem Dalalette, Bütün Lezzet İmandadır.
Hayal libasını giymiş muazzam bir Hakikat

Ey yoldaş-ı hüşdar! Sırat-ı Müstakimin o Meslek-i Nuranî, mağdub ve dâl-
lînin o tarîk-ı zulmanî, tam farklarını görmek eğer istersen ey Aziz,
Gel vehmini ele al, hayal üstüne de bin, şimdi seninle gideriz zulümat-ı ade-
me. O mezar-ı ekberi, o şehr-i pür-emvatı bir ziyaret ederiz.
Bir Kadîr-i Ezelî, kendi Dest-i Kudretle bu zulümat kıt'adan bizi tuttu çıkar-
dı, bu Vücuda bindirdi, gönderdi şu dünyaya; şu şehr-i bîlezaiz.
İşte şimdi biz geldik şu Âlem-i Vücuda, o sahra-yı hâile. Gözümüz de açıldı,
şeş cihette biz baktık; evvel istîtafkârane önümüze bakarız.
Lâkin beliyyeler, elemler önümüzde düşmanlar gibi tehacüm eder. Ondan korktuk, çekindik. Sağa sola, anasır-ı tabayia bakarız, ondan meded bekleriz.
Lâkin biz görüyoruz ki, onların kalbleri kasiyye, merhametsiz. Dişlerini bi-
lerler, hiddetli de bakarlar; ne naz dinler, ne niyaz!
Muztar adamlar gibi me'yusane nazarı yukarıya kaldırdık. Hem istimdad-
kârane Ecram-ı Ulviyeye bakarız; pek dehşetli tehdidkâr da görürüz.
Güya birer gülle bomba olmuşlar, yuvalardan çıkmışlar, hem etraf-ı fezada
pek sür'atli geçerler, her nasılsa ki onlar birbirine dokunmaz.
Ger birisi yolunu kazara bir şaşırtsa, اَلْعِيَاذُ بِاللّٰهِ, şu Âlem-i Şehadet ödü de
patlayacak. Tesadüfe bağlıdır; bundan dahi hayır gelmez.

Me'yusane nazarı o cihetten çevirdik, elîm hayrete düştük. Başımız da eğildi, sinemizde saklandık, nefsimize bakarız. Mütalaa ederiz.

İşte işitiyoruz: Zavallı nefsimizden binlerle hacetlerin sayhaları geliyor. Binlerle fâkatlerin enînleri çıkıyor. Teselliyi beklerken tevahhuş ediyoruz.

Ondan da hayır gelmedi. Pek ilticakârane Vicdanımıza girdik; içine bakıyoruz, bir çareyi bekleriz. Eyvah! Yine bulmayız; biz meded vermeliyiz.

Zira onda görünür binlerle emelleri, galeyanlı arzular, heyecanlı hissiyat, Kâinata uzanmış. Herbirinden titreriz, hiç yardım edemeyiz.

O âmâl sıkışmışlar vücud-adem içinde; bir tarafı ezele, bir tarafı ebede uzanıp gidiyorlar. Öyle vüs'atları var; ger dünyayı yutarsa o Vicdan da tok olmaz.

İşte bu elîm yolda nereye bir baş vurduk, onda bir bela bulduk. Zira mağdub ve dâllîn yolları böyle olur. Tesadüf ve dalalet, o yolda nazar-endaz.

O nazarı biz taktık, bu hale böyle düştük. Şimdi dahi halimiz ki mebde' ve meadi, hem Sâni' ve hem Haşri muvakkat unutmuşuz.

Cehennem'den beterdir, ondan daha muhriktir, Ruhumuzu eziyor. Zira o şeş cihetten ki onlara baş vurduk, öyle halet almışız.

Ki yapılmış o halet, hem havf ile dehşetten, hem acz ile ra'şetten, hem kalâk ve vahşetten, hem yütm ve hem yeisten mürekkeb vicdansûz.

Şimdi her cihete mukabil bir cebheyi alırız, def'ine çalışırız. Evvel, kudretimize müracaat ederiz, vâesefâ görürüz

Ki âcize zaîfe. Sâniyen: Nefiste olan hacatın susmasına teveccüh ediyoruz. Vâesefâ durmayıp bağırırlar görürüz.

Sâlisen: İstimdadkârane, bir halaskârı için bağırır, çağırırız; ne kimse işitiyor, ne cevabı veriyor. Biz de zannediyoruz:

Herbir şey bize düşman, herbir şey bizden garib. Hiçbir şey Kalbimize bir teselli vermiyor; hiç emniyet bahşetmez, hakikî zevki vermez.

Râbian: Biz Ecram-ı Ulviyeye baktıkça, onlar nazara verir bir havf ile dehşeti. Hem Vicdanın müz'ici bir tevahhuş geliyor: Akılsûz, evhamsâz!

İşte ey birader! Bu dalaletin yolu, mahiyeti şöyledir. Küfürdeki zulmeti, bu yolda tamam gördük. Şimdi de gel Kardeşim, o ademe döneriz.

Tekrar yine geliriz. Bu kerre Tarîkımız **Sırat-ı Müstakimdir**, hem İmanın
yoludur. Delil ve imamımız, İnayet ve Kur'andır, şehbaz-ı edvar-pervaz.
İşte Sultan-ı Ezel'in Rahmet ve İnayeti, vakta bizi istedi, Kudret bizi çıkardı,
lütfen bizi bindirdi kanun-u meşiete: Etvar üstünde perdaz.
Şimdi bizi getirdi, şefkat ile giydirdi şu Hil'at-ı Vücudu, emanet rütbesini
bize tevcih eyledi. Nişanı Niyaz ve Namaz.
Şu edvar ve etvarın, bu uzun yolumuzda birer Menzil-i Nazdır. Yolumuzda
teshilât içindir ki, Kaderden bir Emirname vermiş, sahifede cebhemiz.
Her nereye geliriz, herhangi taifeye misafir oluyoruz, pek uhuvvetkârane
istikbal görüyoruz. Malımızdan veririz, mallarından alırız.
Ticaret Muhhabeti, onlar bizi beslerler, hediyelerle süslerler, hem de teşyi'
ederler. Gele gele işte geldik, dünya kapısındayız işitiyoruz âvâz.
Bak girdik şu zemine; ayağımızı bastık şehadet Âlemine: Şehr-Âyîne-i Rahman, gürültühane-i insan. Hiçbir şey bilmeyiz, delil ve İmamımız Me-
şiet-i Rahman'dır.
Vekil-i delilimiz, nazenin gözlerimiz. Gözlerimizi açtık, dünya içine saldık.
Hatırına gelir mi evvelki gelişimiz?
Garib, yetim olmuştuk; düşmanlarımız çoktu, bilmezdik Hâmimizi. Şimdi
Nur-u İmanla o düşmanlara karşı bir Rükn-ü Metinimiz
İstinadî Noktamız, hem Himayetkârımız def'eder düşmanları. O İman-ı Billahtır ki Ziya-i Ruhumuz, hem Nur-u Hayatımız, hem de Ruh-u Ruhu-
muz.
İşte Kalbimiz rahat, düşmanları aldırmaz, belki düşman tanımaz. Evvelki yolumuzda, vakta Vicdana girdik; işittik ondan binlerle feryad u fizar ve
âvâz.
Ondan belaya düştük. Zira âmâl, arzular, istidad ve hissiyat; daim Ebedi ister. Onun yolunu bilmezdik, bizden yol bilmemezlik onda fizar ve niyaz.

Fakat اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ, şimdi gelişimizde bulduk Nokta-i İstimdad, ki daim Hayat

verir o istidad, âmâle; tâ Ebed-ül Âbâda onları eder pervaz.
Onlara yol gösterir, o noktadan istidad. Hem istimdad ediyor, hem Âb-ı Hayatı içer, hem kemaline koşuyor o Nokta-i İstimdad,o şevk-engiz remz ü nâz.

İkinci Kutb-u İman ki: Tasdik-i Haşirdir. Saadet-i Ebedî; o sadefin cevheri
İman, bürhanı Kur'an. Vicdan, insanî bir râz.

Şimdi başını kaldır, şu kâinata bir bak, onun ile bir konuş. Evvelki yolumuzda pek müdhiş görünürdü. Şimdi de mütebessim her tarafa gülüyor, nazeninane niyaz ve âvâz.

Görmez misin gözümüz arı-misal olmuştur, her tarafa uçuyor. Kâinat bostanıdır, her tarafta çiçekler, her çiçek de veriyor ona bir âb-ı leziz.

Hem ünsiyet, teselli, tahabbübü veriyor. O da alır getirir, şehd-i şehadet yapar. Balda bir bal akıtır, o esrarengiz şehbaz.

Harekât-ı ecrama, ya nücum, ya şümusa nazarımız kondukça, ellerine verirler Hâlık'ın Hikmetini. Hem mâye-i ibreti, hem Cilve-i Rahmeti alır ediyor pervaz.

Güya şu Güneş bizlerle konuşuyor: Der: "Ey Kardeşlerimiz! Tevahhuşla sıkılmayınız, ehlen sehlen merhaba, hoş teşrif ettiniz. Menzil sizin; ben bir mumdar-ı şehnaz.

Ben de sizin gibiyim; fakat sâfi isyansız, muti' bir Hizmetkârım. O Zât-ı Ehad-i Samed ki Mahz-ı Rahmetiyle Hizmetinize beni müsahhar-ı pürnur etmiş. Benden hararet, ziya; sizden Namaz ve Niyaz.."

Yahu, bakın Kamer'e! Yıldızlarla denizler herbiri de kendine mahsus birer lisanla: "Ehlen sehlen merhaba!" derler. "Hoş geldiniz, bizi tanımaz mısınız?"

Sırr-ı Teavünle bak, Remz-i Nizamla dinle. Herbirisi söylüyor: "Biz de birer Hizmetkâr, Rahmet-i Zülcelal'in birer âyinedarıyız; hiç de üzülmeyiniz, bizden sıkılmayınız."

Zelzele na'releri, hâdisat sayhaları sizi hiç korkutmasın, vesvese de vermesin. Zira onlar içinde bir zemzeme-i ezkâr, bir demdeme-i tesbih, velvele-i nâz u niyaz.

Sizi bize gönderen O Zât-ı Zülcelal, Ellerinde tutmuştur bunların dizginlerini. İman gözü okuyor yüzlerinde Âyet-i Rahmet, herbiri birer âvâz.

Ey Mü'min-i Kalbi Hüşyar! Şimdi gözlerimiz bir parça dinlensinler, onların bedeline hassas kulağımızı İmanın mübarek Eline teslim ederiz, dünyaya göndeririz. Dinlesin leziz bir sâz.

Evvelki yolumuzda bir matem-i umumî, hem vaveylâ-yı mevtî zannolunan o sesler, şimdi yolumuzda birer Nevaz u Namaz, birer Âvâz-u Niyaz, birer Tesbihe âğâz.

Dinle havadaki demdeme, kuşlardaki civcive, yağmurdaki zemzeme, denizdeki gamgama, ra'dlardaki rakraka, taşlardaki tıktıka birer manidar nevaz...

Terennümat-ı hava, naarat-ı ra'diye, nağamat-ı emvac, birer Zikr-i Azamet.
Yağmurun hezecatı, kuşların seceatı birer Tesbih-i Rahmet, Hakikata bir mecaz.
Eşyada olan asvat, birer Savt-ı Vücuddur: Ben de varım derler. O Kâinat-ı Sâkit, birden söze başlıyor: "Bizi camid zannetme, ey insan-ı boşboğaz!."
Tuyurları söylettirir ya bir Lezzet-i Nimet, ya bir Nüzul-ü Rahmet. Ayrı ayrı seslerle, küçük âğâzlarıyla Rahmeti alkışlarlar, Nimet üstünde iner, şükür ile eder pervaz.
Remzen onlar derler: "Ey Kâinat Kardeşler! Ne güzeldir hâlimiz: Şefkatle perverdeyiz, hâlimizden memnunuz. Sivri dimdikleriyle fezaya saçıyorlar birer âvâz-ı pür-nâz.
Güya bütün kâinat ulvî bir musikîdir, İman Nuru işitir Ezkâr ve Tesbihleri.
Zira Hikmet reddeder tesadüf vücudunu, Nizam ise tardeder ittifak-ı evham-sâz.
Ey yoldaş! Şimdi şu Âlem-i Misalîden çıkarız, hayalî vehimden ineriz, Akıl meydanında dururuz, mizana çekeriz, ederiz yolları ber-endaz.
Evvelki elîm yolumuz mağdub ve dâllîn yolu, o yol verir Vicdana, tâ en derin yerine hem bir hiss-i elîmi, hem bir şedid elemi. Şuur onu gösterir. Şuura zıd olmuşuz.
Hem kurtulmak için de muztar ve hem muhtacız; ya o teskin edilsin, ya ihsas da olmasın; yoksa dayanamayız, feryad u fizar dinlenmez.
Hüda ise şifadır; heva, ibtal-i histir. Bu da teselli ister, bu da tegafül ister, bu da meşgale ister, bu da eğlence ister. Hevesat-ı sihirbaz.
Tâ Vicdanı aldatsın, Ruhu tenvim edilsin, tâ elem hissolmasın. Yoksa o elem-i elîm, Vicdanı ihrak eder; fizara dayanılmaz; elem-i ye's çekilmez.
Demek Sırat-ı Müstakimden ne kadar uzak düşse, o derece nisbeten şu halet tesir eder, Vicdanı bağırttırır. Her lezzetin içinde elemi var, birer iz.
Demek heves, heva, eğlence, sefahetten memzuc olan şaşaa-i medenî; bu dalaletten gelen şu müdhiş sıkıntıya bir yalancı merhem, uyutucu zehirbaz.
Ey Aziz Arkadaşım! İkinci yolumuzda, o Nuranî Tarîkte bir haleti hissettik; o haletle oluyor hayat, maden-i lezzet. Âlâm, olur lezaiz.
Onunla bunu bildik ki; mütefavit derecede, Kuvvet-i İman nisbetinde

Ruha bir halet verir. Cesed Ruhla mültezdir, Ruh Vicdanla mütelezziz.
Bir Saadet-i Âcile, Vicdanda münderiçtir; bir Firdevs-i Manevî, Kalbinde
mündemiçtir. Düşünmekse deşmektir; Şuur ise, Şiar-ı Raz.
Şimdi ne kadar Kalb ikaz edilirse, Vicdan tahrik edilse, Ruha ihsas verilse;
lezzet ziyade olur, hem de döner ateşi Nur, şitası yaz.
Vicdanda Firdevslerin kapıları açılır, dünya olur bir Cennet. İçinde Ruhları-
mız, eder pervaz u perdaz, olur şehbaz u şehnaz, yelpez Namaz u Niyaz.
Ey Aziz Yoldaşım! Şimdi Allah'a ısmarladık. Gel, beraber bir Dua
ederiz, sonra da buluşmak üzere ayrılırız…

اَللّٰهُمَّ   اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ   آمِينَ

* * *

ANGLİKAN KİLİSESİNE CEVAB

Bir zaman bî-aman İslâmın düşmanı, siyasî bir dessas, yüksekte kendini göstermek isteyen vesvas bir papaz, desise niyetiyle hem inkâr suretinde,
Hem de boğazımızı pençesiyle sıktığı bir zaman-ı elîmde pek şematetkârane bir istifham ile dört şey sordu bizden.
Altıyüz kelime istedi. Şematetine karşı: Yüzüne "tuh!" demek. Desisesine karşı: Küsmekle sükût etmek, inkârına karşı da:
Tokmak gibi bir cevab-ı müskit vermek lâzımdı. Onu muhatab etmem. Bir hakperest adama böyle cevabımız var. O dedi birincide:
"Muhammed (Aleyhissalâtü Vesselâm) Dini nedir?" Dedim: İşte Kur'andır.
Erkân-ı Sitte-i Îman, Erkân-ı Hamse-i İslâm, esas Maksad-ı Kur'an. Der ikincisinde:
"Fikir ve Hayata ne vermiş?" Dedim: "Fikre Tevhid, Hayata İstikamet. Buna dair şahidim:

فَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ ۞ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ

Der üçüncüsünde:

"Mezahim-i hazıra nasıl tedavi eder?" Derim: "Hurmet-i Riba, hem Vücub-u Zekatla. Buna dair şahidim: يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا da.

وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا ۞ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ

Der dördüncüsünde:

"İhtilal-i beşere ne nazarla bakıyor?" Derim: Sa'y, asıl esastır. Servet-i İnsaniye, zalimlerde toplanmaz, saklanmaz ellerinde.

Buna dair şahidim:

لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ اِلاَّ مَا سَعٰى ۞ وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلاَ يُنْفِقُونَهَا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ

* * *

Yüz مَا شَٓاءَ اللّٰهُ bu cevaba.

Konferans

Teşrin-i sânî 1950'de

− ANKARA ÜNİVERSİTESİ'NDE −

profesör ve meb'uslarımız ve Pakistanlı misafirlerimiz ve muhtelif fakülte talebelerinin huzurunda, Fakülte Mescidinde gece yarısına kadar devam eden bir mecliste verilen ve büyük bir alâka ve ehemmiyetle dinlenmiş olan bir Konferanstır.

بسم الله الرحمن الرحيم

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَ الصَّلاَةُ وَ السَّلاَمُ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ

وَ عَلٰى اٰلِهِ وَ صَحْبِهِ اَجْمَعِينَ

Îman Ve İslâmiyet Âb-ı Hayatına Susamış Kıymetli Kardeşlerim!

Evvelâ: İtiraf edeyim ki, bu Konferansın verildiği kürsüde bulunmuş olmak itibariyle sizlerden farkım yoktur. Sizin bir Kardeşinizim. Hem bu Konferans, benim çok muhtaç olduğum gayet nâfi' bir Dersimdir. Muhatab, kendimdir. Dersimi müzakere nev'inden, siz mübarek Kardeşlerime okuyacağım. Kusurlar bendendir. Kemal ve güzellikler, istifade ettiğim Risale-i Nur Eserlerine aid'dir. Bir mani başımıza gelmezse, haftada bir defa olarak devam edeceğimiz dinî Konferanslardan, bugün birincisi Îmâna dairdir. Çünki Bediüzzaman Said Nursî'nin Birinci Millet Meclisinde beyan ettiği gibi, "Kâinatta en yüksek Hakikat Îmandır, Îmandan sonra Namazdır." Bunun için biz de Konferansımızın Kur'an, Îman, Peygamberimiz Resul-i Ekrem (Aleyhissalâtü Vesselâm) Efendimiz hakkında olmasını münasib gördük. İkincisi de إِنْ شَاءَ اللّٰهُ Namaz ve İbadete aid olacaktır.

Bu mevzuları bize Ders verecek bir Eser aradık. Nihayet bu hayatî ve ebedî ihtiyacımızı, asrımızın fehmine uygun ve ikna edici bir tarzda Ders veren ve yarım asra yakındır, büyük bir itimad ve emniyete mazhar olmakla en muteber dinî bir Eser olan "Risale-i Nur"u intihab ettik. Şimdi, ilk konferansımızın niçin Îman mevzuunda olduğunu izah ile, bu Eser ve Müellifi hakkında gayet kısa olarak malûmat vereceğiz. Şöyle ki:

Bu asırda Din ve İslâmiyet düşmanları, evvelâ Îmanın Esaslarını zayıflatmak ve yıkmak plânını, proğramlarının birinci maddesine koymuşlardır. Husûsan bu yirmibeş sene içinde, tarihte görülmemiş bir halde münafıkane ve çeşit çeşit maskeler altında Îmanın Erkânına yapılan sû'-i kasdlar pek dehşetli olmuştur, çok yıkıcı şekiller tatbik edilmiştir.

Halbuki: Îmanın Rükünlerinden birisinde hasıl olacak bir şübhe veya inkâr, Dinin teferruatında yapılan lâkaydlıktan pek çok defa daha felâketli ve zararlıdır. Bunun içindir ki; şimdi en mühim iş, taklidî Îmanı Tahkikî Îmâna çevirerek Îmanı kuvvetlendirmektir, Îmanı Takviye etmektir, Îmanı kurtarmaktır. Herşeyden ziyade Îmanın Esasatıyla meşgul olmak kat'î bir zaruret ve mübrem bir ihtiyaç, hattâ mecburiyet haline gelmiştir. Bu, Türkiye'de böyle olduğu gibi; umum İslâm dünyasında da böyledir.

Evet, temelleri yıpratılmış bir binanın odalarını tamir ve tezyine çalışmak, o binanın yıkılmaması için ne derece bir faide temin edebilir? Köklerinin çürütülmesine çabalanan bir ağacın kurumaması için, dal ve yapraklarını ilâçlayarak tedbir almaya çalışmak, o ağacın hayatına bir faide verebilir mi?..

İnsan, saray gibi bir binadır; temelleri, Erkân-ı Îmaniyedir. İnsan, bir şeceredir; kökü Esasat-ı Îmaniyedir. Îmanın Rükünlerinden en mühimmi, Îman-ı Billah'tır; Allah'a Îmandır. Sonra Nübüvvet ve Haşir'dir. Bunun için, bir İnsanın en başta elde etmeye çalıştığı İlim; Îman ilmidir. İlimlerin Esası, ilimlerin Şahı ve Padişahı; Îman İlmidir.

Îman, yalnız icmalî bir tasdikten ibaret değildir. Îmanın çok mertebeleri vardır. Taklidî bir Îman, husûsan bu zamandaki dalâlet, sapkınlık fırtınaları karşısında çabuk söner. Tahkikî Îman ise sarsılmaz, sönmez bir kuvvettir. Tahkikî Îmanı elde eden bir kimsenin, Îman ve İslâmiyeti dehşetli dinsizlik kasırgalarına da maruz kalsa, o kasırgalar bu Îman kuvveti karşısında tesirsiz kalmaya mahkûmdur. Tahkikî Îmanı kazanan bir kimseyi, en dinsiz feylesoflar dahi, bir vesvese veya şübheye düşürtemez.

İşte bu Hakikatlara binaen, biz de Tahkikî Îmanı Ders vererek, Îmanı kuvvetlendirip İnsanı Ebedî Saadet ve Selâmete götürecek Kur'an ve Îman Hakikatlarını câmi' bir Eseri, Sebat ve devam ve dikkatle okumayı kat'iyyetle lâzım ve elzem gördük. Aksi takdirde, bu zamanda dünyevî ve uhrevî dehşetli musibetler içine düşmek, şübhe götürmez bir Hakikat

halindedir. Bunun için yegâne kurtuluş çaremiz, Kur'an-ı Hakîm'in Îmanî Âyetlerini ve bu asra bakan Âyet-i Kerimelerini tefsir eden yüksek bir Kur'an Tefsirine sarılmaktır.

Şimdi, "Böyle bir Eser, bu asırda var mıdır?" diye bir sualin içinizde hasıl olduğu; nuranî bir heyecanı ifade eden sîmalarınızdan anlaşılmaktadır.

Evet, bu çeşit ihtiyacımızı tam karşılayacak olan bir Eseri bulmak için çok dikkat ve itina ile aradık. Nihayet, hem Türk gençliğine, hem umum Müslümanlara ve beşeriyete Kur'anî bir Rehber ve bir Mürşid-i Ekmel olacak bir eserin Bediüzzaman Said Nursî'nin Risale-i Nur Eserleri olduğu kanaatına vardık. Bizimle beraber, bu Hakikata Risale-i Nur'la Îmanını kurtaran yüzbinlerle kimseler de şahiddir.

Evet, yirminci asırda küllî ve umumî bir Rehberlik Vazifesini görecek Kur'anî bir Eserin Müellifinin, şu hususiyetleri haiz olmasını esas ittihaz ettik. Bu hâsiyetlerin de tamamıyla Risale-i Nur'da ve Müellifi Bediüzzaman Said Nursî'de mevcud olduğunu gördük. Şöyle ki:

Birincisi: Müellifin, yalnız Kur'an-ı Hakîm'i kendine Üstad edinmiş olması...

İkincisi: Kur'an-ı Hakîm, hakikî İlimleri havi bir Kitab-ı Mukaddestir. Ve bütün asırlarda, İnsanların umum tabakalarına hitab eden, ezelî bir Hutbedir. Bunun için, Kur'anı tefsir ederken, Hakikatın safi olarak ifade edilmesi ve böylece hakikî bir Tefsir olması için, Müfessirin kendi hususî meslek ve meşrebinin tesiri altında kalmamış ve hevesi karışmamış olması lâzımdır. Ve hem de Kur'anın mânalarını Keşf ile tezâhür eden Kur'an Hakikatlarının tesbiti için elzemdir ki: O müfessir Zât, herbir fende mütehassıs geniş bir Fikre, ince bir nazara ve tam bir İhlasa mâlik bir Allâme ve hem gayet âlî bir Deha ve nüfuzlu, derin bir İçtihad ve bir Kuvve-i Kudsiyeye sahib olsun...

Üçüncüsü: Kur'an Tefsirinin tam bir İhlasla Te'lif edilmiş olması ki: Müellifin, Cenab-ı Hakk'ın Rızasından başka, hiçbir maddî, manevî menfaatı gaye edinmemesi ve bu ulvî haletin Müellifin hayatındaki vukuatlarda müşahede edilmiş olması...

Dördüncüsü: Kur'anın en büyük Mu'cizelerinden birisi de, gençlik ve tazeliğini muhafaza etmesidir. Ve o asırda İnzal edilmiş gibi, her asrın ihtiyacını karşılayan bir vechesi olmasıdır...

İşte, bu asırda meydana getirilen bir Tefsirde; Kur'an-ı Hakîm'in asrımıza bakan vechesinin keşf edilip, avamdan en Havassa kadar her tabakanın istifade edebileceği bir üslûbla izah ve isbat edilmiş olması...

Beşincisi: Müfessirin, Kur'an ve Îman Hakikatlarını, cerh edilmez delil ve hüccetlerle isbat ederek Tedris etmesi. Yâni, pozitivizm (isbatiyecilik)i bir esas ittihaz etmiş olması...

Altıncısı: Ders verdiği Kur'anî Hakikatların; hem Aklı, hem Kalbi, hem Ruhu ve Vicdanı Tenvir ve Tatmin ve nefsi Musahhar etmesi ve şeytanı dahi İlzam edecek derecede kuvvetli ve gayet beliğ, nafiz ve müessir olması...

Yedincisi: Hakikatların derkine de mani olan benlik, gurur, ucb ve enaniyet gibi kötü hasletlerden kurtarıp, tevazu ve mahviyet gibi yüksek ve güzel ahlâklara sahib kılması...

Sekizincisi: Kur'an-ı Kerim'i tefsir eden bir Allâmenin Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Sünnetine İttiba' etmiş olması ve Ehl-i Sünnet ve Cemaat Mezhebi üzere İlmiyle âmil olması ve Â'zamî bir Zühd ve Takva ve Â'zamî İhlas ve Dine Hizmetinde Â'zamî Sebat, Â'zamî Sıdk ve Sadakat ve Fedakârlığa, Â'zamî İktisad ve Kanaata mâlik olması şarttır.

Hülâsa olarak; Müfessirin, Kur'anî Risaleleriyle, Risalet-i Ahmediyenin (A.S.M) Â'zamî Takva ve Â'zamî Ubûdiyyeti ve Kuvve-i Kudsiyesiyle de Velayet-i Ahmediyenin Lemaatına mazhar olmuş Hâdim-i Kur'an bir Zât olması...

Dokuzuncusu: Müfessirin, Kur'anî ve Şer'î mes'eleleri beyan ederken, şu veya bu tazyik ve işkenceyi nazara almayan, herhangi bir tesir altında kalarak Fetva vermeyen ve ölümü istihkar edip, dünyaya meydan okuyacak bir Îman Kuvvetiyle Hakikatı pervasızca söyleyen İslâmî Şecaat ve Cesarete mâlik olan bir Müfessir olması gerektir.

Hem i'dam plânlarının tatbik edildiği ve bir tek dinî Risale neşrettirilmediği dehşetli bir devirde, bilhassa imha edilmesi ve söndürülmesi hedef tutulan Kur'anî, Şer'î Esasatı te'lif ve neşretmiş olduğu meydanda olmakla bir Mürşid-i Kâmil ve İslâm'ın bu asırda hakikî bir Rehber-i Ekmeli ve Kur'anın muteber bir Müfessir-i Â'zamı olmuş olması lâzımdır.

İşte bu zamanda, yukarıda mezkûr dokuz şart ve hususiyetlerin, müellif

Said Nursî'de ve Eserleri olan Nur Risalelerinde aynıyla mevcud olduğu, hakikî ve mütebahhir Ülema-i İslâmın İcma' ve Tevatür ve İttifakıyla sabit olmuştur. Ve hem İntibaha gelmekte olan bu Millet-i İslâmiyece, avrupa ve amerikaca malûm ve musaddaktır. İşte arkadaşlar! Biz, böyle bir Tefsir-i Kur'an arıyor ve böyle bir Müfessir istiyorduk.

Kıymetli Kardeşlerim! Böyle dehşetli bir asırda, İnsanın en büyük mes'elesi: Îmanı kurtarmak veya kaybetmek davasıdır. Umumî harbler beşere İntibah vermiş, dünya hayatının fâniliğini ihtar etmiştir. Ve bâki bir Âlemde, ebedî bir Saadet içinde yaşamak hissini uyandırmıştır. Elbette böyle muazzam bir Davayı, şaşırtıcı ve aldatıcı bir zamanda kazanabilmek için, bir dava vekili bulmakta (Hâşiye), çok dikkatli olmamız lâzımdır. Bunun için, tedkikatımızı biraz daha genişleteceğiz. Şöyle ki:

Asrımızdan evvelki, İslâmiyet'in İlm-i Kelâm Dâhîleri ve Dinimizin Hârika İmamları ve Kur'an-ı Hakîm'in dâhî Müfessirlerinin Vücuda getirdikleri Eserler, kıymet takdiri mümkün olmayacak derecede kıymettardır. O Zâtlar, İslâmiyet'in birer Güneşidirler. Fakat bu zaman, o büyük Zâtların yaşadığı zaman gibi değildir.

Eski zamanda dalâlet, cehaletten geliyordu. Bunun yok edilmesi kolaydır. Bu zamanda dalâlet, -Kur'an ve İslâmiyet'e ve Îmâna taarruz- fen ve felsefe ve ilimden geliyor. Bunun izalesi müşkildir. Eski zamanda ikinci kısım, binden bir bulunuyordu; bulunanlardan, ancak binden biri, İrşad ile yola gelebilirdi. Çünki öyleler hem bilmiyorlar, hem kendilerini bilir zannediyorlar.

Hem bundan evvelki asırlarda, müsbet ilimlerin, yirminci asırdaki kadar terakki etmemiş olduğu malûmunuzdur. Şu halde, bu asırda dünyaya yayılmış olan dinsizlik ve maddiyyunluğu kökünden yıkabilmek, Hak ve Hakikat yolunu gösterip, beşeri Sırat-ı Müstakime kavuşturmak, Îmanı kurtarabilmek için, ancak ve ancak Kur'an-ı Hakîm'in bu asra bakan vechesini keşf edip, umumun müstefid olabileceği bir şekilde tefsir edilmesi, elbette bu asırda kabil olacaktır.

İşte Bediüzzaman Said Nursî; Kur'an-ı Kerim'deki bu asrın muhtaç olduğu Hakikatları keşfedip, Nur Risalelerinde, herkesin kabiliyeti

----

(Hâşiye): Bu zamanda, böyle bir Dava Vekilinin, Risale-i Nur olduğuna Risale-i Nur'la Îmanlarını kurtaran milyonlarca kimseler şahiddir...

nisbetinde istifade edebileceği bir tarzda tefsir ve izah etmek muvaffakıyetine mazhar olmuştur. Bunun içindir ki: Risale-i Nur, emsali görülmemiş bir Şâheserdir kanaatına varılmıştır.

Ve yine Risale-i Nur'daki bu imtiyazdan dolayıdır ki, bu mübarek İslâm milletinden milyonlarca bahtiyar kimseler, tercihan ve ziyade bir ihtiyaç duyarak, büyük bir iştiyak ve sevgiyle senelerce devam eden tazyikatlar içerisinde Risale-i Nur'u okumuşlardır.

Hem Risale-i Nur ihtiyaç zamanında Te'lif edildiğinden; Türkiye ve İslâm Dünyası genişliğinde gelişmiş ve dünyayı alâkadar eden bir imtiyaza mazhar olduğunu gözlere göstermiştir...

Kıymetli Kardeşlerim! Said Nursî kırk sene evvel İstanbul'da iken, "Kim ne isterse sorsun" diye, hârikulâde bir ilânat yapmıştır. Bunun üzerine o zamanın meşhur Âlim ve Allâmeleri, Bediüzzaman'ın hücresine kafile kafile gidip, her nevi İlimlere ve muhtelif mevzulara dair sordukları en müşkil, en muğlak sualleri, Bediüzzaman duraklamadan, doğru olarak cevablandırmıştır.

Böyle hadd ve hududu tayin edilmeyen, yâni "şu veya bu ilimde veya mevzuda, kim ne isterse sorsun" diye bir kayıt konulmadan ilânat yapmak ve neticede daima muvaffak olmak; beşer tarihinde görülmemiş ve böyle ihatalı ve yüksek bir ilme sahib böyle bir İslâm dâhîsi, şimdiye kadar zuhur etmemiştir. (Asr-ı Saadet müstesna.)

Hattâ o zamanlarda, Mısır Câmi-ül Ezher Üniversitesi reislerinden meşhur Şeyh Bahid Efendi, İstanbul'a bir seyahat için geldiğinde, Kürdistan'ın sarp, yalçın kayaları arasından gelerek, İstanbul'da bulunan Bediüzzaman Said Nursî'yi ilzam edemeyen İslâm Üleması, Şeyh Bahid'den bu genç hocanın (Bediüzzaman'ın) ilzam edilmesini isterler. Şeyh Bahid de, bu teklifi kabul ederek bir münazara zemini arar. Ve bir Namaz vakti, Ayasofya Câmii'nden çıkılıp "çayhane"ye oturulduğunda, bunu fırsat telakki eden Şeyh Bahid Efendi, Bediüzzaman Said Nursî'ye hitaben:

مَا تَقُولُ فِى حَقِّ اْلاَوْرُوبَا وَ الْعُثْمَانِيَّةِ Yâni: "Avrupa ve Osmanlı Devleti hakkında ne diyorsunuz? Fikriniz nedir?" Şeyh Bahid Efendi hazretlerinin bu sualden maksadı; Bediüzzaman Said Nursî'nin, şek olmayan bir bahr-i umman gibi İlmini ve ateşpare-i Zekâsını tecrübe etmek

değildi. Zaman-ı istikbale aid şiddet-i ihatasını ve İdare-i Âlemdeki siyasetini anlamak fikrinde idi.

Buna karşı, Bediüzzaman'ın verdiği cevab şu oldu:

إِنَّ اْلاَوْرُوبَا حَامِلَةٌ بِاْلاِسْلاَمِيَّةِ فَسَتَلِدُ يومًا مَا وَاِنَّ الْعُثْمَانِيَّةَ حَامِلَةٌ

بِاْلاَوْرُوبَائِيَّةِ فَسَتَلِدُ اَيْضًا يَوْمًا مَا

Yâni: Avrupa bir İslâm Devletine, Osmanlı Devleti de bir Avrupa Devletine hâmiledir. Bir gün gelip doğuracaklardır.

Bu cevaba karşı, Şeyh Bahid Hazretleri: "Bu Gençle münazara edilmez, ben de aynı kanaatta idim. Fakat bu kadar veciz ve beliğane bir tarzda ifade etmek, ancak Bediüzzaman'a hastır." demiştir. Nitekim Bediüzzaman'ın dediği gibi, İhbaratın iki kutbu da tahakkuk etmiş. Bir iki sene sonra Meşrutiyet devrinde, Şeair-i İslâmiyeye muhalif çok âdât-ı ecnebiyeyi ahzetmek ve gittikçe Türkiye'de yerleştirmekle; ve şimdi Avrupa'da Kur'an'a ve İslâmiyet'e karşı gösterilen hüsn-ü alâka ve bilhassa bahtiyar Alman Milletinde fevç fevç İslâmiyeti kabul etmek gibi hâdiseler; o ihbarı tamamıyla tasdik etmişlerdir.

İşte büyük Ülema-i İslâm ve Meşayih-i Kiram çok tecrübe ve imtihanlarla şöyle bir kanaata varmışlardır ki: Bediüzzaman ne söylerse Hakikattır. Bediüzzaman'ın Eserleri, Sünuhat-ı Kalbiye olup, Cumhur-u Ülemanın Tasdik ve Takdirine mazhardır.

Ehl-i İlim, Ehl-i Tasavvuf ve ehl-i mekteb ve fen, Bediüzzaman'ın Eserlerinden sadece istifaza ve istifade ederler. Evet, üç aylık bir tahsili bulunan ve kırk seneden beri Kur'an-ı Kerim'den başka bir Kitabla iştigal etmeyen, yüzotuzu Türkçe, onbeşi Arabça olan Eserlerini Te'lif ederken hiçbir Kitaba müracaat etmediği, henüz hayatta olan kâtibleri tarafından şehadet edilen... esasen kütübhanesi de bulunmayan, yarım Ümmi bir Zât, öyle misilsiz bir ilânatla, ulûm-u cedide de dâhil mütenevvi' ilimlerde, yüksek Âlimler ve büyük mürşidlerle, genç yaşında yaptığı münazaraların hepsinde muvaffak olduğu meydanda bulunan, ittifaklı olan mes'eleleri tasdik ve ihtilaflı olanları tashih eden, kendisi için "Bediüzzaman'ın cevab veremeyeceği bir sual yoktur" diye Allâmeler tarafından tasdik edilen; ve avrupa'nın bir kısım idraksiz ve garazkâr feylesoflarının, müteşabih Âyet-i Kerime ve Hadîs-i Şeriflere yaptığı taarruzlarını,

o Âyet ve Hadîslerin birer Mu'cize olduğunu Eserleriyle isbat ederek itirazlarını kökünden yıkan ve böylece evhama düşürülen bazı Ehl-i İlmi de kurtarıp, İslâmiyet'e olan hücumları akîm bırakan Said Nursî gibi bir Müellifin, elbette dâhî bir Müfessir-i Kur'an ve Onun İlminin Vehbî ve Vasi olduğuna, Eserleri olan Nur Risalelerinin bir hayat boyunca okumaya lâyık Hârika bir Şaheser olduğuna şübhe edilemez.

Müteyakkız Kardeşlerim! Hem bizim, hem İslâm dünyasının Ebedî Hayatının Necatını, kurtulmasını temin edecek ve bizi Tenvir ve İrşad ederek dalâletten muhafaza edecek bir Eser intihab etmekte, bu kadar dikkatli olmamız çok lüzumludur. Çünki bu zamanda, türlü türlü aldatmalarla, perde arkasında İslâm gençliğini yoldan çıkarmaya çalışıyorlar.

Bir eser okunacağı veya bir söz dinleneceği zaman, evvelâ مَنْ قَالَ وَ لِمَنْ قَالَ وَ لِمَا قَالَ وَ فِيمَا قَالَ yâni: Kim söylemiş? Kime söylemiş? Ne için söylemiş? Ne makamda söylemiş? olan bir Kaide-i Esasiyeyi, nazar-ı itibara almalı. Evet Kelâmın tabakatının Ulviyeti, Güzelliği ve Kuvvetinin menbaı, şu dört şeydir: Mütekellim, muhatab, maksad ve makam. Yoksa, her ele geçen Kitab okunmamalı, her söylenen söze kulak vermemelidir. Meselâ: Bir kumandanın, bir orduya verdiği Arş emriyle; bir neferin, Arş sözü arasında ne kadar fark vardır? Birincisi koca bir orduyu harekete getirir. Aynı kelâm olan ikincisi, belki bir neferi bile yürütemez.

İşte, bu dört Esastan dolayı ve hem Said Nursî'ye karşı Kalblerinde büyük bir sevgi taşıyan yüz binlerle kimseler, sevgiyle Üstadlarının en küçük haline dahi, büyük bir ehemmiyet vererek onları öğrenip ittiba' etmek, uymak arzusunu taşıdıklarından; buradaki bir kısım Kardeşlerimiz, Üstadımızın hayatı, Eserleri, meslek ve meşrebi hakkında malûmat verilmesini ısrar ile istediler.

Fakat, Bediüzzaman gibi bir Zâtın Hayatı ve Eserleri ve Seciyelerini tam ifade edemeyeceğiz. Bu Hakikat, basiretli Ehl-i İlim olan ediblerce de itiraf edilmiş olduğundan bu Hizmet, bizim haddimizden çok uzaktır. Hem Bediüzzaman hakkında malûmat almak isteyen Kardeşlerimize, bunun ancak ve ancak Risale-i Nur Külliyatını dikkat ve devamla okumak suretiyle mümkün olduğunu arz ederiz.

Aziz Kardeşlerim! Bu mübarek vatan ve milletin ve Âlem-i İslâmın Ebedî Saadetini ve kurtuluşunu ve dolayısıyla yeryüzünde umumî sulh ve selâmeti temin edecek bir İnayet ve Kudrete mâlik olan Risale-i Nur'un Şahs-ı Maneviyesinde şöyle gayet sağlam kuvvetler toplanmış ve imtizac etmiştir:

1 - Yüksek bir Kuvvet ve bütün Kemâlâtın Üstadı olan, Hakikat-ı İslâmiye..

2 - Şehamet-i Îmaniye. Yâni tezellül etmemek, bîçarelere tahakküm ve tekebbür etmemek...

3 - Müslümanlığın İnsana verdiği İzzet ve Şeref, Terakki ve Teâlînin en mühim âmili olan İzzet-i İslâmiye.

Arkadaşlar!. Şu mealde bir Hadîs-i Şerif var ki: **"Hakikî Âlimler, zalim hükümdarlara karşı Hak ve Hakikatı pervasızca söyleyen Âlimlerdir."** İşte biz, ancak böyle ve Müttaki bir Allâmenin Söz ve Eserlerine itimad edebiliriz.

Asrımızda ise, Hayatındaki vakıalar ve Eserleriyle bu Hadîs-i Şerife mâsadak olan Risale-i Nur meydandadır. Müellif Bediüzzaman dinî mücahedesi ve Kur'ana Hizmetinde ve Ubûdiyyetinde, Resul-i Ekrem (Aleyhissalâtü Vesselâm)ın Sünnet-i Seniyesine tam ittiba' etmiş bir Mücahiddir. Resul-i Ekrem (Aleyhissalâtü Vesselâm) Efendimiz, dünyanın en muazzam siyasî hâdisesi olan Bedir Muharebesinde; Sahabe-i Kirama, nöbet nöbet Cemaatla Namaz kıldırmıştır. Yâni Vâcib olmayan, husûsan muharebe zamanında terk edilebilen "Cemaatla Namaz kılmak" gibi bir Hayrı, dünyanın en büyük siyasî vak'asına tercih etmiştir, üstün tutmuştur. Ufak bir Sevabı, harb cephesinin o dehşetleri içinde dahi terk etmemiştir.

Bediüzzaman, gönüllü alay kumandanı olarak katıldığı **rus harbinde**, harb cephesinde, avcı hattında, Kur'anın bir kısmının tefsiri olan meşhur Arabî İşarat-ül İ'caz Tefsirini Te'lif etmiş. Ve bu Eser-i Azîm, Âlem-i İslâm'da en büyük Âlimlerin Takdir ve Tahsinine mazhar olmuş ve tam anlamaktan âciz kaldıklarını ve öyle bir Tefsir görmediklerini itiraf etmişlerdir ki, Kur'an-ı Kerim'in en ince Nükte ve en derin Mes'elelerini ve misilsiz İ'caz ve hârikulâde yüksek Belâgat ve Fesahatını izhar ve isbat etmiştir. Hattâ bir Harfin Nüktesini izhar ederken, avcı ateş hattında, düşman topları zihnini ondan çevirememiş, harbin dağdağa ve dehşetleri mani olamamıştır.

Ezan-ı Muhammedî'nin (A.S.M.) yasak edildiği ve bid'aların cebren umuma yaptırıldığı zulümatlı ve dehşetli bir devirde, Nur Talebeleri, o uydurma ezanı okumamışlar ve böyle bid'alara karşı, kendilerini kahramanca muhafaza ederek, bid'alara girmemişlerdir.

Îman ve İslâmiyet'in ortadan kaldırılmaya çalışıldığı ve bir Âlimin gizliden gizliye dahi bir tek dinî eser neşredemediği fecaat devrinde, Bediüzzaman nefyedildiği yerlerde, zalim müstebidlerin tarassudat ve tazyikatı içinde, gizliden gizliye yüzotuz aded Îmanî Eser Te'lif ve neşretmiştir. Bununla beraber, geceleri pek az bir uykudan sonra, esaret altında inleyen İslâm Milletleri'nin Necat ve Salahı için Dualar etmiş, Dergâh-ı İlâhiyyeye iltica ederek yalvarmıştır.

Evet Hazret-i Üstad, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimizin Sünnet-i Seniyesine tam iktida etmiştir.

Bediüzzaman'ın bu hali de, bütün İslâm Mücahidlerine ve umum Müslümanlara bir örnektir. Yâni, Cihad ile Ubûdiyyet ve Takvayı beraber yapıyor; birini yapıp, diğerini ihmal etmiyor. Cebbar ve zalim din düşmanlarının plânıyla hapishanelere sevk edilip, tecrid-i mutlakta ve gayet soğuk bir odada bırakılması ve şiddetli soğukların ve hastalıkların ızdırabları ve titremeleri ve ihtiyarlığın tâkatsızlıkları içinde bulunması dahi, te'lifata noksanlık vermemiştir.

Sıddık-ı Ekber (Radıyallahü Anhu) demiştir ki: "Cehennem'de Vücudum o kadar büyüsün ki, Ehl-i Îmâna yer kalmasın." Bediüzzaman, bu gayet ulvî seciyenin bir lem'acığına mazhar olmak için, "Birkaç adamın Îmanını kurtarmak için Cehennem'e girmeye hazırım" diye Fedakârlığın şahikasına yükselmiş ve böyle olduğu, Kur'an ve İslâmiyet'in Fedai ve Muhlis bir Hâdimi olduğu, seksen senelik hayatının şehadetiyle sabit olmuştur...

Kur'an ve Îman Hizmeti için Bediüzzaman'ın Haysiyetini, Şerefini, Ruhunu, Nefsini, Hayatını feda ettiği; maruz kaldığı o kadar şedid zulüm ve işkencelere ve giriftar edildiği çok musibet ve belalara karşı gösterdiği son derece Sabır, Tahammül ve İtidal, birer şahid-i sadık hükmündedirler.

Bediüzzaman Kur'an, Îman, İslâmiyet Hizmeti için, dünyevî rahatlıklarını feda etmiş, dünyevî şahsî servetler edinmemiş, zühd ve takva ve riyazet, iktisad ve kanaatla ömür geçirerek, dünya ile alâkasını kesmiştir.

Bu Cümleden olarak, Müslümanların Refah ve Saadeti için, bütün ömür dakikalarını sırf Îman Hizmetine vakf ve hasretmek ve İhlasa tam muvaffak olmak için, kendini dünyadan tecrid ederek mücerred kalmıştır. Evet, Bediüzzaman Îman ve İslâmiyet Hizmeti için, her şeyden bu derece Fedakârlık yapan, fakat bütün bunlarla beraber; Ubûdiyyet, Zühd ve Takvada da bir istisna teşkil eden tarihî bir İslâm Fedaisi ve Kur'an-ı Hakîm'in muhlis bir Hâdimi payesine yükselmiştir.

Bediüzzaman'ın, Risale-i Nur Davasında öyle bir itminanı, öyle bir Sıdk ve Sadakatı, öyle bir Sebat ve Metaneti, öyle bir İhlası vardır ki: Din düşmanlarının o kadar şiddetli zulüm ve istibdadları, o kadar hücum ve tazyikatları ve bunlarla beraber maddî yokluklar içinde bulunması, davasından vazgeçirememiş ve küçük bir tereddüd dahi ika' edememiştir.

Said Nursî, Eski Said tabir ettiği gençliğinde felsefede çok ileri gitmiştir. Garbın Sokrat'ı, Eflatun'u, Aristo'su gibi hakikatlı feylesofları ve şarkın İbn-i Sina, İbn-i Rüşd, Farabî gibi dâhî hükemalarından felsefe ve Hikmette Kur'an-ı Hakîm'in Feyziyle çok ileri geçmiş ve Kur'andan başka halâskâr ve hakikî Rehber olmadığını dava etmiş ve Risale-i Nur Eserlerinde isbat etmiştir. Bu Hakikatlarda şübhesi olan olursa, Üstad Âhirete teşrif etmeden bizzât şübhesini izale edebilir...

Said Nursî, Kur'an ve Îmâna Hizmet mesleğini ihtiyar edip, hiçbir maddî ve manevî menfaat, Salahat ve Velilik gibi manevî makamları maksad ve gaye etmeden, sırf Cenab-ı Hakk'ın Rızası için Hizmet yapmıştır. Basiretli Ehl-i İlim tarafından bütün Müslümanlarca "Zuhuru beklenen siyasî ve dinî bir Halâskârdır" gibi şahsına verilen yüksek mertebeyi, Bediüzzaman hiddetle reddetmiş, kendisinin ancak Kur'anın bir Hizmetkârı ve Risale-i Nur Talebelerinin bir Ders arkadaşı olduğuna inanmış ve beyan etmiştir.

Millî Müdafaa Vekaletinde yirmibeş sene hizmet görmüş muhterem Âlim bir Zâtın, şimdi aramızda bulunan bir kısım arkadaşlarımızla, evvelki gün ziyaretine gittiğimiz vakit, Bediüzzaman Hazretleri hakkında demişti ki: "Bediüzzaman'ın nasıl bir Zât olduğunu anlayabilmek için, Risale-i Nur Külliyatını dikkatle, Sebatla okumak kâfidir. Size bir misâl olarak, yalnız dünyevî iktidarı bakımından derim ki: Bediüzzaman, Risale-i Nur'un Şahs-ı Maneviyesiyle yalnız bir devleti değil, dünya yüzündeki milletlerin idaresi Ona verilse, onları Selâmet ve Saadet içinde idare edecek bir iktidar ve İnayete mâliktir." Evet, Bediüzzaman

Nâdire-i Hilkattir. Fakat yirmibeş senedir hem kendini, hem Talebelerini siyasetten men'etmiştir; dünyevî işlerle meşgul değildir...

Bediüzzaman'ın Risale-i Nur'u Te'lif ettiği zamanlarda ve Hizmet-i Kur'aniye'de istihdam edildiği anlarda; Zekâsı, Fetaneti, Aklı, Mantıkı, Zihni, Hayali, Hâfızası, Teemmülü, Feraseti, Seziş ve Kavrayışı, Sür'at-i İntikali ve ruhî, kalbî, vicdanî hasseleri, duyguları ve manevî letaifinin emsalsiz bir tarzda olması, istihdam edildiğine aşikâr bir delildir ki; kendi ihtiyarıyla, keyfiyle değil, İnayet-i İlâhiyye ile Kur'ana Hizmetkârlık etmiş bir derecede olduğu, basiretli Ehl-i İlim ve Ehl-i Kalbce musaddak ve müstahsendir.

Mısır'da fâzıl Ülemadan, merhum Abdülaziz Çâviş, Bediüzzaman'ın Fatîn-ül Asr olduğu ve müdhiş bir Fart-ı Zekâya mâlik bulunduğu mevzuunda, Mısır matbuatında makale neşretmiştir.

Büyük ve salâbetli bir Âlim olan Şeyhülislâm merhum Mustafa Sabri Efendi, Mısır'da Risale-i Nur'a sahib çıkmış ve Câmi-ül Ezher Üniversitesinde en yüksek bir mevkiye koymuştur.

Risale-i Nur, İslâmiyet'in gayet keskin ve Elmas bir Kılıncıdır. Bu Hakikatlara bir delil ise, Bediüzzaman'ın zalim hükümdarlara ve kumandanlara, ölümü istihkar ederek, Hakikatı pervasızca Tebliğ etmesi ve dünyayı saran dinsizlik kuvvetine mukabil, Hakaik-i Kur'aniye ve Îmaniyeyi, kendini feda ederek, istibdadın en koyu devrinde neşretmesi ve bu Kudsî Hakikata, cansiperane Hizmet etmesidir.

Bir müddeiumumî, iddianamesinde: "Bediüzzaman, ihtiyarladıkça artan enerjisiyle dinî faaliyete devam etmektedir." Denizli mahkemesi, ehl-i vukuf raporunda: "Evet, Said Nursî'de bir enerji vardır, fakat bu enerjisini, Tarîkat veya bir cem'iyet kurmakta sarfetmemiş, Kur'an Hakikatlarını beyan ve Dine Hizmete sarfettiği kanaatına varılmıştır." denilmektedir.

Din aleyhindeki eski hükûmetlerin vekillerinden birisi (antidemokratik kanunların Millet Meclisinde müzakeresi esnasında): "Bediüzzaman Said-i Nursî'nin dinî faaliyetine, yirmibeş seneden beri mani olamıyoruz." demiştir.

Biz de deriz ki: Evet, Said Nursî Hazretleri; emsali görülmemiş dinamik ve enerjik bir Zâttır. Bediüzzaman'ın Hârika bir İnsan olduğunu,

Din düşmanları olan muarızları dahi kalben tasdik ve takdir etmektedirler.

Said Nursî, bazan bir Talebesine Risale-i Nur'dan okuyuvermek nimetini lütfettiği zaman der ki: "Bu benim Dersimdir. Ben kendim için okuyorum. Bu Risaleyi, şimdiye kadar belki yüz defa okumuşum. Fakat, şimdi yeni görüyorum gibi tekrar okumağa ihtiyaç ve iştiyakım var."

Hem yine der ki: "Ben başkaları için Kitab yazmamışım. Kendim için yazmışım. Kur'andan bulduğum bu Devalarımı arzu edenler okuyabilir." Evet, Bediüzzaman itikad ediyor ve diyor ki: "Ben Derse, Terbiyeye ve nefsimi Islaha muhtacım." Bediüzzaman gibi bir Zât böyle derse, bizim bu Eserlere ne kadar muhtaç olduğumuz artık kıyas edilsin.

Bediüzzaman Said Nursî bütün hayatında, şan ve şöhretten, hürmetten kaçmış ve İnsanlardan istiğna etmiştir. Arabî bir Eserinde, şöhret hakkında diyor ki: "Şöhret, ayn-ı riyadır ve Kalbi öldüren zehirli bir baldır. İnsanı, İnsanlara abd ve köle yapar. Yâni, nam ve şöhret isteyen adam; halklara kendini beğendirmek, sevdirmek için, İnsanlara riyakârlık, dalkavukluk yapar. Tasannu'kâr tavırlar takınır. O bela ve musibete düşersen اِنَّا لِلّٰهِ وَ اِنَّٓا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ de."

Üstad, şöhretten fiilen ve hâlen bu kadar kaçmasına rağmen, her ne hikmetse, İnsanlar âdeta bir Sevk-i İlahî varmış gibi, istimdadkârane Ona koşmuşlardır ve Ona akın etmektedirler. Ve Onun Mahz-ı Hak olan bu Kudsî seciyesi, Risale-i Nur gibi cihanşümul bir esere hâdim olmuştur...

Bediüzzaman küçük yaşından beri, halkların mukabilsiz hediyelerinden istiğna etmiştir. Hediye kabul etmemeyi meslek edinmiştir. Zindandan zindana, memleketten memlekete sürgün edildiği zamanlarda, ihtiyarlığın tahmil ettiği zaruretler içinde dahi, bu seksen senelik İstiğna Düsturunu bozmamıştır. En Has bir Talebesi, bir lokma birşey hediye etse, mukabilini verir; vermese dokunur.

Neden hediye kabul etmediğinin sebeblerinden birisi olarak der ki: "Bu zaman, eski zaman gibi değildir. Eski zamanda Îmanı kurtaran on el varsa, şimdi bire inmiş. Îmansızlığa sevk eden sebebler eskiden on ise, şimdi Yüze çıkmış. İşte böyle bir zamanda Îmâna Hizmet için, dünyaya

el atmadım, dünyayı terk ettim. Hizmet-i Îmaniyemi hiçbir şeye âlet etmeyeceğim" der. Hazret-i Üstad, kendi şahsı için birisi zahmet çekse, bir Hizmetini görse; mukabilinde bir ücret, bir teberrük verir. Aksi halde, Ruhuna ağır gelir, hoşuna gitmez.

Bediüzzaman Said Nursî; Kur'an, Îman ve Din'e yaptığı Hizmetinde, senelerden beri mütemadî bir tarassud ve tecessüs, takibat ve tedkikat altında bulundurulmuştur. Yalnız ve yalnız Rıza-yı İlahî için, yalnız ve yalnız Hakikat için İslâmiyet'e Hizmet ettiği ve Hizmet-i Kur'aniyesini hiçbir şeye âlet etmediği müteaddid mahkemelerde de sabit olmuştur.

Eğer bu mezkûr Hakikatlara ve Eserlerindeki Hak ve Hakikatı gören hakperestlerin, Bediüzzaman ve Eserlerinde gördükleri ve neşrettikleri âlî meziyet ve yüksek Hakikata mugayir en küçük bir şey olsa idi, en büyük ilâvelerle, şaşaalarla ve yaygaralarla, bu yirmibeş sene içinde, Din düşmanları tarafından dünyaya ilân edilecek idi.

Nitekim bütün bütün iftira ve ittihamlarla, cebbar, müstebid Din düşmanlarının tahrikatıyla mahkemelere sevkedildiği zaman, gazetelerin birinci sahifelerinde, bire yüz ilâvelerle teşhir ettirilmesi; tahkikat ve muhakeme neticesinde hiç bir suç olmadığı tahakkuk ederek, beraet ettiği vakit sükût edilmesi; bu Hakikatın aşikâr çok delillerinden bir tanesidir.

Bediüzzaman, Din Kardeşlerine ziyade Şefkatlidir. Onların elemleriyle elem çektiği, İslâm dünyasında hürriyet ve istiklali için can veren, fedai İslâm Mücahidlerinin acılarıyla muzdarib olduğu, Kur'an ve İslâmiyet'e yapılan darbeler ânında çok ızdırablar çektiği, böyle acı acıların tesiratıyla, zâten pek az yediği bir parça çorbasını da yiyemediği çok defa görülmüş ve görülmektedir.

Ekser günleri hastalıklar ve sıkıntılarla geçmektedir. Bir Nur Talebesinin yazdığı gibi, "Ey Millet-i İslâm'ın ebedî Refah ve Saadeti için, dünyada rahatlık görmeyen müşfik Üstadım!. Senin devam eden hastalıkların cismanî değildir. Dinimize icra edilen istibdad ve zulüm sona ermedikçe, Âlem-i İslâm kurtulmadıkça Senin ızdırabın dinmeyecektir." Evet biz de bu kanaatteyiz.

Fakat o elîm acılar, Bediüzzaman'ı asla ye'se düşürmemiş, bilakis öyle küllî ve umumî bir dinî Cihada ve Dua ve Ubûdiyyete sevk etmiştir ki: "Kurtuluşun Çare-i Yegânesi, Kur'ana sarılmaktır." demiş ve sarılmış.

Kur'anda bulduğu Deva ve Dermanları Kaleme alarak, bu zamanda bir Halâskâr-ı İslâm ve nev-i beşerin Saadetine medar olan Risale-i Nur Eserlerini meydana getirmiştir.

Hunhar Din düşmanlarının, dünyevî satvet ve şevketleri, Bediüzzaman'ı kat'iyyen atalete düşürtememiştir. "Vazifem Kur'ana Hizmettir. Galib etmek, mağlub etmek Cenab-ı Hakk'a aid'dir." diye Îman ederek, bir an bile faaliyetten geri kalmamıştır. Evet Hazret-i Üstad, öyle bir Himmet-i Azîmeye mâliktir ki; ona icra edilen müdhiş mezalim, bu Himmetin mukabilinde tesirsiz kalmağa mahkûm olmuştur.

Bediüzzaman, Arz ve Semâvattaki mevcûdatı, hayret ve istihsanla temaşa eder. Kırlarda ve dağlarda husûsan bahar mevsiminde çok gezinti yapar. O seyrangâhlarda zihnen meşguliyet ve dakik bir Tefekkür ve daimî bir Huzur halindedir. Ağaç ve nebatat ve çiçekleri

مَا شَآءَ اللّٰهُ بَارَكَ اللّٰهُ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ "Ne güzel yaratılmışlar"

diyerek, ibret nazarıyla onları seyreder; Kâinat Kitabını okur. Her a'za ve hasseleri gibi, gözünü de daima Cenab-ı Hak hesabına ve İzni Dairesinde çalıştırır. Gözü, şu Kitab-ı Kebir-i Kâinatın bir mütalaacısı ve şu Âlemdeki Mu'cizat-ı San'at-ı Rabbaniyenin bir seyircisidir. Ve şu küre-i arz bahçesindeki Rahmet çiçeklerinin bir mübarek arısı derecesindedir.

Üstad, hususî hayatında mütevazi, vazife başında vakurdur. Tevazu ve mahviyette nümune-i misâl olacak bir mertebededir. Bu mevzuda der ki: "Bir nefer nöbette iken, baş kumandan da gelse, silâhını bırakmayacak. Ben Kur'anın bir Hizmetkârı ve bir neferiyim. Vazife başında iken karşıma kim çıkarsa çıksın, Hak budur derim, başımı eğmem."

Hülâsa olarak arz ederiz ki: Bediüzzaman, İhlas-ı Tâmmeye mâlik, hârikulâde, hakikî bir Müfessir-i Kur'andır. Hem İhlas-ı Etemme vâsıl olmuş, Kahraman ve yekta bir Hâdim-i Kur'andır. Risale-i Nur'un Müellifi olmak itibariyle; hem bir Mütekellim-i Â'zamdır, hem İlimde gayet derecede mütebahhir ve râsih, muhakkik ve müdakkik bir Allâmedir, hem İlm-i Mantık'ın yüksek, nazirsiz bir Üstadıdır.

Ta'likat namındaki Te'lifatı, Mantık'ta bir Şaheserdir. Hem Mümtaz ve Hakperest ve Hakikatbîn bir Dâhîdir, hem Kur'anla barışık müstakim felsefenin hakikatperver bir feylesofudur, hem nazirsiz bir sosyolog

(içtimaiyatçı) ve bir psikolog (ruhiyatçı) ve bir pedagog (terbiyeci) dur, hem daima Hakikat terennüm etmiş ve eden, yüksek ve emsalsiz ve dâhî bir Müellif ve Edibdir.

Said Nursî, senelerden beri şiddetli bir istibdad ve takyidat altında bulundurulup tanıttırılmadığı ve hem de kendisi, şahsî Kemâlâtını setrettiği, gizlediği için; mezkûr sıfatların herbirisine muttali olamayan bulunabilir. Hem bunlar ve hem Risale-i Nur'un hususiyetleri hakkındaki beyanatımız, Hakikatperver ve Faziletperver bu zamanda bir kısım Ülema-i Hakikînin ve Ehlullahın İttifak ve İcma' kuvvetindeki Hükümleridir. Hem de bizim kat'î kanaatlarımızdır.

Bediüzzaman'ın, öyle bir İlim ve sıfatlara mâlik olduğuna en mu'teber ve en birinci ve en hakikî delilimiz, Bediüzzaman Said Nursî'dir. Kimin şübhesi varsa, Risale-i Nur'u okusun. Evet biz zikrettiğimiz ve edeceğimiz bu Hakaik-i Uzmâyı, bütün İslâm dünyasına ve umum beşeriyet Âlemine ifşa ve ilân ediyoruz. Evet bin seneden beri Âlem-i İslâmiyet ve İnsaniyet, Risale-i Nur gibi bir Esere intizar ediyordu.

Bediüzzaman Said Nursî, çok İlimlerde müstesna birer eser yazabilirdi. Fakat o "Zaman, Îmanı kurtarmak zamanıdır" demiş ve bütün Himmet ve Mesaîsini ve Hayatını, Ulûm-u Îmaniyenin Te'lif ve Neşrine hasretmiştir.

Evet, Hazret-i Üstad Ulûm-u Îmaniyeyi neşretmekle, Âlem-i İslâm ve Âlem-i İnsaniyeti hayattar ve ziyadar eylemiştir. Cenab-ı Hak, o büyük Üstaddan Ebediyen razı olsun, uzun ömürler versin. اَمِين, اَمِين, اَمِين...

Risale-i Nur, Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın bu asırda bir Mu'cize-i Maneviyesi olan yüksek ve parlak bir Tefsiridir. Evet Risale-i Nur Kalblerin Fatihi ve Mahbubu, Ruhların Sultanı, Akılların Muallimi, nefislerin Mürebbi ve Müzekkîsidir. Risale-i Nur'un bir hususiyeti de, Mektubat'ın birinci cildinin 129'uncu sahifesindeki şu bahistir: "Bazı Sözlerde, Ülema-i İlm-i Kelâm'ın mesleğiyle, Kur'andan alınan Minhac-ı Hakikînin farkları hakkında şöyle bir temsil söylemişiz ki, meselâ: Bir su getirmek için bazıları küngân (su borusu) ile uzak yerden, dağlar altında kazar, su getirir. Bir kısmı da her yerde kuyu kazar, su çıkarır. Birinci kısım çok zahmetlidir. Tıkanır, kesilir. Fakat her yerde kuyular kazıp su çıkarmaya ehil olanlar; zahmetsiz, herbir yerde suyu buldukları gibi.. Aynen öyle de: Ülema-i ilm-i Kelâm, esbabı, nihayet-i Âlemde

teselsül ve devrin muhaliyeti ile kesip, sonra Vâcib-ül Vücud'un Vücudunu onunla isbat ediyorlar. Uzun bir yolda gidiliyor. Amma Kur'an-ı Hakîm'in Minhac-ı Hakikîsi ise; her yerde suyu buluyor, çıkarıyor. Her bir Âyeti, birer Asâ-yı Musa gibi, nereye vursa Âb-ı Hayat fışkırtıyor.

وَ فِى كُلِّ شَىْءٍ لَهُ اٰيَةٌ تَدُلُّ عَلٰٓى اَنَّهُ وَاحِدٌ Düsturunu herşeye okutturuyor.

Hem Îman yalnız İlim ile değil.. Îmanda çok letaifin hisseleri var. Nasılki bir yemek mideye girse; o yemek muhtelif asaba, muhtelif bir surette inkısam edip tevzi olunuyor. İlim ile gelen Mesail-i Îmaniye dahi, Akıl midesine girdikten sonra, derecata göre Ruh, Kalb, Sır, nefis ve hâkeza.. letaif, kendine göre birer hisse alır, masseder. Eğer onların hissesi olmazsa, noksandır." İşte Risale-i Nur her yerde suyu buluyor, çıkartıyor. Evvelce gidilen uzun yolu kısaltıyor ve müstakim ve selâmetli yapıyor.

Eski hükema, Ahkâm-ı Şer'iyeden ve Akaid-i Îmaniyeden bazıları için: "Bu nakildir, Îman ederiz, Akıl buna yetişmez." demişler. Halbuki bu asırda Akıl hükmediyor. Bediüzzaman Said Nursî ise; "Bütün Ahkâm-ı Şer'iye ve Hakaik-i Îmaniye aklîdir. Aklî olduğunu isbata hazırım." demiş ve Risale-i Nur'da isbat etmiştir.

Risale-i Nur'da müstesna bir edebiyat ve Belâgat ve Îcaz, nazirsiz, cazib ve orijinal bir üslûb vardır. Evet, Bediüzzaman Zâtına mahsus bir üslûba mâliktir. Onun üslûbu, başka üslûblarla müvazene ve mukayese edilemez. Eserlerin bazı yerlerinde, edebiyat kaidesine veya başka üslûblara nazaran pek münasib düşmemiş gibi zannedilen bir noktaya rastlanırsa, orada gayet ince bir nükte, bir îma veya ince bir mâna veya Hikmet vardır. Ve o beyan tarzı, oraya tam muvafıktır. Fakat o ince inceliği, Âlimler de birden pek anlamadıklarını itiraf etmişlerdir. Bunun için, Bediüzzaman'ın Eserlerindeki hususiyet ve incelikleri, Risale-i Nur'la fazla iştigal etmemiş olanlar, birden intikal edemezler.

Büyük şâirimiz, edebiyatımızın medar-ı iftiharı merhum Mehmed Âkif, bir üdebâ meclisinde, "Viktor Hügo'lar, Şekspirler, Dekartlar; edebiyatta ve felsefede, Bediüzzaman'ın bir talebesi olabilirler." demiştir.

Edib ve şâirler, zevâl ve firaktan ağlamışlar, ölümden vaveylâ etmişlerdir. Güz mevsimini hüzünle tasvir etmişlerdir. Hattâ dünyaca meşhur Arab edibleri "Eğer firak olmasa idi, ölüm Ruhlarımızı almak için yol bulup gelemezdi" mânasında

لَوْلاَ مُفَارَقَةُ اْلاَحْبَابِ مَا وَجَدَتْ لَهَا الْمَنَايَا اِلَى اَرْوَاحِنَا سُبُلاً demişlerdir.

Bediüzzaman ise, "Kâinattaki zevâl, firak ve adem zahirîdir. Hakikatta firak yok, visal var. Zevâl ve adem yok, teceddüd var. Ve Kâinatta her şey, bir nevi Bekaya mazhardır. Ölüm, bu Âlem-i Fâniden Âlem-i Bâkiye gitmektir. Ölüm, Ehl-i Hidayet ve Ehl-i Kur'an için, öteki Âleme gitmiş eski dost ve ahbablarına kavuşmağa vesiledir. Hem hakikî vatanlarına girmeye vasıtadır. Hem zindan-ı dünyadan, Bostan-ı Cinana bir davettir. Hem Rahman-ı Rahîm'in Fazlından, kendi Hizmetine mukabil ahz-ı ücret etmeye bir nöbettir. Hem Vazife-i Hayat külfetinden bir terhistir. Hem Ubûdiyyet ve İmtihanın talim ve Talimatından bir paydostur. Azrail Aleyhisselâm bugün gelse, hoş geldin, safa geldin diye gülerek karşılayacağım." diyor.

Bediüzzaman, beşeri Risale-i Nur'la sefahet ve dalâletten kurtarırken, korku ve dehşet vermek tarzını takib etmiyor. Gayr-ı meşru bir lezzetin içinde, yüz elemi gösterip, hissi mağlub ediyor. Kalb ve Ruhu hissiyata mağlub olmaktan muhafaza ediyor. Risale-i Nur'da müvazenelerle küfür ve dalâlette, bir Zakkum-u Cehennem tohumu olduğunu ve dünyada dahi Cehennem azabları çektirdiğini ve Îman ve İslâmiyet ve İbadette, bir Cennet çekirdeği ve leziz lezzetler ve zevkler ve Cennet meyveleri bulunduğunu, dünyada dahi bir nevi mükâfata nâil eylediğini isbat ediyor.

Risale-i Nur nifak ve şikakı, tefrikayı, fitne ve fesadı kaldırıp; kardeşliği, Uhuvvet-i Diniyeyi, Tesanüd ve Teâvünü yerleştirir. Risale-i Nur Mesleğinin bir esası da budur. Risale-i Nur gurur ve kibir ve hodfüruşluk ve zillet gibi ahlâk-ı seyyieden kurtararak, tevazu' ve mahviyet ve İzzet ve Vakar gibi güzel ahlâklara sahib kılar.

Risale-i Nur, İnsan olan bir İnsana, acz ve fakrını derk ettirir. Bediüzzaman der ki: "İnsan, acz ve fakrını anlamakla, tam Müslüman ve Abd olur."

Bu dinsizleri mağlub etmek için, yeni tahsili de yapalım diyenler veya yapanlar, Nur Risalelerini devam ve Sebatla mütalaa ederek, bu hedeflerine vâsıl olurlar ve çare-i yegâne de budur. Hem böylelikle, mekteb malûmatları da Maarif-i İlâhiyyeye inkılab eder.

Ey, bin seneden beri İslâmiyetin Bayraktarlığını yapan bir milletin torunları olan cengâver Ruhlu Kardeşlerim!. Bu zamanın ve gelecek asırların Müslümanları ve bizler, Kur'an-ı Azîmüşşan'ın Tefsiri olan öyle bir Rehbere muhtacız ki; Tahkikî Îman Dersleriyle, Îman mertebelerinde terakki ve teâli ettirsin. Hem korkak değil, bilakis Risale-i Nur Talebeleri gibi cesur ve Kahraman ve fa'al ve Amel-i Sâlih sahibi, mütedeyyin, müttaki ve bununla beraber, şahsî rahatlık ve menfaatlarını Îman ve İslâmiyet'in kurtuluşu uğrunda feda eden, Fedai ve Mücahid Müslümanlar yetiştirsin, neme lâzımcılıktan kurtarsın. Hem taarruz ve işkenceler ve ölüm ihtimalleri karşısında, tahkikî Îman kuvvetinden gelen bir cesaretle, Kur'an ve İslâmiyet cephesinden asla çekilmeyen, "Ölürsem Şehidim, kalırsam Kur'anın Hizmetkârıyım" diyen ve yılgınlık haline düşmeyen Sadık ve İhlaslı, yalnız Allah Rızası için Hizmet eden, Nur Talebeleri gibi İslâmiyet Hâdimleri yetiştirsin, böyle muazzez Müslümanlar meydana getirsin.

Evet bu asra öyle bir Kur'an Tefsiri lâzım ve elzemdir ki; Risale-i Nur gibi Akıl, Fikir ve Mantığı çalıştırsın, Ruh ve Kalb ve Vicdanı Tenvir etsin. Müslümanları, beşeri uyandırsın; İntibah versin, gafletten kurtarsın. Sırat-ı Müstakim olan Kur'an yolunu göstersin. Sünnet-i Seniyeye ve İslâmiyetin Şeairine muhalif olarak yaptırılan ve yapılan şeyleri fark ettirip, Sünnet-i Peygamberîye (Aleyhissalâtü Vesselâm) İttibaı Ders versin ve İhya etmek cehdini uyandırsın.

İşte Risale-i Nur'un böyle hâsiyetleri havi bir Kur'an Tefsiri olduğu, otuz seneden beri meydandadır ve Ehl-i Hakikatın tasdikiyle sabittir. Hem amansız Din düşmanlarının plânlarıyla mahkemelere sürüklenen Risale-i Nur Talebelerinin Müdafaaları; ve bu Talebelerin İslâmiyete Hizmetleri esnasında, gizli İslâmiyet düşmanı, insafsız, cebbar zalimlerin entrikalarıyla maruz kaldıkları işkencelerden yılmamak, şahıslarını düşünmeden, yâni şahsî refahlarını İslâmın Refah ve Saadeti için feda ederek, Sıddıkıyetle Sebat etmeleri ve eşedd-i zulme mukavemet etmeleri aşikâr bir delil teşkil etmektedir.

Evet, hem yirmibeş seneden beri Risale-i Nur'la Îman Hizmetine bütün varlığını vakfeden ve şimdiye kadar "gaddar Din düşmanlarının" çok defalar tecavüz ve taarruzuna ve taharriyata maruz kaldığı halde, yirmibeş senedir inziva içinde, Risale-i Nur'un Naşirliğini yapan Nur Kahramanları Ağabeylerimiz, bizlere birer Nümune-i İmtisal olan, Îman ve İslâmiyet Fedaileridir.

İşte biz Müslümanlar, böyle bir Tefsir-i Kur'an arıyor, böyle bir Hâdîyi bekliyorduk. O İhlaslı Nur Talebeleri ki, "Cenab-ı Hak, Hafîz'dir. Ben Onun İnayeti ve Himayeti altındayım. Başıma ne gelse Hayırdır." diye Îman etmekle beraber Amel ederler. Îman Hizmetini yaparlar. Din düşmanlarına yakalanmamak ve canlarından kıymetli olduğuna inandıkları Nur Risalelerini onlara kaptırmamak için de ihtiyat ederler. Şahıslarına gelecek zararları nazar-ı itibara almadan Hizmetlerine devam ederler. Hapse, zindana atılıp, işkence yapıldığı zamanda, onlar yine Üstadları Bediüzzaman ile alâkadardırlar. Eğer gizlice bir imkân bulurlarsa, onlar yine Risale-i Nur ile meşguldürler. Hattâ "Belki hapse atılırım, Nur Risalelerimi vermezler, çalışmaktan mahrum kalırım." diye bazı Nurları ezberleyen Talebeler de olmuştur.

Muhlis bir Nur Talebesi, hapishaneden çıkarıldığı vakit; güya o kırbaçlı, falakalı, türlü türlü işkenceli hapishane, ona bir kuvvet, bir enerji kaynağı olmuş Sadakat ve Teyakkuzla Nur Hizmetinde koşturmak için bir kırbaç tesiri yapmış gibi, Üstadına daha ziyade yakınlaşır ve eskisinden daha fazla Nurlara çalışır, Neşriyat yapar.

Afyon hâdisesinde, Bediüzzaman hapiste iken, muallim bir Nur Talebesi, savcılıkta Risale-i Nur ve Üstadı hakkında kahramanca cevablar verdiği için, savcı kızmış. "Şimdi seni hapse atarım" diye tehdid etmiş. O İslâm Fedaisi muallim de cevaben "Ben hazırım, derhal hapse gönderin" demiştir.

Yine Afyon mahkemesinde, bir Nur Talebesi hakkında tevkif kararı veriliyor, fakat adliye bulamaz. O Talebe bundan haberdar olur. Diğer Nur Kardeşleri gibi, "Üstadım ve Kardeşlerim hapiste iken, nasıl hariçte kalabilirim" diyerek savcılığa teslim olup, hapse girer.

Aynı bu hapishanede, bir Nur Talebesini sehven tahliye ederler.. O da "Üstadım ve Kardaşlarım henüz hapistedirler. Hem istinsahını tamamlayacağım yeni te'lif edilen Nur Risaleleri var." diye düşünerek hapishane müdürüne, "Benim kırk gün sonra tahliye edilmem lâzım. Ceza müddetim daha bitmedi." der. Hesab ederler ki hakikaten böyledir, tekrar hapse koyarlar..

Hamiyet-i Diniye meziyetine lâyık anlayışlı Kardeşlerim!

Said Nursî, kendi hakkında verilen böyle bir malûmatı görürse, diyeceklerdir ki: "Ne için böyle yapıyorlar?. Şahsımın ehemmiyeti yok.

Kıymet, Kur'andan tereşşuh eden ve Kur'an-ı Hakîm'in malı olan Risale-i Nur'dadır. Ben bir hiçim."

Üstadın şahsının mazhar ve âyine olduğu Kur'anî Hakikatlar ve Nur'lar itibariyle ve neşrettiği Îman ve İslâmiyet Dersleriyle, İhlas-ı Tâmme ile, umumî ve küllî bir tarzda Kur'ana ve Dine Hizmet etmesiyle, onun hakkındaki takdir ve tahsinler, mâna-yı harfî ile şahsına aid kalmıyor. Kur'an ve İslâmiyet'e raci'dir. Allah nam ve hesabınadır. Din düşmanları tarafından, Ona yapılan düşmanlık ve taarruzlar da, Bediüzzaman'ın hâdimliğini yaptığı Kur'an ve İslâmiyet'in ortadan kaldırılması maksad-ı mahsusuna matuftur.

Zira Hakaik-i Kur'aniye ve Îmaniyeyi câmi', o cihanşümul Risale-i Nur Eserleri Ona İhsan edilmiştir.

İşte bu bedihî Hakikatı bilen, maskeli, gizli ve münafık Îman ve İslâmiyet muarızları ve düşmanları, yarım asra yakındır, Bediüzzaman'ın çürütemedikleri şahsını, yalan ve yaygaralarla hâlâ çürütmeye çabalıyorlar. Maksadları: Risale-i Nur, rağbet ve revaç görüp intişar etmesin, Îman ve İslâmiyet inkişaf etmesin. Halbuki, Said Nursî'ye iliştikçe Risale-i Nur parlıyor. Neşriyat dairesi genişliyor. Birer nümune olan yirmibeş sene içindeki hâdiseler meydandadır.

İslâmiyet düşmanları, bir taraftan tamamıyla yalan propagandalarına ve taarruzlarına devam ederken, diğer taraftan da Nur Talebelerinin Üstadları ve Risale-i Nur hakkında istidadları nisbetinde, istifade ve istifazalarından doğan minnet ve şükranlarını ifade eden takdirkâr yazı ve sözlerden mürekkeb bir nevi Müdafaalarını perdeler arkasından men'etmeye çalışıyorlar. Bunun için, safdil gördükleri dostların dostlarına veya dostlara samimî görünerek "İfrata gidiyorsunuz" gibi, bir takım şeyler söylettiriyorlar. İşte böyle sinsi, böyle dessas, böyle entrikalı çeşitli iftiralarla bizi korkutmaya, yıldırmaya ve susturmaya çalışıyorlar.

Evet, acaba hiç Akıl kârı mıdır ki: Din düşmanları, iftira ve yalanlardan ibaret yaygaralarını yapsınlar da, bizler Hakikatı izhar tarzıyla müdafaa etmekte susalım? Acaba hiç mümkün müdür ki: İslâmiyet düşmanlığıyla, Üstad Bediüzzaman hakkında zalimane ve cebbarane haksızlıkları irtikâb eden o insafsız propagandacılar, yalanlarını savururken, biz, Üstad ve Risale-i Nur'un Hakkaniyetini ilân ederek, o acib yalanlarını akîm bırakmaya çalışmayalım? Acaba eblehlik ve safderunluk

olmaz mı ki: Kur'an ve Îmanın hunhar ve müstebid zalim düşmanları; Kur'an ve İslâmiyet'i ve Dini Risale-i Nur'la küfr-ü mutlaka karşı müdafaa ve muhafaza Hizmetini yapan Bediüzzaman aleyhtarlığında, mütemadiyen uydurmalarla seslerini yükseltsinler de, biz Hak ve Hakikatı beyan ve ilân etmekte sükût edelim, susalım veya "Biraz susun" gibi birşeyle, paravanalar, perdeler arkasında icra-i faaliyet yapan o gizli dinsizlere bir nevi yardım etmiş veya desteklemiş olalım? Aslâ ve kellâ, kat'â ve aslâ susmayacağız!.. Ve hem susturamıyacaklardır. Durmayacağız ve hem durduramıyacaklardır.. Bu can bu kafesten çıkıncaya kadar, bu Ruh bu cesedden ayrılıncaya kadar, bu nefes, bu bedenden gidinceye kadar; Risale-i Nur'u okuyacağız, neşredeceğiz. Risale-i Nur'un Mahz-ı Hakikat ve Ayn-ı Hak olduğunu ve Bediüzzaman Said Nursî'nin, yapılan ithamlardan tamamıyla münezzeh ve müberra olduğunu, iftiracı ve tertibci, hunhar din düşmanlarına mukabil, izhar ve ilân edeceğiz...

Kıymetli Kardeşlerim!. İslâm tarihinde, altın sahifelerde mevkileri bulunan, büyük ve nazirsiz Zâtlar meydana gelmiştir. O misilsiz Zâtların Tefsirleri ve Eserleri, hiçbir avrupalı feylesofun eseriyle kabil-i kıyas olmayacak derecede emsalsizdir. O büyük İslâm Müellifleri ve İslâm Dâhîleri, herhangi bir hükûmetin, senelerce ağır bir esaret ve koyu bir istibdadı tahtında olmaksızın, Kur'an ve İslâmiyet'e hakkıyla ve hâlis bir surette Hizmet etmişlerdi. Tarihte eşine rastlanmayan bir istibdad-ı mutlak ve eşedd-i zulüm altında ve dehşetli bir esaret içinde bırakılan ve kendini ve eserlerini imha etmeye çalışan Din düşmanlarına mukabil, bir Şahs-ı Manevî olan Bediüzzaman Said Nursî, Resul-i Ekrem (Aleyhissalâtü Vesselâm) Efendimizin Sünnetine tam İttiba' ederek yaptığı Dinî Cihad-ı Ekberinde, beşer tarihinde misli görülmemiş bir tarzda muvaffak ve muzaffer olmuştur...

Bediüzzaman gibi, yüzotuz parça Îmanî Eserlerini şiddetli bir istibdad, tazyikat ve takyidat altında, gizliden gizliye te'lif edebilmek, hem kuvvetli bir Takva ve Ubûdiyyete sahib olmak ve hem bunlarla beraber, harb cephesinde de Fedai olarak gönüllü askerleriyle muharebe etmiş olmak ve harb cephesinde, avcı hattında dahi, fırsat buldukça Kur'anın en ince Nüktelerini ve Hârika İ’cazını beyan eden bir Kur'an Tefsiri Te'lif etmiş olmak ve aynı zamanda nefs mücadelesinde de galib olup, nefsini de Dine Hizmetkâr yapmak ve hürriyeti gasbedilerek, ücra bir köye sürgün edilip, tecrid-i mutlak ve tarassudlar ve her türlü azablar içinde ablukaya alınıp, Engizisyon zulümlerini çok geride bırakan hâkim bir kuvvetin tazyikatı altında, cani canavarların pek vahşi işkenceleri

içinde, (سِرًّا تَنَوَّرَتْ) Sırrıyla perde altında Risale-i Nur Eserleri gibi Eserler neşretmek ve böylece cihanın maddî manevî "Fâtih"i olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Sünnet-i Seniyesinin bir Hizmetkârı olarak, bugün milyonlara baliğ olan bir câmiayı, İnayet-i İlahî ile, Kur'an-ı Hakîm'in Cadde-i Kübrasında Selâmetle ilerletmek ve Mü'minlerin ve beşeriyetin sadece dünyalarını değil, ebedî Saadetlerini temine Risale-i Nur gibi bir Eserle vesile olmak; bu mezkûr hususiyetlerin manevî şahsında toplanması, Risale-i Nur Müellifi Bediüzzaman Said Nursî gibi, tarihte hangi bir Zâta daha nasib olmuştur acaba?.

Evet Kardeşlerim! Risale-i Nur, öyle bir Ziya-i Hakikat, öyle bir Bürhan-ı Hak ve bir Sirac-ı Hakikat neşrediyor ve iki cihanın Saadetini temin edecek, Kur'an ve Îman Hakikatlarını Ders veriyor ve öyle bir Lütf-u İlahîdir ki: Yirmibeş seneden beri, çoluk-çocuk, genç-ihtiyar, kadın-erkek, muallimi, feylesofu, talebesi, Âlimi, Mutasavvıfı gibi, herbir Tabaka-i İnsaniye, bu Nur'un âşıkı, bu Nur'un pervanesi, bu Nur'un meclubu, bu Nur'un muhibbi olmuşlar; bu Nur'a koşmuşlar, bu Nur'un sinesine atılmışlar, bu Nur'dan meded istemişler. Milyonlarca bahtiyar kimselerden müteşekkil muazzam bir kütle, bu Nurla nurlanıp, bu Nurla kurtulmuşlardır.

Evet Kardeşlerim! Mahzen-i Mu'cizat ve Mu'cize-i Kübra olan Kur'an-ı Azîmüşşan'ın hakikî bir Tefsiri olan Risale-i Nur, o kadar merakâver, o kadar cazibedar, o kadar dehşetli ve muazzam Hakikatları Ders veriyor ve mesaili isbat ediyor ki; Îman ve İslâmiyet'in kıt'alar genişliğinde İnkişaf ve Fütuhatına medar oluyor ve olacaktır.

Evet Risale-i Nur, Kalblere o derece bir Aşk ve Muhabbet, Ruhlara o kadar bir Vecd ve Heyecan vermiş, Akıl ve mantıkları öyle bir tarzda ikna etmiş ve öyle bir İtminan-ı Kalb hasıl etmiştir ki, milyonlarca Nur Talebelerine, kendini defalarca okutmuş, yazdırmış ve bir ömür boyunca mütalaa ettirmiş ve senelerden beri âdeta kendi kendini neşretmiştir.

Aziz Kardeşlerim! Ecnebi parmağıyla idare edilen zendeka komiteleri, İslâmiyeti imha için, İslâm memleketlerinde, bilhassa Türkiye'de, öyle desiselerle entrikalar çevirmişler, haince dolaplar döndürmüşler, hunharane ve vahşiyane zulümler irtikâb ve şeytanî ve menfur plânlar tatbik etmişler ve iğfalatta bulunmuşlar; iblisane, sinsî metodlar takib etmişler ve kardeşi kardeşe çarpıştırmışlar ve öyle aldatıcı yalan ve propagandalar ve yaygaralar yapmışlar, fitne ve fesad ve tefrika tohumları saçmışlardır ki; bunlar İslâm'ın bünyesinde derin rahneler açmış ve büyük tahribatlar yapmıştır.

Fakat o musibetler, Cenab-ı Hakk'ın İmdadı ile, tahrik ve istihdam olunan Bediüzzaman Said Nursî gibi, İhlas-ı Tâmmı kazanmış olan bir Zât vasıtasıyla, Rahmet-i İlahî ile mededres ve şifaresan ve cihanpesend ve cihanşümul bir mahiyeti haiz Risale-i Nur Eserlerinin meydana gelmesine sebeb olmuştur. Ve aynı zamanda, Müslümanları uyandırmış; onları halâs, kurtuluş çarelerini aramaya sevk etmiştir. Ebedî Âhiret Hayatlarını kurtarmak için, hakikî İman Derslerini almak ve Allah'a İltica ve emirlerine İtaat etmek ihtiyacını şiddetle hissettirmiş ve bu husustaki gaflet ve kusuratı; o musibetlerin ihtar ettiğini, idrak ettirmiştir. Zâten İnsanların, Mü'minlerin başına gelen bela ve musibetlerin Hikmeti budur.

Evet o ecnebilerin, canavarlar gibi yaptıkları muamele ve zulümler, İslâm dünyasında, hürriyet ve istiklal ve İttihad-ı İslâm cereyanını da hızlandırmıştır. Nihayet, müstakil İslâm devletlerinin teşkilini intac etmiştir. اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ تَعَالٰى , Cemahir-i Müttefika-i İslâmiye de meydana gelecek ve İslâmiyet, dünyaya hâkim ve hükümran olacaktır. Rahmet-i İlahîden kuvvetle Ümid ve Niyaz ediyoruz.

İşte Risale-i Nur Müellifi Bediüzzaman Said Nursî, öyle bir Mücahid-i İslâmdır ki; ve Te'lifatı Risale-i Nur, öyle uyandırıcı ve öyle halâskâr ve öyle fevkalâde ve cihangir bir Eserdir ki: Din aleyhindeki bütün o komitelerin bellerini kırmış, mezkûr muzır ve habis faaliyetlerini akamete düçar ve dinsizlik esaslarının temel taşlarını paramparça etmiş ve köküyle kesmiştir ve İslâmî ve İmanî fütuhatı, perde altında, Kalbden Kalbe inkişaf ettirmiş ve Kur'an-ı Azîmüşşan'ın Hâkimiyet-i Mutlakasına zemin ihzar etmiştir.

Evet Risale-i Nur, o tahribatı Kur'anın Elmas Hakikatleriyle ve Kur'an-ı Kerim'deki en kısa ve en müstakim bir tarîkle tamir ve o yaraları, Kur'an-ı Hakîm'in Eczahane-i Kübrasındaki edviyelerle tedavi ediyor ve edecektir.

Hem, masum Müslümanların kanlarını sömüren ve servetleri tahaccür etmiş millet kanı olan, parazit, tufeylî ve aç gözlü canavar ve barbar emperyalistleri, müstemlekecileri ve onların içimizdeki, sadece şahsî menfaat zebunu, zalim, hunhar, harîs ve müstebid uşaklarını, Hak ile yeksân edip izmihlal ve inhidam-ı mutlakla mağlub eden ve edecek yegâne çarenin Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın bu asırda bir Mu'cize-i Manevîsi olan Risale-i Nur Eserleri olduğunda, basiretli İslâm Mücahidleri ve Âlimleri, icraat ve müşahedata müstenid, yakînî bir kanaat-ı kat'iyye ile müttefiktirler.

Evet tarih-i beşer, Risale-i Nur gibi bir Eser göstermiyor. Demek anlaşılıyor ki: Risale-i Nur, Kur'anın emsalsiz bir Tefsiridir.

Evet Bediüzzaman Said Nursî'ye, yalnız Âlem-i İslâm değil, hristiyan dünyası da medyun ve minnettardır ki; dinsizliğe karşı umumî Cihadında mazhar olduğu muvaffakıyet ve galibiyetten dolayı Roma'daki papa dahi, kendisine resmen tebrik ve teşekkürname yazmıştır.

Şimdi Risale-i Nur Külliyatından, Îman, Kur'an ve Hazret-i Peygamber (Aleyhissalâtü Vesselâm) Efendimiz hakkında olan Eserlerden bazı kısımları aynen okuyacağım. Siz bu Eserleri elde edip tamamını okursunuz. Okurken, belki izah edilmesini isteyen Kardeşlerimiz olacaktır. Fakat bu hususta arzedeyim ki, Üstadımız Bediüzzaman, bir Nur Talebesine Risale-i Nur'dan bazan okuyuvermek lütfunu bahşederken izah etmiyor, diyor ki: "Risale-i Nur, Îmanî mes'eleleri lüzumu derecesinde izah etmiş. Risale-i Nur'un Hocası, Risale-i Nur'dur. Risale-i Nur, başkalarından Ders almağa ihtiyaç bırakmıyor. Herkes istidadı nisbetinde kendi kendine istifade eder. Aklınız herbir mes'eleyi tam anlamasa da, Ruh, Kalb ve Vicdanınız hissesini alır. Ne kadar istifade etseniz, büyük bir kazançtır."

Okunan Türkçe veya Arabça bir Risalenin izahı, başka bir Risalede varsa, onu getirip okuyor. Risale-i Nur'daki gayet ince Nükteleri derkeden basiretli Âlimler de der ki: Bir Âlimin yüksek bir İlmi olabilir.. fakat Risale-i Nur'u Cemaata okurken tafsilâta girişip eski malûmatlarıyla açıklarsa, bu izahatı, Risale-i Nur'un beyan ettiği, asrımızın fehmine uygun ve ihtiyacına tam cevab veren Hakikatların anlaşılmasında ve tesiratında ve Risale-i Nur'un mahiyetinin derkine bir perde olabilir. Bunun için, bazı lügatların mânalarını söyleyerek aynen okumak daha müessir ve daha efdaldir.

İstanbul Üniversitesindeki kardeşlerimiz de böyle okuyorlar. Biz de hülâsaten deriz ki: Risale-i Nur, gayet fasih ve vecizdir. Sözün kıymeti; Îcazındadır, kısalığındadır. Bir Mes'ele-i Îmaniye ve Kur'aniye umuma Ders verilirken, mücmel olarak tedrisinde, daha fazla istifaza ve istifade vardır.

Ey Üstadımız Efendimiz! Umum kadirşinas İnsanlar Risale-i Nur'u ve Sizi Ebediyen tebcil ve tekrim edeceklerdir. Tahkikî Îman Dersleriyle Îmanımızı kurtaran cihanbaha ve cihandeğer bir kıymette olan Risale-i Nur'u bütün Ruh-u Canımızla, bütün mevcudiyetimizle seviyor ve tekrim

ediyoruz. Bu Aşk ve bu Muhabbet, bu Ta'zim ve bu Hürmet, nesilden nesile, asırdan asıra, devirden devire intikal edecektir.

Evet, Risale-i Nur'daki Hakaik-i Kur'aniye öyle bir kuvvettir ki: Bu kudret karşısında, küfr-ü mutlakın ve dinsizliğin temelleri târumâr olacak; inhidam çukurlarına yuvarlanarak geberecektir. Bâki kalanlar, Îman ve Kur'an Nuruyla Felah ve Necat bulacaklardır.

Evet dağları, taşları, pamuk gibi dağıtacak, demir ve granitleri yağ gibi eritecek derecede olan bu Kuvvet-i Kur'aniye dünyayı Nur ve Saadete gark edecek. Bu Nur-u Kur'an, Îmanların kurtuluşunda, dünyaya hâkim ve hükümran olacaktır.

وَ اٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

* * *

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَآ اَللّٰهُ يَا رَحْمٰنُ يَا رَحِيمُ يَا فَرْدُ يَا حَيُّ يَا قَيُّومُ يَا حَكَمُ يَا عَدْلُ يَا قُدُّوسُ

İsm-i Â'zam'ın Hakkına ve Kur'an-ı Mu'ciz-ül Beyan'ın Hürmetine ve Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm'ın Şerefine, bu mecmuayı bastıranları ve mübarek yardımcılarını Cennet-ül Firdevs'te Saadet-i Ebediyeye mazhar eyle, اَمِين. Ve Hizmet-i Îmaniye ve Kur'aniyede daima muvaffak eyle, اَمِين. Ve Defter-i Hasenatlarına Sözler Mecmuasının herbir Harfine mukabil bin Hasene yazdır, اَمِين. Ve Nurların Neşrinde Sebat ve Devam ve İhlas İhsan eyle اَمِين. Yâ Erhamerrâhimîn! Umum Risale-i Nur Şakirdlerini iki cihanda mes'ud eyle, اَمِين. İnsî ve cinnî şeytanların şerlerinden muhafaza eyle, اَمِين. Ve bu âciz ve bîçare Said'in kusuratını afveyle, اَمِين...

Umum Nur Şakirdleri
namına

S A İ D   N U R S Î

Fihrist

Âyât-ı Kur'aniyenin Bir Nevi Tefsiri Olan Risale-i Nur Eczalarından "SÖZLER MECMUASI"nın Mücmel Bir F i h r i s t e s i d i r .

Sahife No

Sahife No

Sahife No

mes'eleleri öyle güzel bir surette beyan eder ki, herkesi ikna eder. **İkinci Makam:** Arabiyy-ül ibare olarak oniki Lasiyyema Kelimesiyle başlar ve gayet kuvvetli ve kat'î ve hiç bir cihette sarsılmaz, Haşre dair, Cennet ve Cehennem'in Hakkaniyetine medar binler Bürhanı tazammun eden bir Bürhan-ı Bahirdir ki; o Bürhan, Onuncu Söz'ün menşe'i ve Esası ve Hülâsasıdır.

قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّى ۞ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَ مَلٰٓئِكَتِهِ ۞ وَ مَآ اَمْرُ السَّاعَةِ اِلاَّ كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ هُوَ اَقْرَبُ ۞ مَا خَلْقُكُمْ وَلاَ بَعْثُكُمْ اِلاَّ كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ

Âyetlerinin mealindeki yüzer Âyâtın **Haşir** ve **Beka-i Ruha** ve **Melaike-**ye dair üç mühim Hakikatını tefsir eder. Beka-i Ruhu o kadar güzel isbat eder ki: Cesedin Vücudu gibi, Ruhun Bekasını gösterir. Ve Melaikenin Vücudlarını, amerika insanlarının Vücudları gibi isbat eder. Ve Haşir ve Kıyametin Vücud ve tahakkuklarını o kadar mantıkî ve aklî bir surette isbat eder ki: Hiçbir feylesof, hiçbir münkir itiraza mecal bulamaz. Teslim olmazsa da mülzem olur. Husûsan âhirindeki **"Remizli Nüktenin Sırrı"** namıyla Haşr-i Ekberin esbab-ı mûcibesini ve hikmetlerini öyle bir tarzda beyan eder ki; Tılsım-ı Kâinatın üç Muammasından bir Muammasını gayet parlak bir surette halleder. (Hâşiye)

قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا ۞ وَ قَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا ۞ عَالِمِ الْغَيْبِ لاَ يَعْزُبُ عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَلاَ فِى الْاَرْضِ وَلآَ اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ

(Hâşiye): Yirmidokuzuncu Söz'ün göz ile görünen bir Kerameti var. Ezcümle, onaltı sahifesinde ihtiyarsız, tasannu'suz her sahifenin satırlarının başlarında onaltı elif gelmesidir. Bu Tevafuku görmek isteyenler, eski harfli Nüshasına müracaat etsinler.

Sahife No

وَلاَ اَكْبَرُ اِلاَّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ

Âyetlerinin **enaniyet-i İnsaniye** ve **tahavvülât-ı zerrat** hakkındaki Hakikata dair gelen Âyâtın iki mühim Sırrını iki maksad ile beyan eder. **Birinci Maksad**, enaniyet-i İnsaniyenin Muamma-yı Acibesini hallederek Silsile-i Diyanet ile silsile-i felsefenin menşe'lerini gayet parlak bir tarzda gösterir**. İkinci Maksad**, tahavvülât-ı zerratın Tılsımını keşfediyor. Zerratın harekâtını, o derece Hikmetli ve muntazam gösteriyor ki: O umum zerreler, Sultan-ı Ezelî'nin muhteşem ve muazzam bir ordusu ve muti' ve musahhar memurları olduğunu kat'î delillerle isbat eder. Yirmidokuzuncu Söz nasılki Tılsım-ı Kâinatın üç Muammasından birisini keşfetmiş. Bu Otuzuncu Söz dahi Akılları hayrette bırakan ve feylesofları sersemleştiren o Tılsımın üç Muammasından ikinci Muammasını halletmiştir. Husûsan Hâtimesinde: Yedi Hikmet ve yedi Kanun-u Azîm ile bir İsm-i Â'zamın Tecellisini göstermekle; tahavvülât-ı zerratın Hikmetini gayet kat'î ve parlak bir surette gösterdiği gibi, Zîhayat cisimlerini, o zerratın seyr ü seferine bir misafirhane ve bir kışla ve bir mekteb hükmünde gösterir, isbat eder.

سُبْحَانَ الَّذٖى اَسْرٰى بِعَبْدِهٖ لَيْلاً مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَى الَّذٖى ۞

وَ النَّجْمِ اِذَا هَوٰى

Âyetlerinin Hakikatını teyid eden Âyâtın en mühim bir Hakikatı olan **Mi'rac-ı Ahmediye'yi** (A.S.M.) ve o Mi'rac içinde Kemâlât-ı Muhammediyeyi (A.S.M.) ve o Kemâlât içinde Risalet-i Ahmediye'yi (A.S.M.) ve o Risalet içinde çok Esrar-ı Rubûbiyeti tefsir eder. Ve kat'î delillerle isbat eder bir Risaledir. Muhtelif tabakattan olan İnsanlardan bu Risaleyi kim görmüşse, karşısında hayran olup, Akıldan uzak Mes'ele-i Mi'racı en zahir ve Vâcib ve lâzım bir tarzda gösterdiğini kabul ediyorlar. Husûsan o Şecere-i Nuraniye-i Mi'racın âhirlerinde beşyüz meyveden "Beş Meyve"sini o kadar güzel tasvir eder ki; zerre mikdar zevki, şuuru bulunan onlara meftun olur.

Sahife No

Sahife No

saklanmadığını ve hiçbir şey Ondan gizlenemediğini, hiçbir ferd Ondan uzak kalmadığını hiçbir şahıs Külliyet-i Kudsiye kesbetmeden Ona yanaşamadığını ve Rubûbiyetinde ve Tasarrufunda bir iş, bir işe mani olmadığını ve hiçbir yer Onun Huzurundan hâlî kalmadığını, herşeyde bakar ve işitir Sem' ve Basarının Cilvesi bulunduğunu, silsile-i eşya Emirlerinin sür'at-i cereyanlarına birer tel, birer damar hükmüne geçtiğini, esbab ve vesait sırf zahirî bir perde olduğunu, hiçbir yerde bulunmadığı halde her yerde İlim ve Kudretiyle bulunduğunu, hiçbir tahayyüz ve temekküne muhtaç olmadığını ve uzaklık ve güçlük ve Tabakat-ı Vücudun perdeleri Onun Kurbiyetine ve Tasarrufuna ve Şuhuduna mani olmadığını ve maddîlerin, mümkinlerin, kesiflerin, kesîrlerin, mahdudların hassaları Onun Dâmen-i İzzetine yanaşamadığını ve tegayyür ve tebeddül ve tahayyüz ve tecezzi gibi emirlerden mücerred, münezzeh, müberra ve mukaddes olduğunu gayet güzel bir surette isbat eder. Bu İkinci Mevkıf'ın hâtimesinde Sırr-ı Ehadiyete dair Arabiyy-ül İbare gayet mühim bir parça tercümesiyle beraber gayet parlak bir surette çok mesail-i mühimmeyi ifade eder. Husûsan İnsanın Muhasebe-i A'mali için Haşir ve Neşri yapmak, koca Kâinatı tağyir ve tebdil ve tahrib ve tamir etmek Sırrını beyan eder.

Üçüncü Mevkıf:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلاَّ مَتَاعُ الْغُرُورِ

اِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ لَهِىَ الْحَيَوَانُ Âyetlerin mealindeki yüzer Âyâtın mühim bir Hakikatını gayet mühim bir müvazene ile beyan eder. Ehl-i dalâlet hakkında hayat-ı dünyeviye ne kadar müdhiş neticeler getirdiğini ve Ehl-i Hidayet hakkında ne kadar güzel neticeler ve gayeler verdiğini gösterir. Husûsan, Muhabbet hakkındaki semerat-ı dünyeviye ve uhreviye;

Sahife No

ehl-i dalâlet için ne kadar elîm, Ehl-i Hidayet için ne kadar hoş olduğunu gösterir. Bu Üçüncü Mevkıf hakkında bazı müdakkik Kardeşlerimiz demişler ki: **"Sair Risaleler yıldızlar olsa, bu güneştir."** Diğer biri ona mukabil demiş: **"Herbir Risale, kendi Âleminde ve kendine mahsus Sema-i Hakikatta birer güneştir. Uzak olanlara yıldız, yakın olanlara şemstirler."**

سَنُرِيهِمْ اٰيَاتِنَا فِى الْاٰفَاقِ وَفِىٓ اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ

اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

Otuzüç Âyetin birer Hakikatlarını tefsir eden otuzüç penceredir. Otuzüç Risale olmağa lâyık iken gayet müstacel bir zamanda yazıldığı için, bir veya yarım sahifelik pencereleri birer Risale kuvvetinde ve birer Risaleyi tazammun eden mahiyetinde olduğunu gösterir. Fakat maatteessüf baştaki pencereler gayet mücmel ve muhtasar kalmış, lâkin gittikçe inbisat ederek nısf-ı âhirdeki pencereler vâzıh düşmüştür.

Risale-i Nur Şakirdlerine küçük bir Mesnevî ve Îmanî bir Divandır.

* * *